ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) — R. C. Seine 276.2..

Directeur et Propriétaire: Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone: Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 Ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Օտար երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 2 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1934

2 Janvier 1934

9րդ Տարի Թիւ 2384

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԱՄՈՒԼԸ ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ԴԷՊՔԻՆ ԱՌԹԻՒ

Լոնտոնէն կը գրեն մեզի.—

« Մանչեսթըր Կարտիըն », Անգլիոյ ամէնէն լուրջ թերթերէն մէկը որ իր պաշտօնակիցներուն պէս Դուրեան եպիսկոպոսի սպանութիւնը կը վերագրէ Դաշնակցութեան, գրած է հետեւեալ խմբագրականը.—

ՀԱՅԵՐԸ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Դաշնակցական [illegible]իստները կամ տէրօրիստները որոնք Ծնունդի խթումին՝ Նիւ Եորքի մէջ սպաննեցին իրենց եպիսկոպոսը, կարծեցին թերեւս որ այդ ոճիրը կը գործէր ի նպաստ Հայաստանի անկախութեան: Վրէժխնդրական է այս սպանութիւնը, որովհետեւ Դուրեան եպիսկոպոս կը ճանչնար խորհրդային իշխանութիւնը որ կը կառավարէ հայկական հողերուն վերջին փոքր մնացորդը՝ Երեւանի հանրապետութիւնը: Այս պարագան չարդարացներ ոճիրը:

Դաշնակցութիւնը հիմնուած է 1890ին իբրեւ ազգայնական ու յեղափոխական ընկերութիւն: Անիկա հետզհետէ ուժեղացաւ երբ թուրք կառավարութիւնը « հաւատարիմ ազգ »ին հանդէպ իր ցոյց տուած ներողամիտ ընթացքը փոխարինեց կազմակերպուած բնաջնջումի քաղաքականութիւնով մը: 1915ի վերջին եւ ամէնէն սարսափելի ջարդերէն ետք Դաշնակցութիւնը որ մասնաւորապէս զօրաւորցած է միշտ Ռուսահայաստանի մէջ, բնականաբար եղաւ հայ ժողովուրդին ազատագրական պայքարին ղեկավարը: Այդ պայքարը տեղի ունեցաւ երկու ճակատի վրայ — Փարիզի եւ Կովկասի մէջ:

Դաշնակցութեան ղեկավարները օգտուելով 1917ի ռուսական յեղափոխութենէն, հռչակեցին Հայաստանի անկախութիւնը, իսկ իրենց ներկայացուցիչները Փարիզի մէջ ապահովեցին դաշնակից պետութեանց հաւանութիւնը մեծ Հայաստանի մը մասին որ կը տարածուէր մինչեւ Սեւ Ծով: Այս յաջողութիւնները հնարաւոր եղան որովհետեւ Թուրքիա եւ Ռուսաստան տկար էին այդ շրջանին: Եւ սակայն այդ յաղթանակը չդիմացաւ քէմալականներուն եւ Ռուսերուն դէմ, այնպէս որ երբ անոնք կարգադրեցին իրենց հաշիւները Յոյներուն եւ Ճերմակ Ռուսներուն հետ:

Դաշնակից պետութիւնները գործածեցին Երեւանը, ինչպէս եւ Վրաստանը, իբրեւ զրահ բոլշեւիկներուն եւ Թուրքերուն դէմ: Բայց երբ հաշուեյարդարի օրը եկաւ անոնք ոչ մէկ օժանդակութիւն տուին Հայերուն:

Անկարելի է Դաշնակցութեան համար պաշտպանել իր ափ մը հողը կրկնակ յարձակումներուն դէմ: Թուրքերը բոլշեւիկներուն հաւանութեամբ յարձակում գործեցին եւ գրաւեցին Արտահանի եւ Կարսի նահանգին հողամասը: Անկախ Հայաստանի մնացեալ մասը փրկուեցաւ շնորհիւ բոլշեւիկեան յեղափոխութեան եւ խորհրդային իշխանութեանց միջամտութեան:

Պատերազմէն առաջ Թուրքիա ապրող երեք միլիոն Հայերէն հազիւ հարիւր հազար մնացած են այժմ այդ երկրին մէջ: Երիտասարդ Թուրքերն ու քէմալականները անհամեմատ յաջողութեամբ լրացուցին Աբտիւլ Համիտի գործը:

Լեռնոտ է Երեւանի հանրապետութիւնը եւ հողը աղքատ, տարածութիւնը Ուէլզի երկրին չափ: 600,000 գաղթականներ աւելցած են իր բնակչութեան թիւին: Հայ ժողովուրդին մնացեալ մասը կ'ապրի տարագրութեան մէջ, Սուրիայէն մինչեւ Ամերիկա:

Տարագրութեան մէջ կը շարունակեն իրենց սրտառուչ վէճերը որոնց կը թուի թէ կը մասնակցին բոլոր գաղթական ազգերը:

Դաշնակցութիւնը չի կրնար դիւրաւ մոռնալ որ Հայաստանի անկախութիւնը ստեղծող եղած է, չի կրնար մոռնալ որ խորհրդային կառավարութիւնը բռնի Կարսը յանձնեց Թուրքերուն եւ ազգային կուսակցութիւնը փոխարինեց համայնավար կոմիտէով մը:

Դաշնակցականները կ'ապրին անցեալին երազներով: Եպիսկոպոսը մասնակից չէր այն ընդդիմութեան որուն արդիւնքը եղաւ Հայաստանի կցումը Ռուսիոյ: Բայց անկէ ասդին անոր պէս շատ մը Հայեր համոզուած էին որ նախընտրելի էր ապրիլ խորհրդային իշխանութեան տակ քան թէ մնալ Թուրքերուն ձեռքը: Այդ համոզումին համար է անշուշտ որ անիկա վայրագօրէն սպաննուեցաւ:

Լոնտոնի [illegible] թերթերէն մէկը որուն քրոնիկագիրը մասնաւոր համակրանք չունի մեր հանդէպ, կը գրէ նոյն առթիւ.—

Երեւոյթէն դատելով Նիւ Եորքի հայ եպիսկոպոսին սպանութիւնը շատ պարզ ու հասկնալի դէպք մըն է:

Քաղաքական ոճիր մըն է ան գործուած Դաշնակցութեան կողմէ: Այս կուսակցութեան անդամները ընկերվարականներ են, մաս կը կազմեն երկրորդ Միջազգայինին [illegible] ռուս մենշեւիկներուն:

Բաւական ժամանակէ ի վեր անոնք միասին կը գործեն վրացի մենշեւիկներուն հետ, որպէսզի Անդրկովկասը բաժնեն խորհրդային Ռուսաստանէն:

Դուրեան եպիսկոպոս ընդունած էր խորհրդային վարչաձեւը: Հետեւաբար կուսակցութիւնը վճռեց անոր մահը:

Հայկական քաղաքականութիւնը, սակայն, շատ նման է Մակեդոնական քաղաքականութեան: [illegible] տարիէ ի վեր անիկա լեցուած է արիւնալի վէճերով:

Կրնայ ըլլալ [illegible] որ եպիսկոպոսին սպանութեան շարժառիթը ըլլայ անձնական:

« Մանչեսթըր Կարտիըն » իր խմբագրականին յաջորդ օրն իսկ — դեկտ. 29 — անկողմնակալութեամբ հրատարակեց Հ. Հ. Լոնտոնի ներկայացուցիչին՝ Պ. Ժ. Միսաքեանի հետեւեալ հերքումը որ « Փրէս Էսօսիէյշըն » միջոցաւ հաղորդուած է անգլիական բոլոր թերթերուն.—

Երէկ ձեր թերթին մէջ հերքուեցաւ այն տեղեկութիւնը թէ Նիւ Եորքի հայ եպիսկոպոսին սպանութեան հեղինակը Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն է:

Պ. Ժ. Միսաքեան, Հ. Հ. պատուիրակութեան Լոնտոնի ներկայացուցիչը, հետեւեալ յայտարարութիւնը ըրած է այս մասին.—

« Պէտք է հերքել թէ այս ոճիրին հեղինակը Դաշնակցութիւնն է: Ոչ մէկ ապացոյց կայ թէ կուսակցութիւնը որ եւ է ձեւով դրդած ըլլայ սպանութիւնը: Կը հաւատամ թէ անիկա անհատական վրէժի մը հետեւանքն է: Դաշնակցութեան եւ արքեպիսկոպոսին միջեւ տարակարծութիւնը սկսաւ այն ատեն երբ Դուրեան հակառակեցաւ հայկական եռագոյնի ծածանումին՝ հայկական հաւաքոյթներու մէջ: Այդ ժողովուրդին մեծամասնութիւնը փարած է այդ դրօշակին եւ զայն կը նկատէ ազգային խորհրդանշան մը:

Պէտք է յիշել որ Դաշնակցութիւնը ահաբեկչական կուսակցութիւն մը չէ ինչպէս կը կարծուի: Ոչ ալ գաղտնի կազմակերպութիւն մը: Անիկա քաղաքական կուսակցութիւն մըն է, հիմնուած 45 տարի առաջ եւ իր նպատակն է Հայաստանի ազգային անկախութիւնը խաղաղ միջոցներով: Սխալ է ըսել թէ Դաշնակցութիւնը կ'աշխատի կամ կը փորձէ Հայաստանը Անդրկովկասէն անջատել եւ բռնի միջոցներով անկախ պետութիւն մը ստեղծել »:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՊԱՇԱՐՄԱՆ ՎԻՃԱԿ ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Հարիւրաւոր ձերբակալութիւններ

Պաշարման վիճակ եւ գրաքննութիւն հաստատուեցաւ Ռումանիոյ կարգ մը մասերուն մէջ, իբրեւ հետեւանք վարչապետ Պ. Տուքայի սպանութեան: Հարիւրաւոր ձերբակալութիւններ կատարուեցան ամբողջ երկրին մէջ: Կալանաւորներուն մէջ կը գտնուի Նոյ Եոնէսքու, Կարոլ Թագաւորին նախկին բարեկամը որ թերթ մը կը հրատարակէ եւ ամբաստանուած է իբրեւ խորհրդատու եւ համակիր Երկաթեայ Պահակներու կազմակերպութեան:

Պաշարման վիճակը խիստ է մասնաւորապէս 12 նահանգներու մէջ, մէջն ըլլալով համալսարանական կեդրոնները: Նախարարական հրամանագիր մը կ'ըսէ թէ որեւէ հանրային պաշտօնեայ կամ ուսուցիչ որ անդամ է ահաբեկչական ընկերութեան մը, պաշտօնէն պիտի արձակուի: Ներքին եւ պատերազմական նախարարներուն իրաւասութիւն տրուեցաւ ուրիշ միջոցներ ձեռք առնելու, ապահովութեան համար:

Սպաննուած վարչապետին մարմինը Պուքրէշ փոխադրուեցաւ շաբաթ օր: Երկու հարիւր հազար ժողովուրդ խռնուած էր փողոցները: Ազգային յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այսօր, երեքշաբթի:

Ոստիկանական քննութեանց համաձայն, ահաբեկչական կորիզը կը գտնուէր Պուքրէշ եւ կը բաղկանար հինգ անդամներէ: Անոնք վիճակ ձգած էին եւ Կոստանդինէսքոյին ինկած էր վարչապետը սպաննելու պաշտօնը: Մակեդոնացիներու օրինակին հետեւելով, դաւադիրները երկու ընկերներ տուած էին բուն ահաբեկիչին, որպէսզի եթէ ան չյաջողի, իրենք գործադրեն ոճիրը: Բոլոր անդամներն ալ ատրճանակներ եւ պայթուցիկներ ունէին: Սպանութեան ատեն, երկու մեղսակիցները պատրաստ էին պաշտպանել ահաբեկիչը, բայց վախցան եւ փախան, եւ Կոստանդինէսքօ մինակ մնաց:

Բազմաթիւ կարեւոր թուղթեր բռնուեցան Երկաթեայ Պահակներու նախագահին՝ Զօր Քանթաքուզէնի գրասենեակին մէջ:

Պաշարման վիճակի հետեւանքով, զինուորական հրամանատարութիւնը որոշեց որ զէնք ունեցող բոլոր քաղաքացիները իրենց զէնքերը յանձնեն յունուար 2էն առաջ: Արգիլուած է զինուորական համազգեստներ եւ մասնաւոր խորհրդանշաններ կրել: Արգիլուած են նաեւ հրապարակային ժողովները, ցոյցերը եւ թափօրները: Թատրոնները եւ սրճարանները պիտի փակուին կէս գիշերին: Մամուլի գրաքննութիւնը ամբողջ երկրին համար է:

Երկրորդ Հնգամեակին ծրագիրները

Հարիւրին 240 յաւելում մինչեւ 1937

Խորհրդային իշխանութիւնը կիրակի օր տեղեկագիր մը հրատարակեց, երկրորդ հնգամեակի ձեռնարկներու մասին: Համաձայն տրուած տեղեկութեանց, ճարտարարուեստական արտադրութիւնը հարիւրին 240ի պիտի հասնի մինչեւ 1937, բաղդատելով 1932ի հետ: Այս անգամ աւելի շատ ուժ պիտի տրուի սպառման յատուկ նիւթերու, մինչ Ա. հնգամեակին ուշադրութիւնը կեդրոնացած էր ծանր ճարտարարուեստին վրայ: Ծրագրին երկու գլխաւոր արտադրութիւններն են դէպի արեւելք ուղղել ծրագրուած շինութիւնները եւ բազմաթիւ մեծ գործարաններ շինել այն շրջաններուն մէջ որոնք հարուստ են նախանիւթերով, ինչպէս Թուրքեստան եւ Կովկաս: Ծրագիրը կը նախատեսէ բոլորովին հաւաքականացնել գիւղատնտեսութիւնը եւ ձեռքի արհեստաւորները կապել գործակցական ընկերութեանց: Հակառակ իր լաւատեսութեան, խորհրդային իշխանութիւնը կը նախատեսէ թէ ծրագրին գործադրութիւնը յառաջ պիտի բերէ « դասակարգային սուր պայքար եւ նոր փորձեր կուլակներու կողմէ քայքայելու համար հաւաքական տնտեսութիւնները, ինչպէս եւ խափանարար ձեռնարկներ հակախորհրդային ուժերու կողմէ »:

Ծրագիրը պէտք է ապահովէ աշխատաւորներու զգալի յաւելում եւ սպառման բարձրացում՝ 2ուկէս — 3 համեմատութեամբ: Նոր ջրանցքներու շինութեամբ, իրարու պիտի կապուին Սպիտակ եւ Պալթիկ ծովերը եւ Կասպից ծովուն եւրոպական մասը: Քաղաքային օդանաւի գիծերը 32,000էն պիտի բարձրանան 85,000ի: Պիտի աւարտի առաջին հնգամեակին սկսած գործարաններու շինութիւնը: Պիտի ընդարձակուի Կորքիի (Նիժնի Նովկորոտ) ինքնաշարժի գործարանը, որ պիտի կրնայ տարին մինչեւ 300,000 կառք արտադրել: Ուրիշ գործարաններ ալ պիտի շինուին զանազան քաղաքներու մէջ, տարեկան մինչեւ 100,000 բեռնատար ինքնաշարժ արտադրելու կարողութեամբ:

«ԹԻԶ ՄԸ ՀՈՂ ՉԵՆՔ ՏԱՐ»

Դաշնագիրներու վերաքննութեան խնդիրը

Կեդր. Գործադիր կոմիտէի ժողովին մէջ, Պ. Լիթվինով իր զեկոյցին կարգին ըսաւ.—

— « Կան երկիրներ ալ որոնք մօտաւոր ապագայի մը համար շահագրգռուած չեն խաղաղութեան բռնաբարումով, այլ պատրաստ են իրենց քաղաքականութիւնը ուղղելու դէպի այդ խաղաղութեան պաշտպանութիւնը: Խ. Միութեան դիւանագիտական պատասխանատուութիւնը մեծ է, որովհետեւ գրեթէ բոլոր միջազգային խնդիրները կրնան վնասել Խ. Միութեան շահերուն, ինչպէս, օրինակի համար, դաշնագիրներու վերաքննութիւնը: Կարելի է խորհիլ թէ այս խնդիրը կապ չունի մեզի հետ, որովհետեւ մենք չենք մասնակցած այդ դաշնագիրներուն, չենք վաւերացուցած զանոնք եւ չենք ծածկած մեր համակրանքը՝ հանդէպ այն ժողովուրդներուն որոնց համար աննախընթաց անարդարութիւններ գործած են նոյն դաշնագիրները: Հետեւաբար, մեզի չի մնար ընդդիմանալ դաշնագիրներու վերաքննութեան, պայմանաւ որ վերաքննութիւնը կատարուի խաղաղօրէն, հիմնուած՝ բարեկամական համաձայնութեանց վրայ եւ եղած անիրաւութիւնները դարմանած ատեն, աւելի մեծ անարդարութիւններ չկատարէ: Եթէ միւս պետութիւնները փորձեն կարգադրութիւններ ընել ի վնաս Ս. Խ. Հ. Միութեան, պէտք է նկատի ունենան թէ իրենց դիմացը կը գտնուի պետութիւն մը որ ունի 170 միլիոն ժողովուրդ: Մեր արտաքին քաղաքականութեան ուղեգիծը խտացած է Սթալինի հետեւեալ արտայայտիչ խօսքին մէջ.— «Մենք երբեք օտար հող չենք ուզեր. բայց թիզ մը չենք տար մեր սեփական հողէն »: Մենք ալ չունենալով օտար հողի, չենք կրնար պատերազմ ուզել: Ինչ կը վերաբերի մեր երկրին, ուժ ունինք զայն պաշտպանելու: Մենք կրնանք պաշտպանել մեր սահմաններուն մուտքը մեր զինուորական ուժերով որոնք ի վիճակի են լաւ դաս մը տալու որ եւ է հարեւանի, այն աստիճան որ չկարենայ իր սահմաններէն հեռանալ տասնեակ մը տարիներ »:

ԱՀՌԵԼԻ ԱՂԷՏ ՄԸ ՕԴԻՆ ՄԷՋ

ՏԱՍԸ ՀՈԳԻ ՎԱՌԵՑԱՆ ՕԴԱՆԱՒԻՆ ՀԵՏ

Շաբաթ կէս օրին ահռելի արկած մը հանդիպեցաւ Մեծն Բրիտանիոյ կայսերական ընկերութեան մէկ սաւառնակը, թանձր մշուշի մը հետեւանքով: Օդանաւը Քէօլնէն մեկնած էր ժամը 11.15ին, երեք ճամբորդներով եւ Պրիւքսէլի օդակայանը հասաւ կէս օրէն յետոյ: Օդը մշուշապատ էր: Պրիւքսէլի մէջ երեք նոր ճամբորդներ եւս միացան, ինչպէս եւ Լեհ մը եւ Գերմանացի մը: Ժամը 12.20ին օդանաւը ճամբայ ելաւ դէպի Լոնտոն, ուր պիտի հասնէր 2.30ին: Մեքենավարը տեսաւ որ կարելի չէ յառաջ երթալ մշուշին պատճառաւ եւ որոշեց վար իջնել Կանտի մէջ, տափարակ տարածութեան մը վրայ: Միակ արգելքը անթելի ուժ կայաններն էին, 900 ոտք բարձրութեամբ եւ շինուած 1927ին: Մեքենավարը ծանօթ էր այս շրջանին, բայց մոլորեցաւ մշուշին մէջ: Ռիւիսէլէի գիւղին վերեւ, գիւղացիները անսովոր ձայն մը լսեցին, որ երթալով կը սաստկանար: Մշուշին մէջէն հազիւ կրցան նշմարել որ օդանաւ մը կը սուրար դէպի Օսթանտ, ծովուն վրայ: Հազիւ վերցուած էին աչքերնին, երբ սարսափելի տրոփում մը լսեցին, որ շարունակուեցաւ անընդհատ, երբ անթելի ձողը գետին տապալեցաւ եւ օդանաւը ինկաւ կանգուն մնացած պողպատեայ շէնքին վրայ: Գիւղացիները ձայնին եկած կողմը վազեցին եւ տեսան որ մարդկային անշարժ բեկորներ փռուած են փլատակներուն մէջ: Մօտենալու վրայ էին երբ բոց մը արձակուեցաւ, պայթեցնելով կազոլինի շտեմարանը: Քանի մը վայրկեանի մէջ ամբողջ օդանաւը վերածուեցաւ վիթխարի խարոյկի մը, ողջ ողջ վառելով դժբախտ ուղեւորները: Անկարող՝ որ եւ է օգնութիւն հասցնելու, գիւղացիները դիտեցին ողջակէզը: Շատ մօտեցողներն ալ այրուածքներ ստացան: Երբ ոստիկանները հասան, ամէն բան վերջացած էր: Բոլոր դիակները վառեցան մինչեւ ժամը 4, անճանաչելի դառնալով: Օդանաւորդը 27 տարեկան էր եւ զինուորական փայլուն ասպարէզ մը բոլորած:

Օդանաւի ծանր արկած մըն ալ պատահեցաւ կիրակի օր, Օրլիի մէջ (Սէն-է-Ուազ): Տիկին Տըլոնէ Պէլվիլ ամուսնալուծեալ կին մը, միտքը դրած էր օդանաւ նստիլ: Եւ գտաւ բարեկամ մը, դերձակ Մէքքա որ անձնական օդանաւ ունէր: Ժամը 1.45ին երկուքը մէկ օդանաւ նստան: Հազիւ 800 մեթր բարձրացած, երբ օդանաւորդը մարզանքներ կը կատարէր, յանկարծ օդանաւը շրջեցաւ եւ գետին իյնալով ջախջախուեցաւ: Փլատակներուն մէջէն հանուեցան երկու դիակները, բոլորովին յօշոտուած եւ անճանաչելի դարձած: Դերձակը վայրկենապէս մեռած էր, իսկ Տիկին Տըլոնէ հոգին աւանդեց հիւանդանոց փոխադրուած ատեն:

Պալաքեան եպիսկոպոսի միթինկը

Մարսէյլէն կը հեռագրեն մեզի դեկտեմբեր 31 թուականով.—

Պալաքեան եպիսկ.ի յայտարարած հանրաքուէն տեղի ունեցաւ 1200 հոգիի ներկայութեամբ: Միաձայնութեամբ վստահութիւն յայտնուեցաւ: Առաջնորդարանի ծախքերուն համար հանգանակուեցաւ 4500 ֆրանք: Հանգանակութիւնը պիտի շարունակուի: Ներկաներու կողմէ հեռագրուեցաւ Էջմիածին, խնդրելով Պալաքեան եպիսկ. առաջնորդական կոնդակը:

Ուսանողներն ալ ցանկչափով

Գերմանիոյ ներքին նախարարութիւնը միջոցներ ձեռք առած է, կրճատելու համար համալսարաններու եւ բարձրագոյն կրթութեան ուսանողներու թիւը: 1934ին միայն 15,000 ուսանողներ պիտի ընդունուին, մինչ դիմումներուն թիւը 40,000ը կ'անցնի: Աղջիկներուն վերապահուած է այս թիւին միայն հարիւրին տասը: Նոր կարգադրութեան նպատակն է խճողումէ ազատել մասնագիտական ասպարէզները եւ նուազեցնել « առանց հացի մնացած տոքթէօրներու բանակը »: 1911ին միայն 62,000 ուսանողներ կային համալսարաններու մէջ, իսկ 1931ին այս թիւը բարձրացած է 123,000ի:

Ազգայնական խլրտումներ Սուրիոյ մէջ

Սուրիոյ մարզպանութեան Դամասկոսի պատուիրակ Պ. Վէպէր իր մօտ հրաւիրելով « Էլ Էյամ » թերթի տնօրէնը, բացատրութիւններ ուզած է Տօքթ. Մինիր Աճլէնի ստորագրութեամբ լոյս տեսած յօդուածի մը շուրջ:

Պատասխանելով Պ. Վէպէրի հարցումին, թերթին տնօրէնը յայտնած է որ, այդ յօդուածով ըսել կ'ուզենք թէ հովանաւորութիւնը իրաւունք չունի մեզ ստրուկներ նկատելու: Յօդուածին մէջ ծանր ամբաստանութիւններ ուղղուած էին Զօրավարներ Կուրոյի եւ Վէյկանի հասցէին:

Անոր վրայ, Մարզպանին հրամանագրով անորոշ ժամանակով դադարման դատապարտուեցաւ « Էլ Էյամ » թերթը:

« Էլ Էյամ »ի կախակայման հրամանագրի հաղորդումէն վերջ, գրաւուեցան նաեւ « Էլ Քապաս » թերթի թիւերը, որոնց մէջ նախատական վերագրումներ ուղղուած էին կառավարութեան: Հանրապետութեան նախագահը չէ ստորագրած « Էլ Քապաս »ի կախակայման որոշումը, յայտարարելով թէ Ռամազանի միջոցին չի կրնար այդպիսի որոշումներ ստորագրել:

Ինքնութեան թուղթեր

Բոլոր այն օտարականները որ դեկտեմբեր 31, 1933ին վերջացող ինքնութեան թուղթի ստացագիր ունին իրենց ձեռքը, պէտք է յունուար 3 — 15 ներկայանան իրենց բնակավայրի ոստիկանատունը, իրենց ստացագրով:

Նոր փախստականներ

«Ցուսաբեր»ի մէջ կը կարդանք (22 դեկտ.).— Դեկտ. 7 թուականով մեր թղթակիցը կը հաղորդէ Թաւրիզէն, որ այս ցուրտ ձմրան, երբ ձիւնապատ են Հայաստանի ճամբաները, երկրէն նոր փախստականներ հասած են Թաւրիզ, թիւով 21 հոգի: (Անոնցմէ ութը ներգաղթած են Երուսաղէմէն): Ցանկը յաջորդով:

ԹՈՒՐՔԻԱ մեթրական դրութիւնը պարտաւորիչ հռչակեց 1934 յունուար 1էն սկսեալ, թէ ծանրութեանց եւ թէ չափերու համար:

ԽԻՍՏ ՔՆՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ բացուած են Կառ տը լ'Էսթի երկաթուղիի ահռելի արկածին պատասխանատուութիւնները ճշդելու համար: Կ'ըսուի թէ ծանր պատիժներ պիտի տնօրինուին:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆՈՒԱՃՈՒՄՆԵՐԸ ՎԵՐՋԻՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ

ՕԴԱՅԻՆ ՏՈՐՄԻՂ

Տօղային ուժէն յետոյ, որուն պատկերը տուի առաջին յօդուածով, ահա օդայինը:

Թուրքիոյ օդային տորմիղը ստեղծուած է Հանրապետութեան հռչակումէն յետոյ:

Փոքր Ասիոյ պատերազմի ընթացքին Թուրքիա հազիւ 15—20 օդանաւ ունէր: Անոնցմէ ոմանք իրկան թշնամի գիծերուն ետին եւ ջախջախուեցան: Այնպէս որ, տասը տարի առաջ, Թուրքիա օդային բանակ չունէր, եթէ հաշուի չառնենք անգործածելի դարձած եւ ծառայութենէ դուրս ձգուած քանի մը սաւառնակները:

Ի՞նչ վիճակի մէջ է այսօր:

Զինաթափութեան խորհրդաժողովին ներկայացուած եւ հրատարակուած ցանկին համաձայն, Թուրքիա ներկայիս ունի 375 օդանաւ: Այս թիւէն դուրս կը մնան փորձերու առեն փչացուածներն ու գործածութենէ դադրածները: Ուրեմն տասը տարուան ընթացքին, աւելի քան 400 օդանաւ հայթայթած են երկրին պաշտպանութեան համար:

Ունին օդանաւորդական երկու վարժարան: Թուրքերը գոհ կ'երեւան արդիւնքէն, որովհետեւ — իրենց վկայութեան համաձայն — այս վարժարաններէն ելած են արժէքաւոր սաւառնորդներ, եւ իբր փաստ կը ներկայացնեն, օտար վարժարաններու մէջ փորձառական շրջան բոլորող իրենց սպաներուն ձեռք ձգած յաջողութիւնները: Պարծանքով կը յիշեն նաեւ, երկու մեծ տորմիղներու կողմէ առանց արկածի կատարուած Թուրքիոյ շրջանը, շուրջ երեք հազար քիլոմեթր: Թէեւ մենք, քիչ թէ շատ միջազգային արժէք ներկայացնող թուրք օդաչուի մը անունը չկրցանք լսել մինչեւ այսօր:

Ունին նաեւ օդանաւերու նորոգութեան յատուկ երկու գործարան: Անոնց առաջինը կը գտնուի Էսկիշէհիրի մէջ: Երկրորդը Կեսարիոյ մէջ: Այս գործարանները ի վիճակի են կատարելու ամէն կարգի նորոգութիւններ: Այժմ լրջօրէն կը մտածեն օդանաւային շինութեան մասին: Ծարժիչներու (մօթէօռ) պատրաստութիւնը ատկարին ուսումնասիրութեան մէջ է:

Այսուհանդերձ կ'ընդունին թէ այս բոլորը դրամական մեծ զոհողութիւններ կը պահանջեն, եւ հաշուած են որ, օդանաւի մը թռիչքին համար մէկ տարուան ընթացքին կատարուած ամէն տեսակ ծախքերուն համագումարը կը հասնի հարիւր հազար ոսկիի:

Բայց եւ այնպէս կը յուսան, թէ ընդհ. եկեամուտքին եւ թէ սաւառնակի Միութեան օժանդակութեամբ, մօտ ատենէն մէջտեղ բերել օդանաւային մեծ տորմիղներ:

ՍԱՒԱՌՆԱԿԻ ՄԻՈՒԹԻՒՆ.— Այս Միութիւնը հիմնուած է 16 փետր. 1925ին: Երկրին զանազան կողմերը ունի հինգ հարիւր մասնաճիւղ: Ութը տարուան ընթացքին հաւաքած է 43 միլիոն ոսկի: Այս գումարին 33 միլիոնը տուած է Ազգ. Պաշտպանութեան գործավարութեան:

Նոր սերունդին մէջ օդանաւորդութեան սէրը արթնցնելու համար, վարժարաններու մէջ հիմնած է բլիթներ, եւ սաւառնակի նմոյշներու մրցման մէջ առաջնութիւն շահողներուն նուէրներ տուած:

Օդանաւին կատարեալ փոխադրական միջոց մը եւ միեւնոյն ատեն ամէնէն զօրաւոր զէնք մը ըլլալը հասկցուած է ժողովուրդին:

1926 մարտին, Եէշիլքէօյի (Սան Սթեֆանօ, Պոլիս) մէջ հիմնած է օդանաւային մեքենագործութեան վարժարան, եւ դայն կատարեալ հաստատութեան մը վիճակին հասցնելէ վերջ, փոխադրած պատերազմական գործավարութեան:

Այս վարժարանին մէջ պատրաստուած են 172 մեքենագէտներ, որոնց տասը ղրկած է Եւրոպա, իրենց մասնագիտութիւնը կատարելագործելու համար:

Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ մէջ պատրաստուած են հինգ օդանաւի ճարտարագէտներ: Անոնցմէ Սալահէտին Բէյզիտ պէյ, յաջողած է պատրաստել առաջին ազգ. օդանաւի տիպարը եւ յաջող թռիչք տալ անոր: Ընկերակցութիւնը այժմ ունի ուսման շրջանը աւարտած եւ պաշտօն վարած վեց ճարտարագէտներ եւ ութը ուսանող:

Միութիւնը գլխաւոր քաղաքներուն մէջ հիմնած է օդանաւային կայաններ եւ հանկարշներ: Կը հրատարակէ երկու պարբերաթերթ, «Հավաճըլըգ վէ սփօռ» եւ «Թէյյարէնին Կազէթեսի»: Երկրորդը ծրիաբար կը բաշխէ:

Հրատարակութիւններով եւ դասախօսութիւններով ժողովուրդին կը բացատրէ օդային յարձակումներու դէմ պաշտպանուելու միջոցներն ու հեղձուցիչ կազերու դէմ դիմակի գործածութիւնը: Հետաքրքրական ելած վայրերուն մէջ դասախօսներուն կ'ընկերանան նաեւ օդանաւեր:

Հասոյթի գլխաւոր աղբիւրներն են վիճակախաղ, անդամավճարներ, նուէրներ: Գիւղացիներէն կը գանձուի հողային արտադրութեան կէս առ հարիւրը եւ սակուրականներէն ալ չահարժին մը:

Թէեւ Միութեան կազմութեան նպատակը քաղաքային օդանաւորդութիւնն է եղած, բայց այժմ իր ամբողջ ճիգը կեդրոնացուցած է զինուորական օդանաւորդութեան շուրջ:

Ինչպէս ամէն բան Թուրքիոյ մէջ...

ԲԱՆԱԿ.— Թուրք պետականութեան մեծագոյն գործօնը եղած է բանակը: Թուրքիա բոլոր վարչաձեւերու տակ սաուէկապոյն ուշադրութիւնը ընծայած է բանակին:

Վերջին երեսնամեակի ընթացքին, պետական եւ վարչական ամէն փոփոխութիւն առաջնորդուած են բարձրաստիճան զինուորականներու կողմէ որոնք իրենց հմայքին եւ արժանիքին բերումով տիրապետած են բանակին վրայ: Հետեւաբար բանակը ձեռքը ունեցողը, նուաճած է նաեւ պետական եւ կառավարական ուղիները: 1908ին, Իթթիհատը բանակին միջոցաւ բերաւ Սահմանադրութիւնը: 1914ին, առանց երկրին կարծիքն նկատի առնելու յանձնուեցաւ ընդհ. պատերազմի յորձանքին, որովհետեւ բանակին եւ երկրին իրական տէրը՝ Էնվէր, այդպէս կը դատէր:

Աւելի յանդուգն եւ խիզախ, Մուսթաֆա Քեմալ 1919ին ջախջախուած թրքական բանակի բեկորներէն վերակազմեց ազգային ինքնապաշտպանութեան չարժումը եւ դուրսէն սատարուած թանկագին օժանդակութեանց եւ յաղթական երկիրներու հակամարտութեանց շնորհիւ, յաջողեցաւ Թուրքիան փրկել վերջնական փլուզումէ եւ Սեվրը փոխարինել Լօզանով:

Ժողովրդավար երկրի մը մէջ անտարակոյս հոն պէտք վերջանար զինուորականի մը եւ բանակին դերը: Բայց յաղթական զօրականը չարունակեց իր նուաճումները եւ անցաւ իր հիմնական նպատակներուն գործադրութեան:

Թուրքը, իր մօրթին վրայ կատարուած քաղաքական եւ ընկերային յեղաշրջումներուն համակերպեցաւ եւ դարձաւ ... «չեխավուրն», որովհետեւ չարժման դլուխը կանգնած էր բանակը: Ծեսապաշտական բոլոր փորձերը արիւնի մէջ խեղդուեցան: Ի վերջոյ ընդդիմադրութիւնն ու յետադիմութիւնը քաշուեցան իրենց պատեանին մէջ:

Անիկա եւրոպական իմաստով յեղափոխական բռնկում մը չէր անշուշտ: Ժողովրդական զանգուածները ոչ այդ հասունութիւնը ունէին եւ ոչ ալ նոր կենցաղին ըմբռնումը: Մ. Քէմալ ապաւինած բանակին, հիմնական յեղաշրջման ենթարկեց ամբողջ երկիր մը:

Հանրապետական տասնամեակի տօնակատարութեանց առթիւ, ամենամեծ մեծարանքը շռայլուեցաւ բանակին: Համաշխարհային յեղափոխութեան «ապահովները» իրենց ընծան բանակին բերին: Վորոշիլով Ս. Խ.Հ. Միութեան պատերազմական գործավարը, Թուրքիայէ վերադարձին, Օտեսայի մէջ գոչեց «Կեցցէ՛ թրքական բանակը»: Իսկ թուրք պաշտօնական բերաններն ու գրիչները կը յայտարարեն.— Բանակը ամէն բանէ վեր:

Անշուշտ այս բոլորը իմաստ մը ունին: Այդ իմաստը ըմբռնելու համար արձանագրենք Ազգ. պաշտպանութեան հիմնական սկզբունքը որ կ'ըսէ.

— Թրքական բանակը պատրաստել այնպիսի ձեւով մը, որ կարենայ դիմադրել ներքին եւ արտաքին բոլոր վտանգներուն, եւ երկիրը յաղթականօրէն պաշտպանել թշնամի բանակներու յարձակումներուն դէմ: Այս պատճառաւ, բանակը դարուն զինուորական եւ թէքնիք յառաջդիմութիւնները քննած է այս ուղղութեամբ, եւ զանոնք պատշաճեցուցած թրքական պայմաններուն: Յաղթութեան շրջանը անցած է՝ զօրաշարժի յատուկ տենդագին գործունէութեամբ եւ ծրրագրի անայլայլ գործադրութեամբ:

Այժմ անցնինք բանակին զանազան ճիւղերու մէջ կատարած յառաջդիմութեանց:

ՀՐԱՆՏ ՎԻՇԱՊԵԱՆ

ՍԻՍԱՂ

Գ. Մարիուս Աիրիկէէ դարձին,

— Ահ, սիրելի կինս, քեզ խոստացած կապիկս չկրցայ բերել:

— Հոգ չէ, բաւական է որ դուն եկար, հոն ապրելով անոնց սովորութիւնը եւ դէմքը քիչ – շատ առած ես:

ՆԵՐՔԻՆ ՊԱՅՔԱՐՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

>>>-<<<

Ցաւալի, Հայաստանի մեր թաժնին մէջ, կ'արձանագրենք վարչական անակնկալ փոփոխութիւններ: Սակայն հաժր է Հայաստանի մամուլը, եւ չենք գիտեր թէ ինչ պատճառներով կը կատարուին այդ փոփոխութիւնները: Պաշտօնական զեկոյցներու անիմաստ եւ երկարաձիգ նախադասութիւններուն մէջ, երբեմն, կը գտնենք լոյսի գիծ մը, որ բաւական բան ցոյց կուտայ կամ կը բացատրէ:

Այսպէս, վերջերս իրարու ետեւէ տապալեցան կարգ մը պաշտօնատարներ, իրենց կուսակցական կամ կառավարական բարձր դիրքերէն: Խանջեանի զեկոյցը, կարդացուած Երեւանի կոմիտէի նիստին ընթացքին, կուգայ մասամբ պարզելու տապալման պատճառները:

Խանջեան այդ զեկոյցին առթիւ, Խորհ. Հայաստան (10 դեկտ.) կը հրատարակէ երկար բանաձեւ մը, որ կը բաղկանայ քանի մը յօդուածներէ: Երգ յօդուածը կ'ըսէ.—

Նիստը լիովին հաւանութիւն է տալիս եւ անվերապահօրէն միանում է Կենտկոմի բիւրոյին եւ Վերստուգիչ Ցանձնաժողովի նախագահութեան Նոյեմբերի 22ի որոշմանը՝ ընկերներ Աշրաֆեանին եւ Գ. Սահակեանին Հայաստանում աշխատանքից ազատելու, Երեւանի կոմիտէի դեկտեմբեր 8ի որոշմանը՝ ընկերներ Գալստեանին, Մարգարեանին, Աբաջեանին Երեւանի կոմիտէում աշխատանքից հանելու մասին:

Այսպէս ուրեմն Աշրաֆեան եւ Սահակեան կը զրկուին Հայաստանի մէջ որ եւ է պաշտօն ստանձնելու իրաւունքէն, իսկ Գալստեան, Մարգարեան, Աբաջեան՝ կուսակցական գործիչի իրենց իրաւունքներէն: Առաջին երկուքը տեսակ մը աքսորի կը դատապարտուին այս ձեւով: Անդրկովկասեան երկրային կոմիտէն է, որ այլ եւս պիտի հետաքրքրուի ասանց երկուքով:

Ինչո՞ւ այս ամէնը:

Նոյն բանաձեւը կը հաղորդէ, որ 15 նոյեմբերին Երեւանի կոմիտէն ժողով մը կը գումարէ եւ բանաձեւ մը կը հանէ: Այդ բանաձեւին համար է, որ կը դատապարտուին յիշեալ կոմունիստները:

Ընդունուած բանաձեւում կան սկզբունքային բաղադրեալ մի շարք սխալ դրոյթներ: Բանաձեւը ոչ միայն չի համապատասխանում գիտական-տնտեսական աշխատանքների հանրագումար տալու վերաբերեալ Անդրկովկասեան երկրային կոմիտէի ընդունած որոշմանը, այլեւ ակնբերօրէն ուղղուած է Հայաստանի կոմունիստ կուսակցութեան կենտկոմի լէնինեան գծի եւ ղեկավարութեան դէմ:

Հասկցուեցաւ: Աշրաֆեան եւ ընկերները պայքարած են կեդր. կոմիտէի դէմ: Պէտք է յայտնել անմիջապէս, որ Աշրաֆեան անդամ էր կեդր. կոմիտէին, հետեւաբար չէր կրնար պայքարիլ իր իսկ անդամակցած կոմիտէին դէմ: Բանաձեւը կ'ըսէ «լենինեան գծին եւ ղեկավարութեան դէմ»: Մ'չ է որ կը հակակշռէ «լէնինեան գիծը»: Հարկ չկայ պարզելու,— պայքարը ուղղուած էր առպահովաբար Խանջեանի դէմ, որ կը բացակայէր այդ օրերուն, արձակուրդի գացած ըլլալով: Խանջեան կը վերադառնայ, կը քննէ Նոյեմբեր 15ի որոշումը, կը հասկնայ խաղին էութիւնը, եւ Նոյեմբեր 22ի նիստով նոր բանաձեւ մը կը մշակուի,— կը տապալին Աշրաֆեան, Սահակեան, Գալստեան, Մարգարեան, Աբաջեան:

Ու տեսէք խառնակ ժողովներու կացութիւնը,— նոյն կոմիտէն նիստ կը գումարէ 15 նոյեմբերին եւ բանաձեւ կը հանէ կեդր. կոմիտէի «լէնինեան գծին դէմ», եւ նոյն կոմիտէն նիստ կը գումարէ 22 նոյեմբերին ու բանաձեւ կը հանէ 15 նոյեմբերի նիստին դէմ:

...Նիստը խորը գիտակցութեամբ արձանագրում է, որ նոյեմբեր 15ի բանաձեւը չի կարող չնշուակելի, որպէս կենտկոմի ղեկավարութեան լէնինեան գծի դէմ ուղղուած գրգարտելի փաստաթուղթ, որի բեկանումը վնռական նախապայման է մեր շարքերի միաձուլութեան եւ կուսակցութեան գծի ճիշդ կիրառման համար:

Այլ եւս պարզ է թէ Խանջեանի կեդր. կոմիտէն կը գտնուի ամբաստանութեան մը տակ, ըստ 15 նոյեմբերի բանաձեւին, որ «զրպարտելի փաստաթուղթ» մը կը կոչուի: Ի՞նչ ամբաստանութիւն է, որ կը նետեն Խանջեանի կեդր. կոմիտէին վրայ:

22 նոյեմբերի բանաձեւին 7րդ յօդուածը քիչ մը աւելի լուսաւոր է.

Երեւանի կոմիտէն վճռականութեամբ դէմ է շպրտում միանգամայն մտացածին, ըստ էութեան «ձախ» եւ խմբակային շահերից բխած այն զրպարտիչ մեղադրանքները կենտկոմի եւ Հայաստանի կուսկազմակերպութեան հասցէին, որ, իբր թէ մեզ մօտ թուլացել է պայքարն աջ թեքման դէմ:

Ամբաստանութեան դէմ ամբաստանութիւն: Խանջեան իր կարգին կը մեղադրէ Աշրաֆեանները կամ 15 նոյեմբերի բանաձեւին հեղինակները իբր ձախագոյն կամ«նիստ», այսինքն ապազգային: Խանջեան իրապէ՞ս որոշ թոյլտուութիւններ է ըրած ազգային զգացումներու տեսակէտով («աջ թեքումներ»): Քիչ յետոյ մենք պիտի տեսնենք, որ Խանջեան այդ ապրանքը չէ: Ծիշդ չէ նաեւ, որ 15 նոյեմբերեաններ «ձախ» հիւանդութիւն ցոյց տուած են: Արդէն Խանջեան, երբ դեկտեմբեր 8ին կը խօսի նոյեմբեր 15ի բանաձեւին մասին, կանգ կ'առնէ ծանոթ «բանաձեւում եղած քաղաքական սկզբունքային սխալների վրայ, ընդգծելով որ նրա հեղինակները ելել են կենտկոմիտէի ղեկավարութիւնը վարկաբեկելու» մտադրութեամբ: Նոյն կարծիքը կը յայտնեն նաեւ այն մասնակցողները, Ալազան, Ս. Գէորգեան, Հանէսօղլեան, Դր. Սիմոնեան, Ա. Արմէնեան, Ա. Աղոյեան, որոնք կը մասնակցէին դեկտեմբեր 8ի ժողովին, ու կը յայտարարեն որ «15 նոյեմբերի բանաձեւը անսկզբունք խմբակային պայքարի կոնկրետ արտայայտութիւնն է»:

Կը նշանակէ թէ սկզբունքի, տեսակէտի պայքար չէ, ձախ կամ աջ քաշելու խնչափառային գործ չէ, այլ պարզապէս կռիւ ընդդէմ Խանջեանի միահեծան տիրապետութեան:

Խանջեա՞ն է արդար թէ Աշրաֆեան, — այդ չէ որ պիտի քննենք:

Մեզի համար կարեւոր է միայն գիտնալ թէ Խանջեան իրապէս դա՞ղ է համատարած ռուսական Թափանցումի քաղաքականութեան դէմ պայքարի ժամանակ:

Խանջեան, ճիշդ է որ, դեկտեմբեր 8ի բանաձեւով, կը դատապարտէ մեծապետական ազգայնականութիւնը (ռուսական թափանցման տիրապետութիւնը), սակայն շատ աւելի խիստ կը թուի ըլլալ հայ ազգայնական փորձերու դէմ: Այդ խստութեան զոհ գացին կարգ մը մտաւորականներ,— Բակունց, Զարեան, Կ. Դարբինեան եւ ուրիշներ: Խանջեան, հալածախտաւորի մը պէս, թշնամիներ կը տեսնէ նոյն իսկ գրականի եւ պատմութեան մշակներուն մօտ:

Կարդանք անդամ մը եւս դեկտեմբեր 8ի բանաձեւը, 9րդ յօդուածը.—

Նշելով կուսակցութեան եւ Հայաստանի յեղափոխական շարժումների պատմութեան լուսաբանման բնագաւառում տեղ գտած մի շարք կոպիտ սխալները ու խեղաթիւրումները (մասնաւորապէս ազատամարտութիւնների շարժիչ ուժերի սխալ, ոչ – լենինեան մեկնաբանութիւն, կոմկուսի յեղափոխական կազմակերպիչ դիրքի նսեմացում եւն. եւն. Կ. Ղազարեանի կազմած ժողովածուի մէջ, Անդրկովկասեան կուսակցական կազմակերպութիւններում մասնաւորապէս Թիֆլիսի կազմակերպութեան պատմութեան մենշեւիկեան աղաւաղում ընկ. Շ. Գարազաշի գրքում), անհրաժեշտ է համարում ապագայի կենտկոմը եւ կուսակցութեան պատմութեան ինստիտուտը կոչելու անձնարկումներով ապահովելու համար մօտ ապագայում կուսակցութեան պատմութեան եւ յեղափոխական շարժումների պատմութեան յստակ, կուսակցական լուսաբանումը:

Այս մեղադրանքին տակ կ'իյնայ նաեւ Բակունց եւ իր խմբակը, իբրեւ «դրականութեան մէջ ազգայնական նացիոնալիստական տենդենցներ» ծաւալող:

Ինչպէս կը տեսնուի, Խանջեան կը զարնէ աջ ու ձախ, պատճառ բանաբու տարածով մը, որ շատ կը յիշեցնէ Ներոնի ակնոցը:

Պարզ է սակայն, որ աջ ու ձախ նիզակ ճօճելու այս եղանակը ուրիշ նպատակ չունի,— ի՞նչ «մեծապետական շովինիզմ», ի՞նչ «տեղական նացիոնալիզմ»,— բայց միայն ապահովել աթոռը: Աթոռն կայ մէն է, որ տեղի կ'ունենայ ամառային ասիններու շուքին տակ, եւ իրարու ետեւէ կ'իյնան կոմունիստներ, մտաւորականներ, հազիւ մէկ ամիս առաջ բարձրացած մտաւորականներ ու գործիչներ,— աթոռի կռիւ, յամառ եւ «անսկզբունք»:

Կը յայտնէ այն աթոռակալը, որ գիտէ դիւր գալ Մոսկուային:

ՔԱՂՀԱՆ

ՍԻՍԱՂ

— Ի՞նչ է պարոնս Նարոն բժիշկ:
— Հարիւր Ֆրանք, պարոն:
— Վա՜յ, անպիտան, հիւանդութիւնս կարծածէս աւելի ծանր է եղեր:

×

— Բարեկամ, միանգամ կամ տըլկար աչքերով փեսայ մը փնտռելու վրայ եմ:
— Ի՞նչ արտառոց գաղափար:
— Երեւի աղջիկս չգտնուած:

×

— Քանի որ իմ ամուսնութեանս չեկաք, պէտք էր որ գոնէ յայտնէիք ձեր բացակայութեան համար:
— Բայց պարոն, կուզէիք որ ձեր ունեցած ցաւերուն վրայ բան մըն ալ ե՞ս աւելցնէի:

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (26)

"ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ,,

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Դժուար չէր հեռուէն ճանչնալ Բիզէի հիւպատոսը: Անդամալոյծ ըլլալուն՝ կաղն ի կաղ կը քալէր: Տրապիզոնի հիւպատոսարանին հրամանին տակ շոգեշարժ մակոյկ մը կը գտնուէր: Ահա այդ մակոյկին քով էր որ Մուրատ էֆ. կը սպասէր հիւպատոսին: Եթէ իր ձեռք առած միջոցները յաջողութեամբ պսակուէին՝ մեծ օգտակարութիւն մը ունեցած պիտի ըլլար:

Հիւպատոսը բերող կառքը հեռուէն տեսնուած եւ եկած կանգ առած էր ճամբորդներու սրահին առջեւ: Երբ հիւպատոսարանի բարապանը պայուսակը վար առնելով գրաւած էր, հիւպատոսը դէպի շոգեմակոյկ կ'երթար. իր պայուսակը ուժով մը բռնած ձեռքին մէջ:

Ոստիկանապետ Մուրատ էֆ. գիտէր որ կարեւոր թուղթերը այդ կարմիր պայուսակին մէջ կը գտնուէին: Հետեւաբար, հարկ էր ամէն միջոց ի գործ դնել՝ քանի մը րոպէի ընթացքին այդ պայուսակը անհետացնելու համար: Այդ պատճառաւ, ճիշդ այն պահուն երբ հիւպատոսը մակոյկ կը նստէր, Մուրատ էֆ. մօտեցած է անոր, եւ, իբրեւ թէ կ'օգնէ, ձեռքովը բռնած է անոր թեւէն, իսկ միւս ձեռքով անմիջապէս պայուսակը խլելով՝ ինքզինքն ու պայուսակը ծովը նետած է:

Այս դէպքը տեղի ունեցած է 2—3 րոպէի մէջ, եւ ամէն մարդ կարծեր է թէ Մուրատ էֆ. սրկածով ծովը ինկած է: Այդ պահուն, միայն հիւպատոսը գիտէր թէ դէպքը արկած մը չէր, որովհետեւ հասկցած էր որ պայուսակը բռնօրէն քաշուած՝ առնուած էր ձեռքէն: Այդ պատճառաւ, հիւպատոսը մինչ մէկ կողմէ ոստիկաններէն հայհոյանքներ կը տեղայ եւ իր բարբարականին հրամաններ կուտար, միւս կողմէ ժողովուրդը դէպքի վայրը խուժելով, կ'աշխատէր ջուրէն հանել ոստիկանապետ Մուրատ էֆէնտին:

Վերջապէս Մուրատ էֆէնտին ու պայուսակը ծովէն հանուելով հսկողութեան տակ կուսակալատուն տարուեցան: Հոն, կարճ հարցաքննութենէ մը վերջ Մուրատ էֆէնտին ազատ ձգուած էր, իսկ Տրապիզոնի ռուս հիւպատոսին կուսակալութեան մօտ կատարած ուժգին բողոքներուն վրայ, պայուսակը վերադարձուած էր իրենց: Այդ միջոցին մեր կացութիւնը դէտ եւս անորոշ ըլլալով, անտեսուած չէր հիւպատոսը զոհացնելու պարագան ու Մուրատ էֆէնտի պաշտօնանկ էր եղած՝ Ռուսիոյ հետ վէճի մը դուռ չբանալու համար:

Եթէ լրջօրէն խորհուի, հարկ է խոստովանիլ թէ այսպիսի դէպքի մը առիթ տալը անիմաստ եւ անյարմար էր: Քանի որ Տրապիզոնի ռուս հիւպատոսարանին տրուած յարձակումի յատակագիծը կեղծ էր, քանի որ Վրացիները եւս բազմաթիւ կեղծ տեղեկագիրներով երկար ատեն չփոթեցուցած էին հիւպատոսարանը, եւ քանի որ ռուսական հիւպատոսարանն ալ այդ յատակագիծերուն այնքան կարեւորութիւն կ'ընծայէր որ զանոնք յանձնէր էր Բիզէի հիւպատոսին, Ռուսիա տանելու համար, ուրիշ կը մնար ընել, բայց եթէ՝ հիւպատոսին մեկնիլը հեռուէն դիտել եւ խնդալ: Եթէ այդպէս ընէինք, պետութեան արժանապատուութիւնը ոտնակոխած չէինք ըլլար՝ հիւպատոսարանէն ներողութիւն խնդրելով եւ Մուրատ էֆէնտին պաշտօնանկ ընելով:

Այս դէպքերէն յետոյ էր որ, ինչպէս գրեցինք, Բիզա պէյ որոշած էր Տրապիզոնէն Արհաւի փոխադրուիլ: Բիզա պէյի հետ չարժելու կը պատրաստուէին Նայիլ պէյ, պատասխանատու պատուիրակները, Գերմանացիները, Օսման պէյ կեղծ անունով Տրապիզոնի մէջ պատող Վրացին եւ Սեւ ծովու վրայ յեղափոխութիւն ընող միւս Վրացիները:

Աւելի առաջ յիշուած Վրացի Կիրիլ եւ Պոլսէն եկած 16 Վրացիները, Թէշքիլաթի կողմէ տրուած դրամներով մէկ մէկ ձի հայթայթած, ու, հեծնելով անոնց վրայ, ցամաքի ճամբով Արհաւի պէտք երթային, իսկ Բիզա պէյ, իր մարդոցմով, ծովու ճամբով պիտի երթար:

Արհաւին՝ Սեւ ծովու եզերքը, նարնջենիներով շրջապատուած, գեղեցիկ քաղաք մըն էր, որուն մէջտեղէն լայն ջուր մը կը հոսէր: Միանգամայն, գաւառակի մը կեդրոնն էր: Քաղաքը երկու վրայ ձգուած էր, հոսող ջուրը թէեւ շատ լայն էր, բայց մէկ կողմէն միւսը անցնելու համար մէկ հատիկ կամուրջ չկար:

Արհաւին՝ սահմանային գունդին կեդրոնն էր: Որովհետեւ գունդը հրամանատար չունէր, հրամանատարութիւնը փոխանորդաբար կը կատարէր Իպրահիմ էֆէնտի անուն հարիւրապետ մը:

Բիզա պէյն ու ընկերները, Արհաւի գալէ յետոյ, գործի սկսած էին: Իսկ Գերմանացիները, իրենց հետ ունենալով երեք Վրացիներ, իբր առանձին մարմին կ'աշխատէին: Վարձած էին քաղաքին լաւ պէյերէն մէկուն «Քօնաք»ը, հոն հաստատուած եւ այդ շէնքը իրենց բանակետղ ըրած էին: Այս մարմինին քաղաքական ու վարչական պետը միշտ Մոռէլն էր: Գերմանացիք հազիւ հասած Արհաւի, Վրացիներէն գրուած ըմբոստութեան յայտարարութիւնները ցրուելով եւ այլ միջոցներով կ'աշխատէին սիրաշահիլ Արհաւիի մէջ եւ շրջակաները, ինչպէս նաեւ ուրիշ վայրեր գտնուող Վրացիները:

Բիզա պէյի մարմնին ժամանումէն չարաթ մը վերջ, Արհաւի հասած էին Կիրիլ եւ 16 Վրացիները, իրենց հետ ունենալով Տրապիզոնէն եկող Վրացի ռազմական զինուոր մը: Գերմանացիները ամէն բանէ առաջ կ'աշխատէին զինուորական կրթութիւն եւ հնազանդութեան վարժեցնել իրենց տրամադրութեան տակ գտնուող 33 Վրացիները: Այդ պատճառաւ ալ՝ գիշեր ցերեկ կ'աշխատէին:

Գալով Բիզա պէյի ընկերներուն, անոնք մինչեւ ռուսական սահմանը երթալով քննութիւններ կը կատարէին ու կ'աշխատէին ստուգել թէ Ռուսերը մեր սահմաններուն յայտ զինուորականօրէն որ աստիճան պատրաստուած էին, ուր տեղեր՝ որքան ռազմանիւթ կայ, եւ որքան զինուոր:

Այդ միջոցին, Բիզա պէյի տրամադրութեան տակ դրուած էին ուրիշ անձեր եւս: Անոնցմէ մին Արհաւիի ունեւորներէն Հաքքըպաշեա Բասուֆ պէյն էր, երկրորդը հեքիմօղլու Ահմէտ պէյը որ, երիտասարդ ըլլալով հանդերձ, ճերմակ մազեր ունենալուն ուշադրութիւն կը գրաւէր, եւ որուն հայրը խալամ Վրացիներու մօտ մեծ ազդեցութիւն ունէր:

(Շար.)

ՆՈՐ «ԿԱՐԱՊԵՏ» ՄԸ

Փարիզի թերթերէն «Թրէվըլըր» իր դեկտեմբեր 11ի թիւին մէջ ընդարձակ տեղ տուած է Գ. Զարեհ Կարապետ Առաքելեանի մեքենական գիւտին։

Գ. Զարեհ Կարապետ Առաքելեան «Թրէվըլըր»ի թղթակցին հետ ունեցած տեսակցութեան մէջ կ'ըսէ թէ ինք 29 տարի աշխատած է իր այս գիւտը իրագործելու համար եւ վերջապէս յաջողած է իր սկզբնական նպատակին մէջ։

Այս գիւտին հիմնական սկզբունքն է օդին սատիճանական ընդարձակումը։

Նորահնար մեքենան, անգամ մը որ շարժման մէջ դրուի, այլ այնուհետեւ ինքն իր արտադրած ուժով պիտի գործէ։ Այս մեքենայով կարելի պիտի ըլլայ օգտագործել օդը եւ վարել օթոմոպիլներ, լուսաւորել տուներ եւ վերջապէս կատարել ամէն կարգի ծառայութիւններ։

Այս «հրաշք մեքենան» կը բաղկանայ չորս գլխաւոր մասերէ․

1. Գլանաձեւ աման մը, որ չորս ոտք երկար է եւ 1½ մատնաչափ շրջագիծ ունի։ Զետեղուած է հորիզոնական դիրքով ու տեսականապէս անկէ օդ չի կրնար դուրս ելլել։ Այս ամանին ներսը կան օդը տաքցնող չորս մասեր, որոնք պղնձէ խողովակներ են իրարմէնչիւրը 15 մատնաչափ երկար ու 1½ մատնաչափ շրջագծով։ Երբ մեքենան շարժման մէջ դրուի՝ ասոնք կը տաքնան կրակի պէս երբ վայրկեան մէջ։

2. Այս ամանէն խողովակ մը կապուած է օդով գործող չորս գլաններէ բաղկացած անիւի մը։

3. Խտացեալ օդ արտադրող մասը, որ իր սեփական գիւտն է, Գ. Առաքելեան առ այժմ գաղտնի կը պահէ։

4. Անիւին ներքեւ, եւ օդի ամանին դիրքին վրայ կը գործեն օդ ներմղող չորս խողովակներ, որոնցմէ իւրաքանչիւրը օդի ամանին վրայէն միացած են անոր՝ ճիշդ այն կէտերուն վերեւ, ուր վերոյիշեալ պղնձէ խողովակները զետեղուած են։ Չորս առանձին խողովակները օդը փչելով չորս հրաշէկ խողովակներուն վրայ՝ օդը անմիջապէս կը տաքնայ եւ կը սկսի ընդարձակիլ, եւ երկրի օդը յինելով անսպառ, այս մեքենան պիտի դառնայ յարաշարժ։

Այսպէսով կը լուծուի ուժի հարցը։ Կը մնան միայն մեքենայի մասերը եւ իւղը, զանոնք սահուն ընթացքի մէջ պահելու համար։

Ներկայիս այս մեքենան շարժման մէջ կը դրուի մէկ ձիու ուժ ունեցող մոթորով մը միայն, բայց իր մեքենան հրապարակ հանելէ յետոյ՝ շատ մը խալատակներու համար մարդկային ոտքն ալ այդ մոթորին դերը պիտի կատարէ։

Գ. Առաքելեան կը հաւաստէ թէ՝ մասնագէտներ քննած են իր մեքենան եւ զայն նկատած են առաջին օրինակը «մշտնջենական շարժումի»։

Մէսէյքութեց ինսթիթութ ալ թեքնոլոճիի փրոֆէսորները, ինչպէս նաեւ պետական ու այլ ելեկտրական ու մեքենական բարձր հեղինակութիւններ քննած են մեքենան, որ պիտի դրուի Մ. Նահանգներու կառավարութեան տրամադրութեան ներքեւ։

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՑԱՌԱՋԻՈՒՆ ԱԼԻՔԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ (Յառաջ)— Դարչահօտ րերաններ գուժեցին մահը, մեծագոյն կազմակերպութեան, մարտական եւ հերոսական Դաշնակցութեան։

Երէկ, երկրի մէջ, հաշուեյարդարի ենթարկեցին զայն։ Եւ պաշտօնական ու ոչպաշտօն դամբանականներ կարդացին իրեն վրայ։

Իսկ այսօր… նոյն երեւոյթը չարունակելի։ Աւելի դաժանութեամբ, աւելի լրջութեամբ։ Գլխաւորութեամբ վիժածին խեղկատակութեան մը, Հոկին, եւ ծերատանեարդ ժամուն արթնցած խանձախանճի մը, «դաշտերգահաչկոծ» ին։

Եւ սակայն, հակառակ այս բոլորին, կենդանի է ան։ Կ'ապրի ու կը շարժի։ Կ'եռայ ինքն իր մէջ հսկայ կաթսայի մը պէս։ Աւելի քան երէկ։

Տակաւին երէկ էր… 25 նոյեմբերին տասը նոր ընկերներ իրենց Դաշնակցական երդում ուխտը ըրին Պոմոնի մէջ (Մարսէյլ), նախագահութեամբ ընկ. Միք. Վարանդեանի։

Հազիւ ամիս մը վերջ, ահա նոր վեց ընկերներ եւս կ'աւելնան մեր մէջ։ Պոմոնի Դաշնակցական կոմիտէին վրայ։ Անոնց ուխտը տեղի ունեցաւ դեկտ. 23ին, նախագահութեամբ ընկ. Սէրէնկիւլեանի եւ ներկայութեամբ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Մարսէյլի Շրջանային կոմիտէի ներկայացուցիչին։

Ընկ. Հ. Սէրէնկիւլեան նախ քան երդման արարողութիւնը, քանի մը խօսքով բացատրեց Դաշնակցութեան էութիւնը, եւ այն ստորոգելիները, որոնք կը պահանջուին ամէն մէկ Դաշնակցականէ։

Ըսաւ, որ չեչտեց, թէ մեր մէջ կայ միայն ու միայն մէկ կուսակցութիւն, մէկ հայկական կազմակերպութիւն, վասն զի հայ ժողովուրդը հայ համար պատրաստ եւ տոգորուած գոհաբերութեան գիտակցութեամբ, — Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը։

Եւ ապա, խօսքը ուղղելով նորեկ ընկերներուն, չեչտեց թէ, թուական յանկուցէն աւելի, կ'ուզենք մենք, մեր շարքերուն մէջ խուժող երիտասարդութեան բարոյականը։ Մաքուր սիրտ ու անխարդախ դաստիարակութիւն։

«Եւ որպէսզի մեր բոլոր առաջադրութիւններն ու ծրագիրները թուղթի վրայ մնալու չդատապարտուին, մենք պիտի պատրաստուինք այնպէս ամուր շարքերով, զօրացնելով մեր հաւատքը, պողպատելով մեր սիրտն ու տրամադրութիւնները։ Քանի մնանք այսպէս իրաւազրկուած մեր հայրենիքէն, չենք կրնար մեր գոյութիւնը ունենալ։ Երբ հրապարակէն քաշուի Դաշնակցութիւնը, իր հակառակորդները անգամ կը փնտռեն զայն։ Իսկ երբ հրապարակ իջնէ իր քառասուն եւ երեք տարուան տոկուն հասակով, կը կռուին անոր դէմ։ Ահա մեր ուժը։ Ահա մեր հմայքը»։

Երդումէն վերջ, բոլորը հաւաքուած են սեղաններու շուրջ։

Բաժակներ կը պարպեն Հ. Յ. Դաշնակցութեան կենացը։ Հին ու նոր հերոսներուն։

Եւ ապա, յանուն գաղափարի, Սփիւռքի ստանամանիքներուն մէջ ապրող մեր ընկերներուն։ Եւ նաեւ վեց նոր ընկերներուն, եւ վեթերան ընկեր Միք. Վարանդեանի որ անկողին ինկած է, քանի մը շաբաթէ ի վեր։

Եւ այսպէս երգելով, արտասանելով, մինչեւ կէս գիշեր, հոգեկան անխառն գոհունակութեամբ մը, վերադարձանք տուն։

Հ. Տ. Բ.

ՆՈՐ ՑՈՅՑԵՐ
ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

ooooo

«Հայրենիք»ի դեկտեմբեր 13 թիւէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները, Տիթրոյիթի մասին.—

Դեկտեմբեր 10ի կիրակի օրուան հրապարակային ժողովը եւս անցաւ մեծ յաջողութեամբ։ Ժողովին ներկայ էր խուռն բազմութիւն մը։ Խօսեցաւ ընկեր Նժդեհ։

Վերջին 2—3 շաբաթներու ընթացքին Տիթրոյիթի քոյր կոմիտէներուն վրայ աւելցան 300 Դաշնակցական ընկերներ. Ցեղակրօն Ուխտերու անդամներու թիւը հասաւ 350ի. Կարմիր Խաչին վրայ եւս աւելցան 150 անդամներ։ Բովանդակ հայ գաղութը խանդավառուած է։

Ձօնյց սիրելի
«Յառաջ»ի ձեց

—•—

ԼԻՈՆ— Սիրելի «Յառաջ», Նոր Տարուան առթիւ կ'ուզեմ փոքրիկ գրոյց մը ընել քեզի հետ, գրոյց մը մտերմական, գրոյց մը որ վերյիշել կուտայ քու աշխարհ գալդ։ Ծնուած 10 տարեկան կ'ըլլաս, ծնած ու մեծցած այս օտար ափերուն վրայ։ Ծնած օրէդ կարօտը ունէիրցեղիդղաւակներուն, որոնք դեռ նոր գունդագունդ կանգ կ'առնէին Միջերկրականի ափերը, ու օր մըն ալ աշնան փոթորիկը գետ ալ նետեց այս ափերը, որպէսզի ծախուէս Թանամ քեզի։ 1925ի օգոստոս ամսուն էր որ հանդիպեցայ քեզի Մարսիլիոյ մէջ, աչքերս փայլեցան ուրախութենէս ի տես բոցավառ գրերուդ ու 50 սանդիմ տալով Գ. Ծերիկեանին գնեցի, ագահութեամբ լափեցի բովանդակութիւնդ, ու այդ օրէն առանց որեւէ մէկուն ցուցմունքին դարձանք մտերիմներ։ Եւ այսօր ահա մօտ տասը տարի կ'ընէ որ կը քալենք կողք կողքի, առանց մէկ օր իրարմէ նեղուելու։ Օրեր եղեր են երբ «Երկու Խօսքերդ» գիւր չեն եկեր ինծի, որովհետեւ պէտք եղած կերպով եւ ուժգնութեամբ չեն զարկեր տարագիր սրտիս թելերուն, բայց եւ այնպէս մէկ երկու ժամ յետոյ նորէն հաշտուեր ենք իրարու հետ, ու դուն տարագիր կեանքիս ուղեցոյցը եղեր ես, իսկ ես քու պաշտպանդ։ Պաշտպաններ եմ քեզ անձիս նման, երբ չար բերաններ յանդգներ են ծաղրել քեզ, յանդգներ են իրենց սեւ հոգիներուն թոյնը թափել վրադ։ Նոր Տարուան սեմէն պիտի խնդրէի քեզմէ, սիրելի «Յառաջ», որպէսզի առկից վերջ քու «Երկու Խօսքերդ» ըլլային աւելի ուժգին, աւելի սուր եւ աւելի բարձր, որպէսզի տարագրութեան այս դժնդակ օրերուն յուսահատութիւնը չպաշարէր մեզ, որպէսզի նոր օրերու նոր մարդոց նման ես ալ իմ խիղճս չծախեմ 30 արծաթի, ոտքի տակ առնելով թէ ազգ, թէ հայրենիք, թէ դրօշակ եւ բոլոր սրբութիւնները։

Վերջացնեմ խօսքս, մաղթելով որ տարագրութեան այս դժնդակ օրերը շուտ վերջ գտնեն եւ պայծառ առաւօտ մը ես ու դուն կողք կողքի դառնանք դէպի մեր հայրենիքն Ազատ եւ Անկախ։

Կ. Ցովակիմեան

ՄԱՐՍԷՅԼ— Բանտարկեալի մը համար «վարանած Թռչնիկը» որքան սփոփանք է։ Դուն այնքան սփոփանք եղար ինծի համար, սիրելի «Յառաջ» երբ ես պայքարի մէջ կ'ըլլայի անյուսութեան մշտի վայրկեաններուս, դուն օգնութեան կը հասնէիր եւ կը վանէիր սրտիս մռայլը եւ թախիծը։ Առանց յոգնութիւնը կրելու աշխարհի շրջանը ըրի քու միջոցաւ եւ ճանչցայ աշխարհի չարն ու բարին։ Առանց քեզի հոգւոյս պայծառութիւնը եւ մտքիս աչքերը փակ պիտի մնային ու պիտի քնուէր համայնակուլ հեղեղատին հետ, առանց կարենալ զանազանելու բարին, գեղեցիկը եւ վսեմը։

Եւ դուն, «Յառաջ», ջահը եղար եւ լուսաւորեցիր ուղիս։ Այնքան փշոտ եւ անել է այն ճանապարհը ուր կ'ընթանանք «աղզովին» առանց գտնելու կէտ մը ուր կարենանք միարանիլ կեանքի եւ կատարելութեան մասին…։

Դուն խանդ եւ աւիւն ներշնչեցիր ինծի։ Հոգեպէս թշուառ էի եւ վարանոտ եւ պիտի ջլատուէր կամքս ու պիտի մնայի արհամարհելի եւ ծիծաղելի։

Բայց այժմ, «Յառաջ», քեզմով կը պարծիմ եւ հպարտ եմ որ դուն սորվեցուցիր ինծ ըլլալ արի, առնական եւ խրոխտ։ Խօսիլ ճշմարտութիւնը եւ ատել կեղծիքը։

Աւելին ըսե՞մ…

Դուն հայ երիտասարդին զարկերակը եղար եւ անոր առողջ եւ մաքուր Հայու արիւնը որ կը բորբոքի եւ եռ կուգայ ամէն զարնան։

Դուն եղար հովիւին հմայիչ սրինգը եւ քու շուրջը հաւաքեցիր մեծամասնութիւնը, որպէսզի բախտաւոր օր մը զայն առաջնորդես դէպի հայրենի «Սիոնը»։ Իսրայէլի ժողովուրդին պէս օտարութեան մէջ դառնութեան մրուրը քամեցինք մենք քեզի հետ պիտի ըլլանք, սիրելի «Յառաջ», մինչեւ դէպի յառաջ, ուր որ ալ երթաս մենք քու հոգեզաւակներդ չպիտի լքենք քեզ։ Կը յուսանք եւ կը սպասենք որ օր մը դարձեալ պիտի վերադառնաս հայրենիքդ (Կարին) եւ այնտեղ պիտի տօնենք նոր տարելիցդ։ Որքա՜ն սրտատրոփ կը սպասենք այդ երջանիկ օրուան։

Այրէ՜ յաւէտ, սիրելի «Յառաջ» որպէսզի չփրթի այն կապը որով հայ սատանդական ժողովուրդը իրարու կապած ես։ Հայ սիրտերը միացնող շղթան եղիր եւ լուսաւոր ջահը լուսաւորելու համար հայկական բարձրութիւնները։

Միսաք Խրալեան

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

ՄԱՄՈՒԼ

ՄՈԼՈՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

oooo

Պուքրէշի «Արազ»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (24 դեկտեմբեր).

— «Ոչ մէկ կասկած որ գաղութներուն համար մէկ մէկ վտանգաւոր որջեր են Հօկի բջիջները, որոնք Հայաստանին օգնելու կեղծ նշանաբանին տակ կոչուած են գաղութները պառակտելու։ Ճիշդ է նոյնպէս որ Հօկերու մէջ խմբուած են հայ ժողովուրդի բոլոր հակառակները, որոնք փոքր մը արծաթի համար սիրով վաճառքի կը հանեն իրենց խղճմտանքը։ Կարելի է հետեւաբար զանոնք վարձկան կոչել ու խառնակիչ, տականք ու մակաբոյծ, դաւադիր ու լաչէ։ Բայց մեր պաշտօնակիցներէն ոմանք այս ածականներուն կը կցեն նաեւ «համայնավար»ը, կարծելով որ հօկեր ու համայնավար միեւնոյն բանն են։ Մոլորութիւն մը սա։ Համայնավար ըլլալ վերջ ի վերջոյ կը նշանակէ ունենալ համոզում մը ու ձգտիլ գաղափարի մը։ Մինչ անոնք որ ժողվուած են Հօկերուն ծոցը՝ կամ պարզ խմաթիկներ են որ քանի մը դահեկանի սիրոյն իրենց յանձնարարուած դերը կ'նդեն, կամ հագիով լաճէններ՝ որ սողալ, քծնիլ, երկրպագել կը սիրեն, եւ կամ այլասերածներ որ ցեխ կը նետեն հայ սրբութիւններուն։ Ոչ մէկ գաղափարական գիծ անոնց մէջ, ոչ մէկ համոզում, ոչ մէկ հաւատք դէպի կարմիր նշանաբանները։ Ոչ իսկ կը հաւատան հայ հայրենիքի մը։ Կեղծ են անոնց բոլոր արցունքները։ Ու կեղծ նաեւ ծափերը զոր Հայաստանին կ'ուղղեն, հեռուէ՜ն։ Եթէ դիպուածով իրենց նանկը ինկած են միմիտոներ ալ՝ խաբուելով Հայաստանի մասին խօսուած ճառերէն, կ'այլասերին շուտով զանոնք ալ։ Եթէ խորհրդային հայ վարիչները չահ ունին որպէսզի գաղութներու մէջ ունենան Հօկերը, բուլցնելու համար իրենց քաղաքական հակառակորդներուն թափը, Հօկերը գործիք են նաեւ տեղական աղանդներուն կամ տականքներուն ձեռքը՝ գաղութներուն մէջ կազմալուծելու համար ամէն կենսունակ շարժում։ Հօկերը, ըսենք աւելի պարզ, Խորհ. Հայաստանի «պիտի»ներուն վարձկան մունետիկը չեն միայն, այլ բոյնը եւ ժամադրավայրը բոլոր հակադաշնակցական տարրերուն։ Ահա թէ ինչո՛ւ հոն կը ժողվուին Դաշնակցութենէն դժգոհները ու վտարուածները, երէկուան կասկածելիները ու վաղուան դաւաճանները՝ Հօկը իրենց մարտկոց դարձուցած։

Կը սխալին մեր պաշտօնակիցները Հօկերուն մէջ որ եւ է համոզում ենթադրելով։ Կարմիր նշանաբանները եթէ երբեմն բերնի ծամոն կ'ըլլան անոնց, ու Լէնինի անունով կ'երդնուն, թող չխաբուի՛ ո եւ է մէկը։ Նոյն այդ մարդիկը եթէ պէտք ըլլայ եկեղեցիներու քղանցքը կը պագնեն, ու ազգայիններու թաթիկը, միեւնոյն լրբենաւոր բերնով։ Եթէ պէտք ըլլայ մօմ կը ծախեն ժամուն բակին, կամ ազգերու առջեւ կեղծ կը ծխեն։ Ոչ մէկ խտրել որ ոգեւորէր զանոնք։ Հայաստանի օգնելու պիտակը պատրուակ մըն է լոկ վարագուրելու համար իրենց հակադաշնակցական մոլուցքը։ Նոյն այս տարրերն էին որ, Հայաստանի անկախութեան օրերուն հայկ. կառավարութեան դէմ կը դաւէին, օտարներուն ակնածին փախչելով թէ բոլշեւիկ կուսակցութիւն մըն է Դաշնակցութիւնը։ Բացէք 14—15 տարի առաջուան հայ թերթերու հաւաքածոները, ու հոն պիտի տեսնէք որ հուր ու բոց կը ժայթքեն այսօրուան հօկեները Դաշնակցութեան դէմ, բոլշեւիկ հակումներ վերագրելով անոր։ Ու այդ միեւնոյն տարրերն են որ բոլշեւիկեան Հայաստանի վարիչներուն կը խնկարկեն այսօր՝ պարզապէս Դաշնակցութիւնը հարուածելու համար կրկին, այս անգամ իրենց պոչին կապած ամէն տեսակ թափթփուքները»։

ՄԷԿ ՇԱԲԱԹ ՄՆԱՑ
ՓՈՒԹԱՑԷՔ ՕԳՏՈՒԻԼ «ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՒԱՔԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԱԽԱՂԷՆ

«ՅԱՌԱՋ» գնած է ՉՈՐՍ տոմսեր, Ֆրանսայի Ազգ. վիճակախաղէն։
Այս վիճակահանութենէն օգտուելու իրաւունք ունին բոլոր անոնք որ,

1933 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ 1934 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 8

1.— Նոր բաժանորդ կը գրուին ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ։
2.— Կը նորոգեն իրենց բաժնեգինը, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ։

ԱՀԱ ՄԵՐ ԳՆԱԾ ՉՈՐՍ ՏՈՄՍԵՐՈՒՆ ՇԱՐՔ'Ն ՈՒ ԹԻՒԵՐԸ.—

ՉՈՐՐՈՐԴ ՇԵՐՏԷՆ (4e tranche)

շարք **S** Թիւ 99,412
շարք **T** Թիւ 78,009
շարք **S** Թիւ 99,413
շարք **D** Թիւ 52,152

Այսպէս, եթէ այդ չորս թիւերէն մէկը կամ աւելին պարգեւ շահին, ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆ ԿԷՍԸ (ՀԱՐԻՒՐԻՆ 50), ՊԻՏԻ ԲԱԺՆՈՒԻ ԱՅՍ ԿԱՐԳԻ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ, հետեւեալ համեմատութեամբ.—

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	60 %
ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	30 %
ԵՌԱՄՍԵԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	10 %

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԿԱՂԱՆԴԻ ԳԻՇԵՐ

—•—

Այդ իրիկուն, ես ալ, թիզ մը հասակովս ժամուորներու կարաւանին խառնուած՝ տուն կուգամ վազելէն։

Քամին, կատղած լաճ մը պէս տանիքերուս կը պլլուի։ Քան մը կ'ուզէ կարծես։ Կը կենամ։ Ինքն ալ կը կենայ։ Բայց, այս անգամ, աւելի ուժգին կը փաթթուի ծունկերուս եւ մէջքիս։ Չեմ պարտուիր, եւ ոչ ալ կը վախնամ։ Սակայն, ապաքայ նահանջի մը կասկածէն դողահար, ամբողջ ուժովս կը սկսիմ վազել։ Ինքն ալ ետեւէս։

Անդին, խումբ մը չարաճճի աղաքներ, Կաղանդի անունը շրթներուն սահնակ կը խաղան։ Քիչ մը վարը, համբուն վրայ, ոմանք քաղքըւորներուն կը սպասեն։

Դիմացի ծառերը, որ գեղանի կոյսերու պէս մեր բոլորին երջանկութեան աղբիւրներն էին, այժմ իրենց շուինը քաշած, խեղճուկ, կը դողդղային հովին կծու հոսանքներէն։

Հոն, ուր այլ եւս կանգ առած եմ, մեր դուռն է։ Քամին անխնայ հարուածներէն ազատ, կեցած սեմին վրայ ձիւնը կը նայիմ։ Մութը իր արծուի թեւերովն հեազհեաէ վար կ'իջնէ։ Ձմեռնամուտները կը դողրին։ Ու գիւղը, գիշերուան թանձր սաւանին տակ, ապաքայ տեղացող ձիւնի մը վախէն՝ կը հեւայ կարծես։

×

Ամբողջ տան անդամներով, մէկս միւսէս մօտ՝ տաքուկ թոնիրին շուրջ հաւաքուեր նստեր ենք։ Կաղանդը, որ պիտի գար քիչ վերջը, թռչունի մը պէս արագ, շրթունքէ շրթունք կը թռի։

Մայրս, որ յետոյ կաղանդներ տեսած էր, իւրաքանչիւրէն անուշ յիշատակ մը կը պատմէր, որոնք մէկ — մէկ նուիրական հէքեաթներ դարձեր էին։ Ու ես դեռ ցուրտին կակիծը սրտիս, թոնիրին տաք գոլորշիէն թմրած՝ մանուկ յիշողութիւնս անոր հէքեաթներուն դարձուցած կը մնամ։

— Նոր տարի է այս գիշեր։ Կաղանդ պապան աղուոր աղուոր բաներ պիտի բերէ։

Մայրս էր խօսողը, ու իր տաք համբոյրներու տեղատարափին տակ, ամբողջ սիրտս, սիրամարգի մը պէս լայն լայն, կ'ուռէր ու կ'իջնէր։

Արդեօք ի՞նչ պիտի բերէր Կաղանդ պապան, չեմ գիտեր։ Սակայն բոլոր սիրած տարիքներուս անուշները մէկիկ մէկիկ կարաւանի մը պէս անվերջ, կուգային ու կ'անցնէին մտքիս պրիսմակէն։

Ցանկարծ, թոնիրին բարկ գոլորշիին հետ, մօրս պատմած հէքեաթներէն գինովցած՝ քնացեր եմ։

×

Այդ գիշեր, թոնիրին վերեւ, փափուկ անկողնին մէջ երկնցած խորհրդաւոր երազներուս շարժանկարին կը նայիմ։ Հովին կատաղի յարձակումներուն դէմ, իբրեւ պաշտպան, երդիքը փակող այն թիթեղի կտորը, ատեն ատեն սուր ձայն մը մէջտեղ կը ձգէր։ Ալ չէի կրնար քնանալ։

Կը ցաւէի։ Կ'ուզէի մեծ ուժ մը ունենալ, շա՛տ մեծ, որ կարենայի մէկ հարուածով՝ քամին քշել տանիլ, հոն ուրկէ որ եկած էր։ Եւ ընդոստ, կուրծքս հովին ալիքներուն տուած՝ վեր բարձրանալով կը զգայի երդիքը։ Բայց, հազիւ անկողին մտած, կէս քուն կէս արթուն, դարձեալ նոյն աղմուկը ականջիս կը հասնէր։

Համբերանքս հատաւ։ Մութն մը եւ երկու դամ։ Հայրիս փակուեցաւ գընաց։

Անկէ վերջ, ոչ աղմուկ լսեցի եւ ոչ ալ հովին կուժուրտուկը։

Մեղմ ու գորովալի ձայն մը լսեցի։ Մայրս էր, որ ճերմակ մազերուն խուրձը ուսին, տաքին հաւխօսին արթնցեր էր։ Իր սովորական աղօթքէն վերջ, «բարի լոյս, բարի Քրիստոսի բառերը շրթներուն՝ անկողնիս մօտ էր։

— Դէ՛հ, հիմա ելիր, առտըն է աղուոր աղաս, տես Կաղանդ Պապան ինչե՛ր է բերեր։

Հազար ու մէկ նազերով արթնցայ։ Հազալ Կաղանդ պապային բերած նոր զգեստս, կարմիր ուլիցներս եւ վերարկուս։

Ուրախ կը հեռեւէի մօրս, բայց ո՞ւր չեմ գիտեր։ Դուռը կը բացուի ու մենք դուրս կ'ելլենք։

Հով չկար։ Երկինքէն սեւ մութ ամպերու երկար կարաւան մը կը քալէր հանդարտ։ Գետինը, ճերմակ փոշիի թանձր վարագոյրով մը ծածկուած կը մնար։

Բայց ո՞վ էր, որ այս ձիւն ու բուքին, անդին, գիշերուան թանձր մութին մէջ, երգ մը կ'երգէր։

Գեղին աղան։

Եւ ո՞վ էին այն սուրբերը, որ անդին, կեցուած ձիւնին վրայ, պառկեր կը դնէին։

Մեր աղջիկները։

Ու քիչ մը վարը, աղբիւրին գլխին, գեղին հարսները, սափորն իրենց ուսին, ջուր առնելու էին եկեր։

Աւելի վերջ, հին երգի մը եղանակը մեզ կեցուց։

Աղջիկ անունդ Շուշան
Եկուր երթանք Սուրբ Նշան…

Գիւղը, նոր տարուան յաղթական մուտքին հետ, սիրոյ եւ ազատութեան երգը շրթներուն՝ ոտքի էր կանգնած։

×

Թոնրատունը, դէմ դիմաց զոյգ զոյգ ճրագներ կը վառէին։ Հայրս, պատին տակ բարձի մը յենած՝ ուրախ, սիկարէթը կը քաշէր։ Հոն էն մեր բարեկամներն ու դրացիները նաեւ։ Մայրս իր ճերմակ մազերուն խուրձին տակ, աւելի երիտասարդացեր էր կարծես։ Ցերեկին պատրաստած համեմները՝ արագ արագ սեղանին վրայ կը շարէր։

Կաղանդ էր։ Երգի եւ ուրախութեան օր։

Խօսիլ պէտք էր։ Պէտք էր երգէինք։ Եւ այդ օր հայրս ալ երգեց, հի՛ն, շատ հին երգ մը.

Ազատն Աստուած այն օրից
Երբ հանեցաւ շունչ փչել…

Ու երգեց մայրս ալ։ Եւ պէտք էր երգէին դրացի պապիկն ու մամիկն ալ որ այդ գիշեր, Կաղանդի սեղանին առջեւ, գինիի գաւաթները ձեռքերուն դեռ ուրիշ հարիւր նոր տարիներու խօսքը կ'ընէին։

Երգեցին։ Եւ ամէնքս ալ։ Երգերու, հէքեաթներու եւ ծիծաղներու փոթորկոյոյդ հեւքերը, բաժակներու մէջ լեցուող գինիին նման, ալի՛ք ալի՛ք բարձրանալով՝ կը յորդէին երդիքներէն դուրս, գիւղին մէջ, անվերջ։

×

Մայրիկ, յաւերժափայլ արեւն իմ մանկութեանս, լսէ՛, այն օրուընէ ասդին շատ մը Կաղանդներ են անցեր։ Ու այսօր դարձեալ Կաղանդ է։ Բայց ըսէ մայրիկ, ինչպէս մոռնամ կարօտավառ դէմքդ, որ Կաղանդի գիշերը, ճերմակ մազերուդ թելերուն տակ, պայծառացեր էր, Մասիսի կատարէն ծագող լուսինին պէս, ի՞նչպէս մոռնամ սեւցած պատերով թոնրատունը։

Ու այսօր, այս Կաղանդի գիշերը, հայրենի երկրէն հեռու, անհարազատ խուցիս մէջ շատ սպասեցի, մայրիկ։ Բայց չեկար։ Ցուսահատ, շատ, շա՛տ լացի։ Ու կուրծքիս տակ, սունկերու պէս բուսնող վէրքերը՝ սկսան միս՛, մեր գեղի թոնիրներուն նման…

ՄԱՏՈՒՐ ԳԵՐԳԵՐԵԱՆ

Օրուան գիրքեր

»»»·«««

1. ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ, ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ։ (Հէքեաթ եւ բանաստեղծութիւն)։ Գրեց՝ Շաւարշ Նարդունի։ Մատենաշար «Յառաջ» թիւ 1. Գին՝ 15 Փր.։

2. ԱՐԵ՛Ի, ԱՐԵ՛Ի, (հիւծախտաւորի մը կեանքէն)։ Գրեց՝ Փայլակ Միքայէլեան։ Մատենաշար «Յառաջ» թիւ 2։ Գին 10 Ֆրանք։

3. ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ 1915—1924։ Գրեց՝ Լեւոն Տօնիկեան։ Գին 8 Փր.։

Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի Վարչութեան։

Հ. Յ. Դ.

ԳԱՇԻՇՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր երեքշաբթի երեկոյ, ժամը 8.30ին, Ալթունեանի բնակարանին մէջ՝ 17, Rue Ampère, CACHAN.

ՇՔԵՂ ՑԵՐԵԿՈՅԹ ԵՒ ՏՕՆԱԾԱՌ

Ֆ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ ԱՆԿԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

7 Յունուար կիրակի կէս օրէ վերջ, ճիշդ ժամը 2.30ին

Salle des Fêtesի *մէջ.* **(Rue du Casino), Enghien**

Կը խօսի Տիկին **Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ**

Կը մասնակցին՝ կոմիտաս երգչախումբը. *Տիկիններ՝* Զ. Ընքապապեան (*դաշնակ*), Ա. Գեւոնեան (*մեներգ*), Ա. Խերպէկեան (*դաշնակ*): *Օրիորդներ* Զ. Ճահիլաժեան (*ջութակ*), Ա. Նալպանտեան (*դաշնակ*): *Պարոններ՝* Ա. Քէչէճեան (*մեներգ*), Ա. Գմբէթեան (*արտասանութիւն*):

ԿԱՂԱՆԴԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ (Հայրենի պատկեր եւ տօնածառ)

Մեծերու մասնակցութեան համար՝ մուտք 5 ֆր., փոքրերու՝ 3 ֆր.,

Շոգեկառքը Gare du Nord*էն կը մեկնի կէս օրէ վերջ ժամը 13.46ին, 13.56ին, և 14.25ին։ Trinitéէն առնել 54 թիւ հանրակառքը և իջնել Անկէն։*

ՎԱՆԱՏՈՒՐԻ ՏՕՆԸ

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ

ԿԸ ՏՕՆԷ ԱՄԱՆՈՐԸ

7 Յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ

150 Route d'Orléans, BAGNEUX (Seine)

(Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 88 թիւ թրամուէյը, իջնել Պանեօ)

Սեղանանառեր, զուարճութիւն, երգ ու նուագ։ Անուշ ապուր, պտուղի բուրգեր, թէյ ու կարկանդակ։

Տախքերու մասնակցութեան համար 5 ֆրանք։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ՎԷՄ»

ԵՐԿԱՄՍԵԱՅ ՀԱՆԴԷՍ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԵՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ

Խմբագիր՝ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Լոյս տեսաւ «ՎԷՄ» հանդէսի երկրորդ թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ. — *Իրազեկ՝* «Առաջին հայ թատերգութիւնը», *Ա. Զաւալեան՝* «Ամենայն Հայոց բանաստեղծը», *Ե. Զաւրեան՝* «Սայեաթ Նովա», *Մ. Գարասաեան՝* «Վահան Թէքէեան», *Ա. Աբեղեան՝* «Հայագիտութիւնը յետպատերազմ. Գերմանիայում», *Ա. Խոնդկարեան՝* «Օպոզիցիան Հանրապ. Հայաստանում», *Վ. Փափազեան՝* «Հայկական բարեկարգումները», *Վ. Մինախորեան՝* «Անջատականները», *Ա. Գիւլխանդանեան՝* «Օգոստոս Հիճզը», *Սեբաստացի Մուրատի Յուշատետրը*, ՀԻՆ ԹՈՒՂԹԵՐ։ ԿԵԱՆՔ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ. գիրք եւ մամուլ։ ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ. ՑԱՒԵԼՈՒԱԾ. Վ. *եպ. Մանկունի՝* «Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը»։ Պատկերազարդ։

Բաժանորդագրութեան պայմանները

Ամերիկա, Մեծն Բրիտանիա, Եգիպտոս եւ Իտալիա	69 ֆր.
Ֆրանսա եւ այլ երկիրներ	50 ֆր.
Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան, Սուրիա եւ Պարսկաստան	40 ֆր.

Բաժանորդագրուել կարելի է՝

L. Kevonian, 17 Rue Damesme, Paris, 13e

Բաժանորդագրութիւնը՝ կանխիկ։

Կը խնդրուի բաժանորդներէն եւ գործակալներէն անմիջապէս փակել հաշիւները։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆԻ

«Հայ քաքաքական ընդհարումները»

ՀԱՏՈՐ ԱՌԱՋԻՆ

ԲԱԳՈՒԻ ԱՌԱՋԻՆ ԸՆԴՀԱՐՈՒՄՆԵՐԸ

Զարդարուած՝ նկարներով։ *Գին՝ 15 ֆրանք։*

Ամերիկա, Բրիտ. կայսրութիւն եւ Եգիպտոս *20* ֆրանք։

Դիմել A. GULKHANDANIAN, *ՅԱՌԱՋի* խմբագրութիւն։

Կը ծախուի նաեւ խաչիկ Մկրեանի (*Էփինէ*), բենսի *Գրյեանքուռ*), Հր. Սամուէլի *Փարիզ*), Ն. Խաչիկեանի (*Վիէն*), Մուրատ Մուրատեանի (*Սէնթ'Էթիէն*), Ն. Կակոսեանի (*Մարսէյլ*) *եւ* Ս. Թիրեաքեանի (*Լիոն*) *մօտ։*

ԳՈՅԱՄԱՐՏ *օրացոյց 1934 ե. Տարի*

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան «ԳՈՅԱՄԱՐՏ» օրացոյցը Ե. Տարի, նուիրուած իր Տասնամեակին, ազգային եւ կրօնական տօներով եւ մօտ 40 նկարներով, արդէն պատրաստ է։ Ձեռք բերելու համար սոյն գեղեցիկ գործէն անմիջապէս դիմելու՝ Karnig Antikian, 49, rue Nationale, Marseille։

Կը ծախուի նաեւ՝

Փարիզ եւ արուարձաններ՝ Գրատուն Հրանտ-Սամուէլ. *51, rue Mr. le Prince, Paris (5)։*

Լիոն եւ Տեսին. Վահան Հիւսեան, *3, rue Tellier. Décines:*

Վալանս, Ղազար Դալուստեան, *10, rue 14 Cantons.*

Վիէն, Ներսէս Խաչիկեան, *124, rue Lafayette:*

Լուարի շրջան, Վարդան Խրիմեան *34, rue des Frères Chappe. St. Etienne:*

Կրէնոպլը, Կ. Գապաքճեան։

Կարտան, Լեւոն Գայաճեանեան։

Նիս, Գեղամ Ճէճիրեան, *182, Bld. de la Madeleine.*

Աթէնք. Գրատուն «Նոր Օր»։

Հալէպ, Խորէն Գըրգըքաշեան, *82, rue Boustan Kulak:*

Գոնսթանցա (Ռումանիա), Արմենակ Կարապետեան։

Պէյրութ Գրատուն Ապաճեան եղբայրներու *B. P. 870:*

Պէյրութ. Գրատուն Խորէն Ակնունեան, *rue Bab-Yacoub.*

Պաղտատ, Խորէն Անտոնեան։

Պաղտատ, Գլխարկավաճառ Աւետիս Ասլանեան։

Ալճերիա, Պօղոս Արզումանեան, *Blida, Algérie:*

Թեհրան *«Ալիք»*ի խմբագրատունը *եւ* Ս. Յովսէփեանի մօտ։

Պուլկարիա, Կ. Փափազեան, *Plovdiv.*

Ինչպէս նաեւ Մարսէյլի շրջանի Պատ. Միութիւններու եւ Դաշնակցական բոլոր ընկերներու մօտ.

ՏԱՆՕԹ.— Տպագրական սխալով կողքի վրայ նկարներու անունները սխալ գրուած են. Գայլ Վահանինը պիտի ըլլայ՝ Զուլամաթ, իսկ Զուլամաթինը՝ Գայլ Վահան։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՑԱՐՈՒԷԶՆԵՐՈՒՆ ԴԱՒԱՃԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Գրեց՝ **ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ**

Էջ 275 — ԳԻՆ 15 ՖՐԱՆՔ ԿԱՆԽԻԿ

Իսկ անոնք որ կ'ուզեն ունենալ հեղինակին նախորդ երկն ալ «ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ» պիտի կրնան հին և նոր երկու հատորները միասին ստանալ միայն 20 ֆրանքով։

Գրել հեղինակին՝ **15, Rue Bréa.** **Paris** (6)

ԵԹԷ ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ՉՈՒԹԻՒՆՆԷ ԿԸ ՏԱՌԱՊԻՔ

ԽՄԵՑԷՔ ԱՆԱՐԱՏ

Raki ERIVAN

ԱՐՏՕՆԱՏԷՐ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՄԱՐ՝

Société "PEUREUX"

12, Bld. des Vignes, MARSEILLE Téléphone: COLBERT 58-10

ԼԻՈՆԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉ

D.N.BAHADOURIAN 40 rue Chaponnay. Lyon Rhône)

ՆԻՍԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼ.—

M. M. H. Khatchadourian et Danielian 24, rue Assalit. Nice (A. M.)

---

13 ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ *օդաւոր յարկաբաժիններ, տաք եւ պաղ ջուր, կազ, ելեկտր. եւ շոգեւոր.* **13**

rue Pierre Curie. K. Bicêtre. Metro: Porte d'Italie.

Հայերու ժամադրավայրը

Ճաշարան *Ֆ Լ Օ Ր Ի Ա*

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն՝ **Danton 52—75**

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Նկարչատուն Վ. ՓԱՇԱՊԷՉԵԱՆ

24, rue Forbin, Gardanne

ԿԱՐՏԱՆի օթոպիւսներու կայարանին ճիշդ դիմացը. *Նօթերին* կից Ա. յարկ Նոր եւ մաքուր էնսթալասիօն։ Բոլոր նկարները ելեկտրականութեամբ։ Ինքնութեան թուղթերու նկարները *12* հատը խնամուած ըրթուշով՝ *10* ֆրանք։ Նկարչատունը բաց է ամէն օր առաւօտեան ժամը 8էն մինչեւ երեկոյեան 9։

Մաքուր եւ արագ սպասարկութիւն։ Դիմեցէք եւ գոհ պիտի մնաք։

ՆՈՐ ՏԱՐՈՒՈՅ ԱՌԹԻՒ

ԱՐԱՔՍ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՉԱՏՈՒՆԸ

ԲԱՑԱՌԻԿ ՄԵԾ ԶԵՂՉ ՄԸ ԿԱՏԱՐԱԾ Է ԻՐ ԳԻՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

Միմիայն 45 ֆրանքի փոխարէն պիտի ունենաք 12 գեղարուեստական քարթ փոսթալ եւ մէկ ակրանտիսըման, որոնց իրական արժէքն է 125 ֆրանք։

Օգտուեցէ՛ք այս առիթէն դիմելով՝

Studio ARAX, 9 rue Papillon Paris.

Métro: Cadet **Tél. Prov. 49 - 34**

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺԱՐԱՆ

L. LECORCHÉ

Ex. Interne des Hôpitaux de Paris

Chef de Clinique à l'Ecole Dentaire Française

Assistant **Ա. Տ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ** ***chir. dent. D.E.D.F.***

ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ ԵՒ ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆ

Սոյն յայտարարութիւնը ներկայացնողին նպաստ 10 զեղչ

Կ'ընդունի 9 - 12 եւ 2 - 7 Հեռախօս Inv. 27 - 65

28 Avenue d'Orléans

Métro Denfert Rocherau ou Mouton Duvernet

ՄԻՍԱՔ ՂԱԶԱՐԵԱՆ

(Dr. ès-Sciences)

5, rue Pergolèse (Փէրկօլէզ), Փարիզ (16)

Մէթրօ՝ **Etoile, Obligado, Maillot.** Հեռ. **Kléber** *78-21*

Դիմեցէք՝ ձեր շահերու պաշտպանութեան, իրաւական եւ վարչական խորհուրդներու, ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման, նաթիւրալիզասիոնի, Ամերիկա մեկնելու, թարգմանութիւններու, փոխառութեան, կալուածական գործողութիւններու եւայլն ի համար ամէն օր ժամը 10—12 *եւ* 17—19. *Կիրակի օրեր ժամը* 10—12։

CABINET de Me V. YARJANIAN

JURISCONSULTE

Procédure Génerane — Mandataire en Justice

44, Rue La Fayette, Paris (9e) **Tél. TAITBOUT 53 - 32**

Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական գործեր։ Անձամբ կը պաշտպանէ Առեւտրական եւ Հաշտարար Դատարաններու առջեւ։ Ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման, եւ ժառանգական բոլոր գործողութիւնները կը կատարուին արագութեամբ։ Վարչական դիմումներ նախարարութեանց մօտ։

Կ'ընդունի, ամէն օր, ժամը *9էն 11*, եւ 5էն 7։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՓԱՐԻԶ, Տոքք. Գ. — 280։
ԺՈՒԱՆՎԻԼ, Դ. Փ. — 70։
ՕԼՆԷՅ ՍՈՒ ՊՈՒԱ, Մ. Ք. — 70։
ՍԷԹԻՖ, Մ. Հ. — 280։
ՍԷՆ ԺԷՐՕՄ (Մարսէյլ), Ե. Ս. — 70։
ՊԻՆԿԷՆԹԸՆ, Ս. Գ. 8 տոլար։
ԻՍԻ, Մ. Ս. — 70։
ԼԱ ՊՕՔՔԱ, Կարօ, — 140։
ՇԱԹՈՒ, Թ. Գ. — 140։
ՎԷՐՍԱՅԼ, Ս. Գ. — 140։

(Բ. Առաքում)

ԼԻՈՆ, Շ. Խ. — 70։
ՌԸՆԱԺ, Վ. Խ. — 140։
ՊՕՐՃ ՊՈՒ ԱՐԷՐԻՃ, Ա. Եղբ. — 280։
ՍԷՆ ՓԻԷՐ ՍՈՒ Զ'ՕՊԸՆԱ, Ս. Վ. — 35։
ՄԱԶԱԿԱՆ, Խ. Ղ. — 140։
ՍՈՒՔ ԱՀՐԱՍ, Ա. Խ. — 300։
ՌՕՄԱՆ, Ե. Վ. — 131։
ՎԻԷՆ, Հ. Ե. — 5։
ՎԱԼԱՆՍ, Գործ — 269։
ՖՈՆԹԷՆ, Համ. Եղբ. — 35։
ՊՈՒԼՕՆԵԸ ՍԻԽՌ ՍԷՆ, Ս. Ծ. — 175։
ԱՓԹ, Ա. Ք. — 35։
ԼԻՈՆ, Տ. Տ. — 210։
ՓԱՀԼԷՎԻ, Խ. Լ. — 200։
ԱՄՍԹԵՐՏԱՄ, Զարդ. — 200։
ԿՐԸՆՈՊԼԸ, Ե. Օ. — 70։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Զիլն. — 125։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Խ. Ն. — 140։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Ա. Ա. — 140։

ՍԻՄՈՆ ԳԱՓԱՍԱՃԵԱՆ

ԳՐՊԱՆԻ ՕՐԱՑՈՅՑ

1934 Ժ Ե. Տարի

Տարիներէ ի վեր լաւ գնահատուած այս Տարեցոյցը կուգայ դարձեալ իր տեղը գրաւել հրապարակի վրայ, իր շահեկան նիւթերու զանազանութեամբ, ռուս էջերու մէջ խառնելով նախ տեղեկութիւններ եւ իբրեւամբ ննկատուած է նոր տարւոյ յարմարագոյն կողմնորոշէ։ Փութացէք գնել, քանի չէ սպառած։

Կը ծախուի ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ Գրատունը, նոյնպէս հեղինակին քով 1 Place de la Gare des Vallées. Bois-Colombes. (Seine).

Գին 8 ֆր. կամ 2 շիլին, Ամերիկա՝ 40 *սէնթ։*

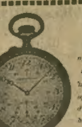

500 ՖՐ. ՆՈՒԷՐ

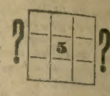

500 ֆրանք նուէր բոլոր անոնց, որ մեր վաճառատունէն կ'ապսպրեն գրպանի ժամացոյց մը՝ բոլորովին ընտիր, գեղեցիկ, անխոտակելի ապակիով, գինը՝ 29 ֆրանք, եւ միաժամանակ մեզի կը ղրկեն ճիշդ լուծումը հետեւեալ թուաբանական խնդրին։—

ԻՆՉՊԷՍ ԼՈՒԾԵԼ ԽՆԴԻՐԸ.—

Թիւ 1-9 տեղաւորել ինը քառակուսի աչքերու մէջ, ինչպէս ցոյց կը տրուի նկարին վրայ, ամէն ուղղութեամբ (ուղղահայեաց, հորիզոնական, անկիւնագծային), գումարը պէտք է ըլլայ 15։

1.— Լուծումը պէտք է ղրկուի փակ պահարանի մէջ։

2.— Մրցանակներու բաշխման համար ո՛չ վիճակ պիտի ձգուի եւ ո՛չ ալ վիճակահանութիւն պիտի կատարուի. 500 ֆրանքի մրցանակը պիտի վճարուի համաձայն անոր որ ղրկած է ճիշդ լուծումը։

3.— Ապսպրանքները եւ լուծումները կ'ընդունուին մինչեւ 31 Յունուար 1934։ Անոնք որ ճիշդ լուծած են, նուէրը փոստով կը ստանան Փետրուար 17ին։

Նոյն օրը *ՅԱՌԱՋ*ի մէջ պիտի յայտարարուի ճիշդ լուծողներուն անունները։

4.— Ժամացոյցին հետ կը տրուի վկայագիր մը, որ իրաւունք կուտայ նուէրը ստանալու, եթէ ճիշդ լուծած է խնդիրը։

5.— Ժամացոյցը կը ղրկուի *ետ. քանիք ռամպուրսմանով*, եւ ծախքերու համար կը գանձուի յաւելուածական 3 ֆրանք 95 ս.։

6.— Եթէ չհաւնիք ժամացոյցը, կրնաք ետ ղրկել 10 օրուան մէջ եւ ետ ստանալ ձեր վճարածը։

Գրել պարզ եւ որոշ ապսպրանքը, խնդրին լուծումը, ձեր անունը եւ հասցէն ղրկել՝ **Maison BERNSTEN**

10, rue Montalcau. Sucy.En.Brie (S. O.)

ՇՈՒՏՈՎ ԿԸ ԲԱՑՈՒԻ ԱՐԴԻՒԱՆ ԴԵՐՁԱԿԱՏՈՒՆ

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԽԱՆՉԵՐԵԱՆ

97 ROUTE D'ORLEANS, CACHAN

Անգլիական եւ ֆրանսական ընտիր կերպասներ, վերջին նորաձեւութիւն, խնամուած կար։ Գիներու վրայ կասկած չկայ։

ԱՊՈՒԽՏԻ ԵՒ ԵՐՇԻԿԻ ՄԵԾ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

Գ. ՔԷՍԹԷԿԵԱՆ

Ծայտնի ապուխտավաճառ *ՔԷՍԹԷԿԵԱՆ* վաճառատունը, կը ծանուցանէ իր յարգելի յաճախորդներուն, որ իր սեփական գործարանին մէջ՝ թարմ եւ մաքուր մսէ պատրաստուած *Երշիկն* ու *Ապուխտը* կը վաճառէ մեծաքանակ 5 քիլոէն սկսեալ։

Ապուխտ քիլօն 14 ֆրանք, երշիկ քիլօն 12 ֆրանք

Դիմել հետեւեալ հասցէներով

Charcuterie KESTEKIAN

46, Rue du Bagnoire, MARSEILLE

կամ 5 ,Villa Chalet Rosier de la Platrière St. Julien - MARSEILLE

ՄԱՍՏԱՄ ԱԹՃԵԱՆ

Alimentation Générale

9, Rue des Fêtes. Paris

Tél. Combat: 12 - 02

Տիկիններ եւ պարոններ, եկէք բաղդատելու մեր ապրանքները եւ տեղական ամէն տեսակ նպարեղէններու մաքրութիւնն ու գիներու աժանութիւնը։ Հարիւրին 15 զեղչ։ Նուազագոյն 5 ֆրանքի գնում ընողին նուէր կուտանք։ Անոնք որ չհաւատացին, եկան տեսան եւ գոհ մնացին եւ իրենց գրպանին ալ զգացին։ Բաղդատութիւն ըրէք եւ ձեր բարեկամներուն ալ զգեցէք։

ԳՐՐՄԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

ԱՐՏԱԽՍԶԴ ԿԱՆԸՄԵԱՆԻ

Դրամ կը ճարէ խանութի գրաւի վրայ (Nantissement), տան գրաւի վրայ (Hypothèque de 1er et 2me rang) առեւտրական մուրհակներ զեղչել տալով եւյն. խիստ նպաստաւոր պայմաններով։

Կը ստանձնէ ամէն կարգի դատական գործեր, առեւտրական, քաղաքային, պատժական եւ մանաւանդ արկածի վերաբերեալ։

Կը կատարէ պաշտօնական թղթերու թարգմանութիւն եւ վաւերացում, կը խմբագրէ ամէն կարգի նամակ եւ խնդրագիր։

Առաջին խորհրդակցութիւնը ձրի է։

Կ'ընդունի առաւօտները ժամը 9էն 12, Հինգշաբթի եւ Շաբաթ կէսօրէ յետոյ ժամը 3էն 7 եւ ժամադրութեամբ։

Առժամեայ հասցէ՝

179, Rue de Vaugirard - Paris (15)

Ձախ թեւի վրայ առաջին սանդուխ, երկրորդ յարկ, ծախ։

Métro եւ Nord - Sud - Pasteur

ՀԱՆՐԱԾԱՆՕԹ ՓԱՍՏԱԲԱՆ – ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ

ԳՐ. ԹԵԼԱԼԵԱՆ *(Գոլտիկեան)*

Ամէն տեսակ փաստաբանական գործեր՝ ամենալաւ պայմաններով։

Փողոցի արկածի *գանձերու* մասնագէտ. *առանց կանխավճարի* ընդունելութիւն։ *Առաւօտ ժամը 9էն 10.30։ Իրիկուն ժամը 2էն 3, եւ 7էն 8.30։*

Հասցէ՝ **36, Rue Emile Desvaux, Paris (19) Métro Place des Fêtes**

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ ՏՕՔԹ. ՄԻՀՐԱՆ Կ. ՔԷՇԻՇԵԱՆ

Նախկին բժշկապետ Սերսինի Ֆրանս. հիւանդանոցներու

Պատուոյ մետայլ ֆրանս. Առողջապահ. Նախարարութենէն

85, Rue Julien Lacroix, Paris (20e)

Métro BELLEVILLE կամ COURONNE **Tél. MENIL. 45—43**

Բաց է ամէն օր կէսօրէ վերջ ժամը 2.50էն 7.50 (կէսօրէ առաջ միմիայն ժամադրութեամբ) Կիրակի եւ տօն օրերը 10—12։

Հոն կը կատարուին՝ Ք. ճառագայթներով ամէն կերպ քննութիւն, շողանկարում (**radiographie**), գեր-մանիշակագոյն, յետ-կարմրագոյն եւ ալնեկեեան դարմանում (**radio-thérapie profonde**), նաեւ ՏԻԱԹԷՐՄԻԻ բոլոր կիրարկումները եւ ելեկտրաբուժական բոլոր ձեւերը, որ ներքին, արտաքին եւ մորթային բազմաթիւ հիւանդութիւններու դէմ գործածուած գիտական ամենավերջին եւ զօրաւոր ազդակներն են։

Թոքախտաւորներու համար **pneumothoraxի** գործողութիւն։ Հակաշիճախտային կանխարգելիչ եւ բուժիչ պատուաստ եւ չինուկ (կատարելապէս անվնաս)։

Ջղային եւ հոգեկան հիւանդութիւններու դէմ ընեոժական ենլադրական եւ ֆիզիքական մեթոտներ։

Դարմանատունը ունի իր մասնագէտ բժիշկները աչքի, քթի, ականջի, ինչպէս նաեւ ակռաց եւ կանանց ծննդաբերական եւ վեներային հիւանդութիւններու համար։

Assurance Socialeի պաշտպանեալ հիւանդներու կը տրուի լուրջ խնամք։

Տոքթ. Մ. Քէշիշեան, որպէս մասնագէտ ներքին հիւանդութեանց, կ'այցելէ նաեւ դրսի հիւանդներուն.

Դարմանատունը կը ղեկավարուի Փարիզի Համալսարանէն շրջանաւարտ առաջնակարգ մը կողմէ։ Ամենալայն պայմաններ տկարներու խնամքի եւ ոսկրկազմածներու (քուրսն եւյլն.) շինութեան համար։

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ. ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 3 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1934

3 Janvier 1934

ԺՈՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2386

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՅՍ ՄԷԿ ՏԱՐԻՆ...

Զարշուք եւ սեւերես Թուական մը 1933ը։ Ե՛ւ միջազգային ե՛ւ ազգային տեսակէտով։ Մանաւանդ գաղութներու մէջ։

Հակառակ բոլոր սպասումներուն, հակառակ 10—12 տարուան փորձերուն եւ փորձանքներուն, ոչ միայն կարելի չեղաւ մերձեցում հաստատել զանազան հոսանքներու միջեւ, այլ եւ եղած գետինն ալ ճեղքուեցաւ նորանոր վէճերով եւ ցնցումներով։ Խօսքին խառնուեցաւ ծեծը. մելանին՝ արիւնը։

Եւ ահա տարին կը փակուի մռայլ ու վրդովիչ հեռանկարով մը։ — Ո՞ւր կ'երթանք, ո՞ւր պիտի երթանք...

Կարելի՞ էր երեւակայել այնքան բարոյական եւ նիւթական աւեր որքան տեսանք այս մէկ տարուան միջոցին։

Կարելի՞ էր նախատեսել այնքան թունահոտ եւ յայնափնեակ պառակտում, որքան տեղի ունեցաւ 1933ին։

Աւելորդ յոգնութիւն պիտի ըլլայ խօսիլ պատասխանատուութեանց մասին։

Թող ամէն հոսանք, նոյն իսկ ամէն մէկ ղեկավար մտածէ իր մասին, վերլուծելով իր ըրածն ու չըրածը։

Հարցը այն է որ, նոր տարուան սեմին, բռնի պանդխտութեան մը 12 տարին բոլորելէ յետոյ, կը գտնուինք անիշխանութեան մը առջեւ, որուն ելքը դժուա՞ր է նախատեսել։

1933ը աւելորդ անգամ մըն ալ հաստատեց թէ՝ ինչ որ «ուսումնական» դաս կը կոչենք, անընդունակ է իր կոչումին։ Անընդունակ եւ անարժան՝ կացութեան պահանջներուն։

Այլապէս, մենք ինչո՞ւ իրար չպիտի հասկնայինք սա մէկ հատիկ անհրաժեշտութեան, գաղութներու ինքնապաշտպանութեան մասին։

1933ի ընթացքին, աւելի սրուեցաւ, քրոնիկ հանգամանք եւ քստմնելի երեւոյթներ առաւ այն համաշխարհիկ հիւանդութիւնը որ կը կոչուի «Հայաստան սիրել», — եւ հետեւաբար՝ «ատել»։

Տարիներէ ի վեր Երեւանցիները իրենց պաշտօնական եւ անպաշտօն բերաններով, գոյնզգոյն ործակալներով կը ճգնին յայն ճեղքեր բանալ արտասահմանի բազմաթեանց մէջ։

Կը թուի թէ անբաւական էր այս «շինարար» աշխատանքը եւ ահա տարագիրներու ճակատին վրայ եւս բուսան ու կը բուսնին խառնուտիկ դիմակաւորներ, կրակին վրայ իւղ լեցնելու համար։

Թերեւս Երեւանը այնքան եռանդ վատնած չէ բուն շինարարութեան, հայրենիքի վերակազմութեան վրայ, թերեւս այնքան խանդավառուած չէ ծանօթ հնգամեակներով, որքան այս անմիտ եւ արկածալի առաքելութեամբ, — «չերտաւորումներ» ստեղծել գաղութներու մէջ։

Եւ մենք տեսանք որ, տարուան ընթացքին, որքան ուխտ մը յանգեցան կարմրուկն ու սպիտակը, դպիրն ու մաքսաւորը, միլիոնատէրն ու կղերականը։ Ինչ ընելու, — «Հայաստան սիրելու» եւ միւսները օրէնքէ դուրս հռչակելու համար։

Մէկ պարզ խնդիր, — փախստականներու ողբերգութիւնը, դարձաւ կռուախնձոր, «բարեկամ» եւ «թշնամի» ճակատներ ստեղծելու համար։

Ուրիշ տարրական խնդիր մը — ներգաղթը — կազմեց դրամագլուխ, «Հայաստան սիրելը» մենաշնորհի վերածելու համար։ (Եւ Հայաստանը «սիրուեցաւ» 30–50, 100–150 հոգինոց «աննախընթաց» ժողովներով, — դէպ ի ճառ եւ քանի մը հազար ֆրանքի արձանագրութիւն, բացի առաջին պաշտօնական ժողովէն)։

Երրորդ խնդիր մը, եռագոյն, վերածուեցաւ սրբազան պատերազմի։ Կախել – չկախելու տեսակէտը դարձաւ նպատակ։ Պարզելը՝ թշնամութիւն. վար առնել կամ արգիլել տալը՝ «Հայաստան սիրելու» գրաւական։

Չորրորդ խնդիր մը, — քանի մը խորհրդաւոր սպանութիւններ — ծնունդ տուաւ հրէշային խաչակրութեան, — Դաշնակցութիւնը օրէնքէ դուրս, սահմանէն դուրս։ (Դաշտերգոհպաշկոմ)։

Հինգերորդ վէճ մը, — բայց կը բաւէ։

Այս բոլոր փոթորիկներու ընթացքին, դուք լսեցի՞ք ո՛ր եւ է մտահոգութիւն, բուն հարցի — գաղութներու ինքնապաշտպանութեան մասին։

Տեսա՞ք որ եւ է փորձ կամ շարժում, արձանագրուած չարիքները կանխելու համար։

Ընդհակառակն։ Ամէն մէկը իր կրցածն ըրաւ, որպէսզի փակուին բոլոր ճամբաները եւ հետզհետէ թանձրանայ, անշնչելի դառնայ մթնոլորտը։

Ճակատամարտը շարունակուեցաւ առանց աջ եւ ձախ նայելու, իսկ անկուսակցական կոչուած հասարակութիւնը նախընտրեց քաշուիլ պատեանին մէջ, բարեւ մը մէկուն տալով, ժպիտ մը միւսին։

Եւ այսօր, մինչ եղած չեղած գործօն ուժերը — հարիւրին տասը — գլխիվայր խրած են լաբիւրինթոսի մը մէջ, «ազգային ազգը» կը յօրանջէ, կը հառաչէ, կը խորդայ կամ կը հայհոյէ։ Առանց մատը մոխիրը թաթխելու։ Առանց գիրք ծռելու եւ իր ներկայութիւնը զգացնելու։ «Ինծի՞ ինչ, եղբայր»։

Ո՞ւր է ելքը այս ողբերգութեան։

Հրաշքի չենք սպասեր, բայց գոնէ հաւատա՞նք թէ՝ 1934ի ընթացքին կը կազմուի կորիզը նոր ուժի մը, երիտասարդական կազմակերպութեան, քիչ մը պայծառութիւն եւ ներդաշնակութիւն ստեղծելու, հաւասարակշռութեան ազդակ մը դառնալու համար։

Ամէն պարագայի մէջ, հասած ենք շրջակէտի մը, ուրկէ անդին չափազանց մռայլ է պատկերը։

Ոչ մէկ ատեն այսքան չեշտուած չէր գաղութներու ինքնապաշտպանութեան, լինել – չլինելու պահանջը։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՍԱ ՅԱՆՁՆԵՑ ԻՐ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ

ՀԻՆՏԷՆՊՈՒՐԿ ԿԸ ՊՆԴԷ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՀԱՒԱՍԱՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Պերլինի Ֆրանսական դեսպանը յունուար 1ին գերմանական կառավարութեան յանձնեց Ֆրանսայի պատասխանը՝ զինաթափութեան մասին։ Յանձնումը տեղի ունեցաւ նախատեսուած ժամանակէն առաջ։ Դեսպանը այս առթիւ լուսաբանիչ բացատրութիւններ տուաւ իր կառավարութեան տեսակէտներու մասին։ Գերմանական կառավարութիւնը անմիջապէս պաշտօնական ղեկոյց մը հրատարակեց, ծանուցանելով յանձնումը։ Պատասխանը պիտի տրուի քանի մը օրէն, անհրաժեշտ ուսումնասիրութենէն յետոյ։

Կը հաւաստեն թէ Ֆրանսական ծանուցագիրը խմբագրուած է փափկանկատ բարեացակամութեամբ, եւ բաց դուռ կը ձգէ յառաջիկայ բանակցութեանց համար, մինչ պնդելով որ այդ բանակցութիւնները կատարուին Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակին մէջ։

Ինչպէս գրած ենք, Ֆրանսա կը հաւանի որ Գերմանիա 200.000 զինուոր ունենայ առաջին քառամեակին համար, իսկ ինք՝ 400,000 (200,000ը գաղթավայրերու համար)։ Փորձի շրջանէն յետոյ, Ֆրանսա տրամադիր է ընդունելու որ գերմանական բանակը բարձրանայ 300,0000ի, պարտաւորիչ եւ կարճատեւ զինուորութեամբ։

Ծանուցագրին յանձնումը փութացնելով, Ֆրանսական կառավարութիւնը ուզած է փարատել կարգ մը թիւրիմացութիւններ։ Մանաւանդ որ, Ժընեւի մէջ քաղաքական խորհրդակցութիւնները պիտի վերսկսին յունուար 15ին, իսկ զինաթափութեան խորհրդաժողովը պիտի գումարուի յունուար 21ին։ Միւս կողմէ, այս միջոցին տեսակցութիւն մը տեղի կ'ունենայ Պ. Մուսոլինիի եւ Անգլիոյ արտաքին նախարարին միջեւ, Հռոմի մէջ։

*** Տարեգլուխի ընդունելութեանց առթիւ, պատասխանելով դեսպանական մարմնի շնորհաւորական ուղերձին զոր արտասանեց պապական նուիրակը, նախագահ Հինտէնպուրկ ճառ մը խօսեցաւ եւ ըսաւ.

— « Մեծ երկրի մը այս վերածնութիւնը պիտի կազմէ հետզհետէ աւելի երաշխիք մը միջազգային խաղաղութեան եւ բարօրութեան համար։ Դուք, որքան պատուիրակ, դուք անձամբ չէք տեսած մեր կառավարութեան ի գործ դրած խաղաղասիրական բացարձակ քաղաքականութիւնը։ Ես որ իբրեւ զինուոր ճանչցած եմ երեք պատերազմներու արհաւիրքները, գիտեմ թէ մեր կառավարութիւնը եւ ժողովուրդը ուրիշ բան չեն ուզեր եթէ ոչ համերաշխութեամբ ապրիլ միւս բոլոր ժողովուրդներուն հետ, պատիւի եւ իրաւունքներու հաւասարութեան հիման վրայ։ Պատիւի եւ իրաւունքներու հաւասարութեան արդիւնքը պիտի ըլլայ վերահաստատել վստահութիւնը, որ էական պայմանն է կառավարութեանց արդիւնաւոր գործակցութեան »։

Վարչապետ Հիթլէր եւս շեշտեց թէ իր քաղաքականութեան վերջնական նպատակն է հաստատել իրական եւ անկեղծ խաղաղութիւն մը, գերման ժողովուրդին համար ապահովելով « պատիւ եւ իրաւունքներու հաւասարութիւն »։

Հինտէնպուրկ անգամ մը եւս շնորհակալութիւն յայտնելով Հիթլէրի, կրկնեց — « Պատիւ եւ իրաւունքներու հաւասարութիւն Գերմանիոյ համար »։

1400 հոգի ձերբակալուած Ռումանիոյ մէջ

ՈՒՐԻՇ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐ ԱԼ ՊԻՏԻ ՍՊԱՆՆԷԻՆ

« Տէյլի Թէլէկրաֆ »ի թղթակիցը կը հեռագրէ թէ 1400 հոգի ձերբակալուած են վարչապետ Պ. Տուքայի սպանութեան առթիւ, իբրեւ կասկածելի կամ անդամ Երկաթեայ Պահակներու կազմակերպութեան։

Ոստիկանական քննութեանց համաձայն, դաւադիրները որոշած էին սպաննել 5 — 6 նախարարներ, մէջն ըլլալով Պ. Թիթուլէսքօն։ (Հեռագրի մը համաձայն, այս վերջինը հրաժարած է արտաքին նախարարութենէն)։

Կը կարծուի թէ այս առթիւ պաշտօնանկ պիտի ըլլան կարգ մը բարձր պաշտօնատարներ, լաւ կազմակերպած չըլլալով ապահովութեան գործը։

Պաշարման վիճակը խստօրէն կը շարունակուի գլխաւոր կեդրոններուն մէջ։ Զինուորական արձակուրդները ջնջուած են։ Կարելի է ըսել թէ բանակն է որ կը կառավարէ երկիրը։

Պ. Տուքայի թաղումը տեղի ունեցաւ երէկ, ազգային յուղարկաւորութեամբ։ Ազգային սուգ հռչակուած էր ամբողջ երկրին մէջ։ Սպանեալ վարչապետը հռչակուեցաւ «Ազգային Մեռեալ», ինչ որ բացառիկ պատիւ մըն է։

Պապին «ահաւոր» լռութիւնը

Այս տարի առաջին անգամ ըլլալով, Պապը լուռ կը մնայ, տարեգլուխի առջեւ։ Ոչ քարոզ, ոչ ալ կոնդակ։ Վատիկանի պաշտօնաթերթը խօսելով այս լռութեան մասին, կը գրէ.

— « Աստուածային փրկագործութեան սրբազան տարին կը փակուի Պապին լռութեամբ. լռութիւն մը ծանր եւ ահաւոր, որով Ս. Հայրը կը յայտնէ իր զաւակներուն թէ չի կրնար որ եւ է բան ըսել իրենց։ Այս ահաւոր լռութիւնը սարսափելի ամբաստանութիւն մըն է։ Ան ըսել կ'ուզէ թէ մարդկային եւ նիւթական կիրքերը, շահերը եւ հակամարտութիւնները այնպիսի աստիճանի մը հասած են որ ապարդիւն կը դարձնեն իր քաղաքային իշխանութիւնը։ Այս պարագաներուն մէջ, կը մնայ միայն Պապին ահաւոր լռութիւնը, անոր աստուածային յորդորը, — « Աղօթեցէ՛ք »։

Բոլշեւիկեան կուսակցութեան նոր իրաւասութիւնները

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ քաղաքական Բիւրօն նոր ծրագիր մը կազմած է, որուն համաձայն կարեւոր փոփոխութիւններ կը կատարուին կուսակցութեան եւ խորհրդային կառավարութեան յարաբերութեանց միջեւ։

Նոր ծրագրով, կառավարութեան գործունէութեան ընդհանուր հսկողութենէն զատ, կուսակցութեան տեղական օրկանները իրաւասութիւն կը ստանան կարգ մը պարագաներու մէջ գործնապէս տեղական իշխանութեան տեղը բռնելու, երբ տեսնեն որ անհրաժեշտ է ան։ Իբրեւ գերագոյն իշխանութիւն կը մնայ կուսակցութեան համագումարը։ Այս վերջինը կը բացուի յունուար 25ին, եւ պիտի հաստատէ կամ մերժէ նոր ծրագիրը։

Թրքական դաւադրութիւն Պուլկարիոյ մէջ

ՍՕՖԻԱ, 28 դեկտ. (Յառաջ) — Ամենահաւաստի աղբիւրէ կը տեղեկանամ որ Պուլկարիոյ ոստիկանութիւնը վերջերս ձեռք ձգած է թրքական սուրհանդակ մը, որուն մէջ կային 100000 լէվա եւ շատ մը գաղտնի փաստաթղթեր։ Համաձայն նոյն աղբիւրին, Թուրքիոյ Սօֆիայի դեսպանատունը, Պուլկարիոյ թրքական «Թուրան» եւ «Ալթըն Օրտու» կազմակերպութիւնները, Թուրքիայէն Պուլկարիա երթեւեկող Թուրքեր, ինչպէս նաեւ Պուլկարիա հրատարակուող Թուրքերէն թերթերու խմբագիրներ յարատեւօրէն կ'աշխատին ոչ թէ Պուլկարիա բնակող Թուրքերուն ներմուծել քէմալական նոր գաղափարներ, այլ ծրագրեալ ձեւով կը տանին հակապուլկարական քարոզութիւն մը, եւ ունին, Պուլկարիոյ մէջ, հակապետական գործունէութիւն։ Ձեռք ձգուած փաստաթուղթերն ու կատարուած հետապնդումները պատկան իշխանութիւնը բերած են այդ վերջնական համոզման։ Ասկէ զատ, հակապետական այդ գործունէութեան մէջ գործօն դեր ունին նաեւ պուլկարահպատակ Թուրքեր։ Ոստիկանական քաղաքական բաժինը իր թաթը դրած է արդէն, ու առած անհրաժեշտ միջոցները։ Եւ սակայն, շատ հասկնալի պատճառներով, մամուլը ոչինչ կը գրէ ու շահագրգիռ շրջանակները կը նախընտրեն լռութիւն պահել նոյն իսկ կատարուած ձերբակալութիւններու մասին։

Ամերիկեան խորհրդարանին բացումը

Այսօր, չորեքշաբթի, կը բացուի Մ. Նահանգներու խորհրդարանը։ Հակառակ աւանդական սովորութեան, նախագահը չպիտի ներկայանայ, իր պատգամագիրը կարդալու համար։ Վաղը կամ միւս օր, երկրորդ պատգամագիր մը պիտի ղրկէ, պարզելով իր ելմտական – տնտեսական քաղաքականութեան գըլխաւոր գիծերը։ Կը կարծուի թէ Պ. Րուզվէլթ մեծամասնութեան վստահութիւնը պիտի շահի։

*** Մ. Նահանգներու ելմտական նախարարը վերջնապէս հրաժարած ըլլալով, իրեն յաջորդեց Պ. Մորկընթօ։

Սահակ եւ Բաբգէն կաթողիկոսները Սուրիոյ մարզպանին մօտ

Դեկտեմբեր 26ին Սահակ Հայրապետ, իր Աթոռակցին եւ Դպրեվանքի վերատեսուչ Շահէ եպիսկ.-ի հետեւորդներու հետ Մեծ Սարայ գնաց եւ նախապէս տրուած ժամադրութեան համեմատ տեսակցութիւն ունեցաւ մարզպան Կոմս տը Մարթէլի հետ, Լիբանանի եւ Սուրիոյ Հայոց ազգային վիճակին, անոնց տեղաւորման եւ դպրոցներու պետական նպաստի մասին։

Չորս հայ համայնավարներու դատը

« Ազդակ »ի մէջ կը կարդանք (26 դեկտեմբեր). —

Անցած ամսուան սկիզբին, Պէյրութի մէջ չորս հայ համայնավարներ՝ Խաչիկ Թագմալեան, Յովհաննէս Յովնանեան, Գրիգոր Թօսունեան եւ Գարեգին Մոմճեան, Պաղեստինի վերջին դէպքերուն առթիւ թռուցիկներ ցրուած էին, որով բուռն յարձակումներ կը կատարուէին բոլոր օտարներու հասցէին եւ բանուորները կը հրաւիրուէին ապստամբութեան։

Այս չորս խառնակիչներու դատավարութիւնը տեղի ունեցաւ անցած շաբաթ օր, խառն պատժական ատեանին առջեւ։ Դատավարութեան միջոցին Խաչիկ խոստովանեցաւ որ ինք ցրուած է այդ թռուցիկները, սակայն չէր գիտեր թէ՝ համայնավարական փրոփականտի յատկացուած են անոնք։ Իսկ միւս ընկերները բոլորովին ուրացան։ 12 վկաները բոլորն ալ կը յայտնէին թէ կը ճանչնան Խաչիկը, սակայն միւս երեքի մասին վկայողներ քիչեր եղան։

Ի վերջոյ դատարանը տուաւ իր վճիռը, երեք ամիս բանտարկութեան դատապարտելով Խաչիկը, իսկ անպարտ արձակելով միւս երեքը։

Պոլսոյ դատական պաշտօնատան հրդեհը եւ Ազգ. Մեծ ժողովը

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԿՈՐՈՒՍՏՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Անցեալ շաբթու Թուրքիոյ Ազգ. Մեծ ժողովին մէջ բուռն վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան, «Ադլիէ»ի հրկիզման առթիւ։ Այս առթիւ դատական փոխ – գործավարը ետեւեալ տեղեկութիւնները հաղորդեց պատահած կորուստներու մասին.—

Փրկուած են Ծղեռնադատ ատեանին վերաբերեալ 153 թղթածրարներ, Պատժական Գ. Ատեանին պատկանող 1496 թղթածրարներ, հիմնական տետրակը, պարտքի 6 տետրակներ, որոշումի երկու քարթօններ, 1932 եւ 33 տարիներու վերաբերեալ որոշումներուն տետրակը, Պատժական Ա. Ատեանին 16 թղթածրարները, 16 հիմնական եւ պարտքի տետրակներ, 7րդ հարցաքննչութեան մէկ թղթածրարը, իրաւական Բ., Բ., Դ., Ե. եւ Զ. դատարաններէն 50 — 60 թղթածրարներ, առեւտրական 7րդ դատարանէն 1 թղթածրար, 2րդէն 4 թղթածրար, սնանկութեան ճիւղէն՝ 9 տետրակներ, բոլոր իրաւաններուն պատկանող 9796 թղթածրարներ եւ իճրայի հաշուակալութեան վերաբերեալ 38 սնտուկի, 12 ընթացիկ հաշիւի եւ 45 օրուան (ժուռնալ) եւ օժանդակ տետրակներ։

Գործավարը աւելցուց թէ բեկորներու տակ գտնուող արկղներու դրամները եւ թղթածրարներն ալ ազատուած կարելի է նկատել, համաձայն մասնագէտներու յայտարարութեանց։ Այդ արկղներու մէջ կան ետեւեալ դրամները եւ արժէթուղթերը.—

Առեւտրական Ա. ատեանին պատկանող 3000 ոսկի եւ 1600 ոսկիի մուրհակներ եւ մաս մը թուղթեր, առեւտրական Բ. ատեանին պատկանող 500 ոսկի եւ 100 ոսկի արժէքով մուրհակներ, իրաւական (Հուգուգ) Ա. ատեանին պատկանող 110 ոսկի եւ մէկուկէս միլիոն արժէքով մուրհակներ, Իրաւական Գ. ատեանին պատկանող 130 ոսկի եւ թուղթեր, Իրաւական Ե. ատեանին վերաբերեալ 200,000 ոսկիի թուղթեր, Իրաւական Զ. ատեանէն՝ 35 ոսկի եւ թուղթեր, սնանկութեան Ա. ճիւղէն՝ 70 ոսկիի կանխավճար եւ մէկուկէս միլիոն ոսկիի մուրհակներ եւ կարեւոր թուղթեր, սնանկութեան Բ. ճիւղէն՝ 268 ոսկի եւ մէկուկէս միլիոն ոսկիի մուրհակներ, դատարաններու դրամարկղէն՝ 2164 ոսկի եւ 3591 ոսկիի պաշտօնաթուղթ, 50 հինգը մէկնոց օսմանեան դրամաթուղթ, Իճրայէն՝ 40,000 ոսկի, 1920 ոսկիի մուրհակներ, մաս մը գոհարեղէն, Սուլթան Ահմէտի հաշտարար ատեանի վերաբերող 770 ոսկի եւ մաս մը մուրհակներ։

Առեւտրական Ա. ատեանէն այրած են 12,000 ոսկիի թղթածրարներ, Իրա–

(Լուրերու Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆԸ

Դժուար չէ Դաշնակցականին ճանաչելը, երբ նոյն իսկ անծանօթ ես նըրան. «Քայլք ոտից եւ գոյնք երեսաց յայտ առնեն զմարդն»։ Լաւ դիտիր նրա քայլուածքը հեռուից, նա տարբեր կը քայլէ քան իր հայրենակից Հայը. ձեռները կը շարժէ, գլուխը բարձր է եւ կուրծքը ցցած, ոտքերը ամուր կը դարնէ գետնին եւ նրա կօշիկների կրունկները կը մաշեն փոխանակ թաթին։ Նայէ քայլուածքին, ուղիղ կը քայլէ, ծուռ ու մուռ չի օրօրայ. երբեմն կը ցատկէ, եւ բնաւ ձեռքերը ոչ յետեւին կը կապէ՝ անգործ կալուածատէրի նման եւ ոչ էլ փորին՝ ծառայի նման. կը շարժէ արագ եւ փոխանակ ոտքին տակը նայելու՝ հեռուն կը դիտէ. երբ օրը անձրեւոտ է եւ ցեխոտ՝ նա թրջուած է ոտից գլուխ, որովհետեւ հովանոց չի սիրէ, իսկ կրունկի ցեխը մինչեւ նրա մէջքը ղարղարած է թէ՛ տաբատը եւ թէ բաճկոնը. նա զգուշութիւն չունի քայլելու ատեն։ Համեմատիր հեռուից այլ Հայու քայլուածքի հետ եւ իսկոյն հարիւրի միջից կը ջոկես նըրան։ Նրանք կ'օրօրան. պգոյլ կատուի նման թաթին կը քայլեն, ձեռքերը անպատշաճ չեն ցայի, համեստօրէն հարսի նման փորին եւ կամ աղայի նման մէջքին կը դնեն, անցորդին խոնարհաբար ճամբայ կուտան, ոտքի տակ կը նային, կարծես մի բան կը փնտռեն, ծանր են եւ դանդաղ՝ կարծես ոտքերի տակ հաւկիթ են կապած. յաճախ ձեռները գրպանը կը տանեն. եւ միշտ մտածկոտ հաշիւներ կ'անեն։ Հեռուից կը տեսնես, որ մինը՝ տարբեր, միւսը տարբեր սոյն մարդիկ են, որ քովի կուգան։

Մօտիկցած քեզի, լաւ նայիր դէմքերին եւ նորից մեծ տարբերութիւն կը տեսնես նրանց մէջ. թէկուզ երկուսն էլ մի հօրից, մի մօրից հարազատ զաւակներ լինեն, բատիր եղբայրներ։ Դաշնակցականի դէմքը կը փայլի ծիծաղով, միւսինը՝ պատշաճութեան ձեւերով. մինը դիւրագրգիռ է եւ ըմբոստ. միւսը՝ խոնարհ եւ համբերող. մինը արտայայտութեամբ կ'ասէ. «Հ՛ը, բաւական է», միւսը կարծես կ'ասէ՝ «Հեզ գառը եօթը մայր կը ծծէ»։ Մինը կ'ասէ՝ «էլի՞ տուր», միւսը կ'ասէ՝ «մի բան տուր». մէկի դէմքը կ'ասէ՝ «ինչ որ կայ՝ էս է», միւսի դէմքը կը խօսի՝ «դուռ մի նայէ, բան չես հասկնայ»։ Նրանց դիմագծերը նոյնն են, բայց Դաշնակցականի հոգին պարզ հայելու նման է, իսկ միւսը՝ քօղարկուած պատուհանի նման։

Ինչո՞ւ է այդպէս։ Դրա պատասխանը մեզ տուած է 2000 տարի առաջ Աւետարանը՝ «քայլք ոտից եւ գոյնք երեսաց յայտ առնեն զմարդն»։ Մեկնաբանութիւնը թողնենք գիտուններին, փաստը փաստ է։

Յօսիր նրանց հետ եւ կը տեսնես երկուսի միջեւ անդունդներ կան, երկուսը տարբեր դաստիարակութիւն ու տարբեր հասկացողութիւններ ժառանգած, թէկուզ երկուսն էլ մի տընից լինեն ու մի վարժարան յաճախած։

Դաշնակցականը ինքն իրենը չէ, նա իրեն կը զգայ մի մասը ամբողջութեան, իր գոյութեան եւ էութեան բուն նպատակը իր կուսակցութիւնն ու իր հայրենիքն են. նրա «ինքը» կը պատկանի հայրենիքին.— տարբեր է միւս Հայը. նրա «ինքը» ինքն է. նա չունի զգացմունքն ամբողջականութեան, նրա համար ամբողջականութիւնը մի դմակ է, որից օգտուելը իր իրաւունքն է. նա ինքն է աշխարհի կենտրոնը, եւ աշխարհը մի բարիք է իր վայելքի համար. դրանից առաջ կուգայ հակամարտութիւնը այդ երկու տիպի Հայերի միջեւ, մինը կ'՛ասէ՝ ես հայրենիքն եմ, միւսը կ'ասէ՝ հայրենիքը ես եմ։

Դաշնակցականը անհատականութիւն չունի, եւ այդ թերութեամբ ըղպարտ է ինքը, ինչպէս շարքերի մէջ կանգնած զինուորը կամ սպան.— նա իր եսը ձուլած է ամբողջականութեան եսի հետ եւ նա իրեն չի զգայ մինակ. նա կը զգայ իրեն ուժեղ եւ համարձակ, անհոգ՝ երկինքի թռչունի նման, ու խիզախ՝ ինչպէս փեթակից դուրս թռած մեղուն. նա գոհունակութիւն կը զգայ իր բոլոր քայլերի մէջ այն հաւատքով՝ թէ կը ծառայէ ոչ թէ իրեն, այլ ընդհանրութեան, թէկուզ եւ իր եսը կործանուի դրանից։ Մեղուների գոհաբերութիւնն ունի նա։ Իր դժբախտութեանց թէ վայելքների մէջ, երբ նա զգայ թէ ինք մենակ է եւ ամէն ինչ իրեն համար է՝ կեանքը նրա համար ձանձրալի տաղտուկ կը դառնայ։

Դաշնակցականի համար սուտը, խաբեբայութիւնը վախկոտութիւն եւ ըստորնութիւն են, միւսի համար ընդհակառակն՝ դրանք պայքարի զէնքեր են եւ ճշմարտախօսութիւնը յիմարութիւն է։ Դաշնակցականի համար աւանդութիւնը, բարոյականութիւնը պարտականութիւններ են եւ նա կը կարմրի եթէ շեղի դրանցից. միւս Հայի համար հակառակն է խաղա՝ «բարոյականութիւնը մի ախտ է, որտեղ էշերն են կապում», կը մտածէ նա։ Եւ այսպէս ամէն բանի մէջ տարբեր են այս երկու Հայերը, հարազատ եղբայրներ, մի հօրից եւ մի մօրից ծնած։ Մինը, տարբեր է, որովհետեւ Դաշնակցութեան աղբիւրից ջուր խմած եւ վերպարանափոխուած է, միւսը տարբեր՝ որովհետեւ հազար թշնամու քթից է ջուր ծծած։

Այս երկու Հայերին ի մի ձուլելը անհնարին է եւ վնասակար։ Մինը պիտի թողել՝ որ մնայ հա՛յ դաշնակցական, միւսը՝ հայ քրիստոնեայ. ինքնին պիտի փոխուի այս վերջինը, երբ ազատութեան շղթաները փշրուեն, երբ հայրենիքի օդը նա ծծի եւ Արարատի ջրերը խմի։ Այն ժամանակ է որ կը ստեղծուի մի հայութիւն, ազնիւ եւ ազատ, պարզութեամբը մեր չինականի հոգին, այնպէս, ինչպէս ճերմակ ճակատն է մեր Մասիսի։ Դրան հասցնելու համար՝ Դաշնակցականի առաջ դեռ կան դառնութեան շատ բաժակներ. կան շատ գործեր, որոնք անսպառ ճիգ ու զոհաբերութիւն են պահանջում։ Այս ձեւով է միայն, որ կը ստեղծուի մի Հայութիւն եւ մի Հայաստան։

«Յուսաբեր»

ՌՈՒԲԷՆ

ԾԻԾԱՂ

Նկարիչը իր պզտիկ տղուն.

— Ինծի թռչունը լո՞ւր տուաւ որ ներկերս խառներ էք։

— Հայրիկ, ինծի ալ օդանաւը լուր տուաւ որ թռչունը ստախօս է։

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆՈՒԱՃՈՒՄՆԵՐԸ ՎԵՐՋԻՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ

ԲԱՆԱԿԸ

ՄԷԿ ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ.— Թուրքիոյ ազգ. պաշտպանութեան բոլոր ուժերը ենթակայ են մէկ բարձր հրամանատարութեան։ Այս կարգադրութիւնը կը ձգտի ցամաքային, ծովային եւ օդային ուժերն խաղաղութեան ժամանակ պատրաստել՝ պատերազմի, եւ պատերազմի պարագային միացեալ ուժերով եւ բացարձակ հրամանատարութիւնով մը յաղթանակը ապահովել։

ԶԷՆՔ ԵՒ ՌԱԶՄԱՆԻՒԹ.— Անկախութեան պատերազմէն յետոյ, երկրին զանազան կողմերէն հաւաքուած թնդանօթներուն եւ զէնքերուն օգտագործելի վիճակ ներկայացնողները, խառնուեցան բանակի վերակազմութեան։ Իսկ այն բոլոր արդիական զէնքերն ու անոնց վերաբերեալ պիտոյքները, որոնք երկրին մէջ պատրաստել կարելի չէր, դուրսէն գնուելով, բանակին պահանջը լրացուեցաւ։ Զինուորական պահեստները լրացուած են ամբողջովին, եւ կրնան գոհացում տալ՝ մեծ սպայակոյտին զանազան ռազմաճակատներու վերաբերեալ յատակագիծին։ Վերջին տասը տարուան ընթացքին ջանք թափուած է, որպէսզի բանակին հագուստ կապուստն ու բոլոր պիտոյքներուն նախանիւթերը տեղական արդիւնք ըլլան, եւ երկրին գործարաններուն մէջ պատրաստուին ամբողջութեամբ։

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ.— «Զինուորական գիտութեան եւ Արհեստից բաժինը», հանրապետութեան հռչակումէն յետոյ հաստատուած է։ Զինական կատարելութիւնները քննելու եւ փորձելու համար հիմնուած է «Գիտութեան եւ Արհեստից պաշտօնատուն» մը։ Այս հաստատութեան մէջ կը գործեն բնագիտութեան, տարրալուծութեան, կազերու, գիմակի, վառօդի եւ զանազան պայթուցիկ նիւթերու աշխատանոցներ։ Շինուած են նաեւ վնասվարժութեան յատուկ փօլիկօններ։

ՊԱՇՏՕՆԱՏՈՒՆ, ԴՊՐՈՑ ԵՒ ԶՕՐԱՆՈՑ.— Էնկիւրիի մէջ, ազգ.-պաշտպանութեան եւ Մեծ Սպայակոյտին համար, իրենց դերքին համապատասխան փարթամութեամբ մէյմէկ շէնքեր շինուեցան։ Աւարտելու վրայ է պատերազմական վարժարանի հոյակապ շէնքը։ Զինուորական քարտէսագրութեան համար ալ առանձին մեծ շէնք մը շինուած է։

Հին զօրանոցները նորոգուած եւ պահանջին համաձայն նորեր կառուցուած են։ Հոգ տարուած է որ բանակը արդիական կենցաղին եւ առողջապահական լաւ պայմաններու համապատասխան բնակարան ունենայ։

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹԵԱՆ ՇՐՋԱՆ.— Դուրսէն զինուորական գիտելիքները կատարել մեթոտով եւ կարճ ժամանակամիջոցին կարենալ սորվեցնելու համար, պատրաստուած են մարզական եւ զինուորական կրթութեան ծրագիրները։ Զգալի մը զինուորական ծառայութեան կրճատման, որպէսզի երկարատեւ պատերազմներու բերումով, աւերակուած երկրին վերաշինութեան եւ տնտեսական վերականգնումին համար, աշխատող բազուկներու պակասը մեղմացուի։ Այս պատճառով, հետեւակօրքի համար 18 ամիս, մնացեալ դասակարգերուն համար 2 տարի, եւ ծովային զինուորութեան համար 3 տարի ծառայութեան շրջան որոշուած է։ Իսկ զինուորական շրջանակները այնպէս մը դասաւորուած են որ, զօրաշարժի պարագային կատարելապէս համապատասխանեն պատերազմական վայրերու դիրքին։ Անիկա պիտի նըպաստէ զօրաշարժի ենթակայ բանակներուն արագ կեդրոնացման, եւ միւս կողմէ թոյլ պիտի տայ որ, իւրաքանչիւր զինուոր, կարելի եղածին չափ իր ծննդավայրին մօտիկ զօրամասի մը մէջ կատարէ իր պարտականութիւնը։

ԶՕՐԱՆՈՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ.— Անգրագիտութեան վերացման տեսակէտով ալ ակներեւ ճիգ մը կայ բանակին մէջ։ Նոր տառերու ընդունելութենէն յետոյ մանաւանդ, զօրանոցները սկսած են կատարել նաեւ վարժարանի դեր։ Հանրապետութեան առաջին երեք տարիներու ընթացքին, կարդալ գրել գիտցող նորագիրներու թիւը եղած է 10 հազար, յաջորդ տարիներուն 45 հազար, իսկ վերջին տարիներուն բարձրացած է 60 հազարէն աւելի։ Բանակ մտնող երիտասարդութեան, կարդալ – գրել սորվելէն յետոյ միայն ազատ արձակուիլը նպատակակէտ ընդունուած է։ Բաց ատի կ'ուսուցուին նաեւ հայրենագիտութիւն, առողջապահական գիտելիքներ, հաշիւ, անասնապահութիւն եւ ուրիշ շարք մը օգտակար ծանօթութիւններ։ Երկրագործութեան մղում տալու նըպատակով, բացուած է նաեւ գիւղատնտեսութեան դասընթացք մը՝ ցոյց տալու համար հին եւ նոր հողագործութեան տարբերութիւններն ու կիրարկուած նորութիւնները։

ՄԱՐՄՆԱԿՐԹՈՒԹԻՒՆ.— Զինուորին մարմնակրթական ընդունակութեանց զարգացման եւ տոկունութեան բարձրացման համար զօրամասերու մէջ հիմնուած են մարզարաններ, ուր երիտասարդները իրենց ֆիզիքական կարողութեանց համաձայն եւ պարտաւորիչ կերպով կը հետեւին մարզական զանազան ճիւղերու։ Այս կերպով, բանակը, կը ձգտի իր բովէն անցնող երիտասարդութիւնը ձեւաւորել եւ զայն հանրութեան ներկայացնել իբրեւ տիպար եւ օրինակելի անհատ։

ՍՊԱՅԻՑ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆ.— Անկախութեան պատերազմէն յետոյ, սպաներուն մեծագոյն մասը իրենց ծանօթութեան շրջանակը ընդլայնելու, եւ պատերազմի միջոցին ձեռք ձգուած փորձառութիւնները տեսական հիմերու վրայ դնելու համար, հետեւած են զանազան դպրոցներու եւ դասընթացքներու։ Զինուորական մասնագէտներ հայթայթելու նպատակաւ ալ Եւրոպա ղրկուած են բազմաթիւ ուսանողներ։

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԿՐԹՈՒԹԻՒՆ.— Բանակ մտած եւ մարզուելէ յետոյ արձակուած զինուորը, իր դասակարգին վերաբերեալ զէնքերուն գործածութեան տեսական եւ գործնական կողմերը լաւ մը իւրացուցած եւ զանոնք պատերազմի միջոցին հմտութեամբ կիրարկելու համար, անհրաժեշտ բոլոր ծանօթութիւններուն տիրացած է։

Վերջին տասնամեակի ընթացքին, Թուրք բանակը պատերազմի դաշտերէն քաղած իր փորձառութեանց վրայ աւելցուցած է նաեւ եւրոպական բանակներու փորձերն ու յառաջդիմութիւնները։

Բանակը քաջալերած եւ սորվեցուցած է նաեւ շարք մը անհրաժեշտ արհեստներ։ Զօրամասերու եւ զինուորական հաստատութեանց մէջ բացած է առողջապահութեան, մեքենագիտութեան, անասնապահութեան, երկաթագործութեան, կառքի շինութեան, պայտարութեան, կառավարութեան (շօֆէօր) եւն. դասընթացքներ։

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.— Ընդհ. պատերազմին կռուի ձեւերուն վրայ բերած փոփոխութիւնները, զէնքերու արդիականացումը, գիտութեան արագ յառաջդիմութիւնն ու արդիական զանազան ըմբռնումները, ռազմավարութեան եւ կազմակերպական դրութեանց մէջ յառաջ բերած են մեծ փոփոխութիւններ։ Բանակը տեսական եւ գործնական այս ծանօթութիւնները ձեռք ձըգած է զինուորական հրատարակութիւններով։ Այս նպատակով հրատարակութեան տուած են թրքական հին եւ կարեւոր աշխատութիւններու ռազմավարական դրութիւնն ու թանկագին փորձառութիւնները, նորագոյն պատերազմները, եւրոպական ռազմաճակատները հիմնովին ուսումնասիրող պատերազմական պատմութեան յատուկ երկեր, զինուորական կրթութեան յատուկ հրահանգներ, ռազմավարութեան եւ զինուորական սպասարկութեանց յատուկ ուղեցոյցներ եւն.։

Այս գետնին վրայ, վերջին տասը տարուան ընթացքին, մեծամասնութիւնը 300—500 էջերէ բաղկացեալ 1750 երկեր հրատարակուած են, առանց հաշուելու պարբերականները։ Երկրին պաշտպանութեան յատուկ սպայակոյտի քարտէսները ամբողջացած են, եւ քարտէսագրութեան ճիւղը սկսած է ապահովել նաեւ միւս գործավարութեանց քարտէսի պահանջները։ Օդանաւային լուսանկարներու միջոցաւ քարտէս պատրաստելու ձեւերն ալ առաջ կը տարուին։

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹԻՒՆ.— Բանակը հիմնուած է ամուր կարգապահութեան մը ոգիին վրայ։ Մէկ դար առաջուան օրէնքներուն վըրայ հիմնուած եւ այս օրուան ըմբռնումներուն անհամապատասխան դատական հին ձեւերուն փոխարէն, հանրապետական վարչաձեւին եւ նոր իրաւական եւ արդիական ոգիին համապատասխանող զինուորական ատեաններ եւ պատժական օրինագիրքեր պատրաստուած են։ Այս ատեաններու մէջ այժմ կը գործեն ասպարէզէն հասած դատաւորներ։ Ընդունուած է նաեւ հարցաքննիչ դատաւորի դրութիւնը։ Սահմանափակուած են այս կարգի դատարաններուն իրաւասութիւնները։ Դատավարութիւնը հրապարակային է, պատիժները բարեփոխուած են դարուն ոգիին համաձայն, եւ ծեծը արգիլուած որպէս պատժական միջոց։

ԱՆԱՍՆԱԲՈՒԺՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԿԵՆԴԱՆԻ.— Երկարատեւ պատերազմներու բերումով, իրենց զինուորական յատկութիւններն ու կարողութիւնները կորսնցուցած կենդանիները բաժնուած են կարօտ գիւղացիներու։ Բանակը կենդանիի պահանջը լրացուցած է մասամբ երկրէն եւ մաս մըն ալ արտասահմանէն ներածելով։ Բայց նկատելով որ ներածումները կը վնասեն ազգ. տնտեսութեան բարձրացման ճիգերուն, ձեռնարկուած է ձիերու ազնուացման, եւ տասը տարուան ձեռնարկներուն շնորհիւ կարելի եղած է բանակին ծանր աշխատանքներուն տոկացող կենդանիներ հասցնել։ Միւս կողմէ զինուորական անասնաբոյժները, մանրէաբանութեան եւ ներարկումի շնորհիւ, կրցած են առաջքը առնել՝ երկրին տնտեսական ծանր կորուստներ պատճառող՝ կենդանիներուն տարափոխիկ հիւանդութեանց։

ԱՌՈՂՋԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿ.— Զինուորներու առողջական վիճակին բարելաւման եւ տարափոխիկ հիւանդութեանց արգելք հանդիսանալու համար, գիտութեան բոլոր միջոցները կիրարկուած են։ Նախ հանրապետական շըրջանին հետ բաղդատելով զինուորական հիւանդանոցներու մէջ մահերու թիւը հիւանդանոց մտնողներու քանակը կէս առ կէս նուազած է։

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐ.— Նախապէս զինուորական գործարանները Պոլիս կը գտնուէին։ Անկախութեան պատերազմի ընթացքին, բանակին պիտոյքներուն նորոգութեան համար, Էնկիւրիի մէջ հիմնուեցան զինուորական գործարաններ։ Այս զինարաններուն ի վերջոյ տրուեցան արդիական ձեւեր։ Երկարատեւ պատերազմի մը պարագային, բանակին զէնքն ու ռազմանիւթը բաւարարող զանազան զինարաններ ալ շինուեցան երկրին ամէնէն ապահով վայրերուն մէջ։ Այս գործարաններուն մէջ կը պատրաստուին նաեւ, մասամբ, պետական երկաթուղիներու յատուկ երկաթ գիծեր։

ՔԱՐՏԻՍԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.— Զինուորական քարտէսագրութեան նոր դարձ մը տալու առաջադրութեամբ, 1922ին Էնկիւրիի մէջ հիմնուեցաւ Քարտէսագրութեան ընդհ. Տնօրէնութիւն մը։ Այս ձեւով, արհեստագիտական ամէն կատարելութիւններով օժտուած «քարտէսագրութեան ընդհ. տնօրէնութիւնը» տասը տարուան ընթացքին մէկ երկու հազարերորդ քարտէսի մը թերթերը սրբագրելով, մէկ քսանեւհինգ հազարերորդ քարտէսի վրայ սկսաւ աշխատիլ։

Յատակագիծերուն ճիւղը, պատրաստեց հանրապետութեան կեդրոնին եւ կարգ մը կարեւոր քաղաքներու յատակագիծը։ Ֆօթօմէթրի բաժին կ'աշխատի մասնագէտներու պատրաստութեան։ Ծովայինը լրացնելու վրայ է ծովեզերքներու քարտէսը։

ՀՐԱՆՏ ՎԻՇԱԳԵԱՆ

ԾԻԾԱՂ

Հանրային պարտէզին մէջ.

— Իմ հոս գալ նստիլս անհանգիստ ըրաւ կ'երեւի ձեզ. ինչո՞ւ նստարանին մինչեւ ծայրը ընկրկեցաք, իմ չնիկս մարդ չի խածներ։

— Ատոր վստահ եմ, բայց ձեզի համար հեռացայ։

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԻՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (27)

“ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ„

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Իսկ երրորդն էր չէթէճութենէ աւելի զինուորական գիտութեան կարեւորութիւն ընծայող Թալէաթ պէյը։ Այս սպաներէն զատ, Րիզա պէյի չորրորդ սպայ մը ղրկած էր Պոլսոյ կեդրոնի հրամանատար Ֆայիք փաշան։ Այս անձը, ըստ իր յայտարարութեան, զինուորութենէ արտաքսուած էր՝ առանց որ եւ է յանցանք ունենալու։ Հիմա, պատերազմի ընթացքին իր ցոյց տալիք օգտակարութեան համաձայն, իր աստիճանը պիտի վերստանար։ Այս չորս սպաները Արհաւի գալէն վերջ, տեղականթէշքիլաթին կցուած էր նաեւ Նախապէս պահեստի սպայից վարժարանէն շրջանաւարտ Իհսան էֆէնտի անուն մէկը։ Ընկերներուն յայտարարութեանց համաձայն, այս Իհսան էֆէնտիին հետ կար նաեւ պահեստի ենթասպայ մը. չէր հասկցուած թէ այս անձը զինուորականութեան հետ կապ ունէ՞ր թէ ոչ։

Գալով չէթէներուն, ընդհանրապէս բոլորն ալ կազմուած էին Րիզէի շրջականները շրջագայող յելուզակներէն։ «Սոփալը Միւթէսարրըֆ» անունով մեր յիշած եւ Տրապիզոնի կուսակալ նշանակուած Ճէմալ Ազմի պէյ, լեռները գտնուող հրոսակներուն լուր ղրկած ու անոնց հաղորդած էր թէ ճիշդ չէ հրոսակութիւնը շարունակել այն շրջանին երբ հայրենիքը վտանգ մը կ'անցընէ, թէ պէտք է անձնատուր ըլլան եւ ծառայեն երկրին, եւ եթէ յանձնուին, կառավարութեան կողմէ ներման պիտի արժանանան, իսկ հակառակ պարագային կառավարական զօրութիւնը զիրենք անպայման հպատակեցնելու պիտի յաջողի։

Այս լուրին վրայ, հրոսակները հետզհետէ Արհաւի եկած եւ «ներման արժանացած» էին՝ Թէշքիլաթի մէջ առնուելով։

Այս հրոսախումբերէն մէկուն պետը, սակայն, Արհաւի չեկած լուր ղրկած էր թէ խօսակցիլ կ'ուզէ։ Ասոր վրայ, Նայիլ պէյն ու ոստիկան զօրքի հրամանատար Քահրաման պէյ կէս գիշերին՝ Րիզէի լեռներուն միջեւ՝ որոշուած վայրը երթալով այդ պետին հետ խօսած ու հասկցուած էին։ Այս հրոսապետը մեծ հոգ մը ունէր։ Նայիլ ու Քահրաման պէյերուն հետեւեալ ձեւով հասկցուցած էր իր լեռ ելլելուն պատճառը.

— Ես չըմբոստացայ կառավարութեանս դէմ։ Ասանկ բան որ եւ է ատեն չանցնիր մտքէս։ Ես՝ բոլոր գիւղացիներուն նման՝ գործերովս կը զբաղիմ։ Նոյն ըլլալով տուրքերս ատենին չկրցայ վճարել։ Օր մը, հարկահաւաքը եկաւ եւ զբաւեց արտ վարող եզներս։ Բայց ատոնք բաւական չէին՝ տուրքերը վճարելու համար։ Պաշտօնեան տունէն ալ մտաւ։ Նայեցաւ շուրջը եւ աչքը յառեց պատէն կախուած «մարթինի» հրացանին որ տեղական էր եւ մեր ընտանիքին մեծ յիշատակը։

— Եթէ ինծի նուիրես այս զէնքը՝ ապրանքներդ չեմ ծախեր, ըսաւ։

Ու ես պատասխանեցի.

— Այդ «մարթինը» հօրմէս մնացած է ինծի. չեմ կրնար տալ։ Պաշտօնեան բարկացաւ. ժողվել տուաւ կով – կարասիս ու միւս կողմէ՝

— Պիտի տեսնես թէ քեզ ինչ վիճակի պիտի մատնեմ, ըսելով՝ սպառնաց։

Ասոր վրայ խլեցի զէնքը, եւ, այն զէնքով, որուն աչք տնկած էր, զինքը սպաննելէ վերջ լեռ փախայ։ Անկէ ի վեր անտուն ու անապաստան կը թափառիմ։ Եթէ երկրին մէջ այլեւս այսպիսի անարդարութիւններ ի գործ պիտի չդրուին, ես պատրաստ եմ լեռներէն իջնելու, մտնելու Թէշքիլաթի մէջ, եւ երկրիս սիրոյն կամ զոհ եւ կամ «կազի» ըլլալու։ Բայց, կը յանձնուիմ, եթէ զիս նախապէս ապահովէք։

Նայիլ եւ Քահրաման պէյերը, հրոսապետին այս գանգատները լսելէ վերջ, զինքը ապահովցուցած էին թէ յառաջիկային ոչ ոք պիտի դպի իրեն, եւ հրոսապետն ալ յանձնուած էր։

Այդ հրոսապետին միջոցաւ, շրջականները թափած միւս հրոսակները եւս հաւաքուեցան եւ բոլորն ալ Արհաւի ղրկուեցան՝ Թէշքիլաթի մէջ մտնելու համար։

Այս կերպով, չէթէական կազմակերպութեան ծառայելիք քանի մը հարիւր հոգի հաւաքուեցան Արհաւիի մէջ։

Ասոնց ապրուստը կը հայթայթուէր նպաստի ձեւով։ Սկսելով Տրապիզոնէն, մինչեւ Արհաւի՝ ամէն կողմէ խորովուած եւ այլ ուտեղէն, արեխ, գլխարկ եւ այլ իրեր կը ղրկէին։

Ռովեզրը՝ ճշդուած կայաններու մէջ հաւաքուած այս իրերը կանոնաւորաբար կը ղրկուէին Արհաւի։ Թէշքիլաթը Մախսուսէի ծառայութեան առնուած Տրապիզոնի եւ Լազիստանի նաւակները այս գործին կոչուած էին։ Այդ միջոցին Տրապիզոնի եզերքները երկու շոգեշարժ մակոյկներ փորձեր կ'ընէին։ Ասոնք եւս առնուած էին Թէշքիլաթի հրամանին տակ, որպէսզի գործածուին առաքումներու։ Մակոյկներուն համար անհրաժեշտ քարիւղն ու [illegible] Տրապիզոնէն կ'ուղարկէին։

Այս գործերու կանոնաւոր ընթացքը արդիւնք էր Տրապիզոնի կուսակալ Ճէմալ Ազմի պէյի տիւ եւ գիշեր թափած ճիգերուն։ Անոր այս գործունէութիւնը վարակիչ ըլլալով շրջակայ գաւառապետներն ու միւթէսարրըֆները, ամէն կողմ ձեռք ձեռքի կ'աշխատէին եւ, նպաստ հաւաքելով, կը հաղորդէին ու կ'առաքէին Թէշքիլաթ Մախսուսէի անդամները։

Այդ միջոցին Յոփէի հիւսիսային կողմը, սահմանին շատ մօտ, Գալըզըլ գիւղին մէջ դէպք մը պատահած էր։ Սահմանի ռուս զինուորները յարձակած, մինչեւ Գալըզըլ եկած, մեր զինուորներէն մին սպաննած եւ, ըստ շրջած զրոյցին, մէկ երկու գիւղացիներ ալ բռնի Ռուսիա տարած են։ Ասոր վրայ, Գալըզըլ ղրկուած էր «ախի մէջ չեղուող» Իհսան պէյը 80 հոգինոց կամաւորներու խումբով մը՝ այդ շըրջանի սահմանակից գիւղացիութեան օգնելու եւ սահմանի ջոկատը զօրացնելու համար։

Այս ջոկատին, աւելի ճիշդ՝ չէթէին զինումը շատ դիւրին չէր. որովհետեւ Թէշքիլաթը Մախսուսէի համար ղրկուած զէնքերը շատ այլազան էին։ Մաս մը՝ գերման բանակին առաջին անգամ գործածած «մաւզէր»ներէն, մաս մըն ալ Թուրք բանակին առաջին անգամ գործածած «մաւզէր»ներէն եկած էր։ Յետոյ՝ Թուրքեւռուս պատերազմին Ռուսերուն դէմ պաշտպանութիւն մը ապահովող հին «Մարթին – Հանրի» զէնքերէն մաս մը ղրկուած էր։

(Շար.)

ՀՕԿԻՆ ԽԱՂՔՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ooooo

«Հայրենիք» խմբագրականով մը կը պատմէ (17 դեկտ.).

— «Ամերիկայի Հօկի ներկայ վարիչները չափազանց անհանգստացած են այն զգայացունց մերկացումներէն, զոր սակէ քանի մը շաբաթ առաջ «Հայրենիք»ի մէջ ըրին խումբ մը բողոքող Հօկճիներ՝ հրապարակութեան տալով Հօկի վերջին պատգամաւորական ժողովին իրենց ներկայացուցած ամբաստանագիրը:

Այս գրութիւնը սակայն միակը չէր: Անկէ առաջ ալ Ֆիլատելֆիոյ «Կըռունկ» թերթին մէջ լոյս տեսաւ Հօկի Նիւ Եորքի մասնաճիւղի մէկ կոչը, ուր բուռն յարձակումներ կային Հօկի ղեկավարներուն հասցէին: Անկէ զատ Հօկի նախկին քարտուղար Մ. Գարեան հրապարակ եկաւ «Հայրենիք»ի մէջ իր ծանօթ հրաժարական — կոչով՝ ծանր մեղադրանքներ ուղղելով Հօկը ներկայիս վարող համայնավարներու քլիքին դէմ:

Կատաղի ընդվզումի այս բոլոր երեւոյթները ցոյց կուտան, որ Հօկը Ամերիկայի մէջ կ'ապրի սուր տագնապ մը, թերեւս իր հոգեվարքը:

Գաղափար մը տալու համար այն մասին, թէ ի՛նչ ողբալի պատկեր կը ներկայացնէ Հօկը այս պահուս Միացեալ Նահանգներու մէջ, առեւորդ չենք նկատեր մէջ բերել բողոքող Հօկճիներու հետեւեալ խիստ ուշագրաւ խոստովանութիւնները.—

«Փաստ է որ նախապէս գոյութիւն ունեցող մասնաճիւղերէն ոմանք ամբողջովին քայքայուած են. ոմանք մէկ երկու անդամ եւ թղթակից – քարտուղար ունենալով՝ մասնաճիւղի անունն ալ կը շարունակեն պահել. ոմանք 50–75 առ հարիւր կորսնցուցած են անդամներուն թիւը: Նիւ Եորքի պէս հսկայ գաղութ մը ներկայացնող հայութիւնը Հօկի մէջ ունի 20–30 իրական կամ անուանական անդամներ: Նիւ Ջըրզին իր բազմաթիւ հայաշատ քաղաքներով՝ ոչ մէկ մասնաճիւղ: Մինչդեռ Նիւ Եորք տարիներ առաջ կը ներկայացնէր 150 – 175 հօկիստներ: Նոյն համեմատութեամբ նաեւ միւս նահանգներու մէջ: Քալիֆորնիան ողբալի պատկեր մը կը պարզէ. Լօս Անճելըսը 200 անդամներու փոխարէն պահած է 15 – 20, Սան Ֆրանսիսքօն հազիւ նոյնչափ, իսկ Ֆրէզնօն՝ գրեթէ ոչինչ»:

Իսկ թէ ինչո՞ւ Հօկը, որ սակէ քանի մը տարի առաջ, մասնաւորապէս իր սկզբնական շրջանին, բաւականին նշանակալից ընդունելութիւն ըրաւ ամերիկահայ գաղութին մէջ, այժմ այսքան գահավէժ անկումի ենթակայ է, միանգամայն պարզ կ'ըլլայ, եթէ միայն վեր առնենք այն փաստերը, զոր հրապարակ հանեցին Հօկէն հեռացող պարոնները:

Առաջին ընդվզեցուցիչ իրողութիւնն այն է, որ Հօկը ուղղակի կը գտնուի Ամերիկայի կոմունիստական կուսակցութեան հսկողութեան տակ: Ասիկա կը նշանակէ, թէ Հայաստանի շինարարութեան օգնելու կոչուած կազմակերպութիւնը իր բարոյական եւ նիւթական միջոցները կը գործածէ օտար կուսակցութեան մը կամքին եւ ցուցմունքներուն համաձայն, եւ թէ Հօկի անդամներն ու համակիրները փաստօրէն ի վիճակի չեն դրամ հայթայթելէ աւելի դեր մը կատարել: Ասիկա կը նշանակէ նոյնպէս, թէ Հօկի համայնավար վարիչները՝ փոխանակ Հօկին նպաստող հասարակութեան վրայ յենելու՝ կը յենուն ամերիկեան կոմունիստ կուսակցութեան վրայ, եւ որովհետեւ վերջինս ծանօթ չէ հայ իրականութեան, կ'ենան իրենց ուզածն ընել, զիրենք իսկ պահող հասարակութեան քթին խնդալով:

Երկրորդ պարագան այն է, որ «անկուսակցականութիւն» խաղցող Հօկը այժմ արդէն դարձած է զուտ պոլշեւիկեան կազմակերպութիւն մը եւ անոր գլուխ կանգնած խմբակը հա մզած է ու կը մղէ Հայաստանի շինարարութեան օգնել ուզող գրեթէ բոլոր տարրերը, բացի պոլշեւիկներէն: Նոյն իսկ ռամկավարներն ու Հնչակեանները հարկադրուած են ու կը հարկադրուին հեռանալ Հօկէն:

Երրորդ՝ Հայաստանի շինարարական ձեռնարկներուն համար Հօկի մասնաճիւղերու միջոցով հաւաքուած գումարները մեծ մասով կը վատնուին Ամերիկայի մէջ իսկ պոլշեւիկեան պրոպականդով զբաղող անձերու եւ պոլշեւիկեան պրոպականդ մղող թերթերու վրայ: Բողոքող Հօկճիներու տուած տեղեկութեանց համաձայն, միայն անցեալ տարի Հօկը Ամերիկայի մէջ վատնած է 4,500 տոլար, փոխանակ այդ դրամով մեքենաներ գնելու եւ ղրկելու Հայաստան, համաձայն եղած խոստումին:

Չորրորդ՝ Հօկը, բողոքող Հօկճիներու իսկ վկայութեամբ, «կը հալեցնէ վերաշինացներու ազրիւրներէն եկած գումարները»: Ան փորձ ըրած է նոյն իսկ ձեռք անցընելու ներգաղթի համար հաւաքուած գումարները:

Հինգերորդ՝ Հօկը (խօսքը միշտ զինքը վարող ներկայ քլիքի մասին է) կը վատնէ նոյն իսկ անհատներու կողմէ իրեն պահ տրուած գումարները, ինչպէս որ, օրինակ, վարուած է Սարգիս Տէրտէրեանի յանձնած 3,700 տոլարին հետ, որմէ վերջինս ահագին դժուարութիւններով կրցած է հազիւ դանձել 1000 տոլար միայն:

Վեցերորդ՝ երբ Հօկի մէջ գործող համայնավարներէն մէկը կամ միւսը դեղծումներ կը գործէ, Հօկի գլխուն նստած քլիքը, փոխանակ զանոնք պատժելու, ընդհակառակը կ'աշխատի պաշտպանել զանոնք՝ հալածելով գեղծարարները մերկացնող անձերը:

Եւ, վերջապէս, եօթներորդ՝ Հօկի վարիչ պոլշեւիկ խմբակը, հաւատարիմ իր կուսակցութեան բռնի ուժի պաշտամունքին, զինքը քննադատող կամ իր մութ արարքներուն դէմ բողոքող Հօկճիներուն հետ սովորութիւն է ըրած խօսելու ծեծով, ապտակով, սպառնալիքով եւ հայհոյանքով:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԳՐԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Պետական Հրատարակչականը լոյս ընծայեց Լէնինը եւ արուեստը ժողովածուն, որու մէջ ամփոփուած են Լէնինի գրած յօդուածները արուեստի մասին:

Շուտով հրապարակ կը հանուին նաեւ Ատրբէյճանի եւ Վրաստանի գրականութիւնից ծաղկաքաղ ժողովածուները, իւրաքանչիւրը մօտ 200 էջ:

Նոյն շարքէն, առանձին հատորներով պիտի հրատարակուին նաեւ Ուկրայինայի եւ Ռուսիոյ գրողներուն գործերը: Այս շարքէն, յաջորդաբար պիտի հրատարակուին Ռուսիոյ բոլոր ժողովուրդներուն գրականութեանց նուիրուած ծաղկաքաղներ:

Լոյս տեսաւ Նար–Դոսի երկերու ժողովածուին առաջին հատորը: Յունուարի վերջերը լոյս կը տեսնէ երկրորդ հատորը: Իսկ երրորդ եւ չորրորդ հատորները՝ մինչեւ տարեվերջ: Առաջին հատորը տպուած է Պետական Հրատարակչականին Մոսկուայի տպարանին մէջ:

Լոյս տեսած են նաեւ Օսկար Երտբէրգի Զինակյան պատմուածքները, Անտէրսընի Պեյլէ – Յուանօղը:

Հայաստանի գրողներու Միութեան վարչութիւնը վերակազմուեցաւ ընտրութեամբ Դ. Սիմոնեանի, Ալազանի, Մելիքսէթեանի, Գ. Մահարիի, Ս. Զօրեանի:

Տպագրութեան յանձնուած է Քանաքեռի ելեկտրակայանի շինութեան նուիրուած հատոր մը, որուն մէջ յօդուածներ ունին ճարտարապետ Մէյէր, Դ. Դէմիրճեան, Գ. Մահարի, Արազի, Վ. Նորենց եւ ուրիշներ:

ՆՈՒՌՆՈՒՍԻ ՀԱՆՔԵՐԸ

—•—

Շատ ենք գրած Նուռնուսի լոռաքարի հանքերուն մասին: Հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը քաղենք Ա. Զիտէչեանի յօդուածէն.—

Նուռնուսի հանքերը կը տարածուին Արգնիի խճուղիէն 7 քիլոմէթր դէպի հարաւ, Զանգի գետին ձախ կողմը: Հանքերուն այն մասը, որ կը շահագործուի ներկայիս, կը տարածուի Արշիդարայի ձախ եւ աջ եզերքներուն վրայ: Հանքավայրին աջակողմեան մասին հետազօտումը կարելի է ըսել թէ աւարտած է լիովին եւ սկսած՝ շահագործումը: Մինչեւ հիմա հետազօտութիւնները այդ երկու մասերուն մէջ երեւան հանած են լոռաքարի (diatomite) 60,000 —65,000 տակառաչափ պաշար: Հետազօտութիւնները կը շարունակուին դեռ: Լոռաքարի հանքեր կը գտնուին նաեւ Զանգիի ձախ ափին, Արգնիի բնարուժական կայանին ճամբուն վրայ, Արգնիի ձորին մէջ, Ճաթղուան գիւղին շրջակայքը: Այս շրջանին մէջ գտնուած հանքերը, իրենց չերտերուն դասաւորումով, ցոյց կուտան, որ կը կազմեն Նուռնուսի հանքերուն շարունակութիւնը:

Բոլոր այս պարագաները նկատի ունենալով, անհրաժեշտ համարուեցաւ շարունակել հետազօտութիւնը մինչեւ այս շրջանը, պարզելու համար լոռաքարին ամբողջական պաշարը: Այդ աշխատանքին յատկացուեցաւ 35,000 րուբլի: Քննութիւնները պիտի կատարուին Արգնիի, Ճաթղուանի շրջակայքը, Նուռնուսէն դէպի Արգնի տանող խճուղիին մօտակայքը:

Նուռնուսի լոռաքարը որակով բարձր արժէք ունի, որովհետեւ գոյլախաղ կը պարունակէ 89—98 առ հարիւր համեմատութեամբ: Ասկից զատ մէկ խորանարդ սանթիմէթր հանքի մէջ լոռաքարին քանակը շատ աւելի է քան այլ հանքերու մէջ: Նուռնուսի լոռաքարը կը պարունակէ նաեւ երկաթ մեծ համեմատութեամբ, այս պատճառով կը նուազի իր որակային արժէքը: Երկաթի միջին համեմատութիւնն է 1,2—2,3 առ հարիւր, իսկ լաւագոյն չերտերու մէջ, ուր գոյլախաղը գերակշիռ է, երկաթին համեմատութիւնն է 0,2—0,5 առ հարիւր:

Նուռնուսի հանքավայրը շահագործման մէջ դրուած է 1931ին: Առաջին երկու տարիներու ընթացքին, ներքին շուկայի պահանջներուն համար տրուած է տարեկան 3000 տակառաչափ լոռաքար:

Լոռաքարը կը գործածուի շաքարի գործածութեան մէջ իբրեւ զտարար: Կը գործածուի նոյնպէս ապակիի պատրաստութեան, յախճապակեայ առարկաներու եւ անօթներու շինութեան, ինչպէս նաեւ մետաղեայ ամաններ եւ գործիքներ յղկելու եւ փայլեցնելու համար: Կը գործածուի նոյնպէս ուժանակի խմոր պատրաստելու համար: Դարձեալ, լոռաքարը կը գործածուի նոյնպէս իբրեւ շինութեանց նիւթ, միջնապատերու շինութեանց մէջ, որովհետեւ ձայնի վատ հաղորդիչ է:

Այս տարի կը պահանջուէր 700 տակառաչափ լոռաքար: Ներքին շուկային պահանջը աճած ըլլալով, ծրագրուեցաւ հանքին արտադրութիւնը բարձրացնել մինչեւ 1000 տակառաչափ, ապա մինչեւ 3000: Տեղական շուկային տրուած է 9 ամսուան մէջ 2478 տակառաչափ:

Հանքին արտադրութիւնը կ'ընթանայ ըստ ծրագրի, բայց Երեւան փոխադրելու գործն է, որ կը կաղայ: Տեղափոխուած է ընդամէնը 1200 տակառաչափ:

Նուռնուսի լոռաքարը, իր որակային բարձր արժէքով, ունի արտածելի ապրանքի կարեւորութիւն: Արտածուած է արդէն այս մասին, թէեւ աշխատանք չէ տարուած: 1933ին որոշուած էր տալ 2000 տակառաչափ արտածելի լոռաքար, պայմանով որ գոյլախաղին համեմատութիւնը 88 առ հարիւրէն նուազ չըլլայ, երկաթին համեմատութիւնը՝ 1 առ հարիւրէն աւելի, ջուրին համեմատութիւնը՝ 10 առ հարիւրէն աւելի: Դժբախտաբար չորցնելու գործը արագ չքալեց, եւ արտածումի ծրագիրը ձախողեցաւ:

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի 15 ԱՄԵԱԿԸ ՖԻԼԻՊԷԻ ՄԷՋ

ՖԻԼԻՊԷ, 25 դեկտ. (Յառաջ) — Հ. Մ. Ը. Մ.ի հիմնարկութեան տասնըհինգամեակը հոս տօնուեցաւ երէկ, զինուորական ակումբի ընդարձակ սրահին մէջ: Խուռներամ բազմութիւն մը ներկայ էր:

Բացումը կատարուեցաւ երգչախումբին կողմէ, որ երգեց «Փող ու Ճոկանը» եւ «Յառաջ Նահատակը» ընկ. Կ. Փափազեանի ղեկավարութեամբ: Պարիկ մը անուշիկ ու նուրբ շիկ ձեւով արտասանեց Մ. Նալպանդեանի «Մանկութեան օրերը» ը: Կայտառ ազատ մարզանքներ ըրին ու բուրգեր կազմեցին: Հաճելի էր պարիկներու պարը՝ պուպրիկներով: Սկաուտները եւս ազատ մարզանքներ ըրին. իսկ բուրգեր կազմեցին մարզիկներ: Վերջին բուրգին, երբ մարզիկ մը վերեւէն կը պարզէր պուլկարական ու հայկական եռագոյնները, ամբողջ սրահը թնդաց որոտընդոստ ծափահարութիւններէն՝ կրկնութիւն պարտադրելով: Բուրգերն ու մարզանքները կը վարէր Գ. Նշան Դաւիթեան:

Օրուան աւարտ բանախօսեց Գ. Թ. Արզումանեան: Բանախօսը նախ ուրուագծեց այն պայմանները, որոնց մէջ ծնունդ առաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ը եւ բնորոշեց անոր հետապնդած նպատակները: Խուռներամ բազմութեան մը ներկայութիւնը նկատեց ապացոյց մը անոր վայելած ժողովրդականութեան ու մարզիկներուն թելադրեց քալել գծուած ուղիով՝ մինչեւ վերջնական հանգրուանը:

Տասնըհինգամեակի առթիւ ուղերձներ ըրին պուլկար մարզանքի ուսուցիչներու ներկայացուցիչները, նահանգային մարզական մարմնի ներկայացուցիչը՝ Գ. Խաչօ Գօզոսեան եւ տեղւոյս Ֆրանս. քոլէժի մարզանքի ուսուցիչը, որոնց պուլկարերէն լեզուով պատասխանեց ընկ. Թ. Արզումանեան:

Յետոյ ցոյց տրուեցաւ կենդանի պատկեր մը,— փողոցի լակոտներ, որոնք փողոցի մը պատին տակ զրամով կը խաղան ու կը զզուըտին, իսկ անդին արիներ կոյր մը կ'առաջնորդեն:

Հանդէսը փակուեցաւ «բարձրացիր, բարձրացուր» խմբերգով, որուն խօսքը գրի առած է տեղւոյս Մխիթարեան վարժարանի տնօրէն Հ. Հ. Ոսկեան, իսկ զայն եղանակաւորած է Գ. Ս. Գալթաքեան:

ՄԱՄՈՒԼ

ՊԷՏՔ Է ՍԹԱՓԻԼ

oooo

Թէհրանի «Ալիք»ը կը չեշտէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (16 դեկտ.).

— «Անկազմակերպ, թոյլ, մասամբ հալածական, բազմութեամբ թափառական կամ ձուլման ենթակայ մի խախուտ կացութեան մէջ է գտնւում արտասահմանի հայութիւնը:

Էական պատճառներից մէկը այն իրերամերժ փոխադարձ խոր առելութիւնն է, որ իր տիրապետութիւնն է տարածել համարեա բոլոր հայ գաղութների ներքին կեանքի վրայ:

Կոյր եւ անմտօրէն յամառ մի հակամարտութիւն, որ հայ բեկորների կեանքն է խանգարել, երբեմն դարձել: Եւ ամէն օր նոր հարուածներ է տեղում կարծես աւելի եւս կոքացնելու համար աստանդական հայ բեկուներ:

Եւ ո՞րքան բազմաթիւ են ներքին բախման պատրուակները: Հայութեան թշնամիները նորանոր հարցեր են հրահրում, որպէսզի փոխադարձ ատելութիւնն աւելի խորանայ: Հոսանքների մէջ բացուած անջրպետն աւելի լայնանայ, ընդարձակուի:

Որպէսզի պայքարն այլանդակ ձեւեր ընդունի եւ հայութիւնը ներկայանայ միայն բացասական յատկանիշներով՝ խռովարար եւ անկառավարելի մի տարր: Որպէսզի նա ատելութեան առարկայ եւ անցանկալի դառնայ տուեալ վայրերի կառավարութիւնների համար:

Ցեղին այդ նպատակներն իրագործելու միջոցները չեն պակասում:

Անտեղի մտահոգութիւն պատճառել հիւրընկալ կառավարութիւններին, ուղղակի եւ անուղղակի կերպով նրանց միջամտութիւնը հրաւիրել հայ ներքին հարցերի լուծման համար, միշտ զրպարտել նրանց, ձաղկել եւ վերաբերմունքը փոխել:

Հայութեան տականքները անողոքելիօրէն գաղ են եւ այս մարզում:

Այս պահին, երբ ազգերն ինքնամփոփման տենդով բռնուած, իրենց բոլանդակ ույժերն են կեդրոնացնում — հայ կեանքում պատմական չարիքն է երեւան գալիս իր կործանիչ բոլոր միջոցներով:

Ճակատագրական մի երեւոյթ է կարծես կրկնւում: Հայ անցեալ կեանքի մանրանկարներն են պատկերանում իրենց այլանդակ կերպարանքով, իրենց չարաղէտ հետեւանքներով:

Այնքան փորձերն ու փորձանքները ոչ դաս եւ ոչ խրատ են եղել:

Ո՞ւր է տանում մեզ այս վիճակը:

Կործանում եւ միայն կործանում:

Պէտք է սթափուել»:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՊՈԼՍԵՑԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 26 դեկտ.— Պոլսեցիներու Միութեան ընդհ. ժողովը տեղի ունեցաւ դեկտեմբեր 24ի կիրակի օրը Քաֆէ Նոայի մէջ նախագահութեամբ միութեան նախագահ պարոն Հրանտ Ոսկեանի: Հրաժարեալ վարչութեան տեղ ընտրուեցան Գ. Գ. Տէր. Ա. Սէմէրճեան, Միհրան Աստուածատուր, Միքայէլ Եավէր, Զարեհ Զավուշեան, Արամ Գափուճեան, Խաչիկ Գէորգեան եւ Արամ Քիթապճեան: Ժողովը ցրուեցաւ խանդավառ տրամադրութեամբ:

Մ. Տ.

ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ

▪▪▪

(«ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՒԱՔԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԱԽԱՂԻՆ ՄԱՍՆԱԿՑԵԼՈՒ ԻՐԱՒՈՒՆՔՈՎ)

ooooo

ՑԱՆԿ ԹԻՒ 11

ՔՐԻՒԱՍ, Գալուստ Խուրշիտեան:
ՍԷՆ ԺԷՐՈՄ (Մարսէյլ), Յովհաննէս Ախմոնեան:
ՊՈՆՏԻ, Յարութիւն Պալեան: (Բ. վճարում):
ՓԱՐԻԶ (5), Մովսէս Դանիէլեան:
ԼԸ ՄԱՆ, Դաւիթ Զաքալեան:
ՐԸԹԷԼ, Գար. Սայֆգէսրէկեան:
ՊՈՒՐԺ, Հ. Եազըճեան:
ՇԱՎԻԼ, Միսաք Սարգսեան:
ՊԱՆԴԻ, Մկրտիչ Մեզպուրեան:
ՌՈՒԷՆ, Հրանդ Մկրտիչեան:
ԼԻՈՆ, Թագւոր Այվազեան:
ԱՌՆՈՒՎԻԼ, Յարութիւն Գունիկեան:
ՓԱՐԻԶ (19), Գառլօ Ադեան:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Բ. Գունտուլեան:
ՍԷՆ ԺԷՆԻ ՎԱԼԱՍ, Օր. Մառի Աճէմեան:
ՆԻՍ, Պարգեւ Պէրպէրեան:
ՔՈՒՐՊԸՎՈՒԱ, Պ. Օ.
ՓԱՐԻԶ (15), Տիկ. Բէկլարեան:
ՓԱՐԻԶ (11), Կ. Կուստիկեան:
ԱՆԻԷՌ, Ժան Դօսջէկիւլեան:
ՓԱՐԻԶ (9), Միհրան Մինասեան:
ԹՈՒԼՈՒԶ, Խաչատուր:
ՓԱՐԻԶ, Սարօ Յակոբեան:
ՌՈՒԷՅԸ ՎԱՍԷ, Յովհաննէս Գիլէմեան:
ՔՐԷՕԶՕ, Թ. Տէմիրճեան:
ՄՕՆԹՐԷՕՅԼ ՍՈՒ ՊՈՒԱ, Վահէ Փամփուքճեան:
ՍԷՆ Թ'ՕՊԱՆ, Յակոբ Զավուշեան:

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՊԱՐԱՊ ԹՄԲՈՒԿԸ

ԽՄԲ.— Ահաւասիկ էջ մը Թոլսթոյի պատմուածքներէն: Կոմս Լէօ Թոլսթոյ (1878 – 1910) ռուս ժամանակակից գրականութեան ամէնէն կարկառուն դէմքերէն մէկն է: Հակառակ իր ազնուական ծագումին, տեսակ մը ընկերվարական էր ան եւ բարեկամ գիւղացի դասակարգին: Գրած է բազմաթիւ հատորներ որոնց կարեւոր մասը թարգմանուած է հայերէնի: Հակապատերազմական շունչ մը կայ հետեւեալ պատմուածքին մէջ.—

Էմիլիան՝ աղքատ մշակ մը՝ մարգագետինէն կ'անցնէր օր մը իր աշխատանքին երթալու համար, երբ քիչ մնաց ոտքին տակ ճզմէր գորտ մը, որ ցատկեց ու փախաւ: Յանկարծ ձայն մը լսեց որ զինքը կը կանչէր: Ետեւ դարձաւ ու տեսաւ սիրուն աղջիկ մը որ ըսաւ.

— Ինչո՞ւ չես ամուսնանար, Էմիլիան:

— Ի՞նչպէս կրնամ ամուսնանալ, սիրուն աղջիկ. բան մը չունիմ այս աշխարհին մէջ ու ոչ ոք զիս կ'ուզէ:

— Լաւ ուրեմն, ըսաւ աղջիկը, զիս կին առ,

Էմիլիան հաւնեցաւ աղջկան:

— Կ'ուզեմ, բայց ո՞ւր պիտի ապրինք:

— Հոգդ մի՛ ըներ, ըսաւ աղջիկը, մարդ պէտք է շարաչար աշխատի եւ քիչ քնանայ. ուտելիք եւ հագուստ կը գտնուի ամէն տեղ:

—Շատ լաւ, ամուսնանանք ուրեմն, ըսաւ մշակը, ո՞ւր երթանք:

— Քաղա՛ք:

Էմիլիան ու աղջիկը գացին քաղաք: Աղջիկը զայն առաջնորդեց փոքր խրճիթ մը՝ քաղաքին ծայրը, այնտեղ ամուսնացան ու տուն – տեղ եղան:

Օր մը թագաւորը երբ քաղաք եկած էր, անցաւ Էմիլիանի խրճիթին առջեւէն: Էմիլիանի կինը դուրս եկաւ թագաւորը տեսնելու համար: Երբ թագաւորը տեսաւ զայն, զարմացաւ:

— Ո՞ւրկէ եկած է այս գեղեցիկ աղջիկը, մտածեց ինքնիրեն: Կեցուց կառքը, կանչեց գիւղացիին կինը եւ հարցուց.

— Ո՞վ ես դուն:

— Գիւղացի Էմիլիանին կինն եմ, ըսաւ աղջիկը:

— Ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ քեզի պէս գեղեցիկ աղջիկ մը ամուսնացեր է գիւղացիի մը հետ. թագուհի կրնայիր ըլլալ:

— Շնորհակալ եմ այդ պատւին համար, ըսաւ աղջիկը. բայց ես շատ գոհ եմ ամուսինէս:

Թագաւորը քիչ մը եւս խօսեցաւ անոր հետ ու գնաց: Պալատ հասաւ, սակայն Էմիլիանի կինը մտքին մէջ էր տակաւին: Զքնացաւ ամբողջ գիշերը եւ խորհեցաւ թէ ինչպէս կրնար իւրացնել այդ գեղեցիկ աղջիկը: Ոչ մէկ միջոց կրցաւ գտնել ու կանչեց իր ծառաները որպէսզի ճար մը խորհին: Ու թագաւորին ծառաները ըսին.

— Պալատ կանչէ Էմիլիանը իբրեւ ծառայ. մենք զայն չարաչար կ'աշխատցնենք, մինչեւ որ մեռնի: Կինը այրի կը մնայ ու դուն կ'առնես զայն:

Թագաւորը մտիկ ըրաւ այդ խորհուրդը: Լուր ղրկեց Էմիլիանին որ գայ աշխատի պալատին մէջ ու այնտեղ ապրի իր կնոջը հետ:

Երբ այս հրամանը բերին գիւղացիին, անոր կինը ըսաւ.

— Գնա՛ աշխատէ այնտեղ ամբողջ օրը, բայց գիշերը վերադարձիր ինծի:

Էմիլիան գնաց ու երբ պալատ հասաւ, թագաւորին հետեւորդը հարցուց.

— Ինչո՞ւ առանձին եկար ու կինդ չբերիր.

— Կինս ինչո՞ւ պիտի բերէի. անիկա տունը գործ ունի:

Պալատին մէջ անոր երկու հոգիի գործ տուին. Ի՛նչպէս պիտի ընէր: Բայց երբ իրիկուն եղաւ, աւարտած էր իրեն յանձնուած աշխատութիւնը: Հետեւորդը տեսնելով որ գործը կատարուած էր, յաջորդ օրը տասն չորս անգամ ծանր աշխատանք մը:

Էմիլիան տուն գնաց. տեսաւ որ ամէն ինչ կոկիկ ու կանոնաւոր էր այնտեղ. վառարանը տաք, կերակուրը պատրաստ իսկ կինը սեղանին առջեւ նստած կար կը կարէր ու իրեն կը սպասէր: Երբ ամուսինը վերադարձաւ, անիկա ողջունեց զայն, սեղանը պատրաստեց, ճաշ տուաւ եւ հարցուց աշխատանքին մասին:

— Այնքան ալ լաւ չէ չխօսիլը, ըսաւ գիւղացին. ուժերէս վեր գործ կուտան ինծի, պիտի մեռնիմ:

— Հոգդ մի՛ ըներ, ըսաւ կինը. ետեւ ալ մի նայիր. մի հետաքրքրուիր թէ որքան գործ տեսեր ես, ու որքան գործ կայ դեռ ընելիք. շարունակ աշխատէ, վերջը բարի է:

Ու Էմիլիան անկողին մտաւ: Յաջորդ առտուն գործին գնաց նորէն. չարաչար աշխատեցաւ առանց չորս դին նայելու. իրիկուան ամէն ինչ աւարտած էր. վերջալոյսին վերադարձաւ տուն:

Օրէ օր աւելցուցին անոր աշխատութիւնը եւ սակայն ան կրցաւ ժամանակին լրացնել ամէն ինչ ու գիշերը տուն վերադառնալ:

Շաբաթ մը ետքը, երբ թագաւորին ծառաները տեսան որ չպիտի կրնային յաղթել ծանր աշխատանքով, անոր յանձնեցին այն տեսակ գործեր որոնք մասնագիտական էին: Բայց անօգուտ էր, ատաղձագործութիւն, որմնադրութիւն եւն., բոլորն ալ կատարեց զռնացուցիչ կերպով ու ժամանակին աւարտելով իր աշխատանքը վերադարձաւ կնոջը քով, ամէն գիշեր: Ու այսպէս անցաւ երկրորդ շաբաթն ալ:

Ու յետոյ թագաւորը կանչեց ծառաները եւ ըսաւ.

— Ի՞նչու համար պարապ տեղը պիտի կերակրեմ ձեզ. բան մը ըրած չունիք. երկու շաբաթ անցաւ ու մէջտեղը արդիւնք չկայ դեռ. չարաչար աշխատանքի տակ պիտի մեռցնէիք Էմիլիանը, բայց ընդհակառակն, ամէն իրիկուն պատուհանէն կը տեսնեմ որ ան խնդալով, խաղալով տուն կը վերադառնայ. հետս կատակ՞ ըրած էք...

Ծառաները զանազան արդարացումներ ըրին:

— Մեր անկարելին փորձեցինք որպէսզի յաղթեցնենք զայն, բայց ոչ մէկ բան դժուար է անոր համար: Յոգնիլ չի գիտեր: Յետոյ անոր յանձնեցինք մասնագիտութիւն պահանջող գործեր, խորհելով որ մէկէն չպիտի կրնայ ելլել, սակայն ըրաւ: Ի՛նչ գործ տաս, գլխաւ կը կատարէ: Կամ ինք եւ կամ իր կինը գիւթական զօրութիւն մը ունենալու են: Ալ համբերութիւն չունինք եւ կը խորհինք գտնել գործ մը զոր չկարենայ ընել: Որոշեցինք որ անոր եկեղեցի մը շինել տանք մէկ օրուան մէջ: Կը հաճի՞ք հրաման ընել որ անիկա մէկ օրէն եկեղեցի մը շինէ, պալատին դիմացը: Ու եթէ չկարենայ ընել, այն ատեն պատժելու համար գլուխը կը կտրենք:

(1) ԹՈԼՍԹՈՅ

ւակաճ Ա. եւ Բ. տոմսակներէն՝ 9700։ Այս թղթածրարներում պարունակած արժէքը՝ 4 միլիոն ոսկի կ'ենթադրուի։

Իւրաքանչիւր Գ. տոմսակէն այրած են 500,000, իւրաքանչիւր Է. եւ Զ. տոմսակներէ ալ՝ 835,000 թղթածրարներ։

Այրած են նաեւ.— Սենեկութեան Ա. եւ Բ. ճիւղերէն՝ 265, Սուլթան Ահմէտի դատարանէն՝ 16,969 իսրայի պաշտօնատուններէն՝ 41,000 ինչպէս նաեւ վճռաբեկին որոշումներում վերաբերեալ տետրակները եւ արձանագրութիւնները։

Քննութիւնները կը շարունակուին, երդեհին պատասխանատուները ճշդելու համար։ Վինարանութեանց պահուն, երեսփոխաններէն մէկը պոռաց.

— Պատիժը պէտք էր տալ աղէտին վայրը, պատասխանատուները պէտք է լինչի ենթարկուէին, կրակին մէջ նետուէին։

Պայոնի դրամական խայտառակութիւնները

Ոստիկանութիւնը մէկ շաբաթէ ի վեր խիստ քննութիւններ կը կատարէ, երեւան հանելու համար Պայոնի «Քաղաքապետական Վարկ» դրամատան գաղտնիքները։ Այս դրամատունը 20 միլիոնի երաշխաւորութեան փոխարէն 400 միլիոնի դանձատոմս հանած է, ահագին վնաս պատճառելով մանր աւանդապահներու։ Արդէն իսկ բանտարկուած է հիմնադիրներէն Գ. Թիսիէ, բայց բուն պատասխանատուն կը համարուի Ռուս մը, Սավիցքի։ Կեղծ մուրհակները ծախուած էին Փարիզի, Լիոնի եւ ուրիշ կեդրոն քաղաքներու մէջ։

ՄԷԿ ՇԱԲԱԹ ՄՆԱՑ

ՓՈՒԹԱՑԷՔ ՕԳՏՈՒԻԼ «ՅԱՌԱՋ»Ի ՇԱՀԱՔԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԱԽԱՂԷՆ

« ՅԱՌԱՋ » գնած է ՉՈՐՍ տոմսեր, Ֆրանսայի Ազգ. վիճակախաղէն։
Այս վիճակահանութենէն օգտուելու իրաւունք ունին բոլոր անոնք որ,

1933 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ 1934 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 8

1.— Նոր բաժանորդ կը գրուին ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ։
2.— Կը նորոգեն իրենց բաժնեգինը, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ։

ԱՀԱ ՄԵՐ ԳՆԱԾ ՉՈՐՍ ՏՈՄՍԵՐՈՒՆ ՇԱՐՔՆ ՈՒ ԹԻՒԵՐԸ.-

ՉՈՐՐՈՐԴ ՇԵՐՏԷՆ (4e tranche)

շարք **S** *Թիւ 99,412*
շարք **T** *Թիւ 78,009*
շարք **S** *Թիւ 99,413*
շարք **D** *Թիւ 52,152*

Այսպէս, եթէ այդ չորս թիւերէն մէկը կամ աւելին պարգեւ շահին, ԱՐԴԻՒՆՔԻՆ ԿԷՍԸ (ՀԱՐԻՒՐԻՆ 50), ՊԻՏԻ ԲԱԺՆՈՒԻ ԱՅՍ ԿԱՐԳԻ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ, Էետեւեալ համեմատութեամբ.—

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	60 %
ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	30 %
ԵՌԱՄՍԵԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	10 %

Հ. Յ. Դ.

ԱՆԻԷՌ – ՊՈՒԱՔՈԼՈՆՊԻ վիշապ ենթակոմիտէի ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին, Պէֆոնի ծանօթ հաւաքատեղին։ Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. *ԳԵՐԱՍԻՄ ԲԱԼԱՅԵԱՆ*։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

Ընկերա-նամակրական խնջոյք

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ԱՆԻԷՌ – ՊՈՒԱՔՈԼՈՆՊԻ

«ՎԻՇԱՊ» ենթակոմիտէին կողմէ

Այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին

Salle de la Comète, Place de la Comète, Asnières

Գեղարուեստական բաժին, երգ, պար եւայլն։

Կը հրաւիրուին քոյր կոմիտէներու ընկերները։

Հաղորդակց. միջոց.— Կար Սէն Լազարէն առնել շոգեկառք եւ իջնել Անիէռի կայարանը։ Մատըլէնէն առնել օթօպիւս Cl/45 եւ իջնել Փլաս տը լա Քոմէթ։

ՀԱՅՈՑ ՀԱՅՐԻԿԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Յունուար 6ին երեկոյեան ժամը 8ին, Պրէպան Մարսէյլէզի ընդարձակ սրահին մէջ, տեղի պիտի ունենայ Մարսէյլի Վասպուրականցիներու կազմակերպած երեկոյթը, նուիրուած Խրիմեան Հայրիկի յիշատակին։

Կը խնդրուի չի խաչաձեւել։ *ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ*

ՎԱՆԱՏՈՒՐԻ ՏՕՆԸ

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ ԿԸ ՏՕՆԷ ԱՄԱՆՈՐԸ

7 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ

150 Route d'Orléans, BAGNEUX (Seine)

(Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 88 Թիւ Թրամուէյը, իջնել Պանեօ)

Սեղանատառեր, զուարճութիւն, երգ ու նուագ։ Անուշ ապուր, պտուղի բուրգեր, թէյ ու կարկանդակ։

Տախսերու մասնակցութեան համար 5 Ֆրանք։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆ.Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը հրապարակաւ շնորհակալութիւն կը յայտնէ Տիկին Ս. Բէգլարեանին որ իր նախագահութեամբ թանկագին օժանդակութիւնը բերաւ Կ. Խաչի պազարին եւ նիւթապէս եւս նպաստեց անոր յաջողութեան։

Նոյնպէս իր խորին շնորհակալութիւնները Պ. Պ. Սուրէն Սահակեանի, Նատիրեանի եւ Գանտիլեանի որոնք իրենց նուէրներով մեծապէս օգնեցին պազարին կոկիկ հասոյթ մը ապահովելու։

Վարչութիւն

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

Մ. Բ., Լալէկիւտ.— Կը խնդրուի դրկել։

Ա. Ժ., Քոնսթանցա.— Նոյնպէս։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Վիէնի Ատանայի հայրենակցական միութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ հայրենակից Վարդան Մաքինանեանի եւ պարագաներուն իր մօր՝ ԱԲԻՍԱԿ ՄԱՔԻՆԱՃԵԱՆԻ դառնագէտ մահուան առթիւ։

Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ԵՓՐԱՏ նուագախումբ

Եթէ կ'ուզէք ձեր հանդէսները հաճելի դարձնել, դիմեցէք «ԵՓՐԱՏ» նուագախումբին որ կը նուագէ հայկական, եւրոպական, կովկասեան եւ արեւելեան եղանակներ, մասնաւորապէս Թանկօ Արժանթին։

Նուագախումբը ունի իր մասնաւոր տարազը։

Խաչաձեւումի տեղի չտալու համար, ձեր կազմակերպած հանդէսի թուականէն 15 օր առաջ դիմել՝ անձամբ կամ գրաւոր, ԵՓՐԱՏ նուագախումբի ղեկավար Տ. ՕՆՈՍԵԱՆի, 13, rue du Pourtour, Clamart, Seine.

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ՎԷՄ»

ԵՐԿԱՄՍԵԱՅ ՀԱՆԴԷՍ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԵՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ

Խմբագիր՝ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Լոյս տեսաւ « ՎԷՄ » հանդէսի երկրորդ թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.— *Իրազեկ՝* « Առաջին հայ քաղաքականութիւնը », Ա. *Ջամալեան՝* « Ամենայն Հայոց բանաստեղծը», Յ. *Զաւրեան՝* «Սայեաթ Նովա», *Մ. Գարասեւեան՝* «Վահան Թէքէեան», *Ա. Աբեղեան՝* «Հայագիտութիւնը յետպատերազմ. Գերմանիայում», *Ա. Խոնդկարեան՝* «Օպոզիցիան Հանրապ. Հայաստանում», *Վ. Փափազեան՝* «Հայկական բարենորոգումները», *Վ. Մինախորեան՝* «Անցյատականները», *Ա. Գիւլխանդանեան՝* «Օգոստոս Հիւգը», *Սեբաստացի Մուրատի Ցուշատետրը*, *ՀԻՆ ԹՂԹԵՐ*։ *ԿԵԱՆՔ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ*. գիրք եւ մամուլ։ ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ. ՑԱՒԵԼՈՒԱԾ. Վ. *եպ. Մանկունի՝* «Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը»։ Պատկերազարդ։

Բաժանորդագրութեան պայմանները

Ամերիկա, Մեծն Բրիտանիա, Եգիպտոս եւ Իտալիա	69 Ֆր.
Ֆրանսա եւ այլ երկիրներ	50 Ֆր.
Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան, Սուրիա եւ Պարսկաստան	40 Ֆր.

Բաժանորդագրուիլ կարելի է՝

L. Kevonian, 17 Rue Damesme, Paris, 13e

Բաժանորդագրութիւնը՝ կանխիկ։

Կը խնդրուի բաժանորդներէն եւ գործակալներէն անմիջապէս փակել հաշիւները։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆԻ

«Հայ քաղաքական ընդհարումները»

ՀԱՏՈՐ ԱՌԱՋԻՆ

ԲԱԳՈՒԻ ԱՌԱՋԻՆ ԸՆԴՀԱՐՈՒՄՆԵՐԸ

Զարդարուած՝ նկարներով։ Գին՝ *15 ֆրանք։*

Ամերիկա, Բրիտ. կայսրութիւն եւ Եգիպտոս *20 ֆրանք։*

Դիմել A. GULKHANDANIAN. *ՅԱՌԱՋ*ի խմբագրութիւն։

Կը ծախուի նաեւ Խաչիկ Մկրեանի (Լիոն), Բենօի Գիլանեանի (...), Ռամուէլի Փարիզ), Ն. Խաչիկեանի (Վիէն), Մուրատ Մուրատեանի (Սէն Թ'Էթիէն), Ն. Կակոսեանի (Մարսէյլ) եւ Ռ. Ֆիրեաքեանի (Լիոն) մօտ։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՅԱՐԱԼԷԶՆԵՐՈՒՆ ԴԱՒԱՃԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Գրեց՝ ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

Էջ 275 — ԳԻՆ 15 ՖՐԱՆՔ ԿԱՆԽԻԿ

Իսկ անոնք որ կ'ուզեն ունենալ հեղինակին նախորդ երկն ալ «ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ» պիտի կրնան հին և նոր երկու հատորները միասին ստանալ միայն 20 ֆրանքով։

Գրել հեղինակին՝ **15, Rue Bréa. Paris (6)**

ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ՀԱՄԵՐԳ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

27 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1934ին

ՇՔԵՂ, ՑԵՐԵԿՈՅԹ ԵՒ ՏՕՆԱԾԱՌ

Ֆ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ ԱՆԿԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

7 Յունուար Կիրակի կէս օրէ վերջ, ճիշդ ժամը 2.30ին

Salle des Fêtesի մէջ, **(Rue du Casino), Enghien**

Կը խօսի Տիկին Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Կը մասնակցին՝ Կոմիտաս երգչախումբը, *Տիկիններ՝* Զ. Ընքալալալեան (*դաշնակ*), Ա. Գեւոնեան (*մեներգ*), Ռ. Խերալէկեան (*դաշնակ*)։ *Օրիորդներ* Զ. Ճաղլամեան (*ջութակ*), Ա. Նալպանտեան (*դաշնակ*)։ *Պարոններ՝* Ա. Քէչէճեան (*մեներգ*), Ռ. Գմրէթեան (*արտասանութիւն*)։

ԿԱՂԱՆԴԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ (շայրենի սպասկեր եւ տօնածառ)

Տախսերու մասնակցութեան համար՝ մուտք 5 Ֆր.։ Փոքրերու՝ 3 Ֆր.։
Շոգեկառքը Gare du Nord*էն կը մեկնի կէս օրէ վերջ ժամը 13,46ին, 13,56ին, և 14,25ին։ Trinité*էն *առնել 54 թիւ հանրակառքը և իջնել Անկէն։*

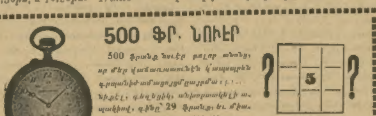

500 ՖՐ. ՆՈՒԷՐ

500 ֆրանք նուէր բոլոր անոնց, որ մեր վաճառատունէն կ'ապսպրեն գրպանի ժամացոյց .... նիքէլ, գեղեցիկ, անխորտակելի ապակիով, գինը՝ 29 ֆրանք, եւ միաժամանակ մեզի կը ղրկեն ճիշդ լուծումը հետեւեալ թուաբանական խնդրին.—

ԻՆՉՊԷՍ ԼՈՒԾԵԼ ԽՆԴԻՐԸ.—

Թիւ 1 - 9 տեղաւորել իւր քառակուսի աչքերու մէջ, ինչպէս ցոյց կը տրուի նկարին վրայ, ամէն ուղղութեամբ (ուղղահայեաց, հորիզոնական, անկիւնակապա. յին), գումարը պէտք է ըլլայ 15։

1.— Լուծումը պէտք է ղրկուի փակ պահարանի մէջ։

2.— Մրցանակներու բաշխումին համար ո՛չ վիճակ պիտի ձգուի եւ ոչ ալ վիճակահանութիւն պիտի կատարուի. 500 ֆրանքի մրցանակը պիտի վճարուի իւրաքանչիւր անձի որ ղրկած է ճշգրիտ լուծումը։

3.— Ապսպրանքները եւ լուծումները կ'ընդունուին մինչեւ 31 Յունուար 1934։ Անոնք որ ճիշդ լուծած են, նուէրը փոստով կը ստանան Փետրուար 17ին։

Նոյն օրը *ՅԱՌԱՋ*ի մէջ պիտի յայտարարուի ճիշդ լուծողներուն անունները։

4.— Ժամացոյցին հետ կը տրուի վկայագիր մը, որ իրաւունք կուտայ նուէրը ստանալու, եթէ ճիշդ լուծած է խնդիրը։

5.— Ժամացոյցը կը ղրկուի նախ *քննելու առանց պարտաւորութեան*, եւ ծախքերու համար կը գանձուի յաւելուածական 3 ֆրանք 95 ս.։

6.— Եթէ չհաւնիք ժամացոյցին, կրնաք ետ ղրկել 10 օրուան մէջ եւ ետ ստանալ ձեր վճարածը։

Գրել պարզ եւ որոշ ապսպրանքը, խնդրին լուծումը, ձեր անունը եւ հասցէն ղրկել՝

Maison BERNSTEN
10, rue Montaleau. Sucy.En.Brie (S. O.)

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

վերաբացուած է հանրածանօթ՝

ՊԱՏՐԻԿ ՌՈՒՄԵԱՆԻ **«ԹՕՔԱՏԼԸ»**

ճաշարանը. կեդրոն փողոց.

27, rue Pavillon. Marseille (*Ա. յարկ*)

Պատրաստ է գոհացնելու բոլոր առաջնոյն իր յաճախորդները, արեւելեան համեղ կերակուրներով եւ հուշակաւոր *Տէօնէր քէպապով*, ինչ պէս նաեւ ամէն տեսակ անուշեղէններով։

Ընթերցի սպասարկութիւն։ Դիւրամատչելի գին։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՈՐ ԱՏԱՄՆԱԲՈՒԺԱՐԱՆ

ՊՕՐԵԼԻ ԴԱՒԻԹԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ – ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ
Վկայուած Մարսէյլի Բժշկական Համալսարանէն
53, COURS LIEUTAUD. MARSEILLE

Մ. ՀՐԱՉԵԱՆ

11, Rue FLEGIER. MARSEILLE. Tél. 1 - 59

ԹԷՅ ՀՐԱՉ

Ներածում եւ արտածում ամէն տեսակ նպարեղէններու, Պուլկարական ձ. ձէթ, Պոլսական եւ Յունական ամէն տեսակ գոնսէրվներ, ձիթապտուղ, Իզմիրի չամիչ, թուզ, ճերմակ պանիր, քաշէր եւ հաւկիթներ։

Raki ERIVAN. p. r.

Ներկայացուցիչ **NJEL** *ճերմակ պանիրի ընկերութեան։*

---

13 ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ *օդաւոր յարկաբաժիններ, տաք եւ պաղ ջուր, կազ ելեկտր. եւ շոգեմ.* **13**
rue Pierre Curie, *K. Bicêtre. Metro: Porte d'Italie.*

ԹԷՅ ԵԱՎՐՈՒԵԱՆ

ՀԱՍՏԱՏՈՒԱԾ 1880ԻՆ
Կ. ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ ՎԱՃԱՌՈՒՄ
ԱՄԷՆ ԵՐԿՐԻ ԹԷՅԵՐՈՒ

ՈՒՂՂԱԿԻ ՆԵՐԱԾՈՒՄ
կապոյտ եւ դեղին ծրարներու մէջ surprise նուէրներ կը գտնուին։

ԴԻՄԵԼ.—

COMPTOIR DES THES YAVROU

23, Rue Sénac — MARSEILLE   Tél. COLBERT 25 - 27

ՆՈՐ ՏԱՐՈՒՈՅ ԱՌԹԻՒ

ԱՐԱՔՍ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՉԱՏՈՒՆԸ

ԲԱԺԱՌԻԿ ՄԵԾ ԶԵՂՉ ՄԸ ԿԱՏԱՐԱԾ Է ԻՐ ԳԻՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

Միմիայն 45 ֆրանքի փոխարէն պիտի ունենաք 12 գեղարուեստական քարթ փոսթալ եւ մէկ ակրանտիսըման, որոնց իրական արժէքն է 125 ֆրանք։

Օգտուեցէ՛ք այս առիթէն դիմելով՝

Studio ARAX, 9 rue Papillon Paris.
Métro: Cadet   Tél. Prov. 49 - 34

Օրիորդաց Գիշերօթիկ Վարժարան

ԱՆԱՐԱՏ ՑՂՈՒԹԵԱՆ ՔՈՅՐԵՐՈՒ

1, Place du Château, St. Gratien (S. et O.)

Վարժարանս կ'ընդունի գիշերօթիկ աշակերտուհիներ, սկսեալ մինչեւ վեց տարեկան փոքրիկներէ։

Ֆրանսերէն լեզուի, ֆրանսերէնով աւանդուելիք դասերու եւ մարմնամարզի համար մասնաւոր կարգադրութիւն եղած է մերձակայ Ecole Libreի հետ, մեզ վերապահելով հայերէն լեզուի, ձեռագործի, հայերէնով աւանդուելիք դասերը. ինչպէս նաեւ երգ, դաշնակ եւայլն։

Ամսական 250 ֆրանք։   ՏԵՍՉՈՒԹԻՒՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ. ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) … R … Seine 276.286

Directeur et Propriétaire: Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone: Glacière 15-70
(ԻՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Օտար Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 4 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1934

4 Janvier 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2386

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԵՆՔ ՄԵԶԻ ԵՒ ՏԻՐԱԲԱՐ

Արձանագրենք անգամ մը եւս,— գաղութներու անիշխանութեան գլխաւոր պատճառն է «ուսումնական» կոչուած դասուն մերկապարանոց ապիկարութիւնը:

Նոր չէ որ կ'ըսենք,— շատ աւելի դիւրին է հինգ հարիւր գիւղացի եւ բանուոր համախմբել որ եւ է տեսակէտի կամ ծրագրի շուրջը, քան յիսուն «մտաւորական»:

Պատճա՞ռը: Որովհետեւ բանուորն ու գիւղացին հոգեպէս եւ ֆիզիքապէս մաս կը կազմեն հայ ժողովուրդին: Բնազդօրէն կ'ըմբռնեն անոր չարն ու բարին:

Արդ, այնքան բազմաթիւ եւ շողշողուն անուններու մէջ, քանի՞ «ուսումնական»ներ պիտի կրնայիք ցուցնել, որ միս ու ոսկոր դարձած ըլլային այս ցիրուցան ժողովուրդին հետ:

Բանգիտութիւնը, նոյն իսկ համայնագիտութիւնը բաւական չեն, լուծելու համար դէզ – դէզ խնդիրներ, որ կապ ունին արմատախիլ բազմութեանց ճակատագրին հետ:

1860ին սերունդ մը ունէինք որ ակօս բացաւ եւ վերանորոգեց մեր կեանքը: 1880ին, 1890ին, 1900ին եկան ուրիշ սերունդներ կամ հոսանքներ, շարունակելու համար վերածնութեան գործը:

Հաստատուն կեանքէ մը յետոյ, աշխարհասասան պատերազմը քանդեց ամէն բան, վերիվայր շրջելով մեր կեանքը: Արեան ճապաղիքներուն եւ գզրդագին փլուզումներուն վերեւ, ունեցանք խարխուլ մը, իբրեւ հայրենիք: Ետոյ ուրիշ դէպքեր պատահեցան, եւ այսօր կը գտնուինք բացորոշ կացութեան մը առջեւ,— Խ. Հայաստան եւ գաղութներ:

Ի՞նչ պիտի ըլլար գիտակից եւ պարտաճանաչ մտաւորականութեան մը դիրքը, այս կացութեան հանդէպ:

1. Տրամադրելի բոլոր միջոցներով ուժ տալ հայրենիքին, ձաղկելով հանդերձ անոր խորթ եւ բանակալ իշխանութիւնը, անխնայ մերկացնելով ինչ որ բարբարոսական է եւ կորստաբեր:

2. Կրկնապատիկ աւելի գուրգուրանք եւ աշխատանք ընծայել գաղութներուն, որոնք նախկին իմաստով գաղթավայրեր չեն, այլ առժամեայ կայանները՝ հայրենիքէ զրկուած, բռնի պանդխտութեան դատապարտուած բազմութեանց:

Այս երկու աշխատանքները կը հակասե՞ն իրարու:

Ընդհակառակն: Մէկը միւսին լրացուցիչն է: Մէկը առանց միւսին՝ պիտի նշանակէր լարախաղացութիւններ կատարել օդին մէջ:

Դաշնակցութիւնը այդ քաղաքականութիւնն է որ կը վարէ, այն օրէն ի վեր որ պանդխտութեան դատապարտուեցաւ ժողովուրդին հետ:

Ծնած՝ ժողովուրդին տառապանքներէն եւ ականջը դրած՝ անոր սրտի զարկերուն, Դաշնակցութիւնն ալ կրնայ վրիպումներ ունեցած ըլլալ այս կամ այն պարագային մէջ:

Բայց, անբարոյականութիւն է պատահական երեւոյթներ շփոթել իրականութեան հետ, եւ ժխտել հիմնական գիծը, որ է եւ կը մնայ պայծառ, հետեւողական եւ անսասան:

Կարելի է տարբեր տեսակէտներ ունենալ Դաշնակցութեան վարած քաղաքականութեան մասին: Կարելի է քննադատել զայն, հակադրելով աւելի «ազգասիրական» ծրագիր մը:

Այդպէ՞ս կ'ընեն մեր հակառակորդները:

Ո՛չ: Անոնք Դաշնակցութիւնը կը հռչակեն թշնամի հ'ւ ժողովուրդին հ'ւ Հայաստանին, եւ անդադար թոյն կը սրսկեն, «չէբիաթ խաթէրուքջ»ի հոգեբանութեամբ:

Անշուշտ այս բոլորը հետեւանք մը պիտի ունենային: Եւ ահաւասիկ անշնչելի մթնոլորտ մը, ի սփիւռս աշխարհի: Ամէն ուր որ ափ մը համրանք ունինք:

Դժբախտաբար շեղեցանք նիւթէն:

Ըսել կ'ուզէինք թէ՝ վէճերն ու պառակտումները մեծապէս կը նուազին, եթէ կարենանք համաձայնիլ սա հիմնական սկզբունքի մասին.—

ԳԱՂՈՒԹՆԵՐՈՒ ԻՆՔՆԱՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԸ ՎԱՐԵԼ ՄԵՆՔ ՄԵԶԻ (ԲՈԼՈՐ ՀՈՍԱՆՔՆԵՐՈՎ) ԵՒ ՏԻՐԱԲԱՐ, ԱՌԱՆՑ ԱՐՏԱՔԻՆ ՄԻՋԱՄՏՈՒԹԵԱՆ:

Այս կը պահանջէ ոչ միայն գաղութներուն, այլ եւ Հայաստանի շահը:

Գաղութները ոչ անտէր ագարակներ են, ոչ ալ արքունի կալուածներ:

Անոնք պէտք է որ վայելեն ամէն հոգածութիւն, ծաղկին ու ամրապնդուին, որպէսզի ոչ միայն ներկայ Հայաստանը զօրանայ, այլ եւ մենք ունենանք համրանք եւ կալուած, «Մեծ Տեսիլք»ին համար:

Ո՞վ է հակառակ այս չափազանց տարրական պահանջին:

Տեսականօրէն՝ ոչ ոք. բայց գործնականին մէջ՝ Դաշնակցութեան բոլոր հակառակորդները կը հետեւին հակոտնեայ քաղաքականութեան մը:

«Հայաստան սիրելու» յաւակնութեամբ, անոնք թոյլ կուտան որ գաղութները վերածուին թշնամի բանակներու:

Թեւ թեւի՝ զանազան դիմակաւորներու հետ, անոնք ճամբայ կը հարթեն կազմալուծման համար, կարծելով որ եթէ գաղութները փլին, Հայաստանը կը բարձրանայ:

Տասը տարուան փորձը հաստատեց որ աղէտաբեր է այս ճամբան: Եւ ամէնէն առաջ վնասակար՝ բուն իսկ հայրենիքին համար:

Բաղդատեցէք տասը տարի առաջուան պատկերը՝ այսօրուան հետ, եւ պիտի համոզուիք որ ոչ միայն գաղութները տուժեցին այս միակողմանի եւ անմիտ քաղաքականութեան հետեւանքով, այլ եւ Երեւանը:

Իրականութիւնը կարելի չէ ծածկել ճոռոմ «ռէքլամ»ներով:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Լիթուանիոյ նոր սահմանադրութիւնը

ՀՈԳԱՏԱՐ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՏԻՐԱԲԱՐ ԿԸ ՎԱՐԷ

Պէյրութէն կը հեռագրեն յունուար 2 թուականով.—

Այսօր հրատարակուեցաւ Լիթուանիոյ պետական վերակազմութեան հրամանագիրը:

Նոր սահմանադրութեամբ, Լիթուանիոյ հանրապետութիւնը կ'ունենայ նախագահ մը, որ գործադիր իշխանութիւնը պիտի վարէ միայն իրեն պատասխանատու – նախարարի մը օգնութեամբ եւ աջակցութեամբ կառավարական խորհուրդի մը: Խորհրդարանը պիտի ունենայ մէկ երեսփոխան իւրաքանչիւր 50,000 բնակիչի համար, այսինքն 18 երեսփոխաններ՝ ուղղակի քուէարկութեամբ եւ եօթը հոգի ալ՝ կառավարական խորհուրդին յանձնարարութեամբ: Երեսփոխանը չի կրնար նախարար ըլլալ: Կառավարական խորհուրդը պիտի կազմուի նախարարէն, պետական իշխանութեան վարիչներէն եւ դատական երկու բարձրագոյն պաշտօնատարներէ: Խորհրդարանը երկու նստաշրջան պիտի ունենայ, մարտին եւ հոկտեմբերին: Մասնաւոր յօդուած մը կ'ըսէ թէ խորհրդարանը չի կրնար, նիստացոյցի վճռաբանութեան առթիւ, աւելցնել կառավարութեան առաջարկած վարկերը, ոչ ալ նոր ծախքեր ստեղծել: Նախագահը ինք կ'անուանէ նախարարը եւ կրնայ նաեւ հրաժարեցնել: Կրնայ նմանապէս անուանել եւ հրաժարեցնել երեսփոխաններուն մէկ մասը: Կրնայ նոր խորհրդակցութիւններ պահանջել քուէարկուած օրէնքի մը մասին, ինչպէս եւ դադրեցնել խորհրդարանին նիստերը առ առաւելն մէկ ամսուան համար կամ լուծել զայն, կառավարական խորհուրդին կարծիքը առնելով:

Ինչպէս կը տեսնուի, հոգատար պետութեան գլխաւոր ջանքն եղած է զօրացնել գործադիր իշխանութիւնը:

⁂ Գ. տը Մարթէլ, Սուրիոյ մարզպանը, Երուսաղէմ գնաց, Պաղեստինի բրիտանական մարզպանին հետ խորհրդակցելու համար: Վերադարձին Դամասկոս պիտի հանդիպի:

Ի՞նչ պիտի ծնի Հռոմի տեսակցութենէն

Երեքշաբթի օր Հռոմ հասաւ Սըր Ճոն Սայմըն, Անգլիոյ արտաքին նախարարը, տեսակցելու համար Գ. Մուսոլինիի հետ:

Ամէնէն աւելի Փարիզի մէջ է որ անհամբերութեամբ կը սպասեն այս տեսակցութեան արդիւնքին:

Պաշտօնական դեկոյցի մը համաձայն, տեսակցութեան նիւթերը պիտի ըլլան զինաթափութեան եւ Ազգերու Դաշնակցութեան վերակազմութեան խնդիրները:

Իտալիկներ կը հաւաստեն թէ երկու պետական մարդիկը պիտի ջանան որոշ եզրակացութեանց յանգիլ, փոխանակ ընդհանուր խօսքերով տարուելու: Գ. Մուսոլինի միշտ այն կարծիքն ունի թէ զինաթափութիւնը անկարելի է, առանց կարգ մը զիջումներ ընելու Գերմանիոյ: Հետեւաբար, պիտի պնդէ որ գործնապէս ընդունուի Գերմանիոյ զինուորական իրաւունքներուն հաւասարութիւնը: Ինչ կը վերաբերի Ազգերու Դաշնակցութեան բարենորոգման, Մուսոլինի այնքան չի պնդեր այս մասին, նկատի առնելով Անգլիոյ հանրային կարծիքին չկամութիւնը: Փոխանակ արմատական բարենորոգման մը, Մուսոլինի պիտի գոհանայ կարգ մը բարեփոխումներով, մասնաւորապէս պահանջելով վերաքննել այն տրամադրութիւնները որոնք բացարձակ առնչութիւն մը կը հաստատեն Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին եւ Վերսայլի դաշնագրին միջեւ:

⁂ Գերմանական կառավարութիւնը սկսաւ ուսումնասիրել Ֆրանսական յուշագիրը, անմիջապէս գերմաներէնի թարգմանելով զայն: Մամուլը վերապահ դիրք բռնած է, բայց բոլորն ալ կ'ընդունին թէ Ֆրանսական կառավարութեան հաշտարար ոգին պիտի դիւրացնէ խօսակցութիւնները: Այս նպաստաւոր տպաւորութիւնը բարենշան կը համարուի Գերմանիայէն դուրս ալ:

Կռիւ Հայերու միջեւ

ՀԻՆԳ ՎԻՐԱՒՈՐ, ԵՐԿՈՒՔԸ ԾԱՆՐԱՊԷՍ

Լիոնէն կը հեռագրեն տեղական թերթերուն.— Կռիւ մը տեղի ունեցաւ Տիւնուար փողոցի մէկ սրճարանին մէջ: Առանց որոշ պատճառի, ընդհարում մը ունեցան խումբ մը Հայեր, որ կը գտնուէին սրճարանին մէջ: Հինգ վիրաւորներ կան, որոնք դանակի եւ ածելիի հարուածներ ստացած են, ոմանք թեթեւակի, ոմանք ծանրապէս: Ծանրապէս վիրաւորուած են Նուպար Թաշճեան եւ Ախորթօ(?), Քափուճեան, 26 տարեկան, որոնք անմիջապէս փոխադրուեցան հիւանդանոց: Թեթեւ վէրքեր ստացած են Յակոբ Քափուճեան, Գէորգ Շէֆթիլճեան, դերձակ, Եդուարդ Քէօսէեան, ինքնաշարժի վարիչ:

Գիւղացիները սիրաշահելու փորձ մը եւս

Մոսկուայէն կը հեռագրեն.— Նկատի առնելով որ մեծ թիւ մը կը կազմեն կոլխոզներու մէջ սատկած ձիերը, իբրեւ հետեւանք գիւղացիներու անհոգութեան, որոշուեցաւ իւրաքանչիւր կենդանի յատկացնել միայն մէկ հողագործի: Շատ կարեւոր է այս որոշումը, որովհետեւ անհատական տնտեսութեանց ջնջումով եւ հաւաքական տնտեսութեանց հաստատումով, գիւղացիները շատ աւելի վնասուած են իրենց կենդանիներու կորուստէն, քան հողի սեփականազրկումէն: Նոր կարգադրութեամբ, իւրաքանչիւր գիւղացի սեփականատէր դառնալով անասուններու, կոլխոզին հսկողութեան տակ, պիտի մղուի հոգ տանելու անոնց:

Մարդիկ մեռան մշուշէն եւ ողողումներէն

Տարիներէ ի վեր նմանը չտեսնուած մշուշ մը մութի մէջ թաղեց Լոնտոնը, երկուշաբթի օր: Մշուշը այնքան թանձր էր որ, ժամերով խափանուեցան հաղորդակցութիւնները եւ ահագին բազմութիւն խռնուեցաւ ստորերկրեայ երկաթուղիները (մէթրօ): Չորս հոգի մեռան, ինքնաշարժի տակ մնալով, իսկ վիրաւորներուն թիւը 50ի կը հասնի: Օդանաւային բոլոր հաղորդակցութիւնները ընդհատուեցան:

⁂ Երեքշաբթի օր, տեղատարափ անձրեւներու հետեւանքով ողողումներ պատահեցան Լօս Անճէլէսի եւ ուրիշ քաղաքներու մէջ (Քալիֆորնիա): Առաջին տեղեկութեանց համաձայն, մեռած են 50 հոգի, կորսուած՝ 19 հոգի, իսկ վիրաւորուած՝ 400 հոգի: Հազարաւոր մարդիկ անպատսպար կը մնան, յետին թշուառութեան մատնուելով: Նիւթական վնասը միլիոններով կը հաշուեն:

ԹՈՒՐՔ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ԽՈՒԺԱՆԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԵՐԵՍՈՒՆ ՃԱՌ՝ ԿԱՄՈՒՐՋԻՆ ՄԷԿ ԾԱՅՐԷՆ ՄԻՒՍԸ

Թուրք Ուսանողական Ընդհանուր միութիւնը դեկտեմբեր28ին մեծ միթինկ մը գումարեց Համալսարանի բանախօսութեանց սրահին մէջ եւ թափօր մը կազմեց մինչեւ Թաքսիմ, ի նպաստ տեղական ապրանքներու գործածութեան եւ ընդդէմ օտար անուններու:

Միթինկի միջոցին ուսանողներ եւ ուսանողուհիներ ճառեր խօսեցան ազգային տնտեսութեան եւ խնայողութեան մասին: Ետոյ հսկայ թափօր մը կազմուած ճամբայ ելան առջեւէն ունենալով, դրօշներ եւ խնայողութեան եւ տեղական ապրանքներու գործածութեան վերաբերեալ վերտառութիւններ: Թափօրը իր գնացքին մէջ, ճամբան կանգ առաւ զանազան հաստատութեանց առջեւ. մինչեւ Թաքսիմ երեսուն անգամ կանգ առաւ եւ երեսուն ճառեր խօսուեցան: Սուլթան Ահմէտի Թիւրպէին առջեւ, հսկայ թափօրը մէկ վայրկեան լռութիւն պահեց Զիա Կէօք Ալփի յիշատակին:

Կամուրջին Ղալաթիոյ գլուխը, ուսանող մը կեցուց իր ընկերները եւ ճառ մը խօսեցաւ ըսելով թէ այդտեղ կարծես սահմանագլուխ մըն է եւ անկէ անդին (Բերա) կարծես ուրիշ երկիր մը կը մտնեն: Որովհետեւ օտար լեզուներով կը խօսին այնտեղ եւ ցուցատախտակներն ու սինէմաները օտարութիւն կը ցուցադրեն:

Դէպի Բերա գնացքին միջոցին, թափօրը կանգ առաւ նաեւ Տարիւլպէտայիին առջեւ եւ Բժշկականի ուսանողներէն Ֆահրի պէյ ճառ մը խօսեցաւ մասնաւորաբար վրան բաց օփէրէթներուն դէմ, ըսելով թէ իրենք թուրք հոգիին խօսող օփէրէթներ, տեղական ապրանքներու մասին քարոզութիւն ընող գործեր կ'ուզեն: «Եթէ չեն կրնար օփէրէթէն տարբեր բան խաղալ, թող թատրոնը գոցեն» գոչեց բանախօսը եւ ամբողջ բազմութիւնը պոռաց.— «Մենք Լիւքիւս Հայար չենք ուզեր»:

Բերայի պողոտային վրայ, թափօրը նախ կանգ առաւ Կալաթա Սարայի լիսէին առջեւ եւ ճառախօս մը կրակոտ խօսքերով դէմ արտայայտուեցաւ այն անձերուն որոնք թրքութեան անունով կը խօսին բայց իրենց զաւակները օտար դպրոց կը դրկեն: Խօսեցաւ նաեւ ուսանողական միութեան նախագահ Ձէքի պէյ ըսելով. « Օտար հիւրերը կը սիրենք, բայց այս հայրենիքին մէջ դրամ շահողները պէտք է թրքութիւնը յարգեն, եւ հոս միայն թրքութիւնը պէտք է տիրէ »:

Խօսքը փոքրամասնութեանց ուղղելով ճառախօսը ըսաւ.

— « Փոքրամասնութեանց հայրենակիցներ, պէտք է յարգէք մեզ. պարտականութիւններ ունիք այս երկրին հանդէպ. արտաքաց պէտք է խօսիլ մեզի հետ, ապա թէ ոչ պէտք է հեռանալ:

Բանախօսը ակնարկութիւններ ըրաւ նաեւ օտար անուններով ցուցատախտակներուն եւ ըսաւ թէ անոնք պէտք է վերնան:

Այս ճառէն յետոյ, թափօրը առաջացաւ եւ կանգ առաւ « Արթիսթիք » սինէմային առջեւ ուր կարգ մը երիտասարդներ պահանջեցին որ այս օտար անունը վար առնուի: Սինէմային տնօրէնը խոստացաւ որ հաստատութեան անունը պիտի թրքացուի: Նոյն բանը պահանջեցին նաեւ «Մոսկուա», «Փէթրօկրատ», «Շիքակօ», եւ այլ օտար անունով հաստատութիւններէն:

Թափօրը, իր վերջին կայան, կանգ առաւ Թաքսիմի հրապարակը ուր ճառեր խօսուեցան: Ուսանող մը մասնաւորաբար դիտել տուաւ թէ այդ յիշատակարանը դժբախտաբար օտարի մը կողմէ շինուած է եւ թուրք հոգին ու Կազի փաշայի խօսուն դէմքը իր խորութեամբ չէ ներկայացուցած: Ասիկա պիտի կարենայ ընել միայն թուրք արուեստագէտ մը:

Ինքնութեան թուղթերու մասին

Առջի օր երկտողով մը ծանուցած էինք ոստիկանական վերատեսչութեան մէկ ազդը՝ ինքնութեան թուղթերու ստացման մասին:

Ոստիկանական վերատեսչութիւնը կը ծանուցանէ նոր ազդով մը.—

1.— Այն բոլոր օտարականները որոնք իրենց ինքնութեան թուղթերու նորոգման համար դիմում կատարած են 1933ի երկրորդ, երրորդ եւ չորրորդ եռամսեայի միջոցին եւ ստացագիրներ ունին մինչեւ 1933 դեկտ. 31 պայմանաժամով, պէտք է դիմեն իրենց շրջանի ոստիկանութեան, յունուար 3—15, որպէսզի ստացագիրներուն պայմանաժամը երկարաձգուի մինչեւ 1934 ապրիլ 30: Նորաձեւ անձնագիրները (ինքնութեան թուղթ) պիտի բաշխուին այդ ժամանակաշրջանին:

2 — Քսան ֆրանքնոց նոր անձնագիրները, որոնց համար դիմում կատարուած Ոստիկանական վերատեսչութեան (դիմում առաջին անձնագրի, փոխանակութիւն գաւառական անձնագրի եւ մասնաւոր պարագաները) պատրաստ են արդէն եւ կարելի է ստանալ անմիջապէս:

3.— Քսան ֆրանքնոց բանուորական անձնագիրները որոնց համար դիմում կատարուած է քաղաքին ոստիկանութեանց, պիտի հանուին յունուարին: Իսկ փետրուարին, մարտին եւ ապրիլին՝ 100 ֆրանքի բանուորական ինչպէս եւ 100 եւ 20 ֆրանքի ոչ – բանուորական անձնագիրները:

Պայոնի դրամատան գեղծումները

Ոստիկանութիւնը խստօրէն կը փնտռէ Պայոնի դրամատան վարիչներէն Սթավիսքի, ֆրանսահպատակ Ռուսը, որ բուն հեղինակն է գործուած չարաշահութեանց: Այս խարդախ իշխանավայել կեանք կը վարէր եւ ոչ միայն հեղինակն է Պայոնի դրամատան անունով հրապարակ հանուած 250 միլիոն ֆրանքի կեղծ մուրհակներուն, այլեւ կատարած է ուրիշ խարդախութիւններ, 400 միլիոն ֆրանքի շահ մը ապահովելով: Թերթերը կը գրեն թէ Սթավիսքի,— այլ անունով Ալեքսանդր — անցեալ ամառ միլիոններ կորսնցուց Տովիլի մէջ: Ամէնուն աչքը իր վրան էր: Միշտ կ'երեւար փարթամ արդուզարդով, գեղուհի մը թեւը եւ սպիտակազգեստ կառապան մը՝ ետեւէն: Պաքառայի սեղանին վրայ 100,000նոցներ կը նետէր, ինչպէս սովորական մարդիկ պիտի նետէին մէկ ֆրանքնոցները: Կ'ըսուի թէ երեք միլիոն ֆրանքի նպաստ կապած էր թերթի մը:

Սթավիսքիի հետ անհետացած է նաեւ իր մտերիմներէն մէկը, Հանրի Հայոթ, որ տնօրէնն է Փարիզեան թատրոնի մը:

Սթավիսքի 1926ին ձերբակալուած է իբրեւ հասարակ գող, 1929ին կրկին գործ ունեցաւ ոստիկանութեան հետ: Մէկ խօսքով, իր անցեալն ալ հարուստ է քաջագործութիւններով:

(Լուրերու Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՊԱՅՔԱՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՏԻՆ ԴԷՄ

ՀԻՆ ԵՂԱՆԱԿՆԵՐՈՎ

Մեր հակառակորդ բանակի յարձակողականը, առանց դադարի եւ յոգնութեան, կը շարունակուի ուժեղ թափով։ Բոլոր ճակատներու վրայ անոնց երեւան բերած արտակարգ եռանդն ու ճիգը, հակառակ իրենց նախասիրութեան, ոչ միայն կ՚անցնի անօգուտ, այլեւ յաճախ կը յանգի իրենց իսկ անյոյս վարկաբեկման։

Կրքի եւ կոյր ատելութեան մթնոլորտը թոյլ չի տար որ մարդիկ անդրադառնան իրենց կատարած աշխատանքներու իրական արդիւնքներու վրայ, չափելու համար այն իրական ուժը, համապատասխան այլանդակութիւնները որ հետեւանք են կոյր պայքարին։

Անձնապէս համոզուած եմ, որ մեր ներկայ պայմաններուն մէջ, ցարդ մեր որդեգրած միջոցներովն եւ գործի եղանակովը ոչինչ կրնանք ընել, բարւոքելու համար այս կացութիւնը։ Ձենք կրնար նոյնպէս յանուն որ եւ է «նուիրականութեան» ընդհանուր «զինադադար» պարտադրել, որովհետեւ կը գտնուինք այնպիսի դժուարութեանց առջեւ, որոնց լուծման համար անհրաժեշտ է ոչ միայն համազգային պարտադրութեան գիտակցութիւն, այլեւ քիչ մը տարրական արդարամտութիւն, խղճմտանք եւ պարկեշտ քաղաքացիի պատասխանատուութեան ըմբռնում։

Ձենք կրնար չարիքը խափանել քրիստոնէական բարեմտութեամբ, լքել պայքարը որովհետեւ այդ արդէն պիտի ըլլար կատարեալ յաղթանակը մեր քաղաքական հակառակորդներուն, որոնք մասնաւոր յանդգնութեամբ կ՚երազեն մեր այդ յուսահատական «ժեսթ»ը։

Փորձենք պարզորոշ գնահատել մեր ներկայ կացութիւնը եւ դիւրաւ պիտի համոզուինք թէ բոլոր այս իրարանցումներէն գերազանցապէս կ՚օգտուին մեր արտաքին թշնամիները։

Ընդհանուր խօսքի սահմաններուն մէջ չնսեմացնելու համար այս չափէն աւելի կենսական խնդիրը, թեթեւ քննութիւն մը։

Մեր ազատագրական բազմադարեան պատմութեան ընթացքին, մեր քաղաքական հակառակորդներու գլխաւոր ճիգն է եղած, հայ ազգային կեանքին մէջ — «բաժնէ որ տիրես»ի ուղղութիւնը։ Հաւատարիմ այս քաղաքական ուղղութեան, անոնք ջանացեր են հայկական ազգային բոլոր պահանջները նսեմացնել, հակադրել հակառաջարկներով, դարձեալ հայկական։ Այնպէս որ եթէ մէկ կողմէն եղեր են հայկական կազմակերպութիւններ իրենց առաջնորդ ունենալով ազգային պահանջներ—քաղաքական, կրթական եւ հողային խնդիրներու մասին — միւս կողմէ գտնուեր են խմբակցութիւններ — գլխաւորապէս կղերա-պահպանողականութեան — որոնք չեն վարաներ մեր թշնամիներուն մատակարարելու հակոտնեայ պահանջներ, հիմնովին հակառակ մեծամասնութեան ձգտումներուն։

Այս քաղաքականութիւնը, ժամանակին գլխաւոր զէնքն է եղեր Թուրքիոյ Սուլթաններուն, գլխաւորապէս հայկական նահանգներու ներքին բարեկարգութեանց պահանջներու ընթացքին։ Եւ եթէ մեր քաղաքական դատի պաշտպանութեան մէջ, բազմաթիւ անյաջող դէպքեր կան, ոչ ոք պիտի կրնայ պահել թէ ճակատագրական դեր չէ ունեցեր այս մեր իրողութիւնը։ Համեմատութիւններն ու ժամանակի առանձնայատուկ պայմանները ստորագնահատելով հանդերձ, չենք կրնար այս միեւնոյն չարագէտ իրողութեան ազդեցութիւններէն դուրս պահել Սան - Սթեֆանոն եւ Պերլինը, երբ հայկական պահանջները հանուեցան միջազգային պաշտօնական ատեաններու առջեւ։ Միեւնոյնը պէտք է մատնանշել նաեւ 1919 — 22ին համաշխարհային պատերազմին յաջորդող «խաղաղութեան» ատեաններու առջեւ՝ մեր ազգային քաղաքականութեան պաշտպանութեան գործին մէջ։

«Հայկական պահանջներով» չէզոքացնել հայկական պահանջները, — այս ռենակութիւնը այսօր ալ իր դերը կը կատարէ, աւելի ծանր եւ աւելի վտանգաւոր պայմաններու մէջ։ Այսօր ալ երեւոյթը նման չեն փոխուեր ոչ այդ միջոցի նուիրագործողները, ոչ ալ ենթակաները։ Եթէ երէկ ցարական Ռուսիան եւ սուլթանական Թուրքիան էին, որ կը ջանային գտնել իրենց ենթակայ հայութեան մէջ զուտ հայ ազգայնական բանաւոր եւ առողջ պահանջներէն խրտչող պահպանողական, կղերական եւ յետադիմական տարրերը, այսօր ալ՝ խորհրդային Ռուսաստանն ու քէմալական Թուրքիան են որ «արդիական» նշանախօսքերով կը ձգտին վճռական հարուած հասցնել հայկական պահանջներուն, նորէն հայու միջոցով։ Մէկ տարբերութեամբ միայն, — մինչ Ցարերն ու Սուլթանները իրենց աշխատանքի համար կռթնած էին ընդհանրապէս պահպանողական տարրերուն վրայ, հիմա այս վերջիններուն շարքին է դրուած հայ համայնավար «յեղափոխական» զարդն ալ։

Եւ ասկէ ալ կը սկսի տագնապին ծանրութիւնը։

Թուրք եւ ռուս յետպատերազմեան քաղաքականութիւնը, այսօր առանց վարանումի եղաւ գլխաւոր խոչընդոտն ու ազէտը հայկական պահանջներուն։ Իրենց հիմնական շահերէն իրար մօտեցող այս երկծնի հակառակորդ ուժերը, իրենց մերձեցման խրախուսիչ քայլին հետ, նոր հարուած է որ կը հասցնեն մեր ազգային պահանջներուն։ Եւ որքան ամրանայ այս կապը, բնականաբար պիտի խորհուի աւելի ազդուօրէն վերցնել այն բոլոր յաղթահարելի խոչընդոտները, որոնք կրնան այդ միացման վրայ վրդովիչ ազդեցութիւններ թողուլ։

Ներկայ քաղաքական դասաւորումներու մէջ, եթէ ոչ տեւականօրէն գոնէ իբրեւ օրուան անհրաժեշտութիւն՝ հայկական պահանջները կը նկատուին անախորժ եւ անհաճոյ նիւթեր երկուերկրացի յեղափոխական երկիրներու յարաբերութեանց մէջ։ Այս պատճառով ալ, զարմանալի չէ, որ նոյն այդ դրացիները ամէն ճիգ ու ջանք չխնայեն, խօսեցնելու, խեղդելու եւ լռեցնելու հայկական ամէն առողջ եւ բանաւոր պահանջ։

Հայ համայնավարներու հետապնդած քաղաքականութիւնը բուն երկրին մէջ («դաշնակիզմի եւ նացիոնալիզմի վտանգ») ՍՍՀՄ ընդհանուր քաղաքականութիւնը Հայաստանի սահմանային եւ հողային խնդիրներու շուրջ (Նախիջեւան - Ախալքալաք - Զանգեզուր եւ Ղարաբաղ) պերճախօս փաստեր են մեր մատնանշած ուղղութեան։

Այլեւ լաւագոյն երաշխիք քէմալական Թուրքիոյ, Ռուսաստանի հետապնդած «անկեղծ բարեկամութեան» ուխտին։

Դժբախտաբար տարբեր մեկնութիւն չենք կրնար տալ նաեւ գաղութներու այս բոլոր «Հայաստանեան» քաղաքականութեան ջատագովներուն, որոնք երբ թէ հայրենասիրութենէ մղուած կ՚ուզեն ծառայել հայրենիքին, մինչ իրականութեան մէջ հայրենիքին իրական ծառայութիւն մը մատուցանելէ աւելի, անոնք կը ծառայեն այն քաղաքականութեան որոնք մեր հայրենիքի բռնագրաւուածով կ՚ուզեն ապահովել աւելի մեծ շահեր որ յամենայն դէպս հայկական չեն։

Մ. ԹԱԹՈՒԼ

ԴԷՊԻ ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲ

օօօօ

Մեր լաւագոյն գրողների մեծագոյն մասը նահատակուեցին մեծ եղեռնին եւ փոքրաթիւ հայ գրչի մշակներ, մազապուրծ ազատուելով թրքական եաթաղանից եւ բոլշեւիկեան հարուածներից, հարիւր հազարաւոր տարագրիների հետ դադթեցին օտար երկիրներ։ Անոնք ցաք ու ցրիւ ապրելով մեր գաղթական զանգուածների հետ շատ դժուարին պայմանների մէջ, խօսքով ու գրչով մատուցեր անոնց են հայութեան գիտութեան եւ մշակոյթի կարօտ ժողովրդին։

Մեր գրական մշակութային անդաստանի մէջ շարունակում են ասպարէզ գալ նորանոր երիտասարդ դէմքեր, որոնց վիճակուեց թրքական ջարդերի բովից անցնել, ենթարկուելով սարսափելի տանջանքների։

Ի բնէ հետամուտ լինելով առաջաւոր գաղափարների, գաղթահայ գրական ասպարէզում էլ որոշ պայքար առնուեց տարեց եւ երիտասարդ գրողների միջեւ։

Որքան յախուռն էին իրենց յարձակողականներով «նորերը» ընդդէմ երէցներին, այս վերջինների դիրքերը չափազանց ամուր լինելով, երբեք չըկորցրին իրենց պաղարինը եւ բազմաթիւ հարուածներին երբեմն միայն պատասխանեցին չեչտակի հակահարուածներով։

Փարիզը լինելով նաեւ մեր քաղաքական եւ գրական կենտրոնը, առաջին անգամ երիտասարդ գրողներն էին, որ հիմը դրին «Զուարթնոց» միութեան, որ մի քանի տարի միայն կըցաւ իր գոյութիւնը պահել։ Ապա, մի խումբ երիտասարդ գրողներ, ազատօրէն իրենց մտքերը արտայայտելու նպատակով, հիմը դրին «Մենք» պարբերականին, որ նոյնպէս կարճ կեանք ունեցաւ։

Ուղիղ վեց տարի առաջ, նոյնպէս փարիզաբնակ մի խումբ երէց գրողներ, առանց դաւանանքի, սեռի եւ տարիքի խտրութեան հիմը դրին «Հայ Գրական Ակումբ» անունով միութեան, որ հակառակ մեր քաղաքական եւ տնտեսական ծանր պայմաններին եւ իր կարկառուն հիմնադիրներից մի քանիսի ուրիշ երկիրներ տեղափոխուելուն, մինչեւ հիմա իր գոյութիւնը պահպանում է, իւրաքանչիւր տարի կազմակերպելով 20 — 25 բանախօսութիւններ, նուիրուած Հայաստանի եւ գաղթաշխարհի գրական, գիտական եւ մշակութային հարցերին։

Շատ ցաւալի է, որ փարիզաբնակ հայ մտաւորականները անխտիր չըբոլորեցին այս զուտ հայկական ոչ-կուսակցական գրական վառարանի շուրջը։ Միայն Դաշնակցական, [illegible], մի շարք անկուսակցական յայտնի դէմքեր եւ մի խումբ հայուհիներ սիրով կապուած են այս միութեանը։ Ռամկավարներն ու Հնչակեանները, ըստ իրենց աւանդական սովորութեան քաշուած են մնացել իրենց պատեաններին մէջ, միայն Գ. Գ. Զօպանեան, Թէքէեան եւ Բալըեան երեւացին մի քանի դասախօսութիւններով։ Նոյնիսկ իրենց թերթերը չեն բարեհաճեր տեղ տալ Գրական Ակումբի վարչութեան յայտարարութիւններին։

Առանց չափազանցութեան կարելի է ասել, որ Գրական Ակումբը միակ վայրն է, ուր Փարիզի եւ արուարձանների մէջ ապրող մեր քիչ - շատ գրական մշակները, խաղաղ եւ հարազատ մթնոլորտի մէջ ամենայն համբերատարութեամբ եւ լրջութեամբ լսում են օրուան բանախօսներին եւ ապա առանց կրքի եւ աղմուկի, արուած հարցի շուրջը կատարում են մտքերի փոխանակութիւն։

Գրական Ակումբի հաւաքոյթները ունին իրենց բազմապիսի գրական կողմերը, դրանցից պէտք է օգտուին մանաւանդ մեր երիտասարդ մտաւորականները, քանի որ անոնց վիճակուած է ապագայում գործօն դեր կատարել մեր քաղաքական, հանրային եւ գրական ասպարէզներում։

Գրական Ակումբի անքոյ ու ջերմ մթնոլորտի մէջ մեր երիտասարդները կը սովորին առանց կրքի եւ ջղայնութեան լսել եւ վիճաբանել տարբեր հոսանքի եւ տեսակէտի տէր մարդկանց հետ։ Այո՛, Գրական Ակումբը դպրոց է մեր երիտասարդների համար։ Երանի թէ նոյն հիմունքներով յաջողուէր կազմել նաեւ Քաղաքական Ակումբ, որտեղ կարելի կը լինէր կազմակերպել հրապարակային բանախօսութիւններ մեզ հետաքրքրող զանազան քաղաքական եւ հանրային հարցերի մասին, եւ ապա ունենալ մտքերի փոխանակութիւն՝ առանց կուսակցական եւ անձնական կրքի եւ առանց ամբոխավարական շարժ ու ձեւերի։

Շատ ցաւալի է նկատել որ Գրական Ակումբի հաւաքոյթներին ընդհանրապէս քիչ թիւ են կազմում երիտասարդները, լինի գրող, ուսանող, կուսակցական ու անկուսակցական հայ երիտասարդներ։

Գրական Ակումբի հաւաքոյթին առաջին անգամ լինողն անգամ իրաւունք ունի մասնակցելու վիճաբանութեան։

Մեր երիտասարդ մտաւորականները պէտք է գործօն մասնակցութիւն ունենան Գրական Ակումբի հաւաքոյթներին իրենց դասախօսութիւններով եւ մասնակցելով մտքերի փոխանակութիւններին։ Չէ՞ որ իրենց համար լաւ ասպարէզ է զարգանալու եւ իրենց մտքերը արտայայտելու։

Մեր կուսակցական երիտասարդ ընկերներին էլ խորհուրդ կուտայինք գոնէ երբեմն այցելել Գրական Ակումբի հաւաքոյթները, նոյնպէս որոշ մըտաւոր սնունդ ստանալու, վիճաբանութիւններին մասնակցելու եւ մարզուելու համար։

Գրական Ակումբը միեւնոյն ատեն Փարիզի եւ իր արուարձանների պէս հսկայ տարածութեան վրայ ցրուած մեր հայ մտաւորականների համար միակ յարմար վայրն է իրար քով գալու եւ մտերմական զրոյցներ ունենալու ծանօթների հետ, քանի որ ուրիշ վայրեր չկան։ Սրճարանների ժխորի մէջ եթէ պատահելու լինեն իսկ, դժուար թէ կարողանան ազատօրէն զրուցել օտար մթնոլորտի տակ։ Գրական Ակումբը անադմուկ եւ հարազատ վայր է, մէկ ֆրանք մուտքով։ Դասախօսութիւններից յետոյ դադար է լինում մի քառորդ ժամ եւ ներկաները մէկ ֆրանքով վայելում են մեր խաչուհիների պատրաստած համեղ եւ տաք թէյը։ Ամօթ չէ՞, որ փարիզաբնակ քսան հազարից աւելի հայ գաղութից, որ բաւականին թուով մտաւորականներ ունի, Գրական Ակումբի պէս հարազատ հայկական հաւաքոյթի ներկայ են լինում միջին թուով ... 30-40 հոգի։

Մեր երիտասարդ մտաւորականները կարելի է ասել մեծ յանցանք են գործում քաշուած մնալով իրենց պատեանների մէջ։ Մեր հայրենիքի եւ չարաստանի ժողովրդի շահը պահանջում է որ մեր երիտասարդ մտաւորականները Գրական Ակումբի պէս ժողովրդական հաւաքոյթների զարդը կազմեն, մտերմական կապերով կապուեն իրենց տարեց եղբայրների հետ, որոնց տասնեակ տարիների փորձառութիւն ունին հայկական դաժան կեանքի մէջ եւ շատ բեղնաւոր են — ցել։ Կեանքի համալսարանը ոչ ոք չի աւարտում եւ աւարտուած ստանում, բոլորն էլ մինչեւ իրենց մահը պարտաւոր են իրենց ընտրած ճիւղի մէջ անվերջ սովորելու, քննութիւններ տալու եւ փորձառութիւնների բովից անցնելու։ Վկայական տուողը Մեծ Համբն է — ժողովուրդը եւ անաչառ ժամանակը։ Իսկ վերջին խօսքը պատկանում է ապագայ անաչառ պատմագրին, որ իր հեղինակաւոր խօսքը կարող է ասել նոյն իսկ դարեր վերջը։ Կենծալի բան է այսօրուան մեր երիտասարդ մտաւորականութեան կըղզիացումը եւ երէց մտաւորականների հանդէպ բռնած ոչ - բարեկամական դիրքը։ Անոնք լուրջ մտաւոր աշխատանքով, ժողովրդի մէջ առաջաւոր գաղափարներ տարածելով, Գրական Ակումբների մէջ մեծամասնութիւն կազմելով եւ գործօն դեր կատարելով միայն կարող են իրենց ապագայի հանդէպ լաւատես հաւատ եւ յոյս ներշնչել։

ԲԵՆՕ

ՄԻՍԱՂ

Հայրը.— Ցաւալի է որ միշտ դասերուդ մէջ վերջինը կ՚ըլլաս, մինչ մեր դրացի Արամը միշտ առաջին կ՚ըլլայ։

— Հայրիկ, ատոր մի զարմանար, ժառանգական է, անոր հայրն ալ շատ խելացի եւ ուշիմ մարդ է եղեր։

X

— Ա՛հ, տոքթէօր, այնչափ կը նեղուիմ ցաւերէս որ ուզեցի մեռնիլ։

— Շատ աղէկ ըրած էք զիս կանչելով, ձեր փափաքը շուտով իրականացնելու համար։

X

— Ըսինք թէ աղջիկս ձեզի տուի 300 հազար օժիտով, բայց դուք անոր դէմ ի՞նչ պիտի տաք։

— Իմ խորին երախտագիտութիւնս։

ՆՈՐ ԽՃՈՒՂԻՆԵՐ ԵՒ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆԵՐ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

ԹԱՒՐԻԶ, 20 դեկտ. (Յառաջ). — Մօտ 10 տարի է, որ Պարսկաստանը հսկայական քայլերով յառաջդիմում է։ Նա բարեկարգել է իր ներմուծումը, կազմակերպել է զօրքը, ոստիկանութիւնը, բացել է մեծ քանակութեամբ դպրոցներ, արտասահման է ուղարկում կառավարութեան ծախքով ուսանողներ, խճուղիներ է կառուցանում, որպէսզի բեռնատար եւ մարդատար ինքնաշարժներով երթեւեկը եւ ապրանքների փոխադրութիւնը արագ կատարուի, բացել է կաշիի, լուցկիի եւ շաքարի գործարաններ, վաճառականութիւնը եւ արդիւնաբերութիւնը ծաղկում են։

Այժմ կառավարութիւնը ձեռնարկել է Պարսից ծոցից մինչեւ Կասպից ծովը ձգուած ամբողջ ճանապարհը խճուղի շինելու, որպէսզի շուտով Կասպից ծովը երկաթուղիով կապուի Պարսից ծոցին։

Կասպից ծովից այսինքն Մազանդարան նահանգից մինչ Քէրէջ գիւղը, որ Թէհրանի մօտ է գտնւում, ամբողջ ճանապարհը խճուղի են շինում։ Էլբրուս լեռնաշղթայից մի քանի լեռներ պէտք է ճեղքուին, հազար գետին վրայ կամուրջներ պիտի շինուին, ճահիճները պիտի չորցուին, ինչ որ կը տեւէ մօտ երեքուկէս տարի, որից յետոյ ճանապարհը բոլորովին պատրաստ կը լինի։

Միւս կողմից Պարսից ծոցից այսինքն Մուհամմէրա, Սալէհաբատ գիծը խճուղի պէտք է շինեն, որ մօտ վեց տարում կը վերջանայ։

Այս գծից մի մասը որ անցնում է Խորամաբադով եւ Բուրուջերդով, որտեղ պէտք է ուժ լեռներ ճեղքուին եւ 75 կամուրջներ շինուին, վերցրել է Թաւրիզեցի նշանաւոր վաճառական Զիրրաչլէ Բուդաղեանը, որ այժմ գտնւում է Թէհրանում։ Ծախքը պիտի լինի 40.000.000 րիալ կամ քառասուն միլիոն ֆրանք։ Կապալառուն պարտաւոր է երկուքուկէս տարում յանձնել կառավարութեան շինուած պատրաստ խճուղին։

Երբ Պարսից ծոցից մինչեւ Կասպից ծովը եղած տարածութիւնը խճուղի շինուի վերջանայ, այն ժամանակ կառավարութիւնը մտադիր է երկաթուղի դցել, որով այդ ճանապարհը կը միանայ եւ մեծ զարկ կը ստանայ Պարսկաստանի վաճառականութիւնը եւ արդիւնաբերութիւնը։

Այդ գծի այն մասը, որ Բուդաղեաններն են վերցրել, իբրեւ կառավարիչ ունի Գ. Սամսոն Բուդաղեանը, իսկ օգնական հաշուապահ Դիմիտրի Դուլամանեանը։ Ճարտարապետ է նշանակուած Վարազաշվիլին։

Շատով մշակներ, բանուորներ, հիւսներ, որմնադիրներ, քարտաշներ եւ ուրիշ գործաւորներ կը վարձեն։ Անշուշտ Պարսիկներից եւ Թուրքերից յետոյ, մեծ թիւով հայ բանուորներ ալ կը վարձուին։ Այդ ճանապարհների շինութիւնը տնտեսական այս նեղ պայմաններում, ժողովրդի համար շատ նպաստաւոր պիտի ըլլայ, որովհետեւ այժմ այստեղ ալ շատ պարապ մշակներ, բանուորներ եւ արհեստաւորներ կան։

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԻՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (8)

"ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ"

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Այս զէնքերը Մահմուտ Շէվքէթ փաշայի կողմէ, մասնաւոր օրէնքով մը, արագ կրակող զէնքերու ... փոխակերպուած էին Թոփհանէի մէջ։

Այս զարմանազան զէնքերուն համար երբ փամփուշտի պէտք կ՚ըլլար՝ առաքումը խառն ի խուռն տեղի կ՚ունենար։ Օրինակ, մինչ «մավզէր»ներուն համար փամփուշտ կար ու «մարթին»ներուն համար փամփուշտ կը սպասուէր, նախ «մավզէր»ներու փամփուշտը կուգար եւ «մարթին»ները անպէտ կը մնային։ Այս կացութեան մէջ, Արհաւի Թէշքիլաթը Մախսուսէն հարկ եղաւ բաժնել զինեալ եւ անզէն մասերու։ Փամփուշտ ունեցող զէնքերու թիւէն չափ անձ զինելով, զանոնք կցեցին եւ Ջոկատ Ջոկատ, յանձնեցին Արհաւիի ապաններուն։

Զէնքերուն ու փամփուշտներուն շատ խառնակ ըլլալուն պատճառաւ, Պոլիս գանգատ դրուեցաւ։ Ստացուած պատասխանով կը տեղեկացուէր թէ՝ մեծաքանակ գերմանական «մավզէր» Քալասի նաւահանգիստը հասած է, մօտերս Պոլիս պիտի գայ, ու անմիջապէս Արհաւի պիտի ղրկուի, որով մինչեւ այդ ատեն հարկ է համբերել։

Այդ միջոցին կը խորհուէր Արհաւի ու շրջականներու երիտասարդներէն ալ Թէշքիլաթ մը կազմելու. անոնք քիչ ատենէն արդէն զէնքի տակ պիտի կանչուէին։ Այս կազմակերպութեան մէջ մտնելիք երիտասարդները պիտի գործածուէին առաքումի, փոստի, հաղորդակցութեան եւ Հիլալը Ահմէրի մէջ։

Պոլսոյ պատասխանատու պաշտօնէութիւններէն եւ Պոլսոյ մէջ ակուստական կազմակերպութեամբ զբաղած մէկ երկու անձերու պաշտօն տրուած էր այդ երիտասարդներուն կազմակերպութեան գործը յաջողցնել։

Արհաւի դպրոցներու աշակերտութեան սկսած էին դասեր տալ՝ վիլայէթներու նախնական դարմանումի, զանոնք ամենամօտ օթեւանը ուղարկելու եւ հոն կախմնաւոր առողջ. կեդրոնի մը յանձնելու մասին։

Այս առողջ. կազմակերպութենէն զատ, Արհաւիի 13—14 տարեկան տղոց կ՚ուսուցուէր թէ, պատերազմի միջոցին հաղորդակցութեան գործին մէջ ինչպէս պիտի աշխատին։ Այս տղաքը, պատերազմի ընթացքին, Արհաւիի շուրջի բլուրները իբրեւ դիտավայր ընտրելով, պիտի հետապնդէին, իրենց տեսողութեան ներած չափով, ռուս առօրէին Պաթումէն ընելիք շարժումները եւ քանի նաւէ բաղկացած ըլլալը, եւ այս մասին անհրաժեշտ տեղեկութիւնները իրարու փոխանցելով բանակետղին պիտի հասցնէին։

Եւ որպէսզի տղաքը դիւրութեամբ հասցնեն լուրերը, գիշեր ցերեկ կը մարզուէին եւ «Մորս» կը սորվէին։ Այս նշանները կը տրուէին սուլիչով ու դրօշով՝ ցերեկ ատեն, իսկ գիշերը՝ կրկին սուլիչով կամ լամբերով։ Տըղաքայ գիւղերէն, ամէն օր, գիւղի միթարն ալ միասին առած, 10—20 հոգինոց խումբերով Արհաւի եկող կամաւոր երիտասարդներուն ալ նախ կը բացատրուէր զինուորական հնազանդութեան բնոյթը։ Եւ որովհետեւ անոնք միայն իրենց գիւղերն ու շրջակաները կը ճանչնային, անոնց կը բացատրուէր թէ Արհաւի շրջականներէն դուրս մնացած մասը եւս հայրենիք է, եւ, հետեւաբար, եթէ Թուրք երկրին որ եւ է մէկ մասին վրայ յարձակում տեղի ունենայ, նախ իբրեւ կամաւոր եւ յետոյ իբրեւ պարտաճանաչ զինուոր պէտք է աշխատին եւ հայրենիքը պաշտպանեն։

Այս գործը վերջացնելէ յետոյ, այս կամաւորներուն կը բացատրուէր թէ ամենածանր զէնքերու փոխադրութեան ատեն, անոնց չափ ամուր կամուրջները ինչպէս կը զետեղուին։ Այս ուղղութեամբ անոնք փորձեր ալ կը կատարէին եւ շրջակայ անտառներէն ատաղձ կտրելով անհրաժեշտ տեղերը կամուրջներ շինել կուտային։ Թէշքիլաթը Մախսուսէն, գիտնալով որ, պատերազմի ծագման պարագային, ամէնէն աւելի կամուրջի եւ ճամբու պակասէն շատ նեղութիւն պիտի քաշենք, կ՚աշխատէին ամէն բանէ առաջ, ճամբայ ու անցք պատրաստել։

Լազիստանի բնակչութիւնը տարօրինակ սովորութիւն մը ունի. կամուրջի բնաւ կարեւորութիւն չընծայեր։ Հակառակ անոր որ բազմաթիւ տեղերէ ջուրեր կը հոսին, մէկ հատիկ կամուրջի կարելի չէ հանդիպիլ։ Միայն, կամուրջի տեղ, հոսող ջուրերու զանազան տեղերը՝ մէկ եզերքէն միւսը երկարած ծառի կոճղեր կ՚երեւին։ Լազերը՝ այս կոճղերուն վրայէն լարախաղացի մը նման կ՚անցնին՝ ջանալով իրենց հաւասարակշռութիւնը պահել ու ջուրը չիյնալ։ Որովհետեւ ընդհանրապէս լեռնոտ է Լազիստանը, իսկ բնակչութեան մեծ մասը ձիու եւ կառքի տէր, թերեւս կամուրջ շինելու պէտքը չէր զգար։

Թէշքիլաթը Մախսուսէն ճամբաներու եւ կամուրջներու շինութեամբ զբաղելով, թէ պատերազմի եւ թէ խաղաղութեան ատեն հաղորդակցութեան միջոցներ ապահովելու կ՚աշխատէր։ Այս գործը եւս յանձնուած էր յիշուած կամաւորական կազմակերպութեան։ Այս նպատակով՝ հեռագրական եւ հեռախօսի սիւներուն թիւեր դրած, այդ գիծերուն անցած վայրերուն վրայ զանազան կէտերուն՝ կամաւոր երիտասարդներէն պահապաններ նշանակած էր։ Այս պահակները պիտի հսկէին, որպէսզի թշնամիին կողմէ չկտրուին հեռագրի եւ հեռախօսի գիծերը։

Բնականաբար, գոյութիւն ունեցող հեռաձայնի եւ հեռախօսի գիծերը ամէն կողմի հետ հաղորդակցելու չէին բաւեր, եւ որովհետեւ նոր գիծեր շինել կարելի չէր, կարգ մը միջոցներ ձեռք առնուած էին՝ ի հարկին [illegible] վայրերէ կեդրոն լուր հաղորդելու համար։

Այս գործերը վերջացնելէ եւ կազմակերպութիւնը ի գլուխ հանելէ վերջ, Րիզա պէյ որոշած էր Արհաւիի իր բանակետղին սահմանէն քիչ մը աւելի հեռու փոխադրել եւ Արհաւիի հարաւային կողմը, դարձեալ Սեւ ծովու եզերքը գտնուող Վիչէն կեդրոն ընել։ Ասոր վրայ, Թէշքիլաթը իր իրերը ժողված Վիչէ փոխադրուած էր՝ դատաւորի մը տանը մէջ։ Այս տանը վերի յարկը յատկացուած էր մարմնի անդամներուն, իսկ վարի յարկը տեղաւորուած էր ռազմանիւթ, սնունդ եւ պէնզին։ Վարի յարկը միշտ պահակ կը սպասէր չէթէի անդամներէն մէկը։

(Շար.)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ-ԹԻՖԼԻԶ

ooooo

Երեւան — Լէնինական — Թիֆլիզ օդային հաղորդակցութիւնը կանոնաւորելու համար, օդային հաղորդակցութեան Անդրկովկասեան վարչութիւնը Երեւանի մէջ հաստատեց ճիւղ մը, որ ունի շահագործելու յիշեալ գիծը եւ կազմակերպելու միջքաղաքային օդային հաղորդակցութիւնը. Երեւանի մասնաճիւղը ստացած է ՈՒ—2 եւ Պ—5 օդանաւերը, շուտով կը ստանայ նաեւ ՍՏԱԼ —3 օդանաւը:

Երեւանի օդանաւային կայանին մէջ այս գարնան կը սկսին շինել կառատուն մը օդանաւերու համար եւ պանդոկ մը 20 բնակարանով: Եղենովկայի, Նոր Բայազիտի, Մարտունիի եւ Բասարգեչարի օդակայաններու շինութիւնը կանգ առած է ձմրան պատճառով: Շինութիւնը կը վերսկսի գարնան:

ՄԵՂՐԻԻ ՋՐԱԷԼԵԿՏՐԱԿԱՅԱՆԸ

ooooo

Մեղրիի ջրաէլեկտրակայանին շինութիւնը կը շարունակուի արագ թափով մը: Կ'աշխատին 200 բանուորներ: Շուտով կ'աւարտի փապուղիին շինութիւնը, որ կը համարուի ամենադժուար մասը ծրագրուած գործին: 825 մեթր փապուղիէն 600 մեթրը շինուած է արդէն: Աւարտած է բաց ջրանցքին շինութիւնը ինչպէս նաեւ Մեղրիէն մինչեւ ջրաէլեկտրակայան տանող խճուղիին շինութիւնը: Սկսած է ուժավար շէնքին կառուցումը: Մեքենաներու զետեղումը կը կատարուի գարնան: Կայանը կը սկսի գործել այս տարուան վերջերը: Մեղրիի այս կայանը էլեկտրական ուժ պիտի տայ պահածոյի եւ մետաքսի արդիւնաբերութեան, պղնձի հանքերու շահագործութեան, ինչպէս նաեւ հաւաքական գիւղատնտեսութեանց կայաններուն: Մօտ օրէն Մեղրի կը հասնի յանձնախումբ մը, որ ղրկուած է Գիւղատնտեսութեան էլեկտրականացման աշխատող Անդրկովկասեան յատուկ մարմնին կողմէ, քննելու համար կարգ մը կարեւոր հարցեր:

Ն. ԱԲԷԼԵԱՆԻ ՄԱՀԸ

Թիֆլիզի թերթերը կը գրեն թէ դեկտեմբերի վերջերը մեռած է Ներսէս Աբէլեանը: Եղբայրն է գերասանապետ Յովհ. Աբէլեանի: Ծնած էր 1855ին Շամախ: Նախնական կրթութիւնը կը ստանայ ծննդավայրին մէջ, միջնակարգը՝ Բագուի, բարձրագոյնը՝ Մոսկուայի մէջ:

Բագու վերադառնալով, գրադարանապետ կը կարգուի Մարդասիրական ընկերութեան: 1922ին իրեն կը յանձնուի Ադրբէջանի պետական գրադարանը կազմակերպելու հոգը:

Աշխատած է նաեւ գրական ու թատերական կեանքի մէջ: Յաջորդաբար անդամ կ'ընտրուի Բագուի հայ դրամաթիք ընկերութեան, հայ գրողներու ընկերութեան, հայ արուեստի տան գրական հատուածին: 1921—26 կ'աշխատի իբրեւ անդամ Հայաստանի օգնութեան Թիֆլիզի կոմիտէին: Աշխատակցած է այլ եւ այլ պարբերականներու: Ռուսերէնէ, ֆրանսերէնէ, եւ անգլիերէնէ թարգմանած է թատերական գործեր:

Այս վերջին տարիներուն, Ն. Աբէլեան կ'աշխատէր Անդրկովկասեան քաղաքային գիւղատնտեսական համալսարանին մէջ եւ գրած էր կովկասագիտութեան վերաբերեալ նիւթեր հաւաքելով:

ԹԻՖԼԻԶԻ ՀԱՅ ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆԸ

— o —

Թիֆլիզի մէջ կը գործեն երեք պատանեկան թատրոններ,— ռուսական, վրացական, հայկական:

Ռուսական պատանեկան թատրոնը, գործունէութեան տեւականով, առաջնութիւն կը գրաւէ: Ունի սեփական շէնք, կարող ուժեր, մշակուած խաղացանկ:

Վրացական պատանեկան թատրոնը թոյլ կ'ընթանայ, թէեւ կը գտնուի նպաստաւոր պայմաններու մէջ:

Հայկական պատանեկան թատրոնը կը գտնուի շատ աւելի աննախանձելի պայմաններու մէջ: Չունի սեփական շէնք, ներկայացումները կը տրուին ընդհատ: Այսուհանդերձ երբեմն երբեմն կրցաւ տալ յաջող բեմադրութիւններ,— Եղիր պատրաստ, Թոմաս աղբօր տնակը, Հնարիչներ, Բաջինի տունը: Երկու ամառ, վրացական պատանեկան թատրոնին հետ աշխատեցաւ Մշակոյթի Տան եւ Հանգստեան Պարտէզին մէջ:

Կրցաւ իր շուրջ համախմբել որոշ ուժեր: Անցեալ նոյեմբերէն սկսեալ, մեծ եռանդ ցոյց կուտայ: Բեմավար նշանակուած է Ա. Աբարեան, որուն շուրջ կան բարեխիղճ աշխատողներ, սկսնակներու կողքին՝ պետական հայ թատրոնի դերասաններ:

Գիտակ Յովհաննիսեան յօդուածով մը գիտել կուտայ, որ ինչպէս վրացական, նոյնպէս հայկական պատանեկան թատրոնը կը սիրէ տարաշխարհիկ նիւթերու բեմադրութիւնը, «չինական կամ հնդկական թեքում»: Ինքնատիպ խաղեր, կենցաղային գործեր ցոյց չեն տրուիր: Դժուար չէ յարմար թատերախաղ գտնել, եւ մանաւանդ պէտք չէ շատ մանկացնել խաղացանկը: Հասակներու առանձնաւորումը կը պահանջէ խաղերու ասոփհանաւորում: Անշուշտ պէտք չէ կապը կտրել Մոսկուայի պատանեկան թատրոնին հետ, եւ հասկնալի է օգտուիլը անհրաժեշտ չափով, բայց թարգմանութիւնները յարմարցնելով տեղական պայմաններուն, աւելի ուժեղ յուզում առնելու համար մանուկին հոգիին մէջ: Քիչ մը հեռանալով զուտ թատերական ձեւէն, պէտք է քիչ մը երաժշտութիւն խառնել, առնելով տեսակ մը մանկական օփերա:

Օրուան գիրերը

»»» · «««

1. ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ, ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ: (Հէքեաթ եւ բանաստեղծութիւն): Գրեց՝ Շաւարշ Նարդունի: Մատենաշար «Յառաջ» թիւ 1. Գին՝ 15 ֆր.:

2. ԱՐԵՒ, ԱՐԵՒ, (հիւծախտաւորի մը կեանքէն): Գրեց՝ Փայլակ Միքայէլեան: Մատենաշար «Յառաջ» թիւ 2: Գին 10 ֆրանք:

3. ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ 1915 — 1924: Գրեց՝ Լեւոն Տօնիկեան: Գին 8 ֆր.:

Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի Վարչութեան:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

oooo

Ապետին Տավէր կը գրէ «Ճումհուրիէթ»ի մէջ (18 դեկտ.).—

Հանրապետութեան շրջանին ծնունդ առնող մեր ճարտարարուեստը մինչեւ այժմ պատահական, այսինքն՝ անծրագիր մնացած: Օրինակ, ազատութեան շրջանին, առեւտուրի մէջ նետուող Թուրքերը, մեծ կամ փոքր, բոլորն ալ նպարավաճառի խանութ բացին: Բայց այս խանութները պահանջէն շատ ըլլալով, յետոյ բոլորն ալ մէկիկ մէկիկ փակուեցան: Հանրապետութեան շրջանին, ճարտարարուեստի մէջ նետուող Թուրքերուն մեծ մասը հիւսուածեղէնի ու զուլպայի գործարաններ բացին: Եւ, իրարու հետ մրցելով, սկսան վնասել:

Այս փոքրիկ օրինակը ցոյց կուտայ թէ հարկ է քիչ շատ երկար ծրագրով մը ճարտարարուեստականացնել երկիրը.

Որ եւ է օգուտ չունի հովանաւորումը այն ճարտարարուեստին որուն հում նիւթը մեր երկրին մէջ չկայ ու անոր արտադրութիւնը մեր բնակչութեան ու գանձին քիչ բան կ'ապահովէ: Անօգուտ է նաեւ հոս շինել բոլոր այն նիւթերը որոնք Եւրոպայէն կուգան: Հարկ է, ամէն բանէ առաջ հիմնել այն ճարտարարուեստը, որուն հում նիւթերը մեր երկրէն են եւ անոր արտադրութիւնները մեր երկրին մէջ շատ կը սպառին: Բամպակեղէնը այս ձեւի ճարտարարուեստներուն առաջինն է: Ու տարօրինակ է որ մինչ բամպակն ալ մետաքսին նման, մեր երկրին մէջ կը հասնի, եւ օտարներուն մետաքսեղէնին տասն անգամը աւելի դրամ կուտանք բամպակեղէնի համար, մենք նախընտրեցինք ... մետաքսեղէնի ճարտարարուեստը: Մեր մետաքսեղէնի գործարանները թէեւ մեր պահանջէն աւելի են, բայց մեր բամպակեղէնի գործարաններու արտադրութիւնները մեզի չեն բաւեր:

.. Երկրին ճարտարարուեստականացման հակառակողներ կան դեռ: Ազգ. պաշտպանութեան գործավար Զէքայի պէյին գրասենեակին պատասխան մըն է անոնց: Թուրքիան, ինչպէս կ'ըսէր Ըսմէթ փաշա՝ եւկրէկհիրի շաքարի գործարանին բացման առթիւ, որպէսզի կարենայ իր արժանի տեղը գրաւել ազգերու ընտանիքին մէջ, անպատճառ պէտք է ճարտարարուեստականանայ

Երեւակայեցէք ընդհ. պատերազմին նման պատերազմ մը ու մերձէմթընամի մը որ ծովերուն կը տիրապետէ: Եթէ մենք ազգային ճարտարարուեստ չունենանք, ժողովուրդն ու բանակը առանց շաքարի, առանց հագուստի, առանց կօշիկի, առանց ռազմանիւթի ու առանց զէնքի մնալու եւ, հետեւաբար, պարտուելու դատապարտուած են:

Կ'ՈՒԶԵՍ ՀԱՒԱՏԱ

Կ'ՈՒԶԵՍ ՄԻ ՀԱՒԱՏԱՐ

«Սոն Փոստա» այս խորագրով կը գրէ (20 դեկտ.).—

1932ի ընթացքին օտար երկիրներ ճամբորդող Թուրքերը մեր երկրէն հօթը միլիոն ոսկի դուրս հանած են:

Նոյն տարուան ընթացքին Թուրքիա եկող շրջիկները մեր երկրին մէջ թողած են երեք միլիոն ոսկի:

Մինչ մենք կը ջանանք Պոլիսը զբօսաշրջիկներու քաղաք մը դարձնել եւ օտար շրջիկներ հրաւիրել...

Հակառակ ասոր, այս արդիւնքին հասած ըլլալով, օտար շրջիկներ բերելու մասին մեր թափած աշխատանքին բաւարար ըլլալուն կ'ուզես հաւատա, կ'ուզես մի հաւատար

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 30 դեկտ. (Յառաջ).— Մօտ մէկ տարիէ ի վեր Ֆր. Կ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղը թմրած էր եւ քաշուած իր պատեանին մէջ, զարմանք պատճառելով շատերուն:

Բայց այսօր ուրախ ենք աւետելու թէ՝ Կ. Խաչի անդամ անդամուհիները զգալով իրենց պարտականութիւնը, լծուած են եռանդուն աշխատանքի: Հակառակ սակաւաթիւ խմբակի մը զգուշալի դաւերուն, հասարակութիւնը հաստատեց իր ջերմ համակրանքը:

Շաբաթ օր Կ. Խաչը սարքած էր պարահանդէս մը Գօլիզէի շքեղ սրահին մէջ, ի նպաստ Միութեան եւ Քոնսէյվարոն հիւանդանոցի հայ թոքախտաւորներուն: Սրահը շատ նեղ կուգար աւելի քան 700 հոգիի, որոնց կարգին նաեւ տասնեակներով օտար հիւրեր: Կազմակերպութիւնը եղած էր եւրոպական ճաշակով եւ խիստ գովելի: Կ. Խաչի բոլոր անդամ անդամուհիները երեկոյէն մինչեւ լոյս ուրախ ու զուարթ իրենց պարտականութեան գլուխն էին ժամացոյցի ճշգապահութեամբ, խոր ապաւորութիւն թողլով օտար հիւրերուն վրայ: Ականաւոր հիւր մը կ'ըսէր.

— Հայ ժողովուրդին համար միշտ լսած եմ թէ ազատ է եւ բարբարոս քան Ալճերիացին. այսօր որ առաջին անգամ ներկայ կ'ըլլամ հայկական հաւաքոյթի մը, այդ բոլորը կը ժխտեմ: Այս ժողովուրդը կատարելապէս քաղաքակրթուած է եւ արժանի ամենաբարձր գնահատանքի: (ԽՄԲ.— Նոր բարեկամ...):

Այս առթիւ աչքի կը զարնէր ոչ միայն բոլոր հանդիսականներուն մաքուր հագուստ կապուստը, այլ եւ կարգապահութիւնը: Երանի թէ միշտ եւ ամէն տեղ այսպէս ըլլար.

Ընկերուհի տիկ. Ն. Քիպրիթճեանը գեղեցիկ ճառ մը խօսեցաւ, վեր հանելով կիներու դերը մանաւորապէս ներկայ դարու մէջ, ուր ամէնէն կատարելագործուած պետութիւններն անգամ իգական սեռին օժանդակութեան կը դիմեն: Դերասան Ուզունեան խաղաց «Հոկումի» գիշերը եւ «Պաղտիկի» նշանտուքը, վերջինը շատ յաջող: Ժողովուրդի փափաքին վրայ երգեց տիկին Հայկուհին:

Մէկ խօսքով գաղութը գեղեցիկ օր մը վայելեց:

Հայ մարդ, երբ ամէն իրիկուն սրբազան երախաներով նստած համեստ սեղանին շուրջը, չարաչար աշխատանքին արդար պտուղը կը վայելէս, չե՞ս մտածեր բազմաչարչար ցեղիդ անճար կամ հիւանդ բեկորներու մասին, որոնք տարիներէ ի վեր գամուած են Քոնսէյվարոնի երկաթէ մահիճներուն եւ օրէ օր կը հիւծին... Եթէ այո, ուժ տուր Կ. Խաչին:

Արամ Արմազանեան

ՄԱՄՈՒԼ

Ի՞ՆՉ ԸՆԵԼ

oooo

«Զուարթնոց» կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (21 դեկտ.).

— «Դժուարութեամբ կարելի պիտի ըլլայ յիշատակել դէպք մը, երբ մեր կողմէ ոեւէ տեղ ոեւէ փորձ եղած ըլլայ «հակառակորդ»ին այս կամ այն ձեռնարկը խանգարելու: «Մտաւորականութեան» ստորին հէքեաթին հանրութիւնը կը հաւատայ այնքան, որքան կը հաւատայ ինքը՝ հեղինակն այդ հէքեաթներուն: Իսկ ինչ կը վերաբերի խափանարարութեան բուն փորձերուն, այս իմաստով մեր «հակառակորդ»ն իսկ ի վիճակի չէ դէպք մը յիշատակելու:

Խափանարարութեան բուն փորձերու դիմած չենք ոչ այն պատճառով՝ որ կամեցած ու կարողացած չենք, ոչ. «միացեալ»ն իսկ գիտէ, որ մեզ կը պակսի կամեցողութիւնը, բայց ոչ կարողութիւնը: Չենք ուզեր խանգարել, ուստի եւ չենք խանգարեր: Ու չենք խանգարեր— բազմաթիւ պատճառներով: Խաղաղ քաղաքացութեան չենք ուզեր պատասխանել բռնութեամբ, մանաւանդ օտարութեան մէջ ուր մեզմէ իւրաքանչիւրին տգեղ արարքը անմիջականօրէն կը վերագրուի մեր հաւաքականութեան, կը վերագրուի մեր ժողովուրդին:

Բայց այս բոլորը չէ, թէ մենք ոյժերդ կրնանք ուղղած ենք Աւետարանի քարոզած հեզութեան պատուիրանը: Երբեք: Բնաւ տրամադիր չենք, նախ՝ ապտակ ուտելու, եւ ապա՝ ուտելէ ետքը՝ մեր չապտակուած այտը տրամադրելու նոր ապտակի մը համար: Այսպէս ընելով՝ մեղանչած պիտի ըլլայինք, նախ՝ մարդկային տարրական արժանապատուութեան դէմ, երկրորդ՝ գէշ ունակութեան վարժեցուցած պիտի ըլլայինք «միացեալ»ը, որ մուկ կ'ուտէ առիւծ կտրելու համար:

Կը յայտարարենք բարձրաձայն — ի լուր բոլորի՛, բոլորի՛, բոլորի,— մենք դէմ ենք բռնութեան:

Ի՞նչպէս ընել սակայն, երբ բռնութիւնը ուրիշներ կը գործադրեն մե՛ր նկատմամբ:

Ի՞նչ դիրք բռնել, երբ բռնութեամբ մե՛ր տուները ու հանդէսները կը խանգարեն:

Ի՞նչ դիրք բռնել մանաւանդ այն պարագային, երբ «միացեալ»ը մեր հանդէսներէն կուգայ օտարներու գլխաւորութեամբ, անվարժ լեզուի փոխարէն մեր դէմ հանելով վարձկան օտարի բազուկը:

Լռե՞լ: Ո՛չ, մենք համամիտ չենք: Օրէնքը անկարող է մեզ մերժել ինքնապաշտպանութեան տարրական իրաւունքը: Մեր վրայ բարձրացած բազուկը պէտք է իջեցուի բազուկով: Վարձկան խափանարարը—հայ թէ օտար — պէտք է գիտնայ, որ մեր հանդիսութեանց մէջ այլ մարդիկ ներման ձեռնոց չեն կրեր:

Լիոն, Շիքակօ, Կրընոպլ,— այս կարգի գործերը դրամ ու «պատիւ» կը բերեն վարձկաններուն միայն:

Գիտենք, «միացեալ»ը արիւն կը ցանէ՝ ոսկի ու պատիւ հնձելու համար. ու կ'ընէ այս ամէնը հրահանգովը քաղաքական ուժի մը, որուն վարդապետութեան հիմը — արիւնն է: Մոսկուան իր գործակալներու ձեռքով հայ գաղթաշխարհի մէջ վարդեր պիտի չփռէր (եւ կամ համերաշխութի՞ւն ու եղբայրութի՞ւն քարոզէր), երբ իր գոյութեան հիմը խարսխուած է բռնալի ատելութեանց, ապիւնահոտ գրգռութիւններու եւ քայքայիչ խռովութեանց եւ կռիւներու վրայ:

Ու որոշ է ծրագիրը.— խաղաղ հանդիսութեանց մէջ նախ գրգռութեանց առիթներ ստեղծել, ապա ետքէն, առիթէն օգտուելով, այս գրգռութիւնները մինչեւ արիւնհեղութիւն տանիլ (փոյթ չէ՝ զոհ իսկ տալով), յետագային «Դաշնակցական»ները ու «միացեալ»ները «փաշիստ Դաշնակցութեան» դէմ գինել կարենալու համար թէ՛ ներքին եւ թէ արտաքին ճակատներու վրայ.

Այս է ամբողջ իմաստը այն խռովութեանց, որ վարձկաններու վոհմակը կը սերմանէ գաղութէ գաղութ:

Ի՞նչ կը մնայ մեզ ընել:

— Երբեք չյարձակիլ, բայց եւ երբեք չհրաժարիլ ինքնապաշտպանութենէ:

Այսքան իրաւունք կը կարծենք թէ ունինք»:

Հայ կամաւորներու երեկոյթը

Շաբաթ գիշեր Cercle Militaireի շքեղ սրահներու մէջ տեղի ունեցաւ ֆրանսական բանակի նախկին կամաւորներու Միութեան պարահանդէսը հովանաւորութեամբ մարաջախտ Փէթէնի: Հակառակ տնտեսական տագնապին, երեկոյթը թէ նիւթական եւ թէ բարոյական տեսակէտով մեծ յաջողութիւն մը ունեցաւ: Գեղարուեստական բաժինը, սակայն, կազմուած էր միայն ֆրանսական եւ օտար արուեստագէտներէ, որոնք չկրցան մեծ խանդավառութիւն ստեղծել. Ոչ հայ երգին ոչ ալ հայ խօսքին տեղ տրուած էր պաշտօնապէս: Բարեբախտաբար Սիփան երգչախումբի անդամ - անդամուհիներու անպաշտօն ներկայութեան շնորհիւ, մեկուսի բաժնի մը մէջ հայ երգը պահ մը հնչեց: Քիչ յետոյ Թափիթ Ժորժի եւ Արգարի նուագով նոյն այս երգչախումբի անդամները հայկ. պարերով ոգեւորեցին ներկաները

Երեկոյթին ամէնէն հետաքրքրական մասը, կամաւորներու 1934ի «մադըլոն»ին ընտրութիւնն էր: Ներկայ բոլոր մանկամարդ Հայուհիները, հրաւիրուեցան մասնակցելու: Անոնցմէ մէկ քանին իսկապէս գրաւիչ ու համակրելի գեղեցկութիւն մը ունէին հաւանական ընտրելիներ նկատուելով մեծամասնութեան կողմէ: Բայց արդիւնքը բոլորովին տարբեր եղաւ, տեղի տալով դժգոհութեան: Պիտի թելադրենք որ ուրիշ անգամներ այս տեսակ ընտրութիւններ տեղի ունենան կամ ներկայ հասարակութեան ընդհանուր մասնակցութեամբ եւ կամ առնուազն ճաշակ ունեցող դատական մարմնի մը կողմէ: Ի վերջոյ 1934ի հայ կամաւորներու Մադըլոն ընտրուեցաւ Օր. Հիլտա Մալեան, պատուոյ օրիորդներ ունենալով Օր. Արմենուհի Պարսամեան եւ Օր. Սիրանուշ Յովնանեան: Փաստաբան Պ. Մարմարեան «Մադըլոնին» գլուխը դրաւ գլխազարդը որ պատրաստուած էր հայկական եւ ֆրանսական դրօշներու գոյներով

Ներկայ մը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՊԱՐԱՊ ԹՄԲՈՒԿԸ

—·—

Թագաւորը լուր ղրկեց Էմիլիանին.

— Լա՛ւ ականջ տուր հրամանիս, ըսաւ ան. եկեղեցի մը պիտի շինես պալատիս դիմացի հրապարակին վրայ ու պիտի աւարտես զայն մինչեւ վաղ իրիկուն: Եթէ պատրաստ ըլլայ, պիտի վարձատրուիս, հակառակ պարագային գլուխդ պիտի կտրուի:

Էմիլիան մտիկ ըրաւ թագաւորական հրամանն ու տուն վերադարձաւ:

— Ա՛լ վերջս է, մտածեց ինքնիրեն: Ու կնոջը դառնալով, ըսաւ.

— Պատրաստուէ՛, կնիկ, պէտք է փախչինք այստեղէն, ապա թէ ոչ մեռած ենք...

— Վախնալու ի՞նչ պատճառ ունիս, հարցուց կինը, ինչո՞ւ պիտի փախչինք:

— Ինչպէս չվախնամ, ըսաւ գիւղացին. թագաւորը հրաման ըրաւ որ եկեղեցի մը շինեմ վաղը՝ մէկ օրուան մէջ. եթէ չյաջողիմ, գլուխս պիտի կտրել տայ. քանի ժամանակ ունինք, փախչելէն նարբեր միջոց չկայ:

Բայց գիւղացիին կինը մտիկ չըրաւ.

— Թագաւորը շատ մը զինուորներ ունի, ըսաւ ան, կը ձերբակալուինք ուր ալ փախչինք. չենք կրնար երթալ. պէտք է հնազանդիս որքան ատեն որ ուժ ունիս:

— Բայց ի՞նչպէս կրնամ հնազանդիլ երբ ուժ չունիմ այլեւս:

— Մտիկ ըրէ՛, մարդս, հոգ մի՛ ըներ. կերակուրդ կեր ու պառկէ. առտուն քիչ մը կանուխ ելիր ու ամէն ինչ կը կատարուի:

Յաջորդ առտուն կինը արթնցուց գիւղացին.

— Գնա՛ շուտ եւ շինէ՛ եկեղեցին, ըսաւ ան. ահաւասիկ գամերը եւ մուրճը. մէկ օրուան համար բաւական գործ ունիս:

Էմիլիան քաղաք գնաց ու պալատին հրապարակին վրայ տեսաւ եկեղեցի մը որուն շինութիւնը գրեթէ աւարտած էր: Սկսաւ աշխատիլ եւ իրիկուան դէմ լրացուց: Երբ թագաւորը արթնցաւ, դուրս նայեցաւ պատուհանէն ու տեսաւ եկեղեցին որ արդէն շինուած էր ու Էմիլիան կը հարուածէր վերջին գամերը: Թագաւորը դժգոհ մնաց. բարկացաւ որ չպիտի կրնայ պատժել գիւղացին ու խլել անոր կինը: Կանչեց ծառաները:

— Էմիլիանը աւարտեր է եկեղեցին, ի՞նչպէս կրնամ պատժել զայն հիմա. այս գործն անգամ դիւրին էր անոր համար: Աւելի հնարամիտ միջոց մը գտէք, այլապէս ձեզ ալ կը պատժեմ, զայն ալ:

Ու ծառաները թելադրեցին որ թագաւորը հրաման ընէ գիւղացիին որպէսզի շինէ գետ մը պալատին շուրջը եւ նաւերը երթեւեկեն անոր մէջ:

Թագաւորը կանչել տուաւ Էմիլիանը ու անոր բացատրեց նոր գործը:

— Եթէ, ըսաւ անոր, դուն կրցար եկեղեցի մը կանգնել մէկ օրուան մէջ, այս գործն ալ պիտի կատարես. նայէ՛ որ մինչեւ վաղը պատրաստ ըլլայ, ապա թէ ոչ գլուխդ պիտի կտրուի:

Էմիլիան յուսահատ տուն վերադարձաւ:

— Ինչո՞ւ տխուր ես, հարցուց կինը. նոր գո՞րծ մը ունիս դարձեալ:

Էմիլիան պատմեց լուրը: — «Պէտք է փախչինք հիմա, ըսաւ:

Բայց կինը պատասխանեց.

— Զինուորներուն ձեռքէն փախչիլ անկարելի է. կը ձերբակալուինք ուր ալ երթանք. հնազանդելէն ուրիշ ճար չկայ

— Բայց ի՞նչպէս կրնամ հնազանդիլ

— Լա՛ւ, լա՛ւ մի տխրիր այդպէս, մարդս, շարունակեց կինը. կերակուրդ կեր, գնա՛ պառկէ. առտուն կանուխ ելիր ու ամէն ինչ ժամանակին կը կատարուի:

Էմիլիան քնացաւ: Յաջորդ առտուն կինը արթնցուց զայն.

— Քաղաք գնա՛, ամէն ինչ պատրաստ է, ըսաւ գիւղացիին կինը. նաւամատոյցին մօտ հողակոյտ մը կայ. բահ մը առ եւ հարթ հաւասար ըրէ:

Երբ Էմիլիան քաղաք հասաւ, տեսաւ որ գետ մը շրջապատած էր պալատը ու նաւեր կային անոր մէջ:

Ու երբ թագաւորը արթնցաւ, տեսաւ որ գիւղացին կը յարդարէր հողակոյտը: Զարմացաւ, սակայն գետին ու նաւերուն տեսքը ուրախութիւն չպատճառեց անոր: Բարկացաւ որովհետեւ չպիտի կրնար պատժել գիւղացին:

— Չկայ բան մը որ չընէ. հիմա ի՞նչ գործ պիտի տանք իրեն:

Կանչեց ծառաները եւ խորհուրդ հարցուց:

— Գտէք գործ մը որ վեր ըլլայ անոր կարողութենէն, հրամայեց թագաւորը, որովհետեւ ինչ որ ծրագրեցինք, կատարեց ու չպիտի կրնամ առնել անոր կինը:

Ու թագաւորին ծառաները երկար մտածեցին. վերջապէս գտան միջոց մը: Մօտեցան անոր եւ ըսին.

— Կանչէ Էմիլիանը եւ ըսէ. «Գնա՛ տեղ մը որուն գտնուիլը դուն չես գիտեր եւ վերադարձիր միասին բեր բան մը որուն ինչ ըլլալն ալ չես գիտեր»: Ազատելու միջոց չունի որովհետեւ ուր ալ երթայ, դուն կրնաս ըսել թէ սխալ տեղ գացեր է. եւ ինչ ալ բերէ, կրնաս ըսել թէ սխալ բան եր բերեր է: Յետոյ գլուխը կը կտրես եւ կ'ունենաս անոր կինը

Թագաւորը շատ գոհ մնաց այս խորհուրդէն եւ ըսաւ.

— Հիանալի միտք է:

Յետոյ կանչել տուաւ գիւղացին եւ անոր ըսաւ.

— Գնա՛ տեղ մը որուն ուր գտնուիլը դուն չես գիտեր եւ վերադարձիր միասին բեր բան մը որուն ինչ ըլլալն ալ չես գիտեր: Եթէ ձախողիս, գլուխդ պիտի կտրուի:

Գիւղացին տուն վերադարձաւ ու կնոջը պատմեց թագաւորին հրամանը: Կինը մտածեց քանի մը վայրկեան:

— Հասկցայ, թագաւորին սորվեցուցեր են թէ ինչ ձեւով քեզի թակարդը կրնայ ձգել. խելօք պէտք է շարժինք, ըսաւ.

Նստաւ, միտքը ծայրէ ծայր չափչփեց ու յետոյ շարունակեց.

— Պէտք է երթաս հեռուն, մեր մեծ մայրիկին, ծեր գիւղացի կին մըն է ան, եւ օգնութիւն ուզես: Անիկա քեզի պիտի տայ բան մը զոր չիտակ պալատ կը տանիս. ես հոն պիտի ըլլամ արդէն. այլեւս չեմ կրնար փախուստ տալ. պիտի ձերբակալեն զիս, բայց հոգ չէ, երկար չի տեւեր: Եթէ հետեւիս մեծ մայրիկին խորհուրդին, պիտի կրնաս զիս անմիջապէս ազատել: Եւ կինը պատրաստութիւն տեսաւ ամուսինին ճամբորդութեան համար: Անոր տուաւ դրամապանակ մը եւ իլիկ մը:

— Ասիկա կուտաս իրեն եւ պիտի հասկնայ թէ ամուսինս ես:

(2) ԹՈԼՍԹՈՅ

Նոր փոխառութիւնը Ռուսաստանի նկատ

Պաշտօնաթերթը այսօր կը հրատարակէ ելմտական նախարարութեան մէկ հրամանագիրը, որուն համաձայն տասը միլիառ ֆրանքի նոր փոխառութիւն մը կը հանուի, հարիւրին 5 տոկոսով եւ հինգ տարիէն վճարելի: Պարտատէրները պիտի տրուին 10 եւ 15 տարուան համար: Առաջին անգամ հրապարակ հանուելիք փոխառութեան բուն գումարը պիտի ճշդէ ելմտական նախարարը:

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆԸ ՑԵՏԱՁԳՈՒԵՑԱՒ

Պուլկարիոյ Թագաւորը հիւանդ ըլլալով, յետաձգեց իր ճամբորդութիւնը դէպի Ռումանիա. Մնաց որ, Պուքրէշն ալ հիւր ընդունելու տրամադրութիւն չունի այս միջոցին, վարչապետին սպանութեան հետեւանքով.

ԱՐԻՒՆԱԼԻ ՑՈՅՑ ՄԸ ՍՈՖԻԱՅԻ ՄԷՋ

Երկուշաբթի օր ցոյց մը սարքուած էր Սոֆիայի մէջ, ի պատիւ Տիմիթրովի, որ տակաւին բանտարկուած կը մնայ Լայփցիկի մէջ: Ոստիկանութիւնը միջամտելով, մէկ համայնավար սպաննուեցաւ, երեք հոգի վիրաւորուեցան եւ ուրիշ բազմաթիւ մարդիկ վնասուեցան: Ժողովին մասնակցող բոլոր քաղաքացիները ձերբակալուեցան

ՀԻՆԳ ՓԻՂԵՐ ՈՂՋ ՈՂՋ ՎԱՌԵՑԱՆ

Փարիզի կենդանաբանական պարտէզին անասուններէն մէկ մասը Վէնսէն կը գտնուի: Առջի օր հրդեհ ծագելով, հինգ փիղեր ողջ ողջ այրեցան:

ՀԻՆԳ ՕՐ ՄՆԱՑ

ՓՈՒԹԱՑԷՔ ՕԳՏՈՒԻԼ «ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՒԱՔԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԱԽԱՂԷՆ

« ՅԱՌԱՋ » գնած է ՉՈՐՍ տոմսեր, Ֆրանսայի Ազգ. վիճակախաղէն:

Այս վիճակահանութենէն օգտուելու իրաւունք ունին բոլոր անոնք որ,

1933 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ 1934 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 8

1.— Նոր բաժանորդ կը գրուին ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ:

2.— Կը նորոգեն իրենց բաժնեգինը, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ:

ԱՀԱ ՄԵՐ ԳՆԱԾ ՉՈՐՍ ՏՈՄՍԵՐՈՒՆ ՇԱՐՔ՚Ն ՈՒ ԹԻՒԵՐԸ.-

ՉՈՐՐՈՐԴ ՇԵՐՏԷՆ (4e tranche)

շարք S Թիւ 99,412

շարք T Թիւ 78,009

շարք S Թիւ 99,413

շարք D Թիւ 52,152

Այսպէս, եթէ այդ չորս թիւերէն մէկը կամ աւելին պարգեւ շահին, ԱՐԴԻՒՆՔԻՆ ԿԷՍԸ (ՀԱՐԻՒՐԻՆ 50), ՊԻՏԻ ԲԱԺՆՈՒԻ ԱՅՍ ԿԱՐԳԻ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ, հետեւեալ համեմատութեամբ.—

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	60 %
ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	30 %
ԵՌԱՄՍԵԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	10 %

Հ. Յ. Դ.

ԱՆՏՈՒՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին, ծանօթ հաւաքատեղին:

ՎԱԼԱՆՍԻ Քրիստափոր ենթակոմիտէի ներքական դասախօսական ժողովը, այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Քաֆէ լ'Եսթի վերնայարկը:

Նիւթ՝ «ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ԳԱՂԱՓԱՐԸ»

Կը հրաւիրուին ընկերները եւ համակիրները:

Ընկերահամակրական խնջոյք

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ԱՆԻԷՌ - ՊՈՒԱՔՈԼՈՆՊԻ

«ՎԻՇԱՊ» ենթակոմիտէին կողմէ

Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին

Salle de la Comète, Place de la Comète, Asnières

Գեղարուեստական բաժին, երգ, պար եւայլն:

Կը հրաւիրուին քոյր կոմիտէներու ընկերները.

Հաղորդակց. միջոց — Կար Սէն Լազարէն առնել շոգեկառք եւ իջնել Անիէռի կայարանը: Մառըլէնէն առնել օթօպիւս CI/45 եւ իջնել Փլաս տը լա Քոմէթ.

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած Փարիզի Հայ Ուսանողական Միութեան կողմէ

28 Յունուար Կիրակի իրիկուն ժամը 8.45ին

« Journal » Թերթին Թատերասրահին մէջ 100 Rue Richelieu

Մասնակցութեամբ յայտնի արուեստագէտներու, SKETCH ուսանողական կեանքէ, եւայլն, եւայլն:

Բոլոր կազմակերպութիւններէն կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը:

"ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ"

Կը տօնէ ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՇՐՋ. վարչութիւնը իր հինգ մասնաճիւղերու ԱՐՆՈՒՎԻԼԻ, ԱՆԿԷՆԻ, ԻՍԻԻ եւ ՓԱՐԻԶԻ մասնակցութեամբ

Յունուար 14ին Կիրակի օր ժամը 2.30ին, JEAN GOUJONի սրահը

Գեղարուեստական բաժինը կազմուած է մանուկներու դերակատարութեամբ

Ներկայացում, երգ, պար, արտասանութիւն եւ շարժանկար

Մուտքը ազատ բոլոր երախաներուն, մեծերու 2 ֆրանք, ծախքերու մասնակցութեան համար:

ՀԱՑՈՅԵ ՀԱՅՐԻԿԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Յունուար 6ին երեկոյեան ժամը 8ին, Պրէպան Մարսէյլեզի ընդարձակ սրահին մէջ, տեղի պիտի ունենայ Մարսէյլի Վասպուրականցիներու կազմակերպած երեկոյթը, նուիրուած Խրիմեան Հայրիկի յիշատակին:

Կը խնդրուի չի խաչաձեւել: ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ՎԱՆԱՏՈՒՐԻ ՏՕՆԸ

Չ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ

ԿԸ ՏՕՆԷ ԱՄԱՆՈՐԸ

7 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ

150 Route d'Orléans, BAGNEUX (Seine)

(Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 88 թիւ թրամուէյը, իջնել Պանեէօ)

Սեղանանառեր, զուարճութիւն, երգ ու նուագ: Անուշ պտուղ, պտուղի քուրգեր, թէյ ու կարկանդակ:

Ծախքերու մասնակցութեան համար 5 ֆրանք:

ՇՔԵՂ ՑԵՐԵԿՈՅԹ ԵՒ ՏՕՆԱԾԱՌ

Ֆ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ ԱՆԿԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

7 Յունուար Կիրակի կէս օրէ վերջ, ճիշդ ժամը 2.30ին

Salle des Fêtesի մէջ, (Rue du Casino), Enghien

Կը խօսի Տիկին Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Կը մասնակցին՝ կոմիտաս երգչախումբը. Տիկիններ՝ Զ. Ընքապապեան (դաշնակ), Ա. Գեւոնեան (մեներգ), Ա. Խէրպէկեան (դաշնակ): Օրիորդներ Զ. Շահլամեան (ջութակ), Ա. Նալպանտեան (դաշնակ): Պարոններ՝ Ա. Քէչէճեան (մեներգ), Ա. Գմբէթեան (արտասանութիւն):

ԿԱՂԱՆԴԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ (Հայրենի պատկեր եւ տօնածառ)

Մանուկներու մասնակցութեան համար՝ մուտք 5 ֆր., փոքրերու՝ 3 ֆր.,

Շոգեկառքը Gare du Nordէն կը մեկնի կէս օրէ վերջ ժամը 13,46ին, 13.56ին, և 14.25ին: Trinitéէն առնել 54 թիւ հանրակառքը և իջնել Անկէն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Աննիկ Միլտոնեան եւ զաւակունք, Ստեփան եւ Յակոբ Միլտոնեան իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն Հ. Յ. Դաշնակցութեան Մարսէյլի շրջանային կոմիտէի խումբերուն եւ ենթակոմիտէներուն, Հայ Երաժշտական միութեան, «Le Marbro Société en Commandite»ի տնօրէնութեան եւ աշխատաւորներուն, ընկ. Գ. Քէշիշեանի, Տէր եւ Տիկ. Անէմեանի (Կարտան) եւ բոլոր անոնց որ անձամբ, ծաղկեպսակով, նամակով եւ հեռագրով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրեցեալ հօր ՆՇԱՆ ՄԻԼՏՈՆԵԱՆԻ դառնագին մահուան առթիւ.

ՆՈՒԷՐԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՇԱՍ, Գ. Ա.— 25 ֆրանք:
ՓԱՐԻԶ (5), Ս. Ո.— 50
ՄՈՐՊԻՀԱՆ, Ա. Կ.— 35.
ՓԱՐԻԶ (5), Գ. Ձ.— 105
ԿԼՕՐԻԵՕ ՎԷՐՏԷՕՆ, Հ. Ք.— 140:
ԱԼԵՍ. Մ. Կ.— 140
ՊՐԻՒՍԷԼ, Կ. Փ.— 200
ՍՈՒԼԹԱՆԱՊԱՏ, Հ. Դ.— 200
ՓՈՆ Տ'ՕՊԸՆԱ, Ե. Ա.— 35.
ՔՐԷՕԶՕ, Թ. Տ.— 70.
ՌՈՒԷՍԷ ՎԱՍԷ, Յ. Գ.— 70
ՔՐԷՕԶՕ, Ա. Ա.— 35
ՔԱՆՏԻԱ, Ա. Մ.— 50:
ԹՈՒԼՈՒԶ, Խ.— 70:
ԼԱՌՆԱՔԱ, Գոհ.— 2 անգլ.:
ՊԱՐԻ, Վ.-Փ.— 100 ֆրանք:
ՔՈՒՐՊԸՎՈՒԱ, Օ. Գ.— 50:
ՆԻՍ, Գ. Գ.— 90:
ՍԷՆ Թ'ՕՊԱՆ, Յ. Թ.— 70:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գուք.— 140:
ԼԻՈՆ, Թ. Ա.— 140:
ՌՈՒԷԼ, Հ. Մ.— 105:
ՊՕՆՏԻ, Մ. Մեգ.— 70:
ՇԱՎԻԼ, Մ. Սարգ.— 140:
ՍԷՆ ԼՈՒ (Մարսէյլ), Յ. Մ.— 60:
ՏԷՍԻՆ, Գործ — 600
ՄԱՐՍԷՅԼ, Շ. Շ.— 140
ՊՈՒՐԺ, Հ. Ն.— 105
ՐԸԹԷԼ, Գ. Ա.—215 Նարգարդեցինք
ԹՐԻՓՈԼԻ, Գ. Ա.— 40
ԼԸ ՄԱՆ, Զաք.— 70:
ՎԻԷՆ, Ա. Գ.— 40:
ՆԻՍ, Յ. Ս.— 170:
ՍԷՆ ԺԷՐՕՄ, Բար.— 35:
ԱՆՎԵՐՍ, Տ. Ս.— 80
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ, — 842, 50:
ՆԻՍ, Մ. Թ.— 140.
ՊԻՑԵԱՆՔՈՒՐ, Ա. Գ.— 105:
ՆԻՍ, Մ. Թ.— 140:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Էնկիւրիցի Միհրան Քէտիճեան, որուն հետքը կորսուած է Իզմիրի աղէտէն յետոյ, կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուի Փարիզ:

Հայր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան:

— Եօզկատցի Հայրապետ Յովսէփեան, 7 — 8 տարի առաջ կը գտնուէր Փարիզ եւ կամ արուարձանները: Հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր եղբօրը՝ հետեւեալ հասցէով.— Rupen Hovsepian, C/o H. Mooradjian, 183 Eddy Street, Providence, R.I. U.S.A.:

— Կը փնտռեմ հօրեղբայրս Հաճի Գեւորգ Շէնիկեան, մօտաւորապէս 60 տարեկան, արհեստով անուշավաճառ (փակլաւաճը) որ կը գտնուի Ամերիկա, 40 տարիներէ ի վեր: Հայր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր եղբօր աղջկան Տիկին Մարիցայ Մաճառեանի ծնեալ Շէնիկեան, 27 Avenue Claude Maillat, Arnouville - les - Conesses. (S. et O.). France:

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Dameame, PARIS (13e)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ. ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Proprietaire : Sch. Missakian

Redaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone: Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՃԱՄԲԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 5 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1934

5 Janvier 1934

10րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2387 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ANGUIS IN HERBA

Կատարեալ աղբանոցի մը վերածուեցաւ Թամկավարներու կեդրոնական օրկանը, «Ապագայ»:

Թերեւս կարելի էր ներողամտութեամբ նայիլ նախընթաց քանի մը ելոյթներուն, իբրեւ հետեւանք եղերական եւ քստմնելի արարքի մը առաջին ցնցումներուն:

Բայց, պաշտօնաթերթը խուժանավարութեան, հոգեկան գարշահոտութեան, ազնուութեան եւ ըթամտութեան մրցանիշը կոտրեց իր յունուար 4ի թիւով:

Ծիծղ ատոր համար ալ, չպիտի գիջանինք իջնել իր ատինճանին:

Նոյն իսկ իրենց չպիտի վերադարձնենք ոչ «Գումգափուցի Թուլումպաճի»ն, ոչ «Սամաթիացի ձկնորս»ը, ոչ «փճացած եւ քարացած սիրտ»ը, ոչ ալ «իմացական անճրկութեան եւ հոգեկան այլասերութեան» գիւտերը:

Թող մխիթարուին այդ բոլոր արատները քսելով ուրիշի ճակտին, պաշտօնապէս կամ կեղծ ստորագրութիւններով, եւ թող աշխարհի բոլոր առաքինութիւնները վերապահեն իրենց:

Ոչ նախանձ ունինք, ոչ ալ վրդովում:

Այս գրիչը ո՛ր եւ է ատեն չփորձեց պաշտպանել ինքզինքը, բազմաթիւ անբարոյական, իժային վերագրումներու եւ լուտանքներու դէմ, եւ այսօր ալ անվրդով կը շարունակէ իր պարտականութիւնը, իբրեւ գատախազ ունենալով իր խղճմտանքը եւ հանրային կարծիքը:

×

Հարցը կը վերաբերի — հա՞րկ է յիշել — Ղեւոնդ արք. Դուրեանի եղերական սպանութեան, որուն հանդէպ գրի առած եւ արտայած ենք ինչ որ կը մտածէինք:

Առաջին առթիւ, հոգ չէ թէ երկու տողով «գոյժ» կոչած եւ «խորապէս ցաւալի» հռչակա՞ծ ենք դէպքը: — Այո: (27 դեկտ.):

Մասնաւորապէս չեշտա՞ծ ենք անոր «եղերական» հանգամանքը: — Այո՛:

Առանց վերապահութեան դատապարտա՞ծ ենք ոճիրը: — Այո՛:

Բացատրա՞ծ ենք որ Դաշնակցութիւնը, «եթէ նոյն իսկ որոշում տայ, չի կրնար այնքան անճրկիլ, ահաբեկում կատարելու համար գոց շէնքի մը մէջ, եկեղեցական արարողութեանց պահուն, բազմամարդ հասարակութեան մը առջեւ, ուր կան կիներ եւ երախաներ, ուր միայն հրմշտուք եւ խուճապը կրնան աղէտի յանգիլ»: — Այո՛:

Գրա՞ծ ենք, զարմէալ, թէ «նոյն իսկ եթէ դաշնակցական անհատներ ծրագրած եւ կատարած ըլլան դաշունահար սպանութիւնը, ինչպէս կը կասկածի ոստիկանութիւնը, կուսակցութիւնը չի կրնար պատասխանատու համարուիլ այդպիսի խժդժութեան մը: (30 դեկտ.):

Հարեւանցի վերլուծելով դէպքին նախընթաց պարագաները, կրկին եւ կրկին արտասանա՞ծ ենք մեր դատապարտութեան խօսքը. — Կարդացէք.

— «Այս բացատրութեամբ, կ'արդարացնե՞նք իր սպանութիւնը, այնքան քստմնելի եւ եղերական պայմաններու մէջ:

Ոչ եւ ոչ: Սպանութիւնը չէ դարմանը համաչափած չարիքի մը որ ծնաւ անլուր թթամտութենէ մը եւ կը սնանի իրէշային խուժանավարութեամբ մը» (31 դեկտ.):

Արդ. միեւնոյն խմբագրականին մէջ, ստորագրա՞ծ ենք հետեւեալ պարբերութիւնը.

— «Կատարելով այս հարեւանցի վերլուծումները, կ'արդարացնե՞նք գործուած խժդժութիւնը:

Ոչ եւ ոչ: Եւ սակայն, ամէնէն քրէական ոճիրներու քննութեան եւ դատավարութեան ատեն իսկ, մարդիկ սովորութիւն ունին պրպտել նախընթաց պարագաները: (Եւ մենք տակաւին կը սպասենք լուսաբանութեանց):

Տուեալ պայմաններուն մէջ, այս յայտարարութիւնները բաւակա՞ն էին, դիրք ճշդելու համար: Պատասխանը պատրաստ ենք լսելու ո՛ր եւ է ատեանի առջեւ:

Այդ ատեանը չի կրնար ըլլալ ռամկավար կուսակցութիւնը— ոչ ալ իր մամուլը — խոտի տակ ծածկուած օձերով:

Այդ ատեանը, երբ կազմուի, մենք վստահ ենք, ամէնէն առաջ դատի պիտի քաշէ ռամկավարներն ու իրենց մամուլը, որ խուճապի մատնուած, թառաչանին բոլոր սրտառուչ, հոգեյոյզ եւ գրգռիչ բառերը տակէ տակ շարելով, կ'ուզեն շահագործել ժողովուրդին բարեպաշտական զգացումները եւ խուսափիլ ահաւոր մեղքի մը պատասխանատուութենէն:

Ոչ եւ ո՛չ, պարոնայք ռամկավարներ:

Հակառակ բոլոր իրաւագիտական սոփեստութեանց, հակառակ բոլոր դերասանական խեղկատակութեանց եւ կոկորդիլոսի արցունքներուն, բարբարոսաբար սպաննուած արքեպիսկոպոսին արիւնը ամուր փակած է ձեր ճակտին:

Եթէ Դաշնակցութիւնը կամ ո եւ է Դաշնակցական թելադրած են այդ սպանութիւնը, այնքան քստմնելի պայմաններու մէջ, առանց որ եւ է չքմեղանք ունենալու, անոնք ալ պէտք է դատուին եւ դատապարտուին:

Կանխակալ կարծիքները եւ չղթայազերծ կիրքը բաւական չեն, ուրիշները ամբաստանեալի աթոռին գամելու,— եւ վարկ շահելու համար ծեքծեքուն, բռչայական «սանթիմանթալիամ»ով:

Մենք դատապարտած ենք եւ կը դատապարտենք Նիւ Եորքի դէպքը, թէ իբրեւ յղացում եւ թէ իբրեւ գործադրութիւն:

Ահա այսքան բացորոշ է մեր դիրքը:

Իսկ դուք բարեհաճեցէք վերաքաղը կատարել ձեր ստորակտուն մեղքերուն, Շիքակոյի դէպքէն մինչեւ այս սպանութիւնը:

Պատրաստ ենք օգնելու ձեզի, այս ճամբուն վրայ, քանի որ ըթացած է ոչ միայն ձեր խիղճը, այլ եւ յիշողութիւնը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Պայոնի դրամատան խայտառակութիւնները

ԻՐՈՂԻՆ ԽԱՌՆՈՒԱԾ ԵՆ ԲԱՐՁՐԱՍՏԻՃԱՆ ՊԱՇՏՕՆԱՏԱՐՆԵՐ. ՆՈՅՆ ԻՍԿ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐ

Արդէն իսկ ահաւոր գայթակղութեան մը համեմատութիւններն ստացած է Պայոնի դրամատան խայտառակութիւնը: Թերթերը սենսացիոն մանրամասնութիւններ կը հրատարակեն, գործին ծալքերը բանալու համար: Այս առթիւ կը յիշեն, նաեւ, բազմաթիւ բարձր պաշտօնատարներ, նոյնիսկ նախարարներու անուններ: Այսպէս, կ'ամբաստանեն գաղթային նախարար Պ. Տալիմիէն, որ հանրօգուտ շինութեանց նախարար էր դրամատան բացման ատեն եւ յանձնարարական մը գրած էր, Պայոնի երեսփոխան Կառան, ելմտական նախարար Պ. Պոնէի օգնականներն ու ազգականները, եւ վարչապետ Պ. Շոթան: Պ. Տալիմիէ բացատրական նամակ մը ուղղեց մամուլին, իր կատարած դերի մասին, իսկ Պ. Շոթան յայտարարեց — «Արդարութիւնը իր ընթացքին պիտի հետեւի աննկուն խստութեամբ եւ խոիր չպիտի դնէ ո եւ է մէկուն համար»:

Այս միեւնոյն գայթակղութեան առթիւ, կը յիշուին նաեւ անունները նախկին դեսպանի մը, ոստիկանական կարեւոր պաշտօնատարի մը, ոստիկանութեան նախկին վերատեսուչի մը եւ ուրիշ բազմաթիւ երեւելիներու որոնց անունները շահագործած է փախստական Սթավիսքին, այլ անուամբ Սերժ Ալեքսանդր, որ դեռ կը փնտռուի:

Ինչպէս գրած էինք, անհետացած է նաեւ գործին ղեկավարներէն Հանրի Հայոթ, տնօրէնը «Ամփիու» թատրոնին որ փակուեցաւ այս պատճառաւ:

Թերթերը կը պարզեն որ տարիներով անպատիժ մնացած է բախտախնդիր Սթավիսքին, եւ կը յիշեն անոր անցեալ քաջագործութիւնները: Բայց իր գլուխ գործոցը պիտի մնայ Պայոնի Քաղաքապետական Վարկի դրամատունը: Տակաւին կարելի չէ եղած ճշդել թէ որքան կեղծ մուրհակ հանուած է: Ամէնէն չափաւորները 150 միլիոն կը հաշուեն (դրամատան երաշխաւորութեան գումարն է միայն 50 միլիոն): Իրազեկներ կը պնդեն թէ առնուազն 200 միլիոն ֆրանքի կեղծ մուրհակներ տեղաւորուած են միայն Փարիզի շրջանին մէջ, եւ թէ ամբողջ գումարը 400 միլիոնը կ'անցնի: Նոյնիսկ նուազագոյն գումարն ընդունելով, Պայոնի 30,000 բնակիչներէն իւրաքանչիւրը, այր, կին, երախայ 5000 ֆրանք փոխ առած պէտք է ըլլայ, այդքան մեծագումար մուրհակ հանելու համար:

Սթավիսքիի քաջագործութիւնը չի վերջանար այս դրամատունով: Ան մասնագէտ մըն է գոհարեղէններու եւ երեք խանութներ կը պահէ. Այդ գոհարեղէնները դրաւ կը դնէր դրամատունը, մեծ գումարներ կը քաշէր եւ յետոյ կը վճարէր կեղծ մուրհակներով: 1929ին Սթավիսքի երկու ընկերութիւններ հաստատած էր Փարիզի մէջ, «Քոնփանիի Ֆոնսիէռ տ'Անթրփրիզ Ժէնէրալ տր Թռավօ Փիւպլիք» եւ «Քէս Օթոնօմ տէ Ռէկլըման Էնթէրնասիօնօ»: Այս առթիւ, շահագործած էր բազմաթիւ ծանօթ անուններ, իբրեւ անդամ վարչական խորհուրդի, մէջը ըլլալով Վատիկանի Ֆրանսական նախկին դեսպանը, ոստիկանութեան նախկին վերատեսուչ մը եւ զօրավար մը: Առաջին ընկերութիւնը որ 2,500,000 ֆրանք դրամագլուխ ունէր, որոշեց 100 միլիոն ֆրանքի մուրհակ հանել Ֆրանսայի եւ նոյնքան ալ Պելճիոյ մէջ: Այս մուրհակներէն 10 միլիոն ֆրանք գրուեցաւ օտար դրամատուն մը, 6 միլիոն ֆրանք փոխ առնելու համար, բայց չվճարուեցաւ: Տեսնելով որ մուրհակները անարժէք են, դրամատունը խարդախութեամբ ամբաստանեց Սթավիսքին, բայց որովհետեւ խաչագողը իր կազմած վարչական խորհուրդին մէջ ունէր հաշտարար դատաւոր մը, կրցաւ այնպէս կարգադրել որ գործը ինայ միայն Ֆրանսական դատարանի Այդ ճարպիկութեան շնորհիւ, դատն ալ մեռաւ:

Իր գործիքն է Թիսիէ, տնօրէնը, որ առջի օր բանտէն հանուելով դրամատուն տարուեցաւ, կնիքները քակելու եւ քննութիւն կատարելու համար: Ճամբան բազմութիւնը նախատինքներ տեղաց իր վրայ, գոչելով «գող, աւազակ, մարդասպան»: Ոստիկանութիւնը հազիւ կրցաւ պաշտպանել զինքը:

Վարչապետ Շոթանի եղբայրը Սթավիսքիի իրաւագէտ խորհրդականն էր:

Կին մըն է որ սպաննել տուաւ Աֆղանիստանի թագաւորը

16 ՄԵՂՍԱԿԻՑՆԵՐ ՍՊԱՆՆՈՒԹԵԱՆ ՍՈՒՐԻՆՈՎ

Անգլ. թերթերը կը գրեն թէ Նատիր Շահին սպանութեան հետեւանքով մահուան դատապարտուեցան 16 հոգի, իսկ ցկեանս բանտարկութեան՝ երկու հոգի:

Բուն մարդասպանը, Ապտիւլ Խալիք եւ մեղսակից մը մահուան վճիռ ստացան դեկտեմբեր 16ին, եւ երկու հոգի՝ ցկեանս բանտարկութեան: Դեկտեմբեր 16ին վեց հոգի մահապատիժ կրեցին իբրեւ խռովարար, եւ միեւնոյն օրը ուրիշ 7 — 8 հոգի մահապատիժ կրեցին: Այս խումբին մէջ կը գտնուէին Ղուլամ Ճէյլանի խանին երկու որդիները եւ Զօր. Ղուլամ Նապի խանի եղբայրը: (Այս վերջինն ալ մահապատիժ կրեց մէկ տարի առաջ): Մահապատիժները գործադրուեցան սուրով:

Քապուլի «Իսլահ» թերթը դեկտեմբեր 21ին հրատարակեց մարդասպան Ապտիւլ Խալիք խանի խոստովանութեան լուսանկարը: Այդ խոստովանութեան համաձայն, Ապտիւլ Խալիք քանի մը տարի առաջ կը բարեկամանայ կնոջ մը որ խնամի էր Ղուլամ Սըտըք խանի եւ ազգական՝ Ամանուլլահի ուրիշ մէկ նախարարին: Այս կինը չափազանց խոր ազդեցութիւն ձգած ըլլալով իր վրայ, Ղուլամ Նապի խանի եւ Ղուլամ Ճէյլանի խանի մահապատիժէն յետոյ, համոզած էր Ապտիւլ Խալիքը թէ եթէ սպաննէ Նատիր շահը, ապստամբութիւն պիտի ծագի Աֆղանիստանի մէջ, Ամանուլլահ կամ Ղուլամ Սըտըք խան թագաւոր պիտի ըլլան եւ ինքն ալ մեծ պատիւներու պիտի արժանանայ: Օր մը Ղուլամ Սըտըքի, Ղուլամ Ճէյլանիի եւ Ղուլամ Նապիի բնակարանները խօսեցան իրեն հետ եւ միեւնոյն յանձնարարութիւնն ըրին: Խալիք յայտնեց թէ չուզեր գործել այդ ոճիրը, բայց գիշեր մը իր սիրուհին վախկոտ կոչեց զինքը եւ սպառնաց ամէն կապ խզել: «Վախկոտ» բառը խորապէս վիրաւորեց զիս եւ մէջքս կապեցի, իր պատուէրը կատարելու համար»:

Այս խոստովանութեան վաւերականութիւնը կը հաստատեն հինգ դատաւորներ: Կինը բանտարկուած է:

Գործազրկութիւնը կ'աւելնայ

Պաշտօնական տեղեկագրի մը համաձայն, նպաստընկալ գործազուրկներու թիւը աւելցած է դեկտեմբերի ընթացքին, վրդովիչ համեմատութեամբ:

Նոյեմբեր 25ին նպաստընկալներու թիւն էր 252,210, դեկտեմբեր 2ին՝ 257,836, դեկտեմբեր 9ին՝ 269,618, դեկտեմբեր 16ին՝ 285,455, իսկ դեկտեմբեր 23ին՝ 303,921, ինչ որ կը նշանակէ 50,000 յաւելում չորս շաբթուան մէջ:

Նախագահ Ռուզվէլթի պատգամագիրը

Ինչպէս գրած էինք, յունուար 3ին բացուեցաւ Մ. Նահանգներու 73րդ խորհրդարանին նստաշրջանը: Այս առթիւ կարդացուեցաւ Նախագահ Ռուզվէլթի պատգամագիրը, որ մանրամասնօրէն կը պարզէ իր տնտեսական եւ ելմտական վերակազմութեան ծրագիրն ու աշխատանքները: «Մեր ծրագիրը, ըսաւ, երկու նպատակ ունի,— ամրապնդել ելմտական չէնքին ամբողջութիւնը եւ վերջապէս գտնել փոխանակութեան միջոց մը որ մեր ժողովուրդին տայ գնելու եւ վճարելու կարողութիւն մը, նուազ յարափոփոխ քան անցեալին մէջ»: Յետոյ պարզեց երկրին առեւտրական կացութիւնը: «Վերջին ամիսներու ընթացքին, մենք բազմաթիւ քաղաքացիներէ պահանջեցինք հրաժարիլ իրենց ուզածն ընելու իրաւունքէն, եւ փոխարէն ընծայեցինք պետութեան պաշտպանութիւնը՝ իրենց կարգ մը քաղաքակիցներուն շահագործման դէմ»:

Պատգամագիրը կը խօսի նաեւ արտաքին քաղաքականութեան մասին, Զինաթափութեան մասին շեշտեց.— «Մ. Նահանգները չեն կրնար մասնակցիլ Եւրոպայի քաղաքական խնդիրներուն կարգադրութեան, բայց մենք պատրաստ ենք ամէն վայրկեան աջակցելու համաշխարհային գործնական միջոցներու, որպէսզի անմիջապէս կրճատուին սպառազինութիւնները եւ վար առնուին մաքսային պատնէշները»: Գալով պատերազմական պարտքերու հարցին, Պ. Ռուզվէլթ գոհացաւ յայտարարելով թէ կը յուսայ մօտերս տեղեկութիւններ հաղորդել խորհրդարանին: «Քանի մը ազգեր ճանչնալով իրենց պարտքերը, մասնակի վճարումներ ըրին: Ուրիշներ բան մը չվճարեցին: Միայն Ֆինլանտան ամբողջութեամբ վճարեց պայմանաժամը լրացած պարտքերը»:

Հինգ ֆրանքնոց թղթադրամները

Օրինապէս, հինգ ֆրանքնոց թղթադրամները արժէք չունին 1934 յունուար 1էն սկսեալ: Արդ, ելմտական նախարարութիւնը նկատի առնելով որ հրապարակ հանուած նիքէլ հինգնոցները անբաւական են, որոշեց որ թղթադրամները ընդունուին ցնոր տնօրինութիւն: Այս իմաստով շրջաբերական մը ուղղուած է ելմտական վարչութեանց եւ մասնաւորապէս նամակատուններուն, իսկ տասը եւ քսան ֆրանքնոց թղթադրամները անարժէք են վերջնապէս:

Դասակարգային պայքար պիտի խտանայ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ՝ երկրորդ հնգամեայ ծրագիրը, զանազան ձեռնարկներու մասին խօսելէ յետոյ, իբրեւ եզրակացութիւն կը շեշտէ թէ դասակարգային պայքարը պիտի սաստկանայ, քանի որ կատղած խափանարարներ, կուլակներ եւ ուրիշ թշնամիներ պիտի շարունակեն իրենց ջանքերը՝ խորտակելու համար խորհրդային ծրագիրները: 1937ին պէտք է անհետանան դրամատիրական տարրերու վերջին մնացորդները: Միեւնոյն ատեն պիտի շարունակուի զինուորական պաշտպանութեան ուժեղացումը, իսկ երկրորդ հնգամեայ ծրագրին գործադրութեամբ աւելի պիտի ամրապնդուի Խ. Միութեան կարեւորութիւնը, իբրեւ միջազգային պրոլետարիատին խարիսխը համաշխարհային յեղափոխութեան համար:

Ցուրտ ձմեռ Լիբանանի մէջ

Պէյրութի թերթերը կը գրեն թէ լեռները ծածկուեցան ձիւնով: Սօֆարի եւ Ցահր էլ Պէյտարի բարձունքները խիտ սաւանով մը ծածկուած են եւ անանցանելի դարձուցած երթեւեկը: Ներքին Տնօրէնութիւնը անմիջապէս գործաւորներ դրկեց ճամբան մաքրելու համար:

Հիւսիսային Սուրիոյ մէջ եւս սաստիկ ցուրտ կը տիրէ:

Հիւսիսային Սուրիոյ եւ Լիբանանի լեռնային շրջաններուն մէջ հօտերը վնասներու ենթարկուած են տիրող սաստիկ ցուրտին պատճառաւ: Հասպայեայի շրջանին մէջ եօթը մը եւ ամբողջ հօտը սառած են դաշտի վրայ: Լճացած ջուրերը սառած են Սայտայի կողմերը:

Ծովեզերեայ շրջաններն ալ վնասներ կրած են: Շոգենաւ մը որ Եափա կ'երթար Պէյրութէն փոթորիկի բռնուեցաւ եւ քիչ մնաց պիտի ընկղմէր, եթէ բեռը չնետէր ծով: Առագաստանաւ մը, Սայտայի մօտերը, ծով նետեց իր բրինձի բեռը, ծովամոյն ըլլալէ վտանգէն ազատուելու համար:

136 հոգի մեռան հանքի մը մէջ

Փրակայէն կը հեռագրեն թէ՝ աննախընթաց արկած մը պատահեցաւ Հէլառնի հանքին մէջ (Պոհեմիա): Կռիզու կամ ուժանակ պայթելով ստորերկրեայ շտեմարանի մը մէջ, հրդեհ ծագեցաւ 200 մեթր խորութեան մէջ, ուր 149 հանքագործներ կ'աշխատէին: Պայթիւնը սարսափելի էր: Բազմաթիւ պատուհաններ խորտակուեցան գիւղին մէջ, հանքէն քանի մը հարիւր մեթր անդին: Պայթիւնէն յետոյ, բոցեր սկսան բարձրանալ հորերէն, քանի մը քիլոմեթր հեռաւորութեամբ: Չորս հանքագործներ միայն ողջ ազատեցան, իսկ 13 հոգի ալ ծանրապէս վիրաւորուած:

Հռոմի տեսակցութիւնը

Անգլիոյ արտաքին նախարարը առջի օր երկար եւ սիրալիր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Պ. Մուսոլինիի հետ, միջազգային կացութեան մասին: Յետոյ մեծ ճաշ մը տրուեցաւ ի պատիւ իրեն: Յաջորդ օրը, նոր տեսակցութիւն մը ունեցան: Կ'ըսուի թէ անգլիական կառավարութիւնը պատրաստ է ընդունելու Ազգերու Դաշնակցութեան վերակազմութեան ծրագիրը, որոշ փոփոխութիւններով:

Այսպէս, Ազգերու Դաշնակցութեան ծոցին մէջ պիտի կազմուի քաղաքական Մեծերուն յանձնաժողով մը, բաղկացած՝ մեծ պետութիւններէն, որոնց ի հարկին պիտի միանան շահակից ազգերը: Այս յանձնաժողովը տեղեկագիր մը պիտի կազմէ իւրաքանչիւր հարցի մասին, յանձնելով ընդհ. ժողովի ուշադրութեան

Վերջին լուրերու համաձայն, զինաթափութեան մասին ալ համաձայնութիւն գոյացած է:

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ գահիլիճը հրաժարած ըլլալով, նորին կազմութիւնը յանձնուեցաւ առեւտրական նախարար Պ. Թաթարէսքոյի:

Կ'ըսուի թէ Երկաթեայ Պահակներու երկու ահաբեկիչները նշանակած են, սպաննելու համար արտաքին նախարար Պ. Թիթուլէսքօն:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԵԼՃԻՔԱՅԷՆ

ՄԵՐ ԳԱՂՈՒԹԸ ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

Նախապատերազմեան շրջանին Պելճիքոյ մէջ հաստատուած փոքրաթիւ Հայերը, 1916ին ընդհ. պատերազմի առեն ստիպուեցան Հոլանտա ապաստանիլ։ Հոն հիմնեցին ազգային կոմիտէ մը, որուն նպատակն էր օգնութեան հասնիլ կարօտ տարագիրներու, եւ քաղաքակիրթ ազգերուն ծանօթացնել հայկական տեղահանութեան ու ջարդերուն պատասխանատուները։

Զինադադարէն յետոյ, Հոլանտա ապաստանած Հայերը Պելճիա վերադառնալով, կազմեցին Ազգ. Կոմիտէն։ Անոր առաջին պարտականութիւնը եղաւ օգնութեան հասնիլ իր տարաբախտ հայրենակիցներուն, որոնք մազապուրծ ազատած էին Թրքական սպանդներէն։ Ամբողջ գաղութը, մղուած եղբայրական զգացումներէ, կարեւոր գումարներ տրամադրեց Պոլսոյ եւ ուրիշ գաղութներուն մէջ կազմուած ազգային հանգանակիչ մարմիններուն եւ միւս կողմէ՝ իր բարոյական ու նիւթական աջակցութիւնը նուիրեց այն հայրենակիցներուն որ եկած էին ապաստան գտնելու համար Պելճիոյ մէջ։ Տարիներու ընթացքին անոնց թիւը հետզհետէ շատցաւ։ Ներկայիս Պրիւքսէլի եւ Անվերսի մէջ հաստատուած Հայերուն թիւը մօտաւորապէս 1200է, որոնց 850ը՝ Պրիւքսէլի մէջ, եւ 350ը՝ Անվերսի մէջ։

Երկրին ընդարձակութեան պատճառաւ, եւ տարբեր ժամանակներու մէջ հետզհետէ հասնող եւ զանազան քաղաքներու եւ թաղերու մէջ հաստատուող հայրենակիցներու ժամանումով, կարելի չէ եղած մինչեւ այսօր ճշգրիտ վիճակագրութիւն մը պատրաստել։

Պելճիոյ նոր գաղութը կը կազմէ ինքնուրոյն հաւաքականութիւն մը, առանց յարանուանական եւ հատուածական խտրութեան։ Իր ազգային գործերը կը վարէ Գաղթ. Վարչութիւնը, մասնաւոր ծրագրի մը հիման վրայ եւ ներկայացուցչական դրութեամբ։

Ներկայացուցչական մարմինը օրէնսդիր գերագոյն մարմինն է, համարատու գաղութին եւ համարատու կեդրոնական վարչութենէն։

Ներկայացուցչական մարմնի անդամներու ընդհանուր թիւն է 30, որոնց 5ը Պրիւսէլէն եւ 3ը Անվերսէն։ գաղութներուն կողմէ կ'ընտրուին ընդհանուր եւ ուղղակի քուէարկութեամբ։ Ներկայացուցչական մարմինը իր մէջէն կ'ընտրէ Մայր Դիւանը եւ Կեդրոնական Գործադիր Վարչութիւնը, բաղկացած ութը անդամներէ, որոնց 5ը Պրիւսէլէն եւ 3ը Անվերսէն։

Նոյն մարմինը կը հակակշռէ իրմէ բխած Կեդր. Վարչութեան բոլոր գործունէութիւնը, կը վաւերացնէ անոր կանոնագիրը, կը ճշդէ տարեկան Ելեւմուտքը, եւ ամէն տարի կը քննէ ու կը վաւերացնէ անոր հաշուեկշիռը։

Կեդր. Վարչութիւնը հաւաքաբար կը վարէ Պելճիոյ գաղութին ընդհանուր գործերը. իր պաշտօնավարութեան շրջանը մէկ տարի է, որմէ յետոյ հաւաքաբար հրաժարական կու տայ, Ներկայացուցչական մարմնին ներկայացնելով իր գործունէութեան բարոյական ու նիւթական համարատուութիւնը։

Ներկայ վարչութեան անդամներն են — Պրիւսէլէն՝ Տոքթ. Պ. Մուրատեան, ատենապետ, Յ. Թօփուզեան, դեր-ատենադպիր, Մ. Ղազիկեան, գանձապահ, Վ. Մարտիկեան, խորհրդական, Խ. Գայանթարեանց, խորհրդական

ԱՆՎԵՐՍԷՆ՝ Ն. Զամքէրթէն, դեր-ատենապետ, Գ. Պարսամեան, ատենադպիր, Ն. Վրոյր, խորհրդական։

Վարչական մարմնին անդամները, թէեւ տարբեր հոսանքներէ, համերաշխ ու գովելի գործունէութիւն մը ցոյց կու տան բոլոր խնդիրներուն մէջ, ինչ որ կրնայ օրինակ ծառայել ուրիշ գաղութներու։

Պելճիոյ Գաղթ. Վարչութիւնը պաշտօնապէս ճանչցուած է տեղական իշխանութիւններուն կողմէ, որոնց հետ կը մշակէ բարւոք յարաբերութիւններ։ Հայրենակիցներու դիմումներուն վրայ, կու տայ ծննդեան, ամուսնութեան եւ բարի վարուց վկայագրեր, որոնք ի զօրու ըլլալու համար կը վաւերացուին «Նանսէնեան Օֆիսի» Պելճիոյ ներկայացուցիչ Ռոպէր Քոսպոյի կողմէ։ Իր առած վկայագրերով, անգործ ու կարօտ հայրենակիցներ զերծ կը կացուցուին ինքնութեան տոմսերու վճարումէն, եւ պետական նպաստներ կը ստանան։

Տեղական իշխանութիւնները, անցեալ տարի շրջաբերականներ ուղղած էին Թաղապետութեանց արձանագրութեան դիւաններուն, հրահանգելով ինքնութեան տոմսերու վրայ հայ գաղթականներուն ազգութիւնը «Թուրք» նշանակել, փոխանակ «Հայ»ի։ Վարչութիւնը, հակառակ իրաւական ու միջազգային կարգ մը դժուարութեանց, իր կատարած բազմաթիւ դիմումներուն շնորհիւ, յաջողեցաւ «Réfugié Arménien» մակագրութիւնը աւելցնել տալ ինքնութեան տոմսերուն վրայ։

ԽՆԱՄԱՏԱՐԱԿԱՆ.— Գաղթային վարչութիւնը այս մարզին մէջ ալ կատարած է իր պարտականութիւնը։ Իր տարեկան պիւտճէին (50—60,000 Ֆր.) կարեւոր մասը յատկացուցած է կարօտ հայրենակիցներու անմիջական պէտքերուն։ Անոնց թիւը դժբախտաբար զգալի յաւելում մը կրած է տիրող տնտեսական աննախընթաց տագնապին պատճառաւ, ինչպէս նաեւ կարգ մը ծխախոտի հայ գործարաններուն փակումով։ Անցողակի յիշենք այդ գործարանատէրերուն անունները. Դաւիթ Մարեան (Davros), Զամքէրթէն (Arax), Մաթոսեան եղբարք (Marouf), Էնֆիէճեան եւ Գայանթարեանց (Enfi)։

Վարչութիւնը իր ատենապետին միջամտութեամբ եւ անոր անձնական դիմումներուն շնորհիւ, յաջողած է առաջքն առնել բազմաթիւ վտարումներու. մեծ մասամբ դժբախտ երիտասարդներ, որոնք կրցած են ապաստան գտնել այս հիւրընկալ երկրին մէջ, եւ յաճախ բարեկաւած իրենց ընթացքը եւ ինքնաբաւ դարձած։ Միւս կողմէ, որոշ չափով սահմանափակած է Ֆրանսայէ կամ ուրիշ երկիրներէ Պելճիա եկող եւ հայ բարեկեցիկ ընտանիքներէ սպառնալիքներով դրամ կորզող թափառաշրջիկներուն շահատակութիւնները

ԿՐԹԱԿԱՆ.— Հակառակ տեղական անյարմարութիւններուն եւ կարգ մը ուրիշ դժուարութեանց, վարչութիւնը իր ժողովարանը տրամադրած է Հայերէն լեզուի դասախօսութեանց, որոնց կը հետեւին երեսունի չափ աշակերտներ, Օր. Մ. Գույումճեանի հսկողութեան տակ։ Այս մասին վերջերս մասնաւոր թղթակցութիւն մը հրատարակուեցաւ «Յառաջ»ի մէջ։

ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ.— Ըստ կանոնագրի ամէն յարանուանութիւն ազատ ձգուած է իր միջոցներով կազմակերպել իր հոգեւոր մատակարարութիւնը։

Իւրաքանչիւր յարանուանութիւն բացարձակապէս ազատ է իր զուտ կրօնական գործերուն մէջ, որոնք կը տնօրինուին իւրաքանչիւրի իրաւասու պետին կողմէ եւ անկէ տրուած հրահանգներուն համաձայն։

Եկեղեցական գործերը վարելու համար հոգաբարձութիւնները կը նշանակուին Կեդր. վարչութեան կողմէ եւ ուղղակի համարատու են անոր։ Այդ հոգաբարձութիւնները զուտ կրօնական հարցերէ դուրս գաղութին անունով, տեղական իշխանութեանց կամ ուրիշ ազգային մարմիններու մօտ որ եւ է դիմում կամ ձեռնարկ ընելու իրաւասու չեն։

Հայ կաթողիկէ հասարակութիւնը, որ քիչ թիւով Հայեր կը համրէ իր ծոցին մէջ, ունի իր հոգեւոր հովիւը յանձին Յ. Նալպանտեան վարդապետի։ Յիշեալը յաճախ միջամուխ կ'ըլլայ իրեն չվերաբերող գործերու, եւ տեղի կու տայ դժգոհութեան ու քննադատութիւններու։

Գալով բուն գաղութին, երեք տարիէ ի վեր զրկուած է հոգեւոր մխիթարութենէ։ Կ'ուզեն մնայուն հովիւ մը, որ ըլլայ զարգացած, լեզուագէտ եւ պարկեշտ, եւ իբր կրօնական՝ հեռու մնայ քաղաքական եւ կուսակցական պայքարներէ։ Արդարեւ, այս բարեմասնութիւններով օժտուած եկեղեցական մը կրնայ մեծ օգտակարութիւն ունենալ գաղութին հայ լեզուի, պատմութեան եւ աւանդութիւններուն պահպանման համար, եւ կարեւոր չափով առաջքն առնել ապազգայնացման ու օտարացման անխուսափելի վտանգին ինչպէս նաեւ օտար ամուսնութիւններուն։ Դժբախտաբար այս մասին Գաղթ. Վարչութիւնը չէ իրականացուցած իր վրայ դրուած յոյսերը։

ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.— Պելճիոյ մէջ գոյութիւն ունին զանազան Միութիւններ, որոնց մասին պիտի անդրադառնամ ուրիշ թղթակցութեամբ մը։

Ըստ կանոնագրի, միութիւնները, իրենց սեփական մարզին մէջ անկախ ըլլալով հանդերձ, պարտին իրենց ներքին կանոնագիրը վաւերացնել Կեդր. վարչութեան, եւ տարին մէկ անգամ անոր յղել իրենց հաշուեկշիռը ի գիտութիւն։

Գաղթ. Վարչութիւնը, իր համերաշխ գործունէութեան շնորհիւ, բարեւոք ու մտերիմ յարաբերութիւններ կը մշակէ բոլոր միութիւններուն հետ։

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՍԿԻ

ԵԼԷ՛Ք ՄՐՑՈՒՄԻ, ԵԹԷ ԿՐՆԱՔ

Թորոնթոյի մեծահարուստ դատաւորներէն Չարլզ Միլլէ մեռաւ, իր հսկայ հարստութիւնը կտակելով Թորոնթոյի այն կնոջ, որ 1926—1936, այսինքն տասը տարուան ընթացքին, ամէնէն շատ զաւակ կ'ունենայ։

Հաւանաբար, կը գրէ հեռագիրը, հարստութիւնը տրուի տիկին Գակնաթոյի, որ 1926էն ասդին ութ զաւակ բերած է աշխարհ, իսկ 1926 առաջ աշխարհ բերած զաւակներն ալ եթէ հաշուենք՝ տիկինը մայր է 22 զաւակի, բոլորն ալ ողջ եւ առողջ։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԶՈՒԻՑԵՐԻԱՅԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՑԻՒՐԻԽԻ ՄԷՋ

Մի զարմանաք, եթէ ըսեմ թէ, հեռաւոր այս անկիւնն ալ տաք ու պաղ հայկական կեանք մը ունեցած է ժամանակին։

Ցիւրիխի հայ շունչը կը սկսի 1910էն։ Հիներէն այսօր կան միայն Տ. Գիրիշճեան եւ Օ. Գալուստեան, Ամասիացի։ Առաջինը ամուսնացած՝ տեղացի աղջկան մը հետ։

Ընդհ. պատերազմին, գաղութը աւելցած է հետզհետէ, երեսունէն մինչեւ 75 անձի, ընդհանրապէս ուսանողներ։ Մեծ կռուորդին, Հարկ տեսած են կազմակերպուիլ եւ Միութիւն մը կազմել, հայ աշխարհը այս երկրի ժողովուրդին ծանօթացնելու եւ իրենց հայրենակիցներուն նիւթապէս ու բարոյապէս օգտակար ըլլալու համար։ Միութեան անդամներուն թիւը մինչեւ 70ի բարձրացած է։ Սակայն, ուսանողական շրջանը լրացնողը հոս արմատ չէ բռնած եւ դացողները միութիւնն ու կազմակերպութիւնը միասին տարած են։

Այժմ ընդամէնը 5—6 Հայեր կան։ Ունին երկու ուսանողներ, մէկը Մուրատեան, բնիկ Ամասիացի, իրաւաբանական, միւսը՝ Գ. Ծանիկեան, ճարտարապետական

Տեղացիներէն անոնք որ հայ ժողովուրդին ծանօթացած են, խոր համակրանքով կը խօսին։

Բայց, ինչպէս քիչ մը ամէն տեղ, հոս ալ քանի մը տասը – փախուստներ, այս ժողովուրդին ազնուութիւնը չարաչար գործածողներ գործ ունեցած են ոստիկանութեան հետ։ Այնպէս որ, պետական շրջանակները չունին այն վստահութիւնը ինչ որ ունի հանրութիւնը

Այսպէս օրինակ, պատահած է որ, անցորդ հայ երիտասարդներ կեղծում գործեն կամ հարուստ «զաւակ» ձեւանալով դրամ չորթեն.

Պատահած է նաեւ որ ժամանակ մը վաճառականութիւն ընելէ յետոյ, մեծ դրամագլուխով փախչին եւ իրենց օժիտը ձեռք տան։

Նոյնպէս պատահած է որ, զուտ տեղացիներէ, հայ որբերու, հայ տարագիրներու համար կազմուած կոմիտէին դիմելով, սպառնալիքներ ընելով խեղճերուն յատկացուելիք գումարներէն անխղճօրէն չորթեն։ Անոնք ալ ի վերջոյ գործ ունեցած են ոստիկանութեան հետ։

Ինչպէս ըսի, հակառակ անոր որ մեզի հետ կապակցութիւն չունին, եւ սակայն այս բարեսիրտ ժողովուրդը կը պահէ իր ծոցին մէջ երկու հայանպաստ կոմիտէներ։ Մէկը Լիբանանի (Ղազիր) հայ կուրանոցին օժանդակութեան համար։ Այս հաստատութիւնը ունի խանութ մը, որուն մէջ կը սպառին կոյրերու ձեռական արտադրութիւնները։

Ամէն գիտակից Հայ, անկարելի է որ յարգանք չունենայ երբ այս խանութին դրան վրայ կը տեսնէ «Հայ – Զուիցերիական բարեգործական կոմիտէ» նշանատախտակը։ Ապակեփեղկերուն մէջ կը ցուցադրուին կապերտներ, ձեռական աշխատանքներ։ Ուրկէ՞ ուր։ Ո՞ր հայ վաճառականը պարտաւորուած է գործել այդ անունով

Երկրորդն է «Հայասիրական Զուից. կոմիտէ»ն որ բան գործ ըրած է հայ չքաւորներու եւ դժբախտներու օժանդակելէ; (Այստեղինը մասնաճիւղն է Պազըլի կամ Պալի)։

Լաւագոյն օրինակը չէ՞ ու մանաւանդ լաւագոյն ապտակը չէ՞, երբ օտարներ մեզի ի նպաստ կ'աշխատին, մինչ մենք ակադեմական վնասակար վէճերու բռնուած ենք։

Մինչեւ ե՞րբ պիտի երթայ ազգը այս պայքարը։ Կը քանդե՞նք թէ կը շինենք։

Յօնք շինելու տեղ աչք չե՞նք հաներ։

Եթէ մեր ներքին տգեղութիւններուն տեղեակ ըլլային այս մարդիկը, մխիթարական այս երեւոյթն ալ կը կորսնցնէինք.

Հեռաւոր այս անկիւնը նստող մեր «խորթ» հայրենակիցները շատ հայրենասէր են եւ կը սրբեն քանի մը խարեբաներու արարքները։

Թող չցաւին Ֆրանսահայ հոծ մը եղած հայրենակիցներս — մանաւանդ երիտասարդները — երբ ըսեմ թէ այս ափ մը հայրենակիցները ոչ օտար լեզու կը խօսին իրարու հետ, ոչ ալ կը ծածկեն իրենց ազգութիւնը։

Երբ հոս եկայ, սկսան հարցումներ տեղացնել ազգային կեանքի մասին։

Այս 250 հազարնոց ճարտարարուեստի շէնք քաղաքին մէջ սեփականատէր են Պ. Տ. Քիրիշճեան (գորգի լուացարան) եւ Պ. Օննիկ Գալուստեան (փորագրիչ – լուսանկարիչ)։ Այս վերջինը ծանօթ է նաեւ գրական շրջանակի մէջ, հանդուցեալ Թէոդիկի 1925ի Տարեցոյցին մէջ Հայոց զինանշանի մասին հրատարակած ուսումնասիրութեամբ եւ Պարսամեան եղբայրներու այս տարուան «Կեանք եւ Արուեստ»ի մէջ իր պրպտումներով։

Այստեղ կը գտնուի նաեւ Տիկ. Վէքիթայն, ծնեալ Աբէլեան, Կովկասահայ։ Հակառակ իր բարձր դիրքին (ամուսնացած է Ցիւրիխի քաղաքապետին հետ), սիրով կը տեսակցի իր հայրենակիցներուն հետ։

Կ. ՊՕԼԻԿԵԱՆ

"ԹՐՔԱԿԱՆ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԻՒՆ,,

0000

ՊՈՒԼԿԱՐԱԿԱՆ ԹԵՐԹԻ ՄԸ ԿՏՈՒ ԽՕՍՔԵՐԸ

Պուլկարերէն «Թրակիա» թերթը հետեւեալ խմբագրականը ունի (21 դեկտ.)։

Ըսէ՛Ք փաշան ու Րիւշտի պէյի ինչ բանի յեցան՝ Պուլկարիա գալու պաշտօնակատարութիւնը ունեցան, երբ նոր ստորագրած էին Յունաստանի հետ այն դաշնագիրը, որ բացայայտօրէն մեր դէմ ուղղուած էր։ ... Հակառակ անոր որ «Թուրանի» եւ «Ալիթեն Օրտուի» միջոցաւ բաւական հող կը սասանի, այսուհանդերձ հանրապետութիւնը դեռ յաջողած չէ մեզ երջանկացընելու՝ մեր խորհրդարանին մէջ Կիւմիւլճինայի երեսփոխաններ գնելով (Յառաջ.— Կ'ակնարկէ վարչապետ Թասոսլավովի օրով Թուրքեւպուլկար բարեկամութեան՝ ընդդէմ Յունաստանի, ու կը հեգնէ զայն)։ Անշուշտ, Թուրք վարիչները ապացուցած խաբեբայութեան ու սպառնալիքին։ Մի՞թէ չեն կարող մեզ անգամ մըն ալ խաբել, երբ մօտաւոր անցեալին մէջ ունին 1915 տարին՝ Մարիցայի համաձայնութեամբ, եւ, յետոյ Էնկիւրիի դաշնագրով։ Եթէ ասիկա նպատակին չծառայէ՝ կը մնայ սպառնալիքը, — Թուրքիան ի վիճակի է մեզ թշնամիներով շրջապատելու, այն պարագային երբ մենք չենք համաձայնիր բռնի ուժով իր բարեկամը ըլլալու։ Պուլկար ժողովուրդը բոլորովին պաղ ընդունելութիւն մը ըրաւ Թուրք հիւրերուն, իսկ կառավարութիւնը արարողակարգային յանձնառութիւնները կատարելէ վերջ, զանոնք ճամբեց «բարեկամական» դաշնագրի պայմանաժամին երկարաձգումովը, հակառակ անոր որ այդ բանը տեղի պիտի ըլլար երկու տարի վերջ։

Եւ ահա Րիւշտի պէյ կը սկսի իրականացնել իր սպառնալիքը։ Առաջին վայրը Պէլկրատ էր։ Պէլկրատի եւ Եւքսինոգրատի (Վառնա) մէջ երկու Թագակիրներու հանդիպումները որ եւ է նշանակութիւն չունին Թուրք արտաքին նախարարին համար։ Ընդհակառակն, ան ճեպարեց կանխել մեր արքայական զոյգին Ռումանիա այցելութիւնը։ Իր յաջողութիւնը, սակայն, հաւասար է այն յաջողութեան զոր ունեցաւ Պուլկարիոյ մէջ, հակառակ անոր որ հոն ոչ – յարձակման դաշինք մը կնքեց։ Հարկ է հաւատալ Րիւշտի պէյի կատարեալ անյաջողութեան, քանի որ Պուլկարիոյ մէջ անոր ամենաջերմ պաշտպանը՝ «Զօրա» թերթն իսկ զայն այլ եւս Տօն Քիշօտ որակեց։ (Յառաջ.— «Զօրա» կառավարութեան ամենամօտ թերթն է ու գրեթէ ամէնէն ազդեցիկը։ Երեք շաբաթ առաջ, գրած էր տնօրէնին ստորագրութեամբ, շատ կծու խմբագրական մը՝ «Թուրանեան սանձերը» — Տօն Քիշոտի ձիուն՝ վերնագրով։ Այդ խմբագրականին թարգմանութիւնը եւս զրկած է մեր թղթակիցը եւ պիտի հրատարակենք առանձին)։

Հազիւ թէ յաջողի նաեւ Ռումանիոյ մէջ, ուր կ'ուզէ մտնել «փոխ – այցելութիւն» մը տալ Պ. Թիթիուլեսքուի։

Թուրքիոյ ներկայ անյաջողութիւնը, սակայն, պէտք չէ որ մեզ կուրացնէ։ Հարկ է անհրաժեշտ եզրակացութիւնները հանել ու մեր դիրքը ճշդել՝ այս դրացիին հետ մեր ապագայ յարաբերութեանց տեսակէտէն։ Ըստ մեզի «Նոր» հանրապետական Թուրքիան ամենազէն տրամադրութիւններն ունի մեզի հանդէպ։ Պատճառները կրնան ըլլալ բազմազան ու բազմաթիւ։ Եւրոպայի մէջ՝ Թուրքիոյ ցանկութեանց ամենամեծ խոչընդոտը, երբեմն թուրք մեծ կայսրութեան ամենամեծ հարուածիչը, պատերազմի դաշտերու ամէնէն ուժեղ թշնամին, Պոլսոյ եւ Տարտանէլի համար ամենավտանգաւոր դրացին մենք՝ Պուլկարներս ենք դարձեր։ Ի՞նչպէս կրնանք Թուրքիոյ բարեկամութիւնը ուզել։ Այս պատճառաւ, Րեֆիք պէյ իրաւացի էր,— եթէ նայինք թրքական ակնոցով։ Ան քարտ. է Ցուլը կուսակցութեան եւ քարոզչութեան վաղուան նախարարը, եւ որ երբեւ հիւր եկած էր մեզի՝ Ըսէ՛ք փաշայի եւ Րիւշտի պէյի հետ, ու յանդգնութիւնը ունեցաւ մեր լրագրողներուն յայտարարելու թէ՝ Պուլկարիա ամէն բան կ'ուզէ, բայց միայն կ'ուզէ ու ոչինչ կու տայ։ Նոյն իսկ ընթացք չի տար հաշտութեան դաշնագիրներուն, ինչպէս, օրինակ, վճարովի բանակ ունենալու պարագան։ Ինչպէս կ'երեւի, Թուրքերուն դպեր է որ զինուորական բաւարար հակակշիռ չկայ մեր վրայ։ Րեճէպ պէյ, ուրեմն

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (29)

"ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ,,

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳՈՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Վիճէի միջէն եւս գետակ մը կ'անցնի՝ Արհաւիի նման։ Այս գետակին երկու եզերքները բարձր կատարներով սահմանաւորուած են։ Տեղատարափ անձրեւի առեն, այս կատարներէն հոսող ջուրը կու գայ գետ, ու այս վերջինը յորդելով քաղաքը կ'ողողէ։ Այս յորդումը բազմաթիւ դժբախտութեանց պատճառ ըլլալուն, ժողովուրդը զգոյշ կը մնայ ու փորձանքը կռահելուն պէս, գագաթները մագլցելով կեանքը կը փրկէ։

Թէշքիլաթը Մախսուսէն, Վիճէի մէջ հաստատուելէ յետոյ, գետակին շուրջի կատարներուն վրայ տեղաւորեց «Մարս» սորված տղաքը։ Տղաքը գիշեր ցերեկ պահակ կը սպասէին եւ դէպքի մը պարագային, կամ սուլիչի եւ կամ լոյսի միջոցաւ Վիճէ կը տեղեկացնէին

Գիշեր մը, Թէշքիլաթը Մախսուսէի պատկանող անձեր, երբ դատաւորին տունը կ'երթային, հեռուէն եկող սուլիչի ձայներ լսեցին։ Անտարակոյս շատ տունները գտնուող պահակ տղոցմէն մին նշաններ կու տար քաղաքին աւելի մօտ գտնուող իր ընկերոջ։

Րոպէ մը վերջ սուլիչին ձայնը աւելի մօտէն լսուեցաւ։ Ամէն վայրկեան փորձանքի մը սպասող եւ միշտ զգոյշ կեցող Թէշքիլաթի էֆէնտիները երբ լսեցին իրենց ականջները, նախ լաւ չհասկցան թէ ինչ է տրուած նշանը։ Որովհետեւ, Մարսի գիրքերէն ոմանք սխալ կը տրուէին։ Վերջապէս, երբ սուլիչի նշանները կրկնուեցան, հասկցան որ քաղաք կ'ողողուի.

— Ջուրը կ'ողողէ, փախէք։

Թէշքիլաթի անդամները, որոնք տեղացիներէն գիտէին թէ ինչ կը նշանակէ՝ Վիճէի մէջ, գետին յորդումը, անմիջապէս աջ ու ձախ հաղորդեցին թէ «վտանգ կայ», ժողովեցէք եւ չէթէի մարդիկը սկսան բանակատեղին պարպել։ Մարդիկը, նախ, իրենց կռնակները առած, տանը վարի յարկէն բարձր վայրերը կը փոխադրէին ռազմամթերքը եւ ուտեստեղէնները։ Այդ պահուն հասկցեր էին թէ քանի մը վայրկեանէն ջուրը իր տակը պիտի առնէ շէնքերը։ Բայց, մարդիկը իրենց բոլոր ճիգերը ի գործ դնելով եւ ծանր սնտուկներն ու պարկերը իրենց շալակն առած՝ դատաւորին տունը յաջողած էին պարպել։ Մինչեւ վերջին րոպէն՝ պարպումի աս գործին հակող Թէշքիլաթի անդամները հազար դժուարութեամբ անցնելով փողոցները ողողող ջուրի մէջէն, հազիւ փրկեցին իրենց կեանքը։

Պատերազմի պատրաստութիւններով, չէթէի կազմութեամբ հաղորդակցութեան գործերով օրն ի բուն զբաղող անձերը տանը մէկ իրարանցումի կը մատնուէին նման դէպքերով. որ անպակաս էին։ Ջուրի ողողումը անցնելէ եւ սննդեղէնն ու զինամթերքը իրենց տեղերը փոխադրելէ վերջ, էֆէնտիները, տանը վարի յարկը նստած՝ պատերազմէն, կացութենէն եւ ապագայէն կը խօսէին։ Պահ մը խօսք անցաւ Ռուսերուն գործածած լրտեսներու մասին։ Լուր տրուած ըլլալով որ Հայեր, Լազի կերպարանքով յաջողած են սահմանէն ներս մտնել, առանց դէմ ձեռք առնուելիք միջոցներու մասին կարծիքներու փոխանակութիւն կ'ընէին։

Հաւանական կը թուէր որ այս լրտեսները մինչեւ քաղաքները պիտի մտնեն, չէթէական կազմակերպութեան մասին հետազօտութիւններ պիտի կատարեն եւ եւ Թէշքիլաթը Մախսուսէի դէմ դաւադրութիւններ պիտի կազմակերպեն։ Այդ պատճառաւ, քանի մը ընկերներ կ'առաջարկէին աւելի խիստ պաշտպանութեան մը տակ առնել Վիճէի բանակատեղին։ Երբ բուռն կերպով կը վիճէին այս խնդրի մասին, վարի յարկէն մէկէն ի մէկ լսուած հրացանի պայթիւն մը ընկերները ընդոստ ոտքի հանած էր։

Ո՛վ կրնար պայթեցնել այս զէնքը։ Վարի յարկը գտնուող ուտեստեղէնին եւ ռազմամթերքներուն համար միշտ պահակ մը կը սպասէր։ Մութը իջնելէն վերջ՝ յարձակման ու նախ պահակը սպաննած էին։

Բոլոր ընկերները խռոված ու իրար անցած՝ սանդուղին գլուխը բռներ էին՝ իրարու այդ հարցումները ընելով։ Հոն պիտի սպասէին՝ վերահաս ուժերը ձեռքերնին, եւ ի հարկին, իրենց զէնքը դիւրութեամբ պիտի պաշտպանէին, մինչեւ որ դուրսէն օգնութիւն գար։

Բայց, քանի մը րոպէի մէջ տեղի ունեցած այդ դէպքերուն իբրեւ հետեւանք մտածուած այդ պաշտպանութեան ծրագիրը իրականին մէջ որ եւ է արժէք չունէր։ Որովհետեւ, եթէ ներսը թշնամի մտած էր կը բաւէր կրակ մը տալ վարի յարկի ռազմամթերքներուն, ոչ միայն բանակատեղիին տրուած դատաւորին տունը, այլ եւ թերեւս ամբողջ Վիճէն օդը հանելու համար։

Այսուհանդերձ, թէեւ բոլոր ընկերները մթերանոցին քով դիրք բռնած կը սպասէին, վարի յարկէն որ եւ է ձայն չէր գար։ Ատոր վրայ, Րիզա պէյ պահակին պոռաց.

— Հասա՛ն, ո՞ւր ես։

Հրամանատարին ձայնը հազիւ լսած, վարէն «Հոս եմ, էֆէնտիմ, բան մը չկայ, մի մտահոգուիք, փորձանք մըն էր, պատասխանեց։

Այս պատասխանին վրայ լայն շունչ առին էֆէնտիները եւ, անմիջապէս վար վազելով, Հասանը շրջապատեցին,

— Ի՞նչ կայ ըսէն՝ ապշած պահակէն ճշմարտութիւնը հասկնալ աշխատելով։

Վերջապէս, Հասան յաջողեցաւ դժուարութիւններով բացատրել գլխէն անցած փորձանքը։

Հասան մէկն էր անոնցմէ, որոնք նոր առնուած էին Թէշքիլաթը Մախսուսէի մէջ։ Թէեւ լաւ գիտէր զէնք գործածել, բայց բնաւ տեսած չէր նոյն օրը իրեն տրուած մաուզէրներէն։ Որովհետեւ շատ հետաքրքրուած էր, պահակ կեցած առեն սկսած էր զէնքը խառնել։ Ճիշդ այդ պահուն սակայն, հրացանը յանկարծ պայթած եւ գնդակը վախցուցած էր ճիշդ այն առեն երբ բանակատեղին շուրջ զգուշութեան մը մասին կը խօսէին։

Պահակ Հասան, իր յանցանքին գիտակ ըլլալով, հրացանին պայթիւնէն նախ բնաւ ձայն չէր հանած, եւ սթափած էր այն առեն, երբ Րիզա պէյ սանդուղի գլխէն պոռացած էր — «Հասա՛ն»։

Բնականաբար, նախ չէին հաւատացած Հասանի այս յայտարարութեան եւ զայն երկար բարակ հարցաքննած էին։ Բայց, այս հարցափորձին իբրեւ հետեւանք, բացարձակապէս համոզուած գոյացուցած էին թէ Հասան փորձանք մը անցուցած է։

(Շար.)

կը փափաքի աւելի խիստ հակողութիւն մը Պուլկարիոյ վրայ, որ Թուրքիոյ երէկի զինակիցն էր ու այսօրուան առաջին թաքնկամը: Իսկ Բիւշտի պէյ, ի պաշտպանութիւն Արեւմտեան Թրակիոյ, չքաշուեցաւ թրքական հին բանաձեւը գչելու,— «միայն արիւնով հող կը զիջինք»: Անշուշտ, Բիւշտի պէյ մոռցաւ որ 1915ին զիջած են Մարիձայի հովիտը: Այն ատեն, սակայն, Թուրքիան անդունդին եզրն էր, ու միայն Պուլկարիոյ պատերազմի մասնակցութիւնը զայն փրկեց (Յառաջ.— Ու մեր մուխն ալ մարեց): Չէինք փափաքիր խօսիլ Թալեաթ Փաշայի մասին, ու նաեւ ուրիշ շատ մը պաշտպանութեան արիթներու՝ ի նպաստ Թուրքիոյ:

Եւ սակայն, Պուլկարիոյ հանդէպ Թուրքիոյ քաղաքականութիւնը յստակօրէն գծուած էր,— կատարեալ թշնամութիւն՝ դիւանագիտական ձեւերու եւ բարդութեանց ետեւ ծածկուած: Առեն է, այլ եւս, որ մենք եւս Թուրքիոյ հանդէպ վճռական դիրք մը բռնենք, ու, եթէ ոչ աւելիով, գոնէ պատասխանենք միեւնոյն միջոցներով: Թող ոչ ոք պատրանքներ հիւսէ ինչպէս մեզի կը յանձնարարէ Գ. Նէրքով, ըսելով.— «Եթէ Թուրքիոյ մէջ հանրաքուէ մը կատարուէր, Թուրք ժողովուրդը անպայման պիտի դատապարտէր իր վարիչներուն հակապուլկար քաղաքականութիւնը»: Արդարեւ, մարդ պէտք է վստահաւոր միամիտ մը ըլլայ, կամ մեծ ցնորամիտ մը, որպէսզի կարծէ թէ Թուրքիոյ մէջ կրնայ գոյութիւն ունենալ հանրաքուէ, ազգային կամք, բնաւորութիւն եւն.: Միթէ դեռ պարզ չէ՞ որ բոլոր գեղեցիկ բառերը քօղ մըն են լոկ՝ Թուրքիոյ ամէնէն եղերական կառավարութեան վրայ, որ վաղուց գլխից անցաւ Սուլթան Համիտի բռնապետութիւնը:

ԽՄԲ.— «Թրակիա» թերթը իր այս թիւին մէջ հրատարակած է նաեւ Ա. Ահարոնեանի «Ախազանգ»ը, թարգմանութեամբ Պ. Ա. Ա. Ժ.ի:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՊՕՄՕՆԻ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻՆ Կաղանդը

ooooo

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Դեկտ. 31 կիրակի յետ կէսօր ժամը 3ին, Պօմոնի Ս. Գ. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ սրահին մէջ՝ խուռն բազմութեան մը ներկայութեան տեղի ունեցաւ Մանկապարտէզի կաղանդի հանդէսը՝ նախագահութեամբ Մեսրոպ քահանայ Աւետեանի Կարգապահութեան կը հսկէին Թաղ. Խորհուրդի ժրաջան անդամները:

Ցայտագիրը հաճելի էր իր պէսպիսութիւններով եւ խոր գոհունակութիւն պատճառեց ծնողներուն: Վարիչ մանկապարտիզպանուհի օր. Գայիանէ Մարտիրոսեան եւ իր օգնական Տիկին Մարի Վանոյեան իրենց բոլորանուէր ճիգերով կարճ ժամանակուան մէջ կրթական այս հանդէսը պատրաստած էին՝ բազմակողմանի բովանդակութեամբ: Խիստ գնահատելի էր իրենց տարած աշխատանքը:

Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր հայրենիքով»: Ցետոյ կանոնաւոր յաջորդականութեամբ տեղի ունեցան, միահամուռ ծափերու մէջ, արտասանութիւններ, մեներգներ, երամախօսութիւններ եւ պարեր, որոնց մէջ ուշադրաւ էին «Գեղջկական հեռախօսը», «Հօրեղբօրս պարը», «Պզտիկ ճուտիկները» եւ «Ես տիկին եմ» զաւեշտը: Ընդհանրապէս բոլոր փոքրիկները ալ իրենց տարած դերուն մէջ խիստ յաջող էին: Մանրամասնութիւններն անգամ նկատի առնուած էին:

Ամէնէն վերջը Կաղանդի ծառը աճուրդի դրուեցաւ, որմէ գոյացաւ կոկիկ գումար մը: Շահեցաւ Պ. Յակոբ Յարութիւնեան:

Թաղ. Խորհուրդը աղնիւ կարգադրութիւնն ըրած էր զիլոյի եւ Թաղի փոքրերուն կաղանդի նուէրներ բաժնելու, ինչ որ բոլոր պզտիկներուն համար անակնկալ մը եղաւ:

Ահաւասիկ օրինակելի Թաղ մը, ուր Թաղ. Խորհուրդ, կրթական աշխատաւորներ եւ քահանայ կը գործեն անձնուիրաբար եւ ուշադրաւ համերաշխութեամբ, ինչ որ բոլորին ալ համակրանքը գրաւած է:

Պօմոնը Մարսիլիոյ ամէնէն խոստմնալից արուարձանն է, ուր սկսած է կեդրոնանալ հայ գաղթականներու մեծագոյն մասը: Պէտք է ըսել որ Թաղ. Խորհուրդը իր լուրջ գործունէութեամբ կը պատրաստէ Պօմոնի համար փայլուն ապագայ մը: Ժողովուրդն ալ իր կարգին՝ միշտ պատրաստ գտնուած է անոր կողքին՝ իր նիւթական ու բարոյական լայն աջակցութեամբ:

Թաղեցի

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ ՈՒ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ

ooooo

ԼԻՈՆ, 1 յունվ. (Յառաջ).— Նոր տարուան շաբաթ իրիկունը սահդրուած էր ընտանեկան ջերմ մթնոլորտ մը Գ. Թաղապետարանի սրահին մէջ, Կարմիր Խաչի նախաձեռնութեամբ:

Կոկիկ բազմութիւն մը եկած էր քաջալերելու այս գեղեցիկ հանդէսը: Բեմին ձախ կողմը շինուած էր խոշոր ծառ մը, ուր քիչ վերջ «Կաղանդ Պապան» պիտի գար նուէրներ բաժնելու փոքրիկներուն. Իսկ բեմին ճակատը կը զարդարէին զոյգ եռագոյնները: Հանդէսը անցաւ ճոխ գեղարուեստական բաժինով մը: Խմբական պարեր կատարուեցան փոքրիկներուն կողմէ: Բոլոր աղջիկները եռագոյն հագուստ հագած, արտասանութիւններ, մենախօսութիւններ, երգեր, նուագ եւն.:

Հանդէսէն վերջ տեղի ունեցաւ թէյասեղան մը Գ. Ճանկէօզեանի ճաշարանին մէջ: Սրահը նորէն լեցուած էր, այս անգամ աւելի ոգեւորութեամբ, որովհետեւ հոս ազատ համարձակ եւ խմբովին երգեր պիտի երգէին, մեր ընկերոջ ճաշը աւելի եռանդով պիտի նուագուէր, պիտի պարէին ուրախ տրամադրութեամբ դիմաւորելու համար Նոր տարին: Այս բոլորին վրայ հսկելու համար խնդրուեցաւ սեղանապետ մը, ընկ. Մանուկեան, որ տիրաբար վարեց իր պաշտօնը: Այս ջերմ մթնոլորտը շարունակուեցաւ մինչեւ առաւօտ: Խորված սաղ մը աճուրդի դրուելով գոյացաւ կոկիկ գումար մը: Աճուրդին կը մասնակցէին ընդհանրապէս «Յառաջ», Զարդարեան գրադարան, Զ.Ո.Մ., Համազգային եւն. անուններով:

Կը մաղթենք որ Կ. Խաչը այս բացման հանդէսէն վերջ, ունենայ բեղուն գործունէութիւն մը: Ժողովուրդը միշտ պատրաստ է քաջալերելու ամէն օգտակար ձեռնարկ:

⁂ Մօտ 10 ամիսէ ի վեր կազմուած է Համազգայինի Լիոնի մասնաճիւղը: Մասնաւորապէս այս վերջին ամսուան ընթացքին մասնաճիւղը ունեցաւ գնահատելի գործունէութիւն: Վարչական ժողովները կատարուած են կանոնաւոր եւ բոլորին ներկայութեան:

Համազգայինի վարչութիւնը որոշած է իր անդամներուն թիւը բարձրագոյն չափի մը վերածել: Այս նպատակին իրագործման համար վարչական իւրաքանչիւր անդամ յանձն պիտի առնէ պտտիլ տունէ տուն, ծանօթացնել Համազգայինի նպատակը եւ անդամներ արձանագրել: Մենք վստահ ենք որ պիտի յաջողի այս ձեռնարկը, որովհետեւ ժողովուրդը միշտ Համազգայինը պիտի ունենայ իր սեփական օրահը, որ բաց պիտի ըլլայ բոլորին առջեւ: Հոն պիտի կատարուին զանազան հարցերու շուրջ վիճաբանական ժողովներ, ընթերցանութիւններ, ու կարծիքի փոխանակութիւններ: Ահաւասիկ պատեհութիւն մը, մտաւոր զարգացման համար:

Մ. Տէր Պետրոսեան

ԹՈՒՐՔԻԱ

Էնկիւրիի Տանիշութը...

«ԻՍՄԻՆԱՆԹԻ ՍԱՆՁԵՐԸ»

Գրեցինք որ Թէվֆիք Բիւշտի Պելկրատ գնաց ու հոն ստորագրուեցաւ սերպեւթուրք դաշնագիր մը: Այս առթիւ, թուրքերէն թերթերը գրեցին թէ՝ Պուլկարիա բոլորովին կղզիացած է: Իսկ «Թէօր Օղլու» ծաղրանկարով մը կը հասկցնէր թէ պալքանեան պետութիւնները «Ֆիւլահ»ը Պուլկարիոյ պիտի հացցնեն...

Այս տեսակէտէն չափազանց բնորոշիչ է պուլկարական ԶՕՐԱ թերթին մէկ խմբագրականը: Այս թերթը ամենալաւատեղեակ ու կառավարութեան ամենամօտ թերթն է: Գրութիւնը ստորագրած է թերթին տնօրէնը.—

Ներկայիս, յունական կարգ մը թերթերու միջեւ տեղի ունեցող վիճաբանութիւններէն կարելի է եզրակացնել Բիւշտի պէյի Պելկրատի մէջ ունեցած բացայայտ անյաջողութիւնը: Թուրքիոյ արտաքին նախարարը, հեծած իր Իսմինանթը (Յառաջ.— Տոն Քիշոթի ձին) վստահ էր թէ՝ Պալքանեան Լօքառնօ մը պիտի ստեղծէ: Թէվֆիք Բիւշտի պէյ, որ Աթէնքի մէջ նախապատրաստուեցաւ՝ Պալքանեան քաղաքականութեան մէջ իրեն գործակից ու առաջնորդ Գ. Ցալտարիսի կողմէ, Պելկրատ գնաց կրկին բարձրացած տրամադրութեամբ: Կարգ մը նշաններ, ինչպէս եւ աթենական կարգ մը թերթերու վէճը թոյլ կուտան մտածելու թէ՝ Պելկրատի մէջ ակնարկած են աՊլք. գոյավիճակի պահպանութեան, հողային այժմու բաժանումի մասին՝ արտասալքանեան պետութիւններու կողմէ ըլլալիք ոտնձգութիւններու դէմ:

Կրնաք երեւակայել թէ Բիւշտի պէյը որքա՜ն չփոթած են այս հաւանական պահանջները Պելկրատի, որուն գերիշխանութիւնը խուազագոյն չափով մտահոգ է անզօր եւ հոգեպէս եւս զինաթափ Պուլկարիայէն: Ու հակիւ այդ ատեն ան զգացած է Աթէնքի Սանսոյէն իրեն եղած նախազգուշացման արժէքը:

Աթենական թերթերը կը յարձակին Գ. Ցալտարիսի գահլիճին վրայ, ըսելով թէ՝ արտապալքանեան պարտաւորութիւններ ստանձնած է: Անշուշտ, անհիմն է այս յարձակումը:

Վերջերս Հռոմ գնաց խորհրդային արտաքին գործամար՝ քաղաքացի Լիթվինով: Թուրքիան զինակիցն է Ռուսիոյ: Մուսթաֆա Քէմալ փաշայի հանրապետութիւնը սահդրուեցաւ ու հովանաւորուեցաւ անոր գործակցութեամբ: Կասկած չկայ, որ մեր Իսմինանթին սանձերը երկրորդ անգամն ըլլալով պիտի քաշուին, եւ այս՝ ուժեղ ձեռքի մը կողմէ, որ այս անգամ Սանսօ-Փանսային պիտի չըլլայ

Միշտ նոր Մեծամեծութը...

«Սոն փոստա»ի կը գրեն Պէրկամայէն.—

Տիֆլիսին ենթակայ Քիրուպա գիւղին մէջ, Հաֆըզի աղջիկ Կարա Հանիֆը կ'ամուսնանայ Աքի անուն երիտասարդի մը հետ: Հարսնիքը կը սկսի, թմբուկները զարնելով խնջոյքը ծայր կուտայ. յանկարծ դէպք մը կը պատահի: Այդ աղջիկը, նախապէս միեւնոյն գիւղէն Արիֆ անուն երիտասարդի մը հետ կ'ապրէր: Երբ Հարսնիքը կը սկսի, Արիֆին եղբայրը մէջտեղ նետուելով կը պոռայ.

— Այրի կնոջ սասնկ հարսնիք չեն ըներ: Մեր բարքերուն հակառակ է:

Եւ կ'ուզէ հարսնիքը կեցնել. գիւղացիները երկուքի կը բաժնուին, ի վերջոյ ոստիկանութիւնը կուգայ ու արգելք կ'ըլլայ կռուին: Հարսնիքը կը շարունակուի. Բայց, դէպքը այսքանով չի վերջանար: Ըստ գիւղի սովորութեան, հինգշաբթի օր հարսը ձի կը հեծցնեն ու կը պտտցնեն: Կրկին գիւղացիք կ'ելլեն

— Ի՞նչ տեսակ բան է ասիկա: Այրի կին՝ կոյսի նման ձի հեծած կը շրջի: Բոլորս ալ կոկորդի հիւանդութեան պիտի բռնուինք:

Բայց, հարսնիքի տէրերը կարեւորութիւն չեն տար ու հարսը կը պտըտցնեն:

Եւ սակայն, այրի հարսը ձիով պտտած ըլլալուն համար անպայման կոկորդի հիւանդութեան բռնուելուն համոզուած գիւղացիները, չենթարկուելու համար այդ հիւանդութեան, անմիջապէս միջոցներ ձեռք կ'առնեն եւ դիչերը պառկած ատեն, իրենց վերմակները հակառակ կողմով կը ծածկեն ու կը պնդեն թէ հակառակ պարագային ամբողջ գիւղը կոկորդի հիւանդութենէ պիտի տառապի:

Մեր գիւղերուն մէջ դեռ սասնկ նախապաշարումներ կան: Բայց, ի՞նչ ըսել. Հարկաւ անոնք ալ «եավաշ եավաշ» այս անհիմն նախապաշարումները պիտի թօթվեն:

ՄԵՐ ՈՒՍԱՆՈՂ ԱՂՋԻԿՆԵՐԸ

ooooo

Այս վերնագրով Սէլամի Իզզէթ կը գրէ «Վագըթ»ի մէջ.—

Համալսարանին մէջ, այրերէն շատ աղջիկներ կան:

Երբ այս խօսքը ականջիս հասաւ, «վա՜յ» ըսի, հակառակ ֆէմինիստ մը ըլլալուս: Եթէ համոզուիմ որ այս լուրը ճիշդ է, աչ դարձ կ'ընեմ: Ֆէմինիստ եմ, բայց, կողմնակից չեմ որ համալսարանական աղջիկները համալսարանական մանչերէն աւելի ըլլան: Նոյն իսկ, վրդովիչ բան է բարձրագոյն վարժարաններու մէջ աղջկանց բազմութիւնը

Համալսարանաւարտ պէյեր երբ վզերնին ծուռ կը պտտին, ի՞նչ պիտի ընեն համալսարանաւարտ հանըմները: Իրենց այդ եղբայրներուն նման գործ պիտի փնտռեն, չէ՞: Արդ, պիտի փնտռեն եւ պիտի նկատեն որ նիւթական ու բարոյական հաշուումէկ գոհողութիւններով ձեռք ձգուած վկայականը որ եւ է օգուտ չունի:

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

— o —

Պոլսէն Այրէսի «Արմէնիա»ն իր կարգին քննելով մանկական գրականութիւնը թարմացնելու պահանջը, զոր չեմ չեւէր էին շարք մը խմբագրականներով, գիտել կուտայ (9 դեկտ.).

— «Մինչեւ հիմա մեր մանուկները գոց կ'ընեն ու կը կարդան մեծերու արձակ ու ոտանաւորը, առանց նոր մը, ժամանակակից մը կարդալու եւ սորվելու: Փորձեր կ'ըլլան վերակենդանացնելու մանկական գրականութիւնը, բայց զո՞ւր, մանկական նոր գրողներ չեն երեւիր մեր դպրութեան հորիզոնին վրայ, մանկական աշխարհի սիրահարներ չկան, կը թուի թէ անհրապոյր եւ անշնորհակալ է այդ ասպարէզը, եւ ատոր պատճառը երկուք է.— Նախ՝ մեր մամուլը անտես բրած է այդ լքուած ճակատը, եւ երկրորդ՝ գրական բոլոր սեռերու մէջ մանկական գրականութիւնը ամէնէն բարդ ու դժուարին է:

Վէպ մը, փիէս մը եւ բանաստեղծութեանց ժողովածու մը հրապարակ հանելը աւելի դիւրին է, քան մանկական ոտանաւոր մը գրելը:

Հոս է բուն չարիքը: Մեր երիտասարդ գրողները չունին հիներու կամքը ու հակումները, ծոյլ են պարզապէս՝ դժուարին սեռ մը մշակելու, ու մանաւանդ փառք ու համբաւ այնքան ուշ եւ քմահաճօրէն կրնան գալ:

Գաղթաշխարհի մէջ, ազգային գաղափարականի տեսակէտէն, ամէն տարի այսքան գրքեր հրատարակել եւ այսքան թերթեր ունենալ միմիայն հակառակորդներու համար չափազանց շռայլութիւն է եւ անբարեխղճութիւն, մանաւանդ երբ բոլորովին անտեսուած է մանկական աշխարհը, մեր նորածիլ սերունդը, որ վաղուան հայութիւնը պիտի կազմէ:

Ուծացման եւ այլասերման վտանգին դէմ պայքարելու հզօրագոյն միջոցներէն մէկն է ստեղծել մանկական գրականութիւնը: Զկան հանդէսներ, գրքեր, որոնք իրենց պարզ եւ իմաստալից բովանդակութեամբ, մաքուր եւ անպաճոյճ հայերէնով դիւրէին եւ կախարդէին մանուկները: Անոնք մեր վերացական բառերէն ու գրածէն քան մը չեն հասկնար, ու չեն զգար այն վախը որ մենք ունինք իրենց խորտակուած ապագայի համար:

Մանուկները աւելի գործնական եւ աւելի իրապաշտ են, քան մեծերը: Անոնք ամէն բան կը սիրեն այն ատեն միայն երբ տեսնեն ու շօշափեն գաղափար մը մարմնացնող իրը եւ ոչ թէ գաղափարը առանց զայն բնորոշող առարկայի: Հայ գիրն ու գրականութիւնը, հայ լեզուն եւ պատմութիւնը, հայ հայրենիքն ու անոր բուսական եւ կենդանական աշխարհը իրականօրէն մատչելի եւ սիրելի պիտի դառնան մանուկներուն, միայն եւ բացառապէս մանկական գրականութեամբ:

Ռուսաստանի մէջ, առանձնապէս այս ուղղութեամբ, փորձեր եւ նախաձեռնութիւններ կ'ըլլան. Նոյն իսկ պատկառելի գումար մը յատկացուած եւ կոչ եղած է գրողներուն, որպէսզի գրուածքներ ղրկուին Հրատարակչականին: Գովելի ձեռնարկ, բայց դեռ արդիւնքը կ'ուշանայ:

Հիւս. Ամերիկայի մէջ Դոկտ. Ա. Բալսեղեանի խմբագրութեամբ լոյս կը տեսնէ «Արիւ» մանկական ամսագիրը, որ գրեթէ «Հասկեր»ու դերը կը կատարէ, բայց քանի՞ բաժանորդ ունի, քանի՞ ընտանիքներ կը ստանան, արդեօ՞ք ապահով է անոր տեւական հրատարակութիւնը, կը կասկածինք՝ լաւապէս ծանօթ ըլլալով հայկական ծրիակերութեան, «եօլա գնալու» անտատուր մտայնութեան:

Մենք, մեծերս, ամէն օր քանի մը թերթեր կը կարդանք, չհաշուած զանազան պարբերականները եւ չենք ուզեր կամ հոգ չենք ըներ, որ մեր մանուկները ամիսը գոնէ մէկ անգամ իրենց լեզուով, իրենց երեւակայութեան համապատասխան հետաքրքիր պատմութիւններ կարդան:

Մեր մամուլը առաջինը ուշադրութիւն պէտք է դարձնէ յատկապէս այս ճիւղի — Մանկական Գրականութեան — զարգացման եւ տարածման, խրախուսելով եւ քաջալերելով մանկական հրատարակութիւնները, այդ ուղղութեամբ գրիչ շարժողները, թէկուզ թոյլ եւ անփոյթ»:

Ֆրանսերէն սորվելու համար

Փանիէզոյի հայրենակիցներուն,

Փանիէզոյի գպրոցին վարչութիւնը նկատի ունենալով մակարդակի անհաւասարութիւնը, որոշած է երկուքի փոխարէն երեք դասարանի վերածել մեր հայրենակիցներու ֆրանսերէնի ուսուցումը.

Ուստի մեր այն հայրենակիցներէն անոնք որ դեռ նոր A,B,C.ով սկսած էին եւ չկրցան շարունակել քիչ մը գիտցողներուն հետ, այսօր ուրբաթ (յունուար 5) իրիկունէ սկսեալ թող յաճախեն դպրոց: Ուսուցիչ մը կը յատկացուի մասնաւորաբար իրենց համար:

Լ.

ԹՈՒԹԱՆԽԱՄՈՆ ԿԸ ՊԱՏԺԷ

oooo

Լոնտոնէն կը հեռագրեն թէ մեռաւ նաեւ ծանօթ եգիպտագէտ Արթիւր Վէյկալ, որ բացած էր Թութանխամոնի դամբարանը:

Թութանխամոնի դամբարանը բացողները ինը եգիպտագէտներ էին, եօթը մեռան իրարու ետեւէ, ութերորդն է որ կը մեռնի հիմա: Դամբարանի բացման ներկայ եօթը լրագրողներէն ողջ է այսօր մէկ հոգի: Զարմանալի է, որ բոլորն ալ կը մեռնին նոյն խորհրդաւոր հիւանդութեամբ: Այսպէս Վէյկալի բժիշկները երկար ատեն չկրցան ախտաճանաչում կատարել, ի վերջոյ խլիրդի վերագրեցին սակայն կատարուած գործողութիւնները չհաստատեցին այդ կարծիքը: Երրորդ գործողութենէ մը յետոյ չէջցաւ եգիպտագէտը, որ կ'ըսեն զարնուած էր ոգիներէն: Բոլոր եգիպտագէտները, որ բացին Թութանխամոնի դամբարանը եւ մեռան, մատնուած են ոգիներու ազդեցութեան, կ'ըսեն շատեր:

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՊԱՐԱՊ ԹՄԲՈՒԿԸ

Ու յետոյ ցոյց տուաւ ճամբան:

Գիւղացին ճամբայ ելաւ: Երբ քաղաքէն դուրս կ'ելլէր, տեսաւ շատ մը զինուորներ որոնք մարզանք կ'ընէին, կանգ առաւ ու դիտեց: Երբ մարզանքը լրացաւ, զինուորները նստան ու հանգստացան: Էմիլեան մօտեցաւ անոնց եւ հարցուց.

— Եղբայրնե՛ր, գիտէ՞ք ճամբան այն տեղին ուր պիտի երթամ առանց գիտնալու թէ ուր կը գտնուի ան եւ պիտի բերեմ բան մը որուն ինչ ըլլալն ալ չեմ գիտեր:

Զինուորները զարմացան եւ հարցուցին.

— Ո՞վ ղրկեց քեզ:

— Թագաւորը, պատասխանեց գիւղացին:

— Մեր զինուորութեան օրէն ի վեր մենք ալ գացինք այդ «անծանօթ տեղը» բերելու համար «այդ անծանօթ բանը»: Իրա՛ւ որ օգտակար չենք կրնար ըլլալ քեզի:

Էմիլեան քիչ մը յոգնութիւն առաւ եւ յետոյ շարունակեց ճամբան: Երկար ժամանակ քալեց ու վերջապէս հասաւ անտառ մը որուն մէջ կար հիւղակ մը: Հիւղակին մէջ նստած էր փոքրակազմ, ծեր կին մը — գիւղացի կինը — որ բուրդ կը մանէր եւ կուլար: Երբ պառաւը տեսաւ գիւղացին, պոռաց.

— Ինչո՞ւ եկար:

Էմիլեան անոր տուաւ իլիկը եւ ըսաւ թէ իր կինն էր ղրկած զինքը: Պատասխանելով անոր հարցումներուն, գիւղացին պատմեց գլխուն եկածները — ինչպէս ամուսնացեր էր այդ աղջկան հետ, ինչպէս քաղաքը կ'ապրէին ինչ աժանակիր աշխատանք կը կատարէր պալատին մէջ, ինչպէս շինած էր եկեղեցին, գետը, եւ նաւերը եւ ինչպէս Թագաւորը իրեն հրամայած էր երթալ տեղ մը զոր չէր գիտեր ու հրամայած էր բերել բան մը որուն մասին գաղափար իսկ չունէր:

Պառաւը լսեց այս պատմութիւնը եւ դադրեցուց լացը: Քանի մը բառեր մրմնջեց ինքնիրեն եւ յետոյ բարձրաձայն ըսաւ գիւղացիին.

— Շատ լաւ, տղաս, նստէ բան մը կեր:

Էմիլեան կերաւ ու մեծ մայրիկը անոր ըսաւ.

—Ահաւասիկ քեզի կծիկ մը դերձան. նետէ առջեւէդ եւ հետեւէ անոր ճամբան մինչեւ հոն ուր պիտի գլորի: Հոն ու տեղ պիտի երթաս ու պիտի հասնիս ծովուն. Հոն պիտի գտնես ընդարձակ քաղաք մը: Մտիր այդ քաղաքը եւ անոր ամէնէն հեռաւոր ծայրը գտնուող տունը իջիր եւ գիշերէ այնտեղ: Հոն է որ պիտի գտնես փնտռածդ:

— Բայց ի՞նչպէս պիտի ճանչնամ, մեծ մայրիկ:

— Երբ տեսնես բան մը որուն մարդիկ կը հնազանդին աւելի շատ քան իրենց հօրը կամ մօրը, այն է փնտռածդ: Առ ու Թագաւորին տար. եթէ Թագաւորը ըսէ թէ այդ չէր իր ուզածը, այն ատեն պատասխանէ այսպէս. «Եթէ այս չէ ուզածդ, ուրեմն պատռած է»: Ցետոյ ծեծէ այդ բանը, գետը տար, կտոր կտոր ըրէ ու ջուրը նետէ: Այդ ժամանակ պիտի վերադառնաս կինիդ:

Գիւղացին հրաժեշտ առաւ պառաւէն ու նետեց կծիկը որ գլորեցաւ, գլորեցաւ ու հասաւ մինչեւ ծովը ուր քաղաք մը կար եւ քաղաքին ծայրն ալ մեծ տուն մը: Գիշերը մնաց այդ տունին մէջ: Քնացաւ:

Առտուան կանուխ երբ արթուն էր, իմացաւ թէ հայր մը իր զաւկին կը հրամայէր որ երթայ քիչ մը փայտ կտրէ կրակին համար. բայց տղան չհնազանդեցաւ.

— Դեռ շատ կանուխ է, ժամանակ կայ, ըսաւ:

Ցետոյ լսեց մայրիկին ձայնը.

— Ոտքի ելիր տղաս, հօրդ ոսկորները կը ցաւին, պիտի ուզէի՞ր որ ան երթար. Ժամանակ է, ոտքի:

— Դեռ կանուխ է, ըսաւ տղան ու քնացաւ նորէն: Հազիւ աչքերը փակած էր, երբ ահագին աղմուկ մը փրթաւ փողոցին մէջ: Տղան վեր ցատկեց անմիջապէս հագուեցաւ եւ փողոց վազեց: Էմիլեանն ալ ցատկեց տեղէն ու հետեւեցաւ տղուն՝ տեսնելու համար այն բանը որուն մարդիկ կը հնազանդին աւելի շատ քան իրենց հօրն ու մօրը: Տեսաւ մարդ մը որ կը տանէր կլոր բան մը եւ կը ծեծէր զայն փոքրիկ գաւազաններով: Ուրեմն այս էր այն բանը, որուն գոռացող ձայնին հնազանդած էր տղան: Գիւղացին մօտեցաւ ու լաւ մը քննեց. կլոր տաշտ մըն էր որուն երկու կողմերը ծածկըւած էին մորթով. անունը հարցուց.

— Թմբուկ է, ըսին:

Էմիլեան զարմացաւ. ուզեց որ իրեն տային զայն, բայց մերժեցին: Ա՛լ չուզեց. քալեց մարդուն քովէն. քալեց ամբողջ օրը ու երբ մարդը վար առաւ թմբուկը եւ քնացաւ, գիւղացին թռցուց զայն ու փախաւ:

Վազեց, վազեց ու վերջապէս հասաւ իր քաղաքը: Ցոյս ունէր որ պիտի տեսնէր իր կինը. բայց ան տունը չէր. իր երթալէն անմիջապէս ետքը Թագաւորին տարած էին զայն: Պալատ գնաց եւ լուր ղրկեց Թագաւորին թէ այն մարդը որ չէր գիտեր թէ ուր պիտի երթար, վերադարձած է եւ միասին բերած է այն բանը որուն ինչ ըլլալն ալ չէր գիտեր: Երբ Թագաւորին լուր տարին, անիկա ըսաւ որ գիւղացին պէտք է գար յաջորդ օրը:

Գիւղացին պնդեց.

— Ըսէք Թագաւորին որ բերած եմ իր ուզածը. թող գայ ինծի, ապա թէ ոչ ես կ'երթամ իրեն:

Թագաւորը դուրս ելաւ.

— Ո՞ւր գացիր, հարցուց:

— Չեմ գիտեր, պատասխանեց Էմիլեան:

— Ի՞նչ բերիր:

Գիւղացին ցոյց տուաւ թմբուկը, բայց Թագաւորը տեսնել անգամ չուզեց:

— Այդ չէր ուզածս:

— Եթէ այս չէ, ուրեմն պատռած է, ըսաւ Էմիլեան. սատանան տանի...

Եւ գիւղացին դուրս ելաւ պալատէն ու ծեծեց թմբուկը. յանկարծ Թագաւորին բոլոր զինուորները հետեւեցան անոր, բարեւ տուին եւ սպասեցին անոր հրամաններուն:

Պատուհանէն Թագաւորը պոռաց իր զինուորներուն եւ արգիլեց անոնց որ հետեւին գիւղացիին: Բայց անոնք ականջ չկախեցին Թագաւորին եւ հետեւեցան գիւղացիին: Երբ Թագաւորը տեսաւ այս բանը, հրաման ըրաւ որ Էմիլեանի կինը վերադարձնեն իրեն եւ ուզեց անոր թմբուկը:

— Չեմ կրնար, ըսաւ գիւղացին. պէտք է ծեծեմ եւ կտորները ջուրը նետեմ:

Ու քալեց դէպի գետը, թմբուկին հետ՝ զինուորներն ալ ետեւէն: Այնտեղ ծեծեց թմբուկը, կտոր կտոր ըրաւ ու նետեց գետին մէջ. ու բոլոր զինուորները փախան ասդին, անդին: Ցետոյ գիւղացին առաւ իր կինը ու տուն եկաւ:

Ու անկէ վերջ Թագաւորը առանձին ձգեց գիւղացին որ երջանիկ ապրեցաւ իր կնոջը հետ:

(Վերջ)

Անգլ. թարգմ. Ժ.Մ.

ՉՈՐՍ ՕՐ ՄՆԱՑ

ՓՈՒԹԱՑԷՔ ՕԳՏՈՒԻԼ «ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՒԱՔԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԱԽԱՂԷՆ

« ՅԱՌԱՋ » գնած է ՉՈՐՍ տոմսեր, Ֆրանսայի Ազգ. վիճակախաղէն:
Այս վիճակահանութենէն օգտուելու իրաւունք ունին բոլոր անոնք որ,

1933 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ 1934 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 8

1.— Նոր բաժանորդ կը գրուին ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ:
2.— Կը նորոգեն իրենց բաժնեգինը, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ:

ԱՀԱ ՄԵՐ ԳՆԱԾ ՉՈՐՍ ՏՈՄՍԵՐՈՒՆ ՇԱՐՔՆ ՈՒ ԹԻՒԵՐԸ.-

ՉՈՐՐՈՐԴ ՇԵՐՏԷՆ (4e tranche)

շարք **S** *թիւ 99,412*
շարք **T** *թիւ 78,009*
շարք **S** *թիւ 99,415*
շարք **D** *թիւ 52,152*

Այսպէս, եթէ այդ չորս թիւերէն մէկը կամ աւելին պարգեւ շահին, ԱՐԴԻՒՆՔԻՆ ԿԷՍԸ (ՀԱՐԻՒՐԻՆ 50), ՊԻՏԻ ԲԱԺՆՈՒԻ ԱՅՍ ԿԱՐԳԻ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ, հետեւեալ համեմատութեամբ.—

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	60 %
ՎԵՑԱՄՍԵԱՑ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	30 %
ԵՌԱՄՍԵԱՑ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	10 %

Հ. Յ. Դ.

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Միհասեան ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, ծանօթ հաւաքատեղին:
Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Գ. ԲԱԼԱՅԵԱՆ:

ՎԱԼԱՆՍԻ Քրիստափոր ենթակոմիտէի հերթական դասախօսական ժողովը, այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Քաֆէ լ'էսթի վերնայարկը:
Նիւթ՝ «ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ԳԱՂԱՓԱՐԸ»
Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները

Ընկերահամակրական խնջոյք

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ԱՆԻԷՌ – ԲՈՒԱՔՈԼՈՆՊԻ «ՎԻՇԱՊ» ենթակոմիտէին կողմէ
Այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին
Salle de la Comète, Place de la Comète, Asnières
Գեղարուեստական բաժին, երգ, պար եւայլն:
Կը հրաւիրուին քոյր կոմիտէներու ընկերները:
Հաղորդակց. միջոց — Կար Սէն Լազարէն առնել շոգեկառք եւ իջնել Անիէռի կայարանը: Մառըլէնէն առնել օթօպիւս Cl/45 եւ իջնել Փլաս տը լա Քոմէթ:

ՇՔԵՂ ՑԵՐԵԿՈՅԹ ԵՒ ՏՕՆԱԾԱՌ

Ֆ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ ԱՆԿԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
7 Յունուար կիրակի կէս օրէ վերջ, ճիշդ ժամը **2.30ին**
Salle des Fêtesի *մէջ*, **(Rue du Casino), Enghien**
Կը խօսի Տիկին **Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ**
Կը մասնակցին՝ կոմիտաս երգչախումբը, *Տիկիններ՝* Զ. Ընթաղաղեան (*դաշնակ*), Ա. Դեւոնեան (*մեներգ*), Ա. Խէրպէկեան (*դաշնակ*): *Օրիորդներ՝* Զ. Շահլամեան (*ջութակ*), Ա. Նալպանտեան (*դաշնակ*): *Պարոններ՝* Ա. Քէչէճեան (*մեներգ*), Ա. Գմբէթեան (*արտասանութիւն*):
ԿԱՂԱՆԴԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ (Հայրենի պատկեր եւ տօնածառ)
Ծախսերու մասնակցութեան համար՝ մուտք 5 ֆր., փոքրերու՝ 3 ֆր.:
Շոգեկառքը Gare du Nord*էն կը մեկնի կէս օրէ վերջ ժամը 13,46ին, 13,56ին, և 14,25ին: Trinité*էն *առնել 54 թիւ հանրակառքը և իջնել Անկէն:*

ԼԻՒՍԻ ՍԵՒՈՒՄԵԱՆԻ ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

9 Յունուար երեքշաբթի իրիկուն ժամը 9.15ին
SALLE CHOPIN (PLEYEL) **8 RUE DARU, PARIS (8)**
Հայ. ժողովրդական եւ եւրոպական երգեր
Դաշնակով կը մասնակցի **M. A. LABINSKY, chef d'Orchestre de l'Opéra Russe**
Տոմսերը՝ **15, 10** *եւ* **5** *ֆրանք*

ՑԵՐԵԿՈՅԹ Ի ՊԱՏԻՒ Պ. Լ. ԲԱՇԱԼԵԱՆԻ

21 Յունուար 1934 Կիրակի կէսօրէ վերջ
Միութիւալիթէի զոյգ սրահներուն մէջ
Կը նախագահէ Պ. Գ. ՆՈՐԱՏՈՒՆԿԵԱՆ
Կը խօսին ՏԻԿԻՆ ԱՆԱՅԻՍ եւ Պ. Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆ
Գեղարուեստական խնամուած բաժին
Մանրամասնութիւնները յաջորդով: Կը խնդրուի նկատի առնել վերոյիշեալ թուականը:
Հայ Գրողներու ընկերակցութիւն

ՎԱՆԱՏՈՒՐԻ ՏՕՆԸ

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ
ԿԸ ՏՕՆԷ ԱՄԱՆՈՐԸ
7 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ
150 Route d'Orléans, BAGNEUX (Seine)
(Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 88 թիւ թրամուէյը, իջնել Պանեօ)
Սեղաննստեր, զուարճութիւն, երգ ու նուագ: Անուշ ապուր, պտուղի բուրգեր, թէյ ու կարկանդակ:
Մախսերու մասնակցութեան համար 5 ֆրանք:

ՏՕՆԱԾԱՌ

Կազմակերպուած Վէնսէնի Հայ Կրթասիրաց *երկսեռ միութեան կողմէ*
Մասնակցութեամբ Վէնսէնի Հ. Մ. Ը. Մ.ի Սկաուտներուն
Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ
Salon Gayի մէջ **10 Avenue de Paris, Vincennes**
Խմբերգ եւ արտասանութիւններ մանկապարտէզի աշակերտներու կողմէ
Կը մասնակցին՝ Թադէոս Արգար, *Ֆրանսայի հռչակաւոր կատակերգակ մը:*
Զաւեշտ եւ կենդանի պատկեր սկաուտներու կողմէ: Մուտք՝ 5 ֆրանք

13 ԿԱՐՉՈՒԻ ԵՆ *օդաւոր յարկաբաժիններ, տաք եւ պաղ ջուր, կազ ելեկտր. եւ շօֆաժ.* *rue Pierre Curie*, K. *Bicêtre. Metro: Porte d'Italie.* **13**

ԵԹԷ ՀԱՅՐԵՆԱԲԱՂՁՈՒԹԵՆԷ ԿԸ ՏԱՌԱՊԻՔ
ԽՄԵՑԷՔ «ԵՐԵՒԱՆ» ԱՆԱՐԱՏ ՕՂԻՆ
ՄՏՕՐԵԻ ՆՇԱՆԱՒՈՐ ՊԻՏԱԿՈՎ
ՄԵՐԺԵՑԷՔ ԿԵՂԾԵՐԸ

Ֆրանսայի համար արտօնատէր
Société **PEUREUX**
12, Boulevard des Vignes, 12 MARSEILLE Tél. Colbert 58—10
ԼԻՈՆԻ եւ ՇՐՋԱԿԱՆԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉ
D.N.BAHADOURIAN 48 rue Chaponnay. Lyon (Rhône)
ՆԻՍԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼ.—
M. H. Khatchadourian et Danielian 24, rue Assalit Nice A M

ԲԱՑՈՒԱԾ Է

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԽԱՆՋԵՐԵԱՆԻ

ԱՐԴԻԱԿԱՆ ԴԵՐՁԱԿԱՏՈՒՆԸ

97 Route d'Orléans. Cachan

Անգլիական եւ ֆրանսական բնտիր կերպասներ, վերջին նորաձեւութիւն, խնամուած կար: Գիներու վրայ կարելի զեղչ

Հայերու ժամադրավայրը
ճաշարան **Ֆ Լ Օ Ր Ի Ա**
61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)
Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն՝ **Danton 52—75**
[illegible]

ՄԻՍԱՔ ՂԱԶԱՐԵԱՆ

(Dr ès Sciences)
5, rue Pergolèse (Փէրկոլէզ), Փարիզ (16)
Մէթրօ **Etoile, Obligado, Maillot.** Հեռ. **Kléber** *78-21*
Դիմեցէք՝ ձեր շաքերու պաշտպանութեան, իրաւական եւ վարչական խորհուրդներու, ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման, նաթիւրալիզասիոնի, Ամերիկա մեկնելու, թարգմանութիւններու, փոխատւութեան [illegible] գործողութիւններու եւայլնի համար ամէն օր ժամը 10 12 եւ 1. 19. Կիրակի օրեր ժամը 10 12

ՀԱՅՈՑ ՀԱՅՐԻԿԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Յունուար 6ին երեկոյեան ժամը 9ին, Գրէպան Մարսէյլէզի ընդարձակ սրահին մէջ, տեղի պիտի ունենայ Մարսէյլի Վասպուրականցիներու կազմակերպած երեկոյթը, նուիրուած Խրիմեան Հայրիկի յիշատակին:
Կը խնդրուի չի խաչաձեւել: ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ԳՈՅԱՄԱՐՏ *օրացոյց 1934 ն. Տարի*

Լոյս տեսած է Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան « ԳՈՅԱՄԱՐՏ » պատկերազարդ պատի օրացոյցը՝ Միութեան Տասնամեակին առթիւ.

Բովանդակութիւն.— *Մեր ճննական պատմութիւնը, սկիզբէն մինչեւ Վարդանանց (հետեւողութեամբ Հ. Ս. Տէր – Մովսէսեանի): Յեղափոխական դէմքեր եւ նշանակելի դէպքեր առանց կուսակցական խտրութեան, կրօնական տօներ լրիւ.*

Օրացոյցին ճակատը զարդարուած է Հ. Յ. Դ. Զինանշանը եզերուած հայկական զոյգ եռագոյններով, իսկ մէջտեղը դէպի Ազատութիւն նկարով, օրացոյցին տակը Դաշնակցութեան Երրորդութիւնը Յուշարձանով, ձախ եւ աջ կողմերը հինգական նկարներով:

Օրացոյցի թերթերուն մէջ զետեղուած են 25նկարներ Հայոց Պատմութեան պատմական եւ յեղափոխական զանազան դէմքերու:

Օրացոյցը ամէն Հայու սրտին մօտիկ գործ մըն է եւ պատի զարդ մը, բարեկամներու տրուելիք լաւագոյն նուէրը:

Այս տարուան օրացոյցին գեղեցկութիւնը եւ մաքրութիւնը աւելի գերազանց ընելու համար, յանձնուած է Փարիզ, Հրանտ – Սամուէլի խնամքին:

Հայրենակիցնե՛ր, ինչպէս գիտէք անցեալ տարի Երկրորդ տպագրութիւնով դարձեալ չկրցանք գոհացում տալ բոլոր ապսպրանքներուն, այս տարի որոշուած է առաջին տպագրութիւնով միայն բաւականանալ, ուստի անմիջապէս փութացէք՝ չզրկուելու համար այս գեղեցիկ եւ խնամուած գործէն:

Դիմել Միութեան հասցէին **K. Antikian, 49, rue Nationale, Marseille:**

Փարիզի եւ շրջաններու ընդհ. գործակալ՝ Գրատուն Հրանտ – Սամուէլ, **51, rue Mr. le Prince, Paris (5):**

Գին Մարսէյլի համար **5** *Ֆրանք: Գաւառներ եւ արտասահման* **5.50** *ֆր.:*

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Ընկերոջս Միհրան Քէաֆեանի, որուն հետքը կորսուած է Իզմիրի աղէտէն յետոյ, կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուի Փարիզ:

Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան:

— Եոզկատցի Հայրապետ Յովսէփեան, 7 — 8 տարի առաջ կը գտնուէր Փարիզ եւ կամ արուարձանները: Հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր եղբօրը՝ հետեւեալ հասցէով.— **Rupen Hovsepian, C/o H. Mooradjian, 183 Eddy Street, Providence, R.I. U.S.A.:**

— Կը փնտռեմ հօրեղբայրս Հաճի Պետրոս Շէնճիկեան, մօտաւորապէս 60 տարեկան, արհեստով անուշավաճառ (փաքլաւաճը) որ կը գտնուի Ամերիկա, 40 տարիներէ ի վեր: Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր եղբօր աղջկան Տիկին Մարիցայ Մանասեանի ծնած Շէնճիկեան, 27 Avenue Claude Maillat, Arnouville - les - Conesses. (S. et O.), France:

Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՈՐ ԱՏԱՄՆԱԲՈՒԺԱՐԱՆ

ՊՕՂՈՍ ԴԱՒԻԹԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ – ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ
Վկայուած Մարսէյլի Բժշկական Համալսարանէն
53, COURS LIEUTAUD. MARSEILLE

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

վերաբացուած է ճանրածանօթ՝
ՊԱՏՐԻԿ ՌՈՒՍՄԵԱՆԻ «*ԹՈՔԱՏԼԸ*»
ճաշարանը, կեդրոն փողոց,
27, rue Pavillon. Marseille (*Ա. յարկ*)
Պատրաստ է գոհացնելու ըստ առաջնոյն իր յաճախորդները, այնուեւերեան ճաշեղ կերակուրներով եւ ճաշակաւոր *Տէօնէր քէպապով*, ինչպէս նաեւ ամէն տեսակ անուշեղէններով:
Ընտերի սպասարկութիւն: Դիւրամատչելի գին:

500 ՖՐ. ՆՈՒԷՐ

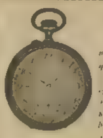

500 ֆրանք նուէր բոլոր անոնց որ մեր վաճառատունէն կ'ապսպրեն գրպանի ժամացոյց մը այս մոդէլ. [illegible] գինը՝ 29 ֆրանք [illegible]

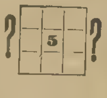

ԻՆՉ ՊԷՏՔ Է ԸՆԵԼ ՀԻՄԱ —

[illegible] 15

1.— [illegible]

2.— [illegible] 500 [illegible]

3.— [illegible] 31 Յունուար 1934 [illegible] 17[illegible]

Նոյն օրը *ՅԱՌԱՋ*ի մէջ [illegible]

4.— [illegible]

5.— [illegible] 3 ֆրանք 95 ս.:

6.— Եթէ չհաւնիք ժամացոյցին, կրնաք զայն դրկել 10 օրուան մէջ եւ ետ ստանալ ձեր վճարածը:

Գրել պարզ եւ որոշ տառերով, [illegible], ձեր անունը եւ հասցէն դրկել՝ **Maison BERNSTEN**
10 rue Montaleau. Sucy.En.Brie (S. O.

T. S. F.

SUPERHETERODYNE BAPST 5 et 7
(Ամերիկեան կազմած)
վերջին կատարելագործութիւն,
Անմրցելիօրէն աժան գին:
Loterie Nationaleի *յառաջիկայ* **tirages**ներէն *ձեր միլիոնատէր ըլլալու լուրը անմիջապէս իմանալու համար փութացէք գնել 5 կամ 7 լամբնոց* **pick-up**ի **prise**ով *անզուգական այս* **postes**երէն:
Դիմել անձամբ կամ նամակաւ Փարիզի **Ecole Pratique de Radioélectricité**ին *վկայեալ եւ նախկին* **(Essayeur Radio-Vitus)**ի՝
ՊԱԹԻՍԹ Կ. ՔԵԱՀԵԱԵԱՆԻ
4, Square Paul Bert Asnières (Gares Bois-Colombes) Seine:
(**Gare St. Lazare**էն *մինչեւ հասցէին վայրը 12 վայրկեան*):

ԳՈՐԾԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

ԱՐՏԱՒԱԶԴ ՀԱՆԸՄԵԱՆԻ

Դրամ կը ճարէ խանութի գրաւի վրայ (Nantissement), տան գրաւի վրայ (Hypothèque de 1er et 2me rang) առեւտրական մուրհակներ զեղչել տալով եւյն., խիստ նպաստաւոր պայմաններով:
Կը ստանձնէ ամէն կարգի դատական գործեր, առեւտրական, քաղաքային, պաշտօնական եւ մանաւանդ արկածի վերաբերեալ:
Կը կատարէ պաշտօնական թուղթերու թարգմանութիւն եւ վաւերացում, կը խմբագրէ ամէն կարգի նամակ եւ խնդրագիր:
Առաջին խորհրդակցութիւնը ձրի է:
Կ'ընդունի առաւօտները ժամը 10էն 12, հինգշաբթի եւ շաբաթ կէսօրէ յետոյ ժամը 3էն 7 եւ ժամադրութեամբ.
Առժամեայ հասցէ՝
179, Rue de Vaugirard - Paris (15)
Զախ թեւի վրայ առաջին սանդուխ, երկրորդ յարկ, ձախ:
Métro եւ **Nord - Sud - Pasteur**

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 6 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1934

6 Janvier 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2388

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԵՆՔ ՉԵՆՔ ՈՒԶԵՐ ԱՆՁՆԱՍՊԱՆ ԸԼԼԱԼ

Առջի օր գրինք հարց մը որ նոր չէ այս թերթին համար, բայց ունի աւելի քան հրատապ հանգամանք.—

Գաղութներու ինքնապաշտպանութեան դատը վարել մենք մեզի (բոլոր հոսանքներով) եւ տիրաբար, առանց արտաքին միջամտութեան:

Ընել ուզեցինք թէ՝ կատարելով մեր բոլոր պարտականութիւնները՝ Հայաստանի հանդէպ, մենք պիտի ըլլանք տէր – տիրական՝ արտասահմանի մէջ: Մեր ճակատագիրը պիտի վարենք համաձայն տեղական պահանջներուն եւ մեր շահերուն:

Այսպիսի քաղաքականութիւն մը տարրական պահանջ էր, առաջին օրէն, իբրեւ միակ ուղին ինքնապաշտպանութեան:

Եւ սակայն, մենք 10–12 տարի վատնեցինք ամուլ վէճերով:

Լման տասը տարի ընդհարեցան բանգիտութիւնը, սոփեստութիւնը, խուժանավարութիւնը, սարկամտութիւնը, Հայաստան սիրելու – չսիրելու շաշորթապատումը,— եւ այսօր կանգնած ենք իրական քաոսի մը առջեւ:

Պիտի հանդուրժե՞նք տակաւին, որ աւելի երկար տեւէ այս անկերպարան, անորակելի կացութիւնը:

Պիտի սպասե՞նք, տակաւին, որպէսզի մարդանքները շարունակուին, պառակտումները խորանան եւ դարմանազան դաւեր քանդեն մեր տունը:

Ի՞նչ կ'ուզեն մեզմէ՝ Երեւանը եւ իր դիմակաւոր գործակալները, զանազան սրտառուչ բացագանչութիւններով:

Ինչո՞ւ կը փորձեն միջազգային ճակատի վրայ փոխադրել իրենց պայքարը.

Ինչո՞ւ կը սողոսկին մինչեւ բանկալը, օգտագործելով բոլոր մութ ուժերը, հանդուրժեան կոչուած երեւելիներն ու կղերը:

Ի՞նչպէս կը յուսան ապահովել գաղութներու բարոյական եւ նիւթական աջակցութիւնը, երբ իրենց բոլոր ճիգերը կը ձգտին քար քարի վրայ չձգելու:

Մէկ հարցումի վերածելով բոլորը,— Երեւանցիները գո՞հ են իրենց վարած քաղաքականութեան արդիւնքէն:

Այս հարցումը ուղղած ատեն, գիտենք որ անոնք չարախինդ քրքիջ մը պիտի արձակեն:

Որովհետեւ, անոնք հնգամեայ ծրագիրներ ունին նաեւ գաղութներուն համար, եւ պիտի գործադրեն առանց աջ ու ձախ նայելու:

Արդ, արտասահմանի զանգուածը— ճղակտոր ժողովուրդի մը վերջին մնացորդը տակաւին այն օրին հասած չէ, որ գլխիկոր բարեւի կենայ իր տունը քանդողին առջեւ, եւ դիմէ դէպի անձնասպանութիւն.

Եթէ այդ ճամբան հարթողներ կան գաղութներուն մէջ ալ — եւ կան — իրենց իսկ պատիւն ու շահը կը պահանջեն որ զգաստանան:

Արտասահմանը ոչ բանւոր հօտ է, ոչ ալ «րայա» կամ փարիա:

Ան ունի անժխտելի եւ սրբազան իրաւունքներ: Որ եւ է տիտղոս կամ հանգամանք, ո՛ր եւ է «հայաստանասիրութիւն» կամ ներշնչուած կոնդակ չեն կրնար հարկատու հօտի, հողմավար նախիրի վերածել զայն:

Արտասահմանը անկարելին պիտի փորձէ, որպէսզի դառնայ միակ իրաւատու եւ իրական տէրը իր ճակատագրին:

Մանաւանդ որ, Երեւանցիներն ալ կը խոստովանին թէ «Ամենայն Հայոց կառավարութիւն չեն»:

Կ'ընդունինք թէ անկարող են աւելի օգտակար ըլլալու, իրենց սահմանափակ տարածութեամբ եւ տասնապատիկ աւելի սահմանափակ իշխանութեամբ:

Բայց իրենք ալ թող ընդունին որ՝ գաղութները կրկնապատիկ աւելի կը տաքնան ու կը կապուին, աւելի գործօն եւ շօշափելի աջակցութիւն կ'ընծայեն, եթէ դադրին այսպէս կոչուած շերտաւորումներն ու զզուելի «միացեալ»ները, նենգ դաւերն ու չարալարան հաւաստիքները:

Արտասահմանը պէտք է վերակազմուի, իր ամբողջ կերպարանքով կանգնի, առանց արտաքին միջամտութեան, մէկդի դնելով բոլոր անամէջ եւ գրգռիչ բանաձեւերը:

Ո՛վ որ շիտակ եւ գործօն բարեկամ չէ այս արմատախիլ բազմութեանց, ով որ կ'ուզէ հաւատաքննութեան ենթարկել, գերութեան դատապարտել, ճիտը ծուռ փարիաներու վերածել զանոնք, չի կրնար բարեկամ ըլլալ Հայաստանին:

Եւ ո՛վ որ փոխանակ օգնելու գաղութներու ինքնապաշտպանութեան աշխատանքին, ընդհակառակն քարեր կը շարէ անոր առջեւ, ճեղքեր կը բանայ գարշելի բանսարկութիւններով, իրաւունք չունի խառնուելու մեր գործերուն:

Ահա ժողովուրդը՝ իր պահանջներով, եւ ասպարէզը՝ իր պարպարէզ կանչելով երիտասարդութիւնը:

Երկա՛ր, շատ երկար տեւեցին վարանումներն ու օրօրումները:

Ահա ժողովուրդը՝ իր պահանջներով, եւ ասպարէզը՝ իր պարտականութիւններով:

Այլ եւս խնամակալութեան չքմեղանքն ալ չունին, գոնէ 30–40նոյները, տէր դառնալու համար իրենց բնական իրաւունքներուն:

Ամուլ կղզիացումը եթէ անձնասպանութիւն չէ, դէպի հոն կը տանի: Ե՛ւ երիտասարդութիւնը ե՛ւ ցիրուցան ժողովուրդը:

Մենք չենք ուզեր անձնասպան ըլլալ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԳԵՐԽԱՉԱԳՈՂ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՍԹԱՎԻՑՔԻ

Կառավարութիւնը լրջօրէն կը զբաղի

ՀԱՐՑԱՊՆԴՈՒՄ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՅ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Տեղական բոլոր թերթերը կը շարունակեն էջերով մանրամասնութիւններ հրատարակել Պայոնի Վարկի Դրամատան խայտառակութեանց մասին, որ կատարեալ փանամա մը կը ներկայացնեն:

Գործին ամբողջ կազմակերպիչը, գերխաչագող Սթավիցքի կամ Սերժ Ալեքսանդր չէ ձերբակալուած տակաւին: Կը փնտռուի նաեւ միւս մեղսակիցը, Հանրի Հայոթ, տնօրէնը «Ամփիռ» թատրոնին:

Վարչապետ Պ. Շոթան առջի ժողով մը հրաւիրեց, խորհրդակցելու համար ձեռք առնուելիք միջոցներու մասին: Որոշուեցաւ խստացնել հետապնդումները, եւ ճշդել բոլոր պաշտօնական մեղսակիցները: Հետապնդումները պիտի շարունակուին Ֆրանսայէն դուրս ալ: Միեւնոյն ատեն քննութիւններ պիտի կատարուին աշխատանքի եւ առեւտրական նախարարութեանց մէջ, երեւան հանելու համար գործուած թերութիւնները:

Հինգշաբթի օր, երկու կարեւոր խուզարկութիւններ տեղի ունեցան Փարիզ, Սթավիցքիի բնակարանին եւ հիմնած դրամատան մէջ: Բնակարանը կը գտնուի Շանզ Էլիզէի վրայ, Օթէլ Քլարիճ, ուր մեծահարուստներ կամ պետական անձեր միայն կրնան ոտք կոխել: Սթավիցքի բնակարանէն մեկնած է դեկտեմբեր 23ին երկուշաբթի օր (Ծնունդ): Տիկին Սթավիցքի ճամբած է իր սենեկապանուհին: Երեքշաբթի 26 դեկտեմբեր Տիկինը վարժուհին կանչելով, ինքնաշարժ մը կը դնէ երկու զաւակները, եօթը տարեկան մանչ մը եւ չորս տարեկան աղջիկ մը եւ օդափոխութեան կը ղրկէ: Քիչ յետոյ ինքն ալ կը մեկնի, առանց հասցէ տալու: Դեկտեմբեր 24ին եւ 25ին ահագին բեռներ կապուած էին, որոնք ճամբայ հանուեցան անծանօթ ուղղութեամբ:

Իսկ «դրամատան» մէջ կատարուած խուզարկութեանց հետեւանքով, անտուփին մէջ գտնուեցաւ միայն...14 ֆրանք, իբրեւ մուտք Սթավիցքիի կազմած երկու ընկերութեանց: Բռնուեցան բազմաթիւ փաստաթուղթեր, որոնք պիտի քննուին:

Գտնուեցաւ նաեւ · քրիստոնէական աստնարանեայ մը, ոտանաւոր եւ ամբողջովին հողագործութեան նուիրուած: Պատուիրաններէն մէկը կ'ըսէ — «Աղջիկդ կարգած ատեն, անոր պիտի տաս կաթ կթելու մեքենայ մը, բոլոր կատարելագործութիւններով»: Ուրիշ մը կ'ըսէ — «Եւ կիրակին հանգիստ կ'ընես ուրախ – զուարթ, բնանկարին հետ»:

Բռնուած թուղթերէն կը հասկցուի որ Սթավիցքի նոր գործ մը եփած էր, հինգ հարիւր միլիոն ֆրանք եւս կորզելու համար ժողովուրդէն:

Քննութիւնները քանի կը խորանան, այնքան նոր «հանգամանքաւոր» մարդիկ երեւան կ'ելլեն, իբրեւ ուղղակի կամ անուղղակի կապուած՝ Սթավիցքիի գործերուն հետ:

Գաղթ. նախարար Պ. Տալիմիէէն յետոյ, նախկին առեւտ. նախարար Պ. Ժ. Տիւռան եւս հարկադրուեցաւ բացատրութիւն մը ուղղել մամուլին, իր կատարած դերի մասին: Բացատրութիւն մըն ալ հրատարակեց «Լա Վոլոնթէ» թերթին տնօրէնը, Պ. Տիւպառի:

Շատ մը երեսփոխաններ կը սպառնան խորհրդարանին վերաբացման, հարցապնդում ուղղելու համար կառավարութեան: Իրաւական տեսակէտով, պետութիւնը կրնայ պատասխանատու բռնուիլ կատարուած չարաշահութեանց համար, քանի որ խաչագողները օրինական բոլոր ձեւակերպութիւնները կատարած են իրենց խոշոր ձեռնարկներուն համար.

Անթիլ հետապնդում ալ շարժման մէջ դրուած է եւ կը գործէ ամէն ուղղութեամբ, ծովի եւ ցամաքի վրայ, գտնելու համար «գեղեցիկ Ալեքսանդր»ը:

Հաստատուած է որ Պայոնի դրամատան տոմարներուն մէջ պարտամուրհակներ կը նշանակուէին 500 կամ հազար ֆրանք, հաշուապահական կանոնաւորութեամբ, իսկ հրապարակի վրայ կը ծախուէին 100,000 կամ 500,000 ֆր.ի:

Պայոնի մէջ կը սպասուի նոր ձերբակալութեան մը, որ մեծ իրարանցում պիտի պատճառէ:

Ինչպէս գրած ենք, Սթավիցքի նախապէս ալ բազմաթիւ խաչագողութիւններ կատարած, բայց երբեք վճիռ չէ կերած, այնպէս որ, իր դատական արձանագրութիւնը մաքուր կը մնայ...

«Էքսէլսիոր» կը հրատարակէ լուսանկարը 1926 յունիս 8 եւ յուլիս 26 թուականով տպուած երկու լուրերու: Առաջինով կը ծանուցանէր թէ ֆրանսական հպատակ դարձած Ռուս մը անհետացած է, չորս միլիոն ֆրանքի խաչագողութիւններ կատարելէ յետոյ: Յետոյ կ'աւելցնէր թէ հայրը անձնասպան եղած է յուսահատութենէն: Իսկ երկրորդով կը հաղորդէր թէ «հռչակաւոր Սթավիցքին, անզգամելի խաբեբան» ձերբակալուած է, հրաժեշտի փառաւոր սեղան մը տալէ յետոյ: Վրան գտնուած էր 15 հատ հազար ֆրանքնոց:

Հակառակ իր բոլոր խաչագողութիւններուն, միայն 15 օր բանտարկուած է, կեղծ չէքեր հանած ըլլալու ամբաստանութեամբ: Միւս բոլոր յանցանքները ջնջուած են, օրինական վարպետութիւններով:

Իր առաջին խոշոր գործը եղած է երեք միլիոն ֆրանքի չէք մը, 1926ին: Սթավիցքի 150,000 ֆրանք վճարելով սակարանի միջնորդի մը, կրկնապատիկ արժէքով արժեթուղթեր կը շորթէ: Յետոյ զանոնք չէքերու կը վերածէ Պանք տը Ֆրանսի անունով: Այս ալ բաւական չսեպելով, չէքերը կը սրբէ եւ այնպէս մը կը թուագրէ որ փոխանակ 300,000 ֆրանքի, պահանջատէր կ'ըլլայ երեք միլիոնի: Խաբուած միջնորդը երկար ատեն իր դրամը ետ առնելու համար, յետոյ դատի դիմեց, Սթավիցքի ձերբակալուեցաւ 1926 յուլիսին, եւ արգելարան մնաց 15 ամիս: Բայց օր մըն ալ դուրս ելաւ, առանց դատուելու, զօրաւոր պաշտպանութիւններ գտած ըլլալով:

Իր քաջագործութիւններէն մէկն է նաեւ Օրլէանի Վարկի Դրամատան հետ կատարած գործառնութիւնը: 1929 յունիս 27ին, 46 կտոր զմրուխտ գնելով այդ դրամատունը, փոխ կ'առնէ 10,400,000 ֆրանք: Մինչդեռ այդ զոհարեղէններուն իւրաքանչիւրը կ'արժէր քանի մը հարիւր հազար ֆրանք:

ԴԱՆԱԿԸ Ե՞ՐԲ ՍԿՍԱՒ ԳՈՐԾԵԼ

Դուրեան արք.ի սպանութեան նախընթաց պարագաները լուսաբանուած չեն տակաւին: Գաղափար մը տալու համար թէ ինչպէս հետզհետէ կը թունաւորուէր մթնոլորտը, երէկ հասած «Հայրենիք»ի դեկտեմբեր 23թիւէն կը քաղենք հետեւեալ թղթակցութիւնը: (Այս մասին պարծանքով գրած էր ռամկավար «Պայքար»ը եւ արտատպեցինք դեկտ. 31ին: Ուրիշ դէպք մըն ալ պիտի կարդաք Գ. էջին մէջ).—

...Այդ յուզուած մթնոլորտի մէջ Նիւ Ճըրզիի հոգաբարձութիւնը կը շարունակէ պահել իր պաղարիւնութիւնը եւ կը շարունակէ իր գործունէութիւնը՝ Սահմանադրութեամբ նախորոշուած սահմաններուն մէջ, առանց կապ պահպանելու օրինաւոր եւ կամ ապօրինի Կեդր. Վարչութիւններու հետ, միշտ իրենց նպատակ ունենալով գաղութի խաղաղութիւնը եւ հանգստութիւնը:

Այդպէս չէր մտածեր, սակայն, եկեղեցւոյ հովիւը՝ Գալֆայեան վարդապետը: Ան Ռամկավար քլիքին ղեկավարներէն է եւ որոշած է խառնել գաղութը: Ան կը հրաժարի հոգաբարձութեան կողմէն նշանակուած ընտրութիւններուն ներկայ ըլլալէ, անպատկառ լեզու կը գործածէ հակառակորդներու հասցէին՝ քարոզներու ընթացքին, կը գրգռէ գաղութի որոշ խաւերը հոգաբարձութեան դէմ, կը շարունակէ իր մասնակցութիւնը բերել ապօրինի Կեդր. Վարչութեան նիստերուն, կը մերժէ ստորագրել հոգաբարձութեան կողմէ եւ անոր անունով հրատարակուած շրջաբերականին տակ՝ չէզոքութեան եւ խաղաղութեան յորդոր պարունակող:

Այլ եւ այլ յանցանքները նկատի առնելով՝ Ճըրզիի հոգաբարձութիւնը իր դեկտեմբեր 7ի նիստին մէջ կ'որոշէ հեռացնել Գալֆայեանը հովիւի իր պաշտօնէն:

Եւ ճահիճը կը շարժի: Տեղի կ'ունենան ժողովներ եւ որոշումներ: Ռամկավար «հերոսները» օգնութեան կը կանչեն խուժանին եւ դանակ գործածող Հայերու խումբ մը, ծանօթ սրիկայի մը ղեկավարութեամբ: Որոշած են վարդապետը եկեղեցի տանիլ եւ տիրել այդ պատարագին: Հոգաբարձութիւնն ալ հրաւիրած էր քահանայ մը՝ Նիւ Եորքէն:

Այս բոլորը տեղի կ'ունենան արագօրէն; Հոգաբարձութեան կողմնակիցները պատրաստ չեն: Եւ դեկտեմբեր 10ին, անուշահոտութիւններով օծուող այդ վարդապետը՝ շրջապատուած կիներով, դանակաւորներով եւ Ռամկավար «հերոսներով» եկեղեցի կը մտնէ:

Հոգաբարձութիւնը, խուսափելու համար կռիւներէ, թոյլ կուտայ որ վարդապետը շարունակէ իր պատարագը: Սակայն, երբ քարոզի ատենը կուգայ եւ վարդապետը կը յայտարարէ, թէ իր հօտին մէջ գայլեր են մտած, ժողովրդի համբերութիւնը կը հատնի եւ կը խանգարէ վարդապետի թէ՛ քարոզը եւ թէ՛ պատարագը: Բռունցքներով կռիւը կը սկսի, ներսը թէ դուրսը:

Ռամկավար «հերոս»ներէն ղեկավարները չկան: Քանի մը հոգի լաւ ծեծ կ'ուտեն: Դանակաւորներէն քանի մը հոգի ալ կը զգան հակառակորդներու բռունցքի համը: Այդ իրենք ալ գիտեն, գաղութն ալ գիտէ: Բայց հակառակ ատոր «Պայքար»ի մէջ երեւաց «հերոսական» թղթակցութիւն մը, ուր կար ե՛ւ Դաշնակներու պարտութիւն, ե՛ւ գլխիկոր տուն վերադառնալ ե՛ւ իրենց... հերոսութիւնը:

Դեկտեմբեր 10ի այդ դէպքէն ազդուած քանի մը չէզոք Հայեր կը միջամտեն, որպէսզի այս կացութեան վերջ տրուի:

Ռամկավարները, սակայն, գաղտնի գործունէութեան մէջ էին: Անոնք ալ կ'առնեն Թրէնթընի (Նիւ Ճըրզիի մայրաքաղաքը) բարձրագոյն դատարանի դուռը՝ արգիլելու համար իրական հոգաբարձութիւնը եկեղեցւոյ գործերուն խառնուելէ: Եւ կը յաջողին:

Զգալով որ իրենց այդ «յաջողութիւնը» կրնայ ժողովրդական պոռթկումի պատճառ դառնալ, անոնք 15–20 ոստիկաններով լեցուցած էին եկեղեցին, ներսը թէ դուրսը: Լուրեր ալ տարածած էին թէ Ղեւոնդ Պառակտիչը պիտի քարոզէ: Եւ հետաքրքիրներու բազմութեամբ լեցուած էր եկեղեցին՝ Ճըրզիի բոլոր կողմերէն: Եկեղեցւոյ դրան քով կանգնած էին ոստիկանները՝ որ Ռամկավար «հերոսի» մը մատնութեամբ, ոմանց մուտքը կ'արգիլէին, իսկ իրենց կողմնակիցներուն ներս կը թողէին:

Մասնաւոր պատարագ տեղի կ'ունենար՝ Ռամկավարներու եւ դանակաւոր Հայերու համար: Ներսը շատ հակառակորդներ չկային: Հակառակ ատոր, վարդապետը միայն եկեղեցական իր արարողութիւնը կը կատարէ՝ առանց քարոզ խօսելու, իսկ Ղեւոնդ Պառակտիչն ալ օթէլին մէջ նստած կը մնայ:

ՑԱՒԱԿՑԱԿԱՆ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ ԴՈՒՐԵԱՆ ԱՐՔ.Ի ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

Փարիզի եկեղեցւոյ կրօնական ընկերակցութեան վարչական ժողովը կը խնդրէ մեզմէ հրատարակել հետեւեալ հեռագիրը, որ ուղղուած է Ամենայն Հայոց կաթողիկոսին, յունուար 3 թուականով.—

Վարչական ժողովս, նախատակ Դուրեան Սրբազանի դէմ կատարուած հրէշային եւ եղբայրասպան ոճիրին առթիւ, բացառիկ ժողով գումարեց եւ միաձայնութեամբ որոշեց իր զայրոյթը յայտնել յանուն Փարիզի եւ շրջակայից հաւատացեալ հայ համայնքին եւ դատապարտել Առաքելական եկեղեցւոյս եւ իր հաւատարիմ պաշտօնէին հանդէպ կատարուած սրբապիղծ ոճիրն ու անոր հեղինակները:

Հետեւաբար վարչական ժողովս իր ամենախորին վշտակցութիւնն ու հաւատարմութիւնը կը մատուցանէ Նորին Վեհափառութեան՝ իր եւ եկեղեցին կրած այս անօրինակ եւ ամենախոր սուգին առթիւ:

Հեռագիրը նոյնութեամբ ուղղուած է նաեւ Նիւ Եորքի Ս. Խաչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան:

Երկու հեռագիրներն ալ ստորագրած են նախագահ՝ Վռամշապուհ եպիսկոպոս, ատենադպիր՝ Պօղոս Խամէրեան:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆՈՒԱՃՈՒՄՆԵՐԸ ՎԵՐՋԻՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԿՐԹՈՒԹԻՒՆ

Թուրքիոյ մէջ հիմնական յեղաշրջման ենթարկուած հաստատութիւններէն մէկն ալ հանրային կրթութիւնն է: Իր պատմական ճառին մէջ, Մ. Քէմալ այսպէս կը բնորոշէ հանրային կրթութեան տուած կարեւորութիւնը.

— «Կ'ուզեմ իբրեւ կրթական գործավար ծառայել երկրին».

1924ի մարտին, Թուրքիա հրատարակեց «Միօրինակ կրթութեան օրէնք»ը. Մինչ այդ գոյութիւն ունէին իրարու ներհակ, եւ իրարու թշնամի երկու կրթական դրութիւններ: Մին կը յենուր գիտութեան եւ արդիականութեան, միւսը կրօնքի եւ աւանդութեանց վրայ: Միօրինակ կրթութեան օրէնքը, աճօլապիք մտայնութիւնը արմատախիլ ընելու առաջադրութեամբ, «մէտրէսէ ները ջնջեց եւ հանրային կրթութեան տուաւ ներդաշնակութիւն եւ զայն ազգայնացուց: Այսպէս ծնունդ առաւ Թուրքիոյ յատուկ կրթական քաղաքականութիւն մը: Նախապէս, կամ իսլամական կրօնքէն եւ կամ արեւմտեան քաղաքակրթութենէն փոխ առնելով խերի պատշաճեցումով գոյութիւն ունէին.

Եթէ հաւատանք պաշտօնական գրքիններուն, «Թուրքիա, Հանրապետութեան շնորհիւ, հանրային կրթութեան մէջ մտցուցած է այնպիսի նորութիւններ, որոնք կրնան նախանձը գրգռել շատ մը հանրապետութիւններու»:

Ուրիշ տեղ մը կը հանդիպինք նաեւ սա ծիծաղելի եւ ամբարտաւան յայտարարութեան.

— «Եւրոպայի կրթական նորութեանց մէջ, առաջին քայլերը առնող պետութիւններէն Ֆրանսան երբ տակաւին լրջօրէն կը մտածէ կարգ մը կրթական նոր տեսութիւններու կիրարկման մասին, մենք արդէն իսկ զանոնք լուծած եւ ընդունած ենք: Շատ մը մանկավարժական դրութիւններ, առաջին անգամ ըլլալով Թուրքիոյ մէջ, եւ կատարեալ յաջողութեամբ, յառաջ կը տարուին»:

Անհուսդն միամիտ պէտք է ըլլալ, նոյնութեամբ կուլ տալու համար այս անպատասխանատու յայտարարութիւններ՝ հակառակ իրենց պատասխանատու հանգամանքին:

Թուրքիոյ դպրոցները ունին հետեւեալ դասաւորումը.—

1.— Մանկապարտէզներ

2.— Նախակրթարաններ

3.— Միջնակարգ վարժարաններ

4.— Լիսէներ

5.— Ուսուցչանոցներ – երաժշտութեան, գծագրութեան, ձեռական աշխատանքի եւ մարմնակրթութեան:

6.— Արհեստագիտական վարժարաններ:

7.— Բարձրագոյն վարժարաններ եւ համալսարան:

ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶ.— Օրէնքով նախատեսուած պարտաւորիչ եւ ձրի նախակրթութեան տարածման համար, ամէն բանէ առաջ անհրաժեշտ համարուած է աւելցնել ծաղկոցներու թիւը: Սահմանադրութեան շրջանին կար մանկապարտիզպանուհիներու յատուկ ուսուցչանոց մը: Քէմալականները զայն չեն մնացած արդիւնքէն, որովհետեւ «մայրենի լեզուին անծանօթ օտար տարրեր, այս հաստատութեան մէջ մանկապարտիզպանուհի պատրաստելու աշխատած են»: Նկատելով որ «նախակրթութեան տարիքը չթեւակոխող տղոց դաստիարակութիւնն ալ մասնաւոր կարեւորութիւն մը ունի», օտար երկիրներու մէջ պատրաստուած թրքուհիներով բացած են ուսուցչանոց մը:

ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆ.— Հանրապետական շրջանէն առաջ երկու տեսակ նախակրթարան գոյութիւն ունէր: Մին հնգամեայ, միւսը վեցամեայ: Այժմ բոլորը վերածուած են հնգամեայի: Միւս կողմէ, գիւղացի տղոց օր առաջ ուսում տալու մտահոգութեամբ, հիմնած են երեք տարուան շրջանով գիւղական վարժարաններ: Այս շրջանի աւարտողները կրնան, եթէ փափաքին, աւելի բարձր վարժարաններ անցնիլ:

Թուրքերը այժմ մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայեն նախակրթութեան, զայն նկատելով ազգ. կրթութեան հիմ, որովհետեւ «հայրենակցութեան պատուաստին ամէնէն նպաստաւոր շրջանը նախնական կրթութեան տարիքն է»:

Հետեւեալ բաղդատական ցուցակը կը ներկայացնէ նախակրթութեան անցեալն ու ներկան.—

Տարի	մանչ	աղջիկ	գումար	դպրոց
1913	181·384	41·895	223·279	3413
1923	273·107	62·954	336·061	4894
1932	350·322	191·814	542 136	6713

Օսմանեան կայսրութեան օրով, երկրին հանրային կրթութիւնը բաժնուած էր հետեւեալ հաստատութեանց միջեւ. իսլամական յարանուանութիւններ, էվգաֆի նախարարութիւն, ոչ – իսլամ համայնքներ, օտարականներ, մասնաւորներ, պատերազմական եւ ծովային նախարարութիւններ եւ կրթական նախարարութիւն:

1924 մարտ 3ին հրատարակուած միօրինակ կրթութեան օրէնքին համաձայն, ասոնց կարեւոր մէկ մասը տրուեցաւ կրթական գործավարութեան: Միւս հաստատութիւններն ալ ենթարկուեցան պետութեան խիստ եւ անդոք հակակշռին: Միւս կողմէ բոլոր վարժարաններու մէջ, գինուորական կրթութեան յատուկ դասեր եւ մարզանքներ աւելցնելով, զինուորական նախակրթարաններն ու միջնակարգ վարժարանները ջնջուեցան:

1931 մարտ 23ին հրատարակուած օրէնք մըն ալ պարտաւորիչ կը դարձնէր Թուրք տղոց նախակրթութիւնը, Թուրք վարժարաններու մէջ միայն:

ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐ.— Նախորդ վարչաձեւին Թուրքիոյ մէջ գոյութիւն ունեցող միջնակարգ վարժարանները հնգամեայ եւ եօթնամեայ խտատիներ անունը կը կրէին: Քէմալականութիւնը այս հաստատութիւնները թէեւ անջատեց լիսէներէն, բայց զանոնք նկատելով լիսէներու իբրեւ առաջին բաժանում, զաւառական փոքր քաղաքներու երկրորդական ուսման պահանջը ապահովեց, այս կարգի դպրոցներով:

Միջնակարգ վարժարանները հետեւեալ պատկերը կը ներկայացնեն:

	Աղջիկ	մանչ	գումար
1923—24	543	5·362	5·905
1931—32	7·511	22·805	30·316

ԼԻՍԷՆԵՐ.— Նախապէս լիսէները կամ «սուլթանիէ»ները առանձնաշնորհեալ դասակարգի մը սեփականութիւնն էին դրեթէ: Միայն հարուստներն ու բարձր դասու պատկանող ընտանիքներու զաւակները կ'ուսանէին այդ վարժարաններուն մէջ, որովհետեւ վճարովի էին: «Սուլթանիէ»ները իրենց կից ունէին, դարձեալ վճարովի, նախակրթութեան հնգամեայ մասնաւոր դասընթացք մը, եւ անոնք աւելի բարձր կը դասուէին, քան վեցամեայ նախակրթարանները:

Հարկ էր այս հաստատութեանց տալ իրենց իսկական կոչումը: Այս պատճառաւ, կրթական գործավարութիւնը նկատի ունեցած է հետեւեալ երկու կէտերը.—

Ա.—Հարուստ թէ աղքատ,ո՛վ կ'ուզէ թող ըլլայ, մեծ մշակոյթը միայն բարձր ընդունակութեան եւ ուշիմութեան գործն ու իրաւունքն է: Հետեւաբար քննութիւնները խստացուց:

Բ.— Նախապէս լիսէներու մէջ ուսանող շատ մը երիտասարդներ, չկարենալով տանիլ այդ ուսումը, կեանքի մէջ կ'անճրկէին: Մինչդեռ հիմա, պետական պիւտճէին ընծայած հնարաւորութեանց սահմանին մէջ, աղքատ տղոց լիսէի եւ բարձրագոյն կրթութիւն ստանալու հնարաւորութիւն կը տրուի, եւ միւս կողմէ միայն ընդունակներուն եւ ուշիմներուն արժէք տրուելու համար, մուտքի եւ աշխատութեան պայմաններ կը հաստատուին:

Լիսէները ունին հետեւեալ պատկերը.—

	Աղջիկ	մանչ	գումար
1923—24	230	1011	1241
1931—32	1720	5120	6840

ՈՒՍՈՒՑՉԱՆՈՑՆԵՐ.—Խօսքը տանք իրենց.— «Կրթական բանակ խօսքը Թերեւս Հանրապետութենէն առաջ ալ գոյութիւն ունէր: Բայց այդ ատեններ, այս բացատրութեան մէջ պարզապէս գեղեցիկ նմանութեան մը բոյրը, գրական ասացուածքի մը կշռոյթը կար: Այսքան, «Կրթական բանակ» բացատրութեան բուն իմաստը հանրապետութեան շրջանին միայն ըմբռնուեցաւ: Բանակին ապայ հասցնելու պէս, երկիրը, ժողովուրդին ամենամեծ թշնամիէն՝ տգիտութեան եւ մոլեռանդութեան զարնը տեւող պաշարումէն փրկելու համար, հարկ էր ուսուցիչներ, կրթական մշակներ հասցնել: Այս անհրաժեշտութիւնը հանրապետական իշխանութիւնը ապառնիք եւ գլուխ հանեց»:

Ձէ՞ք կարծեր որ, այս խօսքերը ամբողջ քաղաքականութիւն մը կը յատկանշեն: Այսքան բան մտածելն ու գործադրութեան անցնիլը ինքնին արժէք մը չի ներկայացներ:

Քէմալականները փակելով հին ուսուցչանոցները, բացին նորեր: Ուսման շրջանն է չորս տարիէն հինգ: (Անցեալ տարուընէ սկսեալ վեց տարուան բարձրացած է).

Ասոնց կարգին պէտք է յիշել նաեւ էնկիւրիի երաժշտութեան, մարմնակրթութեան, գծագրութեան եւ ձեռական աշխատանքի ուսուցչանոցները:

Արհեստագիտական կամ առեւտրական վարժարաններ.— Երկրին թէ՛ գիտուն եւ թէ գործնական մարդ հասցնելու մտահոգութեամբ, այս կարգի վարժարաններուն զեկավարութիւնը կեդրոնացած է մէկ ձեռքի մէջ, եւ կրթնած մշակուած ծրագրի մը: Կրթական գործավարութեան մէջ կազմուած է «Արհեստագիտական ուսման ընդհ. տնօրէնութիւն» մը: Եւրոպացի եւ ամերիկացի հանրածանօթ մասնագէտներ հրաւիրուած են քննութիւններ կատարելու համար:

Այս քննութիւններէն ծնած օգտուած են Արհեստից եւ Առեւտրական վարժարանները, ինչպէս նաեւ երկրագործական եւ հանրօգուտ գործավարութեանց ենթակայ կարգ մը վարժարանները: Հոդ տարուած է որոշացուած ծանօթութիւնները պերճանք ըլլալէ աւելի, գործնական կեանքի մէջ յաջողութեան ազդակներ դառնան:

Ասոնցմէ զատ կան նաեւ բոլորովին նոր հիմնարկութիւններ, ինչպէս «բարձր երկրագործութեան կաճառը եւ «Էնկիւրիի իրաւաբանական համալսարանը»:

Այս կարգէն է նաեւ «Երկրաչափական բարձրագոյն վարժարանը»: Հանրօգուտ շինութեանց գործավարութիւնը չափազանց հոգածու է այս հաստատութեան հանդէպ, որովհետեւ «Նոր Թուրքիոյ երկաթուղիի, խճուղիներու եւ ոռոգման քաղաքականութեան յաջողութեան համար, անհրաժեշտ Թուրք երկրաչափները հոս է որ պիտի պատրաստուին»:

Ասպարէզի յատուկ վարժարաններուն ուսանողութեան թիւն է 4155:

ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ ԿՐԹՈՒԹԻՒՆ.— Բարձրագոյն կրթութեան գլուխը կը գտնուի համալսարանը: Քէմալականութիւնը չափազանց դժգոհ էր այս հաստատութեան մէջ տիրող մտայնութենէն, եւ չէին քաշուեր զայն ներկայացնելու, չէնքով եւ կազմակերպութեամբ, արդիական «մէտրէսէ» մը, որ անկարող էր իւրացնելու հանրապետական ոգին եւ յեղաշրջման մտայնութիւնը: Հետեւաբար որոշուեցաւ ջնջել զայն:

Փառատօնեւութ ժամ յետոյ հիմնուեցաւ «Թուրքիոյ հանրապետութեան Պոլսոյ Իւնիվէրսիթէ»ն.

Այս մասին յօդուած մը հրատարակեց «Յառաջ»ի աշխատակից՝ Վ. Իշխանեան, պարզելով չարժաւէթնեբը:

ՀՐԱՆՏ ՎԻՇԱՊԵԱՆ

ՕՏԱՐ ՊԱՐԲԵՐԱԿԱՆՆԵՐԸ

oooo

Ներքին նախարարութիւնը կը հաղորդէ թէ, համաձայն 19 մայիս 1925ի օրէնքին 9րդ յօդուածին, հրովարտակով մը պարտք կը դրուի օտար լեզուով հրատարակուած բոլոր պարբերականներու պատասխանատու տնօրէններուն վրայ իրենց պարբերականէն մէկ օրինակ ղրկել Ազգ. Մատենադարան (58, Rue de Richelieu), հրովարտակով ձեւակերպուած յայտարարութեան մը հետ, այնպէս ինչպէս ցոյց պիտի տրուի Journal Officielի յառաջիկայ թիւին մէջ, ուր պիտի երեւի այս հրովարտակը:

Ազգ. Մատենադարանի տնօրէնութեան արտօնութեամբ, կարելի է մէկ կապոցով ղրկել պարբերականին այն բոլոր թիւերը, որ լոյս կը տեսնեն մէկ ամսուան ընթացքին:

Պէտք չէ մոռնալ, որ պարտադիր է օտար պարբերականներու իւրաքանչիւր թիւէն երկուական օրինակ ղրկել Ներքին նախարարութեան եւ մէկ մէկ օրինակ Սէնի նահանգի դատական ոստիկանութեան:

ՊԱՏԱՍԽԱՆ
Պ. ՎԱՀԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆԻ

oooo

Կիրակի օր դուրս չելայ տնենակէս: Հին թուղթերս կը խառնէի: Մէկ դրքիս մէջէն վար ինկաւ Պ. Թէքէեանի նամակը: 1928ին, երբ կը պաշտօնավարէի Ամիէնի լիմարանոցին մէջ, այդ նամակով ինծի կը պատասխանէր ու կ'ըսէր. «... Ձեզ միշտ սիրալիր տեսած եմ ինծի հետ. երբեք խոժոռ նայած չենք իրարու. երբեք վիճաբանած չենք իրարու հետ»: Կիրակի օր, մինչ ես այս տողերը կը կարդայի, ուրիշներ,— ի՛նչ զուգադիպութիւն,— կը կարդային Պ. Թէքէեանի «Բաց նամակը», ինծի ուղղուած, Ապագայի մէջ: Յաջորդ օրը, կէս օրէն յետոյ, ՅԱՌԱՋի խմբագրատունը գացի:

— Միժո՛ղ, Թէքէեան յարձակեր է վրադ, ըսին Դաշնակցական ընկերներ:

— Թէքէեան յարձակեր է վրա՞ս, չեմ հաւատար:

Պնդեցին

— Չեմ հաւատար: Թէքէեան, իր անունով, չի յարձակիր երբեք վրաս: Կը յարձակի կեղծ – անունով, բայց երբեք իր անունով:

Ցոյց տուին Ապագան:

Հազար ափսո՛ս Թէքէեանի:

×

Ծիծաղելի բան մը կայ իր «Բաց նամակ»ին ձեւին մէջ,— ալ ձեռք պիտի չերկարէ՛ ինծի, (կը լսե՞ս, ՊԱՅՔԱՐ), յետոյ կը գրէ զիս յանուն երիտասարդութեան խօսելու իրաւունքէն, եւ վերջապէս կը դատապարտէ զիս, սաստի՛կ. սաստի՛կ. «տգէտ» կ'անուանէ զիս (կը լսե՞ս, ՊԱՅՔԱՐ), եւ ուրիշ յուզիչ բաներ ալ կ'ըսէ:

Ռամկավար Փըչփըչները թող այլեւս չնեղանան Պ. Թէքէեանի,— ահա կը դատապարտէ զիս.

Արդարեւ Պ. Թէքէեան շատ խօսք յառած է իր «կասկածելի» բարեկամութիւններուն պատճառով: Մարսիլիոյ մէջ երբ Զ. Ռ. Միութիւնը թէյասեղան մը տուաւ ի պատիւ իրեն, այդ առթիւ պաշտպանեց նաեւ Հայկական դրօշը: Մենք ալ թղթակցութիւն մը տպեցինք, գրեցինք Պ. Թէքէեանի տեսակէտները: Փրփրեցա՛ւ ՊԱՅՔԱՐ. գրեց Պ. Թէքէեանի, հրաւիրելով որ ետ առնէ իր խօսքերը: Վերջինս դարձեալ խօսք լսեց: ՄԵՂԵԴԻՆԵՐու մասին գնահատական նամակ մը գրեց,— երբեք չէի սպասեր,— իր հաւանութեամբ տպուեցաւ ՅԱՌԱՋի մէջ, ատոր համար՝ Պայքարի սրբագրիչներէն մէկը զիս քարկոծած ատեն՝ յօրութեամբ կը մեղադրէր նաեւ Պ. Թէքէեանը, որ գնահատական տողեր կը նուիրէ «իր կուսակցութիւնը անարգող» երիտասարդի մը: Տեղն է ըսել թէ Պայքարի սրբագրիչները հայերէն չեն գիտեր,— ահա թէ ինչո՛ւ չհասկցան տպուելուն պատճառը: Ցետ գրութեան դրուած քանի մը տողերս շատ թափանցիկ չէին Պայքարի խմբագիրներուն զուէշի ուղեղին համար:

Բայց ... ալ թող չնեղանան Պ. Թէքէեանի, որ ահա կը յայտարարէ թէ ձեռք պիտի չերկարէ ինծի,— կը լսե՞ս, Թանձրագլուխ Պայքար:

×

Ե՞րբ բարեկամ է եղեր ինծի Պ. Թէքէեան, որ կը ստիպուի, հրապարակա՛ւ, ետ առնել իր բարեկամութիւնը, հիմա: Ե՞րբ բարեկամ է դարձեր ինծի, կը հարցնեմ անձ: Ի՞նչ ցոյց է այս,— Թղթատարով ալ կրնար ընել այդ յայտարարութիւնը: Բայց երբ թերթով,— Ռամկավար Ազատական կուսակցութեան «Կոյր»ն ըլլար կարծես,— կը կատարէ այս ձեւով, կ'ուզեմ հասկնալ թէ ի՞նչ կը նշանակէ այս: Մանաւանդ կ'ուզեմ հասկնալ թէ ե՞րբ բարեկամ եղեր է ինծի, որ չեմ իմացեր ես: Ո՛չ, Պ. Թէքէեանի հետ երբեք բարեկամութիւն չեմ ունեցած, սրճարանի եւ ճաշարանի ծանօթներ ենք մենք, ոչ աւելի, կը լսե՞ս Պայքար, դու տգմուտ ուղեղով: Գաղտնական հանդիպումներ, որոնց համար զո՞ւր են փորձեր հեղնել զիս Դաշնակցական ընկերներ: Պ. Թէքէեան երբեք ծանօթ չէ ինծի՝ իր բանաստեղծի ազնիւ պատմուճանէն մերկացած: Բայց բանաստեղծը սրճարանին մէջ չէ, որ ճանչցայ:

Այսուհանդերձ, երբ հիմա, հին բարեկամներու պէս, յուզուած ու սրտնեղած կը կանգնի եւ կը մերժէ այլեւս ձեռք երկարել ինծի,— պարտաւոր եմ պահանջել, որ գրէ Ցոթելեանի իր յանձնախումբին թէ կը մերժէ նաեւ իմ անունս այդ յանձնախումբի անդամներուն եւ յոբելեանի հանդէսին առթիւ խօսողներուն շարքին:

Ետքոյ ինծի կը մնայ պահանջել, որ ցոյց տայ թէ ո՞ր երիտասարդութիւնը կը ճանչնայ իրեն համախոհութեամբ ,— Ազաթոն պէ՞յը, մեծ – մայրի՞կս: Այս հարցումս կ'ենթադրէ երկու պատասխան,— ի՞նչ կը հասկնայ երիտասարդութիւն ըսելով, եւ ո՞ր անուններ կը թուէ իբրեւ երիտասարդ եւ իրեն համախոհուրդ:

×

Թշնամի յետադիմութեան, բարեկամ յեղափոխութեան, տեսակէտներս էի պարզեր Ղեւոնդ Ալիշան եպիսկոպոսի սպանութեան առթիւ: Սպանութեան մասին քանի մը խօսք հարեւանցի.— թէ Ղեւոնդ զոհ գնաց կղերա – պահպանողական ռամկավար տարրերու խաղին: Արդարեւ այս յետադիմական մարդիկը լաւ գտեր էին իրենց խամաճիկը,— դաշտահանդէսներ կատարած եպիսկոպոսին հովանաւորութեամբ, օգտուելով ծաղիկներ կը թափէին եպիսկոպոսին վրայ, զայն կը կանգնեցնէին հայկական դրօշին դէմ ճիշդ Տօն Քիշոթի մը պէս: Եպիսկոպոսը չխմբիթանայ ի՞նչ ըլլայ: Հաւատացեալ Պ. Թէքէեան չի հարցներ թէ եպիսկոպոսին գո՞րծն է դաշտահանդէս երթալ, գուարճանալ, պարել, խաղալ, իբրեւ Ամերիկայի Հայոց իշխանը՝ օդանաւ թռցնել իր վրայէն, ծաղիկ թափել իր գլխուն:

Փրփրե՛ր է պարոն յօբելեարը: Երկար ատենէ ի վեր լուռ կը մնար, քաշուած բոլոր կռիւներէն, կարծես պարպուած բոլոր կիրքերէն, բայց ահա... արթնցեր է ռամկավարը,— մէկը ինծի կ'ըսէ թէ եօթներորդ անգամ ռամկավարանալու փորձն է այս: Եւ,— ո՛վ համարձակութիւն,— քանի մը թունաւոր տողերու մէջ փոխեր է անխոստովանելի յետադիմականութիւն մը: Եղբա՛յր, կարելի է խոստովանիլ նոյն իսկ եօթը մահացու մեղքերը՝ Բայց կարելի չէ՛, հաւատացէ՛ք, կարելի չէ՛ խոստովանիլ թէ մարդ կրնայ այս աստիճան յետադիմական ըլլալ: Ո՞վ կրնար ենթադրել թէ հազար ինը հարիւր երեսուն եւ չորս թուականին, կազմուած հայ մտաւորական մը պիտի դայ պանծացնելու ժամուն խունկը, չարականը, մա՛սը, նշխա՛րքը:

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (30)

«ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ»

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳՈՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Ասոր հետ մէկտեղ, Թէշքիլաթը Մախսուսէի մարմինը դարձեալ վտանգ մը անցուցած կ'ըլլար: Որովհետեւ, յաջորդ առաւօտ վարի յարկը կատարուած քննութեամբ հասկցուած էր որ մավզէրներէն ելած փամփուշտը ուրիշ սենեակներէն մէկուն եզերքը քերած ու գետինը մխրճուած էր: Եթէ այս փամփուշտը սանթիմ մը եւս ներս մտած ըլլար, ոչ միայն Թէշքիլաթի բնակատեղին, այլ եւ ամբողջ Վիչէն օդը պիտի ելլէր անկասկած:

Այն ատեն Նայիլ պէյի ըսածին պէս «թշնամիին գանկին մէջ պայթեցնելիք» ռումբերը՝ ամբողջ Վիչէի գանկին մէջ պիտի պայթէին:

Թէշքիլաթը Մախսուսէի գլխէն անցած այս վտանգը սթափեցուց մարմնի անդամները: Այս վիճակը չէր կրնար այսպէս շարունակել: Որպէսզի նման պարագաներ չկրկնուէին, հարկ էր խիստ միջոցներ ձեռք առնել. Այն բռնապետը, որուն համար ըսինք թէ զինուորութենէ փախուստ էր, եւ պատերազմի ընթացքին ցոյց տալիք օգտակարութեան համաձայն իր աստիճանը իրեն պիտի վերադարձուէր, քաջ էր, եւ զինուորական օրէնքներուն քաջածանօթ, որով պաշտօն տրուեցաւ իրեն այս մասին հրահանգ մը պատրաստել: Այս հրահանգը, որ պատերազմի ընթացքին 15 ամիս գործածուեցաւ պահակներու պարտականութիւնները կը ճշդէր.—թէ պահակ մը ինչո՛ւ պահակ կը կենայ, հրացանը երբ պէտք է գործածէ, եթէ զէնքը պիտի փորձէ՝ պահակ կենալէ առաջ պէտք է ընէ, պահակ կեցած ատեն եթէ բան մը ուզէ՝ ի՛նչպէս պիտի տեղեկացնէ հրամանատարութեան, եւ եթէ իր պահպանած վայրին վրայ յարձակում մը տեղի ունենայ ինչ ձեւով պիտի չարժի, եւն., մէկ առ մէկ բացատրուած էին: Այս հրահանգ – ուղեցոյցը յաջորդ գիշերուընէ իսկ գործադրութեան դրուած էր:

Բիզա պէտք մարմին երբ Արհուէին Վիչէ փոխադրուած էր, Գերմանացիները եւս միասին եկած եւ ուրիշ տուն մը կայան հաստատած էին: Հոն՝ իրենց գործունէութիւնը կը շարունակէին՝ իրենց գիտցած ուղղութեամբ կը զբաղէին մարզանքներով այն Վրացիներու, որոնք կը գտնուէին Մուսէլի եւ Միթթի հրամանին ներքեւ: Անտնէ մը ի վեր, այս երկու Գերմանացիներուն միացած էր Մէյեր անուն երրորդ գերմանացի սպայ մը: Այս վերջինը Մոսէլի պատկանած գունդէն էր, ըստ իր պնդումին: Բայց, նոր եկած այս սպան Վիչէն ձգելու ստիպուած էր՝ ամիս մը վերջ այն դէպքէն, որու մասին պիտի խօսինք ստորեւ:

Խնդրոյ առարկայ դէպքը հետեւեալ ձեւով առած էր.—

Կէս գիշեր մըն էր: Օդը մառայլ ըլլալով, մէկ հատիկ աստղ իսկ չէր երեւեր: Վիչէ քաղաքը թաղուած էր թանձր մութի մը մէջ եւ կարծես անհետացած էր այդտեղէն: Ոչ փողոցներուն մէջ լամբար, ոչ ալ տուներուն պատուհաններէն դէպի դուրս լոյս մը թափանցած էր: Միայն Սեւ ծովու ալիքները փրփրադէզ կը շառաչէին. այս ալիքները որ նախ թնդանօթի ձայնին նման կը սկսէին եւ յետոյ կամաց կամաց թեթեւնալով աւազուտին վրայ մարմրուն մրմունջ մը կը հանէին, ընդհատ ընդհատ կը խռովէին այս անդորրութիւնը:

Ցանկարծ, շան մը կաղկանձիւնը լսուեցաւ: Քանի մը երկվայրկեան վերջ կաղկանձիւնները շատցան Վիչէի գետակին չուրջի ամենամօտ դաշտէն սուլիչի ուժգին ձայներ կուգային: Թէշքիլաթի բնակատեղին պահակ կեցող էֆէնտին կէս քուն կէս արթուն վիճակով, սենեակին պատուհանը վերցնելով երբ չուրջը մթութիւնը կ'ընէր, տեսաւ որ՝

— Կրակ կայ, օգնութեան հասէք — Մորսի նշաններ կուտան: Արդէն դուրս նայած ատեն տեսած էր թէ Վիչէի մէկ վայրը հրդեհ ծագած էր ու դէպի երկինք կ'արծարծուէր:

Մինչ պահակ էֆէնտին, հրդեհը տեղեկացնելու համար իր քնացող ընկերներուն, զանոնք արթնցնելով զբաղած էր, Պոլսէն Տրապիզոն ղրկուած 16 Վրացիներէն մէկը հեւ ի հեւ Թէշքիլաթի բնակատեղը, վարի պահակին նշանախօսքը յայտնած (ներս մտած եւ սանդուղներէն բարձրացած միջոցին,

— Ի՞նչ կեցեր էք, Գերմանացիներուն բնակատեղը կ'այրի, պոռացեր էր:

Ասոր վրայ, Թէշքիլաթի կեդրոնը գտնուող էֆէնտիները հապճեպ կերպով հագուած եւ ուղղուած էին դէպի Գերմանացիներուն կեդրոնը: Բայց, հեռուէն հասկցած էին որ այլ եւս կարելիութիւն չկար Գերմանացիներուն կեդրոնը փրկելու: Որովհետեւ, բոցը պատած էր շէնքին ամէն կողմերը:

Արդէն, եթէ առաջ ալ եկած ըլլային, կարելի չէր Գերմանացիներուն օգնել: Իրենց բնակատեղը կը գտնուէր բաց տեղ մը, ու չորս կողմը Վրացիներով շրջապատուած էր: Եւ այս կերպով կազմուած շրջանակէն ներս ոչ ոք կ'առնէին: Աղմուկէն արթնցող Վիչէցիները, ջուրով լեցուն դոյլեր առած՝ օգնութեան կը վազէին, բայց միւսները իրենց վեցհարուածներով զանոնք կը վախցնէին եւ թոյլ չէին տար շէնքին մօտենալ:

Գերմանացիներուն այս վերաբերումը որքան տխուր նոյնքան ծիծաղելի էր: Որովհետեւ անոնք երեքն ալ վարտիկ – շապիկով մնացած ըլլալու չափ մերկ էին: Ինչպէս կ'երեւէր, հրդեհը այնքան յանկարծակի ծնունդ առած էր, որ միջոց չէին ունեցած նոյն իսկ իրենց հագուստները առնելու, եւ խլելով միայն վեցհարուածները՝ բնակատեղէն դուրս թափած էին:

Մեր Թէշքիլաթի անդամները չէին հասկցած թէ Գերմանացիք ինչու մարդ չէին մօտեցներ իրենց բնակատեղին: Այդ պատճառաւ որոշած էին մէկ կողմ քաշել անոնց պետը՝ Մորսէլը եւ տեղեկութիւն ուզել:

Երբ հարց տրուած էր Մորսէլին, ան նախ չէր ուզած բացատրել թէ ինչո՞ւ պաշարած էին այրող բանակետղը: Բայց, երբ Թէշքիլաթի անդամները խիստ լեզուով մը իրեն հասկցուցած էին, որ եթէ համոզիչ բացատրութիւն մը չտայ, հրդեհին համար զինքը պատասխանատու պիտի նկատեն, տեսնելով որ գաղտնիքը երկար ատեն պիտի չկարենայ ծածկել, ըսած էր թէ — Պոլսէն եկած ատեն միասին երկու սնտուկ ոսկի առած էինք: Այս դրամը պիտի ծախսէինք համաձայն պէտքին: Մինչեւ այժմ մաս մը բաշխեցինք: Դրամին մեծ մասը սնտուկներուն մէջ կը մնայ:

(Շար.)

Այսուհետեւ ինծի համար ռամկավար կուսակցութիւնը կը կոչուի «Ն/ախարք ուսողներու» կուսակցութիւն, «մաս բաժնողներու», «զլոց բռնողներու», «մօտակալներու» կուսակցութիւն, քանի որ ռամկավար վէթէրան մը այս ձեւով կը բանաձեւէ իրենց հաւատոյ հանգանակը։ Կարելի՞ է հարցնել Գ. Թէքէեանի թէ իր ճանչցած «երիտասարդութիւնն» ալ մաս կը բաժնէ՞, նշխարք կ'ուտէ՞, ժամ կ'ընէ՞ վերջապէս։

Որքա՜ն սխալեր եմ, կարծելով թէ Գ. Թէքէեան մէկն է այն հին մտաւորականներէն, որոնք ոչ միայն հաշտ աչքով կը դիտեն երիտասարդական շարժումը, այլ եւ նոր, յառաջդիմական, յեղափոխական ըմբռնումները։ Ընդհակառակն չափազանց եկեղեցասիրութիւն ցոյց կուտայ եւ Մար Շիմունի ժողովուրդը կ'ուզէ դարձնել մեզ, նոյն իսկ կ'աշխատի փառքը ընել հաւատացեալ հաճի–մայրիկները ինծի դէմ։ Լա՛ւ, կը գիւրացնեմ իր փառվոճասիոնը։

Եթէ չի յիշեր, Յառաջի մէջ, հակեկեղեցական հին պայքարս, հիմա կը յայտարարեմ,— անկեղծ չունի՛ հայ կղերապետութիւնը։ Եւ ա՛լ կը բաւէ «բարձրաստիճան» եկեղեցականներու դրպանը հոսեցնել ազգային գումարները։ Հայ եկեղեցապետութիւնը դարձած է Բարեգործականի երկրորդ տրպագրութիւնը,— ամէն եկեղեցական երբ կը մեռնի, ահագին դրամ կը ձգէ իր ետեւ։ Ազգային դրամներ են ատոնք, որ կը կորսուին։ Զեմ յիշեր կտակները, չեմ յիշեր նաեւ դրամները, որ կը վատնուին փառաշուք եկեղեցիներու շինութեան համար։ Ինչո՞ւ այս ամէնը,— որպէսզի մեծափոր եպիսկոպոս մը քթի՞ն խնդայ այս ժողովուրդին, մինչ թոքախտաւորներ, գործազուրկներ, բաղմանդամ բնտանիքի հայրեր, թշուառ պատանիներ կը մատնուին աներեւակայելի տառապանքներու։ Ազգային գործ է միայն օգնութիւն հասցնել այս վերջիններուն,— իսկ հոգեկան սփիւռ (կրօնք) մատակարարելու համար՝ «բարձրաստիճան» եկեղեցականներու գոյութիւնը ոչ թէ պէրճանք, այլ ոճիր է պարզապէս, պարոն նշխարք ուտող։ Կ'ընդունիմ, որ մինչեւ մեր ժողովուրդին չափահասութիւնը կարելի է գեռ հանդուրժել հայ եկեղեցին տիրապետութեան, սպասարկուած՝ քահանաներով։ Բաւական է քահանայութիւնը առանց աստիճանաւորումի եւ ոգէւ փառասիրութեան։ Տեղն է յիշել թէ քահանաներու լքուած դասակարգը մեզի տուած է հրաշալի կռուողներ։ Քահանաները, ժողովուրդի զաւակ, գեռ աւելին կուտային այս ժողովուրդին, եթէ աշխատանք թափուէր անոնց մտաւորական զարգացման համար։ Քահանայական դասակարգին ծանօթ թերութիւնները կը ծագին նիւթապաշտ եւ փառասէր, ապուշ եւ ամբարտաւան եպիսկոպոսներու գտած յաջողութիւններէն։ Եթէ ունեցած ենք, թիւով քիչ, հրաշալի վարդապետներ,— անոնք ալ նուիրուածներն են ժողովուրդին եւ ոչ թէ եկեղեցին,— մեզի ծանօթ է նաեւ որ ունեցած ենք բազմաթիւ մատնիչ վարդապետներ, «բարձրաստիճան» դաւաճաններ եւ հայրենադաւներ։ Գ. Թէքէեան այդքան պանծալի՞ կը գտնէ եկեղեցականի բարձր աստիճանը,— լա՛ւ, թող վեղար մը քաշէ գլխուն, լմնցա՛ւ։ Անանկ ալ ծոյլ ծոյլ պիտի նստի, սատնկ ալ։ Իսկ ինծի համար՝ այդ ասպարէզը infériorité մըն է, հետեւաբար չի կրնար ունենալ բարձր աստիճաններ։

Ինչպէս կը տեսնուի, իմ պայքարս կապ չունի Ղեւոնդ եպիսկ.ի հետ,— անոր պատմութեան առթիւ ուզեր էի արծարծել պայքարը եւ յեղափոխական երիտասարդութեան տեսակէտները։ Գ. Թէքէեան փոխանակ վէճի մտնելու հետս կրօնքի եւ եկեղեցիի մասին,— ի՛նչ լաւ կ'ըլլար, քիչ մը կը պարզացնէի իր խելքը մինչեւ հետու տեղեր,— պատմութեան մը առջեւ ինձմէ կը պահանջէ բարեկրթութիւն ցոյց տալ եւ բողոքել։

Նախ իրեն կը վերադարձնեմ «բարեկրթ» բառը,— այս բառը մեր կրքմայի բառ չէ, սալոնի բառ է։ Ես դարուս ջիղն ունիմ եւ ժամանակի ոգին։ Ես մաքրուած եմ ձեր բարոյական բոլոր ըմբռնումներէն,— սիրահար յեղափոխութեան, առաջին յեղափոխութիւնը նախ կատարեր եմ իմ մէջս։

Ցետոյ գալով պատմութեան դէմ բողոքելու հարցին,— ի՞նչ, Գ. Թէքէեան ազգային մունետի՞կ կարծեց զիս, «ազգային բողոքողներ» կան, որոնք ծնած են այդ պաշտօնին համար, դիմեցէք անոնց։ Իսկ ես մերժելով կը մերժեմ բողոքել մէկու մը համար, որ ինկած է ապահովաբար քաղաքական պայքարի մը պատճառով։ Արդ, չեմ կրնար բողոքել առանց կարծիքս կազմելու տարուած քաղաքական պայքարին բովանդակ խորութեան, պայքարի կողմերու ինքնութեան, եւ իմ բողոքիս օգտուիլ ուզողներու մասին։

Այս առթիւ, Գ. Թէքէեան, դուք բողոքեցի՞ք երբ Հայաստանի մէջ ձեր սիրելի եկեղեցականները ամարդի վերաբերմունքի հանդիպեցան։ Ես չբողոքեցի, որովհետեւ չպայթեցան, բայց դո՞ւք որ ... հաւատացեալ էք։

Վերջացնելու առեն,— կը հարցնէք թէ ո՞ւր առած եմ երկրորդական կրթութիւնս, եւ կարծես քանի մը տողերով ալ հասկցնել ուզէք թէ կուզամ Արմաշի դպրեվանքէն։ Ո՛չ, հպարտ եմ յայտարարելով որ դպրեվանք չեմ պտած։ Ուսումս ստացած եմ աշխարհիկ երկրորդական վարժարանի մէջ։ Ինծի կը թուի թէ դուք կը շփոթէք երկրորդական վարժարանը դպրեվանքին հետ, միջնակարգ կրթութիւնը՝ Եղիշէ եպիսկ. Դուրեանի աշակերտած ըլլալու պարագային հետ։ Դպրեվանքը կրօնական դպրոց մըն էր միայն, բայց երբեք երկրորդական վարժարան։ Նոյն իսկ Պատրիարքարանը շատ աշխատած է Դպրեվանքի շրջանաւարտներուն տալ իտատ... շրջանաւարտներու ստորիճան ու առաւելութիւնները,— չէ յաջողած։ Ահա թէ ինչո՛ւ կ'ըսեմ ու կը կրկնեմ, որ Ղեւոնդ եպիսկ. երկրորդական կրթութիւն չէր ստացած եւ հիմնական զարգացում չունէր, (հիմնական կրթութիւն կուտան միայն միջնակարգ վարժարանները եւ ոչ թէ, նոյն իսկ, համալսարանները կամ մասնագիտական բարձրագոյն վարժարանները,— Թուրքիոյ մէջ թէեւ կարելի էր, փէնտով մը, համալսարան մտնել առանց միջնակարգ վարժարանի վկայականին)։ Կ'ընդունիմ, որ ինքնաշխատութեամբ՝ աւելի խոր զարգացման տիրացած են շատեր։ Ղեւոնդի գործերը չեն կրնար այդ հաստատումն ընել, դրական ու գիտական արժէք չունին։ Ցաւէք Եղիշէ եպիսկ. Դուրեան տուած է գործեր, որ կը գիմանան։ Ա՛յ, տեսէք, դուք ալ երկրորդական վարժարան չէք յաճախած կանոնաւորաբար, բայց ընդունակութիւն ունիք, շնորհք ունիք, եւ այսօր հասած էք հայ բանաստեղծութեան ամէնէն վաւերական աստիճանին ու տաղանդի նշուլումին։

Միւս կողմէ, Ղեւոնդի արժէքը չի կրնար բարձրանալ ոչ աշակերտած ըլլալով Եղիշէ եպիսկ.ի, ոչ ալ վերջինին հետ ազգականութեան մը գրոյցը բերելով մեզի։ Ղեւոնդ եպիսկ.ի կենսագրութիւնը տալու առեն, ջնջեր էի ազգականութեան գրոյցը, որ կուտար իմ աղբիւրս։ Վասնզի Ղեւոնդի բուն մականունը ոչ Դուրեան է, ոչ ալ Զըմպայեան։ Անգլեւամերիկեան թերթերը, այդ մականունէն տարուած չփոթեցին Ղեւոնդն ու Եղիշէն, չէ՞։

Մենք բարեկիրթ չենք, չենք փորձուիր օգտուիլ ազգականական կապէ մը։ Հա՛, մենք բարեկիրթ չենք, գիւղացի, պարկեշտ, համեստ մարդիկ ենք,— կոշտ կը խօսինք, կոպիտ, բիրտ, մեր սիրտն ալ տարբեր է քաղքցիներու սիրտէն, սիրտ ունինք թէ չունինք՝ միայն մենք կը հասկնանք, քաղքցին ի՞նչ կը հասկնայ, մենք մեր քէնը հատուցանելու համար՝ չենք զաղթեր թերթէ թերթ, չենք քաշուիր անկիւնները, անկեղծ ենք եւ համարձակ, տրտունջ ունինք թէ բողոք՝ կը յայտնենք, Բարեգործականին երբ չենք հաւնիր՝ կ'ըսենք, չենք ծածկեր, բարեկիրթ չե՞նք, ասոր անոր չենք հաւնիր՝ կ'ըսենք, չենք ծածկեր, բարեկիրթ չե՞նք, եւ յետոյ դիւրազգածութիւնն ալ մեզի մենաշնորհ չենք ըրած, կ'ընդունինք, որ գիւղացին ալ — թէեւ սիրտ չունի — կը խօցուի, կը վիրաւորուի, օդէն ու ամպէն չենք վիրաւորուիր եւ չենք ելլեր ըսեր՝ ամպը զիս խոցեց, եւ ալ քեզ կը խոցեմ, թէեւ մենք բարեկիրթ չե՞նք, ամէնէ՛ն. բնա՛ւ երբեք, մենք գիւղացի տղայ ենք, մեզի ձեռք չե՛ն երկարեր հիմա, Աստուած պապան տիրացուին ու քաղքցիին տուեր է ձեռքեր որ կ'երկարի՜ն, կ'երկարի՜ն միջոցին մէջ, պարապութեան մէջ, մեզի ձեռք ալ չէ տուեր, որ բռնենք պարապութեան մէջ կախ այդ ձեռքերը, սիրտ ալ չէ տուեր որ խղճանք անոնց վրայ, յանցանքը մե՞րն է հիմա՝ եթէ բարեկիրթ չենք, անոնք իրաւունք ունին թերթերուն առաջին էջին վրայ նախատելու, անարգանք կարդալու, մենք որովհետեւ բարեկիրթ չենք՝ պէտք է որ տա՞նք այդ իրաւունքը, անո՞նց միայն, անո՞նց բարեկրթութեան վկայական տալու իշխանութիւնը, մենք, մենք հէ՛ հէ՛ հէ՛, մենք այն տղաքն ենք, որոնց պէտք է տալ երբեմն տեսողս մը տաղանդաւոր գրագէտի, երբեմն ալ անբարեկիրթ երիտասարդի, միայն ու միայն զուարճանալու համար,— հոգ չէ՛ սակայն, եթէ ազնուական եւ ամիրայական ծագում չունինք, յառաջդիմական ենք, ջաղացպանի տղայ, բայց գրել-կարդալ գիտենք, գիրք կ'առնենք, կ'ուսումնասիրենք, կը պլպլենք, կը վերաղնահատենք, միշտ լաւին ի խնդիր, ժամանակ շատ կը սիրենք աշխատանքը, կ'աշխատինք մրջիւնի պէս, օրն ի բուն, առտուն կանուխ ոտքի կը ցատկենք, եւ երբ կէսօրէն վերջ ժամը 2ին արթննայ Կեսարացի միրզէն, ամբողջ օրուան մը գործ վերջացուցած կ'ըլլանք մենք։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Նախընթաց դէպքեր

»»»·«««

«ՈՒՇԱԳՐԱՒ ԵՒ ԶԱՐԱՇՈՒՔ»

«Ասպարէզ»ի մէջ կը կարդանք (1 դեկտ.)—

Օրինաւոր Երեսփ. Ժողովի կողմէ պաշտօնազրկուած Ղեւոնդ արք. անօրինական յամառութեամբ՝ կը շարունակէ պառակտումի գործը, կանդ չառնելով նոյն իսկ նենգաւոր դաւերու առջեւ։

Ղեւոնդ արքեպիսկ. նամակով մը լուծուած կը յայտարարէ Նորթ Ֆիլատելֆիայի Ս. Գ. Լ. եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը, որովհետեւ իրեն մեղսակից չըլլար։ Նամակը կը վերադարձուի իր հասցէին, չճանչնալով պաշտօնանկ առաջնորդի մը միջամտութիւնը

Այդ նամակով կը յանձնարարէ նաեւ որ եկեղեցւոյ գոյքերը յանձնեն 2—3 տարիէ ի վեր լուծուած եկեղեցւոյ շինութեան յանձնաժողովին, որուն մեծամասնութիւնը կը կազմեն իր արբանեակները։

Հոգաբարձութեան քարտուղար Գ. Սարգիս Զարզարեան, խորհելով որ այս նամակէն վերջ խառնակիչները կրնան ոստիկանական միջամտութեան ալ դիմել, հարկ կը համարէ քաղաքային ընկերակցութեամբ տեսնուիլ թաղային ոստիկանապետին հետ։ Վերջինս՝ կը պատասխանէ որ Հայերու կողմէ խնդրուած է իրմէ երկու ոստիկան ուղարկել Կիրակի օր՝ Հայոց եկեղեցին

Պէտք եղած բացատրութիւնները կը տրուին ոստիկանապետին։ Ան կը յայտնէ թէ ինքնագլուխ բան մը չի կրնար ընել, պէտք է դիմեն կեդրոն՝ նոր կարգադրութեանց մասին հրահանգ ստանալու համար։

Ս. Զարզարեան եւ Տէր Հայրը անմիջապէս կ'երթան կեդրոն եւ կը տեսնուին սաւրիկ [illegible] վերահսկիչին հետ։ Այս վերջինը կը յայտնէ թէ, եկեղեցւոյ անդամներէն չորս անձեր փաստաբանի մը ընկերակցութեամբ ներկայացած են իրեն եւ յանձնած են նամակ մը, ուր կ'ըսուի թէ Ղեւոնդի կարգադրութեամբ պէտք է որ կիրակի օր եկեղեցին փակուի խմբակի մը առջեւ, որ խառնակութիւններ կը հանէ եւ արիւնհեղութեանց հնտամուտ է։

Հարկ եղած բոլոր բացատրութիւնները լսելէ ետք, կ'ըսէ սաւրիկ. վերահսկիչը թէ եկեղեցին կը բանաք եւ կ'ընէք ձեր արարողութիւնները, ուրէ մարդ չի կրնար խանգարել ձեզ, մենք հոն պիտի ըլլանք կարգը պահպանելու համար։ Այսպիսի խնդիրներ միայն դատարաններու միջոցով կրնան կարգադրուիլ, ասիկա ոստիկանութեան գործը չէ։

Դուռ կը վիժի, բայց դաւադիրները հանգիստ չեն մնար։ Կը փորձեն նոր ձեւի դաւեր։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ջերմախտի

ՊԱՅՔԱՐԻ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ

Երեւանի մէջ վերջերս տեղի ունեցաւ հակաճահճատենդային համագումարը

Արեւադարձային երկիրներու յատուկ հիւանդութեանց բարձրագոյն վարժարանի տնօրէն բժ. Փիրումեան կարդաց զեկոյց մը հետեւեալ նիւթին շուրջ, «Հայաստանի մէջ ճահճատենդի ուսումնասիրութիւնը 10 տարուան ընթացքին եւ ճահճատենդի դէմ կռուելու մեթոտները»։ Բժ. Մելիք Փաշամեան կարդաց զեկոյց մը «Երկրորդ հնգամեակի ընթացքին ճահճատենդի դէմ կռուելու մասին»։ Բժ. Կարապետեան կարդաց զեկոյց մը «Մարտողական խողովակներու ճճիներու պատճառած հիւանդութիւններու եւ ամիբային թանքերի մասին»։

Զեկոյցներ ղրկուած էին նաեւ Երեւանի, Վաղարշապատի, Ղափանի, Դավալուի շրջաններէն

Հայաստանի մէջ ջերմախտի կամ ճահճատենդի տարածման շրջան կը հանդիսանան Արարատեան դաշտը, Ղափանի եւ Մեղրիի շրջանները, մասամբ նախալեռնային գօտին՝ Իջեւան, Շամշադին։ Համագումարը ուրախութեամբ արձանագրեց, որ ընդհանրապէս նուազած է ճահճատենդի տարածումը շնորհիւ առողջապահական գործադրութեան ձեռք առած միջոցներուն։ 10 տարուան ընթացքին, ճահճատենդի համեմատութիւնը հարիւրին 27.5էն իջած է 8.7ի։ Հիւանդանոցներու մէջ ճահճատենդով վարակուած հիւանդներու մահացութեան թիւը իջած է 6էն մինչեւ 0.9 տոկոս։ Դարմանատուներու հիւանդներուն մէջ ճահճատենդի մանրէն որոնելու փորձը եւս ցոյց կուտայ որ 48.5 տոկոսը նուազելով իջած է մինչեւ 28։

Ճահճատենդին նուազման համեմատութիւնը Հայաստանի բոլոր շրջաններուն մէջ նոյնը չէ։ Մինչ նախալեռնային գօտիին մէջ (Իջեւան, Շամշադին) ճահճատենդի համեմատութիւնը կը նուազի, այլ շրջաններու մէջ (Արարատեան դաշտ), ճահճային լայն տարածութիւններու պատճառով, որոշ չափով միայն պակսած է ճահճատենդը եւ աւելի պակսելու յոյս կը ներշնչէ.

Համագումարը, լսելով ջրային տնտեսութեան զեկոյցը երկրորդ հնգամեակի աշխատանքներուն ծրագրին մասին, անհրաժեշտ գտաւ փոփոխման ենթարկել, նկատելով որ ջրային տնտեսութեան ծրագիրը լիովին չապահովեր ճահճատենդի անհետացումը երկրորդ հնգամեակի ընթացքին։

Համագումարը անհրաժեշտ համարեց ամբողջովին ցամքեցնել Գարասուի, Զանգիբասարի, Եղիշյարի, Աբաղդայանի ճահճային հողերը։ Անհրաժեշտ համարեց նաեւ բժշկական նախազննութեանպաստարկութեան զօրացումը, այդ աշխատանքին լծելով բժշկական նախադպրոցական հաստատութեանց ամբողջ ցանցը, հակաճահճատենդային պայքարի կայաններ հիմնելով հոն ուր նման ձեռնարկներ չկան (Մեղրի, Քէշիշքենդ), ընդարձակել հակաճահճատենդային պայքարի շրջաններուն գործունէութիւնը։

Ներկայիս Հայաստանի մէջ կը գործեն,— բացի Երեւանի արեւադարձային հիւանդութեանց բարձրագոյն վարժարանէն, որ գիտական–հետազօտական մեծ աշխատանք կը կատարէ,— 5 արեւադարձային հիւանդութեանց կայաններ, 15 արեւադարձային հիւանդութեանց բուժարաններ, 42 ամառնային առժամեայ կայաններ։

Այս կարեւոր համագումարին կը մասնակցէին 130 հոգի, 82ը շրջաններէն։ Կը մասնակցէին նոյնպէս Վրաստանի, Ադրբէյջանի եւ Անդրկովկասեան երկաթուղիին ներկայացուցիչները.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

0000

ՄԱՐՍԷՅԼ.— 1933ի վերջին ամսուան վերջին օրերը ընծայեցին երկու կարեւոր եւ ուշագրաւ իրողութիւններ,— մէկը Հ. Կ. Խ.ի փայլուն երեկոյթ–պարահանդէսը եւ երկրորդը՝ Փալաքեան եպիսկ.ի հանրաքուէն։

Առաջինի մասին գրուած էր «Յառաջ»ի մէջ։ Հ. Կ. Խ.ի հմայքը շատ մեծ է եւ Հայերու եւ տեղացիներու աչքին, ու պէտք է զայն արժեցնել աւելի լայն սահմաններու վրայ, կազմակերպական աւելի ծաւալուն աշխատանքներով։ Հ. Կ. Խ.ը խորհրդանշանն է իրերօգնութեան եւ ինքնօգնութեան, ու երբ այդ՝ պէտք է խորացնել ու տարածել հայ ժողովուրդի բոլոր խաւերուն մէջ։

Տեղական թերթերը լայնօրէն արձագանգ եղան երեկոյթին, խօսս համակրական ու փաղաքշական տողեր նուիրելով

Հ. Կ. Խ.ը իր երեկոյթ–պարահանդէսին հասոյթէն մէկ մասը այսպէս բաժնած էր — 1000 Ֆր. Օթէլ Տիոյի, 1000 Ֆր. Բոնսէքիւրին եւ 500 Ֆր. ալ Մայրերու եւ աղոց պաշտպան ընկերակցութեան։ Ու այս իրապէս գնահատելի քայլն էր որ տեղական թերթերը կը գրուատէին Ֆրանսացիներու յատուկ զեղուն ոգիով։

Հ. Կ. Խ.ը դրամ ու նոր տարուան նուէրներ ղրկեց կիրակի, Բոնսէքիւրին հայ թոքախտաւորներուն, պատգամաւորութեամբ մը միջոցաւ, որ նոյն առեն պաշտօն ունէր այս դժբախտներր իրենց բարեմաղթական խօսքերով մխիթարելու։ Ահա կազմակերպութիւն մը, որ միայն համակրանքի եւ գործնական օժանդակութեան արժանի է.

Երկրորդը, Փալաքեան եպիսկ.ի հանրաքուէն, որ տեղի ունեցաւ «Եւտէն» սինէմայի սրահը, իբրեւ չարժաոիթ ունէր վերջին պայքարները։ Այս առթիւ Գ. Սահաթճեան Փալաքեան եպիսկ.ի հրաժարումը պահանջած էր «յանուն ժողովուրդին»։ Ներկաները թեր քուէարկեցին Փալաքեանի երկարապատում բացատրականէն յետոյ։

Մեր կարծիքով Գ. Սահաթճեանի ինքնագլուխ ձեռնարկն եւ Փալաքեանի այս իրարանցումէն յետոյ, պէտք է անմիջապէս կատարել երեսփոխանական ընտրութիւն, որ միակ իրաւասուն է լուծելու մէջտեղ դրուած բազմազան հարցերը, վերջ տալով տիրող անիշխանութեան։ Այս ժողովուրդը շատ տառապած է, ու պէտք չէ թոյլ տալ որ ամեն չամեն խնդիրներով գրլուխը արդուկուի եւ քսակը պարպուի։

Հանրաքուէն մուտքով էր, որով 1500 ֆրանքէն աւելի հասոյթ մը գոյացաւ։ Վերջն ալ հանգանակութիւն կատարուեցաւ։ Ձեռք բերուած գումարը 6000 ֆրանքը կ'անցնի.

Տոքթ. Գարոնիկեանն ալ խօսեցաւ միթինկին մէջ։ Այս մարդը քանի մը խողովակներով կը գործէ եւ արդէն ծանր կասկածներ ներշնչել սկսած է։ Ձեզ հասկնար ինչո՞ւ։ Երանի թէ սրխալած ըլլայինք, գոնէ մէկ անգամ.

⁂ Ղեւոնդ արք.ի սպանութիւնը հոս ալ թեր ու դէմ արձագանգ ունեցաւ։ Հանրային կարծիքը, սակայն, ոմանց կարծածէն բոլորովին տարբեր է։ Նախ որ Հ. Յ. Դաշնակցութեան ոչ մէկ վերագրում, բացի ծանօթ սխտաւոր շրջանակէն։ Դաշնակցութիւնը, կ'ըսեն, այդպիսի անկազմակերպ ահաբեկում չի կատարեր։ Եղածը քանի մը տաք — գլուխներու արարքը կը նկատուի։ Գլխաւոր յանցանքը ռամկավար — հօկ պլօքի ճիտին վրայ կը ձգեն, որ եռագոյնի մասին յարուցած անտեղի հարցով կիրքեր գրգռեց եւ թունաւորեց մթնոլորտը։ Իսկ ոճիրին դերակատարները պարզապէս զոհեր կը նկատուին, որոնք չարժած են իրենց մէկ գերագրգռութեան մղումին տակ։

Արձագանգ

ՄԱՄՈՒԼ

Հայ կղերը

— օ —

Աթէնքի «Նոր Օր»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (29 դեկտ.).

— «Ազատական զանգուածններու յաման ու վճռական պայքարին շնորհիւ, կղերը ստիպուեցաւ տեղի տալ, զիջումներ ընել, խոնարհելով ժողովրդական կամքին առջեւ։ Այդքանը բաւական չէր սակայն։ Եկեղեցականը պէտք էր մտնէր տաճարէն ներս ու բնաւ չխառնուիլ հանրային գործերուն։ Վերահաս ընդհանուր պատերազմը կասեցուց եկեղեցիին եւ կղերին դէմ տարուած պայքարը։ Պատերազմի տարիներուն, հայ կղերը առիթէն օգտուելով վատագոյն աշխատանք տարաւ ազատական մտաւորականութեան աքսորման ու բնաջնջման գործը յաջողութեամբ պսակելով։ Վարդապետներ ու քահանաներ Գրոմը Միասի գործակալներ դարձած, օր ցերեկով մատնչութիւններ կ'ընէին մեր լաւագոյն ու պատրաստուած մտաւորականութիւնը գերեզմանատուն առաջնորդելով։

Զմիւռնիոյ առաջնորդ Ինճէեան եպիսկոպոս եկեղեցիին բեմէն հրաւէր կը կարդար ժողովուրդին առանց խղճահարութեան ոստիկանութեան մատնել Դաշնակցականները։ Այդ հրաւէրին պատասխանելով, գտնուեցան մարդիկ որոնք Դաշնակցականներու եւ յեղափոխականներու անունները փութացին ոստիկանութեան ներկայացնել։

Զինադադարի շրջանին հայ կղերը քաշուեցաւ իր պատեանին մէջ, ընկճուած ու պարտուած։ Ստեղծուած էր անկախ եւ ազատ Հայաստան։ Իշխանութեան գլուխ կը գտնուէին ազատական տարրեր։ Եկեղեցին դրուած էր իր դիրքին մէջ։ Եկեղեցականութիւնն ալ։ Դժբախտաբար, շատ կարճ տեւեց այս շրջանը։ Բոլշեւիկները գրաւեցին Հայաստանը եւ վերջ տուին անկախութեան։ Խորհրդային կարգերով նոր գոյավիճակ հաստատուեցաւ։ Կրօնքն ու եկեղեցին հալածուեցան։

Հայ կղերը փախանակ ընդմիշտ քաշուելու իր պատեանին մէջ եւ զբաղելու խղճի ու հաւատքի խնդիրներով, զարմանալի աշխուժութիւն ցոյց տուաւ մէկ օրէն միւսը։ Ուրկէ ուր այս յանդգնութիւնը։

Մինչ Էջմիածնի մէջ կաթողիկոս եւ եպիսկոպոսներ հարկադրաբար հաւկուեցան Աստուծոյ, անդին՝ գաղութներու մէջ, առաջնորդներ սկսան դուրս գալ իրենց գիծէն, քաղաքականութիւն խաղալով եւ միջամտելով կուսակցական ու ազգային վէճերու։

Ստեղծուեցաւ քաոս մը։ Վէճերը սաստկացան։ Կիրքերը բորբոքեցան։ Կռուի ճակատներուն վրայ երեւցան եկեղեցականներ, որոնք մէկ ձեռքով խաչ եւ միւսով ատրճանակ բռնած, պայքարի դրաւէր կը կարդային։

Գաղութներու մէջ, ներկայիս տիրող քաոսին եւ խառնակութեան գլխաւոր պատասխանատուները եկեղեցականներն են, եպիսկոպոս եւ վարդապետ։ Առաջնորդներ ամէն օր աւելի քան կը կարդան Դաշնակցականներու հասցէին, կը հայհոյեն հանրային բեմերէն, կը նախատեն ազգային սրբութիւնները։ Կը յանդգնին ոտքի տակ առնել հայկական եռագոյնը, ուղղի օր հռչակել Մայիս 28ի անկախութեան տօնը, վիրաւորելով տասնեակ հազարաւորներու փափուկ զգացումները։

Այսպէս՝ տարիներէ ի վեր։

Այս ուրիշներէն միշտ թելադրեր նոր եկեղեցականներուն չմիջամտել քաղաքական ու կուսակցական վէճերու, կողմ չբռնել, ըլլալ բոլորին հովիւն ու առաջնորդը, խրատներ տալ ամէնուն եւ ջանալ մեղմացնել կիրքերն ու ատելութիւնները։ Եկեղեցականի մը պարտականութիւնը այս է։ Դժբախտաբար, քաջալերուած անպայմ տարրերու ներշնչած վստահութենէն, հայ կղերը ոտքով ձեռքով մրխրճուեցաւ ազգային – կուսակցական վէճերու մէջ, հանրային կեանքը քաոսի վերածելով։ Մաղթենք որ զգնէ սակէ վերջ, հայ կղերը ուղիղ ճամբու հետեւի եւ աշխատի դառնալ հոգեւոր առաջնորդը այս մոլորեալ ու տառապած ժողովուրդին»։

ԽԱՂԱՂ ԳԱՂՈՒԹ ՄԸ

00000

ՎԻԼՖՐԱՆՇ, 1 յունուար (Յառաջ).— Աւելի քան 20.000 բնակչութիւն ունի ու Լիոնէն 30 քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ կը գտնուի այս քաղաքը։ Բազդատմամբ իր բնակչութեան, քաղաքին մէջ շատ եռուզեռ կայ, շնորհիւ Լիոն – Փարիզ պողոտային որ ճիշդ քաղաքին մէջտեղէն կ'անցնի։

Վիլֆրանշի մէջ կան մանածի, բամպակի եւն. գործարաններ, որոնք չունին նախկին տարիներու գործերը։ 30 տուն Հայ ունինք այս քաղաքին մէջ։ Բացի քանի մը անգործներէ բոլորն ալ կ'աշխատին։ Ոչ տեղացիներու եւ ոչ ալ իրարու հետ վէճ ունեցած են։ Այս պատճառաւ տեղացիները համակրած են մեր հայրենակիցներուն։

Վիլֆրանշի գաղութը ունի սրահ մը ուր շաբաթը երկու անգամ հինգշաբթի կէսօրէ վերջ եւ կիրակի օրերը փոքրիկներուն համար հայերէնի դասեր կը տրուին։ Մէկ խօսքով օրինակելի գաղութ մը որ ոչ մտաւորականներով կը պարծենայ ոչ ալ հարուստներով, բայց նախանձախնդիր է իր զաւակներու դաստիարակութեան։

Գրեթէ բոլորն ալ համակիր են Դաշնակցութեան, եւ կը ստանան «Յառաջ»ը։

Մ. Տէր Պետրոսեան

ՈՒՆԱՅՆ

Երկու Մարսիլիացիներու միջեւ.

— Ցաւալի եւ զարմանալի բան է որ այս դարուս ակռաները շուտ կը փտին, իմ երեք տարու տղուս ակռաները սկսան ծակ փտիլ։

— Իմ պզտիկ աղջիկս, որ քանի մը օր առաջ ծնաւ, երբ բերանը բացաւ, տեսայ որ կեղծ ակռաներ կային։

Փարիզ եւ շրջակաները

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ «Մինասեան» ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս երեկոյ ժամը 8ին, ծանօթ հաւաքատեղին։
Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Գ. ԲԱԼԱՅԵԱՆ։

ՎԱԼԱՆՍԻ Քրիստափոր ենթակոմիտէի ներքական դասախօսական ժողովը, վաղը կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Քաֆէ Լ'էսթի վերնայարկը.
Նիւթ՝ «ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ԳԱՂԱՓԱՐԸ»
Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները։

ԼԸ ՍԻՕԹԱՅԻ «Նաւասարդ» խումբի անդամական ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 7.30ին սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

Ընկերահաւաքական խնջոյք

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ԱՆԻԷՌ – ԳՈՒԱՔՈԼՈՆԻ
«ՎԻՇԱՊ» ենթակոմիտէին կողմէ
Վաղը կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին
Salle de la Comète, Place de la Comète, Asnières
Գեղարուեստական բաժին, երգ, պար եւայլն։
Կը հրաւիրուին քոյր կոմիտէներու ընկերները։
Հաղորդակց. միջոց.— Կար Սէն Լազարէն առնել շոգեկառք եւ իջնել Անիէռի կայարանը։ Մառըլէնէն առնել օթոպիւս CI/45 եւ իջնել Փլաս տը լա Քոմէթ։

ՇՔԵՂ ՑԵՐԵԿՈՅԹ ԵՒ ՏՕՆԱԾԱՌ

Ֆ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ ԱՆԿԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
Վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ, ճիշդ ժամը 2.30ին
Salle des Fêtesի մէջ. (Rue du Casino), Enghien
Կը խօսի Տիկին Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ
Կը մասնակցին՝ Կոմիտաս երգչախումբը. Տիկիններ՝ Զ. Ընքապապեան (դաշնակ), Ա. Գէւոնեան (մեներգ), Զ. Խէրպէկեան (դաշնակ)։ Օրիորդներ՝ Զ. Ճանիկեան (ջութակ), Ա. Նալպանտեան (դաշնակ)։ Պարոններ՝ Ա. Բէչէճեան (մեներգ), Ա. Գմբէթեան (արտասանութիւն)։
ԿԱՂԱՆԴԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ (Հայրենի պատկեր եւ տօնածառ)
Մեծերու մասնակցութեան համար՝ մուտք 5 ֆր., փոքրերու՝ 3 ֆր.
Շոգեկառքը Gare du Nordէն կը մեկնի կէս օրէ վերջ ժամը 13,46ին, 13.56ին, և 14,25ին։ Trinitéէն առնել 54 թիւ հանրակառքը և իջնել Անկէն։

ԼԻՒՍԻ ՍԵՒՈՒՄԵԱՆԻ ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

9 Յունուար երեքշաբթի իրիկուն ժամը 9.15ին
SALLE CHOPIN (PLEYEL) 8 RUE DARU, PARIS (8)
Հայ. ժողովրդական եւ եւրոպական երգեր
Դաշնակով կը մասնակցի M. A. LABINSKY, chef d'Orchestre de l'Opéra Russe
Տոմսերը՝ 15, 10 եւ 5 ֆրանք

ՎԱՆԱՏՈՒՐԻ ՏՕՆԸ

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ
ԿԸ ՏՕՆԷ ԱՄԱՆՈՐԸ
7 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ
150 Route d'Orléans, BAGNEUX (Seine)
(Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 88 թիւ թրամուէյը, իջնել Պանեօ)
Սեղանաճառեր, զուարճութիւն, երգ ու նուագ։ Անուշ ապուր, պտուղի քուրգեր, թէյ ու կարկանդակ։
Ծախքերու մասնակցութեան համար 5 ֆրանք։

ՏՕՆԱԾԱՌ

Կազմակերպուած Վէնսէնի Հայ Կրթասիրաց երկսեռ միութեան կողմէ
Մասնակցութեամբ Վէնսէնի Հ. Մ. Ը. Մ.ի Սկաուտներուն
Վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ
Salon Gayի մէջ 10 Avenue de Paris, Vincennes
Խմբերգ եւ արտասանութիւններ մանկապարտէզի աշակերտներու կողմէ
Կը մասնակցին՝ Թառիստ Արգար, Ֆրանսացի հռչակաւոր կատակերգակ մը։
Ջաւէշտ եւ կենդանի պատկեր սկաուտներու կողմէ։ Մուտք՝ 5 ֆրանք

Թատերական ներկայացում

Հովանաւորութեամբ Հ. Կ. ԽԱՉԻ ՆԻՍԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
Ի նպաստ հայ կարօտ հիւանդներու եւ փոքրիկներու
Այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 8,30ին
ՍԱԼ ՏԸ ԹԷՌՄԻՆԻՒՍԻ սրահին մէջ, Մառըլէն
Կը ներկայացուի՝ ՈՒՇ ԼԻՆԻ ՆՈՒՇ ԼԻՆԻ
Ղեկավարութեամբ՝ Դերասան ԹՐԱԳՕՇի
Տոմսերու գիներ՝ Ա. 10 ֆր., Բ. 7 ֆր. եւ Գ. 5 ֆրանք.

Հ. Բ. Ը. Մ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղին վիճակահանութենէն չահած են հետեւեալ թիւերը –

1905 թիւը ռատիոյի գործիք մը։
14, 91, 288, 320, 321, 341, 401, 478, 641, 816, 1125, 1191, 1219, 1272, 1312, 1428, 1513, 1515, 1535, 1633, 1702, 1801, 1842, 1928, 1936 թիւերը մէկ մէկ ֆրանսական ազգային վիճակահանութեան տոմսակ։
22, 44, 73, 145, 150, 168, 188, 203, 205, 241, 259, 262, 303, 310, 379, 433, 442, 451 455, 469, 534, 541, 549, 565, 566, 568, 596, 614, 644, 671, 766, 801, 847, 850, 860, 912, 915, 976, 980, 1008, 1010, 1052, 1056, 1101, 1102, 1108, 1128, 1159, 1177, 1196, 1209, 1235, 1271, 1355, 1384, 1394, 1436, 1461, 1478, 1516, 1522, 1537, 1547, 1552, 1554, 1596, 1612, 1661, 1690, 1738, 1757, 1814, 1850, 1981, թիւերը զանազան առարկաներ.

Պարգեւները ստանալու համար դիմել Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի մասնաժողովի ատենապետ Պ. Պօղոս Ճէօհէրեանի, որուն գրասենեակը փոխադրուած է 56 Rue Lafayette, Paris 9e, Tél. Provence 43–28։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Ընկերոջս Միհրան Քէտիճեան, որուն հետքը կորսուած է Իզմիրի աղէտէն յետոյ, կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուի Փարիզ։
Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան։

— Եօզկատցի Հայրապետ Յովսէփեան, 7 — 8 տարի առաջ կը գտնուէր Փարիզ եւ կամ արուարձանները։ Հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր եղբօրը՝ հետեւեալ հասցէով.— Rupen Hovsepian, C/o H. Mooradjian, 183 Eddy Street, Providence, R.I. U.S.A.։

— Կը փնտռեմ հօրեղբայրս Հաճի Գէորգ Շէնեիկեան, մօտաւորապէս 60 տարեկան, արհեստով անուշավաճառ (փաղլաւաճը) որ կը գտնուէր Ամերիկա, 40 տարիներէ ի վեր։ Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր եղբօր աղջկան Տիկին Մարիցայ Մանասեանի ծնեալ Շէնեիկեան, 27 Avenue Claude Maillat, Arnouville - les - Conesses. (S. et O.), France։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՅԱՐԱԼԷԶՆԵՐՈՒՆ ԴԱՒԱՃԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Գրեց՝ ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ
Էջ 275 — ԳԻՆ 15 ՖՐԱՆՔ ԿԱՆԽԻԿ
Իսկ անոնք որ կ'ուզեն ունենալ հեղինակին նախորդ երկն ալ «ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ» պիտի կրնան հին և նոր երկու հատորները միասին ստանալ միայն 20 ֆրանքով.
Գրել հեղինակին՝ 15, Rue Bréa. Paris 6

ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ

ՀԱՄԵՐԳ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
27 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1934ին

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

ՀԱՈՒԸՐՍ ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆ ՀՕՄԻ ՆԱԽԿԻՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ
ԻՐ ՀԻՄՆՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ԹԷՅ-DANSANT ԿՈՒՏԱՅ
14 Յունուար կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3 - 7
ՍՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ գեղեցիկ եւ ընդարձակ սրահներուն մէջ,
13 Rue Pièrre Curie, Kr.– Bicêtre, Մէթրօ՝ Porte d'Italie
Գեղարուեստական բաժին, օրքէսթր եւ սիրուն անակնկալներ

ՀԱՑՈՑ ՀԱՑՐԻԿԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Յունուար 6ին երեկոյեան ժամը 8ին, Պրէպան Մարսէյլէզի ընդարձակ սրահին մէջ, տեղի պիտի ունենայ Մարսէյլի Վասպուրականցիներու կազմակերպած երեկոյթը, նուիրուած Խրիմեան Հայրիկի յիշատակին։
Կը խնդրուի չի խաչաձեւել։ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ԳՈՅԱՄԱՐՏ օրացոյց 1934 Ն. Տարի

Լոյս տեսած է Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան «ԳՈՅԱՄԱՐՏ» պատկերազարդ պատի օրացոյցը՝ Միութեան Տասնամեակին առթիւ։

Բովանդակութիւն.— Մեր քննական պատմութիւնը, սկիզբէն մինչեւ Վարդանանց (հետեւողութեամբ Հ. Ս. Տէր – Մովսէսեանի)։ Յեղափոխական դէմքեր եւ նշանակելի դէպքեր առանց կուսակցական խտրութեան, կրօնական տօները լրիւ։

Օրացոյցին ճակատը զարդարուած է Հ. Յ. Դ. Զինանշանը եզերուած հայկական գոյն եռագոյններով, իսկ մէջտեղը դէպի Ազատութիւն նկարով, օրացոյցին տակը Դաշնակցութեան Երրորդութիւնը Յուշարձանով, ձախ եւ աջ կողմերը հինգական նկարներով։

Օրացոյցի թերթերուն մէջ զետեղուած են 25նկարներ Հայոց Պատմութեան պատմական եւ յեղափոխական զանազան դէմքերու։

Օրացոյցը ամէն Հայու տունին մօտիկ գործ մըն է եւ պատի զարդ մը, բարեկամներու արուեստի լաւագոյն նուէրը։

Այս տարուան օրացոյցին գեղեցկութիւնը եւ մաքրութիւնը աւելի գերազանց ընելու համար, յանձնուած է Փարիզ, Հրանտ – Սամուէլի խնամքին։

Հայրենակիցնե՛ր, ինչպէս գիտէք անցեալ տարի Երկրորդ տպագրութիւնով դարձեալ չկրցանք գոհացում տալ բոլոր ապսպրանքներուն, այս տարի որոշուած է առաջին տպագրութիւնով միայն բաւականանալ, ուստի անապարեցէք՝ չզրկուելու համար այս գեղեցիկ եւ խնամուած գործէն։

Դիմել Միութեանս հասցէին K. Antikian, 49, rue Nationale, Marseille։
Փարիզի եւ շրջաններու ընդհ. գործակալ՝ Գրատուն Հրանտ – Սամուէլ, 51, rue Mr. le Prince, Paris (5)։
Գին Մարսէյլի համար 5 ֆրանք։ Գաւառներ եւ արտասահման 5.50 ֆր

ՕՐ. ԱԶԱՏՈՒՀԻ ՏԻՒՐԵԱՆ
եւ
ԹԱԳՒՈՐ ՇԱՀԻՆԵԱՆ
Հարսնաքարպետ
Նշանուած
կնքահայրութեամբ Տիգրանօննեանի
Իսի լէ Մուլինօ 31 Դեկտ. 1933

ԿԱՆԽԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ

(«ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՒԱՔԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԱԽԱՂԻՆ ՄԱՍՆԱԿՑԵԼՈՒ ԻՐԱՒՈՒՆՔՈՎ)

ՑԱՆԿ ԹԻՒ 12

ԻՍԻ, Կարապետ Թօփալեան։
ՇԱՍ, Պօղոս Ալյազեան։
ՓԱՐԻԶ (9), Գ. Ճ.։
Իվրի Պօղոս Գորգինեան Բ [illegible]գիկ։
ՊԻՒԼԷԹԸՐ, Անդրանիկ Սախալեան։
ԼԱ ՖՕՍ, Նշան Շաղամեան։
ՍՈՒԼԹԱՆԱՊԱՏ, Հրանտ Գաբրիէլ–եան
ԱԼԵՍ, Մաճուտ Կոտւենեան։
ԿԼՕՐԻԷՕ ՎԷՐՏԷՕՆ, Հայկ Քրքրճեան։
ՄՈՆՓԵԼԻԷ, Արմենակ Մարգարեան։
ԼԱ ՍԻՕԹԱ, Միսրոպ Կազնեան։
ՍԷՆ ՌԱՖԱՅԷԼ, Գ. Զ.։
ՓԻՒԺԷ ՍԻՒՌ ԱՐԺԱՆ, Իմանուէլ Մանասերեան
ՓԻԷՐՖԻԷՕ, Յարութիւն Վարդեվար–եան։
ԷՓԻՆԷ, Արամ Տր Յարութիւնեան։
ՍԷՆ ԼՈՒ (Մարսէյլ), Յարութիւն Համբարձումեան։
ԱԼՖՈՐՎԻԼ, Կարապետ Պետրոսեան։
ՇԱՄՊԵՐԻ, Ս. Գօճեալեան։
ՓՈՒԱԹԻԷ, Շնորհ Միքայէլեան։
ՊԻՑԵԱՆՔՈՒՌ, Յարութիւն Միհրան–եան։
ԱԼՖՈՐՎԻԼ, Հմայեակ Ոսկանեան։
ՓԱՐԻԶ (19), Արշակ Արզուեան։
ՄՕՆՐՈՒԺ, Ժան Չպուքեան։
ՍԷՆ ԹԷԹԻԷՆ, Ա. Ալթունեան։
ԼԻՈՆ, Զաֆար Քէնտիրեան։ •
ԼԻՈՆ, Եսովք Դիփզորեան։
ԼԻՈՆ, Մ. Ֆրոնըրզեան։
ԼԱ ԹՈՒՐ ՏԻՒ ՓԷՆ, Մարտիրոս Մկրտիչեան։
ԼԱ ՇՕ ՏԸ ՖՕՆ, Գ. Ն.։
ՓԱՐԻԶ (5), Մ.։
ՏԷՍԻՆ, Յովհաննէս Փօյաճեան։
[illegible], Խաչէնտէր Թոզաթլեան։
ՊԻՒԼԷԹԸՐ. Յովհաննէս Տէր Յովհաննէսեան։
ԱՐԺԱՆԹԷՕՅ, Թագւոր Բալազեան։

ՆՈՒԷՐԱՏՈՒՔ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ, Ն. Ա.— 50 ֆրանք։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Ի. Թ. — [illegible]
ՏԷՍԻՆ, Ն. Պ.— 140.
ԼԱ ՇՕ ՏԸ ՖՕՆ, Գ. Ն.— 50 զուիցերիական ֆրանք։
ԼԱ ԹՈՒՐ ՏԻՒ ՓԷՆ, Մ. Մ.— 35։
ԼԻՈՆ, Մ. Ֆ.— 140։
ԼԻՈՆ, Ե. Գ.— 140։
ԼԻՈՆ, Զ. Ք. – 140
ՍԷՆ ԹԷԹԻԷՆ, Ա. Ա. — 35
ԼՈՆՏՈՆ, Մ. Կ.— [illegible]
ՄՕՆՐՈՒԺ, Ժ. Չ.— 35 ֆրանք
ԼԱ Կ[illegible], Ժ. Մ.— 105
ՓՈՒԱԹԻԷ, Շ. Մ.— 70
ՇԱՄՊԵՐԻ, Ս. Գ.— 70։
ԷՓԻՆԷ, Ա. Տ. Յ.— 120։
ՓԻԷՌ ՖԻՏ, Յ. Վ.— 35։
ՓԻՒԺԷ ՍԻՒՌ ԱՐԺԱՆ, Է. Ման.— 105 ։
ՍԷՆ ՌԱՖԱՅԷԼ, Գ. Զ.— 215.
ԼԱ ՍԻՕԹԱ, Մ. Կ.— 70։
ՄՈՆՓԵԼԻԷ, Ա. Մ.— 70։
ՍԱՐՍԷԼ, Ղ. Ն.— 70։

Տօնածառ

Սէն Քէնթէնի Կ. Խաչի մասնաճիւղի հանդէսը սրահի չգոյութեան պատճառաւ յետաձգուած է Յունուար 14ին Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Սալ «Ժան-Տարք»ի մէջ, ուր պիտի ցուցադրուի շարժանկար եւ տեղի պիտի ունենայ նուիրաբաշխութիւն, դպրոցի աշակերտներու կողմէ երգ, մեներգ եւ արտասանութիւններ։

ԾԱՆՕԹԱԳԻՐ

ԵՕԶԿԱՏԻ եւ իր շրջաններու Հայր. Միութեան Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղի վարչութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ, բոլոր հայրենակիցները ինչպէս նաեւ միութեան Փարիզի անդամները, այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, 6 Bld. Rodin,ի (Իսի լէ Մուլինօ) սրճարանը։ Օրակարգ.— Զեկուցում պատգամաւորներու եւ ընտրութիւն նոր վարչութեան։

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Dameame, PARIS (18e)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone: Glacière 15-70

(ԻՋԹԵՒԵԿԻ ԿԱՅԱՐԱՆ) Métro: TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ :	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա .	250 »	130 »	—
Պելճիքա :	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 7 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1934

7 Janvier 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2389

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

... ԴՈՒՔ ԱԼ ՊԱՏՐԱՍՏ ԷՔ

—·—

Ցայտնեցինք եւ ստորագրեցինք մեր մտածումները՝ Նիւ Եորքի ողբերգութեան մասին։

Կրկին եւ կրկին բացատրեցինք թէ կը սպասենք վերջնական լուսաբանութեանց։ (Տակաւին չէ լուսաբանուած ամէն բան)։

Շեշտեցինք եւ կը պնդենք թէ՝ ռամկավարները սրեցին դեկտ. 24ի դաշոյնը, անոնք են որ կեցան Ղեւոնդ եպիսկ.ի գլուխը։

Այս յայտարարութենէն յետոյ, վերապահելով մեր բոլոր ըսելիքները, եւ արհամարհելով ռամկավար խուժանապետութեան բոլոր զարշելի բանսարկութիւնները, պառաւական թէ երիտասարդական սփեսաութիւններն ու ցնդաբանութիւնները, այսօր կ'արձանագրենք լուսաւոր երեւոյթ մը։

Կ'ակնարկենք Գ. Լեւոն Կիւմիւշկէրտանի գրութեան, որ երեւցաւ երէկ, ռամկավար պաշտօնաթերթին մէջ,— «Դուրեան սրբազանի դագաղին առջեւ»։

Ոչ անձնական ծանօթութիւն ունինք Գ. Կիւմիւշկէրտանի հետ, ոչ ալ գաղափարական կապ։

Ընդհակառակն, այս էջերուն մէջ երեւցած են գրութիւններ, իր շուրջ մը միամտութիւններուն առթիւ։ Աւելի սուր ալաքներ արձակուած են իրեն դէմ, ուրիշ դաշնակցական թերթերու մէջ։

Գիտենք, նաեւ, որ Գ. Կիւմիւշկէրտան բարեկամ չէ Դաշնակցութեան։ Եթէ չենք սխալիր, դեռ Ազգ. Պատուիրակութեան օրերէն, ան ալ սնած է կոնխակալ կարծիքներով իր սպիտակական եւ քրիստոնէական ըմբռնումները թոյլ չեն տար հանդուրժել Դաշնակցութեան «ինչն ու ինչը»։

Արդ, Գ. Կիւմիւշկէրտան իր գրութեան մէջ գրած է ողի մը, որ կրնայ պայծառացնել մթնոլորտը, եթէ արծարծուի լրջօրէն եւ անվերապահ անկեղծութեամբ

Ի՞նչ կ'ըսէ Փարիզի կաթող. պատգամաւորը.

— «Ինչքան ալ արդարացի եւ մարդկային ըլլան վշտալի եւ վրէժխնդրութեան զգացումները, առեւլութիւնը պէրճանք մըն է զոր Հայերը չեն կրնար իրենց թոյլ տալ»։

Մէկ հատուածը ևս․ Ցետոյ․

— Ես համեստ մտաւորական մըն եմ լոկ, զոր քաղաքականութիւնը երբեք չէ հրապուրած. ոչ մէկ իրաւունք ունիմ ուրեմն բարձր եւ ուժեղ խօսելու. բայց իմ հայրենասիրութիւնը այնքան վառ է, եւ կը ճանչնամ ինծի պէս մտածող այնքան հազարաւոր հայրենակիցներ, որ ինծի թոյլ կուտամ գիրացոյն կոչ մը ուղղել մեր քաղաքական կուսակցութեանց պետերուն։ Անոնք միայն կրնան մեր երիտասարդ սերունդին սրտին մէջ դրոշմել յարգանքը ուրիշի կեանքին, հանդուրժանքը՝ քաղաքական տեսութեանց մէջ, տիրական պարտաւորութիւնը ազգային ընդհանուր համաձայնութեան՝ ծանրակշիռ րոպէներու մէջ ինչպիսին է, աւա՜ղ, ներկայ րոպէն։ (*Արշալոյս*, 6 յունուար 1934)։

Ուղղելով այս գերագոյն կոչը, յօդուածագիրը անշուշտ կը ստանձնէ նաեւ պատասխանատուութիւններ։ Այլապէս, ամէն ինչ կը դառնայ հոգեհան քարոզ։ «Ձայն բարբառոյ յանապատի»։

Արդ, Կիւմիւշկէրտանները պատրա՞ստ են խօսքէն գործի անցնելու։ Տրամադի՞ր են ասպարէզ իջնելու եւ գիրք ճշդելու։

Այս հարցումը անոր համար որ, Կիւմիւշկէրտանները ամբողջ դասակարգ մը կը ներկայացնեն։

Անոնք ունին իրենց սեփական համոզումները։ Ձենք վիճիր այդ մասին։ Բայց, երբ հարց կը ծագի կենսական խնդիրներ քննելու եւ դիրք ճշդելու, անոնք այդ ամէնուն վրայ կը նային փրփրոսկրէ աշտարակի մը կատարէն։

Անոնք ունին իրենց էյֆէլը, եւ հազիւ կը բարեհաճին դէպի վար ծռիլ, սրտառուչ նայուածքներ նետել երբեմն – երբեմն։ Նայած ատեն ալ, հազար զգուշութիւն ձեռք կ'առնեն, որպէսզի չպղտորուին, մաքր մոխիրը չթաթխեն։

Այս կեցուածքով ալ, թէեւ միշտ կը հառաչեն «ի սէր ազգութեան», բայց անփառունակ նահանջի մը կը մատնուին, վճռական պահուն։

Ո՛ր եւ է թիւրիմացութիւն կանխելու համար, ըսենք թէ հարցը «խռովասեր» ծառայելու մասին չէ։

Ամէն մարդ ինքն է հաշուետու, իր զգացումներուն եւ գործերուն համար։

Հարցը այս է,— Կիւմիւշկէրտանները, ունեւոր թէ չունեւոր, մտաւորական թէ առեւտրական, արհեստաւոր թէ արուեստագէտ, ի՞նչ հաւաքական պատասխանատուութիւն ստանձնած են, այս ժողովուրդին բարօրութեան համար։

«Ազգային ընդհանուր համաձայնութեան» օրհնութիւնը արեւ չէ որ ինքնիրեն ծագի։

Ժողովուրդներու «հաշուեյարդարութեան մօտակայ կամ հեռաւոր օրը» չի գար հեռուէն «սէյրը» ընելով, մէկուն ժպտելով, միւսին քէն կապելով։

Հարկ է կրկէս նետուիլ։

Անհրաժեշտ է յանձնառութեանց տակ մտնել։

Պայման է ունենալ որոշ տեսակէտներ, եւ արժեցնել զանոնք եթէ ոչ քաղաքական կուսակցութեանց, գոնէ իրենց պէս մտածող «այնքան հազարաւոր հայրենակիցներու» առջեւ։

Ահա տասը տարի է որ դաշնակցական մամուլը կը հնչեցնէ միացեալ ճակատի մը զանգը, ընդ առաջ երթալով բոլոր զիջողութեանց։

Մենք, տագտկալի դառնալու աստիճան, կը յիշեցնենք հիմնական պահանջ մը,— գաղութներու ինքնապաշտպանութիւն, որ պիտի կազմէ լրացուցիչ մասը Հայաստանի զօրացման։

Ու վերջապէս, անդադար կը յիշեցնենք թէ՝ ինչ որ ունինք իբրեւ կազմակերպուած ուժ — քաղաքական կուսակցութիւններ — անխուսափելի է իբրեւ ազգակ ինքնապաշտպանութեան։

Ո՞ր օրուան կը սպասեն «այնքան հազարաւոր հայրենակիցները», ստանձնելու համար իրենց բաժինը...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Մոսկուան անդա՛մ Ազգերու Դաշնակցութեան

Վարշաւայէն կը հեռագրեն — Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ՝ համաձայն դիւանագիտական շրջանակներու մէջ շրջած զրոյցի մը, հաւանական է որ Խ. Միութիւնը Ազգերու Դաշնակցութեան անդամագրուի մօտաւոր ապագայի մը մէջ։

Հռոմի տեսակցութեան արդիւնքները

Անգլիոյ արտաքին նախարարը Լոնտոն դարձաւ, յաջողած ըլլալով իր պաշտօնը Հռոմի մէջ։

Իտալիոյ մայրաքաղաքէն մեկնելէ առաջ, նախարարը կարգ մը տեղեկութիւններ հաղորդեց Գ. Մուսոլինիի հետ կատարուած խորհրդակցութեանց մասին։

Բացատրեց թէ՝ իր ճամբորդութիւնը անհատական հանգամանք ունէր, բայց անոր շնորհիւ կրցաւ կենսական հարցերու մասին կարծիքներ փոխանակել Փարիզի եւ Լոնտոնի մէջ։ Խօսակցութեանց գլխաւոր նիւթերն էին սպառազինութեանց կրճատումը եւ Ազգերու Դաշնակցութեան բարենորոգման խնդիրը։

Առաջին հարցի մասին, Սըր Ճօն Սայմըն ըսաւ թէ զինաթափութեան խնդիրը այնքան բարդ է որ, պէտք է զգուշանալ երկրորդ հարց մը խառնելէ։ Եթէ օր մը համաձայնութիւն գոյանայ զինաթափութեան մասին, կարելի է քննել Ազգերու Դաշնակցութեան բարենորոգման խնդիրը։ Մնաց որ, Ազգերու Դաշնակցութեան 26րդ յօդուածն ալ կը նախատեսէ անոր կանոնագրին փոփոխումը։ Ամէն պարագայի մէջ, Ազգերու Դաշնակցութեան բարենորոգման խնդիրը երկրորդական է եւ կուգայ զինաթափութեան հարցէն յետոյ։ Այս երկուքը զուգընթաց խնդիրներ չեն։ Այս առթիւ հրատարակուած զեկոյցէն կը հետեւի թէ Ազգերու Դաշնակցութեան որ եւ է բարենորոգում պէտք է ձգտի զօրացնելու, աւելի արդիւնաւոր դարձնելու զայն եւ չնուազեցնելու անոր կարեւորութիւնը։ Սըր Ճօն Սայմըն հաստատած է թէ Իտալիոյ մէջ ալ այդպէս կը խորհին։ Ինչ կը վերաբերի սպառազինութեանց հարցին, երկու ամիսէ, այսինքն խորհրդաժողովին յետաձգումէն ի վեր անընդհատ ջանքեր կը թափուին վերսկսելու համար քննութիւնը։ Այդ ջանքերը նախ դիւանագիտական հանգամանք ունեցած են։ Այսպէս, Փարիզի եւ Պերլինի անգլիական դեսպանները Լոնտոն կանչուեցան եւ կարեւոր խօսակցութիւններ ունեցան։ Ցետոյ, ուղղակի խօսակցութիւններ տեղի ունեցան նախարարներու միջեւ. Գ. Պենէշ Փարիզ գնաց. Գ. Սուվիչ Պերլին հանդիպեցաւ, ինքն ալ Փարիզ եւ Հռոմ գնաց։ Իր կարծիքով, այս բոլոր պետական անձերը համոզուած են թէ անհրաժեշտ է ելք մը գտնել, թէ որ եւ է պետութիւն չի կրնար շահ ունենալ մեկուսի մնալով եւ մերժելով համաձայնութիւն մը, թէ համաձայնութիւն մը յուսալի է միայն կարելին նկատի առնելով։ Մեծն Բրիտանիա վճռական առաջարկներ չէ ըրած ոչ Փարիզի, ոչ ալ Հռոմի մէջ։ Համաձայնութիւն մը կը տրամադրէ որ նկատի առնուին Գերմանիոյ բաղձանքները. բայց գոնէ նոյնքան անհրաժեշտ է աչքի առջեւ ունենալ Ֆրանսայի հիմնական անհրաժեշտութիւնները։ Մեծն Բրիտանիա վճռած է կատարել ինչ որ կարելի է մարդկօրէն, համաձայնութիւն մը գոյացնելու համար։

⁂ Տեղական թերթերը դիտել կուտան թէ Սըր Ճօն Սայմընի եւ Գ. Մուսոլինիի խօսակցութիւնները գործնական արդիւնքի մը չեն յանգած, երկու հարցերու մասին ալ։ Այնպէս որ, իբրեւ վիճաբանութեան հիմ կը մնայ ֆրանսական կառավարութեան յուշագիրը։ Կը հաւատեն թէ Մեծն Բրիտանիան ալ այդպէս կը խորհի։

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՍԹԱՎԻՑՔԻԻ «ԿԵԱՆՔՆ ՈՒ ԳՈՐԾԸ»

ՆՈՐԱՆՈՐ ՑԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Տեղական մամուլը կը շարունակէ էջերով մանրամասնութիւններ հրատարակել գերխաչագող Սթավիցքիի քաջագործութեանց մասին, նոյնիսկ քաղաքական լուրերու բաժինը յատկացնելով այդ գործին։

Ընդհ. դատախազ Գ. Փռէսառ ձեռնհաս իշխանութեան ներկայացուց փաստական խաչագողին կեանքն եւ գործը։

Համաձայն իր տեղեկագրին, Սերժ Ալեքսանդր Սթավիցքի, որ կը կոչուի նաեւ Ալեքսանդր, Տուազի տը Մոնթի, Վիքթոր Պուաթէլ, Սաշա Ալէքս, ծնած է 1886ին, Սոպաստեայի մէջ (Ռուսաստան)։ Հայրը եւ մայրը Փարիզ հաստատուեցան 1900 օգոստոս 20ին։ Հայրը շարունակեց իր արհեստը իբրեւ ատամնաբոյժ եւ ֆրանսական հպատակ եղաւ։ Ալեքսանդր, որ ամուսնացած էր 1910ին, Օր. Արմանտ Սէվէրի հետ, զինուոր գնաց 1914ին, բայց արձակուեցաւ 1915 յունուարին։ Պատերազմէն առաջ երկու դատապարտութեան կրած է։ Առաջին անգամ 16 օրուան բանտարկութեան եւ 25 ֆրանք տուգանքի դատապարտուած է 1915ին, իբրեւ վստահութեան դեղծում գործող։ Ցետոյ ընկերովի դրամատուն մը հաստատած ըլլալով Ամուսու կոչուած մարդու մը հետ, խարդախ ձեռնարկներու մէջ բռնուեցաւ եւ վեց ամիս բանտարկութեան դատապարտուեցաւ, դարձեալ իբրեւ վստահութեան դեղծում գործող։ Տակաւին յայտնի չէ թէ օգտուա՞ծ է 1921ի ընդհ. ներման օրէնքէն, բայց այս պարագան իսկ չի բացատրեր թէ խարեբան ի՞նչպէս յաջողած է դատական մաքուր արձանագրութիւն ունենալ, Սերժ Ալեքսանդր անունով։

Իր անունը խառնուած է նաեւ ուրիշ գործի մը մէջ, որ տեղի տուաւ իր ձերբակալութեան, 1926 յուլիս 28ին։ 1927 դեկտեմբեր 22ին առժամապէս ազատ արձակուած ըլլալով 50,000 ֆրանք երաշխաւորութեամբ, պիտի ներկայանար եւ դեռ պիտի ներկայանայ դատական ատեանին, խարդախութեան, գողցուածապրանք պահելու և առանց պահեստիչէքեր ստորագրելուն համար։ Վերջապէս, վերաքննիչ ատեանին առջեւ դատ բացուած է իրեն դէմ, իբրեւ անտառատող ընկերակցութեանց օրէնքին։

⁂ Ոստիկանութիւնը խստօրէն կը շարունակէ իր հետապնդումները, թէ Ֆրանսայի եւ թէ արտասահմանի մէջ։ Դեռ որ եւ է հետք չէ գտնուած։ Շուէյցարական ընկերութիւնները կը յայտնեն թէ չունին Սթավիցքիի գինւոգծով ճամբորդ։ Պէլճիքայի եւ Լիգզոնայի ոստիկանութիւններն ալ չեն կրցած խարեբան գտնել իրենց շրջանին մէջ։

ՏԻԿԻՆ ՍԹԱՎԻՑՔԻ ԳՏՆՈՒԵՑԱՒ

Փարիզի ոստիկանութիւնը յաջողեցաւ գտնել Տիկին Սթավիցքիի թաքստոցը՝ Դեկտեմբեր 30ին Օթէլ Քլարիճէն հեռանալէ յետոյ, տիկինը յարկաբաժին մը վարձած է Օպերայի փողոցին մէջ, իբրեւ Օր. Արլէթ Սիմոն։ Յարկաբաժինը կը բաղկանայ չորս սենեակէ, ամսական 1500 վարձքով։ Ուրբաթ օր ժամը 4ին դատական պաշտօնեան եւ դատանի ոստիկաններ զուռը զարկին։ Սպասուհի մը բացաւ եւ Տիկին Սթավիցքի անմիջապէս երեւցաւ։ Դատական պաշտօնեան յայտնեց թէ խուզարկութիւն կատարելու հրաման ունի։ Գործողութիւնը տեւեց մինչեւ ժամը 8։ Դատաւորը քննեց 15 կապոցներ, որոնք աքանչելի հագուստներ կը պարունակէին։ Տիկին Սթավիցքի չափազանց բծախնդիր է հագուստ – կապուստի համար, եւ գրեթէ ամէն օր նորութիւն մը կ'ապսպրէ։ Ձեռքի պայուսակի մը մէջ գտնուեցաւ 40,000 ֆրանք։ «Օրիորդ»ը յայտարարեց թէ այդ գումարը իր անձնական սեփականութիւնն է եւ թէ իր ամուսինէն բաժնուած կ'ապրի։ Բայց երբ դատաւորը հարցուց թէ ո՞ւր կը գտնուի ամուսինը, պատասխանեց թէ բացարձակապէս չի գիտեր։ Անշուշտ ուրիշ պատասխան չէր կրնար տալ։

Միեւնոյն ատեն ուրիշ խուզարկութիւն մը կատարուեցաւ Սթավիցքիի նախկին բնակարանին մէջ։

Որ եւ է արդիւնքի չյանգեցաւ այս խուզարկութիւնը։

ԱՆՁՆԱԿԱՆ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ԶԱՐՄԱՆԱԶԱՆ ԶՐՈՅՑՆԵՐ

Ինչպէս գրած էնք արդէն, գործին խառնուած են նախարարներ, երեսփոխաններ, ոստիկանական եւ դատական բարձր պաշտօնատարներ եւ թերթեր։ Մամուլը ամէն օր զանազան յայտնութիւններ կը հրատարակէ, այս առթիւ, սաստկացնելով կուսակցական պայքարը։

Գաղթային նախարար Գ. Տալիմիէ երկու անգամ բարեխօսութիւն կատարած ըլլալով, վարչապետ Գ. Շոթանի ներկայացաւ եւ բացատրութիւններ տուաւ։ Տեսակցութենէն յետոյ, պաշտօնական զեկոյց մը հրատարակուեցաւ որ կ'ըսէ թէ Գ. Լամուռօ (նոյնպէս նախարար) եւ Գ. Տալիմիէ բացատրութիւններ տուին Պայոնի դրամատան հետ եղած կապակցութեան մասին։ «Գ. Տալիմիէ վարչապետին յանձնեց փաստաթուղթեր որոնք կը հաստատեն այն կատարեալ ուղղամտութիւնը որով գրուած էին այդ գործին վերաբերեալ երկու նամակները եւ որոնք հրատարակուեցան մամուլին մէջ»։

⁂ Գ. Տիւպառի, «Լա Լիպերթէ»ի տնօրէնը, երկար նամակով մը կը խոստովանի թէ գործ ունեցած է Սթավիցքիի հետ, որ յանձն առած է նիւթական աղբիւրներ ճարել իր թերթին, բայց ինք բացարձակապէս պահած է իր անկախութիւնը

Գ. Թիսիէ, Պայոնի դրամատան տնօրէնը, որ առաջին առթիւ բանտ նետուեցաւ, հետզհետէ կը խոստովանի կատարուած խարդախութիւնները։ Կ'ըսէ թէ ամբողջ անցուդարձին ծանօթ է նաեւ Գ. Կառա, Պայոնի երեսփոխանը։ Այս վերջինը առջի օր իր շրջանը վերադարձաւ, բայց ճամբէն շեղելով եւ ինքնաշարժ նստելով, որպէսզի թշնամական ցոյցերու չհանդիպի կայարանին մէջ։ Արդէն իսկ հարցաքննութեան կանչուած է եւ հաւանական է որ ձերբակալուի։

⁂ Այս գործին առթիւ մեծ իրարանցում կը տիրէ վարչապետական պաշտօնատան մէջ։ Գ. Շոթան առջի օր ալ մասնաւոր ժողովի մը հրաւիրեց բազմաթիւ պատասխանատու անձեր, լուսաբանութիւն առնելու համար։ Գաղթային նախարար Գ. Տալիմիէ չափազանց յոգնած կ'երեւար եւ դուրս ելած ատեն մարմրուք մը ունեցաւ։

Արդէն իսկ եօթը երեսփոխաններ պատրաստուած են հարցապնդում ուղղելու, խնդիրը քննելով զանազան ուղղութեամբ

Զրոյցի մը համաձայն, Սթավիցքի մաս կը կազմէ... անգլիական գաղտնի տեղեկութեանց դիւանին (Ինթէլլիճընս)։ «Այդ պարագային, անկարելի է որ ձեռք անցնի», կ'ըսէ թերթ մը։

Ուրիշ թերթ մը կը գրէ թէ ելմտական նախարար Գ. Ժոռժ Պոնէ վեց ամիս առաջ անվստահութիւն յայտնած էր Պայոնի դրամատան մասին, բայց թէ ինչու լրջօրէն չեն հետապնդած,— գաղտնի կը մնայ տակաւին։

Օդանաւային անկում մը եւս

ՕԴԱՆԱՒՈՐԴՈՒՀԻ ՄԸ ՎԱՌԵՑԱՒ ՈՂՋ ՈՂՋ

Իվլին Ֆրոսթ, 25 տարեկան ամերիկացի օդանաւորդուհի մը, որ ծանօթ է Փարիզի եւ Լոնտոնի մէջ, ողջ ողջ այրեցաւ ուրբաթ օր, Նէվէռի մօտ։ Իր անձնական օդանաւը մոլորելով մշուշին մէջ երբ կը փորձէր վար իջնել, ինկաւ եւ ջախջախուեցաւ, իսկ մեքենավարը ծանրապէս վիրաւորուեցաւ։ Երկուքը մէկ ճամբայ ելած էին ուրբաթ առտու ժամը 11ին, Օրլիէն (Փարիզի մօտ)։ Նէվէռի մօտ, օդանաւը սկսած էր իջնել, երբ զարնուեցաւ ելեկտրական ձողի մը եւ բռնկեցաւ։ Մեքենավարը կրցաւ ինքզինքը դուրս նետել եւ ներսական ճիգեր թափեց փրկելու օրիորդը, բայց բոցերը արգիլեցին եւ Միս Ֆրոսթ վառեցաւ տեղն ու տեղը։

Ամերիկան կ'ուզէ հազարի բարձրացնել

Մ. Նահանգներու ծովակալներէն էյմըրթ Քինկ յայտարարեց թէ օդանաւային ուժը պիտի բարձրացուի հազարի, 1935ի նիւմացոյցին մէջ դրուած վեց միլիոն տոլար վարկով։ Վերջին տեղեկագրին համաձայն, Մ. Նահանգներու ռազմական օդանաւերուն թիւն էր 929, որոնց 350ը անպէտ կը համարուին։

Նոր հրէշի մը պատմութիւնը

Շաբաթներէ ի վեր, թերթերը կը զբաղին Սկովտիոյ ծովափը, Լօք Նէսի մէջ երեւցած արտակարգ հրէշի մը պատմութիւններով։ Նախ շատերը չհաւատացին, բայց այժմ աշխարհի ամէն կողմէն թղթակիցներ, նոյն իսկ շարժանկարիչներ գացած են եւ օրը օրին, ժամը ժամին կը հետեւին, տեսնելու համար հրէշը...

Այժմ նոր պատմութիւն մը, Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ՝ 100 մէթր(?) երկայնութեամբ ծովային հրէշ մը երեւցած է Սեւ ծովու մէջ, Խրիմի բացերը։ Կառավարութիւնը հրամայած է հետապնդել եւ բռնել հրէշը։

ՄԵՐ ԱՐՁԱԿԸ

ՕՕՕՕ

Ողջ արձակ մը ունինք, բաբախուն, թրթռուն, որ կը ծփայ արտասահմանի մէջ, օտար հողերու վրայ։

Երբեւիցէ հայերէն արձակը գեղեցկացած չէր այնքան, ոչ ալ արտայայտիչ այս աստիճան։ Այսպէս կը վկայեն շատեր։ Փաստածս է, չէ՞,— լեզու մը ահա, որ կ'աճի, կը զարգանայ օտար հողերու վրայ։ Ընդհանրապէս ընդունուած է թէ լեզուն կ'աճի եւ կ'ուռճանայ ժողովրդային թաղարի մը մէջ,— ժողովուրդն է, որ աւիշ կուտայ լեզուին։

Այս տեսակէտը բերին նախ ռոմանթիքները։ Մինչեւ Վերածնունդ կը տիրապետէր դասական տեսակէտը լեզուի զարգացման մասին։

Դասական դպրոցը քերթողներուն եւ քերականներուն կ'արգիլէր ժողովրդային որ եւ է նպաստ՝ լեզուին որ իր ազնուական դրոշմն ունէր։ Հելլէն գրողները ծանր քննադատութիւններու կ'ենթարկուէին, երբ ռատանիկ լեզուին կը խառնէին հասարակ լեզուի բառերը։ Այսպէս, հինէն ի վեր եւ շատ աւելի առաջ քան Այտըննան կը կարծէ, գոյութիւն ունէին ռատանիկ եւ հասարակ լեզուներ, սրբազան եւ ռամիկ լեզուներ։ Կ'աւանդուի թէ առաջին անգամ Եւրիպիդէսն է, որ փորձած է մօտենալ ժողովրդային լեզուին։ Իսկ մեր մէջ, հետեւելով Արտրեանի պրպտումներուն, որոնք սովորութիւն է նախատարերքն համարել մեր աշխարհաբարի պատմութեան, գիւղացի Փարպեցին կը նկատուի առաջին գրողը, որ «մէջերկրեայ» կամ «ռամկօրէն» լեզուի տարրերով կը պատուաստէ ոսկեղնիկ լեզուն։

Եւ սակայն, ինչպէս բսի, լեզուի ազնուական մշակները, նախանձախնդիր իրենց դասական ճաշակին, միշտ ալ մերժած են ռամկօրէնը, արհամարհած ժողովրդային լեզուն,— ասկից վարդապետութիւնը որ լեզուն կը համարի հարստութիւնը կամ կալուածը քերթողներուն։ Վարդապետութիւն մը, որ կը մատնէ մեհենական քաղաքակրթութեան աւանդութիւնը,— լեզուն նուիրական էր, սրբազան շնորհ մը, տրուած միայն քուրմերուն։

Այս վարդապետութիւնը, տարտամ բարեչրջութեամբ մը, հասաւ մինչեւ Վերածնունդի վերջը։ Մինչեւ բարենորոգչական շարժումը Եւրոպայի մէջ։ Այս շարժումն էր, որ ծնունդ տուաւ փիլիսոփայութեան մարդն, — ասոնցմէ դասական ըմբռնումները, հին քաղաքակրթութեանց պաշտամունքի աւանդութիւնները։ Կարելի է ըսել թէ փոքր ժողովուրդներն էին, որ ոտքի կ'ելլէին մեծ քաղաքակրթութիւններու հետ... Փոքր ազգերու մշակութային ազատագրութեան այս շարժումը մեզի պարգեւ բերաւ ռոմանթիզմ մը։ Ռոմանթիզմը չինեց նոր վարդապետութիւն մը։ Ըստ այս նոր վարդապետութեան, ժողովուրդն է լեզուին վեհապետը։ Արդարեւ ռոմանթիքներու ծանօթ պայքարներէն ետքը, ժողովրդային լեզուն ալիք ալիք հոսեցաւ գրականութենէն ներս, ողողեց, յագեցուց։ Հիւկոյէն առաջ կարելի չէր բանաստեղծութեան մէջ գործածել օրինակի համար, շաքար բառը, որովհետեւ շաքարը կ'արտագրուէր շաքարինդէքնի... խափշիկներու ձեռքով քաղուած։ Հիւկօ ոչ միայն քանդեց բառերու ազնուականութեան սահմանները, այլ եւ պանծացուց ամէնէն պժգալի բառերը եւ հայհոյութիւնը։

Ռոմանթիքներու շափով, ընկերաբանները եւս նպաստեցին այս նոր վարդապետութեան կազմաւորման։ Տիւրքէյմ եւ իր դպրոցը լեզուն կը համարին ոչ միայն ընկերային իրողութիւն մը, այլ եւ հաւաքական ստեղծագործութիւն։ Այս վարդապետութեան կը յարի նաեւ գերման Հէրպարթեան դպրոցը։ Այս վարդապետութենէն ներշնչուած են նաեւ հոգեբանական ուսումնասիրութեանց այն բոլոր փորձերը, որոնք կը տեսնուին Տիմայի, Տըլաքրուայի, Պօոէնի, Ռուսթանի, Օսիփ – Լուրիէի գործերուն մէջ։

Նոր տեսակէտները այնքան ամբոխցան եւ զօրացան, որ այլ եւս տկարացաւ քերականներու եւ քերթողներու գերիշխանութիւնը լեզուին վրայ։ Եւ առաջին անգամն էր, որ, Ֆոլքլորին արժեւորումով, պատուոյ աստիճանին կը բարձրացուէին գաւառաբարբառները.

Այս վարդապետութիւնը, սակայն, վտանգ մը կը ներկայացնէր։ Գաւառաբարբառները կը սպառնային լեզուի միութեան եւ անձին։ Եւ տեղաւ լեզուի աշխարհակալութիւն մը, կախւ փոքր լեզուներու դէմ։ Դարձեալ յարգանք ռատանիկ լեզուներու։ Զօրացնելու համար այս պայքարը, շարժման մէջ դրուեցան դպրոցները,— այսպէս, Ֆրանսայի մէջ, Անաթոլ տը Մոնզի կ'արգիլէր գաւառաբարբառներու ուսուցումը։ Ակադեմիաները սկսան յղկել, զտել եւ ընտրել բառերը, մերժելով ռամկօրէնը։ Միւս կողմէ դպրոցները մեծ նուաճումներ կը կատարէին լեզուի միութեան տեսակէտով։ Եւ լեզուի ուսումնասիրութեան վարպետները, Վանտրիէս, սկսան դարձեալ յիշեցնել թէ լեզուին միակ եւ լաւագոյն մշակներն են քերականները, բանասէրները, գրողները, բայց երբեք ժողովուրդը։ Այս տեսակէտին կը յարի, մեր մէջ, Հ. Վարդան Հացունի։

X

Ուղեցի գծել ընդհանուր պատկերը լեզուներու մշակման պատմութեան։ Խորունկ հարց է, սակայն, այս Գրաբարի եւ աշխարհաբարի պայքարը, վարդապետական տեսակէտով, վերջացած չէ տակաւին։ Գեղեցիկ նիւթ մըն է քննել աշխարհաբարի փիլիսոփայութիւնը,— աշխարհաբարեան լեզուի վարդապետութիւնը։ Գեղեցիկ նիւթ մըն է, դարձեալ, քննել աշխարհաբարի հոգեբանութիւնը,— աշխարհը որ կը չինէ, նկարագիրը, որ կուտայ, դրոշմը որ կը դնէ աշխարհաբար լեզուն քաղաքակրթութեան պատմութեան մէջ։

Այդ նիւթերը տալով է միայն, որ մենք պիտի կարենանք պատասխանել թէ արդա՞րք է ուրախանալ աշխարհաբարի յաղթանակով

Մեր աշխարհաբարին պատմութիւնը, զոր պէտք է կատարել ոչ թէ պարզապէս հետեւելով Այտընեանի բացած շաւիղին, քիչ մը բանասիրական, այլ աւելի՝ քալելով քիչ մը մօտէն մեր պատմութեան։ Փարպեցիի տարտամ օրինակներէն դուրս, մեր աշխարհաբարը ձեւ կ'առնէ յատկապէս Կիլիկեան քաղաքակրթութեան շրջանին։ Բայց մեր աշխարհաբարը արեւմտեա՞ն tropisme է թէ արեւելեան,— դժուար է ճշդել։ Ես ճիշդ կը համարիմ տեսակէտը ուսուցիչիս՝ Գ. Վահան Գուլումճեանի, որ, մեր արեւմտեան առաջին աշխարհաբարը, Գոլսոյ քերականացած հայերէնը, ոչ թէ կը տանի կիլիկեան հայերէնի հետ խնամութեան, ինչպէս սովորութիւն է, այլ կապելու Ակնայ հայ ազնուականութեան հաստատման, Բագրատունեաց հարստութեան այս կենդանի աւերակներուն, որոնք կազմեցին Գոլսոյ առաջին հայ կորիզը։ Ինչ որ ալ ըլլայ, բոլոր աշխարհաբարներէն աւելի, որոնք կը մատնեն օտար արշաւանքներու շրջանի տառապանքը, հայերէն աշխարհաբարը կը կրէ Բիւզանդեան ազդեցութիւններու խոցերը, (կարծուածէն շատ աւելի կանուխ կը սկսին Թուրքերուն չփումները մեզի հետ, պատմութեան մէջ)։ Այնպէս որ պատմական տեսակէտով, սատանելապէս մեր մէջ, աշխարհաբար կը նշանակէ օտար լեզու, եթէ ոչ խորթ։ Խորթ երեւոյթ եւ անոր համար, որ մեր աշխարհաբարը լեզուի երկուութիւն ալ ստեղծեց։ Կը յիշեմ կարդացած ըլլալ, (Հայ Գրողներ Ժողովածուին յառաջաբանի՞ն մէջ արդեօք), որ եթէ մեր արեւելահայ առաջին աշխարհաբարեանները գրաբար գրէին, թերեւս կարելի ըլլար մեզի խնայել լեզուի երկուութիւն մը։ Ռոմանթիք շրջանի մը շարժումը մեզ նետեց այդ երկուութեան մէջ։ Կարելի՞ էր, սակայն, ազրեցնել գրաբարը։ Կը կարծեմ թէ լեզուները կ'ապրին դպրոցներով եւ գրողներով։ Ոսկեդարեան մեր լեզուն պարզեւն է խումբ մը գրողներու։ Այդ մեծ լեզուն յետոյ խաւարեցաւ, որովհետեւ մարա՞ծ էր հայ գրողներու ջահը։ Եւ երբ մեր աշխարհաբարը յաղթանակեց այն պատճառով որ դպրոցներն ու գրողները տկար էին ցոյց տալու համար անհրաժեշտ եռանդը, յաւիտենապէս կորսնցուցինք հին եւ անգնահատելի հարստութիւն մը,— գրաբարը։

Ես կ'ողբամ գրաբարին կորուստին վրայ, որովհետեւ կը հաւատամ լեզուներու հոգեբանական վերլուծման բերած գաղափարներուն։ Զուգելով խօսիլ այս շատ անհրաժեշտ նիւթին մասին, միտքս պարզելու համար ըսեմ միայն թէ փոխեցէք ժողովուրդի մը լեզուն եւ պիտի փոխուի այդ ժողովուրդին դիմագիծը։

X

Եւ սակայն կը սիրեմ այս աշխարհաբարը,— մեր արդի արձակը։

Այժմ քննենք իր ներկայ դիմագիծը եւ զարգացման ուղին։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՊՐՈԼԵՏԱՐԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Գրականութիւնը տեսիլքի եւ իրականութեան համադրութիւնը պէտք է ըլլայ գեղեցիկ կերպով վերարտադրուած եւ այդ գեղեցիկը, արուեստին մէջ երկու դիմագիծ ունի, ուժը եւ խաղաղութիւնը։ Համաձայն արուեստագէտին խառնուածքին, երբեմն տեսիլքը եւ երբեմն իրականութիւնը գերակայ կ'ըլլայ, ինչպէս որ համաձայն նիւթին, երբեմն ուժը եւ երբեմն խաղաղութիւնը կը տիրապետէ արուեստագէտին մէջ, սակայն հոն ամէն բան ինքնաբուխ է եւ բնազդական, որովհետեւ թէ երազը եւ թէ իրականութիւնը բնական օրէնքով կը յառուին, կը պրկուին կամ կ'ալեկոծին, ներքին յոյզերու կամ խանդավառութեան հպումով, եւ առանց կիրքի արուեստը անպայման անկենդան կ'ըլլայ։

Ռուսական յեղափոխութիւնը ուզեց բան մը փոխել արուեստին մէջ, մանաւանդ գրականութեան մէջ, այսինքն ուզեց մեռցնել կիրքը որ անհատին միակ սաղմն է. բոլշեւիկները անհատը ուրացան եւ հաւաքական համանուագը պարտադրեցին առանց կիրքի, առանց բնազդական ջղաձգումի, եւ առանց հոգեկան երանգներու։ Անհատը դարձաւ մեքենայ, եւ ստեղծուեցաւ պարտադիր արուեստ։ Սակայն արուեստը բնորոշապէս ազատ կիրքերը չէ որ կ'արտայայտէ, այլ պարտուած կիրքերը, ահա պատճառը եթէ պրոլետարական յաղթական գրականութիւնը չտուաւ գեղեցիկ էջեր. մնայուն էջեր, այլ տուաւ պատուած էջեր, մոգուելիք էջեր

Ռուսական արդի գրականութիւնը յանկարծ դէպի դասականները յետ ոստում մը բրաւ թէ վէպի, թէ թատրոնի եւ թէ միւս մարզերու մէջ, որովհետեւ վերջ ի վերջոյ բոլոր գրողներու մօտ աւելի կամ նուազ իրականութիւնէն փախչելու փափաք տիրական է։ Բոլոր արուեստագէտներն ալ կը մատնեն զարմանալի պահանջ մը վերադառնալու այնպիսի տարրեր որոնք երեւակայութեան եւ զգայականութեան ստեղծագործ ոգին կը վերակենդանացնեն։ Բոլշեւիկներու յեղափոխութիւնը դուրս վտարեց զանոնք հերոսարար.

Այս տարի Մոսկուայի թատրոնները իրենց խաղացանկը կազմեցին անցեալ տարիներէ տարբեր ուղղութեամբ։ Զգալի է դէպի դասական հրատարակներ եղած շրջադարձը։ Շէյքսփիրէն վեց կտոր կը խաղուին, ինչպէս նաեւ Գայդարի, Տիբըրնի, Սալտիքով Շչետրինի, Գուշինի, Չեխովի վէպերէն յարմարցուած խաղեր, նոյն իսկ Տիմա – Որդիի «Թամէլիազարդ Տիկինը»։

Եթէ Մաքսիմ Կորքի ի պատուի է Մոսկուայի թատրական խաղացանկին մէջ, կարելի չէ զայն համարել պրոլետար գրող։ Ան յեղափոխութենէն առաջ արդէն տուած է իր գլուխ գործոցները եւ շատեր զայն կը սկսեն դասական թէ ոգիով եւ թէ ձեւով։

Հայկ Տրէտեաքովի Աֆինէկենովի, Վիշնեւսքիի, Պոկոտինի եւ ուրիշներու թատերգութիւնները կ'երեւան այս տարի, որոնց նիւթերը խորհրդային տնտեսական, ընկերային եւ քաղաքական երեւոյթներ կը շօշափեն. Սակայն այս տարի անոնք անհամեմատ քիչ են եւ ոչ հետաքրքրաշարժ են ոչ ալ մօտէն անոնց մէջ չեն ծեծուիր հնադամեայ ծրագիրը կամ բոլշեւիկեան պրոպականտի վերաբերեալ նիւթեր, այլ յաւիտենական մարդուն յաւիտենական կիրքերն ու զգայականութիւնը։ Եւ միայն բեմին վրայ չէ այս խորունկ փոփոխութիւնը։ Գրական ուրիշ մարզերու մէջ միեւնոյն յատկանշական երեւոյթը կը տեսնուի։

Ի՞նչ է արդ պատճառը, որու մասին արտայայտուեցաւ նոյնիսկ Փաբիլեան բոլշեւիկեան շարքանիշեայ մը եւ ահազանգը հնչեցուց, քննադատելով խորհրդային քննադատները, որոնք պարտադրեցին ասոր գրողներու միակողմանի, գծուած ու ձեւուած արուեստ մը, կապանելով անոնց բնածին թեւերը։

Պատճառը..., նոյնինքն ենթական, ռուսական զանգուածը, որ արդէն ցըրուած է իր տափակցած գլուխը, բայց շատ խաղաղ կերպով։ Բոլշեւիկ ամբոխը ուրեմն ընդվզած է Ռուսիոյ մէջ եւ չուզեր կարդալ պրոլետարական գրականութիւնը, գործադուլ է ըրած ու կը ձանձրանայ ուտելով միեւնոյն անհամ եւ անհոտ կերակուրները։

Ջէգոզ գիտող մը, Լուի Ֆիշըր, որ մօտէն ծանօթ է ռուսական ներկայ կեանքին, եւ որ Մոսկուայէն գրած է երկար ուսումնասիրութիւն մը, օգտուած վերջերը, կ'ըսէ ի միջի այլոց

— «Խորհրդային տպագրական ճիւղի վարիչները, 1932ի շրջանին տեսան որ ընթերցողները գրեթէ չեն հետաքրքրուիր երկաթի, ածուխի, մեքենաներու եւ հողագործական գործիքներու շուրջ ու ցամաք պատմութիւններով, որոնք գրուած են ապսպրանքի վրայ, կեղծ իրապաշտ յուսանկարչականութեամբ։ Բոլշեւիկեան աշխարհին մանչերն ու աղջիկները յանկարծ պահանջը զգացին, տեսակ մը ինքնաթելադրանքով, հրաշագործ պատմութիւններու, երեւակայական վէպերու, մանաւանդ կիրքերը դըրդայող վէպերու։ Տպագրական վարիչները տեղի տուին ընթերցողներուն յանդուգն պահանջին եւ ներկայիս նոր ձգտում մը կը տեսնուի խորհրդային տպագրական գործերու մէջ։ Նոյն իսկ հասուն մարդիկ, իրենց կարգին կը պահանջեն հին ոգիով վէպեր, դըրուանք ունին բոլշեւիկեան ընթացիկ արտադրութիւններուն դէմ եւ որպէս զի ոուս պաշտօնական բնորանին տեղի տայ, փոխվրէժ համար նախապատերազմեան դասական գործեր կը փնտռեն։ Հակազդեցութիւնը կատաղի պայքարի մը ձեւը առած է այժմ, եւ թատրոնը առաջինը եղաւ տեղի տըրուող։ Բեմադրիչները գոհացում տալու համար ամբոխին, այս տարուան Մոսկուայի խաղացանկը վերի վայր շրջեցին. Անշուշտ ուրիշ կեդրոններ միեւնոյն օրինակին պիտի հետեւին, իրենց խաղացանկին մեծամասնութիւնը դասական կտորներով ճոխացնելու, մինչեւ որ նոր ոգիով, բոլշեւիկներու համար հին ոգիով – գործեր արտադրուին ազատօրէն եւ գրողները օգտուելով ամբոխին այս յատկանշական փոխակերպումէն, ստեղծագործեն աւելի գեղարուեստական գործեր, աւելի մարդկային արժէքներ որոնց մէջ տեսիլքի եւ իրականութեան համադրութիւնը ըլլայ գեղեցիկօրէն վերարտադրուած։ Ձեմ խաբեր թէ ռուսական յեղափոխութիւնը տապալեց հին սուլտանութեան։ Պրոլետարական գրականութիւնը ունեցաւ որոշ ազդեցութիւն բնդհանուր գրականութեան վրայ, բոլշեւիկները տուին արժէքաւոր վէպեր, թատերգութիւններ եւ մանաւանդ բանաստեղծութիւններ. Ձեմ ըսեր որ Սոլոքով, Պիլնեաք, Գլատքով, Քատաէվ եւ շատ ուրիշներ չեն կարդացուիր. ընդհակառակն, անոնք ունին սակայն իրենց խանդավառ յաձախորդները սակայն չենք գիտեր թէ խօսքի, մամուլի ազատութիւն վայելող Ռուսաստանի մէջ որքան պիտի փնտռուին

Սակայն այս երիտասարդ գրականութիւնը տիրական գիրք մը չունեցաւ հինին վրայ, աւելի ճիշդը չթարմացուց զայն, ընդհակառակն իրապաշտ դպրոցը որ արուեստի տեսակէտով յոգնած լարեր ունէր անոր վրայ աղմկեցին իրենց պրոլետարական կանչերը

Գարտուած է ներկայիս պրոլետարական գրականութիւնը, հակառակ իր պաշտօնական հանդամանքին եւ արհեստագիտական լայն միջոցներու։ Նոր դարաշրջան մը չէ որ ստեղծեց այն, այլ յեղափոխական ախտանիշ մը եղաւ, յաղթական համերգ մը որուն նուագը արդէն գրուած էր... »։

Կ'արժէ մէջ բերել խորհրդային գրող Սողոլիէվի պրպտումներուն արդիւնքը։ Այս ուսումնասիրուած գրութիւնը տպուած է «Լիթէրաթուրնայա Կազէթա» գրական թերթին մէջ։ Սողոլիէվ քննած է 75 գործարաններու գրադարաններուն տեղեկագրերը, մանաւանդ մեծ գործարանի մը որ կը ներկայացնէ արդի ռուսական միջին բանուորութիւնը եւ հանած է հետեւեալ եզրակացութիւնը։

— Դասական գործերը այնքան շատ կը փնտռուին եւ կը կարդացուին որ գրադարաններուն վարիչները սախպուած են տալ կարդալու նոյնիսկ նախապատերազմեան շրջանէն մնացած գիրքեր, հին ուղղագրութեամբ, որոնք վերցուած են հրապարակէն, յեղափոխութեան ժամանակ։ Թոլսթոյի «Յարութիւն»ը վեց ամսուան մէջ քսան անգամ տպուած է, միեւնոյն պահանջը Թուրկենեւի համար։ Երբ գործաւոր մը դասական գիրք մը կը վերադարձնէ, ուրիշ բանուոր մը հետը կ'ընկերանայ եւ անմիջապէս զայն կը խնդրէ կարդալու։

Սողոլիէվ նկատել կուտայ թէ ռուս բանուորները չափազանց պահանջք ունին կարդալու այնպիսի գիրքեր որ իրենց ճանչցնեն օտար ժողովուրդներու կեանքը, կը սիրեն նաեւ ռոմանթիկական՝ արկածախնդրական վէպեր։ Հաղուադէպ չէ տեսնել հասուն մարդիկ որ իրենց հետ կը տանին Ժիւլ Վէրնի եւ Ֆէնիմոր Քուփըրի գործերը։ Յարաշխարհիկ արկածախնդրութեանց եւ ճամբորդի նօթեր շատ կը փնտռուին։

Սողոլիէվ հարցուփորձած է գործաւորները, թէ ինչո՞ւ պրոլետարական վէպեր եւ պատմուածքներ չեն կարդար եւ ստացած է հետեւեալ պատասխանը.

— «Երբ, գիրքի մը մէջ շատ կը խօսուի գործարանի մասին, կը ձանձրանանք, հեղինակը կը հետեւի գործարանին ամէն մէկ մասին մէջ, սակայն, այդ հերոսը ուրիշ կեանք մը չունի՞ մեզ պատկերացնելիք, չունի՞ ընտանիք, կին մը, զաւակներ, հանգիստի օրեր, երազներ, ցանկութիւններ, մտերիմ ապրումներ...»

Բոլշեւիկները կը պարտադրեն իրենց գրողներուն ընկերային որոշ ձգտում, այնպէս որ խորհրդային գրողները իրենց բոլոր ուշադրութիւնը կը դարձնեն բացարձակապէս տնտեսական եւ քաղաքական նիւթերու վրայ եւ գրեթէ չեն հետաքրքրուիր մարդուն անձնական կեանքովը կամ անոր հոգեկան ապրումներովը։ Անհատը կը չքանայ հաւաքական կեանքին մէջ, այս կերպ կ'ուզեն արժեցնել իրենց ստացած ամսականները եւ տիրող վարչաձեւին հանդէպ ցոյց կուտան կատարեալ հաւատարմութիւն. վա՛յ երաշ տեսնողին.

Սակայն պրոլետարական գրականութիւն մը չստեղծուեցաւ այնպէս, ինչպէս երեւակայեցին խորհրդային նոր կարգուսարքին յեղափոխական պետերը։ Երկար ատեն հեղամեայ ծրագիրի եւ ստաշնորհական տնտեսութեան նիւթ հայթայթած են գրեթէ բոլոր պրոլետար գրողներուն, որոնց գործերուն մէջ անձնական կնիքը իրենց ստեղծագործական կանգուսորը կան մնացած է, եւ բոլշեւիկ քննադատները, մասնաւոր 1929էն 1930 խիստ քննադատութեան ենթարկեցին բոլոր այն ստեղծագործութիւնները, որոնք յանխնձակալ խարցերու շուրջ կը դառնան, այսինքն մահուան, սիրոյ, ճակատագրի, անձնական կեանքի եւ հոգեկան յոյզերու։

Խորհրդային քննադատները մասնաւոր ձգտում դրին խառօրէն ձայնելու, գրական Ֆրէօյտիզմը եւ անոր հասցուած բարոյական անկումը ... [illegible] ... գրականութիւնը [illegible] ... այնպէս որ ռուսական վերջին տասնամեակին գրական արտադրութեանց մեծագոյն մասին նիւթը կը դառնար գործարանի եւ [illegible] տարածութեանց [illegible], որ ամբոխին հոգին կը միանար եւ կը նոյնանար մեքենաներու յաղթական մխոցին հետ։ Երբեմն գիւղացիական [illegible] [illegible] պատմուածքներ ալ գիւղացին քնութեան մէջ կ'ըլլար միաթիք արարիչը եւ ամենայն ուժը... Սակայն ընդհանրապէս բոլոր գրուածքներուն մէջ հերոսները անարիւն եւ ապսպրանքի վրայ չինուած տիպարներ են։

Թերեւս գտնուի մեծ տաղանդ մը որ կարենայ կանգնել, հետս պարտադիր ազդեցութիւններէ եւ պաշտօնական զսեհիկ շղթայէ, այն հսկայ գիւղացիներդութիւնը, այն նոյակապ կռթովը ռուսական բոլշեւիկ յեղափոխութեան ու անոր յաջորդող շրջանին որուն ի լոյս, զարկեր զգան եւ ապրին աշխարհի մեծագոյն յեղափոխութիւններէն մէկը ու անոր վերելքին եւ չէնաբար յեղաշրջումին բոլոր երեսները, ուր հողագործական յեղափոխութեան հոյակապ դարաշրջանը արծանացած ըլլայ, ուր եւ միւս խորհրդային ազգերու պատմութեան այդ ժամանակաշրջանին նշմարն ալեկոծումները պատկերացնէ։ Մինչ այդ, ոչ ոք, Ռուսիոյ մէջ, չի փափաքիր իր սովորական տափակ կեանքը անտաղանդ կերպով պանծացնող, անարուեստ գործեր կարդալ։

Լուի Ֆիշըր կը կարծէ թէ խորհրդային գրողները մեծագոյն մասամբ հաւատարիմ եւ համոզուած արուեստագէտներ են, որոնք համայնավար գաղափարականութեամբ լեցուած եւ իրենց ազատութիւնը միայն կապուած ըլլալով է որ չեն յաջողիր հեղինակաւոր եւ մեծարժէք գործեր արտադրել։ Հետաքրքրական չեն իրենց ընտրած նիւթերը, կ'ըսէ Ֆիշըր, եթէ ոչ ձեւի եւ խորքի նորութիւններ կան։ Խորհրդային ամբոխը, կը շարունակէ Ֆիշըր, պատրաստուած չէ ըմբռնելու տակաւին նորագոյն արուեստի մը նուրբ երանգները։

Սակայն պրոլետարական գրականութիւնը, որպէս արուեստի համադրութիւն չէ յաջողած եւ չի յաջողիր ոչ միայն Ռուսիոյ կամ բոլշեւիկեան երկիրներու, այլեւ ուրիշ ոչ և է տեղ։

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

ԳՐԱԿԱՆ ԶՐՈՅՑՆԵՐ

ՕՄԱՐ ԽԱՅԵԱՄ

ՕՕՕՕՕ

Արեւելքը, այդ արեգծող ու փարթամ օրրանը բոլոր ստեղծուած աստուածներուն՝ հին է, չափազանց հին։ Անթիւ քաղաքակրթութիւններ ծնած, պարզացած ու անհետացած են, իրենց՝ մարդոց պէս։ Ասոնք, դեռ առասպելային իմացականութեան արշալուսումէն սկսած են նուիրուիլ Անհեթեթականներու լուծումին։ Եւ իրենց ստեղծած աստուածները ուրիշ բան չեն, քան յուշարձանները մեզի ամուլ ճիգերուն ու մարդկային յուսահատ անզօրութեան։ Բայց եւ այնպէս անոնց յաժառ, համբերատար ու մոլեռանդ գնութիւնները՝ դարերու ոգին ամբողջ համբերեց, տուած են իրենց արգասիքները, որոնց կարելիութիւններ ու ձախողութիւններ, որոնք փաքիրական գաղտնի գիտութիւնը կը կազմեն։ Մեծազեղի է, որ մարդ իր մտքերով տարածութիւնը, որպէս չափ ու սահման ընդունի տիեզերքի ճանաչողութեան։

Ինչպէս նաեւ ծիծաղելի է, եթէ մէկը հերքէ այն բոլորը, ինչ որ չի կրնար հասկնալ կամ ըմբռնել։

Արեւելքի մէջ աստղագէտները ժամանակին կը կարդային մարդոց ճակատագիրը, այս հնաւոր աստղերը տարածուելով Դարձեալ Արեւելքը, մի՛շտ Արեւելքը։ Ու աստղերնակ «ի՞» մինչ, երբ Արեւելքի մոգական ու փաքիրական գիտութիւնները Արեւմուտքին ծագումներին վերջ, այսպիսին Արեւմուտքի բարձրագոյն գիտութիւններու կողմէ վաւերացման շրջան մըն են սկսեր։

Եւ սակայն ինչ ալ որ ծածկուած ըլլայ Անեղծուածներու ետեւը, անզօր ու անհերքելի փաստը կայ ու կը մնայ թէ՝ մենք մահկանացու ենք ու մահը կայ, ու դեռ ոչ ոք է լուծած անոր Անեղծուածը։ Եւ որովհետեւ ան նոր խաւար մըն է, խաւարներով շրջապատուած՝ մեր մտքին ու ըմբռնողութեան ուղղակի խօսող այն իրողութիւնն է թէ մահը կայ եւ յաւիտենական է, գոնէ մեր ներկայ կեանքի ու կերպարանքին համար ու ամենայն վերադարձ չկայ։

Հ. Հայնէ այս բնական վախճանի յարակայ արտայայտութիւնը մարգարէ մը հրաշալիօրէն յաւերժացուցած է իր անմահ Լօրելէյ-ով.—

Ես չիմ գիտոր թէ ի՜նչ իմաստ ունի,
Որ ես տխուր եմ ու տխրաւ այսչա՛ս,
Զրոյց մը խառած դարերէն նախնի
Արթուն է մնում միշտ մէջ ամէն կայքերս։

Իսկ աւելի հազար տարիներ առաջ, արաբական դարեան անապատներու կողք բանաստեղծ խօսել — Ալլա — Ուլ — Մուառրին, գաղափարականութիւնը իր հետեւեալ խօսքերով մարդկութեանն յետոյ՝ «Այն կակը, ու իր գործերով ոկեղերքը զարմացուց, անշարժ նըսենէն կեանք առած արաբած մըն է», կ'երգէ՝

Մեռյ խղճացիանք, մեր խղճումանք
Կորուստներն էր պատուաւոր յայտ,
Հողի բոլոր գոյացութիւնք, որք յաւէտ
Կ'ըլլայ յաւերժ,
Ու այսպէսին ժամանակը մեզ կը
փշրէ ապակու պէս,
Իսկ ապակին աղացեն ու վերածուէ
ցանց է աւազին։

Թէ կեսարական զօրութիւնն անգամ անզօր է մահուան դէմ, Սէյքսփիրը իր Համլէթի բերնով ամէնէն ուժեղ արտայայտութիւնն է ունեցած.—

Կեսարն է մեռած ու շաղախ դարձած,
Մակ մըն է խցեր խիստ երեսնաւ դէմ,
Ա՛յն հողը, որուն աշխարհն էր սարսած
Պատ մըն է ծեփեր բուք – բորանի դէմ։

Անձայնութիւն անձայնութեանց, ամենայն ինչ ընդունայն է, ասա ձայն նաեւ խաստուած Սողոմոնի մեծ հռչակերգը

Լի – Թայ – Փօ, չին հռչակաւոր բանաստեղծը, կ'երգէ մօտ տասներեք դար առաջ՝ իր Սու – Թայի Աւերակներու բանաստեղծութեան մէջ. —

Աւերակներուն մէջ նոյն պալատի,
Մացառ ու տատասկ բուսեր են հիմն,
Սի – Քեանկի լուսինն է յոկ պարսաւող
Որ օտարոտի ծեծեր առնելով'
Լուռ ալյուիններու միջով կը սահի,
Այն սրահները, ուր կը սահէին
Սեղ սննդամ կանայք. այնքա՛ն գեղանի։

Գեղանի՜ կանայք... Իրաք ողբալ է երիտասարդ կեանքը մարմնը, դըժնալ ու որպէս կամ հաճելի հակում, անհեղ մշակին պատանքելու ու դիւթ մարդկութիւնը իր բարեբար անդամներ եւ սակայն, ոձիրներուն ոձիրն է մահացնել գեղանի կինը. Գեղեցկութիւնը

կեդրոնական ուժն է ամենքերական բոլոր ուժերուն։ Ան իր մէջ կը խտացնէ բոլոր ուժերը, Աստուած մըն է։ Եւ սակայն մահը խնայած չունի։ Եւ Յայեամ կ՚աղաղակէ.

Անգամ մը որ մասունքն իրար հետ
 Խփուած են կազմած բաժակ,
Հընա՞ր էր որ գինով մ՚անգամ թոյլ
 տար փշրել զայն ուռին տակ։
Այնքա՜ն սիրուն գլուխ ու ձեռք ու
 մարմնական մասեր փարթամ։
Ո՞ր Մեծ Սէրն է ձեւ կոչող, ո՞ր խոր
 Քէն է ջնջող համակ։

Մորասուզուեցէք պահ մը մեր Մոլորակի պատմութեան մէջ։ Իջէք մինչեւ խաւարաշին յատակները մարդկային ցեղի երեւման, ու ազգամուղջներէն գերեզման առ գերեզման վեր բարձրացէք մինչեւ մեր արեւական Ներկան։ Ոգեկոչելով կարաւանեցէք շարք առ շարք մարդկային ցեղի բոլոր փոշիացած գեղուհիները, իրենց Շամիրամներով ու Կղէոպատրաներով, Սարայի Թագուհիներով ու այս բոլոր պերճազիններով, որոնց ամենադեղանին այն Աթենուհին, որու գատապարտութեան միջոցին, փառատարանք ծերերը մերկացնելով՝ յաղթանակ անպարտ արփակել տալ, հասէք Նինոնն ու Լանգլօն, Մարիա Անըդրան ու անոնք անտիրական Ալֆոնսին Փոլէսին, վերջէն Մարի Տիւփլէսի վարձած, կամ այլ անունով Քամելիաներու Տիկինը, ու գեռ եթէ կ՚ուզէք յամեցէք քիչ մը, Սպանիոյ, մաանաւորաբար Կըրնատայի գերեզմաններուն շուրջ, ուր աշխարհի ամէնէն գեղանի կիները ապրած են ու դեռ կ՚ապրին այսօր ալ… ու ըսէք, սա ի՞նչ ոճիր է… Ու տակաւին սա մեր անհուն Մոլորակի պատմութիւնը, հապա մեր միւս Մոլորակներունը, հապա ուրիշ Համաստեղութիւնները, իրենց միլիոնաւոր Մոլորակներով ու գեղուհիներու գերեզմաններով… Եւ դեռ սա մեր տեսանելի Տիեզերքինը, հապա ուրիշ Տիեզերքներունը, որոնք զուգահեռաբար կը տարածուին մերինին վրայ… Շատ հեռուն գացինք…

Եւ սակայն Տիեզերքներու Մոլորակներուն պատկերասրահները ոչինչ կորսնցուցած են եւ ոչինչ կը կորսնցնեն… Ծնունդը գերեզմաններու վրայ կը շարէ իր գեղեցկութիւնները, աւելի նրբին, աւելի փարթամ։ Ցիշենք մեր Մեծ Սայեաթ Նովան.—

 Բանի կ՚ուզէ քամին փըչէ,
 Ծովեմէն աւազ չի պակսի,
 Ինչ կու պակսի, քեզ կու պակսի,
 Մէնլիպէմէն սազ չի պակսի։

Ու ճիշդ հոս է, որ անմահ եւ անզուգական Խայեամը անգամ մը եւս կ՚արժեւորուի։ Մորապէս Թափանցած այս դառն ու դաժան ճշմարտութեան, արիարար կ՚ուզէ եւ կը հրաւիրէ ապրիլ տրուած կեանքին վայրկեանները, Թէկուզ կարճ եւ անցաւոր։

Ճիշդ է թէ կեանքը մեր Մոլորակին վրայ կը սկսի անմահութեամբ։ Լոռն է մեր Նախածնողքը, կէս բոյս, կէս կենդանի։ Եւ Լոռը անմահ է։ Միտոզիզ զոյացութիւն մը, որ ժամանակի ընթացքին՝ մէջքին վրայ սեւ գիծ մը երեւան բերելով՝ կը բաժնուի երկուքի։ Ու այսպէս անվերջ։ Ալկը չի մեռնիր, այլ եթէ աղէտք իր հիւսուածքը քայքայէն եւ կամ մէկը դիտմամբ ճզմէ, այն ատեն կ՚ոչնչանայ։ Մահը եկած է զուգաւորման հետ, եւ դարձեալ Խայեամն է որ կ՚աղաղակէ.

Գըլպուլն երգեց.— Ով Ըսփինքս,
Ո՛վ Սէր, ի՞նչ միտք ունի որ՝
 Մոխուռմ տանջաբ կը խառնէ
 Երանութեանցըդ բոլոր…

Թողունք անթափանցելի խորհրդաւորութեան մէջ պարուրուած Մահը։ Խայեամ կը խրատէ չկարդալ առաւօտեան։ Ըլլալիքը պիտի ըլլայ, առանց մեր կարծիքին առնելու։ Ու այս Ըլլալիքի մասին շատ աւելի առակներ կան լռատեսն ըլլալու, քան յոռետես։ Արդ, խելացի է, յանձնել ապագան ճակատագրական լինելութեանց եւ ամբողջովին վերադառնալ Ներկայ, բաբախող կեանքին ու զայն վայելել, որքան որ հնար է.

Այս աշխարհին վերջ, մահուան հէմքին, ինչ կ՚ուզէ թող սպասէ մեզի, միայն չմոռնանք վայելքը, փառաւորելով հանդերձ թէ ուրիշ անգամ ալ չպիտի ունենանք։ Ու Խայեամ կ՚երգէ թիւ 627 քառեակով.—

Արշալոյսի հուրքին ձօնէ՝, կակաչի
 պէս բաժակդ հուր,
Աղջըկան մը ժըպտին ձօնէ՝, իր բերնին պէս բաժակդ նուռ
 խըմէ՝, հըպարտ սալւերին պէս, անգոսնելով թէ մահը կայ,
Որ բըռունցքով պիտի շըրջէ քե՛զ ու
 բանայ հողիդ սեւ դուռ։

ԱՐԱՄ ՎՏԱՐԱՆԴԻ

ՆՈՐԱԾԻՆ ՅԻՍՈՒՍԻՆ

>>>-<<<

 Երգի՛ նէ մայդ մաշած,
Քեզ կը բերեմ վիշտս ընծայի փոխան.
 Սի՜րտս է ամպամած,
Ուր խղձեր կ՚այրին, յայտն՞ր կը մըխան.

 Սիրտ՛ս սերմնացան,
Մըսուր մը անշուք դուն գէթ ունեցար.
 Ես հալածական
Զըտնա՜յ օրրան, չունեցա՜յ դադար։

 Դըրութեա՛ն քընար,
Մօտ էր զօզզօթան քու խաչին դըժնեայ.
 Մինչ ես եեւասպառ
Դարեր քալեցի՝ անոր չըհասա՜յ։

 Քարո՛զ մեղրածոր,
Քու ծով ցաւին քով դուն մա՜յր մ՚ունեցար,
 Խաչիս հետ աքսոր՝
Ես մեծցա՜յ որբուկ եւ անմըխիթա՞ր։

 Ներո՛ւմ անպատում,
Լոկ Կայիափա մը խաչըդ նիւթեց,
 Զիս արիւնախում
Աշխա՞րհն հալածեց ու սիրտս խայթե՜ց։

 Խորհո՛ւրդ տեսլահար,
Քու աքսորին մէջ երկինք քեզ հետ էր,
 Մինակ ու մոլա՞ր
Ցուպըս չունեցաւ եւ ո՛չ մի ընկեր։

 Լոյսի՛ զէն ու զօհ,
Ափդ ու ճըրբանըդ միայն գամեցին,
 Դահիճներ անխոհ
Իմ մէն մի հիւլէ՞ն խաչը հանեցին։

 Խորհո՛ւրդի նըշխար,
Թէ ի՛նչ պիտ՝ ըլլալ դուն գէթ գիտէիր
 Ես շըփոթահար
Դաժան մութին մէջ լացի՜ դառնալիր։

 Հոգիի՛ լուսար,
Թէ դուն խարուածեց, լոյսն ալ պաշտե՞ց քեզ,
 Ես ունեցա՜յ յար
Միայն ժանտ ոխեր բորենիի՜ պէս։

 Խարազանուա՛ծ լոյս,
Դուն ամէն տարի ծափ ու ծին ունիս,
Իմ ծընած օրէն գամուա՛ծ եմ խաչիս։
 Այլ մինչ ես անյոյս

ԱՐՏԱՇԷՍ

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ԿՈՆԴԱԿ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ՎԷՃԵՐՈՒՆ ԱՌԹԻՒ

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը հետեւեալ կոնդակը ուղղած է գաղութներու ազգ. իշխանութեանց, Նոյեմբեր 12 թուականով եւ 1341 թուահամարով.—

Խորէն ծառայ Յիսուսի Քրիստոսի եւ անհասանելի կամօքն Աստուծոյ Եպիսկոպոսապետ եւ կաթողիկոս Ամենայն Հայոց, ծայրագոյն Պատրիարք համազգական Նախամեծար Աթոռոյ Արարատեան Առաքելական Մայր եկեղեցւոյ Սրբոյ կաթուղիկէ Էջմիածնի, Առաջնորդաց մերոց եւ հոգեւոր պաշտօնէից, երեսփոխանական ժողովոց, կեդրոնական եւ գաւառական վարչութեանց եւ ամենայն հաւատացելոց ի վիճակս Հայաստանեայց Ս. Եկեղեցւոյ, որք յԵւրոպա, յԱմերիկա, յԵգիպտոս, ի Պարսկաստան, յԻրաք եւ յայլուր շնորհք, սէր եւ խաղաղութիւն Տեառն եւ ողջոյն հայրապետական եւ օրհնութիւն։

Նախ որպէս նախանդամ Գերագոյն Հոգեւոր Խորհրդոյ եւ այժմ որպէս ընտրեալ հայրապետ եւ գլուխ Հայաստանեայց Առաքելական եկեղեցւոյ, ի քանի մի ամաց հետէ տեսանեմք զայնպիսի տխուր երեւոյթս իրադարձութեանց ի վիճակս արտասահմանեան Հայոց, որք համակեն զսիրտ մեր եւ զհոգի վշտօք եւ տրտմութեամբ։ Գրեա թէ յամենայն վիճակս մեր ի սփիւռս՝ տեսանեմք բարձրացուցեալ զգլուխ իւր հոգի երկպառակութեան եւ կուսակցական վատթարագոյն պայքարաց, բաժանելով յերկուս ժողովուրդ մեր եւ գործադրելով հակառակ միմեանց զայնպիսի արարս, որք վնասակարք են եւ բնկանեն զանուն եւ զպատիւ ազգի մերոյ յաչս օտար ազգաց, յորոց միջի բնակեալ կան։ Ի կրից մղեալ, պղտորեալ եւ անյստակ մտօք կատարին զէպք եւ արարք, որք չեն վայել երբեք քաղաքակիրթ եւ յառաջադէմ ազգաց, որպիսիք են ապանութիւնք, ծեծք եւ անպատուութիւնք ուղղեալք ոչ միայն ընդդէմ աշխարհականաց, այլ եւ սրբազնագործ պաշտօնէից

Տխուր երեւոյթք այսպիսիք յաճախեալ եւ հասեալ յաստիճան այլանդակութեան, մանաւանդ ի վերջին ժամանակս ընդ պատրուակաւ գործադրութեան եւագոյնն դրօշի։ Ունելով ի յարգի որպէս զիշխանական պատմական անցից եւ փառաց, անտեղի է հրահրել զկիրս յանուն նորա, եւ բաժանել զազգս մեր յերկուս բանակս, որք որպէս թշնամիս եւ ոսոխ ատեն, ընդդէմ միմեանց կան. մինչ զի ոմանք ի պետութեանց առնելով երեն արգելուլ զգործադրութիւն նորա, որպէս զխռովութեանն պատճառ։

Արտայայտութիւնք յախուռն կրից կերպարանեալ ի գործողութիւնս բռնութեան, անուանարկութեան եւ խռովութեան յարուցանեն զերջ եւ զապաշաւանս ի բազում ազգայինս մեր, հեռու մղելով զնոսա ի գործակցութենէ ազգաշինութեան, եւ վարթուցանեն զարհամարհանս եւ զատելութիւն ի մէջ օտարաց վասն անհամբոյր արարմանց։

Հաստատեալ մեր ի գաղթավայրս՝ ի հեռաւոր այդպիսի հակամարտութեանց եւ երկպառակութեանց առաւել եւ առաւել արտորհին ի ժամանս, վառելով յինքեանց զհոգի համերաշխութեան եւ փոխադարձ զիջողութեան, եւ որպէս թշնամիք զմիմեանս բշելով, վերածեն զկեանս իւրեանց յսկական խառնակութիւն Բաբելոնեան, կորուսանելով զամակութիւն իմանալոյ զկոչս միմեանց ի համագործակցութիւն, ի մտաւոր եւ ի բարոյական յառաջդիմութիւն բնդհանրութեան։ Հարուանեք, զորս ընկալաւ ժողովուրդ մեր ի հեռաւոր ահաւոր պատերազմին՝ չարունակին եւ այժմ գալ ի վերայ նորա ի գաղթավայրս, ի ձեռն երկպառակութեան եւ անկոպար կուսակցական խռովութեանց ջլատելով զկարողութիւն նորա ի բուժումն վիրաց եւ ի յառաջադիմութիւն կենաց յօտար աւհմանս։ Տաա ճզակոտոր կարօտի խնամոց եւ հոգատարութեան եւ չկարէ դիմանալ նորանոր հարուածոց։

Այսու Հայրապետական Կոնդակաւ Մերով, որպէս Հայր հաւատացելոց եւ Գլուխ Հայաստանեայց Ս. Եկեղեցւոյ, յորդորեմք զամենեսին ի զգաստութիւն եւ ի խաղաղ գործակցութիւն։ Հաւատամք եւ հիմունք յառաջադէմ գոյութեան եւ պահպանութեան Ազգիս ի սփիւռս ի միութեան է միայն, զի անմիութիւն ծնող է չարեաց բազմապատիկ մասնագրին, որպէս եւ ի կեանս ձեր անսանեմք։

Պատուիրեմք ամենայն առաջնորդաց եւ հոգեւոր պաշտօնէից արտասահմանեան Վիճակաց Մերոց եւ յորդորեմք զերեսփոխանական ժողովս, զկեդրոնական եւ զգաւառական Վարչութիւնս հեռու մնալ ի կուսակցական եւ քաղաքական պայքարաց, չգործադրել զդրօշս եւ կամ զայլ ինչ նշանակ, որք ունին զրնոյթ քաղաքական. զի Եկեղեցին եւ Վարչական հաստատութիւնք նորա չեն ասպարէզ քաղաքական եւ կուսակցական պայքարաց, այլ հոգեւոր շինութեան եւ խաղաղութեան։ Որդեակք իմ սիրելիք, ի մի գումարեցէք զամենայն կարողութիւնս ժողովրդեան մերոյ ի շինութիւն եւ ի բարգաւաճումն դպրոցաց, առատուածահաճոյ հաստատութեանց, մայրենի լեզուի, ի ծաղկումն գրականութեան եւ ի պայծառութիւն Եկեղեցւոյ, զի սոքա են առհաւատչեայք ապացոյցք զինակցական միութեան եւ պահպանութեան Ազգիս՝ ի մէջ հեռաւոր եւ այլալեզու ժողովրդոց։

Պատուիրեմք Առաջնորդաց Մերոց ոչ միայն ընթեռնուլ զշրջաբերական Կոնդակս զայս յամենայն յեկեղեցիս եւ յաղօթատունս, որք ընդ իշխանութեամբ իւրեանց են, այլ եւ ի սոյն միտս քարոզել յանձին հաւատացելոց, եւ զնոյնն առնել պատուիրել ամենայն հոգեւորականաց, զուն գործելով բառնալ զվնասակար կիրճն երկպառակութեան ի միջոյ։

Մաղթենք, զի Հոգի Աստուծոյ, որ ի խաղաղութեան միայն երեւի, եւ ոչ յամպրոպս եւ ի փոթորիկս բոտ Գրոց, հանգիցէ ի վերայ ձեր եւ ի վերայ ամենայն հոգեւոր զաւակաց Մերոց ի սփիւռս։ Ամէն.

ԽՈՐԷՆ Ա. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ
Ամենայն Հայոց

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԿՐՕՆՔ ԵՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

— o —

Հանրի Փանսա վերջերս հրատարակեց գիրք մը այս խորագրով։ Եւ կ՚ուսումնասիրէ պատմութիւնը բարքերու եւ հոգիներու հիւանդագին տագնապներուն, որոնք ԺԷ. եւ ԺԸ. դարերուն, պատահեցան Եւրոպայի մէջ։ Բարքերու եւ հոգիներու այդ տարօրինակ տագնապը, իրականին մէջ, կրօնական գոյնով համաճարակային անհաւասարակշռութիւն մըն էր։ Ամբողջ շրջաններ վարակուած էին այդ կրօնական խենթութեամբ, որ աւելի եւս բարդացաւ՝ երբ մոգութեան եւ կախարդութեան դէպքերն ալ եկան աւելի եւս խանգարելու հոգիներու խաղաղութիւնը։

Անմիջապէս սահղծուեցան դատարաններ, որոնք սկսան քննել տագնապէն տարուածները։ Ոմանք ողջ ողջ այրուեցան իբրեւ կախարդներ,— այսպէս Իւրպէն Կրանտիէ խարոյկի վրայ այրուեցաւ 1634ին, Լուտէօնի մէջ, աբբայ Տէլնօ գլխատուեցաւ 1624ին, Օգզէրի մէջ, Կալիկայի գլխատուեցաւ 1617ին։ Ասոնք ամբաստանուած էին թէ չար ոգիներ կը կըրեն։

Փանսա յետոյ կ՚ուսումնասիրէ խաղաղապաշտութեան (quiétisme) հետեւորդներու սանձարձակութիւնները,—այս վարդապետութեան հետեւորդները կ՚ընդունէին, որ երբ մարդկային հոգին սրբացած եւ կատարելութեան է հասած, այլ եւս պէտք չէ խորհիլ մարմնոյ փրկութեան համար։ Ու կարելի է ենթադրել թէ այս խաղաղապաշտները ի՛նչ զայթակղութիւններ կրնային ընել, սանձարձակ կերպով, լպիրշ եւ անառակ։

Փանսա կը խորհի թէ բոլոր այս բարքերը Եւրոպա բերուած էին, ծիղուիթներու կողմէ, Արեւելքէն։ Ոմանք ալ այդ երեւոյթներուն պատասխանատուութիւնը կը վերագրեն Լուդովիկոս ԺԴ.-ի։

Ի վերջոյ Փանսա պահ մը կ՚աշխատի քննել եւ հասկնալ թէ նման դէպքերու կրկնութեան պայման գոյութիւն ունի՞ ներկայիս։ Ժողովուրդներու հոգեկան վիճակը ենթակայ ըլլալով տարօրինակ զարգացման մը, կարելի չէ երբեք ըսել թէ բանականութիւնը կրնայ, որ եւ է ժամանակ, արգիլել որ հաւատքը նման տագնապներ չստեղծէ,— մարդկային ուղեղը փափուկ գործարան մըն է, կրնայ անակնկալ վիճակներ պարզել որ եւ է դարու մէջ։

ԻՆՉՊԷՍ ԿԸ ՏՕՆԵՆ ԾՆՈՒՆԴԸ

oooo

Ֆրանսական գաւառներուն մէջ, Ծնունդը կը տօնուի աւանդական հին ձեւով մը։

Թատերական ձեւով, կը կրկնուի Քրիստոսի Ծննդեան ամբողջ պատմութիւնը, եղանակ մը, որ կը յիշեցնէ կրօնական թատրոնները (mystères)։

Ահա թէ ինչպէս տօնուեցաւ Ծնունդը այս տարի, Ալլօշի մէջ։

Կէս գիշերին, գիւղին եռեւէն, բըլուրի մը վրայէն կը լսուի որսորդական փողի ձայն։ Քիչ յետոյ, մանաւոր յարդարանքով մը պատրաստուած մսուրին մէջէն, եկեղեցիին մօտ, կը լսուի ձայն մը, որ կը կանչէ հովիւներուն։ Հրեշտակն է որ կ՚արթնցնէ հովիւները եւ աւետիս կուտայ։ Հովիւ մը կը պատասխանէ եւ ահա հովիւները կ՚իջնեն բլուրն ի վար,— ամբողջ ճամբան լուսազարդուած է արդէն։ Հովիւները հագած են ոչխարի մորթ։ Հովուապետը գրկած է աղուոր գառնուկ մը, որ կը մայէ. Հովիւները կը կրեն պտուղի կասկեներ եւ այլ նուէրներ։ Անոնց աջէւէն, հրեշտակներու պէս, ճերմակ հագած փոքրիկ աղջիկներ։ Թափօրին եռեւէն սայլակ մը, զոր կը քաշէ խոյ մը, կոխակին՝ պատմուճան մը, վրան ոսկեզէն յարդի չիւղեր գծուած։ Կը լսուին սըրինգի եւ թմբուկի ձայներ, մինչ թափօրը կը յառաջանայ շարականներ երգելով։ Այսպէս կը մտնեն եկեղեցի։ Քահանան գլուխ մը Աւետարան կը կարդայ եւ թափօրը նորէն կը մեկնի, այս անգամ դէպի մսուր. Ամբողջ ժողովուրդը կը շրջապատէ մսուրը, ուր կը քնանայ Յիսուս։ Հովիւները կը յանձնեն նուէրները, խնդրհուրթիւն կ՚ընեն, կը քաշուին, յետոյ քահանան քարոզ մը կը խօսի, ու ժողովուրդը կը մեկնի աւետիս երգելով, դաւառական բառերով ու եղանակով։

ՍԻՐՏ ՈՒՆԻ՞ ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԸ

oooo

Ցաճախ առած ենք արձագանգը այն քննութիւններուն, որ կը կատարուին նոր սերունդին մէջ՝ ճշդելու համար զգայնութեան անոր աստիճանը։ Սովորութիւն դարձաւ ըսել թէ նոր սերունդը սիրտ չունի, ոմանք կ՚ըսէին թէ նոր սերունդին սիրտը կը գտնուի աջ կողմը, այս ակնարկով ուզելով հասկցնել թէ նոր սերունդը տարուած է բոլորովին տարբեր զգացումներով,— սէր դրամի եւ մարզախաղերու։ Էնթրանսիժան աշխատակիցը հարցարան մը բացած է այս մասին եւ դիմած երիտասարդ գրողներու, արուեստագէտներու եւ մարզիկներու։

Իրէն Նէմիրովսկի, Ռուսիայէն գաղթած այս հրէուհին, որ համբաւ շինեց վերջերս իր վէպերով, կը պատասխանէ —

Բոլոր սերունդներն ալ իրարու կը նմանին, բոլորն ալ ունեցած են միայն երկու հոգ,— անօթութիւն եւ սէր։

Երբ ժամանակը դաժան չէ ապրելու տեսակէտով, զգայնութիւնն է որ կը գերիշխէ,— բոլորը կը նուաղին սիրոյ ալիքներուն վրայ։ Իսկ երբ ժամանակը դաժան է եւ ապրիլը դժուար բոլորը կը մտածեն միայն անօթութեան մասին։ Իմ կարծիքովս, զգայնութիւնը մեռած չէ արդի երիտասարդութեան մէջ, սիրտը կը քնանայ, թերեւս արթննայ շուտով։ Այժմ դարաշրջանը անօթի է։

Ժոզէֆ Տէլթէյ, այս տարօրինակ գրողը, հեռագրով կը պատասխանէ Թուլոնէն.—

Սիրտը մեռած չէ, արթուն է սերունդին զգայնութիւնը։ Սակայն փոխանակ սերունդը զգայուն երեւնալու միայն հանդէպ հաւերուն, զգայուն է նաեւ հանդէպ արծիւներուն։

Մարսէլ Էմէ կը պատասխանէ.—

Չեմ հաւատար որ նոր սերունդը վարակուած ըլլայ դրամապաշտութեամբ։ Հաւանական է, սակայն, որ մարզախաղերու սէրը կը տիրապետէ։ Այսու հանդերձ մարզախաղերու սէրը երբեք չի նուազեցներ զգայնութիւնը։ Սիրային անձնապաշտութիւնները հաղուադէպ պարագաներ չեն արդի երիտասարդութեան մէջ։

ՄՏԵՐՄԻԿ ՅՈՒՇԵՐ

ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆԻ ՅԱՐՄՆԻՔԸ

Բնագաւառը հայ աւանդութիւններու թանգարանն է։

Ամէն անոնք, որ յանդգնած են այդ սրբազան աւանդութիւններուն դէմ ծառանալ, իրենց դէմ գտած են ընդվզող հաւաքականութեան բռունցքը։

Սեբաստիան իր բազմահազար հայութիւնով, ճարտար, աշխատասէր, վերաշինող, մտացի եւ հեռատեսական, թէեւ խիստ աւանդապահ՝ միշտ հայ վերածնունդին բերած է իր պատուաւոր մասնակցութիւնը, զոհաբերութեան բաժինը։

Գնահատումը՝ արդար է եւ տեղին Սեւ Հողերու հայութեան համար։

Սեբաստացիները՝ վանքերու, եկեղեցիներու, սրբավայրերու, ժամագիրքերու, սրբածորան խորաններու ծնրադիր եւ ծէսերուն հետ, հիւսած են, դրոշմած, յայտնագործած, հայ հոգիին եւ սրտին մարտնչումները դէպի ազատագրում, դէպի համայնական վերածնունդ.

Հայ ներաշխարհը կարելի եղած է տեսնել, թափանցել ու ապրիլ միայն բնագաւառին մէջ, հայութեան գիրկը.

x

Մօտ 24 տարիներ առաջ, գարնանամուտի գեղեցիկ ու արեւաշատ օր մը, Սեբաստիոյ ժողովուրդը փոթորկած էր։ Զղայրգիռ վիճակ մը համակած էր բնիկները, եւ բաժնած երկու պայքարող կողմերու։

Աւանդամոլները, ռամիկները, եւ տղաները պայքար յայտարարած էին մտաւորականներուն դէմ, հաւուլծներուն, տիրացուներուն, վարժապետներուն..

Աւանդամոլներու բերդերէն կրակ ու քար կը տեղար։

Առաջնորդ. Առաջնորդարան, դպրոց, դպրոցականներ, վաճառական—ներ, արհեստաւորներ, շուկան, առունը, որճարանները, ամէն տեղ մէկ նիւթ, մէկ դէպքի շուրջ կը խօսուէր։

— Վարուժանը սիրած է իր աշակերտուհին,— օրրանէն նշանուած Աբաջեան Մ.ին հետ կնութեան կ՚առնէ,— կը քանդէ ուրիշին տունը, կը բաժնէ իրարմէ սիրող երկու սիրտեր,— ինչը կաթոլիկ, աղջիկը լուսաւորչական, առաքելական է, ամօթ է, չըլլար, հայ եկեղեցին չընդունիր։

Կամ,— սէրը աղտոտ է, ինչո՞ւ չըլլար։ Ահա ինչ որ կը լսուէր ամէն քայլափոխի, ամէն շրթունքէ, ամէն անկիւնէ, կցկտուր, անշաղկապ

Ի՞նչ էր պատահած…

x

Օսմ. Սահմանադրութեան նախօրեակին, հազիւ Եւրոպայէն դարձած Պոլիս, անհամ ու պերճախօս Վարուժանին համբաւը, կայծակի արագութեամբ կը հասնի հայութեան բոլոր խաւերուն, կը դառնայ ցեղին սեփականութիւնը։ Բանաստեղծ Վարուժանին երգերը իրեն կը կապեն հայ ժողովուրդին սիրտն ու սէրը ամէն երկինքի տակ։

Սեբաստիոյ գաւառական Ուսում. Խորհուրդը, ցնծալին ու հպարտ, կ՚որոշէ Դանիէլ Վարուժանը հրաւիրել Ազգ. Կեդրոնական վարժարանի փոխ—տնօրէնութեան պաշտօնին, անոր խնամքին ու տաղանդին յանձնելով հայերէն լեզուի եւ պատմութեան դասաւանդութիւնը.

Վարուժան՝ իր ալեւոր ծնողքին, իր հայրենական գիւղին ու հողին, ծննդավայրի ջուրին ու քարին կարօտէն վառ, կ՚ընդունի հրաւէրը, եւ կը փութայ Սեբաստիա, աղապայ սերունդին հոգիին մէջ՝ վառելու համար իր տաղանդին կայծերը, կաթեցնելու համար կաթիլ մը լոյս եւ արուեստ։

Հազիւ հասած, կը սահղծէ իր շուրջը մտաւորականներէ, իր Ցեղին Սիրտին ծանօթներէն կազմուած ժողովրդական շրջանակ մը, համակրողներու եւ հիացողներու փոքրաթիւ խումբ մը։

Վարուժանասէրները, վարուժանապաշտներու թիւը սակայն կը բազմանայ, դպրոցէն ներս — աշակերտներուն վրայ իր ունեցած եւ ներգործած դաստիարակչական բարոյականով, իսկ դպրոցէն դուրս, իր դասախօսութիւններով՝ Ազգային Լսարանի բեմէն հաղարաւորներու ներկայութեան, իր բոցավառ, կախարդական ու մարգարտաշար ու ռակեհունչ լեզուով, համեմուած Ալիշանեան շունչով։

Վարուժանը քանի մը ամսուան մէջ իր անուան շուրջ ստեղծեց աստուածային ժողովրդականութիւն, անհման եւ անբացատրելի հմայք անխտիր բոլորին կողմէն եւ բոլորին համար։

Իր կուսակցութեան մը պատկանիլը, տրդեւէ մը չէր որ գաղափարական հակառակորդներն անգամ իր ներկայութենէն չակնածէին, իր վեհոգի բնաւորութեան եւ հուժկու խօսքին անյուր մնային։

Իր վերամբարձ, խիտ մազերով եւ միշտ սանտրուն գլուխը, խորաթափանց աչքերը, արձանավայել կեցուածքը, ոսկեբերան լեզուն, ամէն գոհունակութիւն կը փնտռէին չափազանց համեստութեան մէջ։ Վարուժանի ֆիզիքական կազմը թէեւ համաչափ, սակայն իր երգերուն եւ իր ապրումներուն չհամապատասխանելու չափ փոքր էր, վտիտ։

Բարեկամ էր չքաւորին, որբին, անտէրին, անկարողին, տգէտին ու գիտնականին։ Հայ ցեղը իրեն համար դասակարգ չունէր։

Հայ ժողովուրդին, իրեններուն մէջ ապրիլը, իր բաղձանքներուն, հըրաշքներուն, սէրերուն եւ երգերուն գերագոյն ներշնչումն էր, երջանկութիւնը։

Վիքթոր Հիւկօն կենդանիներուն մէջ էշը ընտրած է, եւ խիստ յաճախ խօսած ու գրած էշին մասին։ Վարուժանն ալ էշը կը սիրէր, եւ իր ճամբորդութիւնը քաղաքէն գիւղ օրական երկու անգամ էշով կ՚ընէր։

Հայրենի տան մսուրին աջեւ մեծցած, ալեւոր մօր խնամքին ու գուրգուրանքին ենթակայ միշտ, այդ բարի իշուկը — իր բառերով — ամէն իրիկուն զինքը կ՚առաջնորդէր գիւղի ճամբով՝ բացաստաններուն, այգիներուն, զով զեփիւռին ու բնութեան գեղեցկութիւններուն, որոնց մէջ իր պրպտող աչքերը կը գտնէին արուեստի նկարներ, անծայր հորիզոններ, եւ հոգին՝ գինարբուքը կ՚ապրէր իր նոր տաղերուն, իր նոր երգերուն, բոլորն ալ հիւսուած՝ հայրենիքի կարօտէն, հայ հոգիին ցաւէն ու ցնծութենէն, պայքարէն ու արիւնէն, արցունքէն, աղօթքէն ու անէծքէն դրկախառն ու ներդաշնակ։ Այդ մենաւոր, բարի իշուկին մէջքին վրայ բազմած, ճամբորդութիւններու ընթացքին է որ մշակներու, ցորեանի դէզերու, ցոլարձակ լուսիններու, հողին պարտը ակօսող արօրներու, մանգաղուած արտերու, արիւնոտ վերջալոյսներու, իրիկնայաջորդ, շաղկապուն, դիւթող ու գերեզմարող բազմերանգ պատկերներու յղացումը կը նշմարէր, հոգիին մէջ տողաշարելով, կեանք տալով կը պատրաստէր ապագայ Հացին Երգը, որ աւա՛ղ, չկրցաւ ամբողջացած ու պսակազարդ յանձնել իր պաշտած ցեղին։

(1)

ԼԵՒՈՆ ԼԱՆԻՑ

Տէր եւ Տիկ. Սերովբէ Պախթիյարեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Միհրան Պախթիյարեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Սէմէրճեան եւ զաւակը (Պէյրութ), Տէր եւ Տիկին Գէորգ Քացախեան եւ զաւակունք (Պէյրութ), Տէր եւ Տիկին Օննիկ Տօնիկեան եւ զաւակը (Պէյրութ), Այրի Տիկին Հ. Եազըճեան եւ զաւակունք (Ռումանիա), Այրի Տիկին Ի. Եազըճեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Յ. Պախթիյարեան եւ զաւակունք (Զահլէ), Տէր եւ Տիկին Գ. Պախթիյարեան եւ զաւակը, Օր. Հ. եւ Պ. Կ. Պախթիյարեան (Ռումանիա), ինչպէս նաեւ Պուլպուլեան, Ճամուզեան, Նէտիգարտաշեան, Տագէսեան, Ըպրբէճեան, Պօղոսեան, Խազուպեան, Թէլլիեան, Պենլեան, Տամլամեան, Տէմիրճեան, Հաւճեան, Տէր Աբրահամեան ընտանիքները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ մօր եւ ազգականուհիին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԵՐՄՈՆԻԱ ՊԱԽԹԻՅԱՐԵԱՆԻ

(Ծնեալ Եազըճեան 1857ին)

դառնաղէտ մահը:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Փարիզի Հայոց Եկեղեցիին մէջ, 15, Rue Jean Goujon, հանգուցեալին մարմինը պիտի ամփոփուի cimitière Parisienի (Bagneux) իրենց ընտանեկան դամբարանին մէջ:

Բնակարանի հասցէ.— 21bis, Route St. Lau, Deuil (S. et O.).

Ընկերատամակական խնջոյք

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ԱՆԻԷՍ – ՊՈՒԱՔՈԼՈՆՊԻ

«ՎԻՇԱՊ» ենթակոմիտէին կողմէ

Այսօր Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին

Salle de la Comète, Place de la Comète, Asnières

Գեղարուեստական բաժին, երգ, պար եւայլն:

Կը հրաւիրուին քոյր կոմիտէներու ընկերները:

Հաղորդակց. միջոց — Կար Սէն Լազարէն առնել շոգեկառք եւ իջնել Անիէռի կայարանը: Մատըլէնէն առնել օթօպիւս Cl/45 եւ իջնել Փլաս տը լա Քոմէթ:

ՇՔԵՂ ՑԵՐԵԿՈՅԹ ԵՒ ՏՕՆԱԾԱՌ

Ֆ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ ԱՆԿԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր կիրակի կէս օրէ վերջ, ճիշդ ժամը **2.30ին**

Salle des Fêtesի մէջ, **(Rue du Casino), Enghien**

Կը խօսի Տիկին **Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ**

Կը մասնակցին՝ կոմիտաս երգչախումբը. *Տիկիններ՝* Զ. Ընքապապեան (*դաշնակ*), Ա. Գեւոնեան (*մեներգ*), Ռ. Խէրպէկեան (*դաշնակ*): *Օրիորդներ՝* Զ. Շահլամեան (*ջութակ*), Ա. Նալպանտեան (*դաշնակ*): *Պարոններ՝* Ա. Քէչէճեան (*մեներգ*), Ա. Գմբէթեան (*արտասանութիւն*):

ԿԱՂԱՆԴԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ Հայրենի պատկեր եւ տօնածառ)

Նախահրու մասնակցութեան համար՝ մուտք 5 ֆր., փոքրերու՝ 3 ֆր.

Շոգեկառքը Gare du Nordէն *կը մեկնի կէս օրէ վերջ ժամը 13,40ին, 13,56ին, և 14,25ին: Trinitéէն առնել 54 թիւ հանրակառքը և իջնել Անկէն:*

ԼԻՒՍԻ ՍԵՒՈՒՄԵԱՆԻ ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

9 Յունուար երեքշաբթի իրիկուն ժամը 9-15ին

SALLE CHOPIN (PLEYEL) — **8 RUE DARU, PARIS (8)**

Հայ. ժողովրդական եւ եւրոպական երգեր

Դաշնակով կը մասնակցի **M. A. LABINSKY, chef d'Orchestre de l'Opéra Russe**

Տոմսերը՝ 15, 10 եւ 5 *ֆրանք*

ՎԱՆԱՏՈՒՐԻ ՏՕՆԸ

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՊԱՆԵՍՕ-ՔԱՇԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ

ԿԸ ՏՕՆԷ ԱՄԱՆՈՐԸ

Այսօր Կիրակի կէսօրէ վերջ

150 Route d'Orléans, BAGNEUX (Seine)

(Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 88 թիւ Թրամուէյը, իջնել Պանեօ)

Ճեղանաճառեր, զաւարճութիւն, երգ ու նուագ: Անուշ ապուր, պտուղի բաշխում, թէյ ու կարկանդակ:

Մուտքերու մասնակցութեան համար 5 ֆրանք:

ՏՕՆԱԾԱՌ

կազմակերպուած Վէնսէնի Հայ Կրթասիրաց երկսեռ միութեան կողմէ Մասնակցութեամբ Վէնսէնի Հ. Մ. Ը. Մ.-ի Սկաուտներուն

Այսօր Կիրակի կէսօրէ վերջ

Salon Gayh մէջ **10 Avenue de Paris, Vincennes**

Խմբերգ եւ արտասանութիւններ մանկապարտէզի աշակերտներու կողմէ:

Կը մասնակցին՝ Թատերական Արգար, Փրանսայի հոլանտական կատակերգակ մը:

Ձաւեշտ եւ կենդանի պատկեր սկաուտներու կողմէ: Մուտք՝ 5 ֆրանք

ՄԱՍԻՍ ՍԹՕՀԵԱՆ

Alimentation Générale

9, Rue des Fêtes. Paris

Tél. Combat: 12 - 02

Տիկիններ եւ պարոններ, եկէք քաղաքատուներ մեր պահեստները ... ամէնէն աժան ... ապրանքներ ... Հարիւր 15 զեղչ: ... 5 ֆրանքի գնում ... ձեր բարեկամներին ...

T. S. F.

SUPERHETERODYNE BAPST 5 et 7

(Ալիքին կագման)

Վերջին կատարելագործութիւն.

Ամենցածր գին:

Loterie Nationaleի *յաջողակներ* **tirages**ի ... 5 կամ 7 լամբով **pick - up**ի **prise**ով ... **postes**ներ:

Դիմել տեսակ կամ նամակով. Փարիզի **Ecole Pratique de Radioélectricité**ի *վկայեալ ... (Essayeur Radio-Vitus)ի*

ՊԱՐԻՍԻՍ Կ. ՔԷԱՀՅԵԱՆԻ

4, Square Paul Bert Asnières (Gares Bois-Colombes) Seine:

(Gare St. Lazareէն մեկնող շոգեկառքով 12 վայրկեան):

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) — 17, Rue Dameane, PARIS (13e)

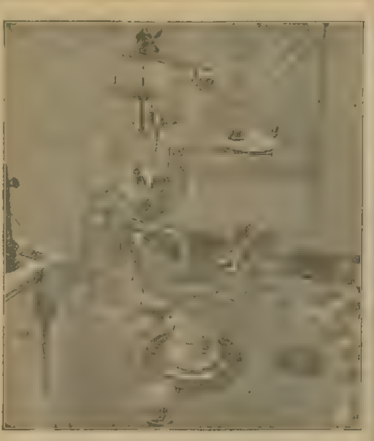

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire: Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone: Glacière 15-70

(ԻՋԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 9 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1934

9 Janvier 1934

ԺԹՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2380

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՃԱԿԱՏ ՃԱԿՏԻ

« Մարդ իր գլխուն վրայ պատոցուցած մէկու մը գլուխը չուտեր...» — կը պատգամէ Փարիզի ռամկավար պաշտօնաթերթը, Ղեւոնդ արք.ի սպանութեան առթիւ։ (Ապագայ, 4 յունուար)։

Կ'ուտէ՛, կ'ուտէ՛։ « Գլուխ ուտելու » բազմազան ձեւեր կան։ « Արջը իր ձագը սիրած ատեն խղդած է », կ'ըսեն։

Զենք ուզեր ոչ դոհը վիրաւորել, ոչ ալ անոր անխորհուրդ եւ ապերասան հովանաւորները։ Բայց, ճշմարտութիւններ կան որոնք պէտք է արձանագրուին կոպիտ բառերով, երբ հարցը կը վերաբերի քաւմնելի ողբերգութեան մը։

Այս առթիւ, փակագիծ մը, բուն հարցին անցնելէ առաջ։

Պաշտօնաթերթը նոյն համարի խմբագրականին մէջ, «Դեկտ. 25ի ոճիրին առջեւ » (պիտի ըլլայ 24ի), մոլլայական, զզուելի՛ ամբոխավարութեամբ մը իրար խառնելով Թրքական ջարդերն ու « ոճիրներու ոճիրը », « հայ մայրական արգանդը եւ ստինքները » եւ ուրիշ սրտառուչ սրբութիւններ, կը գրէ.

— « Անգլիացի մը, որ կը թուի թէ բաւական ծանօթ է ժամանակակից Արեւելքի ժողովուրդներու բարքերուն, Լոնտոնի թերթերուն մէջ կարդալով դեկտ. 25ի (պիտի ըլլայ 24) Նիւ Եորքի քստմնելի եղեռնին հեռագիրները, ըսած է իր բարեկամին,— «միայն Թուրքը, Մակեդոնացին եւ Հայը կրնային գործել այսպիսի դիւային ոճիր մը »։

Բարե՛ւ ըրէք այդ ճէնթըլմէնին, եւ ըսէք որ ուշադրութեամբ կարդայ իր փառապա՜նծ ազգին պատմութիւնը։

Պատմութիւնը կ'ըսէ.

— 1170 դեկտեմբեր 29ին, Քէնթըրպըրիի արքեպիսկոպոսը՝ Ս. Թոմաս Պէքէթ, սպաննուեցաւ Քէնթըրպըրիի մայր եկեղեցիին մէջ, Հէնրի Բ.ի կուսակիցներուն կողմէ։

Դեռ երկու շաբաթ առաջ, եւրոպական թերթերը կը գրէին թէ՝ Իտալիոյ Մոնթէֆալքօ գիւղին մէջ, Ծնունդի խթումին երեկոյեան, Տօն Աթանիսյաս քահանան հաղորդութեան գինին խմած ատեն, մինչ հաւատացեալները ծնրադիր կ'աղօթէին, փռուեցաւ գետին։ « Անմիջապէս փոխադրուեցաւ աւանդատուն եւ քիչ յետոյ մեռաւ սարսափելի տանջանքներու մէջ։ Բժիշկը հաստատեց թէ թունաւորուած է։ Ոստիկանութիւնը գրաւեց սկիհին գինին։ Հաստատուեցաւ թէ «սթրիքնին» խառնուած էր գինիին։ Տասը հոգի ձերբակալուեցան »։

Յիշելով այս երկու յատկանշական պարագաները (կարելի է ուրիշներ ալ գտնել ազգերու պատմութեան), կ'արդարացնե՞նք Նիւ Եորքի խժդժութիւնը։

Ոչ եւ ո՛չ։ Ըսել կ'ուզենք թէ՝ ամէն ազգի մէջ ալ կրնան գտնուիլ մոլեռանդ կամ գազազած մարդիկ, որոնք աջ-ձախ չեն նայիր, իրենց նպատակին հասնելու համար։ (Եւ տակաւին լրիւ լուսաբանուած չէ դեկտ. 24ի ամբողջ ողբերգութիւնը)

Այնպէս որ, անյատակ բթամտութիւն է եւ գռեհիկ խուժանավարութիւն՝ աննախընթաց համեմատութիւններ տալ եղերական պատահարի մը, մանաւանդ բաղդատել զայն Թրքական սարսափներուն հետ, եւ գրել առանց դողալու.

— « Իսկ Նիւ Եորքի եղեռնը կուգայ վկայելու թէ հայ տիրանակամ (?) հաշիշով թունաւորուած եւ մոլեգնած հրդայ մը կանխամտածութեամբ գործեր է ոճիրներու ոճիրը՝ հայկական աղօթքի խորանին առջեւ հայ աղօթաւորի մը վրայ եւ խլեր է թուրք հրդային վայրագութեան եւ գազանութեան մրցանիշը»։

Եւ «ոճիրներուն ոճիրն է», այս առթիւ բերան առնել «հայ մայրական արգանդը եւ ստինքները» եւ մնացեալը։

Եւ այս բոլորը՝ առանց որ եւ է ճշգրիտ, վաւերական բան գիտնալու ամբողջ անցուդարձի մասին։ Այլ մանաւանդ մոռնալով բոլոր նախընթաց պարագաները, եւ միայն առաջնորդուելով կանխակալ կարծիքներէ, միայն կուսակցական կիրք յագեցնելու եւ ամբոխային կիրքեր արթնցնելու նենգամտութեամբ։

Սթափեցէք, պարոններ։ Կոկորդիլոսի արցունքներ թափած ատեն, մի՛ խրիք նոր մեղքերու մէջ։

Եղէք պարկեշտ եւ հաւասարակշիռ, վերաքաղը կատարելով միւս մեղքերուն, որոնք ոչ խեղաթիւրումով կը պարտկուին, ոչ ալ փաստաբանական աճպարարութիւններով։

Երբ, առաջին առթիւ գրեցինք թէ ռամկավարները սրբցին դաշոյնը, ճարտասանական թռիչք մը չէր, այլ արձանագրութիւնը անողոք իրականութեան մը։

Ահա չէզոք ձայն մըն ալ, կրթութեամբ եւ խառնուածքով հակկուսակցական հայրենակից մը, որ միեւնոյն եզրակացութեան կը յանգի, տարբեր բառերով եւ վիրաբուժական չորութեամբ։ (Կարդալ «Վերջին ժամ»ու առաջին լուրը)։

Մենք սովորութիւն չունինք նստած տեղը բառ բառի պոչին կապելու, առանց լուրջ ուսումնասիրութեան։ Ոչ ալ տարուելու կանխակալ կարծիքներէ։

Մինչդեռ դուք, արդէն զօրաշարժի ենթարկած էք թերթ, կուսակցութիւն, եկեղեցի, ազգ եւ ուրիշ օրկաններ, նոյն իսկ ոստիկանական – դատական եզրակացութիւններէն առաջ արիւն պղտորելու եւ մթնոլորտ ստեղծելու համար։

Եթէ ձեր ձեռքէն գար, հանրագրութիւն մըն ալ պիտի պտըտցնէիք, նզովք արտասանել տալու համար ժամուն բեմէն։

Եւ սակայն, այս բոլորը կը ծառայեն միայն ձեզ վարկաբեկելու, միեւնոյն ատեն խորացնելով պառակտումը։

Այս բոլորը կը մատնեն վարնոց չարակամութիւն, յանցանքի մէջ բռնուած «իսթէրիք»ներու ջղաձգութիւն, եւ եղերական դէպքէ մը կուսակցական դրամագլուխ ճարելու ծածկամտութիւն։

Ուրո՞նք են ձեր մեղքերը, իբրեւ դաշոյն սրող։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՂԵՒՈՆԴ ԱՐՔ.Ի ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

ԱՆԿՈՂՄՆԱԿԱԼ ԿԱՐԾԻՔ ՄԸ

Նիւ Եորք հաստատուած անկուսակցական ազգային մը որ ծանօթ է Խ. Հայաստանի բրած իր նիւթական օժանդակութիւններով, Փարիզ իր բնտանիքին գրած նամակի մը մէջ հետեւեալ տեղեկութիւնը կ'ուղէ, զոր իբր անկողմնակալ կարծիք մը կը հրատարակենք.—

«Այս խնդրին մէջ մէկ կողմը չէ որ յանցաւոր է, այլ բոլորն ալ։ Ինքը՝ Դուրեան արք. գրեթէ 100էն 50 աւելի քան Դաշնակ ու Ռամկավարները։ Բոլոր այս դաղութի հայութիւնը իրարու հակառակ ինկած էին, այդ չըսւեց, շատ մը ընտանիքներու մէջ ալ պառակտում առաջ եկաւ։ Ես շատ չէզոք դիտող մըն եմ, եւ ոչ մէկ ատեն ո՛չ ազգային, ոչ կուսակցական կամ ընկերակցական խմբակի չեմ պատկանած։ Բայց Դուրեանին այս սպանութիւնը իր կարճ հասկցողութեան հետեւանքն էր։

Մարդ բան մը յայտնի չէ եղած, թէեւ 5—6 հոգի ձերբակալուած են։

Աւելի թող դաս մը ըլլայ Դուրեանի յաջորդին որ կողմնակցութիւն չցուցնէ եւ ազգի մը արժանապատուութեան հետ չխաղայ։

Այս խնդրոյն մէջ միակ ցաւալին՝ սպանութեան եկեղեցիի պաշտամունքի ատեն պատահած ըլլալն է, աթէ ոչ նորութիւն մը չէ։

Ռամկավարները կ'ընեն ամէն ինչ եւ կը դիմեն ամէն միջոցի որ Դաշնակը վարկաբեկեն եւ ջանան լուծել փոխանի միջոցաւ։ Ահա սխալ մտայնութիւն մը որ չի կրնար յաջողիլ։

Իմ հասկացողութեամբ Դաշնակցականներ իրենց գոյութեան միջոցին ցոյց չէին տուած այսչափ օրինաւոր աշխատանք, որքան այս վերջին ամսուան միջոցին։

Դուրեան իբր ազգի մը պետը տեղի չկար որ պատճառ ըլլար եկեղեցիներու եւ դպրոցներու անջատման եւ այսքան խլրտումներու տեղի տար ռամկավար ջոջերուն մտիկ ընելով»։

Ամերիկ. թերթերու հակասական տեղեկութիւնները

Հետեւեալ տեղեկութիւնները կը քաղենք Ռամկավարներու «Պայքար»էն որ անոնց իբրեւ աղբիւր կը ցուցնէ ամերիկեան «Պոսթըն Ամէրիքըն», «Նիւ Եորք Թայմզ» եւ «Հէրըլտ Թրիպիւն» թերթերը։ Աչքի առջեւ ունինք նաեւ «Ն.Ե. Թայմզ»ի դեկտ. 25—27 թուերը։ Առանց խորհրդածութեան կ'արտատպենք այս լուրերը — ինչպէս բրած ենք միւսները, դէպքին առաջին օրը։ «Հայրենիք»ի նոր թիւերը չենք ստացած տակաւին. (վերջինը դեկտ. 23 է)։ Իսկ մասնաւոր տեղեկութիւններ կը հաստատեն թէ Դաշնակցութիւնը որ եւ է կապ չունի ամբողջ գործին հետ։ Հարցաքննութիւններ միշտ ալ կրնան կատարուիլ, իբրեւ հետեւանք «միացեալ ճակատ»ի մատնանշումներուն։ Կը կանչեն, կը հարցաքննեն եւ կ'արձակեն, համաձայն օրէնքի պահանջներուն։

— Ամէն կողմէ դէպքին վայրը կը փութան ոստիկաններ ու քննիչներ եւ նախնական քննութեան կը ձեռնարկեն։ Երկու ձերբակալեալներ կ'ուրանան իրենց կապն ու մասնակցութիւնը ոճրին մէջ, կ'ըսուի սակայն թէ անոնք գործօն դեր ունեցած են։ Եկեղեցին ներկայ գտնուողներէն 25է աւելի մարդիկ կը հարցաքննուէին, անոնցմէ եւ ոչ մէկը որոշապէս կը վկայէ թէ այդ մարդիկ դանակ գործածած են, բայց շատեր կը հաստատեն թէ անոնք էին Արրազանը բռնողները։

Հոգաբարձութեան ատենապետ Թ. Տատուրեան կ'ըսէ թէ ինք խորանին վրայ կը գտնուէր, երբ պաշտօնահարումը տեղի ունեցաւ, բայց չկրցաւ որոշ տեսնել թէ ինչ կը պատահէր։ Ինք յառաջ փութացած է երբ խուճապը սկսած է եւ օգնած է Լէյլէկեանի ձերբակալութեան։ Ինք նաեւ հանդարտեցուցած է ժողովուրդը, Կորկոտեանի ատրճանակ քաշելէն յետոյ, յայտարարելով թէ անիկա գաղտնի ոստիկան մըն է։

Օսկար Դուշագճեան, եկեղեցւոյ ժամկոչը, կ'ըսէ թէ ինք երրորդ մարդ մը բռնած էր, բայց խումբ մը մարդիկ ազատած են իր ձեռքէն։ Մարդը իր հետքը կորսնցուցած է բազմութեան մէջ։

Սպանութեան վայրէն 20 քայլ հեռու, խորանին առջեւ գտնուեցաւ մսագործի նոր դանակ մը, 8 ինչ չեղբով, որ գործածուած է ոճրին համար։ Ոստիկանութիւնը կը կարծէ թէ մարդասպանը, ոճիրը գործելէ յետոյ, այս դանակը նետած է ժողովուրդին գլխուն վրայէն, զարմանալի կը գտնէ սակայն, թէ ոչ ոք տեսած է։ Դանակին կոթին վրայ փաթթուած է թուղթի կտոր մը մատնադրոշմի հետք չձգելու կանխահոգութեամբ

⁂ Ամերիկայի Հայոց Առաջնորդ Ղեւոնդ Արք. Դուրեանի սպանութեան առթիւ նետապնդումներ կը կատարուին Նիւ Եորքէ դուրս ուրիշ նահանգներու մասնաւորաբար Դաշնակ կուսակցութեան մէջ։ Ոստիկանութիւնը կը խորհի թէ Դուրեանի սպանիչները այս կուսակցութեան մարդիկն են։

Նիւ Եորքի Շրջանային Ընդհ. Դատախազը, որ հարցաքննած է բազմաթիւ վկաներ, այն կարծիքը կը յայտնէ թէ սպանութիւնը դաւադրութեան հետեւանք է։ Օրինական թուղթեր պատրաստուած են, ուրիշ նահանգներէ ամբաստանեալները Նիւ Եորք փոխադրելու համար։

Ոզնական հարցաքննիչ Ճան Ճ. Սըլըվըն կ'ըսէ թէ ձերբակալութիւններ կրնան կատարուիլ ամէն վայրկեան ու ամէն տեղ։ Մէսէչուսէցի եւ Րօտ Այլէնտի ոստիկանութիւնը կը գործակցի Նիւ Եորքի դատական իշխանութեանց։

Հայերէ տեղեկութիւն ստացուած է որ Դաշնակցական կուսակցութեան կեդրոնը կը գտնուի Պոսթըն։ Քննութիւններ կը կատարուին նաեւ Նիւ Ճըրզիի մէջ։ Գաղտնի ոստիկաններ ղրկուեցան երկու հոգի հարցաքննելու համար Եունիըն Սիթիի մէջ։

Սպանութենէն հինգ օր առաջ սպաննեալ արք.ին հակառակորդներէն 75 հոգի ժողով մը գումարած են 366 Գ. Էվընիւ, հայ ընկերութեան մը տեղւոյն մէջ։ Այս վայրը խուզարկութեան ենթարկուած ու թուղթեր գրաւուած են։

Ընդհանուր Դատախազը հարցաքննած է բազմաթիւ Դաշնակցականներ, որոնցմէ մէկը վարչական անդամ է։ Ձերբակալուած ու հարցաքննուած է նաեւ վարդգէս Աւետոնեան, որ ըսած է թէ ինքը Հայաստանի Ցախկին Նախագահին որդին է։

Իրենց դատարան տանուելէն առաջ հինգ ձերբակալեալներ մէկ գծի վրայ շարուեցան ու հարցաքննուեցան ոստիկաններու կողմէ։ Դատաւորը որոշեց առանց երաշխաւորութեան 48 ժամուան համար բանտարկեալ պահել զանոնք մինչեւ որ լուրին։ Իրենց պաշտպան փաստաբանը բողոքեց որ ոստիկանութիւնը ծեծած է իր պաշտպանեալները։ Դատաւորը խորհուրդ տուաւ իրեն այս բողոքը տանիլ ոստիկանական տեսչութեան։

Արքեպիսկոպոսին վրայ յարձակողներէն մէկուն համար կ'ըսուի թէ դէպքէն առաջ ջղագրգիռ կերպով նստած էր եկեղեցիին մէջ ու սիկարէթ կը ծխէր, ժողովուրդէն մէկը դիտել տուած է իրեն որ եկեղեցին ծխելիք տեղ չէ։ Մարդը առանց դիտողութեան գետին նետած է իր սիկարէթը։

Իբրեւ սպանութեան մասնակից հինգերորդ կասկածելի մարդ մը ձերբակալուեցաւ Նիւ Եորքի մէջ։ Անունն է Ճիւան Կոնզալէս Զալիբեան? 28 տարեկան։ Կ'ամբաստանուի իբրեւ մարդասպան։

Ձերբակալութիւնը եղաւ, երբ հայ խանութպան մը ոստիկանութեան հաղորդեց որ կիրակի օր մարդ մը իր խանութը մտած ու թոյլտուութիւն խնդրած է փոխելու իր արեան բիծեր կրող շապիկը եւ նոր մը հագած է։ Ոստիկանութիւնը մարդուն հետքը գտած է շապիկին վրայ գտնուող լուացարարի — լաւանտրի — նշանին միջոցաւ։

Կը հաւաստուի որ կատարուած սպանութեան համար ձերբակալուած այս մարդն եւ միւս չորս հոգին անդամներ են Դաշնակ կոչուած յեղափոխական կուսակցութեան մը, որ կէս գաղտնի կազմակերպութիւն մըն է եւ կեդրոնը կը գտնուի Պոսթըն։

Անոնք յամառ կերպով կը հակառակին մայր հայրենիքին վրայ ռուսական տիրապետութեան։ Ամերիկայի Հայոց Առաջնորդը իր վրայ հրաւիրած է անոնց հալածանքը, քանի որ իրեն խորհրդական վարչութեան հետ միասին կը ճանչնար սովետական իշխանութիւնը։

Պուլկարիա առիթի՞ կը սպասէ

Պուլկարիա նախորդ արտաքին նախարար Պուրով,— կ'ըսէ Սոֆիայի Ութրօ թերթը,— Ռամկավար խմբակի դիւանին առջեւ պարզելով երկրին արտաքին քաղաքականութիւնը, յայտարարած է.

«Բնաւ ճիշդ չէ որ Պուլկարիա յարի Թուրքեւհելլէն ուխտին։ Թէ Թուրքիա եւ թէ Յունաստան, միայն բարեկամութիւն կ'առաջարկեն Պուլկարիոյ, բայց բան մը չեն տար։ Եթէ Պուլկարիա ստորագրէ այս ուխտը, վաղը, Եուկոսլավիոյ եւ մեր միջեւ պատերազմ մը ծագած պարագային, Հելլէնները օգնութեան կը հասնի՞ն մեզի»։

Բայց եւ այնպէս, Պուրով յանձնարարած է մէկ կողմէ Թուրքիոյ եւ Յունաստանի հետ բարեկամաբար ապրելու աշխատիլ, իսկ միւս կողմէ վերապահ քաղաքականութիւն մը վարել։

Վազըր այս առթիւ դիտել կուտայ.— Պուլկար նախորդ նախարարին խօսքերը իրապէս ուշագրաւ են, որովհետեւ կը ցուցնեն թէ իր ներկայ սահմաններուն մէջ Պուլկարիոյ խաղաղասիրութիւնը՝ ժամանակաւոր սպասման շրջան մըն է։ Թուրքիոյ եւ Յունաստանի բարեկամ գտնուելու համար, Պուլկարիա օգնութիւն կ'ուզէ այն պատերազմին համար զոր օր մը պիտի մղէ Եուկոսլավիոյ դէմ։

Հակառակ պարագային, Պուլկարիա կը յուսայ որ Եուկոսլավիա զինակցութիւն պիտի առաջարկէ իրեն, օր մը Յունաստանի վրայ յարձակելու համար։

Կը տեսնուի թէ Պուլկարիա չի գոհանար ներկայ սահմաններով եւ հարեւաններէն ստանալիք տնտեսական եւ քաղաքական շահերով։ Հետեւաբար բարեկամ ձեւանալով մէկ կողմէ Թուրքիոյ եւ Յունաստանի, միւս կողմէ՝ Ռումանիոյ եւ Եուկոսլավիոյ, կ'ուզէ ժամանակ շահիլ, այն ենթադրութեամբ թէ օր մը այդ երկու խմբակները կրնան իրարու դէմ ելլել։

ՍԹԱՎԻՑՔԻ ԽՆԴԻՐԸ ԾԱՆՐԱՑԱՒ

Դալիէն կը հրաժարի

ՊԱՑՈՆԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԸ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԵՑԱՒ

Քանի յառաջ կը տարուին քննութիւնները, այնքան կը ծանրանայ Սթավիցքիի խաչագողութեանց խնդիրը։

Արդէն իսկ խախտած է դահլիճին դիրքը։ Կիրակի առտու, Պ. Շօթան երկու ժամ լսելէ յետոյ գաղթային նախարարը, Պ. Տալիմիէն, այնպիսի դիրք մը բռնեց որ հրաժարական պահանջելու իմաստ ունէր։ Պ. Տալիմիէ մերժեց հրաժարական տալ։ Ասոր վրայ, նախարարական խորհուրդը ժողով գումարեց երէկ, ամբողջ դահլիճին հրաժարականը ներկայացնելու համար։ Վարչապետը վստահութիւն պահանջեց իր ուղղամտութեան մասին։ Հաւանական է որ նորէն Պ. Շօթանի յանձնուի նոր դահլիճին կազմութիւնը, դուրս ձգելով Պ. Տալիմիէն եւ հաւանաբար ելմտական նախարարը, Պ. Ժորժ Պոնէ։ Հակառակորդները նոյնքան ուժգնութեամբ կ'ամբաստանեն այս վերջինը, թէեւ չեն յաջողած այնքան վնասել որքան Պ. Տալիմիէի։ Հաւանական է նաեւ որ Պ. Խռիօ կազմէ նոր դահլիճը։ Կը խօսուի նաեւ Պ. Թառտիէօյի մասին, որ բուռն պայքար կը մղէ «Լա Լիպէռթէ»ի միջոցաւ։ Ամբողջ խնդիրը դահլիճին տագնապով չեն լուծուիր։ Ընկերվարականներու պաշտօնաթերթը կ'ըսէ թէ Պ. Քիափ, ոստիկանութեան վերատեսուչը, որ օդափոխութեան գացած էր Ֆիորէնցա, Փարիզ կանչուեցաւ։ Պ. Քիափ այդ պաշտօնը կը վարէ 1926էն ի վեր։ Արդ, կ'ըսեն, ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ տեղեկութիւն չէ ունեցած Սթավիցքիի պարմանազան խարդախութիւններէն։ Եւ կը պահանջեն հրաժարեցնել ու դատել։

Պ. Կառա, Պայոնի երեսփոխան – քաղաքապետը, վեց ժամ անընդհատ հարցաքննուելէ յետոյ, բանտարկուեցաւ, գողութեան, խարդախութեան, դեղծարարութեան, վստահութեան դեղծումի, հանրային թուղթերու եւ դրամներու իւրացման եւ գողօնապահութեան յանցանքներով։ Հարցաքննութեան ատեն չափազանց ընկճուած, քաղաքապետը հազիւ կրցաւ արտասանել,—«Կընօզա լուր տուէք։ Պարկեշտ մարդու մը ամբողջ ապարէզն է որ կը փլի»։ Ահագին բազմութիւն խռնուած էր դատարանին առջեւ, բայց դէպի բանտ փոխադրութիւնը տեղի ունեցաւ ճաշի ժամուն, որպէսզի թշնամական ցոյցեր չըլլան։ Ամբաստանեալը այնքան խորտակուած էր որ նոյն իսկ հակառակորդ ժամուլի թղթակիցները մեղքցան։ Ձեռնակապ չէին անցուցած, բայց երկու ոստիկաններ հասարակ բանտարկեալի մը պէս դէպի ընտան առաջնորդեցին զինքը։ Բարեկամներէն մէկը մօտենալով համբուրեց երկու այտերը։ Քաղա—

(Լուրերու Շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՆՉՈՒՐԻԱՅԷՆ

ԲԺԻՇԿ Ս. ՄՂՏԵՍԵԱՆԻ ԿԵԱՆՔՆ ՈՒ ԳՈՐԾԸ

ԽԱՐԲԻՆ, (Յառաջ).— Երկտողով մը հաղորդած էի բժ. վերատեսուչ Ստեփաննոս Մղտեսեանի մահը:

Հանգուցեալը ունեցած է բեղուն կեանք: Ծնած Վրաստանի Թէլաւ քաղաքը, 1867ին, հայ ծխական ուսումնարանին մէջ նախնական կրթութիւնը ստանալէն յետոյ, ծնողները Թիֆլիս կը ղրկեն միջնակարգ ուսում ստանալու համար: 1892ին Մոսկուայի բժշկական համալսարանը կը մտնէ, կը մասնակցի ուսանողական միութեան եւ կ'անդամակցի Հ. Յ. Դաշնակցութեան: 1895ին իր հասցէին ուղղուած կուսակցական հրահանգ մը գրաքննութեան կողմէ ոստիկանութեան յայտնուած ըլլալով, խուզարկութեան կ'ենթարկուի եւ կը ձերբակալուի, սակայն կը յաջողի մինչեւ խուզարկութիւնը հրահանգը հասցնել պատկան մարմիններուն եւ հետեւաբար ոչ մէկ փաստաթուղթ չեն գտներ: Բոլոր չարչարանքները զուր կ'անցնին, որ եւ է խոստովանութիւն կամ ցուցմունք չեն կրնար կորզել, կ'ուղարկեն Թիֆլիս, Մետեխի բանտը, ուր չորսուկէս ամիս տանջելէ յետոյ երբ երիտասարդ յեղափոխականը անդրդուելի կը մնայ ճարահատ ազատ կ'արձակեն, զրկելով Ռուսաստանի կեդրոնական քաղաքներու համալսարանները մտնելու իրաւունքէն: Երկու տարի անընդհատ դիմումները ապարդիւն կը մնան, որմէ յետոյ կը մտնէ Դորպատի (Եուրիեւ) նախ իրաւաբանական իսկ երկու տարի յետոյ բժշկական համալսարանը եւ 1903ին իբրեւ վկայեալ բժիշկ կ'անցնի Մոսկուա միաժամանակ ներքին հիւանդութեանց մասնագիտութեան հետեւելով:

1905ին ռուսեւճափոնական պատերազմի ընթացքին Կարմիր Խաչի կողմէ կը հրաւիրուի ծառայութեան եւ բանակի շարժական երկրորդ հիւանդանոցի բժշկապետ կը նշանակուի: Այդ ծառայութեան ընթացքին կը ստանայ զինուորական շքանշաններ: 1906ին կը ղրկուի Ջիթա, սովի դէմ կռուելու: Պաշտօնը լրացնելէ յետոյ, Կովկաս կը մեկնի: Նոյն տարին կը հրաւիրուի Ար. չինական ճանապարհի վարչութենէն Խանթախիձէի շրջանային բժշկի պաշտօնով, առողջապահական վիճակը Խարպինէն աւելի լաւ վիճակի հասցնելով:

1908ին նոյն ճանապարհին Բուխետուի շրջանային բժշկի պաշտօնին կը հրաւիրուի: Այն ատեն դպրոցը իր առանձին շէնքը չունէր, բժ. Մղտեսեանի նախաձեռնութեամբ եւ ջանքերով ուսումնարանի շէնք կը շինուի: 1910–11 ժանտախտի համաճարակին դէմ մեծ եռանդ եւ արդիւնք է ցոյց տուած Խարպին – Մուլին, միաժամանակ զինուորական բժշկի պաշտօնը վարելով:

19․2ին Խարպին փոխադրուեցաւ քաղաքային բժշկի պաշտօնով, իր նախաձեռնութեամբ հիմնելով վեներական հիւանդութեանց հաստատութիւն մը:

1913ին՝ Անդրամուրեան 2րդ զօրամարտակի օգնականի եւ շրջանային բժշկի պաշտօնը վարած է:

Ընդհ. պատերազմին դիմում ըրաւ կովկասեան ճակատ մեկնող զօրաբաժիններուն հետ երթալու, բայց մերժեցին: 1915ին Անդրամուրեան Ա. զօրամարտակի գլխաւոր բժշկի պաշտօնին կոչուեցաւ: 1917ին Խարպինի հայ համայնքի կազմութեան մասնակցած եւ վարչութեան փոխ – նախագահի պաշտօնը ստանձնած է: 918—19ին դարձեալ Բուխետուի շրջանային բժշկութեան հրաւիրուած եւ նոյն պաշտօնով ճայլանտուն, քոլերայի համաճարակին դէմ իր առած միջոցներու շնորհիւ մէկ դէպք միայն պատահած է: 1919ի վերջերը Խարպինի քաղաքային առողջապահական բժիշկ: 1921ին իր պաշտօնը պահելով, ժանտախտի համաճարակին դէմ կռուելու մարմին կազմակերպած է: Անդամակցած է երկաթուղային վարչութեան, քաղաքային եւ Բժ. Միութեան: Կեդր. հիւանդանոցի հիմնադիր անդամներէն մէկն է: Այդ ծառայութեանց ի գնահատութիւն ստացած է չինական «Պարարտ հասկ»ի եւ ժանտախտի բարձրագոյն շքանշանները: 1921ին Ազգ. Վարչութեան նախագահ կ'ընտրուի, այդ պաշտօնը մինչեւ մահը 12 տարի անընդհատ պահելով.

Այդ նոյն թուին կը հրաւիրուի Մանչուրիոյ արեւելեան երեք նահանգներու ոստիկանական գլխաւոր վարչութեան բժշկի պաշտօնին, իսկ 1924ին նոյն կեդր. վարչութեան բժշկական վերատեսչի պաշտօնին կը բարձրանայ: Այդ պաշտօնը ցմահ պահեց արդիւնաւորապէս եւ անշահախնդրութեամբ: 1923ին Խարպինի Հայոց աղօթատան ու անոր կից Ազգ. շէնքի հիմնադիրը՝ նոյնպէս ինքն է: Իր վայելած համակրանքին շնորհիւ ձրի հող է ստացած որուն վրայ կառուցուած է շէնքը, գաղութին արտաքուստ նիւթական եւ ֆիզիքական աշխատակցութեամբ:

1926ին հայ գաղութը ի նշան իր անգնահատելի ծառայութեանց նախագահական հնգամեայ յոբելեանը կատարեց եւ ընդհ. ժողովով համայնքի պատուաւոր անդամ հռչակեց:

1928ին մեծ շուքով եւ արտակարգ հանդիսաւորութեամբ ամբողջ Խարպինը յաւերժացուց իր 25ամեայ հանրային գործունէութիւնը, քաղաքի առաջնակարգ «մոտէռն» հիւրանոցի սրահներուն մէջ:

927—931 ռուսերէն բժշկական շաբաթաթերթի հիմնադիրներէն եւ խմբագիրն է եղած, հակառակ իր յառաջացած տարիքին եւ այլ պարտականութեանց: Իր երկարատեւ հիւանդութիւնը եւ հետեւաբար անձնական հեղինակութեան բացակայութիւնը, 931ին պատճառ եղան թերթի դադարման:

Արձանագրելով չոր փաստերը եւ թուականները, աւելորդ կը համարիմ գովասանական որ եւ է խօսք ընել չնսեմացնելու համար հայ ժողովուրդի այդ արժանաւոր զաւակը:

⁂ Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Նոյեմ. 2ին մեծահանդէս արարողութեամբ: Իր մահուան լուրին վրայ, գիշերուան ժամը 9.30ին առաքական Իվերեան եկեղեցւոյ հոգեւորականութիւնը ինքնաբերաբար եկաւ բնակարանը եւ հոգեհանգստեան արարողութիւն կատարեց: Յետոյ նոյնը կրկնեց Կուսանաց Վանքի մայրապետը իր կոյսերու խումբին հետ, կարգաւ պաշտամունք կատարելով երկու օր մինչեւ թաղումը, ընդհատելով միայն ընդհանուր արարողութեանց պահուն:

Այս առթիւ, կարելի չէ անտեսել Ռուսաց թեմական առաջնորդ Մելեթի արք.ի նկատառութիւնը, որ Հայ Եկեղեցին հերետիկոս անուանեց… Մղտեսեանի թաղման համար նշանակած էր մէկ քահանայ միայն, հայ քահանայի չգոյութեան պատճառաւ. սակայն ռուս մտաւորականութեան եւ հոգեւորականութեան ընդվզումը փոխել տուաւ նախկին որոշումը: «Պամեցողը կրնայ մասնակցիլ» եւ երկու ուրիշ քահանաներ… համարձակեցան մասնակցելու հոգեւոր արարողութեանց: Հրաւիրուած էր նաեւ երգեցիկ խումբ եւ Փանփառ, թաղման օրը ռուսական բոլոր եկեղեցիները, հրեաներու սինակոկը եւ մահմետականներու մզկիթը հոգեհանգստեան պաշտամունք կատարեցին ի յիշատակ հանգուցեալին: Լութերականներու Գերմանացի Կաստյերը թէ թաղման օրը եւ թէ յաջորդ կիրակի օրը հանդիսաւոր յատուկ հոգեհանգիստ կատարեց մեր աղօթատան մէջ:

Թաղման նախօրեակի ամբողջ գիշերը, հայ երիտասարդաց միութիւնը պահակ կեցաւ: Տունէն եկեղեցի եւ անկէ մինչեւ գերեզմանատուն ձեռքով տարուեցաւ դագաղը

Ազգ. Վարչութիւնը ընտրած էր յատուկ յանձնաժողով, որուն որոշման համաձայն նոյն օրը բոլոր Հայերու առեւտրական հիմնարկութիւնները փակուած էին:

Յուղարկաւորներու թափօրը այնքան բազմամարդ էր որ բացի եկեղեցին եւ յարակից շէնքը այլ եւ ընդարձակ բակը տեղ չկար շարժելու եւ ժողովուրդի մեծ մասը մնացած էր փողոցը.

Ճանապարհին մերթ ընդ մերթ երգեցիկ խումբը կ'երգէր ղեկավարութեամբ Գ. Հրաչեայ Ռոստոմեանի կամ Փանփառը կը նուագէր:

Գերեզմանատան մէջ դամբանականներ խօսեցան Զօր. Ցղին, ոստիկանական ընդհ. հրամանատարը, Ազգ. Վարչութեան կողմէ հայերէն խօսեցաւ Գ. Ն. Դանուրեան, իսկ ռուսերէն՝ Վերստուգիչ մարմնի Նախագահ Գ. Յարութիւն Եազըճեան, Խարպինի հայ կանանց միութեան կողմէ՝ նոյնպէս ռուսերէն՝ նախագահուհի բժ. Ա. Եազըճեանը, Հայ Երիտասարդաց Միութեան կողմէ Գ. Հայկ Շահնազարեան (ռուսերէն), ընկեր Միսաք Թայեան, որ թէեւ իր առեւտրական գործերով եկած էր քաղաքս, ամփոփ տեղեկութիւններով վեր հանեց հանգուցեալի յեղափոխական գործունէութիւնը Հ. Յ. Դաշնակցութեան դրօշին տակ: (Սոյն դամբանականի պահուն, Հանգուցեալի այնքան պաշտած եռագոյնը դագաղին վրայ փռուած էր): Վրաց համայնքի կողմէն խօսք առաւ նախագահ բժ. Ծիլկարեանի, նկարագրելով հանգուցեալին երեսնամեայ հանրային գործունէութիւնը: Ի միջի այլոց ըսաւ. «Մենք Վրացիներս նոյնքան իրաւունք ունինք քեզմով հպարտանալու, թանկագին հայրենակից, ինչու որ դուն ծնար ու սնար Վրաստանի մէջ, իւրացնելով ինչ որ լաւ է, գեղեցիկ եւ բարձր»:

Բժիշկներ Դարնովսկին, Կաուֆման (Հրեաներու համայնքի նախագահ) եւ Սերեպրիկով (Գագիմ – Բէկի հիւանդանոցի ընդհ. կառավարիչ) ներկայացուցին հանգուցեալի բազմակողմանի բարեմասնութիւնները եւ մեծամեծ ծառայութիւնները անխտիր բոլոր ազգերուն: Յիշեալ յարգելի բժիշկներու դամբանականները գրեթէ նոյն բովանդակութեամբ տեղական մամուլի մէջ լոյս տեսան:

Թաղման արարողութիւններէն յետոյ համայնքի անդամներէն յայտնի գինեգործ Գ. Թէոդորոս Տէր Յակոբով մեծ պատրաստութեամբ «հոգեհացի» սեղան սարքեց:

ՀԱՄԱԶԱՍՊ

ԱՄԱՆՈՐԻ ՍԵՂԱՆԻՆ ՇՈՒՐՋ…

Քաղաքին լոյսերէն ու աղմուկէն հեռո՜ւ, Սօն գետի ափունքին մօտ, մերկացած ծառերով սարալանջի մը կուշտին փոքրիկ տնակի մը մէջ՝ կլոր սեղանի մը շուրջ Ամանորի գինարբուքը կը կատարենք տասնեակ մը երիտասարդներով:

Շնորհաւո՛ր նոր տարի եւ բարի կաղանդ…

Զոմակայնի մը սեփականութիւնն է մենատունը, եւ ընկերը օրեր առաջ, քաղաք էր եկած, պատուոյ խօսք առնելու մեզմէ, որ, այս իր համեստ յարկին տակ տօնենք Նոր Տարին: «Ես ամէն շաբաթ կուգամ ձեզի, կարօտս առնելու, ձեզմով մխիթարութիւնս մոռնալու եւ կազդուրուելու, իսկ դուք, տարին անգամ մը պիտի գաք, կը յուսամ թէ չպիտի մերժէք» գիտ կը թախանձէր պատգամաւորը, դեռ երէկ, երբ եկած էր վերջին խօսքը առնելու:

Ու մենք տասնեակ մը երիտասարդներս կատարեցինք բաղձանքը մեր սիրելի ընկերոջ, Զաքարին:

Զաքարին տնակը իր մենութեան մէջ իսկ, խորհուրդ մըն է եւ կենդանի պատկեր: Ան, քաղաքը լքեց եւ այն մենատանը քաշուեցաւ որոշ յանձնառութեամբ մը: Տարի մը առաջ «չոր» ցաւը խլեց իր մայրը եւ քոյրը: Եւ իր կողակիցին բարօրութեան համար, բժիշկը յանձնարարեց որ, լքեն քաղաքը եւ ապրին գիւղերը, քանի իրենք ալ չէին վարակուած այդ ախտէն:

Զաքարին համար, մահու չափ ծանր է բաժնուիլ ընկերներէն, բայց հաշտուեցաւ դառն իրականութեան հետ, եւ իր խնայած ֆրանքներովը տէր դարձաւ այդ փոքրիկ «ագարակ»ին:

Փոքրիկ պարտէզ մը, չորս սենեակ, կովեր, հնձան մը:

Սենեակը ուր հաւաքուած ենք, իր մաքրութեամբ եւ իր արդ ու զարդով կենդանի երաշխիքն են տնաշինութեան.

Դէպի աջ, պատին վրայ, մեծ շրջանակի մը մէջ եռագոյն ժապաւէններով երիզուած կը հանգչի Զ. Ռ. Մ.ի խորհրդանշանը: Քիչ անդին, մաքուր շրջանակի մը մէջ, Դաշնակցութեան երրորդութեան կենդանագիրները: Միւս պատին վրայ, Հ. Օհանջանեանի դահլիճը եւ շարք մը ուրիշ յեղափոխականներու եւ մտաւորականներու նկարներ: Սեղանին վրայ իրենց առանձին տեղը գրաւած են կարմիր շամիչը. «Իմրիկ Ալիվան», խաղը, նուշը եւ օղին ու գինին:

Ուրախութիւնն ու խրախճանքը իր գագաթնակէտին է հասեր, երգերը, պարերը, զուարճալի դրոյցները իրարու կը յաջորդեն: Դրուագները, յիշատակներ, Որբանո՛ցը…

— Կը յիշե՞ս երբ «ալ էմ վերի հընկեր» ընկերդ համար ապտակը կերար, կ'ըսէ մէկը:

— Հապա դո՛ւն, Րաֆֆիի «Ձինդօ»ը կարդալուդ համար երեք ժամ հացէդ պատժուեցար: Ձէ՞…

— Իրաւ Զաքար, կ'ըսէ ուրիշ մըն, օր մը վիզէդ գրաւոր տախտակ մը կախած գրասենեակին դրան վրայ կեցուցած էին, ինչո՞ւ համար էր:

— Մի հարցներ, աղբար, ո՞ւրկից ձեռքս անցաւ «Հայրենիք» օրաթերթ մը, կը կարդայի Սեպուհին գրքած մէկ յօդուածը, երբ Խանիկեանը բռնեց եւ տախտակը վիզս անցուց:

Ուրախաձայն աղաղակները ու բարձրաձայն խնդուքները կամաց – կամաց դադար կ'առնեն եւ օղիին ու գինիին ազդեցութեան տակ կը քակուի դառն յիշատակութիւններու թելը:

Սեղանին կեդրոնը նստած ընկերը, յանկարծ կը կանգնի, աչքերը կարմրեր մէկ մէկ արիւնի գունտ են դարձեր, դէմքը ամպարեր անձրեւի նման մռայլ է: Ի՞նչ պատահեցաւ որ յանկարծ այս խրախճանքը տխրութեան փոխուեցաւ

Ընկերնե՛ր… սիրելի ընկերներ… ե՛ս… ես կ'ուզեմ որ, գա՛յ, շո՛ւտ գայ այն օրը… ես կ'ուզեմ որ…

Անոր խօսքը կը մնայ կիսատ, արցունքը կը հոսի այտերէն վար, կը թափի սեղանին վրայ: Ձիգ կ'ընէ շարունակելու իր ըսելիքը, բայց չի յաջողիր: Կոկորդը սեղմուած է, կը փղձկի ու գլուխը մը պէս կ'իյնայ իր աթոռին վրայ…

Քիչ առաջուան ուրախութիւնը օդը ցնդած էր, անոր տեղը գրաւած էր տարօրինակ բան մը, տխրութեան փոթորիկ մը, եւ այս քանի մը վայրկեանի մէջ:

Ու հիմա գլուխները կախ են, աչքերը գետին յառած, սիրտերը պղտոր.. ընկերոջ անկապ խօսքերը խոր տպաւորութիւն են ձգած ներկաներու վրայ: Տանտէր Զաքարը մասնակից է այդ տխրութեան, իսկ տիկինը, շուարած կանգնած է սենեակին անկիւնը:

— Արե՛, արե՛ եւ ազատութիւն— կ'ըսէ Զաքարը յանկարծ :(Բոլորը ոտքի են): Ընկերներ, քանի այս օտար հորիզոնին տակ կը գտնուինք, քանի հայրենիքէն հեռու ենք ու անոր կարօտովը տոչորուն, քանի զրկուած ենք ու անիրաւուած աշխարհի հզօրներէն, չկայ, չկայ մեզ համար եւ ո՛չ մէկ բարի, եւ ոչ մէկ նոր տարի: Շնորհաւոր նոր տարի՞ ,որո՞ւ համար ,մեզի համար որ բնաւ տարի տեսած չենք, բնաւ օր ու արեւ վայելած չենք. Ո՛չ, որքան ատեն որ տարագիր ենք ու անհայրենիք, որքան ատեն որ, մեր գոյութիւնը քաշ կուտանք այս սալայատակներուն վրայ՝ հաց ու գործ մուրալու, այնքան ատեն մեզ համար չկայ ոչ ուրախութիւն, ոչ խնդում եւ ոչ ալ տօն ու խրախճանք:

Զաքարը, աւելի քաջ իր ընկերներէն, աւելի դիմացկուն, թէեւ հեկեկալով, սակայն, կը վերջացնէ իր խօսքը: Ներկաները գրկուած որբերու պէս իրարու կը նային տրտում հայեացքներով, արցունքը լճացած իրենց աչքերուն մէջ:

Ու ահա, այդ անախորժ մթնոլորտին վերջ տալու համար, տիկին Քնարիկը,— Զաքարին կողակիցը մէջ կը նետուի սաստելով.

— Ի՞նչ է ինչ այս, երախանե՞ր էք, ամչցէք ձեր հասակէն ու կեցուածքէն Վեր նայեցէք, սա պատկերներուն նայեցէք ու ամչցէք, Մեծ Քրիստափորը ձեզմէ լաց ու արցունք չըսպասեր եւ ոչ ալ տրտմութիւն ու թախիծ, ան, այդ անմահ անհատականութիւնը ձեզմէ կը պահանջէ կռիւ, յարատեւ կռիւ, մինչեւ վերջ կռիւ… իսկ դուք նստեր կուլաք: Գիտեմ, գիտեմ որ ձեր լացն ալ իմաստ ունի, խորհուրդը ձեր անթաղ մեռելներուն, Վերյիշում անոնց անդարձ կորուստին: Գիտեմ, լացը իմաստ ունի, յաճախ երդում է եւ կռիւ, երբեմն ալ վառուած սիրտը հանգստացնելու բալզամը, բայց այսօր պէտք չէ որ լաք, ասկից առաջ շատ լաց ենք սեւեր «ես շատ եմ լացեր». չեմ ուզեր, որ այս մենատանիս սեմերը արցունքով թրջուին…

Տիկին Քնարիկին խօսքերը կը դղրդացնեն ներկաները, գլուխները յամրաբար վեր կը բարձրանան ու կը սկսինք երգել.

Հայրենի՜ք սրբազա՛ն, իմ սիրուն աշխարհ
Թռչում եմ դէպի քեզ հոգով անդադար…

ՄԻՍԱՔ – ՄԻՐՁԷ

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Բանախօսութիւն

ՏԵՍԻՆ, 5 յունուար (Յառաջ).— Հ. Յ. Դ. Տեսինի կոմիտէի կողմէ կազմակերպուած հրապարակային բանախօսութիւնը տեղի ունեցաւ դեկտ. 31ին կիրակի ցերեկ Հ. Յ. Դ. Ժողովրդ. Տան սրահին մէջ: Որոշեալ ժամին ընտրեալ բազմութիւն մը լեցուցած էր սրահը: Բեմի կողքին ներկաներու գլխին վերեւը կը ծածանէր հայկական տարագիր եռագոյնը (Կ. Խաչի նուէրը):

Հանդէսը բացուեցաւ Վասպ. «Արծիւ» Փանփառի «Մեր Հայրենիք»ով, ղեկավարութեամբ ընկ. Ա. Մելքոնեանի: Ներկաները ունկնդրեցին յոտնկայս: Նախագահ ընկ. Թ. Հերոյեան բանալով հանդէսը բեմ հրաւիրեց օրուան բանախօսը ընկ. Գերասիմ Բալայեան, որ գեղեցիկ ու իմաստալից բանախօսութեամբ մը նկարագրեց հայ ազատագրական դատին համար 1725էն մինչեւ 1860 թուականները կատարուած աշխատանքները: Յիշեց Միքայէլ եւ Ստեփաննոս Սալմաստեցի կաթողիկոսներու, Յակոբ Ջուղայեցի կաթողիկոսի դիմումները եւրոպական պետութիւններու մօտ, Դաւիթ բէկի անկախութեան հռչակումը Սիւնիքի մէջ, Իսրայէլ Օրիի եւ Մինաս վարդապետի գործակցութիւնը եւ դիմումը Մեծն Պետրոսի, Ներսէս Աշտարակեցիի, Հնդկաստանցի Յովսէփ Էմինի կատարած աշխատանքները. Ալիշանի, Խրիմեանի, Րաֆֆիի, Նալբանդեանի եւն. երգերը: Եւ այս բոլորի եւ ֆէտայիներու յիշատակին իբրեւ յարգանք հրաւիրեց մէկ վայրկեան ոտքի կանգնիլ: Ներկաները Փանփառի նուագած մահերգով յոտնկայս եւ երկիւղածութեամբ յարգեցին յիշատակը մեր բոլոր նահատակներուն: Յետոյ ընկերը անդրադարձաւ հայկական կուսակցութիւններու կատարած դերի մասին, հայ ազատագրական պայքարին մէջ, եւ ձաղկեց Հայաստանի ներկայ վարիչներու ընթացքը: «Հայրենիքի դաները պէտք է

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (31)

“ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ„

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Այս ոսկիները կը գտնուէին ննջասենեակս մահճակալիս տակ: Հրդեհը եթէ այդքան յանկարծակի չծագէր՝ անշուշտ ամէն բանէ առաջ ոսկիի սնտուկները պիտի ազատէի :Բայց արթնցած պահուս մուխը պատած էր սենեակս: Այդ պատճառաւ հազիւ կրցայ կեանքս փրկել. Անշուշտ, ոսկիները պիտի չայրէին հրդեհէն: Վաղն առտու երբ կրակը մարէր, դրամի թէ հալած վիճակի մէջ, անմիջապէս պիտի սկսիմ փնտռել զանոնք: Այդ է պատճառը որ ոչ ոքի թոյլ կուտամ մտնել հրդեհին վայրին:

Մորսէլի տուած այդ բացատրութիւնները Թէշքիլաթի անդամներուն մէջ հիմնաւորեց այն կասկածը թէ Գերմանացիները դեռ Տրապիզոն եղած ատեն ոսկի ունէին եւ թէ այդ դրամը պիտի ծախսեն Վրացիները սիրաշահելու համար: Այդ պահուն արդէն հրդեհը մարած էր՝ Գերմանացիներու բանակատեղի ծառայող շէնքը ամբողջովին ճարակ ըլլալով: Հիմա, աւերակներու մէջէն ծխացող ծուխը միայն կը վկայէր թէ քանի մը ժամ առաջ այդտեղ շէնք մը կար:

Արդեօք այդ աւերակներուն մէջ սնտուկներ լեցնող ոսկի կա՞ր: Եւ եթէ կար՝ կարելի պիտի ըլլա՞ր գտնել: Այս մասին յաջորդ առաւօտ կանուխ պիտի մտածուէր. Հիմա հարկ էր հագուեցնել Գերմանացիները որոնք հրդեհին մարելէն վերջ կը զգային իրենց մերկութիւնը եւ կը դողդղային: Թէշքիլաթի անդամները իրենց քով առին Գերմանացիները, զանոնք տարին իրենց բանակատեղը եւ յաջողեցան այդ «հրկիզեալներ»ուն մէյմէկ լաթի կերպարանք տալ, չէթէներուն յատուկ հագուստներուն շնորհիւ:

Յաջորդ առաւօտ, մթնշաղին, անշուշտ իրենց առաջին գործը եղած էր ոսկի փնտռել: Հոն՝ դեռ աւերակներուն կը հսկէր Վրացիներու շղթան. Երբ Մոսէլ եւ ընկերները հրդեհին վայրը եկան, Վրացիները բահ ու բրիչով ամէն կողմ փորել եւ աւերակներուն տակ ոսկի փնտռել սկսան: Այս գործը մէկ օրուան գործ չէր անշուշտ Առաջին օրուան փնտռտուքը ապարդիւն անցած էր, աւելի ճիշդ աւերակներու բարձումովը ճամբայ բացուած ըլլալով, գիշերը կրկին պահակներու միջոցաւ շղթայուած էր հրդեհին վայրը:

Ամբողջ յոյսը դրուած էր, այլեւս, յաջորդ առտուան պրպտումին վրայ: Բայց, յաջորդ օրուան փնտռտուքը եւս որ եւ է արդիւնք տուած չէր եւ ոսկիներուն հետքն իսկ գտնուած չէր:

Երկրորդ օրուան փնտռտուքն ալ յուսահատեցուցած ըլլալով Գերմանացիները, երրորդ օրը եւս ոսկի գտնելու համար ժամանակ անցուցած էին եւ մինչեւ գիշեր բան մը գտած չըլլալով որոշած էին փնտռտուքէ հրաժարիլ:

Անոր հետ մէկտեղ, Գերմանացիները երբեք ազդուած չէին: Թէեւ կորսուած դրամը մեծ գումար մը կը կազմէր, բայց անոնք մտահոգ չէին այդ կորուստին համար: Նոյնիսկ, անոնց այս տրամադրութիւնը փոքրիկ կասկած մը արթնցուցած էր Թէշքիլաթի անդամներուն մէջ, եւ պատճառ եղած այն ըսի բաւէին թէ՝ «արդեօք նախապէս դրամները անհետացուցած եւ յետո՞յ այս հրդեհը մէջտեղ հանած են»:

Այսպէս կամ այնպէս, երկու սնտուկ ոսկին որ եւ է ձեւով կորսուելէ վերջ, Գերմանացիները եւս բոլորովին մերկ մէջտեղ մնացած էին: Երբ լաւ շրջած էր թէ հրդեհին վայրը երկու սնտուկ ոսկի կը փնտռուի, տեղացիները եւ գիւղացիները շղթային փլրացումին օրը, շարունակած էին փնտռելը բայց անոնց ճիգերը եւս ապարդիւն անցած էին:

Մէկ կողմէ այս փնտռտուքներուն, եւ, միւս կողմէ հրդեհին պատճառը հասկնալու համար կատարուած հարցափորձերը որ եւ է արդիւնք տուած չըլլալով, բոլորին քով համոզում դարձած էր այլ եւս այն կասկածը թէ՝ հրդեհէն առաջ փախցուցած էին ոսկիները:

Երբ Վիչէի մէջ ոսկիի շուրջ բոլորանները կային, եւ Գերմանացիները լաթի հագուստներով փողոցները կը պտտէին, օր մը, Տրապիզոնի կուսակալէն Թէշքիլաթի բանակատեղը եկաւ «գաղտնի ու ստիպողական» ծածկագիր հեռագիր մը: Այդ հեռագրին մէջ կ'ըսուէր.— «Գերմանացիներուն քով Մէյէր անուն սպայ մը կայ որ կը պնդէ թէ ինք Գերմանիոյ այսինչ գունդին կը պատկանի: Այդ մարդը կեղծարար մըն է: Գերմանական բանակէն փախած ըլլալով, զինուորական փախստական է: Վտանգաւոր անձ մը ըլլալուն, հարկ է զայն այդտեղէն հեռացնել: Բայց, որպէսզի Թէշքիլաթէն որ եւ է վնաս չհասցնէ, ջանացէք առանց խրտչեցնելու Տրապիզոն վերադարձնել զինքը: Հոս գալէն վերջ՝ զինքը պիտի յանձնենք գերման հիւպատոսարանին»:

Որովհետեւ չէին բաղձար որ Վիչէի մէջ գտնուի վնասակարմարդ մը, այս հեռագիրը հազիւ առած՝ Թէշքիլաթէն լեզու գիտցող մէկը Մէյէրը կանչելով անոր հասկցուցած է թէ ինք յետոյ միացած է գերման մարմնին, հետեւաբար բուսաբար կերպով պարզ չէ թէ ւաբար բուսաբար կերպով պարզ չէ թէ աւելի լաւ կ'ըլլայ, եթէ Տրապիզոն երթայ եւ գերման հիւպատոսին հետ տեսակցելով վաւերաթուղթ մը բերէ:

Մէյէր խնդրին անտեղեակ ըլլալով, այս տեսակցութեան յաջորդ օրը, իբրեւ թէ Տրապիզոնի գերման հիւպատոսարանէն իր պարտականութիւնը ճշդելու համար, Վիչէէն շոգեմակոյկ մը առնելով Տրապիզոն վերադարձած էր: Յետոյ ստացուած տեղեկութեանց համաձայն, Մէյէր, Տրապիզոն ոտք կոխած պահուն, գերման հիւպատոսը իրեն հաղորդած էր թէ զինքը աւելի բարձր պաշտօնի մը պիտի կոչեն, եւ, հետեւաբար, պէտք է դիմէ Պոլսոյ գերման դեսպանատան: որով կեղծ սպան շոգենաւ մը նստելով Պոլիս վերադարձած էր: Յայտնի չէ թէ անկէ յետոյ ի՛նչ եղած է Մէյէր:

ՊԱՏԵՐԱԶՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԵՑԱՒ

Մեր պատերազմի մասնակցութենէն առաջ տեղի ունեցող վերջին դէպքը եղաւ Մէյէրի Տրապիզոն վերադարձը: Սեպտեմբեր եւ Հոկտեմբեր ամիսները անցած էին Թէշքիլաթը Մախսուսէի կարգադրութիւններով եւ հասած էինք Նոյեմբերի կէսին:

(Շար.)

բաց ըլլան բոլորի համար, ինչպէս որ Ֆրանսայի դռները բաց են բոլոր Ֆրանսացիներու առջեւ: Մեր պահանջը ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ Թրքահայաստանի մէկ կարեւոր մասին միացումը արդի Հայաստանին եւ հայ ժողովուրդի կատարեալ անկախութիւնը»:

— «Ընկերներ, մեր ճանապարհը փշոտ էր երէկ, փշոտ է նաեւ այսօր, փշոտ պիտի ըլլայ եւ վաղը, մի վհատիք բնաւ եւ շարունակեցէք ձեր նուիրական գործն ու ճանապարհը, այն հաստատ հաւատքով, ոչ մէկ փորձութիւն, ոչ մէկ կրակ ու ծուխ, եւ ոչ մէկ արգելք պիտի կրնան խափանել ձեր ճամբան եւ ձեր կամքը: Ցառա՜ջ միշտ յառաջ, ընկերներ, մինչեւ որ իրականանան մեր եւ ձեր եւ բոլոր հայութեան իղձերն ու երազները»: (Ծափերը յաճախ կ'ընդմիջէին ընկերոջ խօսքերը):

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերած էին օր. Ա. Պետրոսեանը «Միրանի ծառը», փոքրիկները Ճնլոյեան՝ «Աղիզ մէրիկ», «Հայ տղայ», Գալայեան՝ «Հայրուկ եմ ես» յաջող արտասանութիւններով: «Ցեղակրօն»ներու 12 հոգինոց խումբը, հայկական եռագոյնը իրենց կուրծքին խաչ–փակ կապած յաջողութեամբ երգեցին «Մենք անկեղծ դիմուորը», «Գնդակ որոտաց» եւ «Միտն ի ծառին» երգերը եւ արժանացան բուռն ծափերու: Ընկ. Միսաք–Միրզէի երեք յաջողակ արտասանութիւնները կախարդեցին հանդիսականները: «Արծիւ» ֆանֆառը մէջ ընդ մէջ նուագեց «Ցառաջ նահատակ», «Դաշնակցական խումբ», «Ի՞ դէն Հայեր», «Լը Թուրիստ» երգերը, ծափերու մէջ:

Հանդէսը փակուեցաւ ֆանֆառի «Մշակ բանուոր»ով, եւ ներկաները սրահէն մեկնեցան դարձեալ ֆանֆառի «Ցառաջ նահատակ» երգի թնդիւններու տակ, տանելով իրենց հետ հայրենիքի սէրը եւ ազատ–անկախ ապրելու տենչը:

Հանդէսէն վերջ գիշերուան ժամը ութին տեղի ունեցաւ ընկերա–համակրական խնճոյք, տօնածառը Նոր Տարուան եւ Կաղանդի առթիւ, ներկայութեամբ ընկ. Առաքելեանի: Խնճոյքը բացուեցաւ «Մեր հայրենիք»ով, զոր երգեցին յոտնկայս բոլորը միասին: Սրահին մէջտեղը սեղանի վրայ դրուած էր տօնածառ մը, որուն վրայ կը ծածանէր փոքրիկ եռագոյն մը: Ներկաներու մեներգները, խմբերգները, արտասանութիւնները ու ֆանթէզիները ստեղծած էին ջերմ եւ ուրախ մթնոլորտ մը, բարձրացնելով բոլորի տրամադրութիւնները, մանաւանդ երբ կ'երգուէին դաշնակցական երգերը: Մէջընդմէջ կը նուագէր ֆանֆառը: Եւ ահա հասաւ ժամը 12ը: Վայրկեան մը բոլոր լոյսերը մարեցան եւ յետոյ վառեցան, տօնածառի մոմերու հետ զուգընթաց, ճամբու դնելով հին տարին եւ դիմաւորելով Նոր Տարին՝ 1934ը: Ներկաները մէկ ծայրէն միւս ծայրը «Ողջոյն»ի նման սկսան ձեռք թօթուել եւ շնորհաւորել Նոր Տարին եւ Կաղանդը: Առաջ խօսքը տրուեցաւ ընկ. Գեւորգ Բալայեանին, որ կրակոտ եւ ազդու խօսքերով շնորհաւորեց Նոր Տարին եւ ըսաւ.

— «Քանի մենք այսպէս վտարանդի ենք եւ հեռու մեր բուն հայրենիքէն, մեզ համար Նոր Տարի չկայ, մեր Նոր Տարին կուգայ այն ատեն միայն, երբ մենք եւ բոլոր տարագիր հայութիւնը կը լինինք միացեալ եւ ազատ անկախ Հայաստանի մէջ: Կեցցէ՛ ուրեմն ազատ հայրենիք, ազատ Հայաստանը եւ իր հետ եկող ուրախ եւ երջանիկ Հայու Նոր Տարին»:

Անզանազանելի յանձնարարութեամբ տօնածառը աճուրդի դրուելով գոյացաւ 177 Ֆր. եւ շահեցան խումբ մը Սամսոնցի ընկերներ, աճուրդէն յետոյ ուրախութիւնը, երգն ու պարը շարունակուեցան մինչեւ լոյս:

Վեհունի

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

0000

ԿՐԸՆՈՊԼ, 5 յունուար.— Անցեալ կիրակի, Կրընոպլի կոմիտէն 9 նոր ընկերներու Հ. Յ. Դաշնակցութեան շարքերը մտնելուն առթիւ ընկերական թէյասեղան մը սարքած էր: Նախ խօսեցաւ ընկերուհի Տ. Տուրպախ, (Վալանսէն), որ իր խօսքն ուղղեց նորեկ դաշնակցականներուն,— «Հայրենակիցներ, բառ չեմ գտներ ձեր այս գեղեցիկ քայլը գնահատելու. դուք այսօր կը մտնէք Հ. Յ. Դ. շարքերու մէջ, արդեօք կ'անդրադառնա՞ք ձեր առած քայլը, թէ որքան ծանր լուծի մը տակ կը մտնէք: Լաւ մտածեցէք, մեր նշանաբանն է «Մահ կամ Ազատութիւն»: Դաշնակցութիւն կը նշանակէ զոհաբերութիւն նիւթապէս թէ բարոյապէս, օր պիտի գայ որ պիտի լքէք տուն, տեղ, զաւակներ, եւ ձեր եղբայրներու արիւնով գնուած Հայաստանի ծառայութեան կանչուիք»: Բոլորը մէկ յայտարարեցին «Գիտենք եւ կ'ընդունինք»: Երդման արարողութենէն յետոյ յոտնկայս երգեցինք «Մշակ բանուոր»: Յետոյ երգ, արտասանութիւն, խմբերգ: Ընկերներու փափաքով կրկին խօսեցաւ, ընկերուհի Տ. Տուրպախ,— «Ընկերներ, եթէ ես բանտարկեալ ըլլայի, Դաշնակցութեան փառքը պիտի գրէի, եթէ երգչուհի մը ըլլայի, մեր դիւցազներուն գովքը պիտի երգէի»: Եւ ակնարկ մը նետեց Հ. Յ. Դաշնակցութեան փառաւոր պատմութեան վրայ:

Ընկերներու որոշումով, սարքուեցաւ ընկերա–համակրական ճաշկերոյթ մը յաջորդ օրը, Կաղանդին: Ճաշկերոյթէն առաջ տեղի ունեցաւ նորեկ դաշնակցականի մը երդման արարողութիւնն եւս: Ճաշկերոյթը անցաւ շատ ջերմ:

Տ. Սողոմոնեան

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՄԱՆՈՐԻ ՀԱՆԴԷՍ

— o —

ԿԱՐՏԱՆ, 1 յունուար (Ցառաջ).— Գրիվէոի Կրթասիրաց Միութեան մանկապարտէզի ամավերջի հանդէսը տեղի ունեցաւ կիրակի, 31 դեկտ. երեկոյեան ժամը 8ին, Հ. Յ. Դ. տան մէջ: Ժամանակէն առաջ հոծ բազմութիւն մը լեցուցած էր սրահը ու կը սպասէր վարագոյրի բացուելուն: Բոլոր հանդիսականներու դէմքին վրայ, ուրախութեան ու բերկրանքի ժպիտը կը նշուլէր, հայրենական քաղցր յիշատակներով: Այդ իրիկուն բոլորին սիրտը մեր պապենական երդիքներու կարօտն ու սէրը կուլար. հայրենի երկրի աւանդական «Կաղանդի գիշեր»ուան անոյշ ու գգլիչ համադամներու հոտը կը սաւառնէր ցուրտ ու դաժան դեկտեմբերի մշուշին մէջ: Տեսակ մը վերադարձ դէպի հին օրերը: Լ. Գայաճանեան հանդէսը բանալով րը Լ. Գայաճանեան հանդէսը բանալով դուն տղաքները: Թելադրեց չյուսահատիլ, չլքել գործը, այլ հաստատ քայլերով միշտ վեր պահել կրթարանը: Պէտք է հաւաքաբար աշխատանք կատարել ազգային գործերու համար, առանց յարանուանական խտրութիւններ յարուցանելու: Շեշտեց թէ այս օրերուն աւելի քան երբեք անհրաժեշտ է ազգային միացեալ ուժերու կազմաւորումը, կրթական, դաստիարակչական եւ քաղաքական դատի յաջողութեան իրականացման համար»: Մաղթենք որ նոր տարին, նոր յոյսերով եւ անակնկալներով իր խաղաղութեան ու բարօրութեան ծիածանը սփռէ տառապած ու թափառական մեր ցեղին վրայ:

Դպրոցականներու կողմէ եղան խմբական երգեր, դիմախօսութիւններ, մենախօսութիւններ, արտասանութիւն եւ մեներգ, զանազան հետաքրքրական խաղեր ու անակնկալներ: Բոլորն ալ յաջողութեամբ սերտած էին իրենց բաժինները: Յետոյ աշակերտներու կողմէ ներկայացուեցաւ բաւական ծանր ու երկար խաղ մը, «Փօլիանայ», որ նոյնպէս յաջող էր: Խաղին նիւթը առնուած էր անգլիական կեանքէ ու այդ պատճառով ալ այնքան հետաքրքրական հանգամանք չունէր: Զարդուած նապաստակ մը եւ շիշ մը շամփանեա աճուրդի դրուելով բարձրացաւ 363 Ֆր.ի: Շահեցաւ Գ. Գ. Անսուրեան, 10 Ֆր. նուիրելով: Աճուրդէն վերջ ներկայացուեցաւ «Ցիսուսի Ծնունդը», փոքրիկ տրամը, որ խիստ հետաքրքրական ու յուզիչ երեւոյթ մը կը պարզէր ներկաներուն: Յետոյ դպրոցի աշակերտներու մասին քանի մը գնահատական խօսքեր բրաւ ուսուցչուհի օր. Ա. Փափազեան: Հանդիսականները գոհ մնացին ուսուցչուհիէն, որ իր կարելին չէր խնայած աշակերտներուն բաժինները սորվեցնելու: Ամէնէն վերջ ներկայացուեցաւ «Կաղանդ պապան», (Գ. Նաւոյեան), որ Նոր Տարուան առթիւ մաղթանքներ ընելէ յետոյ, աշակերտներուն նուէրներ բաշխեց: Կէս գիշերէն վերջ սկսաւ ժողովրդական «հալէն» առաջնորդութեամբ ռատաւ զուռնայի: Երիտասարդները փամփշտակալներու պէս իրար ագուցուած՝ Խարբերդի «հալէն» կը պարէին: Ուրախութիւնը շարունակուեցաւ մինչեւ առտուան ժամը 8ը:

Լեւոն Գեղունի

Յ. Գ. Կրթասիրաց Միութեան կազմակերպած պարգեւախաղէն շահած են հետեւեալ թիւերը.— 293, 175, 177, 147, 228, 146, 203, 321, 231, 340, 382, 144: Դիմել՝ Լ. Գայաճանեան, Epicerie Puits Bivert, Gardanne, B.D.R

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Ճշդում մը

00000

ԼԻՈՆ, 29 դեկտ.— Զարմանքով կարդացինք «Ապագայ»ի 19 դեկտ. թիւին մէջ Լիոնէն գրուած թղթակցութիւն մը, «Խարդախ շնորհակալիք» վերնագրով, որուն բովանդակութիւնը բոլորովին հակառակ է ճշմարտութեան:

Գ. Յ. Շահպազեան Ազգ. Վարչութեան ատենապետ Գ. Գ. Ֆէրմանեանի խանութը այցելելով Լիոնի մէջ բացուած գիշերային վարժարաններու մասին տեղեկութիւն ուզած է, եւ ատենապետը ըսած է հետեւեալը.—

Գաւառական Խորհրդոյ կողմէ եւ «Հայ Մայրերու» Միութեան նիւթական օժանդակութեամբ Լիոնի եւ արուարձաններու մէջ բացուած են հինգ գիշերային վարժարաններ յետագայ վայրերու մէջ.— Տեսին, Գրօն, Մօնշա, Քուր Լաֆայէթ եւ Րիւ տը Պէնկէն. մանրամասնութեամբ արձանագրութիւններն ալ եկեղեցւոյ խորհրդարանը կը գտնուին, այսպէս:

Տեղւոյս Բարեգործականի ատենապետը Րիւ տը Պէնկէնի ծնողքներուն դիմելով առաջարկած է ուսուցչի համար աւելի վճարել, հայթայթելով միանգամայն աղոց բոլոր գրենական պիտոյքը ձրի, պայմանաւ որ իրենց կապուին եւ այդպէս ալ եղած է հակառակ իրենց գրաւոր յայտարարութեան թէ բառ կեդրոնէն եկած հրահանգին գիշերային դասախօսութիւնները օգտակար չէին կրնար ըլլալ...

Անցեալ տարեշրջանին գաւառականի կազմակերպած դպրոցներուն նիւթապէս օգնած է Բարեգործականի մասնաճիւղը, այդ նպատակաւ Բարեգործականի յատկացուած գումարը Ազգ. Վարչութեան սնտուկին մէջ ոչ մտած եւ ոչ ալ ելք եղած է, նոյնպէս մայրերու Միութեան տուած ամսական 200 Ֆրանք գումարը մտած եւ ելք չըլլար Ազգ. Վարչութեան սնտուկին մէջ, այլ ուղղակի մայրերու Միութիւնը Բարեգործականի նման ինք վճարումներ կ'ընէ ստացագրի փոխարէն:

Մայրերու Միութեան ըրած այնքան ազնիւ ժէսթին համար Ազգ. Վարչութեան կողմէ յայտնուած շնորհակալիքը բացարձակապէս տեղին էր, եւ խորապէս կը ցաւինք որ «Ապագայ»ի խմբագրութիւնն ալ առանց խղճահարելու արդէն կռահած է եղեր որ խարդախ? բան մը կայ գործին մէջ:

Երբ Բարեգործականի նման լուրջ հաստատութիւն մը կը դրժէ իր յանձնառութիւնը եւ այդ տագնապալի վայրկեանին օգնութեան կը հասնի Մայրերու Միութիւնը, փրկելով Գաւառականի եւ անկէ ծնունդ առած Ազգ. Կեդր. Վարչութեան վարկը, եւ մանաւորապէս հայ մանուկներուն մայրենի լեզուի եւ տոհմային կրթութեան կենսական գործը, որ տարեշրջանի մը համար եւս կ'ապահովուի, այդքան տարրական շնորհակալիք՝ մըն ալ չյայտնուէ՞ր:

Կարգ մը չարամիտ մարդիկ այնպէս կը կարծէին թէ Բարեգործականի դրժումին վրայ դպրոցները պիտի փակուէին, տեղեակ ըլլալով Ազգ. Վարչութեան սնտուկի դատարկութեան, որուն պատասխանատուութիւնը կը ծանրանայ դարձեալ այդ տառայօղ տեղեկութիւնները տուողներուն վրայ որ մօտաւորապէս 4000 ֆրանք բացով մեզի յանձնեցին վարչութիւնը: Երբ կը տեսնեն որ դպրոցները կանգուն են եւ կանոնաւոր կերպով կը շարունակուին, կատաղութեան նոպաներ կ'ունենան, որով մեր ցաւը եւ արգահատանքը միայն կը յայտնենք հոգեպէս եւ մտաւորապէս անանկ այդպիսի անձերուն

Ի Դիմաց Ազգ. Կեդր. Վարչութեան
Ատենապետ՝ Գ. Գ. Ֆէրմանեան
Ատենադպիր՝ Գ. Ս. Մուրաչեան

Յ. Գ.— Պատճէնը ղրկուած է «Ապագայ»ին:

ՄԱՄՈՒԼ

Հօկին նոր դաւերը

≫≫≫·≪≪≪

«Հայրենիք» դիտել կուտայ խմբագրականի մը մէջ (23 դեկտ.).

— «Ինչպէս յայտնի է Հայրենակցականները քաղաքականապէս չէզոք կազմակերպութիւններ են եւ իրենց մէջ ունին հայկական բոլոր կուսակցութեանց պատկանող անդամներ, որոնք մեր կեանքի մէջ բացառիկ համերաշխութեամբ մը տարիներէ ի վեր աշխատած են կողք կողքի՝ յանուն կրթական կամ հայրենաշէն նպատակներու:

Ցայտնի է նոյնպէս, որ անկէ քանի մը տարի առաջ Հայրենակցականները, ընդլայնելով իրենց գործունէութեան շրջանակը, ձեռնարկեցին գեղեցիկ շարժումի մը, այն է՝ իրենց հայրենի քաղաքներու կամ գաւառներու անունով սկսեցին աւաններ շինել Խորհրդային Հայաստանի մէջ, հոն տեղափոխելու համար իրենց հայրենակիցներու գէթ պզտիկ բեկորները:

Դժբախտաբար այդ շարժումը կարելի չեղաւ ցանկալի չափով մը ընդարձակել այն պարզ պատճառով, որ Խորհ. կառավարութիւնը յամառօրէն աշխատեցաւ շահագործել զայն իբրեւ տեսակ մը զէնք՝ Դաշնակցութեան դէմ պայքար մղելու համար եւ մասամբ ալ անհարկի դժուարութիւններ յարոյց վստահելի մարդոց միջոցներով ու բաղձալի արագութեամբ գործը առաջ տանելու ջանքերուն դէմ,— բան մը, որուն հետեւանքով տեղի ունեցան ահագին մսխումներ եւ առաջ եկաւ մեծ յուսախաբութիւն մեր գաղութին մէջ:

Գաղտնիք չէ, որ այդ յուսախաբութիւնը առաջ բերելու մէջ մասնաւորապէս չարաշուք դեր մը կատարեց Հօկը: Իր ընդվզեցուցիչ միջամտութիւններով ու չարաշահութիւններով ան իր կարելին ըրաւ, վարկաբեկելու համար Հայաստանի մէջ աւաններ շինելու շարժումը եւ անվստահութեան, յուսահատութեան մթնոլորտ մը ստեղծեց այդ շարժման շուրջը:

Բնական է որ Հայրենակցականները, մէկը միւսի ետեւէն, սկսան միջոցներ ձեռք առնել Հօկի դաւերուն դէմ: Եւ այժմ ալ ահա Հօկը յուսահատական ճիգեր կ'ընէ իրեն դէմ բարձրացող հանրային ցասումը կասեցնելու համար: Օգտուելով Եռագոյնի դէմ եկեղեցիի միջոցով սկսուած ազգաքանդ պայքարի առիթէն՝ ան կ'աշխատի «միացեալ ճակատ»ի կառքին լծել նաեւ Հայրենակցականները: Հօկը այնքան առաջ կ'երթայ, որ կը սպառնայ Խորհ. Հայաստանի եւ հոն աւաններ շինելու շարժումին թշնամի նկատել բոլոր անոնք, որոնք ընդառաջ չեն երթար իր կոչերուն:

Ուրիշ խօսքով՝ բոլոր անոնք, որ չեն ուզեր դաւաճանել հայ ազգային Եռագոյն դրօշին, չեն ուզեր մասնակցիլ եկեղեցիի շուրջը ծագած երկպառակութեանց եւ չեն ուզեր բռնել Ղեւոնդ խառնակիչ արք.ի կողմը, Հօկի սպառնալիքին համաձայն, չպիտի թոյլատրուին մասնակցելու Հայաստանի շինարարական ձեռնարկներուն:

Աւելին. Հօկը կը պահանջէ որ՝

ա) Բոլոր Հայրենակցական միութիւնները դառնան Հօկի օժանդակ մարմիններ եւ իրենց բոլոր դրամները անոր միջոցով ղրկեն Հայաստան.

բ) Հայաստանի բարեկամ նկատուելու համար իբրեւ հնազանդութեամբ այսուհետեւ կատարեն Հօկի հրամանները:

Այս բոլորը կասկած չեն ձգեր, որ Հօկը, Ռամկավարներու աջակցութեամբ, կ'աշխատի այժմ Հայրենակցականներն ալ նետել նոյն պառակտեալ վիճակին, որուն մէջ կը գտնուի արդէն հայ եկեղեցին, նոյն Հօկեաններու եւ Ռամկավարներու ազգադաւ ջանքերուն հետեւանքով.

Այս քանդիչ ձգտումին դէմ պէտք է ամենայն վճռականութեամբ պայքարին բոլոր անոնք, որոնց համար թանկ է Հայրենակցականներու գոյութիւնը: Իսկ անոր լաւագոյն միջոցը քաղաքական չէզոքութիւն պահել ու Հօկի դաւադրական «միացեալ ճակատ»էն հեռու մնալն է»:

ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ ՑԱՆԿԸ

ooooo

ՏԵՍԻՆ — Հայ բողոքականաց աղօթարան, 50 աշակերտ, երկուշաբթի եւ չորեքշաբթի ժամը 5 եւ կէսէն 7 եւ կէս. ուսուցչուհի Տիկ. Տիրուհի Հէքիմեան: Վարժարանին հոգաբարձութիւնը յանձնուած է տեղւոյն Սեբաստիոյ Նահանգային Ուսում. Միութեան:

ԳՐՕՆ.— Հայէչեան բնակարան. 18, Rue des Roses, աշակերտ 20. Հինգշաբթի եւ կիրակի առաւօտեան ժամը 10—12. ուսուցչուհի Օր. Սիրուհի Գայտարեան. բնակարան ձրի.

ՄՕՆՇԱ.— Յ. Կիւլպէնկեան բնակարան, 15, Rue Jeanne d'Arc, աշակերտ 15, ուրբաթ օր ժամը 6—8. ուսուցիչ Գ. Ա. Կիւլպէնկեան. բնակարան եւ ուսուցիչ ձրի: Նաեւ Քիրազեան բնակարան, 14 Rue Germain Davis, աշակերտ 7. ուրբաթ օր ժամը 8—10. ուսուցիչ Գ. Ա. Կիւլպէնկեան. ուսուցիչ եւ բնակարան ձրի:

ՔՈՒՐ ԼԱՖԱՅԷԹ.— Ֆրանսական վարժարան. 50 աշակերտ, երեքշաբթի ժամը 7—9, ուսուցչուհի Տիկ. Սէթեան, կարգապահութիւնը յանձնուած հայ արիներու, վարժարանը ձրի:

ՌԻՒ ՏԸ ՊԷՆԿԷՆի վարժարանին ուսուցիչը որ Գ. Մոմճեանն էր, վերջերս Բարեգործականը ինք ստանձնած ըլլալով Գ. Մուրաչեանը ուսուցիչ կարգած է.

(Կնիք)

ԿԱՆԽԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ

(«ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՒԱՔԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԱԽԱՂԻՆ ՄԱՍՆԱԿՑԵԼՈՒ ԻՐԱՒՈՒՆՔՈՎ)

ՑԱՆԿ ԹԻՒ 13

ՕՊԻՒՍՈՆ, Հ. Քիւզեան:
ԱՌՆՈՒՎԻԼ, Օննիկ Եազուպեան:
ՍԷՆ ՄԱՐԹԷՐԻ, Կրէկուր Գէլէյեան:
ԲՐԼՕԶՕ, Յակոբ Աւագեան:
ԹԷՀՐԱՆ, Գ. Գաբրիէլեան.
ԺՈՒԱՆՎԻԼ, Թորոս Գարակէօզեան:
ՓԱՐԻԶ (1), Ստեփան Գուշափեան
ՓԱՐԻԶ (9), Կարապետ Խաչիկեան:
ՓԱՐԻԶ (9), Տէր. Իզմիրլեան:
ՓԱՐԻԶ (9), Զ.:
ԻՍԻ, Ե. Ա.:
ՓՈՆ Թ'ԷՎԷԿ, Թ. (Բ. վճարում):
ՆԻՍ, Յ. Ն.:
ՌՕՄԱ, Ս. Տ. Ա.:

ՄՏԵՐՄԻԿ ԲՈՒՇԵՐ

ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆԻ ՀԱՐՍՆԻՔԸ

Սեբաստիան երկու մեծութիւններու, զէնքի հերոսին՝ Մուրատին եւ գրչի հերոսին Վարուժանի — ազգանուէր ու անձնուրաց շունչին, խօսքին, հրահանգին, քարոզչութեանը անձնատուր, ընկերային բարեկիրթութեան ճամբան բռնած, հաւաքական ուժերով կը կազմակերպուէր օրէ օր, եւ կը վազէր միամիտ բայց ինքնավստահ դէպի նոր յաղթանակներ, կ'իջնէր դոյամարտի կրկէսը առանձին քայլերով.

Վարուժան եւ Մուրատ, երկու անմահներ, միասին, անբաժան, նոյնացած ցեղին արմատներուն, մին դիւցազն եւ միւսը դիւցազներգակ, վեհանձնութիւնը կը շեփորէին անխոնջ, անվհատ եւ աննկուն:

×

Արաքսիին հայրիկը, ունեւոր եւ ազնուական, աւանդապահ եւ բարի, իր հոգեհատոր դուստր ցանկութեան ընդառաջ երթալով, կը հաւանի Վարուժանը իբր այցելու դաստիարակ հայերէնի եւ ֆրանսերէնի՝ տուն հրաւիրել, ապագայ գիտակից հայ մայրը պատրաստելու նախանձախնդրութեամբ:

Վարուժան կ'ընդունի իրեն եղած առաջարկը, նախ իր տնտեսական վիճակը հաւասարակշռելու եւ յետոյ իր պատրաստած անտիպ տաղերուն հրատարակութիւնը փութացնելու կրկնակի նպատակներով

Առաջին իսկ այցելութեան, Վարուժան տեղեկացաւ որ Արաքսին օրօրոցէն իսկ կապուած է իր ճակատագիրը Մ.ին, պէշիկքէրթմէ նշանուած է, իր կամքէն անկախ, համաձայն իր ծնողներուն ցանկութեան:

Վարուժան իր համեստ, լուրջ, չափաւոր եւ ազնիւ վարքուբարքով, իր մտքի պաշարով եւ արտայայտուելու պերճախօս ձեւերովը, կամաց կամաց կը սկսի իր կամքէն անկախ իշխել Արաքսիի սրտին, բոցավառել սիրոյ կրակը, դառնալ Արաքսիի իտէալը: Եւ «նշանուած» սէրը անխօս ու աններդաշնակ, կը խորտակուի, տեղի կուտայ հզօրագոյնին:

Արաքսիի հոգին կը հագնի արշալոյսի բոցէ շապիկը, ներքին գոյացումները, հող ու մայր կը սկսին արտայայտուիլ ինքնաբուխ եւ անմրմունջ:

Վարուժանը կը նշմարէ, բայց սիրոյ ճառագայթները կը սփռուին իր սրտին ու քնարին, եւ թաքուն զգացումներ սիրոյ սիրտ ճամբայ կ'ընեն, դասերը եւ դասագիրքերը նշխարի, մասունքի տուփերու նման կը բացուին ու կը մատուցուին դողդղալից եւ սրտաբուռն: Երկու երիտասարդներու աչքերը չէչտակի իրարու կը հանդիպին, երկու թարթիչներու տակ տարփանքը իր բոյնը կը սրսկէ, հոգիները լռութեան մէջ պերճախօս կը դառնան, մատները իրար կը հպին, եւ յետոյ երկու բոցավառւող շրթունքներու վրայ, առաջին եւ անխարդախ սիրոյ համբոյրը կը թառի:

Վարուժան կը հագնի ինքնադատ դատաւորի շապիկը, կը սկսի դատել լրջօրէն հանգամանքները, հաշուի կ'առնէ ժողովրդական կարծիքը, նժարի մէջ կը դնէ իր երազները, իր իտէալը, Մ.ի հոգեկան վիճակը, երկու ընտանիքներու յարաբերութիւնը, եւ կը վարանի: Կը փորձէ մոռնալ, աչքերը կը փակէ չտեսնելու համար Արաքսիի գեղեցիկ դէմքը, խոր աչքերը, կարապի վիզը, ականջները կը գոցէ չլսելու համար Արաքսիին ոսկեհնչուն ձայնը, սիրոյ մրմունջները, տարփակէզ հառաչանքները: Ի զո՜ւր մուսաներու վերադարձի բոլոր ճամբաներուն վրայ կը կենայ Արաքսիին հասակը, կը տարածուին անոր բազուկները, կը լսուին անոր կանչերը:

Վարուժանի սրտին վրայ, ներշնչումներուն մէջ, Արաքսին, տիրական կը դառնայ, եւ ամէն տաղ, ամէն երգ իր միտքէն, ուղեղէն ծնած, ամէն վանկ իր շրթունքներէն թռած, կ'երկնէ սէրը եւ համբոյրը սիրածին:

Արաքսին սակայն անձնատուր սիրոյ մոլեգնութեան, կը հեգնէ բոլոր հաշիւները, քաջօրէն կը մերժէ հին սէրը, կը ծրարէ հապճեպով տարիներ շարունակ իր կուրծքին մերկութիւնը համբուրող ոսկիները, կը հաւաքէ գրեմելանները հնչեղ, եւ անվարան ետ կը ղրկէ Մ.ին: Արաքսի կը յայտնէ իր վճիռը ծնողքին

Ընտանեկան ներքին խաղաղութիւնը կը փոթորկի:

Բոլոր զինքը շրջապատողները, ծնողքը, ազգականները կ'աշխատին համոզել որ ետ կենայ Արաքսին իր յիմար վճռէն, չանդրադառնալ ընտանեկան աւանդութիւնները եւ չդժբախտացնէ երկու ընտանիքներ.

Ի զո՜ւր...

Արաքսին անդրդուելի կը մնայ:

— Աւանդութիւնները պահեցէք ձեզի համար, կը պոռայ մօրը երեսին, ես չեմ կրնար կեանք մը ամբողջ զոհել դիպուածին, աւանդամոլութեան

Ոսկէ կամուրջը կը փլի երկու ընտանիքներուն միջեւ:

Արաքսիի մայրը լալագին եւ վշտահար կը կրկնէ.

— Անօթի վարժապետին, թափառական երգչին ետեւէն մի երթար, խեղճ կ'ըլլաս, անօթի կը մնաս, թշուառ կ'ըլլաս, վերադարձիր հին սիրոյդ, Մ. հարուստի զաւակ է, պատուով տնտեսական դիրք ունի, ծանօթ մարդու զաւակ է, գթա իրեն, գթա ծնողքիդ:

Արաքսի անդրդուելի է:

Գինովցած Վարուժանով, արբեցած անոր սիրով, կառչած անոր փառքին, աչքերը գետին գամելով

— Կը նախընտրեմ թշուառութիւնը, եթէ այդ է ճակատագիրս եւ կը պաշտեմ գաղափարի մարդը որ կրնայ շահել սրտիս տրոփիւնը, մի կաշկանդէք ազատութիւնս:

Բաղդը ծանօթ է այժմ դէպքերու մանրամասնութեան: Բամբասանքն ու բանադրանքը ոչ չափ ունին եւ ոչ ալ սահման: Վարուժանը խաչը կը հանեն եւ Մ.ի ընտանիքը իր դիրքով, իր շրջապատով ու դրամներով կը հրահրէ ամբոխին վրէժխնդրութիւնը:

Վարուժան կը խորհրդակցի իր մտերիմներուն հետ: Կը շրջապատուի իրեններով, մտաւորական ընկերներով: Մուրատը կը ծառանայ, Մուրատը պաշտպան կը կենայ գրչի հերոսին: Մեծութիւնները մեծութիւններու կը կառչին: Կամքի ազատութեան ջատագովները կ'ոգեւորեն Վարուժանը:

Սակայն Վարուժան տխուր է եւ միտքը ալեծուփ: Օրերով չէ տեսած Արաքսին, կը խորհի թէ որքան բանադրուած պէտք է ըլլայ, որքան լուտանքի եւ նախատինքի արժանացած:

Եւ ճիշդ այդ մտածումներուն մէջ տարուբեր, այդ օրն իսկ գրի կ'առնէ իր ԳՐԳԱՆՔԸ, անոր որ պիտի գայ:

ԼԵՒՈՆ ԼԱՆԻՍ

(2)

քաղաքին աչքերը լեցուեցան։

Կիրակի օր խուզարկութեան ենթարկուեցան «Լա Վօլոնթէ» օրաթերթին եւ «Գէք է Օնկլ» շաբաթաթերթին խմբագրատունները։ Այդ առթիւ բազմաթիւ կարեւոր թուղթեր բռնուեցան։

Ապահովութեան Տեսչութիւնը երկար հարցաքննութեան մը ենթարկեց «Ամփիոն» թատրոնին տնօրէնը, Գ. Հայոթ, որ փախած, բայց յետոյ երեւան ելած էր։ Հարցաքննութեան առեն շատ նեղուեցաւ եւ այն տպաւորութիւնը ձգեց թէ շատ բան գիտէ, բայց չուզեր ըսել։ Դատաւորը կ'ուզէր հասկնալ ոչ միայն Սթավիսքիի հետ ունեցած կապակցութիւնը, այլ եւ անոր թաքստոցը։ «Ամփիոն»ի տնօրէնը Սթավիսքին վերջին անգամ տեսեր է դեկտ. 25ին, Քլարիճ պանդոկէն մեկնելէ 48 ժամ յետոյ։ Սթավիսքի հեռախօսով ժամադրութիւն տուեր է Կաֆէ Դէն Լոզարի մօտակայ մէկ սրճարանին մէջ, եւ մինչեւ կէս գիշեր խօսեր են։ Գերխաչագողը խռովեալ է թէ այլ եւս ամէն բան վերջացած է, նոյն իսկ անձնասպանութեան խօսք ըրած է։

Վերջին լուրերու համաձայն, Սթավիսքիի հետքը գտնուեր է Սէվրագի մէջ (Հօթ Սավուա)։ Ուրիշներ ալ կը պնդեն թէ Փարիզէն դուրս չէ ելած։

Երեսփ. ժողովը կը բացուի Հինգշաբթի օր։ Այս առթիւ պիտի լլէ բազմաթիւ հարցադրումներ

Գ. Տարիուս, «Միտի» թերթին տնօրէնը, կասկածելի նամակ մը ուղղած ըլլալով «Լա Վոլոնթէ»ի տնօրէնին, իր խմբագրատան մէջ ալ խուզարկութիւն մը կատարուեցաւ եւ շատ մը թուղթեր բռնուեցան։ Նոր հարցաքննութեան մը ենթարկուեցաւ Գ. Տիւպառի, «Լա Վոլոնթէ»ի տնօրէնը, որ մեծագումար դրամ առած էր Սթավիսքիէն, փոխան... ծանուցման։

Թրքական հնգամեակը

Էօնկիւրիէն կը հեռագրեն յունուար 7 թուականով.—

Իրազեկ աղբիւրէ կը հաստատեն թէ նախարարական խորհուրդը լրացուցած է տնտեսական հնգամեայ ծրագրին մշակումը։ Այս առթիւ թունդ վիճաբանութիւն մը բացուած է թրքական երկու թերթերու միջեւ։

Ծրագրին գլխաւոր գիծերը հրատարակութեան պիտի տրուին վաղը։ Ելմտական մասը փետրուարին յետաձգուած է եւ պիտի ուսումնասիրուի 1934ի ելմտացոյցին հետ զուգընթաց։ Երեք նոր գործարաններ պիտի շինուին «Իշ» դրամատան կողմէ, իսկ 12 գործարաններ՝ պետութեան կողմէ, ուրիշ դրամատան մը ղեկավարութեամբ։ Այս հնգամեակով, կը պետականացուին թրքական գլխաւոր ճարտարարուեստութիւնները։ Ծրագրին գործադրութեան պիտի յատկացուին 42 միլիոն ոսկի, ինչպէս եւ խորհրդային իշխանութեան խոստացած տասը միլիոն տոլարը։

(Շարունակելի Գ. էջէն)

ՓԱՐԻԶ (19), Սարգիս Մելքոնեան։
ՓԱՐԻԶ (13), Լուբեր Ֆէնէրճեան։
ՓԱՐԻԶ (5), Տիկ. Զաքարեան (Ա. ի միջոցաւ)
ԺՈՒԱՅՆՕԶ, Ստեփան Մարկոսեան։
ՖՕՆԹԷՆ ՍԻՒՐ ՄԱՐԹԷՆ, Կարապետ Քիրլեան։
ԱՆԻԷՌ, Մեսրոպ Տէր Գրիգորեան։
ՓԱՐԻԶ (20), Յովհաննէս Վարդանեան։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Տիգրան Ստեփանեան.
ԲԸՄՈՒԼԷՆ, Նշան Յակոբեան։
ՕԼՕՄՈՒԿ, Ն. Պարոնեան։
ՍՈՒՐԱՊԱՑԱ, Դուրեան գրատուն։
ՏՕՄ ՏԸ ՄԵՆԻԼ, Ե. Թաշճեան։
ՇԱՎԻԼ, Պաղտասար Պալեան։
ՔԱՇԱՆ, Սեդրակ Գարակէօզեան։
ՔԱՇԱՆ, Մկրտիչ Համբարձումեան։
ՓԱՐԻԶ (18), Գրիգոր Նազարէթեան։
ՔՈԼՈՆՊ, Օննիկ Երամեան։
ՊԻՑԱՆՔՈՒՌ, Խաչիկ Փաստրմաճեան։
ՍԷՆ ԺԷՐՄԷՆ ԱՆ ԼԷՅ, Յովհաննէս Թորոսեան։
ԻՍԻ, Յակոբ Թումայեան։
ՔՈԼՈՆՊ, Տիկ. Աւեան։
ՓԱՐԻԶ (20), Վահրամ Արսէնեան։
ՎԻԼՖՐԱՆՇ ՍԻՒՐ ՄԷՌ, Միսաք Զօլաքեան։
ՍԷՆ Թ'ՕՊԱՆ, Յակոբ Խաչիկեան։
ՓԷԱԺ ՏԸ ՌՈՒՍԻՅՈՆ, Յ. Թաշճեան։
ՊԼԻՏԱ, Գ. Արզումանեան
ՏԵՍԻՆ, Պօղպանեան։
ԺԱՆԹԻՅԻ, Վ. Ա.
ՓԱՐԻԶ, Ալիքսանեան Ստեփան։
ՔԱՍԱՊԼԱՆՔԱ, Աւետիս Զաքրեան։
ՎԻԷՆ, Ներսէս Խաչիկեան։
ՓԱՐԻԶ (20), Տիրայեան։
ՍԷՎՐԱՆ, Երանոս Գարամանուկեան։
ՍԷՎՐԱՆ, Վահրամ Քէօսէեան։
ԻՍԻ, Գափամաճեան եղբարք։
ՓԻԼԻՓՎԻԼ, Գրիգոր Զանազեան.
ՄՈՆՖԼԷՐԱՆ, Ազատ։
ՍԷՆ ԼՈՒ (Մարսէյլ), Մովսէսեան Յ.
ՄԱՐՍԷՅԼ, Թիֆլիս Գալուստեան.
ԱԼՖՈՐՎԻԼ, Յովհաննէս Տէր Յակոբեան։
ՎԻԼԺՈՒԻՖ, Տիկ. Պետիկեան։
ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ, Ճապուրեան։
ՌԱՊԱԹ, Յարութիւնեան եղբարք։
ՌԸՆԱԺ, Ա. Թուզլուեան։
ՊԱՆԵԷՕ, Լեւոն Տօնիկեան։
ՊՕՐԸՔԷՌ, Հայկ Անէմեան (Թ. վճարը)։
ՔԱՆՏԻԱ, Ա. Միքայէլեան։
ՔԱՇԱՆ, Պօղոսեան.

ՆԻՍ, Յ. Ն.— 70։
ՊԷԼՖՈՐ, Ս. Ո.— 70։
ՓԱՐԻԶ, Տիկ. Զ. (Ըբքէլեն Ա.ի միջոցաւ) 140։
ԺՈՒԱՆՎԻԼ, Ս. Մ.— 35։
ՖԱՆԹԻԷՆ, սիւր ՄԱՐԹԷՆ, Կ. Ր.— 100.
ՊՕՍԹՕՆ, Կ. Խաչ.— 5 տոլար։
ԱՆԻԷՌ, Ա. Ա.— 70 փրանք
ՄԱՐՍԷՅԼ, Տ. Ս.— 140։
ՌԸՄՈՒԼԷՆ, Ն. Յ.— 70
ՕԼՕՄՈՒԿ, Ն. Պ.— 277։
ՍՈՒՐԱՊԱՅԱ, Դուրեան Գր.— 150.
ՏՕՄ ՏԸ ՄԵՆԻԼ, Ե. Թ.— 140։
ՔՈԼՈՄՊ, Օ. Ե.— 70։
ՎԻԼՖՐԱՆՇ ՍԻՒՐ ՄԷՌ, Մ. Զ.— 35։
ՍԷՆ Թ'ՕՊԱՆ, Յ. Խ.— 140։
ՓԷԱԺ ՏԸ ՌՈՒՍԻՅՈՆ, Յ. Թ.— 35։
ՊԼԻՏԱ, Գ. Ա.— 140։
ՏԷՍԻՆ, Պօղ.— 70։
ՓԱՐԻԶ (12), Տ.— 70
ԻՍԻ, Գափ.— 70
ՔԱՍԱՊԼԱՆՔԱ, Վ. Ծ.— 140։
ՓԻԷՐՖԻԹ, Կ. Ճան.— 35։
ՇԷՐՊՈՒՐԿ, Հանտ.— 35։
ՄՈՆՖԼԷՐԱՆ, Ազատ.— 140.
ՍԷՆ ԼՈՒ (Մարսէյլ), Մովս.— 80։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Թ. Գալ.— 70։
ԱԼՖՈՐՎԻԼ, Յ. Տ. Յ.— 35։
ՆԻՍ, Մ. Ա.— 100
ՎԻԼԺՈՒԻՖ, Տիկ. Պ.— 210։
ԱՊԻԼԻ, Յ. Ա.— 25։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղին պարբերական դասախօսութիւնը այս Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին։ Կը դասախօսէ Գ. Արշաւիր Խանէտանեան։ Նիւթ՝ կամքի մշակումը։ Կը հրաւիրուին անդամներն ու փափաքողները։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Տէյիրմէնճեան, Մարիամ Տէյիրմէնճեան, Տէր եւ Տիկին Խաչիկեան եւ ազգականները շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին՝ ՍՏԵՓԱՆ ՏԷՅԻՐՄԷՆՃԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ։

Տօնածառ

Սէն Ք'էթիէնի Կ. Խաչի մասնաճիւղի հանդէսը սրահի չգոյութեան պատճառաւ յետաձգուած է Յունուար 14ին Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2 30ին, Սալ «Ժան-Տարք»ի մէջ, ուր պիտի ցուցադրուի շարժանկար եւ տեղի պիտի ունենայ նուիրաբաշխութիւն, դպրոցի աշակերտներու կողմէ երգ, մեներգ եւ արտասանութիւններ։

ԿԱՐԵՒՈՐ

Ծանօթ օրիորդ մը կը ստանձնէ ֆրանսերէնի, անգլիերէնի, գերմաներէնի եւ հայերէնի դասեր տալ տուներու մէջ։ Դիմել Յառաջի վարչութեան։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՕՊԻՒՍՈՆ, Ք.— 140։
ՊԷՐ ԼԱ ՊՕՍԿ, Վարդ.— 70։
ԱՌՆՈՒՎԻԼ, Մաղ.— 30։
ԼԻՈՆ, Բիլ.— 70։
ՍԷՆ ՄԱՐԹԷՐԻ, Կ. Վ.— 60.
ՔՐԷՕԶՕ, Ա. Ա.։ 35։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գարծ.— 765։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Ա. Ա.— 140։
ԹԷՀՐԱՆ, Գ. Գ.— 100։
ՓՈՆ Թ'ԷՎԷՔ, Թագ.— 70։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Էնկիւրիցի Միհրան Քէշիշեան, որուն հետքը կորսուած է Իզմիրի աղէտէն յետոյ, կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուի Փարիզ։

Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Յառաջի վարչութեան։

— Եօզկատցի Հայրապետ Յովսէփեան, 7 — 8 տարի առաջ կը գտնուէր Փարիզ եւ կամ արուարձաններ։ Հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր եղբօրը՝ հետեւեալ հասցէով.— Rupen Hovsepian, C/o H. Mooradjian, 183 Eddy Street, Providence, R.I. U.S.A.:

— Կը փնտռեմ հօրեղբայրս Հաճի Պետրոս Շէնիկեան, մօտաւորապէս 60 տարեկան, արհեստով անուշավաճառ (փաքլաւաճը) որ կը գտնուի Ամերիկա, 40 տարիներէ ի վեր։ Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր եղբօր աղջկան Տիկին Մարիցայ Մոճաւեանի ծնեալ Շէնիկեան, 27 Avenue Claude Maillat. Arnouville - les - Conesses. (S. et O.), France:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ. ԳՐԱԿԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԻԼԻՔ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 10 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1934

10 Janvier 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2391

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՄՈՒՐ ԲՌՆԱԾ ԵՆՔ ՁԵՐ ՕՁԻՔԷՆ

Նախ՝ ճշդում մը.— Երէկուան խմբագրականին մէջ, ռամկավար պաշտօնաթերթին մէկ ելոյթը յիշած ատեն, բառ մը վրիպած էր: Ըսած էինք՝ « բաղդատել Թրքական սարսափներուն հետ »: Պիտի ըլլայ՝ «Թրքական սարսափներու մէկ դրուագին հետ»:

Պատմութիւնը այս է,— խուժանապետութեան բերանը խմացեր է թէ՝ Համիտեան ջարդերու օրերուն, «գտնուեր է գազանացած խուժանին մէջ Թուրք մը, որ իր զոհերէն մէկուն վրայ խոյացած պահուն՝ յանկարծ սարսուռ մը զգացած է, երբ նկատեր է որ ան իր աղօթքովը յափշտակուած է »:

Այս կասկածելի պատմութիւնը յիշելով, « Ապագայ » կ'եզրակացնէր

— «Ուրեմն սուլթանական հաշիշով խղդայացած եւ անոր մոլեգնութեամբ թունաւորուած թուրք խուժանին մէջ գտնուեր է մէկը. որուն մէջ գէթ վայրկեան մը արթնցեր է մարդկային զգացումը »:

Մինչդեռ, դեկտեմբեր 24ի արարողութեանց պահուն, «Թուրք ամբարտաւ, սարսուռը հետու փախաւ հայ ամբարտաւ...»:

Մնացեալին պատասխանը տուած ենք արդէն:

×

Ինչո՞ւ կ'ամբաստանենք ռամկավարները: Ինչո՞ւ անդադար կը յիշեցնենք սկզբնական մեղքը, եւ «բարդ ծալքերը», որոնց տարբերն անգամ սարսափ կ'ազդեն մեր խունկապաշտ հակառակորդներուն:

Հետզհետէ պիտի յիշենք շարք մը փաստեր, եզրակացութիւնը ձգելով հանրութեան:

Այդ փաստերը պիտի շարենք ոչ թէ արդարացնելու համար գործուած խժդժութիւնը, այլ ապացուցանելու համար թէ մարդիկ ինչպէս մթնոլորտ կը ստեղծեն գիտակցաբար եւ յամառ բթամտութեամբ: (Այսօր իսկ, դեռ ոչ մէկ բան չըստացանուած, անոնք վատօրէն եւ գլխիվայր խրած են այդ « նուիրական » խաչակրութեան մէջ):

Ի՞նչպէս ծագեցաւ Ղեւոնդ արք. ի խնդիրը:— Ազգային խորհրդանշան մը վար առնելով:

Հոգեւոր հովիւ մը իրաւունք ունէ՞ր Շիքակոյի ցուցահանդէսին երթալու եւ « սքանտալ » յարուցանելու:— Ոչ:

Որ եւ է յանձնախումբ իրաւունք ունէ՞ր դրօշի հարց յարուցանելու, միջազգային արուեստահանդէսի մը մէջ:

Կարդացէք Ամերիկայի պաշտօնաթերթներուն օրկանը, «Կոչնակ», որ այս հարցին մէջ սկիզբէն ի վեր ռամկավարներու եւ Ղեւոնդ արք. ի կողմը բռնած է, եւ որ սակայն տեղ տուած էր հետեւեալ հարցումներուն. (Կը քաղենք ամբողջական յօդուածէ մը).

— Հայրենակարօտ եղբայրներէ ոմանք կը տենչան իրենց կարօտի պապակը գովացնել եւ յայսի նորշնչումներ քաղել իրենց հայրենիքի եռագոյնը պարզելով: Ի՞նչ վնաս կուգայ այս անմեղ երեւոյթէն: Ոչ աստուածային օրէնքը, ոչ ալ մարդկային օրէնքը կ'արգիլեն այդ:

— Կացութիւնը այսպէս ըլլալով գոնէ Ամերիկայի մէջ, Հայերու տեղական ոչ-ընտրուած յանձնախումբ մը ինչո՞ւ օրակարգի խնդիր ըրեր՝ Հայոց դրօշակը զանց ընելու հարցը եւ առավ վիրաւորեր մեծ չափերուն ռուսական զգացումը եւ հայ ժողովուրդը ամօթապարտ վիճակի հասցներ:

— Միթէ աւելի թանկագին գոհար մը կարելի՞ է գտնել քան ամբողջ հայ ժողովուրդին արեամբ գնուած ազատութեան խորհրդանիշը, դրօշակը: (Հայաստանի Կոչնակ, 21 հոկտ. 1933):

Ղեւոնդ արք. ի այս անխորհուրդ քայլէն յետոյ, որ յանդգնութիւն էր ստորագրած բուռն արտայայտութեանց եւ ամբողջ գաղութին պառակտման, ի՞նչ դիրք բռնեց ռամկավար կուսակցութիւնը: (Միւսներու մասին չենք խօսիր, որովհետեւ եթէ ռամկավարները իմաստուն եւ պարկեշտ ըլլային, անոնք չպիտի համարձակէին այսքան յառաջ երթալ, մարտակոչի խորհրդանշան դարձնելով Հոգեւոր հովիւը):

Այսպէս, ռամկավարները, պար բռնելով Ղեւոնդ արք. ի բոլորտիքը, սայթաքումէ սայթաքում գլորեցին զայն:

Ղեւոնդ արք. ապրիլեան պատօնին առթիւ ալ ելոյթ մը ունեցած էր, արգիլելով իր պաշտօնակիցներուն մասնակցութիւնը: Այս առթիւ Երեւան. ժողովը (պատմականօրէն շատ առաջ), յանդիմանած էր զինքը, վերցնելով այդ արգելքը եւ առաջնորդը հրապարակաւ խոստացած էր յարգել ժողովին կամքը:

Եւ սակայն, ռամկավարները արթո՞ւն կը հսկէին, չարունակ նոր խելքեր սորվեցնելով:

Անոնք, յամառ հետեւողականութեամբ, չարունակեցին մոլորեցնել եւ չփացնել, իր պատեանէն դուրս հանել զոհը, զայն բարձրացնել իր փիլոնէն եւ վեղարէն ալ վեր, իբրեւ նոր առաքեալ մը, իրենց լեզուով՝ իբրեւ «պարտականութեան գիտակցութիւնն ու քաջութիւնը ունեցող մարդը»:

Այն աստիճան որ, Շիքակոյի անպատիւ ելոյթէն յետոյ, երբ Երեւան. ժողովը պատասխանատուութեան կանչեց զինքը, իբրեւ ինքնագլուխ գործեր կատարող, հոգեւոր հովիւը խեղճացած՝ կը յայտարարէր թէ ինք միշտ յարգանք ունեցած է եւ ունի ազգային դրօշին հանդէպ, բայց միեւնոյն. ատեն հետեւեալ նամակը կ'ուղղէր Հօկի Կեդր. Վարչութեան.

— «Շիքակոյի ցուցահանդէսին Հայկական Օրուան եռագոյն դրօշի գործածութիւնը Հայաստանի ներկայ պետական կազմին դէմ ըմբոստական եւ արհամարհական ցոյց մը նկատած ըլլալուս, արգիլեցի»: (1933 յուլիս 19):

Մի՛ հարցնէք թէ ի՛նչ հանգամանքով: Մեղքցէք միայն:

Այս ելոյթները եւ դեռ ուրիշ անխորհուրդ քայլեր փոխանակ խելքի բերելու ռամկավարները, որպէսզի չափաւորութեան հրաւիրեն հոգեւոր հովիւը, ընդհակառակն մղեցին զանոնք անոր ոտքը գետնէն կտրելու եւ դարձնելու «արի» առաջնորդը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՍԹԱՎԻՑՔԻ ԱՆՁՆԱՍՊԱՆ ԵՂԱՒ

Դատրայի նախարարին հրաժարումը

ՈՒՐԻՇ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Սերժ Ալեքսանդր Սթավիսքի, գերխաչագողը որ անհետացած էր դեկտ. 26էն ի վեր, գտնուեցաւ Հօթ Սավուայի մէջ, ինչպէս գրած էինք երէկ:

Գաղտնի ոստիկաններ իր հետքերուն հետեւելով, երկուշաբթի օր գտան թաքստոցը որ կը գտնուի Շամօնիի մէջ

Դեկտ. 26ին, փարիզեան լրագրող մը, Փիկալիօ, Շամօնիի մօտակայ գիւղերէն Սէրվող հանդիպելով, յարկաբաժին մը կը վարձէ «իր բարեկամներուն համար»: Յաջորդ օրը, երկու այցելուներ կը ներկայանան եւ քառ օրինի կը յեցնեն արձանագրութեան թուղթը, մէկը՝ իբրեւ ձեռնարկու Վուա, միւսը՝ Թոֆայէլ Փըթի, փաստաբան Փարիզի վերաքննիչ ատեանին մէջ: Այս առթիւ հասցէներ կուտան Փարիզի մէջ եւ կը տեղաւորուին Պ. Փիկալիօյի հետ:

Մինչ Պ. Վուա աղատօրէն կը պտտէր, իր ընկերը փակուած կը մնար առաջին յարկի սենեակի մը մէջ եւ տանտիրուհին երբեք չէր կրցած տեսնել զայն. Ճաշի ատեն, խոհարարուհին կերակուրները ափսէի մը մէջ դրած կը բերէր եւ Փիկալիօն էր որ սենեակ կը տանէր: Ամէն ճաշէ յետոյ, խոհարարուհին տասը ֆրանքի պարգեւ կը ստանար:

Դեկտ. 29ին, միջնորդը, Պ. Վուա, Փարիզ մեկնեցաւ: Այդ միջոցին տանտէրն ալ կայարան կը գտնուէր եւ աչքին զարկաւ կասկածելի մարդ մը որ կարծես պարտկուիլ կ'ուզէր: Այս մարդը կանչեց Պ. Վուան, քանի մը խօսք ըսնյաց եւ հեռացաւ:

Դեկտ. 31ին, միջնորդը վերադարձաւ ընկերակցութեամբ վայելչագեղ կնոջ մը: Յաջորդ օրը, կինը մեկնեցաւ, իսկ յունուար 2ին Փիկալիօն իր կարգին Փարիզ ուղեւորուեցաւ եւ յունուար 5ին վերադարձաւ, ընկերակցութեամբ իր կնոջ եւ երկու աղջիկներուն: Այս բոլորը անցուդարձերու պահուն խորհրդաւոր հիւրը երբեք չէր երեւար:

Մինչ այս մինչ այն, գաղտնի ոստիկանները լրացուցիչ տեղեկութիւններ ստանալով, ուղղուեցան Շամօնի, եւ տեղական ոստիկանութեան հետ աչքէ անցուցին պանդոկներու եւ վիլլաներու արձանագրութիւնները: Այս առթիւ գիտեցին որ «Վիէօ Լօժի» կոչուած վիլլային մէջ, ուր իջած էր խորհրդաւոր անծանօթը, արձանագրութեան գիրերը եւ ծննդեան թուականները շատ կը նմանին փնտռուած անձերու ձեռագիրներուն: Ասոր վրայ, քանի մը ոստիկան գինուորներ գնելով վիլլային շրջակաները, հետապնդող ոստիկանը տանտիրոջ հետ մտաւ ներս, քանի մը սենեակ վարձելու առաջարկութեամբ: Ու գիտցան որ, բոլոր սենեակներուն դուռները բաց էին, բացի գետնայարկի ննջարանէ մը որ ներսէն կղպուած էր: Համոզուելով թէ խորհրդաւոր մարդը Սթավիսքին է, ոստիկանը կ'երթայ հարեւան տուն մը եւ հեռախօսով հրահանգ կ'ուզէ Փարիզէն

Բանի բացէք դուռը, կը պատասխանեն Փարիզէն, եթէ կը կասկածիք թէ պահուած մարդը Սթավիսքին է:

Ոստիկանութեան տեսուչը զարկաւ սենեակին դուռը, պոռալով,— Բացէ՛ք — Ո՞վ էք դուք, պատասխանեց մտահոգութիւն մատնող ձայն մը: - Բացէ՛ք, կրկնեց տեսուչը:

Ասոր վրայ, ատրճանակի պայթիւն մը լսուեցաւ. Ջկրնալով բանի բանալ դուռը, ոստիկանութեան տեսուչը վիլլայէն դուրս ելաւ, կոտրեց պատուհանին ապակին եւ կեցաւ սենեակին առջեւ, ատրճանակը ափին մէջ: Նախ մարդ չտեսաւ, եւ կասկածելով թէ խաչագողը պահուած է անկողնին ետեւը, ատրճանակը չպարպեց եւ հրամայեց ոստիկաններուն որ ատրճանակները պատրաստ յառաջանան: Իսկ ինքն ալ սենեակ մտաւ

Կռնակի վրայ պառկած, գլուխը արիւնաթաթախ եւ աջ ձեռքով բռնած ատրճանակը, գետին փռուած էր անծանօթը— Սթավիսքի: Ժամացոյցը կեցած էր: Նախ կարծեցին թէ մեռած է, բայց յետոյ ստուգեցին որ հոգեվարքի մէջ է: Անմիջապէս հասան միւս վարձակալները եւ յայտնելով իրենց ինքնութիւնը, խոստովանեցան թէ վիրաւորը նոյն ինքն Սթավիսքին է: Վիրաւորը անմիջապէս փոխադրուեցաւ հիւանդանոց եւ գործողութեան ենթարկուեցաւ: Յետոյ հասան դատական պաշտօնեաները:

Տեղական թերթերը մեծամասնաբար այսպէս կը նկարագրեն դէպքը Իսկ ուրիշներ, եւ մասնաւորապէս «Իւմանիթէ» չհաւատալով այս պատմութեան, կը փորձեն այն տպաւորութիւնը ձգել թէ խաչագողը սպաննուած է ոստիկանութեան կողմէ, որպէսզի գործին բուն հետքերը կորսուին:

ԴԱՀԼԻՃԸ ՓՐԿՈՒԵՑԱՒ Պ. ՏԱԼԻՄԻԷԻ ՀՐԱԺԱՐՈՒՄՈՎ

Մինչ այս դէպքերը տեղի կ'ունենային անդին, Փարիզի մէջ ալ ուրիշ կարեւոր դէպքեր պատահեցան: Նախարարական խորհուրդը ժողով գումարելով, լսեց վարչապետին զեկուցումը՝ ամբողջ գործին եւ ձեռք առնուած միջոցներու մասին: Պ. Շոթան կրկնեց թէ վճռած է ամէն միջոցի դիմել, որպէսզի ամբողջովին լուսաբանուի այս ծանրակշիռ գործը եւ չխափանուի արդարութեան ընթացքը: Հաստատուած է որ շարք մը սխալներ եւ զանցառութիւններ գործուած են: Այս առթիւ վարչապետը հաղորդեց նաեւ թէ շարք մը վարչական բարենորոգումներ պիտի կատարուին եւ օրինագիծներ պիտի ներկայացուին, ոստիկանութիւնը զօրացնելու, դատական գործողութիւնները խստացնելու, հանրային դրամը պաշտպանելու, կարգ մը ասպարէզներ հսկողութեան տակ առնելու եւն. համար: Միեւնոյն ատեն ծանոյց թէ պատրաստ է հինգշաբթի օրն իսկ Երեսփ. Ժողովին մէջ լսելու հարցապնդումները:

Այս տեղեկութիւններէն յետոյ, գաղթային նախարար Պ Տալիմիէ բացատրեց իր դերը՝ այս գործին մէջ, երբ աշխատանքի նախարար էր: Պնդեց թէ կատարեալ բարեխղճութեամբ շարժած է: Աշխատանքի նախարարն ալ հաստատեց այս յայտարարութիւնները, իսկ վարչապետը կրկնեց թէ քննելով գործին թղթածրարը, համոզուած է Պ. Տալիմիէի բարեխղճութեան մասին: Ժողովը միաձայնութեամբ իւրացուց այս յայտարարութիւնները:

Ժողովէն քիչ յետոյ, վարչապետը հանրապետութեան նախագահին քով երթալով, երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ: Իսկ ժամը 9ին Պ. Տալիմիէ ղրկեց իր հրաժարականը, որ ընդունուեցաւ:

. Թերթերը կը գրեն թէ Պ. Կառա, Պայոնի երեսփոխան — քաղաքապետը, որ բանտարկուած է, կը սպառնայ դղրդացին յայտնութիւններ ընել: «Քանի որ իմ կուսակցութիւնս լքեց զիս, ես չեմ ուզեր քաւութեան նոխազ դառնալ, անուններ պիտի տամ, ինքզինքս պիտի պաշտպանեմ յարձակելով»:

. Ձերբակալուեցաւ Պ. Տարբուս, «Պէյ է Օնկլ» (Կոուց եւ Եղունգ) զաւեշտաթերթին խմբագիրը, որ հարցաքննուած էր առջի օր եւ տեղեակ է բազմաթիւ գաղտնիքներու: Պայոն պիտի փոխադրուի, դէմ դիմաց հանուելու համար Պ. Կառայի հետ: Որոշուած է նաեւ կրկին հարցաքննել «Լա Վօլօնթէ»ի տնօրէնը, Պ. Տիւպառի, որ մեծագումար նպաստ ստացած է Սթավիսքիէն:

Առջի օր շարք մը խուզարկութիւններ կատարուեցան Սթավիսքիի կազմած երկու ընկերութեանց գրասենեակներուն եւ ուրիշ կասկածելի տուներու մէջ

Կարգ մը ցուցարարներ դատական պաշտօնատունը երթալով, փորձեցին ցոյց մը կատարել, բայց ոստիկանութիւնը արգիլեց: Ցայտարարութիւն մը տալեր էին որ կ'ըսէր.— «Անկցի՛ն գողերը: Կը պահանջենք հրաժարիլ»: Երեք հոգի ձերբակալուեցան:

ՍԹԱՎԻՑՔԻ ՄԵՌԱՒ ԵՐԷԿ ԱՌՏՈՒ

Շամօնիէն կը հեռագրեն թէ՝ Սթավիսքի մեռաւ երէկ առտու ժամը 3ին, առանց ուշքի գալու եւ բառ մը արտասանելու: Անմիջապէս դիազննութեան պիտի ենթարկուի: Կինը Յամբայ ելաւ դէպի Շամօնի:

ՆՈՐ ԵՈՐՔԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

Հակադաշնակցական մամուլը կը շարունակէ գրգռիչ լուրեր թխել, արտատպել եւ տարածել, Ղեւոնդ արք.ի սպանութեան մեղքը Դաշնակցութեան վզին փաթթելու համար:

Աւելորդ անգամ մըն ալ կը յիշեցնենք թէ՝ այս բոլոր բանսարկութիւնները այդիւնք են զզուելի «շանթաժ»ի մը, եւ կը ձգտին մթնոլորտ ստեղծել: Ինչպէս ամերիկեան թերթերն ալ յիշած էին, զանազան Հայեր են որ աջ ու ձախ սուտեր կը գլորեն, ոստիկանութիւնը մոլորեցնելու եւ Դաշնակցութիւնը դատի քաշելու համար:

Վերջին տեղեկութեանց համաձայն, իբրեւ կասկածելի ձերբակալուած ինը Հայերէն երեքը արձակուած են, եւ կը մնան միայն վեցը, սպասելով քննութեանց արդիւնքին:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԹՂԹԱԴՐԱՄՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ԿԻՍՈՒԻ՞Ն

Լէնկիւրիէն կը գրեն «Ճիւմհուրիյէթ»ի (2 յունուար).— Ամբողջովին անհիմն լուրերն են այն զրոյցները, որոնց համաձայն, շրջաբերութեան մէջ գտնուող դրամը շատցնելու եւ տնտեսական ծրագիրին մէջ գործածելու համար, կառավարութիւնը ներկայ թղթադրամները երկուքի կիսելով պարտադիր փոխառութիւն մը պիտի կնքէ ժողովուրդէն, եւ թէ բոլոր դրամատուներէն,— մէջն ըլլալով նաեւ օտարները,— առանձնապէս փոխառութիւն մը պիտի կնքուի:

Թէ կառավարութիւնը չի կրնար դիմել բանի փոխառութեան նման վտանգաւոր եւ ոեւէ բանաւոր հիմ չունեցող միջոցի մը, ասոր գլխաւոր ապացոյցն է այն ճառը զոր վարչապետ Ըսմէթ փաշա խօսեցաւ ինքնայղութեան չարթուան առթիւ. Ազգային դրամի մասին կառավարութեան մեծզգայնութիւնը, եւ այդ դրամը կայուն պահելու համար ձեռք առած շատ մը հիմնական միջոցները, մէկ մէկ գործնական հերքում են այդ տգեղ եւ չարամիտ լերիւրանքներուն:

Աւելի զատ, ներկայիս պէտք չկայ նաեւ արուեստական կերպով շատցնելու շրջաբերութիւնը: Կեդրոնի դրամատան ոսկի պահեստը, հարիւրին 100 ապահովութեամբ դեռ 15—20 միլիոն ոսկի թղթադրամ հրապարակ հանելու թոյլատու է: Ցետոյ, ռէէսքօնթի եւ կարգ մը պետական պարտաթուղթերու փոխարէն, կեդրոնի դրամատունը լաւ օրինի կրնայ թղթադրամ հրապարակ հանել: Բայց, հակառակ այս երկու թոյլտուութեանց, չէ դիմած այդ միջոցներուն: Շրջաբերութեան պահանջը կրնայ բնդարձակուիլ միայն այն ատեն երբ նոր ճարտարարուեստը հաստատուի եւ երկրագործական արտադրութիւնները արժէք ստանան: Իսկ ներկայիս շրջաբերութեան մէջ գտնուող դրամը երկար ատեն լիուլի կը բաւէ պէտքին:

Իսկ դրամատուներէն փոխառութիւն կնքելու զրոյցը գլխովին հակառակ է հանրապետական կառավարութեան քաղաքականութեան, որ երկրին ելմտական ապահովութիւնը ամենամեծ հիմը կը նկատէ ազգային դրամին և պետական գանձին:

Բազմաթիւ իրաւասու անձեր, որոնց հետ տեսակցեայ, յայտնեցին թէ այս զրոյցն ալ ամբողջովին անհիմն է:

Գալով այն զրոյցին թէ դրամատուները պիտի հրաւիրուին մասնակցելու տնտեսական նոր ծրագիրը իրականացնելու համար կազմուելիք ընկերութեանց եւ թէ այս մասնակցութիւնը պիտի ըլլայ անոնց աւանդ գումարներով, կասկած չկայ թէ այս զրոյցը յերիւրուած է, հրապարակը վրվռուկի տալու նպատակով: Ազգային դրամատուները իրենց կազմութեան նպատակին եւ դրամական միջոցներու թոյլտուութեան համաձայն, արդէն իսկ կը մասնակցին ճարտարարուեստական ձեռնարկներու: Այսպէս, յայտնի է թէ Սումէր Պանքը ամբողջովին ճարտարարուեստական դրամատուն մըն է: Իշ դրամատունը կը մասնակցի կարգ մը ճարտարարուեստական ձեռնարկներու, երկրագործական դրամատունն ալ կը շահագրգռուի ճարտարարուեստական եւ երկրագործական կարգ մը գործերով:

Միայն թէ դրամատուները օրէնքով ազատ չեն իրենց ամբողջ դրամը գործածելու, այլ մեծ մասը կը յատկացնեն սեղանաւորական գործառնութեանց, եւ միայն փոքր մասը տնտական ձեռնարկներու:

Մէկ խօսքով, հրապարակ հանուած այդ բոլոր զրոյցները, տգեղ քինախնդրութենէ մը տարբեր բան մը չեն:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ որոշեց նոր յուսաբանութիւններ պահանջել, ֆրանսական վերջին ծանուցագրի կարգ մը կէտերու մասին:

ԿԱՏԱՂԻ ԿՌԻՒ ՄԸ տեղի ունեցաւ թուրքեւսուրիական սահմանագլուխին վրայ, թուրք զինուորներու եւ մաքսանենգներու միջեւ որ կ'ուզէին Թուրքիա մտնել: Մաքսանենգներէն չորս հոգի սպաննուեցան, 74 հոգի գերի բռնուեցան: Թուրք զինուորները գրաւեցին 23 ուղտեր որոնք ապրանք կը փոխադրէին:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆՈՒԱՃՈՒՄՆԵՐԸ ՎԵՐՋԻՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ

ՄՇԱԿՈՅԹ

Այժմ անցնինք հանրային կրթութեան միւս երեսին, մշակոյթի գործերուն զորս կարելի է դասաւորել հետեւեալ ձեւով.

1.— Մատենադարան եւ ընթերցարան։

2.— Թանգարան եւ հնութիւններ։

3.— Հրատարակչական։

4.— Ժողովրդական դպրոցներ։

Մատենադարաններուն մեծ արժէք չէ տրուած ժամանակին Թուրքիոյ մէջ։ Կարելի է նոյն իսկ ըսել թէ՝ եւրոպական ձեւով մատենադարաններ չկային, ոչ ալ մասնաւոր վարչութիւն մը գոյութիւն ունէր՝ այսքան կարեւոր եւ անհրաժեշտ հաստատութեան մը համար։

Նոր Թուրքիան, կրթական գործավարութեան կից «Մատենադարաններու Տեսչութիւն» մը ստեղծելով, զանազան պաշտօնատուներու եւ անհատներու մօտ գտնուած գրադարանները մէկտեղեց եւ հիմը դրաւ Ազգ. Մատենադարանին։ Բազմաթիւ թանկարժէք եւ հազուագիւտ հատորներ կորուստէ փրկուեցան։ Գիրքերու դասաւորումէն յետոյ, մատենադարանը տրամադրուեցաւ բոլոր անոնց որ կ'ուզէին ուսումնասիրութիւններ եւ պրպտումներ կատարել։ Դեռ հինգ վեց տարի առաջ, մարդ չէր գիտեր թէ քանի գիրք եւ ինչ տեսակ գիրքեր կը գտնուէին Թուրքիոյ գրադարաններուն մէջ։ Այժմ կարելի է որոշ թիւ մը տալ։ Ազգ. Մատենադարանները ներկայիս ունին 206.476 հատոր գիրք։

Ընթերցարանները ամբողջովին նոր Թուրքիոյ ծնունդներն են։ Հասարակական տուներու ընդունելութենէն յետոյ, հետզհետէ բոլոր վայրերու, նոյն իսկ գիւղերու մէջ, բացուած են ընթերցարաններ։ Անոնց թիւը կը հասնի 1720ի։

Թուրքիա մէկն է այն երկիրներէն, որոնք ամբողջ աշխարհը շահագրգռող պատմական եւ հնագիտական անսպառ հարստութիւններ կը պարունակեն

Թուրքերու ողջմտութենէն եւ անհոգութենէն օգտուելով, շատ մը օտար պետութիւններ ժամանակին թանկագին հնութիւններ փոխադրած են իրենց երկիրները, առանց որ եւ է հատուցման։ Այս գանձերէն մաս մըն ալ փճացած է անփութութեան բերումով։

Օսմ. կայսրութեան շրջանին գոյութիւն ունէին միայն Կ. Պոլսոյ հնագիտական թանգարանն ու Պրուսայի եւ Գոնիայի երկու փոքրիկ թանգարանները։

Նոր Թուրքիան եւ «Ժողովրդական կուսակցութիւնը», առաջին օրէն իսկ մեծ կարեւորութիւն տուած են պատմա-հնագիտական գործերու պահպանման, եւ կրթական գործավարութեան ենթակայ «Հարս տարիքէ» անուամբ կազմակերպութիւնը ընդարձակելով, ի վերջոյ կեդրոնին մէջ ստեղծուած է «Հնութեանց եւ Թանգարաններու պաշտօնատուն» մը եւ անոր կից «Արշաւախմբականներու պահպանման» յանձնախումբ մը։

Երկիրը բաժնուած է հնագիտական չորս շրջաններու, որոնց կեդրոնները են Էնկիւրի, Պոլիս, Իզմիր եւ Էլ-Ազիզ (Խարբերդ)։ Այս կեդրոններուն մէջ մասնաճիւղեր կ'աշխատին հնագիտական վայրերու կազմութեամբ, կարգաւորութեամբ եւ պահպանման աշխատանքներով։ Գծուած են նաեւ քարտէսներ։

Հնութեանց եւ թանգարաններու վարչութեան միւս ճիւղն ալ կ'աշխատի հաւաքուած հնութիւնները դասաւորել թանգարաններու մէջ, պեղումներ կատարել, օտար հնագիտական կատարած պեղումներուն հսկել։

Թուրքիա ներկայիս ունի տասնեւհինգ թանգարան — Էնկիւրիի ազգագրական թանգարան, Էնկիւրիի հնագիտական թանգարան, Կ. Պոլսոյ հնութեանց թանգարան, Թօփ Գափուի պալատի թանգարան, Թուրք եւ իսլամ յիշատակարաններու թանգարան, ինչպէս նաեւ Իզմիրի, Գոնիայի, Ատալիոյ, Պրուսայի, Էտիրնէի, Ատանայի, Սվազի, Ամասիայի եւ Թոքաթի թանգարանները։

Ասոնցմէ զատ Էնկիւրիի, Զանաք Գալէի, Վանի, Պերկամայի, Աֆիոն-Գարահիսարի, Սամսոնի, Էրզրումի եւ Նիկսարի մէջ հիմնուած են հնագիտական պահեստներ՝ թանգարանները փոխադրուելիք հնութեանց համար։

Զանազան օտար գիտական հաստատութեանց կողմէ պեղումներ կը կատարուին Տրոյայի, Եփեսոսի, Պերկամայի, Միլէթի, Պողազքէօյի, Ալիշարի, Քիւլթէփէի, Այդընի, Խասհիւյիւքի եւ Ալաճաթէփէի մէջ։ Միւս կողմէ կրթական գործավարութեան հաշւոյն պեղումներ կը կատարուին Էնկիւրիի, Իզմիրի, Նիղտէի եւն. շրջաններուն մէջ։

Հրատարակութեան տրուած է «Թիւրք Թարիհ, Արքէօլօժիա, Էթնօկրաֆիա տէրկիսի» անուն պատմա-հնագիտական աշխատասիրութիւնը։

ՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱԿԱՆ.— Հիմնովին վերակազմուած է նաեւ պետական հրատարակչականը։ Պետական տպարանը օժտուած է վերջին կատարելութեամբ կազմածներով։ Այս տպարանը կ'աշխատի մէկ կողմէ հին տառերով տպուած արժէքաւոր երկերը լատին տառերով տպելու, եւ միւս կողմէ հիմք դնելու ժողովրդական ազգ. գրադարանին։ Դարձեալ, մասնաւոր մարմին մը կողմէ թարգմանուած օտար գիտական երկեր կը տպէ եւ մասնաւորապէս վարժարաններուն համար կ'ապահովէ մաքուր եւ աժան տպագրութեամբ դասագիրքեր։

Պետական տպարանին մէջ հրատարակուած են չորս հարիւր հատոր գիրք, հինգ եւ կէս միլիոն օրինակ։

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐ.— 1 Նոյեմ. 1928ին Թուրքիա պաշտօնապէս ընդունեց լատինական տառերու գործածութիւնը՝ ամբողջ երկրին մէջէն անգրագիտութիւնը վերցնելու առաջադրութեամբ։ Մէկ կողմէ կրթական գործավարութիւնը եւ միւս կողմէ բանակը պայքար բացին տգիտութեան դէմ։ Այս պայքարին գլուխը կանգնած էր նոյնինքն Մ. Քէմալ, եւ ժողովրդական դպրոցները լծուեցան գործունէութեան։ Դպրոցական դասախօսութիւն չտեսած եւ այս պատճառաւ անգրագէտ մնացած ամէն սեռի ու տարիքի մարդիկ մտան այս վարժարանները։ Բանակն ալ դպրոցի դեր կատարեց զէնքի տակ գտնուող երիտասարդութեան համար։

1927ին կարդալ գրել գիտցողներուն թիւը եղած է (բացի նախակրթարաններու աշակերտներէն) 685.040։

1932ին այս թիւը բարձրացած է 2.013.255ի.

ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ ԵՒ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԿՐԹՈՒԹԻՒՆ.— Ինչ սկզբունքներու վրայ կը յենու Թուրք հանրային կրթութիւնը։ Կարելի է անվարան ըսել,— արդիական։ Եւ զարմանալի թող չթուի, եթէ ըսենք որ, հակառակ մեր մեծամտութեան եւ «քաղաքակրթութեան Արեւելքի ջահակիր» ախոյանի, դեռ չենք կրցած այս սկզբունքները իւրացնել։

Արդ Թուրքերը ինչպէս կ'ըմբռնեն այս երեք բառերը։

Ես չպիտի ուզէի բառ մը իսկ փոխել այդ վերլուծումէն, եւ զայն նոյնութեամբ պիտի ներկայացնեմ ընթերցողներուն։

«ԱԶԳ. ԿՐԹՈՒԹԻՒՆ.— Օսմանեան կայսրութեան շրջանին կրթութիւնը ազգային չէր։ Թուրքին մեծ պատմութենէն չէր բխեր։ Երկրին իրական պահանջէն անկախ, Արեւելքի եւ Արեւմուտքի ազդեցութեան ներքեւ կը գտնուէր։

Ազգ. կրթութիւնը երկրին իրական պահանջէն կը ծնի, անոր կը պատշաճի, հաւաքականութեան կատարելութեան կը ձգտի եւ բառ այնմ նպատակակէտ կ'ընտրէ։ Հարցը այս ձեւով քննելէ յետոյ դիւրութեամբ կ'ըմբռնուի թէ՝ ինչման անմիտ բան էր կայսրութեան այն ձեռնարկը, որ ֆրանսական կրթական ծրագիրը նոյնութեամբ թարգմանելով, կ'ընդունէր որպէս ուսման ծրագիր։ Միւս կողմէ ֆանիք իւլասաներու պաշտպանութեան պատւիրող օտար վարժարաններու եւ օտար մշակոյթներէն սնած «մէտրէսէ»ներուն ինչման վնասակար ըլլալը կը հասկցուի։ Այս պատճառաւ հանրապետական կառավարութիւնը չվարանեցաւ փակելու մէտրէսէները, եւ անմիջապէս դարձուց օտար կրթական հաստատութիւնները։

Թուրքիոյ հանրային կրթութիւնը դաստիարակչական գործերու մէջ նըկատի կ'առնէ միայն ազգային էութիւնը։

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԿՐԹՈՒԹԻՒՆ.— Հանրապետութիւնը ո՛չ դասակարգ, ո՛չ մենաշնորհ, ո՛չ հարուստ եւ ոչ ալ աղքատ կը ճանչնայ։ Այս պատճառով ամէն աստիճանի դպրոցներու մէջ լայն տեղ տրամադրուած է աղքատ տղոց։

Հանրապետական Թուրքիոյ կրթական կազմակերպութեան հիմնական նորութիւններէն մէկն ալ, ուսման աղջիկ կնոջ եւ այր մարդուն հաւասարութիւնն է։ Երբ արեւմտեան շատ մը երկիրներու մէջ, իգական սեռը ուսման միեւնոյն կարելիութիւնն ու հնարաւորութիւնը չի վայելեր, Թուրքիոյ հանրապետութեան մէջ աղջիկները մանչերուն չափ իրաւունք եւ իրաւասութիւն ձեռք ձգած են։

ԱՇԽԱՐՀԻԿ ԿՐԹՈՒԹԻՒՆ.— Կրթութիւնը աշխարհիկ գործ է։ Հոն ուր գիտութիւնն եւ խիղճը կը տիրապետեն՝ ուրիշ ազդեցութիւններու տեղ չի կրնար տրամադրուիլ։ Նախորդ կայսրութիւնը, ինչպէս ամէն մարզի, նոյնպէս դպրոցական հարցերու մէջ կրօնականն ու աշխարհայինը իրար խառնեց։ Վարժարաններու մէջ փիլիսոփայութեան կողքին աստուածաբանութիւն դասաւանդել փորձեց։ Հրաշքները բնագիտական տեսութիւններով սկսաւ բացատրել։ Երկրային վայելքները հանդերձեալ կեանքի սարսափով մթագնեց։ Մտքերուն մէջ երկու աշխարհ, խիղճերու մէջ երկու տիեզերք ուզեց ապրեցնել։ Սքօլաստիք դաստիարակութիւնը կարելի չէր ձուլել արդիական ուսման հետ.

Այս երազէն տարուողները կործանեցին կայսրութիւնը, եւ ազգին միտքն ու սիրտը խառնշտկեցին։

Թուրքիոյ հանրապետութիւնը աշխարհիկ է։ Բոլոր վարժարաններէն վերցաւ կրօնքի դասաւանդութիւնը։ Անոր տեղ [illegible] ճշմարտին. դնեցին եւ բարոյական զգացում մը։

Աշխարհիկ կրթութիւնը կը յենու գիտութեան։ Երբ կրօնական հեղինակութիւնը վերցաւ, դաստիարակչական գործը առաւ իր գիտական ուղղութիւնը։ Այսօր վարժարաններու մէջ կարդացուած բոլոր գիրքերը, մանկավարժական մեթոտներն ու ծրագիրները կը ներշնչուին միմիայն գիտական ճշմարտութիւններէ»։

Յետ պատերազմեան այս շրջանին, երբ ամբողջ աշխարհ մը վեր ի վայր շրջած ընկերային եւ գիտական յեղաշրջումներու ահաւոր երկունքը կ'ապրի, երբ ժողովուրդներ վերանորոգուելու, վերակազմուելու, իրար գերազանցելու տենդէն վարակուած են, մենք տակաւին վարդապետ-եպիսկոպոս կը խաղանք, վեղարին եւ փիլոնին կը կառչինք՝ իբրեւ փրկութեան յատ....։

Իսկ Թուրքը կը խզէ իր կապերը անցեալին հետ։ Նախապաշարումներն ու կրօնական մոլեռանդութիւնը տեղի կուտան աստիճանաբար, եւ կը վերածնի ազգային նոր գիտակցութիւն մը, բոլորովին նոր սկզբունքներով։

ՀՐԱՆՏ ՎԻՇԱՊԵԱՆ

ԱՆՑԵԱԼԻ ԵՒ ԱՊԱԳԱՅԻ ՄԱՍԻՆ

— :—: —

Մօտաւորապէս իր երեսուն դարու պատմութեան երկարաձիգ շղթային մէջ, հայ ժողովուրդը յաճախակի հարուածներ կրած է իր տէրերէն եւ դրացիներէն

Շատ անգամներ, Հայոց ստեղծագործ, բարի եւ անյիշաչար ժողովուրդը իր մորթին վրայ զգացած է օտար բռունցքին երկաթեայ ծանրութիւնն ու անտանելի դաժանութիւնը, հայկական բարձրաւանդակի լեռներն ու ձորերը, դաշտերն ու կիրճերը, լիճերն ու գետերը բազմաթիւ անգամներ ծածկուած են Հայու դիակներով եւ կարմրած հարազատներու արիւնով։ Հայ մայրը շատ անգամներ լացած եւ վիրաւոր թռչունի նման ի զուր փնտռած է իր հարազատ արիւնի եւ արցունքի հովիտներուն մէջ։ Հայ դաշտերուն մէջ— հորովելը — աշխատանքի սուրբ եւ օրհնութեամբ առլի երգը մեռաւ չինականին ու մշակին շրթներուն վրայ՝ երգ ու աշխատանք չունեցող, անոնց հոգեպարար քաղցրութիւնը չըմբռնող հորդաներու ձեռքով։

Լեռներուն ու կանաչազէտ արօտներու կողքին, բնութեան գեղեցկութիւնը, ալքին ու տառապանքը, վիշտն ու թախիծը, կեանքի եւ մահուան խորհուրդը երգող սրինգը փշրուեցաւ Հայ հովիւին բերնին մէջ, սուրին եւ ձիերու սմբակներուն տակ։

Աշխարհի տարերքը շատ անգամներ միջամտեցան գազանացած քմայքով Ճինկիզխաներու, Տամերլաններու, Ալփասլաններու եւ Լէնկթիմուրներու հետ՝ հայ ազգը արմատախիլ ընելու համար իր դարաւոր ժառանգութենէն — հայրենիքէն։

Ու Հայոց ժողովուրդը, զրկուած իր հողէն ու կալուածէն, ենթակայ սովին ու համաճարակ հիւանդութեանց սպառնալիքին, անկարող այլ եւս տոկալու օտար լուծին պարտադրած բռնութեան, իր սեփական կեանքը խնայելու եւ պատուօրէն ստեղծագործելու անհրաժեշտութենէն մղուած, իր փրկութիւնը փնտռած է միայն ու միայն տրտմագաղթին մէջ, որ անտանելիօրէն, [illegible] է աստիճանական մահուան։

Երբ հեռաւոր պատմութեան մշուշին մէջէն կը մտաբերեմ այդ դարն ու դժնէ տարիները, ուր «Մէջին զմանուէն» մնացած եւ գաղթականական այն բազմահազար կարաւանները որ կարօտագին ու արցունքոտ աչքերով լքեցին Հայոց աշխարհը եւ գացին բախտ որոնել օտար հորիզոններու տակ — մինչեւ հեռաւոր Լեհաստան, Հունգարիա, Աւստրիա, Ռումանիա, Պարսկաստան, Հնդկաստան եւն.,— հոգիս կը լեցուի զարհուրանքով ի տես այն իրողութեան որ հարիւր հազարներու հասնող այդ բազմութիւններէն հազիւ քանի մը փշրանքներ, ստուերներ մնացած են, այն ալ մեծ մասամբ մոռցած իրենց սեփական լեզուն, կրօնը, ազգային աւանդութիւնները, մշակոյթն ու հայրենիքը.

Գրեթէ թիւ չէին ներկայացներ անոնք որ հայրենասիրական կրակը իրենց սրտերուն մէջ, օր մը ակամայ հեռացան այն վայրերէն ուր սերունդները երերայաջորդ, անդադար յոգնեցան, ստեղծագործեցին, տքնեցան գիշեր ցերեկ եւ ապա իրենց յաւիտենական հանգիստը գտան։

Իսկ այսօր, ա՜հ, այսօր բան մը չէ մնացեր բացի այն սահմռկեցուցիչ իրողութենէն որ Հայոց ազգի հայրենասէր եւ ընտիր զաւակները չկրցան դիմադրել շրջապատին ու պայմաններուն եւ յաւէտ կորսուեցան, ձուլուելով [illegible] ժողովուրդներու մէջ։

Դարաւոր պատմութեան ի սրբելմայ ժամանակի ո՛վ ամենազօր եւ հարթիչ գլան, զուն որ թշնամին ես բոլոր տարագիրներուն եւ [illegible], արդեօք պիտի չյանձնե՞ս ի սպառ աշխարհի ցրուած ցեղիս հարազատ բեկորները։

Բայց, կարելի՞ է բաղդատութեան եզրեր գտնել միջնադարեան եւ քսաներորդ դարու Հայուն կրած աղէտներուն միջեւ։

Որովհետեւ միջնադարը ինչքան ալ արհաւիրքներ բերէր Հայուն գլխուն, դարձեալ, Հայը ընդհանրապէս կ'ապրէր իր հայրենիքին մէջ, հետեւաբար հեռու օտարացման վտանգէն։ Ճիշդ է որ հարիւր հազարներու հասնող կորուստներ տուած ենք Ջարդին եւ արտագաղթին այն օրէն ի վեր որ Թուրք-Թաթարական արիւնածարաւ ցեղը ոտք դրած է հայկական բարձրաւանդակին վրայ, սակայն, այն ինչ որ կատարուեցաւ քսաներորդ դարու առաջին քառորդին, թերեւս նմանը չունի համաշխարհային պատմութեան մէջ ու իր տարերային ծաւալով եւ հրէշային յղացումով կը գերազանցէ իր նախընթացները։

Ի՞նչ էր 1915ի աղէտին հաւասարակշիռը։

Մէկ միլիոն խողխողումը տմարդօրէն, թէ իբր որակ, թէ իբր քանակ շատ ծանր եղաւ մեր փոքր ուսերուն։

Հայ ժողովուրդի առաջաւոր եւ ընտիր տարրը, մտաւորական թէ յեղափոխական, զինուորական թէ չինական բոլորն ալ հաւասարապէս ճաշակեցին դառնութեան բաժակէն։

Ոմանք ինկան Թուրքին սուրին ու եաթաղանին տակ արիւնաշաղախ, ուրիշներ արաբական անմայր անապատներու կիզիչ արեւին տակ ճենճերեցան, կրելէ յետոյ գազանացած մարդկութեան մը բոլոր յոռի եւ բացասական նշանները իրենց մարմնին ու հոգիին վրայ։

Ամբողջ նոր սերունդը, տակաւին չըմբռնած աշխարհի չարն ու բարին, խեղդամահ եղաւ Եփրատի ու Տիգրիսի ալիքներուն ու հողմավար ալիքներուն մէջ, շատ անգամ իր հարազատներու ձեռքով։

Սակայն, աստուածատուր հանճար մը պէտք է մտնելու Թուրք, քիւրտ եւ արաբ կանանոցները, ուր ամէնօրեայ մոլեգնումով կը տառապին Հայոց հազարաւոր կոյսերն ու դիզանի հարսները։ Մէկը պէտք է օժտուած ու տառապածներուն, որ մտնէ կենդանի մահուան դատապարտուածներու մըտայլ պարունակէն ներս, տեսնելու, ուսումնասիրելու եւ նկարելու ինչ որ մարդկային հոգեկան եւ բարոյական ողբերգութիւն կը կոչենք։ Մէկը որ հրեղէն լեզուով խարանէր ապրողներու հեղգութիւնն ու ամօթանքը, իսկ անոնց լուռ եւ տառապալից մահը։

Ոչ, կարելի չէ առանց դողդոջելի, հանդիսատես ըլլալ Թուղթին յանձնել այս անօրինակ ողբերգութեան դրուագները։ Տանթէ մը կամ Շէյքսփիր մը պէտք են, հանճարեղ եւ կրակոտ բառերով պատկերացնելու այն ինչ որ «Հայկական Դժոխք» անունը կը կրէ։

Սակայն ողբերգութիւնը լրիւ եւ կատարեալ ընելու համար, պէտք էր սեփականացնել, «լքեալ գոյք» անունով բռնագրաւել բոլոր շարժական ու անշարժ կալուածները, կողոպտել ամենավերջին հարստութիւնը, եւ մերկ ու թշուառ, ի սփիւռս աշխարհի ցրուել բոլոր անոնք որ հրաշքով [illegible], կամ պարագայից պատահականութեամբ ազատուեցան եղեռնական ըսպանդէն։ Կարմիր Ջարդին կիսատ թողուցածը այսօր կը լրացնէ Հայրենազրկութեան աղէտը։

1915ի աղէտէն յետոյ երերայաջորդ հարուածներու ծանրութեան տակ շլմորած իր ինքնուրոյն ուղղութիւնը կորսնցուցած է հայ քաղաքականը, մտաւոր թէ բարոյական միտքը։ Տարիներ անցած են աղէտին վրայ, բայց տակաւին մեր ուսերուն վրայ կը կրենք անոր ծանր բեռը, իսկ մտքին ու ստեղծագործութեան մէջ՝ անոր անթած թմրութիւնը։

Անհրաժեշտ մեծ եւ ահեղ փոթորիկ մը, հոգեպարար ցնցում մը, որ մեզ ազգովին պարուրէ իր խանդաղատանքի ալիքներուն մէջ, ցնցէ մեր ամբողջ էութիւնը, արթնցնէ մեզ խոր քունէն, որուն գերութեան յանձնուած ենք երկարաձիգ տարիներէ իվեր, մեզ պարգեւէ ապագան վստահութեամբ, հաւատքով եւ խանդավառութեամբ դիտելու յատկութիւնը, որոնք նախապայմանները կարելի է համարել մարդկային մտքի ստեղծագործութեան։

Եթէ այսօր, պատմութեան թատե-

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԱՀԱՏՐՈՒԹԻՒՆԸ (32)

"ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ,,

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Մէյլերին մեկնած օրուան գիշերը, առաւօտ դէմ, Տրապիզոնի կուսակալութենէն ստացուած հեռագիր մը կ'իմացնէր թէ մեր նաւատորմը Սեւ ծով էր ելած ռազմափորձեր կատարելու համար, իր ռազմափորձի միջոցին յարձակման ենթարկուած էր ռուս նաւատորմին կողմէ, թէ յարձակումը ետ մղուած էր, թէ ռուս նաւատորմը փախած էր, ռուսական շոգենաւ մը բռնուած էր, եւ, վերջապէս, մեր նաւատորմը այրած էր Պաթումի քարիւղի մթերանոցները եւ Կովկասանի կողմերը ռուս ուժերը յարձակման ենթարկուած ըլլալով, փաստօրէն գոյութիւն ունէր պատերազմական վիճակը։

Այս հեռագրին մէջ կը խօսուէր նաեւ Պոլսոյ մէջ պատահած դէպքերու մասին, կ'ըսուէր թէ համաձայնական պետութեանց դեսպանները պահանջած են իրենց անցագիրները եւ այս կերպով բոլոր համաձայնական պետութեանց հետ պատերազմական վիճակի մէջ կը գտնուէինք. Տրապիզոնէն եկած այս լուրերով այլեւս կը հաստատուէր թէ պատերազմին մասնակից էինք արդէն։ Երեք ամիսէ ի վեր տեւող անորոշութիւնը իր վճռական ձեւը ստացած էր այլեւս։ Վիճէ եկած նոյն հեռագիրը ղրկուած էր նաեւ Կարին տոքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյին, որով Թէշքիլաթը կը գտնուէր Կովկասի ամբողջ ճակատին վրայ, կացութեան համապատասխան միջոցներ ձեռք առնելու, եւ, աւելի ճիշդ՝ երեք ու կէս ամիսէ ի վեր ձեռք առնուած միջոցները այլ եւս գործադրութեան դնելու վիճակին հասած էինք։

Այդ միջոցին, Վիճէի մէջ նոր դէպք մը պատահած էր։

Տրապիզոնէն դարձած Ռիզա պէյի հետ աշխատող Նայիլ պէյ, ատենէ մը ի վեր ինքնակալուն կը գտնուէր Տրապիզոնի մէջ։

Երբ կուսակալութենէն ստացուեցաւ այն ծածկագիր հեռագիրը որ պատերազմին մեր մասնակցութիւնը կը հաղորդէր, Նայիլ պէյէն եւս եկաւ հեռագիր մը որ կ'ըսէր.

— Հրաման ստացուած է որ Վիճէի բանակատեղը գտնուող երեք պատասխանատու պատուիրակները Պոլիս վերադառնան։ «Կիւլճէմալ» նաւը վաղը Ռիզէ պիտի ըլլայ։ Թող պատասխանատու պատուիրակները անմիջապէս ճամբայ ելլեն, որպէսզի նաւուն հասնին. Այս խնդրի մասին Քէմալ պէյէն ստացուած հեռագրին պատճէնը պիտի տեղեկացնենք նամակով։ Այդ հեռագրով հաղորդուած հրամանը վճռական է։ Թոյլատրելի չէ ժամավաճառ ըլլալ։ Որով խորհրդակցելու կամ թղթակցելու, հեռագրելու եւ յետոյ ճամբայ ելլելու միտումով պէտք չէ սպասել։ Հեռագրեցէք ձեր մեկնումը։

Երբ այս լուրը հասաւ, մթնած էր։ Թէեւ հեռագիրը ընդարձակ էր, բայց հասկցուած չէր թէ պատասխանատու քարտուղարները ինչո՞ւ կը կանչուէին։ Բացատրութիւն ստանալու համար ժամանակ չկար։ Եւ որովհետեւ «Կիւլճէմալ» նաւը յաջորդ առաւօտ Ռիզէէն պիտի մեկնէր, հարկ էր նոյն գիշերն իսկ ճամբայ ելլել։ Մէկ օր առաջ պատերազմին լուրը հասած էր։ «Թէշքիլաթ»ը մինչ գրաւած էր նոր որոշումներ տալով ու ամէն մէկին պարտականութիւնները ճշդելով, եւ երեք պատասխանատու պատուիրակները բանակատեղիէն կը բաժնուէին ու Ռիզա պէյ առանձին կը մնար։

Բայց, Նայիլ պէյէն ստացուած հեռագրին վրայ, պատասխանատու պատուիրակները խորհած էին թէ ըստիպուած են մեկնիլ, եւ, քիչ մը խորհրդակցելէ վերջ, ճամբու պատրաստութիւններ տեսած էին։ Վիճէի մէջ պատրաստ սպասող շոգեշարժ մակոյկ մը զանոնք Ռիզէ պիտի տանէր։ Անհրաժեշտ պատրաստութիւնները տեսնելէ եւ մակոյկին անհրաժեշտ պէտքերը տալէ վերջ, երեք պատասխանատու պատուիրակները Ռիզա պէյէն հրաժեշտ առնելով մակոյկ նստան։ Ամբողջ գիշեր մը մակոյկին մէջ անցուցած ըլլալով, յաջորդ առաւօտ հասան Ռիզէ, եւ, երբ «Կիւլճէմալ» շոգենաւը մտան, լաւ մը շունչ մը առին։

Հիմա շոգենաւին մէջ պիտի հանգչէին, մինչեւ որ շոգենաւը ճամբայ ելլէր։ Այդ նպատակով՝ իրենց յարմար գտած խցիկներուն մէջ մրափեցին, որովհետեւ շոգենաւին մէջ բազմութիւն չկար։ Պառկելէ առաջ, իրենք իրենց միջեւ անգամ մըն ալ խօսեցան թէ ինչո՞ւ կը կանչուէին, բայց այս հանելուկը չկարենալով լուծել, որոշեցին մինչեւ Տրապիզոն համբերել։

Երբ «Կիւլճէմալ» Տրապիզոն հասաւ, Նայիլ պէյ ծովեզրը կը սպասէր իրենց։ Երբ երեք ընկերները նաւակէն դուրս ելան, ժպտուն դէմքով մը՝

— Բարի եկաք, ընկերներ, Վիճէ ի՞նչ կայ չկայ, խօսքերով դիմաւորեց զանոնք։

Պատուիրակ պէյերը՝ Վիճէի մասին Նայիլ պէյի ծանօթութիւն տալէ առաջ, Պոլսէն ստացուած հրամանի մասին բացատրութիւն կը սպասէին, որով,

— Խէր ըլլայ, Նայիլ պէյ, ըսին, լուրը քու մօտ է։ Սա Պոլսոյ հեռագիրը տուր՝ կարդանք եւ հասկնանք թէ ինչո՞ւ կանչուած ենք Պոլիս։

Անոր վրայ, Նայիլ պէյ, միշտ ժպտուն, հեռագիրը անոնց երկարած էր։

Այդ հեռագրին բովանդակութիւնը բոլորովին տարբեր էր Նայիլ պէյի ուղարկած հեռագրին բովանդակութենէն։ Քէմալ պէյ կ'ըսէր.

— Պատերազմի մտանք։ Ռիզա պէյի ընկերացող պատասխանատու պատուիրակները զինուոր չեն, ու միայն «Թէշքիլաթ»ի կը պատկանին։ Հոն պէտք չեն, Պոլիս վերադարձուցէք։ Որովհետեւ, կ'ենթադրենք որ աւելի շատ պիտի օգտուինք անոնց այս տեղի պարտականութենէն։ Բայց եթէ Ռիզա պէյ յարմար չի տեսներ «Թէշքիլաթ»էն անոնց բաժնուիլը, պէտք է որ հոն մնան։

Քանի որ Քէմալ պէյի ուղարկած հեռագիրը այս բովանդակութիւնը ունէր, ուրեմն Նայիլ պէյ մասնաւոր նպատակաւ մըն էր որ պատասխանատու քարտուղարները անյապաղ Տրապիզոն կանչած էր։ Անոր նպատակն էր Ռիզա պէյը տկարացնել, եւ Կովկասի ճակատին հրամանատարութիւնը անոր ձեռքէն առնել։ Իր այդ նպատակին մէջ յաջողելու համար, Նայիլ պէյ ուրիշ միջոցներու ալ դիմած էր

(Շար.)

բարեմէջն անդարձ անհետացած են երբեմնի մեծ եւ հզօր ազգեր, Ասորեստանը, Հին Եգիպտացիները, Բաբելացիները, Փիւնիկեցիներն ու Քաղդէացիները, պատճառներէն մէկն ալ թերեւս այն էր որ անոնց համար հոգեկան հայրենիքի գաղափարին հետ որ ինքնին մնացածին, ցնորական բան մը ունէր իր բովանդակութեամբ, մնաց նաեւ իրական, շօշափելի եւ տեսանելի հայրենիքը, եթէ կ'ուզէք, Փիզիքական հայրենիքը, հողի այն շերտը որ դարերով զիրենք ապրեցուցած էր, — որ կարելի է անուանել մայր եւ սնուցանող բոլոր ինքնուրոյն գոյացութեանց: Թրքութիւնը կրցաւ հրաշալիօրէն օգտագործել հինաւուրց պատմութեան բոլոր աւանդները, տարապայմանն [illegible], հիմնադրութիւններէն եւ կոտորածներէն վերապրողները հայրենազրկելով:

Ձէ՞ որ ամէնէն իմաստակն ալ գիտէ թէ ժողովուրդները կ'աճին, կը զօրանան եւ կը ստեղծագործեն միայն իրենց հայրենիքին մէջ: Առանց հայրենիքի, ժողովուրդները դատապարտուած են ուշ կամ կանուխ մեռնելու ինչպէս ձուկը ջուրէն դուրս:

Այսօրուան մեր վիճակը՝ փոքրիկ նաւակ մըն է լայնածաւալ ծովերու վրայ, անտէր ու անօգնական, փոթորկաշունչ հովերուն եւ բնութեան ամէն տարրերուն դէմ:

Իւրաքանչիւր օր, իւրաքանչիւր ժամ եւ նոյն իսկ իւրաքանչիւր վայրկեան որ սահելով անհետ կ'անցնի, այս ժողովուրդէն բան մը կը փրցնէ եւ կը տանի: Բան մը անոր դիմագծէն, հաւատքէն, ապրելու յոյսէն, խանդավառութենէն, անցեալ փառքերէն եւ առաքինութիւններէն, դիմադրելու եւ տոկալու մարդկային կարողութենէն:

Հայրենադուրկ Հայը, ցրուած ծագաց ի ծագս աշխարհի, ըլլայ իր աշխատանքի թէ հանգիստի պահերուն, սրտի կսկիծով կը հետեւի օրուան շարժումներուն, քաղաքական նորանոր խմորումներուն, մայրաքաղաքէ մայրաքաղաք անվերջանալի երթեւեկութեանց եւ կրկին անգամ կը նախազգայ, կ'ապրի այն ահաւոր փոթորիկը որ պիտի պայթի: Կը պատկերացնէ իր անցեալը, հայրենիքը, անոր յիշատակը, աւանդութիւնները, բոցակէզ ու չհատուցուած կարօտը, հօրենական անթաղ ոսկորներուն կրակը եւ ներկայ անտանելի վիճակը:

Թշնամին իր հզօր թաթը դրած է Հայկական հողերուն վրայ, Արարատէն մինչեւ Տաւրոս եւ Տաւրոսէն մինչ Պոնտոս ու Կորդիք: Հայը օտարութեան մէջ, առարկայ նախատինքի եւ արհամարհանքի: Հայ հայրենիքը աւեր, դաշտերը խոպան, լեռներն ամայի եւ բնակարան այլոց գազաններու: Ամէն կողմ եղեռն, ոճիր, անթաղ դիակներ, արիւն եւ թշուառութիւն: Ինչո՞ւ:

Որովհետեւ այն տեղերէն Թուրքը անցաւ իր արիւնոտ հետքերով, նոր արիւններու, նոր ոճիրներու տեսլապատկերով խանդավառ: Որովհետեւ այնտեղ Թուրքը կ'իշխէ տակաւին:

Ա՜հ, Հայոց աշխարհ, խորհուրդ անճառելի եւ անմեկին, բնիկ հրեշտակաց եւ Աստուծոյ, խանձարուր գիտութեանց, արուեստի եւ քաղաքակրթութեանց, դուն ստեղծող եւ օրհնուցիչ Տրդատին ու Տիգրանին, Արամին, Արտաշէսին, դուն ժողովուրդ եւ ճամբար սառուցահաճոյ դիւցազանց, Վահագնի, Արտաւազդի, Աստղկան եւ «Մայր ամենայն գիտութեանց Անահիտին».

Ա՜հ, երկիր նաեւ թշուառութեան արիւնի եւ արցունքի, երկիր անհաւասար պայքարի եւ տիտանական մարտնչումներու: Երկի՜ր, գեղեցկութեան, յոյսի, հաւատքի եւ խանդավառութեան: Երկիր դժոխային բարբարոսութեանց, անպտուղ, անմշակ դաշտերու, որբ սարսռացնող ուռիներու եւ հնադարեան չարքերու: Մինչ քու միակ իրաւատէրդ, աշխատաւոր եւ առաքինի բազուկներ, բռնօրէն իրաւազուրկ եւ տարագիր, օտար հողեր կ'ոռոգեն իրենց ճակտի քրտինքով, կարօտ ափ մը հողի եւ կաթիլ մը սառնորակ ջուրի՝ բխած քու քաղցրահամ աղբիւրներէդ, լիճերէդ կամ գետերէդ:

Ա՜հ, հայրենական հող, շաղուած նախնիքներուս կարմիր արիւնով, դուն պատիւ եւ արգասիք ճիգի, քրտինքի եւ տաժանելի երկունքի, դուն պաշտամունք եւ սուրբ անօթ ուժին ու գեղեցկութեան, դուն ստնտու Վահագնի Տիգրանի Արտաւազդի, Մհերի, Դաւթի, Անդրանիկի եւ արի արանց քաջերուն հերոսներու ամբարներուն, ներէ, որ այսօր ծունկի գանք քու նուիրական խորանիդ առջեւ, որովհետեւ այն ատեն չկրցանք հասկնալ քեզ եւ ըստ արժանւոյն գնահատել քու յաւիտենական խորհուրդը:

Այսօր միայն, երբ բաժնուած ենք քեզմէ, կը զգանք դարաւոր իմաստը որ դուն կը բովանդակես: Որովհետեւ երբ դուն մեր մէջ ներկայ էիր եւ մենք քու մէջ, քու անարժան զաւակներդ — տարր ապականութեան, ճղճիմութեան, ծուլութեան, հոգեկան վաճառքի եւ բարոյական անձնախորխութեան անկումի — իրենց գրիչով գովքը հիւսեցին առաջադէմ, քաղաքակիրթ եւ մարդասէր Եւրոպայի մը, — մայր ամենայն ապականութեանց — որովհետեւ անոնք քեզ չճանչցան, քու կենդանարար, մշտանորոգ շունչդ բացակայեցաւ անոնց հոգիներէն ներս: Այսօր երբ տեսանք այդ գովաբանուած պերճագիծը — Եւրոպան — գովք չունինք անոր մասին, այլ դարշանք, անէծք ու նախատինք: Կը սպասենք Արշալոյսի մը, թօթվելու մեր ոտքերուն փոշին եւ դիւրութեամբ հեռանալու ապականուած ու եղծանուած մարդկութենէ մը, որ Եւրոպան է.

Տ. ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ԿՈՆԴԱԿՆԵՐԸ ԱՐՏԱԾԵԼԻ ԱՊՐԱՆՔ

Կարգ մը պառաւներ շատ ուրախացան, որ կաթողիկոս մը տրուեցաւ իրենց: Այդ պառաւները, այսօր, արտասահմանի մէջ կը հրճուին դարձեալ՝ Հայաստանէն եկած կոնդակներ կարդալով:

Կաթողիկոսին կոնդակները սակայն արտածելի ապրանքներ են պարզապէս, — Հայաստանի մէջ ոչ թէ միայն կաթողիկոսին կոնդակները, այլեւ կրօնական գաղափարները անգիլեալ ապրանքներ են: Որովհետեւ կրօնքի դէմ պայքարը դադրած չէ երբեք:

Այս տեղեկութիւնները կուտանք արտասահմանի տիրացուներուն ի գիտութիւն:

«Խորհ. Հայաստան» (21 դեկտ.), «Մամուլի տեսութիւն» բաժնին մէջ, խստիւ կը քննադատէ «Անաստուած» թերթին թուլացումը հակակրօնական պայքարի ճակատին վրայ:

Եւ ահա թէ ինչ ձեւով կը սկսի այդ «տեսութիւն»ը. —

Կոմունիզմի համար մղած իր կռուին մէջ, կոմունիստ կուսակցութիւնը մանաւանդ ուշադրութեան առարկայ դարձուցած է կրօնի դէմ մղուող պայքարը: Սքանչելի վարպետութեամբ մը իրագործելով մարքսիզմ — լէնինիզմը, կոմունիստ կուսակցութիւնը մերկացուց կրօնական լաքէյներու այլազան խորամանկութիւններն ու խարդախութիւնները:

Յայտնի բան է, որ կրօնի բուն արմատները պէտք է փնտռել դասակարգային յարաբերութեանց՝ շահագործման եւ կեղեքման գործին մէջ: Անհերքելի իրողութիւն է, որ քանի կը մնան դասակարգային տարբերութիւնները, մենք անխուսափելի կերպով գործ կ'ունենանք կրօնի մնացորդներուն հետ: Պայքարը կրօնի դէմ այսօր ալ կը մնայ կարեւորագոյն խնդիրը «սոցիալիզմ կառուցող» մեր աշխատաւորութեան համար:

Ի՞նչ խօսք, որ խորհրդային միութիւնը, ձեռնարկելով դասակարգերու ջնջման, վերջնական եւ կործանիչ հարուածներ կը հասցնէ կրօնին: Այդ հաշիշին դէմ մղուող պայքարին մէջ, խորհրդային միութեան, ինչպէս նաեւ Հայաստանի յաջողած նուաճումները հսկայական են: Սակայն սխալ կ'ըլլար այնպէս պատկերացնել հարցը, թէ կրօնը կը մեռնի «ինքնաբերաբար»: Ատիկա աջ պատեհապաշտութեան տեսակէտն է: Կրօնը վերջնապէս կ'անհետանայ դասակարգային գործօն եւ սիստեմաթիք պայքարի հետեւանքով միայն:

Ունեւոր գիւղացիները դեռ կը փորձեն, կրօնական շղարշին տակ, շարունակել իրենց հակայեղափոխական դարանամուտ աշխատանքը: Անկից պէտք է հետեւցնել, որ հակակրօնական պրոպագանդը դեռ կը մնայ բոլշեւիկեան պայքարի կարեւոր խրամատներէն մէկը: Բնական է, որ պիտի պահանջուի կուսակցութեան, կոմունիստ երիտասարդութեան, արհեստակցական միութեանց կազմակերպութիւններէն՝ ՆՈՐ ԹԱՓ ՄԸ ՏԱԼ ՀԱԿԱԿՐՕՆԱԿԱՆ ՊՐՈՊԱԿԱՆՏԻՆ»:

Այս յառաջաբանէն յետոյ, «Խորհ. Հայաստան» խիստ գրաքննութեան մը կ'ենթարկէ հակակրօնական պայքարին նուիրուած Անաստուած թերթը, զոր կը դատապարտէ իբրեւ թոյլ օրգան: Այդ քննադատութիւնները կը ներկայացնենք ուրիշ անգամ: Վերի հատուածը կուգայ աւելորդ անգամ մը եւս հաստատել թէ կաթողիկոսը, իբրեւ կրօնական վերին իշխանութեան ներկայացուցիչ, ոչ մէկ դեր ունի Հայաստանի մէջ, իր միակ դերը կը կայանայ կոնդակներ արտածել արտասահման, — թէ ինչու, մանուկներն ալ գիտեն այդ:

Արտածման քաղաքականութիւնը շատ աւելի որոշ կը պարզուի հետեւեալ պարագայով.

Անաստուած թերթը կը հրատարակէ նամակ — պատասխան մը Տիթրոյթէն (Ամերիկա), Տիթրոյթցին կը հարցնէ

— Հայաստանի մէջ եկեղեցիներ կա՞ն:

— Այո, կը պատասխանէ Հայաստանցին, եկեղեցիներ կան, բայց եկեղեցի գացող չկայ:

Ցետոյ Հայաստանցին կ'աւելցնէ թէ «եկեղեցի կ'երթան միայն անդրշիրիմեան մարդիկ»:

Տիթրոյթցին կը հարցնէ նորէն.

— Եթէ բոլոր աշխատաւորները երես դարձուցած են եկեղեցիէն, ինչի՞ կը ծառայեն ձեր եկեղեցիները:

— Ամենուրեք եկեղեցիները վերածուած են ակումբներու, մթերանոցներու, եւայլն:

«Խորհ. Հայաստան»ի մամուլի տեսուչը կը կասկի՞, ու կը դատապարտէ Անաստուածի խմբագիրը, — «Այսպիսի հակակրօնական պրոպագանդ մղել արտասահմանեան մեր ընկերներու շրջանակին մէջ, կը նշանակէ յօնք շինելու տեղ աչք հանել:

Պարզապէս կը նշանակէ՝ Հայաստանի մէջ հակակրօնական խիստ պայքար մղել, արտասահմանի մէջ կաթողիկոսական կոնդակ ցրուել:

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Կաղանդի հանդէս

— o —

ՎԻԷՆՆԱ.— Դպրոցասէր Տիկնանց մասնաճիւղին սարքած կաղանդի հանդէսը ոգեւորութեամբ տեղի ունեցաւ անցեալ կիրակի, մանկապարտէզին սրահը:

Ներկայ էին 18 աշակերտներու ծնողները եւ հետաքրքիր արուարձաններէ հրաւիրեալներ: Փոքրիկն Մելինէ Հարմեանի «Բարի եկաք հիւրեր» գրաւոր ուղերձէն յետոյ, հանդէսը բացուեցաւ աշակերտներու խմբերգով.

Ի՞նչ աղւոր է այս իրիկուն
Վառենք մոմեր գոյնզգոյն.
Նոր տարին է եկեր,
Սիրուն կաղանդն է բերեր...

Մասնաճիւղին նախագահուհի Տիկին Աղաւնի Նաղաշեարեան շնորհաւորելով նոր տարին եւ պարզելով մանկապարտէզի երրորդ շրջանի գործունէութիւնը, յորդորեց կազմակերպութիւնը բաժանորդագրուելով եւ օգնելով դպրոցասէրին եւ փոքրիկներու կրթութեան:

Մէկ ըստ մէջ, խմբերգներէ յետոյ, եղան արտասանութիւններ: Ապա փոքրիկները սահուն հայերէնով եւ յաջողութեամբ ներկայացուցին «Կաղանդ պապան»: Անշուշտ՝ ծաղկոցին այս յառաջդիմութիւնը կը պարտինք Դպրոցասէրի՝ շրջանաւարտուհիներէն Օր. Մայրաձոշկունեանի ուշադրութեան՝ հազիւ քանի մը ժամ աշխատանքով վարժեցուցած է փոքրիկները: Այս պատեհութեամբ քանի մը ծնողներ ոգեւորուած, փափաք յայտնեցին «օդերը» բացուելուն իրենց փոքրիկները ղրկել մանկապարտէզ: Մաղթենք որ մօտ ժամանակին շրջանիս մէջ նախակրթարան մը ունենանք Դպրոցասէրին շնորհիւ: (Բայց փոխադարձաբար կը մաղթենք որ խօսքերը գործի» փոխուին):

Ու մեծաքանչ երգէն վերջ մեկնեցանք, հայրենի քաղցր յիշատակներով տոգորուած...

Օտար երկինքի տակ, զուրկ մեր աստղերէն
Երբ գարուն փայլի ախ կ'արտասուեմ ես...
Պանդուխտին համար արեւ փայլ չունի...
Ա՜հ ո՞ւր ես իմ հովիկ հայրենի...:

Գ. Հատրմեան

ՎԻԷՆՆԱ.— Վերջերս մեծ ուրախութեամբ տեղեկացայ Վիէննայի Կրթասիրաց եւ սկաուտական կազմակերպութեան համերաշխ գործունէութիւնը: Որքան ուրախալի է երբ երկու համատարութիւն ձեռք ձեռքի տուած կ'աշխատի վառ պահել ճրագը:

Լաւ չէ՞ր, եթէ բոլոր ազգային միութիւնները առանց խտրութեան քով-քովի գան, թօթափեն քինախնդրութիւնը եւ աւելի ամուր հիմերու վրայ դնեն նոր սերունդին փրկութիւնը: Քանի անգամներ «Յառաջ»ը հրաւէր կարդաց այս ուղղութեամբ: Մինչեւ ե՞րբ պիտի շարունակենք իրար հալածել կամ հետապնդել:

Պ. Ղուկասեան

ԽՄԲ.— Կարելի՞ էր իմանալ թէ ինչո՞ւ այսքան փառաբանուած համերաշխութիւնը չիրականանար գոնէ Վիէննայի մէջ, ուր երկու մանկապարտէզներ կը պահուին միեւնոյն նպատակով, բայց իրարու քիթ — պոչ ընելով...

ՄԱՄՈՒԼ

Օդային պատերազմ

»»»·«««

«Ազդակ» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (28 դեկտեմբեր).

— «Տէրութիւններ փոխանակ ցամաքի եւ ծովու վրայ պատրաստուելու, օդային պատերազմի համար կը պատրաստուին, որուն գլխաւոր զէնքերը պիտի ըլլան թունաւոր խեղդուցիչ կազերը: Եւ իրարու վրայ, վերջին տասնամեակի ընթացքին հնարուեցան ոչ միայն արագաթռիչ եւ զրահապատ օդանաւեր, այլ քիմիական բաղադրութիւններ, որոնք ամբողջ քաղաք մը, միլիոնաւոր մարդիկ՝ կին ու երախայ անշնչացնելու ուժն ու կարողութիւնն ունին: Խորհեցան նաեւ այդ կազերէն պաշտպանուելու միջոցները եւ յաջողուեցաւ այդ ուղղութեամբ ալ նուաճումներ կատարել, շնորհիւ հնարուած դիմակներու: Զօրաւոր թափով մը դեռ կը շարունակէ մարդկային գիտութիւնը՝ հնարելու համար նոր գործիքներ եւ զէնքեր, որոնց շնորհիւ կարելի պիտի ըլլայ աւելի շատ մարդ մեռցնել եւ աւելի մեծ աւերներ պատճառել:

Այս սպառազինումի եւ մրցակցութեան սոսկալի օրերուն — ի՜նչ հեգնանք — աշխատանքները կը կատարուին զինաթափութեան համար: Ծովու եւ ցամաքի զէնքերու մրցակցութիւնը թէպէտ դադրած, սակայն, բոլոր տէրութիւնները ալ տարուէ տարի աւելի կը զօրացնեն իրենց օդային տորմիղները եւ ամէն տարի աւելի մեծ պատերազմական վարկեր կը յատկացնեն: Երբ Սըր Ճօն Սիմօն մայրաքաղաքէ մայրաքաղաք կը պտտի զինաթափութեան աշխատանքները չի վիժեցնելու համար, անդին իր երկրին մէջ, բազմաթիւ գործարաններ տիւ եւ գիշեր կը գործեն՝ պատրաստելու համար պատերազմական զէնքեր: Նոյն տենդոտ աշխատանքը կը տիրէ նաեւ միւս երկիրներու մէջ: Եւ ընդհանրապէս բոլորն ալ կ'ուժեղացնեն իրենց օդային տորմիղը, երբ անդին, զինաթափութեան խորհրդաժողովին մէջ միայն կ'ընդունին օդային պատերազմի եւ սպառազինումի արգելքը: Անգլիա, Ամերիկա, Իտալիա եւ Ֆրանսա, որոնք օդային ամենաուժեղ տէրութիւններն են, զինաթափութեան խորհրդաժողովի վերջին նիստերուն առաջարկեցին ջնջել պատերազմական օդանաւերը եւ մի միայն թղթատարական եւ փոխադրական նպատակներու յատկացուածները պահել: Զարմա՞նք սակայն, այդ միեւնոյն տէրութիւններն են որ այսօր նոր օդանաւեր կը կառուցեն եւ նոր զէնքեր կը հնարեն:

Մանաւանդ շատ ուշագրաւ են անգլիական թերթերու վերջին յայտարարութիւնները, ըստ որոնց Անգլիան 5000 օդանաւեր պիտի ունենայ մէկ տարի վերջ: Ինչպէս յայտնի է Անգլիան օդային տորմիղի տեսակէտով երկրորդական դիրք մը կը գրաւէր: Խարիր շարունակ մնալով ծովերու արքան, Անգլիան ինքզինքը ազատ եւ ապահով կ'զգար եւրոպական տէրութեանց մրցակցութիւններէն: Այդ պատճառաւ ալ իր բոլոր ուժն ու եռանդը վատնած էր զօրաւորագոյն տորմիղը ունենալու համար: Իրականին մէջ, այսօր Անգլիա, օդային ուժի տեսակէտով վեցերորդ տէրութիւնն է: Ֆրանսա, Ամերիկա, Ռուսիա, Իտալիա եւ Ճափոն, ըստ կարգի Անգլիայէն աւելի զօրաւոր են եւ աւելի մեծ թիւով օդանաւեր ունին: Անգլիայէն անմիջապէս վերջը կուգայ Գերմանիան, որ այսօր հաւասարութիւն կը պահանջէ:

Թերթերու յայտարարութենէն կը հասկցուի որ անգլիական կառավարութիւնն ալ իր օդային ուժերը պիտի աւելցնէ այս տարուան ընթացքին, մրցելու համար միւս տէրութեանց հետ: Այդ միջոցին սակայն հանգիստ եւ անխռով պիտի նստի՞ն միւս տէրութիւնները: Ի հարկէ ոչ: Երբ Անգլիան կ'աւելցնէ իր օդային ուժը՝ հաւասարելու համար միւս տէրութեանց, Ֆրանսա, Ամերիկա, Իտալիա եւ միւսները, միեւնոյն ատեն պիտի մրցին աւելին համար, որով Անգլիան դժուար թէ հաւասարի եւրոպական տէրութեանց օդային ուժի տեսակէտով: Ուրեմն նախապատերազմեան շրջանի մրցակցութիւնը պիտի կրկնուի: Այն ատեն, Անգլիա եւ Գերմանիա ծովու վրայ իրարու հետ կը մրցէին եւ Ֆրանսա, Ռուսիա ու Գերմանիա ցամաքի վրայ: Հիմայ ալ այդ բոլորը պիտի մրցին օդի մէջ

Նախապատերազմեան շրջանի ծովային ու ցամաքային մրցակցութիւնը շատ աղիտաբեր վախճան մը ունեցաւ եւ հնձեց 30 միլիոնէ աւելի մարդկային կեանքեր պատերազմի դաշտին վրայ: Ո՞վ գիտէ ներկայ օդային մրցակցութիւնը ինչ աղէտներու եւ դժբաղդութեանց պիտի առաջնորդէ մարդկութիւնը»:

ՏԻՄԱՂ

Գինովը.— Սա քովի գինետան տէրը շատ անպիտան մարդ մըն է. տասը օղի խմեցի դրամն ալ տուի, ընս հրրեց դուրս ըրաւ:

— Շատ անիրաւ գտնուեր է, ես մինչեւ որ տասնեւհինգ օղի չխմեմ, դուրս չեմ հաներ:

Խմբագրատան մէջ.

— Կործաւորի մը երրորդ յարկէն իյնալու լուրը շատ երկար գրած ես:

— Պարոն տնօրէն, եթէ կ'ուզէք վեցերորդ յարկէն ինկաւ գրեմ:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ՄՏԵՐՄԻԿ ՅՈՒՇԵՐ

ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆԻ ՀԱՐՍՆԻՔԸ

Ափը լճակին մենաւոր՝
Ուր տըղակս իմ կախարդօրէն շիներ եմ,
Ձեռն ի ծընօտ բազմեցի իր գալուն,
Նըռնենին տերեւներուն տակ բոսոր,
Նուռի մը պէս ճեղքըւած,
Սիրտըս, շիթ շիթ, արիւն թորեց ծունգերուս՝
Կարօտը սէ՜րս արիւնեց·
Եւ ամիսներ բովանդակ
Եղնիկի պէս լացի գոհար արցունքներ
Ափը լճակին մենաւոր:

Վարուժան սխալած չէր:

Հազիւ քանի մը օր անցած, Արաքսին կրկին նշանելու որոշում կը տրուի, այս անգամ յաջող ընտրութիւն մը Լ. էֆ.ին — տնօրէն Ալպէռ Ալիոթթի գորգի մեծ գործարանին — ընկեր Իզմիրցի, կրթուած, բարեհամբոյր, վայելչակազմ, դիրքի տէր եւ երիտասարդ:

Արաքսի մօրեղբայրը, Տիգրան (հին Հնչակեան մը), կարեւոր պաշտօնեայ նոյն հիմնարկութեան մէջ, չափազանց վրդովուած Վարուժանի դէմ, ի գին ամէն զոհողութեան՝ կ'աշխատի Արաքսին զատել Վարուժանէն, կը համոզէ Լ. էֆ.ին եւ կը յաջողի:

Նշանախօսութեան բանակցութիւնները կը կատարուին գաղտնօրէն, արագ եւ առանց Արաքսի հաւանութեան: Արաքսին զուարթ աղջիկ մըն է, ի՞նչ հարկ կայ անոր կարծիքին դիմել, պէտք է որ հնազանդի, այդ կը պահանջէ ընդունուած սովորոյթը:

Այս նոր իրականութեան համաձայն են բոլորը, ծնողքը, ազգականները, Լ. էֆ.ին, քաղաքին բոլոր ազանները՝ եւ կը ծափահարեն, որ վերջապէս սիրոյ ազատութիւնը չպիտի յաղթանակէ, աւանդութիւնները անտարակ չպիտի ըլլան.

Վարուժանի դէմքին վրայ վհատութեան գիծեր կ'իյնան, հոգին կը տխրի, սիրտը կը ճմլուի, բայց վստահ սիրոյ յաղթանակին՝ կը հետեւի ուշադիր անցուդարձին:

... Շաբաթ օր մըն է:

Արաքսին այդ օրը, խնամիները եւ մայրը, մօրաքոյրն ու մօրեղբօր կինը, խումբով բաղնիք կը տանին տեղական սովորութեան համաձայն:

Արաքսի [illegible] ու բողոքները այլեւս անարձագանգ կը մնան, բոլոր քայլերը, շարժումները հսկողութեան տակ առնուած են, ազատ բանտարկեալ մըն է, վանդակուած աղաւնի մը, անկարող ինքզինքը արտայայտելու:

Վարուժան եւ իր մտերիմները, Վարդանեան, տոքթ. Պօղոսեան, Մուրատ, տոքթ. Հայրապետեան գործի վրայ են, փութկոտ, պատրաստակամ քերթողին սէրը պսակելու:

Արաքսին անդրդուելի է:

Բաղնիքէն առիթը գտնելով Վարուժանին կը գրէ Արաքսին, — «Ինչ ալ կրնար բաժնել զիս իմ սիրած ու պաշտած Վարուժանէն»: Կարճ, բայց որոշ, մեկին:

Իրիկնամուտ է, բոլոր կարեւոր ընկերները խորհրդակցութեան հրաւիրուած են: Այլ եւս ամէն [illegible], ամէն անփութութիւն, պարտութեան կ'առաջնորդէ Վարուժանը, ընկերները, հիացողները: Արաքսի երկտողը վճռական է, անառարկելի եւ հարազատ եւ ուրեմն պէտք է իրականացնել զոյգերու բաղձանքը.

Կ'որոշուի Մուրատի առաջնորդութեամբ [illegible] թիւով բանագնացներ ղրկել Լ. էֆ.ին, եւ պարզել ճշմարտութիւնը:

Հայ, Թուրք, Յոյն, ամբողջ Սեբաստիոյ բնակչութիւնը այս հարցով կը զբաղի:

Մութը կը սկսի իր թեւերը փռել Սեբաստիոյ [illegible] փողոցներուն մէջ. Մէջգումէն փշոց քով քամին իր ծփանքին կը խառնէ քարերի թշուառորէն պլպլացող լապտերներուն [illegible] անկիւնէ անկիւն [illegible] Արտո՝ ընդարձակ ու լերկ, շրջապատուած անհամաչափ տուներով, կարծես քաղաքին արգանդը, բիւրաւոր աստղերուն տակ կը տարածուի, դրկած լռութիւնը անվրդով քաղաքին, բաժնելով Հայոց թաղը Թրքականէն

Տագնապալի վիճակ է:

Տ. Տիգրանի խումբը խնդակցութեան մէջ է, կը պատրաստուի նշանտուքի մեկնելու, օղիի բաժակները կը լեցուին ու կը պարպուին Արաքսի ներկայութեան, իրար կը շնորհաւորեն, կը ծափեն, կը ծիծաղին...

Արաքսի արցունքը կ'իյնայ իր արտին վրայ, կը լայ, կը թալուի:

Մուրատ եւ երկու ընկերները կը ներկայանան Լ. էֆ.ին այդ ժամուն, կարճատեւ տեսակցութեան, վստահ որ իբրեւ բանիմաց եւ դաստիարակուած մէկը, պիտի կրնայ զատել եւ որոշել պարագան:

Լ. էֆ. արդէն նշանածի արդու զարդը բռած, ժպիտը երեսին, ծիծաղը հոգին մէջ մեծ կուգայ մեծ սրահին մէջ: Հիւրերու մաս մը արդէն քովընտի սենեակին մէջ բռնած են իրենց տեղերը, սեղանները զարդարուած են ու բեռնաւորուած դասատական առատութեամբ, անուշեղէններով, մրգերով, պտուղներով: Ուրիշ սենեակի մը մէջ սազանդարները օղին կը կոնծեն, տրամադրութիւն կը պատրաստեն, ճարտարօրէն նուագելու, երգելու եւ ներկաները զուարճացնելու մտքով: Սեղանին մէջտեղը դրուած է օրհնուելու պատրաստ նշանի նուէրը արծաթէ ափսէով մը, խաչը վրան, շաքարը շուրջը եզերուած եւ գոյնզգոյն:

Մուրատ եւ ընկերները ներս կը հրամցուին: Լ. էֆ. կ'ընդունի առանձին սենեակի մը մէջ Մուրատը շատ քաղաքավարի:

Լ. էֆ.ի սիրտը կը սկսի տրոփել, կը դողայ, կը զգուշէ:

Մուրատ իրեն յատուկ անկեղծութեամբ մը ցոյց կուտայ Արաքսիին երկտողը Լ. էֆ.ին:

Լ. էֆ. կը կարկամի, դալուկը կը վազէ այտերէն, պաղ քրտինք մը կը թրջէ ճակատը: Քանի մը բոպէ լռութիւնը կ'իշխէ, մտածումի ալիքները իրար կը խաչաձեւեն, իրարու կը հանդիպին, եւ յանկարծ Լ. էֆ. Մուրատին դառնալով կը հարցնէ.

— Մուրատ, կը հաւատա՞ք որ ճշմարիտ է ձեր յայտնութիւնը, կ'երդնո՞ւք պատուով որ Արաքսին գրած է եւ այսօր..

Մուրատ կը պատասխանէ.

— Քեզի կուտամ Լ. էֆ. Մուրատը ստել եւ կեղծել չի գիտեր, հաւատա իրեն, վերջ տուր [illegible]

Լ. կը յուզուի, կը փոթորկի, եւ կը մօտենայ Մուրատին, կը սեղմէ անոր ձեռքը, անգամ մըն ալ կը նայի նամակին եւ խիստ յստակ շեշտով մը, վեհանձնօրէն կը յայտարարէ.

— Կը շնորհաւորեմ Վարուժանը, երջանիկ թող ըլլայ Վարուժանը իր Արաքսիով

ԼԵՒՈՆ ԼԱՆԻՍ

(3)

Ց.

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 204 rue Garibaldi, chez Peronnet սրճարանի սրահը: Պարտաւորիչ ներկայութիւն, Ներկայանալ անդամատոմսով:

Փարիզ եւ շրջակայքը

ԱՆԻԷՌ — ՊՈՒԱԹՈԼՈՆԻ վիճակ. ենթակոմիտէի ընկերները ընկերական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրուին այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Պէչոնի ծանօթ հաւաքատեղին: Ստիպողական օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

"ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ"

Կը տօնէ ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՇՐՋ. վարչութիւնը ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ, ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ, ԱՆԿԷՆԻ, ԻՍԻԻ եւ ՓԱՐԻԶԻ մասնաճիւղերու մասնակցութեամբ

Գեղարուեստական բաժինը կազմուած է

ՄԻ ՄԻԱՅՆ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ԴԵՐԱԿԱՏԱՐՈՒԹԵԱՄԲ

ներկայացում, սպար, երգ, արտասանութիւն եւ

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին

Փարիզ, **JEAN GOUJON**ի սրահին մէջ,
8 rue Jean Goujon (եկեղեցիին փողոցը)

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ է բոլոր փոքրերուն, մեծերը կը վճարեն միմիայն 2 ֆրանք ծախսերու մասնակցութեան համար

Տոմս կը բաժնուի նախընթրիք եւ պտուղ

ԵՐԵԿՈՅԹ _ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Նախաձեռնութեամբ Մարսէյլի Զարս. Հայր. Միութեանց կեդր. վարչութեան Մասնակցութեամբ Զ. Հ. Միութեան Փօմօնի մ. ցիւղի եւ երիտ. միութեան

ՀԱՍՈՅԹԸ ԱՂԵՏԱԼՈՅ ՅՕՆՏԻՆ

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս

Salons Mireilleի մէջ, 7 Cours Vieux Port

Երգ, մեներգ, զանազան անակնկալներ, ռուս. պար եւ թրթռալից զաւեշտ մը

ԲԱՐԵԿԵՆԴԱՆԻ ԱՆԿՈՒՏԻՆԵՐԸ

Կը խօսի Գ. ՀԱՅԿ ՍԵՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

Կէս գիշերէն յետոյ եւրոպական պարեր ղեկավարութեամբ Գ. Յովհաննէս Ղէմիրճեանի: Թանկօի մրցում, մասնաւոր մրցանիշ: Հանդէսի միջոցին կը նուագէ Չէօրէքճեան նուագախումբը: Բոլոր հանդիսականները պիտի յուսանկարուին խմբովին:

Հայրենակիցնե՛ր, այդ օրը բոլորդ ալ դիմեցէք դէպի Salons Mireille եթէ կ'ուզէք վայելել հաճելի ժամանց մը: Ճոխ պիւֆէ:

Մուտք՝ այրերու 5 կիներու 3 ֆր.

Տոմսերը կը գտնուին Միութեանս բոլոր անդամներուն քով, Գ. Արգար Նորայեանի սրճարանը 57 rue Bernard du Bois եւ հանդէսին օրը սրահին կիշէն:

Թ Է Յ Ա Ս Ե Ղ Ա Ն

ՀԱՌՈՒՐԸՑ ԳԱՐԱԿԻԼԻՍԷՆ ՀՕՄԻ ՆԱԽԿԻՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

ԻՐ ՀԻՄՆՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ԹԷՅ-DANSANT ԿՈՒՏԱՅ

14 Յունուար կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3-7

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ շքեղ եւ ընդարձակ սրահներուն մէջ,

13 Rue Pièrre Curie, Kr.– Bicêtre, Մէթրօ՝ **Porte d'Italie**

Գեղարուեստական բաժին, օրքէսթր եւ սիրուն անակնկալներ

ԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Մարսէյլի Հայ երի. «ԱՐԾԻՒ ՄԱՐՄՆԱԿՐԹԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ

Այս Շաբաթ իրիկուն շքեղօրէն ձեւափոխուած ՍԱԼՕՆ ՍԷՆ-ԺԱՔԻ մէջ

Ժամը 9էն մինչեւ լոյս

Գեղարուեստական ճոխ բաժին մը ճանչուած արուեստագէտներուն ճաշակը եւ խիստ զուարթ պաճեր ապրելու պատեհութիւնը պիտի ընծայէ: կովկասեան եւ ռուսական պարերուն կը մասնակցին ռուս եւ հայ ճանչցուած արթիստները: Ընտիր եւ միշտ փնտռուած, ճանչցուած Orchestre Mathieu (Wander Jazz) պիտի նուագէ ամբողջ հանդէսի տեւողութեան (Նոր ռեփերթուարներով):

Ունինք ճոխ եւ մատչելի գիներով պիւֆէ, կէս գիշերին կ'ունենանք թէյ

Տոմսեր՝ կանանց 8 ֆրանք, այրերու 10, զոյգերու 15

ԿԸՆԽՈՒԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ

0000

"ՅԱՌԱՋ"Ի ՀԱՒԱՔԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԱԽԱՂԻՆ ՄԱՍՆԱԿՑՈՂՆԵՐ ԻՐԱԻՐՈՒՆՔՈՎ

ՑԱՆԿ ԹԻՒ 14

ԻՍԻ, Մինաս Ազնաւուրեան:
ՓԱՐԻԶ (11), Գէորգ Ստեփանեան:
ԼԻՈՒՍԵՐՆ, Գ. Տիլէնեան:
ՀԵՐԻՔՈՒՐ, Գէորգ Աղապապեան:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Թոմաս Քէօսէեան:
ՎԻԷՆ, Մուշեղ Մուրատեան:
ՌՈՇԸ ՎԻԹԱՅԼ, Պետրոս Քիւրքճեան:
ԼԱՆՆԵՄԵԶԸՐ, Կարապետ Ալիքսանեան:
ԼՈՆՏՈՆ, Կ.:
ՎԻԷՆ, Սարգիս Թերզիպաշեան:
ՎԻԷՆ, Փիլիպպոս Մանուկեան:
ՔԵՄԲԵՐ, Բարգէն Տէր Կոմսեան:
ՆԻՒ ՍԻՒՐՍԵՐ, Սոֆի Համալեան:
ԹՈՒԼՈՆ, Կրէկուար:

Տրամադրելի է

Վարժուհի մը, որ կրնայ տալ նաեւ երգի դաս ի հարկին զաւաւ ալ կ'երթայ: Դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան

Փոխան ծաղկեպսակի

Այրի Տիկին Էրմոնիա Պախթիյարեանի մահուան առթիւ Տամլաեան ընտանիքը (Պլամար) փոխան ծաղկեպսակի 100 ֆրանք կը նուիրէ Փարիզի Ազգասախնամ ընկերութեան եւ 100 ֆրանք ալ՝ Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչին:

Ստանալ խմբագրութենէս՝ համապատասխան ընկալագրով:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուին Խօտէմիւցի Արշակ եւ Միրանոյշ Ստեփանեանները, որոնք Իզմիրէ աղէտին անհետացած են:

Կը փնտռուի նաեւ Ստեփան Ստեփանեան որ 1914ին զինուորագրուած է եւ իր հետքը կորսուած:

Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Գէորգ Ստեփանեանին 2, Rue Basfroi, Paris (2e): Կը խնդրուի արտասահմանեան թերթերէն արտատպել:

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղին պարբերական դասախօսութիւնը վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին: Կը դասախօսէ Գ. Արշաւիր Խանէտանեան: Նիւթ՝ կամքի Մշակումը: Կը հրաւիրուին անդամները եւ փափաքողները:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ՎԷՄ»

ԵՐԿԱՄՍԵԱՅ ՀԱՆԴԷՍ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԵՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ

Խմբագիր՝ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Լոյս տեսաւ «Վէմ» հանդէսի երկրորդ թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ. — Իրազեկ՝ «Առաջին հայ քաղաքացիութիւնը», Ա. Ջամալեան՝ «Ամենայն Հայոց քանատեղծը», Ց. Զաւրեան՝ «Սայաթ Նովա», Մ. Պարատեան՝ «Վահան Թէքէեան», Ա. Աբեղեան՝ «Հայագիտութիւնը յետպատերազմ. Գերմանիայում», Ա. Խոնդկարեան՝ «Օպոզիցիան Հանրապ. Հայաստանում», Վ. Փափազեան՝ «Հայկական բարենորոգումները», Վ. Մինախորեան՝ «Անջատականները», Ա. Գիւլխանդանեան՝ «Օգոստոս Հինգը», Սեբաստացի Մուրատի Յուշատետրը», ՀԻՆ ԹՈՒՂԹԵՐ: ԿԵԱՆՔ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ. գիրք եւ մամուլ: ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ. ՑԱՒԵԼՈՒԱԾ. Վ. Եպ. Մանկունի՝ «Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը»: Պատկերազարդ:

Բաժանորդագրութեան պայմանները

Ամերիկա, Մեծն Բրիտանիա, Եգիպտոս եւ Իտալիա	69 ֆր.
Ֆրանսա եւ այլ երկիրներ	50 ֆր
Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան, Սուրիա եւ Պարսկաստան	40 ֆր.

Բաժանորդագրուել կարելի է՝

L. Kevonian, 17 Rue Damesme, Paris, 13e

Բաժանորդագրութիւնը՝ կանխիկ:

Կը խնդրուի բաժանորդներէն եւ գործակալներէն անմիջապէս փակել հաշիւները:

ՊԱՏԻ ՕՐԱՑՈՅՑ 365 ԹԵՐԹՈՎ

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ ԳՐԱՏԱՆ

51 Rue Mr. le Prince, Paris VI **Tél. Dan. 88 – 65**

Կողքը զարդանկարուած յայտնի արուեստագէտ ԷՏԿԱՐ ՇԱՀԻՆԻ կողմէ

Կը պարունակէ կրօնական եւ ազգային բոլոր տօները: Ամսուան եւ օրուան անունները՝ հայերէն եւ ֆրանսերէն: Իւրաքանչիւր թերթի վրայ պատմական ծանօթութիւններ եւ օգտակար գիտելիքներ:

Գին 5 ֆրանք

20 ՖՐԱՆՔԻ ԳԻՐՔ ԳՆՈՂԻՆ ԻԲՐ ՆՈՒԷՐ ԿԸ ՏՐՈՒԻ

Լիոնի մէջ մեր գրատան ներկայացուցիչն է՝

ՏԳՄԱՐԱՆ ԱՐԱՔՍ 70 Rue Paul - Bert, Lyon

ԳՈՅԱՄԱՐՏ օրացոյց 1934 ն. Տարի

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան «ԳՈՅԱՄԱՐՏ» օրացոյցը Է. Տարի, նուիրուած իր Տասնամեակին, ազգային եւ կրօնական տօներով եւ մօտ 40 նկարներով, արդէն սպառելու մօտ է: Չզրկուելու համար այն գեղեցիկ գործէն անմիջապէս դիմելու՝ Karnig Antikian, 49, rue Nationale, Marseille:

Կը ծախուի նաեւ՝

Փարիզ եւ արուարձանները՝ Գրատուն Հրանտ-Սամուէլ, 51, rue Mr. le Prince, Paris (5):

Լիոն եւ Տէսին, Վահան Հիւսեան, 3, rue Tellier, Décines.

Վալանս, Ղազար Գ...եան, 10, rue 14 Cantons.

Վիէն, Ներսէս Խաչիկեան, 124, rue Lafayette:

Լուառի շրջան, Հ...րդան Խրիմեան 34, rue des Freres Chappe. St. Etienne

Կրէնոպլը, Կ. Գա...եան:

Կարտան, Լեւոն ...եան

Նիս, Գեղամ Շէհիրլեան, 162, Bld. de la Madeleine.

Աթէնք, Գրատուն «Նոր Օր»:

Հալէպ, Խորէն Գրքարեան, 22, rue Boustan Kulak:

Գոնսթանցա (Ռումանիա), Արմենակ Հարապետեան:

Պէյրութ Գրատուն Ազատեան եղբայրներու B. P. 879:

Պէյրութ, Գրատուն Խորէն Ակնունեան, rue Bab-Yacoub:

Պաղտատ, Խորէն Անտոնեան:

Պոստոն, Գիւղարկամեան Ա. Խոսրով Ալանիկեան:

Ալժերիա, Յովսէփ Արզումանեան, Blida, Algérie.

Թէհրան «Ալիք»ի խմբագր...ունը եւ Ռ. Յովսէփեանի մօտ:

Պուլկարիա, Կ. Փափազեան, Plovdiv.

ինչպէս նաեւ Մարսէյլի շրջանի Պատ. Միութիւններու եւ Դաշնակցական բոլոր ընկերներու մօտ.

ՆԱՆՕԹ.— Տպագրական սխալով կողքի հրդ նկարներու անունները սխալ գրուած են. Գայլ Վահանինը պիտի ըլլայ՝ Ջալալաթ. իսկ Ջալալաթինը՝ Գայլ Վահան:

ԲԱՑՈՒԱԾ Է

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԽԱՆՋԵՐԵԱՆԻ

ԱՐԴԻԱԿԱՆ ԴԵՐՁԱԿԱՏՈՒՆԸ

97 Route d'Orléans. Cachan

Անգլիական եւ ֆրանսական ընտիր կերպասներ, վերջին նորաձեւութիւն, խնամուած կար: Գիներու վրայ կարեւոր զեղչ:

Հայերու ժամադրավայրը ճաշարան Ֆ Լ Օ Ր Ի Ա

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն՝ **Danton 52—75**

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

Կ Ա Ր Ե Ւ Ո Ր

Թառիսթ ԺՈՐԺ ՇԱՀՊԱՐՈՆԵԱՆ վերադարձած է Մարսէյլէն: Եթէ կ'ուզէք ձեր հանդէսները հաճելի դարձնել դիմեցէք իրեն, որ իր խումբով կը նուագէ եւրոպական, հայկական, կովկասեան եւ արեւելեան եղանակներ:

Հասցէ՝ **CHAHPARONIAN, 20 rue des Carmes, Paris (5).**

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՅԱՐԱԼԷԶՆԵՐՈՒՆ ԴԱՒԱՃԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Գրեց՝ ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

Էջ 275 — ԳԻՆ 15 ՖՐԱՆՔ ԿԱՆԽԻԿ

Իսկ անոնք որ կ'ուզեն ունենալ հեղինակին նախորդ երկն ալ «ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ» պիտի կրնան հին և նոր երկու հատորները միասին ստանալ միայն 20 ֆրանքով:

Գրել հեղինակին՝ 15, Rue Bréa. **Paris 6**

ԹԷՅ ԵԱՎՐՈՒԵԱՆ

ՀԱՍՏԱՏՈՒԱԾ 1880ԻՆ Կ. ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ ՎԱՃԱՌՈՒՄ ԱՄԷՆ ԵՐԿՐԻ ԹԷՅԵՐՈՒ

ՈՒՂՂԱԿԻ ՆԵՐԱԾՈՒՄ

կապոյտ եւ դեղին ծրարներու մէջ surprise նուէրներ կը գտնուին

THÉ YAVROU

ԴԻՄԵԼ

COMPTOIR DES THÉS YAVROU

23, Rue Sénac — MARSEILLE **Tél. COLBERT 25 - 27**

Մ. ՀՐԱՉԵԱՆ

11, Rue FLEGIER. MARSEILLE. Tél. 1 - 59

Թ Է Յ

Հ Ր Ա Չ

Ներածում եւ արտածում ամէն տեսակ նպարեղէններու, Պուլկարական ք շքավալ, Պոլսական եւ Յունական ամէն տեսակ գոնսէրվաներ, ձիթապտուղ, Իզմիրի չամիչ, տերեւ, ճերմակ պանիր, քաշէր եւ Համեմներ:

Raki ERIVAN. p. r.

Ներկայացուցիչ NIEL ճերմակ պանիրի ընկերութեան:

ՀԱՆՐԱԾԱՆՕԹ ՓԱՍՏԱԲԱՆ – ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ

ԳՐ. ԹԷԼԱԼԵԱՆ (Գրիգորիս)

Ամէն տեսակ փաստաբանական գործեր՝ ամենայաւ պայմաններով: Փոքրի արկածի դատերու մասնագէտ, առանց կանխավճարի ընդունելութիւն: Առաւօտ ժամը 9էն 10.30ը Իրիկուն ժամը 2էն 3. եւ 7էն 8.30:

Հասցէ՝ **35, Rue Emile Desvaux, Paris (19) Métro Place des Fêtes**

13 ՏՐԱՄԱԴՐԵԼԻ ԵՆ գեղեցիկ եւ ընդարձակ սրահներ՝ (ամէն յարմարութիւններով եւ օժտուած ելեկտրական գոյնզգոյն լամբարներով) հարսանեկան հանդէսներու, ժողովներու, ցերեկոյթներու, պարահանդէսներու եւլն. դիմել **13**

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ *13 rue Pierre Curie*, K. Bicêtre. Metro: Porte d'Italie.

500 ՖՐ. ՆՈՒԷՐ

500 ֆրանք նուէր բոլոր անոնց, որ մեր վաճառատունէն կ՛ապսպրեն գրպանի ժամացոյց մը այր մարդու, նիքէլ, գեղեցիկ, անխորտակելի ապակիով, գինը՝ 29 ֆրանք, եւ միաժամանակ մեզի կը ղրկեն ճիշդ լուծումը հետեւեալ թուաբանական խնդրին.—

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԼՈՒԾԵԼ ԽՆԴԻՐԸ.—

Թիւ 1_9 տեղաւորել ինը քառակուսիներուն մէջ, ինչպէս ցոյց կը տրուի նկարին վրայ. ամէն ուղղութեամբ (ուղղահայեաց, հորիզոնական, անկիւնագծային), գումարը պէտք է ըլլայ 15:

1. Լուծումը պէտք է ղրկուի փակ պահարանի մէջ:

2. — Մրցանակներու բաշխումին համար ո՛չ վիճակ պիտի ձգուի եւ ոչ ալ վիճակահանութիւն պիտի կատարուի. 500 ֆրանքի մրցանակը պիտի վճարուի իւրաքանչիւր անձի որ ղրկած է ճշգրիտ լուծումը:

3. — Ապսպրանքները եւ լուծումները կ՛ընդունուին մինչեւ 31 Յունուար 1934: Անոնք որ ճիշդ լուծած են, նուէրը փոստով կը ստանան փետրուար 17ին

Նոյն օրը ՅԱՌԱՋ[illegible] ...

4. Ժամացոյցին հետ կը տրուի ... եթէ ճիշդ լուծած է խնդիրը

5. Ժամացոյցը կը ղրկուի նաեւ քօնթր ռամպուրսման ով, եւ ծախսերու համար կը գանձուի յաւելուածական 3 ֆրանք 95 ս.:

6.— Եթէ չհաւնիք ժամացոյցին, կրնաք ետ ղրկել 10 օրուան մէջ եւ ետ ստանալ ձեր վճարածը:

Գրել պարզ եւ որոշ ապսպրանքը, խնդրին լուծումը, ձեր անունը եւ հասցէն ղրկել՝ **Maison BERNSTEN**

10, rue Montaleau. Sucy.En.Brie (S. O.)

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ ՏՕՔԹ. ՄԻՀՐԱՆ Կ. ՔԷՇԻՇԵԱՆ

Նախկին բժշկապետ Ֆրանսայի ֆրանս. հիւանդանոցներու

պատուոյ մետալ Ֆրանս. Առողջապահ. Նախարարութենէ

85, Rue Julien Lacroix, Paris (20e)

Métro BELLEVILLE կամ COURONNE **Tél. MENIL. 45—43**

Բաց է ամէն օր կէսօրէ վերջ ժամը 2.50էն 7.50, (կէսօրէ առաջ միմիայն ժամադրութեամբ) Կիրակի եւ տօն օրերը 10—12:

Հոն կը կատարուին՝ Ք. ճառագայթներով ամէն կերպ քննութիւն, շողանկարում (radiographie), գեր-մանիշակագոյն, յետ-կարմրագոյն եւ ուլթրաֆիոլեթ դարմանում (radiothérapie profonde), նաեւ ՏԻԱԹԷՐՄԻԻ բոլոր կիրարկումները եւ ելեկտրաբուժական բոլոր ձեւերը, որ ներքին, արտաքին եւ մորթային բազմաթիւ հիւանդութիւններու դէմ գործուած գիտական ամենավերջին եւ զօրաւոր պատմակներն են:

Թոքախտաւորներու համար pneumothoraxի գործողութիւն: Հակաշիւծախտային կանխարգելիչ եւ բուժիչ պատուաստ եւ չիճուկ (կատարելապէս անվտանգ):

Ջղային եւ հոգեկան հիւանդութիւններու դէմ քննաժական նեղադրական եւ ֆիզիքական միջոցներ:

Դարմանատունս ունի իր մասնագէտ բժիշկները աչքի, քիթի, ականջի, ինչպէս նաեւ ատամի եւ կանանց ծննդաբերական եւ վեներական հիւանդութիւններու համար:

Assurance Socialeի պատկանող հիւանդները կը տրուի լուրջ խնամք:

Տօքթ. Մ. Քէշիշեան, որպէս մասնագէտ ներքին հիւանդութեանց, կ'այցելէ նաեւ դրսի հիւանդներուն

Դարմանատունս կը ղեկավարուի Փարիզի Համալսարանէն շրջանաւարտ ատամնաբոյժի մը կողմէ: Ամենալաւ պայմաններ աղքատներու խնամքի եւ ուսանողներու (քարտ ներկայ.) չինութեան համար

Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Dameme, PARIS (13e) Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

::: LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE :::

HARATCH

(Fondé en 1925) - R. Seine 276.218

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration — ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ, ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 Ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	
Պելճիքա	200 »	100 »	
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 11 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1934

11 Janvier 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2342

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՉԱՐԱՇՈՒՔ ՃԵՂՔԸ

Ի՞նչ պատահեցաւ Շիքակոյի գռեհիկ եւ գրգռիչ « քաջագործութենէն » յետոյ (վար առնել ազգային խորհրդանշանը)։ Ի՞նչ ընթացք բռնեցին ռամկավարները, որպէսզի աւելի հրբորբոքին կիրքերը։

Ղեւոնդ արք.ի « խելացի » բարեկամները դաշտահանդէս մը սարքեցին Ուստըրի մէջ, 1933 օգոստոս 12ին։

Փարիզի ռամկավար պաշտօնաթերթը պարտք սեպած էր իր կաթրնկեր « Պայքար»էն արտատպել դաշտահանդէսին շողիքոտ նկարագրութիւնը, հետեւեալ խորագիրներուն տակ.

— « Ժողովրդական մեծարանք Ամերիկայի առաջնորդ Ղեւոնդ արք. Դուրեանին.— Օդանաւը ծաղիկներ կը ցանէ.— Իսկ Դաշնակցականները կը փորձեն բռունցք բարձրացնել, բայց... կը կոտրտուին »։ (Ապագայ, 2 սեպտ. 1933)։

Այս խորագիրը ունի նաեւ խմբագրական ծանօթութիւն մը, ուր կը կարդանք.

— « Շիքակոյի մէջ ժողովուրդը իր քուէով ծանր ապտակ մը իջեցնելէ ետք եռացող դրօշը իրենց կուսակցութեան իբր զէնք գործածող Դաշնակցականներու երեսին, Պոսթընի Դաշնակցական «Հայրենիք» վայրենի խաչակրութեան մը ձեռնարկեց Ամերիկայի Հայոց առաջնորդ Ղեւոնդ արք. Դուրեանի դէմ։ Դաշնակցականները չգոհանալով այդ փողոցային ընթացքէն զոր կը ցուցադրեն ամէն օր Դուրեան Ս.ի դէմ, այդ թերթին միջոցով, օգ. 12ին երբ Ուստըրի գաղութը անօրինակ խանդավառութեամբ ընդունելութիւն կ'ընէր իր եկեղեցական պետին, կը փորձեն յարձակիլ անոր վրայ եւ ժողովուրդին ձեռքով կոտրտուելէ եւ իրենց արժանի հատուցումն ընդունելէ յետոյ փախուստ կը դիմեն հիւանդանոց կ'առաջնորդուին »։

Այս դէպքին առթիւ, ռամկավար «Պայքար»ը կը պարծենար թէ ժողովուրդը օգնութեան հասաւ եւ «Սրբազանին դէմ բարձրացած բազուկները բռնելով՝ յարձակողը գետին տապալեցին սարսափելի ծեծ մը տալով անոր», թէ յարձակողներուն մատներն իսկ չկրցան դպչիլ առաջնորդի ուսին։

Բայց երբ դատավարութիւնը տեղի ունեցաւ, Ուստըրի հոգաբարձութիւնը եւ ռամկավար վկաները փորձեցին ապացուցանել թէ « այս հինգ երիտասարդները Դուրեանը ծեծած են երկաթի կտորներով զորս տեսած են իրենց աչքերով»։ («Հայրենիք» ամսագիր, 1933 նոյեմբեր)։

Լսեցէ՞ք նաեւ սաղմոսերգութիւնը այս ամբոխավարական ցոյցին — դաշտահանդէս.

— «Քաղաքին ոստիկանութիւնն իբրեւ յարգանքի նշան՝ ղրկած էր երկու հեծեալ ոստիկաններ՝ հսկելու կարգապահութեան եւ ընկերակցելու անոր (առաջնորդին) մինչեւ պանդոկ։ Հարիւրաւոր օթօներ շարան բոլորեցան Սրբազան Հօր։

«... Մատաղի օրհնութեան միջոցին՝ օդանաւ մը ցածէն սաւառնելով հանդիսավայրին վրայէն՝ վար նետեց ծաղկեայ փունջեր որոնք օդի հոսանքներուն միջոցաւ ցրուեցան ամէն կողմ, իսկ գոյնզգոյն ծաղիկներով պատրաստուած մեծ փունջ մը ինկաւ Սրբազան Հօր քովը որուն մէջ գետեղուած էր հայերէն երկտող մը գրուած այսպէս.— «Ամերիկահայ քաջարի Առաջնորդին»։

Մթնոլորտը այսպէս թունաւորուեցաւ, դէպքերը զարգացան եւ հասան մինչեւ Երեսփ. Ժողով (1933 սեպտ. 2), ուր տեղի ունեցաւ չարաշուք պառակտումը, նախաձեռնութեամբ ռամկավար պատգամաւորին եւ մեղսակցութեամբ նոյն ինքն Ղեւոնդ արք.ի։

Զկնի քրքրենք այդ ողբերգութեան մանրամասնութիւնները։ Դէպքը ծանօթ է բոլորին, բազմաթիւ հրատարակութիւններով եւ պաշտօնական առենագրութիւններով։

Առաջնորդին իսկ հրաւէրով եւ փոխանորդաբար (հիւանդութեան պատրուակով) գումարուած օրինաւոր Երեսփ. Ժողովը պաշտօնանկ հռչակեց Ղեւոնդ արք.ը, մէջտեղ դնելով ծանրակշիռ ամբաստանագիր մը։

Բայց ռամկավարները եւ միւս խառնիճաղանճը չուզեցին տեղի տալ։

Անոնք բոլոր գործերը սարքեցին ի հեճուկս (ինատըմ ինատ)։ Շարունակեցին սայթաքումէ սայթաքում գլորել հոգեւոր հովիւը, որ պահ մը ինքն իր գլխուն մնալով եւ միջնորդ մը ճարելով, կը խորհէր համակերպիլ կացութեան։

Եւ պատահեցաւ անխուսափելին,— Երկու երեսփ. ժողով, երկու առաջնորդ, երկու Ազգ. Վարչութիւն՝ յարակից խորհուրդներով։ Բոլոր եկեղեցիները, դպրոցները, հոգաբարձութիւնները, հոգեւոր հովիւները երկուքի, տեղ – տեղ երեքի բաժնուած։ Հետապնդներ եւ նամակներ կաթողիկոսին, որուն կացութիւնը գաղտնիք չէ մը եւ է մէկուն համար։

Այսպիսի անելի մը առջեւ, ի՞նչ պիտի ըլլար Ղեւոնդ արք.ի դերը, իբրեւ հոգեւոր հովիւ, իբրեւ «ծառայ Յիսուսի – Քրիստոսի»։

— ՀՐԱԺԱՐԻԼ, նոյն իսկ եթէ անարդար ըլլային բոլոր մեղադրանքները։ Ոչ անդին, ոչ ասդին։ Գէթ առժամապէս քաշուիլ, որպէսզի կիրքերը խաղաղին եւ կարելի ըլլայ գտնել արդարն ու մեղաւորը։

Բայց, «բարեկամները» կը հակէին։ Անոնք մինչեւ իսկ զինեալ թիկնապահ մը վարձեր էին, եւ հետզհետէ, գլխիվայր մղեցին աւելի գրգռիչ յիմարութեանց, հոգեւոր հովիւը վերածելով սպաբազմեալ մը։

Բացարձակապէս չէզոք, անկուսակցական եւ անկողմնակալ հայրենակից է որ կը շեշտէր, Նիւ Եորքէն, առանց բառերը ծամծմելու.

— «Դուրեանին այս սպանութիւնը իր կարճ հայեցողութեան հետեւանքն էր։

«... Դուրեանը իբրեւ ազգի մը պետը տեղի չկար որ պատճառ ըլլար եկեղեցիներու եւ դպրոցներու անջատման եւ այնքան խլրտումներու տեղի տալ, ռամկավար ջոջերուն մտիկ ընելով»։ (Ցառաջ, 9 յունուար)։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ԴԷՊՔԷՆ ՅԵՏՈՅ

Փոխադարձ սպանութեան ծրագիր?

ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՆ ՍՊԱՆՆԵԼ ՖԻԼԱՏԷԼՖԻՈՅ ՀՈՎԻՒԸ...

Ֆիլատելֆիայէն կը հեռագրեն «Շիքակօ Թրիպիւն»ի, յունուար 9 թուականով —

Հայ Ուղղափառ Եկեղեցւոյ մէջ ծագած արիւնոտ վէճը, որ յանգեցաւ Ղեւոնդ արք. Դուրեանի սպանութեան, Նիւ Եորքի եկեղեցիի խորանին վրայ, դեկտ. 24ին, այս քաղաքը հասած է։ Ղեւոնդ եպիսկոպոսի սպանութենէն յետոյ հինգերորդ անգամն ըլլալով, Պսակ քահանայ Սարգիսեան, այս քաղաքին հոգեւոր հովիւը, հեռախօսով ազդարարութիւն ստացաւ անծանօթ անձէ, որոնք տեղեկացուցին թէ մեռնելու կարգը իրեն եկած է։ Ոստիկանութիւնը կը խորհի միայն պահակ մը դնել եկեղեցիին առջեւ եւ շարունակ երկու ոստիկաններ ընկերացնել հովիւին։

ԽՄԲ.— Այս առթիւ ամերիկեան թերթը կրկին կը պատմէ դեկտ. 24ի դէպքը, յիշելով ծանօթ վոյցը.— «Կ'ըսուի թէ մարդասպանները կը պատկանին հայկական հակակոմունիստ Դաշնակ կազմակերպութեան, որուն նպատակն է վերահաստատել Հայկական Հանրապետութիւնը, ազատ՝ խորհրդային իշխանութենէ»։

Պսակ քահանայ Վալաճեսի նախորդ հովիւն է, եւ կը պատկանի հակադեւոնդեան հատուածին։

⁂ Նիւ Եորքէն գրուած անձնական նամակէ մը (28 դեկտ.) կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Հակադաշնակցական «ազգասէր»ներն ու իրենց թերթերը կը շարունակեն զզուելի սուտեր հաղորդել եւ մատնանշումներ կատարել, Դաշնակցութեան վերագրելով Ղեւոնդ արք.ի սպանութիւնը։ Այս առթիւ ծանօթ Դաշնակցականներու ձերբակալութեան լուրեր ալ կուտան։ Մի հաւատաք այդ սուտերուն։ Մինչեւ հիմա ոչինչ պարզուած է, ոչ ոք գիտէ թէ ո՛վ է մարդասպանը, եւ կասկածի վրայ վար դրուած են միայն երկու հոգի։ Ոչ Վարդգէս Աւարոնեան ձերբակալուած է, ոչ Վահագն Քրմոյեան եւ ոչ ալ ուրիշ ո եւ է Դաշնակցական։ Զանազան ցուցմունքներու վրայ, ոստիկանութիւնը շատերը կը հարցաքննէ եւ կ'արձակէ։ Այս առթիւ, ծանօթանալով «ամբաստանեալ»ներուն հետ, իմանալով անոնց կրթութիւնն ու ընկերային վիճակը, ոստիկանութիւնն իսկ զարմացած է որ այնքան զզուելի վերագրումներ կ'ըլլան Հայերու կողմէ։

—·—

ԱՆՁՆԱՍՊԱ՞Ն ԵՂԱՒ ԹԷ ՍՊԱՆՆՈՒԵՑԱՒ

Առաջին յուզում Սթավիսքիի մահուան առթիւ

ԸՆԴԴԻՄԱԴԻՐ ՄԱՄՈՒԼԸ ԴՂՐԴԱԳԻՆ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ Կ'ԸՆԷ

Մեռաւ Սթավիսքի մեռաւ, բայց իր խարդախութեանց խնդիրը փոխանակ մեղմանալու, աւելի ծանրացաւ։ Ամբողջ ընդդիմադիր մամուլը, արքայականներէն մինչեւ համայնավարականներ, մէկ բերան կ'ամբաստանէ կառավարութիւնը եւ Սթավիսքիի մահը կը վերագրէ ոչ թէ անձնասպանութեան, այլ ուղղակի սպանութեան։

Առջի օր, համայնավար «Իւմանիթէ»ն կը գրէր հինգ սիւնակի վրայ.

— «Անոր լռութիւնը ապահովելու համար, կառավարութիւնը օծիրք սպանեց Սթավիսքին, սպաննել տալով Շամոնիի մէջ»։

Ցաջորդ յօդուածին մէջ, կը շեշտէր.— «Սթավիսքին սպաննուած է. բացարձակապէս այս է մեր հաստատ համոզումը»։

Արքայական «Աքսիոն Ֆրանսէզ»ն ալ կ'ազդարարէր առաջին էջի վեց սիւնակներուն վրայ.

— Անկցի՛ն գողերը եւ մարդասպանները։ Բոլորդ այս գիշեր հաւաքուեցէք Երեսփ. Ժողովին առջեւ»։

Իսկ սիւնակի անկիւնը խոշոր տառերով գրած էր հետեւեալ հատուածը.— «Դեկտ. 30ին, իր բարեկամներէն մէկուն հետ ճաշած ատեն, Սթավիսքի ըսաւ.— «Իմ բանս բուրդ է, եթէ չփախչիմ, պիտի սպաննեն զիս»։

Իսկ «Լը Փօփիւլէռ», ընկերվարականներուն պաշտօնաթերթը, կը գրէր.

— «Սթավիսքի գտնուեցաւ. գանկը պայթած է ատրճանակի հարուածներով, Շամոնիի մէջ։ Ոստիկանութիւնը կ'ըսէ թէ անձնասպան եղած է. բայց ոչ ոք կը խաբուի այս պատմութենէն»։

Այս առթիւ հրատարակած էր ծաղրանկար մը որ կը ներկայացնէ երեք գաղտնի ոստիկաններու մէկնումը Սթավիսքիի թաքստոցէն, մէկը՝ մխացող ատրճանակ մը բռնած։ («Իւմանիթէ»ն ալ երէկ հրատարակած էր Սթավիսքիի դիակին երկու տարբեր նկարները, մէկը՝ իբրեւ անձնասպան, միւսը՝ գետին փռուած, անկիւնէն երեւցող ատրճանակի մը հարուածէն)։

Թէեւ ազգայնական «Լա Լիպէրթէ», որուն տէրն Թաթթինժէն կը գտնուի, բոլորովին կասկածելի կը գտնէ անձնասպանութեան պարագաները, այնպէս ինչպէս հրատարակուեցաւ թերթերու մէջ։ Ուրիշ թերթեր կը հարցնեն թէ գաղտնի ոստիկանները թաքստոցը երեւան հանելէ եւ դուռը զոց գտնելէ յետոյ, ի՞նչ պէտք ունէին հեռախօսով հրահանգ ուզելու Փարիզի Ապահովութեան Տեսչութենէն, քանի որ օրէնքը կ'արտօնէ տանտիրոջ միջոցաւ կամ բռնի բանալ դուռը։

Պ. Թիսիէ, Պայոնի դրամատան տնօրէնը, երբ լսեց լուրը, ուժգնօրէն յայտարարեց

— Սթավիսքիի նկարագրով մարդու մը անձնասպանութիւնը կարելի չէ. պարզապէս անկարելի է։

Իր փաստաբանը, Պ. Շարլ Լըկրան (Ալմազեանի պաշտպանը) նոյնպէս չի հաւատար անձնասպանութեան, նկատի առնելով թէ մարդուն նկարագիրը եւ թէ մահուան պարագաները։

Հակառակ այս բոլոր զրոյցներուն եւ հրատարակութեանց, ոստիկանութեան եւ բժշկա – ցատական տեղեկագիրները կը հաստատեն թէ Սթավիսքի անձնասպան եղած է։

Սթավիսքիի պահուած վիլլային մէջ խուզարկութիւն կատարուելով, գտնուեցաւ կտակը եւ ղրկուեցաւ Պայոն, իր գոյքերուն հետ։ Կտակը կը բաղկանայ երեք նամակներէ, որոնց մէկը ուղղուած է կնոջը մէկը՝ մանչ զաւկին, միւսը՝ աղջկան։ Երեքին մէջ ալ կ'ըսուի թէ անձնասպան կ'ըլլայ, անոնց ազատելու համար։

ՉՈՐՐՈՐԴ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

«ՅԱՌԱՋ»Ը ՈՐԵՒԷ ՊԱՐԳԵՒ ՉՇԱՀԵՑԱՒ

օօօօ

Երեքշաբթի օր տեղի ունեցաւ Ազգ. Պարգեւախաղի չորրորդ վիճակահանութիւնը։ Արդիւնքը կուտանք ստորեւ։ Ինչպէս կը տեսնէք, «Յառաջ»ի գնած չորս տոմսերէն ոչ մէկը պարգեւ շահած է։ Այս առթիւ կը փութանք հաղորդել թէ, «Յառաջ»ը կրկին պիտի փորձէ իր եւ իր ընթերցողներուն բախտը, նկատի առնելով նաեւ անոնք որ ձեռքէ կը գնեն ամէն օր։

×

LOTERIE NATIONALE

Դ. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

— o —

Ինչպէս գրած ենք, Ֆրանսայի Ազգային Պարգեւախաղին Դ. չրրդին վիճակահանութիւնը տեղի ունեցաւ երեքշաբթի, 9 յունուար։

Հինգ միլիոնի մեծ պարգեւը շահած է Լ. շարքէն 76.523 թիւը։

Հետեւեալ թիւերէն իւրաքանչիւրը շահած է մէկ միլիոն ֆրանք.—

Շարք Y	no 09.414
Շարք T	no 86.550
Շարք J	no 56.848
Շարք N	no 93.656
Շարք G	no 52.037
Շարք X	no 50.186
Շարք X	no 77.120
Շարք T	no 93.034
Շարք N	no 71.674
Շարք A	no 06.713
Շարք H	no 86.711
Շարք J	no 95.218
Շարք V	no 55.924
Շարք U	no 25.772
Շարք T	no 16.082

Բոլոր շարքերուն մէջ (20 հատ) 47.276 թիւը շահած է 500.000 ֆրանք։

5,304 վերջացող թիւերը շահած են 100.000 ֆրանք (200 հատ), 6,291 վերջացող թիւերը 50.000 ֆրանք (200), 955 վերջացող թիւերը 10.000 ֆրանք (2000), 8 վերջացող թիւերը շահած են 200 ֆրանք։

Շահուած գումարները ստանալու համար պէտք է դիմել

1.— Փարիզի մէջ, Յոյ. 22էն սկսեալ, ելմտական նախարարութեան շրջաբերութեանց գրասենեակը (Pavillon Flore)։ Բոլոր պարգեւները անմիջապէս պիտի վճարուին։

2.— Յունուար 15էն սկսեալ, հետեւեալ եանրային սնտուկներուն.— Սէնի ելմտական կեդր. գրասենեակին եւ տուրքերու գանձման գրասենեակներուն, գանձային տեսչութեան, կարեւոր նամակատուներուն, Ալժերիոյ, Մարոքի եւ Թունուզի գանձային տեսչութեանց

Այս սնտուկները անմիջապէս պիտի վճարեն 200 ֆր.ի պարգեւները։ Միւս պարգեւներուն համար, տոմսը պիտի ձգուի փոխան ընկալագրի մը եւ վճարումը պիտի կատարուի յանձնումին 15րդ օրէն սկսեալ։

⁂ Հինգ միլիոնի մեծ պարգեւը շահած է հացագործ մը, Պ. Ռէյնօ, Քավայեօնի մէջ (հարաւային Ֆրանսա)։ Մէկ միլիոնի պարգեւներէն մէկը ինկած է դերձակի մը, դարձեալ գաւառի մէջ։

Սուտ սուտի վրայ

Երէկ ստացանք հետեւեալ նամակը, հրատարակութեան խնդրանքով —

«Յառաջ»ի յարգելի խմբագրութեան

Կը խնդրեմ որ տեղ տաք ձեր թերթին մէջ հետեւեալ նամակին, որուն բնագիրը ուղղուած է « Ապագայ »ի խմբագրութեան։

«Ապագայ»ի յարգելի խմբագրութեան

Ձեր յունուար 9ի խմբագրականին մէջ, խօսելով Ղեւոնդ արք. Դուրեանի սպանութեան մասին, դուք ձեզի թոյլ կուտաք գրելու հետեւեալ տողերը.—

«... Անցեալ շաբթու հայկական ճաշարանի մը մէջ երեք Դաշնակցականներ՝ գրավաճառ Հրանտ Սամուէլ, ատամնաբոյժ Սեդրակ Սասունի եւ «չափահաս» որբերու պետ Շաւարշ Նարդունի անիրին մասին իրենց շնականք արտայայտութեանց մէջ այնքան առաջ գացած են որ, ներկաներէն ոմանք զզուանքով ձգած են ճաշարանը եւ հեռացած, իսկ ուրիշ մը, անկուսակցական Պ. Ա. Ջաքրեան ստիպուած է՝ եղեր բուռն վէճի բռնուիլ անոնց հետ»։

Իմ անունս ալ խառնուած ըլլալով այս խնդրին, կուզամ ընել կարգ մը ճշդումներ, քանի որ մեր խօսակցութիւնը ներկայացուած է բոլորովին խեղաթիւրուած ձեւով եւ կլինայ բխիլ (?)մացութեանց տեղի տալ խնդրոյ առարկայ անձերու մասին։

Նախ յայտնեմ որ Պ. Շ. Նարդունի ներկայ չէր մեր խօսակցութեան։

Յետոյ՝ խնդրոյ առարկայ հարցը Ալֆորթվիլի շուրջ էր որուն ատենապետն եմ ես եւ որուն անդամ է նաեւ Պ. Հրանտ Սամուէլ եւ միայն միջանկեալ ձեւով է որ խօսք բացուեցաւ կուսակցութեանց հակամարտութեան շուրջ, առանց երբեք խնդրոյ նիւթ դարձնելու Դուրեան արք.ի սպանութեան պարագան։ Հետեւաբար բացարձակապէս զրպարտութիւն է յարգելի ընկերներս Պ. Պ. Հրանտ Սամուէլի եւ բժիշկ Սեդրակ Սասունիի մասին ձեր գրած անվայել ոտանակումը։

Ազգային եւ կուսակցական խնդիրներու շուրջ յաճախ սրտցաւ խօսակցութիւններ կ'ունենամ այս մտերիմ բարեկամներուս հետ, եւ խիստ ցաւալի է որ առանց ստուգումներ կատարելու խմբագրական սիւնակի մէջ կը գրէք նման անհիմն տեղեկութիւններ։

Յարգանքներով
Ա. ՋԱՔՐԵԱՆ

Արխայականներու ցոյցը Երեսփ. Ժողովին առջեւ

—·—

300 ՀՈԳԻ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

«Աքսիոն Ֆրանսէզ»ի կոչին վրայ, հարիւրաւոր արքայականներ երեքշաբթի օր խուժեցին Երեսփ. Ժողովին դէմ, բայց հանդիպեցան հանրապետական պահակներու զօրաւոր ընդդիմութեան։ Ցուցարարները կը պոռային պողոտաներուն վրայ.— Անկցի՛ն գողերը, անկցի՛ Շօթան»։ Բազմութիւնը խառնուելով Քոնքորտի հրապարակին վրայ, կրկնեց միեւնոյն աղաղակները։ Ընդհարումներու ընթացքին, քանի մը հոգի վիրաւորուեցան։ Վերջապէս ոստիկանութիւնը յաջողեցաւ ցրուել ցուցարարները, ձերբակալելով 300 հոգի, որոնց մէջ կիներ ալ կան։ Ցոյցի ընթացքին, երթեւեկը խանգարուած էր։ Ոստիկանութեան վերատեսուչ Պ. Քիափ անձամբ կը վարէր զսպողական գործողութիւնները։

Ուրիշ լուրեր

Այսօր, հինգշաբթի, Երեսփ. Ժողովը պիտի լսէ հարցապնդումները, Սթավիսքիի խարդախութեանց եւ կառավարութեան մեղսակցութեան մասին։ Դաշ–

(Լուրերու Շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

ՂԵՒՈՆԴ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԴՈՒՐԵԱՆ

Ղեւոնդ արք. Դուրեանի եղերական վախճանը ծանօթ է: Տակաւին կանուխ է յանցաւորներ եւ պատասխանատուներ փնտռել: Ոճիրին անմիջական ազդեցութեան տակ դժուար է սեւը ճերմակէն զանազանել: Պէտք է սպասել որ կիրքերը մեղմանան, գրգռութիւնները վերջ գտնեն եւ բոտացուին ամերիկահայ թերթերը, հանգամանօրէն տեղեակ ըլլալու համար ոճրին բոլոր մանրամասնութիւններուն:

Մինչ այդ՝ տանք քանի մը գիծեր եւ յուշեր հանգուցեալին կեանքէն: Ղեւոնդ Դուրեան ծնած է 1879ին, Պոլիս, ուսանած Սկիւտարի Ս. Խաչ եւ Պէրպէրեան վարժարանները: 1898ին մտած է Արմաշու դպրեվանքը: 1906ին Կրօն. ժողովոյ անդամ ընտրուած է: 1908ին պատրիարքական փոխանորդ կարգուած է: Այս միջոցին, բուռն պայքար տարած է Կոմիտաս վարդապետի դէմ: Եղած է Էտիրնէի, Պուլկարիոյ, Իզմիրի, Մանչէսթըրի եւ Մ. Նահանգներու առաջնորդ:

Գրող — բրոց էր: Դիրքերու հեղինակ: Գրած է բազմաթիւ կրօնական յօդուածներ, որոնցմէ մի քանին երեւցան «Ծունահայ Տարեգիրքին» մէջ:

Ղեւոնդ Դուրեան մտայնութեամբ եւ խառնուածքով պահպանողական եւ ատրկամիտ էր: Արի կեցուածք չունէր: Պայքարներու մէջ միշտ տեղի տուող եղած է, երբ ուժեղ թիկունք ունեցած չէ: Մեծ մտաւորական մը չէր: Վարչական շատ համեստ կարողութեամբ օժտուած էր: Օտարներու ցուցադրուելիք եկեղեցականներէն էր: Հասակ, փոր, դէմքի գեղեցիկ գիծեր, տպաւորիչ աչքեր:

Զինքը մօտէն ճանչցայ հոս, Զմիւռնիոյ աղէտէն յետոյ, երբ Իզմիրէն փախած հայ հարուստները եւ ռամկավարները բուռն պայքար բացած էին ու կը հալածէին զինք: Դուրեան իբր առաջնորդ Իզմիրի, ուզեց իր պաշտօնն ու հեղինակութիւնը պահել հոս ալ, այն պատճառաբանութեամբ թէ Իզմիրի գաղութը Աթէնք փոխադրուած էր եւ ինք պաշտօնաթող եղած չէր: Առաջնորդ մնալու իր ցանկութիւնը բախեցաւ Իզմիրի հարուստներու եւ ռամկավարներու ընդդիմութեան: Պայքարը սաստկացաւ: Պաշտօնապէս դիմում կատարուեցաւ կառավարութեան մօտ: Զինք ներկայացուցին իբր հակահելլէն: Կառավարութեան միջամտութեամբ, Դուրեան հրաժարեցաւ եւ առեն մը եւս հոս մնալէ յետոյ, Անգլիա գնաց:

Այդ միջոցին, Զմիւռնիոյ աղէտի մասին գրքոյկի մը պատրաստութեամբ զբաղած էի: Այս առթիւ էր որ երկարատեւ տեսակցութիւններ ունեցայ Դուրեանին հետ, որ ծանր մեղադրանքներ կ'ընէր Իզմիրի Ռազմական ժողովի անդամներու հասցէին, զանոնք պատասխանատու բռնելով պատահած կորուստներուն:

Դուրեան երկար տեղեկագիր մը պատրաստած էր, որ ինծի տուաւ: Այդ տեղեկագրին կարեւոր մասերը յետագային հրատարակուեցան «Զմիւռնահայ Կեանքը» խորագրով գրքոյկի մը մէջ:

Մանչէսթըրի հովիւ կարգուելէ յետոյ, մեր կապը չխզուեցաւ: Ցաճախ տեղեկութիւններ կ'ուզէր Զմիւռնահայերու կեանքէն, միշտ մեղադրելով Աղնաւուրեան – Մամուրեան – Գալպանեան խմբակցութիւնը, որ պայքարած էր իր դէմ:

Նամակներէն մէկուն մէջ կը գրէր. «Եթէ օր մը յուշերս հրատարակութեան տամ, երեւան պիտի ելլեն Զմիւռնահայ աղէտին պատասխանատուները: Մամուրեան եւ իր բարեկամները կ'ուզէին որ ես Թուրքերուն ձեռքը գերի մնայի, որպէսզի իրենց պատասխանատուութիւնը երեւան հանող չգտնուի»:

Ուրիշ նամակի մը մէջ ալ կը գանգատէր որ Հին Ռուսաստանի եւ կղզիներու Ա. Պատգամաւորական Ժողովը անիրաւ բանաձեւ անցուցած է իր մասին եւ զինքը պարտական հանած:

Մեր նամակագրութիւնը շարունակուեցաւ մինչեւ այն թուականը, երբ Մ. Նահանգներու Հայոց առաջնորդ ընտրուելով, Մանչէսթըրէն մեկնեցաւ:

Ղեւոնդ արք. Դուրեան Զմիւռնահայ աղէտին պատասխանատուներէն մին է: Առանց քաշուելու այս համոզումս իրեն յայտնած եմ: Ճիշդ է որ Իզմիրի գրաւումէն օրեր առաջ, Առաջնորդարանին մէջ գումարուած երեւելիներու ժողովին մէջ կացութեան լրջութիւնը պարզած եւ ժողովուրդը փրկելու միջոցներ ցոյց տուած է, բայց նոյնքան ալ ճիշդ է որ երեւելիներու ազդեցութեան տակ, կացութիւնը պահած է ժողովուրդէն եւ իրեն դիմողներէն շատ շատերուն հանդարտացուցիչ հաւաստիքներ տուած է:

Առաջին օրէն, եթէ եկեղեցիին ընդմէն ժողովուրդին զգացնէր սպառնացող լուրջ վտանգը, շատեր զոհ չպիտի երթային թրքական եաթաղանին:

Ղեւոնդ արք. Դուրեանի առաջնորդական պաշտօնավարութեան փոթորկալից շրջանը եղաւ վերջինը: Կռուի եւ պայքարի մարդ չէր, բայց զինք ստիպեցին որ փողոց իջնէ, իր հանգամանքին ու դիրքին անվայել արարքներ գործելու համար: Իբր առաջնորդ, իբր հովիւ, իբր պետ մեծ սայթաքումներ ունեցաւ: Փոխանակ հեռու մնալու քաղաքական ու կուսակցական վէճերէն, ոտքով – ձեռքով անոնց մէջ մխրճուեցաւ: Եկեղեցին բաժնեց երկու մասի: Թշնամանք եւ ատելութիւն սնուցանեց իր ուղղութեան համաձայն չգտնուողներուն հանդէպ, փոխանակ ներող եւ անյիշաչար ըլլալու:

Բոլոր Հայերուն պետը, բոլորին հովիւը չեղաւ: Յանձնուեցաւ իրեն չվերաբերող խնդիրներու: Անարգեց հայկական եռագոյնը, վիրաւորելով բազմաթիւ հայրենասէրներու զգացումները:

Այս բոլորը բնականաբար չեն արդարացներ սպանութիւնը: Գաղափարներու եւ քաղաքական սկզբունքներու պայքարը վերջ չի գտներ սպանութիւններով: Ընդհակառակն, կիրքերը աւելի կը բորբոքին եւ գետին կը պատրաստուի նոր ոճիրներու:

Մեր ժողովուրդը ամէն ժամանակէ աւելի, այս շրջանին է որ խաղաղութեան եւ հանդիստի պէտք ունի: Իսկ այս կարգի սպանութիւնները մեզ կը հեռացնեն խաղաղութենէն:

(Նոր Օր) Ա. Կ.

ԱՆՑԵԱԼԻ ԵՒ ԱՊԱԳԱՅԻ ՄԱՍԻՆ

— :•: —

Բ.

Այսօր, ի՞նչ է հայ ժողովուրդին ընդհանուր կացութիւնը:

Հարցումին գոհացուցիչ պատասխանը դժուար է գտնել: Բայց երբ աչքի առջեւ կ'ունենանք այն ահաւոր չարիքը որ պանդխտութիւն կը կոչուի, չենք կրնար երեւակայել աւելի մեծ անէծք կամ եղերական ճակատագիր որուն ենթարկուած է Հայոց առաքինի, սակայն տարաբախտ ցեղը:

Պանդխտութի՜ւն, — պատմութեան դարաւոր եւ մեծագոյն թշնամին բոլոր անհատուածներու, անիշխան ազգերու: Յիշեցէք, Նահապետ Քուչակը, պանդխտութեան դիմագիծը լրիւ կերպով ըմբռնելու համար:

«Մարիկն անիծեց զորդին. «Իմ որդի, դու դարիպանաս: Երթաս ի յօտար երկիր, զդարիպին դառըն գիտենաս, վէքարն սնարք անես, ի վերայ աւազին քնանաս, վաղուընէ քէզն ի վեր ելնես, քան զԱստուած այլ ճար չունենաս»:

Բանաստեղծութի՞ւն է այս: Թղթատեցէք պատմութիւնը՝ անցեալ կեանքի եւ անցքերու փոշեթաթաւ եւ ճշմարտախօս յիշատակարանը: Յիշեցէք Ռումանիոյ, Լեհաստանի, Աւստրիոյ, Հունգարիոյ եւ Հնդկաստանի բազմահազար հայ գաղութներու պարագան:

Բայց անոնք նուա՞զ հայրենասէր էին քան այժմու բախտակիցները: Անոնք նուազ նախանձախնդիր էին ազգ. լեզուին, աւանդութիւններուն, հայրենական յիշատակներուն, մշակութային արժէքներուն եւ ցեղային առանձնայատկութիւններու պահպանման տեսակէտէն: Անոնց ազգասիրութեան եւ հայրենասիրութեան ապացոյցները կարելի չէ ժխտել եւ անոնցմէ ոմանք մինչեւ այսօր կը մնան իբրեւ կենդանի կոթողներ հայ մտքին ու բազուկին ստեղծագործութեան: Բազմաթիւ են փաստերը, — եկեղեցիներ, յիշատակարաններ եւ հայրենասիրական ու կրօնական ընկերակցութիւններ — որոնց միջոցով ջանացեր են, բառ կարելւոյն, երկար տեւել եւ կապը կենդանի պահել հայրենի զանգուածին հետ:

Ահա՛, եղաւ ժամանակ երբ, ազգի եւ հայրենիքի գաղափարը [illegible] զատեց այլ եւս անոնց էութիւնը եւ հրապոյր ունենալէ դադրեցաւ, լեզուն փոխուեցաւ, [illegible] լու ներքին, հոգեկան կորովը թուլցաւ, Էջմիածինը իր նուիրականութենէն մերկացաւ, Արարատը միայն աղօտ յիշատակ մը, իսկ Հայաստանը լոկ աշխարհագրական անուն մը դարձաւ անոնց համար:

Արարա՛տը— Հայոց աշխարհի եւ ցեղի խորհուրդն անիմանալի եւ յաւիտենական: Համակ կորով, կախարդանք եւ գիւթանք: Ըմբռնացում եւ հաւատք բնութեան անքակտելի օրէնքներուն ու [illegible] խաղերուն դէմ: Դիտեցէք անոր ալեփառ կերպարանքը —, գագաթը մշտնջենական ձիւնին, փոթորիկին ու մշուշին մէջ, իսկ ինքը Արարատեան աշխարհին մէջ հաստատամարմին ու անսասան, կարծէք ըսելու համար բնութեան մոլեգնած տարերքին թէ «Ես կամ ու պիտի մնամ»:

Քանի կենդանի է Արարատի խորհուրդը հայ մարդուն հոգիին ու սրտին մէջ, այնքան ատեն կ'ապրի հայ ազգայնութիւնը: Վա՜յ այն օրուան երբ Արարատը պիտի մեռնի մեզի համար. հաւատացէք որ մենք ալ մեռած կ'ըլլանք այլ եւս Արարատի համար:

Անգամ մը աչքի առջեւ պատկերացուցէք աշխարհագրական քարտէզը եւ պարզ կ'ըլլայ աղէտը որ կը սպառնայ մեր հնամեայ ցեղին: Հնդկաստանէն մինչեւ Ատլանտեանի եւ Խաղաղականի ափերը՝ Հարաւ. ու Հիւս. Ամերիկաներ, մինչ ի Պարսկաստան, Իրաք, Սուրիա, Պաղեստին, Եգիպտոս, անցէք Պալքանները՝ Յունաստան, Պուլկարիա, Ռումանիա, Զեխիա, Սերպիա, յետոյ կեդրոնական եւ Արեւմտեան Եւրոպա, Գերմանիա, Աւստրիա, Իտալիա, Անգլիա եւ Ֆրանսա, եւ դեռ մինչեւ հեռաւոր Աւստրալիա եւ Չինաստան, ամէն տեղ ալ պիտի գտնէք Հայեր թափառական ու հալածական, ի խնդիր չոր հացի մը, զուրկ տարրական իրաւունքներէ, իբրեւ ազգ. յառաջդիմելու եւ յարատեւելու յարմարութիւններէն, ենթակայ օտար միջավայրին, պայմաններուն եւ ուժեղ մշակոյթներու գիւթական հրապոյրին ու ազդեցութեան:

Երբ այս է գաղթաշխարհի հայ զանգուածին աշխարհագրական պատկերը, չէ՞ք կարծեր որ աննպաստ պայմաններու եւ տարածականութեան պատճառներով անոր ապագան լրջօրէն վտանգուած ըլլայ քանի մը սերունդ յետոյ:

Եթէ, այո, ապա որո՞նք են այն միջոցները որոնցմով կարելի պիտի ըլլար առաջքն առնել դարաւոր անցեալի տէր ժողովուրդի մը մնացորդներու վերջնական կորուստին.—

Դպրոց, գրականութիւն, եկեղեցի եւ մամուլ:

Մեր ցրուածութեան եւ աննպաստ պայմաններու բերումով՝ չենք կրնար դպրոցական ցանցը կազմակերպել այնպէս որ համապատասխան ըլլայ անհրաժեշտին եւ իրական պահանջին: Ինչ որ դպրոց կ'անուանենք գաղութներու մէջ, նախ սահմանափակ թիւ մը կը ներկայացնեն, երկրորդ որ, շատ քիչ բացառութեամբ, եղածներն ալ կամ նախակրթարաններ կամ մանկապարտէզներ են որոնց պարտականութիւնը խաղ ու երգ սորվեցնելէն անդին չանցներ, լաւագոյն պարագային քիչ մը կարդալ գրել եւ տարրական գիտելիքներ: Չենք խօսիր մանկավարժական պահանջներուն եւ դպրոցավարութեան ձեւին մասին, որոնք երբեք համապատասխան չեն արդիականութեան ոգիին եւ մեզ կը յիշեցնեն նախորդ դարավերջի մեր գաւառական դպրոցները: Իրական առումով դպրոցներ չունինք գաղութներու մէջ: Դպրոց մը որ կարենայ սերունդին ներշնչել եւ անոր մէջ ալ պատրաստել ազգութեան եւ հայրենիքի գաղափարները ու զանոնք [illegible] բոլոր այն ստորոգելիներով որ ներկայ ժամանակաշրջանը անհրաժեշտ կը համարէ ինքնագոյութեան համար: Դպրոց մը որ փոխանակ երախային ռեմէրէն արտասանութեան թութակութիւնը սորվեցնելու, ըլլար ամէն բանէ առաջ հայակերտութեան եւ հայեցի դաստիարակութեան վառարան մը:

Այս բոլորով հանդերձ, միամտութիւն չէ՞ հաւատալու համար թէ հայ նոր սերունդը ամբողջութեամբ պիտի կարենայ առաւել չափով օգտուիլ ընձեռուած պատեհութիւններէն Դպրոցէն: Շատեր պիտի ըլլան կարիքին կամ անհոգութեան երեսէն փողոցները չափողներ, խաչացնելով միջավայրի բացասական յատկութիւնները ու յոռի կողմերը: Դարձեալ պիտի ըլլան օտար յարկեր յաճախողներ եւ անոնց հոգիներուն մէջ օտարը աւելի տիրական ու չեշտուած պիտի ըլլայ քան սեփականն ու հարազատը: Ամէն պարագայի մէջ, անոնք կորսուածներ պիտի ըլլան Հայութեան համար եւ պիտի երթան հարստացնել այլազգի մշակոյթներն ու հաստատութիւնները: Իրաւունք ունէր Փրանսացի լրագրողը հայ մանուկներու մէջ տեսնելու ապագայ լրագրողներ, խմբագիրներ, գրագէտներ, փաստաբաններ, երեսփոխաններ, նախարարներ եւն.:

Ուրեմն ո՞րն է այն անվիճելի ազդակը որ պիտի կարենար հայապահպանումը ապահովել արտասահմանի մէջ:

Հայ գրականութի՞ւնը:

Բայց, առանց մեծամտութեան եւ դոյզն վիրաւորանքի, տեսնենք իրականութիւնը այնպէս ինչպէս որ կը ներկայանայ մեր աչքերուն, եւ ոչ թէ այնպէս ինչ որ կ'ուզէինք որ ըլլար: Զգենք ուժերու գերագնահատութեան սխալ ըմբռնումը անցեալին եւ ապագային մասին, առարկայական եւ իրատես ոգիով: Ընդունինք որ հայ գրականութիւնը շատ տկար է մրցելու, հակազդելու համար օտար գրականութեան, օտար արժէքներուն եւ մշակոյթի վերելքին, քանակական զօրութեան եւ յաղթակողական հոսանքին դէմ:

Հայ միտքն ու հոգին իր նախնական ժամանակներէն մինչեւ այսօր, հազարամեակներու ընթացքին կրած բարեշրջումներէն, յեղաշրջումներէն յետոյ, սակայն, կարելի է ըսել չկրցաւ արտադրել գրական արժէքաւոր գործ մը որ կարենայինք իբր հայ հանճարին ստեղծագործութիւնը հպարտութեամբ ցուցադրել համայն սերունդին եւ օտար աշխարհին: Գործ մը որ ըլլար իրապէս մեծ, խոր, գեղեցիկ եւ միանգամայն ահաւոր, իր կախարդական գիւթանքին տակ պահէր մեզ եւ պատկերացնէր մեզի մարդկային հոգիին ողբերգութիւնը՝ իր դրական եւ բացասական կողմերով: Հայ միտքը չէ կրցած թափանցել այն խաւար եւ մթաստուեր պարունակներուն, որ մարդուս ներաշխարհն է:

Նարեկացին կը սիրէ ճախրել եթերային բարձրութեանց մէջ, վերանալ, անէանալ վերացական գաղափարներու հետ. բայց երբեք թափանցել մարդկային ներաշխարհը:

Ներկայիս հայ իմացական միտքը երբ պէտք էր աւելի քան երբեք իր մօտի մկանները լարել եւ խրախուսանքի խօսք մը ըսել թափառական հայորդիներուն, կ'ապրի ծանր թմրութեան մը տակ, թերեւս արդիւնք ազգովին ապրուած տրամին: Մինչ այսօր, աւելի քան երբեք, պէտք էին հայ գրագէտներ ու բանաստեղծներ որ հայութեան մեծագոյն սպանդը պատկերացնէին իրենց ակնառուեսի գրիչով, մեր հոգին հրդեհէին վրէժխնդրութեան սրբազան զգացումով, մարդկային խիղճը շարժէին արդարութեան եւ կարեկցութեան:

Հակառակ մօտ երկու տասնամեակներ սահած ըլլալուն՝ տակաւին կը սպասենք որ հայ հանճարը մեզի պարգեւէ սպասուած հրեղէն գիրքը, գրուած վրէժխնդիր եւ վարձահատոյց Աստուծոյ մը ձեռքով: Կամ ինչպէս հանգուցեալ Ե. Օտեան կը պատկերացնէր, կ'ուզենք մտաւորականներ եւ բանաստեղծներ, որ ըլլան գեղեցիկ ու հրէշային, աւելի սարսափեցուցիչ քան Եսայի ու Եզեկիէլ, որովհետեւ այդ հսկայ տեսանողներէն հարիւրապատիկ աւելին տառապեցան եւ ընդվզեցան («Կեանք եւ Արուեստ», Տարեգիրք, 1933):

Սխալ չհասկցուինք: Հեռու ինծմէ ոեւէ թերագնահատում կամ ուրացում հայ հոգիի ստեղծագործական արժէքներուն: Այդ պիտի ըլլար ժխտումը հերոսական անցեալի մը եւ յուսալից ապագայի մը: Այդ պիտի նշանակէր հաշտուիլ ճակատագրի անողոք իրականութեան հետ եւ ամէն բան վերջացած համարելով մեր ձեռքով գրել մեր տապանագիրը՝ «աստ – ննջեալ եւ վաստակեալ արդ Հանգչի Ազգս Հայոց ի զարմէն Թորգոմայ»:

Ոչ, այս տեսակ հրէշային մտածում չի կրնար ունենալ ոեւէ [illegible] Հայ: Առաւել եւս ոեւէ Հայ որ հաւատք ունի իր ցեղի վերածնութեան: Գիտակցինք որ փոքր ենք թիւով, սակայն այդ փոքրութեան մէջ անգամ ունինք արժէքներ եւ ցեղային առանձնայատկութիւններ որոնք թերեւս օր մը պայմաններու փոփոխութեամբ, մեզի շնորհեն հոգեկան եւ քաղաքական մեծութեան մը յատկանիշները: Զմոռնանք եւ երկաթէ գիրերով մեր սրտին վրայ քանդակենք Խորենացիի տողերը — «Թէեւ ենք ազգ փոքր, եւ թուով յոյժ տկար, սակայն բազում գործք քաջութեան գտանին գործեալ եւ ի մերում աշխարհի»:

Տ. ԹԱԴԻՈՍԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԸՆԿԵՐԱ-ՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ՍԵՂԱՆ

— o —

ԱՆԻԷԹ. — Հ. Յ. Դ. «Վիշապ» ենթակոմիտէին կողմէ սարքուած ընկերա- համակրական խնճոյքը տեղի ունեցաւ կիրակի օր, Քոմէթի սրահին մէջ ժամը 2.30ին: Ընկեր Հրաչ Կոթոյեան սեղանը բացուած յայտարարեց: Սեղանապետ ընտրուեցաւ ընկեր Գ. Բալայեանը: Կարգապահութիւնը շատ կանոնաւոր էր: Երկու ընկերներ, Տէրտէրեան եւ Մարգար հիւրերը կ'առաջնորդէին, իսկ ընկեր Կիրակոս սպասարկութիւն կ'ընէր: Երբ սրահը լեցուեցաւ ընկեր – ընկերուհիներով ու համակիրներով, ընկեր Բալայեան բացատրելով հանդէսին նպատակը, ըսաւ.

— Ընկերներ, ահաւասիկ տարի մը եւս անցաւ ու տակաւին մենք կը մնանք օտար հողի վրայ: Մենք ամէնս կ'ուզենք ունենալ մեր անկախ Հայրենիքը եւ այնտեղ կատարել այսպիսի հանդէսներ: Դաշնակցութիւնը այդ ազատ եւ միացեալ Հայաստանին համար է որ կը պայքարի, ու պիտի պայքարի, մինչեւ որ հասնի իր նպատակին: (Ծափեր):

Յետոյ ընկ. Սիմոն Գալաճեան իր թառով հայկական կտորներ նուագեց որմէ վերջ խօսք առաւ ընկ. Վրացեան.

— Այսօր Դաշնակցութիւնը ունի շատ մը հակառակորդներ որոնք գաղութներու եւ Հայաստանի մէջ եղած ամէն բան Դաշնակցութեան կը վերագրեն. օրինակ, Հայաստանէն կը փախ-

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (33)

"ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ"

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ՓՈՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Տրապիզոն գտնուած առեն պատերազմական եւ ներքին նախարարութիւններէն ստացած մասնաւոր արտօնութեանց համաձայն, Տրապիզոնի բանտարկեալները արձակել տալով, անոնցմէ մեծ չէթէ մը կազմելու կ'աշխատէր: Այս նոր չէթէի կայան ըրած էր նախկին կուսակալ Սամի պէյին տունը ու զանոնք հոն տեղաւորած:

Բանտարկեալները, բանտէն արձակուելէ վերջ՝ երբ իրենց կը բերուէին, զանոնք կ'երդուրցնէր թէ՝ անգամ մըն ալ պիտի չփախչին, մինչեւ իրենց վերջին շունչը հայրենիքին պիտի ծառայեն եւ «Թէշքիլաթ»ի օրրոյն ամէն տեսակ զոհողութիւն պիտի ընեն. Եւ, այս կերպով, արձակուած բոլոր բանտարկեալները զինելէ վերջ իր չէթէին մէջ կ'արձանագրէր

Գատասխ. պատուիրակները, երբ կարդացին Պոլսէն ստացուած հեռագիրը, հասկցան թէ Նայիլ պէյ ինչո՞ւ զիրենք հեռացուցած էր Վիչէէն: Եւ, ճիշդ այն պահուն երբ պատերազմի կը մտնէինք. անկարեւոր խնդրի մը պատճառաւ մինչեւ Տրապիզոն կանչուած ըլլալնուն համար զայրացած էին: Այս առթիւ՝ իրենց ու Նայիլ պէյի միջեւ ծայր տուած վիճաբանութեան իբրեւ արդիւնք, Նայիլ պէյ հասկցած էր թէ անոնք՝ առանց պատճառի Կովկասի ճակատը թողլով Պոլիս պիտի չվերադառնան: Այս պարագան ճշդելէ վերջ, պատ. պատուիրակները թողած էր իրենց վիճակին եւ կրկին սկսած էր ներման գործերով զբաղիլ. Այլեւս ոչ պարտականութիւններ կուտար պատասխանատու քարտուղարներուն, ոչ ալ կը հարցնէր՝ կը փնտռէր զանոնք:

Եւ որովհետեւ այս դժուարին կացութիւնը երկար չէր կրնար տեւել, պատասխանատու քարտուղարները, Նայիլ պէյին դիմելով, արտօնութիւն ուզած էին Վիչէ վերադառնալու համար: Նայիլ պէյ առեն մը մտածած էր իր տալիք պատասխանի մասին, ու յայտնած էր թէ իր կազմելիք զունդին հետ պիտի կարենան Վիչէ երթալ: Հետեւաբար, պատ. պատուիրակները սկսեր էին Տրապիզոնի մէջ իրենց օրերը համբել:

Նայիլ պէյ ի վերջոյ կազմած էր իր զունդը: Գունդ կոչուած այս չէթէն 700 հոգիէ կազմուած էր: Անոր սպառազինումը այնքան կատարեալ էր, որ մեր զինուորներէն իսկ այնքան լաւ զինուած չէին: Անոնց գլուխի մազերէն մինչեւ ոտքի եղունգները զէնք ու փամփուշտ, կարծէք «փէլեւան» եւայլն: Միայն վարչական կազմակերպութեան մասին մտածուած չէր: Քանի որ, ոչ տետրակ կար, ոչ ալ անդամներու իրական թիւը յայտնի էր: Զունէին նաեւ ուտեստեղէնի կազմակերպութիւն:

Նայիլ պէյի գունդը Տրապիզոնէն ճակատ փոխադրելու համար շատ մը շոգեշարժներ ու նաւակներ պատրաստուած էին: Որոշուած էր նաեւ պաշտօնական հանդիսութիւն ընել՝ նախքան մեկնիլը: Երբ չէթէին անդամները նաւակ կը նստէին, կուսակալ Ճէմալ Ազմի պէյ եկած, Նայիլ պէյը գրկած եւ, համբուրելով այտերէն, մեծ յաջողութիւններ մաղթած էր: Իսկ Տրապիզոնի մեծատուները իրենց հրճուանքէն կուլային, ու, Նայիլ պէյին ձեռքը սեղմելով, գլուխ կը շնորհաւորէին:

Վերջապէս, Կիւմիւշխանէի երեսփոխան Սէրվէթ պէյ աղօթեց, եւ անդամները մակոյկներն ու շոգեշարժները նստելով ճամբայ ելան: Եւ որովհետեւ ամբողջ գունդը փոխադրելու համար բաւարար թիւով շոգեշարժ ու նաւակ չկար, ամէն մէկ նաւակ լեփ լեցուն էին:

Երբ Նայիլ պէյի գունդը ճամբայ էր ելած, անդին՝ Ռուսերը, արագ ձեւով մը, Կաղզուանի բերդէն յարձակման անցած ըլլալով, Կարնոյ Թէշքիլաթը ստիպուած էր նոր միջոցներ ձեռք առնել: Այսպէս, տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյ որոշած էր Կարնոյ ճակատին արեւելեան մասը ձգել, արեւմտեան կողմը՝ Արտուինի եւ Օլթիի միջեւ աշխատիլ: Իր գտնուած տեղը՝ Վան թողուած էր միայն [illegible] Հաճի պէյի «Թէշքիլաթ»ը:

Արդուինի շրջանը թէեւ Բիզա պէյի հրամանին ենթակայ [illegible] էր, սակայն, այս առթիւ, տօքթ. Շաքիրի ենթարկուած էր:

Որովհետեւ Ռուսերը անակնկալօրէն յարձակած էին, Կարնոյ ճակատի չէթէներէն սպասուած օգուտը ապահովուած չէր: Չէթէներուն պարտականութիւնն էր, յարձակման մը պարագային, յարձակող բանակին թիկնէն ու կողմէն գործել, քանի որ իրենց թիւը թեթեւ էր, եւ իրենք արագաշարժ էին: Բայց, արագ յարձակման պատճառաւ, նախատեսուած ձեւով գործել կարելի եղած չէր: Սահմանին վրայ գտնուող Նարմանի փոքրիկ ումբը, թէեւ պաշտպանողական մը վերջ, նահանջած էր ու իրենց մէկ մասը Կարին վերադարձած էին: Այս վերջինները դրկուած էին Միլօ՝ տեղւոյն չէթէն զօրացնելու համար: Գալով Կէօնէնի ուժերուն, անոնք կազմուած էին այդ շրջանի բնակչութենէն, ու ձիաւորներ էին: Երբ Ռուսերը յարձակած էին, ասոնց մէկ մասը հեռացած էր, իրենց ընտանիքները մտահոգ: Մնացեալ մասը հեծելազօրքի երկրորդ զօրագունդին գործակցելով կռուած էր թշնամիին արգելք ու, հետեւաբար, օգտակար դառնալ:

Պայազիտի շրջանի «Թէշքիլաթ»ը նոր սկսած էր: Անոր պատկանող անձերը աւելի մեծ դժուարութեանց առջեւ կը գտնուէին: Այդ շրջանի սահմանային գիւղերուն մէջ կը գտնուէին նաեւ Հայեր: Ասոնք ոչ թէ Թուրքերու հետ պատերազմի միջոց կ'ըլլային (?), այլեւ մեր նահանգներէն փախելով Ռուսիոյ Հայերուն կ'օգնէին.

Այդ պատճառաւ, կը պահանջուէր ներքին զօրաբանակները ուղարկել այն հայ զինուորները որոնք սահմանի զօրաբանակներուն մէջ կը գտնուէին: Կարգ մը Հայեր, որոնք Դաշնակ կոմիտէին կը պատկանէին, Թուրքերու կողմէ Թիֆլիսի մէջ դատապարտուած բայց այդ միջոցին ներման արժանացած ըլլալով, Իգդիր եկած եւ տեղւոյն Հայերէն կամաւորներ կ'արձանագրէին. Պայազիտի Թէշքիլաթի ճիւղը դեռ եւս չէր գիտեր թէ ասոնց դէմ ինչ միջոցներ ձեռք պիտի առնէ: Սահմանաբնակ ժողովուրդը վախի մէջ էր, որովհետեւ ռուս զօրքը համախումբ էր: Ժողովուրդը կը պահանջէր որ կամ զիրենք երկրին ներսերը փոխադրեն եւ կամ իրենց եւս զէնքեր տան: Բայց, այդ շրջանին մէջ դեռ բաւարար թիւով զէնք չկար, դժբախտաբար:

(Շար.)

ին, Դաշնակցութիւնն է պատճառը, Հայաստանի մէկ անկիւնը դէպք մը պատահի, Դաշնակցութեան մասը այ, արտասահմանի մէջ մարդ կը սպաննուի, կամ կը վիրաւորուի կամ ծեծուի, Դաշնակցութիւնն է մեղաւոր։ Հայ ժողովուրդին մէջ սիրուած ու յարգուած եւ զօրաւոր կուսակցութիւնը Դաշնակցութիւնն ըլլալով մեր հակառակորդները չեն …չեր։ Գիտէ՞ք թէ դարեր առաջ երբ հայ ժողովուրդը կուսակցութիւն ունէր, վէճ ալ չկար։ Սխալ է, բացարձակ սխալ։ Վարդանանք ու Վասակեանք կային առաջ եւ նորէն այնիսի պայքար գոյութիւն ունէր։ Դարեր առաջ տարբեր, իսկ հիմա տարբեր, այսօր Վարդանեաններն են Դաշնակցութիւնը, իսկ Վասակեանք հակառակորդները։ Դաշնակցութիւնն է այն հսկայ մարտանաւը որ ովկիանոսի փոթորկալից ալիքներու մէջէն կը յառաջանայ, երկու կողմերը կան Թշնամի Թորփիլանաւեր, եթէ Թորփիլանաւերէն ռումբ արձակեն մարտանաւուն վրայ, իսկոյն մարտանաւը կը պատասխանէ, եթէ իր ճամբան գոցեն կը կանխէ արգելքը ու կը յառաջանայ հասնելու համար նաւահանգիստը, որ ազատ ու անկախ Հայաստանն է։ Երբ Դաշնակցութեան ուխտը կատարուի ու Հայաստանը ազատուի, Դաշնակցութեան կը մնայ յայտարարել թէ իր դերը լրացած է»։ Յետոյ ներկաները ոտքի ելլելով երգեցին «Մեր Հայրենիք»ը։ Պզտիկն Եդուարդ Կուքիկեան զինուորական քայլերով յառաջացաւ բեմը ու արտասանեց. Ես պզտիկ հայ զինուոր մըն եմ։ Փոքրիկն Միրայր Այանեան արտասանեց «Վրէժ»։ Այնուհետեւ խօսք առաւ ընկ. Հրանտ Սամուէլ, որ բացատրեց Դաշնակցութեան անցեալ ու ներկայ գործունէութիւնը եւ կրկնեց, — քանի չէ իրականացած Հայուն ուխտը, Դաշնակցութիւնը չի կրնար հրաժարիլ իր պայքարէն։ Իր առաջարկով ներկաները մէկ վայրկեան լռութիւն պահեցին յանկայս, ազատագրութեան նահատակներուն եւ ժողովուրդին համար։ Ե. Գալճեան թառի վրայ զարկաւ նուագեց Հայկական երգեր։ Ընկեր Հ. Քէօսէեան մէկ շիշ շամփանեա աճուրդի հանեց, ամէնէն …անդով մասնակցեցաւ Միրայր Սայտարեան, որ վերջին անգամ 30 ֆրանքի միանուագ յաւելումով շիշին տիրացաւ եւ բաժնեց ներկաներուն որոնք խմեցին Դաշնակցութեան եւ հայ ժողովուրդին կենաց։ (Աճուրդը յանգեցաւ 250 Ֆր.ի)։ Այնուհետեւ …եան պարերը, ընկերակցութեամբ թառի։ Ժամը ութին ընկեր Քէօսէեան հաւաքոյթը փակուած յայտարարեց եւ Կոմիտէին խորին շնորհակալութիւնները յայտնեց։ Շատեր խնդրեցին որ պարբերաբար տեղի ունենան այսպիսի հաւաքոյթներ։

Յակոբ Ադամեան

Օրուան գիրքերը

1. ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ, ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ։ (Հէքեաթ եւ բանաստեղծութիւն)։ Գրեց՝ Շաւարշ Նարդունի։ Մատենաշար «Յառաջ» Թիւ 1. Գին՝ 15 Ֆր.։
2. ԱՐԵ՛Ւ, ԱՐԵ՛Ւ, (հիւծախտաւորի մը կեանքէն)։ Գրեց՝ Փայլակ Միքայէլեան. Մատենաշար «Յառաջ» Թիւ 2։ Գին 10 Ֆրանք.
3. ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ 1915 – 1924։ Գրեց՝ Լեւոն Տօնիկեան։ Գին 8 Ֆր.։

Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի Վարչութեան։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑՆԵՐԷՆ ՆԵՐՍ

ՆԻՍ, 5 յունուար — Մարսէյլի հոգեւոր հովիւը նոր տարուան առթիւ այցելեց Նիսի հիւանդանոցը (Փասթէօր), ուր կը գտնուին 4 հայ հիւանդներ։ Երեքը թոքախտաւոր, ուրիշ մը գործողութեան ենթարկուած, ծանր հիւանդներ են. Թոքախտաւորներէն երկուքը գրեթէ անտէր են, իսկ երրորդը Կեսարիոյ ամերիկեան որբերէն, ամուսնացած եւ երկու զաւակներու տէր դժբախտ երիտասարդ մը։ Տօնական օրերու առթիւ, տեղացի հիւանդներու վայելած այցելութիւնները խորապէս ազդած էին մեր վրայ, երբ մեր հոգեւոր հովիւը ներս մտաւ եւ մխիթարեց։ Տէր Հայրը իւրաքանչիւրին բաշխեց մէյ մէկ նշխար, նարինջներ եւ շօքոլա.

Նիս քաղաքը միջազգային հարուստներու ձմեռնային գրաւավայրը մըն է, որոնց կարգին նաեւ հայ հարուստներու որոնք՝ կուգան ամէն տարի, վատնելով անհաշիւ գումարներ։ Դժբախտաբար մէկ հայ հարուստ չի խորհիր իր հաճոյքի պահերուն հետաքրքրուելու անտէր հիւանդներով։ Օր մը յուսահատ կը մտմտար թոքախտաւորներէն մէկը

— Եղբայր, տարուան սուրճը առանց շաքարի սիրտս կը խառնէ, սանթիմ մը չունիմ քիչ մը շաքար գնելու, այս ի՞նչ վիճակ, այս ի՞նչ կեանք է։

Քանի քանիներ կան այսպէս լքուած Ֆրանսայի հիւանդանոցներուն անկիւնները, իրենց ազգն ու բախտը անիծող։ Ի տես այսպիսի դժբախտութիւններու դեռ անտարբեր են հարուստներէն մինչեւ հայրենակցական կազմակերպութիւնները։ Այսօր եկեղեցի մը շինելու չափ սուրբ եւ աւելի կենսական է թոքախտաւորներու դարմանատան մը հաստատումը, թէ ազգային եւ թէ բարոյական տեսակէտով ցարդ ո՞վ է խորհած այս մասին։

Դէհ, ոթափեցէք հայ ազգակիցներ, հարուստներ, բարենպատակ հաստատութիւններ եւ հայրենակցական միութիւններ, այս աշխարհի մէջ ստակը անցաւոր է՝ գործն է մնայուն. Ջանացէք տեւական յիշատակ մը ձգել, կայան մը հաստատելով անտէր հիւծախտաւորներու համար։

Հիւանդ մը (Մ.Ս.)

ՄԱՐՍԷՅԼ, 3 յունուար — Նոր Տարուան առթիւ մենք հայ թոքախտաւորներս սիրով ընդունեցինք Հ. Կ. Խաչի անդամներուն այցելութիւնը, որոնք բոլոր հիւանդներուս որոշ գումար մը եւ մրգեղէն բաժնեցին ու մեր ցաւերուն վշտակից եղան։ Նոյնպէս Աղքատախնամը իր պարտականութիւնը կատարեց, մխիթարելով մեզ։ Կը փութանք մեր խորին շնորհակալութիւնն ու երախտագիտութիւնը յայտնել «Յառաջ»ի միջոցաւ

Ի դիմաց բոլորին
Լեւոն Ա. Դաւիթեան

ՊՈԼԷՆԻ ԿԵԱՆՔԷՆ

ՊՈԼԷՆ, 2 յունուար — Գաղութին թիւը կը հաշուէ 207 հոգի, 77 երախաներով, որոնց 63ը կը յաճախեն ֆրանսական դպրոց։ Հայերէն կրթութիւնը ձգուած է իր բախտին։ Մանկապարտէզի մասին Գալաչեան եղբա-կ.ի տուած խոստումները մինչեւ օրս մնացած են խօսք։ Ոչ մէկ միութիւն ունինք։ Շատեր հեռացած են տնտեսական պատճառներով։ Այրերը կ՚աշխատին կղմինտրի գործարանները, կրճատուած աշխատավարձով, օրական 18—20 Ֆրք.։ Այժմ գործազուրկ հայրենակիցներու թիւը նուազած է, ոմանք ալ դժուարութեան կը մատնուին։ Վեց ամսուան աշխատանքի վկայագիր չունենալով, գործազուրկի նպաստէն կը զրկուին կամ ծերութեան պատճառով կը ճամբուին։ Կիները կը գրաղին դեղարանի յատուկ տուփ շինելով

Երբեմնի շէն Պոլէնը որ աշխոյժ կեանք ունէր բանախօսութիւններով ու ներկայացումներով, այսօր թմրած է։

Ցաւալի է յիշել նաեւ որ թուրքերէն չգիտցող հայրենակիցները այսօր թուրքերէն սորված են։

Յ. Տ. Սահակեան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Քղեցիներուն

ՄԱՐՍԷՅԼ– ՍԷՆ ԼՈՒԻ, 1 յունուար — Նկատելով որ Վերաշինականք տարբեր քայլ առած է հարկ կը զգանք լուսաբանել խնդիրը եւ մասնաճիւղիս պառակտման պատճառները.

Սիրելի հայրենակիցներ Ֆրանսայի եւ Ամերիկայի, մենք 12 հայրենակիցներով կազմեցինք Սէն Լուի մէջ Հայր. Միութեան մասնաճիւղ մը, 1931 յունիս 2ին մեր կեդրոնական միութեան … ցինք Միութեան նպատակները, առարկէ կանչելով բոլոր Քղեցիները։ Դժբախտաբար խառնակիչներ շուտ մէջտեղ ելան, որպէսզի արգելք հանդիսանան մեր հայրենասիրական ու ազգային գործունէութեան։ Ահա թէ ինչպէս —

Մարսէյլ քաղաքի մէջ դպրոց մը գնելու համար, ազգ. վարչութիւնը դիմած էր Հայր. Միութեան օժանդակութեան։ Մեր Հայր. Վարչութիւնը իբրեւ հաւաքիչ նշանակեց Գ. Գօզոյեանը եւ հաւաքեցին 2200 Ֆր. մեր հայրենակիցներէն։ Սակայն դրամը չյանձնուեցաւ իր նպատակին։ Երբ ներգաղթի Փոնտի խնդիրը դրուեցաւ մէջտեղ, որոշուեցաւ հարիւրին տասը յատկացնելու։ Հայրենակիցները յօժարած էին ընդունելու, նոյնպէս առաջարկուած էր որ մնացած դրամը յանձնուի միութեան գանձին։ Այս առաջարկին վրայ քանի մը անհատներ ուզեցին իրենց դրամը քաշել Անոնք չէին ուզեր որ 2200 ֆրանքը Միութեան յատկացուի, այլ ամբողջութեամբ տրուի ներգաղթին։ Վերջապէս բաժնեցին եւ մեծ վնաս մը հասցուցած եղան Միութեան.

Մեզի համար գաղտնիք է անոնց նպատակը։ Գ. Գօզոյեանը Վերաշինաց խաղալով իր կիրքը յագեցնելու համար տեղափոխուեցաւ Սէն Լու, ձեռք առաւ իրեն գաղափարակից մարդիկը եւ գաղտնի խորհրդակցութիւններ կատարեց։ Իրեն մեղսակից էր գանձապահ. Գարեգին Բէյլիկեանը Անոնք 1606 ֆրանքը առին եւ մէկ կողմ քաշուեցան, նոյն իսկ կառավարութեան գանձը մեզի ցոյց տուին, ըսելով թէ դրամը մեզի կը պատկանի։ Վերջապէս շատ դժուարութեամբ կէս բաժինը եւ ստացանք։ Օրին մէկն ալ «Արեւ» թերթին մէջ կարդացինք թէ 3000 Ֆր. յանձնած են քաղ. Գրիգոր Վարդանեանին. Պարոններ, եթէ ձեր միտքը ծուռ չէր, հապա ինչո՞ւ խեղճ աղքատներուն դրամը անմիջապէս յանձնեցիք, 800 Ֆր.ին վրայ ալ ձեր քսակէն լրացնելու պայմանաւ։ Ո՞ւր է ձեր վերաշինութեան ծրագիրը, ո՞ր ժողովին մէջ բացատրեցիք։ Կ՚ուզէք Հօկին օգնել կամ անո՞նց միանալ, ինչպէս որ միացեր էք արդէն։ Ո՞վ չուզեր օգնել Հայաստանի, մենք ձեր աչքովը չէ որ պիտի տեսնենք մեր հայրենիքը։ Եթէ դուք անկեղծ զգացում ունենայիք, պատճառ չէիք դառնար Միութեան կազմալուծման։ Դուք Գ. Գ. Խաչիկ Մարգարեան, Գարեգին Բէյլիկեան եւ Մկրտիչ Գօզոյեան, մեզ երկուքի բաժնեցիք ծուռ մտքերով եւ դեռ չէ մարած ձեր կիրքը։ Նոյն իսկ ծրագիրներ կ՚որոճաք ձեր հայրենակիցները ծեծելու, Հայաստանի մուտքը արգիլելու, եւ ցանկը անցընելու եւն.։ Եւ սակայն, անօգուտ են ձեր դաւերը, պարոններ։ Կը յանձնարարենք տուն կանչել ձեր խելքը եւ որոմ չցանել հայրենակիցներու միջեւ, որոնք ձեզմէ դաս առնելու պէտք չունին, հայրենիքը սիրելու եւ վերաշինութեան օգնելու համար։

Սիրաք Գորգոյեան, Յարութիւն Համբարձումեան, Միսաք Քանտոյեան, Բարսեղ Հայրոյեան, Յարութիւն Գազիճեան, Վահրամ Այոյեան։

Ճշդում

ՄԱՐՍԷՅԼ, 5 յունուար — «Յառաջ»ի 30 դեկտ.ի թիւով երեւցած Մարսէյլէն թղթակցութեան մը մէջ Փրատոյի Ս. Թարգմանչաց Մայր-Եկեղեցիի կրօն. ընկերակցութեան շուրջ կարգ մը սխալ տեղեկութիւններ հաղորդուած են։ Անոնց բոլորին ճշդումը երկար վերլուծումներու կարօտելուն՝ կը հարկադրուինք զանց ընել։ Պարտք կը նկատենք միայն հերքել որոշ նշանակութիւն ունեցող հետեւեալ անհիմն տեղեկատուութիւնը թէ «Կրօն. ընկերակցութիւնը Էջմիածին դիմած է Գալաչեան եպիսկ.ի պաշտօնանկութիւնը եւ եթէ կարելի է նաեւ կարգալուծութիւնը խնդրելով

Կրօն. Ընկերակց. Վարչ. կողմէ
Ատենապետ՝ Արամ Թէքէեան
Ատենադպիր՝ Ե. Արմէն

Ջ. Ռ. Մ.

Ջ. Ռ. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղին պարբերական դասախօսութեան հրաւիրուած էր Գ. Ս. Վրացեան, ինչպէս հաղորդած էինք նախապէս։ Նիւթ՝ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը։

Գ. Վրացեան նախ ներկայացուց պատմութեան այն շրջանները, զորս կարելի է անուանել հայ ազատագրական շարժումներու նախօրեակ։ Քաղաքական պայմաններու ամբողջ համայնապատկերը տալէ յետոյ, սկսելով 60ական թուականներէն եկաւ հասաւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան կազմութեան թուականը եւ կարդաց ծրագիրը։

Այս շատ կարեւոր նիւթը, որ պիտի բաղկանայ 4—5 դասախօսութիւններէ պիտի տրուի մեզի ամէն ամիս մէկ երեկոյ յատկացնելով. Այս դասախօսութեան երկրորդը տեղի կ՚ունենայ յունուար 18ին։

ՍՏՈՐԻՆ ԳՐԳՌՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Սոֆիայի «Ազատ Խօսք»ը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (3 յունուար).

— «Սոֆիայի հնչակ շաբաթաթերթուկը, Դուրեան արք.ի սպանութիւնը վերածած է ստորին գրգռութեան մը նոր ու փուճ դրամագլուխի։ Ան. Սոֆիա նստած, ներաւոր Ամերիկայի մէջ գործուած սպանութիւնը առաջին իսկ վայրկեանէն եւ առանց այլեւայլի կը վերագրէ Դաշնակցութեան, հոգ չէ թէ տասը օր անցնելէ վերջ եւ Ամերիկայի մէջ իսկ, դեռ վերջնապէս պարզուած չեն այդ մութ դէպքին բուն շարժառիթները եւ հեղինակները։

Այս դեռ ոչինչ, սակայն։ Առանց խղճի խայթի, առանց պատ մը ամօթի եւ պատասխանատուութեան զգացումի, ու նոյն առանց նկատի առնելու թէ որքան ծիծաղելի կը դառնայ իրեն՝ վախկոտ արարածի իր չնչին այժէքին անպատճառ կարեւորութիւն մը տալու իր բացայայտ ճիգին մէջ, Սոֆիայի հնչակ թերթուկը «տապար» կամ կոչնակ կը դառնէ, «ազդարարեալ» ամէնուն թէ «արիւնարբու» թաթը կը պատրաստէ պուլկարահայութենէն ալ նոր զոհեր խլել, Փարիզի հայկեր մոզերին հրամցնելու համար»։

Ապա։ Հնչակ պրովոկատոր թերթուկը կը յանձնարարէ արթուն կենալ եւ այժմէն միջոցներ ձեռք առնել, որպէսզի «պատրաստուող սեւ դաւերն ու ծրագիրները իրենց սաղմին մէջ խեղդուին» եւ «պուլկարահայութեան ներքին հանգիստն ու ապահովութիւնը չխանգարուի»։ Եւ, վերջապէս, հնչակ թերթուկը, կրկին «արթնութեան» հրաւիրելով «պուլկարահայ քաղաքացին» ներքին կը յայտարարէ արիւն հոտող տողերով թէ՝

«Հայութեան վիժածները կը պատրաստուին, ի գործադրութիւն յեղափոխականներու հրամանին, իրենց առօրեայ ոճրագործութեանց շարանը մինչեւ Վիթօշի ստորոտը երկարել, ահ ու սարսափով ճնշելու համար պուլկարահայ լոյսի, յոյսի եւ արդարութեան համար պայքարող ոգին»

«Պալք. Մամուլ»ը, իր 30 դեկտ. 1933 թիւ 26ով այս արիւնոտ տողերը գրի կ՚առնէ կամ հրապարակային այս լրբութեանը կը դիմէ, բառ երեւոյթին իր յոյսը դնելով մեր լռութեան եւ արհամարհանքին վրայ։

Բայց այս անգամ խնդիրը իրօ՛ք կը վերաբերի հայ հանրութեան ներքին հանգիստին ու ապահովութեան, ուստի մենք պիտի շեղինք մեր վաղեմի սովորութենէն եւ, ամբողջէն բռնած հնչակ թերթուկի խմբագրութեան օձիքը, պիտի քաշ տանք զինք հանրային դատաստանին առջեւ, պահանջելով.

Ա.— Կամ հաստատել իր ոճրաբոյր գրպարտութիւնները եւ կամ

Բ.— Հրապարակաւ լզել իր թքածը։

Արդ, հրապարակաւ կը պահանջենք «Պալքանեան Մամուլ»էն, անյապաղ, առանց սար ու ձոր իյնալու, պարզ եւ որոշ յայտնելու մեզ եւ բովանդակ հայ հանրութեան՝

Ա.— Աղբիւրը (յատուկ անուանք), ուրկէ առնուած են տեղեկութիւնները Պուլկարիոյ մէջ « պատրաստուող ոճիրի » մասին։

Բ.— Հեղինակները, (անունով եւ ազգանունով), որոնք արդէն ծրագրած են եւ արդէն կը պատրաստուին « նոր զոհեր խլել պուլկարահայերէն»։

Գ.— Իսկական անունները այն «վիժ[ա]ծ» ... « տարթքօր»ներու »ն «Նենգ ու մոլորեցուցիչ «շէֆ»երուն եւ թափառական գործիչներուն», որոնք իրենց պատրաստած «սեւ դաւերով ու ծրագիրներով » « պուլկարահայութեան ներքին հանգիստն ու ապահովութիւնը կը խանգարեն »։

Դ.— Անունները, (դիրքով պաշտօնով, կուսակցական պատկանելութեամբ եւայլն) այն «զոհերուն», որոնք պիտի իյնան Վիթոշի ստորոտը։

Հասկնալի է թէ այս չորս հարցումներու պատասխանը լրիւ, որոշ եւ պատրաստ պիտի ունենայ «Պալքանեան Մամուլ»ը, այլապէս ան « ճապաղ » կամ տեղազանց տալու պէտք պիտի չունենար։

Հասկնալի է թէ, հնչակ թերթուկը այս չորս հարցումներուն լրիւ եւ որոշ պատասխանը պարտաւոր է յայտարարել ի գիտութիւն ամէնուն, այսինքն թէ՝ անոնց, որոնք կը պատրաստուին ոճիրներ գործելու », թէ՝ անոնց, որոնք զոհ պիտի երթան » այդ ոճիրներուն եւ թէ մեզ բոլորիս, բովանդակ հայութեան, որ դժբախտ ականատեսները պիտի ըլլանք «ոճրագործներուն », « ոճիրներուն» եւ «ոճրազոհներուն »...

Յամառօրէն մենք այն կարծիքին ենք, թէ « Պալքանեան Մամուլ »ը, բոլոր պարագաներու տակ ալ, ոչ իրաւունք, ոչ ալ կարողութիւն ունի խոյս տալու մեր եւ իւրաքանչիւր հայ պարկեշտ մարդու այս արդար պահանջէն, եթէ, ի հարկէ, չուզեր հանրային դատաստանին առջեւ վերջնապէս եւ ընդմիշտ հռչակուիլ իբրեւ ի պաշտօնէ ստորին գրգռիչ մը, որ՝ իր գոյութեան միակ շահն ու իմաստը կը գտնէ այս գաղութի ներքին պառակտումին մէջ, յանձն առնելով մինչեւ անգամ ոճիր եւ արիւն սերմանողի տխուր դերը...»։

ՄՏԵՐՄԻԿ ՅՈՒՇԵՐ — 4

ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆԻ ՅԱՐՍՆԻՔԸ

Մուրատ կը համբուրէ Լ. էֆ.ի ճակատը, եւ կը բաժնուի ընկճուած անոր քաջութեան առջեւ, առանց այլ եւս բառ մը աւելցնելու։

Ընկերները անհամբեր կը սպասէին Ակումբը։ Մուրատ կը պատմէ դէպքը եւ կը թելադրէ գործի անցնիլ։

Կայծակի արագութեամբ լուրը կը հասնի Արաքսիին տունը։ Արաքսի կը նշմարէ թէ ինչպէս զուարթութեան կանչերը յանկարծ կը փոխուին տխրութեան, լոյսերը կը մարին մնկնող հիւրերու հետքերուն ետեւէն։

Ծնողքը կը զգայ թէ Արաքսիին եւ Վարուժանին սէրը յաղթած է, կը զգան թէ լքուած են բոլորէն եւ յանկարծ կը մեկնին տունէն Տ. Տիգրանին հետ կրկին մտածելու, երեւոյթները փրկելու համար, տունը թողլով Արաքսին իր փոքրիկ քրոջ եւ եղբօր հետ։

Արաքսին կը սպասէ անքուն, եւ վստահ է իր սպասումին։

Կէս գիշերին դուռները կը թակուին, դուռները կը բացուին։ Արաքսին համաձայն է, Արաքսին գինովցած է ուրախութենէն։ Վարուժան եւ քանի մը մտերիմներ կը մտնեն ներս, կ՚առաջնորդուին հիւրասենեակ։ Վարուժան կ՚ողջագուրէ Արաքսին, կը շոյէ վարսերը Արաքսիին։ Ո՞վ արբաղան բոպէ...բառերը անզօր են արտայայտելու։

Քանի մը բոպէ վերջ կ՚որոշուի կրօնական պսակը կատարել գիւղական քահանայի մը ներկայութեան, առանց նուագի, առանց բազմութեան, առանց հարսնեւորներու։ Եւ այդպէս ալ կ՚ընեն, իբրեւ վկայ ունենալով միայն երկու մտերիմները Վարուժանին, եւ հազիւ ծէսը աւարտած կը հեռանան տունէն, Վարուժանն ու Արաքսին, հարսն ու փեսան ձգելով առանձին։ Եւ այդ ազդեցութեան տակ, բազեղներու նման իրար փաթթուած, Վարուժան կ՚երգէ...

Ո՛վ վարսագեղ հովուհիս,
Որ ագթիւթին լոյսէն ծըլած խոտին մէջ,
— Գալու համար իմ սիրոյս —
Լըքեց աթթիւ գառնուկներ իր մայրուն
Եւ զարնելով փարախին դրան քարին վրայ
խորտակեց սրինգը տոսախ
խենթի մը պէս կողկողագին ողբալէն,
Ո՛վ վարսագեղ հովուհիս։

Երեք օր յետոյ կանաչ կիրակին էր։ Վարուժանի ալեւոր ծնողքը եւ իր մտերիմները կ՚ուզէին ժողովրդական ցոյցերով, հարսանեկան թափօրով հարսն ու փեսան առաջնորդել հայրենի տունը Բրգնիք, Ալիսի եզերքին եւ ուռենազարդ։

Քաղաքէն գիւղ տանող ճամբան կը հեծէ կրունկներու տակ, ուխտաւորներու խումբերու նման անհամար բազմութիւն մը կը յառաջանայ։ Հարիւրաւորներ ձիաւոր, Մուրատն իր Բեզատով առաջնորդ, հարսնեւորներու թափօրը կանգ կ՚առնէ Վարուժանի համեստ տանն առջեւ, գառնուկին արիւնը կը սրսկէ շէմը կարմիրով, գիւղի աղջիկները երդիքներէն վարդի փունջեր կը նետեն, հովուական երգերն ու ծնծղաները հնչեն, ծափերն ու հռռոցները, պարերն ու ճռչոցները կը լեցնեն հորիզոնը գիւղին։ Բրգնիքցիները հայկական կենդանանայ, կը շէնայ, կը լեցուի սիրով, երջանկութեամբ, բոյրով ու լոյսով, եւ Վարուժանի մայրը բարի, ժրաջան, կանանչ կուժէն կը մատուցանէ հին գինին պղպջուն, առհմիկ սեղանին շուրջ բոլորուածներուն, եւ Վարուժան կը շարունակէ իր երգը.—

Տրնակս բոյրով լեցուեցաւ,
Զի ծոթրիններ ծորեցան
Պատմուճանէն քրղանցքին,
Զի արեւով օծուած ոսկի մազերէն
Բուրեան մեղրեր ծորեցան,
Եւ թիթեղէն՝ մարգրիտներու պէս
փաղփուն՝
Թափթըփեցան աստղեր,
Տրնակըս լոյսով լեցուեցաւ։

Աւանդութիւնը պահուած էր, աւանդամոլութիւնը զայրացած։ Ժողովուրդը հաշտուեցաւ բանաստեղծին եւ իր սիրոյն անմահական, երբ կանանչ կիրակիին վանքերու եւ եկեղեցիներու զանգակները Վարուժանի սիրոյ յաղթանակը աւետեցին ի լուր աշխարհի

Հէգ Վարուժան, անմահ Վարուժան, այսօր քու յիշատակիդ, երբ Չանղըրիի անծանօթին մէջ կը հանգչին ոսկորներդ, եւ երբ գերեզմանիդ վրայ լացող մը անգամ չկայ, երբ ցեղդ սուգ կը կրէ իր սրտին վրայ, եւ երբ դաշինահարուած սէրդ կ՚ըլլայ գերեզմանաքար, ներէ որ մամուլին կը յանձնեմ սոյն յուշերը, անդաստանապահօրէն։

(Վերջ) ԼԵՒՈՆ ԼԱՆԻՍ

Դեկտեմբերի վերջը դասախօսութիւն մը եւս կատարեց տոքթ. Շ. Այվազեան, նիւթ՝ Մանուկներու Առողջապահութիւնը։

Դասախօսը նախ ներածական մը ըրաւ, ներկայացուց թէ ինչ է մանուկը եւ թէ ինչ է անոր առողջութիւնը, Ֆիզիքական եւ իմացական տեսակէտով, չափահասութեան վրայ։ Յետոյ խօսեցաւ առողջապահութեան սահմանումին մասին, ներկայացնելով արդի տեսակէտները։ Այս դասախօսութիւնը եւս պիտի կազմէ շարք մը։

Դեկտեմբերի վերջը, տօնական օրերու առթիւ, դասախօսութիւնները ընդհատուեցան եւ կը վերսկսին յունուար ամսու կիսուն, այս հինգշաբթի։ Կը խօսի Գ. Արշաւիր Խանճեան, նիւթ՝ Կամքի մշակումը։

Յունուարի վերջը տեղի պիտի ունենայ դասախօսութիւնը Ջ Ռ Մ ի ազգային ծրագրին մասին, պիտի խօսի Գ. Վարդան Զուլէլեան։

⁂ Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս Ջ. Ռ. Միութիւնը Կաղանդի սեղանի մը շուրջ հաւաքեց իր ընկերներու եւ համակիրներու բազմութիւնը։ Անցեալ տարի Փարիզի Մասնաճիւղն էր, որ ձեռնարկած էր կաղանդի սեղանի պատրաստութեան, եւ այդ առթիւ հրաւիրած էր նաեւ հայ քաղաքական մամուլի ներկայացուցիչներ, որոնք աւետիքը տուին թէ տարին պիտի սկսի համերաշխութեան եւ խաղաղութեան տրամադրութիւններով։ Այս տարի Գանէէյի մասնաճիւղն էր, որ կու տար սեղանը։ Հայկական տարին կը սկսէր մութ ամպերով, թշնամութեան եւ ջղայնութեան նշաններով։ Բայց Ջ. Ռ. Միութեան Կաղանդի սեղանը ստեղծեր էր տաք մթնոլորտ մը,— սրահը լեցուած էր ընտանիքներով, մանուկներով, երիտասարդներով, մայրեր, հայրեր։ Հայկական նահապետական տուն մըն էր կարծես. Սեղանները բեռնաւորուած էին պտուղներով, կաղանդի օրուան անմոռանալի անուշ ապուրով։ Եղաւ նաեւ թէյի սպասարկութիւն մը։

Սեղանապետ ընտրուեցաւ Գ. Սաքօ Յակոբեան, Սփիւռ երգչախումբին վարիչը, որ զուարթ եւ սրամիտ խօսքերով համեմեց յայտագիրը։ Ճառեր խօսեցան Նշան Պէշիկթաշլեան, Շ. Նարդունի, Ս. Գարակէօզեան, Ա. Խանէանեան, Լ. Զօրմխեան, Յ. Տէր Յովհաննէսեան եւ ուրիշներ։ Յետոյ Սփիւռի օրիորդները եւ Ջ. Ռ. Միութեան անդամները, ինչպէս նաեւ հիւրերը երգեցին փոխն ի փոխ։ Թառիստ Գ. Ժորժ Շահպարոնեանի նուագին առաջնորդութեամբ, օրիորդները կատարեցին հայկական պարեր։

Հանդէսին կազմակերպութեան մէջ ցոյց տուած եռանդով, գնահատութեան արժանացաւ Գ. Անդրանիկ Յովհաննէսեան։

Հանդէսը, որ սկսած էր կէս օրէն յետոյ, նոյն զուարթ մթնոլորտին մէջ տեւեց մինչեւ ժամը 7։

Տեղեկատու

«Նոր Երկիր»

Ս. Դ. Հնչակեան կուսակցութեան Ֆրանսայի շրջանի օրկանը, որ մինչեւ հիմա կը հրատարակուէր իբրեւ շաբաթաթերթ, յունուար 7էն վերածուեցաւ օրաթերթի, միեւնոյն ծաւալով եւ ուղղութեամբ։ Յաջողութիւն։

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԴՐԱՍԵՆԵԱԿԷՆ

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ, Հ. Հ.— Ձեռագիրը ստացած ենք։ Նիւթերու չափազանց խճողման հետեւանքով, առ այժմ չենք կրնար որոշ պատասխան տալ հրատարակութեան մասին։

ՄԱՐՍԷՅԼ, Կ. Մ.— Նոյնպէս։

ՖԻԼԻՊԷ, Թղթակից — Կը խնդրուի շարունակել անընդհատ։ Նամակով ալ բացատրած ենք։

լինին գիրքը խափանած ըլլալով, հաւանական է որ հրաժարման յանգի:

⁂ Զերրակալման հրամանագիր հանուեցաւ «Աէմփրօ» Թատրոնի տնօրէնին, Գ. Հայոթի դէմ որ իրական մեղսակիցն է Սթավիցքիի: Անգամ մը ոստիկանութեան ներկայանալէ յետոյ, Հայոթ կրկին անհետացած է:

Ինչպէս գրած էինք, երրորդ անգամ հարցաքննուեցաւ «Լա Վօլօնթէ» օրաթերթին տնօրէնը, Գ. Տիւպառի: Հաւանական է որ ձերբակալուի:

⁂ «Իւմանիթէ»ն կը գրէ թէ Ոստիկանութեան Վերատեսուչ Բիւսին էր որ Սթավիցքին ներկայացուց Գայոնի երեսփոխան Կառայի (բանտարկուած): Ցետոյ, պնդելով սպանութեան մասին, կ'ամբաստանէ նաեւ վարչապետ Գ. Շոթանի դիւանապետը:

Իտալի ազգային բանակը

Գաղտաստէն կը հեռագրեն.— Երեսփ. ժողովը այսօր, 9 յունուար, քուէարկեց այն օրէնքը որով պարտաւորիչ զինուորութեան կ'ենթարկուին 19—21 տարեկան բոլոր Իրաքցիները: Այս առթիւ խանդավառ ցոյցեր եղան: Այս օրէնքով, Իրաքը ոչ միայն զօրաւոր բանակ մը պիտի ունենայ, այլ եւ պարտաւորիչ զինուորութեան շնորհիւ պիտի բացուի «հայրենասիրութեան դպրոց մը»:

Ինչպէս յայտնի է, Իրաքը մինչեւ հիմա ապաւինած էր բրիտանական օդանաւային ուժին:

Ազգայնական խլրտումներ Տաճկաստանի մէջ (Ռուսիա)

Խ. Միութեան Կեդր. Գործադիր Կոմիտէն վերջնապէս պաշտօնանկ ըրաւ Տաճկաստանի (կամ Տաճիկիստան, ոչ թէ Թուրքիա) նախագահը, Նուսրուլլահը, որ ամբաստանուած էր թէ միացած է Ստալինի թշնամիներուն եւ ուրիշ հակայեղափոխականներու եւ ազգայնական քաղաքականութիւն մը վարած է: Պաշտօնանկ նախագահը անցեալ շաբթու զրկուեցաւ իր բոլոր վարչ. եւ կուսակցական պաշտօններէն եւ յաջորդ հրամանկուեցաւ Բահիմպայեւ, «Տաճկաստանը ինկերվարական տիպար հանրապետութեան մը ճամբուն վերադարձնելու» հրահանգով: Նուսրուլլահ եւ իր սերտ գործակիցը, Խոճիպայեւ վտարուած են նաեւ Կեդր. Գործադիր Կոմիտէէն, իսկ ուրիշներ ալ, ի միջի այլոց Հիւսէյնով, կուսակցութեան քարտուղարը, ատաքճանագուրկ եղած են:

⁂ Պաշտօնանկ եղաւ նաեւ Պրոկոֆիեւ, Զեկային փոխ–նախագահը:

Վիեն տէր Լուպէ գլխատուեցաւ կացինով

Գերմանիոյ հանրապետութեան նախագահը մերժած ըլլալով ներել Հոլանտացի Վան տէր Լուպէի մահապատիժը, իրմիցը կացինով գլխատուեցաւ երէկ առտու ժամը 7.30ին, Լայփցիկի դատական ատեանի բակին մէջ:

Յ. Հ. Դ.

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ կամիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 204 rue Garibaldi, chez Peronnet սրճարանի սրահը: Պարտաւորիչ ներկայութիւն, Ներկայանալ անդամատոմսով:

Փարիզ եւ արուարձաններ

ԱՆԻԷՌ – ՊՈՒԱ-ԹՕԼՈՆՊԻ Վիշապ ենթակոմիտէի ընկերները ընկերական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրուին վաղը, ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Պէֆոնի ծանօթ հաւաքատեղին: Ստիպողական օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕՅԻ Զաւարեան ենթակոմիտէի ժողովը վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8ին, սովորական հաւաքատեղին:

"ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ"

կը տօնէ Ֆր. Կ. ԽԱՉԻ ՇՐՋ. վարչութիւնը ԱԼՖՕՐՎԻԼԻ, ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ, ԱՆԿԷՆԻ, ԻՍԻԻ եւ ՓԱՐԻԶԻ մասնաճիւղերու մասնակցութեամբ

Գեղարուեստական բաժինը կազմուած է

ՄԻ ՄԻԱՅՆ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ԴԵՐԱԿԱՏԱՐՈՒԹԵԱՄԲ

ներկայացում, պար, երգ, արտասանութիւն եւ

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին

Փարիզ, **JEAN GOUJON**ի սրահին մէջ,
8 rue Jean Goujon (եկեղեցիին փողոցը)

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ է բոլոր փոքրերուն, մեծերը կը վճարեն միմիայն 2 Ֆրանք ծախքերու մասնակցութեան համար

Տղոց կը բաժնուի նախընթրիք եւ պտուղ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԳԻՆԵՐՈՎ 5 4 ...

Կազմակերպուած Վիէնի Հ.Յ.Դ. «ԱՊԱՌԱԺ» խումբի կողմէ եւ հովանաւորութեամբ Հ.Յ.Դ. ԿՈՄԻՏԷԻ

Այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Սէրէլը Կաթոլիկ սրահին մէջ Ղեկավարութեամբ Մարսէյլէն հրաւիրուած դերասան Յ. ՈՒԶՈՒՆԵԱՆԻ եւ տեղական ուժերու

կը ներկայացուի **Մարդաց ճրագներ** եւ **Պաղտիկի նշանտուքը** (զաւեշտ)

ԳԻՆԵՐ՝ 5, 4 եւ 3 ՖՐԱՆՔ

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Պալվար Օտտօի (Մարսէյլ) Վռամեան ենթակոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկեր Ա. ՀԱՑՐԱՊԵՏԵԱՆԻ իր աղջկան (դուստր) կանխահաս եւ կսկծալի մահուան առթիւ:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղին պարբերական դասախօսութիւնը այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին: Կը դասախօսէ Գ. Արշաւիր Խանճեանեան: Նիւթ՝ կամքի Մշակումը: Կը հրաւիրուին անդամները ու փափաքողները:

ՍԱԼՆՈՋՈՐԻ Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, 119 Ave. d'Italie սրճարանին սրահին մէջ: Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները:

Վարպետ խոհարար

Վարպետ խոհարար մը, որ մասնագէտ է արեւելեան եւ եւրոպական խոհանոցի, ինչպէս նաեւ փաստավայի եւ նման անուշեղէններու, գործ կը փնտռէ Փարիզի մէջ եւ շրջակաները: Համեստ պայմաններ: Դիմել ՅԱՌԱՋի վարչութեան:

Տրամադրելի է

Վարժուհի մը, որ կրնայ տալ նաեւ երգի դասեր ի հարկին դասաւոր կ'երթայ: Դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Փոքր տ'Իթալիի Դպրոցասէր Տիկնանց Միութեան մասնաճիւղին եւ մասնակցութեամբ շրջանիս դպրոցի Տիկնանց Միութեան:

21 Յունուար կիրակի ցերեկ ժամը 2.30ին, Գ. Յովհաննէսեանի ընդարձակ եւ շքեղ սրահին մէջ, 13 rue Pierre Curie, Kr.-Bicetre կը ներկայացուի զաւեշտ մը (ղեկավարութեամբ գեր. Գմբէթեանի)

Տոմսերը կը ծախուին Թրավէսեան նպարավաճառատունը 17 rue Damesme, Խաչիկ Սահակեանի նպարավաճառատունը 7 rue Blanqui, Կարապետ Կակաչեանի սրճարանը 21 rue de Paris, Gentilly.

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպուած

ԷՍԹՐԷՍԷՆԻ ՀԱՅ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

20 Յունուար Շաբաթ իրիկուն, Տէսինի Հ. Յ. Դ. Տան սրահին մէջ եւ 21 Յունուար կիրակի կէսօրէ վերջ Վիէնի Ռ. Ա. Կուսակցութեան սրահին մէջ

Ղեկավարութեամբ՝ դերասան՝ Յ. ՈՒԶՈՒՆԵԱՆԻ (Մարսէյլէն)

կը ներկայացուի՝ **Երկու թշուառներ**

Բոլոր կազմակերպութիւններէն կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը: Լիոնի հայրենակիցներէ կը խնդրուի քաջալերել այս ձեռնարկը:

ԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Մարսէյլի Հայ Երիտ.

ԱՐԾԻՒ ՄԱՐՄՆԱԿՐԹԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ

Այս Շաբաթ իրիկուն շքեղօրէն ձեւափոխուած ՍԱԼՕՆ ՍԷՆ-ԺԱՔԻ մէջ

ժամը 9էն մինչեւ լոյս

Գեղարուեստական ճոխ բաժին մը հանդիսականներուն հաճելի եւ խիստ զուարթ պահեր ապրելու պատեհութիւնը պիտի ընծայէ, կովկասեան եւ ռուսական պարերուն կը մասնակցին թուս եւ հայ համբաւաւոր արտիստներ, ընտիր եւ միշտ փնտռուած, համբաւաւոր Orchestre Mathieu (Wander Jazz) պիտի նուագէ ամբողջ հանդէսի տեւողութեան (Նոր ռէքէրթուարներով):

Ունինք ճոխ եւ մատչելի գիներով պիւֆէ, կէս գիշերէն կ'ունենանք թէյ

Տոմսեր՝ կանանց 8 Ֆրանք, այրերու 10, զոյգերու 15

ԵՐԵԿՈՅԹ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Նախաձեռնութեամբ Մարսէյլի Յառաջ. Հայր. Միութեանց Կեդր. վարչութեան Մասնակցութեամբ Զ. Հ. Միութեան Պօմօնի մ. ճիւղի եւ Երիտ. Միութեան

ՀԱՍՈՅԹԻԸ ԱՂԵՏԵԼՈՅ ՅՕՆՏԻՆ

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս

Salons Mireilleին մէջ, 7 Cours Vieux Port

Երգ, մեներգ, զանազան անակնկալներ, ռուս. պար եւ թրքական զաւեշտ մը

ԲԱՐԵԿԵՆԴԱՆԻ ԱՆԿՈՒՏԻՆԵՐԸ

կը խօսի՝ Գ. ՀԱՅԿ ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

Կէս գիշերէն յետոյ եւրոպական պարեր ղեկավարութեամբ Գ. Յովհաննէս Դէմիրճեանի: Թանկօի մրցում, մասնաւոր մրցանիշ: Հանդէսի մէջ ջազին կը նուագէ Ջէօրէյճեան նուագախումբը: Բոլոր հանդիսականները պիտի լուսանկարուին խմբովին:

Հայրենակիցնե՛ր, այդ օր բոլորդ ալ դիմեցէք դէպի Salons Mireille ուր կ'ունենաք վայելել հաճելի ժամանց մը: Ճոխ պիւֆէ:

Մուտք՝ այրերու 5 կիներու 3 Ֆր.

Տոմսերը կը գտնուին Միութեանս բոլոր անդամներուն քով, Գ. Արգար Նաբոյեանի սրճարանը 57 rue Bernard du Bois եւ հանդէսին օրը դրանն կիչէն:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Ա. ԳՈՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆԻ

«Հայ թատերական ընդհարումներ»

ՀԱՏՈՐ ԱՌԱՋԻՆ

ԲԱԳՈՒԻ ԱՌԱՋԻՆ ԸՆԴՀԱՐՈՒՄՆԵՐԸ

Զարդարուած՝ նկարներով: Գին՝ 15 Ֆրանք:

Ամերիկա, Բրիտ. կայսրութիւն եւ Եգիպտոս 20 Ֆրանք:

Դիմել A. GULKHANDANIAN, ՅԱՌԱՋի խմբագրութիւն:

Կը ծախուի նաեւ Խաչիկ Մկրեանի («Փինէ», Բենօֆ Գրախանութ, Հր. Սամուէլի Փարիզ), Ն. Խաչիկեանի (Վիէն), Մուրատ Մուրատեանի (Սէն Թ'էթիէն), Ն. Կակոսեանի (Մարսէյլ) եւ Ս. Թիւրաքեանի (Լիոն) մօտ:

ԳՈՅԱՄԱՐՏ օրացոյց 1934 Ե. Տարի

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան «ԳՈՅԱՄԱՐՏ» օրացոյցը Ե. Տարի. նուիրուած իր Տասնամեակին, ազգային եւ կրօնական տօներով եւ մօտ 40 նկարներով, արդէն սպառելու մօտ է: Զրկուելու համար այդ գեղեցիկ գործէն անմիջապէս դիմել՝ Karnig Antikian, 49, rue Nationale, Marseille.

Կը ծախուի նաեւ՝

Փարիզ եւ արուարձաններ՝ Գրատուն Հրանտ-Սամուէլ, 51, rue Mr. le Prince, Paris (5):

Լիոն եւ Տէսին. Վաչագ Հիւսեան, 3, rue Tellier, Décines:

Վալանս. Ղազար Գալուստեան, 10, rue 14 Cantons.

Վիէն. Ներսէս Խաչիկեան, 124, rue Lafayette.

Լուարի շրջան. Վարդան Խրիմեան 34, rue des Frères Chappe. St. Etienne:

Կրէնօպլ. Կ. Գասպարեան:

Կարտան, Լեւոն Գայաճանեան:

Նիս, Գեղամ Շէհիրեան, 182, Bld. de la Madeleine.

Աթէնք. Գրատուն «Նոր Օր»:

Հալէպ, Խորէն Գըրգըքեսէյեան, 82, rue Boustan Kulak:

Գոնսթանցա (Ռումանիա), Արմենակ Կարապետեան:

Պէյրութ Գրատուն Եպաճեան եղբայրներու B. P. 870:

Պէյրութ, Գրատուն Խորէն Այնաւորեան, rue Bab-Yacoub:

Պաղտատ, Խորէն Անտոնեան:

Պաղտատ, Գլխարկավաճառ Աւետիս Ասլանիկեան:

Ալճերիա, Պօղոս Արզումանեան, Blida, Algérie:

Թէհրան «Ալիք»ի խմբագրատունը եւ Ս. Յովսէփեանի մօտ:

Պուլկարիա, Կ. Փափազեան, Plovdiv:

Ինչպէս նաեւ Մարսէյլի շրջանի Պատ. Միութիւններու եւ Դաշնակցական բոլոր ընկերներու մօտ.

ԾԱՆՕԹ.— Տպագրական սխալով կողքի երդ նկարներու անունները սխալ դրուած են. Գայլ Վահանները պիտի ըլլայ՝ Զուլամաթ, իսկ Զուլամաթինը՝ Գայլ Վահան:

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13e) **Imprimerie A. DER (AGOPIAN)**

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.2[illegible]

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ, ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone: Glacière 15-70

(ԻՋՆԵԼԻՔ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ :	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	--
Ամերիկա ::	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ :	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 12 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1934

12 Janvier 1934

10րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2393

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ
Հ. Յ. Դ. ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷԻ

Հ. Յ. Դ. մարմիններուն եւ ընկերներուն

Սիրելի ընկերներ,

Նիւ Եորքի մէջ տեղի ունեցած սպանութեան առիթով՝ կարգ մը տարրեր ու անձեր կ'ընեն անհիմն յայտարարութիւններ ու կը տարածեն շինծու, յերիւրածոյ տեղեկութիւններ, որոնք ոչ միայն կը ձգտին պատասխանատու դարձնել Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը յաչս ամերիկեան կառավարութեան, այլ նաեւ կը մոլորեցնեն ամերիկեան իշխանութեան քայլերը եւ կը դժուարացնեն արդարադատութեան գործը:

Յայտնելով ձեզ եւ ձեր միջոցաւ ամերիկահայ ժողովուրդին, թէ սոյն անհիմն, գրգռիչ ու գաղութի կիրքերը հրահրող զրպարտութեանց եւ զրպարտիչներու դէմ առած ենք օրինական անհրաժեշտ քայլերը, կը հրաւիրենք բոլորդ ըլլալ վերին աստիճանի ինքնազուսպ, մնալ հանդարտ, պաղարիւն եւ առիթ չտալ ո եւ է վէճի ու անախորժ պատահարի:

1933, դեկտ. 28, Պոսթըն

Ընկ. ջերմ բարեւներով
Հ. Յ. Դ. ԱՄԵՐ. ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷ
(ԿՆԻՔ)

ԳԷԹ ԱՅԺՄ ԸՄԲՌՆԷԻՆ ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ ԼՐՋՈՒԹԻՒՆԸ

Գէթ հայ մամուլի ղեկավարները պէտք է որ զգային ծանր պատասխանատուութիւնը այն վայրկեանին, զոր կ'ապրի ամերիկահայ գաղութը այս պահուս:

Դժբախտաբար, «Պայքար» թերթի խմբագիրները այդպիսի զգացումի կամ գիտակցութեան նշոյլն իսկ ցոյց չեն տար, երբ Նիւ Եորքի մէջ կատարուած ահաւոր սպանութիւնն անգամ կ'ուզեն շահագործել՝ խուժանային կիրքեր գրգռելու համար Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ:

Փոխանակ ժողովրդական յուզուած կիրքերը հանդարտեցնելու եւ համբերութեամբ սպասելու, որ դատական իշխանութիւնները կատարեն իրենց գործը, «Պայքար» իրեն թոյլ կու տայ ծանր կասկածներ եւ զրպարտութիւններ նետելու Հ. Յ. Դաշնակցութեան հասցէին, օտար թերթերու մէջ երեւցած լուրերուն գլուխը Դաշնակցութիւնը ամբաստանող խոշոր վերնագիրներ կը դնէ եւ այն տպաւորութիւնը կ'աշխատի ձգել իր ընթերցողներուն վրայ, որ իբր թէ Նիւ Եորքի սպանութիւնը Դաշնակցութեան գործն է: Աւելին. այդ սպանութեան նուիրուած խմբագրականի մը մէջ ռամկավար թերթը ծայր աստիճան գրգռիչ խօսքեր և նոյն իսկ սպառնալիքներ կ'ուղղէ Դաշնակցութեան հասցէին եւ փորձ կ'ընէ Դաշնակցութեան դէմ ոտքի կանգնեցնելու իրեն հետեւող խուժանը:

Ցաւալի է, որ այսքան ծանր օրերու մէջ ալ «Պայքար» չանդրադառնար իր կատարած տխուր դերին եւ ցոյց չի տար զգաստութեան ոեւէ նշան: Սակայն, եթէ գէթ վայրկեան մը «Պայքար»ի վարիչներուն խիղճը խօսէր, անոնք, փոխանակ ուրիշներուն վզին փաթթել փորձելու Նիւ Եորքի սպանութեան բարոյական պատասխանատուութիւնը, զայն պէտք է փնտռէին իրենց մօտ: Մարդիկ, որ ժողովրդի եւ Երեսփոխանական ժողովի ճնշող մեծամասնութեան կամքին հակառակ ուզեցին ամէն գնով իր պաշտօնին վրայ պահել ժողովրդի ամենէն նուիրական զգացումները վիրաւորած եւ զայրոյթը յարուցած Առաջնորդ մը, պէտք է որ գէթ տարրական պարկեշտութիւն ունենային այժմ ուրիշներու վրայ չձգելու բարոյական այն պատասխանատուութիւնը, որ իրենց ուսերուն վրայ կ'իյնայ:

Սակայն, եթէ «Պայքար»ի գլուխ կանգնածները կրքէ այնքան կուրացած են, որ չեն ըմբռներ կացութեան լրջութիւնը եւ իրենց խուժանավարական ընթացքը շարունակելով կ'ուզեն աւելի եւս ծանրացնել կացութիւնը, կը սպասենք որ գէթ «Պայքար»ի շուրջ գտնուողները կամ ռամկավար ղեկավար մարմինները սանձ դնեն իրենց խմբագիրներու կիրքերուն եւ թոյլ չտան, որ անոնք իրենց յախուռն, գրգռիչ արտայայտութիւններով՝ աւելի եւս փոթորկեն այս գաղութի կեանքը:

Մենք կը սպասենք նոյնպէս, որ բոլոր պարկեշտ եւ հայրենասէր Հայեր, առանց կուսակցական խտրութեան, ամէն միջոց ի գործ դնեն այս ծանր օրերուն, որպէսզի յուզուած կիրքերը հանդարտին եւ մեր գաղութի կեանքը ըստ կարելւոյն շուտ մտնէ իր նորմալ հունին մէջ: (Հայրենիք, 29 դեկտ.):

⁂ Մեր պաշտօնակիցը այս դէպքի առթիւ իր առաջին (28 դեկտ.) խմբագրականը կը սկսի հետեւեալ խօսքերով.

— «Նիւ Եորքի մէջ երեք օր առաջ կատարուած սպանութիւնը, որուն ահաւոր մանրամասնութիւնները հաղորդեցինք երէկ՝ ամերիկեան թերթերէն առնելով, չի կրնար զգայացունց տպաւորութիւն չձգել ոչ միայն ամբողջ հայութեան, այլ եւ ուրիշ ժողովուրդներու վրայ:

Վերջին տարիներու ընթացքին պատահած չարաշուք դէպքերէն հազիւ թէ որ եւ է մէկը այնքան դժնդակ կերպով երեւան բերած է այն խորունկ ողբերգութիւնը, զոր կ'ապրի տարաբախտ հայ ազգը, որքան Նիւ Եորքի եղերական դէպքը երեւան կը բերէ»:

Խմբագրականը կը վերջանայ յայտնելով «մեր խորունկ ցաւը Նիւ Եորքի մէջ թափուած արիւնին համար»: Ամբողջութիւնը պիտի տանք յառաջիկային:

ԽՄԲ.— Երէկ ստացանք «Հայրենիք»ի դեկտ. 24,27,28 եւ 29 թիւերը: Վերջին թիւէն կ'արտատպենք Հ.Յ.Դ. Կեդր. Կոմիտէին պաշտօնական յայտարարութիւնը եւ խմբագրականը: (Տեղի անձկութեան պատճառաւ յետաձգած ենք մեր «Երկու Խօսք»ը):

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ՖՐԱՆՔԵՒՌՈՒՍ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԴԱՇՆԱԳԻՐ

Ֆրանսա մեծապէս պիտի օգտուի

Յունուար 10ին առեւտրական առժամեայ դաշնագիր մը ստորագրուեցաւ Ֆրանսական կառավարութեան եւ խորհրդային իշխանութեան միջեւ: Դաշնագիրը կնքուած է մէկ տարուան համար եւ պիտի նպաստէ երկու երկիրներու առեւտրական յարաբերութեանց զարգացման: Այս դաշնագրով, խորհրդային կառավարութիւնը յանձն կ'առնէ անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնել, առնուազն 250 միլիոն ֆրանքի նոր ապսպրանք տալու համար յառաջիկայ 12 ամիսներու ընթացքին, սկսելով գործադրութեան թուականէն:

Ֆրանսական կառավարութիւնն ալ իր մասին յանձն կ'առնէ առեւտրական կարգ մը արտադրութեանց ներածման համար գործադրել նուազագոյն սակացոյցը: Միեւնոյն ատեն, կը ճշդուին եւ կը սահմանուին Խ. Միութեան առեւտրական պատուիրակութեան իրաւունքներն ու պարտականութիւնները, իսկ Ռուսաստանի մէջ հաստատուած Ֆրանսական ընկերութիւններն ու հպատակները կը վայելեն ամէնէն նպաստաւորեալ ազգի յօդուածին տրամադրութիւնները, իրենց գործունէութեան համար:

Ոչ–յարձակման դաշինքէն յետոյ այս կարգադրութիւնը աւելի կ'ամրապնդէ Ֆրանսայի եւ Խ. Միութեան բարեկամութիւնը, դիւրացնելով առկախ հարցերու կարգադրութիւնը:

⁂ Բանակցութիւնները առաջին անգամ սկսան 1931ին, կարծիքներու փոխանակութեամբ, ոչ–յարձակման դաշինք մը եւ առեւտրական պայմանագիր մը կնքելու համար: Որպէսզի համբան հարթուի, երկու պետութիւնները ջնջեցին փոխադարձաբար հաստատուած սեղմումները: Յետոյ երեք առեւտրական ներկայացուցիչներ եկան Ֆրանսա եւ սկսան բանակցիլ, բայց չկրցան ելքի մը յանգիլ: Ռուսերը ետ կանչեցին իրենց պատուիրակները եւ 1931 դեկտեմբերին ղրկեցին Պ. Կուրեւիչը, իբրեւ նախագահ առեւտրական պատուիրակութեան: Որ եւ է յառաջդիմութիւն չեղաւ, մինչեւ Էրիոյի դահլիճին կազմութիւնը: 1932 յուլիսին բանակցութիւնները վերսկսան եւ շարունակուեցան յաջորդ դահլիճին կողմէ: Համաձայնութիւն գոյացաւ շատ մը կէտերու մասին, բայց գլխաւոր հարցերը կը մնային անլոյծ: Երբ Կուրեւիչի յաջորդ նշանակուեցաւ Պ. Օսթրովսկի, այդ խնդիրները չէին լուծուած, եւ այսօր միայն համաձայնութիւն կը գոյանայ: Անշուշտ այս յաջողութեան մեծապէս նպաստած է Պ. Էրիոյի վերջին ճամբորդութիւնը:

⁂ Թերթերը կը գրեն թէ՝ կնքուած դաշնագրին շնորհիւ, ֆրանսական արտածումները պիտի աւելնան 50 առ հարիւր, հասնելով տարեկան 350 միլիոն ֆրանքի: Իսկ Խ. Միութեան արտածումները պիտի հասնին 650 միլիոն ֆրանքի: Հնդկաչինի անթրասիթին չվնասելու համար, Ֆրանսա Ռուսաստանէն պիտի գնէ միայն 140,000 թոն անթրասիթ (Տօնէցէն). փայտի քանակութիւնը պիտի ըլլայ 110,000 թոն: Քարիւղի ներածումը ազատ ձգուած է ինչպէս առաջ.

ՍԹԱՎԻՑՔԻ ԽԱՐԴԱԽՈՒԹԵԱՆՑ ԽՆԴԻՐԸ

Հետզհետէ նոր ծալքեր կը բացուին

12 ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՐՑԱՊՆԴՈՒՄԸ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

Երէկ, յուզումնալից նիստ մը ունեցաւ Երեսփ. Ժողովը, Սթավիցքիի գործին առթիւ եղած հարցապնդումներու հետեւանքով: Արձանագրուած էին 12 երեսփոխաններ, զանազան հոսանքներէ:

Այս հարցապնդումներէն առաջ, Պայոնի հարցաքննիչ դատաւորը տուած էր երեք ծանրակշիռ որոշումներ,— 1.— Ետ առնել Փարիզի երեսփ. Պ. Կասթոն Պոննոի երեսփոխանական անձեռնմխելիութիւնը.— 2.— Ձերբակալել «Լա Վօլոնթէ»ի տնօրէն Պ. Ալպէռ Տիւպառին.— 3. Ձերբակալել «Լա Լիպէռթէ»ի նախկին տնօրէն Պ. Քամիյլ Էմառը:

Պ. Հայոթ, «Աֆրիք» թատրոնին տնօրէնը, որուն դէմ ձերբակալման հրամանագիր հանուած էր, առջի օր ներկայացաւ Ապահովութեան Տեսչութեան եւ անմիջապէս փոխադրուեցաւ Պայոն, ուր տեղի կ'ունենան քննութիւնները:

Ինչպէս գրած ենք, «Լա Լիպէռթէ» այս գործին սկիզբէն ի վեր բուռն պայքար կը մղէ կառավարութեան դէմ, իր կողքին ունենալով նախկին վարչապետ Պ. Թառտիէօն: Արդ, կատարուած քննութիւններէն երեւան կուգայ որ այդ լրագրին նախկին տնօրէնը 55,000 ֆրանք ստացած է Սթավիցքիէն: Նոյն «Լիպէռթէ»ն էր որ ամբաստանեց Փարիզի երեսփոխան Պոննոը, իբրեւ մտերիմ բարեկամը Սթավիցքիի: Գալով «Լա Վօլոնթէ»ի տնօրէնին, կ'ըսուի թէ երկու միլիոն ֆրանք ստացած է Սթավիցքիէն: Թերթերը կը գրեն թէ՝ տնօրէնը (Պ. Տիւպառ) հարցաքննիչ դատաւորին սենեակը մտած ատեն ըսած է շարաշուք փոխաբերութեամբ.

— Գրպաններս լեցուն են ռումբերով. եթէ պայթեցնեմ, ուրիշներ ալ պիտի փճանան ինծի հետ:

Երեսփոխան Պոննոի համար կատարուած քննութիւնները կ'ըսեն թէ Սթավիցքին վճարած է անոր ընտրական ծախքերը, ինչպէս եւ դերձակին պարտքը, 15,000 ֆրանք:

Չորեքշաբթի օր դէմ դիմաց հանուեցան Պայոնի քաղաքապետ Կառօն եւ Քաղաքապետական Վարկի Դրամատան տնօրէն Թիսիէն, որոնք բանտարկուած են: Կը սպասուէր որ ցնցող տեսարան մը պարզուի, բայց ամէն ինչ հանդարտ անցաւ: Երկուքն ալ պատասխանեցին իրենց ուղղուած հարցումներուն: Թիսիէ ըսաւ թէ ինք հաւատացած էր դրամատան գործառնութեանց պարկեշտութեան եւ թէ պարզապէս Կառօյի եւ Սթավիցքիի տուած հրամանները կը գործադրէր: Կառօ պնդեց թէ ոստիկանութեան վերատեսուչ Բիաժն էր որ իրեն ներկայացուց Սթավիցքին: Հարցաքննութեան ատեն ուրացաւ այս պարագան, բայց երբ նեղը դրուեցաւ, յայտարարեց.

— «Ալեքսանդր (Սթավիցքի) միշտ կը պարծենար թէ ոստիկանութեան վերատեսուչին մտերիմն է, բայց ես երբեք Սթավիցքին եւ Բիաժը միասին չտեսայ»:

Բանտային բժիշկին հրահանգով, Կառօ փոխադրուեցաւ տաք խցիկ մը, որովհետեւ մսած է: Իբրեւ Պայոնի քաղաքապետ, մերժած էր կեդրոնական ջերմութիւն հաստատել բանտին մէջ, եւ հիմա ինքն է որ վառարանի պէտք կը զգայ...

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՅԱՋՈՐԴ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆԸ

Ինչպէս գրած էինք, «Յառաջ»ի Վարչութիւնը նորէն հաւաքական վիճակախաղ մը պիտի սարքէ, իր բաժանորդներուն եւ ընթերցողներուն համար:

Որպէսզի շատեր կարենան մասնակցիլ, նոր տոմսերը պիտի ըլլան 7րդ եւ 8րդ վիճակահանութեան համար, հինգական հատ, քանի որ 5րդ եւ 6րդը տեղի կ'ունենայ միեւնոյն օրը, հաւանաբար յունուար 23ին:

Մանրամասնութիւնները եւ պայմանները յառաջիկային:

⁂ Ընկերվարականները եւ համայնավարները իրենց սլաքները ամէնէն աւելի ուղղած են Պ. Քիափի դէմ, որուն անմիջական պաշտօնանկութիւնը կը պահանջեն: «Լը Փօփիւլէր» կը գրէ.

— «Կառավարութիւնը կը սխալի, եթէ կը կարծէ թէ Պ. Տալիմիէի հրաժարումը կը բաւէ, հանդարտեցնելու համար խորհրդարանին զայրոյթը: Ուրիշ երեսփոխաններ ալ վտանգուած են: Տալիմիէէն զատ ուրիշ նախարարներ ալ կը ճանչնային խարդախ եւ տեղեակ էին խարդախութեան: Ապահովութեան տեսչութեան եւ ոստիկանական վերատեսչութեան պաշտօնատարները կ'օգնէին կամ կը ծառայէին Սթավիցքիի: Կառավարութիւնը գիտէ թէ որու հրաժարականը կը պահանջուի անմիջապէս, Երեսփ. Ժողովի մեծամասնութեան կողմէ,— Քիափինը»:

⁂ Թերթերը կ'օգտագործեն նաեւ Սթավիցքիի ձգած կտակը: Իր կնոջ ուղղած նամակին մէջ, Սթավիցքի կ'ըսէ.— «Անհետանալս է միակ ապացոյցը իմ խանդաղատանքիս»: Արդ, «Լիպէռթէ»ի կարծիքով, այս խօսքը անպատճառ չի նշանակեր թէ Սթավիցքի անձնասպան ըլլալու միտք ունէր:

Ինչպէս գլխատուեցաւ մահապարտ Հոլանտացին

Երէկ հաղորդած էինք Վան տէր Լուպէի կացինահարումը, իբրեւ հեղինակը Գերմանիոյ խորհրդարանին հրկիզման:

Վճիռը լսած ատեն ալ, Հոլանտացին բոլորովին անտարբեր երեւոյթ մը ունէր, ինչպէս դատավարութեան ընթացքին: Կարծես դէպի փրկութիւն կ'երթար եւ ոչ թէ դէպի կառափնատ: Որ եւ է պատասխան չտուաւ, երբ բանտին տնօրէնը հարցուց թէ խոստովանահայր կամ որ եւ է բան կ'ուզէ՞: Առտուն ժամը 6ին, տնօրէնը կալանաւորին խցիկը մտնելով, հաղորդեց թէ հասած է քաւութեան ժամը: Մահապարտը ոտքի ելաւ եւ հետեւեցաւ պահակներուն, առանց բառ մը արտասանելու: Կիյոթինը պատրաստուած էր գիշերանց, բանտին բակին մէջ: Ներկայ էին գերագոյն ատեանին նախագահը, ընդհ. դատախազը, երեք դատաւորները, բժիշկ մը, բողոքական հովիւ մը եւ ուրիշ քանի մը անձեր: Մամուլի ներկայացուցիչներուն արգիլուած էր ներկայ ըլլալ:

Առանց որ եւ է յուզում արտայայտելու, Վան տէր Լուպէ լսեց մահավճիռին ընթերցումը: Երբ նախագահը հարցուց թէ որ եւ է ըսելիք ունի, մահապարտ բաւականացաւ գլուխը դարձնելով, իբրեւ ժխտական պատասխան: Քանի մը վայրկեան յետոյ, քշուեցաւ տախտակին վրայ, եւ ժամը 7.25ին կացինը իջաւ:

Բժիշկը ըստ օրինի հաստատեց մահը եւ գլխատուած մարմինը զաղալի մը մէջ դրուելով, փոխադրուեցաւ: Յայտնի չէ թէ ո՛ւր պիտի թաղուի, բայց ընտանիքին իրաւունք տրուած է իր ուզած կարգադրութիւնն ընելու: Զրոյցի մը համաձայն, մահապարտը վերջին պահուն ալ մտային քննութեան ենթարկուելով, բժիշկը հաստատած է թէ կատարելապէս տէրն է իր խելքին:

Մահավճիռին գործադրութիւնը մեծ յուսախաբութիւն պատճառեց Հոլանտայի մէջ, որուն կառավարութիւնը միջնորդած էր որպէսզի ներողամտութեամբ վարուին:

⁂ Գերմանական թերթերը կը գրեն թէ Վան տէր Լուպէի պատիժը կախաղանն էր, ինչպէս բոլոր եղերելի ոճիրներու հեղինակներուն համար: Արդ, Վան տէր Լուպէ դաւաճանութիւն գործած ըլլալով հանդերձ, համոզումով շարժած էր:

Ամլացման օրէնքին գործադրութիւնը

Յունուար 10ին Գերմանիոյ Տէյսաու քաղաքին մէջ տեղի ունեցաւ ամլացման օրէնքին առաջին գործադրութիւնը: Բանուոր մը, Պրունօ ամլացման դատապարտուեցաւ քանի մը մանուկներու ետեւէն ինկած ըլլալով, իսկ հաշուակալ մը՝ 53 տարեկան կին մը բռնաբարած ըլլալով: Ամլացման ենթարկուելէ զատ, առաջինը երեք, երկրորդը հինգ տարի բանտ պիտի պառկին:

Կացութիւնը Ռումանիոյ մէջ

Երկար բանակցութիւններէ յետոյ, եւ տեղի տալով Կարոլ թագաւորին ստիպումներուն, Պ. Թիթուլէսքօ ստանձնեց արտաքին նախարարութիւնը, նոր դահլիճին մէջ:

Իր առաջարկով, խիստ բարենորոգումներ պիտի կատարուին թագաւորին անմիջական շրջապատին եւ ոստիկանութեան մէջ: Արդէն իսկ պաշտօնանկ եղած են թագաւորին անձնական քարտուղարը եւ իր մօրեղբայրը, Զօր. Տումեթրէսքօ, ոստիկան – զօրքի հրամանատարը:

ԴԱՆԱԿԱՎԱՃԱՌԻ ՄԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԸ

« Տէր Նիւ Եորք Սըն » կը գրէ դեկտ. 27 թուականով.—

— Նիկոլ Օտապաշեան, 47 տարեկան, որ դանակեղէններու փոքրիկ խանութ մը ունի, 135 Իսթ 27րդ փողոցին վրայ, ձերբակալուեցաւ այս առտու կանուխ, իբրեւ կարեւոր վկայ մը արքեպիսկոպոս Դուրեանի սպանութեան:

Օտապաշեանի ձերբակալութիւնը կատարուեցաւ երբ սպանութեան դանակը ծախող մեծաքանակ ընկերութիւնը յայտնած է թէ այդ դանակէն գնած է Նիկոլ Օտապաշեանը, որուն մօտ գտնուած են ինը նման դանակներ: Օտապաշեան յայտնած է թէ ինք դանակ մը ծախած է իր դրացի ճաշարանատէրներէն մէկուն, բայց չի յիշեր թէ միւս երկուքը որու ծախած է:

Օտապաշեանը հարցաքննելէ յետոյ՝ Շրջանային դատախազի օգնական Ճոզէֆ Քոհըն, հրամայեց անոր ձերբակալութիւնը, բայց իրաւունք տուաւ անոր 15,000 տոլար երաշխաւորութեամբ դուրս գալ:

Օտապաշեան երեք տարի է, որ Մ. Նահանգները կը գտնուի: Ան Հայաստանի մէջ մեքենաներու գործարանի մը վերակացու մըն էր մինչեւ 1921, երբ անցաւ Ռումանիա, Համաշխարհային պատերազմի ժամանակ ռուս ցարական բանակին մէջ ստացած վէրքերը դարմանելու համար: 1930ին այստեղ եկաւ շնորհիւ ջանքերուն իր քրոջ, որ զայն գործի դրաւ:

(Լուրերու Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

“ԵՐԿՐԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ ՈՐՊԷՍ ՈՒՂԻՂ ՃԱՆԱՊԱՐՀ„

(Հրատարակելի հատուած մը)

Միքայէլ Նալբանդեանց, որ բոլոր Հայերին յայտնի է իբրեւ «Մեր Հայրենիք» ոտանաւորի հեղինակը, ունի ի հարկէ եւ ուրիշ շատ գրութիւններ, որոնց մէջ ամենանշանաւորը նա գրեց 1862 Թուականին, Ռուսաստանում, բայց որ տպւեց շատ աւելի ուշ, Ամերիկայում, Բոստըն քաղաքում, 1910 Թուականին:

Այդ գիրքը կրում է «Երկրագործութիւնը որպէս ուղիղ ճանապարհ» վերնագիրը, եւ ցոյց է տալիս հայ ազգին՝ հողագործութեան եւ գիւղատնտեսութեան մեծ նշանակութիւնը իբրեւ մի զբաղմունք, որ կարող է պահել հայ ազգը առողջ եւ ամուր:

Ոչ թէ առեւտուրը, որով Հայերը վաղուց ի վեր զբաղւում էին եւ զբաղւում են աւելի մեծ հաճոյքով, որովհետեւ համարում են առեւտուրը հարստանալու Թեթեւ մի միջոց, կարող է պահել հայ ազգը եւ բարձրացնել նրա նշանակութիւնը օտարների աչքում, այլ ամենաբնական գիւղատնտեսական աշխատանքը պիտի տարածել Հայերի մէջ: Միքայէլ Նալբանդեանց չի հերքում առեւտուրի նշանակութիւնը, նա ազգային անհրաժեշտութիւն կը դառնար, եթէ Հայաստանը լինէր անկախ եւ Հայաստանի առեւտրականները ծախէին Հայաստանում պատրաստած ապրանքը, ուրեմն եթէ նրանք արտահանէին Հայաստանի բերքը արտասահման: Բայց այն հայ առեւտրականները, որոնք ապրում են Հայաստանից դուրս եւ որոնք ծախում են ուրիշների արտադրած ապրանքը, գրեթէ կորած են հայ ազգի համար:

Զարգացնելով Նալբանդեանցի այդ միտքը, աւելացնենք որ արտասահմանում ապրող հայ հարուստ վաճառականը շատ անգամ մեծ պատիւ չէ բերած հայ ազգին, բացի այն դէպքերից, երբոր նա նուիրել է իր հարստութեան մի մասը բարեգործութեան:

Միքայէլ Նալբանդեանցի մտքերը հողագործութեան նշանակութեան մասին, վերին աստիճանի ուղիղ եւ կարեւոր մտքեր են, բայց նրանից առաջ՝ ֆրանսական եւ գերմանական շատ գիտնականներ արտայայտել են միեւնոյն միտքը, միայն ուրիշ բառերով: Օրինակի համար, Ֆրանսական մեծ յեղափոխութիւնից առաջ, Փարիզում ապրող եւ գրող՝ այսպէս կոչուած՝ ֆիզիոկրատ ուղղութեան գլուխ Ֆրանսուա Կէնէն, որ Լուդովիկոս 14րդ. կայսեր բժիշկն էր, համարում էր առեւտուրը ազգային տեսակէտից ոչ մի նոր հարստութիւն չարտադրող կամ [illegible], ընդհակառակն, պնդում էր նա, գիւղատնտեսութիւնն է միայն, որ նոր հարստութիւններ կ'արտադրէ: Այդ պատճառով, ամենապատուաւոր դասակարգը հասարակութեան մէջ այն դասակարգն է, որ զբաղւում է գիւղատնտեսութեամբ:

Բերենք մէկ երկու նմոյշներ Միքայէլ Նալբանդեանցի հետաքրքրական կարեւոր գրքից.

*«Ահագին տխրութեան ամպ ծանրանում է մեր արտի վերայ, երբ մտա*ծում ենք թէ Անգլիացին գնում է Կանատա, Աւստրալիա, Հնդկաստան, Ֆրանսիացին թողնում է իր միշտ անհոգ, միշտ ուրախ եւ միշտ զուարթ Փարիզը եւ գնում է Աֆրիկէի դժոխային գօտիների տակ, մի կտոր հող ճանկելու եւ նրա մշակութեամբ իր ապագան ապահովելու, մեր սիրելի Հայը եւ ոչ անգամ կամի մտածել իր ապագայի վրայ, նա թողնում է իր երկիրները եւ կեդրոնանում է քաղաքներում»:

«Մի քանի տարի կայ, որ լսում ենք հանապազ մեր վաճառականներից մի կարծիք, թէ հարկաւոր է աշխատել վաճառականութեան վերայ, որպէսզի ազգը հարստանայ:

«Երանի՛ թէ, ասում ենք մենք. քանզի այն տեսակ վաճառականութեան մէջ չենք տեսնում ազգային հարստութեան սերմը: Եւ մի՞թէ կարծում են մեր պատուելի վաճառականք, Մէնչէստրի, Մարսէյլի կամ այլ եւրոպական քաղաքների հետ առուտուր ունենալը կարելի է անուանել ազգային վաճառականութիւն, միայն այն պատճառով որ ինքնանք հայ էին: Նոցա վաճառականութիւնը ազգային չէ, եւ ազգի ընդհանուր շահի հետ չունի որեւիցէ յարաբերութիւն: *Այն ժամանակ միայն կարող է երեւիլ ազգային վաճառականութիւնը երբ նա, գլխաւորապէս, Հայի առաջ բերած նիւթը եւ արդիւնքը վաճառէ, այն ժամանակ միայն ազգը օգուտ կը քաղէ մեր վաճառականների գործառնութիւնից, երբ սոքա միջնորդ լինեն Հայոց ընդհանրութեան եւ Եւրոպիոյ մէջ, այն ժամանակ ազգային է վաճառականութիւնը, երբ նրա խարիսխը դրուած է ազգի հիմքի վրայ»:* (էջ 66):

Միքայէլ Նալբանդեանցից յետոյ, մի առեւտրական՝ բայց միեւնոյն ատեն շատ խելօք ազգ՝ Հրեաները, որոնք հալածուած են ուրիշներից հէնց իրենց առեւտրականութեան կամ հարուստ լինելու պատճառով, նոյնպէս լաւ հասկացան հող ունենալու եւ գիւղատնտեսութեան մեծ նշանակութիւնը, հէնց ազգային տեսակէտից: Հրեայ հարուստները մեծ գումարներ են նուիրում Պաղեստինում հող գնելու համար, եւ այդ կերպով հեշտանում է ապագայ Պաղեստինի կազմակերպութիւնը, որ երկրագործական մի երկիր է: Պաղեստինի Հրեաները, որ առաջ Եւրոպայի մեծ քաղաքների բնակիչներ էին, հիմա զբաղւում են գիւղատնտեսութեամբ, համագործակցութեան կամ կոոպերացիայի օգնութեամբ:

Երանի՛ թէ Հայերը հասկանային, գոնէ այժմ, գիւղատնտեսութեան եւ կոոպերացիայի փրկարար դերը

Բերենք մի ուրիշ նմոյշ Նալբանդեանցի գրքից:

«Բնութեան մէջ չկան այն վտանգները, ինչ որ կան մեքենական վաճառականութեան մէջ: Այնտեղ մարդը ապահովեալ է բնութեան օրէնքով: Այնտեղ մարդը, որ բնութեան հետ գործ ունի, որ անմիջապէս հողից ըստանում է բնութեան բերքերը, եւ նոքա են նրա նիւթական ոյժը եւ կարողութիւնը, հաստատ է իր ոտքի վերայ. Նա կարօտ չէ ուրիշին, դրա փոխանակ՝ ուրիշը կարօտ է նրանց»: (էջ 80):

Այդ տողերից երեւում է որ Միքայէլ Նալբանդեանցը վաղուց հասկացել է այն, ինչ որ այժմ պնդում են բժիշկները եւ քաղաքական տնտեսները. Որպէսզի առանձին անհատներ եւ ամբողջ մի ազգ չայլասերի, պէտք է ֆիզիքական աշխատանք, մեծ քաղաքներից դուրս, ուրեմն երկրագործութիւն: Եթէ ազգութեան մեծ մասը զբաղւի գիւղատնտեսութեամբ, այն ժամանակ կը լաւանայ ոչ միայն նրա առողջութիւնը, այլեւ կը բարձրանայ նրա բարոյականութիւնը եւ պատիւը: Գիւղատնտեսութիւնը կարելի է համեմատել մէկ ծառի արմատների հետ: Եթէ նմանեցնենք մի ազգ՝ ծառի, այդ ժամանակ այդ ծառի արմատները կը ներկայացնեն գիւղատնտեսութիւնը, ճիւղերը կը ներկայացնեն արուեստը եւ տերեւները կը ներկայացնեն առեւտուրը: Տերեւները կը թափւեն եւ ճիւղերը կը չորանան, եթէ արմատները՝ ուրեմն գիւղատնտեսութիւնը կը հիւանդանայ: Ուրեմն, նախ եւ առաջ պէտք է զօրացնել ծառի կամ ազգի արմատները, ուրեմն հողագործութիւնը

Սոֆիա

ՓՐՈՖ. Վ. ՏՈՏՈՄԵԱՆՑ

ԱՆՑԵԱԼԻ ԵՒ ԱՊԱԳԱՅԻ ՄԱՍԻՆ

:-: -

(Գ. եւ վերջին մաս)

Առնենք կրօնը – Հայոց եկեղեցին *անցեալին մէջ: Ազգապահպանման գործին մէջ գլխաւոր դերակատարներէն մէկը հանդիսացած է: Յարացնելով իսլամի եւ քրիստոնէայի հակամարտութիւնը, անուղղակի ծառայած է հայ ժողովուրդի ազգագիտակցութեան արթննալուն: Աչքի առջեւ ունեցէք փաղանգը այն եկեղեցականներուն,— Յակոբ Ջուղայեցի, Եսայի կաթ. Գանձասարի, Մինաս վարդապետ, Ե. եպ. Արղութեան, Աշտարակեցի, Վարժապետեան, Խրիմեան ևն. որոնք իրենց կարողութեան չափով աշխատած են հայ ցեղի ազատութեան համար:*

Հայ եկեղեցին կրնա՞յ նոյն դերը կատարել ինչ որ կ'ընէր անցեալին մէջ,— ազգ. արժէքներու աւանդութիւններու պահպանում, հաւատք դէպի իր ապագան եւայլն: Ոչ: Նախ որ կրօնքը իր հմայքէն շատ բան կորսնցուցած է եւ չի խանդավառեր բազմութիւնները: Պատճառները շատ են եւ աւելորդ է Թուել: Երկրորդ որ Հայ. Եկեղեցին ներկայիս անկազմակերպ գրեթէ քայքայուած վիճակ մը ունի, ինչպան ալ փափաքինք կամ աշխատինք այս քայքայման առաջքն առնել՝ անկարելի պիտի ըլլայ: Մեզի կը մնայ կամ ուրախութեամբ եւ կամ ցաւով ընդունիլ հայ եկեղեցիին — ազգ. պատմական մեծ արժէքին — քայքայման տխուր իրողութիւնը:

Երրորդ որ Հայ. եկեղեցին, կամ անոր բարձրաստիճան պաշտօնեաները մեծ մասով եղած են այն արժէքներուն դէմ, որոնց աւանդական պաշտպանները հանդիսացած են անցեալի մէջ: Ինչպէ՞ս բացատրել այն իրողութիւնը որ Ղեւոնդ եպիսկոպոս մը կը յանդգնի նզովք [illegible] հայ [illegible] դէմ, մինչեւ պատարագում տանելով իր կրօնական համայնքը:

Մեզի համար պարզ է որ Հայ. Եկեղեցին, իր հին ձեւով, այլեւս դադրած է ազգապահպանման գործին մէջ ազդակ ըլլալէ:

Տարբեր ազգերու եւ տարբեր ժամանակներու մէջ ի հարկէ որոշ դեր վերապահուած է մամուլին: Բայց մեր մէջ հակառակն է որ կը տեսնենք: Հայ կեանքը կազմալոյծ, իրական քաոս. Ոչ մէկ ընդհանրական գիծ հայ մամուլին միջեւ: Ամէն մարդ իր հայեցողութեամբ եւ իր հասկցած ձեւով Թերթ կը խմբագրէ, հանրային կարծիք կը ղեկավարէ եւ սերունդ կը դաստիարակէ: Այժմու հայ մամուլին մեծագոյն մասը՝ իրական աղէտ եւ պատուհաս մեր ցեղին: Արշակաւան՝ ուր ապաստանած են բոլոր սրիկաները եւ ժողովուրդի իրական Թշնամիները: Բոլոր մութ ժամանակներու մութ տարրերը: Ամէն որ կ'աղճատուի մեր ոսկեղնիկ լեզուն, հայութիւնն ու ազգային մշակոյթը, հին թէ նոր բոլոր արժէքները: Քէն, ատելութիւն, խուժանավարութիւն, ստախօսութիւն եւ անձնական վարկաբեկում: Այս ուղեկորոյս ազդակին վստահիլ ցեղապահպանումը կամ նոր սերունդի փրկութեան կենսական հոգը, կը նշանակէ չըմբռնել ներկայ իրականութիւնը եւ նոր նոր խմորումները, որ կը փոթորկեն երիտասարդութեան միտքը:

Այլ պայմաններու մէջ, ժամավաճառութիւն պիտի որակէինք այս աշխատանքը եւ ճիգ պիտի չթափէինք միջոցներ, ազդակներ որոնելու մեր ցեղի փրկութեան համար, եթէ հայրենիքը եւ անոր վարիչները ըլլային նախաձեռնողներ ցեղի ապագային, վերելքին եւ յարատեւութեան [illegible] եւ ջանադիր հայրենիքը ընդարձակելու, զօրացնելու եւ ֆիզիքապէս պաշտպանելու հնարաւորութեան մէջ դնելու, միացումովը այն հողամասերուն որոնք բռնօրէն խլուած են իրենց պատմական եւ փաստական զանգուածէն— մայր հողէն — եւ միացուած ուրիշին: Փոխանակ միջազգային քաղաքականութեան կառքին լծուելու եւ համաշխարհային յեղափոխութեան ցնորքին տարուելու, փոխանակ գաղութները նկատելու իբր միջոց իր քաղաքական հակառակորդները գզխտնելու եւ իր ծրագիրները իրականացնելու, իր ունեցած եւ չունեցած բարեմասնութիւնները եւ «հակայական [illegible]» [illegible] փառաբանելու, եւ ձգտելու որ կիրքերը [illegible], [illegible] խաբանան, եղբայր — եղբօր ատելութեամբ լեցուի եւ Հայու արիւն հոսի, նկատէր [illegible] կարեւոր մասը — արիւն յարենէ իմմէ եւ ոսկր յոսկերաց իմոց:— *Ունենար ազգային գիծ եւ բովանդակութիւն լծուելու համար ցեղի* որակական եւ քանակական *աճումին հայրենիքէն ներս եւ դուրս:* Հայահաւաքումը *նկատէր իրական եւ կարեւոր ազդակներէն մէկը հայրենիքի բարձրացման համար:*

Սակայն դէպքերու բերումով, հայրենիքը չէ այն, ինչ որ կը բաղձայինք եւ պէտք էր որ ըլլար: Վերապրելու առաքինութիւններէն եւ մտահոգութիւններէն շատ քիչերը ունին եւ շատ քիչերով [illegible] Ընդհակառակն կ'աշխատին գաղութները պառակտել, կազմալուծել հանր. կեանքը եւ ձգտիլ որ հայրենիքի եւ տարագիր բազմութեանց միջեւ եղած մտաւոր — մշակութային կապերը խզուին, այլապէս գաղութները պիտի չվերածուէին ձիարձակարաններու եւ ամէն մարդ ազատ պիտի ըլլար ինքզինքը իր ձին վազցնելու, այս ձեւով կը խնայուէին բոլոր այն խայտառակութիւնները որոնց ականատես վկաներն ենք: Ի՞նչ խայտառակութիւններ կատարուեցան եւ տակաւին պիտի կատարուին յանուն քանի մը հազար հոգիի ներգաղթին: Հետզհետէ օտարը տիրական կը դառնայ մեր ներքին կեանքին եւ գործերուն մէջ եւ հաւանաբար, շատ չանցած օտարը տիրաբար պիտի նստի մեր ազգային եւ հանրային հաստատութեանց մէջ: Այս իրողութեանց հանդէպ, իրաւունք չունինք հարցնելու.

— Հայ ազգ գոյութիւն ունի՞, հայ երիտասարդութիւն կա՞յ թէ չկայ:

Անշուշտ մեր խօսքը կը վերաբերի գիտակից, հայրենասէր եւ ցեղին ապագայ յարատեւութեան նախանձախնդիր երիտասարդութեան: *Այն երիտասարդութեան որ պատերազմէ ետք, գիւղերու եւ քաղաքներու մոխրանալը տեսաւ, ապրեցաւ 1915ի հայաջինջ սարսափները, դիտեց իր ցեղակիցներու եւ հարազատներու խողխողումը, չափեց անապատները եւ այսօր տարագիր կ'ապրի երկրէ երկիր:*

Մեր յիշատակելի նախնիքը, անլուր մարտիրոսութեամբ, [illegible], արիւնելով, եւ բազմապիսի *դժուարութեանց եւ զրկանքի գնով,* Հայոց ազգայնութեան կայծը, *երբեմն Թաքուն իրենց սրտերուն խորը, երբեմն յայտնի եւ համարձակ, բերին հասցուցին մինչեւ 20րդ դար: Այս սերունդը որ բնական ժառանգորդը պիտի հանդիսանար մեր նախնեաց ազատագրական սերունդին, Վարդաններու, Վահաններու, Իսրայէլ—Օրիներու, Դաւիթ — Բէկերու, Աշտարակեցիներու, Ալիշաններու, Արամեաններու, Ռաֆֆիներու, Խրիմեաններու, Վարժապետեաններու եւ բոլոր յայտնի ու անյայտ հերոսներու փաղանգին, ճիգ մը պիտի չփորձէ՞ թօթափելու անտարբերութեան եւ Թմրութեան երկարամեայ Թմբիրը, պիտի չարթննա՞յ ինքն իր մէջ կազմակերպուելու եւ ալք կանգնելու իր հօրենական ժառանգութեան, հայ ազգայնութիւնը փոխանցելու իրմէ յետոյ եկող սերունդին:*

Այդ բանը կարելի է մէկ ուժեղ եւ ընդհանուր կազմակերպութեամբ: Անունը կայ — ցեղակիցս,— *ընդհ. նպատակը կայ – վերադարձ դէպի ցեղային ակունքը: Կը մնայ Թօթափել անտարբերութիւնը, ունենալ քիչ մը հաւատք եւ խանդավառութիւն, բաւական է որ Վարուժանի խօսքերով.—*

Կանգնին այրեր ու մայրեր
Ծերը կանգնի, կանգնի տղան,
Եւ ամէն ոք ազգին սիրով լոկ արբշիռ
Ազգին ոգւով հաղորդուած
Այնպէս վառի, ապստամբի, բորբոքի
Որ Թորգոմայ տունն զգայ
Թէ իր օճախը մարած
Այսօր հրաբուխ է դարձեր:

Օտարութեան յորձանքին մէջ, ունինք մէկ Թանկագին ապաւէն,— վերադարձ դէպի անցեալը: Հին ու բարի ժամանակները: Թերթել մեր դարաւոր պատմութեան փառայեղ էջերը. Պրպտել անոր հնադարեան ակունքները եւ լոյս աշխարհ բերել ցեղային յատկանիշները ու առանձնայատկութիւնները: Հերոսական դէմքերն ու դէպքերը: Այլ խօսքով խանդաղատանք եւ հեթանոսական պաշտամունք մեր ցեղի առաքինութիւններուն, առնականութեան եւ քաջութեան, կարենալ առեղծելու համար Արմէն տիպարը — Դէպ – ցեղը, Դէպ – Հայը:

Տ. ԹԱԴՈՍԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ԴԵԿՏ. 31Ի ՀԱՆՐԱՔՈՒԷՆ ԵՒ ՈՒՐԻՇ ԽՆԴԻՐՆԵՐ

»»»-«««

ԽՄԲ.— Մարսէյլի մեր թղթակիցէն ստացած ենք ընդարձակ թղթակցութիւն մը, Պալաքեան եպիսկ.ի սարքած հանրաքուէի մասին, որ տեղի ունեցած է յանուն ազգ. վարչութեան:

Առաջնորդը խօսած է ամբողջ երկու ժամ, լուսաբանելով իրեն դէմ հակառակորդ խմբակի մը յարուցած բոլոր հարցերը եւ իր վեց տարուան գործունէութիւնը:

Ժամանակի ընթացքին պարբերաբար գրուած ըլլալով այդ հարցերու մասին, կը հրատարակենք միայն միջինկին շարժառիթները եւ եզրակացութիւնը, իբրեւ ճիւթ խոշոր գաղութի մը կեանքէն. իսկ վերջնական եզրակացութիւնը կը մնայ երեսփ. ժողովին:

Վեց տարիներ անդադար, Մարսէյլի ծանօթ խմբակը, մեր գաղութը դարձուցած էր կատարեալ ձիարձակարանի մը: Եթէ կ'ուզէք քաոս մը բառին ամենալայն իմաստով: Ունենալով իրենց ձեռքին տակ թերթուկ մը, եւ տպարան մը՝ Թռուցիկներու ճարտարարուեստին համար:

Եւ այսպէս, օգտուելով ազգ. իշխանութեանց արհամարհանքէն եւ տեղին է ըսել նաեւ «Յառաջ»ի համբերատար լռութենէն, [illegible] լեցուցին չարամիտ տարաձայնութիւններով, սուտ եւ սխալ զրոյցներով, պահանջելով որ, հրաժարի եպիսկոպոսը եւ անոր հետ միասին ազգային իշխանութիւնը:

Եւ որպէսզի դրական արդիւնքի մը յանգի իրենց այս պահանջը, դեկտեմբեր 9ին, ուրբաթ օր, առաջնորդարան կը դրկեն իրենց ներկայացուցիչը, գաղութիս հանրածանօթ ծերուններէն, Գ. Սահաթճեանը, անոր բերնով պահանջելով թէ «ժողովուրդը» զիրենք յուզեր եւ հանրագրութիւն մը կը պատրաստէ իրենց դէմ: Եւ աւելին,— եթէ երբեք տեղի չտան, «խռովութիւններ հաւանական են եւ եպիսկոպոսին կեանքը վտանգի տակ է»:

Այս կացութեան առջեւ, ազգ. իշխանութիւնն եւ Առաջնորդը, պէտք տեսան վեց տարուան մէջ առաջին անգամ ըլլալով, դուրս ելլել իրենց կրաւորական դիրքէն, եւ ճշդել թէ, որքա՞ն իրաւունք ունին այս մարդիկ ժողովուրդին անունով խօսելու

Ի զուր սպասելէն վերջ, տեսնելով որ ծանօթ խմբակը հակառակ իրենց սպառնալիքին, ազգ. իշխանութեան եւ առաջնորդին հրաժարականը պահանջող ոչ հանրագրութիւն, եւ ոչ ալ միթինկ պատրաստելու հետամուտ են, եւ նոյն ատեն, ժողովրդեան անունով խօսելու իրենց կասկածելի իրաւունքը, լուրջ ստուգումի մը ենթարկելու համար, Պալաքեան եպ. յանուն Ազգ. Վարչութեան, դեկտ. 31ին, կիրակի առաւօտ կազմակերպած էր հանրաքուէ մը, մեծ Թատրոնի մը մէջ:

Բայց չարաշուք խմբակը հոս եւս իր երիցս չարաշուք հասակը կը ցցէ: Կը դիմեն Թատրոնի տնօրէնութեան, ամբաստանելով թէ «եթէ երբեք այս սրահը տրամադրես եպիսկոպոսին, արիւնհեղութիւն պիտի պատահի»: Եւ չեն մոռնար յիշեցնել տնօրէնին, թէ «նոյն այս պատճառներով, Ամերիկայի մէջ

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (34)

“ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ„

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳՈՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Իրերու այս վիճակին մէջ, Պայազիտի ճակատը կազմող չէթէները ոչինչ կրցած էին ընել ռուսական յարձակման դէմ: Այս չէթէներուն անդամները եւս, որոնք Քիւրտեր էին, իրենց ընտանիքներով մտահոգ ու ամբողջովին ցրուած էին:

Գալով Վանի շրջանին, այս տեղի չէթէները եւս իրարմէ բոլորովին տարբեր անձերէ բաղկացած էին: Հոն նախ, աշիրէթական անկախ լիվայութիւն մը հաստատուած ու հրամանատարութիւնն ալ յանձնուած էր Ապտիւլ Գատիր պէյի: Բայց, Ապտիւլ Գատիր պէյ չէր յաջողած իրարու քով բերել այն բազմաթիւ աշիրէթները, որոնք իրարու հակառակ էին ու արիւնոտ բախումներ կ'ունենային իրարու հետ: Այս աշիրէթներուն միջեւ եթէ ամենափոքր բախում մը տեղի ունենար, պատճառ պիտի ըլլար որ Վանի մէջ, մեծ դէպք մը ծագէր: Վանի կուսակալութիւնը այս մասին կրկնակի անգամներ գրած էր առ որ անկ էր, բայց ոչ ոք ուշադրութիւն դարձուցած էր:

Ասկէ զատ, այս աշիրէթներու գիւղերուն մեծ մասը սահմանին վրայ կը գտնուէին: Սըմկօն եւ Պարսկաստանի աշիրէթները որոնք իրենց թշնամիներն էին կրնային ամէն բոպէ յարձակիլ: Կասկած չկար որ, նման պարագայի մը, Քիւրտերը, անմիջապէս պիտի ցրուէին առանց որ եւ է մէկին հրամանի սպասելու:

Խօսէր Նաճի պէյ, որ Վան կը գտնուէր, կացութիւնը տեղեկացուցած էր Կարին, եւ Գ. զօրաբանակի հրամանատար Իզզէթ փաշային խնդրած էր աշիրէթները փոխադրել աւելի յարմար շրջաններ, որպէսզի Քիւրտիստանի կեդրոնը անբաղձալի դէպքերու ծնունդ չտրուէր: Ի վերջոյ հասկցուած էր որ կարելի պիտի չըլլար որ եւ է օգուտ քաղել այս անկախ աշիրէթներէն թէեւ, պատերազմի սկիզբը, Վանի շրջանին մէջ գտնուող չէթէները Ռուսիա մտած ու յաջողած էին բաւական նեղել ռուս բանակը

Բաղդատմամբ Կարնոյ ճակատին, բոլորովին ուրիշ պատկեր կը ներկայացնէր Ռիզա պէյի ճակատը: Որովհետեւ, այդ մասը ռուսական յարձակման ենթարկուած չէր պատերազմի սկիզբը: Այդ պատճառաւ, Ռիզա պէյ յաջողած էր ուզածին պէս գործածել իր կազմած չէթէական ուժերը: Սեւ Ծովու դէպքերուն իբրեւ հետեւանք՝ պատերազմի մտնելիք էինք, ու այս մասին Տրապիզոնի կուսակալութիւն ղրկուած հեռագիրը [illegible] ստացած՝ որոշուած էր չէթէները անմիջապէս սահման ղրկել եւ ռուսական հողը մտնել: Չէթէներու յարձակումը պիտի սկսէր երկու կէտերէ: Այն չէթէն որ կը գտնուէր Մուհսին պէյի հրամանատարութեան տակ, ծովափէն պիտի յառաջանար, իսկ Քէմալ պէյի չէթէն՝ Արեւելքէն՝ Սուլթան Սէլիմ լեռը անցնելով պիտի մտնէր ռուսական հողը:

Ուրեմն, այլեւս եկած էր այն օրը՝ որուն ամիսներէ ի վեր կը սպասէին «Թէշքիլաթը Մախսուսէ»ի անդամները: Չէթէի անդամները անօրինակօրէն ուրախ էին: Ամէն ոք կ'ուզէր ժամ առաջ գործի անցնիլ, յաջողութիւն մը ցոյց տալ: Ամէն ինչ կարելի չափով պատրաստուած էր: Որովհետեւ երկրին մէջ ճամբաներ չկային, ու ժողովուրդը ձիու եւ կառքի մասին գաղափար չունէր, ռազմանիւթի եւ ուտելիքի փոխադրութեանց համար մասնաւոր միջոցներ ձեռք առնուած էին: Հարկ եղածը իրենց կռնակներով պիտի փոխադրէին գիւղերէն եկող լազ կիները: Արդէն այն օրէն ի վեր որ «Թէշքիլաթը Մախսուսէ» գործի սկսած էր, նաւակներով ամէն տեսակ ապրանքներ կուգային ու Լազ կիները իրենց կռնակներով զանոնք կը փոխադրէին որոշեալ վայրեր: Այս կիները մեծ զոհողութիւն եւ կարողութիւն ցոյց կուտային՝ իրենց կռնակն առնելով ռումբերն ու բեռները ամենադժուար կատարներն իսկ հանելով:

Որոշուած օրը, չէթէները դէպի սահման ճամբայ ինկան: Վերջին հրահանգները տրուած էին ղեկավարներուն ու չէթէ զինուորներուն: Անհրաժեշտ կարգադրութիւնները եղած էին՝ զանազան պէտքերու փամփուշտներ հայթայթելու մասին, ու բոլոր անդամները զինուած էին: Անշուշտ, անոնց հագուստ — կապուստը միօրինակ չէր: Սկսած անոնց գլուխներուն ֆէսերէն, գալփագներէն եւ Լազերու յատուկ գլխանոցներէն, մինչեւ իրենց տաբատները, տրեխներն ու մոյկերը՝ անոնք բոլորն ալ իրարմէ կը զանազանուէին:

Մուհսին պէյի չէթէն, ծովեզերքը բռնելով, Խոփէ հասած, եւ, ատեն մը հոն հանգիստ առնելէ վերջ, սկսած էր դէպի սահման յառաջանալ: Այնպէս մը կը շարժէին, որ, առաւօտ մը, ցայգալոյսին հետ, սահմանէն ներս պիտի մտնէին: Որով, ճամբուն վերջին մասը գիշերը պիտի քալէին, եւ, որովհետեւ կ'ենթադրուէր թէ Ռուսերը լրտեսներ կը ծառայեցնեն, յաջորդ առաւօտ կանուխ սահմանին վրայ պիտի ըլլային՝ առանց նշմարուելու անոնցմէ: Ձեռք առնուած ապահովութեան միջոցներու շնորհիւ, կը յուսացուէր որ Ռուսերը դիւրաւ պիտի չկարենան լուր առնել չէթէներու շարժումներու մասին:

Վերջին գիշերը, երբ Մուհսին պէյ սահմանին կը մօտենար, դէպի ծովեզր իջնող բլուրներէն մէկուն վրայ տեսած էր լապտեր մը, որ ընդհատ ընդհատ կը վառէր ու կը մարէր: Չէր կարելի խորհիլ թէ կէս գիշերէն յետոյ հող գիւղացի մը կը Թափառի ու ձեռքը լապտեր մը ունի: Որով, լապտերով նշան կը տրուէր Թշնամիին: Ու այդ բանը ընողը լրտես մըն էր:

Չէթէի վարիչները գիտէին որ այդ կողմերը ոչ ոք կար իրենցմէ, ու անմիջապէս համոզում գոյացուցած էին թէ լապտերին վայրը կայ ռուս լրտես մը որ լուր կուտար միւս կողմին, եւ զայն ձերբակալելու համար, անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առած էին: Քանի մը հոգի, զանազան կէտերէ, բլուրը մագլցեցան՝ այդ անձը շրջապատելու եւ, մեռած կամ ողջ, ձերբակալելու համար:

Լրտեսը ձերբակալելու համար նշանակուած մարդիկը հասցեր էին, չէթէն, ու, տասնըհինգ վայրկեան չանցած, լրտեսը բարձունքէն ագահակ մը փրթած էր: Ձայնը ոչ թէ այր մարդու մը, այլ՝ տղու մը ձայնին կը նմանէր: Իրապէս, ատեն մը վերջ, տեսնուեցաւ որ չէթէի մարդիկը՝ 15—16 տարեկան տղեկ մը Թեւերէն ուժգնօրէն բռնած՝ քաշքշելով կը բերէին: Լեռան գլուխը, այս տղեկէն զատ ոչ ոքի հանդիպած էին: Նշան ընողն ալ ան էր:

(Շար.)

զաչունահար եղաւ բարձրաստիճան եկեղեցական մը»։

Սրահին տիօրէնութիւնը տեղի կուտայ, եւ կը վերադարձնէ կանխավճարը. Բայց վերջին պահուն, առաջնորդարանն ու ազգ. վարչութիւնը երեք Ֆրանսացի փաստաբաններ եռանդ… ընելով, կը յաջողին սրահը իրենց տրամադրութեան տակ առնել։

Յուսախաբ բազմութիւն մը փութացած էր ներկայ ըլլալ, ինչպէս հեռագրած էի «Յառաջ»ին։

Կարգապահութիւնը կատարեալ էր։ Ոչ մէկ չչուկ, ոչ մէկ ընդմիջում։ Արտասահմանի հարցը կը վերարծարծէր ամբողջ դադութի մը կեանքին։ Գալաջեան եպիսկ. երկու ժամ անընդհատ իր վեց տարիներու պաշտօնավարութեան զեկուցումը ըրաւ իր բացատրական եւ դրական կողմերով։ Մերկացուց ծանօթ խմբակին բոլոր դաւադրութիւնները։

Յետ զեկուցման, կարգ մը հարցումներու որոնք նիւթ զարձան սոյն բանախօսութեան, եպիսկոպոսը դրաւոր պատասխանեց, որոնց ամփոփումը վարը պիտի տամ։

Պետի խնդրէի «Յառաջ»էն, որ բատ իր բարի սովորութեան, չգործածէր իր անողոք մկրատը։

Եպիսկոպոսին երկու ժամ տեւող զեկուցումէն վերջ, երկու բանաձեւ խմբագրուած էին։ Թէ՝

1.— Ամէն անոնք, որ անբաւարար գտան իմ բրած բարոյական եւ նիւթական համաբառութիւնս, դժգոհ են պաշտօնավարութենէս, եւ չարունակութիւնը այլ եւս վնասակար կը տեսնեն, եւ անմիջական հրաժարականս կը պահանջեն, թող հաճին ոտքի ելլել։

Ոչ ոք ոտքի վրայ է։ Կրկին կը կարդացուի բանաձեւը «Դարձեալ նոյն արդիւնք»։

2.— Ամէն անոնք որ, գոհ մնացին, բարոյական եւ նիւթական համաբատութենէս, եւ կը գնահատեն վեց տարուան պաշտօնավարութիւնս, եւ վստահութիւն կ'ուզեն յայտնել ինծի, խայտառ մերժելով հրաժարականս եւ կը խոստանան բարոյապէս եւ նիւթապէս թեւ թիկունք հանդիսանալ ինծի, թող հաճին ոտքի ելլել։

Եւ այս անգամ ժողովուրդը մէկ մարդու պէս ոտքի վրայ է։ Ուրախութեան եւ վստահութեան բացագանչութիւններ եւ ծափեր։

Այս առթիւ կը խօսի նաեւ Եփրեմ քհյ. Մխիթարեան, յախուռն արտայայտութեամբ օրէնքէ դուրս հռչակելով «գլխերը»։

Եւ որովհետեւ այս արտայայտութիւնները ոչինչ կ'արժէին, առանց նիւթական զոհաբերութեան, կը սկսին ինքնակամ նուէրներ, Առաջնորդարանի ծախքերու եւ պարտքին համար։ Զափազանցութիւն չըլլար ըսել թէ հազիւ քառորդ ժամուան մէջ, գոյացաւ պատկառելի գումար մը, 3500 ֆր.։ Եւ մուտքին հետ միասին 4000 ֆր.։

Ժողովուրդը բացագանչութիւններ կ'ընէր, պահանջելով որ, Փրատոյի եկեղեցին վերադառնայ իր իսկական տիրոջը, հայ ժողովուրդին։ Եւ այս խնդրին համար ալ հանրագրութիւն մը պիտի պատրաստուի։

Հիմա Առաջնորդն ու ազգ. իշխանութիւնը, բարոյական եւ նիւթական ծանր պարտականութեան մը տակ մտան։ Պէտք է արժեցնել ժողովուրդին այս բացարձակ վստահութիւնը։

Ապահովաբար այս հանրաքուէն եւ ընտրութիւնք եռեփոխանական ժողովէն վերջ, Մարսիլիոյ համայնքին համար պիտի բացուի՝ նոր շրջան մը։ Նոր անկիւնադարձ մը։ Լծուելու գործին, եւ մեղմելու եւ դարմանելու համար բազմապիսի վէրքեր, որոնք յառաջ եկան չնորհիւ աղատ պայքարներուն, այս վեց տարիներու ընթացքին։

Թուրքիկ խնդիրը.— Վերջին տարիներս, «Հայ Միրտի» խմբակը տեսնելով որ առաջնորդին դէմ ուղղուած պայքարը ապարդիւն անցաւ, ուզեցին իրենց նպատակին հասնիլ, կասկածի տակ դնելով եպիսկոպոսին բարոյականը։

Բախտը այս անգամ եւս օգնեց իրենց։ Գալաջեան եպիսկ.ի մէկ նամակը չարափախնելով լեցուցին հրապարակը նոր վլվլուկով մը։

Պառնիէրապարդ այդ խնդիրակատութեան գլխաւոր հեղինակը ատե—լո՞րդ է ըսել թէ նոյն ինքն է դարձեալ։

Իրենց ապարանին մէջ չարուած, ճրի եւ այլ տեղ տպուած։

Դատ մը կայ մէջտեղ։ Արդար կամ ոչ արդար։ Ենթակաները կրնան իրենց գլրենք պաշտպանել եւ փաստաբանի պէտք չունին.

Որպէսզի ժողովուրդը հանդարտի, Գալաջեան եպիսկ. բանաւոր թէ գրաւոր պաշտօնական ձեւով կը հրաւիրէ, որ Գ. Գասպարեանը, միասին առնելով բոլոր փաստերը, եւ մանաւանդ այդ Թուրքիկին մէջ հրատարակուած նամակին ԲՆԱԳԻՐԸ, ներկայանայ յունուար 11ին առաջնորդարան, պաշտօնապէս գումարուելիք խառն նիստին։ Ժողովուրդէն ալ հինգ հոգի հրաւիրուած են։

Եթէ չկարենան հաստատել եպիսկոպոսին մեղսակցութիւնը, իրենց բոլոր փաստերով, խնդիրը պիտի ուղարկուի պետական դատարան, որպէսզի կրեն արդիւնքը, իրենց անոբակելի արարքներուն։

Հ. ՏԷՐ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ

ՀԱՅՐԻԿԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ooooo

ՄԱՐՍԷՅԼ, (Յառաջ) — Վասպուրականի հայրենակ. Միութիւնը կազմակերպած էր յարգանքի երեկոյթ մը Խրիմեան Հայրիկի մահուան 25ամեակի առթիւ, որ տեղի ունեցաւ յունուար 6ին շաբաթ երեկոյ «Պրէպան Մարսէյէզ» ընդարձակ սրահին մէջ։

Բեմին վրայ զետեղուած էր Հայրիկի կենդանագիրը ապակիէ մեծ շրջանակի մը մէջ առնուած ու զարդարուած թարմ կանաչութիւններով։

Ժամանակէն առաջ ընտրեալ հասարակութիւն մը լեցուցեր էր սրահը եւ լուռ ու կարգապահ կը սպասէր բացումին։ Կը նախագահէր առաջնորդ Գալաջեան եպիսկ.։ Վասպուրականցի վաստակաւոր ուսուցիչ Գ. Ցարութիւն Շալճեան բացման երկու խօսքով բացատրեց թէ «Հայրիկը» երբ սուրբ պէտք էր ունենար առանձին տօնի օր մը, պաշտօնապէս արձանագրուած ազգային օրացոյցի մէջ։ Եթէ ցարդ չէ ունեցած մենք հաւատացած ենք որ երջանիկ օր մը անպայման պիտի ունենայ իր մեծ տօնը, որ պիտի տօնուի համայն հայութեան կողմէ։ Մինչ այդ Վասպուրականի Հայրենակ. Միութիւնը Հայրիկի մահուան 25ամեակի առթիւ, ձեզ հետ միասին կ'ուզէ անոր յիշատակը յարգել մէկ վայրկեան յոտնկայս»։

Ներկաները մէկ մարդու պէս ոտքի կեցան, երկիւղած, «Բամ Փորոտա — նէ» ամբողջ տեւողութեան որ նուագեց Զ.Ռ.Մ.ի վահագնեան նուագախումբը։ Առաջին խօսողն եղաւ Աղդին Մարտիրոսեան որ երեք քառորդ ժամ մանրամասնօրէն ներկայացուց Հայրիկի կեանքն ու գործը եւ վերջացուց ըսելով, «Այսօր չունինք Վասպուրականի ծաղիկները եւ ուա՞ղ չունինք նաեւ անոր գերեզմանը որ զարդարենք այդ բուրումնալից ծաղիկներով, սակայն ունինք յարգանքի խօսք մեր սրտին խորքը»։

Բեմ հրաւիրուեցաւ, երկրորդ բանախօսը, Տոքթ. Պարոնիկեան, որ ժողովուրդին մէջ կանգնելով ըսաւ թէ կը յարգէ Հայրիկի յիշատակը եւ կ'ողջէր խօսիլ, սակայն որոշ պատճառով մը չպիտի կրնայ։

Բողոքական ժողովուրդի կողմէ խօսեցաւ պատուելի Ղազարոսեան, որ ըսաւ.

— Անիկա Հայրիկ կը կոչուի, ան կը պատկանի համայն հայ ազգին, ան ոչ թէ միայն բարի կրօնական մըն էր այլ եւ կուսոց մը անարդարութեան դէմ։ Անոր նկարագիրը կարծես կազմուած էր հաւատքի վրայ, որով իր ամբողջ ոյժը տրամադրած էր ազգին ազատագրութեան համար։ Հայրիկը գիտէր նաեւ ուսման եւ կրթութեան անհրաժեշտութիւնը ու ոչինչէն մեծ գործեր կ'արտադրէր։ Ան որ զօրաւոր հաւատք ունի, ու ան որ կը միացնէ ազգին կրթութեան եւ բարօրութեան համար աշխատելու տենչը, չի մեռնիր այլ կ'ապրի յաւիտեան։ Այդպէս է Խրիմեան Հայրիկը։ Յաղթութեամբ վարելու համար հայ ժողովուրդի ներկայ անորոշ ու անբնական կեանքը, պէտք է ունենալ Հայրիկի կամքը, աշխատասիրութիւնը, հայրենասիրութիւնը եւ մանաւանդ հաւատքը»։

Կարմիր Խաչի կողմէ խօսեցաւ Տիկին Ն. Քիպրիթճեան։

— «Հայ ազգը շատ ունեցաւ արժէքաւոր եկեղեցականներ, ինչպէս Վարժապետեան, Օրմանեան, Եղիշէ Դուրեան, Խորէն Նարպէյ եւ դեռ ուրիշներ, որոնք ազգին փառքն ու պարծանքը եղան, սակայն ոչ մէկը «Հայրիկ» մակդիրը ստացաւ։ Խորաթափանց միտք էր Խրիմեան որ ապրեցաւ ծայր աստիճան համեստութեամբ։ Մասնաւոր պէս հակայ եւ անհաս էր Հայոց Հայրիկը»։

Եւ ապա դառնալով Հայրիկի կենդանագրին չարունակեց.

— «Անմահնելի Հայրիկ, երանի քեզի որ գնէ պատանք ու դերեզման ունեցար, երանի որ չտեսար հազարներու սպանդանոց երթալը եւ չլսեցիր անոնց աղիողորմ ճիչերը, այո՛, երանի քեզի որ չտեսար քու այդքան սիրած Վասպուրական աշխարհի եւ Վարագայ վանքի աւերումը։ Բայց ափսո՜ս որ դուն չտեսար նաեւ Վասպուրականի հերոսամարտը որ ոսկեգօծ տառերով պիտի արձանագրուի Հայոց պատմութեան մէջ։ Անմահ Հայրիկ, այսօր քու չունեցած կը թեւածէ մեր շուրջը եւ մենք երկիւղածօրէն կը խոնարհինք քու առջեւ»։

Ազգային Վարչութեան երբ ներկայացուցիչ խօսեցաւ Գ. Տիգրան Փիրանեան.

— «Ինծմէ առաջ խօսող յարգելի բանախօսները գիս աղքատացուցին, սակայն բարեբախտաբար հոս է Հայրիկի կենդանագիրը եւ ի տես անոր ամէնէն տկար բեմբասացներն անգամ կրնան ժամերով խօսիլ։ Հայոց վիշտերու երգիչը գաւառէն կ'ընտրուի երբ պատրիարք եւ առաջին անգամ ինքն է որ, գաւառի Հայոց հարստահարութիւնները, փաստերով եւ տեղեկագիրներով կը պարզէ Պոլսոյ ազգ. Ժողովին մէջ եւ հայկական հարցը կը պաշտօնականացնէ։ Սակայն Հայրիկը, հազիւ չորս տարի կը պաշտօնավարէ ու չկարենալով պատրիարքարանին նեղ պատերուն մէջ սահմանափակուիլ, կուտայ իր հրաժարականը որ իր ամբողջութեամբ բողոք մըն էր։ Սեւ հողին մէջ պէտք չէր թաղուէր Խրիմեան Հայրիկը, այլ պէտք էր ապակիէ շիրիմի մէջ առնել եւ ցուցադրել սերունդէ սերունդ, որպէսզի խումբ խումբ ուխտի երթան եւ անոր դէմքէն ստանան հայրենասիրութեան բարձրութիւնը»։

Այս բանախօսութիւնները կը համեմուէին մեներգներով, արտասանութիւններով եւ նուագով, անյուշտ միշտ օրուան տօնին պատշաճ։

Ժողովուրդը անհամբեր կը սպասէր նաեւ նախագահ Գալաջեան եպիսկ.ի ճառին, որ ամէնէն վերջը ձգուած էր. սակայն երբ Հայ Արինքը սկսան ... սրտապարտիքներ, ... մեկնեցաւ կէս ճգուած։

Ս. ՄԻՆՏՈՆԵԱՆ

ԹՈՒՐՔԻԱ

Սեբաստիան վխած

ooooo

«Սոն Փոստա»ի կը գրեն Սեբաստիայէն.—

Սեբաստիան Միջին Անատոլուի հին ու անուանի կուսակալութիւններէն մէկն է։ Հակառակ ասոր, մինչեւ արժամ երեսէ ձգուած ու ամէն տեսակ վերաշինութենէ եւ քաղաքակրթական միջոցներէ զուրկ մնացած էր։ Հանրապետական կառավարութեան հոգատարութիւնը Սեբաստիան երկաթուղիով օժտեց։

Այս հսկայ գործը երախտագիտութեամբ եւ հրճուանքով դիմաւորեց մեր հասարակութիւնը։ Մնացեալ գործերը կախում ունին քաղաքապետութենէն։ Մեր քաղաքապետութենէն կը սպասենք այդ գործերը։ Բայց դեռ ոչ մէկ շարժում կը տեսնենք իր քով։ Կուսակալութեան կեդրոնի մէջ առողջապահական տուն չկայ, ճամբայ չկայ բաւարար ու մաքուր ջուր չկայ, ուտելիք խմելիքին նայող չկայ։

Շինութեանց առեն դիտութիւն եւ յատակագիծ խնդրոյ առարկայ չեն։ Որովհետեւ քաղաքապետութիւնը երկրաչափ չունի, իսկ փողոցները քար ու քանդ են եղած Աստծուն օրը քաղաք մտնող եւլող հազարաւոր կառքերէն։ Ձմեռը՝ ցեխէն, իսկ ամառը փոշիէն կարելի չէ անցնիլ։ Ամէն մէկ տուն մէկ քանի կով ունի. անոնց աղտեղութիւնները տարի մը չարունակ դռներուն առջեւ կը կուտակուին եւ, երբ ամառ գայ, կամ ձմեռուան իրրեւ վառելիք՝ կը չորցնեն եւ կամ պատերը կը ծեփեն... Քաղաքը ճանճի ու մժեղի ամպերուն ներքեւ է։ Առողջով դրաղող պաշտօնեայ չկայ. Հողէ խողովակներուն մէջէն կը հոսի կուզայ գետակին ջուրը որ վերը կը գործածուի ուրիշ բաներու։ Բնակչութեան 90 տոկոսը այդ ջուրը կը գործածէ։ Այն համոզումը կայ թէ վազող ջուր է եւ աղտոտութիւն չի բռներ։ Փողոցի դռներուն աջ կամ ձախ կողմերը եւ կամ ճիշդ դէմը արտաքնոցներ կան՝ 4–5 տախտակէ շինուած, անոնցմէ վազածը վրան բաց կը հոսի դաւաններուն առջեւէն, կը թափի գետակը եւ կամ կը լճանայ փողոցներուն մէջ։ Անոնց ալ կարեւորութիւն ընծայող չկայ։ Երբ հարցնէք, պատասխանը պատրաստ է,— «Դրամ չկայ»։

«Մուր էս, էվգաֆ»

ooooo

«Վազրբ» կը գրէ.—

Կ'ուզեմ կրկին անդրադառնալ անօթի տղոց խնդրին։ Շատ խօսեցան, այս սիւնակներուն մէջ, անօթի տղոց մասին։ Բայց վէրքը դեռ եւս թարմ է։ Խնդիրը հոն է, ուր որ էր։

Կան տղաքներ որոնք դասի պահուն անօթութենէ կ'ուշաթափուին։ Մեր դպրոցներուն մէջ հազարաւոր տղաք կան, որոնք բոլորովին անգուտած են եւ դպրոցի ճամբան կը բռնեն 24 ժամը հեղ մը իսկ չերա մը հաց չնետած իրենց ստամոքսը։ Ի՛նչ պիտի ըլլայ ատոնց վիճակը։ Վաղը ի՞նչ պիտի ունենք այս քաղցած տղոցմէն։

Էվգաֆը երկու սննդակայան ունի։ Այս հաստատութեանց պիւտճէն կրնայ 600 անձ կերակրել եւ ո՞ւր կը սպառի այդ դրամը։ Անշուշտ, պատասխանը պատրաստ է.

— Աղքատներուն, կարօտներուն...

Եթէ այդ աղքատները իրապէս կարօտ են ու բացարձակապէս չեն կրնար գործ մը տեսնել, իրենց տեղը անմիջապէս անկելանոցն է։ Հարկ է հոն դրկել ու պատսպարել զանոնք։

Բայց, կան տղաք որոնք դեռ գործի տարիքը չեն ոտնակոխած, եւ գրել կարդալէ զատ ուրիշ կրնան ընել։ Անոնք ընթերութեան հոգածութեան կարօտներ, ամէնակարօտներն են։ Էվգաֆի բոլոր օգնութիւններէն մեծագոյնը եւ օգտակարագոյնը պիտի ըլլայ այս իրապէս մեղքնալիք տղոց արուելիք օգնութիւնը։

Մո՛ւր էս, Էվգաֆ։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Արենուշներու խումբ մը

>>>·<<<

ԿՐԸՆՈՊԼ 4 յունուար.— Տեղւոյս մէջ կազմուած է արենուշներու միութիւն մը, Կարմիր Խաչի հովանաւորութեան տակ։ Ցարդ բաւական մարզուած են տղաքը, կը մեծնան հայկական զգացումներով։ Վստահ ենք թէ քանի մը տարիէն պիտի դառնան պիտանի առաջնորդներ։

Վերջերս Օր. Ճերմակեանի նշանախօսութեան առթիւ, ներկայ էին 4–5 արենուշներ, որոնք իրենց բոցավառ աչքերով եւ եռանդով խանդավառեցին ներկաները։ Ըրին արտասանութիւններ երգեր եւ մեներգներ. Օր. Սալախեանի արտասանեց «Վրէժը», Թիւֆէնկճեան ու Սալախեան պարեցին, փոքրիկն Թիթի իր պճլիկ խաղերով զուարճացուց ժողովուրդը։ Այս առթիւ ոգեւորուելով նուէրներ բրին Առաւածի Հայր. միութիւնը՝ 10 ֆր., Գ. Փօլսեան 10, Լազարոս Քալաջճեան 5, Գ. Ճերմակեան 5, Սալախեան 5, Տէր եւ Տիկին Զարդարեան 10։ Խորին շնորհակալութիւններ բոլորին։

Խմբապետուհի

Կ. Խաչի դպրոցը

—o—

ՎԻԷՆ, 2 յունուար (Յառաջ)— Ինչպէս ծանօթ է «Յառաջ»ի ընթերցողներուն, չորս տարի առաջ քանի մը ազգասէրներու ջանքերով հիմնուեցաւ մայրենի լեզուի դասեր, մեր մատաղ սերունդը փրկելու այլասերումէն։ Այս ձեռնարկին ուժ տուաւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան կոմիտէն, սիրայօժար տրամադրելով «Ճաշակ» ակումբը ձրիաբար։ Դասատուներն են Գ. Գ. Միրեան եւ Հ. Ցակոբեան որոնք ազգ. միութեան անունով շարունակեցին առաջին տարին, իսկ երկրորդ տարին իբրեւ դասատու հրաւիրուեցաւ Գ. Ա. Գառօնէն, Լիոնէն։ Նոյն տարուան մէջ վերակազմուեցաւ Ֆ.Հ. Կ. Խաչի Վիէնի մասնաճիւղը որ ամէնէն առաջ ուչադրութիւնը դարձուց դպրոցին վրայ օգնելով թէ նիւթապէս եւ թէ բարոյապէս։ Ուստի դպրոցը յանձնուեցաւ իրեն եւ կը շարունակուի մինչեւ այսօր։

Դեկտ. 30ին կազմակերպած էր ամանորի հանդէս մը մը գեղեցիկ տօնածառով։ Հաւաքուած էր կոկիկ բազմութիւն մը. Կ. Խաչի գործօն անդամուհիներէն տիկ. Ա. Մոզաքեան քանի մը խօսքով բացաւ հանդէսը եւ հրաւիրեց փոքրիկները որոնք երգեցին եւ արտասանեցին։ Եղան մենախօսութիւններ եւ հայկական պարեր։ Փոքրիկները ներկայացուցին երեք մանկական խաղեր։ Հանդէսին մասնաւոր փայլ տուին օրիորդներ Փայլիկ Թէքզեան եւ Պերճուհի Մէքրինաճեան։ Գեղարուեստական բաժինէն վերջ աճուրդի դրուեցաւ տօնածառը որմէ գոյացաւ կոկիկ գումար մը։ Անուրջը շահեցաւ Գ. Ս. Գալուստեանը 20 ֆր. եւս նուիրելով։ Ցետոյ թէյ եղաւ աւանդական «Կաղանդ Պապան» եւ զանազան ուտելիքներ ու խաղալիքներ բաժնեց բոլոր փոքրիկներուն։ Ներկաները ցրուեցան ուրախութեամբ։ Գովելի են Կ. Խաչի անդամուհիները որոնք եռանդով փարած են այսպիսի պզգօգուտ գործերու։ Վիէնի մէջ ամէնէն սիրուած եւ բարգաւաճ միութիւնն է Կ. Խաչը։

Գ. Մանուկեան

Դատախօսութիւն

ooooo

ՎԱԼԱՆՍ, 7 յունուար.— Կիրակի կէս օրէ յետոյ տեղի ունեցաւ Վալանսի Հ. Յ. Դաշնակցութեան հերթական դասախօսական ժողովը, Ֆրանսացի ընկերվարականներու սրահին մէջ։ Ներկայ էր կոկիկ բազմութիւն մը։ Նախագահ ընկեր Թէպոյեան ժողովը բանալէ յետոյ խօսք տուաւ դասախօս ընկ. Գեղամ Սարոյեանին, որուն նիւթն էր «Ազատութեան Պատգամբերը»։ Ընկերը բացատրեց ազատութեան անհրաժեշտութիւնը եւ յուսաբանեց յարակից խնդիրները։

Դասախօսութենէն յետոյ տեղի ունեցան տաք վիճաբանութիւններ։ Բաւ ջալերական է մեր գաղութի երիտասարդութեան ոգեւորութիւնը։ Ժողովը փակուեցաւ ընդհանուր խանդավառութեան տակ։

Տ. Տուրպալս

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Ճիգում

oooo

ՄԱՐՍԷՅԼ, 1 յունուար.— «Յառաջ»ի թիւերէն մէկուն մէջ Վիէնի ձեր թղթակիցը ... մը նկարագրութեան առթիւ ըրած է անճիշդ վերագրում մեր մասնաճիւղին մասին։ Ըստ մեր ծրագիր կանոնագրի ուր որ կան 5էն 7 Զարասնօացի կարող են մասնաճիւղ մը կազմել։ Այդ թիւը կը լրացնէ Վիէնի մասնաճիւղը եւ կը վայելէ Կեդր. վարչութեանս կատարեալ վստահութիւնը։ Ինչ կը վերաբերի զանազան ձեռնարկներու մասնակցութեան, այն ներքին խնդիր մըն է որուն մասին բրած ենք եւ պիտի ընենք համապատասխան կարգադրութիւններ։ Կեդր. Վարչութիւնս կը յայտարարէ, որ ըստ մեր ժողովի որոշման մեր մասնաճիւղերը չեն կրնար մասնակցիլ որ եւ է տօնի եւ ձեռնարկի եթէ անոնք չեն կատարուիր ... ազգային մարմիններու ... խաճեռնութեամբ։ Միեւնոյն առեն սա ի տեղեկութիւն կը յայտարարենք որ մեր միութիւնը կը կոչուի Զարասնճագի Հայրենակցական Միութիւն ու թէ Վերաշինաց եւ այլ անուններով։

Հասցէ.— Կ. Ք. 31, Պուլվար տիւ Ռօն Իսզիէռ, Պօմոն, Մարսէյլ։

Կեդր. Վարչութիւն

ՄԱՄՈՒԼ

Թշնամին ներսէն

oooo

«Յուսաբեր» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (29 դեկտ.).

— «Վտանգուած է ազգային ինքնապաշտպանութեան մեր ներքին ճակատը։ Ներսը, մեր սեփական տանը մէջ, մենք ոչ միայն հակառակորդներ ունինք, այլեւ թշնամիներ. Մեր ցեղի ոսոխը մեր կերպարանքն առած եկած է ներս եւ ներսէն, իբրեւ հարազատ եւ իբրեւ սրտցաւ Հայ, քայլ առ քայլ կը պեղէ, ու կը քանդէ մեր տան հիմերը։

Ու դժուար է պայքարիլ այս ոսոխին դէմ, որովհետեւ ան մեր կերպարանքն ունի, մեր լեզուն կը խօսի, Հա՛յ է թէ կրօնքով եւ թէ արիւնով.

Երէկ — բացառութիւններ էին առանք, մինչ այսօր — բազմութիւններ։

Երէկ խորթ երեւոյթ էր այս մեր ցեղին համար, մինչ այսօր մտայնութիւն դարձած է այլ եւս։

Ուշով դիտեցէք այն հրճուանքը, որ ծայր տուած է այսօր բրքակամ ճակատին վրայ՝ Դաշնակցութեան դէմ ծաւալած թշնամութեանց առիթով։

Գաւ մը կանգ առէք այն զարմանալի երևոյթութեան վրայ, որ բոլշեւիկ Ռուսը ստեղծած է ամէնէն հակընդդէմ հայ ուժերու միջեւ՝ ընդդէմ Դաշնակցութեան։

Թշնամին ներս բերելով ու մեզ ներսէն քայքայելով՝ Թուրքը անձկաւ մեր ճիգերը սպառել կուտայ մեր ներքին ճակատին վրայ, երբ այդ ճիգերը պէտք է սպառէին ի՛ր դէմ, մեր գոյութեան պայքարի արտաքին ճակատներուն վրայ։

Բիւրիցս մեզ դաւած Ռուսը, որ ամէն անգամ, երբ փշուր մը ապահովութիւն բերաւ մեզ՝ խոտէն, այդ ապահովութեան փոխարէն, հեղեղներով արիւն քամեց մեր կակղողներէն, այսօր, մեր հերպարանքն առնելով, եկած ու բազմած է մեր կեանքի մէջ, ցեղային բովանդակ ոյժերը ներսէն խայտառ քայքայելու եւ փճացնելու համար։

Ամէն անգամ երբ «Ա. Նիկոլ»ի պաբագան կը վերյիշենք՝ ամյաղթահաբելի սարսափ մը կը համակէ մեր բովանդակ էութիւնը։ Ոչ այն պատճառով՝ որ այդ դաւը իր համակիր արձագանգը գտաւ նաեւ մեր մէջ։ Մենք «Ա. Նիկոլ»ներ ունեցանք ոչ միայն դուրսը, այլեւ ներսը։ Արտաքնապէս անոնք լուռ են այսօր, բայց ներքնապէս լծուած են ամէնէն դիւային աշխատութեանց՝ ներսէն մեզ ամէնէն մահացու հարուածը տալու համար։

«Ա. Նիկոլ»ի հարցին մէջ ձախողեցան ու յոխեցին, բայց չդադրեցան գործելէ Ռո՛յն ուղղութեամբ ու նոյն ոգիով. Նորակերպ «Նիկոլ»ներ յղանալու համար։ Եւ այսպէս թէ դուրս ... ... որ

Առէք ազգային դրօշի պարագան։ Սորբ իմաստութեանց տիրացածն իսկ անկարող պիտի ըլլար երբեւէ խորհիլ, թէ Ջեկան օր մը վեղար առած իր գլխուն, պիտի գայ եւ մտնէ հայ եկեղեցին՝ համաժողովրդական այս հիմնաւորց խաղաղութեան ներսէն Հայ Եռագոյնին դէմ մոլեգին պայքար բանալու եւ հայութիւնը մտահացու կերպով պառակտելու համար. Սո՜ւտ կը խօսին Աղաքեկովները։ Բայց, վերջապէս, ընդունինք, որ գէթ այս հարցին մէջ սուտ չէր խօսեր վրկայեալ ճշմարտախօ՛սը, նոյն ինքն Ռուբէն Մանասեան (Իրաքի խոգեւոր անէծքը), երբ իր առնեխն, մամնաւոր նամակով ու մտերմաբա՛ր, կը տեղեկացրէր մեզ (մեր քովն է այդ նամակը), թէ Արսէն եպիսկոպոս Դրլտրճեան կոչուած սրիկան ի նոցանէ է, Ջեկայի գործակալ, եւ իբ այս հանգամանքով եպիսկոպոսացած եւ անցած Թեհրան, իբրեւ ... կաթողիկոսական պատուիրակ։ (Այժմ այս տիպար առ՛կրը կը գլխաւորէ Թեքագոյն Հոգեւոր Խորհուրդը, որուն առջեւ կը կոչուինք ... միշտ«պատկառ կենալ»)։ Բացառութի՞ւն է Դրլտրճեանը։ Ո՛չ, բացառութիւն չէ։

Վեդրափոխիչներու եւ անվեհայրներու ամբողջ բազմութիւն մը, եւ օտարի ցուցմունքով, մեր տան հիմերը կը քանդէ, կը պառակտէ մեր ժողովուրդը, կը ջլատէ մեր ոյժերը, մեր բովանդակ ճիգերը սպառել կուտայ մեր ձեռքերով մե՛զ հարուածելու համար, երբ այդ ճիգերը — ցեղովին եւ ամբողջութեամբ — մենք պէտք է սպառէինք դուրսը, մեր գոյութեան ամէնէն անհաշտելի, ամէնէն փոխյուրն ճակատին վրայ, պէտք է սպառէինք ոչ թէ մեր, այլ թշնամիին դէմ։

Արթնցի՛ր, հայ ժողովուրդ, քանի դեռ ուշ չէ »։

«ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ 1915 – 1924»

Այս գրքին երիտասարդ հեղինակը Գ. Լեւոն Տօնիկեան, հետեւեալ նամակը ստացած է Ա. Ահարոնեանէն.—

Ի սրտէ շնորհակալ եմ ձեր գրքոյկի համար. մաս մաս կարդացած էի «Յառաջ»ի մէջ։ Անհնար է ընթեռնալ ձեր մղձաւանջային յուշերը առանց խորունկ տառապանքի, սարսուռի, ու ցասումի։

«Քաղաքակիրթ» աշխարհը ներեց այն մարդակերպ ճիւաղին որ կոչուած է Թուրք։

Եղեռնի արիւնոտ մրրկի մէջ աչք բացած մեր սերունդները կարո՞ղ են մոռնալ միթէ, այդքան զարհուրանք ու արցունք...

Ձեր երկը մի անեղ կրակ է, եւ մեր հայրենի հողի հեծկլտանքը։

Եւ թող այսպէս մաս ու բորբոք մնայ մեր ցեղի մեծ վէրքի կսկիծը, մինչեւ որ հասնի հատուցման ժամը։

Օրուան գիրքեր

1. ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ, ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ։ (Հէքեաթ եւ բանաստեղծութիւն)։ Գրեց՝ Շաւարշ Նարդունի։ Մատենաշար «Յառաջ» թիւ 1. Գին՝ 15 ֆր.։

2. ԱՐԵ՜Ւ, ԱՐԵ՜Ւ, (հեծախատուռի մը կեանքէն)։ Գրեց՝ Փայլակ Միքայէլեան։ Մատենաշար «Յառաջ» թիւ 2։ Գին 10 ֆրանք։

3. ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ 1915 – 1924։ Գրեց՝ Լեւոն Տօնիկեան։ Գին 8 ֆր.։

Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի Վարչութեան։

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՆՈՐ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ

Հայերն ալ երեսփոխան պիտի ունենան

Լիբանանի սահմանադրական փոփոխութեանց հետեւանքով, հանրապետութեան նախագահ Պ. Շարլ Տէպպաս հրաժարելով, յաջորդ նշանակուեցաւ Հաբիպ փաշա Սաատ: Առժամայէս կառավարութեան գործերը պիտի վարէ մարզպանին պատուիրակներէն Պ. Օպուառ, մինչեւ յունուար 28, երբ ընտրութիւնները վերջանան:

«Ազդակ»էն կ'իմանանք որ Հաբիպ Սաատ փաշայի ընտրութիւնը մեծ ուրախութիւն պատճառած է «մանաւանդ հայկական շրջանակներու մէջ», իբրեւ բարեկամ:

** Երեսփ. ընտրութիւնները պիտի սկսին յունուար 21ին: Եթէ համեմատականի մնայ, պիտի յետաձգուի 28ին: Ժողովը կը գումարուի ընտրութեան յաջորդ օրը, որմէ անմիջապէս վերջ նոր նախագահը կը գրաւէ իր աթոռը:

Երեսփ. ժողովը պիտի բաղկանայ 25 երեսփոխաններէ: 18ը ընտրովի եւ 7 նշանակովի: Ըստ՝ պաշտօնական յայտարարութեանց, երեսփոխանները բաժնուած են հետեւեալ կերպով.— 5 Մարոնիներ, 4 իսլամ Շիի, 2 Յոյն օրթոտոքս, 1 Յոյն կաթոլիկ, 1 Տրիւզի, 1 Հայ եւ 1 փոքրամասնութիւն: Իսկ նշանակուած երեսփոխանները պիտի բաժնուին հետեւեալ կերպով.— 2 Մարոնի եւ մէկական Շիի, Սիւննի, Յոյն կաթոլիկ, Յոյն օրթոտոքս եւ Տրիւզի:

15000 ֆրանք Սուրիոյ ազգ. դպրոցներուն

Կը տեղեկանանք թէ Պ. Գ. Կիւլպէնկեան 15000 ֆրանք ղրկած է Սուրիոյ մարզպան Պ. տը Մարթէլին, յատկացնելու հայ վարժարաններուն: Այդ գումարին մէկ երրորդը յատկացուած է հայ կաթողիկէ համայնքին եւ 5000 ֆրանքն ալ Հալէպ ղրկուած: «Ազդակ» կ'իմանայ թէ մնացած գումարը պիտի յատկացուի Լիբանանի ազգային վարժարաններուն: Այս կերպով մասամբ մեղմացած կ'ըլլայ դպրոցներու պիւտճէի տագնապը:

«Շատ արդարօրէն այդ գումարի մեծ մասը պէտք էր յատկացուէր Լիբանանի ազգային վարժարաններուն, որոնք զուրկ են բոլորովին հասութաբեր կալուածներէ եւ աղբիւրներէ»:

Ժանտատենդի ծանր դէպքեր Պէյրութի մէջ

Պէյրութի իտալական վարժարանի երեք Իտալացի ուսուցիչները, Հայր Անտրէ, Հայր Լուիճի եւ փրոֆէսէօր մը կը հիւանդանան: Միեւնոյն օր անկողին կ'իյնայ նաեւ տեղացի դռնապանը: Իսկոյն հարկ եղած բժշկական խնամքները կը մատակարարուին եւ յայտնի կ'ըլլայ որ չորս հիւանդներն ալ վարակուած են ժանտատենդէ, մանաւանդ որ պատուաստուած չէին:

Փրոֆէսէօրը՝ 35 տարեկան համալսարանական կարող դասախօսակ մըն էր եւ իր մահը սուգի մատնեց իտալական գաղութը:

Անոր մահէն երկու օր վերջ, կը մեռնի նաեւ Հայր Անտրէ, 33 տարեկան, նմանապէս կարող ուսուցիչ մը:

Հազիւ երկու օր անցած, մահկանացուն կը կնքէ նաեւ Հայր Լուիճի, 30 տարեկան:

Տեղացի դռնապանը միայն կ'ապրի:

Յ.

Հ. Դ.

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 204 rue Garibaldi. chez Peronnet սրճարանի սրահը: Պարտաւորիչ ներկայութիւն, ներկայանալ անդամատոմսով:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Գատ. Միութեան Կ. վարչութիւնը ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ քաղաքի, Պուլվառ Օտտօի եւ Սէն–Լուի Գատ. Միութեան անդամները, այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, սովորական հաւաքատեղին: Օրակարգ՝ Նոր վարչութեան ընտրութիւն:

Փարիզ եւ արուարձաններ

ԱՆԻԷՐ – ՊՈՒԱՔՈԼՈՆՊԻ Վիշապ ենթակոմիտէի ընկերները ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին այսօր ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Պէքոնի ծանօթ հաւաքատեղին: Ստիպողական օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան ենթակոմիտէի ժողովը այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8ին, սովորական հաւաքատեղին:

Ի ՆՊԱՍՏ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ

Դպրոցասէր Տիկնանց ընկերութիւնը՝ սրտագին շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.—

Ա. դրամական.— Լոնտոնէն Պ. Պ. Ս. եւ Ա. Ճըրճըրեան եղբարք $ 10 տոլարի, Տէր Վարդան քահանայ Ժամկոչեան եւ Օրիորդ Ա. Պօյաճեան 100ական ֆրանք, Պ. Տէյիրմէնճեան, Ա. Բարսեղեան եւ Տէր եւ Տիկին Աւետիքեան 50ական ֆրանք, Իտալիայէն Տէր Եղիշէ քահանայ Գարսամեան 35 ֆր., Տէր եւ Տիկին Մ. Տէյիրմէնճեան 30 ֆրանք եւ Տիկին Ա. Յարութիւնեանի միջոցաւ 25 ֆրանք:

Բ. Նիւթեղէն.— Պ. Պ. Ազարէկեան եղբարք 31ակէս մէթր մանչօգու կերպաս, Պ. Պ. Ջաղըրճեան 70 գլխարկ, Ս. Գանտիլեան 60 բրդեղէն (ժաքէթ, պլուզ), Տիկիններ՝ Ա. Սարաֆեան 50 կտոր ժերսէ ներմակեղէն, Ա. Թօփալեան 30 հատ խաւլու անձեռոց, Ի. Ֆըրէնկեան 10 քիլօ շօքօլա, Տէր եւ Տիկին Քէլամեան 10 քիլօ երաշտակ (հէլվա), Տիկին Ազնաւուրեան 4 կտոր ժերսէ, 3 էշարբ, Պ. Պ. Տ. Գարակիւլեան տպածոյ, Յ. Գույումճեան եւ Քէորիգարեան եւ Քիւրքճեան ժերսէ կտորներ:

(Կնիք)

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԱԼՆՈՋՈՐԻ Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, 119 Ave. d'Italie սրճարանին սրահին մէջ: Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները:

Ձ. Ռ. միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այս կիրակի ժամը 3ին Գար տը Կլօպի մէջ: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

Յ. Գ.— Սոյն ընդհ. ժողովէն վերջ. յաջորդ ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ Յունուար 21ին կիրակի կէսօրէ վերջ, Գար տը Կլօպի մէջ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Բարձր Հայքի Հայրենակց. Միութեան վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամ եւ ոչ անդամ հայրենակիցները այս կիրակի ժամը 2ին, 82 րիւ տը Թիւռէն, Bar de la Faculté սրահը (Օպիւստօփն մօտ): Անդամ եւ ոչ անդամ բոլոր հայրենակիցներէն կը խնդրուի անպայման ներկայ գտնուիլ սոյն կարեւոր ժողովին:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռեմ քոյրս Եէնի Գազարցի Ակնէս Մանուէլեան եւ եղբայրս Մինաս Մանուէլեան: Կը բնակէին Նազիլլի: Ընդհ. պատերազմին աքսորուեցանք Կեսարիա, ուրկէ զինադադարին Ամերիկացիները մեզ փոխադրեցին Պէյրութ: Ես, 1923ին մեկնեցայ Ամերիկա: Իմացնել՝ Manuel T. Manuelianի, 9 de Julio esq. Sanjuan, Tafi Viejo (F. C. C. N. A.) Argentina.

Էնկիւրիցի Միհրան Պէչտիճեան, որուն հասցէն կորսուած է Իզմիրի աղէտէն յետոյ, կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուի Փարիզ:

Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան:

— Կը փնտռուի Սերժ Սավալեան: Իմացնել Պ. Diarianի, 9 Bld. Picpus, Paris (2e):

Տրամադրելի է

Վարժուհի մը, որ կրնայ տալ նաեւ երգի դաս: Ի հարկին դաշնակ ալ կ'երթայ: Դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան:

Ձեր ուզած կազմածը

Երկու երիտասարդ կազմարարներ, Խորէն եւ Արամ, որոնք վերջերս 2ը ֆանչայի ալ արժանացան իրենց կաշեղէն ձեռարուեստներով, կ'ընդունին ապսպրանքներ՝ գիրք, թերթ եւայլն կազմելու: Մատչելի պայմաններ:

Դիմել.— 21 Rue Cantin, Bécon – Courbevoie. (թղթատարի համար՝ Asnières):

Վարպետ խոհարար

Վարպետ խոհարար մը, որ մասնագէտ է արեւելեան եւ եւրոպական խոհանոցի, ինչպէս նաեւ փաքլավայի եւ նման անուշեղէններու, գործ կը փնտռէ Փարիզի մէջ եւ շրջակաները՝ Համեստ պայմաններ: Դիմել ՅԱՌԱՋի վարչութեան:

Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Dameme, PARIS (13e)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

:: LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ::

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) — R. C. Seine 275.285

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone: Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ :	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա ..	250 »	130 »	—
Ամերիկա ::	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ ::	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 13 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1934
13 Janvier 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2394 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԹԵՒ ՏՈՒԻՆ, ԹԵՒ ԱՌԻՆ...

Այն չարաշուք ճեղքէն յետոյ, որ երկուքի բաժնեց ամերիկահայ երեսփ. ժողովը, ազգ. վարչութիւնները, եկեղեցիները, դպրոցները, հոգաբարձութիւնները եւ ուրիշ մարմիններ, ո՞րն էր բանաւոր ելքը, Ղեւոնդ արք.ի եւ անոր անմիտ բարեկամներուն համար:

Ըսինք արդէն,— «Հրաժարիլ, նոյն իսկ եթէ անարդար ըլլային բոլոր մեղադրանքները: Ոչ ասդին, ոչ անդին: Գէթ առժամապէս քաշուիլ, որպէսզի կիրքերը խաղաղին եւ կարելի ըլլայ դատել արդարն ու մեղաւորը»: (Յառաջ, 11 յունուար):

Այդ փրկարար խոնարհամտութիւնը չունեցաւ ժողովուրդի եւ Քրիստոսի ծառան:

Այդ հեռատեսութիւնը պարտութիւն, նուաստութիւն համարեցին իր կողքին, պատնէշին վրայ կանգնած ռամկավարները, եւ յամառ հետեւողականութեամբ յառաջ քշեցին զոհը:

Եւ Հոգեւոր Հովիւը իր դերը չփոխելով նահանգապետի մը կամ հրամանատարի մը պաշտօնին հետ, Շիքակոյէն յետոյ մղուեցաւ կատարելու այնպիսի գործեր որոնք անելի պիտի յանգէին:

1933 սեպտ. 2ին, Երեսփ. Ժողովին ներկայացուած ամբաստանագրին մէջ կը կարդանք.

— «ՅՕԴ. 15.— Իր քարոզներուն մէջ եւս Դուրեան արք. չէ եղած շինիչ: Այս տարի օգոստ. 18ին Ուստրի եկեղեցիին բեմէն խօսած է կրքոտ ու գրգռիչ քարոզ մը, ուր ի միջի այլոց ըսած է. «Եղէք ինծի հետ, կեցէք իմ կռնակը եւ ես պատրաստ եմ խորտակելու այդ բշուառականները»:

Անբաւակա՞ն է այս վկայութիւնը:

Հոգեւոր Հովիւը, իր պաշտօնանկութենէն յետոյ, ուժ առնելով իր կողքին կանգնած խմբակէն, կը յայտարարէր մամուլին հաղորդուած շրջաբերականով մը.

—« Այսօրէն Երեսփ. Ժողովէն ծնունդ առած ապօրէն վարչութիւնը յանդգնած է ազգ. տարեգրութեանց մէջ չլսուած անպատկառութեամբ Ազգ. Առաջնորդարանին կեղծուած կնիքովը շրջաբերականներ հանել» եւն.: (*Պայքար*, 24 նոյեմ. 1933):

Միեւնոյն մեծամտութեամբ, ան կը գրէր կաթողիկոսին, Նոյեմ. 19 թուականով.

— «Ձեր Վեհափառութեան թանկագին նամակը եւ վստահութիւնը որքան ատեն կը վայելեմ, աներկիւղ պիտի հանդուրժեմ բոլոր այն վատ յարձակմանց որ երեք ամիսներէ ի վեր անընդհատ կ՚ըլլան խմբակի մը կողմէ;

«... Ձեր Վեհափառութեան այդ նամակը ինծի համար ամրութեան վահան մըն է, պիտի ըսէի պատուական քարերով զարդարուած լանջապանակն է որով կրնամ պարծիլ եւ պիտի պահեմ միշտ կուրծքիս վրայ եւ ըմբոստները պիտի չկարենան ի խոր խոցել եւ ադետալի դարձնել իրենց զէնքերը յարձակման, որքան ալ զօրեղ եւ ուժգին ըլլան»: (*Պայքար*, 24 նոյեմ. 1933).

Այստեղ աւելորդ է խօսիլ Երեսփ. ժողովի օրինաւորութեան կամ ապօրինութեան մասին: Պաշտօնական ատենագրութիւն հրատարակուած է,— կրնաք ճարել եւ կարդալ:

Չպիտի խօսինք նաեւ «խմբակ»ի մասին:

Հ.Յ. Դաշնակցութի՞ւնն է այդ խմբակը:

Բայց Դաշնակցութիւնը ի՞նչպէս կրնայ ինքն իր գլխուն հաւաքել 55 երեսփոխան, եւ անոնց 44ին ձայնով պաշտօնանկ հռչակել առաջնորդը, նոր վարչութիւն ընտրել, կազմակերպել բազմաթիւ թեմեր եւ իրեն կապել հոգաբարձութիւններ:

Անշուշտ այս բոլորին մէջ կան Դաշնակցականներ: Բայց աշնան տերեւնե՞ր են միւսները,— երեսփոխան, հոգեւոր հովիւ, հոգաբարձու եւն.:

Նիւ Եորքի չէզոք հայրենակիցը գրեց.

— «Իմ հասկացողութեամբ, Դաշնակցականները իրենց գոյութեան միջոցին ցոյց չէին տուած այնչափ օրինաւոր աշխատանք, որքան այս վեց ամսուան միջոցին»: (*Յառաջ*, 9 յունուար):

Իսկ Քահանայից Միութիւնը ահա կը յայտարարէ, կաթողիկոսին ուղղած բողոքագրի մը մէջ, տասը ստորագրութեամբ, պարզելով առաջին (օրինաւոր) Երեսփ. ժողովին վիճակը.

— «... Այս շատ ցաւալի պարագան ստուգելու համար մասնաւորապէս հոգեւորականներս դիմեցինք Գեր. Տ. Յովսէփ եպիսկ.ին թէ ինք տեղեկութիւն ունի՞ այդ ապօրինի ժողովի գումարման մասին եւ թէ ինք ո՛ր եւ է հրահանգ ունի՞ Առաջնորդ Սրբազան Հօր կողմէ:

«Նորին Սրբազնութիւնը թէ մեզ եւ թէ յատենի ժողովոյ յայտարարեց թէ ինք որ եւ է տեղեկութիւն չունի եւ օրինաւոր համարելով Մայր Եկեղեցւոյ մէջ գումարուած Երեսփ. ժողովը, կը նախագահէ յանուն Առաջնորդ Սրբազան Հօր, իր պատասխանատուութեան տակ»: (Ամբողջութիւնը տես Գ. էջ):

Եւ սակայն, ռամկավար պայյակոյտը ո՞ւխտ ունէր, եւ հայրենասիրութիւն համարեց անելէ անել գլորել պաշտօնանկ առաջնորդը:

Եւ այս տարաբախտ հովիւը շատո՜նց կորսնցուցած էր իր հաւասարակշռութիւնը: Թեւ առած, թեւ տուած էին իր կամակոր թիկնապահները, ոտքը գետնէն կտրելով:

Ռամկավար կեդր. Վարչութեան պաշտօնաթերթը կը յիշո՞ր, այս իրադարձութեանց առթիւ.

— «Անկէ մէկ-երկու ամիս առաջ, այս սիւնակին վրայ խօսելով Շիքակոյի միջադէպի մասին, կը գրէինք թէ արտասահմանի թեմերուն առաջնորդներէն Ղեւոնդ արք. Դուրեանը հինգերորդն է որ կուրծք պիտի տայ Դաշնակցութեան հրետանիին դէմ եւ վերջ ի վերջոյ պիտի զգետնէ իր հակառակորդները»: (*Ապագայ*, 23 սեպտ. 1933):

Կարդացէք տակաւին, կարդացէք եզրակացութիւնն ալ.

— «Դաշնակցութեան այս պայքարը կուսակցական պայքար է, բայց ուղղուած է ոչ Ռամկավար – Ազատական կուսակցութեան եւ ոչ ալ Յունիկ կամ Ղեւոնդ եպիսկոպոսներու դէմ, ԱՅԼ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ԵՒ ԱՆՈՐ ՆԵՐԿԱՅ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻՆ ԴԷՄ»: (Ստորագծումը մեր կողմէ):

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԱՐՑԱՊՆԴՈՒՄՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

Վարչապետին վճռական յայտարարութիւնները

Հինգշաբթի օր Երեսփ. Ժողովը զբաղեցաւ Սթավիսքիի գործին առթիւ եղած հարցապնդումներով

Ժողովը բանալով, Նախագահ Պ. Պուիսոն պարզեց կացութիւնը եւ հրաւիրեց բաց խօսիլ, որպէսզի կարելի ըլլայ երեւան հանել ամէն բան եւ վերահաստատել վստահութիւնը:

Ցետոյ կարդաց դիւանին յանձնուած հարցապնդումները: Վիճաբանութիւններէն առաջ, վարչապետ Պ. Շոթան յայտարարեց թէ՝ չպիտի խօսի, այլ «անկողմնակալ եւ անողորմ վկայութիւն մըն» պիտի տայ: Եւ սկսաւ խօսիլ, նախ պարզելով ձեռք առնուած միջոցները՝ գլխաւոր յանցաւորներուն եւ մեղսակիցներուն դէմ: Շեշտեց թէ անխնայ պիտի պատժուին անոնք որ անհոգութեամբ եւ հանցակատարութեամբ խափանած են արդարութեան ընթացքը: «Կանդ չպիտի առնեմ ոչ քաղաքական, ոչ ալ բարեկամական կամ ազգականական որ եւ է նկատումի առջեւ: Բայց աւելցուց թէ ուժգնօրէն պիտի պաշտպանուին անիրաւաբար ամբաստանուած անմեղները: Այս առթիւ, կառավարութիւնը պիտի ներկայացնէ շարք մը օրինագիծեր, պաշտպանելու համար հանրային խնայողութիւնը, խափանելով անհատական կամ պաշտօնական ազդեցութեանց շնորհիւ կատարուած զեղծումները: Միեւնոյն ատեն, համախորհուրդ Երեսփ. Ժողովի դիւանին հետ, խորհրդարանէն պիտի հեռացուին «բոլոր արատաւորուած մարդիկը»: Եզրակացնելով, վարչապետը զօրաւոր կոչ մը ուղղեց երեսփոխաններուն.

— «Թող ժողովը միանայ կասեցնելու համար այն տղմուտ գետը որուն մէջ կ՚ուզեն ընկղմել հանրապետական կարգուսարքը, Թող անոր բոլոր անդամները ինքնամփոփուին եւ համերաշխին, պաշտպանելու համար հանրապետութիւնը, պաշտպանելով հանրային բարոյականը».

Այդ նիստին մէջ, հազիւ կարելի եղաւ լսել 12 հարցապնդումներէն երեքը: Առաջին հարցապնդողն էր ընկերվարական երեսփոխան մը, որ պատմեց Սթավիսքիի արկածախնդրական կեանքը, անոր կազմած կեղծ ընկերութիւնները եւ սեղանաւորական խարդախութիւնները որոնք 500 միլիոն Ֆրանքի նստած են Ֆրանսայի ժողովուրդին: Հարցուց թէ այս վստահամբաւ մարդը, որ ասժամեայ ազատութիւն կը վայելէր 1927էն ի վեր, այս հռչակաւոր խարդախն որ ոստիկանական հսկողութեան տակ էր, ի՞նչպէս կրցաւ ամբողջ վեց տարի շրջանցել Փարիզը եւ տասնեակ միլիոններ չորթել: «Որովհետեւ մեղսակցութիւններ, հանցակատարութիւններ գտաւ վարչական շրջանակներու եւ խորհրդարանին մէջ: Ոստիկանութեան վերատեսուչն ալ յայտարարեց թէ տասը տարիէ ի վեր հսկողութեան տակ առած էր Սթավիսքին: Ուրեմն ո՞րն է այն ազդեցութիւնը որ կը խափանէր այդ հսկողութեան ընթացքը, ո՞րն է այն զանցառութիւնը որուն շնորհիւ Սթավիսքի կրցաւ փախչիլ, հետապնդուիլ, յետոյ անձնասպան ըլլալ.

Երեսփոխանը շարունակելով, յայտարարեց թէ հանրային կարծիքը չի հաւատար անձնասպանութեան: Եւ պահանջեց անխնայ պատժել բոլոր պատասխանատուները, բոլոր յանցաւորները.

Երկրորդ հարցապնդողն էր Պ. Մոնէ, որ պարզելով գործին քաղաքական հանգամանքը, յիշեց թէ Մաաժիւլս կոմպէն երկու միլիոն Փրանք ստացած է Սթավիսքիէն: (Այստեղ բողոքեց ակնարկուած հաստատութեան նախագահը, որ միեւնոյն ատեն երեսփոխան է): «Ընկերվարական կուսակցութիւնը չուզեր նախարարական տագնապ մը յարուցանել, ան պատրաստ է վստահութիւն յայտնելու կառավարութեան, պայմանաւ որ գործէ անողոք արդարութեամբ Պէտք է որ մինչեւ ծայրը երթայ, ըլլայ արդարադատութեան թէ ոստիկանութեան գլուխը...»

Երրորդ հարցապնդողն ալ մերկացումներ կատարելով, գիտել տուաւ թէ քննութիւնները արդիւնք չպիտի կրնան տալ, եթէ չյանձնուին նոր մարդոց:

Վիճաբանութիւնները վերսկսան գիշերը եւ երէկ, եւ պիտի շարունակուին անընդհատ

⁂ Դատական նախարարը շարք մը օրինագիծեր կազմած է, պատիժներ տնօրինելու համար անոնց որ չարաչար կը գործածեն իրենց անձնական ազդեցութիւնը, դիրքը եւ պաշտօնը, ի շահ իրենց կամ ուրիշներու: Պատիժները պիտի ըլլան վեց ամիսէն երկու տարի բանտարկութիւն եւ 200էն 3000 Ֆր տուգանք: Եթէ յանցաւորը պետական պաշտօնատար մըն է կամ յատուկ պաշտօնի մը կոչուած մարդ, բանտարկութիւնը պիտի ըլլայ 1—5 տարի, տուգանքը՝ մինչեւ 10,000 Ֆրանք: Միեւնոյն պատիժները պիտի կրէ նաեւ ո եւ է պաշտօնեայ որ գիտէ ազդեցութեան զեղծումի հեղինակին նպատակը, բայց տուած է խնդրուած նպաստաւոր վկայութիւնը կամ շնորհը:

Լիբանանի երեսփ. ընտրութիւնները

Լիբանանի առժամեայ կառավարիչ Պ. Օպուաօ ստորագրութեամբ երկու որոշմնագրեր հրատարակուեցան, որոնց առաջինը կը սահմանէ իւրաքանչիւր շրջանի եւ համայնքի պատկանող երեսփոխաններուն թիւը. իսկ երկրորդը ընտրողները կը հրաւիրէ պարտականութեան:

Ըստ այդ որոշմնագրին, Պէյրութ պիտի ունենայ երեք երեսփոխաններ, Հիւսիս. Լիբանան հինգ, Հարաւ. Լիբանան երկու, Պէքաա երեք, Ճէպէլ Լիբանան հինգ:

Այս 18 երեսփոխանները կը բաժնուին հետեւեալ կերպով: Պէյրութ՝ մէկ Սիւննի, մէկ հայ լուսաւորչական, մէկ փոքրամասնութիւն:

Հիւս. Լիբանան՝ 2 Սիւննի, 1 Մարոնի, 1 Յոյն օրթոտոքս, Հարաւ. Լիբանան՝ 2 Շիի, Պէքաա՝ 1 Սիւննի, 1 Շիի, 1 Յոյն կաթոլիկ:

Ըստ երկրորդ որոշմնագրին ընտրութիւնները տեղի պիտի ունենան 21 եւ 22 յունուար, կիրակի եւ երկուշաբթի օրեր: Եթէ համեմատականի մէջ, 27 եւ 28 յունուարին պիտի կրկնուի ընտրութիւնը:

Լիբանանի մէջ գտնուող ընտրողներու թիւը 204,260 է: Ասոնց 62,143ը Ճէպէլ Լիբանանի մէջ, 43,711 հիւսիսային Լիբանան, 35,097 հարաւային Լիբանան, 33,803 Պէյրութ, 29,500 Պէքաա:

Հայ ընտրողներու թիւն է 9403:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԵՐ ՄՈԼԼԱՆԵՐՈՒՆ

ooooo

Ապագան խմբագրող մոլլաները առաջնորդող յօդուած մը ունէին յունվ. 9ին: Կը յայտարարէին թէ Ղեւոնդ եպիսկ.ի սպանութիւնը բուռն զայրայթ ստեղծած է Փարիզի արեւաբաններուն մէջ,— խեղճերս չփոխե՞լ, ռամկավար ակումբներուն մասին է խօսքը:

Եւ այս առթիւ, խմբագրականո՞վ, կը յայտնէին թէ երբեք Դաշնակցականներ կռուեր են անկուսակցականներու հետ, որոնք հեռացեր են ճաշարանէն, զզուելով Դաշնակցականներու «շնական» արտայայտութիւններէն՝ ծանօթ սպանութեան մը մասին:

Անկուսակցական մտաւորականը, Ա. Չաքրեան, որուն անունն ալ տուեր էին, նամակ մը կը գրէ *Ապագայի* խմբագիրներուն, թէ երբեք չէ վիճած Ղեւոնդ եպիսկ.ի սպանութեան մասին, այլ ... *խորհրդակցած է Աղքատախնամի գործերուն համար*, թէ այդ խօսակցութեան բնաւ ներկայ չէ եղած Նալդուեան:

Ապագայի խմբագրութիւնը չէ տըպած այս նամակը,— մամուլի օրէնքը մէկ կողմ, մամուլի պարկեշտութիւնը ի՞նչ է, գիտե՞ն այս «բարեկիրթ»ները: Սիւնակի մը տակ նետուած քանի մը տող՞վ կ'ուզեն փրկել իրենք զիրենք բերել որակումէն,— «անվայել»,— որ նամակագիրը կուտար իրենց: Ուրեմն արտօնուած են զրպարտելու, եւ չեն յօժարիր սրբագրել իրենց զրպարտութիւնը:

Այս մարդի՞կն են, որ կը խօսին բարեկրթութեան եւ պարկեշտութեան մասին, եւ զզուանք կը յայտնեն կամ կը բաղձեն «ոճիրներու ոճիր»ին համար: Այս մարդի՞կն են, որ բարոյական մթնոլորտ պիտի ստեղծեն... սրճարանի կարծիքներով:

Անոնք այս սպանութեան մասին կը գրեն եւ կը թխեն լուրեր, պատմութիւններ, վերագրումներ, ճիշդ ինչպէս հաղորդեցին թէ երբ Դաշնակցականներ կռուած են Ղեւոնդ եպիսկ.ի սպանութեան առթիւ վէճի բռնուելով, մինչ կը հաստատուի թէ այս Դաշնակցականներէն մէկը նաշարան չէր գտնուեր այդ օրը եւ միւսները խօսած են... Աղքատախնամի մասին:

Կղերականութեան եւ եկեղեցիի մասին անշուշտ յաւէժ տեսալէտր *Ապագայի* յետադիմականներուն, չքսելու համար մոմիաներուն: Եւ Ղեւոնդ եպիսկ.ի արժէքին եւ սպանութեան մասին ալ կարծիքս յայտնելու ատեն երբեք եօզ չեմ ըներ թէ ի՛նչ կը մտածէ մոլլաներու բերքը, *Ապագայ*:

Սակայն կը հարցնեմ ռամկավար մոլլաներուն — Հանրային կարծի՞ք կը շինէք սրճարաններու հեղինակութեան եւ վկայութեան դիմելով: Բարոյական մթնոլո՞րտ կը ստեղծէք սուտեր հիւսելով, եւ իրիկունն ալ, տուն կ'երթաք, ձեր բնտանիքին հետ սեղան կը նստիք, կ'ուտէք համապատասխան հացը, զոր շահեցաք սուտեր գրելով, թոյն թափելով: Դուք որ հաւատացեալ էք, եկեղեցիին բուրվառն ու Աշխարհը չէք մոռնար, ի՞նչպէս կը կլլէք հացին պատառը, երբ հասարակ զրպարտիչներ եւ ստախօսներ էք:

Թերթ քշելո՞ւ համար են այս սուտերը, կարագով մեղր ուտելո՞ւ համար այս ամէնը,— ի՞նչ մտածել՝ երբ այսքան կ'աշխատիք շահագործել սպանութիւն մը, առանց ամչնալու, առանց կարմրելու:

Չէ՞ք ամչնար, հա՞, այն ատեն թող ձեր երեսին թքնէ արար – աշխարհ,— բերնիս այս ձեւով ամչնաք, ա՛յ մոլլաներ բարեկրթութեան փաթթըցով:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՏԻՐՈՒՀԻ

Մարսէյլէն ուղղուած հեռագիր մը կ'իմանանք թէ ընկեր Վրթանէս Ղազարեան ղեկավարութիւնն ունեցած կորսնցնելու իր կինը, Տիկին ՍԻՐՈՒՀԻ:

Մեր ցաւակցութիւնները:

ԾԱՆՐ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ

ԾԱՌԵՐ ԱՐՄԱՏԱԽԻԼ ԵՂԱՆ, ԿՐՊԱԿՆԵՐ ԵՒ ՓԵՂԿԵՐ ՔԱՆԴՈՒԵՑԱՆ

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՎԻՐԱՒՈՐՆԵՐ ԵՒ 360 ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Երեսփ. ժողովի բացման առթիւ, արքայականները եւ հայրենասէր երիտասարդներու Միութիւնները նոր ցոյց մը կազմակերպեցին պողոտաներուն վրայ, Սէն Միշէլ – Սէն – Ժէրմէն – Ռասփայ ուղղութեամբ: Իրենց գլխաւոր ծրագիրն էր մտնել Երեսփ. Ժողովին, բայց չյաջողեցան եւ այս պատճառով ծանր խռովութիւններ ծագեցան ժամը 6.30—8.30: Ոստիկանութիւն առատ – կարգ պաշտպանութեան տակ առնուած էր Խորհրդարանը: Աւելի քան 1200 պահակներ, բազմաթիւ հետեւակ եւ հեծեալ զինուորներ բռնած էին բոլոր ռազմական կէտերը: Ժամը 3.30էն, անկարելի էր Երեսփ. Ժողովին մօտենալ, առանց երեսփոխան ըլլալու կամ մասնաւոր հրաւիրատոմս ունենալու: Ոստիկանական ինքնաշարժներ շարուած էին ճամբուն վրայ, անմիջապէս փոխադրելու համար կալանաւորները:

Խռովութիւնները սկսան Սէն Ժէրմէնի պողոտայէն, ժամը 6.30ին, եւ իրենց գագաթնակէտին հասան ժամը 7.30ին, տարածուելով զանազան փողոցներու մէջ: Հազիւ կարելի եղաւ գիշերուան ժամը 1ին վերահաստատել խաղաղութիւնը: Խռովութեանց վայրերը ռազմադաշտի մը երեւոյթն ունէին: Ցուցարարներուն թիւը կը հաշուէն 5000: Կրկնապատիկ բազմութիւն ալ խառնուած էր իբրեւ հանդիսատես կամ անցորդ, խափանելով երթեւեկը: Փորձուեցաւ Երեսփ. Ժողովին մօտենալ երեք ուղղութեամբ, բայց անօգուտ: Ցուցարարները երբ հասան Պուլվառ Ռասփայի եւ Պաք փողոցին անկիւնը, սկսան քաշել հանել ծառերու ցանկապատները, ծառերը եւ տունկերը, նստարանները եւ նետել հանրակառքի գիծերուն վրայ: Միեւնոյն ատեն կը պոռային.— «Անկցի՛ն գողերը, անկցի՛ն երեսփոխանները»: Խանգարեցին նաեւ ելեկտրական լոյսերը, քանդեցին շրջուն վաճառորդներու կրպակները: Հեծեալ պահակներս կուսան կրակ բանալ: Դիրկընդխառն կռիւներ տեղի ունեցան ոստիկաններուն եւ ցուցարարներուն միջեւ: Կրակներ եւ լուսանկարիչներ խաչաձեւեցան, իրենց գործիքներն ալ կորսնցնելով: «Լը Ժուռ» օրաթերթին թղթակիցը գետին փռուելով կոխոտուեցաւ եւ ոտքը կոտրեցաւ: Աչքն ալ այնքան վնասուած է որ, հաւանաբար կուրանայ: Ցուցարարներու բազմութիւն մը փորձեց հանրօգուտ շինութեանց նախարարութեան պաշտօնատունը մտնել, բայց ետ մղուեցաւ:

Խաղաղութիւնը վերահաստատուելէ յետոյ, երեւան եկաւ քստմնելի պատկեր մը,— Անհաշիւ վիրաւորներ, որոնց մէկ մասը հիւանդանոց փոխադրուած է, աւերածութիւն՝ Թափօրին անցած բոլոր ճամբաներուն վրայ եւ 362 ձերբակալութիւն: Միայն վիրաւոր ոստիկաններուն թիւը կը հասնի 30ի: Կալանաւորներուն մեծ մասը արձակուեցաւ գիշերը, բայց շատեր պիտի դատուին բռնութեան, հարուածի, ոստիկաններու դէմ ըմբոստութեան եւն. յանցանքներով:

(Լուրերու Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԵԼՃԻՔԱՅԷՆ

ԱԶԳ. ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՎԱՆՏԵՐՎԷԼՏ

Անցեալ շաբաթ, Պելճիքոյ երեսփ. ժողովին մէջ երկար ու բուռն վիճաբանութիւն մը տեղի ունեցաւ Պելճիքոյ Ազգ. պաշտպանութեան հարցին շուրջ։

Այդ առթիւ, վարչապետ՝ Մ. Պրոքըվիլ, ազգային պաշտպանութեան մասին կառավարութեան տեսակէտը պարզեց հետեւեալ բառերով.

— « Պելճիա իր հողամասերէն մէկ մասնաչափ հող չուզեր օտարներուն տալ, որով պէտք է ազգային պաշտպանութեան գործը ամուր ու հաստատ հիմերու վրայ դնել, եւ լաւագոյն կերպով կազմակերպել բանակը։ Մասնաւոր խնամք տանելու է սահմանային ամրութիւններուն, որպէսզի կարելի ըլլայ որ եւ է յարձակումի մը դէմ կորովի դիմադրութիւն մը ցոյց տալ »

Վիճաբանութեան ընթացքին, ընկերվարական կուսակցութեան պետ՝ Է. Վանտէրվէլտ, որ միեւնոյն ատեն նախագահն է Բ. Միջազգայինի կեդրոնական գրասենեակին, կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ, որուն ամփոփումը կուտամ ստորեւ, նկատի ունենալով ճառախօսին միջազգային հանգամանքը, եւ իր պարզած ընկերվարական տեսութիւնը ազգային պաշտպանութեան պէս կարեւոր ու փափուկ հարցի մը մասին։

— Մեզի կը հարցնեն թէ ի՞նչ պիտի ըլլայ ընկերվարականներուն ընթացքը պատերազմի մը հաւանականութեան պարագային, երբ մեր կողմէ, առանց որ եւ է դրդուիչ պատճառի մը, ցեղապաշտ Գերմանիան յարձակում գործէ Պելճիքոյ վրայ։

Մենք կը պատասխանենք թէ՝ ընկերվարական երեսփոխանները իրենց բանաձեւերուն մէջ կրնան տարբեր արտայայտութիւններ ունենալ, սակայն անոնց ջախջախիչ մեծամասնութիւնը համաձայն է սա իրողութեան թէ՝ Պելճ աշխատաւորը, անանօրինակ յարձակումի մը դէմ պաշտպանելով իր երկիրը, որուն տիրացած է երկար տարիներու անձնուրաց պայքարով, պաշտպանած պիտի ըլլայ իր ձեռք բերած ազատութիւնները ու իրաւունքները, զորս սրբազան է, ի գին ամէն զոհողութեան, անվթար պահել ներսէն կամ դուրսէն կատարուած բոլոր յարձակումներուն դէմ։

Մեզի կը հարցնեն թէ ի՞նչ միջոցներով եւ ի՞նչ զէնքերով պիտի պաշտպանէք ձեզ։ Կը պատասխանենք, — Մենք մեզ պիտի պաշտպանենք յարձակումի պահուն մեր տրամադրութեան տակ գտնուած զէնքերով եւ պաշտպանողական միջոցներով։ Բայց այն ատեն մեզի դիտել պիտի տրուի որ՝ եթէ ընկերվարականները որոշած են պատերազմի մը հաւանականութեան առջեւ ինքնապաշտպանութեան դիմել, եւ եթէ կ'ընդունին թէ առանց նախապէս կազմակերպուելու անկարելի է պաշտպանուիլ, ինչո՞ւ կը մերժեն ուրեմն քուէարկել կառավարութեան առաջարկած բացառիկ վարկը ի նպաստ ազգային պաշտպանութեան

Անոնց կը պատասխանենք — Բարոյապէս եւ սկզբունքով անկարելի է մեզի ընդունիլ վարկ մը, որ զէնքերու նոր յաւելում մը նախատեսէ, մինչդեռ անդին Ժընեւի խորհրդաժողովը տակաւին իր վերջին բառը չէ արտասանած զինաթափութեան հարցի մասին, եւ թէ միւս երկու երկիրներու ընկերվարականներուն հետ մեր հետապնդած միջազգային քաղաքականութիւնը կը ձգտի նուազեցնել պետութեանց սպառազինութիւնները

Աշխարհի բոլոր ընկերվարականներուն դերը պիտի ըլլայ, ոչ թէ պատերազմի պատրաստուիլ, այլ խուսափիլ անկէ, եւ գտնուիլ միայն պաշտպանողական դիրքի մը մէջ

Այդուհետ, եթէ մեր երկրին վրայ նոր աղէտ մը գահավիժի, մենք պիտի միանանք յարձակողին դէմ, այնպէս ինչպէս հանրային աղէտի մը պահուն երկրաշարժի, վերակացու, քանսոր, մոռնալով ամէն բան որ զիրենք իրարմէ կը բաժնէ, եւ միանալով իբր մէկ հոգի եւ մէկ մարմին, ոգի ի բոսին կը պայքարին աղէտին դէմ, որ ընդհանուր է։

Բայց համոզուած ըլլալով, որ սահմանագլուխներուն վրայ ամրութիւններ եւ թնդանօթներու բոյներ կառուցանելով, կարելի պիտի չըլլայ խուսափիլ պատերազմէ, մենք, ընկերվարականներս, ամէն բանէ առաջ հարցը կը դնենք միջազգային պաշտպանութեան հողին վրայ, ընդդէմ պատերազմի, զինուորապաշտութեան, եւ կեղծ կամ դաղանային ուժին, որոնք վտանգագոյն սպառնալիքը կը կազմեն ազգերու ժողովրդապետութեան ու խաղաղութեան։

Սակայն, եթէ հակառակ ամէն բանի, պատերազմ պայթի, բանուոր դասակարգը պիտի կատարէ իր պարտականութիւնը, պաշտպանելու համար իր ձեռք բերած ազատութիւններն ու իրաւունքները։ Մինչ այդ, պէտք է մեր յոյսը դնենք համաշխարհային խաղաղութեան վրայ, որ պիտի չուշանայ, երբ մեր հակառակորդները ընդունին մեր սկզբունքները, որոնք հիմնուած են ազգերու խաղաղութեան, ազատութեան եւ համերաշխ գործակցութեան վրայ։

Հակառակ ընկերվարականներուն ընդդիմութեան, երեսփ. ժողովը մեծամասնութեամբ ընդունեց ազգային պաշտպանութեան մասին կառավարութեան առաջարկած բացառիկ վարկը, եւ վստահութիւն յայտնելով, անցաւ օրակարգի.

ՀՐԱՉԵԱՑ ՏԷՐՈՍԿԻ

ՍԻՄԱԴ

Կինը — Քեզի բան մը պիտի ըսեմ, դուն ինծի համար երկու փարա չես արժեր։

— Եթէ հաւատանք որ կիները ստեղծուած են այրերու մէկ կողոսկրէն, ալ հաշիւ ըրէ թէ դուն ի՞նչ կ'արժես։

×

— Կինս ջութակ կը զարնէ, շատ անգամ ալ գլխս կը ձանձրացնէ։

— Իմ կինս ալ դաշնակահար է, բայց դուն աւելի բախտաւոր ես, երբ ձանձրանաս կրնաս ջութակը պատուհանէն վար նետել, իսկ ես...

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՏԱՐԻՆ

— :-: —

1933ը հայ մարզական շարժման տեսակէտով շատ գէշ տարի մը եղաւ, կարելի չէ անտարբեր մնալ՝ խորհելով թէ տարին անցաւ ապարդիւն եւ դուրկ որ եւ է մխիթարական երեւոյթէ։ Մասնաւորաբար Ֆրանսայի մէջ, հայ մարզական կեանքի ոչ մէկ շարժում կարելի է արձանագրել ուշադրութեան արժանի՝ 1933ի ընթացքին, եւ ասիկա ցաւալի է կրկնակ տեսակէտներով։ Նախ՝ անոր համար որ այս անգործութենէն տուժողը դարձեալ մեր երիտասարդները կամ պատանիներն են, յետոյ այն պատճառաւ որ՝ Ֆրանսա, եւ մասնաւորաբար Փարիզ՝ իրենց միջազգային մարզական կեդրոնական դիրքով այստեղի մեր վարիչներուն կամ մարզիկներուն եւս կուտան մասնաւոր կարեւորութիւն մը յաջս արտասահմանի մեր հայրենակիցներուն, որոնք լոյս մը կը սպասեն այս լոյս — Քաղաքէն, եւ որոնք կը յուսահատին թերեւս բարձրէն եկող խրախուսիչ օրինակներու պակասէն։

Այս տեսակէտով կարելի չէ չպարսաւել Հ. Մ. Ը. Մ.ի վարիչները, որոնք նախագահէն մինչեւ ամենապարզ անդամը անուշ քունի մը մէջ թաղուած էի տպաւորութիւնը կուտան։ Կ'ընդունինք թէ պարագաները նպաստաւոր չեն մարզական գործունէութեան մը համար, թէ նիւթական ընդհանուր տագնապը յախուռն հարուած մը տուած է նուիրատուութեամբ ապրող միութեանց, թէ մարզականէն աւելի առիպողական կամ գէթ այդպէս նկատուած ձեռնարկներ կը խափանեն ամէն միջոց Հ. Մ. Ը. Մ.ի առջեւ։ Բայց

Ինչե՞ր կարելի չէ ընել երբ հաւատք կայ, մեր մարզական վարիչները պիտի ըսեն թէ իրենց հաւատքը բաւարար չէ, երբ չէ ամբողջացած բուն իսկ ենթականերուն — այսինքն մեր երիտասարդներուն կամ պատանիներուն — հաւատքովը։ Ըսած ենք արդէն եւ կը կրկնենք թէ Հ. Մ. Ը. Մ.ը կրնայ այսօր ոչ միայն ունենալ իր կեդրոնական գրասենեակը — որ կայ ու կը մնայ հակառակ ամէն դժուարութեանց — այլեւ իր մնայուն գործիչ — քարտուղարը — որ անհրաժեշտութիւն մըն է այս կարգի ընդարձակ կազմակերպութեան մը համար — եթէ ինքզինքը Հ. Մ. Ը. Մ.ի անդամ դաւանող իւրաքանչիւր անհատ վճարէ ամսական 2 ֆրանք ինքնաբերաբար, առանց սպասելու որ դան այս գումարը իրմէ պահանջեն։ Այս անպարտաճանաչութիւնը ամօթ մըն է մեր բոլորիս համար։ Ապագային Փարիզի հայ մարզական վարիչները կամ անդամները պարտաւոր պիտի ըլլան հաշիւ տալու հայ մարզաշխարհին։

Այս ընդդատութիւններուն հետ, պէտք է մասնաւոր գոհունակութեամբ յիշել այն գովելի ջանքերը զորս մեր Մարսիլիոյ կամ Վիէնի ընկերները ցոյց կուտան իրենց շրջաններուն մէջ. անշուշտ իրենց ամբողջ ուշադրութիւնը կեդրոնացուցած ըլլալով ֆութպոլին վրայ, անոնք ալ ուշ — կանուխ պիտի հասնին հոն ուր կը գտնուին ներկայիս Փարիզ։ Սարսափելի են այն ծիլերը, ուշադրութիւնը դրամ [illegible] ֆութպոլը եւ ֆութպոլիստները արժած են Փարիզի Հ. Մ. Ը. Մ.ին, հաւանական մեծ յուսախաբութենէ մը հեռու մնալու համար կը յանձնարարենք մեր գաւառի ընկերներուն քիչ մը աւելի ուշադրութիւն դարձնել կառուտական եւ մարզական ճիւղերուն։

1933ին կը զուգադիպէր նաեւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի հիմնարկութեան 15րդ տարեդարձը։ Միութիւն մը որ տասնըհինգ տարուան կեանք ունի, արժանի է ուշադրութեան, երբ մանաւանդ ան տեղական կամ գաղութային ձեռնարկ մը չէ, այլ համազգային կազմակերպութիւն մը որուն մասնաճիւղերը կը գտնուին հարաւային Ամերիկայէն մինչեւ Պարսկաստան եւ Ռումանիայէն մինչեւ Սուրիա։ Շատ բան կայ ընելիք Հ. Մ. Ը. Մ.ի կեդրոնական վարչութեան համար, այն օրը որ ան գոյութիւն պիտի ունենայ իրապէս եւ ոչ թէ անուանապէս, ինչպէս այժմ։ Այդ անփառունակ կեդրոնական վարչութիւնը չխորհեցաւ նոյնիսկ այդ տասնըհինգամեակը տօնել Փարիզի մէջ, մինչ շրջանային վարչութիւնը չկարենալով քանի մը հազար ֆրանքի ծախքի տակ մտնել, ցաւով կը բաժնուէր այդ ծրագրէն։ Բարեբախտութիւն մըն է որ աւելի համեստ գաղութներ, ինչպէս Յունաստան, Պուլկարիա կամ Ռումանիա այդ պակասը մասամբ լրացուցին։

Այս տեղոյն գործունէութեան քով մեծ շուք մը տուաւ « համահայաստանեան ողիմպիականներ որ տեղի ունեցան անցեալ սեպտեմբերին Երեւանի մէջ, եւ որոնց մասին այս էջերուն մէջ գրուեցաւ երկարօրէն։ Ինչպէս կը յիշուի, այդ մրցումներուն ընթացքին Թիֆլիզէն հայ մարզիկ մը առանց ուժի հեռաւորութիւն ցատկեց 3 մէթր 12ուկէս ս., ինչ որ կը կոտրէ հայկական մրցանիշը որ կը պատկանի Ս. Քօսթիկեանի 3 մէթր 6ուկէս ս.ով։ Իսկ Մոսկուայէն հայ երիտասարդի մը կոտրած մրցանիշը (սկաւառակ նետել 42 մէթր 39 ս.) առիպուած ենք գէթ առայժմ վերապահութեամբ ընդունիլ, մինչեւ որ այդ մասին մեզ լուսաբանութիւններ հասնին։

Ահաւասիկ 1933ի հաշուեկշռութիւնը հայ մարզական կեանքի տեսակէտով, համառօտակի։

×

Միջազգային տեսակէտով, անշուշտ կացութիւնը միեւնոյնը չէ։ Միեւնոյն էջեր պէտք պիտի ըլլային համաշխարհային մարզական գործունէութեան հաշուեցոյցը ընելու համար։ Տանք քանի մը տողերով ամփոփ պատկեր մը։

ԹԷՆԻՍ — 1933ի ամենակարեւոր դէպքը այն բացառիկ յաջողութիւնն է զոր Աւստրալիայի խաղացող Քրաուֆորտ ունեցաւ յաջորդաբար շահելով Ֆրանսայի, Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներու ախոյեանութիւնը, պարտութեան մատնելով աշխարհի լաւագոյն խաղացողները։ Այս վերջիններէն Ֆրանսացի Գոշէ եւ ամերիկացի Ալիսն ինչպէս կը յիշուի անցան « փրօֆէսիոնէլներու կողքին — ուր կար արդէն Թիլտըն։ 1933ին էր որ նոյնպէս Հռչակաւոր « Տէյվիս Քըփ »ը ձգեց Սէնի ափերը, ուր կը գտնուէր 1927էն ի վեր, երթալու հաստատուելու Թէյմզի ափերը, Անգլիացիները եղան այդպէսով անցեալ տարուան ախոյեան ազգը թէնիսի մէջ, շնորհիւ իրենց երկու խաղացողներուն՝ Փէրրի եւ Օսթինի։

ՖՈՒԹՊՈԼԻ միջազգային տասնեակներով մրցումներ տեղի ունեցան որոնցմէ յիշենք այն որ ինչպէս ամէն տարի, 1933ին ալ դէմ առ դէմ հանեց երկու դրացիները՝ Անգլիա եւ Սկովտիա ու վերջացաւ այս վերջնոյն յաղթանակով՝ 2 — 1, երբ ըսենք թէ Աւստրիա դեռ գրեթէ հազիւ ամիս մը առաջ հաւասար յաջողեցաւ մնալ Սկովտիոյ հետ, պիտի տեսնենք թէ միւս ազգերը հեռու չեն ֆութպոլի վարպետներէն։ Մեզ որ այս տարի Իտալիոյ մէջ տեղի ունենալիք ֆութպոլի աշխարհի ախոյեանութեան մրցաշարքին Բրիտանացիները չեն մասնակցիր. հոն պիտի տեսնուի թէ ֆութպոլի այժմու վարպետները Ուրուկուացինե՞րը, Իտալացինե՞րը թէ Աւստրիացիներն են։ 1933ին էր որ նոյնպէս [illegible] յաջողեցաւ Պերլինի մէջ իսկ հաւասար մնալ Գերմանիոյ հետ, ինչ որ անսպասելի արդիւնք մըն էր, նոյնպէս ան առաջին անգամ ըլլալով գնաց Անգլիա՝ Լոնտոնի մէջ մրցելու անգլիական ներկայացուցչական խումբին դէմ։

ԱԹԼԷԹԻԶՄի մէջ Ֆրանսա կատարեց չորս մրցումներ, չորսէն ոչ մէկը շահելով, սակայն պէտք է ըսել թէ իր հակառակորդներն էին Ֆինլանտա, Անգլիա, Իտալիա եւ Գերմանիա, այսինքն Եւրոպայի զօրաւորագոյնները։ Իտալական աթլէթիզմին համար մեծապէս յօրացաւ շնորհիւ Պէքալիի որ, ինչպէս կը յիշուի, 1500 մէթր վազքը կտրեց 3 վայրկեան 49 երկվ.էն, հաստատելով աշխարհի նոր մրցանիշ մը։ Յիշենք նոյնպէս Թորինոյի մէջ տեղի ունեցած միջազգային համալսարանական մրցումները որոնցմէ մեծամասնութիւնը Գերմանները շահեցան։

Այսպէս, դեռ կարելի է երկարել շարքը այս տեղեկութեանց, որոնք կ'ուզէինք որ պատկանէին հայկական մարզաշխարհին. եթէ հայ մարզական քրոնիկագիր մը գրիչը ձեռք պիտի առնէ օտարներու մասին տեղեկութիւններ տալու համար, աւելի լաւ է որ չընէ։ Մենք այսչափը կ'ընենք պարզապէս մեր սրտոց կամ հասարակութեան մէջ բարի նախանձ մը գրգռելու համար։ 1934ի սեմին մեր ամենամեծ փափաքն է քիչ մը աւելի կեանք տեսնել Հայոց մարզաշխարհին մէջ։ Թող 1933ը գէշ յիշատակ մը միայն ըլլայ։

Ժ. Ի.

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

Արծիւներուն հողմավարը

>>>·<<<

Շարժանկարի բեմադիրները մասնաւոր համակրանք մը ունին դէպ ի այն գործերը, որոնք ընդարձակ շահագրգռութիւն ստեղծած են բեմի վրայ, կամ տպագրութեան մէջ։

Շահագիտական մտահոգութիւնը օտար չէ այդ համակրանքին։ Թատերախաղ մը կամ հատոր մը — ստորագրուած հռչակաւոր անունով մը — աւելի ընդարձակ է անշուշտ հասարակութեան ուշադրութիւնը գրաւելու՝ քան թէ նոր scénario մը, գրուած անծանօթ հեղինակէ մը։

Միայն վերջին օրերս Փարիզի գլխաւոր սրահներուն մէջ տեսանք՝ Օփէրա — Քոմիքի խաղացանկէն առնուած «Սէվիլլայի սափրիչը», Քըլօտ Ֆարէրի ծանօթ վէպին՝ « Ճակատամարտ »ին երկրորդ եւ խօսուն վերարտադրութիւնը, Ժ. Տ'էսփառպէսի յայտնի « Կիսաթոշակաւորները» վէպին պաստառի վրայ ապրումը « Արծիւներուն հողմավարը » մակագրութեամբ, առանց մոռնալու Սէրվանդէսի « Տօն — Քիշօթ »ը, «Պարոն Նոցապետ »ը, « Գողը », « Բարեկամ Ֆրից »ը եւ այլն եւայլն։

Գրական գործերուն շարժանկարի վերածումը վերջերս յարուցած է շատ շահեկան բանավէճ մը բեմադիրներուն եւ հեղինակներուն միջեւ, շարժանկարի արուեստին պարտադրած ոճրոց յարմարումներուն առթիւ, վէճ մը որու մասին կ'արժէ առանձին խօսիլ։

Այդ յարմարումները կամ ընդարձակումները հասկնալի են, տրուած ըլլալով իրականացումի այն բացառիկ պայմանները՝ որ շարժանկարինն են

Ինչպէս անցեալներ նկատած էի, շարժանկարին արտայայտութեան միջոցները — որոշ տարբերու մէջ — ըլլալով նոյնիսկ բեմականէն գերազանց, իրեն յանձնուած գործերը կը ստանան նոր դիմագիծ եւ աւելի լայնասահման արտայայտութիւն։

Տ'էսփարպէսի գործը Նափոլէոնեան շրջանի համայնքով օծուն՝ տպաւորիչ գործ մըն է, բայց կը մնայ հարկաւոր իւրաքանչիւր ընթերցողի աւելի կամ նուազ վառ երեւակայութեան։

Ռօժէ Ռիչըպէ փոխադրելով զայն պաստառին վրայ, անոր տուած է ցնցող կեանք մը, ուր հեղինակին ստեղծած անմահ տիպարները մեզ կը քաշեն, կը տանին անդիմադրելի թափով իրենց յոյսերուն, դաւադրութիւններուն, երազներուն եւ հատուածներուն ցնորապատոյտ յարձանքներուն մէջ։

Նափոլէոնի մահէն յետոյ կատարուած այդ ողբերգութեան վրայ չեմ ծանրանար, այնքան ծանօթ է ան։

Մեծ — Բանակին վերջին մնացորդներուն պատմութիւնն է, այն կիսաթոշակաւորներուն, որոնք նոր վեհապետի մը ծառայելէ հրաժարելով, երազած են Վիէննայի արքունիքը բանտարկուած « Արծուիկ »ը բերել ու բարձրացնել իր աշխարհակալ հօր գահին վրայ...

Հմայիչ երազ, մեծ երազ, ծերացած՝ բայց ոչ ընկճուած արծիւներու արժանի։

Ցուցադրուած նկարագիրները սրտապնդող բան մը ունին — մանաւանդ այսօր — երբ ոչ մէկ հաւատարմութիւն, ոչ մէկ բարոյական երազ կամ սկզբունք կրնայ դիմանալ ոսկեհարթին ընծայած փորձութիւններուն։

Կէս — թոշակով ապրող եւ իրենց հոյակապ երազով սնանող այդ արծիւները՝ որոնք վախկոտ կառավարութեան մը զինուորներուն գնդակներէն կը մահանան վերջապէս՝ սրտապնդիչ օրինակներ են շիտակ նկարագիրներու, անսասան հաւատարմութեան, լիակատար անձնազոհութեան. .

Փիէռ Ռընուար, Ք. Ռէմի, Ռօլլա, Մ. Վալպէլ, խորապէս տպաւորիչ կերպով մարմնացուցած Մեծ — Բանակին մեծ զինուորները՝ որոնց հոյակապ տիպարներէն մէկը պիտի մնայ Քամպրօն, իր պատմական հայհոյով՝ Անգլիացիներու ճակտին...

Տիկին Ա. Տիւքօ դերազանց խաղարկութիւն մը ունի մանաւանդ վերջին տեսարաններու յուսահատութեան ճգնաժամերուն։

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔ

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԻՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (35)

“ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ„

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Ան իր « սայա »ին մէջ պահած էր ելեկտրական լապտեր մը որ ընդհատ ընդհատ կը վառէր ու կը մարէր, երբ չէթէի մարդիկը յանկարծակի յարձակած էին վրան, տղան վախէն բռնուած էր աղաղակել։

Ոչ հնարաւորութիւն կար, ոչ ալ ժամանակ՝ այդ տղան հոդ հարցաքննելու համար։ Ուրեմն, լուսնոտ տղեկը, չէթէին անդամներէն մէկուն հետ, առ ի հարցաքննութիւն, բնակատեղին ղրկուած, իսկ չէթէն իր ճամբան շարունակած է։ Ձերբակալուած տղան տեղացի Վրացիներէն էր։ Լաւ Թուրքերէն կը խօսէր։ Երբ զայն բնակետղ բերին՝ « Թէշքիլաթը Մախսուսէ »ի պատերազմական ատեանը հաւաքուած սկսած է զայն հարցաքննել։

Վերջերս կազմուած էր պատերազմական ատեան մը, որ կը բաղկանար Թէշքիլաթին պատկանող պետերէն։ Պատերազմական ատեանը այս տեսակ խնդիրներով կը զբաղէր եւ հարկ եղած պատիժները կը տնօրինէր։ Բայց, վրացի տղուն հարցաքննութիւնը որ եւ է արդիւնք տուած չէր։ Անկարելի եղած էր իրմէ հասկնալ թէ որ տեղացի էր, որո՞ւ ինչը, եւ թէ ինչո՞ւ այդ բլուրն էր բարձրացած։ Տղան երբեմն կը խնդար, երբեմն կուլար, եւ, այդ կերպով, յաջողած էր լաւ տպաւորութիւն թողուլ պատերազմական ատեանի անդամներուն վրայ։ Վերջապէս, որոշած էին թէ տղան անոք է, եւ, նախակրթարան մը դնելու յանձնարարութեամբ, առաջին մեկնող նաւակով ղրկուած էր Տրապիզոնի կուսակալին եւ մինչեւ վերջ անկարելի եղած էր հասկնալ թէ այս հարցաքննութիւնը ու դատավարութիւնը ինչո՞ւ որեւէ արդիւնք տուած չէր, տղան ի՞նչպէս կրցած էր սահմանամերձ չէթէներուն ու զինուորներուն միջեւ մտնել։

Մուհսին պէյ, սահման հասնելով, իր մարդիկը յարձակումի պատրաստած էր։ Որովհետեւ, մեր ծովեզրը կը քերէին, նախ բռնած էին սահմանին ներս գտնուող վայրը՝ Քափմուշը։ Բայց, մինչեւ հոդ որ եւ է թշնամի ուժի հանդիպած չէին։ Ուստի, չէթէն, շարունակելով իր յառաջխաղացութիւնը, հասած էր Մաքրիպեղի մօտերը։ Ահա հոդ սկսած էր առաջին բախումը՝ ռուս զինուորներուն հետ։ Ու առաջին զէնքը պարպուած էր ռուս զինուորներուն կողմէ, որոնք փոսերու մէջ պահուըտած էին։ Մեր հրամանատարը հազիւ լսած զէնքի պայթիւնը, իր զինուորները երեսն ի վար պառկեցուցած ու փոխադարձաբար կրակելու հրաման տուած էր։

Չէթէին մարդիկը, մինչ մէկ կողմէ կը կրակէին, միւս կողմէ սողոսկելով կը յառաջանային։

Ասեն մը այս ձեւով կռուելէ վերջ, չէթէի անդամները դանդաղ կ'ուղղէ յարձակման անցնելով, յաջողած էին Ռուսերը քշել այն տեղերէն ուր պահուըտած էին։ Մուհսին պէյ այդ պահուն այնքան մօտեցած էր թշնամիին որ, Ռուսերուն արձակած փամփուշտներէն մէկ գլխուն գտակը ծակած ու անցած էր։

Երբ Ռուսերը սկսած էին նահանջել, չէթէն կամաց կամաց կը յառաջանար։ Բայց, բնակետղ ուղարկուած իր տեղեկագրին մէջ կը խնդրէր անյապաղ փամփուշտ ուղարկել, ըսելով թէ փամփուշտի պակասէն շատ կը նեղուի։

Սահմանը գտնուող օրինաւոր զօրքը անշուշտ հրաման ստացած էր չէթէներուն օգնել։ Բայց կը շարունակէր շարժման չսկսիլ հրամանատարը այն վաշտին որ կը գտնուէր Մուհսին պէյի գտնուած վայրը։ Այս վաշտը ոչ յարձակման կը մտնէր, ոչ ալ Մուհսին պէյի չէթէին փամփուշտ, հաց ու անասուն կուտար։ Այս հրամանատարը տեղեկագիր մը գրկած էր սահմանային գունդի հրամանատարին, ուր կ'ըսէր.

— « Մուհսին էֆէնտի խնդրօրէն կը նետուի Ռուսերը օդանաւերով ծանր թնդանօթներ են բերած ու տեղաւորած։ Այդ պատճառաւ, զինուորներս քաշեցի։ Զինուորներս միայն 200ական փամփուշտ ունին։ Եթէ արագ օգնութեան մը չհասնիք, պիտի քաշուիմ ուրիշ վայր մը ու Մուհսին պէյը առանձին պիտի թողում »։

Շատ բնական էր թէ որ եւ է օգնութիւն չէր սպասուեր այնպիսի անձէ մը որ խելքը փախցուցած էր ու կը պնդէր թէ Ռուսերը օդանաւերով թնդանօթ բերած են։ Ուրեմն, Մուհսին պէյի ղրկուած հրահանգին մէջ շատ առաջ չէին գացած ու նոր ծանօթութիւններ ուզած էին։ Մինչեւ նոր ուժերու առաքումը, Մուհսին պէյի չէթէն շատ պիտի չյարձակէր եւ իր դիրքը պիտի պաշտպանէր։

Երբ այս կացութեան մէջ էր Մուհսին պէյի չէթէն, սահմանին մօտեցած ու «Սուլթան Սէլիմ» լերան գագաթները բռնած էր նոյն վաշտը որ կը գտնուէր իր ազերեկ մայրերով ու յանդգնութեամբ ուշադրութիւն գրաւող Բեհիճ պէյի հրամանատարութեան տակ։ Ցեառոյ դէպի արեւելք տարածուելով, հասած էր մինչեւ Քոբա։ Այս վաշտը կը հետապնդէր նաեւ Գերմանացիներու «Մոսէլ» խումբը։ Քոբայի մէջ կը գտնուէին ռուս ձիաւորներու զօրանոցները։ Այդ զօրանոցներուն շուրջ ուժեղ բախում մը սկսած էր մեր եւ Ռուսերուն միջեւ։ Բայց, Բեհիճ պէյին ջոկատը, կոտրելով Ռուսերուն այս ընդդիմութիւնը, յաջողած էր դէպի Մուրկուլ յառաջանալ։

Մուրկուլ մեծ կարեւորութիւն ունէր։ Որովհետեւ, հոն պղինձի հարուստ հանք մը կար, զոր կը բանեցնէին Ամերիկացիները։ Մինչեւ զինուորական մեծ շարժումներու սկիզբը, Ռուսերը որոշած էին անպայման պաշտպանել այդ շրջանը եւ բատ այնմ միջոցներ ձեռք առած էին։ Բայց մեր չէթէները, որոնց փամփուշտը քիչ իսկ զէնքերը բազմատեսակ էին, թշնամին կամաց կամաց ետ մղելով կը շարունակէին յառաջանալ։ Վերջապէս Մուրկուլի բլուրները եւս գրաւուեցան։

Թէեւ ճիշդ կ'ըլլար այս յաջողութեան գաղտնիքը փնտռել մեր զինուորներու յանդգնութեան մէջ, բայց յառաջխաղացման մեծապէս կ'օգնէր նաեւ Ռուսերու այն տխմարութիւնը զոր ցոյց կուտային ինքնապաշտպանութեան մէջ Մուրկուլի շրջակայքի ռուս հրամանատարը պաշտպանութեան թնդանօթները զետեղած էր լերան ստորոտը։ Հետեւաբար, ռուսական թնդանօթներուն շարունակական ռմբակոծումը բնաւ չէր ազդեր մերոնց վրայ, ինչ որ կ'աւելցնէր անոնց յանդգնութիւնը. Բախումը ամբողջ օր մը շարունակելէ վերջ, Ռուսերը հարուածելու եւ կռիւը ժամ առաջ շահելու համար դիմուած էր նաեւ ուրիշ միջոցի մը։

(Շար.)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

Կեցցէ՛ եռագոյնը

ooooo

Բոլոր քաղաքակրթեալ երկիրներու մէջ դրօշակը նուիրական նկատուած է։ Ան կը ներկայացնէ ժողովուրդի մը ազգային պատիւը։ Ով որ կ՚անարգէ դրօշակը, խորապէս կը վիրաւորէ ժողովուրդի մը հայրենասիրական զգացումները։ Շատ անգամ, անտրամաբանական ամբոխի մը ուրիշ դրօշակի մը հանդէպ բռնած ընթացքը պատերազմի դուռ բանալով՝ հարիւր հազարաւոր անմեղներու արիւնութեան պատճառ կ՚ըլլայ։ Ղեւոնդ եպիսկոպոս Դուրեան, Շիքակոյի ցուցահանդէսին անգիտացաւ այս ճշմարտութիւնը եւ իր անտեղի ժեստը իր կեանքով տուժեց։ Բնականաբար՝ պատահածը շատ ցաւալի է եւ ամերիկեան արդարութիւնը պիտի ճշդէ պատասխանատուները եւ սպանութեան հեղինակին պատիժը պիտի տնօրինէ։ Մինչ առ այդ՝ մեզ կը մնայ պարզաբանել չկորսնցնել եւ դատաւարութեան ելքին սպասել։

Ես առանց Դաշնակցական մը ըլլալու, կը պաշտեմ հայկական եռագոյնը։ Ինծի պէս տասնեակ հազարաւոր չէզոքներ նոյն զգացումէ տարուած են։ Հայկական դրօշակը պաշտպանելու պատիւը մեր դաշնակցական բարեկամներու մենաշնորհը չէ։

Կը պաշտեմ այն եռագոյնը որ մեր ազգային հերոս Անդրանիկը եւ իր քաջերը առաջնորդած է մինչեւ երզրում, կը պաշտեմ այն դրօշակը որ նոյն իսկ ռամկավար պատուիրակութեան օրով Կիլիկիոյ հրջանը բռած է։ Անդրանիկը երբ Մարսէյլ հասաւ, իր իջեւանած պանդոկին ճակատը հայկական եռագոյնը պարզած էինք։ Ի տես իր պաշտած դրօշակին՝ ազգային հերոսը իր խնդութիւնն ու շնորհակալութիւնը յայտնեց։

Ոմանք կ՚ըսեն թէ՝ Հայաստան մը ունինք որուն դուռները ամբողջապէս փակուած են բոլոր հայրենասէրներու առջեւ՝ նոյն իսկ ոչ դաշնակցական, հայկական կառավարութիւն մը ունինք որու պաշտպանութենէն զրկուած են բոլոր արտասահման ապրող Հայերը, Հայաստանի Ներկայ տէրերը տասը տարիէ ի վեր պաշտօնի գլուխ կը գտնուին եւ դեռ կը շարունակեն մեզ ընկառել հայրենիքի խորթ զաւակներու։

Ո՞ւր են այն երջանիկ օրերը, երբ ամէն հայ անհատ առանց կրօնքի եւ կուսակցական խտրութեան, հպարտօրէն կը ցուցադրէր Հայ Հանրապետութեան անցագիրը, օտարներու յարգանքը հրաւիրելով իր վրայ։

Կ՚ըսեն թէ Հայաստանի մէջ հայերէն լեզուն է որ կը տիրապետէ։ Այո, միայն թէ, այս լեզուով միմիայն համայնավար գաղափարներ տարածել արտօնուած է։ Դժուար չպիտի ըլլայ մօտակայ ապագային սոյն գաղափարներով սնած սերունդին ընդունիլ տալ 150 միլիոննոց ժողովուրդի մը գործածած լեզուն։ Եւ այս ալ շատ տրամաբանական է, քանի որ համայնավարութիւնը չընդունիր ազգայնական սկզբունքը։ Մենք ջերմ ազգայնականներ ենք, Դաշնակցական կամ ոչ Դաշնակցական, կը պաշտպանենք մեր եռագոյնը և անսրբութեան կը բողոքենք, ան մեր միակ ապաւէնն է, հրաւէր կը կարդանք մեր բոլոր գաղափարակիցներուն բարձր բռնել մեր դրօշակը եւ հաւատարիմ մնալ մեր հարիւր հազարաւոր նահատակներու յիշատակին, որոնց սուրբ արիւնով ներկուած է հայկական պանծալի եռագոյնը։

Կեցցէ՛ եռագոյնը։

Կեցցէ՛ հայ ժողովուրդը։

ԱՐԱՄ ԹՈՒՐԱՔԵԱՆ

Եւ խաբեցին աղաղակեցին..

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ՀՈԳԵՒՈՐ ՀՈՎԻՒՆԵՐՈՒՆ ԲՈՂՈՔԸ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ

ԽՄԲ.— Ահա լրացուցիչ փաստ մը եւս, Ամերիկայի մէջ ստեղծուած քաոսի մասին, ուրկէ ամբողջ փառքը կը պատկանի Ռամկավարներուն.—

Ն. Ս. Օծութիւն

Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետ Տ. Տ. Խորէն Ա. Սրբազնագոյն Կաթողիկոս ի Ս. Էջմիածին.

Վեհափառ Տէր,

Ամերիկահայ Երեսփ. Ժողովը գումարուեցաւ սեպտ. 2-3, 1933, շաբաթ եւ կիրակի օրերը, ի Նիւ Եորք, Մայր Եկեղեցւոյ սրահը, Առաջնորդ Գեր. Տ. Ղեւոնդ Ս. Արքեպիսկոպոսի օգոստոս 2, 1933 թուակիր պաշտօնական հրաւիրագրով.

Ն. Սրբազնութիւնը ժողովին ներկայ չեղաւ իր հիւանդութիւնը պատճառաբանելով եւ ժողովին նախագահեց Գեր. Տ. Յովսէփ եպիսկոպոս Կարապետեան, Առաջնորդ սրբազան Հօր կողմէ ուղղուած սեպտ. 2, 1933 թուակիր պաշտօնագրի համաձայն, որուն պատճէնը ներփակ կը ներկայացնենք Ձերդ Վեհափառութեան։

Հոգեւորական թէ աշխարհական, ամէնքս ալ ժողովին օրինականութիւնը ընդունելով մասնակցեցանք։ Ժողովը շաբաթ երեկոյ ժամը 11ին փակուեցաւ, յաջորդ օրը, կիրակի, գումարել նոյն տեղը, Մայր Եկեղեցւոյ մէջ շարունակելու որոշումով։ Այս ժողովին մասնակցած էին 18 հոգեւորականներ։

Յաջորդ օրը սակայն, սեպտ. 3,1933 կիրակի կէսօրէ յետոյ, որոշեալ ժամուն, երեսփոխանները երբ սկսան գալ ժողովի, այդ պահուն չլուեցին լսուեցան թէ մաս մը երեսփոխաններ ժողով գումարած են հասարակ պանդոկի մը մէջ։

Այս ցաւալի պարագան ստուգելու համար մասնաւորապէս հոգեւորականներս դիմեցինք Գեր. Տ. Յովսէփ եպիսկ.-ի թէ ինչ տեղեկութիւն ունի՞ այդ ապօրինի ժողովի գումարման մասին եւ թէ ինչ որ եւ է հրահանգ ունի՞ Առաջնորդ Սրբազան Հօր կողմէ։

Նորին Սրբազնութիւնը թէ մեզ եւ թէ յատենի ժողովոյ յայտարարեց թէ ինչ որ եւ է տեղեկութիւն չունի եւ օրինաւոր համարելով Մայր Եկեղեցւոյ մէջ գումարուած երեսփոխանական ժողովը, կը նախագահէ յանուն Առաջնորդ Սրբազան Հօր, իր պատասխանատուութեան տակ։

Հետեւաբար մենք ստորագրեալ եկեղեցականներս հետեւելով Նախ Յ. Յովսէփ եպիսկոպոսի օրինակին, ինչպէս նաեւ հիմնուելով մեր անխախտ համոզման Մայր Եկեղեցւոյ մէջ գումարուած երեսփոխանական ժողովի օրինաւորութեան մասին, մեր մասնակցութիւնը պահեցինք Մայր եկեղեցւոյ սրահը գումարուած Երեսփոխանական Ժողովին, ուր Առաջնորդ Սրբազան Հայրը դադարեալ հռչակուեցաւ 55 երեսփոխաններու 44ի բացարձակ մեծամասնութեամբ։

Այժմ, Վեհափառ Տէր, այս պարագաներուն տակ մենք ստորագրեալ եկեղեցականներս մասնակցած ըլլալնուս համար այդ օրինական ժողովին՝ յանցաւոր կը նկատուինք եւ առարկայ եղած ենք Առաջնորդ Սրբազանի հալածանքին եւ ատելութեան, որ յայտնապէս կը սպառնայ պատժել մեզ, տալով եկեղեցականներս յանիրաւի։

Իբրեւ այս գառն վիճակը խոնարհաբար ներկայացնելով Ձերդ Վեհափառութեան արդարադատ նկատառման,

Մատչիմք ի համբոյր Ս. Աջոյն Ձերդ Վեհափառութեան,

Մնամք ամենախոր ին ակնածանօք ամենախոնարհ որդիք,

Տ. Մեսրոպ քհյ. Տէր Յովհաննէսեան, Տ. Ղեւոնդ վրդ. Մարդուկեան, Տ. Ընծակ Ա. քհյ. Գազանճեան, Տ. Նշան Ա. քհյ. Փափազեան, Տ. Գասպ քհյ. Սարգիսեան, Տ. Եղիշէ քհյ. Գասպարեան, Տ. Մատթէոս քհյ. Մանիկեան։

ԾԱՆՕԹ.— Տէր Յուսիկ քհյ. Նախնիկեան եւ Տ. Մովսէս քհյ. Տէր Ստեփանեան, ներկայ եղած են ժողովին եւ համաձայն գտնուած գրութեան, որու տակ իրենց ստորագրութիւնը չերեւիր քաղաքէն մեկնած ըլլալու հետեւանքով։

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ՍԵԲ. ՏԱՑԻՆԵՐՈՒՆ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

Յառաջիկայ մարտ 2ին իր երկու տարին կը լրացնէ Երիտասարդաց Միութիւն մը, որ ծանօթ է գաղութին։

Բուռ մը Սեբաստացի կորիճներ, տարիներ առաջ, հրապարակ եկան եւ կազմեցին «Այգ» Միութեան Փարիզի մասնաճիւղը։ Նպատակը նուիրական էր եւ գեղեցիկ։ Նախ վերյիշել քանդուած հայրենիքի «Արամեան վարժարանը» (ներկայիս ո՞վ գիտէ ի՞նչ բանի ծառայող) ու երկրորդ «ատարել գայն վերապրեցնելու եւ յաւերժացնելու Հայրենիքի հողին մէջ»։

Եւ շատ համեստ թէյասեղանով մը իր ծնունդը առնող այս Միութիւնը իր անդրանիկ երեկոյթ — պարահանդէսին սփռուած էր դիմողներու սառուցը մաս մը ճամբել, տեղի անձկութեան պատճառով։

Ահա իր երկրորդ երեկոյթը, այս անգամ ընդարձակ սրահի մը մէջ ուր փութացած էր խուռն բազմութիւն մը։ Հակառակ տիրող անգործութեան եւ մանաւանդ «ռէվէյիօն»ներու, Միութիւնը կրցած էր քաշել հոծ ու ընտիր հայ հասարակութիւն մը։

Երեկոյթին փայլք կ՚աւելնար, մասնաւորաբար «Կոմիտաս» երգչախումբով, ղեկավարութեամբ Պ. Նշան Սերոբեանի։ «Բամ Փորոտանը», Կամիտասի ու Սփենդի կտորները ունկնդրներու միտքը այն տարածք հպարտութեամբ, որ ամէն անգամ կ՚առթէ լաւ երգուած հայ երգը, իր խորութեամբ ու ներդաշնակութեամբ։ Տիկ. Մառի Թերզին գեղեցիկ ձայնով քանի մը հայկական կտորներ երգեց։ Պ. Սասունեան՝ «Կոմիտաս» երգչախումբէն՝ տուաւ քանի մը մեներգներ։ Երգեց նաեւ Պ. Արամ Ջարըղ, իր թարգմանած Օմար Խայեամի քառեակներէն։

Այս բոլորէն յետոյ, պարերը դադրեցաւ շարունակեցին օրօրել երիտասարդ զոյգերը մինչեւ առաւօտ։ Ներկաները դժուարաւ կը բաժնուէին երեկոյթէն, երթալ դիմաւորելու համար իրենց առօրեայ հոգերը։

Այսքան յաջողութիւն... ու խորհիլ թէ կազմակերպողները բուռ մը տղաք են եւ Միութիւնը դեռ երկու տարեկան չկայ։

Հրաչեայ Ճիվէլէկեան

Երէկ եւ այսօր

ooooo

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ատեն մը մեր գաղութը գոնէ Ֆրանսայի մէջ նախանձ կը շարժէր իր օրինակելի կազմակերպութեամբ, իսկ այսօր տխուր է պատկերը։ Որպէսզի ընթերցողը կարենայ չափել անկման խորութիւնը, պիտի ջանամ տալ անցեալի կազմակերպչական շրջանէն քանի մը օրինակներ։

1924ին կեդրոնական փողոցներու պանդոկները գրեթէ ամբողջութեամբ գրաւուած էին հայ գաղթականներու կողմէ։ Մինչ այդ Նորեր կուգային աշխատանքի պայմանագրութեամբ, գործի եւ մետաքսի գործարաններու համար։

Միջավայրի օրէնքներուն եւ լեզուին անծանօթ ժողովուրդը շուարուն վիճակ մը ունէր։

Ահա այս միջոցին էր, որ դիտակից շրջանակներու մէջ սկսան ճիգեր թափել, ազգային կեդրոնական մարմին մը ստեղծելու համար, մարմին մը՝ որ վայելէր ժողովրդական լայն վստահութիւն եւ որ կարենար վարել եւ օգտագործել գեղեցիկ տրամադրութիւնները։

Այն օրերուն մխիթարական երեւոյթ մըն էր եւ Քամ Օտտոն ուր համախմբուած էին մօտ երկու հազար գաղթականներ, 35 տախտակէ տաղաւարներու մէջ.

Այդ անորոշ վիճակին մէջ սակայն, հոն կը պահուէին նախակրթարան եւ մանկապարտէզ, մօտ 250 աշակերտներով Քէմփին ընդարձակ հրապարակին վրայ ամպիոն մը պատրաստուած էր, ուր կը տօնուէր ապրիլ 11ի ազատօնը եւ կը տրուէին զանազան հրապարակային բանախօսութիւններ։

Քամ Օտտոյի ցրուումէն վերջ 1925ին Հ. Յ. Դաշնակցութեան նախաձեռնութեամբ Հնչակ, Ռամկավար ներկայացուցիչներով եւ քանի մը չէզոք հայրենակիցներով կազմուեցաւ առաջին վարչութիւնը, որուն նպատակն էր, նախ կեդրոնատեղի մը ճարել գլխագիր hաuցէ մը ստեղծել այն բանուկ նաւահանգիստին մէջ, լսելու համար քառասունհինգ հազարնոց գաղթական հայրենակիցներու ցաւերը։ Թէեւ գոյութիւն ունէր հայկական հիւպատոսարան մը, որ լոկ անցագիրներ կուտար փոխան առատ ֆրանքի, սակայն որ եւ է կերպով հիմնական օգտակարութիւն չէր կրնար ունենալ, թշուառութեան մատնուած համր ժողովուրդին։

Ուրեմն, առաջին կեդրոնական վարչութիւնը երկար փնտռտուքներէ վերջ տարեկան 6000 ֆրանքով վարձեց Սթանիսլաս Թորանի մատուռը ու հաստատեց նաեւ նախակրթարան ու մանկապարտէզը որուն միացաւ աշակերտութեան թիւը հասած էր մինչեւ 300ի։ Այսպէս 5—6 տարի գաղութը կեդրոնի մէջ պահեց մատուռ — մանկապարտէզ, եւ նախակրթարան «գաւառէ բակ եւ փայտէ գաւթ», ունեցաւ 31 հոգիէ բաղկացած Երեսփ. Ժողով, թեմական կանոնագիր — ծրագիր, եւ ստորադաս մարմիններ, հոգաբարձութիւն, ուսումնական խորհուրդ, եւ աղքատախնամ։

Այսօր կեդրոնին մէջ ոչ Դաշնակցական ժողով կայ, ոչ ազգային վարչութիւն, իսկ մանուկներու համար երկու տարիէ ի վեր կրթարան գոյութիւն չունի։ Կուսակցութիւններ փոխադարձ համաձայնութեան գալով, տեղի ունեցաւ երկու անգամ գաւառականի ընտրութիւն, առաջինը 25 ֆրանք տարեկան ազգային տուրքի գանձումով, իսկ երկրորդը, ազատ քուէարկութեամբ եւ Պալաքեան եպիսկ.-ի նախագահութեամբ

Ինչպէս առաջինին, նոյնպէս եւ երկրորդին բոլոր կուսակցութիւններ անխտիր մասնակցեցան եւ նոյն իսկ Հօկ, Հնչակ եւ ռամկավար, միացեալ ճակատ կազմեցին Դաշնակցութեան դէմ։ Սակայն եւ այնպէս, երբ պարտուեցան, սրբազան երրորդութիւնը ոչ միայն մեկուսանալով անտարբեր մնաց, այլ եւ աշխատեցաւ կազմալուծել լայն ժողովրդականութիւն վայելող Գաւառականն ու անկէ բխած բոլոր գործադիր մարմինները։

Համերաշխութեան համար թափուած բոլոր ջանքերը ի զուր անցան եւ պայքարը շարունակուեցաւ մինչեւ Փրատոյի տաճարի օծումը։

Ուրախ էր ամբողջ գաղութը, ուրախ էր մանաւանդ Երեսփ. Ժողովը, քանի որ կ՚ազատէր օտար շէնքերու վարձք տալու հոգէն։ Այս առթիւ շնորհակալութիւն.

Ինչ որ պատահեցաւ անկէ ի վեր, երկար պատմութիւն է։ Կը բաւէ ըսել թէ՝ յարաբերութիւնները խզուած են այժմ, եւ գաղութին գործերը կ՚ընթանան կեդրոնախոյս ուղղութեամբ։ Շրջաններու այնքան գնահատելի աշխատանքին դիմաց, կեդրոնը կազմալոյծ վիճակ մը ունի եւ կորսնցուցած է նախկին հեղինակութիւնը։

Գաւառականի լուծումէն վերջ, առաջնորդին նշանակած վարչութիւնը կ՚ուզէ գործել, սակայն ապարդիւն չկայ։ Վամբուր փողոցին վրայ յարկաբաժին մը վարձուած է 400 ֆր. ամսականով։ Իբրեւ առաջնորդարան ծառայող այս անպաճոյճ յարկին մէջ ծերունի մը, Պ. Թոքաթեան, կը վարէ ընթացիկ գործերը, ստանալով 350 ֆր. ամսական։

Ս. ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՉԱՐՇԱՄՊԱՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԷՍԸ

ooooo

ԼԻՈՆ, 9 յունուար.— Փուժէ – սիւր – Արմանի Չարշամպացիներու Հայր. Միութիւնը կազմակերպած էր խնճոյք հանդէս մը, տօնական օրերու առթիւ։ Օրուան նախագահ Պ. Մխիթար Գէորգեան հանդէսը բանալով, քաջալերական խօսքեր ուղղեց միութեան վարիչ մարմնին որպէսզի աւելի յաճախ կազմակերպեն այսպիսի հանդէսներ։ Գեղարուեստական բաժինը սկսաւ «Մեր հայրենիքով», յետոյ կարգով բեմ ելան պզտիկները որոնք հայկական դպրոցի երես տեսած չունին բայց մաքուր հայերէնով արտասանութիւններ ըրին,— փոքրիկներ Կ. Մանուկեան, Ս. եւ Լ. Քէչիչեան, Ա. Թօզլեան, Յ. Աթմաճեան, Օր. ներ Խ. եւ Ե. Նիզամեան, Ծ. Թօզլեան, Տիկ. Պ. Քէչիչեան, Պ. նէր Միհրան Ղազարեան, Ա. Գալէնճեան, Կ. Թօզլեան, Գ. Փափազեան, Ն. Աթմաճեան, իսկ Յ. Թօզլեան երգեց «Հայրիկ ջանըմ»։

Յետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ Պ. Ա. Գ. որ խօսեցաւ Կաղանդի մասին, բացատրեց Միութիւններու դերը։ Մանաւանդ մեզի պէս թափառական ազգի մը կեանքին մէջ, «ինչ անունի կամ ձեւի տակ ալ գործենք, իբրեւ քաղաքական կուսակցութիւն կամ կ. խաչեր, բարեգործական Միութիւններ կամ Հայր. եւ մարմնակրթական միութիւն բոլորին ալ ծրագիրը հայ ժողովուրդին ծառայելն է։ Կազմակերպութեանց միջոցաւ է որ ազգ մը կը բարձրանայ բարոյապէս եւ ֆիզիքապէս, տալով ամէն տեսակ գրականներու»։ Եզրակացնելով, հրաւիրեց որ ամէն հայ անհատ անդամ ըլլայ Միութեան մը կամ կուսակցութեան մը, որպէսզի կարենայ ծառայել ժողովուրդին.

Ամերիկեան ձեւով աճուրդի դրուեցան ժամացոյց մը եւ Կաղանդի ծառ մը։ Առատաձեռնօրէն մասնակցեցան բոլոր ներկաները։ Աճուրդէն եւ զարդանիշներէն գոյացաւ կլորիկ գումար մը։

Հանդէսէն յետոյ սկսան եւրոպական եւ արեւելեան պարերը։ Կերուխումը տեւեց մինչեւ յաջորդ առաւօտ, որու ընթացքին խօսեցան շատ մը հայրենասիրական բաժակաճառեր եւ մաղթանքներ եղան գալիք նոր տարիները տօնելու հայրենի ազատ հողի վրայ։ Ներկաները դժուարաւ զատուեցան իրարմէ։

Ներկայ մը

ՄԱՄՈՒԼ

Ողջմտութեան ձայներ

Հետեւեալ խմբագրականը կը քաղենք Ֆիլատելֆիոյ «Հայ Միրր» շաբաթաթերթէն, որ անկուսակցական օրկան մըն է.

— «Երկուք ու կէս ադորմելի հատուածներ իրար գալով նախաձեռնարկ են եղած Խ. Հայաստանի 13րդ տարեդարձը տօնելու համար։ Առանց՝ հայ աշխատաւորութեան ուղղած կոչը կը սկսի ու կը վերջանայ այն զզուելի եւ ճնխած յանկերգով, որ կը կրկնուի 13 տարիէ ի վեր, այսպէս՝ «Դաշնակ տիրապետութեան վերջնականապէս տապալումը», «Երկրի աշխատաւորութեան շառաչուն ապտակը», «հայ բուրժուազիին դաւերը», «անկախ եւ ազատ Հայաստանի յիմարական ցնորքը», «ազգայնական ատելութեան սեւ բոյնը», «ւերը», «թալան», «սով», «արիւն», «անկցի», «կեցցէ՛» եւ վերջ.

Այս խղճալիները բացարձակ տէր եւ տնօրէն հռչակած են ինքզինքնին Խ. Հայաստանին։ Կը յաւակնին ներկայացնել խորհ. կուլտուրան, խորհ. գիւղատնտեսը, խորհ. քաղաքականութիւնը, վերջապէս ամէն ինչ որ խորհրդային է։ Իրենց օրկանի առաջին էջէն կը սկսի հայ ազգային կազմակերպութեանց եւ ժողովուրդին դէմ յարձակումը եւ կը շարունակէ 4 սիւնակ տարբեր երեսներու վրայ։ Այս տարի անոնք առաւել եւս կը գրգռեն եւ կը մղորեցնեն ժողովուրդը թէ Խ. Ռուսիոյ ճանաչումը ճանաչումն է նաեւ անկախ Հայաստանի մը, քանի որ անիկա խորհ. Միութեան կողքին կը կանգնի իբր անոր հաւասարազօր մէկ անդամը։

Այս բոլոր շինծու յերիւրանքները բէեւ հասկնալի են հայ ժողովրդական խաւերուն, սակայն դժբախտաբար կան բոլշեւիկեան քաջալերող ազնիւ տարրեր ալ, որ իրենց հայրենասիրական իղձերուն գոհացում տալու համար կը գոցեն իրենց ականջները իրականութեան դէմ եւ կ՚երթան մրտիկ ընելու ամբարտաւան յոխորտանքներ։

Իրականօրէն ի՞նչ կը նշանակէ այս տարեդարձը։ Անդրադառնանք.

Հայրենիասէր Հայուն համար սուգի ու շիւանի օր է այդ՝ որ առանց հարսին մէջէն ծնունդ առնող մեր մանուկ Հանրապետութիւնը խեղդուեցաւ իր օրրանին մէջ, հայ բոլշեւիկներու ձեռքով։

Այդ սեւ օրը պէտք է համարուի համահայկական սգատօն, ինչու որ այդ օրը Թուրքը եւ Ռուսը դաշնակցած բաժնեցին մեր հայրենիքը, Թուրքին բաժնեցաւ Արարատը ընդարձակ եզերամասերով, իսկ մնացածը եղաւ հայարնակ ռուսական նահանգ մը, դաւադրական աջակցութեամբ հայ բոլշեւիկներուն։

Այդ օր պէտք է սեւեր հագնիլ անոր համար որ հայ կարմիրները կացնահար սպաննեցին մեր բազմաթիւ բարձրաստիճան սպաները եւ մտաւորականները, միջազգային եղբայրութեան հաշիւով մոլեգնած։

Այդ օրը թող պարծենան հայ համայնավարները իրենց եղբայրներուն զոհած այս աւերներով, սիրտ ունենալով թող ալ թող ծափահարեն զանոնք։ Մեր մանուկ Հանրապետութիւնը տրուաւ մեզի զենքով եւ զեղչանառում Ռուսիոյ մէջ, տեսնենք թէ Ռուսիա իր «Հաւատարիմ» Հայաստանին գործերը վարելու համար ինչ առաջնորդ մը պիտի ղրկէ Ամերիկայի մէջ։ «Ռուսիոյ ճանաչումով մեր ազատութեան արշալոյսը աւելի եւս մթագնեցաւ։

Դարերէ ի վեր անխախտ հաւատքով ազատութեան ձգտող հայ իրատես ժողովուրդը չի կրնար լքել իր դատը։ Թող անոնք տօնեն իրենց տարեդարձը։ Մենք պիտի շարունակենք ձայնել այն դժուարին ճամբայէն մինչեւ որ իրագործուի ազատ ու անկախ հայրենիքի մեր խտէալը»։

ԿԷՄԵՐԷԿՑԻՆԵՐՈՒ ԴՊՐՈՑԸ

ՎԻԷՆ, (Յառաջ).— Մեր գաղութը տեղաւորուած ըլլալով երկու թաղի մէջ որոնք իրարմէ երեք քիլոմեթր հեռաւորութիւն ունին, Կէմէրէկցի Հայր. Միութիւնը Խոթրէյշնի շրջանին մէջ չորս տարիէ ի վեր կը պահէ դպրոց մը, օժանդակութեամբ քանի մը հայրենակիցներու։ Երկու տարի էր որ Կ. Խաչի հետ միասնաբար կը վարձէին ուսուցիչ մը, որ շաբաթը երեք պահ դաս կուտար Իւրաքանչիւր թաղի մէջ։ Դժբախտաբար այս տարի կարելի չեղաւ ճարել ուսուցիչ կամ ուսուցչուհի մը, նիւթական պատճառներով։ Բայց եւ այնպէս ըլլայ փակել դպրոցը, իրենց մէկը ընտրելով դասատու։

Դեկտ. 31ին, ամանորի հանդէս մը կազմակերպած էին ուր հաւաքուած էին բաւական թիւով հայրենակիցներ։ Պ. Վ. Հովիւեան քանի մը խօսքերով բացատրեց դպրոցին դերը եւ յայտնեց թէ պէտք է գուրգուրալ եղածին վրայ։

Յետոյ փոքրիկները երգեցին «Բամ Փորոտանը»։ Ձեռն էր գեղարուեստական բաժինը։ Բոլոր փոքրիկներն ալ ունէին դերեր, մենախօսութիւններ, խմբերգ, մեներգ, արտասանութիւններ եւ մանկական ներկայացում. հաւաքարձութիւնը հրաւիրեց նուէրներ տալ, փոխան աճուրդի։ Քանի մը վայրկեանի մէջ գոյացաւ 417 ֆր.։ Պ. Ս. Անդոնեան 50 ֆր. նուիրելով վաճեց տօնածառը։ Ամբողջ հասոյթը եղաւ մօտ 500 ֆր.։ Ամէնէն վերջը բեմ եկաւ Կաղանդ պապան եւ փոքրիկներուն բաժնեց զանազան ուտելիքներ։ Հանդէսը փակուեցաւ ուրախ մթնոլորտի մը մէջ։ Կէմէրէկի Հայր. Միութիւնը արժանի է ամէն գնահատանքի։

Պ. Մանուկեան

S. B. A.

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Գաղառիոյ (Էնկիւրի) հայ համեմատականները որոնք զարերով հեռու մնացած են հայկական կեանքէն եւ միշտ առելութեամբ նայած իրենց հայ ազգակցին վրայ, վերջերս կազմեցին միութիւն մը S.B.A. (Սոսիէթէ Պիէնֆէզանս ա՛Անգորա) եւ յունուար 6ին երեկոյթ մը տուին ի նպաստ... այն հայրենակիցներուն որ կ՚ուզեն Թիւրքիա վերադառնալ։

Հետաքրքրութենէ մղուած քանի մը ընկերներով կ՚երթանք Սալոն Լոնչան, մէկ մէկ մուտքի տոմս առնելով եւ հայկական երեկոյթի մը ականատես ըլլալու միամտութեամբ։ Մուտքը սուղ ըլլալով հանդերձ, երբեք զարդանիշ լատինական երեք տառերով մեր կուրծքը կը զարդարեն։ Եւ մեր բարեկամներին ճիշդ հակառակը գտանք։ Մեր հարցումներուն կը պատասխանէին Թուրքերէն եւ Ֆրանսերէն։ Սիրտերս կրծող ցաւին չդիմանալով, վերջապէս միամտութիւնն ունեցայ հարցնելու թէ ինչո՞ւ լատինական տառերով գրած էք եւ աւելի լաւ չէ՞ ըլլար որ գէթ այսքան բան ալ հայերէն գրուէր.

Այս անկեղծ հարցումս ինծի սուգի նստեց։ Այնպիսի յանդիմանութիւն մը առացայ որ նոյն իսկ Թուրքն չէր ըսեր։ Անշուշտ այդ Միութեան ամէնէն բանիմաց անդամն էր որ կը պատասխանէր.

— Ձեր գիտցած հայերէնը այստեղ չանցնիր, հայերէնի պէտք չունինք մենք։

Հանդէսի բացումէն առաջ, Չէօրաքճեանէն խնդրեցինք որ քանի մը հայերէն կտորներ նուագէ.

— Չեմ կրնար, պատասխանեց եթէ միջէն դուք աղդանշանը տաք թէ հայերէն կ՚ուզենք, այն ատեն կրնամ նուագել.

Իր խօսման համաձայն եւրոպական նուագէն վերջ «Կոունկ»ը նուագեց եւ սրահը քրթմնջիւնով լեցուեցաւ։ Մաղթել, հեգնել, ծիծաղել...։ Հայերէն ոչ մէկ բառ, ոչ մէկ խօսք։

Խնդրեցինք կարգապիր յանձնախումբէն որպէսզի թոյլ տրուի հայերէն արտասանութիւն մը ընելու։ Ցայտագիր չունէր։ Գեղարուեստական բաժին չունէր, որպէսզի իրենց գիրենք արդարացնէին, ըսելով թէ յայտագիրը ճոխ է, հետեւաբար չենք կրնար թոյլատրել։ Մերժուեցաւ հայերէն արտասանութիւնը

Ժամերով օտար մը բեմին վրայ կապկային խաղերով եւ ծամածռութիւններով հանդիսականները զբաղեցուց, թոյլ չտալու համար որ հայերէն բարբառ մը լսուի։

Յետոյ Միութեան կողմէ աղճատուած Թուրքերէնով մը գեղեցիկ արուեցաւ «իրենց ծրագրին կարեւոր մասը այն է որ իրենց խեղճերուն, հիւանդներուն օգնելէ առաջ, աշխատին Թուրքիոյ հետ լեզու գտնել եւ Թուրքիա վերադառնալ։

Անհամեմատ երեկոյթ — պարահանդէս մը որ ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ է մեր հայկական կեանքին մէջ։ Պատի՛ւ Անգորացիներուն...

Իրաւունք ունէր Նշան Պէշիկթաշլեանը, երբ ըսել կուտար թթու կաթոլիկի մը, Պ. Բասմաճեանի ծաղրանկարին մէջ։ «Երէկ ադուէս մը կերայ, այսօր եթէ ձեռքէս գայ ամբողջ Հայերու միսը կ՚ուտեմ»։

Տարագիր

Պալքանեան ուխտը եւ Անգլիա

Ցունաստանի արտաքին նախարար Պ. Մաքսիմոս Հռոմէն եւ Փարիզէն յետոյ գնաց Լոնտոն, խնդրելու համար որ Պուլկարիան համոզեն միանալու Պալքանեան ոչ-յարձակման դաշինքի մը: Եւ սակայն յուսախաբ եղաւ: Անգլիոյ արտաքին նախարարը հասկցուց թէ չեն ուզեր խառնուիլ այդ գործին, թէեւ կ'ուզեն օգնել խաղաղութեան վերահաստատման: Այս ընթացքէն կը հետեւի թէ Մեծն Բրիտանիա փոխած է իր ընթացքը պալքանեան գործերուն հանդէպ, մինչդեռ Չէմպըրլէնի օրով պալքանեան ուխտի մը ծրագիրն ունէր:

98 պաշտօնեաներ գնդակահարուեցան

Խորհրդային իշխանութիւնը գնդակահարել տուաւ 98 պաշտօնեաներ եւ գիւղացիներ, որոնք կ'ամբաստանուէին թէ արմտիք գողցած են:

Այս պայքարը բացած առեն, ընդհ. դատախազը յայտարարեց թէ 700.000 հոգի յանկացուած են արդարութիւնը գործադրելու, միայն բուն Ռուսաստանի մէջ եւ թէ 1932 օգոստ. 7ի օրէնքը պիտի գործադրուի անողորմաբար, արագօրէն եւ վճռապէս:

—·—

ՔԻՆԱԹԱՓՈՒԹԵԱՆ դիւանը նիստի հրաւիրուած է յունուար 22ին: Ժողովը պիտի տեւէ մինչեւ 29:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Ծերակոյտը օրինագիծ մը քուէարկեց, որուն համաձայն ռազմանաւորական գործառնութիւններ չպիտի կատարուին այն պետութիւններուն հետ որոնք չեն վճարեր իրենց պատերազմական պարտքերը:

■■■■■■■■

Երեք Հայեր
ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԱԾ

Յունուար 5ին Պէյրութի մէջ մահուան դատապարտուեցան երեք Հայեր, որոնք անցեալ ամառ սպաննած էին խանութպան մը, Իլիաս Զահլէնի:

Ահա դէպքին պատմութիւնը, քանի մը բառով.—

1933 օգոստ. 9ին, գիշերը, Անթիլիասի մէջ, տեսակցութիւն ունեցած են երեք Հայեր Յակոբ Հալէֆեան, 18 տարեկան, խոհանոցի ծառայող, Գառնիկ Նանարեան, Տիգրանակերտցի, 19 տարեկան եւ ներկարար, Անդրանիկ Գորդկէօզեան 22 տարեկան թափառաշրջիկ: Երեքը միատեղ կ'երթան ծովեզերք եւ բաւական խմելէ վերջ, Յակոբ կ'առաջարկէ մեկնիլ Անթիլիաս, Իլիաս Զահլէնի խանութը կողոպտելու համար: Ճամբայ կ'ելլեն եւ կ'որոշեն միասին գլուխ հանել այդ ծրագիրը: Անոնք լաւ կը ճանչնային Իլիասը եւ գիտէին թէ անոր քով միշտ դրամ կը գտնուի:

Պարտէզներու մէջէն երեքը մէկ կը յառաջանան եւ կը հասնին Իլիասի խանութը եւ սախտակէ սանդուղէ մը կը բարձրանան վեր, մտնելու համար խանութ: Իլիաս կը քնանար նստարանի մը վրայ: Յակոբ կը վերցնէ երկաթէ լամբարները: Երեքը մէկ Իլիասի գլխուն մօտ կը կանգնին եւ Անդրանիկ ու Գառնիկ մէկ մէկ երկաթ բռնած եւ Յակոբ ատրճանակ մը, կ'որոշեն սպաննել եթէ ան շարժի: Վերջը, Անդրանիկ եւ Գառնիկ ուժգնօրէն կ'իջեցնեն երկաթները Իլիասի գանկին վրայ: Զոհը, կիսամեռ վիճակի մէջ դիմադրութիւն ցոյց կուտայ, Անդրանիկի մազերը ձեռք կ'անցնէ, սակայն նոր հարուածներ կ'անշնչացնեն զայն:

Անկէ վերջ ոճրագործները կը բանան գզրոցը եւ գտնուած 60 ոսկին եւ ատրճանակ մը առնելով, կ'երթան դարձեալ ծովեզերք եւ հոն իրենց հագուստները կը լուան, մաքրելու համար արեան հետքերը: Կը բաժնեն դրամը, 20ական ոսկի ու իւրաքանչիւրը կ'երթայ իր գործին: Երեւան կը հանուին ոճրին ծալքերը եւ կը ձերբակալուին ոճրագործները, որոնք կը խոստովանին ամէն բան:

Դատավարութեան միջոցին, ոճրագործները պատմեցին այս բոլորը: Յակոբ յայտնեց թէ ինք իր ընկերներուն կողմէ հրաւիրուած էր օգնի եւ զինքով էր երբ զինք միասին տարին: Անդրանիկ պատմեց որ ինք Գառնիկի կողմէ հրաւիրուած էր այդ երեկոյ օգնի խմելու եւ Գառնիկն է որ զինք գայթակղեցուցած է այդ արարքը գործելու:

Իսկ Գառնիկ կ'ամբաստանէ իր ընկերները, որոնք պատճառ եղած են իր գինովութեան եւ ոճրին: Յակոբ, կ'ըսէ Գառնիկ, սպառնաց մեզի իրեն ընկերանալու համար:

Դատաւորները մօտ կէս ժամ առանձնանալէ վերջ, նախագահը կարդաց վճիռը, որով երեք ոճրագործները ալ մահուան կը դատապարտուէին, ինչպէս եւ 1500 ոսկի տուգանքի:

Ոճրագործները դէպի դեղին կտրեցան եւ անխօս մնացին, երբ լսեցին վճիռը: Պաշտպան փաստաբանը վերաքննութեան դիմած է:

Հրեաներու դէմ պոյքոթը Դամասկոսի մէջ

ooooo

Դամասկոսցի կարգ մը առեւտրականներ Սիոնական ապրանքներուն դէմ կը շարունակեն իրենց պոյքոթը:

Մինչեւ հիմա այդ պոյքոթը գրաւոր եւ հանրային հաւաքոյթներով տեղի կ'ունենար: Հիմա խօսքէն եւ ճառերէն անցած են ուղղակի գործի: Սուգ Համիտիէ շուկային մէջ անցեալ շաբաթ օր իսէական ապրանքներ կրակի տրուեցան: Այս առթիւ մասնաւոր դրապականութի կոմիտէ մը կազմուած է, որ այս ձեւով պիտի շարունակէ պոյքոթը՝ երեայ վաճառականներու ապրանքներուն դէմ:

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Կը տօնէ Ֆր. Կ. Խաչի Շրջ. վարչութիւնը ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ, ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ, ԱՆԿԷՆԻ, ԻՍԻԻ եւ ՓԱՐԻԶԻ մասնաճիւղերու մասնակցութեամբ

Գեղարուեստական բաժինը կազմուած է

ՄԻ ՄԻԱՅՆ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ԴԵՐԱԿԱՏԱՐՈՒԹԵԱՄԲ

Ներկայացում, պար, երգ, արտասանութիւն եւ

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

Վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին

Փարիզ. **JEAN GOUJON***ի սրահին մէջ,*

8 rue Jean Goujon *(եկեղեցիին փողոցը)*

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ է բոլոր փոքրերուն, մեծերը կը վճարեն միմիայն 2 ֆրանք նախքերու մասնակցութեան համար

Ցրոց կը բաժնուի լ՚ոալւրնթրիք եւ պտուղ

Գեղարուեստական ցերեկոյթ եւ տօնածառ

*Փարիզի Հարաւային Շրջանի Ցառաջդիմասիրաց Միութեան կողմէ վաղը կիր. ժամը 2.30ին, 150Route D'Orléans*ի (Bagneux) սրահին մէջ

100է աւելի երկսեռ աշակերտներ պիտի արտասանեն գեղեցիկ կտորներ, եւ պիտի երգեն կոմիտասէն զանազան ժողովրդական երգեր ղեկավարութեամբ Պ. ՆՇԱՆ ՊԵՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆի.

Տեղի պիտի ունենայ թիթեռնիկի պարը:

Կը նուագէ թառիստ Ոսկար.

Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները՝ որոնք կ'ուզեն վայելել մանուկներու հայ ալբումները.

Ծախքերու մասնակցութեան համար 2 ֆրանք մուտք.

Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 88 թիւ թրամուէյը եւ իջնել Պանեօ.

ՏՕՆԱԾԱՌ

Ֆ. Հ. Կ. Խաչի նախաձեռնութեամբ պատրաստուած Կաղանդի տօնածառը, որ սրահի չգոյութեան պատճառով յետաձգուած էր, տեղի կ'ունենայ վաղը կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Սալ «ԺԱՆ Տ'ԱՐՔ»ի մէջ: (րիւ Սիզըռօն թիւ 6 Շավանէլի մօտ), դպրոցի աշակերտներու կողմէ խմբերգ, մեներգ, արտասանութիւն եւ խաղեր:

Մէկ ժամ շարժանկարով՝ «ՇԱՌԼՕ»ի քրքջալից ֆիլմերէն մին:

Նուէր կը տրուի բոլոր փոքրերուն անխտիր:

Մուտքը ազատ է:

Ֆ. Հ. Կ. Խաչի Ս. Էթիէնի մասն.-ի վարչութիւն

Ց. Դ.

Դաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. Միութեան Կ. վարչութիւնը ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ քաղաքի, Պուլվառ Օտտօի եւ Սէն-Լուի Պատ. Միութեան անդամները, վաղը Կիրակի ժամը 2.30ին, սովորական հաւաքատեղին: Օր ակարգ՝ նոր վարչութեան ընտրութիւն:

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԳԻՆԵՐՈՎ 5 – 4 – 3

Կազմակերպուած Վիէնի Հ.Ց.Դ. «ԱՊԱՌԱԺ» խումբի կողմէ եւ հովանաւորութեամբ Հ. Ց. Դ. ԿՈՄԻՏԷԻ

Վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Սէրքըլ Կաթոլիկ սրահին մէջ

Ղեկավարութեամբ Մարսէյլէն հրաւիրուած դերասան Ց. ՈՒՋՈՒՆԵԱՆի եւ տեղական ուժերու

կը ներկայացուի **Մարդուղ ճրագներ**

եւ **Պաղտիկի նշանտուքը** *(զաւեշտ)*

ԳԻՆԵՐ՝ 5, 4 եւ 3 ՖՐԱՆՔ

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

ՀԱՈՒԸՐՏ ԳԱՐԱԿէՕԶԵԱՆ ՀՕՄԻ ՆԱԽԿԻՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԻՐ ՀԻՄՆՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ԹԷՅ-DANSANT ԿՈՒՏԱՅ

Վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3-7

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆի շքեղ եւ ընդարձակ սրահներուն մէջ,

13 Rue Pièrre Curie, Kr.– Bicètre, Մէթրօ՝ **Porte d'Italie**

Գեղարուեստական բաժին, օրքէսթր Սանտրօսեան եւ սիրուն անակնկալներ

ԵՐԵԿՈՅԹ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Նախաձեռնութեամբ Մարսէյլի կարս. Հայր. Միութեանց կեդր. վարչութեան

Մասնակցութեամբ Գ. Հ. Միութեան Գօմօնի մ'Ցիւղի եւ երիտ. միութեան

ՀԱՍՈՅԹԸ ԱՂԵՏԵԼՈՑ ՖՕՆՏԻՆ

Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս

Salons Mireille*ին մէջ.* 7 Cours Vieux Port

Երգ. մեներգ. զանազան անակնկալներ, ռուս. պար եւ քրքջալից զաւեշտ մը

ԲԱՐԵԿԵՆԴԱՆԻ ԱՆԿՈՒՏԻՆԵՐԸ

կը խօսի՝ Պ. ՀԱՅԿ ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

Կէս գիշերէն յետոյ եւրոպական պարեր ղեկավարութեամբ Պ. Յովհաննէս Ղէմսիզեանի: Թանկօի մրցում, մասնաւոր մրցանիշ: Հանդէսի մինչեւ վերջին կը նուագէ Ջէօրէքճեան նուագախումբը: Բոլոր հանդիսականները պիտի յուսախաբուին խրախճանքէն

Հայրենակիցնե՛ր, այդ օրը բոլորդ ալ դիմեցէք դէպի Salons Mireille *ուր կ'ուզէք վայելել հաճելի ժամանց մը. ճախ պիտի:*

Մուտք՝ այրերու՝ 5 կիներու 3 ֆր.

Տոմսերը կը գտնուին Միութեանս բոլոր անդամներուն քով. Պ. Արզար Նորայեանի սրճարանը 57 rue Bernard du Bois *եւ հանդէսին օրը սրահին կիշէին*

ԵՐԵԿՈՅԹ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Մարսէյլի Հայ երիտ.

ԱՐՇԻՐ ՄԱՐՄՆԱԿՐԹԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ

Այսօր Շաբաթ իրիկուն չքնաղօրէն ձեւափոխուած ՍԱԼՕՆ ՍԷՆ ԺԱՔի մէջ

ժամը 9էն մինչեւ լոյս

Գեղարուեստական ճոխ բաժին մը ճանչուած սանդուղներուն ճաշելի եւ խիստ զուարթ պաշիլ ապրելու պատեհութիւնը պիտի ընծայէ: կովկասեան եւ ռուսական պարերուն կը մասնակցին ռուս եւ Հայ ճանչուած արթիստներ: ընտիր եւ միշտ փնտռուած, ճանչուած Orchestre Mathieu (Wander Jazz) պիտի նուագէ ամբողջ հանդէսի տեւողութեան (նոր ռէբէրթուառներով)

Ուտելիք ճոխ եւ մատչելի գիներով պիւֆէ. կէս գիշերին կ'ունենանք թէյ

Տոմսեր կանանց 8 ֆրանք. այրերու 10. զոյգերու 15

Փարիզի Գրական Ակումբ

այսօր Շաբաթ իրիկուն, ժամը 9ին. 131, rue Paul Berruel *(նախկին* rue Cambronne, 131) metro Vaugirard *տեղի կ'ունենայ*

Վահան Թէքէեանի քառասնամեայ յոբելեանին առթիւ յարգանքի գրական երեկոյ: Օրակարգ՝ Ա. կենսագրական նօթեր. Բ. զեկոյց Հրաչ Զարդարեանէ՝ «Վահան Թէքէեան որպէս բանաստեղծ»: Գ. արտասանութիւններ Վ. Թէքէեանի բանաստեղծութիւններէն: Մուտքը ազատ է:

ԿԱՐԵՒՈՐ

Թառիսթ ԺՕՐԺ ՇԱՀՊԱՐՈՆԵԱՆ վերադարձած է Մարսէյլէն: Եթէ կ'ուզէք ձեր հանդէսները հաճելի դարձնել դիմեցէք իրեն, որ իր խումբով կը նուագէ եւրոպական, հայկական, կովկասեան եւ արեւելեան եղանակներ:

Խաչաձեւումի տեղի չտալու համար կանխաւ դիմել անձամբ կամ գրաւոր հասցէ՝ **CHAHPARONIAN, 20 rue des Carmes, Paris (5).**

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՍԱՆՈՑՈՐԻ Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, 119 **Ave. d'Italie** արձարանին սրահին մէջ: Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները:

Զ. Ռ. միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը կիրակի ժամը 3ին Պար տը կլօպի մէջ: ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

Ց. Գ.— Ցոյն ընդհ. ժողովէն վերջ, յաջորդ ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ Յունուար 21ին կիրակի կէսօրէ վերջ, Պար տը կլօպի մէջ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Բարձր Հայքի Հայրենակց. միութեան վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամ եւ ոչ անդամ հայրենակիցները վաղը կիրակի ժամը 2ին, 82 րիւ տը Թիւռէն, Bar de la Faculte*ի* սրահը (սկիւստօին մօտ): Անդամ եւ ոչ անդամ բոլոր հայրենակիցներէն կը խնդրուի անպայման ներկայ գտնուիլ սոյն կարեւոր ժողովին.

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Դաստակերտցի Ցարութիւն Ահարոնեան կը փնտռէ իր եղբայրը Ահարոն Ահարոնեան, որ Իզմիրի մէջ ամուսնացած էր Էնկիւրիցի օրիորդի մը հետ: Կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուի Ֆրանսայի մէջ: Կը խնդրուի իր հասցէն իմացնել: Aharonian H. chez Mr. Bouffeteau à Jubergin. Commune d'Abily. (Indre et Loire) :

— Կը փնտռուին Եօտէմիշցի Արշակ եւ Սիրանոյշ Սահակեանները, որոնք Իզմիրի աղէտին անհետացած են:

Կը փնտռուի նաեւ Սահակ Սահակեան որ 1914ին զինուորագրուած է եւ իր հետքը կորսուած:

Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Գէորգ Սահակեանին 2, Rue Basfroi, Paris (2e) : *Կը խնդրուի արտասահմանեան թերթերէն արտատպել:*

— Կը փնտռեմ քոյրս Եէնի Գազարցի Անկնէս Մանուէլեան եւ եղբայրս Մինաս Մանուէլեան: Կը բնակէին Նազիլլի: Ընդհ. պատերազմին աքսորուեցան Կեսարիա, ուրկէց զինադադարին Ամերիկացիները մեզ փոխադրեցին Պէյրութ: Ես, 1923ին մեկնեցայ Ամերիկա: Իմացնել՝ **Manuel T. Manuelian**ի, **9 de Julio esq. Sanjuan, Tafi Viejo (F. C. C. N. A.) Argentina.**

Էնկիւրիցի Միհրան Քէշիշեան, որուն հետքը կորսուած է Իզմիրի աղէտէն յետոյ, կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուի Փարիզ:

Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան:

— Կը փնտռուի Սերժ Սավալեան: Իմացնել Պ. **Diarian**ի, **9 Bld. Picpus,** Paris (2e) :

Տրամադրելի է

Վարժուհի մը, որ կրնայ տալ նաեւ երգի դասեր: Ի հարկին դաշնամուր ալ կ'երթայ: Դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան:

ԹԷՅ ԵԱՎՐՈՒԵԱՆ

ՀԱՍՏԱՏՈՒԱԾ 1880ԻՆ
Կ. ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ ՎԱՃԱՌՈՒՄ
ԱՄԷՆ ԵՐԿՐԻ ԹԷՅԵՐՈՒ

ՈՒՂՂԱԿԻ ՆԵՐԱԾՈՒՄ
կապոյտ եւ դեղին ծրարներու մէջ
surprise նուէրներ կը գտնուին

ԴԻՄԵԼ.
COMPTOIR DES THÉS YAVROU
23, Rue Sénac — MARSEILLE   **Tél. COLBERT 25 - 27**

Մ. ՀՐԱՉԵԱՆ

11, Rue FLEGIER. MARSEILLE.   Tél. 1 - 59

ԹԷՅ

ՀՐԱՉ

Ներածում եւ արտածում ամէն տեսակ նպարեղէններու. Պուլկարական ք շքավալ, Պոլսական եւ Յունական ամէն տեսակ գոնսէրվաներ, ձիթապտուղ, Իզմիրի չամիչ, տերեւ, ճերմակ պանիր, քաշէր եւ Համեմներ:

Raki ERIVAN. p.r.

Ներկայացուցիչ **NIEL** *ճերմակ պանիրի ընկերութեան:*

ՄԻՍԱՔ ՂԱԶԱՐԵԱՆ

(Dr. ès.Sciences

5, rue Pergolèse (Փէրկոլէզ), Փարիզ (16)

Մէթրօ՝ **Etoile, Obligado, Maillot.**   Հեռ. **Kléber** *78-21*

Դիմեցէք՝ ձեր շաքարախտի, երիկամունքի, միզապարկի, արեան եւ ամէն տեսակ ներքին հիւանդութիւններու համար: Ամէն օր ժամը 10—12 եւ 17—19. Կիրակի օրեր ժամը 10—12

ՄԱՏԱՄ ԱԹՃԵԱՆ

Alimentation Générale

9, Rue des Fêtes. Paris

Tél. Combat: 12 - 02

Տիկիններ եւ պարոններ, եկէք բաղդատելու մեր արեւելեան եւ տեղական ամէն տեսակ նպարեղէններու մաքրութիւնն ու գիներու աժանութիւնը: Հարիւրին 15 զեղչ: Նոյնիսկ 5 ֆրանքի գնում ընողին նուէր կուտանք: Անոնք որ չհաւատացին, եկան տեսան եւ գոհ մնացին եւ իրենց գրպանը պահեցին: Բազմաթիւ առթիւ եկէք եւ ձեր բարեկամներն ալ ղրկեցէք:

500 ՖՐ. ՆՈՒԷՐ

500 ֆրանք նուէր բոլոր անոնց որ մեր վաճառատունէն կ'ապսպրեն գրպանի ժամացոյց մը այս մարգ. նիքէլ, գեղեցիկ, անխորտակելի ապակիով, գինը՝ 29 ֆրանք. եւ միաժամանակ մեզի կը ղրկեն հետեւեալ թուաբանական խնդրին լուծումը

ԻՆՉՊԷՍ ԼՈՒԾԵԼ ԽՆԴԻՐԸ.—

Թիւ 1.9 տեղաւորել ինը քառակուսի տուփերու մէջ, ինչպէս ցոյց կը տրուի նկարին վրայ, ամէն ուղղութեամբ (ուղղահայեաց, հորիզոնական, անկիւնագծային), գումարը պէտք է ըլլայ 15:

1. Լուծումը պէտք է ղրկուի փակ պահարանի մէջ:

2.– Մրցանակներու բաշխումին համար ո՛չ վիճակ պիտի ձգուի եւ ոչ ալ վիճակահանութիւն պիտի կատարուի. 500 ֆրանքի մրցանակը պիտի վճարուի իւրաքանչիւր անձի որ ղրկած է ճշգրիտ լուծումը:

3. Ապսպրանքները եւ լուծումները կ'ընդունուին մինչեւ 31 Յունուար 1934: Անոնք որ ճիշդ լուծած են, նուէրը փոստով կը ստանան Փետրուար 17ին:

Նոյն օրը ՅԱՌԱՋի մէջ պիտի յայտարարուի ճիշդ լուծողներուն անունները:

4.— Ժամացոյցին հետ կը տրուի վկայագիր մը, որ իրաւունք կուտայ նուէրը ստանալու, եթէ ճիշդ լուծած է խնդիրը:

5.— Ժամացոյցը կը ղրկուի նաեւ *քանիթի առաքումով*, եւ ծախքերու համար կը գանձուի յաւելեալ 3 ֆրանք 95 ս.:

[illegible] 10 օրուան մէջ եւ [illegible] ստանալ ձեր վճարումը

Գրել պարզ եւ որոշ ապսպրանքը, խնդրին լուծումը, ձեր անունը եւ հասցէն ղրկել՝ **Maison BERNSTEN**

10 rue Montaleau. Sucy.En.Brie (S. O.

Ձեր ուզած կազմատունը

Երկու երիտասարդ կազմարարներ, Խորէն եւ Արամ, որոնք վերջերս շքեղ քանշանի ալ արժանացան իրենց կաշեղէն ձեռարուեստներով, կ'ընդունին ապսպրանքներ՝ գիրք, թերթ եւայլն կազմելու: Մատչելի պայմաններ:

Դիմել.— **21 Rue Cantin, Bécon - Courbevoie.** (թղթատարի համար՝ **As**nières).

Վարպետ խոհարար

Վարպետ խոհարար մը, որ մասնագէտ է արեւելեան եւ եւրոպական խոհանոցի, ինչպէս նաեւ փաքլավայի եւ նման անուշեղէններու, գործ կը փնտռէ Փարիզի մէջ եւ շրջակաները: Համեստ պայմաններ: Դիմել ՅԱՌԱՋի վարչութեան:

Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Dameme, PARIS (13e)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

:: LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ::

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone: Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ԿԱՅԱՐԱՆ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	
Պէլճիքա	200 »	100 »	
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 14 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1934

14 Janvier 1934

10րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2393

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՌԱՋԻՆ "ԴԱՆԱԿԱՒՈՐ,,ՆԵՐԸ

Այն բոլոր փաստերէն յետոյ զորս գրի առինք օրը օրին, կ'արժէ՞ր աւելի քրքրել, խորանալ, հաստատելու համար թէ ինչպէս թանձրացաւ եւ թունաւորուեցաւ մթնոլորտը, Ամերիկայի մէջ եւ այլուր:

Կ'արժէ՞ր յիշել, Դուրեան արք. ի սպանութենէն անմիջապէս առաջ պատահած կարգ մը դէպքեր, իսկապէս «ուշագրաւ եւ չարաշուք»:

Ամերիկայի ռամկավար օրկանը չէ՞ր որ, դեկտ. 17ին, պարծանքով կը պատմէր Ինիրն Սիթիի պատահարը (10 դեկտ.—

... «Հաւատացեալք կը սկսին խումբերամ եկեղեցի փութալ, Դաշնակ հոգաբարձութեան հաշիւը մաքրելու համար»։

... «Այր, կին, ամբողջ ժողովուրդը խռովութեան կը մասնակցին եւ լաւ դաս մը կուտան խռովարարներուն»։

... «Փիլոնագուրկ քահանան, ծեծ ուտելու վախէն կ'ապաստանի պահարանը, ուրկէ զինքը օձիքէն բռնած դուրս կը հանէ հայ կին մը»։

... «Իրենց կերած ծեծէն չկշտացած դաշնակ պարոնները կրկին կը փորձեն աղմկել»։

... «Այս ընթացքէն զայրացած ժողովուրդը յարձակեցաւ խռովարարներուն վրայ եւ անոնց լաւ դաս մը եւս տուաւ»։

... «Մամբրէ վարդապետ, քաջ զինուորը եկեղեցին, առանց մէկ վայրկեան արարողութիւնը դադրեցնելու, շարունակեց պատարագը»։

... «Նրբ Դաշնակները կրկին փորձեցին անկարգութիւններ ընել, այս անգամ այնպիսի ծեծ մը կերան որ, ականջնին կախած հեռացան եկեղեցիէն»։

Այս ամբողջ պատմութեան «միտ բանի»ն հասկնալու համար, անհրաժեշտ է կարդալ նաեւ «Հայրենիք»ի թղթակցութիւնը:

Ի՞նչ կ'իմանանք այդ հրատարակութենէն.—

1.— Սեպտ. 2 — 3ի երեկոյ. ժողովէն վերջը հոգաբարձութիւնը որոշած է պահել չէզոքութիւն, առանց կապ պահպանելու օրինաւոր եւ կամ ապօրինի կեդր. վարչութիւններուն հետ, միշտ իրենց նպատակ ունենալով գաղութին խաղաղութիւնը եւ համգստութիւնը:

2.— Այդ իսկ մտահոգութեամբ, հեռացնել Գալֆայեան վարդապետը, որ ոտնձգութեան է ապօրինի վարչութեան: (Կը յիշե՞ս, Մարսէյլ. այս «վարդապետ»ը):

3.— Դեկտ. 10ին, անուշահոտութիւններով օծուող այդ վարդապետը՝ շրջապատուած կիներով, ԴԱՆԱԿԱՒՈՐՆԵՐՈՎ ԵՒ ՌԱՄԿԱՎԱՐ «ՀԵՐՈՍ»ՆԵՐՈՎ, եկեղեցի կը մտնէ»:

4.— «Հոգաբարձութիւնը, խուսափելու համար կռիւներէ, թոյլ կուտայ որ վարդապետը շարունակէ իր պատարագը: Սակայն, երբ քարոզի առենը կուգայ եւ վարդապետը կը յայտարարէ թէ իր հոտին մէջ գայլեր են մտած, ժողովուրդին համբերութիւնը կը հատնի եւ կը խանգարէ վարդապետի թէ՛ քարոզը թէ՛ պատարագը: Բռունցքներով կռիւը կը սկսի, ներսը թէ դուրսը:

5.— Դէպքէն ազդուած քանի մը չէզոք Հայեր կը միջամտեն, որպէսզի այս կացութեան վերջ տրուի:

6.— «Ռամկավարները, սակայն, գաղտնի գործունէութեան մէջ են»: Կը դիմեն օտարազգի ատեան, արգիլելու համար իրական հոգաբարձութիւնը եկեղեցւոյ գործերուն խառնուելէ: Ու կը յաջողին: Զգալով որ իրենց այս «յաջողութիւնը» կրնայ պոռթկումի պատճառ դառնալ, անոնք 15-20 ոստիկաններով լեցուցած էին եկեղեցին, ներսը թէ դուրսը:

7.— «Մասնաւոր պատարագ տեղի կ'ունենար Ռամկավարներու եւ դաշնակաւոր Հայերու համար: Ոստիկանութիւնը թոյլ չի տար քարոզ խօսիլ»: (*Հայրենիք*, 23 դեկտ. 1933):

Այս բոլոր անցուդարձի պահուն, Ղեւոնդ արք. պանդոկին մէջ նստած կը մնայ...

Մէկ խօսքով, ապերասանութիւնը չատոնց սկսած էր: Ռամկավարները կանգնած պաշտօնանկ առաջնորդի կողքին, կը դրդէին զայն զալել «ըմբոստները, եկեղեցիէ եկեղեցի «արշաւել», զինեալ պահակներով եւ դանակաւորներով, պատարագ մատուցանել ընդ հսկողութեամբ ոստիկաններու, գրգռիչ քարոզներ խօսիլ եւ աջ ու ձախ ապարէզ կարդալ:

Չէ՞ որ Փարիզի ռամկավար օրկանն ալ պատգամած էր, 1923 սեպտ. 23ին եւ անկէ մէկուկէս ամիս առաջ.

«... Ղեւոնդ արք. Դուրեանը հինգերորդն է որ կուրծք պիտի տայ Դաշնակցութեան երեսաներին դէմ եւ վերջ ի վերջոյ պիտի զգետնէ իր հակառակորդները»:

×

Այս բոլորը կ'արդարացնե՞ն դեկտ. 24ի խժդժութիւնը: Ո՛չ:

Այս բոլորը կը նշանակեն թէ Դաշնակցութի՞ւնն է պատասխանատուն այդ եղերական դէպքին: Ոչ եւ ոչ:

Բայց, այս վերլուծումները ամբողջն ամբաստանութեան առթուին կը զամեն Ռամկավար—Ազատական կուսակցութիւնը, իբրեւ դանակ սրող, ընթացութեամբ, խուժանավարութեամբ եւ մասամբ նորին:

Ռամկավարներու կեդր. Վարչութեան մէկ անդամը ահա տարիներ ի վեր իրենց օրկանին մէջ իրար կը խառնէ արդարութիւն, իրաւագիտութիւն, բարոյական, քաջութիւն եւ վատութիւն, մեղադրանք եւ գարշելի բանսարկութիւններով: Եւ այս ամէնը՝ առանց տատանելու, յանկարծ փառուելով երրորդ էջէն մինչեւ չորրորդը:

Մէկ պատասխան ունինք այդ բոլորին.

— Ազգային ո՞ր գերագոյն շահերուն անունով սպաննել տուիք Աբրէկ Ունճեանը, Յովհ. Թավշանճեանը եւ Ա. Արփիարեանը:

«Քաղաքական ի՞նչ թէզ է որուն անունով կ'արդարանայ» այս քաջագործութիւնը:

«Հոգիներ կան, հոգիներ ալ կան»: Հրամեցէք ապարէզ, որովհետեւ մենք չենք գիտեր թէ ո՛վ հրահանգեց Ղեւոնդ արք.ի սպանութիւնը կամ ո՛վ խրեց դաշոյնը: Բայց, դուք շատ լաւ գիտէք Ունճեանի, Թավշանճեանի եւ Արփիարեանի ողբերգութեան պատմութիւնը: Շ.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ԴԱՅԼԻԺԸ ՎՍՏԱՀՈՒԹԵԱՆ ՔՈՒԷ ՍՏԱՑԱՒ

ԲՈՒՌՆ ՄԵՂԱԴՐԱՆՔՆԵՐ ՆԱԽԿԻՆ ՎԱՐՉԱՊԵՏ ԹԱՌԴԻԷՅԻ ԵՒ ԼԱՎԱԼԻ ԴԷՄ

Երեսփ. ժողովը ուրբաթ օր աւարտեց Սթավիսքիի խարդախութեանց մասին եղած հարցապնդումներն ու վիճաբանութիւնները: 229ի դէմ 360 ձայնով մերժուեցաւ քննիչ Յանձնաժողով մը կազմելու առաջարկը. իսկ 205ի դէմ 376 ձայնով վստահութիւն յայտնուեցաւ կառավարութեան: Բանաձեւը կ'ըսէ.

— «Ընդունելով որ հանրապետական իշխանութեան պարտականութիւնն է բոլոր մարզերուն մէջ ապահովել հանրային բարոյականի վերահաստատումը,

«Արուշելով անխնայ մերկացնել այն դայթակղութիւնները որ մտահոգութիւն կը պատճառեն հանրային կարծիքին, ժողովը կը պահանջէ արդարութեան ազատ եւ խիստ գործողութիւն մը, վստահութիւն կը յայտնէ կառավարութեան, կատարելու համար իր բոլոր պարտականութիւնը, եւ մերժելով որ եւ է յաւելում, կ'անցնի օրակարգին»:

Քուէարկութենէն առաջ, լսուեցան վերջին հարցապնդումները: Այս առթիւ յուզումնալից տեսարաններ պարզուեցան:

Նախկին վարչապետ Գ. Էռիօ շատ բան չխօսեցաւ Սթավիսքիի հարցի մասին, բայց յիշեց շարք մը հին դայթակղութիւններ որոնց խառնուած են ընդդիմադիրները: Ուրիշ երեսփոխաններ ալ միշտ շեղելով նիւթէն, պատմեցին նախընթաց դէպքեր որոնք մեծ աղմուկ յարուցին: Մինչեւ իսկ Մեծ Պատերազմի օրերու դայթակղութիւններ յիշուեցան: Թէեւ ֆիզիքական ընդհարում տեղի չունեցաւ, բայց խօսքի ուժգնութիւնը հասաւ անսովոր սաստկութեան մը: Ամէնէն աւելի յարձակման ենթարկուեցաւ նախկին վարչապետ Թառտիէօ: Ընկերվարական երեսփոխան էրնէսթ Լաֆոն յիշեց ժուէօի ծանր մեղադրանքը՝ Թառտիէօյի դէմ, որ կ'ամբաստանուէր թէ իբրեւ խմբագիր «Թանփի», օգտագործած է իր դիրքը մասնաւոր շահերու համար, Գաբոնի — Կոնկոյի երկաթուղիի շինութեան եւ Քոնկոյի Ն'Կոքօ Սանկա կոչուած մենաշնորհի հարցին մէջ (1911): Գ. Լաֆոն այնքան յառաջ գնաց որ յայտարարեց թէ Գ. Թառտիէօ, իբրեւ անդամ հաշտութեան խորհրդաժողովի Ֆրանսական պատուիրակութեան, մասնաւոր արձանագրութիւն մը դրած է Վերսայլի դաշնագրին մէջ, այդ մենաշնորհը Գերմանիայէն եւ Անգլիայէն առնելու եւ իր բարեկամներուն փոխանցելու համար: «Դուք հաշտութեան դաշնագիրը յարմար գործիք մը համարեցաք փրկելու համար ձեր անհատական շահերը»: Գ. Լաֆոն յիշեց նաեւ արտաքին նախարարութեան գաղտնի գիրքին պատմութիւնը (իբրեւ թէ բացուած է Թառտիէօյի մարդոց կողմէ):

— Սո՛ւտ է, պոռաց Թառտիէօ: Ետոյ պատասխանելով եղած մեղադրանքներուն, յայտարարեց թէ ինք պարզապէս պաշտպանած է Ֆրանսայի շահերը՝ Գերմանացիներուն եւ Անգլիացիներուն դէմ:

Նախկին վարչապետը պաշտպանողականէն յետոյ անցաւ յարձակողականի, յայտարարելով թէ Սթավիսքի նիւթապէս նպաստած է այն ընտրական պայքարին որ իշխանութեան գլուխ բերաւ Էռիօն, Շոթանը եւ միւս արմատական—ընկերվարական պետերը եւ պահանջեց Քննիչ Յանձնաժողով մը կազմել:

Զլտզրգիռ մթնոլորտի մը մէջ, յիշուեցաւ նաեւ Ուսթրիքի խնդիրը: Թառտիէօ մեղադրուեցաւ թէ պարտկած է իր գատական նախարարին՝ Ռաուլ Փէռէի մեղքերը: Արծարծուեցաւ նաեւ հռչակաւոր Տիկին Մարթ Հանոյի դայթակղութիւնը:

Թառտիէօ խօսքը վարչապետին ուղղելով, յայտարարեց թէ իր կառավարութիւնը ձերբակալած էր երկուքն ալ, «բայց դուք ազատ արձակեցիք»: Վարչապետը տաքը տաքին պատասխանեց թէ Թառտիէօյի բարեկամն էր, նախկին վարչապետ Փիեռ Լավալ, որ բանտէն արձակեց Ուսթրիքը եւ թէ այդ ժամանակուրին վերաքննութեան խնդրագիրը վերջնապէս մերժուած է Գերագոյն Ատեանին կողմէ եւ նորէն պիտի քննարկուի: Թառտիէօ բացագանչեց.

— Ամէն պարագայի մէջ, չէք կրնար ուրանալ թէ դուք ազատ արձակեցիք Տիկին Հանոն, եւ անկէ ի վեր ա՛լ բանտ չդրուեցաւ:

Այս անգամ կարկուտը տեղաց Գ. Լավալի վրայ: Գ. Էռիօ ամբաստանեց թէ նախկին վարչապետը հանրային դրամները գործածեց փրկելու համար փարիզեան դրամատուն մը, Պանք Նասիոնալ տը Քրէտի, որ տագնապի մատնուած էր: Գ. Լավալ նեղարտելով, անմիջապէս մամուլին հաղորդեց դեկոյց մը ուր կ'արդարացնէ ինքզինքը, յիշուած դրամատան փրկութիւնը համարելով հանրօգուտ գործ: Գ. Էռիօ այնուհետեւ ընդհանուր յարձակողական մը սկսաւ այն գրպարտիչներուն դէմ որոնք կ'ուզեն արատաւորել պարկեշտ երեսփոխաններ եւ անոնց բնտանիքներուն միջոցաւ յարձակիլ անխոցելի անուններու վրայ: Մասնաւորապէս ծանրացաւ Շոթանի աներձագին՝ Սէնի ընդհ. դատախազ Փրէսառի դէմ եղած յարձակումներուն վրայ եւ բողոքեց թէ ականաւոր արմատականի մը զաւակը խառնուած է սպանութեան գործի մը:

Այս վիճաբանութեանց ներկայ էին երեք նախկին նախարարներ, Փէռէ, Ալպէռ Տալիմիէ եւ Կաստոն Հիւլէն, որոնք զանազան առիթներով բռնադատուեցան հրաժարելու, բայց կը մնան երեսփոխան:

Վիճաբանութիւնները փակուած ատեն, վարչապետը յայտարարեց որ եթէ քննիչ յանձնաժողով կազմուի, արդարութեան խնդիրը շարաթներ պիտի տեւէ եւ ոչ մէկ կուսակցութիւն անվթար պիտի մնայ: Այս յայտարարութիւնը խոր տպաւորութիւն գործեց: Վարչապետը միեւնոյն ատեն կրկնեց թէ պիտի խստացնէ անուանարկութեան օրէնքը, որպէսզի փարիզեան մամուլը փրկուի «շանթաժիստներէ» եւ գրպարտիչներէ: Այս առթիւ ճշդեց թէ ընաւ միտքէն չանցըներ կաշկանդել մամուլի ազատութիւնը, ընդհակառակն, օրէնքին խստացումով պիտի զօրացնէ պարկեշտ լրագրողներու դիրքը

Տիկին Սթավիսքիի հարցաքննութիւնը

Ուրբաթ օր երեք ժամ անընդհատ հարցաքննուեցաւ այրի Տիկին Սթավիսքի: Հակառակ անհնար անցնելու բոլոր ճիգերուն եւ խիստ հսկողութեան, բազմաթիւ լուսանկարիչներ խառնուած էին Ապահովութեան Տեսչութեան շէնքին առջեւ: Տիկինը ամբողջովին ծածկած էր դէմքը, սեւ քողերու մէջ, եւ այնպէս ալ առնուած է լուսանկարը: Հարցաքննութեան արդիւնքը բացարձակապէս գաղտնի կը պահուի. բայց կը հաստատեն թէ տիկինը շատ կարեւոր յայտարարութիւններ ըրած է:

(Լուրերու Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ»

Միակը, որ մոռցուած էր: Գոնէ մեր շրջանին մէջ: (Ամերիկա եւ Պէյրութ ունեցան, եթէ չեմ սխալիր):

Ուրեմն, այսօր, կիրակի, Ֆր. Կ. Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը պիտի ուրախացնէ բազմաթիւ մանուկներ, աջակցութեամբ իր տեղական հինգ մասնաճիւղերուն,— Ալֆորվիլ, Առնուվիլ, Անկէն, Իսի եւ Փարիզ:

Չկարդացի՞ք յայտագիրը.— «Գեղարուեստական բաժինը կազմուած է միմիայն մանուկներու գերակատարութեամբ»:

Յետոյ,— «Մուտքը ազատ է բոլոր փոքրիկներուն»

Ու վերջապէս, «Տօնածառ կը բաժնուին նախընթրիք եւ պտուղ»:

Տեսե՞ր էք աւելի քաղցրալի պատկեր, քան տառապանքը անճար, չունեւոր մանուկին:

Կրնա՞ք առանց սարսուռի դիտել, մանաւանդ, անպարտկելի տառապանքը հայ մանուկին: Տարագի՛ր մանուկին: Թոքերէ, երդիքէ, մամուռ եւ պապուռ խանդակաթ զուրգուրանքէն եւ օրհնութենէն զրկուած մանուկին...

Եւ կրնա՞ք երեւակայել աւելի մեծ երանութիւն, քան թրթռուն տառապանքը ու ծիծաղը մանուկին, երբ կ'ուրախացնէք որ եւ է ձեւով:

Ահա պատեհութիւն մը, ողջունելու Մանուկ — Արքան,— Հայկակներն ու Հայկուհիները տարագիր:

Նախապատրաստ մըն է որ կը կատարուի, Ֆ. Կ. Խաչի վարչութեան կողմէ, կարելի զուրգուրանքով եւ աշխատանքով:

Չեմ ուզեր սրտառուչ բառեր շարել, որպէսզի ձեր աջակցութիւնն ընծայէք:

Գացէք տեսէք, եւ վստահ եմ որ պիտի պահանջէք աւելի յաճախ եւ ամէն տեղ կազմակերպել այսպիսիOրեր:

Անկէնը նախատօնակ մը կատարեց անցեալ կիրակի, ի միջի այլոց, եւ շատեր ափսոսացին որ ուշ իմացեր են:

Անոնք որ ներկայ պիտի ըլլան, այսօր, Ժան Կուժոնի սրահը, անշուշտ պիտի ցաւին բացականներուն վրայ: ՎԱՀԷ

Մ. ՔԵՄԱԼ ՊԵԼԿՐԱ՞Տ Կ'ԵՐԹԱՅ

«Տէյլի Մէյլ»ի թղթակիցը Պելկրատէն կը հեռագրէ թէ իր նախագահ ընտրուելէն ի վեր (1923) առաջին անգամ ըլլալով, Մ. Քեմալ յառաջիկայ շաբթու պալքանեան մայրաքաղաք մը պիտի այցելէ: Մ. Քեմալ Պելկրատ պիտի երթայ իբրեւ հիւր Ալեքսանդր թագաւորին, որ Պոլիս այցելեց անցեալ նոյեմբերին:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀՆԳԱՄԵԱՅ ԾՐԱԳԻՐԸ

Մեծ շինութիւններ պիտի կատարուին

Թուրքիոյ գործավարներու խորհուրդը յունուար 7ին վաւերացուց հնգամեայ ծրագրին քննութիւնը.

Ծրագրին կցուած տեղեկագրին մէջ կ'ըսուի թէ, օսմ. կայսրութեան շրջանին, երկիրը մասնաւորաբար կերպասի եւ զորգի ճարտարարուեստի ակր էր եւ կարեւոր արտածումներ կ'ընէր: Ցոցեշարժ մեքենաներու գիւտէն յետոյ, երկիրը չկրցաւ յարմարիլ իրագործուած յառաջդիմութեանց եւ այս պատճառաւ աստիճանաբար զարձաւ նախանիւթերու: Հետեւաբար, շատ բնական է որ Թուրքիա ճարտարարուեստական երկիր մը ըլլայ, ինչպէս էր առաջ:

Տեղեկագրին մէջ կ'ըսուի նաեւ թէ ջանք պիտի թափուի մշակելու ճարտարարուեստի գլխաւոր նիւթերը, եւ թէ ասոր շնորհիւ կարելի պիտի ըլլայ հարիւրին 25—30 համեմատութեամբ նուազեցնել արտածումը: Նկատելով որ, բնական շրջաններու մէջ, արտածումը ներածման հարիւրին 75ը կը կազմէ, շնորհիւ հնգամեայ ծրագիրին կարելի պիտի ըլլայ հաւասարակշռել առեւտրական պիւտճէն, եւ հետեւաբար պէտք չունենալ տրվիզի սահմանափակման եւ բաժնեցուցակին նման ոչ — բնական միջոցներու:

Ծրագրուած շինութիւններով, 15,000 բանուորներ գործ պիտի գտնեն, հանքածուխի արտադրութիւնը 300,000 թոն պիտի աւելնայ, առաջին արտադրութիւնը 60,000 խորանարդ մեդրի չափ պիտի աւելնայ, ինչ որ գրեթէ կրկնապատկուիլ կը նշանակէ, իսկ բամպակի արտադրութիւնը 80 հազարէն 120—200 հազար հակի պիտի բարձրանայ:

Տեղեկագրին երկրորդ մասը կը քննէ այն ճիւղերը որոնց զարգացման պիտի ձեռնարկուի: Այսպէս, արուեստական մետաքսի նախանիւթին միայն հարիւրին 13ը դուրսէն պիտի բերուի, իսկ 87ը երկրին մէջ պիտի պատրաստուի: Մասնաւոր մարմին մը պիտի քննէ թէ ո՞ր վայրերուն մէջ ելեկտրական կայաններ հաստատելու է: Որոշուած է նաեւ որ Հանրօգուտ, Տնտեսական եւ Կրթական գործավարութիւնները մէկ մէկ ծրագիր պատրաստեն, հնգամեայ ծրագիրին գործադրութեան մասին:

Հնգամեայ ծրագրին դրամական մասը պիտի քննուի այն ատեն, երբ ձեռնարկուի 1934ի պիւտճէի պատրաստութեան: Տնտեսական ծրագրին գլխաւոր գիծերը պիտի հրատարակուին Անատոլու գործակալութեան միջոցաւ:

Անհատական ձեռնարկութիւնները միայն որոշ ճիւղերու յատուկ պիտի ըլլան, եւ կառավարութիւնը միջոցներ ձեռք պիտի առնէ, որպէսզի գերարտադրութիւն չըլլայ: Ասոր համար կը խորհուի օրինական իրաւասութիւններ տալ տնտես. գործավարութեան:

42 միլիոն ոսկի պիտի յատկացուի այն ճարտարարուեստական ձեռնարկներուն զոր կառավարութիւնը պիտի կատարէ Սումէր դրամատան միջոցաւ: Այս առթիւ դրամատունը պիտի օգտուի նաեւ Ռուսիոյ բացած վարկերուն մէկ մասէն:

Հնգամեայ ծրագրին համաձայն, բամպակեղէնէն զատ, 12 գործարաններ պիտի հաստատուին: Ապակիի, չինի եւ ծծումբի գործարանները Իշ դրամատան կողմէ պիտի հիմնուին: Հաւանական է որ բազմարուեստեան վարժարան մը հիմնուի, հարկ եղած մասնագէտները պատրաստելու համար:

Արղնիի պղնձահանքերու ընկերութիւնը, որուն մէկ միլիոն ոսկիով կը մասնակցի կառավարութիւնը, երբ սկսի շահագործել հանքերը, պետական գանձը պիտի վճարէ նաեւ մնացած 550,000 ոսկին: Սումէր դրամատունն է որ կառավարութեան անունով պիտի ընէ այս մասնակցութիւնը:

ՀԱԶԱՐ ՄԱՆՉԵՐ ԵՒ ԱՂՋԻԿՆԵՐ ԱՄԼԱՑՈՒԱԾ

Տիթրոյիթի մէջ (Մ. Նահանգներ) քննիչ յանձնաժողով մը կազմուեցաւ, քննելու համար անսովոր դայթակղութիւն մը: Պետական յիմարանոցին մէջ ամլացուած են 16 — 20 տարեկան 197 մանչեր եւ 645 աղջիկներ: Ուրիշ հաստատութեան մը մէջ՝ 14 մանչեր եւ 47 աղջիկներ: Ամբողջին գումարը հազարի կը մօտենայ:

Ամլացումը արտօնուած է Միչիկընի նահանգին մէջ՝ 1929ին: Ամերիկեան 29 նահանգներ ընդունած են այս օրէնքը:

''ԵՐԳ ՍԻՐՈՅ...,,

(ՌՈՒԲԷՆ ՄԱՄՈՒԼԵԱՆ)

>>>·<<<

Այս միջոցին, թանձր զանգուածը որ յղփացած է Պաքի, Միլտոնի եւ նմաններուն անասելի տափակութիւններովը, իր վաստուած աչքերը կը բարձրացնէ շարժանկարային դլուխ – գործոցի մը վրայ(*), Cantique d'Amour:

Ռ. Մամուլեան, ինչպէս միւս արտադրութիւններուն մէջ, այս անգամ ալ իր ներշնչումը կ'առնէ գրական յուրջ գործէ մը: Հէրման Զիւտէրմանի մէկ վէպէն առած է նիւթը այս շարժանկարին: Տաճարինը տարեկան աղջիկ մը, որ մնալով, կուսայ Պերլին, իր միակ աղգականին' հօրաքրոջը մօտ որ առանձինն ,գրամաճառի փոքր խանութ մը կը բանեցնէ. Փողոցին միւս ափը կ'աշխատի երիտասարդ եւ տաղանդաւոր քանդակագործ մը՝ դժգոհ իրմէն ու իր արտադրութիւններէն, տապկուելով ստեղծագործական տենդին մէջ: Լիլին' որբ աղջիկը, կը դառնայ մօտէլ, կը դառնայ քոյր, կը դառնայ սիրուհի, կը դառնայ սէր: Քանդակագործը կը ստանայ այն՝ ատանց որուն պիտի մնար ստեղծագործական երազը փնտռտուքի մէջ մի – այն: Համարդութիւնը՝ սիրոյ հետ, կեանքին հետ: Լիլիին շրթները կը մրմնջեն Երգ, Երգոցէն տողեր միայն:

Ես ննջեմ, եւ սիրտ իմ արթուն կայ:
Ձայն սիրելւոյ իմոյ բաղխէ ի դրունն.—
բա՛ց ինձ, հարսն իմ, մերձաւոր իմ,
կատարեալ իմ, զի գլուխ իմ լցաւ ցօղով, եւ վարսք իմ ի շաղից գիշերոյ:

Բիւրեղացումի րլխակը քաշուեցաւ, ներդաշնակութեան անիւները ինկան իրենց ադոյգներուն մէջ, ոգին իր – տացաւ՝ դարձաւ մարմար: Գլուխ գործոցը ոտքի կեցաւ: Լիլին ժայթքեց մթնոլորտին մէջ ու սառեցաւ: Ու ան աչք էր, ան երգ էր, ան ասսուած էր: Այդ թրթռացումը դարձաւ մարմար: Մինչ այն տարիքին, երբ աղջիկները, մարդկային արարած ըլլալէ առաջ, կը դադրին մանուկ ըլլալէ եւ կը դառնան ոգի: Արուեստադէտը այդ բոպէն դարձուց արձան մը: Արձանին մէջ այդ բոպէն դարձաւ յաւերժութիւն:... Մինչ մարդիկը թատալեցան հոլովոյթի անիւներէն կախուած: Տղան գործեց յանցանքը: Տարիքոս պասոն մը եկաւ, առաւ ու տարաւ աղջիկը: Տրամութիւն եւ ապերջանկութիւն Վատիկոր սեծառ ազուն կոկորդին...: Երբ գտաւ զայն՝ Լիլի գլուխը խոտերէն, կը նուագէր դաշնակ, ձի կը խաղէր եւ իր նիստ ու կացը աւելի աղնուական էր քան ամենահին աղնուականները Պերլինի: Պատանին կինն էր: Քանդակագործը վառեց հին սիրոյն խարոյկը, որ լուսաւորեց չքնաղ արձանը այնպէս՝ ինչպէս կը տեսնէր ան իր աշխատանոցին մէջ: Լիլի ինկաւ այն գինովութեան մէջ, որուն բարձր կատարին վրայ սիրոյ, հպարտութեան, մահուան ծանր բոմբերը արիւնալից իջար կը բախին. Տղան ինչպէ՞ս կրնար հաւատալ որ Լիլին կը սիրէ այդ փետրաթափ Պառոնը: Զի հաւատար, հա՞...: Տղուն աչքերուն առջեւ, Լիլին կ'երթայ յանձնուիլ ադեկի երի –

(*) ԽՄԲ.— Այս գործին բովանդակութիւնը տուած էինք «Միտք եւ արուեստ»ի բաժնին մէջ, երբ ներկայացուեցաւ առաջին անգամ, այս ամառ, Փարիզի մէջ:

տասարդ հաչուապահին, որուն յարկարաժինը նոյն պահուն իսկ կը բանկի հրդեհէ մը:

Լիլի ալքոլ կը խմէ հիմա եւ մարմինը կը ծախէ: Իր գեղեցկութիւնը տարբեր է, շանթի պէս ահեղ:... Զուարձութիւն գիշերային տան մը մէջ, քանդակագործը կը գտնէ Լիլին եւ կը տանի իր բնակարանը: Անցեալ է մտասեւեռումէն՝ Լիլին գտնելու այնպէս ինչպէս իր մերկ ու վճիտ արձանը պահած է: Ճակատագիրներու անիւը դարձած է սակայն, եթէ գեղեցկագիտական ալիքները կը շարունակէն դեռ, սա մարմարին վրայ, իրենց խաղերն ու նոյն թրթռացումը: Մարմարէ վարդ Լիլին կը դիտէ սա մոլորուած աչքերով աղջիկը: Այն ժամանակ յուսահատական պոռթկումներուն ամէնէն եղերականը կը խածնէ իր հոգին: Ան կը դառնայ վագր: Կ'առնէ առաջին պղինձէ առարկան ու կը ջախջախէ սպիտակ մարմարը, որուն ողբերգականօրէն համր ու անիրեր ակնարկներուն վկայութեան առջեւ: Երբ վերջացած է՝ տղան կ'առնէ Լիլին իր ամուր գրկին մէջ եւ կը խեղդէ անոր գորշ յուսահատութիւնը իր կարմիր յոյսի երգումներուն մէջ:

Եթէ նկատի չառնենք ներքին լայն պարունակութիւնը, ֆիզիքական նիւթը մասնիկ առ մասնիկ կը պատշաճի, 1911ին տպուած, Բագինի մէջ. «Կինը» վերտառութեամբ վիպակին, կը բաւէ քանդակագործը վերածել նկարիչի, արձանը՝ նկարի մը: Աղգեցութիւններու խնդրի արծարծման համար՝ հետաքրքրական են այս փաստերը:

Կարելի է ըսել նաեւ որ Զիւտերմանի գործը կը վերջանայ հոն՝ ուր «Յաւութիւն»ին իսկական նիւթը կը բակի: Թոլստոյ այնքան տարուած էր մարդկային էակ մը ըլլալու ու մեղքը զնելու խնդրին աժատոր կերպով բարդ կողմովը, որ իր տխրանեան թափը ձըգած էր գնումի, աւելի դարմանելու, յարութեան կնճռոտ պրոցեսին վրայ: Ուստի աւելի պիտի մօտենար Զիւտերմանին, կամ փոխադարձաբար, այն իմաստով որ բարոյական ուժերու փոխանցումին մէջ, մինչ այս երկուքը մեծ չափով սեղ կուտան էսթէթիքին, Թոլստոյ՝ իր բարոյական նպատականիշովը խնթիցած՝ բոլորովին կ'անտեսէ զայն:

Իսկ այնպէս ինչպէս Մամուլեանի՝ բակենդանացուցած է Զիւտերմանի գործը միւսին առաւելանի արդիական է եւ համապատասխան յեղաշրջ — բարձեան սերունդին բարոյագեղեցկագիտական փնտռտուքներուն: Լամուպէէի օրէնքը, «ոչինչ կը կորսուի եւ ոչինչ կը ստեղծուի», կարելի է ամբողջովին փոխադրել բարոյամտաւորական մարզին մէջ: Ճշմարտութեան այդ մէկ երեսոյթը, կարելի է ըսել, Մամուլեան մասամբ չօշափել տուաւ մեզի: Երգ Երգոցի տողերը մրմնջող շրթները, որ լոյսի խաղ ու թռչունի երգ էին՝ փոխակերպուեցան հոյակապ արձանի մը՝ Գեղեցիկի թրթռացումներու: Մօտէլները չարունակեցին իրենց ճամբան. արձանը նմանապէս: Երբ արձանը ջախջախուեցաւ՝ գեղեցիկի աւանդը, մասնիկ առ մասնիկ ցրուած էր արդէն Պերլինցի հաղարաւոր աչքերու մէջէն վճիտ հոգիներու մէջ: Մայր երակ մը սակայն անընդհատ լեցուեցաւ արուեստագէտին մէջ: Երբ անոր շունչը աւերի ենթարկուած էակ մը յարութեան կը կուչէր՝ դեղեցիկի ալիքները իր մէջ կը բիւրեղանային էթիքի օրէնքներու:

Այս՝ մէկն է միայն այն խնդիրներէն, որոնց լուծումը Մամուլեանի մոգական գաւազանին տակ, դարձաւ բացորոշութիւն: Մամուլեան, շարժանկարի տեղ, եթէ գրականութեամբ զբաղէր, կ'անցնէր կարաւանին առջեւը: Հատոր հարկաւոր է վերլուծելու համար ընդհանրապէս Մամուլեանի արուեստը եւ այն կատարները, որ ան յաղթահարած է: Ցեղային հանճարի ի՞նչ ուժ է սա որ յանկարծ թառելով իր զաւակներէն մէկուն մէջ՝ կը դարձնէ զայն Հոլիվուտի իշխաններէն մէկը, ծովածաւալ ու մահացու մրցակցութիւններու մէջէն: Տաղանդին հրաշքովը, իր մականին տակ կ'առնէ ան բազմամիլիոն, քաղաքակրթուած ժողովուրդներու բնութանին: Կարելի է չյուսահատիլ: Կուսանններ կան:

ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

— :·: —

Ողջո՜յն քեզի, ո՛վ արեւածին տղայ, գեղեցկութիւնդ կը քսուի ամպերու թեւերուն ու դուն կը խայտաս կրակէ աշխարհի մը պարփակումներուն վրայ: Քէն ու նախանձ կայ քեզի դէմ ու դաւադիր աշխատանք՝ քու սուրացող ճամբաներուն վրայ. Օձեր ու իժեր կան որ մօտեցեր են քեզի մարմինդ թունաւորելու, դգո՛յշ... Զխարուիս ոչ աջէ ու չներես ոչ ձախ: Փառքի ու տանջանքի ճամբաներէն անցեր ես ու նոր օրերու վերելքի ալացումովդ կ'երթաս դէպի յաղթանակ:

Ճակատիդ վրայ արեւի գեղեցկութիւն կայ ու սրտիդ խորը՝ ամեհի մռունչ: Անսասան ես դուն ու պիտի մնաս այդպէս՝ որովհետեւ քու մարմինդ կազմուած է Հայոց աշխարհի քարերէն ու վժվժացող հովերէն: Դուն աստուածատուր պարգեւն ես Հայութեան ու կը մնաս փառքի ու պաշտումի հայակապ տաճար:

Շատեր ուզեցին արատաւորել քեզ ու քու հզօր ձայնովդ փորձեցին «հայրենիք» երգել, բայց չյաջողեցան: Գորտերը չեն կրնար սլանալ արծիւներուն պէս, երբ զարշահոտ ճահիճը կայ...

Դուն միակն ես որ կը թռիս ամպերու տակէն ու սրատես աչքերովդ կ'որոնես հետքը թշնամիին:

Քու խոհուն աչքերդ իմաստութեան աղբիւրներ են եւ ատոր համար ալ դուն քու բոլոր քայլերուդ տուած ես իմաստ, դուն չես չարժիր առանց իմաստի, ու քու նետած հարուածներդ հարուածներ են իմաստութեան: Դուն առեղծիչ ու հզօր ուժ մըն ես, առանց Արարչին

Բայց հիմա՝ շատեր չեն ուզեր ճանչնալ քու կարողութիւնդ ու հեգնօրէն կը բամբասեն քեզ: Անոնք ասպետներն են բանսարկութեան ու անկարող քու թռիչքներուդ ու խոյանքներուդ՝ դարձեր են չատախօս, փոզցներու մէջ գաղափարի մաքրութիւններ կը փնտռեն ու քու անունիդ նետուած գռեհկութիւններով փողոցի ամբոխ կը կերակրեն...

Եղի՛ր կրակէ պարիսպներուն վրայ՝ առանց վար նայելու, վասնզի բարոտներէն շատերը կան որ երեսդ տեսնելու կարօտ ունին

Ցաղթ հասակիդ ծուռ նայողներ կան այս օրերուն, չըլլա՛յ որ ներես, որովհետեւ երբ դուն ներես՝ անոնք աւելի համարձակութիւն կ'առնեն ու սողալով պիտի խածնեն դարչապարդ:

Քու ձայնիդ մէջ ցեղին ձայնը կայ որ հին – հին օրերուն կտակուած է քեզի, դգո՛յշ՝ որպէսզի այդ ձայնը չմարի ու հայ ցեղը չզառնայ անձայն:

Սերունդներուն անէծքը չպիտի ընդունիս դուն, որովհետեւ երբ դեռ պատանի էիր, դարերու ճամբան շարունակելու ուխտը ստորագրեցիր: Տես, ահա խամաճիկներու եւ երկչոտներու «մխացեալ» ամբոխը կը դառնայ չուրջդ զգետնելու քեզ: Արթուն կեցիր, ու հին օրերու խիզախութեամբդ նայէ անոնց գաճաճ հասակներուն ու պչրած աչուըներուն՝ առանց տատանումի եւ մանաւանդ առանց ներումի՝ հարուածդ չնչակէ գարնելու: Այս պայքարին մէջ փառք ու յաղթանակ չկայ, բայց քու կանգնած ճամբաներուդ վրայ պէտք չէ որ երեւան օձեր ու իժեր: Դուն արդարութիւն ես ու քու անցած բոլոր անցքերուդ վրայ՝ խաղաղութիւն պէտք է տիրէ:

Ողջո՜յն քեզի, Թռչող ու Թաւալող տղայ, սիրտս կ'ուռի ու երակներուս մէջ փայփայող արիւնը կը խայտայ՝ երբ կը լսեմ քու անունիդ հիւսուած հէքեաթները հերոսական:

Դուն կը խաղա՛ս արեւին ու երկնքին հետ տղու մը պէս հեզ ու միամիտ, բայց քու խորհուրդներուդ աղբիւրը չեմ գիտեր ինչու դեռ անծանօթ կը մնայ ինծի:

Երազիս մէջ քու սուրացող թեւերուդ դղայ, ո՛վ մաքրութեան հզօր գաչն, ու այսօր կ'ողջունեմ քեզ յաղթանակի եւ երազանքներու ճամբուդ վրայ

Դու արեւ ու երկինք ես, ամպոտ օրերուն՝ շանթ ու փոթորիկ, ծովերու մռունչ, եւ սարերու քամի.

Ողջո՜յն քե՛զի,
Քու արեւիդ,
Քու փառքիդ,
Օրերուդ՝ անցած,
Օրերուդ՝ գալիք
Ողջո՜յն քեզի:

Թ. ՀԵՐՈՍԵԱՆ

Դու իմ դիմացէմ
Կանգնած էիր մեղմ.
Հայեացքդ տրտում
Լիքը զգացում:
Նա բերում իմ յուշ
Անցեալը անուշ.
Վերջին յիշատակ
Այս երկնքի տակ:
Հեռացար դու հեզ,
Հրեշտակի պէս.
Քո այդ դամբարան,
Դրախտ է հանգստեան:
Այնտեղ են բոլոր
Յուշեր երկրաւոր,
Խորհուրդ ամենայն
Երկնից սրբազան:

Երկնքում աստղե՛ր
Խաղաղիկ գիշե՛ր:

ԺՈՒԿՈՎՍԿԻ
Թարգ. ԱՐՍԷՆ ԿՐԱՍԻԼՆԻԿԵԱՆ

ԳԱՐՆԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՑԱՌԱՋ»ը

ԽՕՍՔ ԱՌ ՊԱՑՐԸՆ

—·—

Ըզգացի Պա՛յրըն, թէ մարդկութիւնն այս բունոտ եւ յիմար,
Զունի ո՛չ մէկ գութ եւ անսեթեւեթ ո՛չ մէկ բարութիւն.
Թէ աշխարհն է սին, թէ լոյսն է խաւար, թէ կեանքն է անհուն՝
Տառապանք ծնա՛ծ կանչ, որ կայ ու կ'ապրի մեր ցաւին համար:

Ամբոխն՝ որ երբեմն իմ ըմբոստ հոգին սիրեց կաթոգին,
Ամբոխն՝ որուն հետ ես տենչացի միշտ իմ ողբը բաժնել,
Արդ կը ճայի ինծ եւ վրտարանդի մենութեանս անել՝
Ակնարկով մ'որուն ծոցին մէջ կ'եռայ սարսո՛ւռ օձին:

Մինակ եմ հիմա, ժայռոտ վայրերու ժայռո՛տ թիկունքին,
Զունիմ հիշտանքի ո՛չ մէկ կարկաչող երկնային աղբիւր,
Եւ ո՛չ ալ սիրած կոյսիս քնքշենի համբոյրները բիւր:

Զրկայ ո՛չ մէկ սէր, բայց լոկ կը մրնայ անդո՛ւ մալեզին,
Անյուսութեան եւ խոր չարչարանքի հրդե՛հ ենթերուն,
Որոնց մէջ կ'ապրի սիրտ մ'որ դեռ երէկ յոյսո՜վ էր լեցուն:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

ԽՈՐՀՐԴԱՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԽՕՍՔ ՎԱՌՄԱՆ ՕՒ ՀԻԱՑՔԻ

Բերքառատ աշունը խշշում է, ո՛, կրկին
Խանդավառ սրտերը ծափում են, ո՛, կրկին.
Նուաճած բերդերից յաղթերգն եմ ունկնդրում —
Ցոյցերիս լարերը զնգում են, ո՛, կրկին

Ակնեծամ այգիի պէս պայծա՛ռ է երգը քո,
Խաղողի հիւթի պէս անո՛յշ է երգը քո.
Անո՛ւմ ես, անո՛ւմ ես, երկիր պատանի —
Զրվէժի թափի պէս յախո՛ւռն երգը քո...

Ալիսնից ուռչո՜ւմ է, ո՛, հողը քո ձեռին,
Լարումից՝ յորդո՜ւմ է, ո՛, հանքը քո ձեռին.
Խոյուղը փորո՜ւմ է, փորո՜ւմ է ինչ որ տեղ —
Դրոհից՝ ծփում է դրօշը քո ձեռին...

Ծղրիդի կանչի հետ՝ չչակներ են ծնւում,
Սահանքող գետի տեղ՝ արեւնե՛ր են ծնւում.
Պողպատէ սերունդը ելնո՜ւմ է հեւաչունչ —
Զառամած հիւղի տեղ՝ պալատնե՛ր են ծնւում...

Տարերքի խոյա՜նք է վերելքն իմ երկրի,
ԵՐԿԱԹԷ ՀՈՂԵ՜Ղ է վերելքն իմ երկրի,
Անուժ ու չնչի՜ն են պատնէշները բոլոր —
Զրահաւոր գնա՜ցք է վերելքն իմ երկրի

Բերքառատ աշունը խշշո՜ւմ է, ո՛, կրկին,
Խանդավառ սրտերը ծափո՜ւմ են, ո՛, կրկին,
Նուաճած բերդերից յաղթերգն եմ ունկնդրում —
Ցոյցերիս լարերը զնգո՜ւմ են, ո՛, կրկին

Ն. ԴԱԼՃԵԱՆ

ԼՈՒՍՆԿԱՅԻՆ ՀԵՏ

ooooo

Լուսի՛ն, դուն անհունապէս հեռաւո՛ր երազ. դո՛ւն փառքն ու պսակը, գիշերուան մութ խաւարի. որ այնքա՛ն սիրտեր, այնքա՛ն անհրազ խորհրդներ կ'ոգեւորես, յանո՛ւն յոյսիդ մշտացա՛թ:

Լուսի՛ն, դուն անհասանելի եթերական քա՛հ:Ի՛մ պանդուխտի շրթունքներս, հայրենիքի կարօտէն, անկարմօր մը ծիծերուն պէս ցամքե՛ր են...

Լուսի՛ն, պատուէր մը ունիմ պանդուխտի.

Հայրենիքին համար աւերակ ու խոցոտուած, որուն՝ կարմիր հողին վրայ դեռ ի՛մ ցեղիս արիւնը կայ...

Գիտե՛մ, իմ օտարական ձայնս՝ խեղդուա՛ծ, այս հեռաւո՛ր, անհաղորդ ափերէն՝ քեզի անուշ չպիտի գայ. բա՛յց երկու բառս, հայրենակո՛տ, հրաշունչ, ներէ որ քեզի ըսեմ:

Գիտե՛մ, տիւ եւ գիշեր, մշտաբթուն զինուորի մը պէս, սեւ ամպերը հովշտելով, համայն տիեզերքին կը հսկես. այս գիշեր իսկ, չփոթախառ մանուկի մը հապճեպումով, կարծես նամբաղ փախեցիր...

Դէպի աշխա՛րհը Հայոց.

— Ըսէ՛, լուսի՛ն, սխալեցա՞յ արդեօք:

Գիտե՞ս, մեր աշխարհը մախրացա... չնաշխարհիկ գերեզմաննոց դարձաւ, չնորհիւ ցեղի մը բարբարո՛ս, որուն կարմիր մահիկին վրայ դեռ քու կիսալուսինդ կ'երեւայ...

Լուսի՛ն, տեսնե՛ր կուզան ու կ'անցնին. մեր աշխարհի անեղագոռ զանգակներու ղօղանջը չլսուիր քաղցրաձա՛յն, չկայ ժողովուրդը բարեպաշտ որ ձիւն – ձմեռ օրերուն յունական գիշերներով, դէպի սուրբ տաճարը կ'աղօթէր...

Ներէ՛ ինծի, տարագրիս անզօր, որ նորէն գրիչս կարմիր արիւն կը փսխէ: Զի պանդուխտ եմ, վիրաւոր, միայն բաղձանքս է, որ ըսես հայրենիքիս հեռաւոր,— թէ իր զաւակները տարագիր Նոր Տարուան սեմին վրայ ... Կարմի՛ր ջարդը կը ... յիշե՜ն...:

Ս. ԸՆՏՐԻԿԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԻՐՔԵՐԸ.

''ՅԱՐԱԼԷԶՆԵՐՈՒՆ ԴԱՒԱՃԱՆՈՒԹԻՒՆԸ,,

(ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ)

Ըսուած է,— մեռելներ կան զոր անգամ մըն ալ սպնել է մեռցնել: Թոյլ տուէք ուրեմն թէ ընդհակառակն ապրելու կոչուած գործեր ալ կան, զորս անհրաժեշտ է յաճախ դուրս քաշել մոռացութենէ, ուշադրութեան յանձնել, նոյն իսկ պարտադրել.

Այս կարգէն կը նկատեմ Շահան Շահնուրի անդրանիկ գործը, «ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ»ն: (Նախապէս իբրեւ թերթօն տպուած «Յառաջի մէջ).

Ընդունինք որ Շահնուրի այդ վէպը գրական երեւոյթ մըն էր, իրողութիւն մը՝ որ քարի մը նման ինկաւ մեր կայուն ջուրերուն մէջ: Բնականաբար ընթերցողներ եւ գատողներ համակարծիք չգտնուեցան այդ գրքին շուրջ, ոճի, կլացումի յանդգնութիւնները չմորեցուցին շատեր, բայց ինչ որ թերութիւն կը նկատուէր, առաւելութիւն մը չէ՞ր արդեօք. Արուեստի դետնին վրայ շեղումները, կամաւոր խարխափումները չե՞ն որ կ'առաջնորդեն նոր ճամբաներու...

Այո, «Նահանջը առանց Երգի» վէպը կուգար իր ժամուն: Անիկա ժամանակի նշան մըն էր. այսինքն հակազդեցութիւն մը մեր գրական ճաշակին ու նախապաշարումներուն դէմ. կուգար ցնցելու մեր ակադեմական կրթութիւնը եւ մեր կոյր հաւատքը՝ կաղապարներու, բանաձեւերու, կուռք արժէններու հանդէպ:

Եթէ մենք ալ ունենայինք Կոնքուռեան Ակադեմի մը, անպայման տարուան պսակը պիտի ըլլար Շահնուր. եթէ իսկապէս հայ գրական մնայուն շարժում մը գոյութիւն ունենար — որու մասին վերապահ եմ — Շահնուրի գործը չպիտի ուշանար իր խաղին ձգելու ակօս մը, աղդեցութիւն մը:

Այդպէս է ահա որ կը թարմանայ գրականութիւնը,— հակահարուածներով, փախուստով ու որոնումով:

^

Վստահ եմ, Շահնուրի վերջին գիրքը «Յարալէզներու Դաւաճանութիւնը» աւելի եւս պիտի ամրապնդէ իր մասին կազմուած համարումը:

Անկասկած, գիրքը գնահատողներուն, գերագնահատողներու կողքին, չպիտի պակսին նաեւ քամահրողներ: Ցասկանչական գործերու տրուած է մարդիկ խրամէ բաժնելու, խրամէ հեռացնելու անխուսափելի կոչումը. բայց կ'ենթադրեմ թէ հակառակայ կարծիքները պիտի համաձայնին կէտի մը շուրջ.— Շահնուրի ինքնատպութիւնը:

Արդարեւ, Շահնուր կարդալ՝ կը նշանակէ դրեթէ մտնել գրական ինքնուրոյն մթնոլորտէ մը ներս. կը չընչենք ուինքը տարբեր հովի մը նման, որուն վարժուած չէ մեր անդունքը, բնական, ծանօթ պտուղի մը նման փոխանակ գգուելու մեր քիմքը, պահ մը չփոթութեան, նոյնիսկ խորշանքի կը մատնէ զայն, իբրեւ նորելուկ, տարօրինակ պտուղ: Հարկ է մտերմանալ, վերահաչակել այդ գրականութիւնը, մեր ճաշակը վարժեցնելու համար անոր թաքուն, ինքնուրոյն հրապոյրներուն: Այս, մեր ժամանակակից բոլոր գրողներու չարքէն Շահնուր կը տարբերուի իր ինքնայատուկ խառնուածքով:

Եւ ահաւասիկ, վերջ ի վերջոյ այդ է չափանը, ինքնատպութիւն, այսինքն տպաւորելու, խորհելու ու արտայայտելու նոր եղանակ մը, որ որչափ կարելի է հեռանայ մեր զգալու եւ ըսելու ընթացիկ, վաղնջական ձեւերէն, ինքնատպութիւն, այսինքն մեր շրջապատը, եւ իրերը, եւ մարդիկ ըմբռնելու եւ վերամշակելու անտիպ սրուեստ մը, որ կրկնուած ըլլալու տպաւորութիւնը չտայ մեզի:

Որովհետեւ, ափսո՜ս, անկարելի է նոր նիւթ ու նոր մտածում ստեղծել, արուեստը սպառած է ամէն նիւթ գաղափարները չարչրկուած են դարերով, չէ՞ որ աշխարհն ալ սահմանափակ է արդէն, մեր շուրջը կեանքը կը խոնարհէ ինքզինքը անկատար ժամանակներու վրայ, ու մարդիկ նոյն խամաճիկներն են, երբեմն ենթակայ, երբեմն լրացուցիչ, քիչ անգամ բացասական, անհնարին է հինգերորդ լար մը աւելցնել ջութակին վրայ, ոչ ալ ձախացնել ծիածանը:

Գրական համաշխարհիկ ջրհեղեղը ողողած է մեր ուղեղը, գաղափարներու տեղատարափին, բառերու թոհուբոհին մէջ ոչ հրաշք կը սպասենք, ոչ ալ յայտնութիւն, բայց գրողը, արուեստագէտը եթէ անկարող է նոր աշխարհներ յայտնելու, գէթ պարտաւոր է հին աշխարհը, մեր աշխարհը ինքնորէն, եռակնօրէն արտայայտելու, այսինքն զայն գծելու իր սեփական լոյսին տակ, չէ՞ որ լոյսի խաղերն են որ իրերուն կուտան այնքան յարափոփոխ ու աննման երեւոյթներ:

Արդ, Շահնուր հեղինակ մըն է որուն չի պակսիր իր ինքնուրոյն լոյսը, իր խառնուածքը: Ու աւելցնենք նաեւ, իր ինքնատպութիւնը անպարտութիւն մը չէ երբեք, այսինքն չի շահագործեր կեղծ եւ քաշքշուք միջոցներ, փնտռուած truquelեր, այլ արդիւնքն է որոշ զգայնութեան մը, որոշ մտայնութեան մը, որոնց արմատները թաղուած են ի հարկէ բնախօսահոգեբանական խորքի մը մէջ, ուր ներելի չէ միշտ թեւակոխել:

X

Բայց եթէ գիւբին է զգալ հեղինակի մը ինքնատպութիւնը, հեշտ չէ վերլուծել այդ ինքնատպութեան տարրերը՝

Շահնուրի պարագային ալ ընթերցողը կը մատնուի նոյն շփոթութեան. ի՞նչն է արդարեւ որ իր յղացումը, իր ոճը, իր արուեստը կ'ընդգծէ եւ կը տարորոշէ:

Ինծ կը թուի — ընթերցողի համեստ կարծիք պարզապէս — թէ Շահնուր կը սիրէ կենալ ու մեկնիլ միշտ գրողներու հակառակայ կէտերէ, անիկա կ'ընտրէ այն նիւթերը, որ ամէնէն նուաղ – գրական, ամէնէն անչահեկան կը նկատուին գրողներու կողմէ, անիկա նիւթերը կը մշակէ բուն իսկ իրենց այն կողմէն, որ իբրեւ անարժան պիտի անտեսուէին ուրիշ գրողներու կողմէ, վերջապէս, եթէ կարելի է ըսել, մարդիկ եւ իրերը կը դիտէ իրենց ամէնէն առօրեայ, արձակուն, ոչ գրական կողմէն... Այսպէս, օրինակ, անիկա զեմքի մը նկարագրութիւնը պիտի ընէր, սկսելով փառաւոր ակռայէ մը, փողոցի մը պատկերը կուտայ, ցուցնելով նախ տղը եւ թերեքը, կը կենդանացնէ կին մը, անոր յետոյքին վրայ փակցնելով ադաղոտ պոչ մը...

Բայց ուշադրութիւն, մեկնակէտ մըն է սակայն. Շահնուրի արուեստը

«ՑԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԵՐԱԽԱՆԵՐԸ

(ՍԼՈՎԵՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ)

oooo

ԽՄԲ.— Հետեւեալ պատմուածքին հեղինակն է Իվան Ցանքար, Սլովե-նիոյ երիտասարդ գրողներէն մէկը որ ծանօթ է իր թատերգութիւններով ու նորավէպերով: Իր առաջին հատորը՝ «Երազային Տեսիլքներ» հրատարակուեցաւ 1917ին: Մեռած է 1919ին:

Ամէն գիշեր երախաները, անկողին մտնելէ առաջ կը չատախօսէին: Հաւաքուած լայնանիստ թոնիրին չուրջը, անոնք իրարու կը պատմէին ինչ որ կ'անցնէր իրենց մտքէն: Իրիկուան աղօտ լոյսը պատուհանէն երագկոտ նայուածքով կը դիտէր սենեակը որուն անուներ մէջ մնացած անկիւնները գաղտնաբար կը պահէին երախաներուն տարօրինակ հէքեաթները:

Երախաները իրարու կը պատմէին ինչ որ կ'անցնէր իրենց մտքէն: Բայց անոնց մտքէն կ'անցնէին միայն երջանիկ պատմութիւններ, արեւոտ ու տաքուկ հէքեաթներ որոնց մէջ կար՝ ե՛ւ սէր, ե՛ւ յոյս: Ապագան ուրախ տօն մըն էր անոնց համար: Անոնք չէին գիտեր թէ Մեծ Պահք կար Ծնունդէն մինչեւ Զատիկ: Անդին, ծաղկազարդ վարագոյրին ետեւը, կեանքը կը չողար անվախճան լոյսերուն մէջ: Թառեր կ'արտասանէին անոնք, բայց չէին հասկնար անոնց իմաստը, իրենց հէքեաթը սկիզբ չունէր, ձեւ չունէր, վախճան չունէր: Երբեմն չորսը միասին կը խօսէին, բայց չէին շուարեր, անոնց նայուածքը կը սեւեռէր դէպի երկնային հրաշագեղ լոյսը, ուր ամէն բառ յստակ էր ու ճշմարիտ, ամէն պատմութիւն՝ վճիտ ու կենսունակ եւ ամէն հէքեաթ՝ փառաւոր ու յաղթական:

Այնքան իրարու կը նմանէին այդ երախաները որ աղօտ կիսաստուերին մէջէն կարելի չէր զանազանել չորս տարեկան Թոնչէքը, տասը տարեկան Լոյզքայէն որ ամէնէն մեծն էր: Նիհար էր անոնց դէմքը բայց ունէին լայն ու խոշոր աչքեր:

Այդ իրիկուն անծանօթ տեղէ մը, անծանօթ բան մը յանկարծօրէն իջաւ անոնց երկնային լոյսին վրայ եւ անգթօրէն հարուածեց անոնց տոներն ու հէքեաթները:

Թղթարերը լուր էր բերած թէ հայրիկը «ինկեր էր» իտալական հողին վրայ: Անծանօթ, բոլորովին նոր, տարօրինակ ու անհասկնալի էր այդ բառը երախաներուն համար, բան մըն էր անիկա որ ահաւասիկ կը ցցուէր իրենց առջեւ, բարձրահասակ ու հըսկայ բան մը որ դէմք չունէր, աչքեր չունէր, բերան չունէր, ոչ մէկուն չէր պատկաներ, ոչ եկեղեցիին առջեւ կամ փողոցին մէջ լեցուած եռուզեռ բազմութեան, ոչ թոնիրը շրջապատող տաքուկ սաւաններուն, ոչ ալ իրենց հէքեաթներուն:

Ուրախութիւն պատճառող բան մը չէր, բայց տխուր ալ չէր, քանի որ կեանքչկար անոր մէջ, աչք չունէր ան, որպէսզի հասկնային թէ ուրկէ կու գար եւ ուր կ'երթար, բերան ալ չունէր որպէսզի բառեր արտասանէր: Երախաներուն միտքը, կարծես հսկայ ու սեւ պատնէշի մը հանդիպած, երկիւղով կանգ առաւ այդ ահաւորյայտնութեան առջեւ ու մնաց անշարժ: Անիկա մօտեցաւ պատնէշին եւ համր ու ծանրակշիռ երեւոյթով նայեցաւ անոր:

— Բայց ե՞րբ պիտի գայ, հարցուց Թոնչէք զարմացած:

— Ի՞նչպէս կրնայ գալ, քանի որ ինկեր է, ըսաւ Լոյզքա բարկութեամբ:

Լռութիւն տիրեց: Անոնք կեցած էին այդ հսկայ, սեւ պատնէշին առջեւ ու չէին գիտեր թէ ինչ կար անոր ետեւը:

—Ես ալ պատերազմի պիտի երթամ, յայտարարեց եօթը տարեկան Մաթիչը, խելացի բան մը ըսած ըլլալու երեւոյթով: Աւելին ըսելու պէտք չըկար:

— Դուն չատ փոքր ես, զգուշացուց չորս տարեկան Թոնչէքը ցած ձայնով:

Մելքա, երախաներուն ամէնէն նիհարն ու հիւանդկախը որ փաթթուած էր մայրիկին չալին մէջ, կամացուկ մը հարցուց.

— Պատերազմը ի՞նչ է. այդ հէքեաթը պատմէ մեզի, Մաթիչ:

Ու Մաթիչ բացատրեց.

— Ահաւասիկ, պատերազմը այսպէս է. մարդիկ դանակներով ու սուրերով իրար կը կտրեն. հրացաններով իրար կը սպաննեն. որքան կտրես, որքան սպաննես, այնքան լաւ է. ու մարդ բան ըսելու իրաւունք չունի, որովհետեւ պատերազմը այդպէս կ'ըլլայ, այդպէս պէտք է ըլլայ...

— Բայց ինչո՞ւ իրար կը սպաննեն, հարցուց Միլքա:

— Թագաւորին համար, ըսաւ Մաթիչ ու բոլորը լռեցին:

Հետուն, իրենց մշուշոտ նայուածքին առջեւ յայտնուեցաւ բան մը որ ուժեղ էր, շողշողուն ու փառայեղ, Անշարժ էին ու հազիւ թէ կը շնչէին, կարծես եկեղեցիին մէջն էին:

Ցետոյ Մաթիչ յանկարծ ամփոփեց իր խորհուրդները ու կարծես իրենց վրայ ճնշող լռութիւնը խզելու համար, ըսաւ.

— Ես ալ պատերազմի պիտի երթամ, թշնամիին գէմ...

— Թշնամին ի՞նչ է, կտո՞չ ունի, հարցուց Միլքա:

— Չարկաւ ունի, ապա թէ ոչ ի՞նչպէս թշնամի կ'ըլլայ, պատասխանեց Թոնչէք լրջօրէն ու գրեթէ բարկացած շեշտով:

Ու հիմա Մաթիչն անգամ չէր գիտեր ճիշդ պատասխանը:

— Ձեմ կարծեր որ... կտոչ ունի, ըսաւ կամացուկ մը:

— Ինչպէ՞ս կրնայ կտոչ ունենալ, մեզի պէս մէկն է, ձայն տուաւ Լոյզքան անհոգութեամբ: Ցետոյ խորհեցաւ իր ըսածին վրայ ու աւելցուց.

— Միայն հոգի չունի...

Թոնչէք սպասեց քիչ մը եւ հարցուց.

— Բայց ի՞նչպէս մարդ պատերազմին մէջ կ'իյնայ. այսպէ՞ս, կռնակի վրա՞յ:

Ու ցոյց տուաւ թէ ինչպէս կ'իյնան:

— Կը մեռցնեն, բացատրեց Մաթիչ:

— Հայրիկը խոստացաւ հրացան մը բերել ինծի:

— Ինչպէ՞ս կրնայ քեզի հրացան բերել, քանի որ ինկեր է, պատասխանեց Լոյզքան կոպտութեամբ

— Ուրեմն զա՞ն ալ սպաննեցին:

— Այո՛:

Ու երախաներուն մանկունակ ու խոշոր աչքերէն վիշտը տարածուեցաւ խաւարին մէջ, դէպի անծանօթ բան մը որ անըմբռնելի էր իրենց սրտին ու մտքին:

Այդ պահուն խրճիթին դրան առջեւ նստած էին մեծ հայրիկն ու մեծ մայրիկը: Արեւուն վերջին շողերը ծառերուն վրայէն կ'անհետէին պարտէզին մէջ: Լուռ էր իրիկունը: Կը լսուէր միայն խեղդուկ հեծեծանք մը որ կու գար մարգէն: Անիկա լացն էր հաւանաբար երախաներուն երիտասարդ մօրը որ գացած էր հեր տալու կենդանիներուն.

Երկու ծերունիները նստած մնացին կորաքամակ, կուչ կուչի իրարու ձեռք բռնած:

Նայեցան վերջալոյսին հատնող ցոլքերուն վշտահար աչքերով, որոնց մէջ արցունք չկար ու չխօսեցան:

Անգլ. թարգ. Փ.

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Խափշիկեան առածներ

ooooo

Je Suis Partout կը հրատարակէ փունջ մը առածներ քաղելով խափշիկներէն.—

1. Եթէ կ'ուզես գաղտնիքներդ պահել, լսէ հովին որ կ'անցնի, բայց երբեք կնոջ:

2. Կնոջ ո՞ւժը,— իր լեզուն.

3. Սուտը ծաղիկ կու տայ, պտուղ չի տար:

4. Վառեակին կարծիքն այն է որ, ուտելիք փչրանք մը գտնելը դիւրին է, հանգիստ ուտելու տեղ մը գտնելն է դժուար:

5. Զխօսի՛նք իր մասին, հիմա կու գայ:

6. Երբ չունին կը կանչես, ձեռքդ ձգէ գաւազանը:

7. Ուղտը մատով ցոյց չեն տար:

8. Հըմ, հըմ, հըմ ընելը մտածում մը արտայայտել չի նշանակեր երբեք:

9. Ճանճը չի կրնար ծռել եղէգը՝ թառելով վրան:

10. Եթէ կը սիրես շունը, պէտք է որ հանդուրժես անոր լուերուն:

Եւ այժմ քանի մը հանելուկներ խափշիկեան.—

1. Ո՞ր առուակն է, որ ոչ խիճ ունի, ոչ ալ աւազ.— Արցունքները:

2. Ի՞նչն է որ քանի կը պարէ, այնքան կ'ուռի փորը.— Իլիկը:

3. Ո՞վ կրնայ աջ նայիլ, ձախ նայիլ, բայց չի կրնար երբեք տեսնել իր քովինը.— Ականջը:

Համբոյրն ի՞նչ է

Paris Médical, այս հարցումին առթ, կը հրատարակէ կարգ մը պատասխաններ, զորս տուած են ամերիկացի երիտասարդներ:

Ի՞նչ է համբոյրը.—

1. Սիրոյ ծառին ամէնէն քաղցր պտուղն է ան: Որքան քաղես, այնքան լաւ պտուղ կու տայ:

2. Բան մը որ ոչ մէկ արժէք կը ներկայացնէ մէկ հոգիի համար, բայց կը գինովցնէ երբ երկու հոգի են:

3. Մանուկին իրաւունքն է ան, սիրահարներուն առանձնաշնորհը, ծերունիներուն օրհնութիւնը, փարիսեցիութեան դիմակը:

4. Ինչ որ կարելի է տալ առանց առնելու, կամ կարելի առնել առանց տալու:

5. Ամենաքաղցր ձայնը, որ կը փախչի շրթներէն, եւ այս նոյնն է բոլոր լեզուներուն մէջ:

6. Շրթներու սրտաւէ, որ կը յաջորդէ աչքերու փայլակին.

7. Անուշ մը, որ կը վառէ սիրոյ բոցը

8. Խաղաղութեան դրօշը, որ կը պարզուի ամուսնական կռիւներէ վերջ

9. Մեղքին նախերգանքը:

10. Հարցական նշան մը սիրոյ գրականութեան մէջ:

11. Բաղցր անուշ մը, որ կը յագեցնէ սրտին անօթութիւնը.

Այս առթիւ, կը յիշեցնենք սա մէկ տողը Սիրանօ տը Պերժըրաքէն.—

Վարդագոյն կէտ մը, որ կը դրուի (Ֆրանսերէն) սիրել բային i տառին վրայ:

Réagir

»»». «««

Մեզի գրկուած յայտարարութենէ մը կը տեղեկանանք, որ մօտ օրէն Փարիզի մէջ լոյս կը տեսնէ ամսաթերթ մը, որ նուիրուած պիտի ըլլայ «մարդկային մշակոյթ»ին: Տնօրէնն է տոքթ. Վիքթոր Փօչէ, խմբագրապետը՝ Ֆրետերիք Սէօէ: Այս պարբերականը միաժամանակ պիտի հրատարակուի Ֆրանսերէն, անգլերէն եւ սպաներէն: Առաջին թիւը կ'երեւի 25 յունուարին

Ահա թէ ինչպէս կը բացատրէ իր նպատակը Reagirի խմբագրութիւնը —

Հիմնելով Reagir պարբերականը, մեր նպատակն է նպաստել սփոփելու եւ զօրացնելու մարդը, այս խուժէալ շրջաններուն, երբ բարոյական զգացումը կը տկարանայ հետզհետէ, մտաւորական կարողութիւնները կը նուազին օր ըստ օրէ, ապրելու իրաւունքը կը կորսնցնէ իր ուժը: «Մենք, կ'ըսէ խմբագրութիւնը, կը կարծենք թէ առեն է այլեւս հակազդելու (réagir) ընդդէմ ապիրատութեան, բարոյազրկման, եսապաշտութեան, եւ վերահաստատելու մարդկային վեհութիւնը»: Ցարգել մարդը, որ զարգանայ ներդաշնակութեամբ իմացական, բարոյական եւ ֆիզիքական ապարէզներու մէջ: Պաշտպանել մարդը, իր ցեղային եւ աւանդական իրաւունքներուն մէջ:

Ուրեմն, Réagir պիտի աշխատի բարելաւել մարդկային ֆիզիքական եւ բարոյական առողջութիւնը,— կազմել տոկուն մարմին, պայծառ հոգի: Վերջապէս, չնորհիւ մարմնակրթութեան՝ կերտել առնական նկարագիր, իրական եւ ներգործական մարդիկ

Ֆրանց Վէրֆէլ կը խօսի

ooooo

«1934» պարբերականին մէջ Սիւզան Քլօզէ կը հրատարակէ տեսակցութիւն մը Ֆրանց Վէրֆէլի հետ: Նախ քանի մը խօսքով կը ներկայացնէ Մուսա լեռան քառասուն օրերը վէպին հեղինակը, որ տուած է նաեւ Պարպաբայի փոքր քաղքենիին մահը, Նաբոլէի բոյրերն ու եղբայրները վէպը, ինչպէս նաեւ շարք մը նորավէպեր ու թատերգութիւններ

Ֆրանց Վէրֆէլ, իր առաջին գործերուն մէջ, կը սիրէր Փրակեան առնել իբրեւ խարսխ: Եւ այսպէս գեղեցիկ նկարագրութիւններ տուած է իր ծննդավայրէն: Այս գործերով Վէրֆէլի տաղանդը պարզացաւ եւ խորացաւ: Ու ժամանակէ մը ի վեր սկսած է գրել աւելի մեծ նիւթերու մասին, տարածուիլ աւելի լայն հորիզոններու վրայ: Մուսա լեռան քառասուն օրերը ընաւ չի նմանիր այն միւս գործերուն զորս գրած է մեծ գրագէտը:

— 1929ին, կ'ըսէ Ֆրանց Վէրֆէլ, երբ Սուրիա այցելեցի, յղացայ այս նոր վէպիս ծրագիրը: Պարտեցայ չուկաները, զարգի արհեստանոցները, ուշադրութիւնս գրաւեց հայ մանուկներու թշուառութիւնը: Մինչեւ այդ օրը, ինծի անծանօթ կը մնար հայկական ողբերգութիւնը, որուն եղեռնական դրուագները մեզի համնելէ առաջ գրաքննութեան կ'ենթարկուէին: Այդտեղ էր միայն, որ իմացայ 1915ի տրամին ամբողջ եղերականութիւնը: Էնվէրի եւ Թալէաթի փաշաներու իշխանութեան ժամանակ, հազարաւոր Հայեր աքսորուեցան դէպի անապատները, ուր ահաւոր տառապանքներու մէջ մահուան յանձնուեցան: Անօթութենէ կիսամեռ մանուկներ, հաւաքուեցան անապատներու մէջէն: Լսելով այս պատմութիւնները, խոր յուզում մը կրեցի, որ ամսալ չմնաց: Ուզեցի յիշատակարան մը կանգնել այն անծանօթ հերոսներուն համար, որոնք անձնական քաջութեամբ մը փորձեցին պաշտպանել իրենց գոյութիւնը, ցեղը հաւատքը: Ջուզեցի գրել հոգեբանական վէպ մը,— առջեւս ունէի գիւղացներգութիւն մը, զոր կ'ուզէի ներկայացնել ամենայն ատրկայականութեամբ, խղճմտանքով եւ ներհայեցողութեամբ, որ յատուկ են պատմագրին ու քերթողին: Ուզեցի տալ գիրք մը որ ըլլայ ուժեղ եւ իրական եւ վերակենդանացնէ հերոսներուն դէմքը. Դժուար աշխատանք, որովհետեւ նըման գործ մը չպիտի համապատասխանէր արդի գրականութեան ձգտումներուն: Այսուհանդերձ նիւթը չատ կը յուզէր զիս եւ գործի լծուեցայ:

Ալեքսանդրէթի շուրջը եօթը գիւղեր հրաման ստացան աքսորի: Այս գիւղերէն մէկուն մէջ կ'ապրէր մարդ մը, ծագումով Հայ, մշակոյթով Ֆրանսացի, որ կ'որոշէ կազմակերպել ինքնապաշտպանութիւն մը: Գիւղերու բնակչութիւնը լեռ կը հանէ եւ Մուսա լերան վրայ 40 օր կը կռուին բացարձակ եւ յուսահատական դիմադրութեամբ մը: Կը փրկուին հրաշքով մը, — Ֆրանսական զրահաւոր մը զանոնք կ'ազատէ.

Դիւցազներգութիւնը հիմնուած է տարբեր տարբեր փլաններու վրայ: Նախ դէպքը: Երկրորդ, փիլսոփայական եւ ընդհանուր տեսակէտներ: Պատմութիւնը կը կրկնէ դէպքերը: Մահուան դատապարտուած մարդկութիւնը վերջին պահուն կը փրկուի չնորհիւ հրաշքի մը: Երրորդ, քաղաքական գետին, ժողովուրդներու համերաշխութեան յաւիտենական հարցը: Գաբրիէլ Բագրատեանի նկարագրին ուսումնասիրութիւնը կը կազմէ չորրորդ փլանը: Իր կրթութեամբ Ֆրանսացած այս Հայը, փիլիսոփայ եւ ուժեղ իմացականութիւն, չի կրնար անզգայ մնալ իր ժողովուրդին դժբախտութիւններուն դէմ: Ցեղը իր մէջ աւելի հզօր է քան մշակոյթը:

Կրօնական հարցը մեծ կարեւորութիւն ունի այս վէպիս մէջ: Կրօնական փլանը կը խառնուի եւ կը չփոթուի վէպին քաղաքական փլանին հետ:

Ու հարցը կը կրկնուի անգամ մը եւս,— ի՞նչպէս լուծել այն վէճերը, որ կը բաժնեն ժողովուրդները իրարմէ: Անհրաժեշտ է հզօր իշխանութիւն մը, միջազգայնական, մեծ պետութիւն մը, Աստուծոյ պետութիւնը, որ ստեղծէ աստուածպետական աշխարհ մը»:

Մտքի հարցը

Նոր սերունդին զգայնութեան հարցը չատ կը զբաղեցնէ ընկերաբաններն ու հոգեբանները, եւ վերջապէս երկրի վարիչները: Կը չարունակենք եւ կու տանք քանի մը պատասխաններ եւս, որ կը հրատարակէ Ֆրանսերէն թերթ մը իր հարցարանի բաժնին մէջ:

Արուեստագիտուհի մը, Սիմոն Ժըրովեստ, կը պատասխանէ.—

Ի՞նչ ըսեմ, դեռ չատ քիչ փորձառութիւն ունիմ սիրոյ մէջ: Այսուհանդերձ չեմ մտածեր թէ արդի սերունդը սիրտ չունի: Ճիշդ է որ չատ կը մտածենք այսօրուան եւ վաղուան մեր ապրուստին մասին, որպէսզի, սակայն, լաւ վայելենք եւքը սէրը:

Մարգիկ Փէլիսիէ կը պատասխանէ.—

Փարուեններու օրերէն ի վեր կը կրկնուի թէ նոր սերունդը սիրտ չունի: Ծերուկները միշտ այդպէս կը մտածեն երիտասարդութեան մասին: Երբ մենք ալ տարիք առնենք՝ մենք ալ պիտի ըսենք այդպէս: Ո՛չ, նոր սերունդը զգայուն է, ճիշդ է որ քիչ մը աւելի մարզական քան հին սերունդը

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Ցանախ գրած ենք թէ ի՛նչ գործեր կը պատրաստուին եւ կը ներկայացուին Հայաստանի մէջ իբրեւ չարժանկար: Գրական թերթի վերջին թիւէն առնելով, կու տանք հետեւեալ տեղեկութիւնները

Այս տարի պիտի ներկայացուին.

1. Պէպօ, Սունդուկեանի գործը, խօսուն, բեմավարն է Ա. Բեկնազարեան.

2. Առանց հայրենիքի, հեղինակ Ջախիրեան, բեմավար՝ Ա. Դանիէլեան, առնուած՝ Ցունաստանէն գաղթած աշխատաւորներու կեանքէն:

3. Ոգեւորութիւն Ալագեազի վրայ, հեղինակ՝ Ա. Բակունց, բեմադրութիւնը՝ Բարխուդարեանի, նիւթը առնուած կամունիստ երիտասարդներու գիտական աշխատանքներէն:

4. 60րդ հորիզոնում, հեղինակ՝ Ալլազեան, բեմադրութիւն՝ Զ. Ժամհարեանի, նիւթը առնուած՝ պղինձի հանքերէն, պարսիկ բանուորներու կեանքէն:

5. Բարձրագոյն չափը, հեղինակ՝ Նայիրի Զարեան եւ Կարէն Բոչեաննոնի, բեմադրութիւն Ա. Մարտիրոսեանի, նիւթը առնուած հասարակական վերադաստիարակութեան կեանքէն:

6. Առանց վրիպումի, հեղինակ՝ Զուրար, բեմադրութիւն՝ Ա. Դանիէլեանի, նիւթը առնուած՝ արհեստաւոր աշխատանքներէն արտերու մէջ:

7. Գարնանային հեղեղում, հեղինակ՝ Ջախիրեան, նիւթը առնուած՝ Սեւան — Զանգի գծին ելեկտրակայաններու չինութենէն:

8. Երկու խիկ, հեղինակ՝ Գուրգէն Մահարի, նիւթը առնուած՝ որբերու աշխատանքէն Լէնինականի մէջ

ՄԵՐ ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԸ

Մեզի կը գրեն թէ Գ. Գուրգէն Սանփանեան յաջողութեամբ աւարտելէ յետոյ Ecole Violet d'Electricitéն, կը մտնէ Ecole d'Electricité de Sèvreի քննութեանց: 250 երիտասարդներու մէջէն կը յաջողին միայն 45 հոգի, որոնց կարգին՝ հայ երիտասարդը եղած է առաջիններէն: Գ. Գուրգէն Սանփանեան այժմ կ'ուսանի Ecole Supérieure d'Electricitéի մէջ:

բոլոր այդ հասարակ, խեղճ ու ըն — թացիկ մանրամասնութիւններու զուգնաւորումով ստորերկրաբար կամ յեղակարծօրէն մեզ կը կեցնէ կեանքին առջեւ. կը մոռցուի գիրքը անմիջապէս.տուաւ մը և մենք մեզկրկնենք այլուր. միջավայր, տիպարներ, բառեր ու չարժումներ, մտածումներ խակ կը կենդանանան իրենց առօրեայ ու հարազատ մերկութեամբ. գրեթէ անոնք կ'իյնան մեր զգայարանքներուն տակ. կարդալէ աւելի վերապրելու տպաւորութիւնը կ'ունենանք

Հեշտ չէ սակայն գրական այս եղանակը, անիկա կ'ենթադրէ հեղինակի մօտ կեանքի հոտառութիւն, (ինչ որ կը պակսի չատ գրողներու որոնք տարուած են կեանքը գիտելու գրքերու մէջէն), անիկա կ'ենթադրէ նաեւ սէր, հետաքրքրութիւն պարզ, տափակ կարծուած տիպարներու հանդէպ, դիտողութիւններու ճշգրիտ պաչար, եւ միանգամայն երգիծական ջիղ, քանի որ, ափսո՜ս, մարդիկ, իրենց լրջութեամբ եւ խեղճութեամբ հանդերձ չեն դադրիր ծիծաղի ըլլալէ:

Շահնուր օժտուած է այդ չնորհներով, լուսանկարչական հաւատարմութեամբ ան գիտէ վերարտադրել շըջանակ մը, պահ մը, կացութիւն մը, մարդիկ, մէկ խօսքով կեանքի շերտ մը, մեզի անոնց ներկայութեան պատրանքը տալու ատրճան: Մարդիկ կը խօսին այնպէս ինչպէս պիտի խօսէին առհասարակ, ոչ մէկ չպար իրենց արդիւնքներուն վրայ, Շահնուր կը ճանչնայ անոնց բոլոր հակազդեցութիւնները:

Ու աւելին, Շահնուրի արուեստը չի մնար միշտ կեանքի մակերեսին վրայ, երբեմն կ'անցնի անդին, խոր, կը զգայ թէ մարդիկ իրենց սովորական ու ծիծաղելի արտաքինին տակ սրտառուչ, եղկելի էակներ են, խաղալիք՝ մինչ կը կարծեն խաղալ...

Այո, Շահնուր կեանքի սրտառուչ, գրեթէ եղերական հանգամանքը գիտէ զգացնել մեզի, սկսելով սակայն անոր ամէնէն ռաւեշտական, անշան երեւոյթներէն: Ու որքա՜ն անուղղակի, զգոյշ ու ժուժկալ միջոցներով ան կու տայ այդ զգայութիւնը, կը թելադրէ աւելի քան թէ կը նկարագրէ, եւ որքան կը հեռանայ' գրականութեան ծանօթ ու մաշած ուղիներէն... Ցիշեցէք, օրինակ, Արթաքիի դեղարանը ու այն թագուն բանաստեղծութիւնը զոր Շահնուր դրած է ցուցափեղկի երկու Ջրաղունգերուն շուրջ, (էջ 68—69—70): Աննախընթաց հատուած մը արդարեւ, որ միակը չէ Շահնուրի գրքին մէջ:

×

«Ցարալէզներուն զաւաճանութիւն»ը հաւաքածոյ մըն է եօթ պատմուածքներու, չպիտի փորձուիմ վերլուծել զանոնք, անվերծանելի են:Տալ անոնց նիւթը՝ կը նշանակէ փճացնել անոնց հրապոյրը, թերեւս ճապաղ նիւթեր, բայց կենդանացած տարօրինակ, աշխոյժ ու անակնկալ ոճի մը հմայքով,լեզու մը որ գրականութեան հետ խաղալու,կատակելու ձեւին տակ կը յանգի անսպասելի գիւտերու, ու ամէնէն վերջնական պատկերներու:

Շահնուրի պատմուածքներէն իւրաքանչիւրը իր մտանուոր զրոյցը ունի, անոնք կ'ոգեկոչեն հեղինակին ծննդավայրը՝ Սկիւտարը կամ հայկական Փարիզը, խիտ են ապրումով ու ճշմարտութեամբ, անոնք կը զուգադիպին մեր սեփական յիշատակներուն ու այդ է որ կ'աւելցնէ պատմուածքներուն հէշլականութիւնը:

Իմ մասին, աւելորդ չեմ նկատեր մատնանշել «Զաթօսթէ »ն, ապաքինարանի մը եղերականութիւնը պատկերացնող այդ պատմուածքը ու նաեւ վերջինը, «Ցարալէզներու դաւաճանութիւնը», ուր Շահնուրի արուեստը կը բարձրանայ խորհրդապաշտ իմաստներուն ու իմացական առեղծուածներու, կարելի չէ շփոթել զաղափարներու այն հրախաղութեան առջեւ, որով Շահնուր կը փակէ իր գիրքը:

Եթէ պիտակներու ու ցուցանիշներու նախապաշարումով տարուէինք, պիտի ըսէինք թէ Շահնուրի արուեստը կը ճօճի ամէնէն մերկ ու կոշտ իրապաշտութենէն մինչեւ ամէնէն խուսափուկ խորհրդապաշտութիւնը, անցնելով naturalismeէ եւ populismeէ սրահներէն, պիտի աւելցնէինք ուրեմն թէ Շահնուրի զաւեշտա — եղերական հիմնուրը կը յիշեցնէ Զարլի — Զէփլինի արուեստին որոշ պահերը, թերեւս ուզէինք ազդեցութիւններ փնտռել ու յիշէինք ծէքրամ Բ. ծէքրմը, Մարսէլ Էյմէի նման անուններ, ոհ, բոլոր այս բանգիտական յաւակնոտ որոնումները կը տանին յաճախ ծիծաղելի եզրակացութիւններու:

Զպիտի խարուինք սակայն ըսելով թէ Շահնուր կրած է ընականաբար ազդեցութիւնը յետպատերազմեան գրական մթնոլորտին: Անիկա եզաւ հիասթափութեան, քմայքոտ խաղերու, անձկի ու մոլեգին հեգնանքի շրջան մը, երիտասարդներ ծառացան ամէն տեսակ զսպումի, գրական տեսութիւններու, սկզբունքներու դէմ, արուեստը վերածուեցաւ ձերբազանց սփոռի մը, մտային արկածախնդրութեան մը, տաղանդի գերարտադրութիւն:

Լեզուի ու ոճի տեսակէտով, նոր գրողները հրաժարեցան վերացական, կայուն պատկերներէ, ուժերէնէ, փնտռեցին հում ու չեկած բառեր, կենդանի յարրա, արագութիւն ու թըռիչք՝ մտածումի ու յուզումի:

Հայ նորահաս գրողներ չէին կրնար խուսափիլ իրենց ժամանակէն, Շահնուրի մօտ մանաւանդ զգալի է առաւելապէս մեր օրերու յատուկ այդ անհանգստութիւնը, հեգնող, հմայաթափ ու քմայքոտ այդ ոգին:

Շահնուր իր գրականութեամբ կ'ենթադրէ մեզի տալ «Պատկերազարդ Պատմութիւնը Հայոց»: Բառը իրն է, նկարը սակայն պզտիկ կը մնայ այս շրջանակէն, տարդ է, իր գրքէն կը բարձրանայ տխուր բոյր մը, ինչպէս հայ կեանքէն, բայց Շահնուրի կը պակսի լայն համայնապատկերներ ընդգրկելու շունչը, զանոնք նկարելու երանգապնակը եւ վրձինը.

Միեւնոյն ատեն, Շահնուրի գրականութիւնը զուրկ է կիրքէ, զայրոյթէ եւ խանդավառութենէ: Հայ կեանքի պատմութիւնը հաւատքի եւ մոլեռնութեան պէտք է տանի մեզ — նոյնիսկ հակառակ մեր իրատեսութեան — եւ ոչ թէ défaitismeի: Պիտի ըսուի,— «կրնա՞նք նկատ ճռճել ճա կատագրի թեւերուն դէմ, Տոն Քիշոթի նման... »: Անկասկած, լաւ է նկատ ճռճել քան անճնատուր ըլլալ, կամ անճնասպան...

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՈՒՂԵՑՈՅՑ ՄԱՐՍԷՅԼԻ, Զ. տարի 1934: Օրացոյց, օգտակար գիտելիքներ եւ հասցէներ: Կազմեց՝ Ցովհ. Վարժապետեան, Մարսէյլ:

ՕՐԱՑՈՅՑ «ԵՐԳԻՐ». 1934, Բ. տարի: Կազմեց Ա. աԹըլօյեան: Գին 5 Ֆրանք:

Թուրքերը նոյն հրատարակեցին Սթավիցքիի կողմէ Ռուսականերէն մէկը, որ ուղղուած է իր մանչ զաւակին եւ գրուած՝ հայրական խանդաղատանքով։ Այդ նամակին մէջ ալ, ուղղակի խօսք չկայ անձնապատուութեան մասին, այլ կ՚ըսէ «անհետանալ»։

Սպաննուած ըլլալու խնդիրը Երեսփ. Ժողովին մէջ ալ յիշուած ըլլալով, վարչապետը ուժգնօրէն բողոքեց։ Թերթերը կը գրեն թէ այն՝ տասը բժիշկները որ զննութիւն կատարած էին, հաւաքարար զեկոյց մը պիտի հրատարակեն, որպէսզի միանգամ ընդ միշտ պարզուի թիւրիմացութիւնը։

Կ՚ըսուի թէ Սթավիցքի 1930ին երեք միլիոն ֆրանքի ապահովագրած է իր կեանքը, ի նպաստ իր կնոջ, եւ վճարելի՝ նոյն իսկ անձնասպանութեան պարագային

Ո՞վ կեղծեց անցագիրը...

Գերմանիադրը կասկածի տակ ըլլալով, անգամ մը կեղծ անցագիր մը ճարած էր, որ կը պատկանէր նախկին կախամարտիկ Նիէժէնի։

Այս վերջինը առջի օր հարցաքննուեցաւ Ապահովութեան Տեսչութեան մէջ։ Յայտարարեց թէ Ֆրանսական հպատակութիւնը ընդունած Լեհ մըն է եւ ախոյեան։ Ցեռոյ մարզանքի ուսուցիչ դարձած ըլլալով, ամէն առտու դաս կուտար Սթավիցքիի, զոր ճանչցած էր բարեկամի մը միջոցաւ։ Ծօսակցութեան մը առթին, Նիէժէն ըսաւ Սթավիցքիի.

— «Ոստիկանական Տեսչութեան կ՚երթամ, նորոգելու համար անցագիրս որ մաշելով պատռած եւ սեւցած է»։

Այն առթին Սթավիցքի պատրաստակամութիւն յայտնեց այդ գործը կատարելու եւ կախամարտիկը անոր յանձնեց իր անցագիրը, ինչպէս եւ երկու լուսանկար։ Այդ օրէն ի վեր, այլ եւս խօսք դարձած չէր այս գործի մասին։ Արդ, այս անցագիրը գտնուեցաւ Սթավիցքիի քով, Նիէժէնի անունով, բայց իր լուսանկարով...

«Իւմանիթէ» եւ «Փօփիւլէռ», այս առթիւ ուղղակի կ՚ամբաստանեն Ոստիկանութեան վերատեսուչը, Գ. Քիափ։

Ուրիշ լուրեր

Երեսփ. Ժողովի ձեռամբարձ քուէարկութեամբ Ջնջեց Փարիզի երեսփոխան Գ. Պոնոռի անձեռնմխելիութիւնը։ Քուէարկութեան առթին, երեսփոխանը յայտարարեց թէ ինք միայն գործի բերումով կապ ունեցած է Սթավիցքիի հետ, երբեւ փաստաբան եւ այս՝ երեսփոխան ըլլալէ առաջ։

*** Տիւպառի, «Լա Վօլօնթէ»ի տնօրէնը եւ Քամիյ Էմառ, «Լա Լիպէռթէ»ի նախկին տնօրէնը, Պայոն փոխադրուելով, բանտարկուեցան։ Հարցաքննութիւնը պիտի կատարուի այսօր։ Ծուլարկութիւնները եւ քննութիւնները կը շարունակուին ամէն ուղղութեամբ։

*** Սթավիցքիի մեռած օրը վրան գտնուեցաւ 32,500 ֆրանքի գումար մը Գոյքերը փոխադրուած են Պայոն։

Պուլկարիա չուզեր կաշկանդուիլ

Գ. Մաքսիմօս, Ցունաստանի արտաքին նախարարը, հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ, Գ. Մաքտոնըլտի հետ խօսակցելէ յետոյ.

— Շատ գոհ եմ կարծիքներու փոխանակութենէն։ Մեր գլխաւոր նպատակն էր Պալքանեան ոչ–յարձակման դաշինքի խնդիրը։ Ծօսեցանք նաեւ տնտեսական խնդիրներու մասին։

Իսկ Սոֆիայէն կը հեռագրեն.— Թերթերու մեծ մասը խօսելով Գ. Մաքսիմոսի յայտարարութեանց վրայ, դիտել կուտան թէ Պուլկարիա չի կրնար յարիլ դաշինքի մը որ կը ձգտի անխախտ պահել Պալքաններու հողային գոյավիճակը, նոյն իսկ առանց ճանչնալու Նէօյիի դաշնագրով իրեն խոստացուած իրաւունքները,— կը գրէ Եզէական ծով։

Ֆրանքօ-սովետական համաձայնութիւնը

Խորհրդային թերթերը սիւնակներ կը նուիրեն Ֆրանսայի հետ կնքուած առեւտրական դաշնագրին, գոհունակութիւն յայտնելով։ Այս դաշնագիրը կը համարուի երկրորդ շրջանը Ֆրանքօ-խորհրդային մերձեցման եւ փոխադարձ վստահութեան։ «Իզվեստիա», կառավարութեան պաշտօնաթերթը, կը գրէ թէ Ֆրանսայի եւ Խ. Միութեան յարաբերութիւնները կը զարգանան երեք գլխաւոր ուղիներով,— քաղաքական, տնտեսական եւ մշակութային։ «Փրավտա»ն բացատրելով գոյացած համաձայնութեան քաղաքական հանգամանքը, դիտել կուտայ թէ Ֆրանսան մէկն է այն գլխաւոր գրաւական պետութիւններէն որոնց քաղաքականութիւնը կը ձգտի արգիլել վիճելի ընդհարումները։

ՑԵՐԵԿՈՅԹ Ի ՊԱՏԻՒ Գ. Լ. ԲԱՇԱԼԵԱՆԻ

ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Կիրակի 21 յունուար, կէսօրէ վերջ ժամը 2-30ին

Միւթիւալիթէի I եւ Y սրահներուն մէջ

Կը նախագահէ Պ. Գ. ՆՈՐԱՏՈՒՆԿԵԱՆ

Գեղարուեստական մաս.—

Raymond Worms.— (Violoncelliste, soliste des grands concerts). **André Lermyte.**— (Pianiste des concerts symphoniques Pasdeloup). **Maurice Blondel.**— (Violoniste, soliste des concerts symphoniques Pasdeloup):

Կը խօսին.—

ՏԻԿԻՆ ԱՆԱՅԻՍ՝ Լ. Բաշալեանի գրական գործունէութիւնը, Ռ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ՝ «Ցեղին ձայնը» (արտասանութիւն), Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆ՝ Լ. Բաշալեանի հանրային գործունէութիւնը, Մ. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ՝ Հ. Գ. Ընկերակցութեան կողմէ եւ Գ. Լ. ԲԱՇԱԼԵԱՆ։

Ընկերակցութեան բոլոր անդամները եւ համակիրները կը հրաւիրուին ցերեկոյթին։

Հանդէսին եւ գինեձօնի ծախսերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 5 ֆրանք։

Մասնաւոր հրաւիրագիր ղրկուած չէ։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Առնուվիլի վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կը ծանուցանէ թէ այսօր. կիրակի, հոգեհանգիստ պիտի կատարուի ՂԵՒՈՆԴ ԵՊՍԿ. ԴՈՒՐԵԱՆԻ յիշատակին։

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

:: LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ::

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՍՐԵՔՇԱԲԹԻ 16 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1934

16 Janvier 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2596

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ՍՊԱՌՆԱԼԻՔՆԵՐ»ՈՒ ՄԱՍԻՆ

Մեր հակառակորդները անդադար հոլովեցին «սպառնալիք» բառը, Նիւ Եորքի դէպքէն առաջ եւ մանաւանդ հիմա։

Անճարակ եւ գրգռիչ փորձ մը եւս, կարգ հաստատելու համար Դաշնակցական թերթերու զանազան արտայայտութեանց եւ Ղեւոնդ արք. ի սպանութեան միջեւ։

Այսպէս, ռամկավար օրկանը շաբաթ օր արտատպած էր հատուած մը՝ «Յուսաբեր»էն, առանց յիշելու թուականը։ Ցարակից բացատրութենէն կ՚երեւայ թէ՝ այս հրատարակութիւնը եղած է Հ. Յ. Դ. 12րդ Ընդհ. Ժողովէն առաջ (1933 մարտ), երբ ոչ Եկեղեցիի խնդիր կար, ոչ ալ ուրիշ դէպք։

Մնաց որ, «Յուսաբեր»էն արտատպուած կտորին մէջ կը խօսուի «հրէշ»ներու մասին։ «Ցանցառ է ժողովուրդ մը որ իր մէջ կ՚ապրեցնէ հրէշներ». — «Ներքին թշնամին յանդուգն, սանձարձակ է դարձած անասնամանօրէն»։

Այս արտայայտութիւնը կը պատշաճի՞ Ղեւոնդ արք. ին։— Պատասխանը թող տան ռամկավարները, որոնք ազգային աղէտի մը վերածեցին 1933 դեկտ. 24ի եղերական այլ բացառիկ դէպքը։

Ցետոյ, երբէ՞ն ի վեր է որ Դաշնակցութիւնը իր հրահանգները կը ստանայ մամուլէն... ահաբեկում կատարելու համար։

Սպառնալիքներ վերագրեցին եւ կը վերագրեն նաեւ մեզի։

Խօսինք դէմ դիմաց, ճակատ ճակատի եւ թուականներով։

×

1933 *սեպտ.* 13*ին, փախստականներու օրհնութեան առթիւ, Փարիզի ռամկավար պաշտօնաթերթը «Ներքին հրճուանք» կը վերագրէր դաշնակցական մամուլին։* «Աւելորդ է ըսել թէ այն յաւգումը զոր անոնք կը ցուցնեն այս նոր «աղէտ»ին շուրջ, կեղծ է եւ նենգ»։

Արդարարեցինք, խորին վրդովումով.

«... Զափը անցաւ «Հայաստան սիրելու» եւ ուրիշները անոր թշնամի ցուցնելու խեղկատակութեան»։ (Յառաջ, 15 *սեպտ.*)։

Երկրորդ առիթով մը, 1933 *սեպտ.* 23*ին, ստորագրեցինք հետեւեալ նախադասութիւնը.*

— «Հարց է այժմ,— ո՞ւր կ՚ուզեն յանգիլ այս ընթացքով։

Ջե՞ն մտածեր, գոնէ մէկ անգամ, թէ այսպէս արիւն պղտորելով տարին տասներկու ամիս, վերջ ի վերջոյ կրնան լուրջ ինքնապաշտպանութեան մղել Դաշնակցութիւնը»։

Ի՞նչ առիթով,—խայտառակ եւ չարաշուք դաւադրութեան մը, «Դաշնակ տէրրորի զոհերու պաշտպանութեան կեդր. յանձնախումբ»ի թռուցիկին առթիւ որ կ՚ըսէր, ի միջի այլոց.— «*Տասը տարուան ընթացքին, տասնեակներով ընկերներ ինկան դաշնակ դնդակին տակ*»։ (1933 *օգոստոս*)։

Դիմակաւոր կոմիտէն խե՛լք բրած էր հրահանգելու որ մասնաճիւղեր, միթինկներ կազմուին եւ հանգանակութիւններ կատարուին.

— «Ամէն տեղ, աշխատանքի վայրերէն մինչեւ ձեր հաւաքատեղիները, հնչեցուցէք դաշնակ ահաբեկչութեան դէմ պայքարը»։

Երրորդ անգամ մը, 1933 *սեպտ.* 26*ին, երբ ռամկավար օրկանը սեւով ճերմակի վրայ կը գրէր թէ Դաշնակցութեան պայքարը ուղղուած է «Հայ ժողովուրդին եւ անոր ներկայ հայրենիքին դէմ», կը հարցնէինք.*

— «Բայց վերջապէս ո՞ւ ապարէզ կը կարդան այս բռածները ու փերեզակները։

Չորրորդ առիթով մը, 1933 *նոյեմբեր* 3*ին, պարտք համարեցինք նորէն խելքի կանչել մեր հակառակորդները։*

«Նոր Օր»ը խմբագրականի մը մէջ պարզելով ռամկավարներու գրգռիչ յարձակողականը, կ՚առաջարկէր «սիրով ընդունիլ մարտահրաւէրը» եւ մտածել ինքնապաշտպանութեան մասին։ Մեր կարգին, վերլուծելով այս պոռթկումին շարժառիթները, գիտել կուտայինք.

— «Արդարեւ, չափը անցուցին մեր հակառակորդները, ռամկավար բլլան թէ ուրիշ խառնիճաղանճ։ Ռամկավարը մէկ թեւն է միայն եւ ամէնէն անտեղուկը։

Նախ եւ առաջ, անոնք ենեզօրէն շնականօրէն կը շահագործեն բառաձեւ մը որ գոյութիւն կրնայ ունենալ միայն վայրենիներու մէջ։

Արդարեւ, ի՞նչ կը նշանակէ աս թունալից եւ գրգռիչ խօսքը,— Հայաստանի «բարեկամ» եւ «թշնամի»։

Այս առթիւ էր որ, կրկին եւ կրկին կը պատմէինք «Դաշտերպաշկում»ին դիմակը ։

— «Չենք ուզեր անդրադառնալ նաեւ այն միւս չոչորթական շահատակութեան, որ կը կոչուի «Դաշտերպաշկում» եւ որուն սեւերամտածումն է օտար խառնակայլոց տարրեր եւ նոյնիսկ ոստիկանութիւնը խառնել մեր ներքին գործերուն, ամբոխային եւ պաշտօնական հալածանք սարքելու համար Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ։ Պահանջելու համար անոր լուծումը և վարիչներուն արտաքսումը»։

Եւ այս առթիւ էր որ, կը յայտարարէինք սրտաբաց.

— Մեզի համար երբեք եւ երբեք ցանկալի չէ որ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը հարկադրուի ցցել իր բազերը, եւ ընդունիլ նետուած գայնգգոյն եւ խարդախ ձեռնոցը։

Ու վերջապէս, 1933 *նոյեմբեր* 21*ին, կրկին յիշեցնելով «Դաշտերպաշկում»ի յարաճուն խելագարութիւնները, անոնց միթինկները՝ «արիւնարբու Դաշնակները օրէնքէ դուրս» հռչակելու համար, կը չեչտէինք.*

— «Բայց թող մեր պարտականութիւնն ըլլայ նորէն եւ նորէն յիշեցնել այս ապուշներուն, թէ կրակին հետ կը խաղան, «Դաշտերպաշկում խաղալով միեւնոյն թեթեւամտութեամբ։ Մէկ անգամ, երկու անգամ,— եւ սակայն չափը անցաւ։

Միեւնոյն ոգին՝ նոյ. 28*ին եւ* 29*ին։ Բայց այս չէր մեր խօսքը։*

Շ.

ՂԵՒՈՆԴ ԱՐՔ.Ի ՍՊԱՆՈՒԹԵՆԷՆ ՅԵՏՈՅ

«Հայրենիք»ի վերջին թիւերէն (դեկտ. 30, 31, յունուար 3 եւ 4) կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները

Բոլոր լուրերը կ՚արտատպենք առանց որ եւ է խորհրդածութեան, ինչպէս այս դէպքին սկիզբէն ի վեր.—

Կարեւորութիւն մի տար

Առ ի զգուշութիւն կը յայտնենք մեր ընթերցողներուն, որ շատ կարեւորութիւն չտան ամերիկեան թերթերու բոլոր բաժիններուն, որովհետեւ անոնցմէ շատեր բոլորովին անհիմն ու անճիշդ են։ Պէտք է վերապահութեամբ ընդունիլ նաեւ այն լուրերը, զորս մենք՝ ամերիկեան թերթերէն առնելով՝ թարգմանաբար կուտանք։

Օրինակ, իբր թէ խուզարկութիւն կատարուած է Պոսթընի Դաշնակցական կեդրոնին մէջ։ Մինչեւ այս տողը մենք ոեւէ խուզարկուի ստուերն անգամ տեսած չենք։

«ՈԵՒԷ ԲԱՆ ՉԵՆՔ ԳՏԱԾ ՈԵՒԷ ԱՆՁԻ ՎՐԱՅ»

Նիւ Եորք Ըմէրիքըն (յունուար 1). —

Կը հաղորդուի որ ամերիկեան գաղթային իշխանութիւնները քաշուած են ասպարէզէն՝ գաղտնի կերպով քննութիւններ կատարելէ յետոյ, որոնք ցոյց տուած են թէ բոլոր ձերբակալեալներն ալ օրինաւոր քաղաքացիներ են եւ ենթակայ չեն տեղահանութեան։

Ուատսուրբրի էվընիւի ոստիկանական կայանի գաղտնի ոստիկաններէն մին ըսաւ.—

«Ո եւ է բան գտած չենք ո եւ է անձի վրայ. Նոյն իսկ ոստիկանական արձանագրութիւն մը չկայ անոնցմէ ո եւ է մէկուն մասին։ Այս Հայերը չեն նմանիր այլ օտարականներու, որոնք ոճիրներու մէջ կը մխրճուին։ Անոնք բոլորն ալ պարկեշտ եւ բարեկեցիկ քաղաքացիներ են եւ անոնց հետ ո եւ է գործ ունեցած չէինք մինչեւ — *փա՛թ* — անոնք բնտրեցին Եռնեգի իրիկուըն եւ իրենց Ուաշինկթըն Հայթսի եկեղեցիի գլխաւոր միջանցքը՝ սպաննելու իրենց արքեպիսկոպոսը»։

Այս ենթադրութեան կ՚ընկերանար պաշտօնական յայտարարութիւն մը, որով կը նշուէին նախապէս կատարուած այն զեկոյցները թէ՝ իրենք վկաներ ունին որոնք կրնան ըսել թէ՝ ով էր որ իրապէս տուաւ սպաննիչ հարուածը։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Առգ. Կեդր. Վարչութիւնը Դուրեան արք.ի սպանութեան առիթով հետեւեալ հեռագիրը գրկած է Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին.—

Մեր ամենախոր ցաւակցութիւնները կը յայտնենք արքեպիսկոպոս Ղեւոնդ Դուրեանի տխուր սպանութեան առիթով։ Թեմական խորհուրդի ատենապետ՝ Նշան Քիոյ. Փափազեան։

ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Նիւ Եորք Թայմզ (յունուար 2).—Հիւսիսային եւ Խարաւային Ամերիկաներու Հայոց հանգուցեալ պետ Դուրեան արքեպիսկոպոսի յուղարկաւորութեան արարողութիւնը, որ տեղի ունեցաւ Ս. Ճան տը Տիվայն մայր եկեղեցւոյ մէջ, տեւեց ամբողջ երեք ժամ։ Եկեղեցին լեցուած էր յարգողներու բազմութեամբ մը։

Դագաղը մինչեւ ժամը 5ը ի ցոյց մնաց, լուսաւորուած վեց բարձր կանթեղներով։ Աւելի քան 100 ոստիկաններ կը հսկէին կարգին, վախնալով հակառակորդներու կողմէ գործադրելի կարելի ցոյցէ մը։

Բայց ոչ մէկ անկարգութիւն տեղի ունեցաւ եկեղեցիէն ներսը թէ դուրսը։ Հոգեհանգիստի արարողութիւնը կատարեց Մամբրէ վարդապետ Գալփաքեան, որ նշանակուած է Դուրեանի յաջորդ։

Վերջին օծման արարողութիւնը կատարեց Յովսէփ եպիսկոպոս Կարապետեան։

Հեկեկանքներ կը լսուէին եկեղեցիին մէջ, երբ Յովսէփ եպիսկոպոս կը լրացնէր օծման արարողութիւնը։

Գովարանական ուղերձներ բրին եպիսկ. Մէնինկ, բողոք. եպիսկոպոսական եկեղեցւոյ յայտնի քարոզիչը եւ արքեպիսկոպոս Աթենակորաս, յոյն եկեղեցւոյ ներկայացուցիչը։

Շատ մը այլ յարանուանութեանց ներկայացուցիչները կամ անձամբ ներկայ էին եւ կամ ցաւով հեռագրած իրենց բացակայութեան պատճառները։

Տոքթ. Ռաֆայէլ Կոստանտեան, նախագահը Հայ – Ամերիկեան Ընկերութեան, յայտարարութեամբ մը ողբաց ու դատապարտեց *«ոճիրը, որ գործուած է անդամներէն քաղաքական կազմակերպութեան մը, որ Հայերու մէջ աննշան փոքրամասնութիւն մը կը կազմէ...։ «Անոր մահով, շարունակեց, «այս երկրի մէջ Հայ եկեղեցին կը զրկուի անվախ եւ ուղիղ առաջնորդէ մը, որ երբեք չշեղեցաւ իր պարտականութեան շաւիղէն»։*

Կրօնական արարողութենէն յետոյ հանգուցեալ արքեպիսկոպոսին մարմինը փոխադրուեցաւ Ս. Սէյվիըրի մատուռը, մայր եկեղեցւոյ խորանին ետին, ուրկէ՝ պիտի փոխադրուի Ուէսթչեսթըրի Ֆըրնքլիֆ գերեզմանատան պահեստարանը։ Հինգ հազար հոգի ներկայ էին յուղարկաւորութեան։

ԱՆՀԱՏ ԳԱՂՏՆԻ ՈՍՏԻԿԱՆՆԵՐ ՊՈՍԹԸՆԻ ՄԷՋ

Պոսթըն «Կլոպ» (յունուար 2).—

Նիւ Եորքցի երկու անհատական գաղտնի ոստիկաններ երէկ այստեղ եկած էին Դուրեան արքեպիսկոպոսի սպանութեան մասին տեղեկութիւններ հաւաքելու։

Պոսթընի ոստիկանութիւնը մերժեց աջակցիլ գաղտնի ոստիկաններուն՝ թելադրելով որ Նիւ Եորքի ոստիկանութենէն գրաւոր վկայագրեր ներկայացնեն։

Գաղտնի ոստիկանները ըսին թէ իրենք կ՚ուզէին քննութեան ենթարկել հայ ընկերութիւն մը, որ տարի մը առաջ կազմակերպուած է։

ՊԱՀԱԿՆԵՐ ԿԸ ՀՍԿԵՆ ԴԱԳԱՂԻՆ ՎՐԱՅ

«Նիւ Եորք Թրիպիւն» (յունուար 3).—

Ղեւոնդ արք. Դուրեանի մարմինը երէկ փոխադրուեցաւ Ֆըրնքլիֆ դամբարանը։

Ամբողջ գիշերը չորս գաղտնի ոստիկաններ, չորս ոստիկաններ եւ չորս աշխարհական Հայեր կը հսկէին անոր դագաղին, որ մինչեւ այս առաւօտ կը մնար Ս. Ճան տը Տիվայն Մայր Եկեղեցւոյ մատուռին մէջ։

Մարմինը պահեստարանը պիտի մնայ մինչեւ պատասխան գայ Խորհ. Հայաստանի կառավարութենէն, որմէ թոյլտուութիւն խնդրուած է զայն փոխադրելու Էջմիածին. Եթէ այս խնդիրքը մերժուի, այն ժամանակ աշխատանք պիտի կատարուի զայն Երուսաղէմ փոխադրելու եւ այնտեղ թաղելու համար։

ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻՆ ՄԱՏԱՆԻՆ ԿՈՐՍՈՒԱԾ Է

*«Նիւ Եորք Ըմէրիքըն»*ի յունուար 1ի թիւին մէջ կը կարդանք թէ Դուրեան արքեպիսկոպոսի արքեպիսկոպոսական մատանին մատէն վերցուած է։

Մինչեւ այժմ կատարուած ոստիկանական քննութիւնները ոչ մէկ հետք գտած են։

ՊԱՇՏՊԱՆ ՓԱՍՏԱԲԱՆԻՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

«Նիւ Եորք Թրիպիւն»ի հինգշաբթի օրուան (դեկտ. 28) թիւին մէջ կը կարդանք —

Ճօզ Հ. Պէնըրմ, Նիւ Եորք Քուինզի նախկին շրջանային դատախազը, երէկ յայտարարեց թէ ինք կոչուած է՝ իբրեւ փաստաբան Մաթոս Լէյլէկեանի եւ Նշան Սարգիսեանի, երկուքը այն հինգ անձերէն, որոնք ամբաստանուած են սպանութեամբը Դուրեան արք.ի։

Պ. Պէնըրըն շրջանային դատախազին դրկեց Դաշնակցութեան մասին գրուած պատմութիւն մը, զոր շրջանային դատախազի օգնական Ճէյմս Թ. Նիլի չուզեց հրապարակել։

Պ. Պէնըրըն հրապարակեց յայտարարութիւն մը, որով կը պաշտպանէ Դաշնակը, հայ յեղափոխական ընկերութիւնը, որուն անդամներէն ընտրուած են արքեպիսկոպոսին սպանիչները, ինչպէս կը հաւատայ ոստիկանութիւնը։ Պ. Պէնըրըն կը նկարագրէ Դաշնակը իբրեւ հայրենասիրական կազմակերպութիւն մը, եւ սպանութիւնը կը վերագրէ բոլշեւիկ դաւադրութեան մը, ըսելով թէ՝ կոմունիստները կրնան որոշած ըլլալ արք.ի մահը՝ վարկաբեկելու համար Դաշնակը եւ իր պայքարը Հայաստանը ազատելու համար։

Պ. Պէնըրըն նաեւ առաջարկեց հարցաքննութեան համար ներկայացնել ո եւ է Դաշնակ որ կ՚ուզուի։

ԵՐԿՈՒ ԱՆՁԵՐ ԵՒՍ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

ՆԻՒ ԵՈՐՔ, դեկտեմբեր 28, (Ա. Փ.) — Դուրեան արք.ի սպանութեան առիթով ձերբակալուեցան երկու անձեր եւս։

Գաղտնի ոստիկան Սահատի յայտնեց թէ բազմաթիւ ականատեսներու նանչցան երկու նոր կասկածելիներ, Ճան Միրիճանեան, վաճառորդ մը եւ Հէրի Սարաֆեան, նաշարանատէր մը, իբրեւ անդամներ այն խումբ մը անձերուն, որոնք գտնուած էին նստարաններէն եւ շրջապատած եպիսկոպոսը։

Միրիճանեան եւ Սարաֆեան ոստիկանատան մէջ խոստովանեցան թէ իրենք անդամ էին Դաշնակցութեան, եւ ներկայ եղած էին եկեղեցին սպանութեան ժամանակ, բայց ո եւ է մասնակցութիւն չեն ունեցած։

Միրիճանեան յայտնեց թէ ինք կամաւորապէս ներկայացած էր 22րդ փողոցի ոստիկանատունը, երբ իմացած էր թէ ոստիկանութիւնը կ՚ուզէ հարցաքննել բոլոր անոնք, որոնք ներկայ եղած էին եկեղեցին, սպանութեան ժամանակ։ Այս կամաւորապէս ներկայանալէն յետոյ Միրիճանեան արգելքի տակ առնուած է։

Կիրակի օր եկեղեցիին մէջ գտնուած ներկաներու թուով մարդիկ բերելով, գաղտնի ոստիկանները նստեցուցին զանոնք սպանութեան դէպքը ներկայացնելու համար։ Ապա՝ ձերբակալեալներու նկարները պտտցնելով ներկաներուն մէջ, անոնց հարցումներ բրին, մինչ եկեղեցիին հովիւը, Յովսէփ Կարապետեան եպիսկ. սեւեր հագած նստած էր բեմը, տխրութեամբ դիտելով տեսարանը։

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ԱՍՈՐԻՆԵՐԸ ՊՐԱԶԻԼԻԱ՞ ՊԻՏԻ ՓՈԽԱԴՐՈՒԻՆ

ՀԻՆԳ ՄԻԼԻՈՆ ՏՈԼԱՐ ԾԱԽՍ

Ամերիկեան թերթերը Ժընեւէն կ՚իմանան թէ եղք մը գտնուած է Իրաքի 20.000 *Ասորիներուն տեղաւորման համար։ Պրազիլիոյ կառավարութիւնը հաւանած է տեղ տրամադրել Փարանայի նահանգին մէջ, համանուն գետին մօտ։ Հաւանական է որ յառաջիկայ հոն փոխադրուին Իրաքի եւ Հարաւան երկիրներու Ասորիները։ Այս գործին համար ծախք կը նախատեսուի հինգ միլիոն տոլար։*

Ընդիրը Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդին քննութեան պիտի յանձնուի այս շաբթու։ (Ժողովը բացուեցաւ երէկ)։ Ասորիներու պատրիարքը Մար Շիմուն, Լոնտոնէն Ժընեւ վերադարձաւ, հետապնդելու համար այս խնդիրը։

Նախապէս կը խորհուէր Քանատա կամ Հայտիտան փոխադրել Ասորիները, բայց Պրազիլիոյ կառավարութիւնը նպաստաւոր պատասխան տուած ըլլալով, միւս ծրագիրները մէկդի դրուեցան։

Սթավիսքիի խարդախութիւնները

ՏԻԿԻՆԸ ՉԻ ՀԱՒԱՏԱՐ ԱՆՁՆԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ

Շաբաթ օր շարունակուեցան Սթավիսքիի գործին քննութիւնները, իսկ կիրակին բողջաստարար անգործ անցաւ։ Տակաւին կարելի չէ եղած նոր յայտնութիւններ երեւան հանել։ «Լա Լիպէրթէ»ի նախկին տնօրէնը եւ «Միտի» թերթին տնօրէնը առժամեայ արձակուեմ խնդրեցին, բայց ժխտական պատասխան ստացան։ Առաջինին եղած մերժումը զարմանք պատճառած է իրական շրջանակներու մէջ, որովհետեւ Ֆրանսական թերթերուն մեծ մասին համար սովորական բան է վճարում ստանալ յօդուածի ձեւով տրուած ազդերու։

Երեսփոխան Պոնոռ Պայոն հասաւ շաբաթ օր, բայց հարցաքննութիւնը յետաձգուած է առ այժմ։

Կիրակի օր, շատ մը թերթեր տեսակցութիւններ հրատարակեցին Տիկին Սթավիսքիի հետ։ Այլին բացարձակապէս գաղտնի կը պահէ Ապահովութեան Տեսչութեան մէջ ըրած յայտարարութիւնները, բայց բաւական յատկանշական խօսքեր ըսած է մամուլի ներկայացուցիչներուն։ Այսպէս, «Իւմանիթէ» կը գրէ թէ տիկինը ըսած է «Տէյլի էքսփրէս»ի թղթակցին.

— Ամէն առտու, ամուսինս ոտքի էր ժամը 7ին։ Ժամը 9–10 կարեւոր նախարարներ եւ գործի մարդիկ այցելութեան կուգային։ Ֆրանսայի ամէնէն հաչակաւոր անձերէն շատերը կուգային ամէն օր։ Այժմ բոլորն ալ կ՚ըսեն թէ չեն ճանչնար ... Մի՛ պնդէք, անուններ չեմ կրնար տալ։ Ճամբորդած ատեն, ան—

(Լուրերու Շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆՈՒԱՃՈՒՄՆԵՐԸ ՎԵՐՋԻՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ

ՎԵՐԱՇԻՆՈՒԹԻՒՆ, ՓՈԽԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՆԵՐԳԱՂԹ

Թուրքիոյ վերելքի ճիգերուն մէջ մեզի համար կենսական նշանակութիւն ունեցող գործերէն մէկն ալ, վերաշինութեան եւ ներգաղթի հարցն է.

Թերթերու մէջ պարբերաբար երեւցած տեղեկութիւններէն այնպէս կը հասկցուի որ, Թուրքերը լուրջ ծրագիրներ ունին՝ ամայի շրջանները լեցնելու զանազան օտար երկիրներու մէջ գտնուող Թուրքերով: Անիկա որքան անտեսական, նոյնքան ալ քաղաքական արժէք ներկայացնող ձեռնարկ մըն է:

Զոյխտի փորձիմ այս էջերուն մէջ վիճակագրութեան զուտ թուեր տալ, այս կարեւոր ձեռնարկին յաջողութեան կարելիութեանց մասին: Արդ՝ վերոյիշեալ հարցին այս ձեւ քննութիւնը դուրս կը մնայ մեր յօդուածաշարքին հիմնական նպատակէն:

Արձանագրելով փաստերն ու թըւանշանները, պարզապէս պիտի ջանամ հում նիւթ հայթայթել մեր քաղաքական մտածողութեան, առանց մխրճուելու խորհրդածութեանց մէջ:

×

1923 Թուականին, ամբողջ Մարմարայի աւազանին եւ Թրակիա — Իզմիթ — Էսկիշէհիր — Աֆիոն — Իզմիր տարածութեան վրայէն անցած էր պատերազմի հարթիչ գլանը: Հազար չխաւն գիւղ հրոյ ճարակ եւ Իզմիր, Էսկիշէհիր, Աֆիոն Գարահիսար աւերակի վերածուած էին Մանիսամազրաղջովին այրած էր: Միայն Էսկիշէհիրի եւ Աֆիոնի մէջ 6550 տուներ կրակի տրուած էին: Գիւղերը ասքի կոխան դարձած, ամբողջ այս տարածութեան վրայ պատուհասաւ բազմութենէ մը զատ, ասքի վրայ կենալու կարողութիւն ունեցող մարդ չէր մնացած գրեթէ: (Աղբիւրները միշտ թրքական են):

Հայաստի մէջ գիւղերն ու գիւղաքաղաքները, — Ատանայէն մինչեւ Ուրֆա արժանացած էին նոյն բախտին:

Դէպի արեւելք, ընդհ. պատերազմի միջոցին մինչեւ Սվազ-Էրզրում յառաջացած ռուսական ալիքը իր անցքին վրայ սրբած էր ամէն բան: Այս վայրերու խուճապահար թրքութիւնը ապաստանած էր մինչեւ հարաւային Անատոլուի մէջ:

Սեւ ծովու եզերքներն ալ ենթարկուած էին թշնամի նաւատորմին եւ Փոնտոսեան հրոսախումբերու յարձակման:

Պրուսան չենթարկուած հողամասերու մէջ ալ, տասնամեայ պատերազմի ամբողջ տեւողութեան, վերաշինութեան ոչ մէկ աշխատանք տարուած էր: Այնպէս որ, երկիրը մէկ ծայրէն միւսը, դարձած էր աւերակոյտ մը, անմշակ, խոպան ու ամայի.

Եթէ հաւատանք իրենց յայտարարութեան, այս տեսարանը փոխուած է այժմ … Այրած եւ փլած շէնքերուն տեղ նորեր շինուած են, երկրին հարիւր հազարաւոր տուները հիմնական նորոգութեան ենթարկուած են: Թէեւ պաշտօնական թիւ մը չունինք, բայց միայն թրքական դրամագլուխով եւ կանխիկ դրամով եղած շինարարական այս գործերը կը գնահատեն մօտաւորապէս մէկ միլիառ Թրքական ոսկի …:

Նրբեւակայեցէք: Բիչ մը վերը « տուքի վրայ կենալու կարողութիւն ունեցող մարդ չէր մնացած », իսկ կես ունեաւք անզին, նոյն այդ ժողովուրդը մէկ միլիոն թրքական ոսկի կը տրամադրէ վերաշինութեան …:

Վերաշինութեան ձեռնարկներէն զատ, կային նաեւ անմիջական լուծում պահանջող կարգ մը սոցիալական եւ անյետաձգելի աշխատանքներ

1.— Ցանասանի 400 հազար Թուրքերու փոխանակութիւն.

2.— Պատերազմէն ետք թերուամով գաղթած բնակչութեան տեղաւորում.

3.— Բազմահազար հրկիզեալներու ապաստան.

4.— Արաբիոյ, Ռումանիոյ, Սերպիոյ մէջ մնացած Թուրքերուն մայր հայրենիք վերադառնալու ցանկութիւնը.

5.— Վաչկատուն ցեղերու հաստատ բնակութիւն տալու պարագան (քրտական տեղահանութիւն) եւ հողազուրկ գիւղացիներու հողեր տրամադրելու հարց:

Ինչպէս կը տեսնուի, Թուրքիա կը փորձէր հաշուեյարդարի ենթարկել ամբողջ անցեալը:

Այսքան մեծ լծակ մը շարժման մէջ դնելու համար, 1923ին ստեղծուեցաւ փոխանակութեան, տեղաւորման եւ վերաշինութեան գործակալութիւնը:

Բանակն ալ, իր կարգին, աղատագրեալ շրջաններու կարօտ գիւղացիութեան կենդանի եւ ուտելիք բաշխելով, առաջին օժանդակութիւնը բերաւ: Բայց գիւղացին մասնաւորապէս դրամի, հողագործական գործիքներու եւ մանաւանդ առողջապահ ձեռքերու պէտք ունէր:

Միւս կողմէ, ոչ ինչպարու քաղաքացիներ, որոնք ի նորոյ բնակարան շինելու կարողութիւնը չունէին, տեղաւորուեցան « լքեալ գոյք » համարուած տուներու մէջ: Կառավարութիւնը, « հրկիզեալ » անունը կրող 38.030 անձէ բաղկացեալ 6538 ընտանիքի տուած է 6574 տուն:

ՓՈԽԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ. — Փոխանակութիւնը ժողովուրդներու կեանքին մէջ նոր երեւոյթ մըն է: Պատմութիւնը, մինչեւ Լօզան, չէ արձանագրած այսքան մեծ եւ կարեւոր դէպք մը: Դաղթեր — դանդուածային թէ մասնակի — միշտ տեղի ունեցած են ազգերու կեանքին մէջ: Բայց երբեք քաղաքական գասի մը հաշուեյարդար, առաջին անգամ ըլլալով պաշտօնապէս եւ դաշնագրով կ'ընդունուէր ժողովուրդներու փոխանակութիւնը:

Թուրք եւ յոյն ժողովուրդներու փոխանակութիւնը ծնաւ՝ Փոքր — Ասիոյ յունական պարտութենէն: Նահանջող հելլէն բանակին հետ Ցունաստան ապաստանած էին մօտաւորապէս մէկ միլիոն Յոյներ, Փոքր — Ասիոյ մէջ թողլով իրենց ամբողջ հարստութիւնը՝ սարսափահար թրքական ջարդերէն:

Լօզանի դաշնագրին պատրաստութեան առեն, Թուրքիա հաւանեցաւ փոխատական այս Յոյներուն փոխարէն Թուրքիա փոխադրել Մակեդոնիոյ, Կղզիներու եւ հին Յունաստանի ամբողջ Թուրք բնակչութիւնը, 400 հազար հոգի՝ կալուածական եւ ինչքի մինչեւ նոյն պայմաններով:

Այսպէս ծնունդ առաւ փոխանակութիւնը: Ամբողջ պատմութիւնը մուրքերու մէջ դեռ թարմ է: Հետեւաբար չեմ ուզեր մանրամասնութեանց մէջ մտնել:

Գէթ է խոստովանիլ առկայն որ, երկու կողմերն ալ ջերմօրէն շիպեր թափեցին այս բազմութիւնները տեղաւորելու եւ ինքնարու դարձնելու համար: Ենթարկուեցան նիւթական եւ մարդկային մեծամեծ զոհողութիւններու: Առնուազն 50 հազար պէտք է հաշուել Թուրքերու կորուստը՝ անօթութեան, զրկանքի եւ տարափոխիկ հիւանդութեանց բերումով:

Ի հարկէ այնքան ալ դիւրին բան չէր 400 հազար հոգինոց բազմութիւն մը տեղաւորել համաձայն իրենց ընկերային դիրքին: Փոխատական Յոյները մեծ մասամբ առեւտրականներ եւ արհեստաւորներ էին: Հողագործ տարր քիչ էր Մինչեւ Թուրքերը առհասարակ երկրագործ ըլլալով, առանց քաղաքներու մէջ խճողուելու կը ներկայացնէր անպատեհութիւններ:

Թուրքերը կ'ըսեն նաեւ թէ՝ յոյն գիւղական տուներէն շատերը քանդուած էին տէրերուն կողմէ՝ մեկնումի պահուն, իսկ մնացեալներուն մէջ ալ ինքնաբերաբար զետեղուած էին հրկիզեալ Թուրքերը: Այս տուները պարպելը շատ դժուար էր: Միւս կողմէ լքուած հարիւր հազարաւոր տուներու պահպանութեան հարցն ալ մտահոգութիւն կը պատճառէր: Թուրքը քանդողի իր բնածին յատկութենէն մղուած, երբեւ վառելափայտ կը գործածէր յոյն եւ հայ տուներու գուռներն ու պատուհանները, առաստաղներն ու գերանները: Քանդումի այս գործողութիւնը, յաճախ, կը բուէր տան առաջին անդրդաբ մարմին, որպէսզի ի վերջոյ չկարենայ բարձ — թանալ վերի յարկերը: Վանդալական այս արարքը տեւած է երկար ատեն, մինչեւ որ իշխանութիւնը արթնցած է եւ պատժով արգելած: Նոյն վիճակին ենթարկուած են նաեւ բազմաթիւ ձիթհանատուններ, այգիներ եւ թթաստաններ

Այս կարգի 19.279 տուներու նորոգութեան համար պետութիւնը ծախսած է մօտաւորապէս երկու միլիոն ոսկի

Հիմնած է 4567 տունէ բաղկացեալ 66 նոր գիւղեր

Պետութիւնը, ցեղեղման ծրագրին համաձայն, Գալաջա, Սելանիկ, Վոլօ, Փրէվէզա եւ Բարիա նաւահանգիստները շողենաւեր զրկելով, փոխանակելի Թուրքերը փոխադրած է Իզմիրի, Անթալիոյ, Մերսինի, Սամսոնի, Իզմիթի, Մուտանիայ, Պանտըրմայի եւ Պոլսոյ նաւահանգիստները:

Զեռեղման շրջանակները դասաւորուած էին հետեւեալ ձեւով —

Տրամայի եւ Գավալայի փոխանակելիները՝ Սամսոնի շրջանները:

Սէրէզի ժողովուրդը՝ Ատանայի շրջանը:

Գոչանայի, Կրաչէնէի, Նասիջի եւ Բէլուրիէի բնակիչները՝ Մալաթիոյ շրջանները

Գալալարի, Գարաֆէրիէի, Վաթինայի, Քաթէրինի, Ալասոնիայի, Լանկազայի, Տէմիր-Հիսարի, Կիլկիսի, Ենիճէ-Վարտարի եւ Գարաճաապատի փոխանակելիները՝ Անթալիայի, Իզմիրի, Մէնթէշէի եւ Տէնիզլիի շրջանը.

Քէօշնուրի, Փօլիբօղի, Սարը-Շապանի, Ավրատհիսարի եւ Նէվրօքօբի ժողովուրդը՝ Զաթալճայի, Թաթաոս-Թոյի, Գարաժանի եւ Նիւյոքի մէջ:

Փրէվէզայի եւ Եանինայիները՝ Անթալիոյ եւ Սէյէֆքէի մէջ:

Միտիլիի եւ կղզիներու բնակիչները՝ Այվալըգի, Խորէմիտի եւ Մերսինի շրջանը.

Փոխանակելիներու հարիւր հազարը ծխախոտի, հարիւր հազարը ձիթապտուղի եւ մօտաւորապէս երկու հարիւր հազար հոգին ալ հողագործ մըշակներ հաշուած էին:

Եկւորներուն բաշխուած է 7.5 միլիոն քիլօ սերմեր, 23 հազար զոյգ լծկան, 27.500 արօր, 41.250 երկրագործական գործիքներ եւ մեքենաներ: Երկրագործական դրամատան ալ հրամայուած է փարկ թալ:

Այս ձեւով զետեղուած են 379.915 անձէ բաղկացեալ 99.709 ընտանիք:

Ասոնց տրուած է 66.872 տուն, 9.994 Թաքսի հող, 11.609 խանութ եւ գործարան, 100.554 արտավար այգի, 80.100 արտավար պարտէզ եւ 4.482.845 արտավար հող:

Փոխանակելիներու զետեղումէն յետոյ, իրենց ձգած կալուածներուն արժէքին համաձայն կալուած ստանալու պարագան, երկար — բարակ քաղաքական եւ վարչական աշխատանք պահանջող գործ մը եղած է: Ստացուած փոխարինութիւններէն յետոյ, տակաւին պահանջ ունեցողներուն տրուած են 6.242.673 ոսկիի պետական պարտամուրհակներ: Երեք կտրօնէ բաղկացեալ այս տոմսերը, երբեւ դրամ կ'ընդունուին կառավարական աճուրդներու ժամանակ: Այս դանձային տոմսերուն երբեւ փոխարժէք կը ներկայացուին յոյն փոխանակելիներու լքեալ գոյքերը:

ՆԵՐԳԱՂԹ. — Փոխանակութեան հարցը թէեւ լուծուած է, բայց տակաւին մայր հայրենիքէն դուրս կը մնան հարիւր հազարաւոր Թուրքեր: Ասոնք մաս առ մաս կը վերադառնան Թուրքիա:

Գաղթի այս հոսանքին գլուխը կը [illegible] կուզան Պալքանները, Ռումանիա, Կովկաս, Սուրիա եւ Միջագետք:

Տասը տարուան ընթացքին, այս տասնը պատկանող 282.392 անձէ բաղկացեալ 58.027 ընտանիք զետեղուած են

Ասոնց տրուած են 40.692 տուն, 6321 Թաքսի հող եւ 1.567.472 արտավար պարտէզ, այգի եւ արտ, 3592 խանութ եւ փուռ:

Սերեւ տասը տարուան ընթացքին, փոխանակուած եւ գաղթական 628.305 հոգիէ բաղկացեալ 157.736 ընտանիք զետեղուած է:

ՀՐԱՆԴ ՎԻՇԱԳԵԱՆ

ՄԻՄԱՆ

Հայրը տղուն.

— Զաւակս, ես ալ քու տարիքդ եղած ժամանակ շատ պարտքեր ունէի, ամուսնացայ գրամօժիտով, դուն ալ անանկ ըրէ.

— Հայրիկ, երեւի ձեր ժամանակը միամիտ մարդիկ չէն պակսիր եղեր:

Մայրը.— Շիտակ խօսքին ի՞նչ ըսեմ

×

Կինը.— Եթէ գիտնայի թէ այս աստիճան տխմար ես, երբեք չպիտի մտածէի քեզի հետ ամուսնանալ:

— Զնոզդ խնդրած ատեն ո՞ւր էիր:

ՃԱՄԲՈՒՍ ՎՐԱՅ

ՄԱՐՍԻԼԻԱՅԷՆ ՆԻՍ

(Պատկերներ հայ կեանքէն)

Մեր գիւղի Թաղ. Խորհուրդը ինծի եւ ուրիշ երկու հայրենակիցներուս պաշտօն կուտայ երթալ Քան ու Նիս, Գոմօնի դպրոց — Եկեղեցիի պարտքերուն համար հանգանակութիւն կատարել:

Նոր տարուան բերկումը շողկապող կ'առնենք ու յաջորդ առտու կ'իջնենք Նիս, Գ. Անդուրեանի տունը, որ Սեբաստացիներու յատուկ տաք հիւրընկալութիւն մը կ'ընծայէ մեզի:

Ժամը 9ին արդէն մեր ձեռքը ցուցակ մը ունինք, որոնց այցելութիւն պիտի ընենք նոյն օրն իսկ, աւելորդ ծախսերէ խուսափելու համար:

Կ'որոշենք նախ սկսիլ Տիկ. Վ. Քէօլէեանով: Կէս ժամ վերջ Վիլֆրանշ ենք: Ցարգելի տիկինը մեզ ճաշի վար կը դնէ եւ բերկումն ալ մեզի թէյասեղան կուտայ: Մեր հանգանակութեան կը մասնակցի հինգ ոսկեբլիթով:

Տիկ. Վ. Քէօլէեան Քոթ ա'Ազիւրի հայ խորհրդաւոր կինն է, որ թէեւ կանուխէն Անգլիա մեծցած, սակայն չէ օտարացած: Զինքը շրջապատողները թէեւ հայ են, սակայն հայկական մեծ տեսիլներէ զուրկ են, աճա թէ ինչու այս մեծահարուստ հայ կնոջ գոհողութիւնները ասդին անդին ցանցնուած մանր մունր բաներ են, որոնք կ'ընթանան առանց որոշ նպատակի: Եթէ վստահութիւն ներշնչէին թերեւս այս մեծհոգի կինը իր ամուսնոյն եւ իր յիշատակը արժեցնէր մեծարժէք ազգային գործերով: Սակայն դեռ ուշ չէ:

Տիկ. Քէօլէեան դրեթէ ամէն հայ օրաթերթ ու պարբերաթերթ կը ստանայ, որոնց միջոցաւ կրինապատիկ ու եռապատիկ բաժանորդագին կը վճարէ: Աշխարհի չորս ծայրերէն, հայ հայրենակիցներ, իրմէ դրամ կ'ուզեն, որոնց մէջ չեն պակսիր նաեւ հայ ծանօթ ձեռնարկներ ու կազմակերպութիւններ: Այսպէս, Վիէննայի Մխիթարեան հայրերը դրամ կ'ուզեն Սօֆիայի մէջ բացուելիք վարժարանի մը համար, Հայ Գրողներու Ընկերակցութիւնը՝ իր գործունէութիւնը աւելի լայնցնելու եւ հիմնաւորելու համար, Ամերիկահայ « Կոչնակ » թերթը՝ իր բացը գոցելու համար: Ու ալ համրանքը չըկայ նեղը մնացած վաճառականներու եւ ձեռնարկներու, գրողներու եւ պարզ անհատներու, որոնց դրական կամ ժխտական ձեւով կը պատասխանէ, համաձայն իր խորհրդատուներուն: (Իր ամէնէն վստահելի խորհրդականն է Գ. Ցակոբ Մարտիրոսեան, արտացաւ հայրենակից մը):

Տիկին Քէօլէեան պատուակալ քաղաքացի է Վիլֆրանշի: Վեց — եօթ ֆրանսական հիւանդանոցներու նըպաստատու է: Ընթացիկ բարեգործութիւններու համար օրը 500 — 700 ֆրանքի ելք մը ունի: Շատ հազուադէպ է որ իր դուռը ձեռք առնողը ձեռնունայն վերադառնայ: Կերպով մը օգտակար կ'ըլլայ: Նախապէս որոշած էր ամէն աղքատ ծերունի դիմողի 50 ֆրանք տալ, իսկ երիտասարդ նպաստընկալի 20 Ֆր., սթերլինը իյնալէն ի վեր 50ը իջեցուցած է 30ի, եւ 20ը՝ 10ի: Տեղացի ծայրայեղ տարրեր ալ գինքը շատ կը նեղեն, որուն համար ստիպուած է պահել իրեն յատուկ երկու ոստիկաններ:

Տիկին Քէօլէեան երկար ատեն Նիսի Մատրըզէնի հայ մասնաւոր — մանկապարտէզի բացը գոցող եղած է, ու նոյն ատեն քահանայի ալ ամսականը վճարողը:

Իր տունը կը յիշեցնէ ազնուապետական հին ապարանքները: Մէկ Պէնտար չուն մը ունի որ 90 քիլօ կը կշռէ, եւ հայ կզերէ մը, դրողէ մը, ուսուցիչէ մը եւ գործիչէ մը անհամեմատ աւելի բարեկեցիկ է, ու երջանիկ: Ունի իր սեփական ծառան, խոհարարը եւ ննջարանը ու ճաշարանը:

Այս բոլորով մէկտեղ տիկին Վ. Քէօլէեան ազատ խորհող մըն է: Մեծամտութիւն չի ճանչնար եւ հայրենասէր է: Իր այցելուներուն 15 կամ 30 վայրկեան սպասցնել չի տար մեզի ուսնդամիտ ամբոխներուն պէս, այլ ինքը կանխաւ անոնց կը սպասէ:

Ցանուստ Հին նորէն Նիս կուգանք շարունակելու համար մեր այցելութիւնները: Նախ կը հանդիպինք այրի տիկին Համբարձումեանի, որուն տղան նախ կ'ըսէ թէ իր մայրը ներսն է, բայց ներքնասենեակը մանելէն ու դուրս գալէն յետոյ՝ թէ մայրիկը բացակայ է: Հազիւ վերջին քառն աւարտած կը երբ անխոհեմ մայրիկը մեր աչքին երեւաց … Տիկինը շատ թեթեւ վարուեցաւ մեզի հետ, ու հազիւ 40 Ֆրանք արժանացրուեցաւ հանգանակութեան:

Ժամանակ չկորսնցնելու համար, որոշեցինք որ մեզմէ Մեսրոպ Քինյ. Աւետեան եւ Գ. Ա. Դարբինեան (Պամոնցի աւետարական) Ադաթօն պէյին այցելեն ու ես ալ՝ մեծահարուստ Գ. Նահապետեանին, որ իր այս անուանական մականունը օտարացնելով ըրած է Nahapiet:Իմ երկու ընկերակիցներս առանց այլ եւ այլի կը վռնտուին Բարեգործականի հիմնադիր Ադաթօն պէյէն, որ դուռը կը գոցէ անոնց երեսին:Այդ օրը անոնք շատ աղդուած ըլլալով, ծանր գլխացաւ ունեցան, ու բան մը չկրցան ուտել: Ադաթօն պէյի ընծայքը սրդալի վայելենասութիւն էր: Գ. Նահապետեան դիս ընդունեց, կէս ժամ սպասել տալով: Ու աճա ներս կը մտնէ: Անմիջապէս «Բարի լոյս» կ'ըսէ ու ձեռք կը սեղմենք: Դեռ բերանս չբացած, կը սկսի քրքջալ.

— «Ազրի՛ս, էլ պառաւ չմնաց, էս ժողովուրդը կարսուել է, ի՞նչ արժէ դպրոց — եկեղեցի շինել էս կորսուած ժողովրդի համար …

Այդ պահուն ներս կը մտնէ իր անդլիացի տիկինը, որ մասյլ է, ու հասկցաւ: Բարեւ անգամ չի գիջիր տալ: Ալպիոնի զաւակը զուռը է: Անշուշտ իր չարաչաք ազգեցութեան տակ է որ այս ունեւոր ծերունին այնքան կոպիտ խօսքեր արտասանեց (մեկ ժամը զանց առինք): Կ'ուզեմ ժամ առաջ դուրս նետուիլ: Երեք կնիկ անդլիերէն չոր զրոյց մը կ'ունենան, որ արդէն կը հասկնամ եւ Գ. Նահապետեան «կը ցաւիմ» ըսելով՝ դիս կ'առաջնորդէ դէպի դուռը: Վերջերս փոխած է նաեւ իր կրօնը: Կը հետեւի անգլիաքան արտասոց երկիրներու մէջ ծնունդ առած աղանդի մը, որուն 40 հետեւորդ կայ Նիսի մէջ, եւ որ կը կոչուի Քրիստոնեայ Սէյանսիստ Ցայտնի է որ առաւելապէս գործի մարդ է, զուրկ տարրական մշակոյթէ: Իր հըմայքը իր փողին մէջն է:

Կէսօրէն յետոյ կը միանամ ընկերներուս: Կը պատմեմ տեսակցութիւնս

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (36)

“ԹԷՇԳԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ„

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Մուշ, որ Քեամիլ պէյի վաշտին մէջ կը գտնուէր, գերմաներէն նամակ մը գրած ու ռուս հրամանատարին տեղեկացուցած էր թէ գերմանացի զինուորներ եւս կը գտնուին Թուրքերուն հետ, եւ թէ, ժամ առաջ եթէ չյանձնուին ամբողջ Մուրկուլը քարուքանդ պիտի ըլլայ: Այս նամակը Ռուսերուն զրկուած էր Մուրկուլի Մէհմէտ Խոխա պէյի միջոցաւ, որ յետոյ երեսփոխան եղաւ: Նամակը մեծ ազդեցութիւն գործած էր Ռուսերուն վրայ: Վերջապէս, Ռուսերը, տեղեկանալով որ չորս կողմէն շրջապատուած են, որոշած էին, անձնատուր ըլլալ: Մինչ այդ՝ այդը կը բացուէր: Դեռ կիսամութ էր, երբ չէթէն կամաց կամաց վար իջաւ Մուրկուլի բարձունքներէն: Այս էջքը կը կազմէր Կովկասեան Թէշքիլաթի ամենամեծ յաջողութեան նախաքայլը՝ Որովհետեւ, գերի բռնուելու դատապարտուած էին այն ռուս զինուորները, որոնք կը գտնուէին բարձունքներուն կազմած ծուրին մէջ:

Արդարեւ, յաջորդ օրը արար աշխարհի ծանուցուեցաւ այս դէպքը՝ իբրեւ մեծ յաջողութիւնը կովկասեան առաջին յարձակման, որու ընթացքին Մուրկուլի մէջ գերի բռնուած էին զնդապետ մը, Բնդանօթաձիգներու հարիւրապետ մը, ոտքեան զօրքի հարիւրապետ մը, պահեստի սպայ մը, երեք հարիւր հետեւակ զինուոր, ինչպէս նաեւ գրաւուած էին չորս թնդանօթ, եօթանասուն գլուխ կենդանի եւ մեծ քանակութեամբ զրամթեք:

Բայց ռուս ուժերը նախ տեսնելով որ իրենց դէմ կ'ելլեն «տարբերքով», «պաշարքով», Քէսով, հրասակի երեւոյթով մարդիկ՝ ուզած էին իրենց զէնքերը չառել ու անձնատուր չըլլալ, ու Ֆրանսերէն պահանջած էին բոլ զինուորական օրէնքի, երթալ զինուորական հրամանատարին ու անոր յանձնել իրենց զէնքերը: Որքան տարօրինակ էր հրասակ կարծուած մարդոց Ֆրանսերէն խօսիլ, նոյնքան տարօրինակ էր որ «հրոսակներէն» մէկը իրենց Ֆրանսերէն լեզուով պատասխանէր:

Ռուսերուն տրուած պատասխանով բացուած էր թէ՝ իրենց դէմ գտնըւողները կը պատկանին Թուրք կանոնաւորական բանակին, թէ՝ անոնց հետ է որ պատերազմած են ու գերի ինկած, թէ՝ Թուրք բանակը կռուած ու չատ յառաջացած ըլլալով մօտերը զինուոր՝ հրամանատար մը չկայ, որով եւ իրենց կը մնար կամաւորներու վաշտին հրամանատարին յանձնուիլ, թէ՝ իրենց կեանքը պիտի ապահովուի, ամէն տեսակ դիւրութիւն պիտի տրուի իրենց, եւ, մինչեւ որ հրամանատարութենէն հրաման տացուի, Մուրկուլ պիտի մնան իբրեւ պատերազմական գերիներ: Ռուս սպաները ճարահատ համակերպելով՝ իրենց սուրերն ու զէնքերը յանձնած էին Քեամիլ պէյի վաշտին:

Ռուսերէն գրաւուած զէնքերէն ու անհրաժեշտներէն զատ, Քեամիլ պէյի վաշտը Մուրկուլի մէջ ձեռք ձգած էր ուրիշ շատ մը բաներ եւս: Որովհետեւ, հոն կը գտնուէին այն բազմաթիւ հաստատութիւնները որոնք կը պատկանէին հանքերու բանեցնող Ամերիկացիներուն: Հանքերու գործարանը մեծ քանակութեամբ նիւթեր ու կազմածներ ունէր: Ընկերութիւնը ունէր հակայ հիւանդանոց մը, վարժարան մը որ հանքային բանուորներ կը պատրաստէր, ինչպէս նաեւ անօրէններն ու պաշտօնեաններուն յատուկ կանոնաւոր շէնքեր: Այս բոլոր հաստատութիւնները նոյնութեամբ մեր ձեռքը անցած էին: Ամերիկացիները վաղուց թողած էին հանքը ու մեկնած: Գործարանի նիւթեղէններու մթերանոցին մէջ գործի գալիք հազար տեսակ առարկաներ եւ պահածոներ կային: Ասկէ զատ, հիւանդանոցին սարքաւորումը եւ վիրաբուժական գործիքները կատարեալ էին: Մթերանոցին մէջ գոյութիւն ունէին նաեւ մեծ քանակութեամբ վառօդ զոր պայթեցնելու համար հանքին մէջ կը գործածէին: Ընկերութեան զրենական մթերանոցը լեփ լեցուն էր՝ թուղթ, տետրակ, մատիտ, մելան եւայլն: Իսկ շէնքերէն մէկուն մէջ 15 — 20 դաշնակներ կային:

Կովկասի ճակտին վրայ մեր առաջին յաջողութիւնը ծնունդ տուած էր մեծ հրճուանքի մը, որուն վրայ եղ ու մեղր էր ձեռք ձգուած աւարը: Այդ աւարը անմիջապէս հաւաքելով որոշուած վայրեր զրկեր էին: Թուղթն ու գրիչը այնքան շատ էին որ մինչեւ պատերազմի վերջ գոհացուցած էին Տրապիզոնի եւ շրջակայքի զրենական պիտոյքի պահանջը: Դրեթէ ամէն տեղ կարելի էր հանդիպիլ ամերիկեան պըղինձի ընկերութեան անունը կրող թուղթերու: Ձեռք ձգուած վառօդը եւս մեծ օգտակարութիւն ունեցած էր: Աւելի վերջ, Տարսանէլի կռիւին, Նեղուցի պաշտպանութեան միջոցին իսկ այդ վառօդէն գործածուած էր:

Քեամիլ պէյի վաշտին՝ Մուրկուլի մէջ տարած յաղթանակի մասին ըստացուած տեղեկագիրները կը կարդային Թէշքիլաթի բանակատեղին մէջ ու կամաւորները կը հրճուէին: Միանգամայն կը տեղեկացնէին թէ ծովային շրջանին մէջ եւս կը յառաջանան ու քանի մը գերիներ ձեռք ձգուած են: Ասոր վրայ Մուհսին պէյին ուղարկուած էր արագ հրաման մը որով կը պահանջուէր բանակատեղ ուղարկել գերիները Այդ նպատակով ալ շոգեշարժ նաւակ մը զրկուած էր այն վայրը ուր կը գտնուէր Մուհսին պէյ: Որովհետեւ, ժամ առաջ հարցաքննելով ռուս գերիները, ռուսական ուժերու կացութեան մասին անոնցմէ ծանօթութիւն պիտի առնուէր, ինչ որ պիտի ծառայէր ճշդելու յէթէներուն ուղեգիծը.

Ուղարկուած շոգեշարժ նաւը կէս գիշերին վերադարձած էր: Բայց Ռուսը իր գիտցած բաներու մասին տեղեկութիւններ կուտար ու աւելէ դուրս ոչինչ գիտէր: Այդ շրջանին մէջ գտնուող զինուորներու քանակի, զանոնք զեկավարողներու ինքնութեան եւ անդորեղէններու հայթայթման միջոցներու մասին Րիզա պէյի հարցումները անպատասխանի կը մնային:

Այսուհանդերձ, ռուս գերին հասկըցուցած էր թէ ռուս հրամանատարները անճար ու շուարուն վիճակի մը մատնուած են, եւ, այդ կացութեան մէջ, ռուս զինուորները միշտ ետ կը փախչին:

(Շար.)

[illegible]

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Ց. Կ. Խաչի հանդէսը

ooooo

ԱՆԿԷՆ — Ց. Կ. Խ. Անկէնի մասնաճիւղը, իր կազմութեան առաջին օրերուն իր դէմ գտաւ չհշտուած բարոյական տրամադրութիւն մը այս կազմակերպութեան հակառակորդներու կողմէ :

[illegible]

Թղթակից

* Ց. Կ. Խաչի Անկէնի մասնաճիւղի վարչութիւնը իր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ յունուար 7ին իր կազմակերպած հանդէսին կարգադիր մասնախումբին, «Կոմիտաս» երգչախումբին եւ իր կարող ղեկավար Պ. Նշան Սերոբեանի, Տիկին Զ. Ընքայապեանի, օրիորդներ Ա. Ավճեանի, Զ. Շահլամեանի, Ա. Նալպանտեանի, պարոններ Գմրէթեանի, Աէտէֆճեանի եւ Ֆրիտէնոլէրի, մինակահանութեան թէ տոնածառի նուիրատուներուն եւ բոլոր անոնց՝ որոնց անձնուէր ջանքերուն եւ սիրայօժար մասնակցութեան շնորհիւ յաջող կերպով տեղի ունեցաւ այդ բարեսիրտ եւ գեղեցիկ հանդէսը :

(Վարչ.)

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Կեանքը Ռումանի մէջ

ooooo

[illegible]

Մանուկներու հանդէսը

[illegible]

Ըստ սովորութեան ամէնէն վերջը երեւցաւ «Կաղանդ Պապան» շնորհաւորեց Նոր տարին եւ սկսաւ բաժնել զանազան նուէրներ, մինչ պզտիկները կ'երգէին․

Շնորհաւոր Նոր տարի,
Վարժուհիներ մեր բարի․
Շնորհաւոր նոր տարի
Հանդիսականք դուք բարի :

Ի տես դպրոցի ներքին կարգ ու կանոնին, աշակերտներու կարգապահութեան եւ հանդէսին կազմակերպութեան, կ'արժէ շնորհաւորել վարիչ վարժուհի տիկին Աղաւնի Ուշաղեանը եւ իր ժրաջան օգնականները օրիորդներ Վարդ Արփին եւ Թագուհին :

Ս. Միլտոնեան

ՆՈՐ ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՑԱՆԿԸ

ooooo

Դրած էինք թէ վերջին 43 հոգիէն զատ, մինչեւ դեկտ. 7 նոր փախստականներ հասած են Թաւրիզ, այս ձեւով : «Յուսաբեր»էն կ'արտատպենք ցանկը․—

Այս վերջիններուն համար Թաւրիզի անգլ. հիւպատոսը դիմումներ կատարած է, որպէսզի թոյլ տան Երուսաղէմ վերադառնալու :

1.— Արտաշէս Բաղդանեան, 48 տարեկան, Լենինականէն, բրէտհայ :
2.— Յակոբ Ղարիբեան, 28 տարեկան :
3.— Յարէթ Գրիգորեան, 32 տարեկան, Ղարաբաղցի :
4.— Ազնիւ Գրիգորեան, կինը, 20 տարեկան, Ղարաբաղցի :
5.— Ղարիբ Գրիգորեան, որդին, 6 ամսական
6.— Սարգիս Թաթչեան, 28 տարեկան, Արաբկիրցի :
7.— Ջաֆար Շհարվաֆիլեան, 28 տարեկան :
8.— Գրիգոր Կարանֆիլեան, 19 տարեկան, Կաստամբոլցի, մեկնած Յունաստանէն :
9.— Յարութիւն Տէմիրճեան, 53 տարեկան, Երզնկացի :
10.— Լեւոն Տէմիրճեան, 13 տարեկան, Երզնկացի :
11.— Արամ Իսկէնտարեան, 20 տարեկան, Կաստամբոլցի, մեկնած Յունաստանէն :
12.— Կարապետ Կոզմզեան, 26 տարեկան, Ատանացի, մեկնած Յունաստանէն :
13.— Այս խմբի հետ եկած է 1 կին իր չորս երախաներով :

Այս խումբին ցուցակը բանտին մէջ կազմած են փախստականները եւ ղրկած Առաջնորդարան :

14.— Պարգեւ Հայլօսեան, 44 տարեկան, Պարտիզակցի, մեկնած Երուսաղէմէն :
15.— Տիկ. Հայլօսեան, 34 տարեկան, մեկնած Երուսաղէմէն :
16.— Վարուժան, որդին, 9 տարեկան, մեկնած Երուսաղէմէն :
17.— Մարգարիտ, աղջիկը, 3 տարեկան, մեկնած Երուսաղէմէն :
18.— Յակոբ Մգրալչեան, 23 տարեկան, Տիգրանակերտցի, մեկնած Երուսաղէմէն :
19.— Հայկանուշ, 18 տարեկան, Տիգրանակերտցի, մեկնած Երուսաղէմէն :
20.— Յակոբ Յովհաննիսեան, 23 տարեկան, Տիգրանակերտցի, մեկնած Երուսաղէմէն :
21.— Սարգիս Բարլագեան, 23 տարեկան, Մարաշցի, մեկնած Երուսաղէմէն :

ՈՍՏԻԿԱՆՆԵՐԸ ԵՒ ԿԱՐՄԻՐ ԴՐՕՇԸ

ooooo

[illegible]

ՋՐՊԱՐՏԻԶՆԵՐՆ ՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԽՕՍՔԸ

[illegible]

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ», 30 դեկտ.)

[illegible]

Միր տղաքը (Խմբ.), Առ Պ. Դ. Կիւլպէնկեան (Եռան), Տղաք Հայոց ազգին (Ա. Խանէտանեան), Նոթեր Պէյրութէն (Բ. Մ. Քէչիչեան), Մենք Պուէնոսի մէջ (Թղթ.) Շիրիմին առջեւ (Նադէնի), Որբերու ագարակին շուրջ (Մ. Երկաթենց), Մենք Սուրիոյ մէջ (Բերդակցի), Ոսկերուն ձեռքերը (Վ. Թէքէեան), Գիւղական (Ս. Ընտրիկեան), Զգաստանանք (Հ. Վրէժունի), Նիկողոս որբանոցը (Հ. Բ.), Տէր Հզօր Զօրութեանց (Ոսկանուր), Արմաւենին տակ (Հ. Սիմոնեան), Երուսաղէմ (Շ. Նարդունի), Մուրատի Յուշերը, գրախօսական, խմբագրականներ :

Տարեկան բաժնեգին՝ 15 ֆրանք (Ֆրանսա), 20 ֆրանք (արտասահման) : Դիմել A. Kapikian, 17 Ave. Philippe Auguste, PARIS.

ԽՐՃԻԹՆԵՐԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ (արձակ էջեր եւ քերթուածներ) Գրեց՝ ՕՀԱՆ ԿԱՐՕ : Հրատ. «Նահատակ Գրագէտներու Բարեկամներ» : Թիւ 8 : Շքեղ տպագրութեամբ : Գին 20 ֆրանք : Կեդրոնական հասցէ — M. Barsamian, 121 Rue Marcadet, Paris (18).

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

շուշտ բարձր նիւթանոցներ կ'իջնէինք… Կրնայի՞նք ուրիշ կերպ շարժիլ, Եղատի առնելով այն գործերը փորս կը վարէր ամսուսինս եւ իր ընդունած անձերը: Այժմ բոլորովին միեակ եմ - բարեկամնե՞ր ունէինք որոնք մեր տունը կուգային, կը ճաշէին, «իրենց բարեկամ»ը կը կոչէին ամուսինս, եւ կը գովաբանէին Սաշային ուշիմութիւնը, կը գգուէին զաւակներս, եւ հիմա, հրապարակաւ, անոր ձերբակալութիւնը պահանջեցին: Գարշելի մարդիկ…

Տիկինը չի հաւատար թէ անձնասպան եղած է իր ամուսինը: Իր գլխաւոր տարակուսութիւնը այն է թէ ատրճանակը ձեռքը չէր, այլ անկողնին վրայ, եւ թէ թոյլ չեն տուած որ Տօքթ. Ժանէն ներկայ ըլլայ դիազննութեան: Ցեռոյ, պատին վրայ ծակեր տեսած է որուն համար ըսեր են թէ հանուած գամերու հետքեր են: Երկրորդ պարապ փամփուշտի խոռ մըն ալ ըրած էր, բայց յաջորդ օրը հերքեց: Վերջապէս, կը զանգատի թէ վիրաւորը երկու ժամ անխնամ ձգուած է:

Ընդդիմադիր թերթերը կը պնդեն թէ տիկնոջ առաջին յայտարարութիւնները ճիշդ են, բայց ստիպուած է պզուչանալ…

⁂ Գայոնի հարցաքննիչ դատաւորը չափազանց յոգնած ըլլալով, մէկ ամիս արձակուրդ պիտի խնդրէ:

⁂ Վճռաբեկ Ատեանի նախագահը խիստ քննութեան ձեռնարկած է, կարգ մը դատաւորներու դանցառութիւնները երեւան հանելու համար:

⁂ Դատական նախարարութիւնը օրինագիծ մը եւս պատրաստած է, ժամուլի օրէնքին անուանարկութեան բաժինը խստացնելու համար:

19,800 Հայ Մարսէյլի մէջ

Մարսէյլի քաղաքապետութեան հրատարակած տարեկան մարդահամարէն կը տեղեկանանք թէ 205.202 օտարականներ կը բնակին Մարսէյլի մէջ: Անցեալ տարուան թիւն էր 206.647: Մեծամասնութիւն կը կազմեն Իտալացիները,— 127,000 հոգի, յետոյ կուգան Սպանիացիները,— 22,000, իսկ երրորդ՝ Հայերը,— 19,800: Թուրքերու թիւը ցոյց կը տրուի 4960, անշուշտ թուրք համարելով նաեւ Թրքահպատակ Հայերը:

Արկած մը Պէխնի կայարանին մէջ

Կիրակի գիշեր, ժամը 10.40ին Սէն Լազարէն Պէքոնի կայարանը զացող եւ լեկտրաշարժ կառախումբը զարնուեցաւ բեռնատար կառախումբի մը, որ կեցած էր, առանց կարմիր լոյսի: Կառախումբը կը վազէր վեց քիլոմեդր արագութեամբ, որով ընդհարումը ուժգին չեղաւ: Թեթեւապէս վիրաւորուեցան ութ հոգի եւ իրենց տուները փոխադրուեցան: Միայն տիկնոջ մը թեւը կոտրուեցաւ:

Ահաւոր փոթորիկ մը Մանշի մէջ

Ահարկու փոթորիկ մը պայթեցաւ Մանշի եւ Հիւսիսային ծովու մէջ, կիրակի օր, աւերելով բրիտանական ծովեզերքը: Հովին արագութիւնը պահ մը հասաւ ժամը 95 քիլոմէթրի, եւ ալիքները քանդեցին բազմաթիւ շինութիւններ: Բոլորովին խանգարուեցաւ ծովային երթեւեկը եւ նաւերը հարկադրուեցան ծովափ ապաստանիլ: Շատ մը նաւեր սախլուեցան չելլել [illegible], անգլիական նաւահանգիստներ չհանդիպելու համար: Ֆրանսական «Լաֆայէթ» անդրատլանտեանը Հավր եկաւ առանց Փլիմութ հանդիպելու: «Նէյորն» գրահանաւը, որ խրած էր առջի օր եւ դժուարաւ փրկուած, չկրցաւ մեկնիլ Փորթսմութի նաւահանգիստէն, ռազմափորձերուն մասնակցելու համար: Անգլիոյ եւ Եւրոպայի հաղորդակցութիւնները խզուեցան: Բազմաթիւ ծովային արկածներ պատահեցան:

Ձորճ Թագաւորը կիրակի օր իշխան — իշխանուհիները եւ մարքիզուհի Գ. Մարլպորոյի հետ կառքով անցած ատեն, վիթխարի ծառի մը մէկ ճիւղը փոթորիկէն փրթաւ եւ ինկաւ ճամբուն վրայ, կառքին անցնելէն քանի մը երկվայրկեան յետոյ: Կառքին եռեւի ապակիները կոտրեցան, բայց մարդ չվնասուեցաւ:

200,000 գերման բանուորներու ցոյցը

«ԲԱՆՈՒՈՐԸ ԵՒ ԳՈՐԾԱՏԷՐԸ ՀԱՄԵՐԱՇԽ ԵՆ»

Կիրակի օր, շարք մը ցոյցեր տեղի ունեցան Գերմանիոյ մէջ, արծարծելու համար նոր ոգին: Պերլինի մէջ, 15,000 հոգի, իրենց գլուխն ունենալով նախագահ Հինտէնպուրկը, մարաջախտ Մաքէնզէնը, հինգ նախարարներ եւ բազմաթիւ զօրավարներ ու հիթլէրական գործիչներ, ներկայ եղան գերմանական կայսրութեան հռչակման 63րդ տարեդարձին (18 յունուար 1871): Այս առթիւ կրակոտ ճառեր խօսուեցան, փառաբանելով Հինտէնպուրկն ու Հիթլէրը.

Բայց օրուան ամէնէն կարեւոր ցոյցն էր 200,000 բանուորներու զորաշարժը, որ շատ կը նմանէր Մոսկուայի մէջ սարքուած թափօրներուն: Ցոյցը կազմակերպուած էր ի պատիւ աշխատանքի նոր օրէնքին: Այս առթիւ Գ. Կէօպէլս ճառ մը խօսելով, չէշտեց թէ ընկերային տեսակէտով Գերմանիան Եւրոպայի ամէնէն առեւտրական եւ յառաջադէմ երկիրն է:

⁂ Աշխատանքի նոր օրէնքը երեք հիմնական սկզբունքներ կը հռչակէ: Առաջինը այն է թէ՝ ամէն ձեռնարկ պէտք է ունենայ միակ եւ անձնապէս պատասխանատու պետ մը. գործատէրը ինքն ալ «առաջնորդ»ն է իր պաշտօնէութեան, եւ այդ հանգամանքով նոր պատասխանատուութիւն մը կը ստանձնէ հանրութեան առջեւ:

Երկրորդ սկզբունքը այն է թէ գործատէրը եւ բանուորը համերաշխ են, ուրեմն, դասակարգային պայքարին դէմ կը դնէ դասակարգերու միութիւնը:

Երրորդ սկզբունքին համաձայն, գործատէրերու եւ բանուորներու միջեւ բոլոր համաձայնութիւնները պէտք է կնքուին պատշաճ եւ երկու կողմերուն համար ալ պատուաբեր հիմերու վրայ:

Այս օրէնքով, կը հաստատուին մասնաւոր ատեաններ, գործատէրերու եւ բանուորներու միջեւ ծագած վէճերը քննելու համար:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԱԴԱՄԱՆԴԻ ՄԻՋՆՈՐԴ մը, Լուի Կոթբլօ, անհետացաւ Լաֆայէթի շրջանակէն, միասին տանելով իրեն յանձնուած գոհարեղէնները որոնց արժէքը մէկ միլիոն ֆրանքը կ'անցնի:

ԵՐԿՈՒ ՄԱԿԵԴՈՆԱՑԻՆԵՐ, Շանտանով եւ Կլավինչեւ, որոնք վարիչներն են Փրաքթորովի խմբակին, փախան Քարլսթայի կեդրոնացման բանակատեղիէն: (Այնտեղ արգելափակուած էին անցեալ ամառէն ի վեր):

ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՉԻ հին ձեռագրին փոխարէն, որ 100,000 ոսկիի ծախուեցաւ Բրիտանական Թանգարանին, Մոսկուա ապրանք պիտի ղրկէ Անգլիայէն:

ԼՈԿԷՕՑ — ԱՆԷԼԻ ծովային աշխատաւորները գործադուլէ ետք դատապարտուած ըլլալով, յանկարծ գրաւեցին քաղաքապետարանը եւ տեղաւորուեցան: Քաղաքապետարանը վերածուած է ճաշարանի եւ ննջարանի:

ՋՕՐ. ՄԱՌՇԱՆ, Ֆաշոտայի հերոսը, որ քիչ մնաց պատերազմի պատճառ պիտի ըլլար Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ, մեռաւ 71 տարեկան հասակին մէջ:

Պատար

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Սէն Միւլիէնի Չաւարեան Եռթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին. Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Փոքր Ա'Իթալիի Դպրոցասէր Տիկնանց Միութեան մասնաճիւղին եւ մասնակցութեամբ շրջանիս դպրոցի Տիկնանց Միութեան:

21 յունուար կիրակի ցերեկ ժամը 2.30ին, Գ. Յովհաննէսեանի ընդարձակ եւ շքեղ սրահին մէջ, 13 rue Pierre Curie, Kr.- Bicètre

կը ներկայացուի **Մեծապատիւ Մուրացկանները**

կը մասնակցին Գ. ՎԱՀԱՆ, Գ. ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ եւ ԳՄԲԷԹԵԱՆ

ԳՄԲԷԹԵԱՆ կ'երգէ Օմար Խայեամի քառեակները

Տոմսերը կը ծախուին Թրավէսեան նպարավաճառատունը 17 rueDamesme, *Խաչիկ Սահակեանի նպարավաճառատունը* 7 rue Blanqui. *Կարապետ Կակաչեանի օճառատունը* 21 rue de Paris. Gentilly.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ձ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղին պարբերական դասախօսութիւնը այս Հինգշաբթի իրիկուն [illegible] կը դասախօսէ Գ. Ս. Վրացեան, նիւթ՝ Հ. Յ. Դաշնակցութիւն: *Կը հրաւիրուին անդամները ու փափաքողները:*

ԱԶԳԱՍՏԱՆԱՄ ընկերութեան տարեկան ընդհ. ժողովը տեղի պիտի ունենայ 21 յունուար Կիրակի օր, ժամը 11ին, եկեղեցւոյ խորհրդարանը, օրակարգ ունենալով հաշուետուութիւն եւ հրաժարում ներկայ վարչութեան, ընտրութիւն նոր վարչութեան:

Կը խնդրուի Ազգաստանամի բոլոր անդամներէն ներկայ ըլլալ այս ժողովին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ազգաստանամի վարչութիւնը հրապարակաւ իր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ Տիկին Մ. Որբերեանին՝ որ իր ամուսնոյն ատաբաքսիոս Գ. Ռ. ՈՐԲԵՐԵԱՆի մահուան երկրորդ տարելիցին առթիւ Ազգաստանամի նուիրեց հարիւրական ֆիշս լուբիա. բրինձ եւ շաքար, որոնք բաշխուեցան 60է աւելի չքաւոր ընտանիքներու:

Վարչութիւն

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ Շրջ. կոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկեր Անդրանիկ Հայրապետեանին, իր սիրասուն զաւկին [illegible] առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչի Իսիլէ Մուլինոյի մասնաճիւղը իր շնորհակալութիւնները կը յայտնէ Գ. Գանտիլեանի որ 100 ֆրանք նուիրեց միութեան վճարելու համար գեկտ. 23ին իր կազմակերպած պարահանդէսի սրահի վարձքի տարբերութիւնը զոր անփականատէրը կը պահանջէր անիրաւաբար վերջին վայրկեանին:

Շնորհակալութիւններ Տիկ. Ճահլամեանի, որ իր բանախօսութիւնով ազնուացուց ներկաները. ինչպէս նաեւ Գ. Պշտիկեանի, Եկաւեանի, Պետրոսեանի որ իրենց մասնակցութիւնը բերին գեղարուեստական բաժնին:

ԿԱՐԵՒՈՐ

Ծանօթ Օրիորդ մը կը ստանձնէ ֆրանսերէնի, անգլիերէնի, գերմաներէնի եւ հայերէնի դասեր տալ տուներու մէջ: Դիմել Յառաջի վարչութեան:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Գասապացի Յարութիւն Ահարոնեան կը փնտռէ իր եղբայրը Ահարոն Ահարոնեան, որ Իզմիրի մէջ ամուսնացած էր Եղկիւրեցի օրիորդի մը հետ: Կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուի Ֆրանսայի մէջ: Կը խնդրուի իր հասցէն իմացնել: Aharonian H. chez Mr. Bouffeteau à Jubergin, Commune d'Abily. (Indre et Loire):

— Կը փնտռուին Եօտէմիշցի Արշակ եւ Միրանոյշ Ստեփանեանները, որոնք Իզմիրի աղէտին անհետացած են:

Կը փնտռուի նաեւ Ստեփան Ստեփանեան որ 1914ին զինուորագրուած է եւ իր հետքը կորսուած:

Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Գէորգ Ստեփանեանին 2, Rue Basfroi, Paris (2e): *Կը խնդրուի արտասահմանեան թերթերէն արտատպել.*

— Կը փնտռեմ քոյրս Նէնի Պազարցի Ակնէս Մանուէլեան եւ եղբայրս Միհրան Մանուէլեան: Կը բնակէինք Նազիլլի: Ընդհ. պատերազմին ախորուեցանք Կեսարիա, ուրկէց զինադադարին Ամերիկացիները մեզ փոխադրեցին Պէյրութ: Ես, 1923ին մեկնեցայ Ամերիկա: Իմացնել՝ **Manuel T. Manuelianի, 9 de Julio esq. Sanjuan, Tafi Viejo (F. C. C. N. A.) Argentina.**

Էնկիւրիցի Միհրան Քէտրճեան, որուն հետքը կորսուած է Իզմիրի աղէտէն յետոյ, կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուի Փարիզ:

Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան:

— Կը փնտռուի Սերժ Սավալեան: Իմացնել Գ. **Dirianի, 9 Bld. Picpus,** Paris (2e):

Վարպետ խոհարար

Վարպետ խոհարար մը, որ մասնագէտ է արեւելեան եւ եւրոպական խոհանոցի, ինչպէս նաեւ փաքլավայի եւ նման անուշեղէններու, գործ կը փնտռէ Փարիզի մէջ եւ շրջակաները: Համեստ պայմաններ: Դիմել ՅԱՌԱՋի վարչութեան:

Տրամադրելի է

Վարժուհի մը, որ կրնայ տալ նաեւ երգի դասեր: Ի հարկին դաշնակ ալ կ'երթայ: Դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան:

Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ԳՈՅԱՄԱՐՏ օրացոյց 1934 Ե. Տարի

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան «ԳՈՅԱՄԱՐՏ» օրացոյցը Ե. Տարի, նուիրուած իր Տասնամեակին, ազգային եւ կրօնական տօներով եւ մօտ 40 նկարներով, արդէն սպառելու մօտ է: Զրկուելու համար այն գեղեցիկ գործէն անմիջապէս դիմելու՝ Karnig Antikian, 49, rue Nationale. Marseille.

Կը ծախուի նաեւ՝

Փարիզ եւ արուարձաններ՝ Գրատուն Հրանտ-Սամուէլ, *51, rue Mr. le Prince, Paris (5)*.

Լիոն եւ ցէօին. Վահան Հիւսեան. 3, *rue Tellier. Décines:*

Վալանս. Ղազար Գալուստեան. *10, rue 14 Cantons.*

Վիէն. Ներսէս Խաչիկեան. *124, rue Lafayette:*

Լուառի շրջան. Վարդան Խրիմեան 34, *rue des Frères Chappe. St. Etienne:*

Կրէնոպլը. Կ. Գասպարեան.

Կարտան, Լեւոն Գայաճանեան:

Նիս, Գեղամ Շէհիրլեան. 182, *Bld. de la Madeleine.*

Աթէնք. Գրատուն «Նոր Օր».

Հալէպ, Խորէն Գըրգըրեան. 22, *rue Boustan Kulak:*

Գոնստանցա (Ռումանիա), Արմենակ Կարապետեան.

Պէյրութ Գրատուն Ապաճեան եղբայրներու *B. P. 879:*

Պէյրութ, Գրատուն Խորէն Ազնաւուրեան, *rue Bab-Yacoub.*

Գաղտատ, Խորէն Անտոնեան.

Գաղտատ, Գլխարկավաճառ Աւետիս Ասլանիկեան.

Ալճերիա. Թորոս Արզումանեան, *Blida. Algérie:*

Թեհրան «Ալիք»ի լամբագրատունը եւ Ս. Յովսէփեանի մօտ.

Պուլկարիա, Կ. Թափագեան, *Plovdiv.*

Ինչպէս նաեւ Մարսէյլի շրջանի Պատ. Միութիւններու եւ Դաշնակցական բոլոր ընկերներու մօտ.

ԾԱՆՕԹ.— Տպարանական սխալով կողքի 4րդ նկարներու անունները սխալ դրուած են. Գայլ Վահանինը պիտի ըլլայ՝ Զուլումաթ, իսկ Զուլումաթինը՝ Գայլ Վահան:

:::: LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ::::

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276 784

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 17 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1934
17 Janvier 1934

10րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2397

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀՐԱՒԷՐ ԼՐՋՈՒԹԵԱՆ

Ինչո՞ւ, երէկ, զանազան արտատպումներ կատարեցինք այս էջերէն, կրկին եւ կրկին յիշեցնելով շարք մը իրողութիւններ:

— Ապացուցանելու համար թէ՝ մենք սովորութիւն չունինք սպառնալու, բայց ունինք պարտականութիւն՝ բացէ ի բաց զգաստութեան հրաւիրելու անոնք որ չափ ու սահման չեն ճանչնար, անոնք որ կրակին հետ կը խաղան եւ ամէն ստորնութեան կը դիմեն, արիւն պղտորելու համար:

Այդ մտահոգութեամբ էր որ, կը հարցնէինք, առիթով մը.

— «Եւ վերջապէս, ո՞րն է աւելի վտանգաւոր, այս կամ այն Դաշնակցական թերթին պոռթկումն ու սրտցաւ ազդարարութի՞ւնը, թէ ռամկավար մամուլին թունաւոր խուժանավարութիւնը եւ միւսներուն խելագար «Բեալլագէօզութիւնը»»: (Յառաջ, 15 Նոյեմբեր 1933):

Դժբախտաբար բան մը փոխուած չէ այսօր:

Ընդհակառակն, Նիւ Եորքի դէպքը դարձաւ նոր պատրուակ մը՝ աւելի հրահրելու կիրքերը եւ թոյն սրսկելու գրչով թէ խօսքով:

Նորէն ասպարէզ նետուած են ռամկավարն ու միւսները — «Դաշտաբրզահպաշկոմ»:

Նոր թափ է առած մեռել շահագործելու արհեստը, այս անգամ շարժման մէջ դնելով նաեւ անկուսակցական կոչուած երեւելիները:

Մարդիկ որ սովոր էին քար անտարբերութեան պատեանին մէջ կծկուիլ ուրիշ բազմաթիւ [illegible] գլուխներու առթիւ, այս անգամ պարտք սեպեր են երթալ մասնակցիլ դիմակաւոր խմբակի մը սարքած ժողովին, (7 յունուար 1934):

Անոնք փութացեր են պատուե՛լ «Դաշնակ Տէրրորի Պայքարի առժամեայ յանձնախումբ»ի մը նոր դաւադրութիւնը, գաղտնի որոշումներ տալու եւ կասկածելի ձեռնարկներ կատարելու համար:

Արդէն իսկ սարքուած է «Յարգանքի եւ բողոքի հրապարակային մեծ ժողով մը», յառաջիկայ յունուար 25ին, Ղեւոնդ արք.ի սպանութեան առթիւ:

Անմտութիւն պիտի ըլլար վիճիլ այս կարգի արտայայտութեանց մասին:

Ո՞վ կրնայ խառնուիլ յարգանքի կամ բողոքի ցոյցերու, ո՛ր եւ է եղերական դէպքի առթիւ, մանաւանդ երբ ամէն ինչ կը կատարուի բարեմտօրէն:

Արդ, բարեմտութեան ո՛ր եւ է նշոյլ կը տեսնէ՞ք ժողովի մը մէջ, որ կը սարքուի գաղտնի, նախաձեռնութեամբ դաւադրական խմբակի մը, եւ կուտայ գաղտնի որոշումներ:

Կարելի՞ է հաւատալ բարեմտութեան եւ լրջութեան, երբ նոյն ժողովին մէջ տիրաբար կը բազմին «չէֆ»երն ու գործիչները երկու հոսանքներու,— Ռամկավար եւ «Դաշտաբրզահպաշկոմ» — որոնք այնքան պժգալի դեր կատարած են ու կը կատարեն մթնոլորտի թունաւորման մէջ:

Անկեղծութիւն եւ պարկեշտութի՞ւն կ'ենթադրէ, երբ այսպէս կոչուած չէզոք մարդիկ իրենց շուքն ու խելքը վարձու կուտան օրուան խուժանավարներուն, կ'իւրացնեն անոնց տեսակէտներն ու հէքեաթները, եւ «ազգասիրաբար» կը հովանաւորեն անոնց դաւերն ու ձեռնարկները:

— «Այս պարագային լռութիւնը, անտարբերութիւնը համազօր են մեղսակցութեան», *կ'ըսէ յունուար 25ի միթինկին թռուցիկը, Արմենակ Համբարձումեաններու, Լեւոն Կիւմիւշկէրտաններու եւն. ստորագրութեամբ:*

Հարցուցէք այս վեց պարոններուն եւ նոյն դասէն 16 կամ 56 երեւելիներու թէ, ո՞ւր էին, երբ նոյնքան վայրագօրէն սպաննուեցաւ Դաշնակցական Վահան Վարդապետեանը, Պէյրութի կաթողիկոսարանին մէջ:

Ո՞ւր էին, երբ, Աթէնքի գաղթակայանին մէջ սպաննուեցաւ Դաշնակցական բանուոր մը, Սեբաստացի Դարբինեանը: (ժամանակին գրուեցաւ թէ ոճրագործները Հայաստան փոխադրուեցան Ներգաղթի կարաւանին հետ, ձեռամբ Դ. Շահվերտեանի):

Ո՞ւր էիք, երբ Պոլսոյ ջուրերուն մէջ, ռումանական շոգենաւին մէջ, Թուրք ոստիկաններու գազանութեան զոհ գնաց տարաբախտ Վիտինեանը:

Այո՛, արքեպիսկոպոսական աստիճան չունէին այս երեքը, եւ հետեւաբար բան չեն խօսիր ձեր սրտին:

Բայց, արքեպիսկոպոս մը չէ՞ր ողբացեալ Գիւտն ալ, որ մեռաւ Չեկայի բանտին մէջ, Երեւան, ընդ հովանեաւ Հայաստանի կառավարութեան:

Ո՞ւր էիք, տակաւին, երբ այնքան երիտասարդներ կը հալածուէին, կը բանտարկուէին, կ'աքսորուէին խումբ խումբ, գնդակահարուելով կամ շնչասպառ ըլլալով ահռելի տառապանքներէն եւ չարչարանքներէն, Հայաստան աշխարհին մէջ:

Եւ ո՞ւր էք դուք, ամէն տարի Ապրիլ Տասնըմէկին, երբ տարագիր ժողովուրդին բոլոր խաւերը կը փութան իրենց յարգանքը յայտնել մէկ միլիոն զոհերու յիշատակին, իսկ ձեր շուքն իսկ չերեւար: (Տասը տարի կ'ըլլայ որ Փարիզ ենք, եւ հանդիպած չենք ձեր շուքին):

... Կարելի էր անվերջ երկարել հարցումներուն շարքը, ապացուցանելու համար թէ այս բոլոր պարագաներուն մէջ «լռութիւնը, անտարբերութիւնը համազօր են մեղսակցութեան»:

Բայց, կը բաւէ: Կը բաւէ այսօրուան համար, իբրեւ հրաւէր լրջութեան եւ պարկեշտութեան:

Մարդկային եւ ազգային պարտականութի՞ւն կ'ուզեն կատարել Փարիզի երեւելիները, Պ. Պ. Ա. Համբարձումեան, Կիւմիւշկէրտան եւ միւսները,— կը բացատրենք վաղը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՏՈԼԱՐԸ ՊԻՏԻ ԱՐԺԷ ՀԱՐԻՒՐԻՆ 60

Նախագահ Ռուզվէլթ կը պահանջէ ազգայնացնել ոսկիի պահեստը

Նախագահ Ռուզվէլթ պատգամագիր մը ուղղելով խորհրդարանին, կը պահանջէ.—

1. Իրաւունք տալ ազգայնացնելու Մ. Նահանգներու մէջ գտնուած ոսկիի պահեստը:

2. Իրաւունք տալ յառաջիկային տոլարը ամրացնելու իր հին արժէքին հարիւրին 60 համեմատութեամբ, որ առաւելագոյն սահմանն է: Նուազագոյն սահմանը 50% է արդէն:

Կը կարծուի թէ այս գարնան կամ ամրան տոլարը պիտի ամրանայ 55—58 սէնթի վրայ:

Պահանջելով ազգայնացնել ոսկիի պահեստը, Նախագահը նկատի ունի նաեւ Դաշնակցային Պահեստի Դրամատուներու ոսկին, որ կ'արժէ 3,566,290,000 տոլար:

Նախագահը առ այժմ յարմար չի դատեր որ ճշգրիտ գին մը որոշուի տոլարին: Միեւնոյն ատեն կ'առաջարկէ երկու միլիառ տոլարի վարկ մը տրամադրել, փոխանակութեան սակի պահանջներուն դիմանալու համար:

Այս յայտարարութեան վրայ, ոսկիին գինը բարձրացաւ Մ. Նահանգներուն մէջ: Նախագահը որոշ ծրագիր չներկայացուց արծաթի մասին, այլ բաւականացաւ շեշտելով թէ այդ մետաղը կենսական դեր կը կատարէ համաշխարհային վաճառականութեան մէջ:

Պ. Ռուզվէլթի գլխաւոր նպատակն է երկրին ոսկեդրամի պահեստը գործածել իբրեւ որոշ եւ տեւական պահեստ՝ միջազգային առեւտրական հաշիւներու կարգադրութեան համար:

Մ. Նահանգներու ոսկիի պահեստը այժմ կ'անցնի 65 միլիառ ֆրանքը, որուն 54 միլիառը կը գտնուի պետական գանձին մէջ: Այս վերջին գումարին գրեթէ կէսը կը պատկանի Դաշնակցային Պահեստի Դրամատուներուն, որոնք իրենց սնտուկներուն մէջ ունին նաեւ 14 միլիառի ոսկի — մուրհակներ:

Հաւանական է որ, նոյն իսկ խորհրդարանին վաւերացումէն յետոյ, ամբողջ ոսկին կառավարութեան տրամադրութեան տակ դնելու խնդիրը յանձնուի Մ. Նահանգներու Գերագոյն Ատեանին:

⁂ Նախագահ Ռուզվէլթ հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ մամուլին.

— Եթէ խորհրդարանին առաջարկեցի իր ոսկի արժէքին հարիւրին 60 համեմատութեամբ առժամեայ գին մը նշանակել տոլարին, այդ չի նշանակեր թէ կառավարութիւնը կ'ուզէ անմիջապէս գործադրել այս որոշումը: Մնաց որ, կառավարութիւնը իրաւունք ունի, նախապէս քուէարկուած օրէնքի մը համաձայն, տոլարին գինը հարիւրին 50ի կապելու: Իմ գլխաւոր նպատակս է փութացնել միջազգային խորհրդաժողովի մը գումարումը, ամրացնելու համար համաշխարհային գլխաւոր դրամները:

⁂ Լոնտոնի մէջ մեծ ուշադրութեամբ կը հետեւին տոլարին ելեւէջներուն: Տիրող կարծիքի մը համաձայն, եթէ տոլարը իջնայ այնքան որքան կ'առաջարկէ նախագահ Ռուզվէլթ, անգլիական վաճառականութիւնը մեծ վնաս պիտի կրէ: Կառավարութիւնը սպասողական դիրք բռնած է, առ այժմ:

270,000 համայնավարներ վտարուած

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ Պ. Եարոսլավսկի, յանուն կուսակցութեան զտման յանձնաժողովին հրատարակութեան տուաւ կատարուած մաքրագործման արդիւնքը:

Համաձայն այս տեղեկագրին, համայնավար կուսակցութիւնը կը բաղկանայ երեք աստիճաններէ,— համակիրներ, թեկնածուներ եւ իսկական անդամներ: Զտումէն առաջ, կուսակցութիւնը ունէր երկու միլիոն անդամ եւ աւելի քան մէկ միլիոն թեկնածու: «Համակիրներ» նոր բացատրութիւն մըն է:

Վերջնապէս կուսակցութենէն արտաքսուած են շուրջ 270,000 անդամներ եւ 200,000 թեկնածուներ, իսկ աստիճանի անկում ունեցած են 200,000 անդամներ եւ 210,000 թեկնածուներ: Վտարումներու եւ աստիճանազրկման ամենամեծ համեմատութիւնը կը ներկայացնեն Սիպերիա, Ծայր-Արեւելք եւ Ուքրայնա, իսկ ամենատկար համեմատութիւնը՝ Լէնինկրատ եւ Մոսկուա: Զտման փորձին լաւ դիմացած են կարմիր բանակին եւ Չեկային անդամները: Այս երկու հիւղերուն մէջ արտաքսումներու համեմատութիւնը հարիւրին հինգ իսկ չէ:

Պուլկարիոյ թագաւորը Ռումանիա կ'երթայ

Սոֆիայի ռումանական դեսպանին հետ խորհրդակցելէ յետոյ, Պուլկարիոյ վարչապետը յայտարարեց թէ թագաւորը եւ թագուհին Ռումանիա պիտի երթան յունուար 20ին կամ 22ին:

Խորհրդային Միութիւնը պիտի անդամակցի՞ Ազգերու Դաշնակցութեան

Ժընեւէն կը գրեն թէ հետզհետէ աւելի շատ կը խօսուի Խորհրդային Միութեան անդամակցութեան մասին: Յունուար 14 թուակիր հեռագիր մը, որ Մոսկուայէն ղրկուած է զուիցերիական թերթի մը, կ'ըսէ թէ Պ. Պ. Մոլոթով եւ Լիթվինով բացատրած են Պ. Ստալինի թէ այս միջոցին մեծ կարեւորութիւն ունի Խ. Միութեան անդամակցութիւնը Ազգերու Դաշնակցութեան: Հեռագիրը կ'աւելցնէ թէ Պ. Էռիօ, որ վերջերս Մոսկուա գնաց, բանակցութիւններ կը կատարէ, ճամբան հարթելու համար: Ուրիշ խօսքով, Ֆրանսան է որ ուժ կուտայ այս թեկնածութեան: Եթէ Ռուսաստան վերջնապէս դիմում կատարէ ընդունուելու համար, բացառիկ պատեհներ պիտի ըլլան, ապացուցանելու համար թէ Գերմանիոյ հրաժարումը փոխանակ տկարացնելու Ազգերու Դաշնակցութիւնը, ընդհակառակն պատճառ եղաւ որ ուրիշ կարեւոր երկիր մըն ալ անդամակցի:

⁂ Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդին նոր նստաշրջանը բացուեցաւ յունուար 15ին: Ֆրանսայի առաջարկին վրայ, որոշուեցաւ տեղեկացնել Գերմանիոյ թէ կատարելապէս ազատ է մասնակցելու Սարի հանրաքուէի մասին կատարուելիք խորհրդակցութեանց: Հրաժարած ըլլալով հանդերձ, Գերմանիան դեռ օրինով Ազգերու Դաշնակցութեան անդամ է մինչեւ 1935 հոկտեմբեր 14, հետեւաբար կրնայ մասնակցիլ այս կարեւոր հարցին քննութեան:

Յաջորդ օրուան նիստը յետաձգուեցաւ, սպասելով Գերմանիոյ պատասխանին: Իրազեկներ կը հաւատան թէ գերմանական կառավարութիւնը պիտի մերժէ եղած առաջարկը, վերապահելով իր բողոքի իրաւունքը

Հակահրէական պայքար Հալէպի մէջ

Հալէպէն կը գրեն թէ ազգայնական պարագլուխներ կարեւոր ժողով մը գումարած են, նպատակ ունենալով պոյքոթի ենթարկել հրէական ապրանքները: 5000 հոգի ներկայ գտնուած է: Բանախօսած են տոքթ. Քէհալի եւ Սաատալլա պէյ Ճապրի:

Հրէական պոյքոթի մասին խօսելէ վերջ, բանախօսները անդրադարձած են նաեւ քաղաքական պայմաններու եւ ազգայնականներու բռնած դիրքի, յայտարարելով թէ քնացած չեն իրենք, այլ կը հետեւին դէպքերուն լրջութեամբ:

Ճառերուն բառն է.— «Սիոնական հարցը, օտարներուն կողմէ դրուած է մէջտեղ, սպաննելու համար արաբ ժողովուրդը»:

Ռամազանի օրը, ժողով մը պիտի գումարուի Հալէպի մէջ, ուր պիտի տրուին կարեւոր որոշումներ:

Հայ պաշտօնեայ մը կը վիրաւորուի դանակով

«Այգակ»ին մէջ կը կարդանք (10 յունուար).—

Երէկ գիշերը ցաւալի դէպք մը կը պատահի Մաղաֆի հայկական թաղին մէջ: Հօմսի Ռախկին քարոզիչ պատ. Ղազարեան, որ ատենէ մը ի վեր գրավաճառութեամբ կը զբաղի եւ վերջերս սկսած էր հրատարակել ամսաթերթ մը, իր հայրենակիցներուն մօտ այցելութեան գացած էր Ծնունդը շնորհաւորելու համար: Վերադարձին, ճամբան, Խորէն Տէրտէրեան անուն ծանօթ թափառաշրջիկ մը, որ նոր ելած էր բանտէն, կը հետեւի անոր եւ յայտնելէ վերջ իր ցաւն ու ցասումը պատուելիին, որովհետեւ ան իր բանտ գտնուած միջոցին չէր հետաքրքրուած իր վիճակով եւ չէր օգնած իրեն, դրամ կ'ուզէ անկէ:

Պատուելին կտրուկ պատասխանով կը թելադրէ անոր որ, եթէ ո եւ է պահանջ ունի, թող պաշտօնապէս դիմէ պատկան մարմիններուն: Խորէն աւելի սպառնական ձեւ մը կ'առնէ եւ կը պահանջէ որ անմիջապէս իրեն դրամ տայ: Պ. Ղազարեան դարձեալ կը յայտնէ որ իրեն դրամ չունի: Խորէն սակայն, կը քաշէ դանակը եւ երկու տեղէ ծանրօրէն կը վիրաւորէ պատուելին, որ խոկոյն կը փոխադրուի հիւանդանոց:

Ահա թէ՛ ինչպէս կը խեղաթիւրեն այս դէպքը տեղական թերթերը: «Էլ Ահրար» եւ «Էլ Նիտար» կը գրեն.

— Ընտրական պայքարը սկսաւ մեր կիրակիան՝ Հայերու միջեւ չափազանց կրակոտ: Երկու հոսանքներ, Դաշնակ եւ Հնչակ մրցումի մէջ են, հակառակ անոր որ մարզպանը լուծած է հայ կուսակցութիւնները: Ահա՛ Հայկազուն Ազազարեան, ազգականը հանգուցեալ Միհրան Աղազարեանի, սկսած էր Դաշնակներու դէմ փրօփականտի: Կիրակի երեկոյ, Հայկազուն կ'անցնէր Նէճր թաղէն, Խորէն Տէրտէրեան որ կը պատկանէր միւս հոսանքին, դանակի հարուածներ կուտայ: Հայկազուն արիւնաթաթախ գետին կ'իյնայ եւ մահու կռնաց մէջ կը փոխադրուի հիւանդանոց:

ՆՈՐ ՍՈՒԳ ՄԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՄԱՐ

«ԷՄԸՐՕՏ» ՕԴԱՆԱՒԸ ԲՌՆԿԵՑԱՒ ԵՒ ՈՂՋ ՈՂՋ ԱՅՐԵՑԱՆ ՏԱՍԸ ՀՈԳԻ

Օդանաւային ահռելի արկած մը պատահեցաւ երկուշաբթի օր, Լիոնի եւ Փարիզի միջեւ.

«Էմրօտ» օդանաւը որ Սայկոնէն կը վերադառնար եւ երկուշաբթի օր մեկնած էր Աթէնքէն, յաջորդաբար կանգ առաւ Մարսէյլի եւ Լիոնի միջեւ: Իրիկուան ժամը 6.15ին ճամբայ ելաւ Լիոնէն, Փարիզ՝ Պուռժէի կայանը վերադառնալու համար, ուր կը սպասէին ուղեւորներուն ընտանիքները եւ բարեկամները:

Հազիւ քառորդ ժամ անցած էր, երբ Նէվէրի մէջ, ոստիկան մը օդանաւի մը ճռինչը լսեց ճաշի պահուն: Մտահոգութեան մատնուելով, պատուհանը բացաւ եւ տեսաւ որ օդանաւ մը կը թռի 150 մէթր բարձրութեան վրայ: Քանի մը վայրկեան յետոյ, օդանաւը վար կ'իյնար բոցերու մէջ: Յետոյ ահռելի պայթիւն մը լսուեցաւ, մինչ բազմագոյն բոցեր կը բարձրանային դէպի երկինք:

«Էմրօտ»ն էր որ ռմբելով գետին ինկած էր եւ տակաւին կը վառէր: Գաւառին բնակիչները անմիջապէս օգնութեան հասան, բայց ամէն բան վերջացած էր: Հսկայ օդանաւը կը ճարճատէր խարոյկի մը պէս, սարսափելի տաքութիւն մը արձակելով իր բոլորտիքը: Կրակը շարունակուեցաւ մինչեւ պէնզինի վերջին կաթիլը: Ժամը 9ին հազիւ կարելի եղաւ հանել առաջին անճանաչելի դիակները, իսկ վերջինները հանուեցան ժամը 11ին: Արկածի պահուն հարաւի հով մը կը փչէր:

Զոհերն են,— Հնդկաչինի կուսակալ Պ. Փասքիէ, Ֆրանսայի առեւտրական օդանաւորդութեան տնօրէն Պ. Շոմիէ եւ տիկինը, օդանաւային կազմակերպութեան մը դեր-տնօրէնը, նոյն ընկերութեան ուրիշ մէկ վարիչը, օդանաւային Նախարարութեան պաշտօնեաներէն Լաաֆէօ, կուսակալին թիկնապահը, օդանաւորդը, անթելի հեռագրիչը, մեքենավարը,— ընդամէնը տասը հոգի:

Փառաւոր թռիչք մը սուգէն առաջ

Այս ահռելի արկածէն քանի մը ժամ առաջ, ամբողջ Փարիզը ոտքի ելած էր դիմաւորելու համար այն 28 օդանաւերը, որոնք յաղթական արշաւ մը կատարած էին Ափրիկէի մէջ, հրամանատարութեամբ Զօր. Վույմէնի:

Օդանաւերը Էթամփի մէջ համախմբուելով, դէպի Փարիզ ճամբայ ելան երկուշաբթի օր ժամը 1.30ին: Զինուորական կարգով դասաւորուած, օդանաւերը թռիչք մը կատարեցին մայրաքաղաքին վրայ, եւ իջան Պուռժէի օդակայանը, ուր կը սպասէին վարչապետը, օդանաւային, պատերազմական նախարարները եւ ուրիշ բարձրաստիճան պաշտօնատարներ: Քիչ յետոյ հասաւ Հանրապետութեան Նախագահը: Ժամը 1.45ին սկսան երեւալ օդանաւերը: Քանի մը վայրկեան յետոյ իրարու ետեւէ կ'իջնէին 28 օդանաւերը, արժանանալով զինուորական պատիւներու: Հանրապետութեան նախագահը առաջին ողջոյնը ուղղելով, Պատուոյ Լեգէոնի մեծ խաչը կախեց երկու առաջին զօրավարներ-

(Լուրերու Շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊՈՒՔՐԷՇԷՆ

ՌՈՒՄԱՆԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ 1933ԻՆ

Գեղեցիկ սովորութիւն է դարձեր մեր մէջ ամէն տարեվերջի նստիլ եւ մամուլի միջոցաւ հաշիւը տալ իւրաքանչիւր գաղութի մէկ տարուան գործունէութեան եւ առհասարակ անոր ըրածներուն եւ ընելիքներուն մասին քիչ մը խորհրդածել։

Պատասխանելով խմբագրութեան հրաւէրին, պիտի փորձեմ համառօտ պատկերը տալ մեր գաղութի ազգային մշակութային կեանքին

ԱԿՆԱՐԿ ՄԸ ԴԷՊԻ ԵՏ

Կը կարծեմ թէ աւելի լաւ պիտի ըլլար եթէ հակիրճ պատմականը ընէի ռումանահայ գաղութին, ծանօթացնէի անոր բարոյական եւ նիւթական կարողութիւնները, անցեալի թէ ներկայի մէջ, որպէսզի ընթերցողը աւելի դիւրաւ կարողանայ կշռել եւ արժեւորել կատարուած աշխատանքին արդիւնքները և ըսէր — «Ռումանահայերը կրնային աւելին ընել» կամ «ապրիք, Ռումանահայեր, դուք ձեր կրցածէն աւելին տուիք մեր ժողովուրդին»։

×

Շատ հեռաւոր ժամանակներէ ի վեր Հայեր հաստատուած են Մեծն Ռումանիոյ զանազան շրջաններուն մէջ։

Քանի մը ամիս առաջ կը գտնուէի Չէթաթէա – Ալպը քաղաքը, (Տնիէսթէրի ափը, ռուսական սահմանագլուխ)։ Հոգեւոր հովիւը ինծի ցոյց տուաւ արձանագրութիւն մը, եկեղեցիին պատին մէջ, եղածներուն ամենահինը, որ կ'ապացուցանէ թէ 967ին Հայեր կը գտնուէին այդ քաղաքին մէջ, գաղթած Հայաստանէն ու եկած հաստատուած Ղրիմի ճանապարհով։ Անկէ յետոյ 972ին հունգար քրոնիկագիրներ կը յիշեն Հայերու ներկայութիւնը Թրանսիլվանիոյ զանազան շրջաններու մէջ։ Իսկ Մոլտավայի մէջ Հայեր առաջին անգամ կը տեսնուին 1060ին, Անիի դժբախտ դէպքերէն յետոյ։ Այս թուականէն ասդին շարունակաբար Հայեր եկեր ու հաստատուեր են Ռումանիոյ զանազան շրջանները, շէնցնելով ու հարստացնելով այս երկիրը, բայց միւս կողմէ ալ ամայացնելով մեր հայրենիքը։

Ուրեմն 1000 տարուան հնութիւն ունին Հայերը այս երկրին մէջ, սակայն մեծ թիւով Հայեր խմբովին գաղթերեն հոս 600 տարի առաջ ու հաստատուելով այստեղ կոչուած եօթը տօնավաճառի աւաններու մէջ, զանոնք վերածեր են քաղաքներու, հաստատելով հոն մնայուն առեւտուր, մինչեւ Հայերը չեկած անոնք պարզ «մարշէններ» էին. Այդ քաղաքներն են Պօթօշան, Սուչէավա, Վասլույ, Հօթին, Տօրօհոյ, Եաշ եւ Ռոման։ Այսօր Հայեր չկան այդ վայրերուն մէջ, բայց ո՞ր յիշատակը չէ ձգեր Հայը։ Հինաւուրց եկեղեցիները, [illegible] քաղաքի մէջ մէկէ աւելի, իրենց ապաւորիչ ոճով չե՞ն պիտի յիշեցնեն անցորդին թէ այս քաղաքին մէջ երբեմն ազնուական ժողովուրդի մը զաւակներն են ապրեր։

Ուշադրութեան անհուելիք պարագայ մը.— Առհասարակ մեր հին գաղթականութիւնը կը բաղկանար մասնաւորական եւ ազնուական դասէն. Ռամիկը չէր որ եկաւ ու հաստատուեցաւ հոս, այլ Անիի նման քաղաքներու բնակչութիւնը։ Այդ իսկ պատճառաւ, անոնք շուտով կրցան լաւագոյն դիրքերու տիրանալ, վասնզի այն ատեն դեռ իրենց բարոյական եւ մտաւոր մակարդակով բարձր էին տեղացի ժողովուրդէն։

Երկար պիտի ըլլար թուել շարքը այն Հայերուն որոնք ամէն մարզի մէջ յառաջանալով, Ռումէններուն տուեր են իշխաններ, նախարարներ, եպիսկոպոսներ, երաժիշտներ, զօրավարներ, բանաստեղծներ։ Ալ չեմ խօսիր առեւտուրի մասին։ Մեր նախնիքները շնորհիւ իրենց առեւտրական բնական յատկութիւններուն, Ռումանիոյ առեւտուրը հասցուցեր էին նախանձելի վիճակի մը։

Դեռ այսօր ալ, երբ հին գաղթականներու հետքերը տակաւ կը կորսուին, կը հանդիպիս նախարարներու եւ բարձր դիրքի տիրացած մարդոց որոնց դիմագիծը կը մատնէ իրենց ծագումը...

Նախկին գաւճինի ելեւմտական նախարար Գ. Մանառու որ կրցաւ ռումէն պետութեան պիւտճէն հաւասարակշռել, Հայ մըն էր, այն Հայերէն որոնք գիտեն քիչ ժամանակուան մէջ ընկերութեան ամենաբարձր աստիճաններն հասնիլ։ Ան պահ մը ասպարէզ եկաւ հարուստներուն, բայց սիրեցին զինքը գիւղացիները, որոնց դիրքը բարելաւեց եւ պաշտօնեաները՝ որոնց իրենց յետնեալ ամսականները [illegible]։

— Ասսկալի է այս Հայը, կ'ըսէին բոլորը

Այրած սրտի մխիթարանք, պիտի ըսէք։ Այո, ճիշդ է։

Շատ ենք տուեր մեր հանճարէն, մեր զինուորներէն ուրիշներուն։ Ու թէ անոր կէսն ալ տայինք մեր անփակաւն ժողովուրդին, թերեւս տարբեր ըլլար մեր վիճակը այսօր...

Քիչ մը աւելի յառաջանալով, գանք համեմատաբար նոր գաղթականութեան, այսինքն այն Հայերուն որոնք դեռ կը յիշեն իրենց մայրենի լեզուն ու իրենց հայրենիքը.—

Արդարեւ, 90ական թուականներուն Հայերու հոծ բազմութիւն մը եկաւ ու հաստատուեցաւ երկարաձիգ Կարպատներու ստորոտ, [illegible] թրքական տիրապետութենէն փախելով։

Սակայն այս Հայերը մոռցած չըլլալով հանդերձ իրենց լեզուն, շուտով իւրացուցին տեղացիներու սովորութիւնները, մինչեւ իսկ խնամիական կապեր հաստատելով անոնց հետ։ Սերունդ մը եւս եւ ահա կրնանք յաւիտենապէս կորած նկատել զանոնք։ Մինչ դարեր առաջ գաղթած Հայերը եթէ կորսնցուցին իրենց լեզուն, սակայն անաղարտ մնացին իրենց հոգիով եւ արիւնով ու ապրեցան համախումբ, իսկ ասկէ 100 տարի առաջ եկած Հայերը կը կորսուին տակաւ, հետք մը անգամ չձգելով իրենց ետին։

Տարօրինակ թող չթուի սակայն այս պարագան։ Ես կը գտնեմ որ թրքական բռնակալութիւնը խաթարած էր անոնց մաքուր զգացումները ու թուլցուցած անոնց մէջ ինքնապաշտպանութեան բնազդը։ Յաճախ կը հանդիպիս այդ շրջանի գաղթականներէն մարդոց որոնք դեռ իրենց բերնին մէջ կը ծամծմեն Թուրքերէն լեզուն եւ հաւանաբար մոռնային թէ ուրիշ է իրենց մայրենի լեզուն, եթէ ամէնաթիւ չյիշեցնենք իրենց, մինչ հին գաղթականութիւնը հպարտ էր յիշելով Անիի 1001 եկեղեցիները...

ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

Հիմա գանք այն գաղթականութեան որ այսօր Ռումանիոյ գաղութի անունէն կը խօսի, որ երկու թերթ կը հանէ, ունի եկեղեցիներ, միութիւններ եւ վէճեր, վէճեր...

Ամէն անգամ որ ջարդ մը եղած է Թուրքիոյ մէջ, խումբ խումբ Հայեր եկեր ու հաստատուեր են հոս, իսկ ամենավերջին գաղթը եղած է 1920ին հետեւող քանի մը տարիներուն ընթացքին, իբրեւ անմիջական հետեւանք ծանօթ դէպքերուն։

Այս նոր գաղթականութեան թիւը Ռումանիոյ մէջ կը հասնի 20.000ի, միայն Պուքրէշը այս թիւէն կ'առնէ 10.000ը, Քոնսթանցան 3.000ը, Սիլիսթրէ, Պազարճըք եւ Կալաց 1000ական։

Անոնց գլխաւոր զբաղումը է եւ կը մնայ առեւտուրը եւ զանազան արհեստներ։

Այսօր Ռումանիոյ մէջ ունինք հիւսուածեղէնի եւ ժանեակի յայտնի շատ մը հայ տուներ որոնք իրենց բացած գործարաններով գործ կուտան հազարաւոր բանուորներու։ Հիւսուածեղէնի գործարաններ ունին եղբարք Տիրապէքիրեան, Գարապաչեան եւ մէկ հատ ալ պիտի բացուի Այնուարեան տան կողմէ։ Այս բոլոր հսկայ տուներուն պաշտօնեաները մեծ մասով Հայեր են։ Հայոց ուրիշ գլխաւոր զբաղումն է սուրճը.— Վարկուած սուրճի փոքրաքանակ առեւտուրը հասած է կատարելութեան։ Հայերու հետ մրցիլ այս մարզին մէջ անկարելի է։ Սուրճի գլխաւոր տուներն են Դ. Դանիէլեան եւ Ս. [illegible]։

Գորգի առեւտուրը, որ չափազանց ծաղկեալ վիճակ մը ունէր քանի մը տարի առաջ, հիմա [illegible]։ Հայերը [illegible] եւ բազմաթիւ արհեստանոցներ ուր արեւելեան գորգերու յար եւ նման գորգեր կը պատրաստուէին.—

Ուրիշ մէկ արհեստ, որ Ռոտոսթոցիներու ազգային զբաղումը ըլլալ կարծես, կօշկակարութիւնը՝ բազմաթիւ Հայերու գործ կը հայթայթէ։

Կան յետոյ ազատ արհեստի տէր մարդիկ՝ բժիշկներ, գեղագործներ, փաստաբաններ, ատամնաբոյժներ, ուսուցիչներ, խմբագիրներ, եւն

Մէկ խօսքով Ռումանիոյ Հայերը լաւագոյն դիրքերու տիրացած են ու անգործներ շատ քիչ կան, բացի զանազան ծոյլերէն։

×

Ինչպէս յայտնի է, Ռումանահայերը անկախ կրօնական թեմ մը կազմած են, կապուած Էջմիածնին, ունենալով իրենց առաջնորդը. անոնք — պառամութեան անցած Ցուցիկ արք. Զօհրապեան, մեր եկեղեցական դասի «[illegible]» մէկը։ Տէրը չէ կանգառնել այս հոգեւորականին ընդունակութիւններուն եւ շնորհներուն վրայ, միայն սաչափը ըսեմ որ եկեղեցիի բակէն դուրս կ'ելլէ, երբ պէտք ըլլայ [illegible] մասնակցիլ կամ հարուստի մը ժեւկը թաղել, տարին մէկ պատարագ եւ մէկ քարոզ (եթէ հիւանդ չըլլայ)։ Քաղաքներ կան որոնք իրենց առաջնորդին երեսը տեսած չեն։ Ժամանակին գրած եմ այս էջերուն մէջ թէ ինչ հերոսութիւններ կատարած է։

Ուրեմն, մեր թեմը կազմակերպուած է մեր ազգային օրէնքներու համաձայն, իր թեմական իշխանութեամբ, թաղականութեամբ, հոգաբարձութիւններով ու ասոնց շուրջը հաստատուած մեծ ու փոքր զանազան մշակութային հաստատութիւններով, ուրիշ հարց սակայն թէ իրար մօտիկ բնող չկայ։ Թեմական մարմինը որ վերին իշխանութիւնն է, ամբողջովին կորսնցուցած է իր հեղինակութիւնը, առաջնորդին անտրամադրան գործունէութեան պատճառաւ եւ ամէն մարդ կը գործէ ինքնագլուխ, չկայ զսպող, ոչ ալ հաշիւ տուող

Ինչ յոյսեր եւ ինչ ծրագիրներ կային, երբ վերջապէս կարելի եղաւ պետութենէն [illegible] արքայական հրովարտակով վաւերացնել մեր թեմի կանոնագիրը, որ սակայն առաջնորդի մը ապիկարութեան պատճառաւ թուղթի կտոր մը դարձաւ։

Այսօր թեմական մարմինը պաշտպանիկ մըն է դարձեր, արձանագրութեան գրասենեակ, որ միայն նամակներ կ'ընդունի, ու երբեմն ալ անոնց պատասխանները կուտայ։

ԲԱՆՈՒՈՐ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀՆԳԱՄԵԱՅ ԾՐԱԳԻՐԸ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱՎԱՐԻՆ «ԱՒԵՏԻՍ»ՆԵՐԸ

ԽՄԲ.— Կիրակի օր հաղորդած էինք Թուրքիոյ հնգամեայ ծրագրին հիմնական մասերը։

Իբրեւ լրացուցիչ, ստորեւ կը հրատարակենք տնտեսական գործավար Ճէլալ պէյի հաղորդած տեղեկութիւնները.—

Գործավարը բացատրեց թէ երկրը ճարտարարուեստական դարձնելու նպատակն է ոչ միայն արտադրել խաղաղութեան եւ պատերազմի ժամանակ մեր պէտք ունեցած նիւթերը, այլեւ դուրս յաճախորդ չգտնող մեր կարգ մը նիւթերը բանիլ եւ արժէքաւոր վիճակի մը վերածել։

«Ասիկա ոչ միայն ազգային պահանջ մըն է, այլ եւ տնտեսական անհրաժեշտութիւն մըն է։ Ճարտարարուեստականացման ծրագրին մէջ իբրեւ հիմ ընդունուած են երկրին պահանջները։ Արտաքին առեւտուրը բնականոն վիճակի մը վերածելու խնդիրն ալ դեր ունեցած է այս ծրագրին յղացման մէջ»։

Շարունակելով իր բացատրութիւնը, Ճէլալ պէյ ըսաւ թէ մեր արտաքին առեւտուրը 25 — 30 միլիոն ոսկիի բաց մը ունի, եւ կազմուած ծրագիրը միայն այս բացը գոցելու աստիճան լայնութիւն ունի

«Կեսարիոյ մէջ հիմնուելիք քօմպինէ գործարանին յատակագիծները լրացած են։ Եթէ [illegible] երթան, անմիջապէս շինութեան պիտի ձեռնարկուի եւ առաջիկայ ձմեռէն առաջ պիտի սկսի մեքենաներու զետեղումը։ Բացի այս գործարանէն, որուն ամբողջ շինութիւնը եւ սարքաւորումը պիտի աւարտի 1935ին, Նազիլլիի մէջ ալ ուրիշ քօմպինէ հիւսուածեղէնի գործարան մը պիտի հիմնուի։ Այս գործարանը, որ [illegible] ապրանք պիտի շինէ, 1936ի [illegible] սկիզբը աւարտած պիտի ըլլայ։

1937ին պիտի աւարտի նաեւ շինութիւնը բամպակի հիւսուածեղէնի երրորդ գործարանին, որուն վայրը տակաւին չէ ճշդուած։ Աւելի զատ, ձեռնարկուած է [illegible] գործարանին ընդլայնման [illegible] աւարտելիք այս ընդլայնումով, գործարանին ելքերուն թիւը որ ներկայիս 10.000է, 16.000ի պիտի բարձրացուի։

Կը խորհինք նաեւ Գօնիա Էրէյլիի մէջ հիմնել հիւսուածեղէնի ուրիշ գործարան մը։ Երբ տեղը վերջնականապէս ճշդուի, անմիջապէս շինութեան պիտի սկսուի եւ 1935ին պիտի աւարտի։ Մարմին մը Էրէյլի գացած է, այս գործարանին վայրը ճշդելու համար.

Այս առթիւ մասնաւոր դրամագլուխներու եւ ձեռնարկութիւններու ալ բաժին հանած ենք։ Եւ վստահ ենք հինգ տարուան ընթացքին այս բաժինը պիտի ստացուի։

Անցեալ տարիներու ընթացքին, հիւսուածեղէնի գործարաններուն մէջ աշխատող բանուորներուն թիւը ,68էն 120,000ի բարձրացած է։ Եթէ աչքի առջեւ բերուի այս պարագան, կը տեսնուի որ նոր գործարաններու շնորհիւ պիտի կրկնապատկուի եւ եռապատկուի այս թիւը։

Գործավարը բացատրեց թէ բամպակի պէտք պիտի ըլլայ, երբ բոլոր գործարանները սկսին բանիլ։ Ներկայ արտադրութիւնը՝ 80.000 հակէն աւելի չէ ամբողջ Թուրքիոյ մէջ։ Կը տեսնուի թէ նոր գործարանները գործ պիտի հայթայթեն երկրագործին եւ պիտի աւելցնեն անոր գնման կարողութիւնը։

Ճէլալ պէյ յայտնեց թէ առայժմ կանեփի թելի (ջինիփի) մէկ մէկ փոքր գործարան պիտի հիմնուի Քիւչիւք Մէնտէրէսի եւ Գասթէմունիի մէջ։ Ցոյց ունինք որ մեր կանեփի թելով շինուած պարկերը պիտի գործածուին ներքին փոխադրութեանց համար։

Պրուսայի մէջ գործարան մը պիտի հիմնուի, մերինոսի բուրդէն թել շինելու համար։ Որովհետեւ տեսնուած է որ, հակառակ ուրիշ թելերու գոյութեան, մերինոսի թելի ներածումը տարուէ տարի կը շատնայ։

Մէկ կողմէ պիտի աշխատինք բարելաւել տեղական ոչխարի տեսակը, միւս կողմէն ալ՝ մերինոս ոչխարներ հասցնել։ Ներքին 45 ղրշ.ի կը ծախուի, մինչդեռ մերինոսի բուրդը՝ 125 ղրշ.ի։ Եթէ հիմնուելիք գործարանը չկարենայ երկրին մէջ գտնել անհրաժեշտ բուրդը, պիտի ստիպուինք 2ուկէս միլիոն քիլօ բուրդ դուրսէն ներածել։

Երկաթի այս [illegible] հիմնելու համար ամէն կարելիութիւն ունինք, եւ երբ գլուխ ելլէ այս գործը, երկրին ամէնէն կարեւոր մէկ խնդիրը լուծուած պիտի ըլլայ։

Գործավարը այս առթիւ բացատրեց թէ երկրաբանական բարձրագոյն հաստատութիւն մը (Ենսթիթիւ) պիտի հիմնուի, հանքերը ուսումնասիրելու համար։

Ճէլալ պէյ ըսաւ թէ քօքի եւ սըմի - քօքի պատրաստումը առաւել տարի կ'[illegible] երկրին մէջ. Ապահովելու համար այս երկու վառելիքներուն պէտքը, մինչեւ յառաջիկայ ձմեռ գործարաններ հիմնուած պիտի ըլլան Զօնկուլտաքի մէջ։

Երբ լուծենք տեղական վառելիքի այս խնդիրը, մեր անտառներն ալ փրկած պիտի ըլլանք։ Մեր երկրին ամէն կողմը լեցուն է զանազան տեսակէ ածուխով։ Բայց անոնց բոլորը չէ զարնուած, այլ անտառներուն կացին զարնուած է։ Անտառները փրկելը՝ կարեւոր գործ մը պիտի ըլլայ։

Հարկ եղած միջոցները ձեռք պիտի առնենք, որպէսզի ժողովուրդը վառելու փայտի տեղ հանքածուխ գործածելու։

Գործավարը յետոյ յայտնեց թէ, երբ երկաթուղին Արղնի հասնի, այդ տեղի պղնձահանքերը պիտի սկսին մեծ թափով բանիլ. Ծծումբի համար կազմուած ընկերութիւնն ալ մինչեւ 1935 գործի պիտի սկսի։

Միւս կողմէ, պիտի հիմնուի թուղթի գործարան մը, որ առայժմ երկրի պէտքին կէսը պիտի հոգայ, պատրաստելով գրելու թուղթ, փաթթելու թուղթ, խաւաքարտ եւ տեսակները։ Յառաջիկայ գարնան հիմը պիտի դրուի գործարանին, եւ 1935ին պիտի աւարտի կառուցումը։ Այս ձեռնարկը 5 — 6 միլիոն ոսկիի ստորագրութիւն պիտի ունենայ։

Երբ հիմնուի արուեստական մետաքսի գործարանը, անոր նախանիւթերուն միայն հարիւրին 13ը արտասահմանէն պիտի բերուի, իսկ մնացեալը երկրին մէջ պիտի հայթայթուի։ Մենք այն համոզումը ունինք թէ արուեստական մետաքսը չպիտի նուազեցնէ բնական մետաքսին սպառումը։ Այս կը հաստատեն վերջին երեք տարիներու մաքսային վիճակագրութիւնները։

Գործավարին յայտարարութեանց համաձայն, թէ ոսկիի եւ թէ քարիւղի համար կատարուած փնտռտուքներուն արդիւնքը անյոյս չէ։ Մասնագէտները, նկատի ունենալով մինչեւ հիմա իրենց ձեռք բերած արդիւնքները, պէտք տեսած են աւելի խորացնել հետազօտութիւնները։

Ճէլալ պէյ այս մասին ցոյց տուած գոհունակութիւնը սա նախադասութեամբ ամփոփեց. «Եթէ բնութիւնը տուած է մեզի այդ նիւթերը, անպայման երեւան պիտի հանենք»։

Մասնագիտական ուսուցումը նպատակ պիտի ունենայ չորս տեսակ մասնագէտ պատրաստել — ճարտարագէտ, փորձագէտ (թէքնիսիէն), վարպետ եւ որակեալ բանուոր։ Առաջին երկու կարգի մասնագէտները կ'ուզենք Եւրոպայի մէջ հասցնել։ Ասոր համար 50 ուսանող պիտի ղրկենք։ Բանուորներուն համար ալ գործարաններու մէջ գիշերային դասընթացներ պիտի հաստատենք

Միւս կողմէ, կրթական գործավարութեան հետ պիտի քննենք արհեստագիտական կրթութեան բարեփոխման խնդիրը, համաձայն նոր պահանջներուն։

ԽԻՃԱՂ

— Պարոն, ինչպէս գտաք գրած գիրքս.

— Շատ լաւ, պարոն բժիշկ, օգտուեցայ

— Ուրեմն ես ալ առնեմ, միեւնոյն հիւանդութիւնը ես ալ ունիմ։

×

[illegible] աղա շատոնց էր որ նամակի կը սպասէր իր բարեկամ Զաքար աղային։

Վերջերս անոր մահուան լուրը առաւ։

— Վա՜յ անօրէն մարդ, իր վերջին ժամուն միտքը ինկեր եմ։

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (37)

«ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ»

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Համաձայն ռուս զինուորի յայտարարութեան, զինուորները երեք օրէ ի վեր անօթի էին։ Հակառակ ձմեռ ըլլալուն, իրենց վրայ միայն ռուսական շապիկ մը ու տաբատ մը կար։ Զինուորը իր տաբատը կապած էր [illegible] յատուկ փոկով մը։ Կ'ըսէր թէ վերարկուն կորսնցուցած էր պատերազմի միջոցին։ Երբ գերիին պայուսակը նայեր էին, երկու դգալ թէյ ու երկու կտոր հատիկ – շաքար եկած էր։ Ասկէ զատ ոչինչ կար, իբրեւ ուտելիք, պայուսակին մէջ։

Յարձակման սկիզբը՝ Րիզա պէյ Վիշէէն կրկին Արշաւիր եկած էր եւ շարժումը անկէ կը ղեկավարէր։ Սահմանային գունդի հրամանատարութիւնը եւս հոն կը գտնուէր։ Քեամիլ պէյի չէթէն, Մուրկուլի իր պարտականութիւնը կատարելէ եւ գերիները քանի մը օր հոն ապաստանելէ վերջ, Արշաւիր ղրկած էր զանոնք, ու շարունակած էր իր յառաջխաղացութիւնը, եւ, Ռուսերուն հետ կռուելով, Պորչքա քաղաքը եւս գրաւած էր։ Բայց, չէթէներու յարձակումը չէր կրնար աւելի յառաջանալ։ Բանակէն հասած վերջին տեղեկագիրներուն համաձայն, Ռուսերը ուժեղ դիմադրութեան սկսած էին թէ ծովեզերեայ շրջանին եւ թէ Պորչքայի կողմերը։ Եւ եթէ նոր ուժեր չուղարկուէին, անկարելի էր աւելի յառաջանալ։

Այդ կացութեան մէջ, Րիզա պէյ կը սպասէր այն գունդին, զոր Նաֆիլ պէյ կազմած էր բանտարկեալներէն։ Իսկ այդ գունդը Տրապիզոնէն շոգենաւ նաւակներ նստած՝ Արհավի կուգար։ Չէթէի անդամները ոչ թէ պատերազմի մէջ, այլ՝ Զուիւլկերիոյ լեռներէն մէկուն վրայ կը պտտէին կարծես։ [illegible], իրարու հետ կը կատակէին ու ժամանակ կ'անցնէին։ Շոգենաւերէն – բու չհասնող առաջապահները ալ կողոպտած էին անոնց եթէ ասոնցմէ մէկը ետ մնար, միւսները կը սպասէին։ Ու յետոյ կրկին ամէնքը մէկ կը շարունակէին ճամբան։

Տրապիզոնէն ճամբայ ելլելէ վերջ, 3 օր շարունակ քալած էին։ Երբ մութը կոխէր, ծովեզերեայ կայաններէն մէկն կ'իջեւանէին եւ յաջորդ առաւօտ կրկին ճամբայ կ'ելլէին։ Արհավիի 3 — 4 ժամ մնացած էր այլեւս։ Երկար ճամբորդութենէ մը յետոյ, վերջապէս բանակետեղին մօտեցած ըլլալով, ամէն ոք ուրախ էր։ Կ'անցնէին գաւառակի մը կեդրոնին առջեւէն։ Եղերքէն յանկարծ թնդանօթներով նշան տուին։ Նաւակներուն մէջ գտնուող հրամանատարներն ու զինուորները կարծեցին թէ զիրենք կը բարեւեն, եւ իրենք եւս սկսան թնդանօթով փոխադարձել։

Բայց, տրուած նշանները ոչ թէ բարեւելու, այլ հասկցնելու համար էր թէ մեծ վտանգի մը ենթակայ են։

Տեսնելով որ, հակառակ տրուած նշաններուն, անոնք կը շարունակէին իրենց ճամբան, գաւառակին ոստիկան – զօրաց նաւակը դէպի շոգենաւերը ուղղուած էին։ Նաւակին մէջ գտնուող ոստիկան զօրքը մէկ կողմէ նաւավարը կը ստիպէր աւելի արագ թիավարել, եւ միւս կողմէ, շոգենաւ նաւակներուն տուած իր նշաններով « կեցէք, մի յառաջանաք » ըսել կ'ուզէր։ Արդէն, շոգենաւ մակոյկները, տեսնելով նաւակը կը յառաջանային։ Վերջապէս, երբ իրարու լսելի ըլլալու աստիճան մօտեցած էին, ոստիկան – զօրքը պոռացած էր.

— Շուտով ծովեզերքին մօտեցէք, վտանգ կայ։

Ասոր վրայ, Նաֆիլ պէյ ստիպուած էր շոգենաւ մակոյկներուն հրամայել որ ցամաքին մօտենան։ Իսկ երբ անոնք ցամաքին մօտեցած էին, գաւառակին միւտիրը հեռուէն սկսած էր կացութիւնը բացատրել անոնց։

— Հեռագրով տեղեկացուցին թէ ռուսական փոքր յածանաւ մը Փաթումէն մեկնած եւ դէպի այս կողմերը ուղղուած է՝ ծովեզրը հետախուզելով։ Շուտով երեւան կ'ելլէ։ Անմիջապէս ցամաք հանեցէք զինուորները։

Ասիկա բաւական էր Նաֆիլ պէյը վախցնելու համար։ Այդ պատճառաւ, բոլորն ալ դուրս հանուած էին մակոյկներէն, նաեւ ռազմանիւթերն ու փամփուշտները Տրապիզոնէն ճամբայ ելլելէն առաջ, նման վտանգ մը ամէն բանէ հաւանական էր, բայց այդ մասին ոչ ոք մտածած էր։ Ու ոչ ոք խորհած էր թէ զինուորները պէտք է գիշերները ճամբորդել եւ ցերեկները իջեւանել. Բարեբախտաբար վերջին պահուն բախտը օգնած էր ու կանխած քանի մը հարիւր հոգիի՝ Սեւ ծովու ջուրերուն մէջ խեղդուելը՝ առանց մէկ հատիկ փամփուշտ արձակելու։

Հիմա, ռուս յածանաւը շատ շատ եղերքը կրնար ռմբակոծել, ու նաւամատոյցին կապուած նաւակներն ու շոգեմակոյկները ընկղմելու աշխատիլ։ Բայց, զինուորները ապաստանած էին։ Անոնք կրնային ցամաքէն եւս Արհավի երթալ։ Այս կանխուած վտանգէն վերջ, երբ Նաֆիլ պէյ ու վերապահումներով պատասխանատու քարտուղարները մեծ գոհունակութեամբ, կը խօսակցէին, որոշեր էին խնդիրը տեղեկացնել Րիզա պէյի որ այդ գիշեր Նաֆիլ պէյի չէթէին կը սպասէր։ Որովհետեւ երբ ցամաք էին ելած, տեղեկացած էին թէ Րիզա պէյի չէթէները քանի մը օրէ ի վեր յարձակման սկսած էին եւ, Ռուսերուն հետ պատերազմելով կը յառաջանային։

Նաֆիլ պէյ ու իր ենթակաները նախ հաւատացած չէին այս լուրին։ Ու իրենք իրենց կ'ըսէին.

— Թերեւս քանի մը բախում տեղի ունեցած է սահմանին վրայ, եւ, այդ մասին շրջող զրոյցները բերնէ բերան չափազանցուած ձեւով արձագանգ գտած են հոս եւս։

Բայց, երբ Արհաւիէն հեռախօսով խօսած էին Րիզա պէյի հետ, ստուգուած էին հաւաստի տրուած լուրին։ Րիզա եւ Նաֆիլ պէյերուն միջեւ տեղի ունեցող այս հեռախօսութիւնը շատ հետաքրքրական էր եղած։ Րիզա պէյ, ամփոփ կերպով կացութիւնը պարզելէ վերջ, ըսած էր.

— Հետեւաբար, մութը հազիւ կոխած, նաւակները կը նստիք եւ Արհաւի կուգաք։ Հարկ էր որ ձեզ հետ եկող զինուորները առաւօտ կանուխ Արհաւի գտնուէին, որովհետեւ կը տեղեկացնեն թէ Թշնամիին դէմ կռուող մեր ուժերը շատ նեղ վիճակի մը մէջ կը գտնուին։

(Շար.)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ՔԻՉ ՄԸ ՏՐԱՄԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

0000

Ղեւոնդ եպիսկոպոս Դուրեանի առաքախօս մահուընէն ի վեր՝ «Առաքադայի էջերը գրեթէ ամբողջութեամբ այս դէպքին յատկացուած են։ Գիտամնաւոր ձգտում մը կայ, առիթէն օգտուելով՝ կրակին վրայ քարիւղ թափելու եւ ժողովրդական շարժում մը առաջ բերելու, որպէսզի ցոյց տան թէ Դաշնակցութիւնը ազգավնաս տարր մըն է, միմիայն իրենք ճշմարիտ հայրենասէրներու խմբակ մը կը կազմեն, արժանի գաղթահայութեան ճակատագիրը վարելու։

Յաւիտենական յանկերգն է որ կը կրկնուի — «Otes toi de là que je m'y mette»։ Բարեբախտաբար մենք եւ մեզի պէս շատեր կուսակցական կիրքէ տարուելով տրամաբանելու կարողութիւնը կորսնցուցած չենք, եւ Փանիւրժի ոչխարներուն նման մեր առջեւ բացուած քասը նետուելու տրամադրութիւն չունինք երբեք, քանի մը ընթրիկաններուն՝ բարձր դիրքեր ապահովելու համար, ի վնաս ազգային համերաշխութեան։

Մտերմական խօսակցութեան մը միջոցին, վայրկենական անկեղծութենէ տարուած՝ ծանօթ կուսակցական պետ մը վերջերս կ'ըսէր ինծի — «Մենք կը ճանչնանք Դաշնակցութիւնը պարզապէս մեր կուսակցական ռէքլամին նիւթ հայթայթելու համար։ Եթէ անոնց պէս պաշտօնի գլուխ անցած ըլլայինք, միեւնոյն սխալները նոյնութեամբ պիտի գործէինք»։

Միմիայն քաղաքական նրբութիւններու անտեղեակ եւ դիւրահաւան ժողովուրդն է որ՝ կը հաւատայ, կը խանդավառուի, կը վիճաբանի, կը կռուի։ Այս բաբելոնական վիճակէն համազգային աշխատանքն է որ կը տուժէ եւ ձախողութեան կը մատնուի։

Ուրիշ օրինակ մը, — Շատեր մեզի պէս կը լսէին թէ՝ Դաշնակցական կառավարութեան օրով Ռամկավար պետերէն Գ. Վահան Թէքէեան, պաշտօնապէս Երեւան գնաց եւ յաւակնութիւն ունեցաւ պայմաններ պարտադրելու հայկական կառավարութեան։ Ուրիշի գիտենք, Գ. Թէքէեան քաղաքավարութեամբ ընդունուեցաւ եւ քաղաքավարութեամբ ճամբուեցաւ։ (ԽՄԲ. — Որոշ համաձայնութեան գալէ յետոյ)։ Արդեօք, միեւնոյն Թէքէեանը քաջութիւն պիտի ունենա՞ր այժմ Հայաստան մեկնելու՝ Հայաստանի ներկայ կառավարութեան ալ իր սկզբունքներուն համապատասխան ուղեցոյց մը պարտադրելու։ Այդ պարագային կը տարակուսինք թէ բանաստեղծ Թէքէեանը՝ ի կենդանութեան՝ իր յոբելեանը տեսնելու ուրախութիւնը ունենար։

Շատ ապացոյցներ ունիմ դեռ, որոնց հրատարակութեան համար լրագրի մը ամբողջ ծաւալը չպիտի բաւէր, ցոյց տալու համար հայ ժողովուրդին թէ՝ Դաշնակցութիւնը օգտակար տարր մը եղած է մեր ազգային կեանքին մէջ, ան ծառայած է անձնուիրաբար ազգին գոնէ հաւասարապէս, եթէ ոչ աւելի քան միւս բոլոր կուսակցութիւնները։

Եզրակացութիւն. — Փոխանակ անտեղի ժողովներ սարքելու, բողոքի ապարդիւն միթինկներ կազմակերպելու, Գ. Լեւոն Կիւմիւշկէրտանի առաջարկածին նման՝ Ղեւոնդ եպիսկոպոս Դուրեանի թափուած արիւնով թող շաղախուի հայկական համերաշխութեան սրբազան տաճարը։

ԱՐԱՄ ԹԻՒՐԱՔԵԱՆ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏ

Տիկին Լ. Սեւումեանի երգահանդէսը

— :-: —

Աւելորդ անգամ մըն ալ ապացուցուեցաւ որ հակառակ մեր յոխորտանքին, դեռ շատ հեռու ենք իսկական գեղասէր, երաժշտասէր եւ զարգացած հասարակութիւն մը ըլլալէ։ Խօսքս յատկապէս Փարիզի հայ հասարակութեան մասին է, որ գտնուելով գեղարուեստներու վառարանին մէջ, ոչ մէկ չքմեղանք ունի հեռու մնալու մանաւանդ այնպիսի արտայայտութիւններէն որոնք ազգային հանգամանք ունին։

Միջանկեալ պէտք է ըսեմ որ տիկին Սեւումեանի երգահանդէսը հեռու էր այդ ազգային տիտղոսը արդարացնելէ, կազմուած ըլլալով — երեք քառորդէն աւելի — օտար հեղինակներու գործերով։

Այդ պատճառ մը չէր, անշուշտ, որ Շօփէնի փոքր սրահը պարապ թիկնաթոռներու շարքեր ցուցադրէր.

Ներկայ երաժշտասէրները — միշտ միեւնոյն դէմքերը — համակրական ընդունելութիւն մը ըրին տաղանդաւոր արուեստագիտուհիին, որ Միլանէն եկած էր յաջողութիւններու համբաւով մը։

Իր ձայնը արդարեւ գտանք աւելի կիրթ եւ ծաւալուն, ընկերացած՝ զայն գործածելու գնահատելի գիտակցութեամբ մը։

Մեզի յայտնուեցաւ թէ արուեստագիտուհին քանի մը օրէ ի վեր տկար էր։ Այդ պարագան անշուշտ պիտի կրնար միայն բացատրել երգահանդէսի ընթացքին իր ունեցած քանի մը ձայնի եւ շունչի տկարութիւնները։

Հակադրեցութեան ճիգի մը պէտք է վերագրել անշուշտ Մելիքեանի «Միբանի ծառ»ին շատ ուժեղ սկզբնաւորութիւնը — կանչի մը պէս — եւ անշուշտ անհաճոյ։ Պէտք է նկատել մանաւանդ որ Տիկին Սեւումեանի ձայնը գերազանցօրէն աւելի հաճելի եւ հմայիչ է ցած եւ միջակ ձայնաշարքերուն մէջ՝ քան բարձրը ուր կը ստանայ կարծր արտայայտութիւն ու թեթեւապէս չչացող շեշտ։

Բոլոր մեղեդիական նկարագիր կրող կտորները գերազանց փափկութեամբ երգուեցան տիկնոջ կողմէ, գգուող եւ հաճելի զգացումով, ինչպէս Պիանքինիի «Ave»ն, Փաոնիէլլիի «Caro mio bahbin»ը, Ռէսփիկիի «Jo Sono la Madre»ն, որուն բառերը կը պատկանին բանաստեղծ Կ. Զարեանին։

Արուեստագիտուհիին իսկական գիտակցութիւնը յայտնուեցաւ վերջին չորս հայկական կտորներուն մէջ, ուր իր ձայնը գտաւ հայրենի շեշտերուն խռովիչ զգայնութիւնը եւ գեղեցկութիւնը։

Եւ այդ հասկնալի է։ Հայ արուեստագիտուհին երգեց Մելիքեանէն եւ Հ. Կոմիտասէն երկու կտորներ միայն, որոնք շատ աւելի գնահատուեցան՝ քան նախորդները։

Հայ հոգին հայ երգին կարօտ ունի։ Այդ կենսական հարցը պէտք է նկատի ունենան մեր երգիչները եւ երաժիշտները՝ իրենց յայտագիրը կազմած ատեն։

Վերջին կտորը՝ Կոմիտասի «Զիգ տու», քաշիծն անշուշտ ամենատպաւորիչը եղաւ, եթէ չնկատենք ուժի պակասը երգի նկարագրին մէջ, զոր անշուշտ աւելի աշխոյժ է մտադրած մեծ վարպետը իր ստեղծագործութեան մէջ։

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Գանգատնե՜ր, անվերջ գանգատներ

00000

Խորհ. Հայաստանի մէջ (26 դեկտ.) Բուլանեան եւ Մնացականեան, խօսելով ձգախէժի գործարանի շինութեանց թերութիւններուն մասին, կ'արձանագրեն կարգ մը գանգատներ եւ «բամբասանքներ»։ Ա՛յ, օրինակ, շատ հետաքրքրական են աս «բամբասանքները»։

Կոմունիստ Կարագուլով բացէ ի բաց ժողովի մը մէջ յայտարարեց թէ շինարարութեան համար «Մոսկուայէն եկողները», Ռուսերը, չեն աշխատիր երբեք, այլ ամբողջ օրը գրասենեակին մէջ նստած զրոյց կ'ընեն։ (ՅԱՌԱՋ. — Ի՞նչ կայ զարմանալի, մարդիկը իրենց ագարակն են եկած)։

Դարձեալ «բամբասողները» կը յայտարարեն թէ «Հայերին այլ աչքով են նայում, Ռուսերին այլ»։

Եւ այս «բամբասանքները» կը շրջին նաեւ բանուորներու մէջ։

Այս «բամբասանքներէն վերջ՝ շինութեանց թերութիւնները.

Բանուորներու բնակարանները շինուած են առանց նախագծի, հետեւաբար միշտ թերի։ Կաթսայատան նախագիծը պատրաստուած ատեն, մոռցած են լուսամուտները։ Եւ այս պատճառով, բանուորական ուժի վատնում, աւելորդ ծախքեր եւն.։ Ճաշարաններու երդիքի ծղօտները (chevron) այնպէս են դրուած, տանիքը այնպէս է շինուած, որ ճաշող իւրաքանչիւր բանուորի պնակի մէջ կէս ժամէն մէկ գաւաթ անձրեւաջուր կը հաւաքուի։ Անհանդուրժելի աստիճանի հասած է շինութեանց նիւթերու գողութիւնը։

Եւ դեռ անվերջ նման գանգատներ։

Սպենդիարեան երաժշտ. դպրոցը

›››·‹‹‹

Երեւանի մէջ կը գործէ Սպենդիարեան երաժշտական դպրոցը, 1930էն ի վեր։

Այս դպրոցին նպատակն է երաժշտական կրթութիւն տալ Երաժշտանոցի թեկնածու ուսանողութեան։ Ներկայիս այս դպրոցը ունի 320 աշակերտ, իսկ նախապատրաստական բաժնին մէջ՝ 80 աշակերտ։

Սակայն այս դպրոցը այնքան հետաքրքրութիւն արթնցուց, որ թեկնածուներու յարաճուն թիւր կը պահանջէ ընդարձակել դպրոցը։ Տարին 2—300 երիտասարդ կը դիմէ, բայց դպրոցին տնօրէնութիւնը հազիւ 30—40 հոգի կրնայ ընդունիլ, շէնքը նեղ կուգայ.

Աշակերտները մեծ մասամբ բանուորի եւ գիւղացիի զաւակ են։

Ձգախէժի գործարանին նախապատկերը

— • —

Ձգախէժի գործարանը, որուն շինութեան ձեռնարկուած է արդէն, գալ տարուան վերջերը հանրակառքի գիծով մը պիտի կապուի Երեւանին։ Հանրակառքը պիտի անցնի պահածոյի գործարանին, մեքենագործարանին մօտէն ու քիչ մը շեղելով դէպի Ղամարլուի խճուղիին աջ կողմը, պիտի հասնի ձգախէժի գործարան.

Ճարտարապետներ Գ. Քոչարի, Մ. Մազմանեանի, Մարգարեանի, Ս. Սաֆարեանի պատրաստած նախագծին համաձայն, Երեւանի հարաւ-արեւելեան կողմը, 150 հեկտար հարթ տարածութիւնը պիտի բռնէ այդ գործարանին շինութեան։

Ասիկա պիտի ըլլայ տեսակ մը գործարանային քաղաք, որ պիտի բաժնուի քառակուսի 4 հաւասար թաղամասերու, եւ իւրաքանչիւր թաղամաս՝ 4 հաւասար մասերու։ Երեք կողմէն պիտի բարձրանան եռայարկ շէնքեր, չորրորդ կողմը պիտի կազմէ բակը։ Ամէն մաս պիտի ունենայ իր բակը, որ պիտի կապուի մեծ բակին, բոլորն ալ կանաչութեամբ զարդարուած, մէջտեղը աւազան մը։ Այսպէս պաշտպանուած ոչ միայն փոշիէն, այլ եւ ամրան տաքէն։ Ամէն մաս պիտի ունենայ 165 սենեակ, այսինքն 78 բնակարան։ Ամբողջ աւանը պիտի ունենայ 2640 սենեակ, եւ բնակչութեան թիւը՝ 4500 հոգի։

Գործարան-քաղաքը պիտի ունենայ համայնացուած կեանք, — նախ կիները այլեւս պիտի ազատագրուին խոհանոցէն ու լուացարանէն, վերջապէս տնական հոգերէն։ Գործարան-քաղաքը պիտի ունենայ երկու ճաշարան, իւրաքանչիւրը 500 հոգինոց, բաղնիք, լուացարան, հիւանդանոց, կառատուն, հրշէջ գունդ, ակումբներ։

Գործարան-քաղաքը պիտի շրջապատուի կանաչ գօտիով, 300—350 մէթր լայնութեամբ։ Զանգի գետին ձախ ափը, հոն ուր գետը ոլորապտոյտ կը դառնայ, պիտի հիմնուի մշակոյթի եւ հանգստեան տուն մը։ Գործարան տանող 2 քիլոմէթր երկար փողոցը պիտի վերածուի ծառուղիի.

Այս կանաչութեան մէջ գեղարուեստական պատկեր մը պիտի գծեն շէնքերը, որոնք պիտի շինուին վարդագոյն քարէ։

Այս գործարան-քաղաքին շինութեան համար պիտի ծախսուի 19 միլիոն ռուբլի։

ԵՐԵՒԱՆԻ ՀԱՄԱՅՆԱԿԱՆ ՇԻՆԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Մոսկուայէն վերջերս Երեւան վերադարձաւ Երեւանի քաղաքային խորհուրդի նախագահ Մատինեան, որ յայտարարեց

Մոսկուա վաւերացուց Երեւանի քաղաքային խորհուրդին ծրագիրը, բնակարանային եւ համայնական շինութիւններու մասին։

Ըստ այդ ծրագրին, 1,500,000 ռուբլի պիտի ծախսուի ջրմուղին վրայ։ Պէտք է աւարտել քաղաքին արդիւնաբերական շրջանի ջրմուղը։ 10,200 մէթր նոր խողովակներ պիտի զետեղուին։ Կոյուղիին համար պիտի ծախսուի 1,400,000 ռուբլի։ Այս տարուան վերջերը կ'աւարտի կոյուղիի գլխաւոր գիծերուն զետեղումը։

Հանրակառքին գիծը պիտի երկարի 8 քիլոմէթր եւս։ Վակոններու պահատանը պիտի ընդարձակուի։ Այս գործին յատկացուած է 1,000,000 ռուբլի

Նոր բաղնիքին եւ մեքենական լուացարանին շինարարութեան համար պիտի ծախսուի 650,000 ռուբլի։

Մեծ ծախքեր պիտի ըլլան նաեւ քաղաքին կանաչազարդութեան համար։ Մասնաւորապէս պիտի կանաչազարդուի Ղուկասեան հրապարակը, պիտի շինուի պարտէզ մը Աշխատանքի Պալատին դիմաց։ Փողոցներուն մէջ պիտի տնկենք 10,000 ծառ։ Այս գործին մէջ պիտի ծախսենք 700,000 ռուբլի։

Նոր պանդոկին 3րդ մասը շինելու եւ կահաւորելու համար պիտի ծախսենք 1,200,000 ռուբլի։ Ելեկտրական ցանցի շինարարութեան համար՝ երեք հարիւր հազար ռուբլի։

Մեծ գումարներ յատկացուած են նաեւ քաղաքին մաքրութեան, բնակարանային շինարարութեան համար։ Ծրագրուած է շինել նաեւ տուն մը ուսուցիչներու համար։ Նկատի առնուած է նաեւ փողոցներու սալարկումը, մայթերու կառուցումը, ճամբաներու շինութիւնը։

Մանր լուրեր

— • —

Ղարաքիլիսայի խմելու ջուր հայթայթելու համար յանձնաժողով մը քննած է Մայմըլի աղբիւրները։ Այս աղբիւրները կը գտնուին 10 քիլոմէթր հեռու Ղարաքիլիսայէն։ Յանձնաժողովը կը հաստատէ որ Մայմըլի ջուրը լաւ է եւ առատ, մէկ վայրկեանի մէջ կուտայ 80 լիտր։ Հետեւաբար կրնայ գոհացնել 50,000 հոգինոց քաղաքի մը պահանջները։

⁂ Այս վերջին տարիներուն, կը գրէ Խորհ. Հայաստան, սինէմաներու թիւը շատցած է Հայաստանի մէջ։ Ներկայիս կը գործեն 2 ձայնական սինէմա-թատրոններ, 5 քաղաքային մեծ սինէմաներ, 45 դպրոցական, 29 շրջանային, 40 շրջուն։ 1934էն ձայնաւոր սինէմաներ պիտի բացուին Սարդարապատի, Ղափանի, Ստեփանաւանի, Լէնինականի, Երեւանի մէջ։ Կը սկսին գործել նաեւ 5 քաղաքային, 10 ակումբային, 14 դպրոցական, 7 շրջանային եւ 40 շրջուն նոր սինէմաներ։

⁂ Ալլահվերդիի շրջանին մէջ կը շինուին նոր ճամբաներ։ Աւարտած է Ուզունլար-Սանահին ճամբան։ Կը վերանորոգուին Քոլագերան-Դսեղ, Մարց-Այգեհատ ճամբաները 17 քիլոմէթր երկարութեամբ։ Ընդհանուր հաշիւով, այս շրջանին մէջ շինուած է 40 քիլոմէթր ճամբայ։ Շինուած է Աղթալայի փայտէ կամուրջը։ Շնող գիւղի երկաթեայ կամուրջը։ Շուտով կը սկսին շինել Այրում գիւղին մեծ կամուրջը, որուն համար կը նախատեսուի 365,000 ռուբլի ծախք։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ՄԱՄՈՒԼ

Ծուռն ու շիտակը

00000

Հնչակեան «Նոր Երկիր»ի աշխատակիցներէն «Եկւոր» կը շեշտէ ընդարձակ յօդուածաշարքի մը մէջ (Կայծը մի՛ մարէք, տղաք), խօսք ուղղելով Խ. Հայաստանի գոյնզգոյն հրաւիրեալներուն. (9 յունուար).

— «Եթէ կ'ուզէք, աւելի պարզ խօսինք. բայց դուք ալ թոթափեցէ՛ք ձեր նախապաշարումները եւ միամիտ ակնարկով դիտեցէք մեր ձգտումը։ — Ձեր շրթունքին վրայ պատրաստ բառ մը ունիք — «Ռուսի փրկութիւնը ներգաղթն է»։ Մի՛ երկմտիք երբեք մեր դիտաւորութեան վրայ։ Ո եւ է մէկէ աւելի, ո եւ է խանդավառէ աւելի համամիտ ենք ներգաղթին։ Ասոր հակառակ բառ մը իսկ չունինք ոչ մեր բերանը ոչ մեր միտքին մէջ։ Եւ քարոզած ենք զայն աշխարհի չորս կողմը... Բայց ահա մեր եւ ձեր տարբերութիւնը։ Դուք կը քարոզէք թէ Երեւան հայկական է ըստ ամենայնի։ Մենք կը հաւատանք թէ Երեւան աւելի երեւութապէս հայկական է քան իրապէս եւ իրաւապէս։ Չենք յոգնիր կրկնելէ միտքը մեր նախորդ գրութիւններուն, թէ Երեւան, ճիշդ ինչպէս որ է այսօր հսկայ Միութեան մը ծոցին մէջ, մանրադիտական գոյութիւն միայն կրնայ ունենալ իբրեւ հայկական «պետութիւն»։ Չեմ կարծեր թէ հաւատաք որ հայկական պետութիւն կայ, այլ ռուս ընկերվարական հանրապետութիւններուն շարքին հայկական կոչուած բաժին մըն ալ կայ, որ իր բոլոր ներշնչումները եւ հրահանգները կը ստանայ կեդրոնէ մը որ երբեք ցեղային ո եւ է կապ չունի մեզի հետ։ Երբ այս մանրամասնութիւններուն մէջ կը մտնենք, չենք մտածեր թէ դուք այս մասին մեզմէ տարբեր կը խորհիք։ Միայն թէ ձեր մեծ — ներեցէք, — աններելի սխալը կը սկսի ա՛յն հոգեբանական րոպէէն՝ երբ մեր ակնարկած կայծին պահպանութեան ու սնունդի նկատմամբ այլ ընդ այլոյ գաղափար ունիք։ Եւ քանի որ անկեղծ ենք, ըսենք թէ ձեր այսպէս վարուիլը ըստ ամենայնի անշահախնդրական չէ։ Դուք կ'ըսէք թէ հայկական մշակոյթը գլուխ առած կ'երթայ Երեւանի մէջ։ Մենք կ'ըսենք — դուք ի՞նչ կը հասկնաք հայկական մշակոյթ ըսելով։ Մշակոյթը ո եւ է ազգի մը քաղաքակրթութիւնն է, եւ քաղաքակրթութիւնը կը բաղկանայ պատմութենէն, լեզուէն, աւանդութիւններէն, դար ըստ դարէ ցեղին զաւակները բուն հանած ելեկտրական կայծէն՝ որուն մասին է արդէն մեր խօսքը։ Ըսէ՛ք, կ'աղաչեմ (ձեռքերնիդ դնելով ձեր բարեխօսն սիրտին վրայ), ըսէ՛ք, Երեւանի մէջ հայկական մշակոյթը ո՞ր կերպով միթէ կը հասկնան։ Ըսէ՛ք, ուսանող մանկութեան, պատանեկութեան, երիտասարդութեան ի՞նչ ազգային կրթութիւն կը տրուի հոն, կամ հոն ջամբուած ազգային կրթութիւնը համապատասխա՞ն է մեր պատմական եւ աւանդական գոյութեան։ Դուք շինարարական աշխատութիւններու ասելով կը պատրուակէք, կը վարագուրէք ճշմարտութիւնը։ Իբր թէ Երեւանի կամ ռուս պետութեան ո եւ է տարբեր երկրամասը, բոլշեւիկ դրութենէն առաջ, չէր գիտեր թէ ի՛նչ է շինարարութիւնը, թէ անապատ եւ վայրի անտառ էր միայն ու միայն։ Ես որքան գիտեմ, հայկական շինարարութեան անջնջելի հին հետքերը կան տակաւին Երեւանի մէջ, մասնաւորապէս անոր անմեղ մայր-եկեղեցին, զոր ռումբերով քանդել ուզեցին յանուն արդի «շինարարականք»ի եւ չեն յաջողած տակաւին... Այս մասին ի՞նչ կը խորհիք դուք լրաւամբ»։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Տխուր գաղութ մը

0000

ՎԻԼՖՐԱՆՇ (Ռօն), 1 յունուար. — Նոր տարուան առթիւ Ֆրանսահայ գաղութներու մշակութային յառաջդիմութեանց համար թափուած ճիգերուն իբրեւ հաշուեկշիռ՝ ահա տող մը եւս, — Վիլֆրանշի գաղութը.

Այս գաղութը քիչ անգամ զգացուցած էր իր գոյութիւնը, չունենալով որ եւ է գործունէութիւն

Գաղութն ունի շուրջ տասը տարուան կեանք մը եւ կը համրէ մօտ հարիւր երեսուն շունչ, մեծ ու փոքր։ Մեծերը առհասարակ գործարանային աշխատանքներով կը ճարեն իրենց հացը, բացի քանի մը հոգիէ։

Հակառակ մեր գաղութի ունեցած համերաշխ կեանքին, ցարդ կազմուած չէր ոչ Հայրենակցական եւ ոչ ալ քաղաքական կազմակերպութիւն։ Այսօր, շնորհիւ բուռ մը սրտցաւ հայրենակիցներու տքնաջան աշխատութեանց, կազմուած է «Հայ մշակութային երկսեռ Միութիւն» մը, քառասունէ աւելի անդամներով եւ եօթը հոգինոց վարչութեամբ

Միութեան գլխաւոր նպատակն է սորվեցնել հայ գիրն ու գրականութիւնը հայ մանուկներուն, իբրեւ առաջին ազդակը փրկելու այլասերման աղէտաւոր վտանգէն։

Երբեմն խոր քունով թմրած այս գաղութը՝ յանկարծ ոտքի կանգնելով, հինգ ամսուան կարճ ժամանակամիջոցի մը մէջ ունեցած է օրինակելի գործունէութիւն մը։

Միութեան առաջին հոգը եղաւ առաջին առթիւ գտնել դպրոցի սրահ մը եւ յաջողեցաւ։ Այժմ դաս կ'առնեն 30ի մօտ մանուկներ, շնորհիւ տեղական ուժերու որոնք յանձն առած են ծառայել ձրիաբար։ Միութիւնը չունի նիւթական միջոցներ, որպէսզի կարենայ պահել իր սեփական եւ մշտական ուսուցիչը։ Երեք ֆրանք անդամավճարէ զատ ուրիշ աղբիւր չունի։

Դպրոցը երկու կարգերու բաժնուած ըլլալով՝ իւրաքանչիւր կարգը կ'ունենայ շաբաթը երկու պահ հայերէնի դասաւանդութիւն եւ երկու պահ ալ ազգային երգերու ուսուցում (Պ. Պ. Կարապետ Զէօմլէքճեան, Զաւէն Եղիազարեան եւ Նշան Զօրայեան)։

Հինգ ամիս առաջ նոյն իսկ հայերէն այբբ չճանչցող մեր մանուկները, նախանձելի յառաջդիմութեամբ այսօր կը կարդան ու կը գրեն իրենց մայրենի լեզուն, քանի մը տարիներ դպրոց յաճախող աշակերտներու նման ու կ'երգեն շատ մը ազգային երգեր։ Այնպէս որ, նոյն իսկ քաջալերութիւնը ունեցանք սարքելու ամանորի հանդէս մը, լեցուն արտասանութիւններով, խմբերգներով եւ մեներգներով, յունուար 7ին։ (ԽՄԲ. — Հանդէսը պիտի տանք առանձին)

Եւ որովհետեւ չափահասներու մէջ ալ մտաւոր եւ ազգային ոգին արթնցնելու պէտք ունէինք, պզտիկ հաւաքոյթի մը ձեռնարկեցինք, գրադարանի մը կազմութեան եւ անդամներու կողմէ յատկացուեցաւ 25 կտոր գիրք։

Այս առթիւ Հ. Մ. Ե. Միութեանս վարչութիւնը կոչ կ'ուղղէ բոլոր ազգասէր անհատներու, կազմակերպութեանց, Բարեգործականներու եւ Հայրենակցականներու, հեղինակներու եւ խմբագիրներու որպէսզի հաճին որ եւ է միջոցով քաջալերել այս նորակազմ միութիւնը։

(Այլ).

Հասցէ — Union mixte de la culture Arménienne, 12, Impasse 40e, Villefranche Sur Sâone, (Rhône)

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

«Դ. ՎԱՐՈՒԺԱՆԻ ՀԱՐՍՆԻՔԸ»

00000

ՄԷՍԹՌ. — «Յառաջ»ի մէջ հաճոյքով կարդացի Լեւոն Լանիի «Մտերիմ Յուշերը», «Դանիէլ Վարուժանի հարսնիքը»։ Տարաբախտ բանաստեղծը ըլլալով Բրդնիքի (Բագրատունիք) սիրտառուն զաւակը, անհուն խանդաղատանք զգացինք այդ յուշերու ընթերցումով։

Իբրեւ Վարուժանին արենակից մը, հմայքով կ'ունկնդրեմ, ինչ որ իրմէ կուգայ եւ ինչ որ իրեն համար է, հետեւաբար ջերմեռանդութեամբ կ'ողջունեմ հայրենիքի պաշտամունքն եւ անոր մեծ զաւակներուն տաղանդներէն ներշնչուած պատմութիւնները եւ եղբայրական սիրով կը շնորհաւորեմ ձեր աշխատակիցը։ Բրդնիքը ծնունդ տուած է նաեւ ուրիշ շատ մեծ փառքերու, ուստի արդար է որ ծանօթացուի մեր պատմութեան ու հանրութեան։

Բագրատունեցի
(Վարուժանի աշակերտ)

×

ՎԱՀԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

0000

Վահան Թէքէեանի քառասնամեայ գրական գործունէութեան յոբելեանին կազմակերպիչ յանձնաժողովը կը խնդրէ մեզմէ ծանուցանել թէ յոբելինական հանդէսը Փարիզի մէջ տեղի պիտի ունենայ ոչ թէ յառաջիկայ փետրուար 11ի կիրակի երեկոյեան, ինչպէս նախապէս հաղորդուած էր, այլ փետրուար 10ի շաբաթ իրիկուան, Սալ Կավոյի մեծ սրահին մէջ։

ԾԻԾԱՂ

—

Պ. Գալինօ խաղի մէջ մեծկակ գումար մը շահած էր։

— Այսօրուընէ հինգ հազար ֆրանք մէկդի պիտի դնեմ, բարեկամներուս օգնելու համար։

Ներկայ բարեկամներէն մէկը.

— Ուրեմն փոխ տուր ինծի։

— Բայց անկարելի է, բարեկամ, եթէ ձեզի տամ, միւս բարեկամներուս բան չի մնար։

×

Մոնթէ Քարլոյի կազինոյին մէջ երկու հոգի առանց իրար ճանչնալու մտերմացեր էին։

— Բարեկամ, հաճեցէք ինծի հազար ֆրանք փոխ տալ։

— Շատ լաւ, բայց անունս ի՞նչ է, գիտէ՞ք։

Խնդրարկուն շուարեցաւ, քանի որ չէր գիտեր։

— Քանի որ անունս չէք գիտեր, ձեր առած դրամը որո՞ւ պիտի վերադարձնէիք ապագային։

Օրուան գիրքերը

›››·‹‹‹

1. ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ, ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ։ (Հէքեաթ եւ բանաստեղծութիւն)։ Գրեց՝ Շաւարշ Նարդունի։ Մատենաշար «Յառաջ» թիւ 1. Գին՝ 15 ֆր.։

2. ԱՐԵ՛Ի, ԱՐԵ՛Ի, (հիւծախտաւորի մը կեանքէն)։ Գրեց՝ Փայլակ Միքայէլեան. Մատենաշար «Յառաջ» թիւ 2։ Գին 10 ֆրանք։

3. ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ 1915—1924։ Գրեց՝ Լեւոն Տօնիկեան։ Գին 8 ֆր.։

Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի Վարչութեան։

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

րու կուրծքէն եւ ապայութեան զարդանչանը՝ երրորդին։ Ուրիշ պատուանշաններ ալ յանձնուեցան միւս սպաներուն։ Պաշտօնական ընդունելութենէն յետոյ, օդանաւորդները նստան 18 ժամանոր ինքնաշարժներու մէջ եւ առաջնորդուեցան դէպի Փարիզի քաղաքապետարանը։ Անհագին բազմութիւն մը խռնուած էր ճամբաներուն վրայ եւ խանդավառ ծափեր կը լսուէին ամէն կողմ։ Բարի գալուստի ճառերէն յետոյ, փառաւոր ընդունելութիւն մը պիտի կատարուէր գիշերը, երբ հասաւ «Էմըրոտ»ի անհետ արկածին լուրը։

Երկրաշարժ Հնդկաստանի մէջ

Երկուշաբթի օր երկրաշարժի ուժգին ցնցումներ զգացուեցան ամբողջ Հնդկաստանի, բայց մանաւորապէս Կալկաթայի մէջ։ Առաջին առթիւ մեռան 30 հոգի, իսկ վիրաւորներուն թիւը 200ը կ'անցնէր։ Նիւթական վնասը անհաշուելի է։ Թաճ Մահալի հռչակաւոր դամբարանը, որ աշխարհի ամենագեղեցիկ շէնքերէն մէկը կը համարուի, զգալի վնասներ կրեց։ (Այս յիշատակարանը շինուած է 732ին, Ակրայի մօտ)։

Ստավիսքիի խարդախութիւնները

Քննութիւնները կը շարունակուին Պայոնի եւ Փարիզի մէջ։ Առ այժմ նոր յայտնութիւններ չկան։ Իբրեւ գողօնապահ ամբաստանուած Էրլանժեր, Գոնոռ, հարցաքննուելէ յետոյ Փարիզ վերադարձաւ։

Փարիզի մէջ, Ապահովութեան Տեսչութեան կողմէ հարցաքննուեցաւ Գ. Տէպրոս, Պայոնի քաղաքապետական դրամատան նախկին տնօրէնը։ Կը կարծուի թէ այս պարոնն ալ շատ բան գիտէ, բայց չուզեր ամէնը մէկ անգամէն ըսել։

*** Կառավարութիւնը կը շարունակէ ուսումնասիրել նոր օրինագիծները, ասպիրանական, վարչական եւ լրագրական։ Այժմէն իսկ բուռն ընդդիմութիւն կը յարուցանէ մամուլի օրինագիծը, որ կը ձգտի խստացնել անուանարկութեան բաժինը։ Ֆրանսայի մամուլի ընկերակցութիւնները բողոքագիր մը ուղղեցին այս առթիւ։ Միւս կողմէ, նախկին նախարար Գ. Փէտնօ հակառաջարկ մը պիտի ներկայացնէ, անտեղի գտնելով կառավարութեան ծրագրած նոր խստութիւնները

Ֆաշական վտանգը Յունաստանի մէջ

Աթէնքէն կը հեռագրեն թէ կառավարութիւնը որոշեց դատի յանձնել Ապահովութեան նախկին տնօրէնը, Գ. Փոլիխրոնոփուլոս, ինչպէս եւ երկու ասպիրանաւորներ, որոնք գլխաւոր դրդիչները կը համարուին Գ. Վենիզէլոսի դէմ կատարուած մահափորձին։

Վենիզէլոսեաններու եւ արքայականներու միջեւ հասաւ ծայրագոյն սաստկութեան, արքայական երեսփոխան Մավրոմիխալիսի վերադարձէն յետոյ։ Այս երեսփոխանը կը մեղադրուի թէ դրամ ճարած է, մահափորձը գլուխ հանելու համար։

Մինչ այս մինչ այն, Ֆաշական հոսանք մը կ'ուզէ օգտուիլ տիրող վէճերէն, Ֆաշական դիկտատուրա հաստատելու համար։ Կառավարութիւնը անդեակ ըլլալով այս դաւադրութեան, կ'ուզէ միջնեցում հաստատել Վենիզէլոսի հետ

Մահափորձի ամբաստանեալներուն հարցաքննութիւնը շարունակ կը ... այս ամսու վերջը, իսկ դատավարութիւնը պիտի կատարուի մարտի ...

Խռովութիւններ Պուլկարական բանտի մը մէջ

Թրնովայի բանտին մէջ 70 բանտարկեալներ առանձին գանուելով ճաշարանին մէջ, մերժեցին իրենց խցիկները երթալ։ Առարկեցին թէ տաքութիւնը բաւարար չէ եւ պահանջեցին աղատ արձակել քաղաքական յանցաւորները։ Այս առթիւ ընդհարում տեղի ունեցաւ ոստիկաններուն եւ ցուցարարներուն միջեւ, բայց կարելի եղաւ վերահաստատել բարեկարգութիւնը։

*** Յունուար 22ին պիտի դատուին 68 ծովային սպաներ, նաւաստներ, բանուորներ եւ ուսանողներ, որոնք ամբաստանուած են թէ յեղափոխական ձեռնարկներ կատարած են Վառնայի նաւատորմին մէջ։ Ամբաստանեալներուն մէջ կը գտնուին երկու սպաներ, 34 ենթասպաներ, 18 նաւաստներ եւն.։ Մեծ մասը 20 — 25 տարեկան է։ Մէկը յաջողած է փախչիլ եւ պիտի դատուի ի բացակայութեան։ Ընդհ. դատախազը մահապատիժ կը պահանջէ քսան ամբաստանեալներու համար, իսկ ծանր բանտարկութիւն միւսներուն համար։ Ամբաստանեալները բանտերուն ուղղուած կոչով մը կ'ըսեն թէ անհելի չարչարանքներ կրած են հարցաքննութեան ատեն։

Խասքովոյի մէջ ալ սկսան դատել 33 համայնավարներ։ Այս առթիւ յանեցան 40 վկաներ։

Ց.   **Փարիզ եւ արուարձաններ**

Հ.   Դ.

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ռ. Մինասեան ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, ծանօթ ժողովատեղիին մէջ։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Մ.Ջօ խումբի ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ։ Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները։ Ներկայանալ անպայմանօրէն։

ԱՆԻԷՌ – ԳՈՒԱ ԿՈԼՈՆԳԻ Վիշապ ենթակոմիտէին ընկ. ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Ուրբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին, Գէքոնի ծանօթ հաւաքատեղին։ Սովորական օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի։

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Սէն Ժիւլիէնի Զաւարեան ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղին պարբերական դասախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ Հինգշաբթի իրիկուն Ֆլորիայի վերնայարկը։ Կը դասախօսէ Գ. Ս. Վրացեան, նիւթ՝ Հ. Յ. Դաշնակցութիւն։ Կը հրաւիրուին անդամներն ու փափաքողները։

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ընկերութեան տարեկան ընդհ. ժողովը տեղի պիտի ունենայ 21 յունուար Կիրակի օր, ժամը 11ին, եկեղեցւոյ խորհրդարանը, օրակարգ ունենալով հաշուետուութիւն եւ հրաժարուած ներկայ վարչութեան, ընտրութիւն նոր վարչութեան։

Կը խնդրուի Աղքատախնամի բոլոր անդամներէն ներկայ ըլլալ յաժողովին։

Զ. Ե. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Լիոնի մասնաճիւղի անդամական ընդ. ժողովը, վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, 76 rue Mazenodի ներքնասրահին մէջ։ Կը հրաւիրուին բոլոր անդամները։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Ներկայանալ անպայմանօրէն։

Թղթակցութիւն

Ի պատիւ Հայրենակից Ֆրանսայի Առաջնորդ Տ. Գ. Եպիսկ. ՊԱԼԱՔԵԱՆԻ նախաձեռնութեամբ Մարսէյլի

Գոյեցիներու Միութեան

Այս Կիրակի իրիկուն, ժամը 9ին, Salon de Coliséeի շքեղ սրահներուն մէջ։

31 Bld. Bugommer.

Ճոխ գեղարուեստական բաժին եւ անթերի սպասարկութիւն.

Բոլոր անոնք որոնք կ'ուզեն իրենց տեղերը ապահովել, տոմսերը կը ստանան հետեւեալներէն՝ ... Տամար Տնօրէնութենէն, Սալոն Մասիսի տնօրէնութենէն, ճաշարան Հաճի Յակոբ Պալեան, ... Թօքատլը, գրատուն Հարիւթ, ... բան Սիփան (Թիթիզեան)։

Վարչութիւն

Մարսէյլ 12 յունուար 1934

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Գախթիյարեան, Սէմէրճեան, Քաջախեան եւ Տօնիկեան ընտանիքները շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց, որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին՝ ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԷՐՄՈՆԻԱ ԳԱԽԹԻՅԱՐԵԱՆԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Գասապացի Յարութիւն Ահարոնեան կը փնտռէ իր եղբայրը Ահարոն Ահարոնեան, որ Իզմիրի մէջ ամուսնացած էր Էնկիւրիցի օրիորդի մը հետ։ Կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուի Ֆրանսայի մէջ։ Կը խնդրուի իր հասցէն իմացնել։ Aharonian H. chez Mr. Bouffeteau à Jubergin, Commune d'Abily, (Indre et Loire)։

— Կը փնտռուին Հօտէմիշցի Արշակ եւ Սիրանոյշ Ստեփանեանները, որոնք Իզմիրի աղէտին անհետացած են։

Կը փնտռուի նաեւ Ստեփան Ստեփանեան որ 1914ին զինուորագրուած է եւ իր հետքը կորսուած։

Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Գէորգ Ստեփանեանին 2, Rue Basfroi, Paris (2e)։ Կը խնդրուի արտատպել թերթերէն

— Կը փնտռեմ քոյրս Նէնի Պազարցի Ակնէս Մանուէլեան եւ եղբայրս Մինաս Մանուէլեան։ Կը բնակէին Նազլլի։ Ընդհ. պատերազմին աքսորուեցան Կեսարիա, ուրկէ զինադադարին Ամերիկացիները մեզ փոխադրեցին Պէյրութ։ Ես, 1923ին մեկնեցայ Ամերիկա։ Իմացնել՝ Manuel T. Manuelianի, 9 de Julio esq. Sanjuan, Tafi Viejo (F. C. C. N. A.) Argentine.

Էնկիւրիցի Միհրան Քէշիշեան, որուն հետքը կորսուած է Իզմիրի աղէտէն յետոյ, կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուի Փարիզ։

Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան։

— Կը փնտռուի Սերժ Դավալեան։ Իմացնել Գ. Diarianի, 9 Bld. Picpus, Paris (2e)։

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

:: LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ::

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ, ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա ::	250 »	130 »	—
Ամերիկա ::	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ ::	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
18
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
1934

18 Janvier 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2398

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԼՍԵՑԷՔ ԵՒ ՅԵՏՈՅ ԴԱՏԵՑԷՔ

Այսպէս ուրեմն, Փարիզի գոյնզգոյն երեւելիներուն հոգին չխռովեցաւ բազմաթիւ քստմնելի դէպքերէ, որոնց մէկ մասը յիշեցինք երէկ:

Անոնք մոռցա՞ն « հայ ժողովուրդը », ամէն տարի Ապրիլ Տասնըմէկին:

Անոնք սուս-խենդ ձեւացան, երբ Մ. Քէմալը իբրեւ ահաբեկիչ կախել կուտար 18 տարեկան հայ պատանի մը, Էնկիւրիի մէջ:

Անոնք աւելորդ գտան «յարգանքի եւ բողոքի» որ եւ է ցոյց, երբ Երեւանի Չեկան հրէշային խոշտանգումներէ յետոյ կ'անհետացնէր աքանչելի երիտասարդ մը, Վահան Ձերազը, որ հիմը դրաւ Հայաստանի մարզական կազմակերպութեան:

Մէկ խօսքով, անոնք էյֆէլի կատարը կը նայէին, երբ իրենց ուշադրութեան կը յանձնուէին այնքան զազանային դէպքեր, Հայաստանի կամ Թուրքիոյ մէջ:

Բայց, խոր վրդովումի մատնուած են հիմա, Նիւ Եորքի սպանութեան առթիւ:

Եւ կ'ուզեն « ցասումի հզօր ալիք մը » բարձրացնել, առաջնորդութեամբ եւ գործօն մեղսակցութեամբ ռամկավարներու, « դաշտերղոհպաշկոմ »ներու եւ ուրիշ կասկածելի տարրերու:

Լսեցէ՛ք, Պ.Պ. Ա. Համբարձումեան, Կիւմիւշկէրտան, Մարմարեան եւ ընկերութիւն.—

Ձենք վիճիր ձեր իրաւունքի մասին, ցաւ յայտնելու համար եղերական դէպքի մը առթիւ:

Միեւնոյն ատեն, ներախ ենք որ, վերջապէս, կը յիշէք թէ դուք ալ մաս կը կազմէք « գաղութահայութեան »:

Ահա տասը տարի է որ խռովութեան մատնուած են գաղութները, իբրեւ հետեւանք ոչ միայն կուսակցական պայքարներու, այլ եւ ձեր բռնած երկերես եւ կամկար քաղաքականութեան:

Բայց, ահա տասը տարի վերջն ալ, իբրեւ թէ սթափելով, դուք խե՛լք ըրած էք հետեւիլ ճամբու մը որ պիտի յանգի ոչ թէ մթնոլորտի նօսրացման եւ պայծառացման, այլ յարաճուն թունաւորման: Բուն բառով՝ կատարեալ անելի:

Որովհետեւ, անոնք որ 1934 յունուար 8ի գաղտնի ժողովը սարքեցին Թատէի ծանօթ սրճարանին մէջ, անոնք մանկիկ բոլոր ունէին եւ պիտի մանեն ձե՛ր գլխուն:

Որովհետեւ, անոնք զզուելի սուտեր գլորած եւ դէպքերը պատմած, լուսաբանա՛ծ են իրենց ուզած եղանակով:

Դուք տեսեր կամ լսեր էք մէկ երեսը, բայց ոչ միւսը:

Եւ դուք մեքենաբար — անշուշտ նաեւ գիտակցաբար — կը հովանաւորէք շարժում մը, որ ունի մէկ նպատակ,

— Վարկաբեկել Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, հանրային կարծիքին եւ պետութեան աչքին, ներկայացնել զայն իբրեւ մարդասպաններու կազմակերպութիւն մը, եւ... « միացեալ ճակատ » կազմել,— « Դաշտերղոհպաշկոմ »: (Կամ Դաշնակ Տերրորի դէմ Պայքարի յանձնախումբ), ինչպէս կը կոչեն հիմա):

« Ատելութիւնը պերճանք մըն է զոր Հայերը չեն կրնար իրենց թոյլ տալ »,— գրեց Պ. Լեւոն Կիւմիւշկէրտան, 1934 յունուար 6ին: Միեւնոյն ատեն պարտք սեպեց « գերագոյն կոչ մը ուղղել մեր քաղաքական կուսակցութեանց պետերուն», «ազգային ընդհանուր համաձայնութեան մը » համար:

Գրութեան մելանը չցամքած, Կիւմիւշկէրտան եւ ընկ. երկու օր յետոյ գացին բազմեցան դաւադիր խմբակի մը սարքած ժողովին մէջ, ձեւ ու մարմին տալու համար «պերճանք—ատելութեան»:

Լսեցէ՛ք, լսեցէք,— մենք չենք խառնուիր ոչ ձեր յարգանքին, ոչ ալ բողոքին:

Բայց, թոյլ տուէք որ ամուր բռնենք նաեւ ձեր օձիքէն, որ—պէսզի գլխիվայր իյնելով, մարդկային պարտականութիւն մը չվերածէք քօղարկեալ խուժանավարութեան մը: Որպէսզի արջու ծառայութիւն մատուցանել չտան ձեզի, այսպէս կոչուած «զանազան հոսանքները եւ հասարակական կազմակերպութիւնները»:

Ազգային եւ մարդկային պարտականութի՞ւն պիտի կատարէք,— լսեցէ՛ք:

Այն բոլոր եղերական դէպքերը որ խռոված են ձեր հոգին, այն մթնոլորտը որ յանգեցաւ Ղեւոնդ արք.ի սպանութեան, ունին իրենց սկզբնապատճառն ու շարժառիթները:

Անոնք հետեւանք չեն կանխորոշ ծրագրի մը, այլ դժբախտ եւքը տարերային կացութեան մը:

Տասը տարիէ ի վեր, համատարած չարիք մը թունաւոր նստած է գաղութներու գլխուն:

Կարելի՞ էր եթէ ոչ խափանել, գոնէ սահմանափակել այդ չարիքը: — Այո՛:

Կարելի՞ է այսօր, այնքան փորձերէ եւ փորձանքներէ յետոյ:

Այո՛: Հապա ինչո՞ւ ձախողեցաւ:

Հարցուցէք ձեր անկաշա՞ռ եւ խելօքիկ ռամկավարներուն:

Հարցուցէք թէ ինչո՛ւ չստորագրեցին 1931 սեպտեմբերէն մինչեւ 1932 մայիս, ութ ամսուան տքնաջան բանակցութիւններէ յետոյ գոյացած համաձայնութիւնը:

Հարցուցէ՛ք թէ ինչո՞ւ «յետաձգեցին» վերջին պահուն, բոլոր վիճելի հարցերու մասին միջին բանաձեւերը գտնուելէ, փոխադարձաբար վաւերացուելէ, մեքենագրուելէ եւ... թէյասեղանի մը յանգելէ յետոյ:

Բան—գործ ըրէք եւ պատճէնն ալ պահանջեցէք: (Եթէ չունին, մենք պատրաստ ենք ճարելու):

Այդ պարտականութիւնը կատարելէ յետոյ, անշուշտ քաջութիւնը պիտի ունենաք լուսաբանելու ե՛ւ հանրութիւնը:

Մենք այսպէս կը հասկնանք ձեր մարդկային եւ ազգային պարտականութիւնը, եթէ ձեր իսկական նպատակն է օգնել գաղութներու խաղաղութեան: Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՏՈԼԱՐԸ ԵՒ ՌՈՒԶՎԷԼԹԻ ՆՈՐ ԾՐԱԳԻՐՆԵՐԸ

Խորհրդարանը համաձայն է նախագահին

Ուաշինկթընէն կը հեռագրեն թէ Երեսփ. ժողովը եւ Ծերակոյտը ջախջախիչ մեծամասնութեամբ համաձայն են նախագահ Րուզվէլթի երկու նոր ծրագիրներուն,— Տոլարը վերարժեւորել հարիւրին 50—60 համեմատութեամբ եւ ազգայնացնել Մ. Նահանգներու բոլոր ոսկին: Այս առաջարկները օրինագծի մը վերածուելով, խորհրդարանին պիտի ներկայացուին քանի օրէն:

Ծրագրին գործադրութիւնը սկսած է արդէն: Հրահանգի մը համաձայն, դրամատուններու բոլոր ոսկին պէտք է պետական գանձին յանձնուի անմիջապէս, բացի Դաշնակցային Պահեստի Դրամատուններու մթերքէն: Տուգանքի պիտի դատապարտուին անոնք որ նշանակուած պայմանաժամէն վերջը կը յանձնեն իրենց ոսկին:

Ինչպէս գրած էինք, ամերիկեան կառավարութիւնը երկու միլիառ տոլարի երաշխաւորութեան գումար մը պիտի ունենայ իր տրամադրութեան տակ, դիմաւորելու համար փոխանակութեան սակի պահանջները: Սեղանաւորական շրջանակներու մէջ այս կարգադրութիւնը կը համարեն առաջին քայլը կա՛մ տոլարի պայքարը մինչեւ ծայրը շարունակելու եւ կամ միջազգային դրամները անյապաղ կայուն վիճակի մը վերածելու:

⁂ Լոնտոնի հրապարակին վրայ, նախագահ Րուզվէլթի նոր կարգադրութեանց առաջին հետեւանքը եղաւ բարձրացնել ոսկիին գինը, որ հասաւ 131 շիլինի (մէկ ունկին), այսինքն նախընթաց օրէն երեք շիլին աւելի: Բարձրացան նաեւ ոսկեհանքի արժեթուղթերը: Յունուար 16ին 72 միլիոն ֆրանքի գործառնութիւններ եղան եւ կը կարծուի թէ մեծ մասը գնուած է Մ. Նահանգներուն համար:

Փարիզի հրապարակը սպասողական վիճակի մէջ է եւ կը հետեւի Լոնտոնի եւ Նիւ Եորքին

Պալքանեան դաշինքը պիտի կնքուի

Լոնտոնէն կը հեռագրեն.— Իբրեւ հետեւանք Յունաստանի արտաքին նախարարին այցելութեան, այլ եւս կասկած չկայ թէ մօտերս պիտի ստորագրուի Պալքանեան դաշինքը, Աթէնքի կամ Սելանիկի մէջ, մասնակցութեամբ Եուկոսլավիոյ, Ռումանիոյ, Յունաստանի եւ Թուրքիոյ: Պուլկարիան չի կրնար մասնակցիլ, գէթ առ այժմ, որովհետեւ դաշնագիրը կը նուիրագործէ բոլոր նախկին համաձայնութիւնները եւ կը վաւերացնէ Պալքաններու հողային զոյավիճակը, մինչդեռ Պուլկարիան պահանջներ ունի: Այժմ բանակցութիւններ կը կատարուին, բաց դուռ մը ձգելու համար, բայց յոյս չկայ որ Պուլկարիան գոհացում ստանայ: Յառաջիկային իւրաքանչիւր պետութիւն առանձին բանակցութիւններ պիտի կատարէ Պուլկարիոյ հետ:

Ասորիներու տեղաւորման խնդիրը

Պրազիլիա պիտի ընդունի, եթէ...

Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդին կողմէ կազմուած յանձնախումբը ժողով գումարեց առջի օր, լսելու համար Ասորիներու տեղաւորման համար կատարուած աշխատանքները

Յանձնախումբը կարդաց Պրազիլիոյ կառավարութեան մէկ գրկոյցը, որով հաւանութիւն կը յայտնէ իր երկրին մէջ ընդունելու 10,000 Ասորիներ, կարգ մը պայմաններով: Պրազիլիա պատրաստ է ամէն 500 ասորի ընտանիք ընդունելու եւ տեղաւորելու, պայմանաւ որ բոլորն ալ հողագործներ ըլլան եւ եթէ միջավայրին չյարմարին, վերադարձի ծախքը հոգայ Իրաքի կառավարութիւնը կամ Նանսէնեան գրասենեակը:

Կ'ըսուի թէ անգլիական ընկերութիւն մը, որ ընդարձակ հողեր կը շահագործէ Արժանթինի մէջ, նմանապէս տրամադրութիւն յայտնած է ընդունելու Ասորիները, բայց յանձնախումբը նախընտրութիւն կուտայ Պրազիլիոյ առաջարկին.

Խ. Միութեան հունձքը աւելցած

Խորհրդային իշխանութիւնը հրատարակեց արմտիքի 1933ի հունձքին պաշտօնական տեղեկագիրը, որ նշանակելի յաւելում կը ցուցնէ նախորդ տարուան վրայ: Համաձայն այս տեղեկագրին, արմտիքի հունձքը աւելի է նոյն իսկ յեղափոխութենէն առաջ եղած քանակութենէն, բայց պզտիկ պակաս՝ մարդ գլուխ, քանի որ ժողովուրդը մօտ 30,000,000 աւելի է 1913էն: Այսպէս, 1913ին, 140 միլիոն բնակչութեամբ եւ այժմ Խ. Միութիւնը կազմող տարածութիւնը արտադրած էր 80,100,000 թոն արմտիք, իսկ 1933ին բնակչութիւնը մօտ 170 միլիոն ըլլալով, ամբողջ հունձքը եղած է 89,800,000 թոն: Տեղեկագիրը բարւոքումներ կը ցուցնէ արմտիքի բոլոր տեսակներուն եւ բոլոր շրջաններուն մէջ: Մասնաւորապէս կը շեշտուի թէ Ուկրայնան լաւ արդիւնք տուած է: Տեղեկագիրը յաջողութիւնը մեծ մասով կը վերագրէ նպաստաւոր օդին:

Սթավիցքիի փառքանաւ

Սէնի հարցաքննիչ դատաւորներուն երէցը, Պ. Լաֆէյռ, առջի օր լսեց Տիկին Սթավիցքին, որ ի միջի այլոց ըսաւ.

— Ամուսինս չափազանց տարուած էր իր գործերով եւ ինծի բան չէր ըսեր: Ես ալ չէի հետաքրքրուեր: Վերջերս շատ փոխուած էր: Երբ իրիկունը տուն կուգար, ամէն բան կը մոռնար եւ ուրիշ բանի մասին կը խօսէինք: Սաշան մեծ հմայք ունէր. անմիջապէս համակրանք կը ներշնչէր մօտեցողներուն Դեկտ. 23—24ին, երբ բաժնուեցաւ, խորտակուած էր, իմանալով Պ. Թիսիէի ձերբակալութիւնը: «Ամէն բան վերջացած է, ըսաւ: Քեզի եւ զաւակներուս դատապարտութեան մը ամօթը խնայելու համար, որոշած եմ վերջ տալ կեանքիս»: Անկէ յետոյ չտեսայ:

Ընդդիմադիր թերթերը չեն հաւատար այս պատմութեան եւ կը պահանջեն որ հրատարակուին Տիկին Սթավիցքիի բոլոր յայտնութիւնները եւ մատնանշուած երեւելիներուն ցանկը:

⁂ Պայոնի ոստիկանութիւնը խուզարկելով վարկի դրամատան անօրէն Պ. Թիսիէի բնակարանը, քանի մը նամակներ որոնք վտանգաւոր են բարձր անձնաւորութեան մը համար:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ՔԱՌՍԻՆ ԱՌԹԻՒ

Անվերջ նամակներ կը ստանանք Մարսէյլէն, ազգային գործերու մասին:

1. Ութինք մասնաւոր թղթակցութիւններ, որ կը խօսին խմբակի մը եւ Գոլաքեան եպիսկ.ի միջեւ մղուած պայքարի մասին:

2. Ստացած ենք պատահական թղթակցի մը գրութիւնը, Առաջնորդարանի եւ Կրօն. Ընկերակցութեան միջեւ ծագած վէճի մասին: (Այս խնդիրը երեք թղթակցութիւններով պարզած է նաեւ մեր մասնաւոր թղթակիցը):

3. Ստացած ենք նամակ մը՝ Պ. Եռովք Արմէնէն, իրեն դէմ մղուած պայքարին առթիւ:

4. Երկտող մը՝ Պ. Գ. Պատուհասեանէն, որ կ'ըսէ թէ «Մարսէյլի ազգ. իշխանութեանց կողմէ երբեք հրաւէր ուղղուած չէ ինծի, ճանօթ թռուցիկին առթիւ»:

5. Ու վերջապէս մեր թղթակցին մէկ բաց նամակը, Կրօն. Ընկերակցութեան կողմէ հրատարակուած հերքումին առթիւ:

Կը յայտարարենք,— Ջուզելով աւելի բարդացնել արդէն պղտոր կացութիւն մը, առ այժմ տեղ չպիտի տանք այս գրութեանց, մինչեւ որ կարելի ըլլայ վերջնական եզրակացութեան մը յանգիլ:

Ի հարկին պիտի անդրադառնանք այս հարցին, բայց կը յանձնարարենք երկու — կամ երեք— կողմերուն ալ, վերջ տալ ըսի-ըսաւներուն, թռուցիկներուն եւ փոխադարձ յուսաժներուն, եւ լուրջ փորձ մը կատարել հաշտեցողութեան գալու, ԱԶԳԱՅԻՆ ՇՐՋԱՆԱԿԻ ՄԷՋ:

Իսկ յատկապէս մեր թղթակիցներէն կը խնդրենք հանդ. չսպառել բանկալի վէճերու համար:

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

«ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ»

Այսօրուընէ սկսեալ, այս յուշերուն շարունակութիւնը փոխադրուած է Չորրորդ էջ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀՆԳԱՄԵԱՅ ԾՐԱԳՐԻՆ ԳՈՐԾԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Միլլիէթ կը գրէ.— Կառավարութիւնը սկսած է միջոցներ ձեռք առնել, գործադրելու համար հնգամեայ տնտեսական ծրագիրը որ ընդունուեցաւ Գործավարներու Խորհուրդին կողմէ:

Պատրաստութիւնները առաջ կը տարուին երկու ուղղութեամբ.— վարչական եւ նիւթական: Առաջինին համար, կը խորհուի ընդարձակել տնտեսական գործավարութեան կազմը, ծրագիրը գործադրելու կարող տարրեր աւելցնելով անոր վրայ:

Միւս կողմէ կը քննուի թէ ծրագրին գործադրութիւնը ի՛նչ ազդեցութիւն պիտի կատարէ մաքսային հասոյթներուն եւ երկրին գործի տարողութեան մասին: Կ'ենթադրուի թէ մաքսային հասոյթները պիտի նուազին, բայց ատոր փոխարէն գործ պիտի բացուի, ինչ որ հասոյթի նոր աղբիւր մըն է: Ասկէ զատ, ստոյգ կը նկատուի թէ անուղղակի տուրքեր պիտի հաստատուին, մաքսային նուազումը փոխարինելու համար:

Տնտեսական գործավարը հետեւեալը յայտարարեց իր տպաւորութեանց մասին.— «Հանրային կարծիքին շահագրգռութիւնը ցոյց կուտայ թէ հնգամեայ ծրագիրը իրապէս լաւ ընդունելութիւն կը գտնէ եւ կը համապատասխանէ երկրին կենսական պահանջներուն: Այս շահագրգռութեան եւ օժանդակութեան շնորհիւ, ծրագիրը պիտի յաջողի: Պիտի գործենք եւ պիտի յաջողինք: Հնգամեայ ծրագիրը գործի լայն ասպարէզ պիտի բանայ եւ պիտի նպաստէ հայրենակիցներու բարօրութեան: Մեր երկիրը թոյլատու է արտադրութեանց յաւելումին: Մեր ապրանքները մեր նախանիւթերով պիտի շինենք»:

⁂ Յունուար 11ին փակուեցաւ Արղնիի փոխառութեան Բ. պարտաթուղթերուն վաճառումը: Թուրք թերթերը կ'ըսեն թէ Կեդրոնական դրամատուն եկած հեռագիրները երկրին բոլոր կողմերէն, կը ցուցնեն թէ, պարտաթուղթերը ամբողջովին սպառած են:

Այս ձեւով, 12 միլիոնի ընդհ. փոխառութեան 8 միլիոնը ապահովուած կ'ըլլայ: Եթէ Բ. պարտաթուղթերէն փոքր մաս մը մնացած ըլլայ, ազգային դրամատուններու կողմէ պիտի գնուի:

Շնորհիւ այս օգնութեան, Արղնիի երկաթուղիին շինութիւնը աւելի մեծ թափ մը պիտի առնայ: Ներկայիս օրական 7000 բանուորներ կ'աշխատին այդ գիծին վրայ: Յոյս կայ որ գիծը մինչեւ առաջիկայ սեպտեմբեր հասնի Արղնի:

Ռուբէն Մամուլեան եւ Կրէթա Կարպօ ամուսնացած?

«Շիքակօ Թրիպիուն» երէկ հեռագիր մը հրատարակած էր որ կ'ըսէր թէ՝ զոյգի մը համաձայն ամուսնացած են շարժանկարի թագուհին՝ Կրէթա Կարպօ եւ հռչակաւոր բեմադրիչը, Պ. Ռուբէն Մամուլեան: Հեռագիրը կ'աւելցնէ թէ կարելի չէ եղած հաստատել զրոյցը եւ մանրամասնութիւններ կը պակսին, բայց կան արդէն իրողութիւններ որոնք ուժ կուտան շրջած լուրերուն:

Այսպէս, Մամուլեան եւ շուէտացի գեղուհին անցեալ օր Ուիլեըմս կոչուած փոքր քաղաքը գացեր են ինքնաշարժով, Քալիֆորնիա վերադառնալու համար: Երկուքն ալ խուսափած են լրագրողներէն եւ լուսանկարիչներէն, պահելով իրենց գաղտնիքը: Պանդոկին մէջ արձանագրուած են իբրեւ Մէրի Ջօնս եւ Րոպըրթ Պոնէր: Ամէն միջոց ձեռք առած էին անծանօթ մնալու համար եւ Կրէթա Կարպօ զարշ ակնոց մը դրած էր, բայց ճանչցուեցան: Եւ երբ հետաքրքիրներ կը պատրաստուէին հարցումներ ուղղելու, երկուքը մէկ բռնեցին կայիչով Հոլիուտ վերադարձան:

⁂ Ռուբէն Մամուլեան վերջերս ներբողական մը գրած էր Կրէթա Կարպոյի մասին եւ կը պատմէր թէ ինչպէս առաջնորդեց զայն «Թագուհի Քրիստինա»ի մէջ: Այս հրատարակութեան օրէն իսկ, զրոյցներ շրջան կ'ընէին իրենց սիրահարութեան մասին:

Հնդկաստանի երկրաշարժին հետեւանքները

Նորագոյն տեղեկութեանց համաձայն, Հնդկաստանի երկրաշարժէն մեռած են 100 հոգի, վիրաւորուած՝ 5000 հոգի: Փլած են 12,000 տուներ: Կալկաթայէն երկու օդանաւեր ճամբայ ելան դէպի աղէտեալ վայրերը:

Տարճիլինկ քաղաքին կէսը կործանած է: Հարիւրաւոր տուներ դէպի անդունդ գլորած են: Նիւթական վնասը կը հաշուեն 60 միլիոն ֆրանք:

ՀԱՑԻ «ԱԶԱՏ» ԱՌԵՒՏՈՒՐԸ

Խորհրդային կառավարութիւնը, իր գոյութեան 16 տարիների ընթացքին, առաջին անգամն է, որ Հայաստանի պետական տուրքը կարողացաւ գանձել լրիւ։

Դեռ տարուան սկզբին խոստացել էր, որ եթէ 1933ի բոլոր տեսակի տուրքերը ամբողջովին վճարուին, կառավարութիւնը թոյլատրելու է հացի եւ միւս կենսամթերքների ազատ առեւտուր։ Ներկայիս, Խորհրդ. Միութեան մէջ հացի եւ արմտիքի այլ մշակութեանց ազատ առեւտուր է յայտարարուած։

Ազատ առեւտուրի թոյլտուութեան լուրը մտքերի շփոթ է յառաջ բերել թէ արտասահմանում եւ թէ երկրի ներսը։ Այսպէս, օրինակ, «Հայրենիք» օրաթերթն իր դեկտ. 20ի խմբագրականի մէջ ենթադրում է, թէ «կամ այն է, որ բերքը իրապէս գոհացուցիչ է եւ կառավարութիւնը, իր բաժինը ստանալէ յետոյ, այլեւս պէտք չի տեսներ սահմանափակումներու ենթարկելու բերքի յաւելեալ մասի ազատ վաճառքը։ Եւ կամ այն, որ սովի վտանգը կը մեծնայ եւ կառավարութիւնը այլ եւս լի վիճակի չէ ժողովուրդը ներակրելու պետական խանութներէն, ուստի ուրիշ ելք չունի, բայց եթէ թոյլ տալ կենսամթերքներու ազատ առեւտուրը, ինչպէս որ ըստիպուած եղաւ ընել 1921 թ. սովի ատեն»։

«Հայրենիք»ի մեկնաբանութեան մասնաւոր հետեւանք է այն բանի, որ նա օգտուել է օտար թղթակիցների Մոսկուայէն ուղարկած հեռագիրներից, առանց ձեռքի տակ ունենալու խորհրդ. թերթերը։ Սակայն գլխաւորն այն է, որ ազատ առեւտուրի ոգուտը սխալ ըմբռնած են նաեւ «Խորհրդ. Հայաստան»ը, ինչպէս նաեւ մի շարք խորհրդ. թերթեր («Կոմսոմոլսկայա Պրաւդա» եւայլն)։ Կատարեալ ողբերգութիւն է մէկ երկրի համար, երբ նրա վարիչներն ու պաշտօնական օրգանը կենտրոնից ընտացուած հրահանգները հասկնալու եւ ճշգրիտ գործադրելու ընդունակութիւնը չունին. Ասա էլ ի՞նչ համարձակութեամբ է, որ այդ մարդիկ մի պետութեան ղեկն իրենց ձեռքն են առնում... «Խ. Հ.»ը մինչեւ իսկ չգիտէ, թէ ազատ շուկայում հացի գնումներն ինչպէս պիտի կազմակերպել եւ ինչ արժէքով ու որ հիմնարկութիւնների միջոցով գնումներ կատարել։ Միայն «Պրաւդան» կարդալուց յետոյ է, որ Հայաստանի խմբագիրները հասկանում եւ խոստովանում են իրենց սխալը («Խ. Հ.» 14 դեկտ.)։

Նախ պէտք է ճշդել, որ տուրքերի լրիւն գանձումը որ եւ է առնչութիւն չունի ազատ բերքի եւ ազատ առեւտուրին էլ հեռաւոր նմանութիւն անգամ չունի 1921 թ. քաղաքականութեան հետ։ Ինչպէս եւ ճիշդ դիտել է տալիս «Հայրենիք»ը, տուրքերի գանձման յաջողութիւնը պիտի որոնել այն արտակարգ միջոցների մէջ, որ ձեռք առաւ իշխանութիւնը 1933ի ընթացքին։ Ինչպէս կը յիշեն «Յառաջ»ի ընթերցողները, տուրքերի գանձումը տեղի ունեցաւ հետեւեալ ձեւով.—

Նախ կառավարութիւնը սահմանեց տուրքերի քանակը։ Ապա յայտարարեց, որ ոչ մէկ կոլխոզական կամ մենատնտես գիւղացի իրաւունք չունի մէկ հատիկ ցորեն իսկ իր տունը տանելու, մինչեւ որ ամբողջովին չվճարէ պետական տուրքը։ Միաժամանակ տասնեակ հազարաւոր գործակալներ ուղարկեց գիւղերը, նրանց պարտադրելով գիշեր ու ցերեկ պահպանել դաշտերը, որ գիւղացին իր սեփական արտից հասուն հասկերը չգողանայ, ապա հաշուել քաղուած խուրձերը ու կալից յետոյ էլ հսկել, որ նախ պետութեան բաժինը յանձնեն պետական պահեստներին եւ յետոյ միայն, թոյլ տալ մնացածը տուն տանելու։ Բնական է, որ նման դրակոնեան միջոցների դիմելուց յետոյ, տուրքն ամբողջովին կը գանձուի։

Ուսումնասիրելով ազատ առեւտուրի պայմանները, վստահօրէն կարելի է ասել, որ հացի վաճառքի որեւէ ազատութիւն գոյութիւն չունի։ Իրականութիւնն այն է, որ պետական թալանը շարունակւում է նաեւ ազատ շուկայում. Ահա թէ ինչպէս։

Թոյլատրելով հացի եւ այլ մթերքների ազատ առեւտուր, կառավարութիւնն ինքն էլ շուկայում գնումներ է անում։ Այդ պարտականութիւնը յանձնուած է միմիայն սպառողական կոոպերացիային։ Սակայն, այս հիմնարկութիւնը գնումներ կատարելու է ոչ թէ շուկայում գոյութիւն ունեցող գներով, այլ կառավարութեան նշանակած գնով։ Իսկ այս վերջինը միայն 20—25 տոկոսով է աւել այն գներից, որ վճարւում էր տուրքի սահմանարհով գանձուած հացի դիմաց։ Այս գներն ալ այնքան չնչին էին, որ գիւղացին շուկայում մէկ տուփ լուցկի իսկ գնել չէր կարող։ Այնպէս որ 20 25 տոկոսի յաւելումը շատ բան չէ աւելացնում գիւղացու բիւջէի վրայ

Պէտք է չմոռնալ եւ այն, որ գիւղացին պարտաւոր չէ իր հացն անպայման սպառողական կոոպերացիային վաճառել։ Նա կարող է շուկայում տարբեր գներով իր ունեցածը վաճառել ուզած մարդուն։ Բայց... խնդիրը նրանումն է, որ միայն պետութեանը վաճառող գիւղացին իրաւունք ունի պետական խանութներից գնել ապրանք։ Իսկ ով կը գերադասէ մասնաւոր անհատների վաճառել հացը, նա զրկւում է այդ իրաւունքից։ Մասնաւորին բարձր գներով հաց վաճառող գիւղացին, ապրանք կարող է գնել ոչ պետական խանութներից։ Իսկ այդպիսիները գոյութիւն չունին, որովհետեւ վաղուց մասնաւոր առեւտուրն արգիլուած է։ Իսկ ով գաղտնի կը վաճառէ կամ կը գնէ, նա «սպեկուլեանտ» է եւ, հետեւաբար, հակայեղափոխական, որին բանտ, աքսոր կամ գնդակ է սպասում։

Ի հարկէ, գիւղացին ինքը կը գերադասէր վաճառել պետութեանը, եթէ կառավարական խանութներում ապրանք գտնուէր։ Դժբախտութիւնն այն է, որ պետական խանութներում կամ բնաւ ապրանք գոյութիւն չունի եւ կամ թէ գիւղացու ուզած ապրանքը չի ծախւում։ Այդ մասին բազմաթիւ օրինակներ է բերում «Պրաւդա»ի յօդուածագիրներից մէկը (դեկտ. 7ի թուի մէջ)։ Երբ գիւղացին կօշիկ է պահանջում, նրան կրկնակօշիկ են առաջարկում, երբ օճառ ու շաքար է ուզում գնել, հեծանիւ ու ֆոնօ են ցոյց տալիս եւ կամ թէ պատասխանում են, որ պահանջուած ապրանքը չունին։

Ի հարկէ, առեղծուած նման պայմաններում խօսել հացի ազատ առեւտուրի մասին առնուազն միամտութիւն է։ Ազատ առեւտուր գոյութիւն չունի։ Մենք ականատես ենք կառավարութեան մէկ նոր խարդախութեան, որով իր բանի թալանի քաղաքականութիւնը շարունակւում է հացի «ազատ» վաճառքի անուան տակ։

ԱՇՈՏ – ԱՐՄՐՈՒՆԻ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑՄԱՆ ՆՈՐ ՄԻՋՈՑ ՄԸ

Ռուս բժիշկ փրոֆ. Ն. Գ. Լեբեդինսկի նոր միջոց մը գտած է երիտասարդացման համար։

Փրոֆ. Լեբեդինսկի, Տոքթ. Վորոնովի նման երիտասարդացումը ձեռք կը բերէ՝ ազդելով ենթակային սերմնագեղձերուն վրայ։ Սակայն, անոր վիրաբուժական գործողութիւնը մասնաւոր ասեղով ներարկում կատարելուն մէջ է։

Գործողութիւնը կը տեւէ 1—2 վայրկեան, եւ տեղական ընդարմացումով։ Բնաւ հետք չի ձգեր եւ ենթական միւս օրն իսկ կրնայ իր գործով զբաղիլ։

Փրոֆ. Լեբեդինսկի գեղձերու մէջ կողմնակի արուեստական լուծոյթներ չի մտցներ։

Ան որոշ սիստեմով կը ճմլէ քանի մը սերմնային հիւսկէններ, որմէ յետոյ սեռային հիւթերը կը սկսին մեծ քանակութեամբ հասնիլ մարմնին մէջ, չէզոքացնելով ծերութեան միջացները եւ նպաստելով ենթակայի կենսունակութեան։

Լեբեդինսկի առաջին փորձերը կատարեց 4 տարի առաջ ծեր շուներու վրայ. Արդիւնքը գոհացուցիչ ըլլալով փորձերը շարունակեց մեծ կենդանիներու՝ եզներու եւ ձիերու վրայ. 1932էն սկսեալ փորձի ենթարկուեցան 22 մարդիկ, մեծ մասամբ 65—70 տարեկան։

Անշուշտ դեռ կանխահաս է վերջնական եզրակացութիւն մը հանել, բայց առաջին երկու ենթականերու վրայ նկատուեցան շարք մը հետաքրքրական երեւոյթներ։

Երկուքն ալ գործողութենէն առաջ կը գանգատէին ծերութեան սովորական տկարութիւններու մասին,— ընդհանուր ուժասպառութիւն, երկարատեւ աշխատանքի անընդունակութիւն, լսողութեան տկարութիւն եւն.։ Ներարկումներէն յետոյ ծերունիներու մօտ նկատուեցան երիտասարդացման նշաններ։ Օրական քանի մը ժամ կ'աշխատէին առանց յոգնութեան, աւելի լաւ կը տեսնէին ու կը լսէին, նոյն իսկ անոնցմէ մէկուն մօրուքի մազերը սեւցած են։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊՈՒՔՐԷՇԷՆ

ՌՈՒՄԱՆԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ 1933ԻՆ

ԴՊՐՈՑՆԵՐ ԵՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ամբողջ Ռումանիոյ մէջ հայ եկեղեցիներու թիւը կը հասնի 37ի։ Անոնցմէ շատեր այլեւս անգործածելի են, համայնքի չգոյութեան պատճառաւ։ Ամենահին եկեղեցին կը թուի ըլլալ Եաշիինը, կառուցուած 1395ին, իսկ ամենագեղեցիկը Պուքրէշի եկեղեցին է, կառուցուած Էջմիածնի Տաճարի ոճով որ օտարներուն զմայլանքի առարկան է։

Ազգային վարժարաններ կան Պուքրէշի, Սիլիսթրէի, Պազարճըքի եւ Կալացի մէջ։ Ամենակարեւորն ու ամենամեծը Պուքրէշինն է։ Ունի մէկ մանկապարտէզ, չորս նախակրթական եւ երեք միջնակարգ դասարաններ։ Ուսուցիչներու թիւն է 14, աշակերտութեան թիւը հասած է մինչեւ 400ի։ Այս տարի սակայն աշակերտներու թիւը զգալապէս պակսեցաւ, պարզ այն պատճառով որ դպրոցի հայագիտութեան դասատու Պ. Յ. Պալըքեան, 30 տարուան ուսուցիչ, արձակուեցաւ, դպրոցական տարեշրջանի սկսելէն յետոյ։ Պատճառը, շատ պարզ է— որովհետեւ թաղական ազայի մը հաճոյքը չի պատճառեր եղեր Պ. Յ. Պալըքեան։ Հօկ կոչուած դաւադրութեան բոյնը օգտուելով այս պարագայէն, կրակին վրայ իւղ լեցուց, դրդեց եւ դուրս ձգել տուաւ վաստակաւոր ուսուցիչը։ Այս պայմաններու մէջ պէտք չէ զարմանալ եթէ վաղը դպրոցի հայերէն դասերուն պահերը կրճատուին կամ դասարաններ պակսեցուին, քանի որ յայտնի է թէ ինչե՛ր կը հետապնդեն Հօկերը գաղութներու մէջ։ 400 ստորագրութիւններով համբակութիւն մը ներկայացուեցաւ թաղականութեան եւ առաջնորդին, պահանջելով ծխական ժողովի մը գումարումը, քննելու համար Պալըքեանի պարագան, բայց առաջնորդը լուռ է եւ չուզեր պատասխանել...

Անցնինք Քոնսթանցային.— Վարժարանը հիմնուած է 1878ին։ Ունի 186 աշակերտ, բաժնուած 4 կարգերու։ Ուսուցիչներու թիւն է 6 որոնցմէ միայն երկուքը Ռումէններ։ Քոնսթանցայի մէջ ալ կան շարք մը մշակութային միութիւններ, «Արազս» երիտասարդականը, Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղ (վերջերս կը պարզէ ներքին վէճերով), Գթութեան Խաչի մասնաճիւղ եւ ուրիշ մանր մունր, թուղթի վրայ գոյութիւն ունեցող միութիւններ։

Պազարճըքի վարժարանը ունի 88 աշակերտ, բաժնուած մէկ մանկապարտէզի եւ 4 դասարաններու։ Ուսուցիչներուն թիւն է երեք։

Սիլիսթրէ, Դանուբի եզերքի այս գեղածիծաղ քաղաքը ունի վարժարան մը 58 աշակերտներով, բաժնուած 4 դասարաններու, երեք ուսուցիչներով։ Այս քաղաքին մէջ ալ կան միութիւններ, իր [illegible] համեմատ։

Կալաց, Ռումանիոյ գլխաւոր քաղաքներէն մին, ունի նոյնպէս վարժարան մը 55 աշակերտներով, բաժնուած 4 դասարաններու։ Այս քաղաքին մէջ ամէնէն եռանդուն միութիւնն է Տիկնանցը, որ կը կատարէ թէ Աղքատ. եւ թէ Գթութեան Խաչի դեր եւ կատարելու բարիք մըն է գաղութին համար։

Պէտք է այստեղ չմոռնալ սակայն որ շատ աւելի մեծ կ'ըլլար աշակերտներու թիւը, եթէ բոլոր ծնողները իրենց զաւակները յանձնէին հայ վարժարան։ Կան ծնողներ որոնք իրենց մատղաշ զաւակները կը յանձնեն օտար կրթութեան։ X

Միութիւններ, օ՜ մենք շատ ունինք, կը վախնամ որ այս տեսակէտէն Փարիզն ալ անցնինք։ Չէ՞ք հաւատար, ուրեմն եկէք միասին համրենք, մէկիկ ձգելով թեմականը, թաղականները, հոգաբարձութիւնները, Աղքատախնամ, Ռումանահայ Միութիւն, Ռում. Ժողովրդական միութիւն, Րաֆֆի, Մշակ. միութիւն, Գթութեան Խաչ, Հ. Մ. Ը. Մ., Հայ Մշակոյթի բարեկամներու ընկերակցութիւն, որուն մէջ կը գտնուին ամէն ականաւոր անձնաւորութիւններ, «Արազ» թերթի բարեկամներու ընկերակցութիւն, Կոմիտաս, Ուսանողական, Աշակերտական, Սանուց, Մասիս հրատարակչ. ընկերութիւն, Հ. Բ. Ը. Մ., Բեմականներու, Թատերասէրներու, Շապին Գարահիսարցիներու հայրենակցականներ, «Երեւան», Ազգային մատենադարան, Ցրուած որբերու խնամակալութիւն, Աննա Մելիք անկելանոց, Նախկին կամաւորներու միութիւն (երկու որբանակ), Հօկ։ Դեռ ըլլալու են հին ու նորաստեղծ միութիւններ որոնց գոյութենէն գոնէ ես տեղեկութիւն չունիմ։

Բնականաբար կարելի չէ ըսել թէ այս բոլոր միութիւնները գործի վրայ են։ Շատերը կը քնանան թուղթերու եւ ատենագրութեանց տետրակներու տակ, նորեր կը ստեղծուին մեռնելու համար, իսկ այս բոլորին մէջէն կը յառաջանան անասան քանի մը հատը միայն։ Թուեմ կարեւորները.—

«Րաֆֆի» երիտասարդական միութիւն, հիմնուած երեք տարի առաջ, քանի մը վառվռուն երիտասարդներու կողմէ։ Այսօր ունի իր սեփական մեծ եւ գեղեցիկ սրահը ուր կը կազմակերպուին դասախօսութիւններ, պարահանդէսներ եւայլն։ Ունի մօտ 200 անդամներ եւ համակիրներու մեծ բազմութիւն մը, կազմակերպած է կիրակնօրեայ ժողովրդական դասախօսութիւններ որոնց թիւը հասած է 140ի։ Ամէն մէկ դասախօսութեան Րաֆֆիի սրահը փոքր կուգայ ու մարդ կը հրճուի տեսնելով երիտասարդական խումբերամ բազմութիւնը որ ձգած աշխարհիկ վայելքները, կուգայ իր միակ կիրակին անցնել առողջ մթնոլորտի մը մէջ, զարգացնելով միեւնոյն ատեն իր միտքը։

Այս ըլլալով Րաֆֆիի միութիւնը, անոր նման Հ. Մ. Ը. Մ.ին որ թէեւ կորսնցուցած իր երբեմնի ժողովրդականութիւնը, այնուամենայնիւ դեռ իր շուրջ կը պահէ հաւատարիմներու շարք մը։

Պուքրէշի Հ. Մ. Ը. Մ.ը արդարեւ գոյութեան պայքար մըն է որ կը մղէ։ Շատեր լքեր են զինքը ինչ ինչ պատճառներով։ Ակումբ մը ունէին եկեղեցին [illegible] պաշտօնական մը բանելով դուրս ցնեց գանձը, միշտ անյայտ ուժէ մը թելադրուած, որուն անունը Հօկ անուանի կը մնայ։ Վերջապէս պատել պատ [illegible] նուէր յետոյ, իրենց գիրենք պարտադրեցին հայաշատ թաղամասի մը մէկ սենեակին մէջ։ Հիմա հոն հաւաքուեր եւ ու ժողովներ կ'ընեն։ Պուքրէշի մասնաճիւղը ունի 126 սկաուտներ որոնց 44ը աղջիկներ. Օրին մէկը բանակում խմբապետին խելքին փչեց ու հրահանգեց որ սկաուտները այլեւս հրամանները չպիտի ծանէն ու գործածեն միայն ռումանական գրօշով։ Այս պարագան սակայն դժբախտ անդրադարձներ ունեցաւ եւ խումբ մը ազգ. [illegible] սկաուտներ Հ. Մ. Ը. Մ.ի քաշուեցան ու միացան «Րաֆֆի»ին որ աւելի մօտէն կը խօսի իրենց հայրենասիրական զգացումներուն։

Դեկտեմբեր 26ին Պազարճըքի մէջ տեղի ունեցաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի պատգ. ժողովը, ներկայութեամբ 10 պատգամաւորներու եւ զանազան մշակութային միութեանց ներկայացուցիչներու։

Շատ մը խնդիրներ ծեծուեցան, բանաձեւեր անցան, քննադատութիւններ եւ գնահատութիւններ տեղի ունեցան եւ վերջապէս ընտրուեցաւ նոր Շրջ. վարչութիւն մը եւ դուրս ձգուեցաւ խելքը կորսնցուցած սկաուտ խմբապետը։ Կը ներկայացնեմ այստեղ քանի մը քաղուածքներ քուէարկած բանաձեւէն.

— Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ռումանիոյ Շրջանի 11րդ Շրջ. ժողովը նախանձախնդիր Հ. Մ. Ը. Մ.ի հիմնադրութեան տուն տուող ոգիին եւ անոր 15 ամեայ աւանդութիւններուն՝ ի մասին նոր սերունդը թրծելու հայ զգացումով, անոր մէջ վառ պահելու ազգային իտէալները եւ զայն մշտապէս խանդավառելու ազատ հայրենիքի մը գաղափարով, ջերմապէս կը յանձնարարէ Շրջ. Վարչութեան.—

ա) Հ. Մ. Ը. Մ.ի շարքերուն մէջ մշտարթուն պահել հայ ոգին եւ հայ աւանդութիւնները,

բ) Նախանձախնդիր ըլլալ յարգել տալու Հ. Մ. Ը. Մ.ի մէջ աւանդութիւններով նուիրագործուած եւ Ռումանիոյ շրջանի ներքին կանոնագրով սկիզբէն ի վեր պարտադիր հռչակուած ազգային տօները,

գ) Նոր սերունդին բացատրել հայ ժողովուրդին մշակութային եւ ազատագրական ձիգերը դարերու ընթացքին՝ զայն հաղորդ պահելու համար ցեղին ազգ. խոյանքներուն,

դ) Զարկ տալ հայրենագիտութեան ուսուցման Հ. Մ. Ը. Մ.ի շարքերուն մէջ, եւ զանոնք տեղեակ դարձնել հայ ժողովուրդի ստեղծագործ ձիգերուն հայրենի հողին վրայ։

Ինչպէս կ'երեւայ, Հ Մ Ը Մ ը կը տառապի ապազգայնացումէ։ Հիմա որ այս բանաձեւերը անցան, կը մաղթենք որ անոնք իրագործուին եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ը վերադառնայ իր երբեմնի փայլուն վիճակը։

Ուրիշ միութիւն մը որուն վրայ կ'արժէ ծանրանալ, Ուսանողական միութիւնն է։ Հիմնուած է 6—7 տարի առաջ, գաւառէն Պուքրէշ եկած հայ ուսանողներու կողմէ որոնք հեռու ապրած ըլլալով մայրաքաղաքի աւերիչ կեանքէն, աւելի մեծ չափով կը պահէին ազգային զգացումները։ Միութեան մօտ արձանագրուած են 40ի չափ երկու սեռէ ուսանողներ, նոյնքան եւ աւելի թերեւս գտնուին, եթէ փնտռող ըլլայ, որովհետեւ շատեր այլեւս հայ անուն չեն կրեր եւ դժուար պիտի ըլլար անոնց հետքը գտնել։ Պ. Վահան Կէմիճեան, այսօր փաստաբան եւ միութեան ամէնէն եռանդուն անդամներէն մին, իմ հարցումիս պատասխանելով ըսաւ.

— Ուսանողներուն ճիշդ թիւը կարելի չէ ըսել, որովհետեւ կան բազմաթիւ ռումանահայ ուսանողներ որոնք չեն արձանագրուած մեր միութեան մէջ։ Անոնցմէ զատ կան նաեւ բազմաթիւ ռումանացած ուսանողներ որոնք մեզմէ հեռու կը մնան։ Մենք ամէն տարի կը պրպտենք համալսարանի արձանագրութեան տոմարները եւ եթէ պատահինք անունի մը որ հայկական կը թուի ըլլալ, կը հետապնդենք եւ ամէն միջոց ձեռք կ'առնենք մինչեւ որ զայն մեր մէջ բերենք։

Ու ինծի յիշեցնելով քանի մը ծանօթ ուսանողներ, աւելցուց.

— Ահա ասոնք հայկական միջավայրէ բոլորովին կտրուած տարրեր էին եւ միայն երազի պէս կը յիշէին իրենց ազնուական ծագումը, այսօր շնորհիւ մեր տարած աշխատանքին, անոնց մէջ վերստին կը խօսի ցեղին ձայնը եւ չենք գիտեր թէ վաղը ինչ օգտակարութիւններ կրնան ունենալ մեր ժողովուրդին։ Դեռ կան բազմաթիւ [illegible] ուսանողներ որոնք հեռու կը մնան [illegible], բայց կը յուսանք հետզհետէ հաւաքել մեր շուրջը։ Այս պարագան [illegible] բնական է նոր վարչութեան վրայ որու մէջ լաւ աշխատող տարրեր չեն պակսիր։

Կոմիտաս երաժշտական Միութիւնը հիմնուած է 1927ին ու տկար շրջան մը բոլորելէ յետոյ վերակազմուած է 1931ին, երբ հրաւիրուած է երգչախմբին ղեկավար Պ. M. Botez, հմուտ երաժշտագէտ որ բացառիկ շնորհքը ունի թափանցելու եւ ըմբռնելու հայ երաժշտութեան ոգին։ 1931էն ասդին Կոմիտաս երգչախումբը տուած է չորս համերգներ եւ ջերմապէս գնահատուած [illegible] միջեւ ալ ներկայ կ'ըլլան ռումէն եւ հայ հասարակութեան ընտրանին, նախարարներ, իշխաններ եւ բարձր պաշտօնատարներ։ Երգչախումբը կը պատրաստէ հիմա երկու նուագահանդէսներ, մէկը՝ ժողովրդական երգերու, միւսը կոմիտասեան պատարագը։ Միակ միութիւնն է որուն երգչախումբին մէջ, բաղկացած 40 հոգիէ, բոլոր միութիւններէն մարդ կայ։

Գթութեան Խաչերը կամ ուրիշ անուամբ Կարմիր Խաչերը իսկական օրհնութիւն մը եղած են մեր դժբախտ հայրենակիցներուն համար։ Մասնաճիւղեր կան Պուքրէշի, Քոնսթանցայի եւ Պազարճըքի մէջ։ Անոնք իրենց բոլոր հասոյթը կը տրամադրեն չքաւոր հիւանդներուն դարմանման։ Նոյնպէս Գթութեան Խաչի դիմումին վրայ ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս տօներու առթիւ Տիկ. Լ. Զօհրապ 20 աղքատ աշակերտներ իր տունը տանելով անոնց բաշխեց նուէրներ կօշիկ, հագուստ, վերարկու եւ գլխարկ։ Նուիրատուներու ցանկին մէջ պէտք է յիշեմ նաեւ Պ. Գ. Գարագաշեանը որ հանդիսաւոր օրուան մը առթիւ ի կարգին ուրիշ միութիւններու, դրամական նուէր ըրաւ նաեւ Զ.Ա.Մ.ի եւ Հայ Գրողներու ընկերակցութեան ֆոնտին։

Ահա գրեթէ այս է մէկ տարուան մեր ըրածն ու չըրածը։

⁂ «Յառաջ»ը առանին գրեց թէ ինչպէս գերման ցեղապաշտները Հրեաներուն դէմ իրենց պայքարին մէջ Հայերուն ալ հացէն անտեղի խօսքեր ըրին, ըսելով թէ սեմական ծագում ունին։ Այդ առթիւ անհրաժեշտ լուսաբանութիւնները եղան Գերմանիոյ մէջ եւ սխալը դարմանուեցաւ։ Նոյն խնդիրը սակայն ռումէն մամուլին մէջ ալ երեւցաւ։ Պ. Յ. Ճ. Սիրունի լուսաբանող յօդուած մը գրեց Neamul - Romanesc մէջ (Պ. Ն. Եօրկայի թերթը) ուր պատմական փաստերով հաստատեց թէ Հայերու ծագումը եւ լեզուն հնդեւրոպական են եւ թիւրիմացութիւն է որ եւ է կապ ենթադրել Հայերու եւ Հրեաներու միջեւ.

ԲԱՆՈՒՈՐ

«ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ»

oooo

ՓԱՅԼՈՒՆ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

«Մանուկներու Օրը», օրը իրական տիրապետութեան «Մանուկ արքային»... Երկու հարիւր յիսուն մանուկներ, մանչ եւ աղջիկ, ծայրէ ծայր լեցուն սրահի մը մէջ, եւ ամէն ինչ ենթակայ իրենց իշխանութեան։

Եզական էր Տիկ. Կ. Խաչի կազմակերպած այս հանդէսը, եզական իր մտածումով եւ մանաւանդ իրականացումով, խանդավառ ու ոգեւոր մթնոլորտի մը մէջ, կիրակի օր, ժամ [illegible] սրահը։ Շատ ենք ունեցած մանկական հանդէսներ, տարին քանի մը անգամ, մանաւանդ մեր երկինքին տակ, Պոլիս, Կարին, թէ Թիֆլիս։ Բայց, հազիւ թէ անոնք մեզի համար ունենային այն նշանակութիւնը ինչ որ ունեցաւ կիրակի օրուան հանդէսը։ Հոն պէտք չունէինք ալ ձախ հրահանգելու.

— Հայերէն խօսէ, տղա՛ս։

— Դո՞ւն ալ, Պօղոսն, դո՞ւն ալ Փրանսերէն կը խօսիս ընկերոջդ հետ.

Կամ ստիպուած չէինք մխիթարել սա անուշիկ պզտիկ աղջնակը որ տխուր, դրեթէ յայտագին քովը կուգար [illegible]

— Դիւէ՛ն, ես ալ հայերէն ոտանաւոր կ'արտասանէի, բայց մոռցայ, հիմա ալ չեմ յիշեր.

Ի՜նչ լաւ էր մտածեր Տիկ. Կ. Խաչը, հաւաքելով Իսիի, Ալֆորվիլի, Առնուվիլի, Անիէնի եւ Փարիզի մանուկները, իրարմով խանդավառելու, իրարմով հպարտանալու եւ իրարմով յիշելու թէ իրենք պարտաւոր են չմոռնալ իրենց ոսկեղէն, անուշ լեզուն, թէ «Հայ» են իրենք եւ «Քաջ Վարդանի թոռները»։ Մանուկներն էին գլխաւոր դերակատարները ամբողջ հանդէսին եւ ծնողքները ի՜նչ մեծ խանդաղատանքով չորս ժամ շարունակ, ժպիտը միշտ իրենց դէմքին, դիտեցին այդ փոքրիկ դերասաններուն անուշ թոթովանքը, քաղցր ու հնչեղ երգը, նազելի ու խանդավառ պարերը եւ մանաւանդ անվերջ շարանը «արտասանողներուն»։

— Ես ալ պիտի արտասանեմ, տիկի՛ն, ես ալ շատ լաւ ոտանաւոր մը գիտեմ։

— Ես ա՛լ, ես ա՛լ։

— Դուն ի՞նչ գիտես, «Բ-եակ քարեր»ն, հապա դո՞ւն։

— Ես ալ դեր ունիմ խաղին մէջ։

Համարձակ, սիրտ ըրէ մէկն ու մէկը պզտիկ այդ հրճուանքէն, չէր կրնար արդէն «Մանուկ արքայ»ն ինք է տէրը այդ օրը թէ՛ սրահին եւ թէ՛ բեմին։

Յայտագիրը չորս մասերու բաժնուած է։ Ահա Իսիի սիրունիկ աղջնակները գոյնզգոյն ու փայլփլուն, նազելի ու կշռոյթ իրենց պարով. [illegible] ձայնն ալ հասնիլ գիտեն անոնք, «Տաւարե՞ն» կ'ուզէք թէ «Լուսին չկար»։ Պարողն ալ ունի իր տարազը, «Տանելը՞» թէ «Շամիլ»,— ընէք մէկն [illegible].

Վարագոյրը կ'իջնէ, ժամանակ տալով Ալֆորվիլցիներուն որ պատրաստուին։ Եւ ահա շարքը արտասանողներուն... Ո՞րը գրկես թեմ' հանես, ո՞րը մերժես։ Անուննե՞րը, բայց կարելի չէ, այնքան շատ են անոնք։ Ալ չեն ալ հարցներ արդէն, բոլորն ալ բան մը ունին ըսելիք, երգ թէ ոտանաւոր։ Կը բաւէ դիտել զիրենք, խանդավառուիլ իրենցմով եւ թողուլ ամէն ինչ այդ հոսանքին որ քեզ կը քշէ կը տանի աղւոր յիշատակներու, անմոռանալի օրերու։

Ալֆորվիլի Կ. Խաչի դպրոցին աշակերտներ իրենց բաժինը կը կատարեն, յաջորդաբար ներկայացնելով դպրոցական թատերգութիւն մը, «Քաջ Նազար», խմբական պար մը՝ «Իմ Հայ [illegible]» եւ առանձին պար եւ երգ մեծ հաճոյք պատճառելով փոքրիկներուն թէ մեծերուն։

Արդէն ժամն է նախընթրիքի։ [illegible] մը շարուած, պճլտուն աշտանակներով, բոլորը կը ստանան իրենց հացն ու չօքօլան եւ մանաւանդ [illegible] մը, յետոյ վիճակով բաժնուելիք խաղալիքներուն համար։

Առնուվիլի «Արարատ» Միութեան դպրոցինն է կարգը, բեմին վրայ։ Կը սկսի խմբական երգով մը, ղեկավարութեամբ իրենց եօթը տարեկան պետին, որ այնքան գիտակից շարժումներով կը կառավարէ իր չորս-հինգ տարեկան եղբայրները։ Ուրիշներ ալ լուրջ են, թէեւ ժպտուն ու ուրախ կարծես կը զգան որ մեզ, մեծերս դրաւելու ծանր պարտականութիւնը ունին այդ օրը, ըլլալով մեր ուրախութեան մշտահոս աղբիւր եւ վաղուան մեր յոյսին պճլտուն կայծ-

թեղները։ Թուե՞նք յաղթողաբար զինուորներու երգն ու տողանցքը, հովիւին զուգերգը, Թիթեռնիկը, սեւ կատուն, մեծ ու թեւ պոչով ու կաս կարմիր ժապաւէնով եւ վերջապէս նաւը, իր ճշմարիտ առագաստով, խօթնամեայ իր ծանրախոհ նաւապետով, աշխոյժ ու բուկոտ նաւաստիներով

Ցայտագրին չորրորդ մասն է ահա, — չարաճճիները, տղոց պաշտելի Շարլօն (Չարլի Չէփլին), որ հիացման ու խանդավառութեան աղաղակներ կը խլէ։ Եւ վերջապէս այնքան անհամբերութեամբ սպասուած ժամը նուէրներու բաշխման, համաձայն վիճակով քաշուած թիւերու։ Բոլորը գոհ են իրենց ստացածէն․ հոգ չէ թէ պուպրիկ մը ինկած ըլլայ սա խոշոր մանչուկին եւ հրացան մը այդ փափլիկ օրիորդին․ հոգ չէ թէ այդպէս ինչեր ստացած ըլլան արդէն կաղանդին, իրենց ծնողքներէն։ Կը զգան որ այս ուրիշ է, յիշատակ մըն է «իրենց օրուան», այն «մեծ օրուան», երբ հաւաքուած արուարձաններէն թէ Փարիզէն, եկան միասին տօնելու իրենց մայրենի լեզուին յաղթանակը։

Բոլորը կը շնորհաւորեն Կ. Աճչի անդամուհիները իրենց այս գեղեցիկ ձեռնարկին համար, որ իսկապէս հրահանգիչ էր․ եւ մանաւանդ պանծացումը կարծես մեղմ «մենծագանչ լեզուին», չարչրկուած, պատառ — պատառ եղած այս այլամերժ երկինքին տակ, պանծացում մը մանուկներու բերնով, որոնք անոր վաղուան աւանդապահներն են։

Ու կը լսեմ զարձեալ աջէն — ձախէն հարցումներ

— Բայց, ի՞նչ հասոյթ ունեցաք, վնասեցիք անշուշտ։

— Ի՞նչ հասոյթ, Փ. Կ. Աճչը հազար ֆրանք տրամադրած էր այսօր, ի պատիւ հայերէն խօսող մանուկներուն։

ԱՐՓԻԿ

ԹՈՒՐՔԻԱ

Ծիծաղելի չըլլանք

0000

Սէլամի Իզզէթ կը գրէ «Վագըթ»ի մէջ․—

Եւրոպայի ու Ամերիկայի մէջ, այլ եւս սովորական է տեսնել կիներ, որոնք անպ լեռները կը բարձրանան, Մանշը լողալով կ՚անցնին, թէնիսի մէջ այրերուն հաւասար կ՚ընթանան։ Ատեն մը, երբ կինը հեծանիւին վրայ կը տեսնէինք, մեր բերանը թիզ մը կը բանայինք, մինչ այժմ ինքնաշարժի ախոյեան կիներուն ուշադրութիւն իսկ չենք դարձներ։

Աշխարհի բարձրագոյն կատարը մագլցելու համար Հիմալայա գացող գիտական մարմիններուն մէջ կիներ ալ կան։

Օդանաւորդ Լինտպէրկի կինը ծով կտրեց անցաւ։

Ասանկ շրջանի մը, տեսէք թէ Պըրուսայէն ինչ կը հեռագրէ Անատոլուի գործակալութիւնը․—

Յունուար 3ին, Պրուսայի լեռնային ակումբին երրորդ խումբը, իր մէջ ունենալով երկու հանըմներ, մէկ օրուան ընթացքին ուժգին մագլցումով մը Ուլուտաղի (Ոլիմպոս) պանդոկը բարձրացած են։ Հանրապետութեան երիտասարդ աղջիկներուն այս տոկունութիւնը եւ ընդունակութիւնը կը գնահատուի բոլոր մարզիկներուն կողմէ»։

Մոն — Պլանը աւելի քան չորս հազար մեթր է։ Եւրոպայի այս ամէնէն բարձր գագաթը ամէն օր հարիւրաւոր կիներ, աղջիկներ եւ տղաք «ճիրիթ» կը խաղան։ Առանց բառէն խորշելու, բանը որ՝ ծիծաղելի բան է, երկու հանըմներու մասին խօսիլ ու ատիկա առիթ մը նկատել հանրապետութեան աղջիկները գնահատելու համար, — որովհետեւ, այդ հանըմները ելեր են հոն, ուր պանդոկ մը շինած են մարզանքի հետ բնաւ կապ չունեցող բանուորներ եւ բեռնակիրներ, «Ֆաթսունի եւ մէկ ու կէս մաշալլահ» արժող բաները մեծցնելով եւ լուն ուղտ ընելով ծիծաղելի դառնալը որ եւ է իմաստ չունի։

ԱՍԻՈՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

—•—

Սաատի էթէմ, խօսելով «Թանին» այն լուրին մասին թէ՝ «Թուրքիոյ, Պարսկաստանի, Աֆղանիստանի, Հնդկաստանի, Պիրմանիոյ, Սիամի, Չինաստանի եւ ուրիշ ասիական երկիրներու երիտասարդութեան ներկայացուցիչները Թուրքիոյ մէջ պիտի հաւաքուին՝ «Ասիոյ Երիտասարդներու Միութիւն» կազմելու առթիւ», կը գրէ․

— «Կարդացէք այս լուրը, հասկցէք Թուրքիոյ մէջ սպասելիքի երիտասարդները կ՚ուզեն Ասիոյ երիտասարդներու միութիւն մը ստեղծել։ Անիմաստ չէ՞ այդ ցանկութիւնը։ Բայց, այն իրողութիւնը թէ՝ այդ հաւաքոյթը կը հովանաւորուի Ճափոնի քաղաքական կուսակցութիւններէն մէկուն կողմէ, թէ՝ ժողովին մէջ ճառեր պիտի խօսին պատերազմական ծովային եւ կրթական նախարարներ, թէ այդ ճառերը ռատիոյով պիտի ունկնդրէ Ճափոնի ամբողջ ժողովուրդը, ցոյց կուտայ որ 80 պատուիրակներուն զումարելիք կազմակերպութեան մէջ թաքուն յոյսեր կը հետապնդուին։

Թուրքիոյ մէջ տեղի ունենալիք համագումարին իմաստը բացատրող դէպքեր շատ կան։ Բացատրենք, սակայն, մէկ բառով,— Ճափոն աշխարհակալութիւն։ Ճափոն լայննալ կ՚ուզէ։ Այդ շարժման հարկ է կցել գաղափարաբանութիւն մը։ Ճափոնիոյ դիւանագէտներն ու մտաւորականներն երկար ատենէ-ի վեր կը պատրաստեն այդ գաղափարաբանութիւնը։ Այդ գաղափարաբանութիւնը երկու նպատակ կը հետապնդէ՝ «Ասիան Ասիացիներուն» նշանաբանով․—

1. Ասիացիները բոլոր պետութիւններու ազդեցութենէն պիտի փրկուին, ու պիտի մնան միայն Ճափոնի ազդեցութեան տակ։

2. Ասիացիները այսօրուան արհեստագիտութեան տէր չեն։ Մինչեւ որ հասնին այդ բարձր աստիճանին, զիրենք պէտք է հովանաւորէ իրենց մեծ եղբայրը։ Այսինքն ասիացիները լքելով եւրոպացիները, հպատակին ճափոնցիներուն։

Մենք Թուրքիոյ մէջ տեղի ունենալիք այդ համաժողովին մէջ կը տեսնենք Ճափոնի մէկ ցանկութիւնը, որով կ՚ուզէ պահեստի ուժեր ապահովել իրեն համար։ Կը տեսնենք նոյն իսկ որ ճափոնական աշխարհակալութիւնը սկսած է իր առաջին քաղաքականութեան գործիք դարձնել, տեղ տեղ, դանազան ազգային շարժումներ։

Վերջերս, Ճափոնի մէջ «Թուրանի գաղափար» արծարծուեցաւ եւ գաղափարական տարրերը սկսան Թուրանի գաղափարը հետապնդելու ցանկութիւններ ցոյց տալ․ այդ քաղաքականութիւնը մէկն է այն ծուղակներէն, որոնց կը հանդիպինք միշտ։

Մենք ալ համոզուած ենք որ Արեւելքի մէջ շարժում մը կայ։ Բայց, այդ շարժումը կոչուած չէ աշխարհակալութիւն մը յաղթելու։ Այլ՝ անիկա այն թափն է որ ազգերը պիտի ազատագրէ գաղթավայրերու վիճակէն։ Անպայման պիտի խաբուին անոնք որ կ՚ուզեն այդ ճիգերը ի նպաստ իրենց գործածել։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐԱԳԱԾԻ ՕԴԵՐԵՒՈՒԹՄԲԱՆԱԿԱՆ ԿԱՅԱՆԸ

00000

Ս. Բար կը գրէ Խորհ. Հայաստանի մէջ (դեկտ. 30)․—

Արագածի հարաւային կողին, 3250 մեթր բարձրութեան վրայ կը գտնուի օդերեւութաբանական կայան մը, որ կ՚աշխատի ամբողջ տարին։

Աշնան, տաք հագուստներէն եւ անհրաժեշտ քանակութեամբ պարէն չտարուեցաւ կայան, եւ երբ վրայ հասան սառնամանիքները, այլ եւս կարելի չեղաւ պարէն փոխադրել Արագածի բարձունքները, կայանի աշխատաւորներուն

Դեկտեմբերի վերջերը Արագածի կայանէն անթելը կը հաղորդէ թէ պարէնը հատնելու մօտ է եւ օգնութիւն կը խնդրէ կայանի աշխատաւորներուն համար (1 վարիչ, 3 դիտող, 1 [illegible])։

Կայանին երկու աշխատաւորները կը փորձեն իջնել Արագածէն, եւ չեն յաջողիր։

Օդերեւութաբանական կոմիտէն կը դիմէ քաղաքային օդանաւային հաղորդակցութեան վարչութեան, խնդրելով օդային արշաւախումբ մը կազմակերպել դէպի Արագած։ Քաղաքային օդանաւային վարչութիւնը, ընդունելով առաջարկը, դեկտեմբեր 27ին Թիֆլիզէն Երեւան կը ղրկէ Պ-5 օդանաւը, որ նոյն օրը, ցերեկին, ժամը 3ին, կը թռչի դէպի Արագած, իր հետ առնելով 120 քիլօ պարէն եւ հագուստ

Օդանաւը յաջողութեամբ կը կատարէ իր առաքելութիւնը եւ 55 վայրկեան վերջ կը վերադառնայ Երեւանի օդանաւային կայանը.

Մինչեւ օդանաւին վերադարձը, Արագածէն անթելով կը հաղորդուէր թէ օդանաւը Արագածի կայանէն 200 մեթր հեռաւորութեան վրայ ձգած է հինգ կապոց։ Կայանի աշխատաւորները յաջողած են վերցնել տանիլ կապոցները

Արագածի վրայ կատարուած այս թռիչքը հետաքրքրական է իբրեւ անմատչելի եւ հաղորդակցութենէ զըրկուած վայրերու հետ օդային կապ հաստատելու կատարեալ միջոց մը։ Այս պարագան Անդրկովկասեան լեռնային գօտիին մէջ մեծ արժէք կը ներկայացնէ

Օդանաւը Անդրկովկասի մէջ առաջին անգամն է որ այդպիսի բարձրութեան մը վրայ պարէնի կապոցներ կը ձգէ։ Նախ կը բարձրանայ 3500 մեթր, յետոյ կ՚իջնէ 50 մեթր եւ մէկիկ մէկիկ վար կը ձգէ կապոցները, որոնց իւրաքանչիւրը ունէր 20 քիլօ ծանրութիւն

Այս փորձը կատարուեցաւ դեկտեմբեր 27ին։ Իսկ դեկտեմբեր 28ին, օդանաւը կրկնեց իր թռիչքը եւ երկու անգամ թռաւ Արագածի վրայէն, տանելով կայանի աշխատաւորներուն անհրաժեշտ նոր բեռներ։ Ընդամէնը օդանաւը Արագած կը տանի 300 քիլօ պարէն եւ հագուստեղէն։

Օդանաւին վարիչն էր Շեւչենկօ, մեքենավարը՝ Իվչենկօ։ Օդային այս արշաւին կը մասնակցէին նաեւ Օրդեան, օդային գծի պետ Արղացեան, հեռագրիչ Ալանաքեան։

Այս օդային արշաւէն զատ, հերոսական փորձ մը եւս կը կատարէ Արագածի կայանի աշխատաւորներէն, դիտող, Ալէքսէյ Շուբին։ Դեկտեմբեր 27ին, առաւօտ ժամը 8.40ին, դահուկով կ՚իջնէ լեռնէն եւ նոյն օրը 3.5 ժամէն կը հասնի Բիւրական, կտրելով 22 քիլոմեթր տարածութիւն։ Ետեւոյ Բիւրականէն կը մեկնի եւ կը հասնի Երեւան, որպէսզի օգնութիւն հասցնէ իր ընկերներուն։ Եւ այս տղան 17 տարեկան է։ Շուբին կը պատմէ թէ ճամբուն վրայ երբեք դժուարութեան չէ հանդիպած, միայն առաջին 7 քիլոմեթրին վրայ պինդ էր, յետոյ փխրուն։ Վայրէջքի ժամանակ քանի մը անգամ գլորուեր է, եւ այսքան։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

«Առձեռն Հանրագիտակ»

—•—

Հ. Մ. Պօտուրեան ձեռնարկած է «Առձեռն Հանրագիտակ» մը կազմելու, անհրաժեշտ գտնելով զայն, Հայաստանի մէջ ծրագրուած ընդարձակ Հանրագիտակէն առաջ։

Այս առթիւ մեզի ղրկուած կոչով մը կը խնդրուի որ աջակցին․—

1. Նախ հայ կառավարութիւնը՝ մեզի տրամադրելով իր աղբիւրները։

2. Երուսաղէմի եւ Պոլսոյ Պատրիարքարանները եւ Վիեննայի ու Վենետիկի Մխիթարեան միաբանութիւնները՝ իրենց [illegible] հրատարակուած յիշատակարանները կամ իբր աղբիւր կրցող ծառայող կարեւոր գործերը տրամադրելով

3. Հայ հոգեւորականները՝ իրենց պաշտօնավարած վայրերու մասին տալով ծանօթութիւններ։

4. Նոյնինքն հայ գաղթական ժողովուրդը՝ տալով իր ծննդավայրին մասին ծանօթութիւններ։

5. Եւ վերջապէս հայ լրագիրները՝ իրենց [illegible] տրամադրելով աղբիւրներու հրատարակութեան։

Ուստի ներկայիս կոչ կ՚ուղղեմ բոլորին, որպէսզի հաճին թերթերու մէջ հրատարակել կամ ուղղակի հասցէիս ղրկել

Ա. Իրենց ունեցած հայերէն ձեռագրերու յիշատակարաններու ընդօրինակութիւնը

Բ. Ձեռագիր կամ տպագրուած գործերու մէջ յիշատակուած հայաբնակ քաղաքներու կամ գիւղերու, վանքերու, եկեղեցիներու, դպրոցներու, մշակութային միութիւններու մասին տեղեկութիւններ

Գ. Եւ Հայաստանէն կամ Փոքր Ասիայէն գաղթող Հայերէն՝ իրենց ծննդավայրի մասին լրիւ տեղեկութիւն (անունը, ուր գտնուիլը, Հայերու թիւը, բնակակից այլ ազգերու թիւը, եկեղեցիին ու դպրոցին անունները, միրձակայ ուխտատեղիները եւն.)։

Թող այս Առձեռն Հանրագիտակը՝ հայրենիքէն հեռի պանդխտացած հայ բեկորներուն նուէրը ըլլայ, որպէսզի յետոյ, Մայր Հայրենիքը մեզի տայ անոր լրիւը՝ պատրաստուած հայ բանասէրներու եւ գրագէտներու գործակցութեամբ։

Հասցէ․— P. M. BODOURIAN, Frumoasa (Ciuc), Roumanie

Մի ճշդում

ԹԷՀՐԱՆ — «Յառաջ»ի թիւ 2273ում տպուած պարսկահայ տնտեսական ձեռնարկների մասին իմ յօդուածի մէջ յիշուած էր — ընդհանուր գծերով — որ այդ տեղեկութիւնների մեծ մասը ես վերցրել եմ տեղական հայ մամուլից (հարաւային Պարսկաստանին վերաբերածները յօդուածներս են՝ տպուած տեղս «Ալիք» շաբաթաթերթում)։ Որպէսզի թիւրիմացութիւններ տեղի չտրուի, հարկ եմ համարում չէշտել, որ Ատրպատականի հայ տնտեսական ձեռնարկների մասին տեղեկութիւնները վերցրել եմ — դարձեալ «Ալիք»ի մէջ տպագրուած — Գ. Մասեհի յօդուածներից։

Ք. ՉԱՐԻ

ՄԱՄՈՒԼ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՐՈՅԱԿԱՆԻ ՊԱԿԱՍԸ

Աթէնքի «Նոր Օր»ը դիտել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (10 յունուար)․

— «Քաղաքական բարոյականութենէ զուրկ է այն կուսակցութիւնը որ գիտակցաբար կը ստէ, իրողութիւնները կը խեղաթիւրէ, դէպքերը կը չարափոխէ, անուղիղ միջոցներու կը դիմէ գաղափարները տարածելու եւ մոլորեալներով խտացնելու համար շարքերը։

Այսպիսի կուսակցութիւններ որոշ ժամանակաշրջաններ կրնան ապրիլ ու գործել որոշ շրջանակներու մէջ, օր մը անհետ կորսուելու համար պատմութեան փոշիներուն մէջ։

Այս կուսակցութիւններու շարքին կը պատկանին Ռամկավար կուսակցութիւնը եւ իր հարազատ պատկերը Հօկը։

1920էն առաջ, թերթեցէք ռամկավար թերթերը։ Պատահաբար առէք թիւ մը։ Առաջին սիւնակէն մինչեւ վերջինը՝ վատաբանութիւն, չարախօսութիւն, սուտ ու յերիւրանք, քէնութիւն եւ գրգռութիւն Դաշնակցութեան հասցէին։

Ամէնէն պարկեշտ ու չափաւոր կարծուած ռամկավարներն անգամ, Դաշնակցութեան դէմ իրենց սնուցած կիրքէն ու ատելութենէն կուրցած, այնպիսի բարոյական սայթաքումներ կը գործեն, որոնք ակամայ խորհիլ կուտան թէ մարդկային տարրական ազնուութեան յետին զգացումն իսկ չորցած է իրենց մէջ։

Ռամկավար կուսակցութիւնը քաղաքական բարոյականութեան մասին գաղափար իսկ չունի։ Անոր հետեւած ճամբան կեղծիքի ու խաբէութեան, ստի եւ գրգռութեան ճամբան է։ Այս բոլորը՝ Դաշնակցութեան դէմ ճակատ յարդարելու եւ պայքարը աշխուժացնելու համար։

Ռամկավար կուսակցութիւնը իր շարքերը եւ իրեն հետեւողները մոլորեցուցած է ստութեամբ։ Հայաստանի մասին անոր տուած տեղեկութիւնները բոլշեւիկեան աղբիւր են, մեծ մասամբ շինծու եւ մասնաւոր նպատակներով պատրաստուած։

Ռամկավար կուսակցութիւնը քաղաքական բարոյականութեան սնանկութիւնը այնպիսի չափերու հասուցած է, որ Պարսկաստանի փողոցներուն մէջ մերկ ու բոպիկ դեգերող փախստականներուն ականատես տեղեկութիւնները կասկածի տակ կը դնէ, պղտոր աղբիւր եւ պղտոր նպատակով հաղորդուած լուրեր իբր ճշմարտութիւն ներկայացնելով։

Ռամկավար կուսակցութեան քաղաքական բարոյականութեան սնանկութիւնը այն աստիճանին հասած է որ խարդախութիւններու անգամ կը դիմէ, իր խօսքին եւ գիրին ազդեցութիւնը խորացնելու համար զանգուածին վրայ։

Օրինակ մը միայն հազարաւոր սուտերէն եւ խարդախութիւններէն։

Ռամկավար պաշտօնաթերթը «Արեւ» թերթի դեկտ. 23ի թիւը բացէք։ Պիտի տեսնէք խոշոր ու պատկառելի շէնքի մը պատկերը, որ Նիւ Եորքի երկնաքերձներուն տպաւորութիւնը կը թողու։

Պատկերին տակ «Արեւ»ի «ամբասիր» խմբագիրը շարադրած է հետեւեալը․ «Երեւանի [illegible] ուսանողական համալսարանը»։

Աթէնքի մէջ ամէն ամիս կը հրատարակուի «Լ Փիլի թիս Է․Ս․Ս․Ս․» (Խորհ. Միութեան բարեկամներ) պարբերաթերթը, որ պաշտօնական հրատարակութիւն է։ Նոյ. դեկտ. 8-9 միացեալ թիւին վերջին էջին մէջ զարմանքով տեսանք «Արեւ»ի դեկտ. 23ի թիւին մէջ հրատարակած պատկերը հետեւեալ ծանօթութիւնով․ «Օ Իբոս բիս վլօմիխանիաս սթօ Խարքօվ» (Խարքովի մէջ ճարտարարուեստի տունը)։

Խարդախութիւնը երեւան ելաւ։ Ասիկա հազարներէն մին է, որ ցոյց կուտայ թէ Ռամկ. կուսակցութիւնը քաղաքական բարոյականութիւն բառին մասին գաղափար իսկ չունի։ Այլապէս «Արեւ»ի խմբագիրը այդ խարդախութեան չպիտի դիմէր»։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՊՈԼՍԵՑԻՆԵՐՈՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 12 յունուար․— Պոլսեցիներու Միութեան վարչութիւնս կը յայտարարէ թէ Միութեանս անդամակցութենէ հեռացուած է Գ. Ներսէս Երէցեան։

Միութեանս անդամակցութեան իրաւունքէն զրկուած է նաեւ Գ. Յարութիւն Յովլիկեան (համաձայն ծրագիր կանոնագրիս 47րդ յօդուածին տրամադրութեան), որուն գործունէութիւնը ձգտած է կասեցնել Միութեանս յառաջդիմութիւնը։

Վարչութիւն

ՀԱՅԵՐԸ ՆԻՍԻ ՄԷՋ

L'Eclaireur de Nice (9 յունուար) կը հրատարակէ Անրի Պէլլի մէկ յօդուածը, հայկական Ծննդեան եկեղեցական արարողութիւններուն առթիւ. Այս առթիւ կը հրատարակէ նաեւ պատկերը Նիսի հայ գաղթականներու թաղին, Մասրլէն, ինչպէս նաեւ կրօնական արարողութեան մէկ պահին։ Կուտայ նաեւ քանի մը տեղեկութիւններ Նիսի մօտ 2000 հոգինոց հայ գաղութին մասին

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԼԵՀ ԿԻՆ ՄԸ

—·—

1807 յունուար 1ին Նափոլէոն՝ յաղթական մտաւ Վարշաւիա, հասաւ Գ. քաղաքի պարիսպներուն առջեւ, կանգ առաւ հոն, կառքին ձիերը փոխելու համար։

Ծափածաւալ բազմութիւն մը կը սպասէր, դիմաւորելու Նափոլէոնը։

Բազմութեան մէջ էին նաեւ երկու կիներ որոնք ճեղքեցին ամբոխը, առաջին առաջ, դիմաւորելու համար յաղթական կայսրը

Նափոլէոնի սպաներէն մէկը տեսնելով այդ երկու կիները, առաջնորդեց զանոնք դէպի աշխարհակալը եւ ըսաւ․

— «Տեսէ՛ք այս երկու կիները որոնք ձեզ տեսնելու համար, ամէն վտանգ արհամարհեցին, կտրեցին անցան ամբոխը։ Կ՚ուզեն Ձեր Վեհափառութեան յայտնել իրենց երախտիքը, իբրեւ ազատարարը իրենց հայրենիքին։

Այս երկու կիներէն մէկը որ քիչ յետոյ խօսք ուղղեց Նափոլէոնի, մանկամարդուհի մըն էր, գեղեցիկ, շնորհալիկին մը, փափուկ վարդագոյն դէմքով, անմեղունակ կապոյտ աչքերով, միջակ հասակով, նուրբ մարմնով։ Հագուած էր շատ պարզուկ, մութ գոյն հագուստ մը ունէր։

Նափոլէոն բարեւեց զանոնք եւ սկսաւ խօսիլ անոնց հետ, թէեւ անոնք անծանօթներ էին իրեն։ Բայց կայսրը հազիւ քանի մը բառ էր արտասանած, խելայն երիտասարդ կինը ընդմիջեց զայն

Ի տես իր հայրենիքի ազատարարին, ա՛յնքան էր ոգեւորուած, եւ չթողուց որ կայսրը իր խօսքը վերջացնէ, այլ խանդավառութեամբ ըսաւ․

— Բարի էք եկած, տէրս, հազար բարի, մեր երկիրը անհուն երկրպագով կ՚ողջունէ ձեր յաղթական մուտքը, բառերը անզօր են բացատրելու այն երախտագիտական զգացումը զոր ունի իւրաքանչիւր Լեհ, ի՛ր սրտին մէջ Ձեր Վեհափառութեան հանդէպ։

Ոգեւորութիւնը իր գագաթնակէտին հասած էր, երիտասարդուհին կ՚ուզէր պատմել եւ ըսել աւելին, բայց իրօք բառերը անզօր էին բացատրելու լիովին այն ինչ որ սիրտը կ՚ուզէր ըսել։

Նափոլէոն նայեցաւ ուշադիր այդ հրապուրիչ կնոջ

Որքա՜ն գեղեցիկ էր այդ կինը, կառքին մէջէն փունջ մը ծաղիկ առաւ եւ զայն անոր տուաւ, ըսելով․

— Պահեցէք այս փունջը, թող ան ըլլայ երաշխիք մը իմ լաւագոյն մտադրութեանց դէպի ձեր հայրենիքի փրկութիւնը։

×

Արեւոտ օր մըն էր, աւատական շրջանի պատկառելի դղեակը մռայլ էր, նոյն իսկ այդ արփաւէտ օրը։

Մամուռը պատած էր այդ հնամենի շէնքին պարիսպները, ալեհեր էր ան՝ նման իր վաթսուն տարիներու բեռան տակ կքած տէրոջը։

Եւ այդ ծերունին էր ամուսինը՝ Նափոլէոնէն «ծաղկեփունջ» ընդունող մանկամարդ կնոջ։

Վալեվսքիի դղեակն էր ուր կ՚ապրէր երիտասարդուհի Վալեւսքան, իր նորածին մանչուկին հետ։

Վալեվսքայի դէմքին վրայ կը նըշմարուէր թախիծ։ Թախծոտ ու երազկոտ էր ան մանաւանդ երբ թեւերուն մէջ կ՚առնէր երախան։

Մանկամարդ կինը կը տանջէր մէկ բան՝ թէ երբ իր զաւակը մեծնար, գերի մըն էր թշնամիին լուծին տակ, քանի իր հայրենիքը ազատ չէր։

Ազատ չէր Լեհաստանը, ուրեմն երախան երբ մեծնար, ազատ Լեհաստանի ազատ զաւակը չէր։

Ազատութեան տենչը զինքը կը մաշէր։

Արցունք կար անոր աչքերուն մէջ այդ արփաւէտ օրը դարձեալ, երբ գըրկած էր երախան եւ կը դիտէր պատուհանէն՝ պարտէզին գունաւոր ծաղիկները

Որքա՜ն երջանիկ էին արեւուն տակ այդ գոյնզգոյն ծաղիկները։

Իսկ ինք այս բարի արեւուն տակ ինչո՞ւ էր այդքան թախծոտ։

Պիտի ըլլա՞ր արդեօք օր մը որ իր հայրենիքը հաշտուէր Ազատ եւ Անկախ։

Լսեր էր թէ Նափոլէոն մեծ կայսրը յաղթած էր ամբողջ Եւրոպայի, յաղթած էր Աւստրիոյ, չափուած էր Փըրուսիոյ հետ եւ մտած էր Պերլին։

Լսեր էր զարձեալ թէ այդ նոյն Նափոլէոնը թշնամի էր Փրուսիոյ դաշնակիցներուն, ուրեմն Լեհաստանի բարեկամը պիտի ըլլար ան։

Դիւանի մայրը, գրկած երախան, կը կանգնէր անշարժ, պատուհանին առջեւ եւ կ՚երազէր անվերջ.

Զէ՛, Նափոլէոնը օր մը պիտի գար, եւ ազատէր ճնշուած Լեհաստանը։

Յաղթանակի օրը պիտի գար, իր երազները պիտի դառնային մէկ մէկ իրական դէպքեր, արեւին պէս պայծառ։

×

Հեռնե՞նք մը արդեօք դէպի իր վառ յոյսերը, թէ իրականութիւն։

1807 յունուար 1ին լուր տարածուեցաւ թէ Նափոլէոն եկած եւ ոտքը դրած էր Լեհաստանի հողին վրայ։

Վալեվսքան այնքան էր երազած այդ օրը, հիմա իրականութիւնը կը ժխտէ՞ր արդեօք իր տենչերուն եւ երազներուն հետ։

Չէր հաւատար թէ Լեհաստան կրնար այլեւս ազատ ըլլալ Ռուսիոյ եւ Փրուսիոյ գերիշխանութենէն։

Այնքան մեծ եւ անըմբռնելի էր երջանկութեան պահը

Ինչո՞ւ այսքան թերահաւատ էր դարձած հիմա։

Իր աչքերով ուզեց տեսնել յաղթական կայսրը, որպէսզի հաւատար։

Եւ այսպէս գնաց, վազեց, ճեղքեց ամբոխը եւ դիմաւորեց առաջին անգամ ինք, Լեհաստանի ազատարարը.

Զգացուած պահ մը, նոյն իսկ իր աչքերուն երբ կանգնած էր դէմ առ դէմ, եւ կը խօսէր այնքան ոգեւորուած Նափոլէոնի հետ

Հաւատաց ան միայն այն ատեն երբ ընդունած էր գեղեցիկ ծաղկեփունջը, նոյնինքն Նափոլէոնի ձեռքերէն

Եւ այդ ծաղիկները նման էին իր յոյսերուն որոնք հիմա ծաղկեցան [illegible], եւ այնքան երփներանգ։

×

Հայրենիքը խորախճանքի մէջ էր, ան փրկուած էր թշնամիներէն։

ՀԵՐՄԻՆԷ

(1) (Շար.)

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակաները

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, ծանօթ ժողովատեղիին մէջ։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Մշօ խումբի ժողովը վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ։ Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները։ Ներկայանալ անպատճառօրէն։

ԱՆԻԷՌ – ԳՈՒԱ ՔՈԼՈՆԲԻ Վիլսոն ենթակոմիտէին ընկ. ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Ուրբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին, Պէլոնի ծանօթ հաւաքատեղին։ Ստիպողական օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի։

ՊԱՆԵԷՕ – ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» խումբի դասախօսական ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կը խօսի՝ ընկ. Զօրմիսեան։

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Սէն Ժիւլիէնի Զաւարեան ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՊՈՒԼՎԱՐ OSSOի (Մարսէյլ) Վռամեան ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այս կիրակի ժամը 6ին, սովորական հաւաքատեղին։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԵՒ ՎԻՃԱԲԱՆԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ

20 Յունուար 1934, Շաբաթ իրիկուն ժամը ճիշդ 9.15ին

Brasserie du Chapitreի սրահին մէջ

Կը խօսին՝ Գ. Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ եւ Գ. Հ. ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

Նիւթ ՄԻՋԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆՈՒԹԻ՞ՒՆ ԹԷ ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՈՐՈ՞ՒՆՆ Է ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ

Ծախքերու մասնակցութեան համար միայն 2 ֆրանք

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

« ՀԱՅՐԵՆԻՔ » ամսագրի 12րդ տարուան 3րդ (յունուար) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Կ. ՄԵՀԵԱՆ՝ Արամազդը, ԱՐԻՍ ՇԱՔԼԵԱՆ՝ Աքլորամարտը, Մ. ԻՇԽԱՆ՝ Մատախլապատ գիւղը, ԵՂ. ՀԱՅԳԵՍ՝ Բիխի – աղբիւր, ՀԻՒՐ՝ Հայրենի տնակ, Մ. ԻՇԽԱՆ՝ Մեկնումէն վերջ, ՏԱՐԱԳԻՐ՝ Ռօզալյանս, Խ. ԹԱՇՃԵԱՆ՝ Յուշեր են կուգան, Ե. Ս. ԼԵՒՈՆԵԱՆ՝ Հեկումի պահեր, Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ՝ Հայաստանն ու Հայ ժողովուրդը, Ս. ԹԱՓԱՌԱԿԵԱՆ՝ Գայլատուայ լիճը, Ս. ՃԻԶՄԷՃԵԱՆ՝ Մեղքերու հետ գլուխ գլխի, Խ. ՆԱՐԿԻԶԵԱՆ՝ Կարօտը, Ս. ԹԱՓԱՌԱԿԵԱՆ՝ Դու սրտի կսկիծ, ՄԱՐՏԻՐՈՍ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ՝ Ցիշատակելի օրեր, Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ՝ Բագրատ վրդ. Թաւաքալեանի նամակները, Մ. ՕԶԱՆԵԱՆ՝ Ա. Վռամեան իբրեւ հրապարակագիր, Կ. ՄԱՆԴԱԿՈՒՆԻ՝ Դէպի կռիւ, Ա. ԱՄՈՒՐԵԱՆ՝ Յուշեր Կուկունեան արշաւախմբից, Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ՝ Հայ թատերական ընդհարումները Բագուի մէջ, Ե. ՔԻՒՐՏԵԱՆ՝ Հին ճանապարհորդագրութիւններ Հայաստանի եւ հայոց մասին, ԱՐՄԷՆ՝ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը Պալքաններու մէջ, Ա. ԱԹԱՆ՝ Հայ կեանքը, ՖԱՐՄԱՆ՝ Գրախօսական, Արմէն Անոյշի « Օրերուն հետ » բանաստեղծութեանց հատորի մասին, Ե. ՔԻՒՐՏԵԱՆ՝ Գրախօսական « Սիոն »ի բացառիկ թիւի մասին։

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ընկերութեան տարեկան ընդհ. ժողովը տեղի պիտի ունենայ 21 յունուար Կիրակի օր, ժամը 11ին, եկեղեցւոյ խորհրդարանը, օրակարգ ունենալով հաշուետուութիւն եւ հրաժարում ներկայ վարչութեան, ընտրութիւն նոր վարչութեան։

Կը խնդրուի Աղքատախնամի բոլոր անդամներէն ներկայ ըլլալ յս ժողովին։

Զ. Ե. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Լիոնի մասնաճիւղի անդամական ընդհ. ժողովը, այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, 76 rue Mazenodի ներքնասրահին մէջ։ Կը հրաւիրուին բոլոր անդամները։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Ներկայանալ անպատճառօրէն։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Հայ Երկսեռ Երիտասարդաց միութիւնը կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամ եւ անդամուհիները ընդհանուր ժողովի այս Շաբաթ իրիկուն ժամը ճիշդ 9ին, Հայ Ակումբին մէջ։ Ժողովին ներկայ եղողները իբր անդամ նկատի պիտի առնուին։ Օրակարգ՝ վարչութեան ընտրութիւն։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Տէր եւ Տիկին Քէնտիրճեան իրենց խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնեն ընկ. Վրդանէս Ղազարեանի իր կնոջ եւ Գ. Բաքկէնի, իր մօր դառնաղէտ մահուան առթիւ։

Ղ. Քէնտիրճեան

Խորին ցաւակցութիւն կը յայտնեմ ընկ. Վրդանէս Ղազարեանի իր կնոջ եւ Գ. Բաքկէնի իր ողբացեալ մօր դառնակսիծ մահուան առթիւ։

Լիոն Ս. Փողհարեան

Հ. Ե. Դ. ԼԻՈՆԻ Զարդարեան Գրադարանը փոխադրուած է 14 Rue François - Garcin, ընկ. Քէնտիրճեանի ճաշարանը.

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղին պարբերական դասախօսութիւնը այսօր Հինգշաբթի իրիկուն Ֆլորիայի վերնայարկը։ Կը դասախօսէ Գ. Ս. Վրացեան, նիւթ՝ Հ. Յ. Դաշնակցութիւն։ Կը հրաւիրուին անդամներն ու փափաքողները։

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Փոքր ու Իթալիի Դպրոցասէր Տիկնանց Միութեան մասնաճիւղին եւ մասնակցութեամբ շրջանիս դպրոցի Տիկնանց Միութեան։

21 յունուար կիրակի ցերեկ ժամը 2.30ին. գ. Յովհաննէսեանի ընդարձակ եւ շքեղ սրահին մէջ, 13 rue Pierre Curie, Kr.- Bicêtre

կը ներկայացուի Մեծապատիւ Մուրացկանները

կը մասնակցին Գ. ՎԱՀԱՆ, Գ. ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ եւ ԳՄԲԷԹԵԱՆ

ԳՄԲԷԹԵԱՆ կ'երգէ Օմար Խայեամի քառեակները

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԿՐԵՄԼԷՆ, Ա. Հ.— 480 ֆրանք։
ԼԻՒՍԷՐՆ, Տիկ.— 50 զուից. ֆրանք։
ՀԵՐԻՔՈՒՌ, Գ. Ա.— 100։
ԹԱՒՐԻԶ, Գործ.— 1400։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Քէօս.— 70
ՎԻԷՆ, Մ. Մ.— 210
ՌՕՇԼԹԱՅԼ, Գ. Ք.— 100։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Յ. Հ.— 20
ՊԱՆԵԷՕ, Խ. Ա.— 70
ՎԻԷՆ, Ս. Խ.— 100։
ՎԻԷՆ, Փ. Մ.— 70
ՎԻԷՆ, Հ. Յ.— 70.
ՔՈԼՈՆԳ, ԲԱԹ.— 35։
ՏՐԱԿԻՆԵԱՆ, Յ. Միսաք.— 100։
ՔԷՄՓԵՐ, Բ. Գոմս.— 140։
ԼԻԼ ՏԸ ՍՈՐԿ, Ս. Հայկ.— 35
ԹՈՒԼՈՆ, Կրէկ.— 70
ՇԱԹՈՒ, ՋԷՆ.— 70
ԼԷ ՄԷ, Ծ. եւ Գ.— 210
ՎԻԼՄՈՆՊԼԸ, Տիկ. Ք.— 100։
ՀԻԷՌ, Ռ. Ա.— 70.
ՄԱՐՍԷՅԼ, Ս. Ն.— 35
ՇԱՍ, Մ. Տ.— 48.35.
ՖՈՆԹԷՆ ՍԻՒՌ ՍԱՕՆ, Ս. Փ.— 35
ՍԷՆ ԹՐՈՓԷԶ, Հ. Ջ.— 35.
ՕՊՐՆԱ, Բիւզ.— 105։
ՊԷԼՄՈՆ ՇԱՎԱՆՈԶ, Ա. Մ.— 70։
ԼԻՈՆ, Գործ.— 701։
ՊԱՂՏԱՏ, Գ. Կար.— 4 անգլ. 10 շիլին։
ԴՈՄԲԻՆԸ, Ա. Ա.— 35
ՎԱԼԱՆՍ, Եղիա.— 35
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ.— 855։
ՎԱԼԱՆՍ, Գ. Գ.— 70։
ԼԱ ՍԻՕԹԱ, Գործ.— 323։
ՍԵՓԹԵՄ ԼԷ ՎԱԼՈՆ, Sohnազ.— 210։
ԼԱ ՄԱՄՊՐՕԼ, Ն. Մ.— 60
ՊՈՒՔՐԷՇ, Մառ.— 45 ֆր. 50։

Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (38)

"ԹԼՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ,,

(ԹՈՒՐՔ ՀԱՅՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳՈՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Իսկ ասիկա հաճելի չէր Թուեր Նայիլ պէյի։ Ան Տրապիզոնէն մեկնած ատեն, կը յուսար թէ պատերազմի յաջողութիւնը դեռ պիտի ուշանայ եւ, մինչեւ այն ատեն, բոլոր չէթէներուն հրամանատարութիւնը իր վրայ վերցնելով Րիզա պէյի տեղը պիտի անցնի։ Հիմա, տեսնելով որ Րիզա պէյ իրմէ առաջ շարժած էր, յուսախաբ էր եղած։

Ամիսներէ ի վեր Տրապիզոնի մէջ, ճղնելով, մեծ փառք ու պատիւ շահելու հետամուտ էր։ Ի՞նչպէս կրնար ատկէ հրաժարիլ ու իր ամբողջ ճիգը Րիզա պէյի զոհել։

Արդ, ան իր պատասխանով կ'ըսէր.

— Կ'ուզեմ ձեր հրամանը կատարել, բայց հնարաւորութիւն չեմ տեսներ։ Արդէնեւ, արգէն մթնած է։ Երբ թշնամին մեր մութ ջուրերուն մէջ հետախուզութիւններ կը կատարէ, ամբողջ գունդ մը վտանգի տակ դնելը խելացի գործ չէ։ Արդ, արտօնեցէք որ ցամաքէն շարունակենք մեր ճամբան։ Վաղը առաւօտ կանուխ ճամբայ կ'ելլենք, եւ, արագ գնացքով մը, ժամ առաջ Արհաւի հասնելու կ'աշխատինք։ Եթէ հիմա հրամայեմ նաւակներով մեր ճամբան շարունակել, թերեւս զինուորները կը սկսին քրթմնջել ու երթալ չուզեն։

Րիզա պէյ, բարկանալով Նայիլ պէյի այս պատասխանէն, կծու լեզուով մը անոր ըսած էր.

— Հարկ է որ վաղն առտու կանուխ պատերազմին մասնակցի այն վաշտը որ Տրապիզոնէն միասին բերիք։ Ոչ մէկ առարկութիւն կ'ուզեմ լսել։ Անմիջապէս ճամբայ ելէք։ Գիշերը ճամբորդելը աւելի նպատակայարմար է։ Կը զարմանամ որ մինչեւ այժմ այդպէս ըրած չէք։ Հարկ է որ մտածէք թէ մութին՝ ծովով ճամբորդելը աւելի յարմար է։ Կը հասկնա՞ք, Նայիլ պէյ, վաղն առտու կանուխ ձեր զինուորները պատերազմի պիտի մասնակցին։ Հետեւաբար, կէս գիշերէն վերջ Արհաւի պիտի ըլլաք....։

Րիզա պէյի այս խօսքերը, որ դերբաղասի շեշտը ունէին, իրենց ազդեցութիւնը գործեր էին։ Նայիլ պէյ, իր զինուորներուն հետ, նաւակներն ու շոգենաւակները նստելով, դէպի Արհաւի ճամբայ ինկած էր։ Կէս գիշերէն վերջ, ժամը 2ին հասած էին Արհաւի, առանց վտանգի կամ թշնամի յանդիմանութեան հանդիպելու։

Րիզա պէյ կը սպասէր անոնց։ Մարմինն ու զինուորները, ցամաք ելլելէ վերջ, Րիզա պէյ մօտեցեր էր այն խիստ շեշտը զոր ունէր հետախօսած ատեն, ու համբուրած էր ժամանող մարմնին անդամները, գգուած ու գոհունակութիւն յայտնած։

Անկէ վերջ, անմիջապէս դացած էին Արհաւի զինուորական հրամանատարին քով, կարծիքի փոխանակութիւններ ունեցած էին պատերազմի ելքի մասին, ու խորհրդակցած էին այն նոր յարձակումներուն շուրջ, զորս յաջորդ առտուն պիտի կատարէին.

Արհաւիի զինուորական հրամանատարը յանձնարարած էր հրաժարիլ նոր յարձակումներէ, տրուած ըլլալով որ, ըստ իր առած տեղեկութիւններուն, Ռուսերը մեծ ուժեր ունէին։ Ու թելադրած էր որ սպասեն մինչեւ որ կացութիւնը պարզուի։ Տրապիզոնէն նոր եկողները ճակատի կացութեան տեղեակ չէին, ու հրամանատարին իրաւունք կուտային։ Բայց, Րիզա պէյ կը պնդէր յարձակման որոշման վրայ ու կ'ըսէր.

— Պատերազմի դաշտը կը նկատեմ ձեզմէ ան, որ յարձակման դէմ կ'արտայայտուի.

Վերջապէս որոշուեցաւ առտուն կանուխ ճակատ՝ պատերազմելու ղրկել նոր հասած 700 հոգին։ Այս ուժը պիտի երթար նոր գրաւուած Գորջէա քաղաքը, հոն պիտի զօրացնէր Քեամիլ պէյի վաշտը, ու դէպի Պաթում պիտի յառաջանային։ Այդ պատճառաւ, Րիզա ու Նայիլ պէյերը, ինչպէս եւ միւս ընկերները մինչեւ առաւօտ չէին քնացած, եւ, որպէսզի կռուի մասին ծանօթութիւններ առնեն, մնացած էին զինուորական հրամանատարին սենեակը։

Այդ միջոցին, Քեամիլ պէյի չէթէն թէեւ Գորջեան գրաւած էր, բայց, ականջէ ականջ կը լսուէր Մուրկուլէն ստացուած այն լուրը թէ մեր յարձակումը կանգ առած է եւ Թէշքիլաթը Մախսուսէի ուժերը կը նահանջէին։ Չէթէի հրամանատարները, սակայն, իրենց ղրկած տեղեկագիրներուն մէջ բնաւ չէին խօսեր այդ նահանջի մասին, ու այդ գրոյցները արդիւնք էին գիւղացիներու բերած տեղեկութեանց որով, կը խորհէին թէ ո՛րքան հատուած ընծայելու է անոնց։ Այդ պատճառաւ, որոշած էին անմիջապէս ճակատ ղրկել պատասխանատու քարտուղարներէն Բամիզ պէյը։

Այն պարագային որ ճիշդ ըլլար չէթէներու նահանջը, միջոցներ ձեռք պիտի առնէին հանքերու գործարանները պահպանելու եւ իսլամ բնակչութիւնը պաշտպանելու մասին։

Գրաւուած վայրերու մէջ պիտի հաստատուէր քաղաքային վարչութիւն, եւ եթէ կարելի ըլլար կռիւը շարունակել Ռուսիոյ մէջ, եթէմ պէյ Մուրղուլի, իսկ Ֆէյզի պէյն ալ Գորջէայի զայմագամ պիտի ըլլային, երկրորդ քաղաքը նկատելով որպէս երկրորդ շրջանակ։ Իսկ սպայ Բամիզ պէյն ալ չէթէի մը հրամանատարութիւնը պիտի ստանձնէր։

Այս երեք անձնաւորութիւնները, իրենց հետ առնելով նաեւ գեղագործ Հայրէտտին պէյը, անմիջապէս Մուրկուլի ճակատը մեկնած էին։ Այս մարմինը, հազիւ հոն հասած, ճակատի կացութիւնը քննած եւ Արհաւի տեղեկացուցած էր թէ մեր յարձակումը ոչ միայն կանգ չէ առած, այլեւ ընդհակառակն, անընդհատ կը յառաջանայ։ Այս լուրը կը հաստատէր նաեւ ճակատի հրամանատարութենէն ստացուած տեղեկագիրը։ Շրջան ընող սխալ ու անհիմն գրոյցները արդիւնք էին հետեւեալ պատճառներուն։

Ռուսերը, լքելով Մուրկուլը, քաշուած էին։ Ասոր վրայ, տեղւոյն բնակչութիւնը ներքին բախումներ ունեցած էր։ Ապստամբուած վայրերը կ'ուզէին բաժնել իրենց միջեւ։ Գիւղացիները այնքան տաքցած էին որ, «ո՛չ քեզի, ո՛չ ինծի» ըսելով, քաղաքը կրակի տուած էին։ Այս հրդեհէն, ամէնէն առաջ այրած էին, դժբախտաբար, հանքային թանգարանը եւ ուսանողները հանքագործութեան վարժեցնող դպրոցին շէնքը։ Գիւղացիները, տեսնելով որ քաղաքը կ'այրի, կարծած են թէ Ռուսերը կրկին գրաւած են քաղաքը, եւ, սարսափահար, սկսած են փախչիլ, եւ, մինչեւ Արհաւի գալով, պատճառ եղած էին որ գրոյցներ շրջին թէ յարձակումը կանգ առած է։ (Շար.)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.284

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԻՐԹԵՒԵԼԻ ՃԱՄԲԱՅ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 19 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1934

19 Janvier 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2399

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Ո՞ՒՐ ՊԻՏԻ ՅԱՆԳԻՆ

Վերջերս առիթ ունեցանք ուշադրութեան յանձնելու Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ֆրանսայի շրջանին անկերպարան վիճակը:

— « Միութիւնը կայ եւ կը մնայ: վերակազմութեան ձեռնարկները կը շարունակուին: Դարմանուած են կարգ մը թերութիւններ եւ այժմ աւելի ուշադրութիւն կ'ընծայուի «արիական» խումբերու կազմակերպութեան: Ցնտոյ, տեղի կ'ունենան պարբերական արշաւներ եւ դասընթացքներ:

Եւ սակայն, «գործը չի քալեր»:

Ափ մը զինուորեալներ անկարելին կը փորձեն, Միութիւնը կենդանի, գործօն եւ ծաւալուն վիճակի մը մէջ պահելու համար, իսկ հասարակութիւնը վարակուած է քար անտարբերութեամբ» : (*Յառաջ*, 20 դեկտ. 1933):

Ի՞նչ երեւոյթներ կը մատնանշէինք այս առթիւ.—

1. Միութիւնը ունի տարեկան 24,000 ֆրանքի նախահաշիւ մը, իբրեւ գրասենեակի, քարտուղարի, քարոզութեան եւ թերթի հրատարակութեան ծախք:

2. Կարելի է միայն անդամավճարներով հոգալ այս պահանջները եւ ուրիշ ձեռնարկներ:

3. Դժբախտաբար ոչ վճարող կայ, ոչ ալ հաւաքող:

4. Բուն անդամներու թիւն իսկ իջած է նուազագոյն աստիճանին:

5. Մարզանքի եւ դասընթացքի հետեւողներն ալ խղճալի թիւ մը կը ներկայացնեն:

6. «Ո՞ւր է արդիւնքը, երբ Հ. Մ. Ը. Մ.ը ոչ իսկ 24,000 ֆրանքի սահմանին մէջ կրնայ գործել, իսկ ուրիշ մասնաճիւղեր ստիպուած են մուրացկանութեան դիմել, 5-10 սկաուտ հագուեցնելու համար»: (*Յառաջ*, 21 դեկտ.):

Մեր մարզական աշխատակիցն ալ, իր տարեկան տեսութեան մէջ, կը յանգէր տխուր եզրակացութեանց, խնդիրը քննելով ուրիշ տեսակէտէ մը.

— «Կարելի չէ չպարսաւել Հ. Մ. Ը. Մ.ի վարիչները, որոնք նախագահէն մինչեւ ամենապարզ անդամը անուշ քունի մը մէջ թաղուածի մը տպաւորութիւնը կուտան:

«... Ըսած ենք արդէն եւ կը կրկնենք թէ Հ. Մ. Ը. Մ.ը կրնայ այսօր ոչ միայն ունենալ իր կեդրոնական գրասենեակը — որ կայ ու կը մնայ հակառակ ամէն դժուարութեան — այլ եւ իր միակ գործիչ – քարտուղարը, եթէ իւրաքանչիւր Հ.Մ.Ը.Մ.ի անդամ դառնող իւրաքանչիւր անհատ վճարէ ամսական երկու ֆրանք ինքնաբերաբար, առանց սպասելու որ գան այս գումարը իրմէ պահանջեն»: (*Յառաջ*, 13 յունուար 1934):

×

Այս թմրութեան դիմաց, մատնանշուած էին մխիթարական երեւոյթներ՝ գաւառի եւ ուրիշ գաղութներու մէջ:

Դժբախտաբար, այդ միւս գաղութներէն ալ տխուր տեղեկութիւններ կը հասնին:

Աթէնքի վերջին թղթարերը կը հաղորդէր ներքին վէճ մը՝ Հ. Մ. Ը. Մ.ի կազմին մէջ:

Անդին, Պուլկարիոյ Հ. Մ. Ը. Մ.ը երկար ատենէ ի վեր եռանդ կը սպառէ զանազան դաւերու դէմ:

Եւ ահա Պուքրէշի մեր թղթակիցն ալ գիտել կուտայ թէ «Հ. Մ. Ը. Մ.ը գոյութեան պայքար մը կը մղէ»:

Արդար ըլլալու համար, պէտք է ճշդել թէ՝ ամէն տեղ ալ, բուն խարիսխը առողջ մնացած է, եւ անհատական փառասիրութիւններ կամ արտաքին դաւեր են որ սիրտ կը պղտորեն:

Բայց եւ այնպէս — ինչո՞ւ ծածկել — լուրջ տագնապի մը մատնուած է Հ. Մ. Ը. Մ.ը:

Քիչ մը ամէն տեղ, այս թանկագին կազմակերպութեան ամբողջ հոգը ինկած է ափ մը անձնուէր եւ կորովի անդամներու վըզին:

Ո՞րքան կրնայ տեւել այս վիճակը, մանաւանդ հիմա, երբ այնքան արագօրէն կը մաշին ոչ միայն ջիղերը, այլ եւ սիրտերը:

Ո՛ր եւ է կազմակերպութիւն չի կրնար զարգանալ եւ տարածուիլ, առանց նոր տարրերու եւ ծաւալուն աշխատանքի:

Ուսանողութիւններն ալ կը մաշին տարուէ տարի, եւ կարելի չէ անվերջ սպասել հայրենի ժառանգութիւն մը, առանց նոր բան մը աւելցնելու անոր վրայ:

Ինչո՞ւ միջոցներ չխորհիլ, վերանորոգելու համար Հ. Մ. Ը. Մ.ի ոչ միայն շարքերը, այլ եւ ղեկավարութիւնը, այստեղ եւ ամէն տեղ:

Մասնաւորապէս Փարիզի վրայ խօսելով, կը կարծենք թէ դժուար չէ նոր ճիգ մը փորձել եւ յառաջ քաշել աշխատելու ընդունակ տարրեր:

Այս ճամբուն վրայ յաջողելու համար, աւելորդ է թաւալիլ միեւնոյն կախարդական շրջանակին մէջ, կամ սպասել զանազան շուքերու:

Հ. Մ. Ը. Մ.ը ծնաւ եւ զարգացաւ ժողովուրդի զաւակներու ձեռքով:

Ի՞նչ պատճառ կայ որ անշարժութեան դատապարտուի այսօր, երբ ժողովուրդ ունինք ամէն տեղ, եւ զաւակներ՝ տրամադրելի:

Անշուշտ պատասխանատու են երկու կողմերն ալ,— անոնք որ ամփոփուած են նեղ շրջանակի մը մէջ, կանգ առնելով գոց եղած անուններու վրայ, եւ անոնք որ կամք եւ ջիղ ունին, բայց կը գոհանան ամբոխեան դիտողի դիրքով:

Ժողովրդական, ընդհանրական կազմակերպութիւն մըն է Հ. Մ. Ը. Մ.ը, բաց՝ բոլորին առջեւ:

Ան կոչուած է կենսական դեր մը կատարելու, մանաւանդ մեր պանդխտութեան օրերուն:

Արդ, ո՞ւր պիտի յանգին այսպէս, անոնք որ ներսն են եւ անոնք որ դուրսէն կը դիտեն:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ԱՐԱԲՆԵՐՈՒՆ ՑՈՅՑԸ

Երուսաղէմէն կը հեռագրեն յունուար 17 թուականով.—

Այսօր ցոյցեր տեղի ունեցան Պաղեստինի մէջ, Բրիտանիոյ սիոնական քաղաքականութեան դէմ, Ռամազանի վերջին օրուան առթիւ: Համայնավարները օրեր առաջ թռուցիկներ ցրուած էին, պահանջելով արգիլ կառավարութեան տեղ հաստատել բանուորներու եւ ֆէլլահներու ներկայացուցիչներէն կազմուած իշխանութիւն մը: Զգուշութեան համար, ոստիկանութիւնը ձերբակալած էր քանի մը համայնավարներ եւ կասկածելիներ:

Կառավարութիւնը արտօնելով հրապարակային ժողովները եւ թռուցիկները, պայմաններ եւ ուղիներ նշանակած էր: Ցուցարարները հաւատարմօրէն հետեւեցան այդ հրահանգներուն: Ականատես վարիչներու ճառերը լսելէ յետոյ, ցուցարարները բաժնուեցան հանդարտօրէն: Ոստիկանութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առած էր, բայց որ եւ է դէպք չպատահեցաւ: Միայն համայնավար մը ձերբակալուեցաւ, երբ կը փորձէր կարմիր դրօշ պարզել մզկիթի մը առջեւ:

Երուսաղէմի մէջ թափօրին մասնակցեցան 1500 հոգի, Հայֆայի մէջ՝ 2500, իսկ Եաֆայի մէջ՝ 300: Իւրաքանչիւրին առջեւէն կ'երթային արաբ սկաուտներ:

Շրջակայ գիւղերէն բազմաթիւ խոլամներ խառնուած էին քաղաքները, բայց մամուլի եւ վարիչներու մէկ մասին բռնած չափաւոր ընթացքը օգնեց ծայրայեղութիւններէ զգուշանալու: Հրեաները մտահոգութեան մատնուած էին, կասկածելով թէ կառավարութիւնը արտօնելով ցոյցերը, կ'ուզէ տեղի տալ Արաբներու բռնութեան առջեւ:

Անդորրութեան պահպանման մեծապէս օգնեցին նաեւ ... ցուրտը եւ ձիւնը:

Ասորիներու տեղաւորման խնդիրը

Ազգերու Դաշնակցութեան յատուկ յանձնախումբը երկու անգամ նիստ գումարեց, քննելու համար Իրաքի Ասորիներուն տեղաւորման խնդիրը: Նկատի առնուեցաւ Պրազիլիոյ կառավարութեան առաջարկը՝ 10.000 Ասորիներ ընդունելու մասին, բայց վերջնական որոշում չտրուեցաւ:

Գերմանիոյ աշխատանքի կանոնագիրը

Անցեալ օր տեղեկութիւններ տուած էինք բանուորական միթինարի ցոյցի մը եւ Գերմանիոյ աշխատանքի նոր կանոնագրի մասին:

Պերլինէն կը գրեն թէ՝ նոր կանոնագիրը ամբողջովին կը թելի ազգայնընկերվարական վարդապետութենէն եւ վերիվայր պիտի շրջէ ամէն բան:

Ինչպէս օրուան իշխանութիւնը, աշխատանքի կարգուսարքն ալ հիմնուած է սա հիմնական սկզբունքին վրայ,— Հեղինակութիւն եւ պատասխանատուութիւն վարիչին, համերաշխութիւն ձեռնարկի մը բոլոր անդամներուն միջեւ եւ ամենակալ պետութեան միջամտութիւնը՝ երբ շահակիցները չեն կրնար լուծել վէճ մը: Իւրաքանչիւր ձեռնարկի գլուխը պիտի գտնուի պատասխանատու պետ մը, որ անձամբ պիտի կարգադրէ իր կազմակերպութեան բոլոր մանրամասնութիւնները: Երբ տիրանուն ընկերութիւն մը կամ սեփականատէր մը ինք անձամբ չի վարեր ձեռնարկը, պիտի ունենայ նշանակովի պետ մը, սահմանելով աշխատանքի պայմանները, տեւողութիւնը, թոշակներու գումարը, աշխատաւորներու արձակուրդը եւն.: Այս կանոնագրով չեղեալ կը համարուին աշխատանքի հաւաքական պայմանագիրները՝ գործատէրերու եւ բանուորներու սէնտիքաներուն միջեւ: Բանուորները այսուհետեւ իրաւունք չպիտի ունենան հաւաքաբար բանակցելու գործատիրոջ հետ: Անոնց շահերը պիտի պաշտպանուին «Աշխատանքի խորհուրդի» մը կողմէ, որուն որոշումները պարտաւորիչ են քան բանուորներէ կամ պաշտօնեաներէ բաղկացած հաստատութեան մը մէջ: Երբ համաձայնութիւն չգոյանայ, պիտի դիմեն պետութեան կողմէ նշանակուած պաշտօնատարին:

Մէկ տարուան աշխատանքէ յետոյ ճամբան բանուոր մը կամ պաշտօնեայ մը կրնայ դիմել աշխատանքի դատարանին, եթէ անիրաւութիւն գործուած է: Պիտի կազմուին նաեւ պատուոյ ատեաններ, քննելու համար պետերու օրինազանցութիւնները, ինչպէս եւ անհնազանդութեան պարագաները:

Նոր կանոնագրով չեղեալ կը համարուին 11 կարեւոր օրէնքներ որոնք մինչեւ հիմա կը կազմէին Գերմանիոյ աշխատանքի սահմանադրութիւնը:

Թերթերը միաբերան կը յայտարարեն թէ նոր կանոնագրով վերջ կը գտնէ դասակարգային պայքարը, թէ առեւտրութեան տեղ կը հաստատուի վստահութիւնը եւ կը ստեղծուի ընկերային պատուի նոր ըմբռնում մը:

Փախստականներու վերադարձի խնդիրը

Հիթլէրական կառավարութիւնը հրամանագիր մը հրատարակեց, որով կանոններ կը սահմանէ փախստականներու վերադարձի մասին: Համաձայն այս օրէնքին, այն քաղաքական յանցաւորները որոնք արտասահմանի մէջ մասնակցած են հակահիթլէրական արարքներու, խստօրէն պիտի հետապնդուին: Քաղաքական յանցաւորներն ալ իրենց վերադարձին պիտի դատուին համաձայն իրենց բռնած դիրքին: Գալով անոնց որ ոչ մէկ դեր կատարած են եւ միայն վախնալով փախած են Գերմանիայէն, պէտք է ապացուցանեն թէ չեն մասնակցած հակադերման ցոյցերու եւ նոյն իսկ պայքարած են անոնց դէմ:

Ինչպէս կը տեսնուի, կառավարութիւնը որոշած է վերստին ընդունիլ միայն այն փախստականները որոնք յառաջապէս անվնաս են: Կէս – պաշտօնական աղբիւրէ կը հաստատեն թէ քաղաքական յանցաւորներուն թիւն է 10,000:

Ֆրանսագերման առեւտրական դաշինքը խզուած

Ֆրանսական կառավարութիւնը յունուար 17ին չեղեալ հռչակեց 1927ին Գերմանիոյ հետ կնքուած առեւտրական դաշինքը:

Այս առթիւ, երկու երկիրներու ներկայացուցիչները յայտարարեցին թէ՝ խզման ժամանակամիջոցին — յունուար 19էն ապրիլ 19 — ջանքեր պիտի թափուին բանակցութիւնները վերսկսելու եւ նոր դաշնագիր մը կնքելու համար:

Գերմանիոյ արտաքին նախարարութիւնը հաղորդելով Ֆրանսայի որոշումը, յայտնած է թէ Ֆրանսայի մաքսային իշխանութիւնները յունուար 19էն բացորոշ հրահանգներ պիտի ստանան որպէսզի որ եւ է պայմանի մէջ չկրճատուին 300 միլիոն ֆրանքի գերմանական ներածումները, աւելի չքարդացնելու համար կացութիւնը:

Խզման պատճառը այն է որ Գերմանիա վերջերս միջոցներ ձեռք առած էր, նուազեցնելու համար ֆրանսական ներածումները:

Ռուբէն Մամուլեան կը մերժէ

Երէկ ամերիկեան թերթերէն քաղած էինք զրոյց մը՝ Պ. Ռուբէն Մամուլեանի եւ Կրէթա Կարպոյի ամուսնութեան մասին:

Հայ բեմադրիչը Հոլիվուտ վերադարձած ըլլալով, յայտարարեց թէ անհիմն է այդ զրոյցը եւ թէ պարզապէս պտոյտ մը կատարած էին, զուարճանալու համար:

Հնդկաստանի երկրաշարժը շատ աւելի ծանր կ'ենթադրուէր

Կալկաթայէն կը հեռագրեն թէ երկրաշարժին վնասները շատ աւելի ծանր են եղած քան կ'ենթադրուէր:

Համաձայն վերջին լուրերու, 3000 հոգի մեռած եւ 10,000 հոգի վիրաւորուած են: Հարիւրաւոր բնակիչներ իրենց գիւղերու փլատակներուն տակ մնացած են: Օդանաւով կատարուած քննութիւններէ կ'երեւայ որ շարժը ահագին վնասներ պատճառած է ընդարձակ տարածութիւններու վրայ: Հաղորդակցութիւնները խզուած են շատ մը վայրերու մէջ, այնպէս որ կարելի չէ ներկայացնել մարդկային եւ նիւթական կորուստներու վերջնական հաշիւ: Բազմաթիւ հորեր եւ աղբիւրներ վարակուած են ստորերկրեայ ժայթքումներու հետեւանքով: Բազմաթիւ կամուրջներ քանդուած եւ երկաթուղիներ ճեղքուած են: Մազաֆօր – Փուր քաղաքին մէջ (50,000 բնակիչ) հազիւ քանի մը շէնքեր կանգուն մնացած են: Շուկան փլատակներու կոյտի մը վերածուած է, Բժիշկներ եւ հիւանդապահներ, ինչպէս եւ ուտելիք եւ դեղեր ղրկուած են օդանաւերով: Հիւսիսային Պիհարի շրջանը, որ ծանօթ է իբրեւ «հնդկական պարտէզ», աւերակի վերածուած է քանի մը հարիւր քիլոմէթր տարածութեան վրայ:

Եւրոպացի ճամբորդ մը կը պատմէ թէ հարիւրաւոր մարդիկ ողջ ողջ թաղուած են փլատակներուն տակ եւ թէ մեռելներուն թիւը 10,000ի կը մօտենայ:

Ստավիսքիի խարդախութեանց քննութիւնը

Պայոնի մէջ, ուր կեդրոնացած են ծանօթ խաչագողութեանց քննութիւնները, հարցաքննիչ դատաւորը խուզարկել տուաւ քաղաքապետ – երեսփոխան Կառայի բնակարանը: Այս առթիւ բռնուեցաւ թղթածրար մը, որ շատ կարեւոր կը համարուի:

Քննութիւնները կը շարունակուին ամէն ուղղութեամբ: Փարիզի մէջ, Ապահովութեան Տեսչութիւնը ամէն օր նոր վկաներ կամ ամբաստանեալներ կը լսէ: Մասնաւորապէս կը հետապնդուին արժեթուղթերու միջնորդներ, ապահովագրական պաշտօնեաներ եւն.:

⁂ Սթավիսքի դեկտ 24ին կարգ մը գոհարեղէններ գրաւի դնելով, 90,000 ֆրանք ստացած էր անծանօթէ մը: Այդ գոհարեղէններու արժէքն է, կ'ըսուի, մէկ միլիոն ֆրանք: Ոստիկանութիւնը կը փնտռէ այդ գոհարեղէնները: Կ'ըսուի թէ անոնց տեղը գիտէ Պ. Վուա, որ Սթավիսքիին ընկերացաւ մինչեւ Շամոնիի խարոտցը

Փաստաբան Պ. Շարլ Լըկեան անձամբ քննութիւններ կատարած ըլլալով Շամոնիի մէջ, կ'ամբաստանէ նաեւ Պ. Վուան: Ինքն ալ շատ չի հաւատար Սթավիսքիի անձնասպանութեան, իսկ ընդդիմադիր թերթերը գիտել կուտան թէ՝ Սթավիսքի եթէ անձնասպան պիտի ըլլար, ի՞նչ պէտք ունէր այդքան խոշոր գումար մը ճարելու, վերջին պահուն:

Ազգերու Դաշնակցութեան գործերը

Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը առջի օր վերահաստատեց Սարի հովիտին կառավարութիւնը, որուն գլուխը կը գտնուի անգլիացի մարզպան մը: Այս առթիւ լսուեցան Գերմանացիներու գանգատները, որոնց պատասխանեց մարզպանը, իր կարգին յիշելով հիթլէրականներու կատարած ահաբեկումները:

⁂ Հոլանտական պատուիրակը յայտարարեց թէ իր կառավարութիւնը հակառակ է Ազգերու Դաշնակցութեան վերանորոգման, որ կը ձգտի ստորադաս վիճակի մը մէջ դնել փոքր պետութիւնները: Կ'ըսուի թէ Աւստրիա, Իրլանտա եւ ուրիշ փոքր պետութիւններ ալ այս տեսակէտն ունին, ինչ որ կը նշանակէ դիրք բռնել Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ դէմ:

Ֆրանսայի նոր նամակադրոշմները

Մօտ օրէն հրապարակ պիտի հանուին նոր նամակադրոշմներ, 40 եւ 50 սանթիմի, 1·50 ֆր.ի, 1·75ի, 2ի, 3ի, 5ի, 10ի եւ 20ի: Հրապարակէն պիտի քաշուին 50 ս. եւ 1·50 ֆր.ի նամակադրոշմները:

Նոր 1·50 ֆր.ի նամակադրոշմը, որ կը գործածուի արտասահմանի համար, նկարուած է արուեստագէտ Տարանիէսի կողմէ եւ կը ներկայացնէ թռչող աղաւնի մը, իբրեւ խորհրդանշան խաղաղութեան. 50 սանթիմնոց նամակադրոշմը կը ներկայացնէ գալլիական աքաղաղը: 1·75 նամակադրոշմը կը կրէ պատկերը Էնվալիտի, որուն տակ թաղուած է Նափոլէոն. Զ. Դ, եւն. փրանքնոցները՝ գիւղանկարներ, պատմական յիշատակարաններ եւն.:

Կ'ըսուի թէ նոր նամակադրոշմներուն տպագրութեան ծախքը պիտի կըրեն... հաւաքիչները, գնելով նախկին տպագրութիւնները: Արդարեւ, կեդր. Ամերիկայի մէջ կարգ մը փոքր պետութիւններ կլորիկ հասոյթներ կ'ունենան, պարբերաբար նոր նամակադրոշմներ տպելով:

Ֆրանսա չպիտի լքէ ոսկեվճարը

Նախագահ Բուզվէլթի նոր ծրագրին առթիւ, թերթերը կը հաւաստեն թէ Ֆրանսա որ եւ է պարագայի մէջ պիտի չլքէ ոսկեվճարի դրութիւնը: Հեղինակաւոր աղբիւրէ կը հաստատեն թէ ֆրանքը միշտ ամուր է եւ չպիտի ազդուի արտասահմանի եւեւէջներէն:

ԻՆՉՈ՞Ւ ՉԵՆ ԱՐՁԱԿԵՐ ՏԻՄԻԹՐՈՎԸ ԵՒ ԸՆԿԵՐՆԵՐԸ

Տիկին Տիմիթրով, որուն տղան ամբաստանուած էր Գերմանիոյ խորհրդարանին հրկիզման առթիւ, բայց անպարտ հռչակուեցաւ, Պերլին երթալով, դիմեց ներքին նախարարութեան, խնդրելով որ արձակեն իր զաւակը եւ միւս երկու Պուլկարները: Պատասխաներ են թէ Տիմիթրով կրնայ տակաւին բանտարկուած մնալ, եւ թէ կարելի չէ որոշել ժամանակը: Նոյնը նաեւ միւս երկու ընկերներուն համար: Վերջնական որոշումը պիտի տրուի այս շաբթու:

(Լուրերու Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍԵԼԱՆԻԿԷՆ

ՄԵՐ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ՊԱՏԿԵՐԸ 1933ԻՆ

Տարին անցաւ առանց բարի հետք մը ձգելու։ Անցաւ ապարդիւն եւ անախորժ, արտմեւաւ տարի մը եւս բարդուեցաւ մեր պանդխտութեան այն տարիներուն վրայ որոնք անցան առանց լուսաւոր գործերու, առանց ինքնամփոփման ճիգերու եւ աշխատանքի։

Ընդհանրապէս 1933ին, գաղթահայութիւնը դարձաւ աւելի ինքնամփոփ ու ախտակոյ։ Անցնող տարուան վերջաւորութեան ժամանակ, հասաւ այնպիսի կէտի մը ուր կամ անդունդին մէջ թաւալգլոր պիտի գահավիժի եւ կամ, կորովի ճիգով եւ յառաջդէմ ուժգին թափով մը պիտի նետուի նոր ճամբու մը մէջ։ Պիտի նետուի եւ պէտք է նետուի նոր ճամբաներու մէջ, թօթափելով հինէն եկած աղտերն ու կեղտերը, մոլութիւններն ու այլասերած բարքերը։

Մենք կը հաւատանք թէ ցեղին աղնիւ բնազդը արթուն կը հսկէ եւ անպայման պիտի յաղթանակէ, հակառակ թուլաւոր այս մթնոլորտին, եւ հակառակ գայն ծանրօրէն շրջապատող մռայլ ամպերուն։ 1934ը պիտի ցուցնէ այդ։

×

1933ին մեր գաղութը կը ներկայացնէր հետեւեալ ամփոփ պատկերը, առանց մանրամասնութեանց ու խորհրդածութիւններու

ԱԶԳԱՅԻՆ.— Համեմատաբար խաղաղ շրջան մը բոլորեց Սելանիկի համայնքը. 1933ին առաջին 9 ամիսներուն, Թաղական Խորհուրդը հողաց գպրոցն ու եկեղեցին։ Ընթացիկ գործերը վարեց բաւական գոհացուցիչ։ Կուսակցութեանց մասնակցութեամբ համազգային դետնի վրայ տօնեց Ապրիլ 11ի սգահանդէսը։ Կանոնաւորեց նաեւ Առաջնորդարանի վարչական մեքենան։ Կապ պահեց կառավարական որոշ շրջանակներու հետ։ Սարքեց արդիւնաւոր պարահանդէս մը։ Ընդհանուր համգամանքութիւնը լաւ արդիւնքով փակեց։ Ցաջողեցաւ օգտուիլ քաղաքապետական նպաստէն։ Այս բոլորը՝ ի նպաստ Ազգ. վարժարաններու ու մաս մըն ալ եկեղեցիին։

Տասներորդ ամիսէն խառնակութիւն մը ծայր տուաւ համայնքին մէջ. Բարեգործականի ծանօթ պայթակութեան պատճառով։ Գէշ կացութեան մը մատնուած Թաղական Խորհուրդը խորհրդակցութիւն մը կատարեց հոսանքներու ներկայացուցիչներուն հետ, որոնք թելադրեցին ներկայ մարմնի անդամներուն տանիլ գործը մինչեւ Յունուարի վերջ եւ ապա օրինական սահմաններու մէջ ընտրութեանց ճամբայ բանալ։ Խոստացուած է օժանդակել անոր բոլոր ձեռնարկներուն, ազգային պիւտճէն հաւասարակշռելու համար։ Ծանօթ գայթակղութենէն ի վեր Թաղ. Խորհուրդի պիւտճէն 50,000. դրախմի բաց ունի։

Պէչ Չինարի գաղթակայանը որ երկար տարիներէ ի վեր փլցուելու բապանալիքին տակ կը գտնուէր, անցնող տարուան ընթացքին քանդուեցաւ բռնի ուժով։ Իւրաքանչիւր ընտանիքի տրուեցաւ 500 դրախմի, աղատ գօտիի վարչութեան կողմէ։ Ուենեւոր կայանարնակներ քաղաքին մէջ տեղաւորուեցան, իսկ մեծ մասը, անճարներ, մօտաւորապէս 100 ընտանիք, գացին քաղաքին ծայրը, հեռաւոր արուարձաններու մէջ իրենց թիթեղէ խրճիթները վերակագմելու։

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ.— Տարիներէ ի վեր անւող տնտեսական տագնապը չաբանակուեցաւ մինչեւ անցնող տարուան առաջին կիսամեակ։ Անկէ վերջ ծայր տուաւ բարեբեր շարժում մը, նախ գաւառներէն։ Շարժումը սկսաւ ամոխեքի եւ ծխախոտի հրապարակներուն վրայ։ Գիւղերն ու քաղաքները վարակուեցան այս շարժումին ալիքներէն, ու քիչ մը չունեւ քաշեցին գիւղացին ու առեւտրականը, բանուորն ու արհեստաւորը։ Աղուոր աւխոյժ մը եկաւ մեռած առեւտրական կեանքին մէջ, լաւ ողեւորութիւն մը՝ որուն կարօտը կը քաշէր չարչարուած ու աղքատ այս երկիրը։

Ներգաղթի կարաւաններուն մեկնումէն վերջ, մնացողները սկսան իրենց գլխուն ճարը նայիլ, կայանարնակներ գիւղերը ցրուեցան ցուտաշխատանքներու համար, մաս մը արհեստաւորներ հոս հոն դրացում մը ձեռք ձգեցին գանէ չոր հաց մը ճարելու դիւով։ Առեւտրական ու աշխատաւոր Հայն ալ մատնուած էր տխրող տագնապէն եւ խղուր եւք մը կը փնտռէր, իր փճացած անտեսութիւնը նորոգելու համար։ Անչուշտ հրապարակի այս կենդանութիւնը իր որոշ անդրադարձումը ունեցաւ նաեւ մեր հայրենակիցներուն վրայ, որոնք բաւիյուած են աւելի դժդմ պայմաններու մէջ աշխատիլ օրապահիկ մը ճարելու համար։

ԿՐԹԱԿԱՆ.— Դպրոցական տարեվերջին կը ձգենք համգամանօրէն ընդարձակ Սելանիկի կրթական գանազան հաստատութեանց դերով,— Կոչումով, ինչպէս եւ անոնց ներքին կեանքի իրական մանրամասնութիւններով, ուր ցոյց պիտի տրուին ծրագիրներու եւ կատարուած գործերու տարբերութիւնը, կարդ մը գիմակաւորներու տխուր գաւերով, եւ իր կարգին՝ ուղղամիտ եւ պարկեշտ անձերու լուսաւոր ճիգերը։

Համառօտ եւ կլոր թիւերով՝ անցեալ տարի հետեւեալ կրթական պատկերը կը ներկայացնէր Սելանիկը։

ԱԶԳԱՅԻՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐ.— Կեդրոն, Հարման գիւղը Խարիլաօս եւ Պէչ Չինար, իրենց 300 աշակերտներով, 18 հոգինոց ուսուցչական կաղմով, եւ 400,000 դրախմի տարեկան պիւտճէով գոհացուցիչ տարի մը բոլորեց։ Պիւտճէն հաւասարակշռուեցաւ ազգ. տուրքերով, Կիւլպէնկեան, Բարեգործական եւ քաղաքապետական նպաստով, Դանիական՝ առաքելութեան օժանդակութեամբ, թոշակներով եւ գանազան ձեռնարկներով (պարահանդէս եւ ընդհ. համգամանքութիւն)եւն.։

ԿԻՒԼԼԱՊԻ ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ.— Բարեսիրական հաստատութիւնը անցեալ տարի եւս բոլորեց գոհացուցիչ շրջան մը։ Ունէր 260ի մօտ աշակերտ, 16 հոգինոց ուսուցչական խումբով։ Անցեալ տարուան ընթացքին ալ հոգացուած է չունեւոր աշակերտներու ցերեկուան ճաշը, կօշիկը եւ գրենական պիտոյքները։ Պիւտճէն ամբողջութեամբ հոգացուած է Կ. Կիւլպէնկեան կրթական ֆոնտէն, որ կը յանձնուի խնամատարական յատուկ մարմնի մը կողմէ։ Անոր աչալուրջ հսկողութեան յանձնուած է վարժարանը։

Հ. Գ. Խաչի Նէապոլիսի ծաղկոցը իր 45 փոքրիկներով եւ մանկապարտիզպանուհիով կը անտեսուի Հ. Գ. Խաչի Սելանիկի մասնաճիւղին կողմէ։ Չնաւոր այս արուարձանին մէջ համեստ ու լուսաւոր ճրագ մը եղաւ ասիկա անցնող տարուան շրջանին։ Ունի 30,000 դրախմի պիւտճէ։

Կարգ մը միսիոնարական եւ օտար վարժարաններ յաճախող հայ ուսանողներու 300ի հասնող թիւ մը ունէինք անցեալ տարի։ Այս տարի քիչ մը նուազած է այդ թիւը։ Դպրոցական տարեվերջին պիտի խօսինք անոնց մասին ալ առանձին։

Հ. Գ. ԽԱՉ.— Տարուէ տարի յառաջդիմող բարեսիրական սիրուած այս կազմակերպութիւնը, անցեալ տարի եւս ցոյց տուաւ քեղուն գործունէութիւն, թէ բարոյական եւ թէ նիւթական դետնի վրայ։ Թրակիոյ եւ Մակեդոնիոյ շրջանը, անցեալ տարի ունէր 400 ի մօտ անդամ — անդամուհիներ, ինչ որ ցոյց կուտայ թէ յիսուն անդամներու յաւելում ունեցած է։ Շրջ. վարչութեան տարեկան պիւտճէն է 100,000 դրախմի, որ կը գործածուի միայն դպրոցական եւ խնամատարական ձեռնարկներու։ Պիւտճէն կը հայթայթուի անդամավճարներով, թատերական եւայլ ձեռնարկներով, ու Ամերիկայի կեդրոնի յատկացուցած տարեկան նպաստով։

Հ. Գ. Խաչի Սելանիկի մասնաճիւղը, միայն անցնող տարուան ընթացքին տուաւ երկու ներկայացումներ, կատարեց « Ծնմապահութեան օր »ը, սարքեց թէյասեղաններ, բոլորն ալ բաջողութեամբ արդիւնքով

Հ. Գ. Խաչի Բ. պատգամաւորական ժողովին յայտնի եղած է որ, բոլոր մասնաճիւղերն ալ պահեստի գումարներ ունին սեւ օրերու համար։

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԻՒՆ.— Այս միութիւնը համբաւաւոր եղած է իր անշարժութեամբ Անցնող տարուան ընթացքին ոչ մէկ շարժում, ոչ իսկ... ճաշկերոյթ մը։ Հակառակ իր անունին, ունի սահմանափակ թիւով անդամներ։ Տարին մէկ անգամ « Որբերու Կիրակի » անուան տակ հանգանակութիւն կը կատարէ։ Անցնող տարին Ներգաղթի եւ Նուպարաշէնի անունով սկսան հանգանակութեան, որուն անգոհացուցիչ արդիւնքը յայտնի է կեդրոնին։

Անհերքելի այս կազմակերպութիւնը, որ իր փշրանքները կը նետէ չէյ հաշիւներէ առաջնորդուած, արհամարհանքի ենթարկուեցաւ անցեալ տարի, դպրոցական դպյթակղութեան մը առթիւ կանատես դարձնելով Սելանիկի գաղութը։

Հ. Ե. Ե. ՄԻՈՒԹԻՒՆ.— Սելանիկի մէջ գոյութիւն ունեցող երիտասարդական ամէնէն երէց միութիւնն է։ Առեն առեն արեւ պէս կը փայլի, երբեմն ալ ամպերուն մէջ կը կորսուի։ Անցնող տարուան ընթացքին բազմաթիւ թատերական ներկայացումներ տուաւ Ջաֆրասափ եւ Վարդ Պատրիկի հետ, բոլորն ալ յաջողութեամբ պսակուած։ Ունի ներկայանալի հաւաքատեղի մը, ուր ձրիաբար յատկացուցած է քոյր միութիւններու մշակութային ձեռնարկներուն համար։ Դասախօսութիւններ տուած է իր ակումբին մէջ։ Ունի 30 անդամներ եւ տարեկան 15,000 դրախմի պիւտճէ, որ կը գոյանայ անդամավճարներէ եւ ներկայացումներէ։

Հ. Մ. Ը. ՄԻՈՒԹԻՒՆ.— Այս ժիր կազմակերպութիւնը անցնող տարին հոկայաքայլ յառաջդիմութիւն ունեցաւ։ Պաշտօնական ճանչցուեցաւ մարզական համադաշնակցութենէն։ Իր ֆութպոլի խումբը ախոյեան հռչակուեցաւ Սելանիկի անվաւեր խումբերուն մէջ։ Աթէնք գնաց երեք մրցումներ կատարելու, ուրկէ դարձ եկաւ մէկ հաւասար եւ երկու յաղթական արդիւնքով։ Սարքեց Սելանիկահայ ողիմպիական՝ գնահատելի յաջորդականութեամբ ու փայլուն յաջողութեամբ։ Հ. Մ. Ը. Մ.ի «Օրծուան հանդիսութիւնը կատարեց խանդավառ բազմութեամբ։ Տուած է գաղութին ամէնէն յաջող պարահանդէսը, բարոյական եւ նիւթական տեսակէտով։

Հ. Մ. Ը. Մ.ը անցնող տարուան ընթացքին ունէր 40 սկաուտներ, 30 ֆութպոլիստներ, 60 գործօն եւ 50 օժանդակ անդամներ։ Տարեկան պիւտճէն 25,000 դրախմի է, կը գոյանայ անդամավճարներէ, նուէրներէ եւ տարեկան պարահանդէսներէն։

Հ. Ց. Դ. ՊԱՏ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ.— Այս գուտ բաղաքացիական դաստիարակութիւն տալու կոչուած Պատանեկան Միութեան հիմը դրուեցաւ անցնող տարուան վերջին չորս ամիսներու ակիզբը։ Այսօր արդէն 16 — 19 տարեկան խանդավառ տղաներու ուժեղ կորիզ մը կազմուած է, եւ երթալով կը զօրանայ։

Հ. Ց. Դ. Պատ. Միութիւնը ունեցած է դասախօսութեանց շարք մը Դաշնակցական գաղափարականութեամբ։ Կը գործածէ Հ. Ե. Ե. Միութեան ակումբը, որուն մէջ չունեւոր հիմը կը գնէ ժողովրդային գրադարանի մը։ Պատանեկան Միութիւնը ինքզինքը ցոյց պիտի տայ առաւելապէս այս տարի։

ԱԻՍԱՄԵԱՆ ԹԱՏԵՐԱՍԻՐԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ.— Այս գուտ գեղարուեստասէր միութիւնը անցնող շրջանին իր լայն մասնակցութիւնը բերած է Սելանիկի բոլոր թատերական եւայլ ձեռնարկներուն։ Մեծ յաջողութեամբ ներկայացուցած է Աճարոնեանի « Արցունքի հովիտը »։ Ունի 20 անդամ — անդամուհիներ։

ՈՐՋԱՆԱՒԱՐՏԻՑ — Մշակութային գետնի վրայ գործելու կոչուած այս միութիւնը կազմուած է ազգային եւ Կիւլպէնկեան վարժարաններու շրջանաւարտներէն։ Անցեալ տարեշրջանին նշանակալից գործունէութիւն մը չեն ունեցած, բացի « Մշակոյթի Օր » ուան տօնակատարութենէն։ Այս պատանիները կրնան աւելի բեղուն գործունէութիւն ցոյց տալ եթէ փրկուին կարգ մը ոտիլետ վարժապետներու ազդեցութենէն, որ պատճառ կ'ըլլայ ներքին վէճեր առեղծելէ, տղոց ժամանակը պարապի անցնելով։ Շրջանաւարտից ունի փոքր հաւաքատեղի մը ուր տրուած են կարգ մը պատահական դասախօսութիւններ։ Ունի 30ի մօտ անդամներ եւ 6 — 7000 դրախմի պիւտճէ, որ կը հաւաքուի վճարկատոմսերէ, ներկայացումէ եւ « Աւետիս »է.

Հ. Օ. Կ.— Ներգաղթի շրջանին տրոռ կենդանութիւն ցոյց տուող այս երկաթեղզաղ կազմակերպութիւնը չոգիի վրայ էր անցնող տարեշրջանին սկիզբը։ Ակումբ, մարզական խումբ, դասախօսութիւններ, Թումանեան միութիւն, նուագ, փրօֆէսօր եւն. իրար կը հրմշտկէին. Ներգաղթին հետ վերջացաւ նաեւ իր « աշխուժացումը »։ Շնորհալից հանդէս մը կազմակերպեցին, այդ օրէն առղին մարեցաւ Հ. Օ. Կ.ի ձայնը։ Անգամ մը ալ Սելանիկի համայնքը լինէց Հօկը, երբ անոր վարչութիւններէն մէկը փողոց ինջաւ, իր նախորդը զեղծարարութեամբ ամբաստանելու։ Անկէ ի վեր դարձեալ մոռացութեան մէջ թաղուեցաւ։

Հօկը ինքզինքը ցոյց տալու համար կրկին կը սպասէ Ներգաղթի գրասեղանին, որովհետեւ անանկ է առանց անոր։

ՎԱՀԱԳՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԵՒ ԵԼՄՏԱԿԱՆ ՏԱՐԻՆ

Եւրոպական թերթերը, իրենց նոր տարուան առաջին թիւերուն մէջ, կանգ առած են նաեւ 1933ի ընթացքին տեղի ունեցած այն դէպքերուն վրայ, որոնք առնչութիւն ունին տնտեսական տագնապին հետ։

Համաձայն անոնց գնահատումին, անցեալ տարուան ընթացքին, տնտեսական « ուժաթափութիւն »ը սաստկացած չէ, կարգ մը երկիրներու մէջ (օրինակ՝ Ֆրանսայի մէջ, սահմանափակ չափով մեղմացաւ), իսկ ուրիշ երկիրներու մէջ գլխաւորապէս Անգլիոյ եւ Ամերիկայի մէջ, կացութիւնը զգալապէս բարելաւուած է. Այդ բարելաւման նշաններէն մէկն է, անշուշտ, անգործներու թիւին նուազումը։ Այսպէս, 1933ի սկիզբը Անգլիոյ մէջ անգործներու թիւն էր 2,870,000, իսկ նոյն տարուան վերջաւորութեան՝ 2,340,000։ Ուրեմն՝ 530,000 հոգի աշխատանք վերագտած էին։ Ամերիկայի մէջ, տարուան սկիզբը կային 13,700,000 անգործներ, վերջաւորութեան՝ 10,000,000ի իջաւ անոնց թիւը։

Ֆրանսացի ելմտագէտի մը համաձայն, « 1933 տարին ամէն բանէ առաջ ու բացառապէս տոլարի անկման տարին » եղած է։

Նոյն անձին կարծիքով, Րուզվէլթի « փորձ »ը կը ձգտի վերջ տալ ժամանակաւոր տագնապին, որ յառաջ եկած էր, նոյն երկրին մէջ, վարկերու անկումէն եւ ուժեղացող շահադործումէն, որոնք յատկանշեցին, միացեալ նահանգներու մէջ, այսպէս կոչուած « տնտեսական բարձրացման » շրջանը (1927 եւ 1928)։

Այս չարաչար գործածութեան իրբեւ հետեւանք (վարկի մասին է խօսքը), ընդհանրապարտաւորութիւն մը եկաւ ճնշելու ամերիկեան տնտեսութեան վրայ։ Եւ որովհետեւ սատանայանեան յանձնառութիւնները տեղի ունեցան անընականօրէն բարձր գիներով շրջանի մը միջոցին, նոյն այդ գիներուն « արկածային » անկումը՝ իբրեւ հետեւանք տնտեսական տագնապին՝ պարտատէրերուն մեծ մասին տուներ քանդեց։

Եւ, իրականութեան մէջ, ճարտարարուեստին եւ հողագործութեան մէկ մեծ մասը, ու՝ անոնց ազդեցութեան տակ՝ ամբողջ ամերիկեան դրամական հաստատութիւնները, անանկացան։

Այս կացութիւնը թաքուն էր, կարծէք։ Բայց ան յայտնի հանդամանք առաւ, երբ Րուզվէլթ մտաւ ապիտակ տուներ — 4 Մարտ 1933։

Այդ « ցայտք »ին հետ յառաջ եկաւ նաեւ ուրիշ վտանգաւոր կացութիւն մը — տագնապը սաստկացաւ եւ ծայր տուաւ « քաշէլ »ու, դրամատուներէն դրամները ետ առնելու հոսանքը։ Այնպէս որ, նոր նախագահը ստիպուեցաւ արգիլել՝ դրամատուներէն վերցնել անձնական դրամները։ Այս արգելքը խոտոր կը համեմատէր ոսկի դրամանիշի պահպանման հետ. Ամերիկա ապահովօրէն կ'երթար դէպի դրամանիշէն հրաժարելու հարկադրանքին։

Տագնապին բարձրագոյն կէտը ապրիլ ամսուն սկիզբն էր, երբ հարկ եղաւ արմատական միջոցներու դիմել՝ մեծ արկածէն խոյս տալու համար։ Րուզվէլթ իր առջեւ ունէր երկու միջոց.—

ա) Բոլոր անկայուն կամ խախուտ նախաձեռնութեանց եւ հաստատութեանց (դրամատուն եւն.) անանկ հռչակումը, եւ

բ) Այս բազմաթիւ անկայունութիւնները փոխարինել ազգային արդիւնքութեամբ մը, որ պիտի ըլլար դրամին արագ արժեզրկումովը։

Նախագահը նախընտրեց երկրորդ միջոցը, եւ 19 ապրիլին վերջ տուաւ ոսկի դրամանիշին. այսինքն՝ գոհեց իր դրամը որպէսզի փրկէ բազմաթիւ պարտատէր հաստատութիւններ։

Ձեռք առնուած միջոցը կը հետապնդէր բացայայտ նպատակ մը եւ ամերիկեան կառավարութիւնը գայն առձեւով սահմանեց,— տոլարը պէտք էր աւելի աժաննար, որպէսզի մեծաքանակի գիները բարձրանային, որոնք, տագնապի սկզբնաւորութեան հետ, 40 առ հարիւր իջած էին, համեմատած 1926ի գիներուն. այս ձեւով, պարտատէրերուն կարելիութիւն կը տրուէր դրամով պարտիլ մօտաւորապէս այնքան որքան առած էին։ Խորհրդարանը վաւերացուց նախագահին այս որոշումը եւ անոր իրաւասութիւն տուաւ ի հարկին արժէքէ գրկել տոլարը։

Րուզվէլթի տնտեսական քաղաքականութեան մէջ երեք շրջաններ կարելի է յատկանշել։

Առաջին շրջանը կը սկսի ոսկի դրամանիշէն հրաժարումովն եւ կը վերջանայ Րուզվէլթի յայտարարութեամբը, Լոնտոնի տնտեսական խորհրդաժողովին առթիւ, թէ՝ իր սկսած դրամական քաղաքականութիւնը կանգ պիտի չառնէ։

Այդ առաջին շրջանին մէջ կը տեսնենք մեծ խանդավառութիւն մը ընդնակչութեան մօտ։ Ամերիկեան հասարակութիւնը տոլարին արժեզրկումը ընդունեց իբրեւ միջոց մը որ արմատապէս պիտի ջնջէր տագնապը։ Շահադէտներ եւ ճարտարարուեստի տէրեր սկսան գնել նախանիւթեր, որոնց գիները, սակայն, աւելի մեծ համեմատութեամբ բարձրացան, քան տոլարին անկումը։ Գործարանային արտադրութեանց գիները եւս բարձրացան, թէեւ աւելի քիչ չափով։ Վճարումները, սակայն, չհասան այդ համեմատութեան, եւ, հետեւաբար, գնողական կարողութիւնը չբարձրացաւ։ Անկէ զատ, անգործներու թիւը գեռ շատ աննշանօրէն նուազած էր։

Հարկ եղաւ, ուրեմն, նոր միջոցներ ձեռք առնել։ Այսպէս կոչուած ճարտարարուեստի թրրոթ ի նախաձեռնութեամբ, սկսաւ նոր քաղաքականութիւն մը կամ նոր փորձ մը, որ բուլշեւիզմէն վերջ, կրնայ երկրորդը նըկատուիլ, եւ կը կազմէ Րուզվէլթի տնտեսական քաղաքականութեան երկրորդ շրջանը։ Ձեռք առնուած բոլոր միջոցները կը ձգտին սրբագրել տնտեսական օրէնքները Այսպէս՝ ճարտարարուեստին եւ վաճառականութեան մէջ փոփոխութիւններ գիտնել։ Գործի ժամերը կարգադրել։ Օրավարձերը կամ թոշակները համեմատօրէն ճշդորոշել։ Վաճառման գիները համապատասխան չափի մը վերածել։ Պետութիւնը մտաւ ուժգին պայքարի մը՝ չահադիտութեան, աղատ մրցակցութեան եւ անհատականութեան դէմ, որպէսզի զօրացնէ ընդնակչութեան գնողական կարողութիւնը եւ ճարտարարուեստական գործունէութիւնը

Րուզվէլթի փորձին երրորդ շրջանը կը յատկանշուի այն միջոցներով զորս ձեռք առին նախագահին ճաշէն յետոյ (Հոկտեմբեր) տոլարի ոսկի մասին։

Արդիւ՞ք,— տոլարը արժեզրկուեցաւ 37 առ հարիւր։ Մեծաքանակի գիները (Ամերիկա արտադրուած ապրանքներու մասին է խօսքը) բարձրացան աւելի մեծ համեմատութեամբ, քան տոլարին անկումը։ Այսպէս՝ բամպակը, ցորենը եւն. 72, 60, 65 առ հարիւր բարձրացած են։ Գիներու ընդհանուր ցուցանիշը (մեծաքանակի մէջ) 81էն 102ի բարձրացած է. այսինքն՝ 26 առ հարիւր (տոլարին 37 առ հարիւր անկման դէմ)։

Այս տարուան դաշնակցային ելմըտացոյցի պիւտճէն ցոյց կուտայ շուրջ մէկ միլիառ տոլարի բաց մը։ Գումար մը, որ շատ չի նկատուիր ու մեծ ծանրութիւն մը չի համարուիր պետութեան համար։

Հրապարակային վարկը պահպանուած է։ Փաստ՝ վերջին պետական փոխառութեան յաջողութիւնը, 2 առ հարիւր.

Դաշնակցային պահեստի դրամատուներու ոսկիի պահեստը կը հաշուի 110 միլիառ Ֆր. Ֆրանք (մեծագոյն գումարը որ կայ շրջաբերութեան դրամատուներուն մէջ։ Ֆրանսականը կը հաշուի 76 ուկէս միլիար Ֆր. Ֆրանք)։

Այս բոլորէն կը պարզուի որ Րուզվէլթի հսկայական փորձը թէեւ իր նպատակը ամբողջովին իրականացուցած չէ, տուած է, սակայն, արդիւնքներ որոնք կը զօրացնեն այն հաւատքը թէ ան պիտի յաջողի։

Մեծն Բրիտանիա այն պետութիւններէն էր, որոնք ամէնէն աւելի աղդուած էին տագնապէն։ Համաձայն բոլոր տնտեսագէտներուն, այս երկիրը առաջինը եղաւ ուժաթափուողներէն։ Այսօր, այլեւս, հոն կը նկատուի ուժեղացում մը։ Անգլիա մէկն էր այն երկիրներէն, որոնք մեծապէս կը մըտահոգուէին տոլարի անկումով։ Անգլիոյ մէջ այն կարծիքը կը տիրէր թէ իրենց դրամին սակը պէտք չէ շատ տարբերի տոլարի սակէն (այսինքն՝ պէտք է պահուի համեմատութիւնը ու մէկ սթերլինը՝ 4.86 տոլար)։ Նոյն այդ տեսակէտը պաշտպանեցին, Լոնտոնի խորհրդաժողովին մէջ, Անգլիոյ պատուիրակները։ Բայց, Րուզվէլթի ճաշէն վերջ, որով կը յայտնէր թէ տոլարը պէտք է շարունակէ արժեզրկուիլ ոսկիի գնումի շնորհիւ, սթերլինը բաժնուեցաւ տոլարէն եւ կրցաւ իր արժէքը պահել 83 50 Ֆր. Ֆրանքի վրայ։

Տոլարի անկումը արգիլեց չեղաւ, ինչպէս կը վախցուէր տանելին, Անգլիոյ տնտեսական կեանքը հետգհետէ բարելաւուի Անգործներէն իբր կէս միլիոն հոգի գործ գտան։ Առեւտրական հաշուեկշիռին բացը նուազեցաւ Պետական ելմտացոյցին հաւասարակշռութիւնը, որ ապահովուած էր 1932ին, պահուեցաւ եւ 1933ին։

Դրամը ամրացաւ՝ ոսկի պահեստի յաւելումին շնորհիւ (անգլ դրամատան պահեստը 120 միլիոն ստերլինէն 150 միլիոնի բարձրացաւ)։

Ֆրանսայի եւ ուրիշ երկիրներու տնտեսական վիճակը եւս նուազ հետաքրքրական չէ։

Վ.

ՃԱՄԲՈՒՍ ՎՐԱՅ

ԷՔՍ-ԱՆ-ՓՐՈՎԱՆՍ

oooo

Մարսիլիայէն 28 քիլոմէթր հեռաւորութեան վրայ կը գտնուի Էքս որ գեղեցիկ ու կոկիկ քաղաք մըն է 45.000 բնակչութեամբ։ Մեծ մասը փաստաբան, դատաւոր ու պաշտօնեայ։ Նշանաւոր է իր դպրոցներով ու դատարաններով

120 ընտանիքէ, (350 հոգի), հայ փոքր գաղութ մըն ալ հոս կայ, որ կը զարդարուի տնտեսական տագնապի ճիրաններուն մէջ։ Երկու եկեղեցիներ կան,— առաքելական ու կաթոլիկ, վերջինին պատկանողները առաւելապէս էնկիւրիցի։ Հոս կը գտնուի նաեւ Պահապան եպիսկոպոսը, որ Հօրաւ. Ֆրանսայի կաթոլիկներուն հոգեւոր հովիւն է։ Երկու կազմակերպութիւններ գոյութիւն ունին,— Հ. Յ. Դաշնակցութիւն եւ Հօկ, որոնք կը գտնուին լարուած վիճակի մէջ, շնորհիւ վերջինոյն որոմնացան գործիչներուն։ Գաղութի մեծ մասը հաստատուած է Լըմի կոչուած արուարձանը, որ գործաւորական կեդրոն մըն է, բուն Էքսէն 6 քիլոմէթր հեռու։

«Ցառաջդիմասէր — մշակութային միութիւն» մը գոյութիւն ունեցած է բայց քանի մը տարուան արդիւնաւոր գործունէութենէ վերջ՝ դպրոցի ու դրօշակի վէճերով՝ լուծուած է, ու թաղուած.

Կ'ապրի սակայն դեռ Շէյխ — Հանեցի (Խարբերդի գիւղերէն մէկը) հայրենակցական միութիւնը 20 անդամով, թէեւ մինչեւ հիմա իր գոյութիւնն արդարացնող բան մը ըրած չէ։

1931ին կազմուած Թաղ. Խորհուրդը 1933ի վերջերը լուծուած է՝ ամանց մեկնումով եւ ոմանց ալ հրաժարումով։ Դիմում եղած է նորի մը կազմութեան համար Մարսիլիոյ կեդր. վարչութեան, ու տակաւին պատասխանուած չէ։

Մանկապարտէզ մըն ալ գոյութիւն ունեցած է, 14 աշակերտ — աշակերտուհիներով, 1932—1933 տարեշրջանի ընթացքին, բայց նոր տարեշրջանի բացումէն ի վեր փակ կը մնայ՝ շնորհիւ անմիտ հակառակութիւններու։ Այս դպրոցի մանկապարտիզպանուհին եղած է ծանօթ Տիկին Փեթրուզը (այժմ անհետացած)։

Հոս յիմարանոց մը կայ, ուր ութ հայ երկսեռ խենթեր արգելափակուած են։ Բանտին մէջ ալ 10 հայ բանտարկեալներ՝ ռազմի — անգիրքէն ջերուած։ Կանոնաւոր թուղթ չունեցողները վեց հոգի են։ Բոլորն ալ անպաշտպան են ու բացարձակապէս զուրկ՝ հայրենակցական հոգածութենէ։

Տեղացիներու հետ յարաբերութիւնները ընդհանրապէս լաւ են։ Հայերը կը գգուշանան յոռի արարքներէ։ Երկու հայ պատանի հեծանուորդներ կան,— Ցակոբ եւ Սարգիս Մաքինաճեան, որոնք մրցումներու մէջ երրորդութիւն շահած են, ու շատ սիրուած իրենց օտար ընկերակիցներէն։ Կան գիրքերու հասած են, տնտեսական գետնի վրայ, Աւետիսեան եղբարք (սափրիչներ), Պ. Ցարութիւն Ալլահեան, խոհարար (Ցանաստան) Նիր Իսթ Րըլիֆի աշակերտներէն, Պ. Պ. Մաթէոսեան, Ս. Մաքինաճեան եւ ուրիշներ։

Ազգ. վիճակահանութեան չորրորդ բախտախաղէն հինգ Հայեր 100,000 ֆրանք շահած են, բոլորն ալ բանուոր եւ կարօտ (Պ. Պ. Ճ. Պատուհասեան, Ստեփան Գրալեան, Ցովհաննէս Դանըլեան, Միհրան Սալլաղեան եւ Սրապ Ճիվէլէկեան)։

ՊՈՐԻՍ ՉԵՌՆՈՎ

oooo

Տխուր լուր մը Սիպերիոյ խորքերէն եկաւ անգամ մը եւս ցաւով ու ցասումով համակելու ռուս ընկերվարական տարագրութիւնը եւ «Միջազգային»ի շրջանները: Վիքթոր Չեռնովի միակ մանչ – զաւակը, իր ծաղիկ հասակին մէջ, ընդամէնը 23 տարեկան, նահատակուեր է Սիպերիոյ մէջ չկարողանալով աւելի երկար դիմանալ պոլշեւիկեան աքսորի զրկանքներուն ու զարհուրանքներուն:

Պոլշեւիկները իրենց անողոք հալածանքին մէջ ընդդէմ մենշեւիկ ընկերվարականներու՝ չխնայեցին անգամ Չեռնովի ընտանիքին: Չկայ մէկը Ռուսաստանի եւ Եւրոպայի մէջ, որ աւելի իրաւունք ունենայ խօսելու յանուն Յեղափոխութեան ու ընկերվարութեան, քան այդ մարդը, որ երէկուան ռուս մեծագոյն Ս.-Ռ. կուսակցութեան գլխաւոր առաջնորդն է եւ միջազգային անմրցելի պարագլուխը: Կրեմլի դռնով իշխանաւորներէն ոչ մէկը կրնայ նոյն իսկ հեռաւորապէս չափուիլ անոր հետ փիլիսոփայութեան եւ ընկերային գիտութիւններու, մասնաւորապէս սոցիալական վարչագիտութիւններու մարզերուն մէջ:

Երբ 1917ին, Փետրուարեան ազատարար Յեղափոխութենէն ամիսներ յետոյ գումարուեցաւ Պետրոգրադի մէջ Համառուսական Սահմանադիր ժողովը, որ յոյսի հզօր ճառագայթներով կ'ողողէր ցարին բոլոր հպատակ երկիրները, Չեռնով կը նախագահէր այդ գերագոյն Ատեանին եւ իր երկար ու իմաստալից ճառով, որ տեւեց մօտ 10 ժամ, ռամկավարութեան ու ազատութեան պատգամները ծանոյց Ռուսաստանի, Կովկասի բազմաչարչար ժողովուրդներուն ... Աւա՜ղ, պոլշեւիզմը տէրն էր արդէն հրապարակին — ժամանակաւոր կառավարութեան սխալներէն օգտուելով — եւ Լէնին հոդ էր, Սահմանադիր ժողովի մէջ, հեգնոտ, չարախնդաց, կ'ունկնդրէր Չեռնովի ճառին, ընդհատելով զայն ծաղրական բացագանչութիւններով եւ ի վերջոյ հրամայեց իր կարմիր զինուորներուն՝ ցրուել ժողովը:

Այնուհետեւ յաղթական պոլշեւիզմը սկսաւ իր անողոք արշաւանքը ոչ միայն բուրժուազիայի, այլ մանաւանդ բոլոր դեմոկրատ, ազատասէր տարրերուն դէմ եւ մասնաւոր կատաղութեամբ ընկերվարական պարագլուխներուն դէմ: Փախան շատերը արտասահման: Վիքթոր Չեռնով, որ տեսաբանի արտակարգ կարողութիւններուն կը միացնէր ճարպիկ ու արիասիրտ յեղափոխականի հմտութիւնը, չուզեց թողուլ հայրենի երկիրը, թաքնուեցաւ հոն երկար ատեն, հակառակ իր դէմ սկսուած որսախուզարկին, շարունակեց գործել իր թաքստոցէն, մինչեւ որ հարկադրուեցաւ ինք ալ փախչիլ արտասահման, պոլշեւիկեան ձեռքին մէջ չիյնալու համար...

Եւ այդ փախուստը կատղեցուց Ռուսաստանի «ընկերվարական» տէրերը, որոնք՝ ցարէն աւելի դաժան՝ փախստականը պատժելու համար բանտ նետեցին անոր կինն ու զաւակները:

Եւ ահա Սիբիր ղրկեցին անոր սքանչելի գաղափարական տղան, Պորիս Չեռնովը՝ որ մատաղ հասակէն որդեգրեր էր իր հայրենիքին հաւատամքը եւ կը քալէր անոր ճամբով: Ընկերվարական, — ոչ պոլշեւիկ...

Հէգ երիտասարդը չունեցաւ տոկալու հօր ֆիզիքական դիմացկունութիւնը... Ինչպէս ծաղիկ մըն էր, որ շուտ խամրեցաւ Սիբիրեան անհրապոյր երկինքին տակ, խոր կսկիծ պատճառելով իր բոլոր գաղափարակիցներուն:

Եւ, չարաչար զուգադիպութեամբ մը, այդ մահը վրայ հասաւ ճիշդ այն ժամանակ, երբ Վիքթոր Չեռնովի բազմաթիւ հիացողները ռուս ու այլ տարագրութեան եւ Միջազգային ընկերվարական շարքերուն մէջ կը պատրաստուէին տօնելու անոր ծննդեան 60ամեակը...

Հայ ընկերները կը յղեն ռուսական Յեղափոխութեան տաղանդաւոր վեթերանին եւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան երեսնամեայ բարեկամին իրենց խորունկ, անկեղծ վշտակցութիւնը:

Մ. Վ.

Էջսի փոքրիկ գաղութը ամէն նոր տարուան առթիւ ընկերային – ընտանեկան հաւաքոյթ կ'ունենայ եղեր, որ այս տարի զանց առնուած է, վէճերը սաստկացած ըլլալով: Շատերուն հետ տեսնուեցայ եւ հաստատեցի որ ամէնքն ալ անկեղծ ու սրտցաւ Հայու հոգի ունին, բայց առաջնորդող մարդն է որ կը պակսի:

Կաթոլիկ համայնքը դժբախտաբար դարձած է տեսակ մը աղանդաւոր շերտաւորում, իբրեւ մայրենի լեզու ունենալով թուրքերէնը:

Էջսի հայ գաղութին մէջ Համազգայինի, Հ.Կ. Խաչի եւ Հ.Մ.Ը.Մ.ի համար լայն ասպարէզ կայ: Կը զարմանամ որ ցարդ այդ ուղղութեամբ ոչ մէկը աշխատանք տարած է, եւ ընդհակառակն առաւելապէս օգտուած են ծայրայեղ ու աղտոտ տարրերը:

Ա. Ա. Ց.

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՊԵՏԱԿԱՆ
ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ooooo

Պետական Հրատարակչականը վերջերս լոյս ընծայեց Վ. Թոթովենցի կեանքը հին հռոմէական ճանապարհի վրայ աշխատութիւնը, զոր գեղազարդած է նկարիչ Մ. Սարեան: Մոսկուայի մէջ շուտով պիտի հրատարակուի այս գործին ռուսերէն թարգմանութիւնը:

Տպագրութեան յանձնուած է Ալազանի Վաթսուներորդ հորիզոնում վէպը, որ կը պատկերացնէ Հայաստանի գիւղի սոցիալիստական կեանքը: Այս գործին ռուսերէն թարգմանութիւնը պիտի տպուի Թիֆլիսի մէջ, Կոջոյեանի կողմէ պատկերազարդուած, եւ Մոսկուայի մէջ, Սարեանի կողմէ պատկերազարդուած: Այս գործը պիտի վերածուի նաեւ շարժանկարի:

Պետական Հրատարակչականը ձեռնարկած է նոյնպէս «աժան գրադարան» շարքի մը հրատարակութեան այս շարքին մէջ լոյս ընծայելով դասական եւ ժամանակակից գրողներու գործերը: Այս շարքէն լոյս տեսած են արդէն Շոլոխովի Հերկած խոպանը, Դէմիան Բեդնիի Բանաստեղծութիւնները, Իոհաննէս Բեխերի Գորշ Սիւները, Յ. Թումանեանի Պոէմները, Սաքօն, Սասունցի Դաւիթը, Լեգենդները, Լեգենդներ եւ բալլադները, Երգերը, Գ. Սունդուկեանի Պէպոն, Մուրացանի Նոյի ագռաւը, Նարդոսի Աննա Սարոյեանը, Շիրվանզադէի Արտիստը, Զ. Եսայեանի Կրակէ շապիկը, Շէքսփիրի Վենետիկի վաճառականը, Մակբէթը, Օթէլլօն:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԳՈՎԵԼԻ ՁԵՌՆԱՐԿ ՄԸ

— • —

ԼԱՆՍԷՑ, 14 յունուար (Յառաջ) — Փոքր ծանօթութիւն մը մեր գաղութի մասին.

Լանսէն ինկած է Ալպեան շղթայի ստորոտը, Կրընօպլէն 15 քիլ. հեռու: Լաւ բնութիւն եւ մաքուր ջուր ունի. 1923ին հոս հաստատուած քանի մը երիտասարդներ իրենց հետ քաշեցին բաւական ծանօթներ եւ բարեկամներ, այնպէս որ 1928ին հայութիւնը 500ի կը հասնէր, բայց գործազրկութեան պատճառով կամաց – կամաց նուազեցան: Ներկայիս ան 30 ընտանիք եւ ամուրի երիտասարդներ, որոնց ընդհանուր թիւն է 135 հոգի, բոլորն ալ կ'աշխատին թուղթի միակ գործարանը, գոհացուցիչ օրավարձով, 25—30 Ֆր. եւ շաբաթը վեց օր: Անգործ չունինք: Գոհ ենք եւ կ'ապրինք համերաշխ:

Երկու ամիս առաջ Կրընօպլէն եկած օրիորդի մը յարատեւ աշխատանքին շնորհիւ, այստեղ կազմուեցաւ Կարմիր Խաչի մասնաճիւղ մը 12 անդամուհիներով, նախագահութեամբ եւ գանձապահութեամբ տիկիններ Մութաֆեանի եւ Զարմանեանի:

Թէեւ օրիորդին համեստութիւնը թոյլ չի տար իր անունը յիշելու եւ մեր շնորհակալութիւնն յայտնելու, բայց պէտք է ըսել, որ իր անկեղծ բնաւորութեամբ, իր ազնիւ գործերով եղած է իսկական օրհնութիւն մը Կրընոպլի եւ շրջականներու գաղութին: Իր եւ տիկ. Զառացեանի ջանքերով չորս տարիէ ի վեր կը պահուի նաեւ Կրընոպլի մանկապարտէզը:

Եւ ուրախ ենք ըսելու, որ իրենց առաջին գործն եղաւ բանալ դպրոց – մանկապարտէզ մը 16 աշակերտ – ուհիներով:

Երէկ բախտն ունեցայ ներկայ ըլլալու դասաւանդութեան: Հոգիս լեցուեցաւ, երբ տեսայ թէ ինչպէս մեզմէ կտրուած մեր փոքրիկները սրտանց եւ ուրախութեամբ կը սորվէին իրենց մայրենի լեզուն: Մանկապարտէզի ուսուցչուհին է բոլորի կողմէ սիրուած եւ հմուտ մանկավարժուհի մը, տիկ. Երկանեան: Վարձուած է համեստ սրահ մը, տարրական պիտոյքներ յարմարցուած են եւ դպրոցի տպաւորութիւն կը թողու: Կրընոպլի Կ. Խաչը առժամապէս 15 ֆրանք յատկացուց: Մեր կողմը շատ ցուրտ է, վառելիք չունինք եւ ատոր համար ալ միայն կիրակի օրեր դաս կը տրուի: Երբ օդերը մեղմանան հինգշաբթի օրերն ալ դաս պիտի տրուի:

Ուրեմն, սիրելի հայրենակիցներ, ձեր օգտին, ձեր զաւակներու բարիքին համար բոլորդ անխտիր ձեր զաւակները ղրկեցէք, որպէսզի վաղը դուք անոնց լեզուն եւ անոնք ձեր լեզուն հասկնան: Պէտք է բոլորդ գուրգուրանքով պահէք եւ յառաջդիմելու ճամբու մէջ դնէք մեր ծաղկոցը:

Պարգեւ

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Ճշդում մը

ooooo

ՍԷՎՐԱՆ. — Մեր անդամներէն մէկը մեզի բերած էր Լիոնի մէջ հրատարակուած շաբաթաթերթ մը, որու մէջ Սէվրանէն սուտ ու փուտ թղթակցութիւն մը կար «Սէվրանցի» ստորագրութեամբ:

Սէվրանի Հայ Կրթական Միութիւնը կազմուած է 1930 հոկտ. 4ին, կը վայելէ գաղութին համակրանքը: Շինած է շէնք մը՝ որուն դուռ ու պատուհանները կը պակսին միայն, եւ «ոչ թէ չորս պատեր միայն բարձրացած»: Այդ շէնքը պիտի ծառայէ, մանուկներու եւ պատանիներու հայեցի դաստիարակութեան: Թղթակիցը կ'ըսէր որ Սէվրանի մեր Կրթական Միութեան հանդէսներուն բանուոր քաղաքապետը հրաւիրուած եւ եռագոյն դրօշ պարզուած տեսած է: Մենք մեր հանդէսներուն մինչեւ օրս ոչ եռագոյն դրօշ պարզած չենք՝ ոչ իսկ ֆրանսական, եւ բանուոր քաղաքապետը բնաւ մեր հանդէսներուն ներկայ եղած չէ: Կը պահանջենք որ այդ Սէվրանի թղթակիցը՝ (որ Սէվրանցի չէ, այլ Զիրնաստանէն եկած է եւ իր երեւակայութեան մէջ միշտ կը տեսնէ՝ բանուոր քաղաքապետ մեր հանդէսներուն եւ եռագոյն ալ պարզուած) իր իսկական անունով հրապարակ գայ եւ իր ցնդաբանութիւնները ճշդէ, ապա թէ ոչ, մենք հրապարակաւ զինքը կ'անուանենք ստախօս եւ անկարագիր:

Ինչ կը վերաբերի «Իրազեկ»ի մը մեր Կրթ. Միութեան նոյ. 18ի հանդէսի նկարագրութեան, մենք եւս կը հաստատենք թէ, այո՛, Կրթ. Միութիւնը ճերմակ ներկայացուած էր մութ ուժերու կողմէ Սէվրանի քաղաքապետութեան վարչութեան երեք անդամները, Միութեանս երկու անդամները եւ Միութեանս ոչ – անդամ ազգասէր հայրենակից մը, երեք անգամ ներկայացած են քաղաքապետին ու պատասխանը եղած է միշտ. «Դուք ճերմակ էք, Հայերդ կռիւ կ'ընէք (մինչեւ օրս հոս կռիւ տեղի ունեցած չէ մեր հանդէսներուն) չեմ ուզեր իմ շրջանիս մէջ կռիւ տեղի ունենայ, եւ պատասխանատու եմ»: Եւ կը ստիպուինք մեր հանդէսը սարքել Լիվրի Կարկանի մէջ, փոխանակ Սէվրանի:

Ի դիմաց Սէվրանի Հայ Կրթ. Միութեան Վարչութեան

Ատենապետ՝ ԹՈՐԳՈՄ ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆ. Ատենադպիր՝ ՊԵՏՐՈՍ ՊԱՍՏԷՄԵԱՆ

Կնիք

ՆԻՍԱՂ

— Ա՜հ, տիկին, բժիշկը այս դեղը տուաւ որ դդալով առնեմ, բայց դժբախտաբար չեմ կրնար:

— Կ'երեւի դդալ չունիս:

— Ոչ, տիկին, ճաշերէն վերջը պիտի առնեմ, ճաշն է որ կը պակսի:

ՄԱՄՈՒԼ

Համերաշխութիւն

— • —

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (3 յունուար).

— «Տարակոյս չունինք, որ եթէ քաղաքական ողջմտութիւնն ու ազգին գերագոյն շահն ըլլար հայ հոսանքներու առաջնորդողը եւ ոչ թէ փոխադարձ ատելութիւնն ու անվստահութիւնը, ոեւէ լուրջ հիմ կամ պատճառ արգելք պիտի չըլլար մեր գաղութներու մէջ գործող ուժերու համերաշխ գործակցութեան:

Օրինակ, երբ Խորհրդային կառավարութիւնը պաշտօնապէս կը յայտարարէ, թէ ինք ամենայն Հայոց կառավարութիւն չէ, երբ ո եւ է կապ եղած չկայ, թէ Խորհրդային կառավարութիւնը հայ ազգային շահեր եւ իտէալներ չի հետապնդեր, երբ երեխաներն իսկ գիտեն, թէ Խորհրդային կառավարութիւնը ամբողջովին կախում ունի Մոսկուայի եւ Թիֆլիսի օտար կառավարութիւններու կողմէն, ինչո՞ւ պէտք է թոյլ տրուի, որ Խորհրդային կառավարութիւնը անպաշտօն կերպով կամ անուղղակի միջոցներով միջամտէ մեր գաղութներու ներքին գործերուն, խառնշտկէ մեր ազգային կազմակերպութիւնները, պառակտէ նոյնիսկ մեր եկեղեցիները, պայքար մղէ մեր ազգային իտէալներուն եւ դատին դէմ անգամ օտար երկիրներու մէջ:

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, ինչպէս յայտնի է, վերջին տաս – տասներկու տարուան ընթացքին մեր գաղութներու մէջ ոչ մէկ նպատակ հետապնդեց աւելի յամառօրէն, բայց եթէ աշխատեցաւ առաջ բերել բոլոր հայրենասէր եւ ազգասէր ուժերու համերաշխ գործակցութիւն մը՝ մեր գաղթային թէ ազգային վէրքերը միասնաբար բուժելու գաղութներու եւ բովանդակ հայութեան գերագոյն շահին համար: Եւ այդ բրաւ, որովհետեւ այդ կը պահանջէր մեր շահը եւ որովհետեւ ո եւ է բանաւոր արգելք չկար այդպիսի գործակցութեան մը համար:

Դժբախտաբար, սակայն, Դաշնակցութեան հակառակորդ հոսանքները, մասամբ Խորհրդային գործակալներու դրդումով, մասամբ ալ Դաշնակցութեան հանդէպ իրենց ունեցած կոյր ատելութենէն մղուած, վիժեցուցին համերաշխ գործակցութեան մեր բոլոր ջանքերն ու փորձերը եւ իրենց անհաշտ ու միշտ աւելի գրգռիչ ընթացքով դէպի կատարեալ պառակտում առաջնորդեցին մեր գաղութները:

Հակառակ անոր, որ ե՛ւ խօսքով, ե՛ւ գործով աւելի քան տաս տարի անընդհատ մենք աներկբայելի կերպով ցոյց տուինք, թէ անվերապահօրէն հրաժարած ենք զէնքի կոչ մղելէ Խորհրդային կառավարութեան դէմ, մեր հակառակորդները մեզի յամառօրէն վերագրեցին դաւադրական նպատակներ, նոյնիսկ «Պրոմեթէ»ի նման թուրքերէ հովանաւորուած կազմակերպութեան մը հետ գաղտնի կապեր:

Հակառակ անոր, որ մենք ե՛ւ խօսքով ե՛ւ գործով միշտ ալ ուժ տուինք Հայաստանի շինարարական բոլոր ձեռնարկներուն ու ներգաղթին, մեր հակառակորդները մեզի յամառօրէն վերագրեցին թշնամութիւն դէպի այդ ձեռնարկներն ու ներգաղթը եւ նոյնիսկ դէպի Հայաստանը:

Մեր հակառակորդներու այս յոռի եւ անհաշտ ընթացքը բնականաբար չէր կրնար բխիլ հայրասէր կամ ազգասէր ոգիէ եւ հաշիւներէ, այլ թելադրուած է մասամբ չար, քանդիչ, աղետաբեր կամքէ, մասամբ ալ ողբալի քաղաքական տգիտութենէ:

Այսօր, երբ մեր գաղութներու կեանքը փոթորկուած է աննախընթաց չափերով եւ այս խռովայոյզ կացութիւնը կը սպառնայ օր աւուր աւելի ծանրանալ, կը խորհինք թէ, բոլոր պարկեշտ եւ գիտակից Հայերը պարտաւոր են գերագոյն ճիգեր ընել, վերջ տալու համար ներկայ քայքայիչ պայքարներուն:

Ժամանակ է որ բոլորն ալ զգան վերջապէս, թէ եթէ իրերու ներկայ գահավէժ ընթացքը չկասեցուի, անմիջապէս, մեր գաղութներու կեանքը անհամեմատ աւելի վատթար կերպարանք մը պիտի ստանայ եւ անտանելի պիտի դառնայ բոլորին համար ալ»:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԽՕՍԻԼ ՏԱՆԸ

ՇԱՎԻԼ. — Անցեալները ներկայացման մը առթիւ կը գտնուէի Մխիթարեանց թատերասրահը: Քիչ յետոյ կը տեսնեմ որ, շուրջիս պարապ աթոռներէն օգտուելով, կուգան տեղ գրաւելու խումբ մը փոքր դպրոցականներ ու վխտուելը ծայր կուտայ իրենց մէջ... ֆրանսերէն լեզուով.... Կը հարցնեմ քովի ծանօթիս թէ ո՞ր դպրոցին կը պատկանին: Բայց հարցնելուս կը զղջամ, երբ կը պատասխանէ թէ տեղւոյն Մխիթարեան հայերու վարժարանին...:

Ու մտովի կը հարցնեմ — Երբ ասոնք ալ ֆրանսերէն խօսին դուրսը եւ իրարու հետ, ալ ո՞ւր կը մնան ամբողջ օրը ֆրանսական դպրոցը գացող եւ անոնց մէջ մեծցող մեր փոքրիկները: Ծիծաղելի պիտի ըլլար ժխտել օտար լեզուներու դերը գործնական կեանքի յաջողութեան համար, մանաւանդ բնակած երկրին լեզուն: Բայց քանի որ անոնք պիտի սորվին զայն, ուզեն – չուզեն, ինչո՞ւ աւելի հոգածու չըլլանք որ մատղաշ տարիքէն իրենց մայրենի լեզուն ալ իւրացնեն ոչ միայն տեսականօրէն, այլեւ գործածելով զայն իրարու հետ:

Ի՞նչ օգուտ շաբաթը մէկ, երկու օր մեր մանուկները ազգ. դպրոց ղրկելէն, երբ անկէ դուրս ելած – չելած անոնք նորէն պիտի շարունակեն ֆրանսերէն բարբառել: Որքան ուսուցիչներուն, նոյնքան ալ ծնողներուն կ'իյնայ հսկել եւ ի հարկին պատժել, ամէն անգամ երբ մայրենի լեզուին տեղ օտար լեզու կը գործածեն իրենց միջեւ: Ծնողները թող չպարծենան թէ իրենց տղաքը «ջուրի պէս» ֆրանսերէն կը խօսին: Եթէ հոգ չտանին, անոնք վաղը իրենց ազգն ալ կը մոռնան

Ինչ որ ցանենք այն պիտի հնձենք:

ՄԷՆ – ՄԷ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

«ՅԱՌԱՋ»ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԼԵՀ ԿԻՆ ՄԸ

—•—

Ամէնուրեք խինդ ու պար, երգ ու ցնծութիւն:

Պարահանդէս մը կայ ի պատիւ յաղթողին: Ներկայ են Լեհաստանի բարձր դասու ընտանիքներ, բայց Վալեվսքա չուզեց երթալ հոն, չէր վարժուած աղմկալից կեանքի, միշտ ապրած էր հեռու մարդոց ընկերութենէն, անծանօթ մըն էր ամէնուն աչքին:

Բայց «ծաղկեփունջի» պատմութիւնը ամէնուրեք տարածուած էր: Շատեր կը հետաքրքրուէին հիմա իրմով, ու քանի մը օրուան մէջ ամէնուն շրթներուն վրայ էր անոր անունը: Այդ պարահանդէսին պէտք էր որ ներկայ ըլլայ ինք, քանի որ առաջին անձը եղած էր ներկայացող եւ բարի գալուստ մաղթող մեծ կայսեր:

Հակառակ իր կամքին, Վալեվսքա տեղի տուաւ եղած պնդումներուն առջեւ եւ ներկայ էր պարահանդէսին:

Ան շատ պարզ էր հագուած, ճերմակ մետաքսեայ հագուստ մը եւ գլխուն վրայ ունէր թարմ տերեւներէ հիւսուած թագ մը:

Որքա՜ն պարզութիւն անհամար եւ անմրցելի արդուզարդերուն քով:

Բայց ան իր պարզութեան մէջ անգամ ամենագեղեցիկն եւ հրապուրիչ կինն էր սրահին մէջ:

Նափոլէոն նշմարած էր զայն, եւ կը կոչէր զայն «Գեղուհին»:

Այլ եւս ճանչցած էր այդ յանդուգն մանկամարդուհին որ առաջինը եղած էր ամբողջ Լեհերուն մէջ, բարի գալուստ մաղթելու համար:

Եւ հրաւէր ղրկեց անոր, առաջարկելով որ պարէ իրեն հետ:

Երիտասարդ կինը չուզեց պարել:

Ինչո՞ւ այս մերժումը:

— «Տիկին եթէ չէք պարեր Նափոլէոնի հետ, ուրեմն մեր ամբողջ ընդունելութիւնը ապարդիւն պիտի մնայ, պիտի զայրանայ կայսրը, Լեհերս պէտք է ջանանք գոհ ձգել զայն ամէն գնով ի սէր մեր հայրենիքին»:

Այսպէս պաղատեցան քանի մը տարեց Լեհեր

Վալեվսքա ի սէր հայրենիքին, պարեց Նափոլէոնի հետ:

Ո՜վ հեղինակ ճակատագրի:

Յաջորդ առտու կանուխ Վալեվսքա հազիւ իր աչքերը բացած, սեղանին վրայ գտաւ նամակ մը, հետեւեալ պարունակութեամբ.

— «Ձեզ տեսայ, ձեր վրայ հիացայ, ձեր կարօտն ունիմ, կը սիրեմ ձեզ, փութով պատասխան մը ձեր կողմէ զիս պիտի հանդարտեցնէ»: — Ն.

Պատուախնդիր մանկամարդուհին հակառակ իր ծաղիկ հասակին երբեք չէր խորհած օր մը դաւաճանել իր ծերունի ամուսնին: Ան հաւատարիմ էր իր ընտանեկան յարկին:

Ի՜նչ զարհուրանք եւ ի՜նչ տառապանք: Կ'ընդվզէր իր ամբողջ էութեամբ.

Ձէ՛, երբեք չէր կրնար խաբել ամուսինը, ամուսնական մաքուր յարկին դէմ չէր կրնար դաւաճանել: Անօգուտ էր ամէն պաղատանք:

Սակայն տարածուեցաւ լուրը ամբողջ երկրին մէջ.

Կին մը կար Վալեվսքա անունով, կին մը որ կրնար հայրենիքի ազատութիւնը ապահովել: Նափոլէոն յարգալից էր այդ կնոջ հանդէպ, եւ աւելին՝ շատ լեզուներ կը փսփսային թէ կայսրը կը սիրէր զայն:

Ուրեմն Վալեվսքա միջոց մըն էր օգտագործուելիք

Լեհաստանի առժամեայ կառավարութեան անդամները սկսան հետաքրքրուիլ մանկամարդ կնոջմով:

Նափոլէոնի առաջարկը պէտք չէ մերժէ ան, ի սէր հայրենիքի ազատագրման:

Այս էր նախարարներուն որոշումը:

Եւ նախարարները սապէս գրեցին Վալեվսքայի.

— «Տիկին, փոքր պատճառներէն կը ծնին յաճախ մեծ արդիւնքներ: Կիները ամէն ժամանակ ունեցած են ազդեցութիւն աշխարհի քաղաքականութեան վրայ: Հին ժամանակներէն մինչեւ մեր օրերը պատմութիւնը այս կը հաստատէ: Կիները հզօր ազդակներ եղած են, եւ չմոռնաք գիտցէք թէ հայրենիքը իր փրկութեան համար զոհ կը պահանջէ»:

Այդ մաքուր, պարզ եւ միամիտ կինը կը դողդղար, պիտի դաւաճանէ՞ր իր ընտանեկան յարկին: Ոչ մէկը ունէր իրեն պաշտպան, որո՞ւ վստահէր իր ցաւը:

Կարծես բոլորը, ծնողք եւ բարեկամ կը դաւաճանէին իր դէմ, ամէնքը մէկ բան միայն նկատի ունէին — «Հայրենիքի փրկութիւնը»

Վալեվսքա ձեռքերը երեսին դրած կը հեկեկար տղու մը պէս

Երկրորդ նամակ մը եւս ստացած էր.

— «Եկէ՛ք, եկէ՛ք, ձեր ամբողջ փափաքները պիտի իրականանան, ձեր հայրենիքը ինծի համար որքա՜ն սիրելի պիտի ըլլայ, երբ դուք գթաք իմ սրտին»: — Ն.

Ուրեմն Լեհաստանի ճակատագիրը Նափոլէոնի ձեռքերուն մէջն էր:

Ուրիշները չէին որ կ'ըսէին այդ՝ այս անգամ, այլ նոյն ինքն կայսրը:

Որպէսզի իր հայրենիքը վերածնի, որպէսզի իր ազգը գերութեան լուծը թօթափէ, որպէսզի իր ժողովուրդը ազատ ըլլայ... հայրենիքը իր փրկութեան համար զոհ կը պահանջէ...

Օր մը, արդեօ՞ք ազատ պիտի ըլլար իր հայրենիքը:

Երա՞զ թէ իրականութիւն:

Բայց ո՞վ էր ինք, ի՞նչ դեր պիտի կրնար կատարել, ի՞նչ գիտէր ինք:

Յետոյ, պատուախնդիր էր ինք, ընտանիքը, զաւակը ի՞նչպէս պիտի լքէր:

Հինգ օր շարունակ մանկամարդ կինը մղեց ներքին կռիւ մը:

Ընտանեկան սրբազան սէրը կռուեցաւ հայրենիքի բուռն եւ նոյնքան մաքուր սիրոյ դէմ:

Եւ վեցերորդ օրը ան ուժաթափ էր: Տժգոյն էին իր վարդագոյն այտերը:

Ընկճուած էր, եւ ըսաւ իր շուրջիններուն.

— «Պատրաստ եմ ձեզի հնազանդելու ի սէր հայրենիքիս»:

×

Նափոլէոն սենեակին մէջ ման կուգար այդ օրը երբ կը խօսէր մանկամարդ կնոջ հետ, իսկ այս վերջինը կ'արտասուէր երախայի մը նման:

Կայսրը արհամարհանքով խօսած էր անոր ծերունի ամուսնոյն հանդէպ:

Ինչո՞ւ նախատուէր ծերունի ամուսինը՝ որուն անունը ինք այնքան հըպարտօրէն կը կրէր:

Նափոլէոն որ յաղթած էր աշխարհին, չը՞ պիտի կրնար միթէ յաղթելու կնոջ:

ՀԵՐՄԻՆԷ

(Վերջը յաջորդով)

ԵՐԿՈՒՔՈՒԿԷՍ ՏԱՐԻ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԹԵԱՆ դատապարտուեցաւ գերման գրագէտ Լուտվիկ Ռէն, իբրեւ հայրենադաւ, իր «Պատերազմ» գրքին եւ ուրիշ հրատարակութեանց համար: Դատավարութեան ատեն (Լայփցիկի մէջ) ամբաստանեալը խոստովանեցաւ թէ համայնավար է եւ կը հաւատայ իր խմբակին:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ իբրեւ ձախաւերար ձերբակալուած են զուիցերիական Տան մը տնօրէնը, հինգ ուրիշ օտարականներ եւ 20 Ռուսեր:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, ծանօթ ժողովատեղին մէջ:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Մշօ խումբի ժողովը այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ. Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները: Ներկայանալ անպատճառ:

ԱՆԻԷՌ - ՊՈՒԱ ԿՈԼՈՆԲԻ Վիշապ ենթակոմիտէին ընկ. ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր Ուրբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին, Պէքոնի ծանօթ հաւաքատեղին: Ստիպողական օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի:

ՊԱՆԹԷՕ - ՔԱՇԱՆԻ « Արծիւ » խումբի դասախօսական ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին: Կը խօսի՝ ընկ. Զօրմիսեան:

ՍԻՓԻՒՐ - ՍԵՐՈՒ, Հրազդան եւ Քրիստափոր միացեալ խումբերու բոլոր ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին այս երկուշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, 32 Ave. des Gobelinsի սրճարանին վերնայարկը:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Սէն Ժիւլիէնի Զաւարեան ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕՅԻ (Մարսէյլ) Վռամեան ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այս կիրակի ժամը 6ին, սովորական հաւաքատեղին: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Իշխան ենթակոմիտէն ստիպողաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները, վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Բացակաները նկատի կ'առնուին:

ՏԷՍԻՆԻ կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր, Ռոստոմ եւ Զաւարեան խումբերու բոլոր ընկերները, այս կիրակի ժամը 3ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՆՇԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՆ ՄԱԿԱՏՈՒԹ

ՅՏԱՑԱՆՔ

ԽԱՐԹՈՒՄ, Խաթ .— 6 անգլ.

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Մարսէյլի Ս. Թարգմանչաց Մայր-Եկեղեցիի Կրօն. ընկերակցութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ այս Կիրակի, պատարագէ վերջ Հոգեհանգիստ պիտի կատարուի Ամերիկայի Առաջնորդ Գերաշնորհ Տ. ՂԵՒՈՆԴ ԱՐՔ. ԴՈՒՐԵԱՆԻ յիշատակին:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ Զարդարեան Դպրոցարանը փոխադրուած է 14 Rue François - Garcin, ընկ. Քէնտիրեանի ճաշարանը:

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ընկերութեան տարեկան ընդհ. ժողովը տեղի պիտի ունենայ այս Կիրակի օր, ժամը 11ին, եկեղեցւոյ խորհրդարանը, օրակարգ ունենալով հաշուետուութիւն եւ հրաժարում ներկայ վարչութեան, ընտրութիւն նոր վարչութեան:

Կը խնդրուի Աղքատախնամի բարերարներէն ներկայ գտնուիլ այս ժողովին:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Հայ Երկսեռ Երիտասարդաց միութիւնը կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամ եւ անդամուհիները ընդհանուր ժողովի վաղը Շբ. իրիկուն ժամը ճիշդ 9ին, Հայ Ակումբին մէջ: Ժողովին ներկայ եղողները իբր անդամ նկատի պիտի առնուին: Օրակարգ՝ վարչութեան ընտրութիւն:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ Կարմիր Խաչի ժողովը, այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, դարմանատան մէջ, 253 Rue Jean Jaurès, Իսի - լէ - Մուլինօ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէսինէն Տէր եւ Տիկին Վ. Հիւսեան իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն Մարսէյլի « Իշխան » ենթակոմիտէին, ընկերներու եւ բոլոր անոնց, որոնք գրաւոր կամ անձամբ, ցաւակցութիւն յայտնեցին մեր մօրեղբօր աղջկան (Մարսէյլ) ՀՐԱՆՈՒՇ ՀԻՒՍԵԱՆի դառնագին մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ 17 տարեկան ծաղիկ հասակին մէջ

Թէյասեղան

Ի պատիւ Հայաստանի Ֆրանսայի Առաջնորդ Տ. Գ. Եպիսկ. ՊԱԼԱՔԵԱՆԻ նախաձեռնութեամբ Մարսէյլի Գաղութներու Միութեան

Այս Կիրակի իրիկուն, ժամը 9ին, Salon de Coliséeի շքեղ սրահներուն մէջ: 31 Bld. Bugommier.

Ճոխ գեղարուեստական բաժին եւ անթերի սպասարկութիւն

Բոլոր անոնք որոնք կ'ուզեն իրենց տեղերը ապահովել, տոմսերը կը ստանան հետեւեալներէն՝ ճաշարան Տամասի Տնօրէնութենէն, Սալօն Մասիսի տնօրէնութենէն, ճաշարան Հաճի Յակոբ Պասմաճեան, ճաշարան Թօքատլը, գրատուն Հայրիկեան, պարոն Սիփան (Քիթապճեան):

Վարչութիւն

Մարսէյլ 12 յունուար 1934

Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

—Մարսէյլէն Տիկին Թագուհի Շաշկինեան, կը փնտռէ իր եղբայրը՝ Գրիգոր Այվազեան եւ իր մայրը, որոնք մինչեւ 1931 Յունաստան կը գտնուէին եւ անկէ մեկնած են Հայաստան:

Ջերմապէս կը խնդրուի որ յիշեալները ճանչցողներ բարի ըլլան լուր տալու Տիկին Զարուհեանի, Rue de la Garlande, No. 22, 4em étage, Marseille:

— Կը փնտռուի Թոքատի Եաթմըշ գիւղացի Գէորգ Քարեան (28 տարեկան) որ Ֆրանսա եկած է Յունաստանի որբերուն հետ: Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Պ. Տօնիկ Փէհլիվանեանի, 8 Bld. Rodin, Issy - les - Moulineaux, (Seine):

Ծշգրիտ լուր տուողին մէկ տարեկան « Յառաջ » նուէր:

— Դատապացի Յարութիւն Ահարոնեան կը փնտռէ իր եղբայրը Ահարոն Ահարոնեան, որ Իզմիրի մէջ առանձին մնացած էր էնկիւրիցի օրիորդի մը հետ: Կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուի Ֆրանսայի մէջ: Կը խնդրուի հասցէն իմացնել: Aharonian H. chez Mr. Bouffeteau à Jubergin, Commune d'Abily, (Indre et Loire):

— Կը փնտռեմ քոյրս Սէնի Պազարցի Ակնէս Մանուէլեան եւ եղբայրս Միհրան Մանուէլեան: Կը բնակէին Նազիլլի: Ընդհ. պատերազմին աքսորուեցանք Կեսարիա, ուրկէց զինադադարին Ամերիկացիները մեզ փոխադրեցին Պէյրութ: Ես, 1923ին մեկնեցայ Ամերիկա: Իմացնել՝ **Manuel T. Manuelianի, 9 de Julio esq. Sanjuan, Tafi Viejo (F. C. C. N. A.) Argentina.**

Էնկիւրիցի Միհրան Պէտրոսեան որուն հետքը կորսուած է Իզմիրի աղէտէն յետոյ, կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուի Փարիզ:

Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան:

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (93)

"ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ,,

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Նայիլ պէյ, Թէհ. գնդի ճակատ մեկնած էր իր չէթէով, բայց իր ու Բիգա պէյի միջեւ ծնունդ էր առած վէճ մը, որովհետեւ ինք կը ցանկար այդ շրջանի հրամանատարութիւնը ստանձնել: Արդէն, այդ միջոցին, դեռ լուծուած չէր արեւմտեան Կովկասի հրամանատարութեան խնդիրը, եւ կացութիւնը շատ խառնակ էր: Դեռ նշանակուած չէր հրամանատար մը այն ուժերուն համար, որոնք հոս կը գտնուէին: Չէթէները, ոստիկան-զօրքերը, ժանտարմային վաշտերը շուարուն վիճակի մը մատնուած էին: Բիգա պէյ, տեսնելով որ իր ընկերը՝ Նայիլ պէյ, յեցած այն ուժին զոր իր հետ բերած էր Տրապիզոնէն, սկսած էր իւրացնել ճակատը, կիսապաշտօնապէս հրաժարած եւ մեկնած էր: Այս խնդիրը արմատէն լուծելու եւ ճակատի թերիները լրացնելու համար, որոշած էր Տրապիզոն մեկնիլ, ու, իր հետ առնելով պատասխանատու պաշտօնեաներէն մին, մեկնած էր Արհաւէէն: Բիգա պէյ, դեռ Տրապիզոն չհասած, Րիզէէն խորհրդակցելով Պոլսոյ հետ, թէ պատերազմական նախարարութեան եւ թէ այլ անձնաւորութեանց հետ համաձայնած էր: Իբրեւ հետեւանք այդ համաձայնութեան, ան յաջողած էր ինքզինքը նշանակել տալ ընդհ. հրամանատար այն բոլոր ուժերուն որոնք կը գտնուէին Տրապիզոնի, Լազիստանի, եւ դրացի վայրերու՝ Արդուինէն Պաթում երկարող ճակատին վրայ:

Այս գործը գլուխ հանելէ յետոյ, Տրապիզոն հասած եւ հոն զբաղած էր, նախ, ճակատի ուժերուն առողջապահական գործերով: Ճակատը մէկ հատիկ պիտանի բժիշկ չկար: Այդ միջոցին, բժշկական վարժարանի վերջին երկու կարգերէն 40 էֆէնտիներ զատուած ու ղրկուած էին Տրապիզոն, որպէսզի ծառայեն Կովկասի ճակատին վրայ: Ասոնցմէ չորս հոգի խրկուած էին Բիգա պէյի ճակատին վրայ աշխատիլ: Այս չորսէն մին Բէհիճ Կալիպ պէյն էր, որ վերջերս կրթական նախարար եղաւ եւ հրաժարեցաւ Բժշկականի այս էֆէնտիները, պատերազմի ամբողջ տեւողութեան անձնուիրաբար աշխատած, մեծ ծառայութիւններ ըրած, յաճախ թշնամիին փամփուշտի տարափին տակ, մինչեւ առաջին գծերը երթալով՝ վիրաւորները հաւաքած ու անոնց վէրքերը կապած են:

Առավ չէր բաւարարեր բժիշկի պահանջը: Բիգա պէյ, համոզելով Տրապիզոնի կուսակալ Ճէմալ Ազմի պէյը, իր ճակատը առած էր կուսակալութեան բժշկապետն ալ: Հետագրած էր նաեւ Պոլիս ու խնդրած որ արագ գործողութիւններ կատարելու համար վիրաբոյժ մը ուղարկուի: Պոլսէն առաջուած պատասխանին մէջ կ'ըսուէր թէ վիրաբոյժ նշանակուած է բժշկական հազարապետ Թէվֆիք պէյ որ Ֆրանսա ուսած էր: Այս պարագան, կ'աւելցնէր հեռագիրը, իրեն եւս հաղորդուած է: Այս ձեւով, Բիգա պէյի ճակատին առողջապահական գործերը բաւ կարելւոյն կարգի դրուած էին

Յետոյ կուգար զինուորներուն բոզհատամ, զինման եւ կերակրելու գործը: Բիգա պէյ զբաղած էր նաեւ այդ գործերով ու բաւականաչափ զէնք, ռումբ, հագուստ, ձմեռուան զէն. հայթայթած էր: Իսկ իր մեկնելէն առաջ, տարբեր պաշտօններով նշանակած էր Տրապիզոնի մեծահարուստներէն Մուսթաֆա Բուհի պէյը: Մուսթաֆա պէյ պիտի ջանար որ կանոնաւորութեամբ տեղի ունենային այն առաքումները որոնք պիտի ըլլային դէպի Բիգա պէյի ճակատը:

Իսկ այս գործերէն յետոյ, երբ Բիգա պէյ ամբողջ կազմակերպութիւնը իր ձեռքն էր առած, իր ու Նայիլ պէյի միջեւ գոյութիւն ունեցող վէճը հիմնովին լուծուած էր: Ամբողջ ճակատը այլ եւս Բիգա պէյի բացարձակ հրամանին տակ էր: Այս բոլորը կարգադրելէ վերջ, Բիգա պէյ չէր ուզած երկար ատեն Տրապիզոն մնալ, եւ, Րիզէի ճամբով, ճակատ վերադառնալու համար Տրապիզոնէն բաժնուած էր, իր հետ ունենալով պատասխանատու պաշտօնեակը:

Րիզէ հասնելով, անդրոյն Թէշքիլաթի յանձնած էր Նաճի պէյ անուն մէկուն, որ լրագրավաճառութիւն կ'ընէր: Րիզէի ու շրջակայքի բնակչութիւնը, առաջին յաջողութեան լուրն առնելով, շրջապատած էր Բիգա պէյը: Ամէն ոք, որոնց կարգին նաեւ մեծահարուստները, կ'ուզէին Թէշքիլաթի անդամ արձանագրուիլ: Բայց, որոշուած էր Թէշքիլաթի մէջ չառնել անոնք որ զինուորական տարիք ունէին: Իսկ փոքրերն ալ որ եւ է գործի չէին կրնար ծառայել: Որով Րիզեցիներէն ոչ ոք Թէշքիլաթի մէջ առնուած էր: Կարեւորութիւն իսկ տրուած չէր շատերու աղաչանքներուն: Որովհետեւ, անոնց մեծ մասը չէթէներուն մաս կազմել կ'ուզէր, աւարառութենէն օգտուելու նպատակով:

Բիգա պէյ, այդ շրջանին մէջ մեծ համբաւ տիրացած էր իր առաջին յաջողութեամբ: Որով, իրեն առաջարկուած էր Րիզէի մէջ դասախօսութիւն մը ընել, ու յետոյ հանգանակութիւն կատարել: Բիգա պէյ այդ առաջարկը ընդունած էր: Դասախօսութիւնը տեղի պիտի ունենար Րիզէի մեծ սրճարանի մը մէջ: Ժողովուրդը հոն խռնուած էր: Մինչեւ այն պահուն երբ դասախօսութիւնը պիտի սկսէր, Հաճի անունով անձ մը սրճարանէն ներս մտած էր: Այս մարդը Րիզէի մէջ կը վաճառէր «Միլլի» գործակալութեան դեկոյցները, բայց վերջերս պաշտօնանկ եղած էր: Անիկէ վրդովուած, սրճարան մտած էր այն պահուն երբ ժողովուրդը ուշադրութեամբ կ'ունկնդրէր, եւ պոռացած էր.

— Հայրենակիցներ, Ռուսերը Սեւ ծովու մէջ ընկղմեցին «Բէլլա փաշա» նաւը: Եւ ճամբորդներն ալ գերեցին:

Այս լուրէն վերջ, «Միլլի» գործակալութեան մէկ հեռագիրը կարդացած էր, որ նոյն լուրը կը հաստատէր, ու բոլորին տրամադրութիւնը ինկած էր: Դասախօսութիւնը ընդհատուած էր: Իսկ Բիգա պէյ, բարկանալով առած քալած էր, որով հանգանակութենէն ալ հրաժարեր էին:

Բիգա պէյ, Րիզէէն Արհաւէ մեկնած ատեն, հոն ձգած էր իրեն ընկերացող պատասխանատու պաշտօնեակը, որպէսզի կիսատ թողուած գործերը լրացնէ: Այս անձը օր մը, երբ կը խորհրդակցէր ոստիկան զօրքի հրամանատարին հետ, չէթէի փախստական մը բերեր էին:

(Շար.)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276 216

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԻՐԹԵՒԵՒԿԻ ՀԱՄԱՐ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Օտար երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 20 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1934

20 Janvier 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2400

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԱՒԱՏՔԻ ՊԱԿԱՍ

Ո՞ւր պիտի յանգին այսպէս,— կը հարցնէինք երէկ, Հ. Մ. Ը. Մ. ի տագնապին առթիւ։

Աւելի բաց խօսելով, անդարմանելի կազմալուծմա՞ն մը կը տանին ներսէն թէ դուրսէն, վերանորոգման եւ ծաւալման ձեռնարկիլու համար։

Խնդիրը քննենք նաեւ ուրիշ տեսակէտէ մը։

«Յառաջ»ը յամառօրէն կ'արծարծէ երիտասարդական համատարած կազմակերպութեան մը ծրագիրը։

Ցնո՞րք է խորհիլ թէ, հազար Զ. Ո. Մ. ի, 2000 Հ. Մ. Ը. Մ. ի եւ 3000 ալ ուրիշ երիտասարդական Միութեանց անդամներ պիտի կրնային առեղծել կորիզը այդ կազմակերպութեան, դաշնակցային կապերով։

Մենք հաշուեցինք նուազագոյնը։ Այսպէս կամ այնպէս, խարիսխ ունինք։

Բայց, կը բաւէ՞ այդ միխիթարութիւնը, երբ թիւերը օդին մէջ պարզած վիճակ մը կը ներկայացնէ յենարաններուն գլխաւորը, Հ. Մ. Ը. Մ.ը։

Ահա կազմակերպութիւն մը բոլորովին ազատ՝ քաղաքական-կուսակցական հաշկանդումներէ։

Անոր անդամները կրնան պատկանիլ ո՛ր եւ է հոսանքի, եւ պատճառ չկայ որ չկարենան միեւնոյն սեղանին շուրջը բոլորուիլ, երբ հարցը կը վերաբերի բուն մարզական կեանքին։

Ամէնէն կամկարը կամ կարմիրն ալ, եթէ անկեղծ է, պիտի խոստովանի թէ ուրիշ որ եւ է մարզական կազմակերպութիւն չի կրնար բռնել Հ. Մ. Ը. Մ.ին տեղը, ներկայ պայմաններուն մէջ։

Ուրեմն, բուն իսկ տարագիր երիտասարդութեան շահը կը պահանջէ սրտանց օգնել անոր, տարածել անոր թեւերը, զօրացնել զայն՛ւ բարոյապէս՛ւ նիւթապէս։

Ինչո՞վ պիտի ապացուցանենք թէ պանդխտութեան տասը տարիները բան մը սորվեցուցած են մեզի, երբ երիտասարդները իրենք Հ. Մ. Ը. Մ.ը կը համարեն տեսակ մը լքեալ գոյք։ Երբ անոր ամբողջ հոգն ու պահպանումը ձգեր են սակաւաթիւ աւանդապահներու վրայ…

Ահա, վերջապէս, կազմակերպութիւն մը ուր սերունդի խնդիր ալ չունինք։

Մարզանքը այնպիսի ասպարէզ մըն է ուր ծերացածները, յոգնածներն ու անպէտները ինքնաբերաբար կը քաշուին։

Մեր մէջ մասի վրայ կը համրուին ալեւոր մազերով մարզիկները կամ մարզասէրները։

Եւ անոնք մէկ փառասիրութիւն կրնան ունենալ,— Ապահովել աւանդին անեղծ պահպանումը, այլ մանաւանդ զարգացումը՝ նոր տարրերով։

Արդ, անոնք եւ բոլոր սրտցաւ մարդիկը իրաւունք չունի՞ն ողբալու, երբ կը տեսնեն որ պանդուխտ երիտասարդութիւնը կ'ուզէ օգտուիլ Հ. Մ. Ը. Մ. համար թափուած աշխատանքին տոկոսէն, բայց մատը մատին չի զարներ, նորոգելու, բազմապատկելու համար անոր դրամագլուխը։

Բազմաթիւ առիթներով բացատրուեցաւ թէ տնտեսական տագնապը, նիւթական դժուարութիւնները չեն կրնար արդարացնել տիրող թուլութիւնը։

Նոյն իսկ այն ժողովուրդներուն մէջ որ պետութիւն և ընդարձակ հայրենիք ունին, կամաւոր աշխատանքն ու ժողովրդական անդամավճարները կը կազմեն գործունէութեան աղբիւրը։

Այս տեսակէտէն, ո՛րքան հրահանգիչ դասեր կը պարունակէ «Սոքոլ»ներու կազմակերպութիւնը, որուն բոլոր երեսները ներկայացուցինք ընդարձակօրէն։

Եթէ Չեխերը միլիոններով կը խօսին, մենք ինչո՞ւ պիտի անճրկէինք հազարներու առջեւ, թէ իբրեւ անդամ եւ թէ իբրեւ նիւթական աղբիւր։

Երեւակայեցէք վայրկեան մը,— Երկու հազար կազմակերպուած երիտասարդ՝ Ֆրանսայի մէջ (60,000 ժողովուրդի վրայ), երեք հազար՝ Սուրիոյ մէջ (120,000), հազարական՝ Պուլկարիա, Ռումանիա եւ Յունաստան։ Նոյնքան ալ՝ Միջագետք եւ Պարսկաստան։ Նուազագոյն երկու հազար ալ հաշուելով Հիւս. եւ Հարաւ. Ամերիկաներու մէջ, արդէն կ'ունենանք աւելի քան տասը հազարնոց ուժ մը, իբրեւ անդամ Հ. Մ. Ը. Մ.ի։

Այս թիւերը ծիծաղելի են ոչ թէ իրենց մեծութեամբ, այլ չափաւորութեամբ։

Արդարեւ, ինչո՞ւ կարելի չպիտի ըլլայ իրականացնել այսպիսի ծրագիր մը, իբրեւ ամուր ազդակ մը գաղութներու ինքնապաշտպանութեան։

Այդ ո՞ր դժուարութիւնն է որ պիտի դիմանար երիտասարդական կամքին եւ կորովին առջեւ։

Նիւթակա՞նը, բարոյակա՞նը թէ քաղաքականը։

Ոչ մէկը, ոչ ալ միւսը։ Այս ամբողջ հարցին մէջ ամէնէն խոցելի պարագան հաւատքի պակասն է։

Արդ, առանց հաւատքի երիտասարդութիւն մը ինքն իր ձեռքով կնքած կ'ըլլայ իր ճակատագիրը — անձնասպանութիւն։

Բազմաթիւ երիտասարդներ իրենց ճամբան գտեր են քաղաքական, պատանեկան, լսարանական կամ ազրիլեան հոսանքներու մէջ։

Ուրիշ բազմաթիւ երիտասարդներ, ընդհանրապէս ուսումնական, կը շարունակեն տունը մնալ։ Ծառնուածքի խնդիր։

Իսկ երրորդ դաս մը, որ կը խրտչի այս բոլորէն, ինչո՞ւ իր հասակը չերկարեր դէպի բացատաները, դէպի դաշտ եւ մարզանք։

Անբաւակա՞ն կը գտնեն եղած կազմակերպութիւնը։ Թող միանան եւ աշխուժացնեն, թարմացնեն Հ. Մ. Ը. Մ.ը։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԾԱՆՐ ՄԻՋԱԴԷՊ ՄԸ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

Աջակողմեան երեսփոխան մը կ'ամբաստանէ հին եւ նոր նախարարներ

ՔԻՉ ՄՆԱՑ ՈՐ ԻՐԱՐ ԾԵԾԷԻՆ

Հինգշաբթի օր ծանր միջադէպ մը ծագեցաւ Երեսփ. Ժողովին մէջ։ Աջակողմեան երեսփոխան մը խօսք առած էր, դատական նախարարութեան երմոտացոյցի մասին խօսելու համար։ Յանկարծ դարձաւ Սթավիցքիի հարցին, եւ աղաղակեց.

— Պէտք բան թէ արդարադատութիւնը ձեռք առած է այդ գործը։ Այո, այնպէս մը ձեռք առած է որ անդամալուծուած է։ Այն օրէն ի վեր որ կառավարութիւնը խոստացաւ գործել, սկսած են խեղդել գործը։ Ցաճախ յանցաւորներ հետապնդումներէ կ'ազատին շնորհիւ բարձր պաշտպանութեանց։ Ի՞նչպէս կարելի է չզարմանալ, երբ կը տեսնենք որ տարբերութիւն կը դնեն յանցաւորէ յանցաւոր։ «Աֆուէթէօր Ռէփինէրի գործը 150 միլիոն ֆրանքի նստաւ ժողովուրդին. երեք գլխաւոր ամբաստանեալներ կային. անոնց փաստաբաններն էին Պ. Պ. Անտրէ Հէս, Փիէռ Քօ, Տայիմէլ, Պ. տը Մոնզի (բոլորն ալ նախարար)։ Վճռաբեկ ատեանը մերժեց անոնց վերաքննութեան խնդրագիրը, եւ սակայն ամբաստանեալները միշտ ազատ են։ Արդեօք անո՞ր համար որ իրենց փաստաբանները կարեւոր մարդիկ էին։ Աւելի վրդովիչ օրինակ մը,— Սակազան դրամատան խարդախութիւնները։ Այսօրուան դատական նախարարը պաշտպանեց այդ ընկերութիւնը, խորհրդարանի անդամ մը քողարկեց անոր խարդախ գործառնութիւնները։ Այդպիսի պաշտպանութիւն մը կը վայելէ Պ. Գոնոո, որ երեք անգամ Հունգարիա գնաց Սթավիցքիի հետ եւ սնդանաւորի մը ներկայացուց այդ մարդը։ Ինչո՞ւ տակաւին ազատ կը մնայ Պ. Գոնոո։ Կառավարութիւնը կը յուսայ գոհացնե՞լ հանրային կարծիքը, լրագրող մը ձախակողմէն, ուրիշ մըն ալ աջակողմէն ձերբակալելով։ Ամէն մարդ գիտէ թէ Պ. Տիւպառի, «Լա Վօլօնթէ»ի տնօրէնը որքան դրամ կը ստանայ գաղտնի վարկերէն։

— Վերջին անգամ 70.000 ֆրանք ստացած է արտաքին նախարարութենէն, ընդմիջեց Պ. Ֆրանքլէն Պույեօն։

Ամբաստանող երեսփոխանը շարունակելով, ըսաւ թէ երբ «Լա Վօլօնթէ» Սթավիցքիի ձեռքը անցաւ, կը շարունակէր նոյնպէս ստանալ գաղտնի վարկերէն։ «Միջնորդն ալ ելմտական նախարարութեան մէկ պաշտօնատարն էր, Պ. Կիյու Ռիպօ»

Աոր վրայ ելմտական նախարարը յայտարարեց թէ Պ. Կիյու ո՛ր եւ է պաշտօն ունեցած չէ իր նախարարութեան մէջ։ Ամբաստանողը պնդեց, նախարարը կրկին բողոքեց, եւ խնդիրը ճապաղելով, դէմ դիմաց վիճաբանութեան մը յանգեցաւ։

Ամբաստանող երեսփոխանը, Պ. Ֆիլիփ Անռիօ, անդադար նոր մեղադրանքներ կը տեղացնէր կառավարութեան եւ ձախակողմեան կուսակցութեանց դէմ, ըսելով թէ քուէութեան նախօրեակ կը փնտռեն, գործը խեղդելու համար։ Այս առթիւ պատմեց թէ 1926ին ձերբակալուեցաւ խարդախներու խումբ մը որուն մէջ կը գտնուէր Արլէթ Սիմոն անունով աղջիկ մը, իբրեւ գող, որ յետոյ դարձաւ Տիկին Սթավիցքի։ «Արդ, այս աղջիկը այն ատեն արտօնութիւն ստացաւ ընդունելու երկու անձնաւորութիւններ որոնք այսօր նստած են կառավարութեան աթոռներուն վրայ»։

Այս խօսքերը մեծ իրարանցում պատճառեցին։ «Անուննե՛րը, անուննե՛րը» կը պոռային ամէն կողմէ։

Պ. Անռիօ.— Այդ մարդիկը գացեր էին թերեւս իբրեւ պաշտպան փաստաբան։ Երբ կարգը գայ, ես ալ պիտի վկայեմ։ Անունները,— Պ. Պ. Անաթօլ տը Մոնզի (կրթական նախարար) եւ Պ. Փօլ Պոնքուռ (արտաքին նախարար)։ Եթէ նոյն իսկ այս մարդիկը այցելութեան գացեր էին իբրեւ փաստաբան, խնդիրը չի թեթեւնար, որովհետեւ խարեբաներու եւ գողերու այդ խումբին դրդիչն էր ոմն Սթավիցքի, ինչ որ կ'ապացուցանէ թէ այդ մարդը ծանօթ էր արդէն, եւ թէ Պ.Անտրէ Հէս բազմաթիւ յետաձգումներ ստացած է անոր համար։

Այս վերջինը բացատրեց թէ 19 յետաձգում շնորհուած է այդ գործերուն մէջ եւ թէ ինք անձամբ միայն երկու յետաձգում ստացած է, 1931 նոյեմբերին եւ 1933 հոկտեմբերին։

Պ. Անռիօ թուեց նաեւ զանազան պաշտօնական միջամտութիւններ, եւ մասնաւորապէս յիշեց թէ ներքին նախարարութեան պաշտօնատարներէն մէկը, որ պաշտպանութիւն կ'ընծայէր Սթավիցքիի, այսօր պաշտօն ստանձնած է քննելու այս գործը…

Ակնարկուած անձերէն անոնք որ ներկայ էին, բացատրութիւններ տուին անմիջապէս։ Ցետոյ խօսք առաւ փոքրապետը, որ անապարանքով վերադարձած էր Ծերակոյտէն։ Անձնական բացատրութենէ մը յետոյ, Պ. Շոթան յայտարարեց թէ ոչ կառավարութիւնը, ոչ ալ Ապահովութեան Տեսչութիւնը չեն միջամտած քննութեանց, որ պիտի շարունակուին անարգել։ «Կ'ուզեն այս գործը պատերազմի զէնք մը դարձնել կառավարութեան դէմ։ Կ'ուզեն վարկաբեկել Խորհրդարանը։ Կը յայտարարեմ.— Կառավարութիւնը ամէն բան պիտի ընէ ճշմարտութիւնը երեւան հանելու համար։ Այն օրը որ Խորհրդարանը վստահութիւն չունենայ իր վրայ, պատրաստ է ուրիշին յանձնելու իշխանութիւնը»։

⁂ Նիստը վերջացած էր եւ երեսփոխանները սրահէն դուրս կ'ելլէին, երբ երեւցաւ Պ. տը Մոնզի, կրթական նախարարը, «Ո՞ւր է, ո՞ւր է» աղաղակելով։ Նախարարը հիւանդ ըլլալով, զացեր պատմեր էին անցուդարձը, եւ անմիջապէս խորհրդարան վազած էր։ Վերջապէս բակին մէջ գտաւ Պ. Անռիօն եւ հարցուց թէ ինչ խօսած է իրեն դէմ։ Երեսփոխանը պատասխանեց թէ ինք չէ արտասանած իրեն վերագրուած խօսքերը։ Երկու հարիւր երեսփոխաններ եւ բազմաթիւ լրագրողներ խռնուած էին իրենց շուրջը։ Վէճը կը տաքնար եւ քիչ մնաց որ նախարարը խօսքէն գործի անցնէր, ծեծելով երեսփոխանը։ Բարեկամներ միջամտեցին եւ որոշուեցաւ կարգալ պաշտօնական ատենագրութիւնը։ Նախարարը անմիջապէս երկու վկաներ նշանակեց, նոյնպէս երեսփոխան։ Անոնք երէկ առաւօտ ժողով գումարեցին, ատենագրութիւնները կարդալու եւ որոշ եզրակացութեան մը յանգելու համար։ Եթէ հաշտութիւն չգոյանայ, Պ. տը Մոնզի մենամարտի պիտի հրաւիրէ իր հակառակորդը։

⁂ Ձախակողմեան թերթերը խօսելով այս միջադէպին վրայ, կ'ըսեն թէ Պ. Անռիօ յետադիմական երեսփոխան մըն է, որ օգտուած է ասպիկանութեան վերատեսուչին հայթայթած տեղեկութիւններէն…

ՓՐՈՖ. ԼԵՒՈՆ ՃԳՆԱՒՈՐԵԱՆԻ ՄԱՀԸ

Հայաստանի թերթերը կը գրեն թէ յունուար 3ին Երեւանի մէջ մեռած է փրոֆ. Լեւոն Ճգնաւորեան։ Փրոֆէսէօրը կը դասախօսէր Երեւանի բժշկական վարժարանին մէջ։ Իր տուած դասերն էին ախտաբանական կազմախօսութիւն եւ քնախօսութիւն։

ՃԱՐՏԱՐԱԳԷՏ ԹՈՐԱՄԱՆԵԱՆ

Հայաստանի կառավարութիւնը, գնահատելով ճարտարապետ Թորամանեանի 30ամեայ գործունէութիւնը Հայաստանի ճարտարապետութեան ուսումնասիրութեան ասպարէզին մէջ, անոր տուաւ «գիտութեան վաստակաւոր գործիչի» տիտղոս եւ յատկացուց կենսաթոշակ։

Նոր ձերբակալութիւններ եւ խուզարկութիւններ

Առջի օր ձերբակալուեցան Պ. Պ. Վուա եւ Փիկալիօ, որոնք Սթավիցքիի մտերիմներն են եւ անձամբ վարձած էին թաքստոցը։ Պ. Վուա ձերբակալուեցաւ երբ դուրս կ'ելլէր հարցաքննիչ դատաւորին սենեակէն, իսկ ընկերը՝ իրիկուընը տունն գացած ատեն։ Այս առթիւ հարցաքննուեցաւ Լիւսէթ Ալմէրաս, Վուայի սիրուհին, որ յայտարարեց թէ չէր ճանչնար Սթավիցքին։ Երկու ժամ անընդհատ հարցաքննուեցաւ նաեւ Պ. Փօլ Լէվի, «Օզ' Էքութ» գաւիշտաթերթին տնօրէնը, որ գործառնութիւններ ունեցած է Սթավիցքիի հետ։

Հարցաքննիչ դատաւորին հրամանով, խուզարկութիւն մը կատարուեցաւ «Լա Լիպէրթէ»ի նախկին տնօրէն Պ. Էմառի եւ Փարիզի երեսփոխան Պ. Գոնոոի բնակարաններուն մէջ։ Բազմաթիւ թուղթեր բռնուեցան։

Քննութիւն բացուած է հասկնալու համար թէ Սթավիցքի ե՛րբ եւ ո՛ւր գնած է իր ատրճանակը։

Պայոնի մէջ, ընդհանուր դատախազը բանալ տուաւ Սթավիցքիի պայուսակները, որոնք փոխադրուած են Շամոնիէն։ Մանրակրկիտ քննութիւն կը կատարուի բոլոր գոյքերու մասին։

Յարձակում սիպերիական երկաթուղիին վրայ

Խարպինէն (Մանչուրիա) կը հեռագրեն թէ յունուար 17ին ինը ճամբորդներ մեռան եւ 30 հոգի վիրաւորուեցան, միջազգային կառախումբը գիծէն դուրս ելած ըլլալով Խարպինի եւ Մանչուլիի միջեւ։ Կառախումբը ժայռէ մը վար գլորեցաւ եւ կրակ առաւ։ Եօթը շքեղ վակոններ ոչնչացան։ Նախապէս կը կարծուէր թէ արկածը հետեւանք է աւազակներու կողմէ սարքուած դաւադրութեան մը, բայց յետոյ ճշդուեցաւ որ սխալ է այդ կարծիքը։ Վիրաւորներուն մէջ կը գտնուի «Փառի Միտի»ի թղթակիցը, որ կորսնցուցած է աջ աչքը։ Գերմանացի մը կորսնցուցած է աջ թեւը, ծանրապէս վիրաւորուած են վեց ճափոնցի եւ եօթը չինացի ճամբորդներ։

Ուրիշ արկած մը սարքուած էր աւազակներու կողմէ, արեւելեան Չինաստանի գծին վրայ, բայց կարելի եղաւ խուսափիլ։

Արկածէն ազատուած ճամբորդները յարձակման ենթարկուեցան աւազակներու կողմէ, Յիցիքարի մօտ

Ազգային վիճակահանութիւնը

Ազգային վիճակահանութեան գրասենեակէն կը հաղորդեն թէ միայն մէկ գաղթավայրէ պատասխան հասած չէ տակաւին, ելդ. շերտի տոմսերու տեղաւորման մասին։ Հաւանական է որ հինգերորդ վիճակահանութիւնը կատարուի յունուար 30ին։

Տեսակցութիւն մը Ստալինի հետ

«Նիւ Եորք Թայմզ» կը հրատարակէ Մոսկուայի թղթակցին տեսակցութիւնը Պ. Ստալինի հետ, օրուան հարցերու մասին։ Խ. Միութեան ղեկավարը ըսած է.

—«Մենք կ'ուզէինք լաւ յարաբերութիւններ ունենալ Ճափոնի հետ, բայց միայն մեր կամքէն կախուած չէ այդ։ Եթէ իմաստութեան քաղաքականութիւնը յաղթէ Ճափոնի մէջ, կրնայինք բարեկամաբար ապրիլ։ Բայց կը վախնանք որ ռազմասէր տարրերը մէկդի նետեն այդ քաղաքականութիւնը։ Ահա բուն վտանգը եւ ատոր համար է որ ստիպուած ենք պատրաստուիլ, դիմագրաւելու համար։ Ոչ եւ է ժողովուրդ չի կրնար յարգել իր կառավարութիւնը եթէ ան, տեսնելով յարձակման մը վտանգը, չի պատրաստուիր հոն մղելու զայն։ Բանաւոր չի թուիր որ Ճափոն յարձակի Խ. Միութեան վրայ։ Իր տնտեսական վիճակը լաւ չէ եւ ունի տկար կէտեր, ինչպէս Քորէան եւ Մանչուրիան։ Աւելի զատ, չի կրնար յոյս դնել ուրիշ պետութեանց աջակցութեան վրայ։ Բայց զինուորական քաջ մասնագէտները միշտ լաւ տնտեսագէտներ չեն եւ չեն հասկնար տարբերութիւնը զինեալ ուժին եւ տնտեսական ազդակներու զօրութեան։

Թղթակիցը հարցուցած ըլլալով թէ Խ. Միութիւնը կը շարունակէ՞ «անհրկոն հակառակորդ» մնալ Ազգերու Դաշնակցութեան, Ստալին պատասխանած է.

— Ո՛չ միշտ եւ ամէն պարագայի մէջ։ Հակառակ Գերմանիոյ եւ Ճափոնի հրաժարման, կամ աւելի ճիշդ ատոր համար իսկ, Ազգերու Դաշնակցութիւնը կրնայ դառնալ արգելիչ ազդակ մը պատերազմի։ Եթէ այդպէս է, եթէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը կրնայ դիւրացնել խաղաղութեան գործը եւ խափանել պատերազմը, մենք հակառակ չենք Ազգերու Դաշնակցութեան։ Այն ատեն, անհաւանական չէ որ մենք ուժ տանք Ազգերու Դաշնակցութեան, հակառակ իր ահագին թերութիւններուն։

Գալով ներքին քաղաքականութեան, Ստալին ըսած է թէ Խ. Միութեան համար լուծուած են երկրին ճարտարարուեստացման եւ գիւղերու համայնացման խնդիրները։ Այժմ անհրաժեշտ է ուժ տալ քաղաքներու եւ գիւղերու առեւտրական փոխանակութեանց եւ բարելաւել փոխադրութեանց միջոցները։

Զինաթափութեան քննուկը

Այս միջոցին ժընեւ կը գտնուին Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի արտաքին նախարարները եւ ուրիշ պետական անձեր։ Բոլորին գլխաւոր հոգն է ելք մը գտնել զինաթափութեան խորհրդաժողովին գումարման համար։ Պ. Հէնտըրսըն ասդին անդին կը վազէ, համաձայնութիւն մը գոյացնելու համար գոնէ… Թուականի մասին։ Ընդհանուր կարծիքը այն է թէ՝ դիւանին գումարումէն յետոյ, հաւանական չէ որ ընդհ. յանձնաժողովը կարենայ գումարուիլ Զատիկէն առաջ։

⁂ Գերմանիա պատրաստած է իր պատասխանը՝ ֆրանսական վերջին յուշագրին։

ԿԸՍ ԽԱԶԻՎ, Ցամաքագրութիւններ պիտի հաններ Գերմանիոյ մէջ, ի պատիւ՝ նոր իշխանութեան։

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆՈՒԱՃՈՒՄՆԵՐԸ ՎԵՐՋԻՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ

ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ.— ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

Թուրքիա տասը տարիէ ի վեր անընդհատ երկաթուղի կը շինէ:

Այս գործունէութիւնը մաս կը կազմէ վերականգնումի ընդհ. ծրագրին որուն մէջ առաջին տեղը տրուած է երկիրը խճուղիներով եւ երկաթ ցանցերով օժտելու քաղաքականութեան: Իր ամէնէն նեղ օրերուն իսկ, Թուրքիա դրամ ճարեց եւ անայլայլ շարունակեց երկաթուղիներու շինութիւնը: Աւելին: Աշխատեցաւ ազգ. դրամագլուխով կատարել այսքան կարեւոր ձեռնարկ մը, երբ երկիրը աղքատութեան եւ թշուառութեան մէջ կը տապլտկէր: Շատ քիչ անգամ միայն յօժարեցաւ օտար դրամատիրական խմբակի մը յանձնել երկաթուղիի շերտեր:

Թուրքիոյ տնտեսական եւ ելմտական կացութիւնը թոյլատրե՞ւ էր այս մեծածախս շինութեանց: Ոչ: Բայց օրուան վարիչները լաւ ըմբռնած էին պարագայ մը,— ճամբան երկրի մը քաղաքակրթական մակարդակին ատրճանաչափն է: Հայրենիքին պաշտպանութեան եւ տնտեսական վերականգնումին համար, փոխադրական միջոցներու արդիականացումը անհրաժեշտութիւն էր:

Հոս միջանկեալ պէտք է ըսել որ, Թուրքիոյ երկաթուղիներու քաղաքականութեան մեծագոյն ոգեւորիչը եղած է այժմու վարչապետ Ըսմէթ փաշան: Թուրքերը այս մարզուն կամքին, կորովին եւ ձեռներէցութեան կը պարտին ռազմական եւ տնտեսական կրկնակ նշանակութիւն ունեցող այս ձեռնարկը:

Մ. Քէմալ այսպէս կը բնորոշէ այս քաղաքականութիւնը.—

«Պարտաւորուած ենք երկիրը օժտել երկաթուղիներով եւ ինքնաշարժերու յատուկ խճուղիներով: Որովհետեւ արհեստի եւ ընդհանրապէս աշխարհի այժմու փոխադրական միջոցներու հետ, էշերով, երկանիւ նահապետական սայլերով եւ նախնական ճամբաներով մրցումի ելլելու հնարաւորութիւն չենք տեսներ:

«Երկրին ընդհ. կարօտութեանց գլուխը կը գտնուին երկաթուղիները ու խճուղիները: Առանց երեւակայութենէ տարուելու, եւ ապաւինելով մի միայն մեր հասոյթի աղբիւրներուն եւ զաւակներուն բազուկին, անհրաժեշտ է շարունակել այս աշխատանքը: Երկրին փափաքը այս է եւ որուն տեղեակ եմ մտքէն:

«Մեր ազգին քաղաքակրթական յառաջդիմութեան համար, կեանքի նիւթական եւ բարոյական բոլոր մարզերուն մէջ ձեռք առնուելիք միջոցներ, երկաթուղիներու եւ խճուղիներու շնորհիւ միայն կրնան արդիւնաւոր դառնալ»:

Երկաթուղիներու քաղաքականութիւնը օրինականացաւ 3 մարտ 1924-ին, եւ նոյն տարուան ելմտացոյցէն 13 միլիոն ոսկի յատկացուեցաւ էնկիւրի – Սվազ գիծին, եւ Սամսոնէն այս գիծին կապուելիք երկաթուղիի մը շինութեան համար: Աշխատանքները անմիջապէս սկսան դէպի Սըվազ:

Սամսոնի մէջ, Թուրք ազգ. ընկերութիւն մըն ալ դէպի Չարշամպա երկարելիք գիծին մենաշնորհը ստացաւ, որուն բրիչի առաջին հարուածը տուաւ Մ. Քէմալ, Թուրք ժողովուրդին ուշադրութիւնը հրաւիրելու համար այս ձեռնարկին ազգային արժէքին եւ կարեւորութեան վրայ:

Քսան հոկտեմբեր 1925ին արդէն էնկիւրիէն սկսեալ 201 քիլոմեթր երկաթ գիծ զետեղուած, Եէրքէօյի կայարանը բացուած եւ միւս կողմէ ձեռնարկուած էր Քէօթահիա Պալըքէսիր գիծին շինութեան:

Սամսոն – Սվազ եւ էնկիւրի – Սըվազ գիծերէն դատ, ուրիշ երկաթուղիներու շինութեան անհրաժեշտութիւնը եւս կը զգացուէր: Պետական ելմտացոյցը թոյլատրեւ չէր սակայն նոր յաւելումներու: «Քափիթիւլասիոն»ներու կապանքէն հազիւ ազատած, իրենց քաղաքական անկախութիւնը կարենալ պահելու համար թէեւ վճռած էին օտար տնտեսական գերիշխանութեան անգամ մը եւս չենթարկուիլ, սակայն կառավարութիւնը սկսաւ լրջօրէն մտածել մասնաւոր ձեռնարկներու եւ օտար դրամագլուխներու հետ համաձայնութեան գալու կարելիութեանց մասին:

1927 փետրուարին, Ֆէվզի փաշա – Տիգրանակերտ եւ էնկիւրի – Սվազ գիծին վրայ Ըրմաքէն մինչեւ հանքածուխի աւազանը երկարող գիծերու շինութիւնը յանձնուեցաւ շուէտական խմբակի մը: Նախապէս սկսուած Քէօթահիա – Պալըքէսիր եւ Ուլուգըշլա – Պօղազքէօփրիւ գիծերն ալ փոխանցուեցան Նայդիւս Պէլկեր ընկերութեան: Այս վերջին գծին շինութեան ձեռնարկուեցաւ 1928ին:

Հինգ մայիս 1927ին Ըսմէթ փաշա բացումը կատարեց էնկիւրի – Կեսարիա գիծին:

Նոյն տարուան նոյեմբերին Սամսոնի գիծին վրայ շոգեկառքը հասաւ մինչեւ Ամասիա:

Երկու Յունիս 1928ին բացումը կատարուեցաւ Սամսոն – Զիլէ գիծին եւ նոյն տարուան սեպտեմբերին ալ Քէօթահիա – Պալըքէսիր գիծին վրայ Թավշանլը մեծ կայարանին:

1926ին Թիւրհալ – Սվազ եւ Կեսարիա – Սվազ գիծերուն մասնավճարներով շինութիւնը յանձնուեցաւ Գերմանական S. I. T. ընկերութեան եւ խմբակը անմիջապէս ձեռնարկեց շինութեան: Բայց, ի վերջոյ չկարենալով կատարել իր յանձնառութիւնները, պայմանագիրը չեղեալ նկատուեցաւ եւ 1928ին կառավարութիւնը ինք ստանձնեց այս գիծերուն շինութիւնը:

1929ին 445 քիլոմէթր երկաթ գիծ զետեղուած էր: 1930ին Սվազ միացած էր էնկիւրիի:

Նոյն տարին Ֆէվզի փաշա երկաթուղին հասաւ Մալաթիա:

Քսան մարտ 1931ին լրացաւ Քէօթահիա – Պալըքէսիր գիծը: 1931 փետրուարին Ուլուգըշլա գիծը հասաւ մինչեւ Նիյտէ: Մէկ նոյեմբեր 1931ին Ֆէվզի փաշա – Տիգրանակերտ գիծը մինչեւ Եփրատ: Ըրմաքէն եւ Ֆիլիօսէն յառաջացող հանքածուխի գիծերն ալ իրարու միացան:

×

Օսմ. կայսրութեան շրջանին երկաթուղին կարեւորութիւն ստացաւ «Թանզիմաթ»ով: Ղրիմի պատերազմի ընթացքին, երկաթուղիին դերը տեսնողները անոր կարեւորութիւնը ըմբռնեցին: Բայց իրենք երկաթուղի շինելու կարողութիւնը չունէին: Ոչ դրամ եւ ոչ ալ արհեստագիտական ընդունակութիւն ունէին:

Օտար պետութիւնները իրենց ազգային քաղաքականութենէն մղուած մենաշնորհներ ձեռք ձգեցին: Ամէնէն առաջ Անգլիացիները, Միջերկրականէն դէպի Հնդկաստան ճամբայ բանալու առաջադրութեամբ, 1836 թըուականին Իզմիրէն դէպի Այտըն գիծի մը մենաշնորհը ուզեցին, բայց 1856-ին, այսինքն քսան տարի յետոյ միայն կրցան ձեռք ձգել զայն:

Դէպի Հնդկաստան երկարելիք այս գիծը սակայն չյառաջացաւ: Յիսունվեց տարուան ընթացքին հազիւ 471 քիլոմեթր միայն կրցաւ խորանալ եւ աջ ու ձախ ճիւղեր արձակեց: Աւելի շատ աշխատեցաւ Իզմիրի եւ Այտընի նման տնտեսական արժէք ներկայացնող քաղաքներուն ներսերը թափանցել:

Անգլիացիներէն յետոյ ուրիշ օտար պետութիւններ եւս, իրենց քաղաքական եւ տնտեսական շահերէն թելադրուած, մենաշնորհներ ստանալու ետեւէ ինկան եւ ի վնաս ազգին, այդ օրուան արքունի մեծամեծները իրենց ափերուն մէջ առին:

1862ին, Ֆրանսացիները ստացան Իզմիր – Գասապա գիծին մենաշնորհը եւ զայն զանազան ուղղութեամբ երկարեցին մինչեւ Աֆիոն եւ Պանտրմա:

Գերմանացիներն ալ, 1871ին Թուրք կառավարութեան կողմէ շինութեան սկսուած եւ մինչեւ 1880 թուականը գործածուած Հայտարփաշա – Իզմիթ, եւ ի վերջոյ մինչեւ էնկիւրի եւ Գոնիա երկարող մասերուն մենաշնորհը ստացան: Աւելի ուշ յաջողեցան ձեռք ձըգել նաեւ Գոնիայէն մինչեւ Մուսուլ երկարող Պաղտատի գիծին մենաշնորհը, Հնդկաստանի հանդէպ սնուցած իրենց քաղաքականութեան յաջողութեան համար:

Ի՞նչ խօսք որ, շատ ծանր պայմաններով շինուած այս գիծերը, երկրին պաշտպանութենէն աւելի, դրամագլուխ տրամադրող պետութեանց քաղաքականութեան կը ծառայէին:

Օսմ. կայսրութենէն ժառանգ մնացած այս գիծերէն 4.083 քիլոմէթր անցած է Նոր Թուրքիոյ ձեռքը.

Ուրեմն, կայսրութիւնը 57 տարուան ընթացքին, միջին հաշուով տարեկան 61 քմ. երկաթուղի կրցած է շինել տալ:

Քէմալականութիւնը, տասը տարուան ընթացքին, Թրքական դրամագլուխով եւ Թուրք երկրին պաշտպանութեան եւ վերելքին համար 2.011 քմ. երկաթ գիծ զետեղած եւ 1993 քիլոմէթրին բացումը կատարած է:

Ուրեմն միջին հաշուով տարին 200 քիլոմէթր

×

Քիչ մըն ալ թուանշան եթէ կ'ուզէք:

Տասը տարուան ընթացքին 20 միլիոն խ. մէթր ժայռ, 20 միլիոն խ. մէթր հող փորուած եւ յարդարուած է:

Ասոնք պայթեցնելու համար 2.320 թոն ուժանակ, 23 միլիոն մէթր պարոյգ եւ 17 միլիոն շողիկ (capsule) գործածուած է:

Կամուրջներու շինութեան համար 3.200.000 պարկ կրաշիւս եւ 4.354.000 քիլօ երկաթ:

28.841 մէթր երկայնութեամբ 161 փապուղիներու բացման համար մէկ միլիոն խ. մէթր քար եւ հող պեղուած եւ ներքնամասերուն ամրացման համար ալ 260 հազար խ. մէթր քարուկիր պատեր հիւսուած են: Ասոնց վրայ թափուած է 3 միլիոն մէթր աւազ:

«Թրավէրս»ներուն 1654 քիլոմէթրոն երկաթ, մնացեալը փայտ է:

Հանրապետութեան շինել տուած հօթը մեծ գիծերուն ընդհ. ածխահանքերն ու պղնձահանքերը երկարողները բացառութիւն սեպելով, մնացածները ամբողջովին լրացած եւ 2011 ք. մ. երկաթ գիծ զետեղուած է: 39 ք. մ. թէեւ շինուած, բայց գիծերը չեն զետեղուած: 138 քիլոմէթրի վրայ աշխատանքները կը շարունակուին: Դեռ անդին կը մնայ ձեռք չդպած 113 քիլոմէթր:

Սամսոն – Երզրում գիծին համար ծախսուած է 29 միլիոն 200 հազար ոսկի: էնկիւրի – Կեսարիա գիծին համար 24 միլիոն 700 հազար, Կեսարիա – Սվազ գիծին համար 16 միլիոն 500 հազար, Քէօթահիա – Պալըքէսիր գիծին համար 32 միլիոն 600 հազար, Ուլուգըշլա Պօղազքէօփրիւ գիծին համար 7 միլիոն ոսկի, ածխահանքի եւ պղնձահանքի գիծերուն համար ալ 81 միլիոն ոսկի ծախսուած է.

Այս գիծերուն համար կառավարութիւնը գերման «քոնսօրսիոմ»էն գնած է 14 միլիոն ոսկիի նիւթ: էնկիւրիի կայարանին ընդարձակման եւ Կեսարիոյ մէջ շինել տրուած շէնքերուն համար «Ֆօքս» ընկերութեան վճարած է 3 միլիոն հազար ոսկի: Սըվազի կայարանին համար ալ ծախսուած է 750 հազար ոսկի:

Շինուած գիծերուն ուսումնասիրութեան, նորոգութեան եւ ամրացման համար ալ 37 միլիոն 45 հազար ոսկի:

Համագումարը կը հասնի 246 միլիոն ոսկիի

Յաջորդով հանգամանօրէն կը ներկայացնենք էնկիւրի – Սվազ, Սամսոն – Սվազ, Քէօթահիա – Պալըքէսիր, Ուլուգըշլա – Կեսարիա, ածխահանքի եւ պղնձահանքի գիծերը, միշտ հետեւողութեամբ թրքական աղբիւրներու:

ՀՐԱՆՏ ՎԻՇԱՊԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԵԼՃԻՔԱՅԷՆ

ՖԱՇԱԿԱՆ ՄԻԹԻՆԿ ՄԸ.- ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՎԻՐԱՒՈՐՆԵՐ

Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ օրինակին հետեւելով, Պելճիոյ մէջ ալ սկսած է ծագում առնել ֆաշական կազմակերպութիւն մը, որ տակաւին սաղմնային վիճակի մը մէջ կը գտնուի եւ ծանօթ է «Ազգային Լեգէոնականներու Խմբակցութիւն» անունով:

Սոյն կազմակերպութիւնը անցեալ շաբաթ օր հրապարակային միթինկ մը կազմակերպեց Պրիւսէլի Grande Harmonie սրահին մէջ: Լիէժի, Վերվիէի, Կանի եւ Անվերսի Ազգ. Լեգէոնական հատուածներու մաս կազմող անդամներ համազգեստ հագած (սեւ սաղաւարտ, մութ – կապոյտ շապիկ, կաշիէ գօտի եւ սռնակօշիկներ), ի ձեռին ունենալով հաստ ու կարճ գաւազաններ եւ նստած խոշոր ինքնաշարժ կառքերու մէջ, եկան Պրիւսէլ, նախապէս որոշուած ժամադրավայրը, ներկայ ըլլալու համար միթինկին:

Առ ի նախազգուշութիւն, ոստիկանութիւնը խիստ միջոցներ ձեռք առած էր, ընկերվարական երիտասարդ պահակներու կողմէ ըլլալիք հակացոյցի մը դէմ: Ժամը 7ին առտնները, ցուցարարներու եւ հետաքրքիրներու խուռներամ բազմութիւն մը հաւաքուած էր սրահին մօտակայ վայրերուն մէջ, ուր անսովոր եռուզեռ մը կը տիրէր: Ոստիկանութիւնը փորձեց ցրուել ամբոխը, սակայն ժողովուրդին կողմէ ընդդիմութեան բախեցաւ եւ ենթակայ եղաւ անարգական ցոյցերու: Հակառակ ձեռք առնուած զգուշութիւններուն, այն պահուն երբ Լիէժէն եկող ինքնաշարժ հինգ կառքերը կանգ առին մեծ հրապարակին վրայ, յանկարծ բազմաթիւ փողոցներէն խումբ մը ցուցարարներ շրջապատեցին կառքերը, եւ սպառնական դիրք մը բռնեցին երիտասարդ ատրճանակիրներուն դէմ.— «Անկցի՛ն ֆաշականները» պոռալով:

Առանց ժամանակ ձգելու ոստիկանական միջամտութեան, քարերու, կղմինտրներու, խոշոր գամերու եւ. թափական տեղատարափ մը նետուեցան կառքերուն մէջ գտնուող լեգէոնականներուն վրայ, վիրաւորելով մէկ քանիներ:

Մինչ այս մինչ այն, ոստիկանական նոր ուժեր վրայ հասնելով, մեծ հրապարակը ամբողջովին պարպուեցաւ, եւ ցուցարարները տախտուեցան քաշուիլ յարակից փողոցներուն մէջ, որոնք ոստիկանական զօրաւոր շղթայի մը տակ առնուեցան: Միւս կողմէ, ոստիկանները խուզարկելով կառքերը, անոնց մէջէն երեւան հանեցին բազմաթիւ քարեր ու շիշեր, զորս լեգէոնականները միասին բերած էին ինքնապաշտպանութեան համար:

Ցուցարարներուն թիւը հետզհետէ կ'աճէր, այնպէս որ կանխելու համար լուրջ խռովութիւն մը, ոստիկանութիւնը ստիպուեցաւ օգնութեան կանչել քաղաքապահ ձիաւոր ոստիկանները, որոնք անմիջապէս ինքնաշարժ փոխադրակառքերով հասան դէպքին վայրը:

Նոյն միջոցին, Անափակ պողոտային վրայ լեգէոնականներու ուրիշ կառք մը յարձակում կրեց ցուցարարներու խմբակի մը կողմէ: Հոն ալ ոստիկանութիւնը օգնութեան փութալով, հազիւ կրցաւ փրկել յարձակումի ենթակաները, որոնց կեանքը ամենալուրջ վտանգի մը տակ էր. Շատեր աւելի կամ նուազ ծանր վէրքեր ստացած ըլլալով, շրջուն կառքերով հիւանդանոց փոխադրուեցան: Իսկ մնացեալները, հարիւրաւոր ոստիկաններու պաշտպանութեան տակ, առաջնորդուեցան մեծ հրապարակ եւ անկէ ծանօթ հաւաքատեղին: Միթինքերը աւելի չհրահրելու համար, ոստիկանութիւնը հրամայած էր լեգէոնականներու՝ իրենց սաղաւարտն ու գաւազանը ծածկել համազգեստներու տակ, եւ կատարել անփառունակ առաջանցք մը:

Նոյն պահուն, ցուցարարները ամէն կողմէրէ փորձեցին կտրել ոստիկանական շղթան, որմէ մեծ իրարանցում ու խուճապ մը առաջ եկաւ: Այս անգամ ալ ցուցարարները սկսան կղմինտրներու եւ քարերու կտորներ տեղացնել թէ ոստիկաններուն եւ թէ լեգէոնականներուն վրայ:

Ի վերջոյ ոստիկանութիւնը յաջողեցաւ ետ մղել ցուցարարները: Այդ առթիւ եղան բազմաթիւ ձերբակալութիւններ, եւ շատ մը վիրաւորներ փոխադրուեցան հիւանդանոց:

Սրահին մուտքը թոյլատրուեցաւ միայն լեգէոնական անդամներուն: Հոն ճառախօսները ամենախիստ բառերով քննադատեցին օրուան կառավարութիւնն ու երեսփոխանները, եւ իրենց ընկերներուն հրաւէր կարդացին խօսքէն անմիջապէս գործի անցնիլ, մաքրելու համար տիրող ապականիչ մթնոլորտը եւ կազմել ազգային միութիւնը

Միթինկին ամբողջ տեւողութեան

ԴԷՊԻ... ՔՈՆԿՕ

oooo

Տարագնաց կռունկներու նման քաղցր է բնութեան անհունութեան մէջ նետուիլ՝ կեանքի յաւիտենականօրէն անփերթանելի արշաւին հոսանքին հետ, իր հոլովոյթովը, թեւեր պարզել եթերի պայծառութեան մէջ ու չունե՛լ, չունե՛լ գիշեր ու ցերեկ.

Մենաստանի մը, մանաւանդ Այնտրոս լերան բնակիչներուն նման ենք շոգենաւի բնակիչներս: Այն տարբերութեամբ միայն, որ անընդհատ շարժման մէջ է մեր բնակարանը:

Ես միշտ սիրեր եմ բնութեան մըտերմութիւնը, բարձրաբերձ լեռներու կատարները՝ իրենց սպիտակ ցրուն խորատուրատ եղեւնիներով, սեւ ժայռերով ու ստորոտին՝ ահարկու խորխորատներով: Ամէն անգամ ալ խորհեր ու հիացեր, պաշտեր եմ բնութեան սանձարձակ սքանչելիութեան վրայ, ու դղուեր երազներ ու տենչեր, մի առ մի, կայծկլտեր են իմ մէջ, ծաղկեր՝ իրարու ետեւէ, արեւին առաջին ճառագայթներուն հետ հետզհետէ բացուող նորաբողբոջ վարդի կոկոններուն նման: Ու ամէն անգամ ալ, անոր բնութեան անհունութիւնը գրկելու, դէթ անոր մէկ հիւլէին տիրանալու (շա՜տ անգամներ փորձեցի՝ թեւերս տարածելով, ուզեցի մանուկ մը խելք իրմէ ու միշտ ալ ձեռքերս լոկ օդի հանդիպեցան ու պարապ՝ կրծքիս եա փակեցան), իր անհասկնալիութեան աղէտ ջախջախուեր եմ ես իմ վրայ, կուրծքս ուեր անխիղճական տենչի մը կարօտէն, ու յետոյ, յաճախ, զացեր քարի մը վրայ նստեր, հեռուն, ու լացեր:

— Կեանքը ունայն է: Ու մեր կեանքը միջոցին անհունութեան մէջ հիւլէ մը անգամ չէ: Անկէ անդին ամէն ինչ ոչնչութիւն է: Կ'ուզէ՞ք երջանիկ ըլլալ, վայելեցէք հոս: Երազ է գաղափարական կեանքը: Անկարողները, երազողները հնարեցին զայն, իմաստասէր ու բանաստեղծ կոչուած արտասուր էակներ: Խաբկանք մըն է այդ: Ի՞նչ է որ միտքը, խորհուրդը՝ յանուն ցնորահիւս տեսիլներու:

Իրաւունք ունի, կը խորհիմ: Հակառակ տեսակէտ պաշտպանողներն ալ իրաւունք ունին: Ես ալ իրաւունք ունիմ: Ամէնքս ալ իրաւունք ունինք: Կեանքը ունի՞ն: Իր զանձը, իր գեղեցկութիւնը, իր վսեմութիւնը իր գոյութեան մէջ խոր են: Տեւականօրէն յարափոփոխ իր թաւալումին, անըմբռնելի իր բնաշրջութեան մէջ: Մարդ, որ տիեզերքին մէջ աներեւակայելիօրէն աննշան մասնիկ մըն է, իր վսեմութիւնն անգամ, իր խորհուրդն անգամ, այս արհամարհելի էակին գեղեցկութիւնն անգամ իր մաքի անդադար բնաշրջման սահեծագործութեան ու գոյութեան մէջն են: Միտքը անմահ է: Ինչպէս անմահ են Փասքալ, Փասթէօր, Թաին, Վօլթէռ, Պղատոն, Քոխ, Նարեկացի՝ յիշելու համար սոսնք միայն: Եւ դեռ նման բիւրաւորներ:

×

Դեկտ. 1ին Անվերսի նաւահանգստին կամրջակը լեցուած է խուռներամ ամբոխով մը: Նոյնքան բազմութիւն մը նաեւ այցելուներու՝ «Լէօփոլվիլ» ի մէջ: Մրջնային եռեւեւեկ մը եւ վխտուն եռուզեռ մը կայ՝ ցածր, քարափին վրայ: Պրիւսէլէն ծանօթներէս մին շողենաւ է եկած այցելութեան իր տիկնոջ հետ: Ըսել է դեռ սասանէն չեմ՝ պահ մը: Նախ կը ներկայանամ նաւուն վերակացուին որ ցոյց կուտայ խցիկս: Ետոյ մի առ մի կը պտտինք ամէն կողմ: Իրաւ որ ցուրտ է բաժանման պահը: Անբացատրելի տրտմութիւն մը կը լեցուի մարդուն հոգին. Մեղմ հովի մը պէս, որ կը դդուէ դէմքը ու մարմինը, արտասովոր զգացում մը ցիդերէս վեր կը բարձրանայ՝ եկեղեցական հոսանքի մը պէս (ես, որ փորձուած եմ ճամբորդութեան), ու կը համակէ ամբողջ էութիւնս. Նոյնպէս ծածկուած կայծ մըն է որ կը բռնկի:

Հակառակ տիրող լաւ տրամադրութեան ու զուարթութեան, կան տիկիններ ու երիտասարդ աղջիկներ, որոնց աչքերը յուռ տխրութիւն մը կը մատնեն, գրեթէ թախծոտ դէմքով մը. Աջիս, զոյգ մը կեցած լուսանկար կը քաշուին՝ առաջին յարկի կամրջակին վրայ: Ձախիս՝ չորս կղերականներ նոյնը կ'ընեն: Ժամը արդէն տասնը մէկն է: Ժամէ մը պիտի մեկնինք: Կը սպասեմ որ վայրկեանները սահին: Մեկնումէն տասը վայրկեան առաջ այցելուները դուրս կ'ելլեն Նաւուն բոլոր նորեկ բնակիչները քարափի կողմի կամրջակը կը բարձրանան: Դիմացէն, բազմութիւնը անընդհատ կը շաղակրատէ, կը պոռայ, ողջերթ կը մաղթէ՝ իր ամուսնին, իր զաւկին, իր նշանածին:

Մեկնումի փողը կը հնչէ, ճիշդ ժամը 12ին: Ու նաւէն մնաք բարովի նըւագ մը օդը կը թնդացնէ: Նաւը շարժած է արդէն իր տեղէն՝ անզգալի դանդաղութեամբ մը: Կարծես քարափը եռ կը քաշուի ու կը հեռանայ մեզմէ: Ու թաշկինակները թիթեռնիկներու պէս թեւեր կը բանան, կը շարժուին, պար կը բռնեն ամբոխին գլխուն վերեւ:

Անոնց կը պտտան դիմացէն: Ուշի ուշով կը նայիմ, առանց կարենալ ակնարկս տեղ մը հանգչեցնելու: Խումբ մը գլխարկներ, թաշկինակներ աջ ու ձախ, վեր ու վար շարժում մը կ'ընեն կ'ելլեն կ'իջնեն ու ձայներ, որ կը պոռան — Հօ՛օ, հօօ: Հասարակածային բժշկական վարժարանի դասընկերներէս խումբ մըն է, որ դասը աւարտելէն վերջ քարափ է վազեր: Ահա բժիշկներ Անտրէն, Մարսէլը, Վարքասր, Կապրիէլը, Իտալացին եւ շաղակրատ Հրեան:

Անոնք որ հինցած են գաղթավայրերու մէջ, անտարբեր են: Սովորական երեւոյթ մըն է իրենց համար առիկա: Պրիւսէլէն Փարիզ պարզ ճամբորդութիւն մը: Նորերուն սիրտը կը լեցուի հեռուի անծանօթ սարսուռով մը: Անոնք որ պետութեան համար են, դեռ չեն գիտեր թէ ո՛ր շրջանը պիտի երթան:

Ցամաքալը կը հեռանանք: Նաւահանգիստի բազմութիւնը իրար կ'անցնի: Կը խառնուի խուժանի մը պէս ու կը բացուի, կը յառաջանայ կամրջակին ծայրամասը, դէպի մեզ: Թաշկինակները ձիւնի փաթիլներու պէս կը թռչկոտին: Կանչեր, գոչումներ՝ անհասանելի:

Միտքս կը սաւառնի հեռուները: Պրիւսէլ, Փարիզ, Մարսէյլ, ինծի անծանօթ բայց երազուած անուշիկ Հայաստան եւ ի վերջոյ... հեռաւո՛ր ու կեցիչ արեւով Քոնկօ: Շոգենաւը կամաց կամաց կը սկսի քայլերը արագացնել: Կը սուրայ: Ալ անկարելի կ'ըլլայ զանազանել, նոյնիսկ հեռադիտակով, նաւահանգիստի բազմութիւնը, որ հետզհետէ կը ցանցառնայ: Կը համոզուիմ որ կը մեկնինք: Ցտեսութի՜ւն Պրիւսէլ, ցտեսութի՜ւն Պելճիա: Ցտեսութի՜ւն եւ քեզ՝ իմ անուշիկ Հայաստան: Կ'իջնենք մեր խըցիկները.

×

Եւրոպայի կրծքէն խլուած չքնաղ քաղաքի մը ապաւորութիւնը կը ձգէ «Լէօ»ն (այսպէս կը կոչենք Լէօփոլդվիլը), ազնուապետական բնակիչներով, առաջին օրէն մինչեւ վերջին օրը շարժուն կղզի մը: Ամէն ինչ պերճ է իր մէջ: Հանդստաւէտ խաղաղ: Ունի ամէն տեսակ զբօսութիւն: Առօրեայ ապրելակերպի ամէն անհրաժեշտութիւն

Կը նստիմ աթոռիս վրայ: Գլանիկ մը կը վառեմ: Ձեռքերս ինքնաբերաբար կը տանիմ ճակտիս, գլխուս մազերը կը շոյեմ: Աչքերս կը գոցեմ, ձախ ձեռքս պատին կռթնցուցած, գլուխս ալ ափիս մէջ:

Կը ճամբորդենք: Դէպի ո՞ւր: Անբոյն թռչնիկի մը նման, անհայր ու անմայր, հասակ նետած անգամ մը մէկ, անգամ մը միւս գիւղին, այս կամ այն կտուրներուն տակ, բնութեան գժնեայ բուք ու բորաններուն, կը թափառիմ շարունակ, առանց հանգիստ մը գտնելու: Ի՞նչ աշխարհէ վայրերէ չեմ անցեր, սարսափներու մատնուեր, խորխորատներու մէջ կծկուեր պահուեր, լեռներ կտրեր, ծովեր անցեր՝ միշտ վախնալով որ գոնէ բազէ մը աղաւնիի պէս: Ու քանի՛ անգամներ ինքզինքս մացառուտներու մէջ չեմ նետեր՝ պրծելու համար այն գիշատիչ ցեղի կենդանիներուն ճիրաններէն: Ոչ մէկ բարեկամ թռչուն, ոչ մէկ գրացի ծիծառ, դեռ ոչ մէկ ծանօթ կռունկներու, որոնցմէ կարենայի դէպի Հայրենի բոյն թռչիլ: Բնազդը կ'ըսէ ինծի որ աւելի հեռաւոր ափեր կ'իյնամ: Այնքան տարիներէ վերջ, որ այնքան բաներ եմ տեսեր, լսեր, սորվեր ու մոռցեր: Դեռ նոյն մղձաւանջը, նոյն քննախնդիր բաղձանքը, կ'ըլլան գիշերներ, որ կը հալածեն զիս, աներեւակայելի ահասարսափի մատնելով ամբողջ էութիւնս:

Հինգ երկար տարիներ դաշտերու եւ լեռներու գիրկն եմ պառկեր, չոր հացի կարօտն եմ քաշեր, բոպիկ հերկ եմ վարեր: Ետոյ անցեր եմ երկրէ երկիր՝ քաղաքակիրթ աշխարհէն կայծ մը խլելու համար: Կեղտոտ գուլպաներ բարձիս տակ օրերով լըպաեր են: Ու տղեր եմ, տղեր՝ չարքաշ ու կամակոր, գլուխս լեցուցեր, թիմեր եմ կնճռոտ ու պայթեցուցիչ բառերով: Ու հիմա, այսօր, ո՞ւր, ո՞ւր կը չուեմ: Եթէ բանա՛մ հոգիիս դուռները...

Փողն է որ կը հնչէ: Ճաշի պահն է: Նաւելաճեմ քալուածքով տիկիններ, օրիորդներ ու «սմոքինկ» հագած պարոններ ճաշարան կ'իջնեն: Նուագը շարունակ նոր նոր կտորներ կ'երգէ. Ընթրիքէն վերջ, ամէն երեկոյ, նուագարանին մէջ, բարձրախօսով խօսուն լրագիրը երկրի վրայ տեղի ունեցած գլխաւոր դէպքերէն առօրեայ տեղեկութիւններ կը հաղորդէ — Սամսոնի մօտերը ալեկոծում, վթարտանք: Պոլսոյ մէջ հրդեհ: Ջերմաչափը —2°: Պրիւսէլի մէջ 5°, —15° —5°, 5°: Վիէննայի մէջ —17°: Զին...: Թագաւորական այցելութիւն: Գերմանժէ: Փօլ Պոնքուր: Լիթվինով: Մուսօլինի:

Մանշի ծովը քիչ մը խենթ է: Պօրտոյի դիմացը եւ Կասկոնեի ծոցէ անցնելէ վերջ, կարծես թէ լճի մը վրայ ենք:

ՅՈՎՀ. ՄԱՀՏԵՍԵԱՆ

ուսուցչական հոծ բանակ մը ամենախիստ հսկողութիւն կը կատարէր շրջակայ փողոցներուն մէջ, ուր բոլոր խանութներուն փեղկերը գոցուած էին զգուշութեան համար, եւ ի զուր կը ջանար ցրուել ամբոխը:

Նոր դժուարութեան մը բախեցաւ ոստիկանութիւնը, երբ միթինկի աւարտումէն յետոյ, ցուցարարները ուզեցին իրենց տեղերը վերադառնալ. Ճամբու միջադէպերու առաջքն առնելու համար, Լուվէն եւ Անվերս մեկնող փոխադրակառքերուն միջեւ քաղաքի սահմանները ընկերացան ձիաւոր զինուորներ ու հեծելանուորդ ոստիկաններ, իսկ միւսները ստիպուեցան գիշերել ժողովատեղիին մէջ, եւ յաջորդ առաւօտ կանուխ արեւածագին գաղտագողի մեկնեցան Պրիւքսէլէն:

Ուրբաթ օրուան խառնաշփոթութեանց մէջ կատարուեցան հարիւրի մօտ ձերբակալութիւններ, որոնց մեծագոյն մասը գիշերը ոստիկանատան մէջ անցնելէ ետք, յաջորդ առաւօտ ազատ արձակուեցան: Առժամապէս ձերբակալուածներուն մէջ կը գտնուէին քանի մը ընկերվարական յայտնի պետեր: Կեդր. պահականոցին մէջ ձերբակալուած վիճակի մէջ վար դրուեցան միայն հինգ հոգի, արգիլուած զէնք կրելու, եւ ապստամբութեան, հարուածի ու վիրաւորած ըլլալու ամբաստանութեամբ:

Վերջացնելէ առաջ ըսենք թէ ֆաշականութեան համար խիստ աննպաստ հող մը կը ներկայացնէ Պելժիա: Ընկերվարական ու ազատական գաղափարները խոր արմատ ձգած են ժողովուրդի մը մէջ, որ մեծ ու երկարատեւ պայքարներով տիրացած է իր անկախութեան ու ազատութեան, եւ որուն ստուար մեծամասնութիւնը կը կազմէ բանուոր ու աշխատաւոր դասակարգը:

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՒՍԿԻ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Շաբաթական տեսութիւն

ooooo

Մեր մէջ ալ իրենք զիրենք «աթլէթ» նկատողները զարմանալի մտայնութիւն մը ունին. հրապարակ կ'ելլեն տարեկան մարզահանդէսէն հազիւ ամիս մը առաջ, եւ կը կորսուին յաջորդ օրն իսկ: Անոնք կ'ուզեն քիչ ճիգով շատ բան շահիլ: Եւ որովհետեւ երկու տարիէ ի վեր Փարիզի մէջ մարզահանդէս չի կազմակերպուիր, հայ «մարզիկ»ներու ազանդն ալ մէջտեղէն անհետացած է: Մենք հիմա Փարիզի մէջ աթլէթ չունինք, եթէ մէկդի դնենք քանի մը տասնեակ ֆութպոլիստները որոնք երբեմն մրցումներ կը կատարեն շատ քիչ յաջողութեամբ: Աւելի ցաւալի է, երբ ժամանակին գիտենք թէ քանի մը տարի առաջ անոնց թիւը հարիւրէն աւելի էր: Եթէ յառաջիկայ եղանակին կարելի ըլլայ կազմակերպել «Ֆրանսահայ մարզահանդէս», անշուշտ անոնք զարթնած մէջտեղ պիտի ելլեն: Բայց ի՞նչ արդիւնք կարելի է սպասել տղոցմէ' որոնք «աթլէթիզմ»ի հետեւելէ առաջ նախ կանոնաւոր մարզանքի կարօտ են: Եթէ Հ. Մ. Ը. Մ.-ը իր տրամադրութեան տակ ունենար անհրաժեշտ նիւթական միջոցները, անշուշտ մեր մարզիկները պիտի կրնային մասամբ իրենց պատասխանատուութիւնը թեթեւցնել' գանգատելով թէ իրենց դիւրութիւններ ցոյց չեն տուեր:

Ներկայ պարագաներուն մէջ սակայն մեր «մարզիկ»ները պէտք չէ որ [illegible] փորձերու հետեւելու համար: Մանաւանդ Փարիզ կամ շրջակաները բնակողները այնպիսի դիւրութիւններ ունին որ ոչ մէկ ինքնարդարացում կարելի է: Իր յառաջդիմութեան նախանձախնդիր ամէն մարզիկ կը կարծենք թէ կ'ըմբռնէ այս տողերուն իմաստը:

Այս խորհրդածութիւնները ընելու տարուեցանք անցեալ կիրակի, երբ Վէնսէնի անտառին մէջ կը դիտէինք «Լ'Օթօ» մարզական մեծ օրաթերթին կազմակերպած «քրոս քընթրի»ի մրցումները, ուր նորահասէն մինչեւ տարէց վէթէրանը' անցնելով ախոյեաններէն, հակառակ անձրեւին ու ցեխին' կը վազէր իւրաքանչիւրը իրեն յատուկ դասակարգին դասաւորման մէջ լաւ տեղ մը գրաւելու ցանկութեամբ

«Քրոս-Քընթրի»ի վազքեր կը կազմակերպուին ամէն կիրակի տասնեակներով Փարիզի շրջանին մէջ, կամ գաւառները, եւ հարիւրաւոր ֆրանսացի երիտասարդներ եւ պատանիներ կը մասնակցին անոնց: Այդ թիւին մէջ ի զուր պիտի փնտռէք հայ մարզիկի մը անունը: Ահաւասիկ ապացոյց մը եւս թէ մեր տղաքը չունին պէտք եղած կամքը. որովհետեւ ամենապարզ «թէքնիք»ի մը տէր եղողն իսկ գիտէ թէ ձմեռը այս կարգի վազքերու մասնակցելով մարզիկ մը մեծապէս կ'օգտուի եւ կը դիւրացնէ իր «անթրէնըման»ը. նոյն իսկ արագութեան վազողներուն համար «քրոս — քընթրի»ի կարճ վազք մը վնասակար չէ: Այս անգլիական բացատրութիւնը Ֆրանսացիները կը թարգմանեն «քուրս ա թրավէր լը քամփանյ», ինչ որ կը նշանակէ թէ այս կարգի վազք մը կ'անցնի անտառներու մէջէն եւ անհարթ ճամբու մը բոլոր բարդութիւնները կ'ունենայ: Անպատճառ մարզիկ ըլլալու պէտք չկայ, ձմեռը անտառին մէջ վազելով այս կարգի մարմնամարզի մը որքան կազդուրիչ ըլլալը ըմբռնելու համար:

*** Այս կիրակի օր Ֆութպոլի Ֆրանսայի ախոյեանութեան մրցումները տեղի պիտի տան երկու միջազգային կարեւոր հանդիպումներու: Առաջինը Պրիւքսէլի մէջ իրարու դէմ պիտի հանէ Ֆրանսայի եւ Պելճիքայի ազգային խումբերը: Երկու քոյր երկիրներու ֆութպոլները իրար կ'արժեն, հետեւաբար կարելի չէ ըսել թէ վաղուան մրցումէն ով յաղթական դուրս պիտի գայ. եղանակին սկիզբն ի վեր երկու խումբերն ալ մէկ մէկ մրցում կատարեցին եւ պարտուեցան. Ֆրանսա' Անգլիայէն եւ Պելճիքան ալ Գերմանիայէն.

Կիրակի օրուան երկրորդ միջազգային մրցումը տեղի պիտի ունենայ Փարիզի մէջ մայրաքաղաքին լաւագոյն խաղացողներէն կազմուած խումբի մը եւ հունգար ազգային խումբին միջեւ, որ պիտի խաղայ Պուտափէշթի անունով: Մաճառները անցեալ կիրակի Հիւսէլտորֆի մէջ ծանր պարտութիւն մը կրեցին Գերմաններէն եւ պիտի ուզեն յաղթական ըլլալ գէթ Փարիզի մէջ: Այս մրցումէն առաջ Փարք տէ Փրենս մարզադաշտը տեղի պիտի ունենայ նաեւ ուրիշ մրցում մը որ իրարու դէմ պիտի հանէ Լոնտոնի եւ Փարիզի համաթէօր ներկայացուցչական խումբերը: Հոս անգլիական յաղթութիւն մը նախատեսել անխոհեմութիւն չէ:

Գալով «ազգային» դասակարգի դասաւորման, անցեալ կիրակի օրուան մրցումներէն վերջ Սէթ առաջին է, Մարսէյլ երկրորդ, Լիլ երրորդ եւ Ֆիվ չորրորդ: Յառաջիկայ հինգշաբթի օր Լիոնի մէջ Սէթ եւ Լիլ վերստին պիտի խաղան մրցում մը որ բեկանուեցաւ «Ֆէտէրասիոն»ին կողմէ: Այդ մրցումէն յաղթական եթէ ելլէ' Սէթ կրնայ մեծապէս բարելաւել իր դիրքը, իսկ եթէ պարտուի' Լիլ պիտի կրնայ հաւասարիլ իրեն

Ժ. Ե.

Համազգայինը

ooooo

ՄԱՐՍԷՅԼ, 15 յունուար (Յառաջ)— Հայ կրթական եւ հրատարակչական Համազգային ընկերութիւնը որուն գլխաւոր նպատակն է «հայ ժողովուրդի կրթական մակարդակը բարձրացնել հայ լեզուով եւ հայ ոգիով», մեծ ընդունելութիւն կը գտնէ Մարսիլիոյ մէջ: Այս ընկերութիւնը շեշտուած պէտքի մը, զգացուած անհրաժեշտութեան մը լիովին գոհացում տուող օգտակար կազմակերպութիւն մըն է: Հայրենասէր ու հայասէր հոգիներ ցաւով կը դիտեն այլասերման այն երեւոյթները' որոնք յամառօրէն ու անընդհատ կը ձգտին եղծել ու խաթարել Հայուն ինքնատիպ նկարագիրը: Պէտք էր զօրաւոր շարժում մը ստեղծել փրկարար հակազդեցութիւն մը ձեռք բերելու համար: Եւ ահա Համազգայինը կուգայ այդ պահանջին գոհացում տալու: Վերջերս քանի մը սրտցաւ հայրենակիցներու նախաձեռնութեամբ, հիմը դրուեցաւ այդ ընկերութեան Մարսէյլի մասնաճիւղին' որուն անդամները ոգեւորուած ընկերութեան վեհ ու նուիրական նպատակէն, ամէն ջանք ի գործ կը դնեն, զայն տարածուն ու զօրաւոր կազմակերպութիւն մը դարձնելու համար: Կը լսենք թէ Մարսիլիոյ մասնաճիւղը ծրագրած է սարքել բանախօսական մեծ հանդէս մը, որ տեղի կ'ունենայ յառաջիկայ փետր. 11ին, կիրակի, Պրէպան Մարսէյէի մէջ, եւ ուր հրաւիրուած է խօսելու Պ. Աւետիս Ահարոնեան: Մինչ այդ, մասնաճիւղը կը կազմէ ենթամասնաճիւղեր քաղաքիս մերձակայ հայաշատ արուարձաններուն մէջ:

Գօմօնէն յետոյ, ուր կազմուեցաւ առաջին մասնաճիւղը, ահա կազմուեցաւ նաեւ Սէն Ժէռոմի երկրորդ մասնաճիւղը

Անցեալ կիրակի, յունուար 14ին, Մարսէյլի կեդրոնական վարչութեան ներկայացուցիչները խորհրդակցական ժողովի հրաւիրած էին Սէն Ժէռոմի հայրենակիցներէն շատեր, որոնց հայրենանուէր զգացումներուն վրայ վստահ էին: Ժողովը տեղի ունեցաւ պատի մը յարակից սրահին մէջ, ուր ներկայ գտնուեցան 25—30 Հայեր:

Ժողովին մէջ կարդացուեցան Համազգայինի կանոնագրին գլխաւոր յօդուածները, եւ հարկ եղած լուսաբանութիւնները տրուեցան այդ ընկերութեան ուղղութեան եւ աշխատութիւններուն շուրջ: Ժողովականները մեծ խանդավառութեամբ եւ համակրանքով ընդ առաջ գացին պարզուած նպատակին եւ սիրայօժար պատրաստակամութիւն յայտնեցին մասնակցելու եւ իրենց կարելին ընելու, Համազգայինը ամուր հիմերու վրայ դնելու համար: Ժողովականները ոչ միայն իրենք իսկ անդամագրուեցան, այլ եւ խոստացան եւ յանձն առին նոր անդամներ եւս գտնել այս ընկերութեան համար. Ապա ընդհանուր ոգեւորութեան մէջ որոշուեցաւ ներկաներէն կազմել վարչութիւնը, հինգ հոգիէ բաղկացած: Անդամ ընտրուեցան Պ. Պ. Բարաղամեան, Կ. Խոյեան, Յ. Սանտալ, Ե. Ժամկոչեան եւ Մ. Զօրպաճեան:

Յաջողութիւն կը մաղթենք նորընտիր վարչութեան:

Վ.

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ՈՐՈ՞ՆՔ ԵՆ «ՊՈՒՐԺՈՒԱ»ՆԵՐՈՒ ԵՒ ԿՂԵՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԼԱՔԷՆԵՐԸ

ooooo

Անցեալ կիրակի առաւօտ, փոքրիկ զաւկիս հետ եկեղեցի գացի: Զարմանքով տեսայ այնտեղ արհեստակից (կօշկակար) ծանօթ համայնավարներ, Պէլվիլէն: Զարմացայ, որովհետեւ առաջին անգամ կը տեսնէի մեր կարմրուկները եկեղեցիին առջեւ: Ինծի երկարեցին թռուցիկ մը, կարդացի: Կը գրեն որ տարաբախտ Ղեւոնդ եպիսկ.-ի սպանութեան առթիւ միթինկ մը պիտի գումարեն: Թռուցիկը ստորագրած էին Փարիզի հայ հարուստներէն հինգ հոգի:

Ես տակաւին զարմանալով կը զարմանամ որ այս համայնավար տղաքը, երբ կարմիր պսակ, կարմիր կնունք կ'ընեն, Լէնինով ու Մարքսով կ'երդնուն, եկեղեցին ու եկեղեցականները, մեր հարուստ եւ «պուրժուազի»ն կ'անարգեն, ոչ մեր խաչը հանգիստ կը ձգեն, ոչ ալ մեր պատարագը, ի՞նչպէս եկեղեցի են վազեր, հարուստներուն հետ մէկ բերան բողոքի են ելեր: Ես չկրցայ լուծել սա հանելուկը թէ ի՞նչպէս կը բողոքեն եպիսկոպոսի մը յիշատակին համար մարդիկ, որոնք եկեղեցականութեան մասին ոչ մէկ յարգանք ունին: Ի՞նչ խաղ է այս: Եւ ի՞նչ ստոր, զարշելի բարեկամութիւն համայնավարներու ընդ պուրժուաներու:

Ես բազմաթիւ ընկերներ ունիմ, որոնք իրենց կնունքը եւ պսակը եկեղեցիին մէջ կ'ընեն եւ ահագին հասոյթ կ'ապահովեն մեր դիկտատուրա եկեղեցիին: Այնպէս որ կը զարմանամ նաեւ ձեր վրայ, հաւատացեալ ջոջեր, ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ կը դաշնակցիք անկրօն կարմրուկներուն հետ:

Ի՞նչ է ձեր բրածը, հայրենասիրութի՞ւն: Այս հանելուկը պատմեցի ֆրանսացի ծանօթ համայնավարի մը: Ըսաւ ինծի.— «Երբ տեսնեմ Պէլվիլի այդ համայնավարները, պիտի թքնեմ իրենց երեսին»: Իսկ հարուստներուն գալով, թող անոնք ալ ըսեն մեզի թէ իրենց «լաքէ» ընելով կարմրուկները, ի՞նչ խաղ կը խաղան թէ անոնց խաղին զոհ կ'երթան: Հաւկնանք որ պէտք տանք արժանի պատասխանը:

Բ. ՏԷՕՎԼԷԹԵԱՆ

(Անդամ Փարիզի եկեղեցւոյն կրօնընկերակցութեան)

ՄԱՄՈՒԼ

Առնց «հայրենիք»ը

—•—

« Յուսաբեր » դիտել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (9 յունուար

— «Երէկ' երբ բիւրաւորներու խենթի արիւնով անկախ դարձաւ այսօրուան հայրենիքը, այս խաւին համար դարերու մեր իրականացած երազը ամէն տխրութ ունեցաւ, բայց Հայաստան, հայ հանրապետութիւն, անկախ հայ հայրենիք երբեք չկոչուեցաւ:

Մինչ այսօր, երբ բռնաւորը եկած եւ հաստատապէս տիրացած է մեր հողին, ապշեցուցիչ անխղճութեամբ այս նոյն խմբակը ամէնէն պերճ ու շքեղ տիտղոսները կը գործածէ մեր հայրենիքի հասցէին, զայն ե՛ւ կուշտ, ե՛ւ հօյաշէն, ե՛ւ ազատ ու անկախ ներկայացնելով: Ու միաժամանակ նիզ ընելով վարձու բառերու եղեղին տակ հսկայ Ռուսիոյ ներկայութիւնը իսկ «անտեսանելի» դարձնելու մեր երկրին մէջ:

Հիմնական խարդախութիւնը կը սկսի հայրենիքի եւ իշխանութեան նոյնացումէն:

Զորս հազար տարիներէ ի վեր մենք հայրենիք ունինք: Մեր նախնիք զայն պահեցին, առանց երբեք այդ հայրենիքը եկող — գացող անթիւ բռնաւորներու հետ նոյնացնելու:

Իր հայրենիքը սիրելու եւ չենցնելու համար հայրենապաշտ հայութիւնը բնաւ պէտք չունէր Համիտներու արիւնոտ իշխանութեան մէջ հայրենիքի լոյս պատկերը տեսնելու:

Ու նոյնը նաեւ սահմանէն անդին:

Իր հայրենի օճախը բարեկարգելու եւ ամրացնելու համար հայրենատենչ հայութիւնը բնաւ կարիք չունէր գաբրու մականին առջեւ փառելու եւ արշալոյսէ արշալոյս խունկ ծխելու ռուս դահիճներու անունին' Նիքոլաներու բռնատիրութեան հետ հայ հողը, ցեղին հայրենիքն ու իտէալը նոյնացնելով:

Այս նոյնացումի պէտքը բացառաբար անոնք ունէին, որոնք իշխանութենէն իրենց համար շահ կ'ակնկալէին, ըլլայ Թուրքիոյ, ըլլայ Ռուսիոյ մէջ:

Հայրենիքի լոյս պատկերին տակ պահուըտելով' այս ազգադաւ տարրերը կը սողային եկուոր բռնաւորին առջեւ' անոր լռծայլարերած ծառայութեանց փոխարէն անկէ, ի հաշիւ հայրենիքի, իրենց համար այս կամ այն շնորհները կորզելով:

Նոյն ազգադաւութիւնն է որ կը գործուի այսօր:

Հայրենիքը դիմակ դարձուցած' հայրենուրաց խմբակ մը տեւ եւ գիշեր ամէնէն զարշելի տաղերը, փառաբանութիւններն ու գովասանքները կը շռայլէ ազգամերժ եւ օտարածին բոլշեւիզմի հասցէին, գիտակցաբար հայրենիքը նոյնացնելով համայնավար իշխանութեան հետ եւ ջանալով օտարածին խորհուրդներու մէջ պատկերել ցեղին հարազատ իտէալը:

Ի վերծանութիւն այս ազգադաւութեան' իշխանութիւնը իր գաղտնի աջակցութիւնը կը բերէ հայրենուրաց խմբակին, մերթ նիւթապէս պարգեւատրելով անոր վարիչները, մերթ զանոնք քանի մը ամսուան համար հիւրընկալելով իր իշխանութեան տակ, մերթ իր գաղափարական հովանին տարածելով ամբողջ խմբակին վրայ եւ զայն հռչակելով իբրեւ մէկ հայրենապա՛շտ անդամը հայրենակե՛րտ «միացեալ»ին:

Ողբերգութեամբ լեցուն մեր տխուր պատմութեան մէկ արտասուր դրուագին կրկնութիւնն է, որ տեղի կ'ունենայ այսօր:

Պահանջեցէք այս մարդոցմէն օգնել հայրենիքին առանց Համիտներու, Նիքոլաներն ու Ստալիններու փառաբանելու, եւ առնէք նոյն օրն իսկ վերջին հայրենուրացները կը դառնան, կը չորնայ իրենց գրչին մելանը եւ կը կտրի իրենց բերնին խօսքը, ինչպէս եղած է միշտ:

Իշխանութենէն զուրկ — առանք հայրենիք չունին:

Իշխանութիւն մը' որ օտար է հայ հոգին, բայց եւ յօժար է հայ մարմինը պարգեւատրելու, միշտ ի հաշիւ հայրենիքի, բայց եւ միշտ ընդդէմ հայրենիքին»:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Մալաթիացիներու թէյասեղանը

—•—

ՄԱՐՍԷՅԼ, 17 յունուար — Մալաթիոյ Կրթասիրաց Ընկերութեան Մարսէյլի մասնաճիւղը իր վեց ամսեայ շրջանի բոլորման եւ նոր տարուան առթիւ, իր ցիրուցան հայրենակիցներու մէջ սերտ կապ մը հաստատելու համար, յունուար 14ին կազմակերպած էր ծաղկահանդէս — թէյասեղան մը Լուֆայիէթ սրահին մէջ: Ներկայ էին Մալաթիացիներու խռնիկ բազմութիւն մը, շատերը հեռաւոր արուարձաններէն եւ մեծամասնութեամբ ընտանեօք եւ մանուկներով:

Բացումը կատարեց մ.ճիւղիս վարչութեան ատենապետ Պ. Կ. Տէր Կարապետեան, շեշտելով թէ հայրենակիցները աւելի քան երբեք պէտք ունին այսպիսի հաւաքոյթներու, որպէսզի կարենան հայրենակցական սէրը վառ պահել օտարութեան մէջ:

Եղան խմբերգներ մասնաճիւղիս երկսեռ երգչախումբին կողմէ: Նուագեց Պ. Սիմոն Շիրմանեան ջութակի վրայ եւ Ֆլիթով: Եղան արտասանութիւններ փոքրիկներու կողմէ:

Կարգանք պատշաճ գիրը կատարեց Պ. Գ. Տէր Դաւթեան որ Կրթասիրացի կողմէ տրամադրուած նուէրներով եւ անուշեղէններով մեծարեց հրաւիրեալները: Այս առթիւ հայրենակիցներու կողմէ եղան նուէրներ եւ քանի մը վայրկեանի մէջ գոյացաւ 225 ֆր.ի կոկիկ գումար մը:

Օրուան բանախօսն էր Պ. Յովսէփ Ալեփհօճեան որ համառօտ պատմականը ըրաւ Կրթասիրացի գործունէութեան, եւ խրախուսեց ներկաները որ աւելի ամուր փարին իրենց մասնաճիւղին: Նոյնպէս խօսք հրաւիրուեցաւ Պ. Գէորգ Գարսամեան որ գովեց ձեռնարկը եւ թելադրեց ծնողներուն հոգ տանիլ փոքրիկներու հայրենի դաստիարակութեան:

Մասնաճիւղը յառաջիկային պիտի սարքէ հաւաքոյթ մը, տօնելու համար Կրթասիրացի 30ամեակը:

Ուշ առնէն էր երբ հայրենակիցները ցրուեցան լաւագոյն տպաւորութեամբ:

Կ. Տ. Կ.

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Ճշդում մը

— :—: —

ՄԱՐՍԷՅԼ — Յունուար 13ին «Յառաջ»ի մէջ S. B. A. խորագրով թղթակցութիւն մը կար «Տարագիր» ստորագրութեամբ, ենկիւրիցիներու երեկոյթ — պարահանդէսին նկարագրութիւնը ըրած առնի, թիւրիմացութեամբ կ'ըսէր թէ ենկիւրիցիները կ'աշխատին Թուրքիոյ վերադառնալու միջոցներ գտնել: Հարկ է ճշդել այս վրիպումը: Ես որ ներկայ էի այդ երեկոյթին, կրնամ հաստատել թէ խիստ ցաւալի է որ հայկական շունչ, հայկական ոգի չկար, ոչ ալ հայերէն արտասանութիւն թոյլ տրուեցաւ: Բանախօսը թուրքերէն [illegible] տուաւ, ամէն ինչ ֆրանսերէն եւ թուրքերէն էր եւ միայն ցաւեշտ մը Պ. Ուզունեանի կողմէ հայերէն արտասանեցաւ:

Յուսանք թէ այսուհետեւ ենկիւրիցի մեր եղբայրները պիտի ջանան մերձենալ հայկական կեանքին [illegible]:

Միսաք Խրայեան

X

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԵՒ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

»»» «««

Հրապարակի վրայ գոյութիւն ունեցող բոլոր թիւրիմացութիւնները ճշդելու, եւ շրջան ըրող բոլոր տարաձայնութիւններուն վերջ տալու համար, Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան Վարչութիւնը կը յայտարարէ հրապարակով, որ Միութիւնս կը մնայ իր նախապէս ընտրած չէզոք եւ անկախ դիրքին վրայ: Եւ թէ' կազմակերպական ո՛չ մէկ կապ ունի «Արեւմտահայ Ազատագրական Ուխտ»ին հետ' որուն հրապարակ հանած «Ամբոց» պաշտօնաթերթին յունուար 13ի, 1934, թիւ 1ին ճակատը զետեղուած է Միութեանս կանոնագրով վաւերացուած եւ իր կողմէ որդեգրուած նշանաբանը.— «Գործն կէս մնաց»,— Անդրանիկ:

Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան Վարչութեան Քարտուղար' Խ. Գ. Գալուստեան, Նախագահ' Տ. Գաղասարեան:

(Կնիք)

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (3)

ԼԵՀ ԿԻՆ ՄԸ

—·—

— «Լաւ մտիկ ըրէք ինծի, ես որ ձեր հայրենիքը վերակենդանացուցի եւ ան պիտի ապրի իմ շնորհիւ, կ'ըսեմ ձեզ: Տեսէ՛ք սա ժամացոյցը զոր բռնած եմ ձեռքիս մէջ, եւ զոր հիմա պիտի փշրեմ ձեր աչքերուն առջեւ: Ահա այդպէս ալ այս երկիրը պիտի փշրուի, ձեր վառ յոյսերն ալ միասին, եթէ դուք իմ սիրոյս, իմ աչքիս մերժէք».

Կոտրած, փշուր փշուր եղած էր ժամացոյցը, իսկ կնոջ արտասուքի կաթիլները շիթ առ շիթ կ'իյնային ապակիներու փշուրներուն վրայ:

X

Երբ մանկամարդ կինը Նափոլէոնի մօտ էր, կայսրը մանուկի մը պէս զուարթ էր: Կը խօսէր իր պատերազմներուն եւ յաղթութեանց մասին եւ օր մը սապէս կ'արտայայտուէր.

— «Գիտես թէ, ջերմով' քու ժողովուրդդ կը սիրեմ, իմ քաղաքական ծրագիրներս կը ձգտին հայրենիքիդ վերջնական ազատագրման, եւ պիտի ընեմ կարելին այդ ուղղութեամբ:

Բայց խոստովանիմ թէ Ֆրանսայի շահերը ինծի համար գերադաս են, ես ունիմ բազմազան պարտականութիւններ հանդէպ իմ մեծ ազգիս, ծանր բայց նուիրական պարտականութիւններ:

Ես չեմ կրնար ֆրանսացի զինուորի մը կեանքը զոհել օտար երկրի մը շահուն համար, եւ խորհէ՛, քու երկիրդ հեռու էր իմինէս, ինչ որ այսօր հոս կը կանգնեմ կ'ազատագրեմ, կարող է վաղը կործանիլ, բայց եւ այնպէս, իմ սիրելիս, դուն քաջ ես, եւ արժանի ազատ հայրենիքի մը ունենալու»:

Վալեվսքա միշտ մութ գոյներ կը հագնէր, բայց Նափոլէոն չէր սիրեր այդ տխուր գոյները, այլ կ'ուզէր ճոխ արդուզարդ եւ զուարթ հագուստներ:

Մանկամարդուհին օր մը այսպէս կը պատասխանէր.

— «Կաշկանդուած, ստրկացուած Լեհաստանի զաւակն եմ ես, պէտք է կրեմ սուգը հայրենիքիս, երբ երկիրս ամբողջովին ազատագրուի, վարդագոյնը այն ատեն երբեք չպիտի հանեմ վրայէս».

Այսպէս ամէն մէկ խօսակցութենէ վերջ ան կ'ուզէր ըսել կայսեր թէ Լեհաստանը վերջնապէս չէր ազատագրուած:

X

Փարիզ' շքեղօրէն կահաւորուած տան մը մէջ առանձնացած կ'ապրէր Վալեվսքան:

Ան հետեւեցաւ կայսեր մինչեւ Փարիզ:

Այդպէս էր Նափոլէոնի կամքը:

Հիմա խորհրդաւոր կապ մը կար կայսեր եւ իր միջեւ:

Այդ տան մէջ 1810 մայիս 4ին կը ծնէր մանուկ մը:

Եւ 1815ին այդ նոյն երախան մօրը հետ միասին գնաց համբոյր մը դրոշմելու աքսորավայր Էլպա կղզին վերադարձող երբեմնի յաղթական կայսեր յոգնած այտերուն վրայ:

Նափոլէոնի անկման օրերն էին:

Վիեննայի Վեհաժողովը (1815ին) կը ջնջէր Վարշաւայի դքսութիւնը՝ հաստատուած 1807ին Նափոլէոնի ձեռքով.

Լեհաստանի համար կորսուած էր կրկին ազատագրութեան նշոյլ յոյս:

Այդ փոքր երկիրը կը բաժնուէր Աւստրիոյ, Ռուսաստանի եւ Փրուսիոյ միջեւ:

X

1817 դեկտ. 15ին անշուք դագաղ մը դուրս կը հանէին Փարիզի պանդոկներէն մէկուն դռնէն:

Վալեվսքան էր: Ազատ հայրենիքի կարօտը կուրծքին թափառեցաւ երկրէ երկիր, ի խնդիր հայրենիքին ազատագրութեան եւ աչքերը փակեց յաւէտ:

Եւ մինչեւ հիմա օտար աստղեր կը պսպղան անոր շիրմին վրայ:

ՀԵՐՄԻՆԷ

(Վերջ)

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՅՈԲԵԼԵԱՆ Վահան Թէքէեանի քառասնամեայ գրական գործունէութեան: Հրատարակուած յանձնախումբին կողմէ: Կենսագրական նօթեր եւ քաղուածքներ քերթուածներէ:

Փարիզ եւ արուարձաններ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, ծանօթ ժողովատեղիին մէջ:

ԳԱՆԵԺՕ — ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» խումբի դասախօսական ժողովը այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին: Կը խօսի՝ ընկ. Զօրմիսեան:

ԱՂԲԻՒՐ — ՍԵՐՈԲ, Հրազդան եւ Քրիստափոր միացեալ խումբերու բոլոր ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին այս երկուշաբթի իրիկուն ժամը 8-30ին, 32 Ave. des Gobelinsի սրճարանին վերնայարկը:

Գաւառ

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕՅԻ (Մարսէյլ) Վռամեան ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը վաղը Կիր. ժամը 6ին, սովորական հաւաքատեղին: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ Կեփին խումբի ժողովը այս իրիկուն ժամը 8ին, սովորական հաւաքատեղին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Իշխան ենթակոմիտէն ստիպողաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները, այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8-30ին, սովորական հաւաքատեղին: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Բացակաները նկատի կ'առնուին:

ՏԷՍԻՆԻ կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր, Թոստոմ եւ Ջաւարեան խումբերու բոլոր ընկերները, վաղը կիրակի ժամը 2ին, սովորական հաւաքատեղին: կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԵՒ ՎԻՃԱԲԱՆԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպուած ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ

Այսօր, Շաբաթ իրիկուն ժամը ճիշդ 9-15ին

Brasserie du Chapitreի սրահին մէջ

Կը խօսին՝ Պ. Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ եւ Պ. Հ. ՍԵՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

Նիւթ՝ ՄԻՋԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆՈՒԹԻ՞ՒՆ ԹԷ ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ՈՐՈ՞ՒՆՆ Է ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ

Մախքերու մասնակցութեան համար միայն 2 Ֆրանք

ՅԵՐԵԿՈՅԹ Ի ՊԱՏԻՒ Պ. Լ. ԲԱՇԱԼԵԱՆԻ

ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Վաղը Կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 2-30ին

Միւթիւալիթէի I եւ V սրահներուն մէջ

Կը նախագահէ Պ. Գ. ՆՈՐԱՏՈՒՆԿԵԱՆ

Գեղարուեստական մաս —

Raymond Worms.— (Violoncelliste, soliste des grands concerts), André Lermyte.— (Pianiste des concerts symphoniques Pasdeloup), Maurice Blondel.— (Violoniste, soliste des concerts symphoniques Pasdeloup):

Կը խօսին.—

ՏԻԿԻՆ ԱՆԱՅԻՍ՝ Լ. Բաշալեանի գրական գործունէութիւնը, Թ. ՉԱՐԴԱՐԵԱՆ՝ «Ցեղին ձայնը» (արտասանութիւն), Ա. ԶՕՊԱՆԵԱՆ՝ Լ. Բաշալեանի հանրային գործունէութիւնը, Մ. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ՝ Հ. Գ. Ընկերակցութեան կողմէ եւ Պ. Լ. ԲԱՇԱԼԵԱՆ:

Երգ՝ Պ. Քէչէճեանի կողմէ:

Ընկերակցութեան բոլոր անդամները եւ համակիրները կը հրաւիրուին ներկայ ըլլալ:

Հանդէսին եւ գինեձօնի ծախսերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 5 փրանք:

Մասնաւոր հրաւիրագիր ղրկուած չէ:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Փոքր ա'Իթալիի Դպրոցասէր Տիկնանց Միութեան մասնաճիւղին եւ մասնակցութեամբ շրջանիս դպրոցի Տիկնանց Միութեան:

Վաղը կիրակի ցերեկ ժամը 2.30ին, Պ. Յովհաննէսեանի ընդարձակ եւ շքեղ սրահին մէջ, 13 rue Pierre Curie, Kr.- Bicêtre

Կը ներկայացուի՝ Մեծապատիւ Մուրացկաններ

Կը մասնակցին Գ. ՎԱՀԱՆ, Գ. ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ եւ ԳՄԲԷԹԵԱՆ

ԳՄԲԷԹԵԱՆ կ'երգէ Օմար Խայեամի քառեակները

Թ Է Յ Ա Ս Ե Ղ Ա Ն

Ծօզկատի Շրջանի Հայրենակցական Միութեան թէյասեղանը տեղի կ'ունենայ վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2-30ին, 6 Bld. Rodin, Իսի լէ Մուլինօ:

Հաղ. միջոցներ — Փոքր Վէրսայլէն եւ Փոքր Օթէօյէն առնել հանրակառք թիւ 23, 32 եւ իջնել Կար տ'Իսի:

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՅՑԱՄԵԱԿԸ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՎԻԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ կողմէ

Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին, Ռ. Ա. կուսակցութեան սրահին մէջ

Նախագահութեամբ՝ ՀԱՅՐ ԱՐԻՍ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ

Կը խօսի՝ Պ. ԳԱՌՆԻԿ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ (Փարիզէն եկած)

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, դաշնակ, ջութակ, խմբերգ, ժազ, մեներգ եւ ռուսական պար:

Մուտք 1 փրանք

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Հերմոնիա Տէր Ազարեան եւ զաւակունք (Փարիզ), Տէր եւ Տիկին Գ. Պօղոսեան, Տէր եւ Տիկին Սողոմոն Տէր Ազարեան (Անվերս), Այրի Տիկ. Սաթենիկ Տէր Ղուկասեան, Այրի Տիկին Կատարինէ Զարմանեան, Պ. Ազատ Դաւթեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Բ. Շահրազեան, Տէր եւ Տիկին Մ. Սիմոնեան, Այրի Տիկին Վերոն Տէր Ղուկասեան եւ զաւակունք իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ կամ նամակաւ ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց քրոջ, մօրաքրոջ եւ ազգականին՝

Այրի Տիկին ԿԱՏԱՐԻՆԷ ՊԱԼԼԱՐԵԱՆի (Ծնեալ Տէօքմէճեան)

դառնաղէտ մահուան առթիւ որ տեղի ունեցաւ 12 յունուար 1934, Ուրբաթ օր, 77 տարեկան հասակին մէջ Հանգուցեալին մարմինը ամփոփուեցաւ Ս. Փիէրի (Մարսէյլ) գերեզմանատունը:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Երջ. կոմիտէն Մարսէյլի եւ շրջաններու ենթակոմիտէներու եւ խումբերու հետ իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն ընկ. Վրթանէս Ղազարեանի, իր տիկնոջ՝ ՍՈՒՐԲԻԿ ՂԱԶԱՐԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ:

Հ. Յ. Դ. Պատանեկան միութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ երէց ընկեր Վրթ. Ղազարեանի, իր տիկնոջ՝ ՍՈՒՐԲԻԿ ՂԱԶԱՐԵԱՆի (ծնեալ Արզումանեան) դառնակսկիծ մահուան առթիւ:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Բարձր Հայքի Հայր. Միութեան վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ հայրենակցուհի ԿԱՏԱՐԻՆԷ ՊԱԼԼԱՐԵԱՆի մահուան առթիւ՝ իր ընտանեկան պարագաներուն:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

—Մարսէյլէն Տիկին Թագուհի Շաքրեան, կը փնտռէ իր եղբայրը՝ Գրիգոր Այվազեան եւ իր մայրը, որոնք մինչեւ 1931 Ռուսաստան կը գտնուէին եւ անկէ մնկնած են Հայաստան:

Ջերմապէս կը խնդրուի որ յիշեալները ճանչցողներ բարի ըլլան լուր տալու Տիկին Զարուկեանի, Rue de la Garlande, No. 22, 4em étage. Marseille

— Կը փնտռուի Թոքատի Եաթմըշ գիւղացի Գէորգ Քարեան (28 տարեկան) որ Ֆրանսա եկած է Ռուսաստանի որբերուն հետ: Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Պ. Տոնիկ Փէհլիվանեանի, 8 Bld. Rodin, Issy - les - Moulineaux. (Seine):

Ծնգրիտ լուր տուողին մէկ տարեկան «Յառաջ» նուէր:

— Գասապացի Յարութիւն Ահարոնեան կը փնտռէ իր եղբայրը Ահարոն Ահարոնեան, որ Իզմիրի մէջ ամուսնացած էր Էնկիւրիցի օրիորդի մը հետ: Կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուի Ֆրանսայի մէջ: Կը խնդրուի իր հասցէն իմացնել: Aharonian H. chez Mr. Bouffeteau à Jubergin, Commune d'Abily. (Indre et Loire):

— Կը փնտռեմ քոյրս Նէնի Պազարցի Ակնէս Մանուէլեան եւ եղբայրս Միհրան Մանուէլեան: Կը բնակէինք Նազիլլի: Ընդհ. պատերազմին ահաբեկուեցանք Կեսարիա, ուրկէց զինադադարին Ամերիկացիները մեզ փոխադրեցին Պէյրութ: Ես, 1923ին մեկնեցայ Ամերիկա: Իմացնել՝ Manuel T. Manuelianի, 9 de Julio esq. Sanjuan, Tafi Viejo (F. C. C. N. A.) Argentina.

Էնկիւրիցի Միհրան Քէօսէեան, որուն հետքը կորսուած է Իզմիրի աղէտէն յետոյ: Կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուի Փարիզ:

Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան:

Գործ կը փնտռէ

25 տարեկան հայ երիտասարդ մը, քաջածանօթ Փարիզի եւ ֆրանսերէն լեզուին: Ընդունակ գրասենեակի կամ ձեռական աշխատանքներու: Դիմել՝ «Յառաջ»ի:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ Զարդարեան Գըրադարանը փոխադրուած է 14 Rue François - Garcin, ընկ. Քէնտիրեանի ճաշարանը:

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ընկերութեան տարեկան ընդհ. ժողովը տեղի պիտի ունենայ վաղը Կիրակի օր, ժամը 11ին, եկեղեցւոյ խորհրդարանը, օրակարգ ունենալով հաշուետուութիւն եւ հրաժարում ներկայ վարչութեան, ընտրութիւն նոր վարչութեան:

Կը խնդրուի Աղքատախնամի բարերարներէն ներկայ ըլլալ այս ժողովին:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Հայ Երկսեռ Երիտասարդաց միութիւնը կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամ եւ անդամուհիները ընդհանուր ժողովի այսօր Շբ. իրիկուն ժամը ճիշդ 9ին, Հայ Ակումբին մէջ: Ժողովին ներկայ եղողները իրր անդամ նկատի պիտի առնուին: Օրակարգ՝ վարչութեան ընտրութիւն:

Թէյասեղան

Ի պատիւ Հարաւային Ֆրանսայի Առաջնորդ Տ. Գ. Եպիսկ. ՊԱԼԱՔԵԱՆի Նախաձեռնութեամբ Մարսէյլի Գոլեջներու Միութեան

Այս Կիրակի իրիկուն, ժամը 9ին, Salon de Coliséeի շքեղ սրահներունմէջ: 31 Bld. Bugommier.

Ճոխ գեղարուեստական բաժին եւ անթերի սպասարկութիւն:

Բոլոր անոնք որոնք կ'ուզեն իրենց տեղերը ապահովել, տոմսերը կը ստանան հետեւեալներէն՝ ճաշարան Տամասի Տնօրէնութենէն, Սալօն Մասիսի տնօրէնութենէն, ճաշարան Հաճի Յակոբ Պահճէճեան, ճաշարան Թօքաթլը, գրատուն Հորիզոն, պարոն Սիփան (Քիթապճեան):

Վարչութիւն

Մարսէյլ 12 յունուար 1934

Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ՏԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ (40)

"ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ,,

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Հարկ էր դայն կրկին ճակատ ղրկել: Տեղւոյն ոստիկան զօրքի հրամանատարը տարօրինակ ձեւ մը ընդգրկած էր՝ այդպիսի փախստականները կրկին ճակատ ղրկելու համար:

Կանչելով պահակը, հրամայեց.

— Սափրիչին ըսէք որ անմիջապէս հոս գայ:

Պատասխանատու պատուիրակը ոչինչ հասկցած էր այդ խօսքերէն եւ կարծած էր թէ հրամանատարը կը փափաքի ածիլուիլ, բայց, չուշտով հասկցած էր որ իր ենթադրութեանը մէջ սխալած էր: Որովհետեւ, քանի մը րոպէ վերջ, երբ սափրիչը ներս մտած էր, հրամանատարը կանչած էր փախստական Լազը եւ սափրիչին ըսած.

— Այս հէրիֆին պեխերը պիտի ածիլես:

Փախստական զինուորը, այս հրամանը լսելով, ծնրադիր խնդրած էր հրամանատարէն.

— Ձեռք փախիր այլեւս, պէյս: Ներէ: Զիս կրկին հոն ղրկէ ու պիտի տեսնես ինչպէս պիտի ծառայեմ: Կ'երդնում կրկին չփախչիլ.

Բայց, հրամանատարը, ականջ չտալով անոր, պեխերը ածիլել տուած էր: Եւ խօսքը ուղղելով Լազին.

— Դէհ, հիմա վազելով գնա միացիր չէթէից, ըսած էր:

Յետոյ, դառնալով պատասխանատու պատուիրակին, որ մեծ զարմացումով կը դիտէր, աւելցուցած էր.

— Սիրելիս, լաւ յիշէ սակայն: Երբ այս շրջանի բնակիչներէն մէկը փախստական վիճակի մէջ կը ձերբակալուի, եւ անմիջապէս այս միջոցին կը դիմեմ: Լաւագոյն կերպը այս է: Այս զինուորը չէտէէ չէտայ պիտի երթայ՝ միանայ իր չէթէին, ուրիշ ոչինչ կրնայ ընել: Զինքը ոչ իր կինն ու ազգականները կ'ընդունին տունէն ներս, ոչ ալ՝ գիւղացիները՝ գիւղէն ներս: Որովհետեւ, պեխերուն խուզուելէն վերջ, ան այլ եւս կին դարձած է, ըստ տեղական բարքերուն: Ոչ ոք անոր երեսը կը նայի. ինք ալ չի համարձակիր իր մէկ ծանօթին նայիլ: Այս կերպը փորձեցի բազմաթիւ փախստականներու վրայ: Ու միշտ յաջողեցայ: Անոնք, առանց ոստիկան զօրքի, ինքնակամ կը միանան իրենց վաշտերուն, եւ, ինչպէս կը տեղեկացնեն ինծի, անճար մնացած մարդոց նման, յանդգնօրէն կը կռուին՝ յանձն առնելով ամէն տեսակ զոհողութիւններ:

Թէշքիլաթը Մախսուսէն այլ եւս զինուորական հանգամանք առած էր: Ուրիշ կերպ կարելի չէր բացատրել այն իրողութիւնը թէ Րիզա պէյ այդ շրջանի ճակատին բոլոր ուժերուն հրամանատար նշանակուած էր: Արտահանդերձ, բացայայտ էր որ չէթէները առանձին ուժ մը կը կազմէին ու կարելի չէր զանոնք բաղդատել օրինաւոր զինուորներուն հետ:

Այն միջոցին, երբ Րիզա պէյ Տրապիզոն գացած ու վերադարձած էր, Նայիլ պէյի չէթէն մեկնած էր Գորչքա եւ միացած էր այն ուժերուն որոնք հոն կը գտնուէին: Այս թարմ ուժերով նոր յարձակման սկսած եւ նոր յաջողութիւններ ունեցած էին: Այդ յաջողութեանց գլխաւորը գրաւումն էր Մարատխուի քաղաքին, որ գլխաւոր զաւառակային կեդրոն էր: Թէ՛ Գորչքան եւ թէ Մարատխուն կը գտնուէին դէպի Պաթում հոսող Ճորոխ գետին եզերը: Բաղաքները շրջապատուած էին լեռներով: Գետը այդ լեռներուն ու բլուրներուն մէջտեղէն կը հոսէր՝ կ'երթար: Այդ քաղաքներուն միջեւ երբեմն հաղորդակցութեան միջոց կը ծառայէին գետին վրայ բանող նաւակները, որոնք Վենետիկի կոնտոլները կը յիշեցնեն: Գետին ջուրը, իր նեղ ծոցէն կը հոսէր մեծ արագութեամբ, եւ, հետեւաբար, այն նաւակները որոնք դէպի Պաթում կ'ուղղուէին, կը յանձնուէին հոսանքին ու արագօրէն կ'ընթանային, իսկ վերադարձին՝ զանոնք կ'առնէին եզերքէն կապուած թելերու միջոցաւ:

Եւ որովհետեւ կամուրջ չկար, մէկ եզերքէն միւսը այդ նաւակներով կ'անցնէին:

Քեամիլ եւ Նայիլ պէյերու վաշտերը ծորոխ գետէն անցնելու համար այս նաւակներէն երկու երկու իրար կապելով տեսակ մը լաստեր շինեցին եւ յաջողեցան իրենց բեռները գիմացի եզերքը անցընել: Դիւրին չէր նաւակները գործածել: Զանոնք վարելու համար հարկ էր ծանօթ ըլլալ ծորոխի արագութեան եւ հոսանքներուն: Այդ պատճառաւ, զանոնք միայն տեղւոյն նաւակավարները կրնային ղեկավարել:

Մարատխուն շատ դիւրաւ գրաւուած չէր: Ռուսերը բաւական դիմադրելէ վերջ նահանջած էին: Նոյն իսկ, մեծ վնասներ պատճառած էին: Ռուս բանակը իր մեռեալները չէր թաղեր, բայց երեսի վրայ ալ չէր ձգեր: Մեռեալները կը հաւաքէին, եւ զօրաբաժնին ընկերացող տեսակ մը փուռի մէջ դնելով կ'այրէին: Հետեւաբար, յայտնի չէր ըլլար թշնամիին ունեցած կորուստը:

Մարատխունի գրաւումէն վերջ, Րիզա պէյ սրուշած էր իր բանակատեղը հաստատել Գորչքայի մէջ: Այդ պատճառաւ, իր հետեւորդները եւ ինք հեծած էին առհմանային վաշտի ձիերներուն վրայ եւ բաժնուած էին Արհաւիէն: Հետեւորդներ ըսուածը՝ երկու հոգի էին,— իրեն ընկերացող պատասխանատու քարտուղարն ու Վիլէէթ հարուստներէն Պէսիմ էֆէնտին: Միւս պատասխանատու քարտուղարներէն մին՝ Խոհէմ պէյ՝ Մուրկուլի դայմագամ նշանակուած էր, իսկ Ֆերիտ պէյ՝ Գորչքայի:

Այս երեք ձիաւորները դէպի Գորչքա քալելով, Րիզա պէյ տեղեկացուցած էին ինչ որ լսած էին հոն, նաեւ՝ թէ տեսած էին զայմագամը: Այդ միջոցին, Խոփէցիներու վիճակը շատ վտանգաւոր էր: Որովհետեւ, քաղաքը շատ մօտ էր Պաթումի եւ զոյգ ծխնելոյզով թնդանօթանաւ մը ամէն օր կը ռմբակոծէր: Բնակչութիւնը կը ստիպուէր լեռները ապաստանիլ:

Այս ռմբակոծման առջեւը ըլլալ կ'ուզէին այնպիսի միջոցով մը զոր սորվել պիտի թուէինք եւ որ կը փաստէ թէ «Թէշքիլաթը Մախսուսէ» յատուկ կազմակերպութիւն մըն է եւ ամէն ոք իր խելքին փչածին համաձայն կը շարժէր:

Ռուս նաւատորմը, այդ շրջանին, ամէն անգամ որ առիթ գտնէր, կու գար Տրապիզոնի առջեւ ականներ կը թափէր: Տրապիզոնի կուսակալը հաւաքել տուած էր այս ականները:

(Շար.)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.29

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԿԻՐԱԿԻ 21 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1934

21 Janvier 1934

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

10Րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2401

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՄՓՈՓՈՒԻԼ ՎԵՂԱՐԻՆ ՏԱԿ

Յայտարարեցինք անգամ մը.

— «Գաղութներու ինքնապաշտպանութեան դատը վարել մենք մեզի (բոլոր հոսանքներով) եւ տիրաբար, առանց արտաքին միջամտութեան»: (Յառաջ, 4 յունուար):

Կրկին արծարծեցինք հարցը, երկու օր յետոյ.

— «Մենք չենք ուզեր անճանաչ ըլլալ»:

«Արտասահմանը պէտք է վերակազմուի, իր ամբողջ կերպարանքով կանգնի, առանց արտաքին միջամտութեան, մէկդի դնելով բոլոր սնամէջ ու գրգռիչ բանաձեւերը:

Ո՛վ որ շիտակ ու գործօն բարեկամ չէ այս արմատախիլ բազմութեանց, ո՛վ որ կ՚ուզէ հաւատաքննութեան ենթարկել, գերութեան դատապարտել, երբեմն ծուռ փարիսեցիներու վերածել զանոնք, չի կրնար բարեկամ ըլլալ Հայաստանի:

Եւ ո՛վ որ փոխանակ օգնելու գաղութներու ինքնապաշտպանութեան աշխատանքին, ընդհակառակն քարեր կը շարէ անոր առջեւ, ձեռքերը կը բանայ զարշելի բանսարկութիւններով, իրաւունք չունի խառնուելու մեր գործերուն»: (6 յունուար):

Շատ լայն բացատրութիւն է՝ «արտաքին միջամտութիւնը»:

Անոր մէկ ծայրը կը հասնի Երեւան, միւսը՝ մինչեւ Ժամուն բանկալը, փիլոնով ու վեղարով:

Այսօր կ՚ուզէինք զբաղիլ այս վերջինով,— փիլոն եւ վեղար:

Շեշտակի դնելով հարցը, կ՚ուզէինք ըսել թէ՝ մեր կղերական աւագանին ո՛րքան քիչ խառնուի գաղութներու ազգային – քաղաքական կեանքին, այնքան օգտակար է ե՛ւ ժողովուրդին ե՛ւ իրենց համար:

Անոնք որ այսօր կոկորդիլոսի արցունքներ կը թափեն Ղեւոնդ արք. ի դագաղին վրայ, անոնք եթէ միայն իրենց գոհին «Պարզ Քարոզները» կարդային, կամ զանոնք յիշեցնէին հեղինակին, Մ. Նահանգներու գաղութը երկուքի չէր բաժնուեր:

Հանգուցեալ արքեպիսկոպոսը կը գրէր, երբ տակաւին Մանչեսթրըն էր իր ազգեցութեան շրջանակը.

— «Մեր եկեղեցւոյ հոգեւոր պետերը հեռու պէտք է մնան քաղաքային կամ ազգային գործերէ: Անոնք միայն ներշնչուած պէտք է ըլլան Յիսուս Քրիստոսէ: Անով միայն պէտք է վստահութիւն ներշնչեն իրենց շուրջը եւ այն պետութեան՝ որուն հետ կապուած են իբր քաղաքացի: Անոնք աւելի պատրաստուած պէտք է ըլլան անտարանական դաստիարակութեամբ, եւ իրենց յանձնուած հօտին պէտք է անսայթաք ցոյց տան եկեղեցւոյ գլուխը Յիսուս Քրիստոս, եւ ո՛չ Հայրենիքը: Հայրենիքի վրայ խօսողը քաղաքական գործիչն է, անոր կը պատկանի ժողովուրդը հայրենասիրական զգացումներով ոգեւորելու գործը: Եկեղեցականը պէտք է ստեղծէ ժողովուրդին հոգւոյն մէջ ձգտում մը դէպի սրբութիւն, դէպի արդարութիւն, դէպի բարութիւն, դէպի սէր, վերջապէս դէպի Յիսուս Քրիստոս»: («Պարզ Քարոզներ», հատ. Դ. էջ 195 – 207):

Եգիպտոսի ռամկավար պաշտօնաթերթը արտատպելով ամբողջ գլուխը, զայն կը ներկայացնէ իբրեւ Ղեւոնդ արք. ի «պատգամը»:

Դժբախտութիւն է որ, այս «պատգամը» թուղթի վրայ մնաց նոյն իսկ իրեն, հեղինակին համար:

Անչուշտ անոր համար որ իր անմիջական շրջապատը, ռամկավար, հօկ, դպիր եւ մաքսաւոր բոլորը մէկ ճակատ կազմած, իր բոլորտիքը պար բռնած՝ խեղքը գլուխէն տարին:

Արդ, ուրիշ եպիսկոպոսներ եւ վարդապետներ ալ կան որ այդ ճամբան բռնած են:

Անոնք ալ, գիտակցաբար կամ անգիտակցաբար, իրենց կոչումը կը շփոթեն աշխարհական իշխանութեան մը ստորոգելիներուն հետ: Կ՚ուզեն դառնալ քաղաքային իշխանաւոր, մոռնալով Յիսուս – Քրիստոսը, եւ անոր պատուէրներն ու իրենց քարոզները:

Այն աստիճան որ, այսօր իսկական կղերապետութեան մը վերածուած է արտասահմանի ազգային կարգն ու սարքը:

Հարկ է վերջ տալ այս միջնադարեան ունակութեան, որ ե՛ւ հակաքրիստոնէական է ե՛ւ հակահայկական:

Կղերականը թող քաշուի իր պատեանին մէջ, իբրեւ հոգեւոր հովիւ: Իբրեւ ծառայ Յիսուսի – Քրիստոսի եւ քարոզիչը անոր Աւետարանին:

Թող հետեւի «Պարզ Քարոզներ»ու բանաձեւին, որ շատ յստակ է եւ անվիճելի:

Մնացեալը,— արտասահմանի ազգային կեանքին կազմակերպումը, անոր կարգ ու սարքը եւ քաղաքականութիւնը կը վերաբերի աշխարհական տարրին: Ժողովուրդին կողմէ ընտրուած Ազգային Խորհուրդներու:

Նո՞ր է որ կ՚արծարծենք այս տեսակէտը:

Ի՛նչ միամտութիւն: Բացէք այս թերթին հաւաքածոն, եւ պիտի կարդաք բազմաթիւ եւ բազմաձեւ արտայայտութիւններ այս ուղղութեամբ: Նոյն իսկ այն օրերուն երբ Գալաճեան եպիսկոպոսը կը փորձէր սահմանադրութիւն մշակել եւ թեմական խորհուրդ կազմակերպել, իբրեւ կաթող. պատուիրակ:

Այս տարրական ճշմարտութիւնը յիշեցուցինք նաեւ Թորգոմ արք. ին, երբ Եւրոպա եկած էր իբրեւ նոր պատուիրակ:

Տասը տարի յետոյ, աւելի ստիպողական հանգամանք առած է խնդիրը:

Այսօր, արտասահմանի կղերական աւագանին ոչ միայն հիմնովին շեղած է իր կոչումէն եւ կը ձգտի ինքնագլուխ իշխանապետութեան, այլ եւ հետզհետէ կը խրի անելին մէջ, ուժ առնելով դաւադիր խառնիճաղանճէ մը,— ռամկավարէն մինչեւ կարմիր – կոտուցը:

Այս խարդախութեան համար չքմեղանք չեն կրնար ծառայել նոյն իսկ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսին կոնդակները:

Մեր թշուառ հակառակորդները ի զուր կը կառչին կոնդակներու տարին, վեղարին ու փիլոնին: Շ.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ՑԱՆՁՆԵՑ ԻՐ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ

Նորէն ժամանակ շահիլ կ՚ուզեն

Գերմանական կառավարութիւնը յունուար 19ին Պերլինի Ֆրանսական դեսպանին յանձնեց Ֆրանսայի յունուար 1 թուակիր յուշագրին պատասխանը: Միեւնոյն առեն ղրկուեցաւ Անգլիոյ ձեւ. 20 թուակիր ծանուցագրին պատասխանը:

Երկու պաշտօնագիրներուն պատասխանն ալ գաղտնի կը պահուի: Պերլինի դեսպանին կողմէ հրատարակուած ձեւոյց մը կը յայտնէ թէ գերմանական պատասխանը կը բաղկանայ 15 մեքենագիր էջերէ եւ յաւելուածական բացատրութիւններ կը պահանջէ կարգ մը կէտերու մասին: Պատասխանը ֆրանսերէնի թարգմանելով, Փարիզ ղրկուեցաւ:

Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ գերմանական պատասխանը խմբագրուած է փափկանկատութեամբ, սակայն կը զգուշանայ բացորոշ արտայայտութիւններէ: Գերմանիա որոշ դիրք կը բռնէ միայն երկու հարցերու մասին,— օդային զինաթափութեան եւ սպառազինութեանց փորձի շրջանի մասին: Գերմանիա կը մերժէ այս վերջին պայմանը իբրեւ անընդունելի՝ իր երկրին ապահովութեան համար:

Պատասխանին խմբագրութեան ոգին ալ կ՚ապացուցանէ թէ Գերմանիա չուզեր խզել բանակցութիւնները. ընդհակառակն, կը ձգտի խորացնել զանոնք, ուղղակի գործակցութիւն հաստատելու համար: Ամէն պարագայի մէջ, Գերմանիա կը ջանայ ժամանակ շահիլ:

Կ՚ըսուի թէ Անգլիոյ տրուած պատասխանն ալ միեւնոյն տրամադրութիւնները կը պարունակէ:

Պերլինի անգլիական եւ ֆրանսական դեսպանները առջի օր խորհրդակցութիւն մը ունեցան այս հարցերու մասին:

Գերմանական պատասխանը Փարիզ հասնելէ անմիջապէս յետոյ, պատճէնը ղրկուեցաւ Ժընեւ, Պ. Փոլ Պոնքուրի:

Լոնտոնի մէջ գոհունակութիւն պատճառեց գերմանական պատասխանին հաշտարար ոգին, որ պիտի օգնէ բանակցութիւններու շարունակման: Այս առթիւ, անգլիական մամուլը կը գնահատէ Ֆրանսայի արտաքին նախարարին եւ վարչապետին վերջին ճառերը՝ զինաթափութեան մասին:

Իսկ Փարիզի մէջ գոհ են որ Անգլիա եւ Ֆրանսա միեւնոյն տեսակէտներն ունին հիմնական հարցերու մասին:

ՍԹԱՎԻՑՔԻՒ ԽԱՐԴԱԽՈՒԹԵԱՆՑ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ

Երկու երեսփոխաններ ապտակեցին իրար

Աջակողմեան երեսփոխանի մը եւ կրթական նախարար Պ. տը Մոնզիի ծանօթ միջադէպը դեռ չկարգադրուած, նոր խնդիր մը ծագեցաւ ուրբաթ առտու: Ընկերվարական երեսփոխան Պ. Լակրոզիլիէռ Երեսփ. ժողովի զաւիթին մէջ ապտակեց երեսփոխան Ժէզիւէ Ֆէռին, որ տնօրէնն է «Լա Լիպէռթէ» թերթին: Այս յետադիմական թերթը անուանարկիչ հրատարակութիւն մը ըրած էր ընկերվարական երեսփոխանին դէմ, որ բացատրութիւն պահանջելով, ապտակ մը իջեցուց: Միւսն ալ բռունցքով պատասխանեց: Հազիւ կարելի եղաւ իրարմէ բաժնել երկու հակառակորդները:

Մէկ խօսքով, ջղագրգիռ մթնոլորտ մը կը տիրէ խորհրդարանին եւ քաղաքական շրջանակներու մէջ եւ անխուսափելի են այսպիսի դէպքեր:

Ազգայնական երեսփոխան Իպարնէկարի որ առաջարկած էր քննիչ յանձնաժողով մը կազմել բայց յաղթուեցաւ, նորէն պիտի արծարծէ այս խնդիրը: Արդէն իսկ նոր բանաձեւ մը կազմած է, կառավարութիւնը հարցապնդելու եւ իր առաջարկը կրկնելու համար:

⁂ Վերջնապէս մերժուեցաւ «Լա Լիպէռթէ»ի նախկին տնօրէն Պ. Քամիյ Էմառի ազատ արձակման խնդրագիրը: Ամբաստանեալը Փոյի բանտը պիտի փոխադրուի միւս խմբագրին, Տարիուսի հետ, դատուելու համար: Փաստաբանը կ՚ըսէ թէ Քամիյ Էմառ իրաւունք ունէր 50,000 փրանք ստանալու հրատարակուած գրութեանց համար, եւ թէ չէր գիտեր ոչ այդ գումարին խարդախ աղբիւրը, ոչ ալ Պայոնի Վարկի Դրամատան գոյութիւնը:

Այս չքմեղանքին դիմաց, հարցաքննիչ դատաւորը ձեռքի տակ ունի խորհրդաւոր եւ կարեւոր նամակ մը, որ բռնուած է Քամիյ Էմառի բնակարանին մէջ: Նամակին բովանդակութիւնը գաղտնի կը պահուի, բայց կը հաւաստեն թէ կապ ունի Վարկի Դրամատան գործառնութեանց հետ: Նամակը ղրկուեցաւ Փօ, դատարանին ներկայացուելու համար:

Մինչ այս մինչ այն, քննութիւնները կը շարունակուին թէ Պայոնի եւ թէ Փարիզի մէջ:

Թերթերը կը գրեն թէ 658 չէքեր պարունակող թղթածրար մը յանձնուած է ընդհ. դատախազութեան:

Փիկալիօ եւ Վուա, Սթավիցքիի երկու «պահապան հրեշտակները» որոնք Շամոնիի թաքստոցը առաջնորդեցին զայն, Պաւվիլ փոխադրուեցան, դատուելու համար:

Զինաթափութեան խնդիրը եւ Ֆրանսա

Քանի մը օրէ ի վեր վիճաբանութիւններ կը կատարուին Ծերակոյտին մէջ, արտաքին քաղաքականութեան մասին: Պ. Փոլ Պոնքուռ բացակայ ըլլալով, կառավարութեան կողմէ խօսեցաւ վարչապետը, որ վստահութեան խնդիր յարոյց: Ժողովը 3ի դէմ 257 ձայնով վստահութիւն յայտնեց դահլիճին, որ վճռած է հաւատարիմ մնալ Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին, Լոքառնոյի դաշինքին եւ ուրիշ համաձայնութեանց, եւ ամրապնդել Ֆրանսայի ապահովութիւնը: Այս առթիւ անհրաժեշտ է յիշել թէ Պ. Շոթանի կուսակցութիւնը, արմատականները, մեծամասնութիւն կը կազմէ Ծերակոյտին մէջ:

Ընդդիմադիրները կ՚առաջարկէին մերժել սպառազինութեանց որ եւ է կրճատում եւ որ եւ է միջամտութիւն կնքուած դաշնագիրներու մէջ: Այս առթիւ գիտել տուին թէ՝ բոլոր դժուարութեանց պատճառը այն է որ Մ. Նահանգները եւ Անգլիա չստորագրեցին Ֆրանսայի տրուած երաշխաւորութիւնները: Եթէ ժողովրդապետական երեք մեծ երկիրները, Անգլիա, Ֆրանսա եւ Ամերիկա միակամ յայտարարած ըլլային թէ իրենք պահապաններն են խաղաղութեան, ընդմիշտ ապահովուած պիտի ըլլար խաղաղութիւնը:

Վարչապետը պատասխանելով նոյն ընդդիմադրութեանց, ըսաւ թէ համաձայնութիւն չկայ ապահովութեան քաղաքականութեան եւ միջազգային գործակցութեան միջեւ, երբ ընդունուի որ սպառազինութեանց կրճատումը պիտի կատարուի համաձայն ընդհանուր պայմանագրի մը: Յետոյ, շեշտեց թէ Ֆրանսայի զինուորական ուժերը չեն կրնար կրճատուիլ, եթէ ուրիշներ վերազինուին: «Եթէ այս երկու տեսակէտները ընդունուին, պատճառ չկայ որ համերաշխ բանակցութեանց քաղաքականութիւնը երկիւղ պատճառէ բարեկամ ազգերու»: Ֆրանսայի տեսակէտով, միջազգային գործակցութեան քաղաքականութիւնը լաւագոյն նեցուկն է ազգային պաշտպանութեան: Ֆրանսան կ՚ընդունի Րուզվէլթի դրած սկզբունքը թէ որ եւ է մեծ ազգ պէտք չէ որ աւելցնէ իր սպառազինութիւնները, նախայարձակ ըլլայ կամ թիզ մը հող պահանջէ ուրիշէն:

Խօսելով Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտի մասին, Պ. Շոթան ըսաւ թէ կարելի է վերաքննութիւն կատարել, բայց միայն Ազգերու Դաշնակցութիւնը զօրացնելու առաջադրութեամբ, իբրեւ աղդակ մը միջազգային գործակցութեան, եւ ոչ թէ մեծ պետութեանց դիկտատուրա մը հաստատելու համար: «Ուղղակի բանակցութիւնները հետեւանք են Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին եւ զինաթափութեան խորհրդաժողովին, բայց կրնան նէքի մը յանգիլ միայն Ժընեւ վերադառնալով: Ամէն պարագայի մէջ, կարելի չէ որ եւ է բանակցութիւն կատարել վերազինման իմաստով, ինչ որ նոր զինարշաւի մը պիտի մղէր Եւրոպան»:

Գերմանական կայսրութեան 63 ամեակը

Յունուար 18ին տօնուեցաւ գերմանական կայսրութեան հռչակման 63րդ տարեդարձը.

Ինչպէս յայտնի է, այս հռչակումը տեղի ունեցաւ իբրեւ թագ ու պսակը 1870ի գերմանական յաղթանակին, Վերսայլի Հայելիներու դահլիճին մէջ: Թերթերը փառաբանական յօդուածներ հրատարակեցին այս պատմական տարեդարձին առթիւ: Զարմանալի զուգադիպութեամբ մը, ճիշդ այս միջոցին հիթլէրականները սուր պայքար մը կը մղեն անոնց դէմ որ կ՚ուզեն վերահաստատել միապետութիւնը: Վերջերս, հանդէսի մը պահուն, ներկաներէն մէկը պահանջած էր որ Հիթլէր վերադարձնէ Վիլհելմ կայսրը: Տարեդարձի տօնակատարութեան առթիւ, Պերլինի շրջանային վարիչ Պ. Կէօպլէլս ճառ մը խօսելով, ուժգնօրէն ընդդիմացաւ այս տեսակէտին: «Ոչ մեզի ոչ ալ նախկին կայսեր համար կարեւոր է իր վերադարձը»: Յետոյ ծաղրեց Վիլհելմ կայսեր ծննդեան տօնակատարութիւնները կամ անոր անունով հանգանակութիւն կատարելու ձեռնարկը. Մեղադրեց նաեւ որ նախկին կայսրը նամակներ կը գրէ աջ ու ձախ, ցանկալի գտնելով միապետութեան վերահաստատումը: «Անոնք որ այսպիսի ձեռնարկներ կը փորձեն, պիտի արժանանան այն վարմունքին որուն ենթակայ են Մոսկուայի քարոզիչները»: Պետութեան վարչաձեւը կարեւորութիւն չունի ազգային – ընկերվարութեան համար, բայց իրենք թոյլ չպիտի տան որ իրենց գործը խանգարուի այսպիսի միջամտութիւններով:

Այս կարգի արտայայտութիւններ մամուլին մէջ հրատարակելու համար, անհրաժեշտ է արտօնութիւն ստանալ պրոպականտի նախարարէն: Ուշագրաւ է որ ամէն կողմէ սլաքներ կը տեղան «յետաշրջականներուն» դէմ: Տոքթ. Կէօպլէս, պրոպականտի նախարարը ինքն ալ բացորոշ արտայայտութիւններ ուղղեց յետադիմականներուն, հաւկցնելով թէ ազգային – ընկերվարութիւնը իրենց սեւ աչքերուն համար չէր որ զլուխ ցլեցին:

Թուրքիոյ «երկաթեայ պահակներու»

Պուքրէշէն կը հեռագրեն թէ վարչապետ Տուքայի սպանութեան մասին կատարուած քննութիւնները յանգած են հետեւեալ եզրակացութեանց.—

1. Տոքթ. Տուքայի սպանութիւնը սովորական դէպք մը չէ, այլ մաս կը կազմէ աւելի լայն դաւադրութեան մը, գրաւելու համար իշխանութիւնը:

2. «Երկաթեայ պահակներու» նախնական պատրաստութիւնները սկսած էին 1933ին, երբ պաշտօնական վիճակ հրատարակուած էր նախորդ կառավարութեան կողմէ, համայնավարական խռովութեանց պատճառով:

3. Հետեւաբար, քաղաքային դատարաններու իրաւասութենէն վեր է դատել ամբաստանեալները:

Այս որոշման համաձայն, դատաւորները ամբողջ թղթածրարը յանձնած են Պուքրէշի զինուորական ատեանին:

Ամերիկեան ծերակոյտը Րուզվէլթի դէմ

Մ. Նահանգներու Ծերակոյտին սեղանաւորական յանձնախումբը առջի օր լսեց Դաշնակցային Պահեստի Դրամատուններու վարչութեան նախագահը, որ հակառակեցաւ ամբողջ ոսկին ազգայնացնելու առաջարկին: Ըսաւ թէ ոսկին պէտք է մնայ դրամատուններուն մէջ. Այս ընդդիմութիւնը անակնկալ մը եղաւ ծերակուտականներուն համար, որովհետեւ Պահեստի Դրամատունները մինչեւ հիմա ուժ տուած էին նախագահ Րուզվէլթի քաղաքականութեան:

Կը կարծուի որ, եթէ նախագահը բանութեան դիմէ, դրամատուններ պիտի համակերպին, վերապահելով իրենց իրաւունքը, Գերագոյն Ատեանին դիմելու մասին: Այս վերջին պարագային, վէճը աւելի պիտի ծանրանայ: Նորագոյն հեռագրի մը համաձայն, Պ. Րուզվէլթ կը պնդէ որ անփոփոխ գործադրուի իր ամբողջ ծրագիրը:

Թագաւորին «ապօրէն զաւակը»

Լոնտոնի մէջ դատի քաշուեցաւ Քլարէնս Հէտսըն, ճարտարապէտ մը, որ սպառնական նամակներ գրելով Ճորճ թագաւորին, դրամ պահանջած էր:

Ամբաստանեալը կ՚ըսէ թէ ինք ապօրէն զաւակն է Քլարէնս հանգուցեալ դուքսին, որ երէց եղբայրն էր Ճորճ թագաւորին: Այս իսկ պատճառով, ամբաստանեալը ձախողած է իր ամբողջ կեանքին մէջ: Մինչեւ Հնդկաստան գընաց, բայց ամէն տեղ երեւան կուտային իր ապօրէն ծնունդը: Ճարտարապետ, նամակներ գրած է վարչապետին, նախարարներուն եւ թագաւորին, որպէսզի ճանչնան իր ժառանգական իրաւունքները եւ գումար մը վճարեն, իբրեւ բարոյական եւ նիւթական հատուցում: Ընդհ. դատախազը կը կարծէ թէ գործը խենդի մը կամ խաբեբայի մը հետ է, բայց պաշտպան փաստաբանը կը պնդէ, փաստաթուղթեր ներկայացնելով եւ մանրամասնօրէն պատմելով ամբաստանեալին ամբողջ կեանքը: Ճարտարապետը ունեցած է թշուառ մանկութիւն մը, բարոյապէս տառապած է, իմանալով իր ծնունդին պատմութիւնը եւ մօրը յայտնութիւնները: Միեւնոյն ատեն անձնուիրաբար ծառայած է հայրենիքին, պատերազմի օրերուն:

(Լուրերու Շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

«ՀԱՅՈՒԹԻՒՆ - ԱՐԻԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ»

(ԳԵՐՄԱՆԱՀԱՅ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒՆ)

ԽՄԲ.— Մեր ընթերցողները պիտի յիշեն թէ քանի մը ամիս առաջ, Գերմանիոյ մէջ հրէական եւ ցեղաբանական հարցերու կապակցութեամբ, Հայերու անունն ալ խառնողներ եղան: Չպակսեցան անճիշդ վերագրումներ եւ անարդար յարձակումներ հայ ժողովուրդի հասցէին:

Բարեբախտաբար, Գերմանահայ ընկերակցութեան ջանքերով կարելի եղաւ այդ ամէնուն առաջքն առնել շուտով: Ներքին Գործերու նախարարը յատուկ հրամանագիր մը հրատարակեց Հայերու արիացեղ ըլլալու մասին: Այժմ հրապարակի վրայ է գերմաներէն ժողովածու մը, նուիրուած հայ ժողովուրդի արիականութեան:

Ստորեւ կը հրատարակենք Պերլինէն մեզի ղրկուած թղթակցութիւն մը, այդ աշխատութեան մասին:

*«Հայութիւն–արիականութիւն» խորագիրը կը կրէ**) *այս օրերս Պերլին–Փոցտամի մէջ լոյս տեսած ժողովածու մը, հրատարակութեամբ Գերմանահայ ընկերութեան եւ աշխատակցութեամբ ծանօթ դէմքերու: Հրատարակութեան նպատակն է՝ գերման հասարակութեան լայն խաւերուն մէջ գիտականօրէն հաստատուած ճշգրիտ տեղեկութիւններ տարածել հայ լեզուի, պատմութեան, մշակոյթի եւ մասնաւորապէս անոր արիացեղ ըլլալու մասին:*

Ժողովածուին առաջին յօդուածը ստորագրած է փրոֆ. Հանս Հայնրիխ Շետէր, որ հանգուցեալ Մարքվարթի յաջորդն է Պերլինի համալսարանին մէջ, իբրեւ ուսուցչապետ պարսկագիտութեան եւ հայագիտութեան: Միեւնոյն ատեն՝ տնօրէնն է Արեւելեան լեզուներու ճեմարանին: Շետէր տակաւին շատ երիտասարդ գիտուն մըն է, բայց արդէն իսկ կը վայելէ ներհուն արեւելագէտի մը անունը:

Փրոֆ. Շետէրի յօդուածին խորագիրն է՝ «Հայերէնին տեղը հնդեւրոպական լեզուներու շարքին մէջ»: Աշխատութիւնը կը սկսի այս բառերով.

— «Հայ ժողովուրդը ազգակից է մեզի, Գերմաններուս, իր լեզուով, կրօնքով եւ յունածագում մշակոյթով»:

Հայ եւ նախագերման՝ գոթական գրութեանց ծագումը նոյն պատմական [illegible] պայմաններու արդիւնք կը համարէ հեղինակը: Կապակցութիւնը այդ երկուքին միջեւ առաւել եւս սերտ կ'անուանէ այն պատճառաւ, որ գերման լեզուին գրաւոր հնագոյն աղբիւրը, Ս. Գրոց գոթերէն թարգմանութիւնը կատարուած է Վուլֆիլայի կողմէ, որ Հայաստանի դրացի Կապադովկիոյ քրիստոնեայ ընտանիքէ մը կը սերէր: Անով կը մեկնուին գոթերէն Ս. Գրոց մէջ գտնուած հայերէնի հետքերը»:

Հայերէնի եւ հին գերմաներէնի ձայնաշրջական օրէնքներու մէջ նոյն Շետէր ազգակցութիւն մը կը գտնէ: Հայ այբուբենը իր հնչիւններու նրբութեամբ եւ որոշութեամբ, կը շարունակէ ան, «գերիվեր է քան եւրոպական ազգերէն մեծ մասինը»: Վրաց ու Աղուանից այբուբենն ալ հայ հանճարի արդիւնք կ'անուանէ. Շետէր մեծ արժէք կուտայ նաեւ Հայոց հին եւ նոր գրականութեան, այլ եւ գիտութեան ասպարէզին վրայ Հայոց թափած աշխատանքին:

Ազգային – ընկերվարական ծանօթ հրապարակագիր եւ քաղաքական գործիչ Դոկտ. Ֆոն Լէէրս, որ ներկայիս ստանձնած է նաեւ Պերլինի քաղաքագիտական համալսարանին արտաքին բաժնի վարիչի պաշտօնը, ստորագրած է «Հայութիւն եւ արիականութիւն» խորագրով շահեկան գրութիւն մը: Աւելի առաջ, ան գերման մամուլին մէջ լոյս ընծայած էր ուրիշ գրութիւն մը, նուիրուած հայ ժողովուրդի արիական ծագման եւ նկարագրին: Անով ան մէկ կողմէ կը սրբագրէր իր իսկ վրիպումները, միւս կողմէ ալ կը հերքէր հայ ժողովուրդի մասին ուրիշներու կատարած անարդար վերագրումները. Միեւնոյն հիմնական միտքը կ'արծարծէր Ֆոն Լէէրս նաեւ իր ներկայ գրութեան մէջ, գիտականօրէն մօտենալով խնդրին. Մարդաբանօրէն, քանի մը ուրիշ մասնագէտներու հետ միասին ան եւս Հայերը ազգակից կը համարէ այսպէս կոչուած տինարեան ցեղախումբին, որ մեծ չափերով ներկայացուած է հարաւային Գերմաններու մէջ: «Հայ ժողովուրդի ողբերգութիւնը մեծ մասամբ հետեւանք է արդէն իսկ այն բանին», կ'ըսէ հեղինակը, «որ ան իր ամբողջ պատմութեան ընթացքին նախագրուած էր իբրեւ արիացեղ ժողովուրդ մը, իր արիական մշակոյթը եւ նկարագիրը պաշտպանել աշխարհագրական եւ քաղաքական միջանկեալ շրջապատի մը մէջ սեղմուած սեմական, մոնկոլական եւ ուրալական տարրերէ»: Եզրակացութիւն.

— *Ուրեմն Հայերը արիական ժողովուրդ մըն են:*

Տոքթ. Ա. Աբեղեան յօդուած մը ունի՝ «Հիւսիսական տիպարները Հայաստանի մէջ» խորագրով:

Յենլով Հայաստանի նախապատմական դամբաններու պեղումներուն եւ հայ ժողովուրդի ծագման մասին գիտութեան ընձեռած տուեալներուն վրայ, այլ եւ նկատի ունենալով Հայոց հնագոյն առասպելները, ինչպէս նաեւ հայ ժողովրդական երգերը, զրոյցները եւ զանազան հետազօտութեանց արդիւնքները եւ գիտողութիւնները, յօդուածագիրը կ'եզրակացնէ թէ՝ արդի հայութեան մէջ եւս չափով մը ներկայացուած է հիւսիսական ցեղը, որ տիրող է եղած հին Արմէններու քով: Ծանօթ է արդէն, որ Արմէնները ոչ միայն լեզուով, այլ եւ ցեղաբանօրէն ազգակից էին հին Փռիւգիացիներուն եւ Թրակիացիներուն: Իսկ ասոնց գերազանցօրէն հիւսիսային ըլլալը հաստատուած է գիտութեան կողմէ:

Տոքթ. Քարլ Ռոթ, որ ասկից առաջ կը հրատարակէր Armeniaca *(Հայկականք) հանդէսը (դժբախտաբար՝ շուտ դադրած), «Հայ ժողովուրդին ցեղաբանութեան եւ նկարագրի մասին» գրութիւն մը ստորագրած է նոյն ժողովածուին մէջ:*

— *«Շատ չէ թիւը այն ժողովուրդներուն, կ'ըսէ ան, որոնց մասին հանրութիւնը այնչափ մթին գաղափար մը ունենար եւ շատ կանխակալ կարծիքներ [illegible] ինչպէս Հայերն են: Ով որ կ'ուզէ Հայերուն մասին ճշգրիտ եւ արդար կարծիք մը կազմել, պարտաւոր է ամէնէն առաջ անոր պատմութիւնը սորվիլ»:*

Քարոզիչ Լիցենցիատ Քլինկէրի յօդուածը կը կրէ «Հայ ժողովուրդին ցեղաբանութիւնը եւ պատմութիւնը իբրեւ գիտական խնդիր» խորագիրը: Մասնաւորապէս ուշադրութեան կ'առնուի հոն Հայոց ծագումը եւ հնագոյն պատմութիւնը, սկսած Հայաստանի նախաբնիկներէն՝ Խալդերէն: Երկրի աշխարհագրական դիրքն եւս մոռացութեան չի տրուիր: «Դեռ նոյն քրիստոնէութիւնը ընդունելէն առաջ՝ Հայերը շատ ուժեղ ազդեցութիւն ունեցած են ընդհանուր մշակութային կեանքին վրայ», կ'եզրակացնէ հեղինակը:

Տոքթ. Է. Շթիռ ստորագրած է յօդուած մը՝ «Գերմանահայ մշակութային յարաբերութիւնները» անունով: Հեղինակը պատմական ակնարկ մը կը նետէ Գերմանահայ յարաբերութեանց վրայ, սկսելով Խաչակիրներու օրերէն: Կ'ընդգծէ մանաւանդ Դորպատի գերման համալսարանին մեծ դերը հայ ազգային վերածնութեան գործին մէջ: Հեղինակը 1908ին անձամբ ճամբորդած է Հայաստան, Պարսկաստան եւ Թուրքիա եւ տեղւոյն վրայ դիտած հայ ժողովուրդին մշակութային յառաջդիմութիւնը: Գերման համալսարաններ յաճախած հայ ուսանողութիւնը եւ անոր կատարած դերը եւս մոռացութեան չեն տրուիր:

Վիեննայի համալսարանին ուսուցչապետ եւ գեղարուեստի պատմութեան յայտնի մասնագէտ փրոֆ. Ստրժիգովսքի, որ ծանօթ է հայկական ճարտարապետութեան նուիրուած իր գործերով եւ մանաւանդ «Հայ ճարտարապետութիւնը ու Եւրոպան» երկհատոր հոյակապ աշխատութեամբ, ներկայ հատորին մէջ զետեղած է խիստ շահեկան ուսումնասիրութիւն մը՝ «Հայերը իբրեւ կրող հնդեւրոպական ճարտարապետական մտքին»: Այս խորագիրը արդէն որոշապէս կը պարզէ գրուածքին բովանդակութիւնը — Հայ ժողովուրդը ոչ միայն ծագումով, լեզուով եւ մշակոյթով, այլ եւ արուեստով ու ի մասնաւորի ճարտարապետական արուեստով հարազատ ու ընիկ ներկայացուցիչներէն մէկն է հնդեւրոպական, արիական ստեղծագործ ցեղախումբին եւ շատ կողմերով մօտ՝ Գերմաններուն: Ստրժիգովսքի Հայաստանը կ'անուանէ «Հնդեւրոպական ճարտարապետութեան միջնաշխարհը»:

Դուքս Մաքս, Սաքսոնիոյ նախկին թագաւորին եղբայրը, որ հմուտ գրաբարագէտ մըն է եւ ծանօթ իր հայագիտական գործերով ու տարիներէ ի վեր Հին Արեւելքի մշակոյթի ուսուցչապետ է Ֆրայպուրգի (Զուիցերիա) համալսարանին մէջ, «Հայոց կրօնասիրութիւնը» խորագրով գրուածք մը ունի ժողովածուին մէջ: Դեռ շատ տարիներ առաջ, ան ճամբորդած է Հայաստան եւ տեղւոյն վրայ ճանչցած հայ ժողովուրդը եւ իր ստեղծագործ աշխատանքը: «Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի պատկերն ալ այս պահուս, երբ կը գրեմ այս տողերը, կախուած է իմ սենեակիս մէջ, եւ աչքիս առջեւն է», կը կարդանք դուքս Մաքսի ուշագրաւ յօդուածին մէջ: Հոն առաջ բերուած է նաեւ Հայոց մէկ–երկու շարականներուն գերմաներէն մասնակի թարգմանութիւնը, կատարուած հեղինակին կողմէ: «Հայերէն լեզուն բացորոշապէս ցոյց կուտայ, ի միջի այլոց, թէ ո՛րչափ կը սխալին բոլոր անոնք որ Հայերը սեմականներուն շարքը դասել կ'ուզեն: Չկա՛յ ամենափոքր կապ անգամ՝ այդ երկու լեզուներուն միջեւ»:

Թ. Շեֆէր, Գերմանահայ ընկերութեան եւ հանգուցեալ Լեփսիուսի հիմնած առաքելութեան երկարամեայ քարտուղարը, իր «Արեւմտեան քաղաքակիրթ աշխարհը եւ Հայերը» յօդուածին նիւթ կը դարձնէ մասնաւորապէս հայ գաղթաշխարհը եւ անոր ինքնապահպանման անհրաժեշտութիւնը: Այդ բանը հնարաւոր կը գտնէ ան երկու պատճառով.— 1. «Որովհետեւ այս ժողովուրդին պատմութիւնը ինքնին կը վկայէ իր անխախտ կենսունակութիւնը, 2. Որովհետեւ հայ ժողովուրդին առջեւ դրուած կան դեռ այնպիսի խնդիրներ, որ ապագային պիտի լուծուին, եթէ ան այդ ամէնը այսօր մինչեւ իսկ չի տեսներ իր աչքերով»:

Վերջապէս, Տոքթ. Ռոհրպախ, Գերմանահայ ընկերութեան նախագահը, որ ծանօթ ազգայնական հրապարակագիր եւ գիտուն դէմք մըն է, երեք անգամ Հայաստան ճամբորդած եւ այժմ ալ դէպի Ափրիկէ կատարած իր վերջին ուղեւորութենէն նոր վերադարձած, «Աւելորդ հարց մը» խորագրով յօդուածի մը մէջ հայ ժողովուրդին արիացեղ ըլլալը այնչափ ակներեւ իրողութիւն մը կը նկատէ, որ «աւելորդ հարց» կ'անուանէ զայն կասկածի տակ դնելը, վիճելի համարելը: «Հարկաւ Հայերու մէջ եւս կան մարդաբանական տարբեր տիպարներ, բայց՝ մի՞թէ նոյն բանը չկայ, նաեւ «անկասկածելի արիացի» ճանչցուած Գերմաններուս մէջ: Հագցուցէք, օրինակ, Պաւարացի լեռնական տեղացիի մը՝ Փոքր Ասիացիի մը հագուստները, եւ դուք տարբերութիւն մը չպիտի գտնէք անոր եւ Վանի կամ Տարօնի կողմերը ապրող հայ գիւղականին կամ հովիւին միջեւ»: Հայ ժողովրդական մէկ երգ եւս մէջ կը բերէ հեղինակը եւ անով ալ ցոյց կուտայ որ Հայերը իրենց ստեղծագործութեամբ ընիկ Արիացի ժողովուրդ մըն են»:

Այս ամէնէն զատ՝ ժողովածուին վերջը կցուած են համառօտ քաղուածքներ Հայերու եւ Հայաստանի մասին, առնուած հին հայագէտներու եւ ճամբորդներու երկերէն — Մարքվարդ, Հիւպշման, Ֆինք, Նոյման, Հաքսթհաուզէն, Վակներ, Գաուենշթէյն, Լեփսիուս եւ Նանսէն:

Կը կարծենք թէ այսչափով մօտաւոր գաղափար մը տուինք Գերմանահայ ընկերութեան այս ժողովածուին մասին: Կը յուսանք որ ան լաւագոյն կերպով պիտի կատարէ իրեն վերապահուած դերը: Գերման ընթերցողները բուն իսկ աղբիւրէն պիտի կրնան ծանօթանալ հայ ժողովուրդին, անոր արիական ոգւոյն եւ առաքելութեան: Գրքոյկը պիտի ղրկուի խմբագրութեանց, ծանօթ դէմքերու եւ հաստատութեանց:

Չմոռնամ յիշել որ ժողովածուին տպագրական ծախքերը հոգացած է Պերլինի Հայ Գաղթ. վարչութիւնը: Գործին իրենց նիւթական աջակցութիւնը բերած են քանի մը հայրենակիցներ Պերլինէն, Համպուրկէն եւ Լայփցիկէն, բայց մանաւանդ Պ. Յովհաննէս Իփլիքճեան (Պերլին):

*) Armeniertum - Ariertum, Herausgeben von der Deutsch - Armen. gesellschaft 1934.

ԾԻԾԱՂ

Դատաւորը.— Չես կրնար ուրանալ թէ 200 քիլոնոց դրամարկղը ուսերուդ վրայ առած տարած ես:

— *Պարոն դատաւոր, մէկ տկար վայրկեանիս տեղի ունեցաւ:*

— *Եթէ առողջ վայրկեանիդ հանդիպէր, խանութն ալ պիտի տանէիր:*

ՄՈՒՍԹԱՖԱ ՔԵՄԱԼ

ooooo

Ֆրանսացի լրագրող մը, Մարսէլ Լիւքէն, յօդուածաշարք մը սկսած է Paris - Midi*ի մէջ «1934ի Թուրքիան» խորագրով: 14 եւ 17 յունուար թիւերով, կը խօսի Մուսթաֆա Քէմալի մասին:*

— *Մուսթաֆա Քէմալ հասաւ ճիշդ ժամուն, երբ, Օսմանի յաջորդները այլեւս անկարող վարելու երկիրը, Թուրքիա նոր առաջնորդի մը պէտք ունէր: Ուսկի՞ց կուգար այս անսպասելի առաջնորդը: Մեծ պատերազմէն, երբ յայտնուած էր իբրեւ լաւ զօրական: Ծագո՞ւմը.— ոմանք ժիւտ-իսլամ կը համարեն զինք, բայց ցեղին մէջ օտար արիւն խառնուած: Ուրիշներ կ'ենթադրեն թէ իր ընտանիքը, Անատոլուի գիւղերէն գալով, նախապէս հաստատուած է Սելանիկ.*

Ունի կապոյտ աչքեր, որոնց մէջ, [illegible] յօնքերու տակ, կը շողան խիստ եւ մետաղային փայլեր: Շէկ մազեր, լայն քիթ, բարակ եւ անգութ շրթներ, սպիտակ ձեռքեր, — գիծեր որ կը կազմեն Մակեդոնացի Սլաւի մը յատկանիշը, արիական ցեղին, որուն կ'ուզէ կապել Թուրք ժողովուրդը, Մուսթաֆա Քէմալ, տարտամ բնազդով մը:

Այլապէս կարելի՞ է բացատրել, այս արդիական Արեւելքցիին մէջ, իսլամ մշակոյթէն եւ աւանդութիւններէն ազատագրուելու այն կատաղի փորձը: Յառնուրդ սլաւական եւ անատոլեան ցեղերու, Մուսթաֆա Քէմալ կը յիշեցնէ Կորքին, Քէրէնսքին, Մուսոլինին, Նափոլէոնը: Բայց այնքան յարափոփոխ են իր դէմքի խորշոմները, որ ամէն նմանութիւն կը կորսուի յանկարծ եւ տարօրինակ արտայայտութիւններ կը ստանայ դէմքը:

Մուսթաֆա ծնած է 1880ին, Սելանիկի մէջ: Մայրը, Զուպէյտէ հանըմ, աւանդապաշտ եւ կրօնասէր, հայրը Ալի Րիզա պէյ, ծովային մաքսատան պաշտօնեայ, ազատամիտ: Շուտով կը մեռնի հայրը: Մայրը կ'առնէ Մուսթաֆան եւ կը մեկնի գիւղ, ագարակի մը մօտ: Այնտեղ հովիւ է պահ մը, Թուրքիոյ ապագայ դիկտատորը: Անասունները արածելու տանելով, ախոռները մաքրելով, շնորհիւ չարքաշ աշխատանքի մը եւ բնութեան մտերմութեան, ֆիզիքապէս կը զօրանայ:

Մայրը ուրիշ երազներ ունէր սակայն, եւ զինուորական վարժարան (Սելանիկ) կը ղրկէ Մուսթաֆան, 12 տարեկանին. Մուսթաֆա մասնաւորապէս կը սիրէ մաթեմաթիքի դասերը: Մաթեմաթիքի ուսուցիչն ալ կը կոչուէր Մուսթաֆա, այնպէս որ անունի շփոթութենէ մը խուսափելու համար՝ Մուսթաֆային կը տրուի Քէմալ անունը: 14 տարեկանին Մուսթաֆա կը սիրահարի եւ... բանաստեղծ կը դառնայ: Դրացիին աղուոր աղջիկը խելքը կ'առնէ պահ մը, եւ Մուսթաֆա ամէն իրիկուն հագուստները արդուկելէ եւ պճնուելէ յետոյ կ'երթայ թափառիլ աղջկան պատուհաններուն տակ: Լռակեաց էր եւ խստադէմ: Իր ընկերները յաճախ կը հարցնէին իր ապագայ ծրագիրները: «Ես մեծ մարդ պիտի ըլլամ» կը պատասխանէր անոնց: Արձակուրդներուն, Մուսթաֆա Ֆրանսերէնի դաս կ'առնէ Փրէրներէն: Ժամանակ մը վերջ Պոլիս, Հարպիէ մտած է արդէն [illegible] ուսանողական կազմակերպութիւններու, օրինակ Վաթանի անդամ: Խմբագիրն է անոնց թերթին: Այդ թերթին մէջ կը հրատարակէ բոցաշունչ բանաստեղծութիւն մը: Կը նուիրուի պայքարի: Կը բանտարկուի, կ'աքսորուի Սուրիա, ծպտեալ կը փախչի, կը մտնէ Իթթիհատ – Թէրագգըի մէջ, կը կռուի բոլորին հետ, կը հրաժարի, պահ մը կ'անհետանայ, յանկարծ կը յայտնուի Տրիպոլիսի կռիւներուն մէջ ընդդէմ Իտալիոյ: Թէեւ հակառակ էր Թուրքիոյ մասնակցութեան, ընդհանուր պատերազմին կը ղրկուի Տարտանէլ: Զինադադարին՝ Անատոլուի ըմբոստութեան առաջնորդ: Երբեք չէ վիրաւորուած այս երկար պատերազմներու ընթացքին, բայց անգամ մը կ'իյնայ ձիէն եւ մէկ կողը կը կոտրի: Այս վիճակին մէջ կը մասնակցի կռիւին.

Այնուհետեւ ծանօթ է իր կեանքին պատմութիւնը, որ խառնուած է Թուրքիոյ պատմութեան:

Մարսէլ Լիւքէն յետոյ կը շարունակէ պատմել թէ ի՛նչքան դժուար է, օտար լրագրողներուն համար, տեսնել Մուսթաֆա Քէմալը: Կ'ըսեն թէ ամէն տեսակցութեան խօսակցութիւն երբ կը հրատարակուի, հերքել կուտայ անմիջապէս: Իր ընկերներն իսկ յաճախ փնտռելու կ'երթեն զայն,— երբեմն կը լսեն որ իր ագարակը կը գտնուի, յանկարծ լուր կը հասնի որ Էրթողրուլ զբօսանաւով Եալովա է գացած, իրիկունը Տոլմա – Պաղչէ, գիշերը օղի խմելու ամերիկեան զբօսարան մը մէջ: Եւ կառավարութիւնը կը պտտի ետեւէն: Մուսթաֆա Քէմալ ամէն տեղ է, առանց յոգնութեան կ'աշխատի իր սենեակին մէջ, գիշերը կ'երթայ հանգչելու ընկերոջ մը մօտ, շամփանիա խմելու, առտու կանուխ նորէն գործի գլուխ:

Տեսայ, կ'ըսէ Մարսէլ Լիւքէն, Մուսթաֆա Քէմալը հրաւիրեալներու մօտ, Բերա, զբաղած նոր ծրագիր մը մշակելու կրթութեան արդիականացման մասին: Քէմալ ներկաները կը հրաւիրէ անսպասելի մրցում մը,— իւրաքանչիւրը պիտի ընտրէր, ներկայացուած ծրագիրներուն մէջէն, այն որուն կը հաւանէր: Ծրագիրը, որ մեծամասնութիւն կը շահէր, պիտի յայտարարէր ընդունուած:

Մարսէլ Լիւքէն չի մոռնար նաեւ խօսեցնել Մուսթաֆա Քէմալը.

— *Մանկութեանս օրերէն յիշողութեանս մէջ կը մնայ անջնջելի դէպք մը: Ծնողքս կ'ուզէին զիս դպրոց ղրկել, բայց հայրս ու մայրս տարբեր տեսակէտներ ունէին: Մայրս կապուած կը մնար հին բարքերու եւ սովորութիւններու: Ուստի կ'ուզէր զիս հոճայի մը խնամքին յանձնել: Հայրս ընդհակառակն ազատական մարդ էր եւ տարբեր մտադրութիւն ունէր: Կ'ուզէր ինծի տալ աշխարհիկ կրթութիւն:*

Տեսակէտներու այս ընդդիմութիւնը կարելի եղաւ հաշտեցնել խաղով մը: Այն առաւօտ, երբ դպրոց պիտի մտնէի, մայրս զիս նախ տարաւ Ֆաթմա Մոլլա Քասըմի վարժարանը,— ճերմակ վերարկու մը հագցուցած էր ինծի, գլուխս շուրջ, փաթթոցի ձեւով, ոսկեզօծ ժապաւէն մը, ձեռքս ոսկեզէն ճիւղ մը, վարժարանին դուռը զարդարուած էր կանաչութեամբ: Հօճան երեցաւ դրան առջեւ, ընկերակցութեամբ իր աշակերտներուն: Եւ տեղի ունեցաւ արարողութիւն մը:

Մօրս այս գոհացումը պատճառելէ յետոյ, հայրս զիս առաւ տարաւ եւ յանձնեց ծերունի Շէմսի էֆէնտիի, որ ազատ դպրոց մը կը վարէր, եւրոպական մեթոդով:

Մեզի դրացի էր հազարապետ Քասըմ պէյ, որուն տղան, Ահմէտը, կը յաճախէր զինուորական վարժարան: Աղուոր համազգեստ մը կը հագնէր: Կը նախանձէի սաստիկ: Այսպէս իմ մէջս զարգացաւ զինուորական մը դառնալու փափաքը:

Եւ ահա Պոլսոյ Հարպիէին մէջ: Արգիլուած էր կարդալ յեղափոխական գիրքերը. Օրուան իշխանութեան վարիչները շատ մեծ կը կարծէին իրենց դիրքերը, թէեւ շատ փոքր էին: Անհրաժեշտ էր մաքրել հրապարակը:

Ժողովուրդի մը համար, անոնք միայն պէտք է վարեն երկիրը եւ ազգը, որոնք կարողութիւն ունին եւ պատրաստութիւն: Պէտք է, այսօր եւ միշտ, առաջնորդ ունենալ, առաջնորդներ ունենալ: Եւ սակայն պէտք է թոյլ տալ, որ ազգը ինք հսկէ իր հիմնած պետութեան անկախութեան վրայ: Այսպէսով կը ստեղծուի իշխանութիւն մը, որ կը յենու ազգային կամքին:

Բոլոր այն ժողովուրդները, որոնք միջնադարեան մտայնութիւն մը ու–

ՀՐԱԺԵՇՏԻ ՈՂՋՈՅՆ

Մընաք բարո՛վ, եզերական վայրերն իմ ո՛րբ հոգիիս,
Ուր ապրեցայ ես երկար քերթութեան մէջ եւ գրքի…
Ուր իմ քնքոյշ երազներս հիւսեց աստուածացումը յուզքի
Խոկումներո՛ւս նախորանքին, եւ խենթ գալիկերը սրտիս:

Մընաք բարո՛վ… շնչէ՛ ինձ, ո՛վ պերճախօ՛ս Իտալիա,
Ի՛նչպէս երգեմ խորհմաց անտառներուդ հեւքն հզօր,
Ի՛նչպէս լոյսով ողողուն եւ երազով մեղմօրօր՝
Սեպտեմբերեան երկնքիդ պայծառութի՛ւնն յախինթեայ:

Մընաս բարո՛վ, լռին մէջ միննակ լճուա՛ծ իմ նաւակ,
Որ յանձնեցիր իմ խոհերս, ինչպէս Շէլին կը սիրէր՝
Այեակներուն կապտաւուն քնքշանքներո՛ւն տարուբեր:

Մընաք բարո՛վ, ծառերու դուք տերեւնե՛ր դեղնօրակ,
Ծաղիկներո՛ւ թերթիկներ, երերացած եւ խռեւն,
Որոնցմէ սիրտս ծըծեց երազն ամբիծ՝ գոյն առ գոյն:

ԱՐԱՄԱՑԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

Կ Ի Ն

Քաղցր ես, ու քընքո՛ւշ, սէր ես, ու երա՛զ,
Շող ես, ու յուռե՛րգ, կայծա՛կ հեզանազ,
Թըրթիռ ես, փանդի՛ռ, նայուածքդ՝ նրւա՛գ,
Ձայնըդ ծաղի՛կ է, դուն հեշտա՛նք յուսակ:
Ա՛հ, զիս թովեցիր. անդա՛րձ գերեցիր,
Ու սիրոյ սուրով սիրտս ծակեցի՛ր:

Դուն չար ու բարի լոյսն ես աշխարհի,
Երգն ես, ու վէ՛րքը մեր այրած սրտի,
Քրմայնք ամէնուն համար բարի է,
Անկի՛ց զատ միայն որ քե՛զ կը սիրէ:
Ո՛վ դուն քաղցրը կին, ո՛վ դուն լեղի կին,
Անանց կըրա՛կն ես ըզքեզ պաշտողին:

Անգութ ես, սա՛տ, անողորմ ու չա՛ր,
Քեզ խենդ եղողին՝ բըռնու չե՛ս գըթար:
Ով որ քեզ երգէ ոտնահա՛ր կ'ընես,
Քեզ վարդ բերողը շանթո՛վ կը պատժես:
Ա՛հ, զիս քու շուքիդ որբ ընկերն ըրիր,
Ու սիրոյ բոցով հոգի՛ս վառեցիր:

Դուն քաղցրօրէն մեզ կը կանչես առ քեզ,
Ու երբոր գանք քեզ դո՛ւռդ կը գոցես:
Ո՛հ, ըսէ՛, քեզի ի՞նչ ըրած ենք որ
Մեզ այսպէ՛ս կ'այրես առջեւդ ամէն օր:
Ո՛վ դուն ծաղիկ կին, ո՛վ դուն տատասկ կին,
Գըթա՛ գէթ հեզ մը ըզքեզ սիրողին:

Փակ դուռը սիրոյդ շատ հեղ կը զարնեն,
Ու գիշերն ի զո՛ւր եռն կը յուսցընեն,
Մէկ ժըպտիդ համար շատեր խե՛նդ կ'ըլլան,
Ու վառ հայեացքիդ կարօ՛տ կը մնան:
Թիւ չըկայ անոնց որ եռիդ ինկան
Ու քեզ չըճանչցած անյո՛յս մեկնեցան:

Ատելի՛ ես դուն, նաեւ պաշտելի՛,
Ա՛հ, կի՛նն ես հզօր, զերանո՛ւշ, լեղի՛,
Դուն ի՛նչ ալ ըլլաս ու ի՛նչ ալ ընես,
Մեզ ծունկի բերած երգե՛լ կուտաս քեզ:
Ո՛հ, դուն հըրա՛շք կին, դուն խորհո՛ւրդ խորին,
Ինձ պագնե՛լ տուիր քու ոտքիդ փոշին:

ԱՐՏԱՇԷՍ

նին տակաւին, պէտք է որ սրբուին անհետանան երկրիս վրայէն։ Անհրաժեշտ է որ Թուրքը դառնայ մէկ անդամը միջազգային քաղաքակրթութեան։ Քաղաքակիրթ աշխարհի հագուելու եղանակն ընդունեցինք, եւ այսուհետեւ պիտի հագնինք տարատ, վերարկու, կէշիկ, օձիք, փողկապ, նոյն իսկ գլխարկ։ Պէտք էր նետել այս եա ֆէսը, որ կարծես խորհրդանշանն էր ազիտութեան, մոլեռանդութեան, յետադիմութեան։ ... Այն ազգերը, որոնք դանց կ'առնեն նուիրել իրենց բարոյական ու նիւթական ամբողջ կարողութիւնը ի պաշտպանութիւն հայրենիքին, կամ այդ ուղղութեամբ կը շարժին շատ դանդաղ, չեն կրնար ապրիլ։ Աշխարհը փորձադաշտ մըն է, ամէն ժողովուրդ այդ դաշտին մէջ պիտի աշխատի պաշտպանել ինքզինք եւ բարգաւաճիլ։

... Անհատ մը ի զո՞ւր համակրանք եւ յարգանք կը սպասէ, երբ փաստ ցոյց չէ տուած իր կարողութիւններուն մասին։ Նոյնպէս ազգերը։ Մարդկային վերաբերումի եւ յարգանքի կ'արժանանան միայն այն ազգերը, որոնք ցոյց կուտան այդ առաքինութիւնը։

... Երկու Մուսթաֆա Քէմալ կայ։ Մէկը որ նստած է ձեր առջեւ, միսով եւ ոսկորով։ Միւսը, զոր չեմ կրնար «ես» անուանել, որովհետեւ ազգն է, ան, ազգը կը մարմնացնէ։ Այո՛, ես կը մարմնացնեմ ազգին երազը, ինչ որ կ'ընեմ, իրենց ցանկութիւններուն իրականացման համար է։

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻՆ ՍԿԻԶԲԸ

— o —

Անցեալ տարուընէ ի վեր պրպտումներ կը կատարուին, ճշդելու համար հայ թատրոնին սկիզբը եւ սրբագրելու համար հայ գրականութեան պատմութեան ծանօթ հեղինակներու (Լէօ, Վ. Փափազեան, Լ. Մանուէլեան) աւանդած տեղեկութիւնները։ Պէտք է ողջունել վերագնահատութեան այս փորձը մեր քաղաքական կեանքի եւ գրական գործերու պատմութեան մէջ. — սրբագրուելիք շատ բաներ ունինք, արդարեւ։

Հայաստանի մէջ, Ե. Սուրէն ռուսահայ թատրոնին ծագումը կը տանէր մինչեւ անցեալ դարու 30ական թուականները։ ՅԱՌԱՋի մէջ եւս, հարցը քննելով, տեսնուեցաւ որ Թրքահայ թատրոնին սկիզբն ալ պէտք է տանիլ մինչեւ նոյն 30ական թուականները։ ԲԱԶՄԱՎԷՊի վերջին թիւին մէջ Արամ Երամեան սկսեր է հրատարակել հետաքրքրական ուսումնասիրութիւն մը նոյն այս հարցին մասին։ Գործը ամբողջացած չէ տակաւին, — առաջին յօդուածէն կը հետեւցուի որ Երամեան մանրակրկիտ պրպտում մը կատարեր է, ինչ եւս արժէք չի տար այլեւս Լէօի պատմութեան, ու թէեւ չի կրնար խօսեցնել իր քաղած տեղեկութիւնները, այսուհանդերձ կը թուի թէ բաւական նիւթ պիտի հայթայթէ հարցին պատմութեան համար։

Ամէնէն կարեւոր պրպտումը կատարած է Իրազեկ, որուն ուսումնասիրութիւնը լոյս տեսաւ ՎԷՄի Բ. թիւին մէջ։ Արդարեւ յայտնութիւն մըն է Իրազեկի յօդուածը, եւ իր յիշատակած գործը պիտի մնայ հայ թատրոնի պատմութեան ամէնէն արժէքաւոր վաւերաթուղթը։

Հայ թատրոնին սկիզբը, որ փոխն ի փոխ գրուեցաւ Պոլիս — Իզմիր, Մոսկուա — Թիֆլիզ, յետոյ Վենետիկ ու Լեհաստան, ահա այս անգամ կը տարուի մինչեւ Հնդկաստան։ Արդարեւ հայ առաջին թատերագրութեամբ պարծենալու իրաւունքը կը տրուի Հնդկահայերուն։

1812ին, Հնդկահայ մը Յակոբ Նազար Շամբեան անգլիերէնէ հայերէնի կը թարգմանէ Վոլթէրի Ողբերգութիւն ի վերայ մահուան Յուլիոս Կեսարի, եւ կը տպէ Մադրասի մէջ։ Այս գործը չէր, սակայն, որ սկիզբը պիտի դնէր հայ թատերագրութեան, պարզապէս անոր համար, որ թարգմանութիւն մըն էր։

1821 հոկտեմբեր 1ին Կալկաթայի մէջ կը տպուի կատակերգութիւն մը 4 արար, Խորագիրայ Դժրդգութիւն, որ բառացի կը նշանակէ «Դրուժանութեան դիմագուշակը», աւելի պարզ գրելու համար՝ «Դրուժանութեան մարմնացում»։

Գիրքը ունի «Նախերգանք» մը եւ «Հրապարակախօսութիւն» մը, եւ այդ մասերուն մէջ մեզի կը տրուին հետաքրքրական տեղեկութիւններ։ Կատակերգութեան նիւթը՝ կրօնաբարոյական։

ՎԷՄ կը հրատարակէ այս կատակերգութեան կողքին եւ յաւելուածին առաջին էջին լուսապատկերները։

Փիէր Լոթիի մասին

La Revue de Franceի մէջ (յունուար) Պոլսոյ Ֆրանսական նախկին հիւպատոս Ալֆոնս Սեյիէր կը պատմէ քանի մը յուշեր Փիէր Լոթիի կեանքէն։ Կը նկարագրէ իրենց առաջին հանդիպումը Թարաբիոյ դեսպանատան մէջ երբ Լոթի, Վօթուրի նաւապետ նշանակուած, կը ներկայանայ Պոլսոյ Ֆրանսական դեսպանին, որուն տրամադրութեան տակ կը դրուէր Վօթուրը։

Այս առթիւ Սեյիէր կ'արձանագրէ այն հակընդդէմ տպաւորութիւնները, զորս Լոթի ձգած էր Պոլսոյ զանազան շրջանակներու մէջ։ Թուրքերը ի հարկէ մեծ համակրանքով եւ գովեստով կը խօսէին Լոթիի մասին։ Սակայն շատեր չափազանց խիստ կ'արտայայտուէին այս Թրքասէրին մասին, մանաւանդ քննադատելով իր նկարագիրը։ Նախ, ֆիզիքապէս հակակրանք կը ներշնչէր, յետոյ արհամարհոտ լռութիւն մը ունէր, յանձնապաստան, գոռոզ ու կոկորդիլիք մտաւորականի արտայայտութիւն։

Սեյիէր կ'աշխատի պաշտպանել Լոթին, ու կը նկարագրէ հմայքը, զոր ան կը ստեղծէր իր ձայնով եւ նայուածքով։ Ունէր հրաշալի աչքեր, սակայն նայուածքը, յաճախ սեւեռուն, խիստ փայլ մը կը ստանար։ Շատ քիչ կը ժպտէր, բայց իր ժպիտը մանկունակ բան մը ունէր իր մէջ։ Իսկ ձայնը հմայիչ էր իրապէս, մետաղային խորունկ զրնգիւնով, յամր կշռոյթով։

Սեյիէր չըսեր թէ Թրքուհիները ինչո՞վ էին հմայուած։

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆԸ ՉԷ ՄԵՌԱԾ

La Nouvelle Revue Française, որ յեղափոխական երեւնալու ճիգ մը ցոյց կուտայ, վերջերս հետաքրքրական փորձ մը կատարեր էր ծաղկաքաղ մը կազմելու ժողովրդային զանազան խաւերու բանաստեղծութիւններով։ Եւ այս՝ ցոյց տալու համար թէ բանաստեղծութիւնը ...չէ մեռած։ Դիտել տրուեցաւ, որ ամէն դարու մէջ ալ ժողովրդային խաւերը երգած են յանպատրաստից, սիրոյ եւ աշխատանքի տաղեր հիւսած եւ յաճախ ... քերթած։ Այս ծաղկաքաղը, սակայն, հետաքրքրական է հասկնալու համար ոչ թէ, ինչպէս խմբագրութիւնը կը գրէ, «ի՞նչ բանի կը ծառայէ բանաստեղծութիւնը, ուրկէ՞ կուգայ, ինչո՞ւ կը հիւսուի», այլ թէ ինչ գաղափար կրնայ տալ ժողովուրդի մը զանազան խաւերու մտքին մասին։

Խմբագրութեան կոչին պատասխանած են բազմաթիւ բանաստեղծներ, մօտ ... տասըհազար հոգի, բոլորն ալ ժողովուրդի խոնարհ ներկայացուցիչներ, — մսագործ, հողագործ, աբեղայ, զինուոր, գրասենեակի պաշտօնեայ, եւն.

Պատասխանողները, իրենց քերթուածներու փունջին հետ, ղրկած են նաեւ անկեղծ խոստովանութիւններ, այլապէս հետաքրքրական։

Կին մը կը պանծացնէ բանաստեղծութիւնը, Ապողոնի քնարին տալով բուժական զանազան յատկութիւններ։ Այսպէս, կան բանաստեղծութիւններ, կ'ըսէ, որ ամէնաբուժ են բոլոր տեսակի ցաւերու համար, վէրաբուժիչ՝ աժդոյն անձերու համար, վեցոտանի կամ ութոտանի ոտանաւորները՝ մելամաղձոտներու համար, ալեքսանդրեան ոտանաւորները՝ ջղայիններուն համար, պայմանաւ որ հատածները լաւ կտրուած ըլլան, տաղատողները՝ խոնջարեկներուն համար։

Հողագործ մը կը գրէ. «Կը գրեմ որովհետեւ գեղեցիկ բանաստեղծութիւն մը, ինծի համար, փախուստ մըն է պայմանական կապանքներէն դէպի անծանօթ դրախտ մը»։ Գծագրիչ մը կը գրէ. «Տաղ հիւսելը կը խաղաղեցնէ հոգիս, որովհետեւ մենութեան միակ տրամախօսութիւնն է այդ»։ Վաճառորդ մը կը գրէ. «Բանաստեղծութեան նուիրած եմ ինքզինքս, ճիշդ ինչպէս պիտի նուիրուէի դաշնակահար ըլլալու, միակ միջոցը հաղորդակցելու ինքնութեանս մութ մասերուն հետ»։ Բանուոր մը կը գրէ, որովհետեւ կը ցանկայ «դուրս ելլել իր կեղեւէն, հասնիլ իմացական կեանքի ամէնէն ուժգին արտայայտութեան»։

ՈՃՐԱԳՈՐԾ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԸ

Էքսէլսիօր թերթը հրատարակեց կարեւոր քննութիւն մը ոճրագործ մանուկներու մասին։ Ֆրանսայի մէջ ամէն տարի 1200—1500 մանուկներ դատարանի կը յանձնուին իբրեւ ոճրագործ։ Կարեւոր հարց մըն է զբաղիլ այս մանուկներուն ապագայի հարցով։ 1912 յուլիս 22 թուակիր օրէնսգիծով մը Ֆրանսայի մէջ հաստատուեցան մանկական ատեաններ։ Այս դատարանին պաշտօնն է ոչ միայն պատժել ոճրագործ մանուկները, այլ եւ մանաւանդ կրթել զանոնք եւ վերադարձնել ընկերային կեանքին։ Դատարանը ունի օժանդակ մարմիններ, որոնք կը քննեն ոճրագործ մանուկին ընտանեկան պարագաները, ֆիզիքական եւ բարոյական կազմութիւնը, յետոյ տեղեկագիր մը կը ներկայացնեն դատարանին։ Եթէ մանուկին գործած ոճիրը թեթեւ է եւ ընտանիքը ընկերային բարոյականի տեսակէտով առողջ, մանուկը կը յանձնուի ծնողքին։ Բայց եթէ ծնողքը կասկածելի է բարոյապէս, մանուկը կը ղրկուի արգելարան մը, ուր կը մնայ մինչեւ չափահասութիւն։ Դատարանին օժանդակ մարմինները իրենց տրամադրութեան տակ ունին աշխատանքի զանազան հաստատութիւններ, ուր կը ղրկեն յանցաւոր ոճրագործ մանուկները։

Մանկական ատեանին հաստատումով շատ բարելաւուած է ոճրագործ մանուկներու ապագան։

Ներկայիս Ֆրանսայի մէջ կը գործեն Maison d'Education surveillée փոքրիկ ոճրագործ մանչերու համար, Ecole de Préservation փոքրիկ ոճրագործ աղջիկներու համար։ Այս դպրոցներուն մէջ կը կրթուին այն մանուկները, որոնք այս կամ այն առթիւ գործած են զանազան ոճիրներ։

Այս դպրոցներուն մէջ 1927ին կը կրթուէին 690 փոքրիկ ոճրագործներ, 1930ին՝ 480, — այս թիւերը ցոյց կուտան, որ մանուկներու ոճրագործութիւնը իբրեւ երեւոյթ կը նուազի հետզհետէ։ Ի՞նչ է պատճառը նուազման։

Ոմանք այս նուազումը կը վերագրեն ծնունդներու նուազման։ Իբրեւ հաստատութիւն այս կարծիքին, Ֆրէնի բանտին անօրէնը կ'ըսէ թէ 1927էն 1930 ոճրագործ մանուկներու թիւը նուազած է անոր համար որ կը զուգադիպի պատերազմի ծնունդներու նուազման։

Իսկ ուրիշներ կը կարծեն թէ այս նուազումը հետեւանք է մանուկներու ոճրագործութեան դէմ բացուած ընկերային պայքարին։

Պէտք չէ զարմանալ, որ գործազրկութեան տագնապն ալ պատճառ մը դարձած է այս նուազման։ Արդարեւ, երբ պատանիները կ'աշխատին գործարաններու մէջ, իրենց վաստկած դրամը կը ծախսեն զինետուներու եւ գրօսավայրերու մէջ, ճամբայ մը որ զիրենք կ'առաջնորդէ ոճիրին։ Գործազուրկ մնալով, անոնք դատապարտուած են մնալու իրենց տուները։

ԱՌԱԾՆԵՐ

Ֆրանսական նոր ամսաթերթ մը, Pangloss, իր առաջին թիւով կը հրատարակէ փունջ մը առածներ.

— Պարապ հասկերն են, որ վեր կը բռնեն իրենց գլուխը։

— Մէկ սուտով կարելի է մեծ ուրախութիւն պատճառել կամ մեծ դժբախտութիւն։

— Երեք աղէտներ, — մանուկ մը որ կուլայ, մարդ մը որ կը խմէ, կին մը որ կը սէ։

— Իմաստունը այն մարդն է որ կրնայ հանգչեցնել իր ուղեղը ու մարմինը միաժամանակ։

— Անցնելէ յետոյ քարի, երկաթի, պղինձի դարերէն, այժմ կ'ապրինք թուղթի դարուն մէջ։

— Աշխատանքը բժիշկ մըն է, որ ձեզ կ'ապրեցնէ եւ ի վերջոյ կը մեռցնէ։

— Ապտակը հազարնոց թղթադրամ մըն է, զոր պէտք է անմիջապէս մանրել։

— Վտանգաւոր բան է մինակ մնալ տեսակէտի մը մէջ։

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Գրած էինք թէ Երեւանի մէջ անցեալ ամիս բացուեցաւ հայ արուեստագէտներու ցուցահանդէսը։

Այս մասին «Պրոլետար»ի աշխատակիցներէն մին կը գրէ —

Երեւանի Մշակոյթի եւ Պատմութեան Թանգարանին սրահներն ու նրբանցքներու պատերը զարդարուած են Հայաստանի գիւղատնտեսական ու ճարտարագործական կեանքին զանազան հանգրուաններ ներկայացնող բազմաթիւ արժէքաւոր նկարներով, ճարտարապետական նախագիծերով, եւայլն։

Այստեղ են՝ Սարեան իր լեռնային արեւով, թարմութիւն ու պայծառութիւն բուրող գոյներով եւ մեծ վարպետներու յատուկ իր համարձակ վրձինով, Կոջոյեան՝ իր բազմածանր եւ ինքնատիպ արուեստով, Աղաջանեան՝ իր թափանցող նրբութեան տուած դիմանկարներով, Փ. Թերլէմէզեան՝ իր ճարտարապետական դիմացկունութեամբ զինուած իւղանկարներով եւ կենսունակութեամբ լեցուն փասթէլներով, Ս. Առաքէլեան՝ գոյներու ճըլանութեամբ ձեռք բերած տարբեր [illegible], Գիւրջեան, Գայփէֆեան, Արուտչեան, Ախիկեան, Թարեան, Վարդ — Գասպրիկեան եւ այլ նկարիչներ իրենց գնահատելի եւ այժմէական յուզումով տողորուած գործերով։

Սրահներուն զանազան անկիւնները դրուած են քանդակներ, արձաններ, փայտագրութիւններ, որոնք կը պատկանին երիտասարդ քանդակագործներ Արայ Սարգսեանի, Քոչարեանի ([illegible])։

Աչքի կը զարնեն նաեւ ինքնուս նկարիչ Ե. Դանչոյի ծաղրանկարները։

Ցուցահանդէսը կը վկայէ որ Հայաստանի մէջ արագ կը զարգանայ նաեւ գիրքերու զարդանկարչութիւնը, որուն լաւագոյն ներկայացուցիչներն են Սարեան, Կոջոյեան, Շ. Յովհաննիսեան եւ ուրիշներ։

Ճարտարապետական գործերու յատկացուած սրահներուն մէջ, ակադեմիկոս Թամանեանի, Բունիաթեանի կողքին պատուաւոր տեղ մը կը գրաւեն երիտասարդ ճարտարապետներ Մ. Մազմանեան, Կ. Հալաբեան, Գ. Քոչար եւ ուրիշներ։

Այս ցուցահանդէսին ներկայացուած են աւելի քան 700 կտոր արուեստի գործեր։ Որոշուած է այս ցուցահանդէսը փոխադրել Թիֆլիզ, այնտեղ բանալու համար փետրուար եւ մարտ ամիսներուն։

ԹՈԼՍՏՈՅ ՍԻՆԷՄԱՅԻ ՄԱՍԻՆ

Միշէլ Քուամինսքի, որ վայելած է Թոլստոյի մտերմութիւնը, կը պատմէ Ֆրանսական թերթի մը մէջ —

Այն օրը, երբ Թոլստոյ կը տօնէր իր ծննդեան 80 ամեակը, Եասնայա Փոլիանայի մէջ, իր տունը եկան բազմաթիւ գրողներ, լուսանկարիչներ, սինէմայի վարիչներ։ Թոլստոյ շատ հետաքրքրուեցաւ սինէմային յառաջդիմութեամբ եւ յանկարծ ըսաւ.

— Կը տեսնէ՞ք սինէմայի այս գործիքները, անոնք պիտի յեղափոխեն, տակն ու վրայ պիտի ընեն գրագէտի մեր կեանքը։ Սինէման նշան է այն մեծ յեղափոխութեան, որ կը փորձուի գրականութեան հին ձեւերուն դէմ։ Պիտի գայ օր մը, երբ պիտի ուզենք յարմարիլ սինէմայի լուսանկարիչին եւ իր ժապաւէնին։ Եւ կ'ըմբռնեմ որ հարկ պիտի ըլլայ գրել նոր ձեւով։ Ես խանդավառ եմ այդ գալոց յեղափոխութեամբ։ Տեսարաններու փոփոխման արագութիւնը նախընտրելի է այլեւս մեր գրականութեան յատուկ դանդաղութենէն։ Սինէման է, որ երեւան բերաւ շարժումին գաղտնիքը։ Երբ կը գրէի Կենդանի դիակը, շրթները կը խածնէի, որովհետեւ չէի կրնար ներկայացնել կարգ մը տեսարաններ եւ ստիպուած էի ցատկել մէկ տեսարանէն ուրիշ տեսարան մը։

Յետոյ Թոլստոյ կը յայտնէ թէ պատկերախաղ մը պիտի գրէ սինէմայի համար։ Արդարեւ 1909ին կը սկսի նախագիծ մը, բայց հիւանդութեան պատճառով չի կրնար աւարտել։

ՈՐ. ԱՐՇԱԼՈՅՍ Ն. ՂԱԶԱՐԵԱՆ
եւ
Պ. ԿԱՐԱՊԵՏ Մ. ՄԱՑՈՅԶԵԱՆ
Նշանուած
14 Յունուար 1934 Մարսէյլ

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ԿԸ ԲԱՒԷ...

[illegible]

ԱՄՆՈՒԿԻԼ, 17 յունուար — Ես ոչ դպրոցական եմ, ոչ ալ գոլէճական եմ. միայն պարզ Ա. Բ. Գ. մը գիտեմ, ոչ գրող եմ եւ ոչ ալ դիւանագէտ։ Կը տեսնեմ որ օրերէ ի վեր հայ թերթերը արիւն քրտինք մտնելով, իրարու դէմ քառասուն երկուքնոց թնդանօթները լարելով կը ռմբակոծեն իրար։ Եղածը կը դառնայ Ամերիկայի սրբութեան շուրջ։ Հարկաւ տեղական կառավարութիւնը չի քնանար եւ անպատճառ պիտի աշխատի մարդասպանները գտնելու եւ անոնց արդար պատիժը տալու։ Ամէն հայ ալ արդարացի չի գտներ այս տեսակ զարհուրելի ոճիր մը։ Բայց, այսչափ ալ մամուլները թունաւոր գոյներ թող չտան. չէ՞ որ ձեր թերթերը հասարակ ժողովուրդն է որ կը կարդայ, իրարու դէմ կը լարուի, սրճարաններուն մէջ, ճաշարաններու մէջ, շոգեկառքերու մէջ տաք տաք վիճաբանութիւններ, ըսի — ըսաւներու տեղի մի տաք, քիչ մը պաղարիւն գտնուեցէք։ Որչափ որ արտասահմանի մէջ անհամերաշխութիւնը տիրէ, այնչափ ալ մեր ոսոխը թշնամին կ'ուրախանայ։ Պարոններ, միացէք, մէկ սիրտ մէկ մարմին եղէք. «Պէր էլին նէ սի վար, բէր էլին սէսի վար»։ Երբ բան մը երկուքի երեքի կը բաժնուի, շուտ կը պարտուի։ Երբ ազգ մը երկու երեք ճակատ կը բռնէ, շուտ կը կործանի։ Պարոններ, ըլլաք պուրժուա, կուսակցական կղերական, պէտք չէ ազգի ճակատագրին հետ խաղալ։ Ազգ մը կը խոնարհի այն անձերուն առջեւ որոնք անկեղծ հայրենասէրներ են, իրենց ազգակիցներուն վրայ կը գուրգուրան։ Հին ժամանակները կղերական, կուսակցական եւ չէզոք, բոլորն ալ իրարու կարծիք կուտային, կարծիք կը առնէին։ Ներկայիս կղերականի, Հնչակեանի, Դաշնակցականի նոր ծնած (նէնի նէթիլ) Ռամկավարի, բոլորին ալ մէջ տեղէն մէկ մէկ սեւ կատու անցեր է։ Ազգը չի գիտեր թէ ուր պիտի յանգի։ Դէպի անդո՞ւնդ։

Պարոններ, բոլորդ մէկ ճակատ կազմեցէք, Թնդանօթը կրակեցէք թշնամիին դէմ, ոչ թէ եղբայր եղբօր դէմ։ Չէ՞ որ ամբողջ հայ ազգը մէկ աւազանի մէջ մկրտուած է։ Չէ՞ բաւեր յիսուն տարիէ ի վեր կոտորուեցանք, փշրուեցանք անմիաբանութեան երեսէն, մեր անգութ, անխիղճ, ոխերիմ թշնամիներուն ձեռքով։ Կը բաւէ, պարոններ եւ կղերականներ, կը բաւէ. տառապած ժողովուրդը տունէ տեղէ զրկուած, այսօր օտար հողերու վրայ, ձեռքերը ծալլած, կէս կուշտ կէս անօթի, կէս հագուած կէս մերկ, փողոցներուն մէջ կը թափառի։ Ո՞ր հովիւը եկաւ իր գթութեան մէջ այցելեց։ Երեք տարի է որ անգործութիւնը կը տիրէ, մանաւանդ Հայերուս համար գործարաններու դռները գոց են։ Ազգային գործերու գլուխ գտնուող աղաները, եպիսկոպոսները, թող քիչ մը հնարան քա–

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԳՐԱՒԸ

(ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ)

—.—

ԽՄԲ. — Գիւղացիի զաւակ էր Անտոն Չեխով՝ ռուսական գրականութեան յայտնի դէմքերէն։ Բժշկութիւն սորվեցաւ Մոսկուայի համալսարանին մէջ, բայց չհետեւեցաւ այդ ասպարէզին. խառնուածքով գրագէտ ու արուեստի մարդ էր։ Իր պատմուածքներուն առաջին հատորը լոյս տեսաւ 1887ին, արդէն շինած իր համբաւը միջազգային գրականութեան մէջ։ Սկեպտիկ փիլիսոփայ՝ ուսումնասիրած է ժամանակակից ընկերային բարքերը եւ մուժիկներու կեանքը։ Սահուն է ոճը եւ ունի անսեթեւեթ լեզու մը. մեռաւ 1904ին, հազիւ 44 տարեկան։

Ահաւասիկ նմոյշ մը իր պատմութիւններէն. —

Աշնան մութ գիշեր մը ծերունի սեղանաւորը վեր վար կը պտտէր իր աշխատանոցին մէջ, խորհելով այն ընդունելութեան մասին զոր սարքած էր աշնան ուրիշ իրիկուն մը, այդ թուականին տասնըհինգ տարի առաջ։ Ականաւոր հիւրեր կային այնտեղ։ Շատ հետաքրքրական խօսակցութիւններ ունեցած էին։ Խօսած էին, ի միջի այլոց, մահապատիժի մասին։ Հիւրերը, որոնց մէջ կը գտնուէին գիտուններ ու լրագրողներ, հակառակ արտայայտուած էին մահապատիժին, որովհետեւ ան յանցաւորը պատժելու հին միջոց մըն էր, անվայել էր քրիստոնեայ պետութեան մը համար եւ անբարոյական։ Ըսողներ կային նոյն իսկ թէ մահապատիժը պէտք էր փոխարինել ցկեանս բանտարկութեամբ։

— Համաձայն չեմ քեզի, ըսաւ սեղանաւորը. անձնական փորձառութիւն չունիմ ո՛չ մահապատիժին, ո՛չ ալ ցկեանս բանտարկութեան մասին, բայց եթէ կարելի է ի յառաջագունէ վճիռ մը արձակել, այն ատեն պիտի ըսեմ թէ իմ համոզումովս մահապատիժը աւելի բարոյական է ու մարդկային քան բանտարկութիւնը։ Մահապատիժը կը մեռցնէ անմիջապէս, իսկ ցմահ բանտարկութիւնը աստիճանաբար։ Ո՞ր դահիճը աւելի մարդկային զգացում ունի. քանի մը երկվայրկեանի մէջ մեռցնո՞ղը թէ տարիներով կեանքը մարմնիդ մէջ սպառողը։

— Երկուքն ալ հաւասարապէս անբարոյական են, դիտել տուաւ հիւրերէն մէկը, որովհետեւ երկուքին ալ նպատակը միեւնոյնն է — մեռցնել։ Պետութիւնը Աստուած չէ. իրաւունք չունի խլելու այն բանը զոր չի կրնար, եթէ ուզէ իսկ, վերադարձնել։

Հիւրերուն մէջ կար քսանըհինգ տարեկան երիտասարդ փաստաբան մը որ այսպէս պատասխանեց, երբ իր կարծիքը հարցուցին.

— Մահապատիժն ու ցմահ բանտարկութիւնը միեւնոյն չափով անբարոյական են. բայց եթէ երկընտրանքի մը առջեւ գտնուէի, ի հարկէ պիտի ընդունէի երկրորդը, որովհետեւ աւելի լաւ է ապրիլ որ եւ է ձեւով քան երբեք չապրիլ։

Սկսաւ տաք վիճաբանութիւն մը։ Սեղանաւորը որ աւելի երիտասարդ էր այդ օրերուն եւ ջղագրգիռ, յանկարծ բարկացաւ ու բռունցքը սեղանին զարնելով դարձաւ երիտասարդ փաստաբանին ու պոռաց.

— Սո՛ւտ է. հետդ երկու միլիոնի գրաւ կուգամ որ դուն հինգ տարի ալ չես համբերեր բանտի խցիկին.

— Եթէ լուրջ է ձեր ըսածը, պատասխանեց փաստաբանը, ես ալ ձեզի հետ գրաւի կուգամ որ ես բանտին կը համբերեմ ոչ միայն հինգ, այլ տասնըհինգ տարի։

— Տասնըհի՞նգ. — Շա՛տ լաւ, կ'ընդունիմ, պոռաց սեղանաւորը. պարոննե՛ր, ես գրաւի տակ կը դնեմ երկու միլիոն...

— Կ'ընդունիմ. ես ալ գրաւի տակ կը դնեմ իմ ազատութիւնս, աւելցուց փաստաբանը։

Եւ ընդունուեցաւ այս վայրենի ու յիմար գրաւը։ Սեղանաւորը որ այն ատենները բազմաթիւ միլիոններու տէր մէկն էր եւ պատկանած ու փոփոխամիտ հարուստ մը, ուրախութենէն խենթեցաւ։ Ընթրիքի պահուն կատակի ձեւով ըսաւ փաստաբանին.

— Խելքդ գլուխդ ժողվէ՛, երիտասարդ, քանի ուշ չէ. երկու միլիոնը ինծի համար կարեւորութիւն չունի, բայց դուն պիտի կորսնցնես կեանքիդ ամէնէն աղուոր տարիներէն երեքը, չորսը. կը կրկնեմ երեքը, չորսը, որովհետեւ երբեք չպիտի կրնաս աւելի երկար բանտարկուած մնալ. մի՛ մոռնար նաեւ, դժբախտ երիտասարդ, որ կամաւոր բանտարկութիւնը աւելի ծանր է քան բռնի բանտարկութիւնը։ Ուզած ատենդ ազատութեան իրաւունք ունենալու գաղափարն իսկ պիտի թունաւորէ կեանքդ բանտին մէջ. մե՜ղք քեզի...

×

Ու հիմա սեղանաւորը իր աշխատանոցին մէջ վեր, վար պտտելով կը վերյիշէր այս բոլորը ու կը հարցնէր ինքնիրեն.

— Ինչո՞ւ գրաւի եկայ. օգուտը ի՞նչ է. փաստաբանը պիտի կորսնցնէ իր կեանքին տասնըհինգ տարիները, իսկ ես իմ երկու միլիոնս. այս բանը ապացո՞յց է ժողովուրդին համար թէ ցմահ բանտարկութիւնը աւելի լաւ է քան մահապատիժը. Ո՛չ, ո՛չ. յիմարութիւններ այս բոլորը. իմ կողմէս, եղածը փորը — կուշտ մարդու քմահաճոյք մըն էր, իսկ փաստաբանին կողմէն ալ ագահութիւն...

Սեղանաւորը յիշեց նաեւ ինչ որ պատահած էր իրիկուան ընդունելութենէն յետոյ։ Որոշուած էր որ փաստաբանը, խիստ հսկողութեան տակ, պիտի բանտարկուէր սեղանաւորին տանը պարտէզին մէջ գտնուող մասնաւոր տնակին մէջ։ Բանտարկութեան ամբողջ շրջանին անիկա իրաւունք չպիտի ունենար դուրս ելլելու, մարդու երես տեսնելու, մարդկային ձայն լսելու կամ թղթակցութիւն եւ լրագիր ստանալու։ Բայց իրաւունք ունէր նուագարան մը եւ գիրքեր ունենալու. կրնար գրել, գինի խմել կամ ծխել։ Համաձայն պայմանագրութեան, կրնար յարաբերութեան մէջ մտնել արտաքին աշխարհին հետ, սակայն լռութեամբ եւ խցիկին պատին վրայ մասնաւորապէս շինուած պատուհանի մը միջոցաւ միայն։ Կրնար իր ուզած քանակութիւնով գիրքեր, երաժշտական կտորներ եւ գինի ունենալ՝ միշտ պատուհանէն ուղարկուած թղթիկներով։ Պայմանագրութեան մէջ յիշուած էին ամենայետին մանրամասնութիւնները. բանտարկեալը պիտի մնար բացարձակօրէն առանձին. Բանտարկութիւնը պիտի սկսէր 14 նոյեմբեր 1870 ժամը գիշերուան 12ին ու պիտի վերջանար 14 նոյեմբեր 1885 ժամը գիշերուան 12ին։ Այս պայմաններուն հակառակ շարժելու ամենադոյզն փորձ մը կամ պայմանաժամէն նոյն իսկ երկու վայրկեան առաջ փախչելու ձեռնարկ մը, պիտի ազատէին սեղանաւորը երկու միլիոն վճարելու յանձնառութենէն։

Անգլ. թարգմ. Փ.

(1) (Շար.)

Նկատի առնելով բոլոր մեղմացուցիչ պարագաները, դատարանը ազատ արձակեց ամբաստանեալը, բայց պայման դրաւ որ երաշխաւորութիւն ներկայացնէ եւ երեք տարի զգուշանայ յանցապարտ արարքներէ:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԻՏԱԼԻԱ ԵՒ ՌՈՒՄԱՆԻԱ չպիտի վերանորոգեն բարեկամութեան դաշինքը, որ կնքուած էր 1926ին եւ որուն պայմանաժամը լրացաւ յունուար 18-ին: Իտալիա պահանջած էր որ չէզոքութեան մասին տրամադրութիւն մը աւելցուի, բայց Ռումանիա մերժած է:

30,000 ՀԱՄԱՑՆԱՎԱՐՆԵՐ ձերբակալուած են Ճափոնի մէջ, 1928էն 1933

ՔՈՒՊԱՅԻ մէջ նոր յեղափոխութիւն մը ծագելով, իշխանութեան գլուխ անցաւ ազգայնական Մաննիէթա: Վեցերորդ նախագահն է այս, 1933 օգոստոսէն ի վեր, իսկ չորրորդը՝ 48 ժամէ ի վեր...

Յ.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ԱՂԲԻՒՐ - ՍԵՐՈԲ, Հրազդան եւ Քրիստափոր միացեալ խումբերու բոլոր ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին վաղը երկուշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, 32 Ave. des Gobelinsի վերնայարկը:

Գիւլառ

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ Կոբչք խումբի դասախօսական ժողովը այսօր կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Հ. Յ. Դ. Դուրեան Գրադարանին մէջ: Կը խօսի՝ ընկ. Յ. Ջէքիեան: Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները:

ղաքական խնդիրներէն: Քիչ մը թող փարին ներքին եւ տնտեսական ցաւերու: Անկէ չորս - հինգ տարի առաջ երբ Պոլիս էի, ազգասէր քանի մը Հայեր ներկայացան Ալլահեան եպիսկոպոսին եւ հաշիւ պահանջեցին: Հաշիւը չտալէ զատ այդ Հայերը 24 ժամ «Թարաքոլ ալթը» ըրաւ եւ ըսաւ.— էնկիւրիի դուռները բաց են: Տեղահանութեան ժամանակ երբ որ Սեբաստիոյ երիտասարդութիւնը դէպի Լըպանդանոց կ'առաջնորդուէր, երբ ամբողջ բնակչութիւնը, ծեր եւ երեխայ, այր եւ կին, գեղեցիկ հարսներ եւ աղջիկներ, Ղանճա մարգարէն ալ մէջը ըլլալով դէպի Ղարաաչլարն ի վեր աքսորուած էին, դէպի անապատ, դէպի Տէր Զօր, քաղաքիս եպիսկոպոս առաջնորդը իր հաւատքը ուրացաւ, ճերմակ կանանչ ասպուլուսը փաթթելով ման եկաւ: Ոչ Տ. Տ. կղերականներ, ոչ, այդպէս չըլլար հովուութիւնը: Հովիւը կը նմանի զօրավար իշխանի, պէտք է իր խաչը պատանքէն հանէ ժողովուրդին առջեւէն քալէ, ժողովուրդը քաջալերէ, միշտ ազէր, միութիւն քարոզէ, համերաշխութիւն քարոզէ, եղբայր եղբօր դէմ չլարէ, արկածալի ճամբաներէ զգուշանայ: Քանի որ ազգը մէկ ուխտի մը համար նահատակուեցաւ պէտք է մինչեւ մեր վերջին շունչը աշխատինք, մինչեւ որ մեր նպատակին հասնինք:

Պ. Կէտիկեան (Հնչակեան)

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ Զարգարեան Գրադարանը փոխադրուած է 14 Rue François - Garcin, ընկ. Քէնտիրեանի ճաշարանը:

ՊԼԻՏԱՅԷՆ (Ալճերիա) Անշէն Որբուկ եւ իր քոյրը 100 փրանք կը նուիրեն Ֆ. Կ. Խաչի, ի յիշատակ իրենց հօրաքրոջ՝ Սուրբիկ Ղազարեանի (ծնեալ Արզումանեան) դառնագէտ մահուան առթիւ: Ստանալ համապատասխան ընկալագրով «Յառաջ»ի վարչութենէն:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Տիկին Հայկանոյշ Դարբինեան, հօր անուն՝ Յարութիւն, մօր անուն՝ Սիրանոյշ, կը փնտռէ իր եղբայրները՝ Կարապետ, Յովհաննէս (մեծ եղբօր անունը չյիշեր) Յարութիւնեանները կը կարծուի թէ Կարապետ կը գտնուի Պոլիս, իսկ Յովհաննէս Սիրէի (Յունաստան) որբանոցը: Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Tarpinian Nichan, 3 Rue de Lavoier, Viviez (Aveyron), France:

Կը խնդրուի արտասահմանեան թերթերէն արտատպել:

Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Dameme, PARIS (13e)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Փոքր ա'Իթալիի Դպրոցասէր Տիկնանց Միութեան մասնաճիւղին եւ մասնակցութեամբ շրջանիս գպրոցի Տիկնանց Միութեան:

Այսօր կիրակի ցերեկ ժամը 2.30ին. Պ. Յովհաննէսեանի ընդարձակ եւ շքեղ սրահին մէջ, 13 rue Pierre Curie, Kr.- Bicétre

Կը ներկայացուի **Մեծապատիւ Մուրացկանները**

Կը մասնակցին Գ. ՎԱՀԱՆ, Գ. ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ եւ ԳՄԲԷԹԵԱՆ

ԳՄԲԷԹԵԱՆ կ'երգէ Օմար Խայեամի քառեակները

Թ Է Յ Ա Ս Ե Ղ Ա Ն

Եօզկատի Շրջանի Հայրենակցական Միութեան թէյասեղանը տեղի կ'ունենայ այսօր Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, 6 Bld. Rodin, Իսի լէ Մուլինօ:

Հաղ. միջոցներ — Փորթ Վէրսայլէն եւ Փորթ Օթէօյէն առնել հանրակառք թիւ 23, 32 եւ իջնել Կար ա'Իսի:

ՑԵՐԵԿՈՅԹ Ի ՊԱՏԻՒ Պ. Լ. ԲԱՇԱԼԵԱՆԻ

ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր Կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին

Միւթիւալիթէի I եւ Y սրահներուն մէջ

Կը նախագահէ Պ. Գ. ՆՈՐԱՏՈՒՆԿԵԱՆ

Գեղարուեստական մաս.—

Raymond Worms.— (Violoncelliste, soliste des grands concerts). **André Lermyte.**— (Pianiste des concerts symphoniques Pasdeloup). **Maurice Blondel.**— (Violoniste, soliste des concerts symphoniques Pasdeloup):

Կը խօսին.—

ՏԻԿԻՆ ԱՆԱՅԻՍ՝ Լ. Բաշալեանի գրական գործունէութիւնը, Ռ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ՝ «Ցեղին ձայնը» (արտասանութիւն), Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆ՝ Լ. Բաշալեանի հանրային գործունէութիւնը, Մ. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ՝ Հ. Գ. Ընկերակցութեան կողմէ եւ Պ. Լ. ԲԱՇԱԼԵԱՆ:

Երգ՝ Պ. Քէչէճեանի կողմէ:

Ընկերակցութեան բոլոր անդամները եւ համակիրները կը հրաւիրուին ցերեկոյթին.

Հանգէսին եւ գինեձօնի ծախսերու մասնակցութեան համար կը գանձուի **5 փրանք**:

Մասնաւոր հրաւիրագիր ղրկուած չէ:

::: LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE :::

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.206

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՆԳՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 23 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1934

23 Janvier 1934

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2402

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

«ՈՒՐ ԿԸ ՏԱՆԻՆ ԱՅՍ ԳԱՂՈՒԹԸ»

Մեր հակառակորդ թերթերը, Ռամկավար «Պայքար»էն եւ պոլշեւիկ «Բանուոր»էն սկսած մինչեւ ինքզինքը «անկուսակցական» անուանող «Հ. Կոչնակ»ը, կարծես իրարու հետ կը մրցին հանրային կիրքերը Դաշնակցութեան դէմ հրահրելու եւ այս գաղութին կեանքը մինչեւ վերջին աստիճան փոթորկելու տխուր աշխատանքի մէջ: Նիւ Եորքի սպանութիւնը այդ թերթերուն համար կարծես թէ երկինքէն ինկած նոր պատեհութիւն մըն էր, զոր անոնք կը ճգնին առաւելագոյն չափով շահագործել, Դաշնակցութիւնը ահեցնելու եւ իրենց համար բարոյական ու քաղաքական դրամագլուխ մը շինելու նպատակով:

Դժբախտաբար, կիրքերու այս արհեստական գրգռումը մեր հակառակորդներուն կողմէ չի սահմանափակուիր իրենց թերթերով միայն: Շատ մը համայնքներու մէջ անոնք կը փորձեն առեւտրական պոյքոթի շարժում մը հրահրել Դաշնակցութեան դէմ, տրաւիսն ու պոյքոթի ... հասցնել բոլորովին անձնական եւ ընտանեկան վիրաւորանքներ հասցնել բոլորովին անմեղ մեր ընկերներուն եւ համակիրներուն, կուսակցական առեւմեղ մեր ընկերներուն եւ համակիրներուն, կուսակցական առեւլութիւններ գրգռել ընտանիքներու մէջ, ոստիկանութեան դիմել ամէն տեսակ զզուելի զրպարտութիւններով՝ վարկաբեկելու համար պատուաւոր Հայեր ու Դաշնակցականներ: Մէկ խօսքով՝ ուր որ կարող են եւ ինչպէս որ կարող են՝ մեր հակառակորդները սկսած են զրպարտութեան, կեղծիքի, պոյքոթի, հալածանքի եւ գրգռումի արշաւանք մը Դաշնակցութեան դէմ ընդհանրապէս եւ Դաշնակցականներու դէմ մասնաւորապէս:

Սակայն, մեր հակառակորդները վայրկեան մը կը մտածե՞ն այն ծանր հետեւանքներու մասին, զորս կրնան առաջ բերել իրենց այդ սանձարձակ գրգռութիւնները Դաշնակցութեան դէմ: Արդեօք անոնք պահ մը չե՞ն անդրադառնար, թէ Դաշնակցականներն ալ մարդիկ են եւ, որքան ալ համբերող եւ զուսպ ըլլան, կրնան բռնկիլ իրենցմէ ոչ նուազ չափով եւ պատասխանել իրենց գրգռութիւններուն: Ի՞նչ է, կ՚ուզեն քաղաքացիական կռուի ասպարէ՞զ դարձնել մեր գաղութները, կ՚ուզեն հայութիւնը խայտառակ վարկաբեկել օտարներու առջեւ, կ՚ուզեն բացարձակ դժոխքի՞ մը վերածել մեր գաղութներու ընկերային եւ հանրային կեանքը:

Իթէ անգամ մը առանց կիրքի, պաղարիւնութեամբ խորհին այս հարցերու մասին, իրենք իսկ պիտի սարսափին այն ահաւոր պատասխանատուութենէն, զոր իրենց վրայ կ՚առնեն՝ այնքա՜ն կարճամիտ, այնքան անզգոյշ կերպով իրենց կիրքերուն եւ վատթար բնազդներուն ընդառաջ երթալով:

Մեր հակառակորդները, կ՚երեւի թէ, կը մոռնան, որ կ՚ապրին իրաւական պետութեան մը մէջ, ուր կարգ ու օրէնք կայ, ուր դատ ու դատաստան կայ, ուր մասնաւոր անձանց չի յնար դատախազի կամ դատաւորի պաշտօն կատարել եւ ուր դատական իշխանութիւնները ամէն հնարաւորութիւն ունին յանցաւորները գտնելու եւ պատժելու:

Մեր հակառակորդները կը մոռնան նաեւ, որ Թուրքիոյ մէջ չեն այլ եւս, այլ Միացեալ Նահանգներու մէջ, ուր ոչ ոք իրաւունք ունի անպատիժ կերպով յանցաւոր յայտարարելու ո եւ է մէկը, որքան ատեն որ դատարանը յանցաւոր գտած չէ զայն:

Մեր հակառակորդները կը մոռնան վերջապէս, որ ոստիկանութեան կասկածները եւ նոյնիսկ դատախազի մեղադրանքները կրնան միանգամայն անհիմն ըլլալ եւ որ կիրքէ ու կուսակցական ատելութենէ թելադրուած իրենց զրպարտութիւնները կը նախապաշարեն, կը մոլորեցնեն ու մեծապէս կը դժուարացնեն արդարութեան գործը:

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը բնականաբար չի կրնար թոյլ տալ, որ կրքէ կուրացած իր կուսակցական հակառակորդները, դատական իշխանութեանց գործին օգնելու պատրուակով, բացարձակապէս անհիմն ու վրդովեցուցիչ զրպարտութիւններ յերիւրեն շարունակ իրեն դէմ՝ թէ՛ օտարներու առջեւ զինքը վարկաբեկելու եւ թէ՛ հայ ամբոխի կիրքերը իրեն դէմ գրգռելու համար: Հ. Յ. Դ. Ամերիկայի Կեդր. Կոմիտէն քանի մը օր առաջ արդէն յայտարարեց, թէ օրինական հետապնդումներու պիտի ենթարկէ բոլոր անոնք, որոնք զրպարտութիւններ կը յերիւրեն ու կը տարածեն իր մասին:

Մեր հակառակորդները պէտք է որ ըմբռնեն վերջապէս, թէ ոչ միայն օրինական, այլ եւ բարոյական ծանր պատասխանատուութեան տակ կը ձգեն իրենք զիրենք, աջ ու ձախ զրպարտութիւններ նետելով Դաշնակցութեան հասցէին եւ կեղծիքի ու ատելութեան թունաւոր մթնոլորտ մը ստեղծելով անոր շուրջը:

Հարկաւ, լաւ ճանչնալով մեր պոլշեւիկ հակառակորդները եւ քաջ գիտնալով անոնց մութ հաշիւներն ու նպատակները, մենք միամտութիւն չունինք սպասելու, թէ անոնք յանուն մեր գաղութին ներքին խաղաղութեան կամ համերաշխ գործակցութեան՝ պիտի ուզեն չափաւորել իրենց գրգռութիւնները. ընդհակառակը, մէկէ աւելի հիմեր ունինք սպասելու, որ անոնք այսուհետեւ աւելի բուռն թափով պիտի աշխատին մեր գաղութի կեանքը տակնուվրայ ընելու, որպէսզի կարենան պղտոր ջուրի մէջ ձուկ որսալ:

Բոլշեւիկներու այս պառակտիչ ընթացքը երբեք զարմանալի չէ, քանի որ անոնք դասակարգային կռուողի եւ անհաշտ պայքարի մոլեռանդ կողմնակիցներ են եւ չեն ճանչնար ոչ ազգ, ոչ ազգային ամբողջութիւն, ոչ ազգային համերաշխութիւն եւ ոչ ալ որ եւ է ազգային շահ ու գաղափար: Սակայն, Ռամկավարները եւ անոնց համակիր Կոչնակեանները, որոնք գէթ սկզբունքով ազգայնականներ են, ոչինչ կրնան շահիլ շարունակելով իրենց ներկայ գրգռութիւնները: Անոնք միայն բոլշեւիկներու վառած հակազգային կրակին վրայ իւղ կը ցանեն իրենց ներկայ պառակտիչ ընթացքով: Անոնք պէտք չէ մոռնան, որ բոլշեւիկները կրնան այնպիսի փոթորկալից հրեշներ ընել եւ այնպիսի ծանր բարդութիւններ առաջ բերել, որոնք կարող են ճակատագրական ըլլալ թէ՛ իրենց եւ թէ՛ ամբողջ գաղութին համար: (Խմբագրկն. «Հայրենիք»ի, 5 յուն.):

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՍՈՐԻՆԵՐՈՒ ՏԵՂԱՒՈՐՄԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը յունուար 19ին լսեց զեկոյց մը Միջագետքի Ասորիներուն տեղաւորման մասին: Այս առթիւ հաստատուեցաւ թէ Գրազիլիոյ կառավարութիւնը պատրաստակամութիւն յայտնած է ընդունելու Իրաքի բոլոր Ասորիները, ամիսը 500 ընտանիքի հաշուով, երբ յարմարութիւններ ստեղծուին Փարանայի դաշտերուն մէջ: Մասնաւոր յանձնախումբը որոշած է քննութիւն մը կատարել առաջարկուած վայրի մասին: Այս պաշտօնով Գրազիլիա պիտի երթայ Անգլիացի մը, Գ. Գրատն, որ նախապէս պաշտօն վարած է Իրաքի մէջ: Իրեն պիտի ընկերանան Նանսէնեան գրասենեակին անգլիական պատուիրակը, Գ. Ժոնսըն եւ Բիօ տը Եանէյրոյի զուիցերիական դեսպանատան խորհրդականը:

Իրաքէն դէպի Գրազիլիա՝ նշանակուած վայրը փոխադրութեան ծախքը պիտի ըլլայ մարդ գլուխ 32 անգլ. ոսկի: Հաւանական չէ որ այս գումարը կարելի ըլլայ ճարել Իրաքի մէջ, եթէ նոյն իսկ Ասորիները ծախեն իրենց գոյքերը եւ Իրաքի կառավարութիւնն ալ բաժին մը առանձնէ: Անգլ. կառավարութիւնը տրամադրութիւն յայտնած է որոշ գումար մը առանձնելու, բայց իբրեւ մէկ մասը ընդհանուր ծրագրի մը: Խորհրդակցութեան ներկայ էր նաեւ Իրաքի ներկայացուցիչը, որ գոհունակութիւն յայտնեց կատարուած աշխատանքին համար: Սըր Ճոն Սայմըն, Անգլիոյ արտաքին նախարարը, դիտելով հանգերձ որ գործը դանդաղ կ՚ընթանայ, խոստովանեցաւ թէ դիւրին բան չէ ամբողջ ժողովուրդ մը աշխարհի մէկ ծայրէն միւսը փոխադրել:

Համայնավար կուսակցութեան վերակազմութիւնը

Ինչպէս գրած ենք օր օրին, գեկտեմբեր ամսուն վերջացաւ Խ. Միութեան կուսակցական մաքրագործման եւ վերակազմութեան աշխատանքը, որ սկսած էր 1933 յունիս 31ին:

Ջտման երրորդ փորձն է այս, 1917էն ի վեր: Հրատարակուած արդիւնքներէն կը տեսնուի որ բազմաթիւ անհարազատ կամ թշնամի, երկերես, քաղքենի կամ տհաս տարրեր կը գտնուէին կուսակցութեան մէջ: Իբրեւ եզրակացութիւն, յօրինուած է ծրագիր մը որուն համաձայն վերակազմութիւն պիտի կատարուի, աւելի խստացնելու համար վերստուգումը եւ կեդրոնացումը: Այսուհետեւ աւելի խիստ պայմաններ պիտի դրուին թեկնածուներու ընդունելութեան համար: Առաջին հնգամեակին սկիզբը, լայն դիւրութիւններ կը տրուէին, կուսակցութեան մէջ մտնելու համար, ինչ որ պատճառ եղաւ չարքերու յափռանց խճողման: Ներկայ վերակազմութեամբ, բանուորներու թեկնածութեան պայմանաժամը պիտի ըլլայ երկու տարի, փոխանակ վեց ամսուան: Դիտուած է որ թեկնածուները աւելի գործունէութիւն եւ ձեռներէցութիւն ցոյց կուտան իրենց ընկերային աշխատանքին մէջ, փորձի շրջանին, բայց անգամ մը ներս մտնելէ յետոյ կը թմրին: Ուրեմն, պիտի երկարաձգուի փորձի շրջանը: Յետոյ, թեկնածուներու կողքին պիտի ստեղծուին «համակիրներու» շարքեր, իբրեւ առաջին շրջան:

Երրորդ հնգամեակի ծրագիրներ

«Փրաւտա» կը գրէ թէ երկրորդ հնգամեակին գլխաւոր նպատակը պիտի ըլլայ բարձրացնել ժողովուրդին ապրուստի մակարդակը: Աշխատավարձքի զննելու կարողութիւնը պիտի աւելնայ այս տարիէն իսկ, եւ պիտի եռապատկուի 1936ին: Հետեւաբար, ... գործունէութեան գլխաւոր ջանքը պիտի ըլլայ արտադրել ուղղակի օգտագործելի ապրանքներ: Ինչ կը վերաբերի մասնաւորապէս հիւսուածեղէնի ճարտարագործութեան, մեծ քանակութեամբ նիւթեր պիտի զննուին արտասահմանէն: Հողագործութեան ճիւղին մէջ, մասուր արջառի քանակը պիտի աւելնայ հարիւրին 125 համեմատութեամբ, 1936էն առաջ:

∴ Պաշտօնական տեղեկագրի մը համաձայն, խորհրդային միութեան ոսկիի արտադրութիւնը կրկնապատիկ աւելի է ցարական շրջանէն: Հաշիւ եղած է որ արտադրութիւնը կրնայ քառապատկուիլ, եթէ Ռուսաստան ունենայ անհրաժեշտ նիւթերը: Մեքենական միջոցներով ոսկիի արտադրութիւնը որ հարիւրին 20 էր 1913ին, բարձրացած է հարիւրին 55ի, 1933ին:

Նոր դիւրութիւններ գիւղացիներուն

Գ. Գ. Մոլոթովի եւ Ստալինի կողմէ ստորագրուած հրամանագիր մը կը ճշդէ այն պայմանները որոնց համաձայն գիւղացիները պիտի կրնան ծախել իրենց արտադրութիւնը: Ինչպէս յայտնի է, գիւղացիները պարտաւոր են պետութեան յանձնել հունձքին որոշ բաժինը, շատ աժան գնով: Նոր հրամանագրին համաձայն, գործակցական խանութները պարտաւոր են պետութեան վճարած գինէն հարիւրին 25 աւելի վճարել, երբ ցորեն գնեն կոլխոզներէն:

Հրամանագիրը տեղական իշխանութեանց ներկայացուցիչներուն կ՚արգիլէ որ եւ է բռնադատում կատարել գիւղացիներուն վրայ: Առուծախը պէտք է ըլլայ յօժար կամքով եւ երկու կողմերուն փոխադարձ համաձայնութեամբ:

Ինչպէս կը տեսնուի, խորհրդային իշխանութիւնը անփոփոխ պահելով հողի համայնացման եւ հաւաքական տնտեսութեան սկզբունքները, կը փորձէ անձնական շահու տենդը արթնցնել գիւղացիներուն մէջ, որպէսզի վերջ տան կրաւորական դիմադրութեան:

Բուզվէլթի ծրագիրները վաւերացուեցան

Մ. Նահանգներու երեսփ. ժողովը ջախջախիչ մեծամասնութեամբ վաւերացուց նախագահ Բուզվէլթի դրամական կարգադրութիւնները եւ վերջին ծրագիրը, որուն համաձայն պիտի կրնայ իջեցնել տոլարին գինը եւ երկու միլիառ տոլարի երաշխաւորութեան գումար մը ստեղծել: Հանրապետականները շատ աշխատեցան ձախողեցնել այս կարգադրութիւնները, բայց չյաջողեցան: Ծրագիրը քուէարկուեցաւ 40ի դէմ 360 ձայնով:

Օրէնագիծը յանձնուած է ծերակոյտին, ուր մեծ ընդդիմութեան պիտի հանդիպի:

Լիթուանիոյ եռեակ, հայ թեկնածուներ

Պէյրութի վերջին թղթաբերէն կը տեղեկանանք թէ Լիբանանի ընտրական պայքարը սկսած է արդէն, բուռն թափով:

Հայերէն պաշտօնապէս իրենց թեկնածութիւնը դրած են,— Գ. Գ. Վահրամ Լէյլէկեան, Միսաք Վէհունի, Զաքարիա Պզտիկեան, Տոքթ. Մելքոն Հայրապետեան, Տոքթ. Ա. Զավուշեան եւ Տոքթ. Պէզիրճեան:

Մինչեւ յունուար 10 իբրեւ թեկնածու ներկայացած են 141 հոգի ... 18 աթոռի համար:

Ղեւոնդ արք.ի սպանութեան շուրջ

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ» կը գրէ (5 յունուար) — «Պայքար» թերթը ճանիցս յայտարարեց, նոյն իսկ խմբագրականով (3 յունուար), որ իբր թէ Հ. Յ. Դաշնակցութեան կեդրոնական գրասենեակը՝ Պոսթընի մէջ, խուզարկուած է ոստիկանութեան կողմէ:

Այսու կը յայտարարենք որ մինչեւ այսօր ոչ մէկ խուզարկութիւն կատարուած է ոչ Դաշնակցութեան կեդրոնական գրասենեակին, ոչ ալ «Հայրենիք»ի մէջ:

Աւելցնենք՝ որ մինչեւ այսօր ոչ եւ է հարցաքննիչ ոստիկանի երես իսկ չենք տեսած:

Դժբախտաբար ըստ իր սովորութեան, «Պայքար» բացարձակապէս անհիմն տեղեկութիւններ կը տարածէ՝ միմիայն մտքերը պղտորելու նպատակով:

∴ «Նիւ Եորք Թայմզ»ի յունուար 4ի թիւին մէջ կը կարդանք.—

Մարդասպանութեան Ատեանի առեանակալ Ըրուին վաղուան յետաձգեց ունկնդրութիւնը այն եօթը անձերուն, որոնք ձերբակալուած են Ղեւոնդ արք. Դուրեանի սպանութեան կապակցութեամբ:

Ձերբակալեալները տակաւին կը պահուին առանց երաշխիքի.

ՊՈՒԼԿԱՐԱԿԱՆ ՑՈՅՑ ՄԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՍԱՀՄԱՆԻՆ ՎՐԱՅ

« Ճիւմհուրիյէթ» կը հրատարակէ Սօֆիայի իր թղթակցին հետեւեալ հեռագիրը (17 յունուար).—

ՍՈՖԻԱ.— «Թրակիա» միութիւնը, որուն նպատակն է քարոզութիւն կատարել Թուրքահպատակ Թրակեաններուն Պուլկարիոյ կցման ի նպաստ, երէկուընէ սկսեալ իր համաժողովը կը գումարէ մեր սահմանին մօտ գտնուող Սվիլէնկրատ (Մուսթաֆա փաշա) քաղաքին մէջ:

Համաժողովին մասնակցելու համար, ամէն եւ երկրին ամէն կողմէն հարիւրաւոր պատուիրակներ եւ հիւրեր Սվիլէնկրատ գացած են: Թերթերու համաձայն, 6000է աւելի անձեր պիտի մասնակցին ժողովին: Սվիլէնկրատ ծայրէ ծայր դրօշազարդուած է: Երեկոյին, Սվիլէնկրատի մէջ ներկայացում մը տրուած է եւ Թրակիացիները թափօր կազմած են:

Համաժողովին մէջ բուռն ճառեր խօսած են միութեան նախագահ Ա. Աթանէվ եւ «Թրակիա» թերթի խմբագրապետն ու ընդհ. քարտուղարը: Համաժողովին աւարտումէն յետոյ, պատուիրակները եւ հիւրերը պտոյտ մը պիտի ընեն մինչեւ Թուրք սահմանը: Այդ պտոյտը ցոյցի մը հանգամանքը պիտի ունենայ.

Սօֆիայի Թուրք գեսպանը պուլկար կառավարութեան բողոքեց այն արտօնութեան դէմ, որ տրուած է Թրակիոյ գաղթականներուն, Թուրքեւպուլկար սահմանին մօտ համաժողով մը գումարելու մասին: Ներքին նախարարը հեռագրով պաշտօնանկ ըրաւ Սվիլէնկրատի կառավարիչը.

«Վագըթ» այս հեռագրին առթիւ կը գրէ.— Սօֆիայէն եկած պուլկար թերթերը իրենց առաջին էջին վրայ, հաստ գիրերով եւ իբրեւ օրուան ամէնէն կարեւոր լուրը, կը գրեն թէ Թրակիոյ երիտասարդներու կազմակերպութեան համաժողովը տեղի պիտի ունենայ Թուրքիոյ սահմաններուն մօտերը: Պուլկար թերթերը կ՚աւելցնեն թէ «Թրակիացի ճառախօսներ» այս համաժողովին մէջ պիտի ըսեն թէ Թրակիան եւ Եգէական ծովը կենաց եւ մահու խնդիրներ են Պուլկարիոյ համար, եւ պիտի յիշեն պուլկար պատմութեան մէջ Թրակիոյ մասին գոյութիւն ունեցող առասպելները եւն..:

ՔՆԱԲԵՐ ՀԷՔԵԱԹ ՄԸ

ԴԱՇՆԱԿ, ՀՆՉԱԿ ԵՒ ՌԱՄԿԱՎԱՐ ՄԻԱՑԱԾ... ԿԸ ՀԱՐՍՏԱՀԱՐԵՆ

«ԹՐԱԿԻԱ», «ՄԱԿԵԴՈՆԻԱ» ԵՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԷՆԵՐԸ ՄԻԱՆԱԼՈՎ
ՏՈՒՐՔԻ ԵՆԹԱՐԿԱԾ ԵՆ ԹՈՒՐՔԵՐԸ

«Վագըթ» կը գրէ այս վերնագրին տակ (17 յունուար).— Երէկ գրած էինք այն խժդժութեանց մասին, որոնց ենթարկուած են Պուլկարիոյ Թուրքերը: Պուլկարիայէն նոր եկած Թուրք մը, մազեր փուշ հանող նոր տեղեկութիւններ կը հաղորդէ այս առթիւ: Այս անձին համաձայն, «Թրակիա» եւ «Մակեդոնիա» կոմիտէները, միանալով Հայերու Դաշնակ, Հնչակ եւ Ռամկավար կոմիտէներուն հետ, օրէ օր իրենց բռնութիւնները կ՚աւելցնեն Թրակիոյ Թուրքերուն եւ Փոմաքներուն դէմ:

Ինչպէս երէկ գրած էինք, «Թրակիա» կազմակերպութիւնը, որուն նպատակն է ազատագրել գերութեան մէջ գտնուող պուլկարական հողերը, ոչ միայն բռնութիւն կը գործէ, այլ եւ բռնի դրամ կը հաւաքէ Թուրքերէն: Կոմիտէն նամակով մը բարեկեցիկ Թուրքերուն կը հաղորդէ իրենց ժողովին մէջ որոշուած գումարները, եւ անոնց փոխարէն ընկալագիր ալ կուտայ: Նամակին տակ յետ գրութեան մը կայ, որ կ՚ըսէ թէ նամակը ստորագրելու եւ անմիջապէս վերադարձնելու է:

Գիւղերու մէջ տարբեր ձեւով դրամ կը գանձուի: Զինեալ անձեր կը մտնեն գիւղերը, կը կանչեն գիւղացիները եւ իրենց յայտնած գումարները կ՚որոշեն, պայման դնելով որ 24 ժամուան ընթացքին վճարեն:

Ամէնէն ուշը երկու շաբաթէն կը վերադառնան զինեալ անձերը եւ գիւղէն դուրս կանչելով անոնք որոնք չեն կրցած վճարել ուզուած գումարները, կ՚ըսեն.

— «Ձեր տուներուն մէջ թուրք հրոսակներ կը պահէք, թուրք լրտեսներ ձեզի կուգան»:

Յետոյ կը կապեն զանոնք, մեռցնելու աստիճան կը ծեծեն, եւ դանակով ու տորճանակով կը վիրաւորեն.

Այս խեղճերը, ծեծին եւ վախին ազդեցութեամբ, ամիսներով հիւանդ կը պառկին, բայց գիտակցաբար կ՚ուրանան զիրենք ծեծողները եւ բնականաբար կը յայտնեն թէ չեն ճանչնար:

Իսլամ գիւղացիները չեն գիտեր թէ մինչեւ ե՞րբ պիտի շարունակուին այս խեղճութիւնները եւ ահ ու սարսափի մէջ կ՚ապրին:

ՁԳՈՒՇԱՑԷՔ ՀԱՐՍԱՆԻԹԷՆ ԵՒ ԿԱՐՄՐԱԽՏԷՆ

Բժշկական տեղեկագրի մը համաձայն, 1934 յունուար 1 — 10 մահերու թիւը սովորական համեմատութիւնը չէ անցած Փարիզի մէջ, բայց աւելցած են վարակիչ հիւանդութիւնները: Այսպէս, նոյն տասնօրեակի ընթացքին մեռած

(Լուրերու Շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՀԱՐԱՒ. ԱՄԵՐԻԿԱՅԷՆ

ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ԿԵԱՆՔԸ 1933ԻՆ

1933 — 1934ի տարեշրջանը, Արժանթինի հայ գաղութին համար ինքնակեդրոնացումի շրջան մը եղաւ։

Արժանթինի Ներգաղթի նոր օրինաձեւը վերջնականապէս լուծեց մեր ժողովուրդի անկայուն, յարափոփոխ վիճակը։ Համատարած տնտեսական տագնապը, որ իր կարգին սուր կերպով զգալի եղաւ նաեւ Հարաւային Ամերիկայի լայնատարած, ու մինչ այս երջանիկ համարուած հողամասին վրայ, առիթ տուաւ պզտատանալու հայ զանգուածներուն, ընդմիշտ հրաժարելով խունապային կացութենէն։ Այսպիսով ուրեմն, իրական կացութիւնը խթան եղաւ փառեցնելու ամերիկեան երազները անխուսափ մտ — կընթացութիւնն ու տեղաւուութեան հոսանքները։

Ինչպէս աշխարհի ամէն անկիւնները ցրուած միւս հայ գաղութները, հոս ալ, համաձայն տեղական պայմաններուն ու պահանջներուն, մեր ժողովուրդի բնազդական ձիրքերու շնորհիւ, կամաց կամաց կը սկսին կամակերպուիլ զանազան միութիւնները։

Ճիշդ է որ հրապարակի վրայ կը գտնուի համազգաղթային կազմակերպութեան հրատապ խնդիրը, որուն մասին մինչեւ այսօր ալ կարելի չէ եղած ընդհանուր համաձայնութեան եզր մը գտնել, բայց այս պարագան արգելք մը եղած չէ, գաղթային մարմիններուն, աղատ ըլլալու իրենց ներքին գործունէութեան մէջ։

ՄԱՄՈՒԼ

Անցնող տարուան ամենագործնական երեւոյթը մամուլը պէտք է համարել։

Պուէնոս Այրէսի «Արմէնիա» շաբաթաթերթը շնորհիւ բազմազան զոհողութեանց իր խմբագիր Ռէնին, կը սկսի լոյս տեսնել աւելի ընդարձակ ու բազմակողմանի բաժիններով։

Ներկայիս արդէն, Հարաւային Ամերիկայի հայ գաղութներուն համար, «Արմէնիա»ն միակ միջոցն է, որուն շնորհիւ անմիջականօրէն իրարու կը միանան նախ երեք գլխաւոր Հանրապետութիւններու՝ (Արժանթին, Պրազիլիա եւ Ուրուկուայ) հաստատուած հայ զանգուածները, ապա նաեւ յիշեալ հանրապետութիւններու ներքին զաւառներու մէջ եղած ցիրուցան մասնիկները։ Ինչ խօսք որ թերթը միակ կամուրջն է նաեւ արտասահմանի միւս հայ վայրերուն միջեւ, իրազեկ մնալու համար ընթացիկ մեր քաղաքական, ընկերային, գրական եւ այլ կեանքին։

Համեստ աշխատանքներով սկսուած մամուլի այս արժէքաւոր գործը ոչ ոք կրնայ ուրանալ։ Տարագրութեան ու վայրավատին այս կեանքին մէջ, երբ տարաբախտօրէն կտրուած ենք մեր հայրենի հողէն, ու միանգամայն հեռու անոր աշխատանքներէն, «Արմէնիան» առանց շոնդալից խոստումներու, եկաւ գոցելու խոշոր բաց մը։ Անիկա հրապարակ իջաւ, այս հեռաւոր գաղութին մէջ, արժէքաւոր ու օգտակար դեր մը խաղալու։ Հպարտօրէն կարելի է յայտարարել, որ մինչեւ այսօր, միշտ հետապնդելով մամուլի դերագոյն կոչումը, անիկա յաջողած է կանոնաւորել գաղութի հանրային կեանքն ու այս կամ այն խաթարուած գործը։ Ներկայիս անոր շուրջն են կեդրոնացած անխտիր բոլոր կազմակերպութիւններն եւ հանրային միութիւնները, որոնց իրենց կարգին միշտ արամադրուած են անոր էջերը։

Ուրախալի է անշուշտ տեսնել, թէ ինչպէս աշխարհահալած գաղթականութիւնը, այս օտար ու հիւրընկալ ափերուն վրայ, հազիւ քէիկ մը ինքզինքը գտած, կամ օրապահիկն ապահոված, կրկին կը փարի հայ վաստակին, գրականութեան ու մշակոյթին։ Այս ահրոփքը, որպէս հարազատ զաւակն իր ցեղի, տարագրութեան, աքսորի անասելի զրկանքներու բովէն վերջ, կուգայ իր տուրքը տալու։ Կեանք չտեսած, զուրկ ամէն ինչէ, յաճախ կիսակիրթ, միջնակարգի սեմէն հազիւ իսկ անցած, անիկա իր միջավայրին համեմատ, կը ջանայ գործ մը տեսնել, օգտակար ըլլալով հանրային կեանքին։

Շնորհիւ սակաւաթիւ խումբի մը անխոնջ աշխատանքներուն, այսօր «Արմէնիան» առանց արտասահմանի օժանդակութեան, ի վիճակի է եղած անցնելու նախնական դժուարին ճամբան։ Դիւրաւ է որ աւանձին գրական — գեղարուեստական նուաճում մը տեղի ունեցած չէ դարդ, բայց եղածը, մեր ներկայ պայմաններուն մէջ, մեծ առաւելութիւն մըն է։ Շարթէ շաբաթ, վազող կեանքին համընթաց, թերթի սիւնակներուն մէջ խօսուած են ընկերային, քաղաքական, տնտեսական, ազգային ու միջազգային խնդիրներու շուրջ։

Բացառիկ ու ինքնատիպ տեղ մը կը գրաւէ Հարաւային Ամերիկայի միակ բանաստեղծ Հարգան, (Արամ Տումանեան), որու նախափորձերն իսկ մեծ յոյսեր կը ներշնչեն, թէեւ հիմակ ու հիմակ անոր կը պակսին գրական նրբութիւններ ու վերջնական ոճը։ Իր յամառութեամբ եւ յարատեւութեամբ, բանաստեղծ Հարգան ժամանակի ընթացքին անշուշտ պիտի յաջողի ազատուիլ երկարաշունչ ոտանաւորներու հին ձեւէն, մուտք գործելով հայ բանաստեղծութեան արժանի ընտանիքի փառայեղ տաճարը։

Ներկայիս Արժանթինի հայ դպրոցներու մէջ, Հարգան ամէնէն աւելի տարածուած ու ճանչցուած հեղինակն է, որու գրութիւնները, շնորհիւ իրենց յաղթական կոչին, ըմբոստ ու աշխոյժ պարունակութեամբը, շատ սիրով կ'երգուին մեր մանուկ սերունդին կողմէն։ Բանաստեղծ Հարգանի գրականութեան հիմնական նիւթը՝ ազգային ազատագրութիւնն է, վրէժի ոգեկոչումն ու հայրենի քաղցր յուշերը։

Առանձին տեղ բռնած է թարգմանութիւնը։ Փորձեր եղած են սպաներէնէ, անգլիերէնէ եւ այլն։ Այս բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերած են քանի մը երիտասարդ հայրենակիցներ ու օրիորդներ։ Այս բաժնին կը պատկանի Մանկական Բաժնի ամենահետաքրքիր սիւնակը, ուր շնորհալի Օր. Վիքթորիա Խարութիւնեան Օֆիկ ստորագրութեամբ առատ նիւթ կը մատակարարէ փոքրիկներուն։

Ներկայիս նկատի ունենալով հայ թերթի անխախտ ընթացք ունենալութիւնը, Հարաւային Ամերիկայի գիտակից ու ընթերցասէր հայ հասարակութեան ցոյց տուած մեծ խնամքն ու ոգեւորութիւնը, «Արմէնիան», շատ հաւանականօրէն, ամենամօտիկ ապագային հրատարակուի եռօրեայ թերթ Լա Փլաթայի այս հեռաւոր ափերուն վրայ պահպանելով հայ գրականութիւնը, մեր մշակոյթն ու ազատագրական պայքարը։

Մամուլի բաժինը լրիւ տուած ըլլալու համար, հոս յիշենք նաեւ, որ Պուէնոս Այրէսի մէջ տարին մը ի վեր լոյս կը տեսնէ, Հայ Առաքելական եկեղեցւոյ պաշտօնաթերթը «Հայ Կեդրոն» անունով։ Բաղկացած է 12 — 14 էջերէ, մօտաւորապէս «Հայաստանի Կոչնակ»ի ձեւով ու ծաւալով։ Գլխաւոր նպատակը զուտ եկեղեցական ու կրօնական խնդիրներու ներդաշնակութիւնն է, հեռու մնալով հատուածական խնդիրներէ ու վէճերէ։

Մամուլին զուգընթաց, այս ժամանակաշրջանին, զանազան վայրերու մէջ տեղի են ունեցած գրական, գենդատական բանախօսութիւններ ու հրապարակային ատեաններ

Միայն Պուէնոս Այրէսի «Ժողովրդական Լսարան»ի մէջ, ամէն շաբաթ երեկոներ, կանոնաւոր կերպով զատախօսուած են զանն նիւթերու շուրջ։ Այսպէս օրինակ Բարոյականութեան, Պատերազմի, Պատմափիլիսոփայութեան, Հայկական Մերքանթիլիզմի, Հայ Հանճարի, Գրականութեան, Դանիէլ Վարուժանի, Հայապահպանման, Թուրքիոյ, Ցեղասպանութեան եւ այլ նման հասարակութիւնը հետաքրքրող ու այժմէական խնդիրներու շուրջ։

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Մամուլէն ու մեր յիշատակած հրապարակային խիստ օգտակար զատախօսութիւններէն վերջ, այս հեռաւոր ափերուն վրայ, առաջնակարգ դեր մը կատարած են հերթական հանդէս ներկայացումները։

Եթէ չհաշուենք դպրոցական ու այլ եւ այլ գիշերային պարահանդէսները, որոնցմէ շատերը հեռու են որ եւ է գեղարուեստական արժէք մը ներկայացնելէ, ամբողջ տարուան շրջանին, ընդամէնը տասներկու կանոնաւոր ու կազմակերպուած ներկայացումներ տեղի ունեցած են։

Ճիշդ է որ, այս կամ այն պարագային յիշեալ ներկայացումները իրենց բարոյական արժէքը ունեցած են, բայց իբրեւ գեղարուեստական վայելք, հեռու կը մնան այդ կոչումէն։

Իբրեւ արժէքաւոր թատերական ձեռնարկներ պէտք է յիշել հայ բեմի հնագոյն գործիչներէն ու մեծ վարպետներէն՝ դերասան Զարիֆեանի բազմաչարչար աշխատանքները.

Անհրաժեշտ էր միայն Զարիֆեանի ձեռներէցութիւնն ու յանդգնութիւնն ունենալ, յաջողելու համար։ Վստահելով իր անձնական ուժին, արհամարհելով բազմաթիւ խոչընդոտներ եւ դժուարին պայմաններ, Հիւս. Ամերիկայէն վերջ, անիկա կը ձգնի շարժում մը ստեղծել նաեւ Հարաւ. Ամերիկայի ապերախտ բեմին վրայ։

Այս տեսակէտէն անուրանալի են Զարիֆեանի աշխատանքները։ Իրական գեղարուեստի մարդու մը վայել մտահոգութիւններով, անիկա նուիրուած է իր գործին, խռովելով հայրենակարօտ ժողովուրդներու պապակած սիրտերը, ապա եւ շարժման մէջ դնելով այս գաղութներու գեղարուեստական խարխափումները

Հանրածանօթ դերասանը, իր շուրջն ունենալով Պուէնոս Այրէսի Թատերասէր Երիտասարդութեան փոքրիկ խմբակ մը, անցեալ տարուան ներկայացուցած «Օթէլլօ»էն, «Համլէթ»էն վերջ, այս տարեշրջանին, յաջողեցաւ բեմադրել Պարոնեանի «Մեծապատիւ Մուրացկանները», Ծիրակոմշտրի «Անդրադարձ» բնատնիպը, Րաֆֆիի «Խաչագողները», ապա ամերիկեան կեանքէն գեղեցիկ դաւէջ մը՝ Անտոն Լազի «Ամբողջ քաղաքը կը խօսի», եւ յետոյ Ց. Ցովհաննէսեանի «Մերթն երիտասարդացնելու գիւտը», եւ տարեվերջին՝ «Շերլոք Հոլմզը».

Անկախ Զարիֆեանի ներկայացումներէն, տեղական սիրողներու կողմէ, մէջ ընդ մէջ, միշտ բարեգործական նպատակներու համար ներկայացուած են «Զարշըլը Արթին աղա», «Մեծն Տրդատ», «Արշին Մալ Ալան», «Զար ոգին եւն.։ Այս կարգէն կարելի է յիշել այս անձնուէր սիրողներէն քանիները, որոնք յաճախ անտեսելով առօրեայ հոգեր կամ ծանրաբեռնուած աշխատանքներ, փութացեր են օգտակար ըլլալ հայ բեմին։ Ըստ ուժի եւ կարողութեան։

Այս գաղութին համար ներկայիս կարեւոր ուժեր են տէր եւ տիկին Վարդապետեանները, Տէր Բարսեղեան ամոլը, օր. Սիրանուշ Արզումանեան, Ցովհաննէսեան քոյր եղբայրները եւ Օննիկ Ցովհաննէսեանը։

Մասնաւորապէս Պուէնոս Այրէսի հայ հասարակութիւնը սկսած է հետաքրքրութիւն ցոյց տալ հայ երգի եւ հայ երգահանդէսներու շուրջ։ Այս շարժումը ժամանակ մը բաւական կենսատու նշաններ ցոյց տուաւ շնորհիւ Պ. Լ. Վարդապետեանի, բայց դժբախտաբար ներկայիս ցրուած է խումբը, թողլով պարապութիւն մը ուր շատ անդամներ կը շահագործուին պատահական ու անկազմակերպ մարմիններու կողմէ, ներելով գեղարուեստաւէր հանրութեան ճաշակը

Զուտ գեղարուեստական կեանքի ներկայացուցիչներ են այս գաղութի համար օր. Լոլա Պէրկամալի, որ տակաւին աւարտած չէ Հարաւ. Ամերիկայի առաջնակարգ պարի դպրոցը, բայց հանդէսներուն իր բերած հաղուագիւտ մասնակցութիւնը կ'ապացուցանէ թէ իր ընտրած ճիւղին մէջ մեծ ապագայ մը կը խոստանայ,—դասական պարերու դժուարին ասպարէզին մէջ։

Ներկայիս բոլոր գեղարուեստական երեկոյթ — հանդէսներու անբաժան մասը կը կազմէ մեր նոր սերունդի, այս տարուան շրջանաւարտ ներկայացուցիչներէն Օր. Մարի Կիւլեան։ Անկատած օրիորդը օժտուած է եռաժշտական նուրբ տաղանդով, որու շնորհիւ յաջողեցաւ «Իօախնի» Երաժշտանոցի վկայականին արժանանալ։ Օր. Մարի Կիւլեան ծնած է Պուէնոս Այրէս, Մարաշցի համեստ ընտանիքէ մը, որ 1910ին գաղթած է Հարաւ. Ամերիկա։ Դաշնակի ընկերակցութեամբ կը մասնակցի Արժանթինցի ծանօթ երգիչ — երգչուհինե — րուն։

Արժանթինի հայ գաղութներու համար պարծանք մըն է նկարիչ Պ. Պ. Այվազեանի ներկայութիւնը։ Թէեւ կը թուի թէ աւելի ծանօթ է օտար գեղարուեստական շրջանակներուն քան թէ մեզի։ Իր գեղարուեստական կրթութիւնը ստացած է Գերմանիոյ մէջ, ապա աւարտելով Շթութկարտի համալսարանի գծագրական բաժինը, գործնական կեանքի մէջ նուիրուած է իր սիրած արուեստին։ 1925էն ասդին հաստատուած է հոս։

Ընդհանրապէս հայ կեանքէն հեռու կը մնայ, թէեւ սիրայօժար կ'ընդունի առաջարկուած ձեռնարկները։

Որոշ կրթութեան արգիւնք պէտք է համարել այն կնիքը իր գործերուն մէջ, ուր չէշտօրէն կը ցցուին մարդկային առնականութեան հուժկու ու պիրկ մկանները։ Կը բացակային զուտ հայկական դիմագիծը կամ արտայայտութիւնները, զորս տաղանդաւոր նկարիչը կրնար ցուցադրել իր բաղմաթիւ մարդկային մերկութիւնը ներկայացնող նկարներու մէջ։

Մեծ յաջողութիւն մը եղաւ իր ցուցահանդէսը որու շնորհիւ Արժանթինի արուեստագէտն ու գեղարուեստական մասնագիտական դասը առիթ ունեցան անմիջականօրէն չփում ունենալու հայ արուեստագէտին հետ, անոր միջոցով նաեւ հայ ցեղի թաքուն տաղանդը չօշափելով։

Նկարիչ Պ. Այվազեան ունի նկարչական վարժարան մը, որ բաժնուած է երկու մասերու։ Առաջինի մէջ կ'աւանդուին նախապատրաստական աշխատանքները ու մանրանկարչական զարդանկարչութեան, ինչպէս նաեւ «գրոջք» արուեստին վերաբերեալ մանրամասն ծանօթութիւնները։ Երկրորդ բաժինը կուտայ նկարչութեան պատմականը մօտիկէն ծանօթացնելով ազգերու գեղարուեստական ստեղծագործութիւնները։

Պ. Այվազեանի վրձինին կը պատկանի «Հայ կեդրոն»ի գեղեցիկ սրահի ճակատին հաստատուած իւղանկարը հայկական զինանշանը։

Գեղարուեստական կեանքի պատկերը կատարեալ ըլլալու համար, մատնանշենք որ անցնող տարուան մէջ լրիւ կերպով կատարուած են բոլոր ազգային տօնակատարութիւնները։

Ազգային տօներէն մասնաւորաբար «Մայիս 28»ը, «Ապրիլեան զատօնը», «Հ.Յ.Դաշնակցութեան Օրը», եւն., մասնաւոր հանդիսաւորութեամբ տօնուած են, որոնցմէ շատերը ունենալով գեղարուեստական ճոխ յայտագրեր, լրացուցած են հայ գաղութի գեղարուեստական պահանջը

Մայիս 28ի համազգային տօնակատարութեան այս տարի իրենց անմիջական մասնակցութիւնը բերաւ Պուէնոս Այրէսի ռուս գաղութը, որոնց ներկայացուցիչներէն ռուս թերթի խմբագիրը գեղեցիկ ճառ մը արտասանեց, բարեմաղթելով Ռուսիոյ ու Հայաստանի ազատագրումը։

ՍՄԲԱՏ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԷԼԺԻԱՅԷՆ

ՄԵՐ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ooooo

Պէլժիոյ մէջ գոյութիւն ունին զանազան միութիւններ, որոնց մասին պիտի խօսինք յաջորդաբար.—

1) ՊՐԻՒՍԷԼԻ ՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ.— Պրիւսէլի Հայ Տիկնանց Միութիւնը հիմնուած է 1922ին, խումբ մը անձնուէր տիկիններու նախաձեռնութեամբ, մասնաւորապէս Տիկին Նուարդ Մարեանի, որ 14 տարիէ ի վեր գովելի անձնուիրութեամբ մը կը վարէ ատենապետուհիի պաշտօնը

Իր կազմութեան առաջին տարիներուն մէջ, բացի տեղական կարիքներէն, Միութիւնը իր նպատակներուն մեծագոյն մասը յատկացուցած է արտասահմանի ազգային բարեսիրական նպատակներու, սակայն հետզհետէ նկատի ունենալով գաղութին բազմապահանջ ու սոփրողական պէտքերը, իր ամբողջ գործունէութիւնը կեդրոնացուցած է ամոքելու տեղական կարօտութիւնները։

1931—1932 ապրիլի վերջ տեղական պէտքերուն յատկացուած գումարը կը հասնի՝ 20,558,80 պելժ ֆրանքի

1924 յուլիսէ մինչեւ 1932 ապրիլի վերջ, Միութեան ելեւմուտքը կը ներկայացնէ հետեւեալ հաշուեկշիռը՝ Մուտք.— Պարահանդէսներէ, անդամավճարներէ եւ բացառիկ նուէրներէ 161,493,50 պելժ ֆրանք։

Ելք.— Որբերու, ուսանողներու, Հայաստան ներգաղթողներու, այլտեղեաններու, եւայլնի համար՝ 147,985 պելժ ֆրանք

Ներկայիս որդեգրուած ուսանողներուն եւ կարօտ ընտանիքներուն յատկացուած թոշակներուն գումարը կը յանգի ամսական 1400 ֆրանքի։

Այս ամսավճարներէն զատ, Միութիւնը յաճախ բացառիկ նպաստներ կը յատկացնէ զանազան կարօտեալներու, որոնց թիւը դժբախտաբար օրէ օր աւելնալու վրայ է տիրող տնտեսական տագնապին պատճառաւ։

Միութեան հասոյթի աղբիւրներն են՝ տարեկան պարահանդէսներէ, թէյասեղաններէ եւ անդամավճարներէ գոյացած գումարները։ Վճարող անդամներուն թիւը խիստ սահմանափակ է։ Վերջին տարեշրջանին եղած է՝ Մուտք՝ 17,495,50 ֆրանք, Ելք՝ 19,200 ֆրանք, որով այսօր իր պիւտճէն 1705 ֆրանքի բաց մը կը ներկայացնէ

Ներկայ վարչութեան անդամներն են՝ Տիկին Նուարդ Մարեան, ատենապետուհի, Օր. Ծ. Ֆրէնկեան, ատենադպրուհի, տիկիններ՝ Զ. Կէվրէկ, Գ. Կէվրէկ, Զամքէրթէն, Ծէյրճեան, Տէր Ազարեան, Օր. Տափանեան, խորհրդական անդամներ.

Ինչպէս կը տեսնուի, Պրիւսէլի հայ Տիկնանց Միութիւնը իր հիմնարկութենէն իվեր ունեցած է յոյժ գնահատելի ու ազգօգուտ գործունէութիւն մը, որով գաղութին անդամներուն պարտք կ'իյնայ քաջալերել տիկիններուն այս գովելի ձեռնարկը, մեղմացնելու համար մեր բախտազուրկ հայրենակիցներուն կարօտութիւնները.

2) ԱՆՎԷՐՍԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ.— Անվէրսի Հայ Երիտասարդաց Միութիւնը հիմնուած է 1924ին։ Այս տարի Միութիւնը իր տասնամեայ յոբելեանը տօնեց եզականին բացման հացկերոյթով մը։

Միութեան նպատակն է Անվէրսի գաղութին անդամները, թուով շուրջ 250 հոգի, իրարու հետ յարաբերութեան մէջ դնել, վառ պահել ազգային ոգին, լեզուն եւ աւանդութիւնները, ջանալ պանդուխտ կամ բնտանեզուրկ երիտասարդները ի մի համախմբել, որպէսզի անոնք օտար միջավայրերու մէջ չկորսնցնեն իրենց ազգութիւնն ու տոհմային նկարագիրը, վերջապէս ունենալ հայկական օջախ մը, ուր կարելի ըլլայ հաւաքուիլ եւ պարզացնել իրենց միտքը վիճարանական ժողովներով, գրական ու գիտական բանախօսութիւններով, երաժշտական ու գեղարուեստական երեկոյթներով, ունենալ հայերէն գիրքերու մատենադարան մը, ոյժ տալ ըմփոփին, կազմակերպել պտոյտներ, եւայլն

Միութիւնը ամէն տարի կանոնաւորապէս կը կազմակերպէ երեք երեկոյթներ, առաջինը՝ հոկտեմբեր ամսուն բացման հացկերոյթ մը, յունուարին սկիզբը՝ հայկական կաղանդի աւանդական երեկոյթ մը, անուշապուրով, պառուններով, եւայլն, Բարեկենդանի առթիւ՝ պարահանդէս մը, ամառուան եղանակին՝ դաշտահանդէս մը, թէնիս, եւայլն։

Ինչպէս կը տեսնուի, Անվէրսի հայ Երիտասարդաց Միութեան նպատակը դերազանցապէս օգտակար է ազգային մշակութային եւ ընկերային տեսակէտով

Միութիւնը ունի 110ի մօտ մնայուն անդամներ, եւ 50ի մօտ ալ համակիր անդամներ, որոնք յաճախ կը մասնակցին Միութեան կազմակերպած երեկոյթներուն։

Երիտասարդաց Միութիւնը իր համերաշխ գործունէութեամբ, Անվէրսի մէջ ստեղծած է այնպիսի համակիր ու տաք մթնոլորտ մը, որ կարծես ամբողջ գաղութը կը կազմէ հայկական մեծ ընտանիք մը, որուն բոլոր անդամները իրար կը սիրեն ու կը յարգեն

Միութեան մնայուն նախագահն է Պ. Ներսէս Զամքչըրթէն, որ տասը տարիէ ի վեր եռանդով կը վարէ իր պաշտօնը, բարոյապէս ու նիւթապէս օժանդակելով Միութեան բոլոր ձեռնարկներուն։

Ներկայ վարչութեան անդամներն են՝ Պ. Պ. Ն. Զամքչըրթէն, նախագահ, Հ. Պարսամեան՝ դանձապահ, Ե. Էյմսեան՝ քարտուղար, Մ. Մալաթեան, Ա. Իփէքճեան, Օրդիներ Ա. Մաղաքեան եւ Վ. Գունտաքեան խորհրդական եւ հանդէսներու կազմակերպիչ անդամներ։

ՀՐԱՉԵԱՑ ՏԷՐՈՍԻ

ՑԻՑԱՂ

Ռատիկալը.— Պարոն, տուգանքի ենթարկուեցաք. հոս ծով մտնելը արգիլուած է։

— Բայց, Պ. ոստիկան, հոս էիք երբ կը հանուէի, ինչո՞ւ չազդարարեցիք։

— Հանուելու համար արգելք չկայ, այլ ծով մտնելն է որ արգիլուած է։

X

Իտալացի մը Ամերիկացի ճամբորդ մը կ'առաջնորդէր։ Ինչ որ կը ցուցնէր՝ Ամերիկացին «մենք աւելի մեծը ունինք» կ'ըսէր։ Այս անգամ Իտալացին Վէզուվը ցոյց տալով.

— Կարծեմ ասիկա չունիք ձեր երկրին մէջ։

— Բայց մենք ալ Նիակարա մը ունինք որ հինգ վայրկեանէն կրնայ մարել ձեր Վէզուվը։

ՄԵՆՔ ԵՒ ՈՒՐԻՇՆԵՐԸ

— o —

Ճամբորդի մը նման որ իր ճանապարհին վրայ կը նշմարէ վտանգներ եւ իր ուղեկիցներուն ուշադրութիւնը կը հրաւիրէ ազդարարելով, Պ. Ֆ. Թագոյեան իր մէկ յօդուածաշարքով, (Անցեալի ու ապագայի մասին) կը յուզէր հայկական եւ կենսական խնդիրներ։ Անոնց իւրաքանչիւրը խորունկ ուսումնասիրութեան նիւթեր են եւ բաւական կազմելու համար...ներ։

Անցողակի մատս կը դնեմ կէտի մը վրայ։ Պ. յօդուածագիրը կ'ըսէ. «Հայ ազգը սկիզբէն մինչեւ այսօր չկրցաւ արտադրել գրական արժէքաւոր գործ մը որ կարենայինք իբր հայ հանճարին ստեղծագործութիւնը հպարտութեամբ ցուցադրել հանդէպ սերունդին եւ օտար աշխարհին, եւն.։ («Յառաջ» 1934 յունուար 1[illegible])։

Յօդուածագիրը ըսել կ'ուզէ թէ հայ գրականութեան մէջ (հին եւ նոր) չկայ համաշխարհային դէմք մը։ Բոլորովին անիրաւ չէ, սակայն մարդ երբ ուշադրութեամբ կը նայի հայոց, կը համոզուի թէ կացութիւնը ենթադրուածին չափ անյուսալի չէ։

Առանց խօսելու հաւմէմական պատմութեան վրայ, ինչո՞ւ համար հայկականը այնքան ծանօթ չէ քաղաքակիրթ աշխարհին որքան Աթէնքի կամ Սպարտայի պատմութիւնը, քանի որ հայերն ալ ունին նոյնքան երկար եւ բազմադրուագ դէպքեր։ Պատասխան. — Աշխարհագրական դիրք եւ չփում։ Հայկական հին շրջանին մէջ քանի մը միջազգային անցքեր միայն ծանօթ են Եւրոպացիներու մեծամասնութեան, որոնք աւելի հմուտ են Կիլիկիոյ իրադարձութիւններուն։ Արդէն թէեւ վերջին դէպքերը աւելի նոր են, եւ աշխարհագրական դիրքն ու յարաբերութիւնները աւելի նպաստաւոր։

Նոյնը կարելի է ըսել գրականութեան համար «Նարեկ»ը իր հրաշալի աղօթագիրքով եւ «Երգ Երգոց»ով կրնար համբաւ վայելել Միջին Դարու մէջ, բոլոր համեմատութիւնները պահելով, Տանթէի պէս, եթէ չփում եւ թարգմանութիւն կարելի ըլլար, ինչպէս որ հելլէն մատենագիրներէն փոքրիկներ անգամ ծանօթ դարձած են։

Արեւմուտքի պատմագիտութիւնը կը ճանչնայ Խորենացին, վասնզի պէտք ունեցած է անոր եւ զոր կ'օգտուէ Հայոց Հերոդոտոսը։ Եղիշէն, օրինակ, այնքան ծանօթ չէ, որովհետեւ անոր ոսկեմատեանը կը շօշափէ միայն հայկական դրուագ մը, Վարդանանց պատերազմը։

Ճիշդ է, հայերը զուրկ են աշխարհահռչակ հեղինակ մը, սակայն ո՞վ կրնայ ապացուցանել թէ Ս. Գր. Լուսաւորիչին կողմէ այրուած հեթանոսական ձեռագիրներուն մէջ չկային գրական այնպիսի գործեր, որոնք պատիւ պիտի բերէին ազգին, նման հելլենական հին երկասիրութեանց։

Կարելի է ըսել — Ցածատան եթէ շահեցաւ իր ազատագրութիւնը, գէ խուռ պատճառներէն մին կը կազմէ իր հին մտաւոր պայքարը, որուն համար Արեւմուտքը հետաքրքրուեցաւ առաջնորդութեամբ անմահ անգլիացի քերթող լորտ Պայրընի։ Լորտը ծանօթացած է նոյնպէս Հայերուն, եւ Վենետիկի վանքին մէջ աշխատած է հայերէն սորվելու։

Ցեղոյ հին եւ նոր հայութեան քաղաքական կացութիւնը, յաճախ փոթորկալից, արգելք դարձած է հանգիստ եւ տեւական ստեղծագործութեան հակառակ ամէն դժուարութեանց, արեւելեան մատենագրութեանց մէջ հայկականը կուգայ հելլէնականէն անմիջապէս վերջ։ Բայց այսօր, դժբախտաբար, գոյութիւն չունի քաղաքակիրթ կոչուած աշխարհքին մէջ մէկ երկու դար առաջուան ազնուական եւ ասպետական ըմբռնումը։

Մնաց որ այսօր իսկ, եթէ դիտենք, մինչեւ անգամ մեծ ազգերու մէջ, չկան ամէնուն քով աշխարհահռչակ եւ առաջնակարգ հեղինակներ։ Օրինակ, Ֆրանսա չունի մատենագիր մը, որ առաջնակարգ հանճարներու շարքին մէջ դիրք բռնէ, ինչպէս Շէյքսփիր, Տանթէ եւ Կէօթէ։

Համաշխարհային գրականութեան մէջ կան ութ նշանաւոր գլուխգործոցներ։ Հոմերոսին (Հելլէն) «Իլիական»ն ու «Ոդիսական»ը, Վիրգիլիոսին (Հռոմայեցի) «Ենէական»ը, Տանթէին (իտալացի) «Աստուածային կատակերգութիւնը»։ Թասսոյին (իտալացի) «Երուսաղէմ ազատագրեալ»ը, Միլթընին (անգլիացի) «Դրախտ կորուսեալ»ը։ Քամոէնսին (փորթիւ-

կէջ) «Էլիւզիասոը եւ Քլոփշթօքին (գերմանացի) «Մեսիականը»

Յետ Հայեր եւ եւրոպացիներ որ այս դիւցազներգութեանց շարքին մէջ կ'ուզեն դասել նաեւ Հայր Արսէն Վ. Բագրատունիին «Հայկ դիւցազն»ը որ գրուած է հիանալի գրաբարով եւ որ հաւատա՞նք թէ կը պարունակէ բոլոր հայերէն բառերը, այնպէս որ եթէ մեր լեզուն կորսուի, միայն այդ գիրքը բաւական է զայն վերստին հաստատելու:

Ինչպէս կը տեսնուի բոլոր այս աշխարհահռչակ դիւցազներգութիւններուն մէջ Ֆրանսացիները բաժին չունին: Ունին «Ռոլանի երգը» (12րդ դար) բայց կատարեալ չէ: Իսկ Վոլթէրի «La Henriade» (1723) անկարող եղաւ իր հեղինակին հռչակին պէս: Այսուհանդերձ ֆրանսական գրականութիւնը բազմազան է եւ ճոխ եւ իրաւամբ կը վայելէ մտաւորական աշխարհին հիացումը:

Նոյն կերպով կարելի է մտնել հայկական մատենագրութեան եւ մերձեցում առնել օտարներուն համար, որովհետեւ ազգի մը մէջ աւելի կարեւոր են մտաւորական գանձերը, քան թէ ոսկիի դէզերը: Այսօր մշակուած Անգլիացի մը կը նախընտրէ կորսնցնել իր գաղթավայրը քան Շէյքսփիրը:

Հայութիւնը պարտաւոր է ընտրել ճշմարիտ եւ մեծ բանաստեղծ մը, օրինակ, Վարուժանը, եւ զայն բազմաթիւ լեզուներու վերածելով տարածել աշխարհի ամէն կողմերը, փոխանակ պատմուճան հագցնելու միջակ գրագէտներու:

ԳՐԻՄԻԹԷԼ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ՄԵՐ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆՆԵՐԸ

>>> · <<<

Հայկական յեղափոխութեան առաջին պաշտօնական ազդանշանը տուած է 1878 թուականներուն՝ Պոլսոյ պատրիարք Ներսէս արք. Վարժապետեան: Իր հրամանովն է որ Խրիմեան Հայրիկ Զերազին հետ միասին գացած է Պերլինի Վեհաժողովին բողոքելու համար Թուրքիոյ մէջ իր ժողովուրդին հանդէպ գործուած խժդժութիւններուն դէմ եւ եւրոպական կառավարութեանց պաշտպանութիւնը խնդրելու:

Խրիմեան Հայրիկ, Պերլինէ վերադարձին եկեղեցիներու բեմէն կը գոռար.

— Հայ ժողովուրդ, շալիկդ ծալէ զէնք ու փամփուշտ գնէ, քու ազատութիւնդ քու ձեռքովդ միայն կրնաս առնալ:

Մեր ծանօթ բարձրաստիճան կղերին բոլոր գործերը եւ գրուածները ներշնչուած են յեղափոխական գաղափարներէ, Նարպէյներու, Սրուանձտեանցներու, Իզմիրլեաններու, Մելքիսեդէկ Մուրատեաններու եւ Այվազեաններու բերնով: Իսկ այն կրօնականները որոնք խոհեմութիւն կը քարոզէին, — ինչպէս Աշըգեան եւ Օրմանեան պատրիարքները — դաւաճաններ նկատուած էին հաւատացեալ հայ ժողովուրդին կողմէ: Այս անժխտելի իրողութիւնը եւ պատմական ճշմարտութիւնը մոռնալու չենք, երբ հայ յեղափոխական կուսակցութիւնները մեր ազգային դժբախտութեան բուն հեղինակները կը համարենք:

Դաշնակցութիւնը մանաւանդ՝ գոյութիւն իսկ չունէր, երբ մեր կրօնական յեղափոխականները դէպի ազատութիւն կը մղէին հայ բարեպաշտ ժողովուրդը: Նոյն սխալ իսկ գործած ըլլան այս ուղղութեամբ, առաջին պատասխանատուութիւնը չի ծանրանար հայ յեղափոխական կուսակցութիւններու ուսերուն, քանի որ ազգային յեղափոխութեան առաջին ախոյեանները ներկայացուած են հայ բարձրաստիճան կրօնականները:

Դաշնակցութիւնը վերջին ծնունդ առած եւ աշխատած է «պաշտպանողական» ժողովուրդը կազմակերպելու եւ կարգապահութեան ենթարկելու, ազգային ազատութիւնը աւելի յաջողութեամբ գլուխ հանելու բարի նպատակով:

Ոմանք կ'ըսեն թէ մենք Թուրքիոյ մէջ շատ հանգիստ էինք ընդհանրապէս, չգիտցանք այս հանգստութեան յարգը, թէ մեր ձեռքով իսկ մեր դժբախտութիւնը պատրաստեցինք: Այս տեսակէտը կարելի է պաշտպանել եթէ խնդիր է միայն անասնական պէտքերով գոհանալ, բաւ համարելով ուտել — խմելը, զուրկ ազատ ազգերու արժանի քաղաքական կեանքէ մը:

Հիմա որ ազգովին ոչ թէ սխալեցանք այլ անյաջողութեան մատնուեցանք, մեր համազգային ջանքերուն մէջ ազատութեան ճամբուն վրայ, — ինչպէս կ'ըսէ Գ. Ահարոնեան — փոխանակ զիրար բզքտելու եւ եղբայր եղբօր դէմ հանելու, աշխատինք համաձայնութեան եզր մը գտնել եւ ապագային համար պատրաստուիլ, տարաբախտ եւ հայրենազուրկ ժողովուրդը չմղենք յուսահատութեան, որով մեր տեսակէտով իսկ մեր ազգային գերեզմանը փորած կ'ըլլանք:

Այս կը պահանջէն ճշմարիտ հայրենասիրութիւնը եւ մեր ազգային գերագոյն շահերը

ԱՐԱՄ ԹԻՒՐԱՔԵԱՆ

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՊԱՆԵԷՕ ՔԱՇԱՆԻ ՑԵՐԵԿՈՅԹԸ

ooooo

Կաղանդի ծառը պճնուած նորահարսի նման՝ տեղաւորուած է բեմին մէջտեղ՝ լոյսերու մէջ, բոլոր հայ մանուկները նստած են իրենց ուսուցչի կողքին լուռ ու մունջ:

Կը բացուի հանդէսը: Յառաջդիմասիրաց վարչութեան ատենապետ Գ. Ս. Գարակէօզեան կը ներկայացնէ հօտաւային շրջանը՝ ուր ժողովուրդը առանց դաւանանքի եւ համոզումի խտրութեան համախմբուած միութեան շուրջ, հինգ տարիներէ ի վեր կուտայ իր զաւակներուն ազգային դաստիարակութիւն: Այս չափազանց յատկանշական երեւոյթը կրնայ օրինակ ծառայել այն շրջաններուն՝ որոնք կը սպառեն իրենց ուժերը անիմաստ պայքարներ ստեղծելով իրենց շուրջը եւ փափաք կը յայտնէ որ 1934ն ալ՝ իր նախորդներուն նման դառնայ խաղաղ աշխատանքի եւ համերաշխ գործունէութեան տարի մը եւ հանդէսներու ընթացքին այսպէս օրօրոցի մանուկէն մինչեւ ալեւորահեր ծերունին կողք կողքի նստած ըմբոշխնենք հայ երգին եւ խօսքին սպրուտները:

Ուսուցիչ Գ. Նշան Պէշիկթաշլեան կանգնած իր աշակերտներուն առջեւ, կը սկսի երգերու եւ արտասանութիւններու: «Յառաջ նահատակ»ի կը յաջորդեն աւելի քան 14 երգեր զանազան գոյներով եւ երանգներով: Պզտիկները կ'արտասանեն հարազատ շեշտով ընթերցանութիւններ կ'ըլլան «Սասունցի Դաւիթ»էն:

Նուէրներու բաշխումէն առաջ խօսք առաւ Գ. Պէշիկթաշլեան: Թելադրեց ներկաներուն՝ որ սիրեն հայ լեզուն, որովհետեւ ինքնապահպանման կենսական սիւներէն մէկը կը կազմէ ան: Մեր դերը պիտի ըլլայ՝ մեր նախնիքներէն մեզի հասած աւանդութիւնները եւ մանաւանդ լեզուն պահել, մշակել եւ զանոնք յանձնել այս սերունդին:

Սկսան դպալէծները ղեկավարութեամբ տիկ. Արմենուհի Յակոբեանի եւ ընկերակցութեամբ Թաւիթ Արզարի: Ներկաներու խանդավառութիւնը ծայր աստիճանին հասած էր:

Ընտանեկան պարերը կը շարունակուէին միեւնոյն թափով մինչեւ ուշ ատեն:

Գ. Գէորգ Մանդալեանին կը գնահատուէր ամէն կողմէ միութեան հանդէպ ըրած իր զոհողութիւններուն համար: Կաղանդի ծառը պատրաստած էր իր ամբողջ ծախքովը:

Կատարուեցաւ նաեւ վիճակահանութիւն ի նպաստ Միութեան:

Ներկաները կը բաժնուէին գոհ եւ ուրախ եւ կը շնորհաւորէին վարչութեան գործունէութիւնը:

Թղթակից

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ԼԷՎԱՆՍԻ ՄԷՋ

— o —

ԼԷՎԱՆՍ, (Յառաջ) — Լէվանսի մասին (Արտէշ) քանի մը անգամ գրուած է «Յառաջ»ի մէջ, բայց ոչ լայնօրէն:

Գաղութը կը բաղկանայ 150 հոգիէ, այր, կին, մանչ եւ աղջիկ: Այրերը ճամբաներու շինութեանց, կիները մետաքսի (բնական) մանարանը կ'աշխատին: Իսկ փոքրերը դպրոց կ'երթան (ցերեկին ֆրանսական, իրիկուններ հայկական):

Ձիւն ձմեռի պատճառաւ, կարելի է ըսել թէ բոլոր այրերն ալ անգործ են, իսկ կիները կ'աշխատին միշտ մետաքսի միակ մանարանին մէջ, կրճատուած աշխատավարձով: Հրաշք մը պիտի ըլլայ, այս նեղ օրերու համար, եթէ մանարանն ալ չփակուի: Եթէ կառավարական պարգեւը կրճատուի, վախ կայ որ մանարանները ստիպուին փակել մանարանը, քանի որ Ճափոն կազմակերպուած մրցումի մէջ է մետաքսի ճիւղին վրայ:

Հակառակ անոր որ, գաղութը առայժմ անգործութենէ կը տառապի, հին սովորութիւնները կը շարունակուին աւելի մեծ եռանդով: Օրինակ, տօնախմբութիւններ երբեք անտես չեն առնուիր: Ամէն տօնախմբութեան գրեթէ ամբողջ ժողովուրդը կը հաւաքուի անունին տիրոջ տունը, կ'ուտեն եւ կը խմեն: Ամէն այցելու նուէր մը կը տանի:

Յաճախադէպ են նաեւ մկրտութիւնները: Այս առթիւ ալ շատ մը աւելորդ ծախքերու կը մատնուին երկու կողմերն ալ, եւ երբեմն անհամութիւններ կը պատահին:

1933 մարտին հիմը դրուած է հայկական դպրոցին, լռիկ մնջիկ: Քանի մը հայրենակիցներ իրար կուգան եւ կ'որոշեն դպրոց մը բանալ: Այրերը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին «Արարատ» սրճարանի մէջ, յանձնախումբ մը կ'ընտրուի: Իւրաքանչիւր ծնող կ'արձանագրուի որոշ ամսավճար մը, որ կը բարձրանայ 250 ֆրանքի:

Ահա այս փոքր ամսավճարով գործի կը ձեռնարկուի, վարժուհի մը կը վարձուի եւ կը շարունակուի դպրոցը: Յետոյ նոր վարչութիւն մը կ'ընտրուի, բոլորը գործի կապելով եւ լրացնելով պակասները: Այժմ կը դասաւանդուին Հայոց պատմութիւն, Հայաստանի աշխարհագրութիւն, քերականութիւն եւ ընթերցանութիւն, շաբաթը 3—4 անգամ, հայրենակցի մը կողմէ:

Դպրոցնիս ամէն օր բաց է: Կը սկսինք ժամը ութեւկէսին եւ կը վերջացնենք իրիկունը ժամը 19ին: 5—6 տարեկան պզտիկները մինչեւ ժամը 16 դպրոց կուգան, իսկ մեծերը կը սկսին ժամը 18էն 19ը: Վարժուհին միշտ դպրոցն է. կը սորվեցնէ գրավարժութիւն, շարադրութիւն, ընթերցանութիւն եւ բոլոր պարտականութիւնները կը կատարէ լիուլի:

Ունինք մօտաւորապէս 35—40 փոքրեր (դպրոց եկող):

Առաջին անգամ ըլլալով գաղութին մէջ, նոր տարուան առթիւ դպրոցական հանդէս մը տեղի ունեցաւ, պետական դպրոցի մէկ սրահին մէջ, որուն ճակատը կը ծածանէին ֆրանսական եւ հայկական դրօշները:

Հանդէսը բացուեցաւ հայ մանուկներու խմբերգով «Մեր հայրենիք», որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս: Օրուան նախագահը ուրախութեամբ յայտնեց թէ գաղութը շատ խաղաղ ապրած է մինչեւ այսօր, եւ ծաղկեց անմիաբանութիւնը:

«Ափսոս է որ, այս գործը շարունակելու համար 250 ֆրանքի չնչին գումարը բաւարար չէ, եւ պէտք ունինք դուրսի օգնութեան: Սակայն դուրսի մարդիկ «դիւանագէտներ» են եւ մեզի պէս «փոքր» համբանքով չեն զբաղիր. Մանաւանդ որ հոս տակաւին թեկնածուներ չունինք, 2—3 կտրած աթոռներ: Ուրեմն, քանի որ դուրսէն օգնութիւն սպասել յիմարութիւն է, պէտք է որ մենք ուրիշներու օրինակ ըլլանք: «Դուն քեզ օգնէ, որ Աստուած ալ քեզ օգնէ»

Դպրոցական փոքրերը անակնկալի բերին ժողովուրդը իրենց արտասանութիւններով, երգերով ու պարերով: Միջանկեալ տեղի ունեցաւ ամերիկեան աճուրդ մը որմէ գոյացաւ մօտ 150 ֆրանք:

Վերջի արարը կաղանդի ծառին նուէրներու բաշխումն էր: (Ծառն ալ մեզի պէս խեղճ էր եւ ժողովուրդին փոքր նուէրներովը պատրաստուած), սակայն պզտիկները իրենց ստացած նուէրներէն գոհ մնացին:

Ժողովուրդը փափաք յայտնեց որ յաճախ սարքուին այսպիսի հանդէսներ:

Գիւղացի

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԱՍԻՍ ՏԱՐԵԳԻՐՔ, Ա. տարի: 1934: Խմբագիր՝ Արմէն Սեւան: 320 մեծադիր էջ, գրական — գեղարուեստական, ընկերային — տնտեսական, գիտական — բժշկական նիւթերով, յուշերով եւ Պուլկարահայ կեանքի ամփոփ ուսումնասիրութեամբ: Պատկերազարդ: Կողքը՝ Մ. Քէպապճեանէ: Հրատ. «Մասիս» ընկերութեան, 21 Rue Vesletz, Sofia (Bulgarie).

ՄԱՄՈՒԼ

Մղձաւանջի տակ

Սելանիկի «Հորիզոն»ը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (12 յունուար).

— «Թրքական ազգայնամոլութիւնը, յարաճուն կիրքով մը կը ջանայ ինքզինքը պարտադրել Թուրքիոյ եւ առանձնապէս Պոլսոյ ոչ — թուրք տարրերուն, որոնք կը տգան տեւական մղձաւանջի մը արհաւիրքին ներքեւ: Բառերը չեն ծամծմուիր այլ եւս թրքական թերթերու մէջ. այլ կը նետուին շեշտակի՝ «հայրենակից» կամ ոչ բոլոր օտարներու երեսին: Ոչ մէկ կենցաղավարութիւն, ոչ մէկ փափկանկատութիւն. այլ՝ կատաղի մոլուցք եւ կրքոտ յարձակում: «Թրքացէ՛ք կամ հեռացէ՛ք»: Այս է առաջին եւ վերջին ազդարարութիւնը, որ շանթի մը պէս կ'իջնէ բոլոր ոչ-թուրքերուն վրայ: Ու կը սահմռկէ, կը սարսափեցնէ զանոնք: Զոր սպառնալիք չէ եղածը, ոչ ալ տպաւորութիւն ստեղծելու նախասահմանուած ցոյց: Այլ կտրուկ պահանջ, որուն ստիպուած են ենթարկուիլ բոլորը:

Ու Թուրքերը գիտեն իրենք զիրենք պարտադրելու բարբարոսական ձեւերը: Բիրտ ուժի կիրարկումը ամէնէն ազդու միջոցն է անոնց համար: Հրապարակով կը նախատեն իրենց մէկ մազին դպչող օտարը: Կ'ապտակեն զայն: Կը քարկոծեն, վար կ'առնեն դուռներն ու պատուհանները այն հաստատութեան, որուն վրայ օտարութեան նշան մը կը գտնեն: Կը հալածեն եւ արիւնը կը քամեն մինչեւ անգամ «եղբայր» ու «բարեկամ» հռչակուած օտարներուն: Կը պահանջեն որ օտարը թրքանայ ոչ միայն արտաքին դրսեւորումով, լեզուով, բարքերով, սովորութիւններով, այլ եւ հոգիով ու մտածութեամբ: Անսաստողին ցոյց կուտան սահմանագլուխի ճամբան — «Թրքացէ՛ք կամ հեռացէ՛ք»:

Ինչպէ՞ս կ'ուզէիք, որ այսքան խեղդիչ, անշնչելի մթնոլորտի մը մէջ մարդոց գլուխները պակուցումէն չծռէին եւ հոգիները չսմքէին՝ իրենց վերեւ սաւառնող վտանգի ահաւորութեան տակ: Ինչպէ՞ս կ'ուզէիք, որ այդ մղձաւանջը չճնշէր նոյն իսկ, ցարդ իրենց մտածումներու որոշ անկախութեամբ յատկանշուած ուղեղները, որոնք իրենց ամէն մէկ քայլին, ամէն մէկ գործին, արտասանած կամ գրի առած ամէն մէկ խօսքին առջեւ կը տեսնեն Թուրքին սարսափը, որ բարձրագոչ ճիչերով եւ յանդուգն պահանջներով իր ներկայութիւնը կը զգացնէ: Պոլսոյ ոչ — թուրք տարրերը եւ մասնաւորապէս Հայերը հարկադրուած են վիզ ծռել, ծնկել ու երեսնիվայր իր վրայ իշխող բռնաւորին առջեւ: «Ազգ»ին վարիչները, հայկական թերթերը, մտաւորականները պարտաւորուած են շաբաթը երեք օր բարեւ կենալ եւ գործադրել ի վերուստ պարտադրուած գրաւոր եւ անգիր հրամանները: Ոչ ոք անոնցմէ ազատօրէն մտածելու եւ կարծիք յայտնելու իրաւունքը ունի: Կեղծիքը, կանոյ երեսնայու ձիգը, ծծիմքը՝ անհրաժեշտօրէն աւելի յայն չափանիշով մը կը մտնեն հայ թերթերու էջերը: Մարդիկ կը գրեն եւ կը խօսին՝ հակառակ իրենց համոզումներուն: Եւ նոյն իսկ, իրենց փութկոտութեան ընթացքին երբեմն կ'իյնան անհարկի սխալներու եւ կաֆերու մէջ: Մէկ խօսքով, ստեղծուած եւ տարիներու ընթացքին թանձրացած է հոգեվիճակ մը, որ ժանգ քաշած է մինչեւ իսկ իրենց փայլուն յատկանշուող միտքերուն վրայ: Պարզ է, որ բոլորն ալ իրենց շուքէն կը վախնան: Բոլորն ալ ննջուած, զգետնուած են չփարատուող մղձաւանջի մը ծանրութեան տակ: Ու բոլորին վրայ կը շաչէ Թուրքին եւ թրքական ազգայնամոլութեան խարազանը, անողոք ու կատաղի թափով մը:

Այսպէս է ոչ — թուրքերու հոգեկան վիճակը «բարեխնամ» ու «հանրապետական» Թուրքիոյ մէջ: Խեղդկալը օրըստօրէ կը պրկուի եւ կը կտրէ անոնց հեւքը: Իսկ Թուրքը, մոլեռանդ խուժանը մանաւանդ, ցոյցերով ու թափօրներով եռուզեռութիւն կը ծախէ կալուկայ ստրուկներու բազմութեան առջեւ:

— «Թրքացէ՛ք կամ հեռացէ՛ք» ...

Վա՜յ անոր որ ճկիլ չի գիտեր եւ համբուրել ու ճակտին տանիլ չուզեր այն ձեռքը, որ հոգիները կը ճմլէ եւ սրտերը կը քամէ, անողորմ. անայլայլ բարբարոսութեամբ մը»:

Հ. Գ. Հ. ՍԱՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆԸ

ooooo

Հ. Գարակէօզեան Հօմի նախկին սաներու Միութեան անդրանիկ թէյասեղան — պարահանդէսը կատարեալ յաջողութիւն մը եղաւ, հակառակ շատ աննպաստ օդին ու տեղատարափ անձրեւին: Ընտրեալ բազմութիւն մը, խումբ առ խումբ կը դիմէր Գ. Յովհաննէսեանի շքեղ սրահը 14 յունուար կիրակի կէսօրէ վերջ: Ժամը 2 եւ կէսին ասեղ ձգելու տեղ մը չկար սրահին մէջ: Նուագախումբը ղեկավարութեամբ Սանտրոսեանի կը հնչեցնէր եւրոպական պարեր, եւ երիտասարդ զոյգերը կը պարէին շատ ազնուական մթնոլորտ մը ստեղծելով: Ժամը չորս եւ կէսին ներկաները, աւելի քան երկու հարիւր հոգի, հիւրասիրուեցան առատ թէյով ու կարկանդակներով, մինչ նուագախումբը, կը կը նուագէր հայերէն եւ ֆրանսերէն գեղեցիկ կտորներ: Թէյի սպասարկութենէն առաջ միութեան ատենապետ Գ. Գըլըճեան քանի մը բառերով պարզեց ներկաներուն միութեան նպատակը, ու Հ. Գ. Հ. նախկին սանուց միութեան կողմէ շնորհակալութիւն յայտնեց ներկաներուն: Բացման խօսքէն վերջ, Միութեան երգչախումբը երգեց Հ. Գարակէօզեան Հօմի քայլերգը ու Թ. Պէյլէրեանի «Աշխատութիւն» երգը: Գ. Յակոբ Զիլճեան արտասանեց «Երգիչին անէծքը» յուզելով ներկաները:

Յաջողութեամբ երգեց նաեւ Աղասի Սանտրոսեան հայերէն ու ֆրանսերէն երգեր, որմէ վերջ կրկին սկսան պարերը զուարթ ու տաք մթնոլորտ մը ստեղծելով մինչեւ ժամը եօթը: Բոլորն ալ գոհ մնացին, տանելով յիշատակներու փունջ մը:

Լ. Բ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԳՐԱՒԸ

(ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ)

Բանտարկութեան առաջին տարին փաստաբանը չափազանց տառապեցաւ առանձնութենէն ու ձանձրոյթէն, ինչպէս կարելի է ենթադրել իր նօթերէն: Իր խցիկէն գիշեր ցերեկ կը լսուէին դաշնակին հնչիւնները: Մերժեց եւ՛ գինին եւ՛ ծխախոտը:

«Գինին, կը գրէր ան, փափաքներ կ'արթնցնէ մարդուն մէջ, իսկ փափաքը բանտարկեալին առաջին թշնամին է. առէք զատ, մեռ մինակ գինի խմելէն աւելի ձանձրացուցիչ բան չկայ: Ծխախոտն ալ սենեակին օդը կ'ապականէ»:

Առաջին տարին անոր տուին սովորական գիրքեր, ինչպէս ռոմեր եւ սիրային պատմութիւններ, զաւեշտներ եւն.:

Երկրորդ տարին այլ եւս չլսուեցաւ դաշնակին ձայնը, փաստաբանը ուզեց դասական հեղինակներու գործերը: Հինգերորդ տարին նորէն լսուեցաւ դաշնակին ձայնը, այս անգամ բանտարկեալը գինի ուզեց: Անոնք որ իր վրայ հսկողութիւն կը կատարէին, պատմեցին թէ ամբողջ այդ տարին անցուց միայն ուտելով, խմելով ու պառկելով: Կը յօրանջէր, ու ինքնիրենը կը խօսէր բարկացած շեշտով. գիրք չէր կարդար. երբեմն գիշերները կը գրէր. կը գրէր ամբողջ գիշերը եւ առտուն կը պատռէր ամէնքն ալ: Մէկէ աւելի անգամներ լսած էին անոր լացը:

Վեցերորդ տարուան վերջին ամիսները բանտարկեալը եռանդագին ըսկսաւ փիլիսոփայութիւն, պատմութիւն եւ լեզուներ սորվիլ: Այնպէս անյագօրէն տարուած էր այդ նիւթերով որ սեղանատէրը դժուարաւ գիրք կը հասցնէր անոր: Չորս տարուան մէջ, իր խնդրանքով, վեց հարիւր հատոր գնած էին: Այդ կատաղի ընթերցումներու շրջանին էր որ սեղանատէրը հետեւեալ նամակը ստացաւ փաստաբանէն.

— «Սիրելի բանտապահ, հետեւեալ տողերը կը գրեմ վեց տարբեր լեզուներով. նամակս ցոյց տուէք մասնագէտներու. թող կարդան. եթէ մէկ հատիկ սխալ չգտնեն անոր մէջ, այն ատեն բարի եղէք հրահանգել որ հրացան մը արձակեն պարտէզին մէջ. անոր շաչիւնէն պիտի հասկնամ թէ պարապ տեղը չեմ աշխատեր մինչեւ հիմա: Բոլոր ժամանակներու եւ բոլոր երկիրներու հանճարները խօսած են տարբեր լեզուներով. բայց ամէնուն մէջ ալ կը վառի միեւնոյն բոցը: Օ՜հ եթէ գիտնայիք իմ երկնային երջանկութիւնս հիմա որ կը հասկնամ զանոնք»...

Բանտարկեալին փափաքը կատարուեցաւ. սեղանատէրին հրամանով երկու հրացան պարպեցին պարտէզին մէջ:

Տասներորդ տարուան վերջը փաստաբանը ամբողջ օրը նստած իր գրասեղանին առջեւ կը կարդար Նոր Կտակարանը: Սեղանատէրը չկրցաւ հասկնալ թէ մարդ մը որ չորս տարուան մէջ վեց հարիւր գիտական հատոր կարդացած էր, ինչո՞ւ ամբողջ տարի մը պիտի յատկացնէր կարդալու համար գիրք մը, նիհար գիրք մը որուն պարունակութիւնը շատ դիւրին էր ըմբռնել:

Նոր Կտակարանէն ետք բանտարկեալը սկսաւ ուսումնասիրել կրօնքի պատմութիւնը եւ աստուածաբանութիւնը:

Բանտարկութեան վերջին երկու տարիները փաստաբանը անհագին քանակութեամբ գիրք կարդաց, գրեթէ ամէն նիւթի մասին, առանց մասնաւոր ընտրութեան: Հետեւեցաւ բնական գիտութիւններուն, կարդաց Պայրընն ու Շէյքսփիրը: Իր թղթիկներով միաժամանակ կը խնդրէր քիմիագիտական գիրք մը, բժշկական հատոր մը, վէպ մը կամ փիլիսոփայական, աստուածաբանական հատոր մը: Կարծես կը լողար ծովուն մէջ ու իր կեանքը ազատելու համար կը կառչէր փոթորիկէն ետք անոր մակերեսին վրայ ծփացող, ցիրուցան խլեակներուն:

×

Սեղանատէրը վերյիշեց այս ամէնը ու խորհեցաւ.

— Վաղը ժամը 12ին ան պիտի վերստանայ իր ազատութիւնը. համաձայն մեր պայմանագրութեան, պէտք է իրեն վճարեմ երկու միլիոն, եթէ վճարեմ, կործանած եմ յաւիտեանս յաւիտենից

Տասնըհինգ տարի առաջ անհաշուելի միլիոններու տէր էր, բայց հիմա ինք անգամ չէր կրնար ըսել թէ իր հարստութի՞ւնն էր շատ թէ պարտքը: Սակարանի մէջ իր կատարած խաղամոլ ձեռնարկները, վտանգաւոր շահագիտական գործերը որոնց մէջ, նոյնիսկ իր յառաջացած տարիքին անձնատուր կը խառնուէր, քայքայած էին իր գիրքը, ու այդ անվախ, այդ ինքնավստահ ու հպարտ գործի մարդը վերածուած էր սովորական սեղանատէրի մը, որ կը դողայ շուկայի գիներուն անկումէն կամ բարձրացումէն

— Այդ գետնին տակն անցնէիք գրաւը, մռմռաց յուսահատ ծերունին ձեռքերուն մէջ առնելով իր ճերմկած գլուխը. ինչո՞ւ չմեռաւ... Քառասուն տարեկան է դեռ... Ամենավերջին կոպէկս պիտի առնէ, պիտի ամուսնանայ, պիտի վայելէ կեանքը, Սակարանին մէջ պիտի խաղայ, իսկ ես պիտի ըլլամ մուրացկան մը եւ ամէն օր պիտի լսեմ միեւնոյն բառերը — «Երախտապարտ եմ քեզի այս երջանկութեանս համար. եկուր քեզի օգնեմ»: Ո՛չ, ո՛չ, այդ արդէն անտանելի է, սնանկութենէ եւ վարկաբեկումէ ազատելու մէկ միջոց կայ միայն — այդ մարդը պէտք է մեռնի:

Ժամը ճիշդ երեքն էր. սեղանատէրը մտիկ ըրաւ ժամացոյցին զարկը. Տնեցիները ամէնքն ալ քնացած էին. պատուհանէն կը լսուէր ծառերուն ցուրտ սօսափիւնը: Անձայն, անշշուկ դրամարկղէն հանեց բանալին այն դրան որ տասնըհինգ տարիէ ի վեր չէր բացուած, վերարկուն հագաւ ու դուրս ելաւ: Պարտէզը մութ էր եւ ցուրտ: Կ'անձրեւէր, խոնաւ, կծու հով մը հանգիստ չէր տար ծառերուն: Հակառակ իր ճիգերուն, սեղանատէրը չէր կրնար տեսնել ոչ գետինը, ոչ ալ սպիտակ արձանները, ոչ տնակը, ոչ ալ ծառերը: Մօտեցաւ տնակին, երկու անգամ կանչեց պահապանը, պատասխան չկար: Հաւանաբար պահապանը ցուրտէն պաշտպանուելու համար ապաստանած էր խոհանոցը:

— Եթէ քաջութիւն ունենամ ծրագիրս գործադրելու, մտածեց ծերունին, առաջին կասկածը պիտի իյնայ պահապանին վրայ:

Անգլ. թարգմ. Ծ.

(Շար.)

(2)

 են 1560 հոգի, ճախընթաց տասնօրեակի 1571ին դէմ: Նոյն շրջանին արձանագրուած են ժանտատենդի 31, կարմրախտի 103, հարսանիքի 148 եւ կեղծմաշկի 70 նոր դէպքեր:

ԱԶԳԱՅԻՆ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ազգ. վիճակախաղի վարչութիւնը որոշեց հինգերորդ վիճակահանութիւնը կատարել յունուար 30ին, վեցերորդը՝ փետր. 13ին, իսկ յաջորդները՝ իրարմէ 15 օր յետոյ:

1934ի շրջանին առաջին տոմսերը հրապարակ պիտի հանուին մայիսին, նոր փոփոխութիւններով:

ՈՐԲԵՐՈՒ ԱԳԱՐԱԿԻ ԾՐԱԳԻՐԸ

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԱԾ Է

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Կը խօսի՝ Գ. ՎԱՐԴԱՆ ԶՈՒԼԱԼԵԱՆ

Այս Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին, Ֆլորիայի վերնայարկը

Կը հրաւիրուին անդամներն ու չահագրգռուողները

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՄԵՐԳ ԵՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած

«ԿՈՄԻՏԱՍ» ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ԵՐԿՍԵՌ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ

Salle des Ingénieurs Civilsի ընդարձակ սրահին մէջ

19 rue Blanche Métro: Blanche - Trinité

Մասնակցութեամբ անուանի **ERNESTO Rémondiniի** (Նախկին **Coleseumի** կոյր **bandonéonisteը**), **Orchesta Tipica RAMON LEFERIO:**

Կը ներկայացուի՝ **«Եւ Մեռայ»** (զաւեշտ)

ՃՈԽ ԳԻՒՂԻ ԴԻՒՐԱՄԱՏՉԵԼԻ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐՈՎ

ՄՈՒՏՔ ԿԱՆԱՆՑ 7.50, ԱՐԱՆՑ 10, Réservés 15 ֆր.

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած Փարիզի Հայ Ուսանողական Միութեան կողմէ

28 Յունուար Կիրակի իրիկուն ժամը 8.45ին

« Journal » թերթին թատերասրահին մէջ 100 Rue Richelieu

Ուսանողութեան կողմէ կը ներկայացուի ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Օրիորդներ՝ Փիւլպիւլեան Ղազարոսեան, Երամեան, Գ. Գ. Շահխաթունի, Պարթեւեան եւ Նիւի Ազգերու հանդէսին մասնակցող Ուսանողական խումբը, ղեկավարութեամբ Թաթիոս Ժորժի:

Գիներ՝ 10 եւ 5 ֆրանք

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ Զարզարեան Գրադարանը փոխադրուած է 14 Rue François - Garcin, ընկ. Բէնտիրեանի ճաշարանը:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Տիկին Հայկանոյշ Դաբբինեան, հօր անուն՝ Յարութիւն, մօր անուն՝ Սիրանոյշ, կը փնտռէ իր եղբայրները՝ Կարապետ, Յովհաննէս (մեծ եղբօր անունը չյիշեր) Յարութիւնեաններ: Կը կարծուի թէ Կարապետ կը գտնուի Պոլիս, իսկ Յովհաննէս Սիրէի (Յունաստան) որբանոցը: Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Tarpinian Nichanի, 3 Rue de La - voier, Viviez (Aveyron), France:

Կը խնդրուի արտասահմանեան թերթերէն արտատպել:

Էնկիւրիցի Միհրան Քէտիճեան, որուն հետքը կորսուած է Իզմիրի աղէտէն յետոյ: Կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուի Փարիզ:

Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան:

— Բարգէն Ղարիպեան կը փնտռէ իր հօրեղբօրորդին՝ ընիկ Շապին - Գարահիսարցի Նուպար Ղարիպեան, մայրը՝ Նեկտար, հայրը՝ Թուքէն, նախապէս կը գտնուէր Հալէպ, Miss Karen Yeppe հաստատութեան մէջ: Տեղեկացնել P. Ghanbianի, Pierre Joigneaux, No. 1, Asnières, (Seine).

— Թոտոսթեցի Կայծակ Հախմեան կը փնտռէ իր զաւակները, որոնք կորսնցուցած է Արաբիոյ անապատներուն մէջ: Իմացնել՝ Aghapékian et fils, 19bis Rue de la République, Hyerès, (Var), France:

— Կը փնտռուի Թոգատի Եաճմըլ գիւղացի Գէորգ Քարեան (28 տարեկան) որ Ֆրանսա եկած է Յունաստանի որբերուն հետ: Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Գ. Տօնիկ Փէհլիվանեանի, 8 Bld. Rodin, Issy - les - Moulineaux, (Seine):

Ծշգրիտ լուր տուողին մէկ տարեկան « Յառաջ » նուէր:

— Գասապացի Յարութիւն Ահարոնեան կը փնտռէ իր եղբայրը Ահարոն Ահարոնեան, որ Իզմիրի մէջ ամուսնացած էր Էնկիւրիցի օրիորդի մը հետ: Կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուի Ֆրանսայի մէջ: Կը խնդրուի իր հասցէն իմացնել: Aharonian H. chez Mr. Bouffeteau à Jubergin, Commune d'Abily, (Indre et Loire):

— Կը փնտռեմ քոյրս Եէնի Պազարցի Ակնէս Մանուէլեան եւ եղբայրս Միհրան Մանուէլեան: Կը բնակէին Նազիլլի: Ընդհ. պատերազմին անցորնեցան Կեսարիա, ուրկէ գինադադարին Ամերիկացիները մեզ փոխադրեցին Պէյրութ: Ես, 1923ին մեկնեցայ Ամերիկա: Իմացնել՝ **Manuel T. Manuelianի, 9 de Julio esq. Sanjuan, Tafi Viejo (F. C. C. N. A.) Argentina.**

ԷՓՐԱՏ Նուագախումբ

Եթէ կ'ուզէք ձեր հանդէսները հաճելի դարձնել, դիմեցէք «ԷՓՐԱՏ» նուագախումբին որ կը նուագէ հայկական, եւրոպական, կովկասեան եւ արեւելեան եղանակներ, մասնաւորապէս թանկօ Արժանթին.

Նուագախումբը ունի իր մասնաւոր տարազը:

Խաչաձեւումի տեղի չտալու համար, ձեր կազմակերպած հանդէսի թուականէն 15 օր առաջ դիմել՝ անձամբ կամ գրաւոր, ԷՓՐԱՏ նուագախումբի ղեկավար՝ Տ. ՕՆՈՍԵԱՆի, 15, rue du Pourtour, Clamart, Seine.

ԽԱՅԵԱՄ ՈՒ ՀԱՐԱԶԱՏ
ՕՄԱՐ ԽԱՅԵԱՄԸ

Արամ Զարըգի Թարգմանութեամբ 807 քառեակներ

գեղարուեստական շքեղ կողք եւ ընտիր թուղթի վրայ

Այս գիրքը ոչ կարելի է չունենալ եւ ոչ ալ ունենալէ յետոյ ուրիշին փոխ տալ: Ծանրու ընկեր, կեանքի առաջնորդ, բարքի գիրք:

Դիմեցէք կամ ուղղակի Թարգմանին (1, Rue du Turin, Arnouville – les – Conesses (S. et O.), եւ կամ ծանօթ տեղերը:

Գ Ի Ն 15 Ֆ Ր Ա Ն Ք

ԳՈՅԱՄԱՐՏ օրացոյց 1934 ն. Տարի

Լոյս տեսած է Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան « ԳՈՅԱՄԱՐՏ » պատկերազարդ պատի օրացոյցը՝ Միութեան Տասնամեակին առթիւ:

Բովանդակութիւն.— Մեր քննական պատմութիւնը, սկիզբէն մինչեւ Վարդանանց (հետեւողութեամբ Հ. Ս. Տէր – Մովսէսեանի): Յեղափոխական դէմքեր եւ նշանակելի դէպքեր առանց կուսակցական խտրութեան, կրօնական տօները լրիւ:

Օրացոյցին ճակատը զետեղուած է Հ. Յ. Դ. Զինանշանը եզերուած հայկական ոսկի եռագոյններով, իսկ մէջտեղը դէպի Ազատութիւն նկարով, օրացոյցին տակը Դաշնակցութեան Երրորդութիւնը Յուշարձանով, ձախ եւ աջ կողմերը հինգական նկարներով:

Օրացոյցի թերթերուն մէջ զետեղուած են 25նկարներ Հայոց Պատմութեան պատմական եւ յեղափոխական զանազան դէմքերու.

Օրացոյցը ամէն Հայու տունին մօտիկ գործ մըն է եւ պատի զարդ մը, բարեկամներու տրուելիք լաւագոյն նուէրը:

Այս տարուան օրացոյցին գեղեցկութիւնը եւ մաքրութիւնը աւելի գերազանց ընելու համար, յանձնուած է Փարիզ, Հրանտ – Սամուէլի խնամքին:

Հայրենակիցնե՛ր, ինչպէս գիտէք անցեալ տարի Երկրորդ տպագրութեամբ դարձեալ չկրցանք գոհացում տալ բոլոր ապսպրանքներուն, այս տարի որոշուած է առաջին տպագրութիւնով միայն բաւականանալ, ուստի անմիջապէս գրեցէք՝ չզրկուելու համար այս գեղեցիկ եւ խնամուած գործէն.

Դիմել Միութեան հասցէին **K. Antikian, 49, rue Nationale, Marseille:**

Փարիզի եւ շրջաններու ընդհ. գործակալ՝ Գրատուն Հրանտ – Սամուէլ, **51, rue Mr. le Prince, Paris (5):**

Գին Մարսէյլի համար **5** ֆրանք: Գաւառներ եւ արտասահման **5.50** ֆր..

ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ 1915-1924ԻՆ

Գրեց՝ ԼԵՒՈՆ ՏՕՆԻԿԵԱՆ

(ԱԿՆԱՏԵՍԻ ՄԸ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ)

ՏԱՐՕՆԷՆ - ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏ

Գին 8 ֆրանք

Դիմել հեղինակին՝ L. Doniguian. 32, rue Isidor Neuvilier. Bagneux (S)

Կը ծախուի նաեւ ՅԱՌԱՋի խմբագրատունը:

Ծանօթ. – Տպուած է սահմանափակ օրինակներով.

Տրամադրելի է

Վարժուհի մը, որ կրնայ տալ նաեւ երգի դասեր: Ի հարկին դաստիարակչուհի: Դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան:

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (41)

«ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ»

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Եւ ձեռք ձգուած ականները առուած էին նաւավարի մը որ այդ գործէն կը հասկնար (?), Թոփէ ղրկած եւ հոն ծովը թափած էին: Գայմագամը երբ այս պարագան կը բացատրէր իր ընկերներուն եւ Բիգա պէյին կը հրճուէր եւ կ'ըսէր թէ Ռուսերուն լաւ խաղ մը պիտի խաղայ:

Յաջորդ առաւօտ ոչ ոք մտահոգ էր կամ իրարանցումի մատնուած: Ընդհակառակն, կը պատրաստուէին դիտելու ընկղմիլը թնդանօթակիրին որ Թոփէի պիտի մօտենար եւ ականահար պիտի ըլլար:

Եւ սակայն, Բիգա պէյի եւ սառաղաններուն, ինչպէս նաեւ Թոփէի բնակչութեան այդ օրուան ուրախութիւնը փոքրերնին մնաց: Որովհետեւ, հակառակ օրն ի բուն իրենց սպասումին, ռուսական թնդանօթակիրը չեկաւ: Նոյնը՝ յաջորդ օրը: Առոր վրայ ամէն ոք կը կասկածէր թէ Ռուսերը տեղեկացած են ու գիշերը եկած՝ հաւաքած են ականները: Իսկ ոմանք ալ կ'ուզէին հաւատալ թէ ռուսական լրտեսները տեղեկացուցած են:

Եթէ մէկը ուշադրութեամբ նայած ըլլար Սեւ ծովու մթին ջուրերուն, որոնք մինչեւ հորիզոնները կ'երկարին, պիտի չզարմանար հասկնալու թէ ինչո՞ւ համար Ռուսերը երեք օրէ ի վեր այդ վայրերուն չէին մօտենար: Այդ պարագային հարկ չէր ըլլար Կըրտեսները լուր առած ենթադրել նման բաներ երեւան հանել: Որովհետեւ, Թոփէի առջեւ թափուած ականները, հոն ձգուած ըլլալով անփորձ մէկուն կողմէ, իրենց գլուխները ջուրի մակերեսէն դուրս ցցած էին:

— Մենք հոս ենք, չմօտենաք մեզի, կ'ըսէին:

Ռուսերը եթէ այս աղաղակները չլսէին իսկ, Պաթումի բարձունքը իրենց զետեղած հեռադիտակներով կը տեսնէին այդ ականները:

Վերջապէս, երրորդ օրը հեռուէն երեւցաւ ռուսական թնդանօթակիրը: Զայն տեսնող անձը իր քովինին լուր տուաւ, վերջինը՝ ուրիշի մը, եւ, այսպէս մէկ վայրկեանի մէջ ամէն ոք սկսած էր փնտռել թաքուն վայր մը՝ անկէ դիտելու համար թէ նաւը ինչպէս օդը պիտի ելլէր: Եւ սակայն, այս իրարանցումը հազիւ քանի մը վայրկեան տեւեր էր: Որովհետեւ, քիչ յետոյ նկատուեցաւ որ թնդանօթակիրին կը հետեւին երեք ուրիշ նաւեր եւս, ինչ որ բաւական էր սարսափի մատնելու համար Թոփէի բնակչութիւնը.

Հիմա, այլ եւս, ուրիշ ձայն կուգար ամէնքի բերնէն.

— Զորս նաւ միասին կուգան, զօրք պիտի հանեն, կը պոռային:

Ոմանք առոր չէին հաւատար, ու կը կարծէին թէ՝ նաւերը պիտի ռմբակոծեն ու հոս հոն կը վազէին՝ իրենց տունով ու ընտանիքով մտահոգուած:

Այս կացութեան մէջ, Բիգա պէյ եւ ընկերները, ինչպէս նաեւ Թոփէ գտնուող զինուորները եւ չէթէները անմիջապէս դիմած էին անհրաժեշտ միջոցներուն, դիրք բռնած էին, գոյութիւն ունեցող զէնքերը բնակչութեան բաժնած էին, ամէն հաւանականութեան դէմ, եւ կիներն ու տղաքը քաղաքէն դուրս հանած: Մինչեւ այս միջոցները ձեռք կ'առնուէին, ռուս նաւերը եկեր՝ կանգներ էին Թոփէի առջեւ:

Բայց, փոխանակ քաղաքին, ծովուն կրակել սկսեր էին: Իսկ առոր նպատակն էր — կ'երեւի չգիտնալով որ պատերազմի մէջ ենք — անխոհեմօրէն իրենց գլուխը ջուրէն դուրս հանող ականները օդը հանել: Իրենց այս կրակումը մէկ ժամէն աւելի տեւեց: Բայց ականներէն ոչ մէկը շարժեցաւ իր տեղէն:

Փամփուշտի այս սպառումը, որ կը փաստէր թէ անոնք որքան կարող են նշանառութեան մէջ, որ եւ է արդիւնք պիտի չտար: Կռահելով այս պարագան, Ռուսերը գաղրեցուցեր էին իրենց այս փորձը: Նաւերը սկսեր էին այժմ մօտենալ այդ ականներուն: Ռուսերը իրենց նախկին այցելութեանց(?) միջոցին առուած ըլլալով որ Թոփէն բաց ու անպաշտպան քաղաք մըն է, սկսեր էին մէկիկմէկիկ ու անվախօրէն հաւաքել ականները: Անշուշտ, բնաւ չէին փոխադարձեր այն ուժերը, որոնք դիրք բռնած էին Թոփէի բարձունքները: Անիմաստ բան էր քանի մը ձեռք հրացան պարպել չորս ռուսական նաւերուն վրայ: Իրականին մէջ, ականները չատ բացերը թափուած ըլլալով, կասկած չկար որ փամփուշտները պիտի չհասնէին ականները հաւաքող նաւերուն:

Վերջապէս, Ռուսերը իրենց գործը աւարտեցին, ու Տրապիզոնի առջեւ իրենց թափած ականները Թոփէի առջեւ հաւաքեցին, եւ, քաղաքը ռմբակոծելու պէտք չունենալով, մեկնեցան: Ամէն ոք ցաւած էր որ լարուած ծուղակին մէջ ինկած չէին ռուս նաւերը

Բիգա պէյ եւ ընկերները եւս, քանի մը օր Թոփէ մնալէ վերջ, այդ ընդհանուր վշտին մէջ, կրկին հեծած էին իրենց ձիերնին, եւ քաղաքէն բաժնուած: Հիմա այլ եւս կը մօտենային մեր հին սահմանին. Սահմանէն վերջ, նախ Սուլթան Սէլիմ լեռը պիտի կտրէին անցնէին, յետոյ՝ Գորս պիտի ժամանէին, իսկ անկէ ալ Մուրկուլ պիտի իջնէին: Երբ սահման հասած էին, Բիգա պէյ սկսեր էր շուրջը նայիլ: Ու հեռուէն նշմարած էր այն սիւնը որ ռուսական եւ թրքական սահմանները կ'անջատէր: Տեսնելով զայն, ընկերներուն ըսած էր.

— Հոս իջնենք ու քիչ մը հանգստանանք:

Ձորերնէն իջնելէ եւ զանոնք ծառի մը կապելէ վերջ, Բիգա պէյ ուղղուած էր դէպի սիւնը: Ընկերները, որոնք անգիտակ էին թէ ինչո՛ւ ան դէպի հոն կ'ուղղուէր, հեռուէն կը հետապնդէին դիրքը: Բիգա պէյ երբ քարին քով հասաւ, իր ստորադասներուն դառնալով ըսաւ.

— Ընկերնե՛ր, այս պահուս յիշեցի այն օրերը, զորս անցուցած եմ զինուորական վարժարանին մէջ, երբ հոն երիտասարդ ուսանող մըն էի: Մեր ուսուցիչը մեզի կը խօսէր Թուրքեւռուս վերջին պատերազմէն: Լսելով զայն, Աստուծոյ երդուընցած էի ու բացականչած, եթէ օր մը տեսնեմ որ իմ կամ ուրիշ հրամանատարի մը միջոցաւ յաղթած ենք Ռուսերուն, սահմանին վրայ հանդիպած առաջին քարին քով «աէճճատէ» պիտի փռեմ: Ահա կը տեսնեմ որ իրականացած է այն փափաքը զոր ունէի երիտասարդութենէս ի վեր: Արդ, արտօնեցէք, որ երդումս իրագործեմ:

(Շար.)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.264

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone: Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԼԻ ՀԱՄԱՐ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 24 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1934

24 Janvier 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2403

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԽՄԲ.— Լուրերու առատութեան պատճառով, ստիպուեցանք յետաձգել խմբագրականը։

ԵՐԿՈՒ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՆԵՐՈՒՆ ՏՐՏՈՒՆՋՆԵՐԸ ԵՒ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԱՐԶՊԱՆԻՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ

«ՀԱՅԵՐԸ ՊԷՏՔ ՉԷ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԵԱՄԲ ԶԲԱՂԻՆ»

Գիտենք թէ Կիլիկիոյ երկու կաթողիկոսները վերջերս տեսակցութիւն մը ունեցած են Սուրիոյ մարզպան Պ. տը Մարթէլի հետ։

«Հառաջ», կաթողիկոսարանին պաշտօնաթերթը, հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ այս տեսակցութեան մասին։

Ծերունազարդ Հայրապետը նախ շնորհակալութիւն յայտնեց կոմս տը Մարթէլի, որ բարեհաճած էր պատուել Կաթողիկոսարանը իր բարեացակամ այցելութեամբ, եւ յետոյ Աթոռակից Ս. կաթողիկոսը խօսեցաւ Սուրիոյ մէջ մեր ժողովուրդի ազգային եւ տնտեսական կացութեան վրայ, մատնանիշ ընելով գիւղացիներու կարօտութիւնը եւ պետական նպաստներուն պէտքն ու շարունակումը, դիտել տալով որ այդ նպաստները կտրուած են եւ նոյն իսկ Կաթողիկոսարանիս դպրեվանքը զրկուած է։

Ու ցաւ յայտնեց որ հրապարակային ժողովներ եւ հանդէսներ արգիլուած են, օրինակ, Պէյրութի մէջ, որոնց շնորհիւ, դպրոցներ իրենց ելեւմուտքին բացը ծածկելու համար բաւական հասոյթ ձեռք կը բերէին։

Տնտեսական տագնապի եւ անգործութեան երեսէն ժողովուրդին կրած խեղճութեան ակնարկելով, դիտել տուաւ թէ ժողովուրդը ի վիճակի չէ այսօր հոգալու իր դպրոցներուն պէտքերը։ Նոյնն է վիճակը Հալէպի մէջ, ուր ամիս մը մնացինք եւ ամէն բան տեսանք մօտէն։

Ն. Վսեմութիւնը կտրուկ կերպով ըսաւ, ակնարկելով հրապարակային ժողովներու արգելքին.

— Հայ ժողովուրդը պէտք չէ որ քաղաքականութեամբ զբաղի այս երկրին մէջ։ Գալով պետական նպաստներու, մենք ալ ստիպուեցանք հարիւրին 25 զեղչել մեր բոլոր ծախքերէն։ Կը ցաւինք որ մեզի տրուած պիւտճէն սեղմուած է շատ։ Այնուամենայնիւ ձեռքիս տակ գումար մը կայ Պ. Կիւլպէնկեանէ տրուած որմէ մաս մը դրկեցի Հալէպի Առաջնորդին, մաս մըն ալ կրնամ տալ ձեր դպրեվանքին, (եւ խօսքին հետ միասին 4000 փրանք բերել տուաւ եւ յանձնեց Շահէ սրբազանին, ստացագրի մը հետ զոր Դպրեվանքէն վերատեսուչը ընդունեցաւ իբրեւ Ամանորի նուէր եւ ստորագրեց ստացագիրը)։

Խօսակցութիւնը շարունակուեցաւ եւ Աթոռակից Ս. կաթողիկոսը խնդրեց որ թոյլ տրուին այն հրապարակային ժողովները եւ հանդէսները, որոնք քաղաքական չեն եւ Կաթողիկոսարանիս հաւանութիւնը կը վայելեն, այսպէս բոլոր դպրոցներու եւ Բարեգործականի վերաբերեալ ժողովներ եւ հանդէսներ։

— Կը լսեմ թէ Բարեգործականը քաղաքական խնդիրներով չի զբաղիր, այնպէս չէ՞, յարեց Ն. Վսեմութիւնը։

— Անշուշտ, պատասխանեց Աթոռակից Ս. կաթողիկոսը։ Ձեր Վսեմութիւնը արդէն ծանօթ է Բարեգործականին, Փարիզէն։

— Շա՛տ լաւ, Պ. Կիւլպէնկեանն ալ կը գրէ ինծի որ ինքն Բարեգործականի միջոցաւ կուտայ արդէն իր նպաստները։

Աթոռակից Ս. կաթողիկոսը Ն. Վսեմութեան ուշադրութիւնը հրաւիրեց հիւսիսային Սուրիոյ մէջ հայ գիւղացիներու վիճակին վրայ եւ դիտել տուաւ որ Թէլպրաքի շրջանակին համար մօտ **10,000** օսմանեան ոսկի ծախք եղած է, խնամակալութիւնը սպառած է իր բոլոր միջոցները, շինուած տուները լքուած են ամբողջ շրջանակին *թափուր* Կաթողիկոսարանի փոխանցելու ձեռնարկ կայ եւ այս յուրքի հողերը մշակելու համար պէտք կայ մարդու եւ դրամի։ Մարդ կայ, բայց դրամ չկայ։ Կարելի է տասը օսմ. ոսկիով մէյմէկ երկրագործ ընտանիք հաստատել Թէլպրաքի շինուած տուներու մէջ։

Ն. Վսեմութիւնը բարեացակամութեամբ մտիկ ըրաւ տրուած տեղեկութիւնները եւ բացատրութիւնները, եւ խոստացաւ նկատի առնել զանոնք։

Երկու փաստաբաններ իրար կը ծեծեն

Երկուշաբթի օր ծանր միջադէպ մը ծագեցաւ դատական պալատին մէջ։ Փաստաբան եւ Լա Ռօշէլի երեսփոխան Պ. Անտրէ Հէս, որ կապ ունեցած է Սթավիցքիի գործին հետ եւ քննութեան տակ է, կէս օրին կը պտտէր նրբանցքներուն մէջ, պաշտօնական համազգեստով եւ թղթածրարը թեւին տակ, երբ յանկարծ մօտեցաւ Պ. Լէրմիթ, երիտասարդ փաստաբաններու ընկերակցութեան նախագահը, եւ ըսաւ.

— Ի՞նչպէս կը համարձակիք երեւալ այստեղ։

— Որո՞ւ անունով կը խօսիք, պատասխանեց Պ. Հէս։ Ես ձեզմէ կախում չունիմ, այլ փաստաբանական խորհուրդէն։

— Պէտք է դուրս ելլէք, շարունակեց Պ. Լէրմիթ։

— Ի՞նչ ըսիք, անգամ մըն ալ կրկնեցէք։

— Պէտք է դուրս ելլէք։

Ասոր վրայ Պ. Հէս ուժգին բռունցք մը իջեցուց Պ. Լէրմիթի, որ իր կարգին խոյացաւ եւ զարկաւ հակառակորդին։ (Պ. Հէս յաղթանդամ է, իսկ միւսը փոքր)։ Աջէն — ձախէն օգնութեան հասան եւ հազիւ կրցան իրարմէ զատել երկու ոսոխները։

Ականատես մը կը պատմէ թէ՝ Լէրմիթ ապտակ մը զարկաւ եւ նետեց հակառակորդին գդակը, իսկ Հէս բռունցք մը իջեցուց անոր կզակին։ Այն ատեն Լէրմիթ խոյացաւ հակառակորդին վրայ եւ գետին ձգեց զայն, ապա անդին նետելով անոր թուղթերը եւ պատռելով համազգեստը։

Երկու կռուարարները փաստաբանական խորհուրդի դատական ատեանին յանձնուեցան։ Մէկ ժամ յետոյ, Հէսի քարտուղարը պոռաց նրբանցքներուն մէջ խառնուած փաստաբաններուն,— «Ան շատ աւելի պարկեշտ մարդ է քան դուք»։ Ոստիկանները դուրս հանեցին զինքը։

Հէս միեւնոյն ատեն մենամարտի հրաւիրեց ուրիշ փաստաբան մը, Պ. Ժոզէֆ Պէնէէս, որ յօդուած մը գրած էր իրեն դէմ։

▪▪▪▪▪▪▪▪

ԴԺՈԽԱՅԻՆ ՄԵՔԵՆԱՅ ՄԸ պայթեցաւ Պերլին — Զաղրէպ ճեպընթացին մէջ։ Հինգ հոգի ողջ ողջ այրեցան. երկու հոգի ալ վիրաւորուեցան։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՐԱԿԻԱՑԻՆԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎԸ ԹՐՔԱԿԱՆ ՍԱՀՄԱՆԻՆ ՎՐԱՅ

7000 ՀՈԳԻ ՄԱՍՆԱԿՑԱԾ ԵՆ ՊԱՀԱՆՋԵԼՈՎ ԹՐԱԿԻՈՅ ԿՑՈՒՄԸ ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ

Երէկ հաղորդած էինք Թրակիոյ Կոմիտէին սարքած խոշոր ցոյցը՝ թուրք-պուլկար սահմանագլուխին վրայ։ Թուրք թերթերը հետեւեալ նոր տեղեկութիւնները կը հաղորդեն այս մասին, մեծ կարեւորութիւն տալով դէպքին.—

Թրակիոյ երիտասարդական կազմակերպութեան շրջանային ժողովը տեղի ունեցաւ յունուար 14ին, Սվիլէնկրատի մէջ, գոց տեղ մը։ Ժողովը տեղի ունեցաւ առանց միջադէպի, եւ մասնակցութեամբ 1000—1500 հոգիի։

Կառավարութիւնը յանկարծակիի եկաւ այս ժողովին վրայ, որուն համար ոեւէ արտօնութիւն չէր տուած։ Սվիլէնկրատի փոխ-կառավարիչը, որ կը թուի թէ իր սեփական նախաձեռնութեամբ արտօնած է գումարումը, հեռագրով պաշտօնանկ եղաւ։ Անկէ զատ, Ներքին նախարարութեան ընդհ. քարտուղարը, Պ. Փանիցա, Սվիլէնկրատ գնաց, անձամբ քննութիւն կատարելու եւ անհրաժեշտ տնօրինութիւնները ընելու համար։

Մօտաւորապէս 7000 հոգի մասնակցեցան Թրակիա կազմակերպութեան Սվիլէնկրատի համաժողովին։ Անմիջապէս բուռն ճառեր խօսեցան կազմակերպութեան նախագահ Իվան Ցիմիթրով եւ ուրիշ պետեր։ Յետոյ հոգեհանգիստ կատարուեցաւ բոլոր անոնց համար որոնք մեռան Թրակիոյ անկախութեան սիրոյն։

Ներկաները յետոյ թափօրով գացին գերեզմանին առջեւ հայրենասէր Անտրէեվի, որ մեռաւ պալքանեան պատերազմի ընթացքին։ Հոն ալ ճառախօսներ խօսք առին եւ իրենց գիտցածին պէս յարձակեցան Թուրքիոյ վրայ։ Թափօրը յետոյ ուղղուեցաւ դէպի թրքական սահմանը։

Սվիլէնկրատի համաժողովը հետեւեալ որոշումները տուած է.— Թրակիան Պուլկարիոյ կցել, Միջերկրականի վրայ ելք մը ստանալ Պուլկարիոյ համար, ջնջել Թուրքիոյ հետ կնքուած դաշնագիրը, միջոցներ ձեռք առնել թուրք-յունական ուխտին դէմ եւն.։

Յունուար 15ին, Թրակիա կազմակերպութեան կին անդամները ժողով գումարեցին։ Նախագահուհի Տիկ. Միհայլովա այս առթիւ բուռն ճառ մը արտասանեց եւ ժողովը որոշեց վաւերացնել նախորդ օրուան համաժողովին վճիռները։

Պուլկար կառավարութիւնը կատարելապէս կ'անգիտանար թէ Պուլկարիոյ զանազան կողմերէն գացած խումբերը պիտի հաւաքուին սահմանին մօտիկ վայր մը։

⁂ Մակեդոնական կազմակերպութեան մէկ հատուածին երկու պետերը, Փետր Շանտանով եւ Լէվ Կլավինչէվ, Գարլովօ աքսորուած էին, որպէսզի վերջ դնեն երկու հատուածներուն արիւնոտ կռիւները։ Արդ, անոնք կ'արտօնուին ներկայ գտնուելու 21րդ զօրաբաժնի զօրանոցին մէջ տրուած պարահանդէսին։ Առիթէ օգտուելով, երկու պետերը կը փախչին յունուար 14ին։ Զանոնք գտնելու համար կատարուած բոլոր փնտռտուքները անօգուտ մնացած են։

⁂ Սվիլէնկրատի ժողովին գումարումը շատ գէշ ազդեցութիւն գործած է պալքանեան բոլոր մայրաքաղաքներուն մէջ։ Հելլէնական շրջանակները պալքանեան խաղաղութեան համար վտանգաւոր կը նկատեն այս ժողովը։ Այն միջոցին երբ կը սպասուէր որ այս ամսու վերջը Սելանիկի մէջ ստորագրուի պալքանեան ուխտը, եւ կը յուսացուէր որ Պուլկարիա ալ յարի անոր, ցաւ կը պատճառէ Սվիլէնկրատի դէպքը, իբրեւ ոչ բարեկամական երեւոյթ մը։

Պելկրատի եւ Պուքրէշի մէջ ալ վրդովում առաջ բերած է դէպքը, ինչպէս կ'երեւի եկած լուրերէն։

Բայց եւ այնպէս, Թրակիոյ կոմիտէին այս ընթացքը բնաւ չպիտի ազդէ Պալքանեան ուխտին վրայ։ Սվիլէնկրատի կառավարիչին անմիջական պաշտօնանկութիւնը քիչ մը մեղմացուցած է միջադէպին առթած ցաւը։ Տիրող կարծիքը այն է թէ Բորիս եւ Կարոլ թագաւորներու տեսակցութենէն յետոյ, պուլկար գահլիճը աւելի արմատական միջոցներու պիտի դիմէ եւ վերջ պիտի տայ կոմիտէներու գործունէութեան։

Դէպք մը Մարսէյլի առաջնորդարանին մէջ

Երէկ Մարսէյլի մեր թղթակցէն ստացանք նամակ մը որ կը հաղորդէ հետեւեալ ցաւալի դէպքը.—

Յունուար 13ին, շաբաթ երեկոյ ժամը 5.30ին, ոստիկանութիւնը ձերբակալեց Պ. Գ. Պառուհաճեանը, որ թուղթիկ մը հանած էր Գալաջեան եպիսկ.ի դէմ։

Կ'ըսեն թէ իր « բարեկամ »ները զինքը լքած են եւ ան անհաւասարակշիռի երեւոյթ մը առած է։

Արդարեւ, անցեալ չորեքշաբթի օր, Պ. Պառուհաճեան առաջնորդարան երթալով, եպիսկոպոսին բացակայութեան մէկ պահուն, քարտուղար Պ. Թօքաթլեանին վրայ կը յարձակի։ Ծերունին չի կրնար դիմադրել։ Այնպէս, կաղամարներ, գիրքեր, տետրակներ, աթոռներ եւ սեղաններ աջ ու ձախ նետելով, կը խոյանայ նաեւ առաջնորդին առանձնասենեակին վրայ, եւ նոյն գործողութիւնը հոն ալ կը կատարէ, մահուան սպառնալիքներ ուղղելով։

Ասով ալ չի գոհանար սակայն։ Իր թուղթիկը, առաջնորդարանի փողոցի դրան վրայ կը փակցնէ, որպէսզի Ֆրանսացիներն ալ իմանան։

Այսպէս, առաջնորդարանէն, փողոցներն ու սրճարանները կը փոխադրուի կռիւը, անտանելի վիճակի մը մատնելով բոլորը։

Սակայն ինչպէս ըսի, կը ձերբակալուի շաբաթ օր, « բնակարանի բռնաբարում », « դատարկապորտ », « առանց հաստատուն բնակարանի », ամբաստանութիւններով։

Այսօր, երբ այս տողերը կը գրեմ, հարցաքննիչ դատաւոր Պ. Ապրէս կը կատարէ նախնական քննութիւններն ու հարցաքննութիւնը։

Մոսկուա դրամ կուտայ Թուրքիոյ

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն յունուար 22 թուականով.—

Թէվֆիք Րիւշտի պէյ, Թուրքիոյ արտաքին գործավարը եւ խորհրդային դեսպանը համաձայնութիւն մը ստորագրեցին որով Խ. Միութիւնը 8,000,000 տոլարի վարկ մը պիտի բանայ Թուրքիոյ, մեքենաներ գնելու համար Թուրքիոյ մէջ։ Այս աջակցութեամբ խորհրդային իշխանութիւնը կ'ուզէ զարկ տալ Թուրքիոյ հնգամեայ ծրագրին։

Վարչական փոփոխութիւններ ոստիկանութեան եւ ապահովութեան տեսչութեան մէջ

Նախարարական խորհուրդը առջի օր նիստ գումարելով, կարգ մը վարչական փոփոխութիւններ կատարեց ոստիկանական վերատեսչութեան եւ Ապահովութեան Տեսչութեան մէջ, իբրեւ հետեւանք Սթավիցքիի գործին։

Այսպէս, դատական ոստիկանութեան վերատեսուչ Պ. Քսավիէ Կիշար հանգստեան պիտի կոչուի։ Այս պաշտօնատարը շատոնց անցուցած էր հանգստեան կոչուելու տարիքը, եւ այժմ առիթը կը ներկայանայ արժեցնելու իր իրաւունքը։

Երկրորդ կարեւոր փոփոխութիւնն է ոստիկանութեան խուզարկութեանց ընդհ. վարիչին՝ Պ. Տիւքլուի պաշտօնանկութիւնը։ Նախարարական որոշումը կ'ըսէ՝ «Ապահովութեան Տեսչութեան տրամադրութեան տակ դնել» այս պաշտօնատարը, ինչ որ կը նշանակէ զրկել որ եւ է վարիչ պաշտօնէ։

Պաշտօնանկ եղած են նաեւ երկու ոստիկանական տեսուչներ (կոմիսէր), Պ. Պ. Պայար եւ Պոնի, որոնք պիտի յանձնուին կարգապահական ատեանին։ Պոնի մէկն էր այն գաղտնի ոստիկաններէն որ պաշտօն ունէին հետապնդելու Սթավիցքին

Պաշտօնէ արձակուած է նաեւ խուզարկութեանց բաժնի տեսուչներէն Հէնէ, որուն խնդիրը պիտի քննուի առանձին, իբրեւ հետեւանք փաստաբան Շարլ Լըկրանի մէկ բողոք-նամակին։ Պիտի տեղափոխուի Պայոնի քաղաքապետական ոստիկանութեան տեսուչներէն Վիպէռ։ Վերջապէս, Ապահովութեան Տեսչութեան պաշտօնատարներէն Մոնթափ եւ տեսուչ Ամէյին պատասխանատուութեան կանչուած են եւ գրաւոր բացատրութիւններ պիտի տան կարգ մը հարցերու մասին։

Այս վարչական տնօրինութիւններէն զատ, կառավարութիւնը վերակազմութեան ծրագիր մը պիտի ներկայացնէ խորհրդարանին.

Երէկ նոր հարցապնդումներ եղան խորհրդարանին մէջ եւ կրկին արծարծուեցաւ քննիչ յանձնաժողով մը կազմելու խնդիրը, որ մերժուած էր անգամ մը։ Կը խօսուի նաեւ պատուոյ ատեանի մը մասին, որուն անդամները պիտի առնուին խորհրդարանէն դուրս, բոլորովին անաչառ անձերէ եւ որ երկու-երեք ամիս գաղտնի պիտի պահէ իր որոշումները։

Նոր խռովութիւններ պողոտաներուն վրայ

▪▪▪▪▪▪▪▪

ԿԱՐՄԻՐՆԵՐՈՒ ԵՒ ԱՐՔԱՅԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԲՈՒՌՆ ՑՈՅՑԵՐԸ

5—800 ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.— ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՎԻՐԱՒՈՐՆԵՐ

Ընթերցողները կը յիշեն յունուար 11ի բուռն ցոյցերը՝ արքայականներու կողմէ, դէպի Երեսփ. Ժողով տանող ճամբաներուն վրայ։

Երկուշաբթի օր ալ նոյնքան ծանր խռովութիւններ պատահեցան նոյն պողոտաներուն վրայ։ Այս անգամ արքայականներէն զատ, փողոց իջած էին նաեւ ընկերվարականներն ու համայնավարները, բոլորովին տարբեր նպատակներով։ Ցոյցերը սկսան իրիկուան եւ շարունակուեցան կէս գիշերէն ալ անդին։ Այս առթիւ ոստիկանութիւնը ձերբակալեց 300 համայնավարներ եւ 500 արքայականներ։

Արքայականներուն նպատակն էր Երեսփ. ժողով մտնել, անարգելու համար կառավարութիւնը եւ խորհրդարանը, Սթավիցքիի պայթակղութեանց առթիւ։ Իսկ միւսները բողոքի ցոյց մը կազմակերպած էին քաղաքապետարանի հրապարակին վրայ, բողոքելու համար պետական պաշտօնեաներու թոշակներու կրճատման դէմ։

Կառավարութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առած էր, շարժման մէջ դնելով անհամար ոստիկաններ եւ հանրապետական պահակներ։ Ցուցարարները բռնած էին բոլոր բանուկ ճամբաները, բայց հանդիպեցան զօրաւոր ընդդիմութեան։ Արքայականները կը պահանջէին դահլիճին անմիջական հրաժարումը։ Անոնք ամէն միջոցի դիմեցին, ճեղքելու համար ոստիկանական շղթան։ Նստարաններ եւ երկաթ փեղկեր հանելով, կը նետէին հանրակառքերու գծին վրայ, որպէսզի խափանուի երթեւեկը։ Խռովութեանց գլխաւոր կեդրոնն էր, ինչպէս առաջ, Սէն Ժէրմէնի պողոտան, յարակից փողոցներով։ Ամբողջ փողոցներ աւերուեցան եւ բազմաթիւ մարդիկ վիրաւորուեցան։ Վիրաւոր ոստիկաններու թիւը քսանը կ'անցնի։

Թերթերը հակասական տեղեկութիւններ կը հրատարակեն ցուցարարներու թիւի մասին։ Ոմանք համայնավարները կը հաշուեն 2000, իսկ արքայականները՝ երեք հազար։ Ուրիշներ՝ աւելի կամ պակաս։ Ընկերվարական պաշտօնաթերթը կը գրէ թէ քսան հազար աշխատաւորներ կը մասնակցէին քաղաքապետարանի հրապարակին վրայ կատարուած ցոյցին, «Ինթէրնասիոնալ» երգելով եւ իրենց արդար թոշակները պահանջելով։ Ցոյցերու պահուն, բազմութիւնը յաջողեցաւ ձերբակալութենէ ազատել տասնեակներով ցուցարարներ։ Իսկ համայնավար պաշտօնաթերթը ցուցարարներուն թիւը կը հաշուէ ... 50,000, անոնց բերանը դնելով հետեւեալ բացագանչութիւնները.

— «Մեր թոշակնե՛րը.— Անկցի՛ Շոթան — Սթավիցքի.— Կը պահանջենք բանտարկել Քիափը.— Խորհրդային իշխանութի՛ւն» եւն.։

Արքայականներու համակիրները պատուհաններէն ջուր կը թափէին ոստիկաններուն վրայ։ Իսկ փողոցներուն մէջ բազմաթիւ ծառեր արմատախիլ հանուելով կը նետուէին աջ ու ձախ։ Ոստիկանները ճարահատ սկսան բիր գործածել եւ ապտակել աջ ու ձախ, հանդիպողը այր ըլլար թէ կին։

Սթավիցքիի գործին մէկ թղթածրարը կորսուած

Պատժական 13րդ ատեանը յունուար 26ին պիտի քննէ Սթավիցքիի 1925—26ին կատարած խարդախութեանց խնդիրը, որ յետաձգուած է 19 անգամ։ Մեղսակիցներէն Սթավիցքի եւ ուրիշ մը մեռած են, երրորդը փախած է, չորրորդը ծանրապէս հիւանդ. որով մէջտեղը կը մնան երկու հոգի։ Արդ, առաջի օր պրպտումներ կատարուած ատեն, երեւան եկաւ որ կարեւոր թղթածրար մը անհետացած է....

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԴԷՊԻ... ՔՕՆԿՕ

 օօօօ

Շաբաթ մը վերջ, հինգշաբթի առաւօտեան ժամը 6.30ին նաւը արդէն Ténériffeի Սանթա Քրուզ քաղաքին քարափին կը կոթնի, ճիշդ կանխաւ յայտնուած պահուն։ «Leopoldville»ի մէջ ամէն ինչ մաթեմաթիքական ճշգրտութեամբ կ'ընթանայ։ Նաւակայքին մուտքը աղօտ կերպով Naplesի ծովը կը յիշեցնէ. Իտալայ արշալոյս մը ունի Ténériffe (îles Canaries)։ Աչքիդ առջեւ յանկարծակի գետնէն դուրս ժայթքած ու բարձրութեան մը հասնելէ վերջ յանկարծ վախէն շշմած, իրենց եղած տեղը մնացածի պէս կողք – կողքի յեցած լեռնակատարներ կը տեսնուին քաղաքին հիւս. կողմը։ Օձի ճապուկ դարձդարձկութեամբ, պարանի նման երկարաձգուած արահետներ, անոնց պորտին վրայէն դէպի գագաթ կը սողոսկին կամ հորիզոնական գօտի կը կապեն ու կ'անհետին աչքէ՝ երկու սարերու դոգին մէջ։ Ոմանց բարձունքին վրայ սեպ ժայռեր կը ցցուին։ Լաւաներէ գոյացած լեռնանման բլուրներ են։ Հողը քարքարուտ է, գորշ կապտաբակ։ Ժամը 7ին քաղաք կ'երթամ պտըտոյտի։ Քորֆուի տպաւորութիւնը կը թողու՝ մասամբ։ Գեղեցիկ, հարուստ թանգարան մը ունի։ Վայրենի դեղեցկութեամբ բնավայրերու մէջ, կը սիրեմ վազել ու աւելի բարձրերը կամ բացերը երթալ՝ ոտքիս տակ առնելու համար բնութիւնը։ Մաքուր է քաղաքը։ Փողոցին մէջ, ժողովուրդը շտապ գործի կը վազէ։ Կիներ բարձրերէն շուկայ կ'իջնեն՝ իրենց գլուխին դըրած պտուղներով լի կողովներով։ Ջորիներու կառք մը պտղոտայէ մը վեր, քաղաքին կռնակը կը բարձրանայ։ 8—10 տարեկան լաճ մը անոր ետեւէն ձայնը թող տուած բնութեան անդորրութեան մէջ անհոգ անհոգ կը մենիրգէ, բերանը լայնօրէն բացած։ Մարդիկ, գրեթէ բոլորն ալ, գլխաբաց կը պտըտին։ Լեռնէն ծովիջնող խոշոր հեղեղատ մը, որուն երկու կողերուն՝ ցածը, պանանատուններ կան, կը ճեղքէ քաղաքին հարաւային մասը։

Ֆրանսերէն սահուն խօսող մէկ հոգի միայն կը հանդիպիմ, որ ամենայն հաճութեամբ պէտք եղած բացատրութիւնները կուտայ ինծի, ուրախ՝ պաղցինելին խօսելու առիթն ունեցած ըլլալու համար, հաւանաբար։ Աջ կողմի պողոտան քաղաքէն դուրս կը տանի զիս՝ մինչեւ այդ կատարաւոր լեռներուն ստորոտը։ Գրեթէ լերկ են այս լեռները, բացի քանի մը ճարպոտ եւ այլ տունկերէ։ Ձորերու մէջ դարձեալ պանանի դաշտեր։ Աջ թեւիս վրայ ծովը 50 մեթր միայն հեռաւորութիւն ունի։ Ծովափին, քաղաքի տուներէն բոլորովին տարբեր տպաւորութիւն տուող տաղաւարներ կան։ Գնչուներու նման ժողովուրդի մը բնակարաններն են։ Մայր մը նստած, քարի մը վրայ, իր պզտիկին գլխուն անիծը կը քթթէ։ Գլուխը վեր կը բարձրացնէ, կը նայի ինծի անգամ մը, ու յետոյ, ամենայն անտարբերութեամբ, կրկին կը շարունակէ իր աշխատանքը, մէջ ընդ մէջ սաստելով անհանգիստ փոքրիկը։ Անդին, մոշիի մը թուփին տակ, ուրիշ մայր մը նոյն աշխատանքին է նուիրուած։ Այծ մը, սատանայի պէս, կը ցատկէ փայտաշէն քառակուսի հաւնոցի մը վրայ, յետոյ կը նետուի քովի քարերու դէզին վրայ, ու առջեւի ոտքերը մէկ քարի, ետեւինները ուրիշ քարի մը վրայ հաւասարակշռուած, կը տնկուի կը կենայ ու ապշած կը նայի հոս ու հոն։

Վ. Փափազեանի հայ բոշաներու կեանքէն տուած պատկերները կը մըտապատկերեմ։ Կը բաղդատեմ։ Անշուշտ, կ'ըսեմ, ասոնք անոնց յար եւ նման կեանք մը չունին։ Բայց, ինչո՞ւ գնչուութիւնը։ Նախապատմական շրջանին կամ քարէ դարին խաշնարածութիւնն ու թափառայած կեանքը անհրաժեշտութիւն մըն էր։ Այսօր քաղաքակրթութիւնը շատ մը հեշտութիւններ ու յարմարութիւններ է պարգեւած։ Փերճ կեանք մը։ Նոյնիսկ յաճախ, չափազանցութեան հասած։

Բնութեան ըմբոստ ու պաշտամունք զաւակնե՞րն են այս գնչուները։ Իմաստասէրնե՞րը քանիերորդ դարու, տէրվիշնե՞րը։ Սակայն, քաղաքակրթութիւնը անոնց ալ սանձ մըն է դըրած։

Քովէս անցնող կառք մը կը խանգարէ զիս՝ իր աղմուկով։ Անցորդներ կուգան կը կթնին բազրիկին ու հետաքրքրութեամբ կը դիտեն՝ ինծի պէս։ Տասնեակ մը զինուորներ, համաչափ քայլերով, կը խաչաձեւեն մեզ։ Կը հետեւիմ իրենց՝ յամրաքայլ։

Հոս եղանակը գարնան նման է։ Ահա մրջիւններու աշխարհ մը, ճամբու եզերքին, իրար խաչաձեւող երկու սիւնակի վրայ, հեռագրական ժապաւէնի նշաններու նման, սեւ ու ընդհատ գծերու պէս։ Թերեւս երկու քաղաքի բնակիչներ։ Կը դիտեմ։ Ժրաջան եռուզեռի մէջ են։ Ասոնք ալ ունին իրենց կարգ ու սարքը, օրէնքը, հակիճներն ու իշխանները. Թագուհին։ Բընականաբար, նաեւ իրենց պատերազմը, ջարդը, տարագրութիւնը։ Բայց, ո՛չ այնքան կատաղի ու արիւնարբու, անշուշտ, որքան մարդ արարածները։ Մանաւանդ օրինազանցները մահով կը պատժուին։ Ծոյլերը կը լքուին։ Անձրեւը ջրհեղեղ մըն է։ Անպիտան ու ձախաւեր մարդու մը կոշտ ոտքերը՝ իրենց բնակարաններուն փլուզումը։ Անոնք ալ ունին իրենց համաճարակը։ Ամէն արարած բնութեան նոյն օրէնքներուն է ենթակայ, առաւել եւ նուազ չափով, կը մտածեմ։ Կեանքը միեւնոյն թատերամէջը ունի ամենուրեք։

Ծովեզերքը, արեւելեան Փէյլահեներու նման հեզգ մարդիկ ալ կան։ Միայն այն տարբերութեամբ որ քիչ մը աւելի թափանցած է հոս եւրոպական քաղաքակրթութիւնը։

«Լէոփոլտվիլ»ը կատարեալ լեռնային շուկայի մը վերածուեր է։ Քաղաքին ամբողջ փերեզակները առաջին կարգի կամրջակին են լեցուեր ու իրենց ապրանքներն են ցուցադրեր։ Ձեռագործ, ճերմակեղէն, կանանց յատուկ ամէն տեսակի հիւսուածեղէններ, արծաթեղէններ, ոսկի մատանիներ, եւայլն։

— Քանի՞ են այս հեռագրատակներ։

— Ունիմ ամէն արժէքէ, 200, 500, 900, 1200 ֆրանք։

— 1200 ֆրա՞նք, սուղ է, սուղ։

— Քանի կը՞ վճարես։

— Ոչ, սուղ է։

— Դուն գին մը տուր։

— Ոչ, գործի տաղնապ կայ հիմա։ Քրի՛զ է, քրի՛զ։ Հազար երկու հարիւր Ֆր.ը սուղ է։Աւելի վար չելլա՞ր։

—1100 տուր, 1000 տուր, 800 տուր։

Ու ի վերջոյ, չի յաջողիր 200 Ֆր.ի անգամ յանձնել։

Նաւուն մեկնելու վայրկեաններ կը մօտենան։ Ութ վայրկեան միայն կայ։ Կիներու յատուկ 500 Ֆր. արժող հիւսուածեղէն մը 100 Ֆր.ի կ'ուզեն յանձնել։ Գնող չկայ։ Յարխախ բարձրացած է արդէն։ Կ'իյնանք զարձեալ ծովուն բացերը.

Ծո՛վ, ծո՛վ, ծո՛վ։ Ամենուրե՛ք ծով։ Մեր շուրջը մրափող, մութ կապտորակ ծով։ Առաստաղը՝ լաջուարթ երկինք։ «Լէոփոլտվիլ»ը կը սուրայ անդուլ՝ խաղաղ սահանքով մը, քուն մտածի պէս, ընդարձակ արօրակ մարմանդի մը վրայ։ Կը համբուրենք ցերեկներ ու գիշերներ։ Ու միշտ ջուր ու երկինք դարձեալ։ Կարծես կը վազենք երազի մը ետեւէ։ Կ'երթանք դէպի արեւ։ Հասարակածին մօտ ենք։

Ամրան երկինք մը ունինք։ Ահա կըշիռը, Որիոնը, Հրատը, Հովուի աստղը, Հիւս. աստղը, Մեծ ու փոքր Արջերը, եւայլն։

×

Հինգշաբթի առաւօտ, դեկտ. 14։ Թոյլ ու անվերջանալի փող մը կը հնչէ։ Նուագուն, մէջ ընդ մէջ հնչուն, անտառներու հեռաւոր խորերէն լըսուած որսորդի փողին պէս։

Նեպտոնն է որ կ'անցնի, կ'ըսեն։ Ծովերու թագաւորը։ Կը նետուինք դուրս։ Նեպտոնը իր հետեւորդներով, զառախաղով ու ոստիկաններով, բազմած է թագակիր՝ նաւուն կայմին ստորոտը, աթոռի մը առջեւ։ Հասարակածէն կ'անցնինք։ Շաբաթէ մը ի վեր խաղեր ու մրցումներ կը կատարուին։ Հասարակածային հանդիսաւորութիւններ.

Ծովերու թագաւորին հրամանին վրայ, դատախազը առեւանի առջեւ կը հրաւիրէ նորընծաները մի առ մի, ամէն անոնք որ Հասարակածէն դեռ չեն անցած ու կը նստեցնէ, կարծես, ամբաստանեալի աթոռի մը վրայ։ Նախ կը ծանօթացնէ նորեկը, անոր կենսագրութիւնը կուտայ, չարն ու բարին կը հրապարակէ։ Կը քննադատէ ու ընդհ. ակնարկ մը կը նետէ իր իշխանութեան ներքեւ ունեցած անոր կեանքին վրայ։ Ցետոյ, քանի մը վայրկեան ժամանակ կուտայ ինքնապաշտպանութեան համար։ Ու Նեպտոնի հրամանին վրայ ոստիկանները նորընծայ կիներու դէմքերը կը ներկեն։ Զանազան խաղեր կը սարքեն անոնց գլխուն։ Մարդիկ ուրիշ արարողութեան ալ պէտք է ենթարկուին։

Մօտ – լաթէ, շուրջ 75 սանթիմէթր տրամագիծ ունեցող, տաշը մէթր երկարութեամբ խողովակ մը կայ։ Անոր մէկ կողմէն պէտք մտնեն, միւս կողմէն ելլեն։ Իր երկու ծայրերուն մօտ ջրցայտ ծորակաւոր երկար ու չոր ժուռն խողովակներ կան։ Ենթական երկու կողմէն լաւ մը կը լոգցուի մեծ խողովակին մէջ, ջրցայտ խողովակներու միջոցաւ։ Կը մկրտուի։ Անհնազանդ հպատակներ ալ ունի Նեպտոնը, իր իշխանութեան ներքեւ, այս նորընծաներուն մէջ, որ խողովակէն դուրս գալէ վերջ ճարպիկութեամբ մը կը ջանան խողովակին տիրանալ՝ հակառակ ոստիկաններու բոլոր ջանքերուն ու լաւ մը կը ջրեն թէ՛ ծովերու թագաւորը՝ իր հետեւորդներով, թէ՛ հետաքրքիր ու նորընծաներու վրայ խնդացող հանդիսականները.

Ընթրիքը տեղի կ'ունենայ նորօրինակ խանդավառութեամբ մը։ Ահա երկրորդ եւ միջակ կարգի ճամբորդները, որ կուգան առաջին կարգի ճաշարանը, մեզի հետ ընթրելու համար այդ երեկոյ։

Ջերմ խօսակցութիւններ, յարգալիր վերաբերումներ իրարու հանդէպ։ Երբեմն, նոյնիսկ, կեղծաւորութեան հասած քաղաքավարութիւններ։ Զըւարթ է ամբողջ սրահը։ Ուրախութիւն մը կայ։ Ամէն ոք գոհ է ու խնդում։ Որովհետեւ, նման կեանք մը Եւրոպայի ամէնէն լուսաւոր կեդրոնին մէջ անգամ հազուադէպ է այսքան առանձնաշնորհեալ ու ակնածանք պարգեւող առաւելութիւններով։ Քանի անհամբերներ, նոյնիսկ ճաշի միջոցին, կ'ելլեն անգամ մը կը պարեն. Նուագը իրենց մէջ, այդ տրամադրելի պահուն, խոլ ցնծութիւն մը արթնցուցած է։

Ճաշի վերջաւորութեան, նեկտարական կոնծակները կը զօդուին մի առ մի. — Թըջ. Թըջ. Թըջ։ Լոյսերը կը մարին։ Քովնոր դռնէն դուրս կուգան ահա քսանեակ մը սպասաւորներ, միշտ միօրինակ ճերմակ հագուած, ինչպէս առաջ, ու կը շարուին սեղանին առջեւ։ Իւրաքանչիւրը իր ձեռքը ափսէ մը ունի, որուն վրայ աղօտ լուսով թղթէ լապտեր մը կայ։

Գանդոկապետը իրենց առջեւ կ'իյնայ ու միաշարք ճաշարանին շրջանը կ'ընեն, սեղաններու շուրջ։ Ցետոյ կը վերադառնան իրենց տեղը՝ սեղանին առջեւ։ Լոյսերը կը բացուին։ Իւրաքանչիւր սպասաւոր, կարգով, իր ծառայած սեղանը կ'ողողուի։ Եգիպտի աշխարհային խարիսխին նման, չորս ոտքերով սառոյցի քառակուսի ժայռ մըն է ափսէներուն վրայինը, վրան անցուած թղթէ լապտեր մը։ Պաղպաղակ է որ կը հրամցնեն։ Կը նայիմ ճաշացուցակին վրայ.— Rochers lumineux։

Յոսուն լրագրէն վերջ մրցանակներու բաշխում։ Երգ, նուագ, պար։ Վիճակահանութիւն։ Ցետոյ, հասարակածային մկրտութեան վկայագիրներու բաշխում, Նեպտոնի կողմէ.

×

Ահա աւելի քան երկու շաբաթ է ի վեր է որ ծովու վրայ ենք։ Կապոյտ, գրեթէ կանաչ, մարգագետնի պէս տափարակ ծովու մը վրայ։ Այս կողմերը Ատլանտեան ովկիանոսը չունի Միջերկրականի եւ ոչ ալ Մանշի քըմայքները, ուր խոշաւ ու ցուրտ օդ մը մինչեւ հոգիդ կը թափանցէ։Թախծոտ ու լայկան երկինք մը կը տխրեցնէ քեզ։ Հոս մեղմ զեփիւռ մը օրն ի բուն կը համբուրէ դէմքդ, մինչ արեւը քիչ առ քիչ կը մեռնի հոգեվարք չունեցող հիւծած հիւանդի մը պէս՝ առանց վերջալոյսի։ Ու մութը խաւոյն կ'իջնէ, արագաքայլ, շուքի մը պէս։ Աղուոր ու աստղազարդ, երբեմն գոց երկինքը, ծովուն զով հովին հետ կը թեթեւցնէ միտքդ։

Ե ւհոգիս թեւեր կ'առնէ աղուընակներու ճախրանքով, կը սլանայ բարձրաբերձ լեռներու կատարներէն, ծառերու վրայէն ու կը հասնի մինչեւ տուն, մինչեւ հայրենի երդիք։ Ու ահա երգ մը բերնիս, կ'երգեմ մեղանոյշ խաղով մը.—

Ու երազ դարձած, կապոյտ տենչերով
Հոգիս բեւեռած ու դեռ բունծւնը
Կրծունքներու պէս, անշէջ կարօտով,
Կը թռչի հեռուն, հայրենի դաշտեր։

Ահա իմ Ալիսը ոլոր – մոլոր, երբեմն յստակ, երբեմն աղմուկ ու կաւային կարմիր ջուրով մը՝ անկողնէն դուրս ցատկած, կը սուրայ չսասպուն աղմուկով մը։ Ահա իմ Սէյլիճիկը սատուածի մը պէս սիրաբար կը հսկէ աջ ու ձախ։ Բարեւ կուտայ Աղ – Տողի անտառներուն, Ինձոր – լերան, ոտքին տակ առած աջ ու ձախ տարածուող դաշտերը։ Հիւրընկալ՝ հօտերու, հովիւներու սիրելի Սէյլիճիկը։ Ահա Գնակաները, Գըլըլ – Շաբը, Գըլըն – Տաղին։ Ահա Սեւ – Բլուրը տուներու կռնակին։ Ահա գետակը հեզասահ, իր անունը առած բազմաթիւ ակերէ ու վրակներէ, ձեղելով պորտը մարդասպաններու, կը սողոսկի օձի ճապուկ իրանով մը, երթալ միանալու համար բարկաճայթ Ալիսին։ Ահա ագարակներ, ահա նախիրներ, հոս ու հոն։ Եւ ահա մշակը բարի ու իմաստուն, բնտանիքին հայրը մազուտ կուրծքով ու գլխաբաց, թեւերը մեծ մը սօթթած, բաւռ առ բաւռ գոգնոցին մարգրիտ ցորենները կը նետէ հողին՝ Փէյլահի մը պէս, վաղուան յուսէթի հոյծնքի մը անխախտ ու անհեղուեալ հաւատքովը (Աստուծոյ ձեռքը վրան)։

Ու իմ սիրտը կը բաբախէ ուժգին, արեւը կը զարնէ իր պատերուն։ Ինչպէ՛ս, ինչպէս մոռնամ ձեզ.—

Անցնիմ երկիր, անցնիմ ծովեր,
Մտնեմ հիւղեր թէ պալատներ,
Նստած ես դու բոցի մը պէս
Հոգիիս մէջ կարօտակէզ։
Ու իմ միտքը՝ մագնիսացած,
Կը պտտուտի շուրջդ անհաս,
Դու հայրենիք իմ աւերակ,
Դու մանկութեան հուր կամարակ։
Եւ դու դիւթիչ ու համեղուկ,
Խորախորհուրդ, բախտով ծածուկ,
Իմ երազած, իմ պահապան,
Նոր կեանք առած նուշ Հայաստան։
Եթէ մոռնա՛մ քեզ հայրենիք…
Եթէ մոռնա՛մ քեզ Հայաստան…

Վերջին չարժանկարն է որ կը ներկայացնեն շաբաթ երեկոյ։ Կիրակի երեկոյեան մնաք բարովի եւ վերջին ճաշն է որ կ'ընթրէ նաւուն հրամանատարը մեզի, Լօյիթօ իջնելէ ճամբորդներուս հետ։ Վաղը, առաւօտեան ժամը վեցին ցամաք պիտի ելլենք։ Կ'անհամբերեմ։ Նոր երկիր, նոր կեանք, կը խորհիմ։ Ի՞նչ զարմանահրաշ է կեանքը։ Ո՛վ գիտէ ապագան ի՛նչ անակնկալներ է պահած։

ՅՈՎՀ. ՄԱՀՏԵՍԵԱՆ

ԱՌ ՈՐ ԱՆԿ Է

օօօօօ

— Կ'երթա՞ք սարքուած հրապարակային ժողովին, հրաւիրուած Գ. Գ. Համբարձումեանի, Կիւլիւշկէրտանի, Վ. Խանէրեանի, Մարմարեանի, Կիւլլապեանի եւ վեցերորդի մը կողմէ, իբրեւ ներկայացուցիչներ Փարիզի զանազան կազմակերպութեանց

— Ի՞նչ հրապարակային ժողովի մասին է խօսքը։

— Չէ՞ք գիտեր, Փարիզի գաղութը կը հրաւիրուի «յարգանքի եւ բողոքի մեծ ժողովի» մը, Ղեւոնդ արք. Դուրեանի սպանութեան առթիւ։

Շատերն են որ այս հարցումները կ'ուղղեն, շաբաթէ մը ի վեր։

Արդարեւ, փարիզահայ կեանքին մէջ նորութիւն է վերոյիշեալ երեւելիներու նախաձեռնութիւնը՝ դէպի մասնակցութեան քաղաքական ձեռնարկի մը մէջ, որպիսին է յունուար 25ի ձեռնարկը

Ներ եարքի ծանր դէպքին հանդէպ — հակառակ բոլոր զարշելի խաղերուն — ժողովրդական առողջ բնազդն ու տրամադրութիւնը վերապահ է իր վերջնական գնահատութեան մէջ։ Ան կը սպասէ դէպքին դատական քննութեան վախճանին։ Ասկէ զատ, գոհունակութեամբ պէտք է ընդգծել, որ այս ժողովրդի ստուար մեծամասնութիւնը դատապարտելով հանդերձ դէպքը, առանց վերապահութեան հակառակ է բոլոր այն քայլերուն եւ գրգռիչ ձեռնարկներուն, որոնք կը ձգտին խորացնել ջլատիչ տրամադրութիւնները, հրապարակ առնելու խինը եւ ժամանակ օգտագործել դէպքը, Դաշնակցութեան դէմ սարքուած պայքարը անհանդուրժելի աստիճանի մը հասցնելու համար.

Այս առողջ եւ գնահատելի ինքնաճանաչութեան հետ, գժբախտաբար նկատելի է ուրիշ երեւոյթ մը.— աւելորդ հետաքրքրութեան մարմաջը

Արդարեւ, ինչո՞վ կարելի է բացատրել ընթացքը բոլոր այն մարդոց որոնք դատապարտելով հանդերձ ներքին առելութիւնը, ... ձեռնարկները, կ'ուզեն հետաքրքրութիւն ... առնել

Անոնք չե՞ն գիտեր իսկական նպատակը այդ ձեռնարկին։ Գիտեն, գիտեն բոլոր մանրամասնութիւնները, ինչպէս եւ պաշտօնական այդին տակ գրուած ստորագրութեանց գաղտնիքը.

Աւելին ըլլալով, անոնք գիտեն նաեւ թէ այս բոլորին ետեւը ծածկուած է ... այդ դրութիւնը

Սովորական եւ ընդհանրապէս անմեղ եւ անվնաս խնդիրներու մէջ թերեւս ներելի ըլլայ այս հիւանդագին մարմաջը, բայց երբեք քաղաքական եւ հանրային ծանրակշիռ խնդիրներու մէջ։

Սարքուած միթինկը վնասակար է եւ դատապարտելի, եթէ ան թելադրուած է քննախնդիր եւ վաւերական հրձիգներու կողմէ, բայց եւ ինչո՞ւ կը հետաքրքրուին, կը խօսին երթալու կամ չերթալու մասին

Ոչ մէկ պատճառաբանութիւն, ոչ մէկ արդարացում չեն կրնար ազատել այս կարգի մարդիկը հանրային առողջ դատաստանի պարսաւէն։ Որովհետեւ ընդունելով հրաւէրը, անոնք իրենց կամքին ազատ չահագործումը կը յանձնեն ձեռնարկին հեղինակներուն։ Ուրիշ խօսքով, անոնք իրաւունք պիտի տան «բազմաթիւ խօսողներուն» խօսիլ իրենց անունէն։ Անոնք ակամայ պիտի իւրացնեն «բանաձեւերը» եւ «բողոքի արձանագրութիւնները» եւ ի վերջոյ ծանօթ ... որոնք խմբագրուած են ժողովէն շատ առաջ։

Բողոքներն ու բոփ – բասնները առանց յետոյ, արահէն դուրս կրնան ըլլալ անշուշտ — ինչպէս եղեր են միշտ — բայց չէ՞ք ընդունիր որ այլ եւս անարժէք են։

Եզրակացութիւն,—

Հրապարակային սեւէ ձեռնարկի յաջողութեան համար հանրութեան դերը եւ ճակատագրական է։ Իւրաքանչիւր գիտակից եւ պարտաճանաչ անհատ պարտաւոր է իր մասնակցութիւնը տալէ առաջ գնահատել զայն բարեխղճութեամբ։

Դէմ ըլլալ եւ դատապարտել որ եւ է ձեռնարկ եւ սակայն քաշքշել անոր հեղինակները, անպատասխանատու է եւ արդահատելի կը դարձնէ ենթական։

Այս գնահատութեան սահմաններուն մէջ, մեզի համար կասկած վերասկար ձեռնարկ մըն է սարքուած ժողովը։ Այս գնահատութիւնը փոխելու համար անզօր են ոչ միայն այդ ձեռնարկը հովանաւորող «ծանօթ ազգայիւ հայրենակիցներու» ստորագրութիւնները, այլ եւ այդ ստորագրութիւններով «ոճիրներու ոճիրն է» որ կը կազմակերպուի։

Հետեւաբար, անոնք որ դէմ են ... ձեռնարկներուն եւ նախաձեռնողներ՝ այս դժբախտ ժողովուրդի խաղաղութեան եւ համերաշխութեան, չեն կրնար երկու ճամբայ բռնել։

Ահա պատասխանս եւ «բարեկամական խորհուրդս» բոլոր անոնց որ իբրպէս չեն կրնար, կամ չեն փորձեր շատ յաճախ իրենց համար «անկարելոր եւ անմեղ» քայլերու մէջ տեսնել ծանր ու անդարմանելի չարիքը։

Մ. ԹԻՒՔՈՒ

Թուրքիոյ բարեկամները

— • —

Ցեղական թերթերէ ոմանք առիթ չեն փախցներ գովելու Թուրքերու «բարեմասնութիւնները»։

Այսպէս, Կ. Պոլսոյ Այա Սոֆիա մզկիթին Թուրքերու կողմէ ժամանակին ծեփուած խճանկարները երեւան հանող ամերիկացի Թոմաս Հուայթմորի աշխատութեանց առթիւ գրուած յօդուած մը, որ կը նկարագրէր թէ ի՛նչ սքանչելի խճանկարներ եւ թանկագին պատկերներ հանած է ան, զարաւոր ծեփերու տակէն, ֆրանսերէն թերթ մը կը գովէ Թուրքերը, ըսելով թէ անոնք՝ Թուրքերը՝ «կարծուածին չափ քանդիչներ չեն» այլ փճացումէ փրկած պահպանած են բիւզանդական գեղարուեստի այս գըլուխ գործոցները։

Կ'իմանա՞ք, Թուրքերը «պահպանած են» գեղարուեստի գլուխ գործոցները..

Կ'երեւայ, թէ այս պարոնները չեն տեսած Թուրքիոյ զանազան կողմերը, երկրին ամէն մէկ անկիւնը, կամ թէ իրենց այնչափ գոված թանգարաններու մէջ ի տես դրուած անգլուխ, անթեւ, անիրան, հաշմանդամ արձաններու գոյութիւնը, որոնք Թուրքերու բարբարոսութիւնը հաստատող անհերքելի փաստեր են։

Եթէ Այա Սոֆիայի խճանկարները ծեփերու տակ ծածկուած մնացեր են ցարդ, «յանցանքը» Թուրքերունը չէ, այլ ի տես այդ ահաւոր շէնքի ամէն կողմը՝ թիզ մը պարապ տեղ չձգելու պայմանաւ գծուած ագուցուած խըճանկարներու բազմութեան, ստիպուած են հաւատացեալներու (միւսլիմ) աչքերէն ածան կերպով՝ ծեփով ծածկելու անհաւատներու (քեաֆիր) այդ կուռքերու պատկերները.

Ահա այսպէսով — հակառակ իրենց Թուրքերու կամքին — անեղծ մնացած են բիւզանդական այս գլուխ գործոցները, որոնց մէջ կը գտնուի նաեւ մեր Գրիգոր Լուսաւորչի մեծադիր խճանկարը։

Կ. Ց. ԲԱՍՄԱՋԵԱՆ

Պլասքօ Իպանեզի յիշատակին

օօօօօ

France — Espagneի կոմիտէն գեղեցիկ մտածումը ունեցած էր, ... սպանական նկարագրով հանդէսի ... մէջ վերակենդանացնելու Վալենցիոյ մեծ զաւակին անմահ յիշատակը։

Սորպոնի հոկայ սրահը ... ժամէն շատ առաջ ամբողջապէս լեցուած էր խանդավառ բազմութեամբ մը։

Մաս մը ժողովուրդ ... ռացաւ տեղ չգտնելով։

Երեկոյթին յայտագիրը բաժնուած էր երկու մասի. բանախօսական եւ գեղարուեստական։

Սորպոնի ուսուցչապետ Գ. ... Մարթինէնզի բազմաթիւ խօսքէն յետոյ, Գ. Ջ. Միլիէս շահեկան դրոյցի մը մէջ յիշատակներ բերաւ Պլասքօ Իպանեզի կեանքէն եւ գործերէն։

Գրագէտին փոթորկոտ եւ արկածախնդիր կեանքը համառօտակի ձեւով ... ցուցադրելով բացառիկ նկարագրի մը եւ ըմբոստ հոգիի մը մաքառումները, գեղեցիկ ... ութիւնները, յաղթանակները եւ պարտութիւնները

Mare Nostrumի, Arènes sanglantes, Quatre cavaliers de l'Apocalypseի հանճարեղ հեղինակին գեղեցիկ դիմանկարը անգամ մըն ալ կենդանացաւ ... առջեւ, տարիներ յետոյ պարտադրելով գնահատանքի եւ ակնածանքի ... զացում մը։

Կազմակերպող մարմինը ուզած էր երաժշտական բաժինը կազմել բացառաբար — իմ կարծիքով անիմաստօրէն սեղմ — միայն Վալենցիոյ երաժշտութեամբ.

Ուսանողներէ կազմուած երգչախումբ մը իր կարելին ըրաւ, երգելով coucou մը՝ գործ 15րդ դարու, եւ ... զովերգական «Los Pastoress»ը՝ ... ու գրաւիչ երաժշտութեամբ

Հանդէսին գլխաւոր հրապոյրը ... բարձր գեղարուեստական արտայայտութիւնը եղած մեր երիտասարդ ու հմայիչ ջութակահար Գ. Ֆ. Աղազարեանի նուագած երկու Մայորքեան կտորները։

Գ. Հ. Քոլէֆ յայտնի երգահան եւ երաժշտագէտ սպանիական երաժշտութեան՝ դիմած էր մասնաւորաբար մեր տաղանդաւոր հայրենակցին, ... ւագելու համար մեծանուն երգահան Անթոնիօ Թոռանէլլի վերոյիշեալ երկու կտորները, որոնց հեղինակը ... Փարիզ ապրած միջոցին — ... ձօնած էր հայ արուեստագէտին։

Աղազարեան հոգեւին իւրացուցած էր Թոռանէլլի գգայնիկ, թրթռուն երաժշտութիւնը, ապրելով զայն ... իր մարդկայնացած ջութակին խօսուն ... վիչ ձայնալարերուն զգուանքին ... պրեցնելով ամբողջ սրահը, ... նութեան մէջ երկիւղած։

Անվերջ ծափերու տարափին ... Գ. Աղազարեան ստիպուեցաւ ... զալ՝ շնորհակալութեան։

Մեր հայրենակիցը դարձեալ ... բար յայտնուեցաւ Perelloի Pensando en Albénizի trioին մէջ Գ. Ռ. Մօսթէլի (թաւջութակ) եւ Գ. Հ. Քոլէֆ (դաշնակ) հետ։

Հանդէսին միւս յայտնի արուեստագէտները եղան Գ. Լոռի Մօոօ (օփերային) երկու սպանական երգերով ..., որոնց մէկը դաշնաւորուած Գ. Քոլէֆ կողմէն. Օր. Ա. Իթուրպի՝ դաշնակահար, Վալենցիոյ պարերու (Fr. Cuesta եւ E. Granados) տպաւորիչ կատարումով, եւ J. Nin, իր չորս երգերով, ... րոնց գեղեցիկ թարգմանը եղաւ Mme Marie Cid, դաշնակով կ'ընկերանար ինքը՝ հեղինակը։

Փոքր «պալէ» մը հանդէսը փակեց Օր. Վ. Սօթօ եւ Օր. Ֆ. Վէսնէլ ... շատ հաճելի կերպով պարեցին ... փոքր պարուհիներու հետ։

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔ

ՍԻՍԱՂ

Պզտիկ Կարպիս շատ անհամբեր ... թիւն ըրած ըլլալուն, մայրը կախ... խին անկողին դրկեց, առանց ճաշ... լու։ Իրիկունը հայրը գալով եղածը իմացաւ, տղուն ննջարանը մտնելով ... տեսաւ որ նստած կը գրէ։

— Ի՞նչ է Կարպիս, այսօր պատիժ ... ւա՞ծ ես. կ'երեւի թէ մայրիկիդ ... պայմանի կը գրես

— Ոչ հայրիկ, քաղաքապետութեան ... կը գրեմ որ ամուսնաթղթուկս, ... րիկս պատժելու համար։

— Վերջը առանց մայրիկի ի՞նչ կ'ընես։

— Ուրիշ բարի մայրիկ մը կ'առնեմ ... որ ես ալ հանգիստ ընեմ։

Ի պատիւ Լ. Բաշալեանի

ooooo

Կիրակի օր Միւթիւալիթէի վերնայարկի մէկ սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Հայ Գրողներու Ընկերակցութեան սարքած ցերեկոյթը ի պատիւ Գ. Լ. Բաշալեանի: Ներկայ էր կոկիկ բազմութիւն մը որուն մէջ կը նշմարուէին Փարիզի գաղութին ամէն դասակարգէն ներկայացուցիչներ, տարէց թէ երիտասարդ, այր թէ կին: Կը նախագահէր Գ. Գ. Նորատունկեան որուն բացման խօսքը կարդաց Գ. Մ. Գարասմեան: Երեք Ֆրանսացի արուեստագէտներ թաւջութակով, ջութակով եւ դաշնակով նուագեցին քանի մը երաժշտական գեղեցիկ կտորներ որոնցմէ վերջ Տիկին Անայիս կարդաց ուսումնասիրութիւն մը Գ. Բաշալեանի գրական գործունէութեան մասին: Տիկինը ի վերջոյ փափաք յայտնեց որ ան այլ եւս քաշուէր հանրային գործունէութենէ, ամբողջովին նուիրուելու համար գրականութեան: Գ. Ն. Զարդարեան կարդաց գրագէտին ամէնէն յաջող կտորներէն «Ցեղին ձայնը»: (ԽՄԲ.— Պիտի հրատարակենք յաջորդով): Ցետոյ խօսք առաւ Գ. Զօպանեան, որ նախ կարդալով Գ. Տ. Կամսարականի շնորհաւորական նամակը իր գրչի եղբայրակցին, պատմեց Գ. Բաշալեանի գրական եւ հանրային գործունէութեան սկզբնաւորութիւնը: Ըսաւ թէ Գ. Բաշալեան նախապէս եղած է Հնչակեան, յետոյ Փարիզի մէջ հիմնած է Վերակազմեալ Հնչակեան կուսակցութիւնը, ինչ ինչ խնդիրներու մէջ չհաւնելով Հնչակեաններու գործելակերպը: Բանախօսը անդրադարձաւ նաեւ անոր գրական արտադրութեանց եւ յաջողութեանց: Վերջ ի վերջոյ անոր աշխատանքը նախ Ազգ. Պատուիրակութեան եւ յետոյ Գաղթ. Ցանձնաժողովին մէջ: Այս առթիւ փափաք յայտնեց որ Հայ Գրողներու Ընկերակցութիւնը առանձին հատորով մը հրատարակէ Գ. Բաշալեան գրական գեղեցիկ կտորները եւ լրագրական ընտրեալ յօդուածները: Բոլոր խօսողներուն պէս ան ալ ի վեր հանեց այն դերը զոր Գ. Բաշալեան կատարած է աշխարհաբարի վերջնական յաղթանակին մէջ 1890ական թուականներուն եւ շեշտեց լեզուի այն գեղեցկութիւնն ու ինքնատպութիւնը զոր ունի:

Հայ Գրողներու Ընկերակցութեան նախագահ Գ. Մ. Գարասմեան բոլոր հայ գրողներուն հիացումը յայտնեց օրուան հիւրին եւ ամփոփ վերլուծում մը բրաւ անոր գրական գործունէութեան եւ պատկանած սերունդին ազդեցութիւններուն մասին: Ցետոյ Ընկերակցութեան անունով Գ. Բաշալեանի նուիրեց գեղեցիկ ալպոմ մը որուն մէջ յետոյ ստորագրեցին ներկաները:

Ի վերջոյ խօսեցաւ Գ. Լ. Բաշալեան որ ինքզինքը անարժան համարեց եղած գովասանքներուն եւ վերջացուց սրամիտ պատմուածքով մը որ ցոյց կուտար իր սէրը դէպի հայ գրականութիւնն ու լեզուն: Ջերմապէս յանձնարարեց սիրել հայ գիրը, հայ լեզուն եւ հայ գիրքը:

Հանդէսի բաժինը լրացած ըլլալով, ներկաները գինեձօնի հրաւիրուեցան նոր շքասեղանի մը առջեւ, յետոյ լուսանկարուեցան եւ փափաք յայտնեցին որ Հ. Գ. Ընկերակցութիւնը կրկնէ այս կարգի հաւաքոյթները:

Ե.

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Մանկական հանդէս

>>>·<<<

Փորթ տ'Իթալիի մանկապարտէզի դպրոցական հանդէսը տեղի ունեցաւ կիրակի օր խուռներամ բազմութեան մը ներկայութեամբ:

Կազմակերպիչ յանձնախումբը շուարեցաւ, երբ հանդիսականները 3ով 4ով ներս կը մտնէին բարդոցի պէս մէկը միւսի վրայ խռնուելով: Եղածը 150 աթոռ էր ինչ որ անբաւական եկաւ եւ շատերը ոտքի վրայ մնացին: Անշուշտ այդ էր գլխաւոր պատճառը եղած անկանոնութեան:

Շատեր չէին լսեր ոչ արտասանուած խօսքերը, ոչ ալ երգերը:

Հանդէսը բացուեցաւ «Ալպի Զէյթունց» խմբերգով: 40—50 փոքրիկներ երգեցին, արտասանեցին իւրաքանչիւրը իր կարգին: Պզտիկ աղջնակները թիթեռնիկի պէս ճերմակ հագուած, պարեցին կաղանդի ծառին շուրջ: Մեծ ոգեւորութիւն առթեց, երբ 10—11 տարեկան աղջիկները Հայաստանի տարազով զգեստաւորուած շրջապատեցին իրենց փոքրիկ քոյրերը՝ ու խանդավառ ուրախութեան մէջ սկսան հայկական պարերգով երգել եւ դառնալ:

Մէկ խօսքով, բոլոր փոքրիկները յաջող էին իրենց դերերուն մէջ: Շնորհաւորելով բոլորը, յարատեւութիւն կը մաղթենք:

Փոքրիկներու բաժինը լրանալէ յետոյ վարչութեան կողմէ գրութիւն մը կարդաց Գ. Ս. Ցովհաննէսեան, հրաւիրելով ուժ տալ դպրոցին, որուն շնորհիւ միայն կրնանք հայ սերունդը այլասերումէ փրկել: Նոյնպէս Դպրոցասէր Տիկնանց Միութեան կողմէ Տիկ. Մինասեան գրաւոր կարճ ուղերձ մը կարդաց որ դժբախտաբար անլսելի էր, տիրող աղմուկին պատճառաւ: Դերասան Գմբէթեան ներկայացուց պատկեր մը անմահ Պարոնեանի «Մեծապատիւ Մուրացկաններէն», ջերմապէս գնահատուելով: Ցետոյ երգեց Օմար Խայեամի քառեակներէն գինիի վրայ երգ մը: Խօսք առաւ Գ. Ա. Զարգ (Խայեամի քառեակներու թարգմանիչը) գնահատելով Թաղեցիներու նախանձախնդրութիւնը դպրոցին համար: Ցետոյ անդրադարձաւ Խայեամի կեանքի եւ ինքն ալ քառեակ մը երգեց:

Գեղեցիկ արտասանութիւն մը բրաւ դերասան Գ. Գ. Տէրվիշեան, եւ հանդէսը փակուեցաւ դերասան Գմբէթեանի երկու արտասանութիւններով: Հանդիսականները մեկնեցան ուրախ տպաւորութեամբ:

Թաղեցի մը

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԵՐ ԾԱՂԿՈՑԻՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

ՏԷՍԻՆ, 17 յունուար (Ցառաջ).— Ցունուար 14ին, կիրակի կէսօրէ վերջ Հ. Ց. Դ. ժողովրդական Տան սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Սեբաստիոյ Ինք. Ուսումնասիրաց Միութեան նախաձեռնութեամբ եւ Լիոնի Գաւառականին ու Հայ Մայրերու Միութեան օժանդակութեամբ բացուած մանկապարտէզին անդրանիկ հանդէսը, նոր տարուան առթիւ: Ցաւալի է սակայն որ ցանցառ թիւ մը կը կազմէին ներկաները, երբ անդին սրճարաններու մէջ խռնուած էին տարէց թէ երիտասարդ: Բեմին ճակատը կը զարդարէր Սեբաստացիներու նուիրած խոշոր նկարը (Հայդուկն Մուրատ եւ Դ. Վարուժան) որոնց գլխի վերեւ գծուած է եռագոյնը: Օրուան նախագահ Գ. Ա. Կիւլպէնկեանը (ատենապետը Լիոնի Գաւառականին) հանդէսը բանալով, շեշտեց մանկապարտէզներու անհրաժեշտութիւնը, հրաւիրելով Տեսինցիները որ համախմբուին Սեբաստ. Ինք. Ուսում. Միութեան շուրջը եւ զարկ տան ներկայ համեստ մանկապարտէզին, որպէսզի ապագային դառնայ դպրոց: Գնահատեց վարժուհի օրի. Հէքիմեանը որ կրցած է շատ կարճ ժամանակի մը մէջ մեր պզտիկներուն սորվեցնել իրենց մայրենի լեզուով երգել, արտասանել, նուագել եւ պարել: Բոլորն ալ յաջողութեամբ կատարեցին իրենց տրուած դերերը,— երգ, արտասանութիւն, դաշնակ, մանկական խաղեր եւ պարեր:

Ցետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ կաթող. պատուիրակ Եր. Եպիսկ. Փէրտահճեան որ քանի մը խօսքով ծանրացաւ ուսման եւ դաստիարակութեան վրայ: Ցաւ յայտնեց որ «Տեսինի հայ գաղութը չի գիտեր քաջալերել այս գեղեցիկ պատեհութիւնը — ներկայ ծաղկոցը: Այսօր փոխանակ այս սրահը լեցուն տեսնելու, հազիւ 100 հոգի մը ներկայ են»: Պահպանիչէն յետոյ Միութեան կողմէ Գ. Կ. Գալուստեան շնորհակալութիւն յայտնելով ներկաներուն, վարժուհիին, Երուանդ Եպիսկ.ին եւ Հ.Ց.Դ. կոմիտէին, որ սրահը տրամադրած էր, հանդէսը փակուած յայտարարեց:

Վեհունի

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՔԱՐԻՒՂ ԵՒ ՈՍԿԻ

«Միլլիյէթ»ի մէջ (10 յունուար) կը կարդանք.—

Լուծումի ճամբուն մէջ է Թուրք հայրենիքին հիմնական մէկ հարցը.— մեծ որոշումներ կը տրուին՝ ապահովելու համար մեր տնտեսական ամբողջականութիւնը: Այս գեղեցիկ հայրենիքին պատկերը պիտի փոխուի, երբ իրականանայ հնգամեայ ծրագիրը, որուն հիմնական կէտերը հրատարակուեցան: Աւելի ոչ ենթադրութիւն մըն է, ոչ ալ՝ մաղթանք մը: Այլ՝ տեղին վճիռ մը: Վճիռ մը, որ կը յենու տրուելիք թափին մեծութեանը: Երկրին բնական հարստութիւնն ու կարողութիւնը մէջտեղ կը դրուի՝ Կազիին նման անօրինակ պետի մը եւ պողպատեայ հրամանի մը ցուցմունքով: Այն անտեսական միջոցները որոնք նոր պիտի հիմնուին ինչպէս նաեւ երկրին չորս կողմերը ծխալու կոչուած գործարանները պիտի աշխատին Թուրքիոյ եւ անոր բուն տէրերուն հանգիստին եւ երջանկութեան համար: Այս թափը պիտի ըլլայ շարժում մը որ պիտի լրացնէ Թուրքին ազատագրական դատը: Ըսմէթ փաշա ու իր ընկերները յաւիտենապէս պիտի հպարտանան այսպիսի գործով մը:

Հնգամեայ ծրագրին մէջ տեղ տրուած է նաեւ «քարիւղին եւ ոսկիին»: Կառավարութեան որոշումովն ու Ազգային Ժողովի վաւերացումովը, առտնէ մը ի վեր սկսող այս շարժումը կը հետապնդէ յուսատու ուղի մը: Քարիւղի մասնագէտ [illegible] «Միլլիյէթ»ի մէջ բացատրագիր մը հրատարակած էր, որով ցոյց կուտար թէ հետախուզութիւնները եւ պրպտումները կանոնաւոր կ'ընթանան եւ կատարուած զոհողութիւնները պիտի արդիւնաւորուին: Թէեւ, դեռ ծանօթ չէ Միւրէֆթէի մէջ կատարուած փնտռտուքներու արդիւնքը, կը հասկցուի որ քարիւղի փնտռտուքը պիտի կեդրոնանայ [illegible] շուրջ: Մասնաւորապէս յուսատու են այն փնտռտուքները որ կ'ըլլան Միտիաթ Ճէզիրէ ճամբուն վրայ՝ գիւղի մը մէջ:

Ցառաջիկայ գարնան, հոն քննութիւն մը պիտի կատարուի, եւ եթէ քարիւղ ելլէ, մօտ ատենէն արդիւնք ձեռք պիտի ձգուի:

Ցանձն առնուած են բոլոր այն զոհողութիւնները, որոնք անհրաժեշտ են քարիւղի փնտռտուքի գործը շարունակելու համար, մինչեւ որ դրական կամ բացասական արդիւնքի մը յանգին: Հարկ չկայ բացատրել թէ անսահման նշանակութիւն ունի մեզի համար մեր ազգային սահմաններուն մէջ քարիւղի գոյութիւնը: Որովհետեւ, քարիւղը այնպիսի նիւթ մըն է որ վերլուծումի կամ բացատրութեան չի կարօտիր:

Եթէ բացասական արդիւնքի մը յանգին պրպտումները, փոխանակ [illegible] մտահոգութեան մատնուելու երկրին վաճառականութեան մասին ուրիշ միջոցներու պիտի դիմուի:

Ինչ կը վերաբերի ոսկիի փնտռտուքին, դեռ հարկ եղած չափով յառաջացած չեն պրպտումները: Ոսկի փնտռուած է Արաքս գետի եւ Զարիհանէ լճին շրջակայքը եւ այն կէտին վրայ ուր կը միանան Արաքսն ու Արփաչայը: Այդ փնտռտուքին շնորհիւ ոսկի գտնուած է, բայց դեռ եւս երեւան եկած չէ վայր մը որ ոսկեհանք բանեցնելու ատակ ու յարմար ըլլայ: Արաքսի շուրջ կատարուած պրպտումները գարնան պիտի շարունակուին: Իսկ միեւնոյն ատեն երկրին զանազան վայրերուն մէջ եւս ոսկի պիտի փնտռուի:

ՕՐ. ՆՈՒԱՐԴ ԹՈՒՄԱՑԵԱՆ
եւ
ԲԺԿ. ԱՂԱՊԱՊ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ
Ամուսնացած
Կնքահայրութեամբ Գ. Սարգիս Գոչեանի:
Իսի լէ Մուլինօ, 13 յունուար 1934

ՄԱՄՈՒԼ

Աւելի ակնյայտ

Սելանիկի «Նոր Օր»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ. (16 յունուար)

— «Ղեւոնդ Արք. Դուրեանի ողբերգական վախճանը նիւթ հայթայթեց ռամկավար կուսակցութեան պաշտօնաթերթ «Ապագայ»ին: Խմբագրականներ, յօդուածներ, ամբաստանական սիւնակներ թերթին յայնքին ու երկայնքին, ոչ թէ ողբալու համար Դուրեանի կորուստը, այլ հաշիւ մաքրելու Դաշնակցութեան հետ, որ յաւիտենական մղձաւանջ եղած է ռամկավար կուսակցութեան համար:

Նիւ Եորքի սպանութեան մասին մեր խօսքը ըսելու համար, կը սպասենք ամերիկահայ թերթերուն: Մինչեւ որ բոլոր մանրամասնութիւնները մեր ձեռքին տակ չունենանք, կարելի պիտի չըլլայ սպանութեան դրդապատճառները հասկնալ: Մինչ այդ սակայն պարտականութիւն կը զգանք դատապարտելու եկեղեցիին մէջ եւ հաւատացեալ ժողովուրդի ներկայութեան գործուած սպանութիւնը, որ սոսկում կը պատճառէ մեզի.

Սպանութենէն անմիջապէս յետոյ, «Ապագայ» դատախազի վերարկու հագած, սկսաւ հարցումներ ընել ու յարձակումներ գործել աջ ու ձախ: Ցայտնապէս կ'երեւայ թէ թերթին խմբագիրը ջղագրգռութեան նոպայի մէջ կը գտնուի, անհաւասարակշիռ մարդու տպաւորութիւն ձգելով:

Ձենք ուզեր գրագիլ կամ վէճի բռնուիլ «Ապագայ»ի հետ: Վիճելու բաց դուռ մնացած չէ: Ռամկավար պաշտօնաթերթը սպանութեան լուրին հետ դիրք ճշդեց ու տեսակէտ յայտնեց՝ Դաշնակցութիւնը ցոյց տալով իբր ամբաստանեալ: Հոս՝ վիճաբանութեան կապը կը կտրի արդէն: Կը կտրուի անոր համար որ Դաշնակցութիւնը չընդունիր ամբաստանեալ ըլլալը շատ իրաւամբ, ոչ ալ իրաւունք կուտայ Ռամկավար կուսակցութեան իբր դատախազ ներկայանալու: Գործուած է սպանութիւն մը, որ կ'ենթադրուի հետեւանքն ըլլալ այն մեծ պայքարին, որ սկսաւ Շիքակոյի ցուցահանդէսէն: Երկու կողմէն, պայքարը տարուեցաւ աննախընթաց կատաղութեամբ եւ սաստկութեամբ: Ռամկավար կուսակցութիւնը եղաւ պայքարին յառաջապահը, բնականաբար առանձնելով անոր հետեւանքին ամբողջ պատասխանատուութիւնը: Հիմակ՝ որ պայքարը յանգած է յուզական ողբերգութեան, ռամկավար կուսակցութիւնը ինչպէ՞ս կրնայ ուսերէն թօթափել պատասխանատուութիւնը, ինչպէ՞ս իրաւունք կուտայ ինքզինքին, սպանութեան հաշիւը պահանջելու Դաշնակցութենէն, ինչպէ՞ս կը յանդգնի շահագործել Դուրեանի դիակը, կիրքեր գրգռել, զգացումներ բորբոքեցնել եւ ստեղծել արիւնոտ մթնոլորտ մը, որ կրնայ անախորժ դէպքերու պատճառ ըլլալ:

«Ապագայ» եթէ հաշիւ ունի կարգադրելիք Դաշնակցութեան հետ, ժամանակի ընտրութիւնը լաւ բրած չէ: Երբ ժողովուրդը յուզող դէպք պատահի, մամուլին եւ իշխանութիւններուն պարտականութիւնն է հանդարտեցնել, անդորրութիւնը պահել, նորանոր անախորժութիւններ կանխելու համար:

Ռամկավար կուսակցութիւնը ճիշդ հակառակը կ'ընէ, ժողովուրդը կը գրգռէ, կիրքերը կը բոցավառէ, տանիքներէն կը պոռայ՝ կոկորդը պատռելու աստիճան: Եւ գիտէ՞ք թէ ինչո՞ւ:

Դաշնակցութեան վրայ մուր մը եւս քսելու համար: Դաշնակցութիւնը վարկաբեկելու համար: Այս սիւնակներուն մէջ շատ անգամ ըսած ենք թէ մեր հակառակորդները չեն ճանչցած Դաշնակցութիւնը եւ ճանչնալու ալ փորձ չեն ըրեր:

Եթէ մօտէն ուսումնասիրէին 43 տարուան կեանք ունեցող մեր կազմակերպութիւնը, եթէ թափանցութեամբ քննէին անոր բացասական ու դրական գործունէութեան երեսները, եթէ ուզէին ըմբռնել թէ Դաշնակցութիւնը հայրենասիրական մեծ կուսակցութիւն մըն է, օժտուած մեծ յատկութիւններով եւ առաքինութիւններով, թշնամական դիրք բռնելու ստիպուած չպիտի ըլլային:

Դաշնակցութիւնը չճանչնալու եւ չհասկնալու յամառութիւնը միակ պատճառն է վաղուցներու խռովեալ վիճակին եւ պատահած անախորժ դէպքերուն»:

«Դաշնակցութիւն» եւ թուրք մամուլը

«Վագըթ» (15 յունուար), փոխառնելով Մարսէյլէն Պոլսոյ «Արեւելք» թերթին ղրկուած թղթակցութիւն մը, որ կը խօսի այն հաւաքոյթի մասին, ուր որոշուած է Դաշնակցութիւնը Ֆրանսայէն դուրս հանելու համար աշխատանքներ տանիլ: Եւ կ'աւելցնէ.

— «Այս ուղղութեամբ որոշելը լաւ է: Բայց, խնդիրը որոշում տալուն մէջ չի կայանար, այլ՝ տրուած որոշումը ի գործ դնելու եւ ի գործ դնել տալուն մէջ: Այս որոշումը տուողները արդեօք պիտի կարենա՞ն յարգել տալ իրենց որոշումը»:

Ալեալ գոյներ կը ծախուին

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ ազգային կալուածներու տեսչութիւնը Պոլսոյ մէջ գտնուած պետական գանձին սեփական կալուածներուն ճշգումը կը կատարէ: Ասոնցմէ ճերմակ Ռուսերու եւ փախստական Հայերու, ինչպէս նաեւ նախկին պալատան գանձին պատկանող կալուածները ծախել որոշուած է եւ վաճառումը սկսած է:

Եւ սակայն, կալուածները գնելու համար շատ քիչ դիմում կ'ըլլայ, որովհետեւ «Խմլաք վէ էյթամ» դրամատունը, «Էմնիյէթ սանտըղըն եւ Երկրագործական դրամատունն ալ շատ աժան գնով բազմաթիւ կալուածներ ծախու հանած են: Կարգ մը կալուածներ ալ, հայատառութեան պակասէն, կիսաւեր վիճակ մը ունին: Ծախու հանուած կալուածներուն մէջ կը գտնուին նաեւ Վոսփորի եզերեայ Ֆէրիէ պալատները:

«ՑԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԳՐԱՒԸ

(ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ)

—·—

Մութին մէջէն խարխափելով հասաւ դրան եւ մտաւ տնակին բակէն ներս. անցաւ նրբանցքէն ու լուցկի մը վառեց, մարդ մարդասանք չկար: Մահճակալ մը կար այնտեղ առանց անկողինի, առանց սաւանի ինչպէս նաեւ սեղ, երկաթէ վառարան մը: Ցցիկին դրան վրայ փակցուած կնքամոմը իր տեղն էր: Երբ լուցկին մարեցաւ, ծերունի սեղանաւորը սկսաւ վախէն դողդղալ ու աչք մը նետեց պատրիկ պատուհանէն ներս.

Այստ ժամ մը կը վառէր խուցին մէջ: Բանտարկեալը նստած էր սեղանին առջեւ. կը տեսնուէին միայն անոր կռնակը, գլուխը եւ ձեռքերը. Բացուած գիրքեր կային սեղանին վրայ, հոս, հոն, գետինը կար կապերտ մը եւ երկու հատ ալ աթոռ: Հինգ վայրկեան անցաւ ու բանտարկեալը տեղէն անգամ չշարժեցաւ. տասնըհինգ տարուան արգելափակումը անշարժութեան վարժեցուցած էր զայն: Սեղանաւորը մատով թեթեւ հարուած մը տուաւ պատուհանին. բանտարկեալը ոչ մէկ շարժում ըրաւ: Ցետոյ զգուշութեամբ կոտրեց կնքամոմը եւ բանալին անցուց փականքին մէջ: Ծուլ աղմուկ մը արձակեցին ժանգոտած փականքը եւ դուռը: Սեղանաւորը կը սպասէր որ բանտարկեալը զարմացած ճիչ մը արձակէր ու ոտքի բարձրանար: Երեք վայրկեան անցաւ, բայց ձայն ձուն չկար ոչ ներսը, ոչ դուրսը: Որոշեց ներս մտնել

Սեղանին առջեւ նստած էր մարդ մը որ չէր նմաներ սովորական մահկանացուներուն: Կմախք մըն էր ան, կծկուած մորթով, աղջկան մը մազերը ունէր՝ երկար ու գանգուր ինչպէս նաեւ թաւ մօրուք մը: Երեսը դեղնած ու հողի գոյնով, այտերը ցամքած, կռնակը՝ երկար ու նեղ իսկ ձեռքը որուն վրայ կը հանգչէր իր մազոտ գլուխը, այնքան նիհար էր ու վտիտ որ սարսափելի էր տեսնել: Մազերը սկսեր էին արդէն ճերմկիլ: Անոր ծերացած արտայայտութիւնը եւ դէմքին հիւծումը տեսնող մէկը չպիտի հաւատար թէ քառասուն տարեկան էր դեռ: Սեղանին վրայ, անոր աչքերուն տակ կը տեսնուէր թերթ մը թուղթ որուն վրայ փոքրիկ գիրերով բաներ մը գրուած էին:

— Ի՞նչ մարդ, խորհեցաւ սեղանաւորը. քնացեր է ու հաւանաբար միլիոններ կ'երազէ: Բաւական է որ բռնեմ այս կէս-դիակը, նետեմ անկողինին վրայ, բարձով խեղդամահ ընեմ մէկ վայրկեանի մէջ ու ամէնէն խիստ քննութիւնն իսկ չի կրնար ապացուցանել թէ մահը բռնական չէր: Բայց, նախ եւ առաջ կարդամ սա թուղթը.

Սեղանաւորը վերցուց թուղթը եւ կարդաց.—

«Վաղ գիշեր ժամը 12ին պիտի վերստանամ ազատութիւնս եւ մարդոց մէջ մտնելու իրաւունքս: Սակայն կը խորհիմ թէ այս սենեակը ձգելէ ու արեւին լոյսը տեսնելէ առաջ պէտք է քանի մը բաներ ըսեմ ձեզի: Իմ խղճիս ու զիս տեսնող Աստուծոյն առջեւ կը յայտնեմ որ ես կ'արհամարհեմ ազատութիւնը, կեանքը, առողջութիւնը եւ այն բոլոր բաները զորս ձեր գիրքերը կը դասեն աշխարհի օրհնութիւններու: «Ամբողջ տասնըհինգ տարի եռանդագին ուսումնասիրեցի կեանքը որ այս աշխարհին է: Իրաւ է, ես չտեսայ ոչ այդ աշխարհը, ոչ ալ մարդիկ, բայց ես ձեր գիրքերուն մէջ ըմպեցի անուշաբոյր գինին, երգեր երգեցի, եղջերուներ ու վայրի խոզեր որսացի անտառներուն մէջ ու սիրեցի կիներ... Ու գեղեցիկ, եթերային կիներ, ձեր բանաստեղծներուն հանճարին կախարդանքէն ծնած, այցելեցին ինծի ամէն գիշեր ու ականջիս փսփսացին հրաշալի հէքեաթներ որոնք գինովցուցին զիս: Ձեր գիրքերուն մէջ ես բարձրացայ Էլպրուզի եւ Մօնպլանի կատարները ու այնտեղէն տեսայ թէ արեւը ինչպէս կը ծագէր առտուն եւ, իրիկուան, ինչպէս ոսկեգոյն փայլ մը կուտար երկինքին, ովկիանոսին ու սարերուն, տեսայ թէ կայծակը ինչպէս կը պատռէր ամպերն ու կը փայլատակէր գլխուս վրայ. տեսայ դալարագեղ անտառները, դաշտերը, գետերը, լիճերը, քաղաքները, լսեցի պարիկներու երգը եւ Պանի սրինգը. շօշափեցի թեւերը սքանչելի սատանաներուն որոնք թռչելով քովս եկան Աստուծոյ մասին խօսելու համար... Ձեր գիրքերուն մէջ ես նետուեցայ անյատակ անդունդներուն գիրկը, հրաշքներ գործեցի, քաղաքներ այրեցի, նոր կրօններ քարոզեցի, ասպատակեցի ամբողջ երկիրներ...

«Ձեր գիրքերը իմաստութիւն տուին ինծի: Այն բոլոր բաները զորս մարդուն անհանգիստ միտքը ստեղծեր է դարեր շարունակ, խտացուցի գանկիս մէջ. գիտեմ որ ես հիմա աւելի մեծ եմ քան դուք, բոլորդ:

Ու արհամարհել կ'ուզեմ ձեր գիրքերը, կ'ուզեմ աշխարհի բոլոր օրհնութիւններն ու իմաստութիւնները: Ամէն ինչ ունայն է, դիւրաբեկ, երեւակայութիւն ու պատրանք: Որքան ալ մեծ, իմաստուն ու գեղեցիկ ըլլաք, մահը երկրին երեսէն պիտի յափշտակէ ձեզ, ինչպէս մուկը որ կ'ապրի հողին տակ. ու ձեր ապագան, ձեր պատմութիւնը ու ձեր հանճարներուն անմահութիւնը պիտի այրի ու պաղի այն աշխարհին հետ ուր կ'ապրիք:

Ցիմարներ էք դուք ու սխալ է ձեր ճամբան. կեղծիքը կ'ընդունիք իբրեւ ճշմարտութիւն, տգեղութիւնը՝ իբրեւ գեղեցկութիւն: Դուք կը սքանչանաք եթէ խնձորենին կամ նարնջենին պտուղի տեղ գորտեր ու մողէսներ ծնին եւ վարդերը քրտնած ձիերուն հոտը ունենան: Ես ալ կը հիանամ ձեր վրայ որ երկինքը փոխանակեր էք այս երկրին հետ: Ձեմ ուզեր ձեզ հասկնալ.

«Գործնապէս ցոյց տալու համար իմ արհամարհանքս հանդէպ այն բաներուն որոնցմով դուք կ'ապրիք, կը հրաժարիմ այն երկու միլիոնէն որուն մասին կ'երազէի առտնին ինչպէս կ'երազեն դրախտը. ես կ'ատեմ այդ միլիոնները հիմա: Ինքզինքս այդ դրամը առնելու իրաւունքէն զրկելու համար, պայմանաժամէն հինգ վայրկեան առաջ պիտի հեռանամ այս սենեակէն որպէսզի բռնաբարած ըլլամ մեր համաձայնութիւնը»:

Սեղանաւորը ընթերցումը աւարտելէն ետք, թղթիկը դրաւ սեղանին վրայ, համբուրեց այդ տարօրինակ մարդուն գլուխը եւ արտասուելով դուրս ելաւ տնակէն: Ոչ մէկ ատեն, ոչ իսկ սակարանի անհուն կորուստներէն յետոյ, իր անձը ատած չէր ան ինչպէս կ'ատէր հիմա: Տուն եկաւ, նետուեցաւ անկողինին վրայ բայց յուզումն ու արցունքները թոյլ չտուին որ քնանար...

Ցաջորդ առտուն խեղճ պահապանը լուր բերաւ թէ տնակին մէջ բնակող մարդը պատուհանէն պարտէզ ցատկելով անհետացեր է: Սեղանաւորը իր ծառաներուն հետ անմիջապէս տնակը գնաց եւ ստուգեց բանտարկեալին փախուստը.

Աւելորդ տարաձայնութիւններէ խուսափելու համար, սեղանին վրայէն վերցուց բանտարկեալին նամակը եւ տուն վերադառնալով անոր պահեց իր դրամարկղին մէջ:

ԱՆՏՈՆ ՉԵԽՈՎ

Անգլ. թարգմ. Փ.

(Վերջ)

(3)

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՍՓԱՆՔՆԵՐ (բանաստեղծութիւններ), գրեց՝ Փօղոս Առաքելեան: Հասցէ — 22—71, 24th St. Astoria, L. I.N.Y.

Դատական նախարարութիւնը կը ծանուցանէ թէ այդ թուղթերը հաւանաբար հոս հոն ցրուած են ուսումնասիրութեան համար եւ թէ քանի մը օրէն կարելի պիտի ըլլայ վերստին ձեռք բերել.

Ուրիշ երկու խարդախութիւններ

Քանի մը օր անհետանալէ յետոյ, առջի օր անձնատուր եղաւ Ժորժ Ալէքսանդր, քաղաքային եւ զինուորական պաշտօնեաներու Միութեան դրամատան տնօրէնը, որ 150—200 միլիոն Ֆրանքի խարդախութիւն կատարած է: Ամբաստանեալը անմիջապէս բանտարկուեցաւ: Դրամատունը հաստատուած էր 1927–ին, 10 միլիոն Ֆրանքի դրամագլուխով, բայց Ժորժ Ալեքսանդր ուրիշ տասնի չափ ընկերութիւններ ալ կազմած կամ վարած է, համագումար 200 միլիոն Ֆրանք դրամագլուխով: Այստեղ ալ ժողովուրդն է որ կը տուժէ, այդ հաստատութեանց վստահած ըլլալով իր խնայած դրամները

Ձերբակալուեցաւ նաեւ սեղանաւոր Շարլ Նէօպիւրկէր, որ դրամատուն մը կը բանեցնէր Օպէր փողոցին մէջ, 7 միլիոն Ֆր. դրամագլուխով. Նախնական քննութիւններէն հաստատուեցաւ որ 1932էն ի վեր կազմուած բոլոր հաշուեկշիռները 3—4 միլիոնի բաց մը կը ցուցնեն: Սեղանաւորը ամբաստանուած է իբրեւ վստահութեան զեղծում գործող:

Ցրանսացի հարիւրապետ մը կը սպաննուի թուրք-սուրիական սահմանին վրայ

Ցրանսացի հարիւրապետ Կրէնսա Լուի Թրքական սահմանին վրայ Բաս Իւլ Այն կոչուած շրջանի զինահաւաքումի յանձնախումբի նախագահն էր Համաձայն Թուրք – սուրիական վերջին համաձայնագրին, սահմանէն մինչեւ հինգ քիլոմէթր հեռաւորութեան վրայ գտնուող բնակիչները զինաթափ պիտի ըլլային: Բաս Իւլ Այնի շրջանին մէջ, հարիւրապետը իր պաշտօնը կը շարունակէր: Պատերազմական զէնքեր կրող երկու հոգիի հանդիպեցաւ: Զինաթափ ըրաւ զանոնք եւ բանտարկեց: Սակայն, այդ երկու չարագործները որոնք ամբաստանուած էին ծանր ոճիրներով, գաղտնի ատրճանակներ կը կրէին: Բանտ հասնելնուն պէս, երկու ոճրագործները կը հանեն իրենց ատրճանակները եւ կը կրակեն հարիւրապետին վրայ, որ անշունչ գետին կը փռուի:

Ոճրագործները կը փախչին Թրքական սահման, իսկ հարիւրապետին մարմինը կը փոխադրուի Հալէպ:

Սուրիոյ մարզպանութիւնը պահանջած է Թրքական կառավարութենէն որ այդ փախստական ոճրագործները յանձնէ:

Լիթուանիոյ հայ թեկնածուները

Երէկ հաղորդած էինք Լիթուանիոյ հայ յեղափոխական թեկնածուներուն անունները:

Վերջին լուրերու համաձայն, Պէյրութի Ազգ. Առաջնորդարանին մէջ գումարուած է հինգ հայ թեկնածուներու կողմէ նշանակուած ներկայացուցիչներու ժողովը: Իւրաքանչիւր թեկնածու նշանակած էր երեք հոգի մասնակցելու համար սոյն խառն ժողովին, որուն նպատակն էր, միայն մէկ հայ թեկնածուով մասնակցիլ ընտրութեան:

Երկար խօսակցութիւններէ եւ վիճաբանութիւններէ վերջ, ժողովը եկած է այն եզրակացութեան թէ հինգ թեկնածուներէն երեքը, Պ.Պ. Վահրամ Լէյլէկեան, Տոքթ. Հէնրի Արսլանեան եւ Զաքարիա Պզտիկեան պէտք է հրաժարին, նկատի ունենալով որ շատ քիչ ծանօթ են գաղութին: Որով տոքթորներ Զավուշեան եւ Հայրապետեան կը մնան իբրեւ յեղափոխական հայ թեկնածուներ:

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ «Եգիպտացի» կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, O Բլէս տը Լիւնի սրճարանին վերնայարկը, Փլաս տ'Իթալի: Կարեւոր օրակարգ:

Դաւառ

ԼԻՈՆԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 14 rue François Garcin. ընկ. Քէնտիրճեանի Ցաշարանը: Ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՍԷՆ-ԺԷՐՈՄԻ Վրէժ խումբը իր բոլոր ընկերները ժողովի կը հրաւիրէ այս Երկուշաբթի իրիկուն ժամը 9ին, ծանօթ ճաշաքատեղին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի Քրիստափոր, Ապառաժ եւ Ռոստոմ (Շաս) խումբերու բոլոր ընկերները, այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին, Խաժակ Ակումբին մէջ. Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ընկեր Կարօ խումբի ընկերական ժողովը՝ այս Հինգշաբթի իրիկուան ժամը 7ին, Ընկ. Յ. Պօղոսեանի բնակարանը: Կարեւոր օրակարգ եւ պարտաւորիչ ներկայութիւն: Բացակաները նկատի պիտի առնուին:

ՑԵՐԵԿՈՅԹ — ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած ՊԱՆՆԷՕ–ԲԱՇԱՆԻ Հ.Յ.Դ. ԱՐԾԻՒ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ կողմէ

4 Փետրուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30էն մինչեւ կէս գիշեր

MAISON VERONի սրահին մէջ, 150 Route d'Orléans, Bagneux

Արտասանութիւն, երգ, հայկական եւ կովկասեան պարեր

կը ներկայացուի՝ «Ես մեռայ» (զաւեշտ)

Ընկերամամակրական դասախօսութիւն

Կազմակերպուած՝ ՊՈԻԼՎԱՐ ՕՏՏՕԻ Հ. Յ. Դ. ՊԱՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 6ին իր Դրադարանին մէջ

Կը դասախօսէ ընկ. Ա. Թ., նիւթ՝ Երիտասարդ Թուրքիան եւ Հայերը

Կը հրաւիրուին քաղաքի, Սէն Լուի Պատ. Միութեան ընկերները եւ տեղւոյս ընկերներն ու համակիրները:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ՎԷՄ»

ԵՐԿԱՄՍԵԱՅ ՀԱՆԴԷՍ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԵՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ

Խմբագիր՝ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Բաժանորդագրութեան պայմանները

Ամերիկա, Մեծն Բրիտանիա, Եգիպտոս եւ Իտալիա	69 ֆր.
Ֆրանսա եւ այլ երկիրներ	50 ֆր.
Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան, Սուրիա եւ Պարսկաստան	40 ֆր.

Բաժանորդագրուիլ կարելի է՝

L. Kevonian, 17 Rue Damesme, Paris, 13e

Բաժանորդագրութիւնը՝ կանխիկ:

Կը խնդրուի բաժանորդներէն եւ գործակալներէն անմիջապէս փակել հաշիւները:

ՈՐԲԵՐՈՒ ԱԳԱՐԱԿԻ ԾՐԱԳԻՐԸ

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԱԾ Է

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

կը խօսի՝ Պ. ՎԱՐԴԱՆ ՁՈՒԼԷՐԵԱՆ

Վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին, Ֆլորիայի վերնայարկը

Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՄԵՐԳ ԵՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած

«ԿՈՄԻՏԱՍ» ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ԵՐԿՍԵՌ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ

Salle des Ingénieurs Civilsի ընդարձակ սրահին մէջ

19 rue Blanche Métro: Blanche - Trinité

Մասնակցութեամբ անուանի ERNESTO Rémondiniի (Նախկին Coleseumի կոյր bandonéonisteր, Orchesta Tipica RAMON LEFERIO:

կը ներկայացուի՝ «Ես մեռայ» (զաւեշտ)

ՃՈԽ ԴԻՒՑԷ ԴԻՒՐԱՄԱՏՉԵԼԻ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐՈՎ

ՄՈՒՏՔ ԿԱՆԱՆՑ 7.50, ԱՐԱՆՑ 10, Réservés 15 ֆր.

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ. ԿՐԹ. ԵՒ ՀՐԱՏ. ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ՄԵԾ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կը նախագահէ՝ Պ. Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

կը բանախօսէ՝ Պ. Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

Տեղի կ'ունենայ Փետրուար 11, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին

Պրէյաւ Մարսէյլի սրահին մէջ

Կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն ու միութիւններէն նկատի առնել այս օրը եւ խաչաձեւումներ չընել:

Մանրամասնութիւնները՝ մօտ ատենէն:

Մարսիլիոյ Շրջանի
Հայ. Կրթ. եւ Հրատ. Համազգային ընկերութեան
Վարչութիւն

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆԻ «Հայ բարբառային ընդհատումներ»

ՀԱՏՈՐ ԱՌԱՋԻՆ

ԲԱԳՈՒԻ ԱՌԱՋԻՆ ԸՆԴՀԱՐՈՒՄՆԵՐԸ

Զարդարուած՝ նկարներով: Գին՝ 15 ֆրանք:

Ամերիկա, Բրիտ. կայսրութիւն եւ Եգիպտոս 20 ֆրանք:

Դիմել A. GULKHANDANIAN, ՅԱՌԱՋի խմբագրութիւն:

Կը ծախուի նաեւ Խաչիկ Մկրեանի (Լիոն), Բենոյի Գրիգորեանի, Հր. Սամուէլի Փարիզ), Ն. Խաչիկեանի (Վիէն), Մուրատ Մուրատեանի (Սէն Թ'էթիէն), Ն. Կակոսեանի Մարսէյլ, եւ Ս. Ցիրեսպեանի (Լիոն մօտ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Եօզկատի եւ շրջ. Հայր. Միութեան մասնաճիւղի վարչութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամներն ու համակիրները, այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 131 Fbg. du Temple: Օրակարգ՝ վերլուծում պատգամաւորական ժողովի որոշումներու, նոր վարչութեան ընտրութիւն եւ ներքին հարցեր:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆ.— Մեր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնենք գաղութիս, որ Նոր Տարուան և Ծնունդեան առթիւ Մասնաճիւղիս հրապարակ հանած «Հիւանդին խօսքը» քարթերու ցրուումի ժամանակ նիւթական լայն օժանդակութիւն ցոյց տուաւ.

Շնորհակալութիւն նաեւ Տէր եւ Տիկին Պ. Հայկ Գարամանեանի որ Մասնաճիւղիս նուիրեցին երկու մուշտակ եւ երկու կտոր ճերմակեղէն: Կրկին շնորհակալութիւն Պ. Գ. Սարը Քէշիշեանի որ ձրիաբար յանձն առաւ մեր Տօնածառի հանդէսին շարժանկարի ցուցադրութիւնը:

Վարչութիւն Ց. Կ. Խաչի

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Տիկին Հայկանոյշ Դարբինեան, հօր անուն՝ Յարութիւն, մօր անուն՝ Սիրանոյշ, կը փնտռէ իր եղբայրները՝ Կարապետ, Յովհաննէս (մեծ եղբօր անունը չյիշեր) Յարութիւնեաններ: Կը կարծուի թէ Կարապետ կը գտնուի Պոլիս, իսկ Յովհաննէս Սիրէի (Յունաստան) որբանոցը: Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Tarpinian Nichanի, 3 Rue de Lavoier, Viviez (Aveyron), France:

Կը խնդրուի արտասահմանեան թերթերէն արտատպել:

Էնկիւրիցի Միհրան Պէտրոսեան, որուն հետքը կորսուած է Իզմիրի աղէտէն յետոյ: Կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուի Փարիզ:

Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան:

— Բարգէն Ղարիպեան կը փնտռէ իր հօրեղբօրորդին՝ բնիկ Շապին – Գարահիսարցի Նուպար Ղարիպեան, մայրը՝ Նեկտար, հայրը՝ Թորգէն, նախապէս կը գտնուէր Հալէպ, Miss Karen Yeppe հաստատութեան մէջ: Տեղեկացնել P. Ghanbian, Pierre Joigneaux, No. 1, Asnières, (Seine)

— Թոսոնցի Գայեանէ Հիսեմեան կը փնտռէ իր զաւակները, որոնք կորսնցուցած է Արաբիոյ անապատներուն մէջ: Իմացնել՝ Aghapékian et fils, 19bis Rue de la République, Hyerès, (Var), France:

— Կը փնտռուի Թոգատի Եաթմըլը գիւղացի Գէորգ Քարեան (28 տարեկան) որ Ֆրանսա եկած է Յունաստանի որբերուն հետ: Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Պ. Տօնիկ Փէհլիվանեանի, 8 Bld. Rodin, Issy - les - Moulineaux, (Seine).

Ճշգրիտ լուր տուողին մէկ տարեկան «Յառաջ» նուէր:

— Գասապացի Յարութիւն Ահարոնեան կը փնտռէ իր եղբայրը Ահարոն Ահարոնեան, որ Իզմիրի մէջ ամուսնացած էր Էնկիւրիցի օրիորդի մը հետ: Կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուի Ֆրանսայի մէջ: Կը խնդրուի իր հասցէն իմացնել: Aharonian H. chez Mr. Boufleteau à Jubergin, Commune d'Abily, (Indre et Loire):

— Կը փնտռեմ քոյրս Եւնիկ Պազարցի Ակնէս Մանուէլեան եւ եղբայրս Միհրան Մանուէլեան: Կը բնակէին Նազիլլի: Ընդհ. պատերազմին աքսորուեցանք Կեսարիա, ուրկէ զինադադարին Ամերիկացիները մեզ փոխադրեցին Պէյրութ: Ես, 1923ին մեկնեցայ Ամերիկա: Իմացնել՝ Manuel T. Manuelianի, 9 de Julio esq. Sanjuan, Tafi Viejo (F. C. C. N. A.) Argentina.

ԱՌԱՋՆԱԿԱՐԳ գործ եւ աապարէզ, անմիջապէս, եթէ երաշխիք ներկայացնէք, Sté. Ami, 11 rue Mogador, Paris, Tél. Trinité 33 — 32.

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13e) Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 25 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1934

25 Janvier 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2404

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԲՈԼՈՐԸ ՄԷԿ ՃԱՄԲՈՎ

... Ահա, ուրեմն, Պոլսոյ «Վագըթ»ն ալ կը ծափահարէ «Դաշտերգահպաշտկոմ»ի գործունէութիւնը:

Պատմելով ափ մը դիմակաւորներու կողմէ Մարսէյլի մէջ սարքուած միթինկը, ուր որոշուեցաւ օրէնքէ դուրս հռչակել Դաշնակցութիւնը, Թուրք թերթը գիտել կուտայ.

— «Այս ուղղութեամբ որոշելը լաւ է: Բայց, խնդիրը որոշում տալուն մէջ չի կայանար, այլ՝ տրուած որոշումը գործադրելու եւ գործադրել տալուն մէջ: Այս որոշումը տուողները արդեօք պիտի կարենա՞ն յարգել տալ իրենց որոշումը» : (Վագըթ, 15 յունուար):

Կը թուի թէ Թուրք թերթը չի գիտեր որ, որոշումը տուողները անոր գործադրութեան մասին ալ մտածեր են: Ոչ միայն Ֆրանսայի մէջ, այլ եւ ամէն տեղ:

Ցկարդացի՞ք, Ամերիկայի հակադաշնակցական մամուլին մէջ.

— «Դեկտ. 27ին 400 Հայեր հաւաքուեցան Նիւ Եորքի եկեղեցիին սրահը, ուր բանախօսներ՝ թարգման հանդիսանալով ներկաներու զգացումներուն, պահանջեցին Դաշնակ կուսակցութեան լուծումը եւ անողոք պայքար բոլոր անոնց դէմ որ կը շարունակեն իրենց անդամակցութիւնը այդ կազմակերպութեան»:

Այդ առաջադրութեամբ ժողով մը գումարուած է դեկտ. 29ին ալ: Եւ հակադաշնակցական մամուլը կ'աւետէ ցնծութեամբ.

— «Բոլոր նմանօրինակ ժողովներ տեղի կ'ունենան ուրիշ հայաշատ կեդրոններու մէջ, պահանջելով լուծումը Դաշնակ կուսակցութեան եւ անմիջական պայքար անոր անդամներուն դէմ, ամբողջ Ամերիկայի մէջ»:

Մէկ խօսքով՝ սրբազան պատերազմ «ազգի եւ հայրենիքի թշնամիներուն դէմ», ինչպէս կը կարդանք ռամկավար մամուլին մէջ:

Պատերազմ՝ առաջնորդութեամբ «միացեալ ճակատ»ի մը ուր ձեռք ձեռքի տուած են ռամկավարը, Հօկը, կղերը, կարմրուկը, աղան, ուսումնականը եւ խանութպանը:

Պատերազմ՝ ոչ թէ Ղեւոնդ արք.ը յարգելու, այլ կուսակցական դրամագլուխ ճարելու եւ Դաշնակցութիւնը հրապարակէն քշելու համար:

Նոյն առաջադրութեամբ, ճակատ յարդարուած է նաեւ այստեղ, Փարիզի մէջ, այսօր իսկ: Անշուշտ, իբրեւ «յարգանքի եւ բողոքի ցոյց», ինչպէս հաւաստացուցեր են բարեմիտ մարդոց:

×

Կրնա՞ք պատկերացնել թէ ո՛ւր կը յանգի այս հոգեբանութեամբ սարքուած եւ աշխարհի բոլոր թոյներով արատաւորուած պայքար մը:

Կրնա՞ք ո՛ր եւ է բարիք սպասել այս խելագար խաչակրութենէն, մէկդի դնելով բոլոր կանխակալ կարծիքները:

Մանաւանդ որ, պայքարին կազմակերպիչները ոչ իսկ դատական քննութեանց ելքին կամ դատավարութեան կը սպասեն: Անոնք ի յառաջագունէ, ամբաստանեալի աթոռին վրայ քաշած են Դաշնակցութիւնը, թէ հաւաքաբար եւ թէ անհատապէս: Եւ, տրամաբանօրէն, բոլոր բանաձեւերն ու որոշումները քուէարկել պիտի տան ա՛յդ համոզումով ...

Կիրքերը այս ուղղութեամբ լարելէ յետոյ, անոնք ծածկամտութիւնն ունին օրէնքէ դուրս հռչակելու Դաշնակցութիւնը, որ աչքի փուշ էր երէկ, եւ մղձաւանջ մըն է դարձեր այսօր:

Արդ, անոնք որ ուղղակի կամ անուղղակի ուժ կուտան այս անոպայ խաչակրութեան, մտածե՞ր են ելքի մասին:

Անոնք որ կը կարծեն թէ Դաշնակցութիւնը գազան մըն է, իսկ իրենք անմեղ գառնուկներ կամ գազանադուպ, փորձե՞ր են նախատեսել անկիրթ, կատաղի, խուժանային պայքարի մը հետեւանքները:

Նորէ՞ն սպառնալիք: Ոչ: Այլ նոր կոչ մը զգաստութեան եւ լրջութեան, յանուն գաղութներու խաղաղութեան:

Ըսած ենք եւ կրկին կը յիշեցնենք,— Ինչ կ'ընէք ըրէք, չափը մի անցընէք: Կրակին վրայ իւղ մի լեցնէք: Ազգային աղէտի մի' վերածէք դեկտ. 24ի խժդժութիւնը, որուն ոչ սկիզբը գիտէք, ոչ ալ վախճանը:

Եթէ ձեր նպատակն է ապահովել գաղութներու հանգիստը եւ բարօրութիւնը, ճամբան այս չէ:

Եթէ կ'ուզէք վերջ տալ պառակտումներուն եւ գործակցութիւն հաստատել, ձեր նպատակին չէք հասնիր տարին տասներկու ամիս արիւն պղտորելով եւ հայ ժողովուրդի քաղաքական – յեղափոխական մեծագոյն կազմակերպութիւնը հայրենիքի եւ ազգի թշնամի հռչակելով:

Եթէ ձեր ծրագիրն է կղզիացնել, հրապարակէն քշել, խեղճեցնել ենթարկել Դաշնակցութիւնը,— ԴՈՒՔ ԱՅԴ ՕՐԸ ՉԻՔ ՏԵՍՆԵՐ:

Դուք այդ ճամբուն վրայ կը դիմաւորէք միայն Կոմկուսն ու «Վագըթ»ները:

Իսկ երբ «Վագըթ»ներն ալ կը ծափահարեն ձեզ եւ «որոշումներու գործադրութիւն» կը պահանջեն, դուք այն ատեն Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ձեր դէմ կը գտնէք իր ամբողջ կերպարանքով:

Դաշնակցութեան երակը՝ երակն է հայ ժողովուրդին:

Ոչ մէկ «շէֆ», հին թէ նոր, չի կրնար իր կամքը պարտադրել, երբ ազդանշանը Դաշնակցութեան ինքնապաշտպանութիւնն է՝ ապերասան եւ անբարոյական արշաւի մը դէմ: Երբ ներսէն թէ դուրսէն մարդիկ միեւնոյն ճամբան բռնած են, չահագործելով ամբոխային տրամադրութիւնները:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՂՄԿԱԼԻ ՆԻՍՏ ՄԸ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

ԴԱՀԼԻՃԸ ՎՍՏԱՀՈՒԹԻՒՆ ՇԱՀԵՑԱՒ 201Ի ԴԷՄ 367 ՁԱՅՆՈՎ

Երեսփ. ժողովը յուզումնալից նիստ մը գումարեց երեքշաբթի օր: Շարժառիթը նորէն Սթավիսքիի խնդիրն էր, որ պալատի մը պէս կը պայթի պետական կեանքի բոլոր ասպարէզներուն մէջ: Աջակողմեան երեսփոխան Պ. Անրիօն էր որ առաւ փոթորիկի ազդանշանը, երբ քննութեան կ'ենթարկուէր բանակներու եւ ռազմավայրերու կիւտաշոյցը: Ձախակողմէն գիտել տուին թէ անիրաւ մեղադրանքներ ուղղած է կրթական նախարար Պ. տը Մոնզիի: Պ. Անրիօ պատասխանեց թէ իրաւարարութիւն մը գոյացած ըլլալով, սփոփուած է լռութիւն պահել

— Եւ սակայն դուք յարմար դատեցիք զեկոյցներ հաղորդելու, հակառակ այդ լռութեան,— գիտել տուաւ վարչապետը:

Փոթորիկը սկսած էր արդէն: Պ. Անրիօ.— «Վարչապետը ըսաւ թէ ես այստեղ սառայօգ յայտարարութիւններ ըրած եմ»:

Վարչապետը հաստատական պատասխան տուաւ: Ասոր վրայ, Պ. Անրիօ սկսաւ նորէն արծարծել Սթավիսքիի խնդիրը, յիշեց թղթածրարի մը կորուստը եւ ուրիշ խարդախ գործեր, յայտարարեց թէ վարչապետը 1932ին պաշտպան փաստաբանը եղած է զօրավարի մը որ դատապարտուած էր խարդախութեան համար, մեղադրեց ուրիշ նախարար մը եւս:

Մինչ այս յայտարարութիւնները տեղի կ'ունենային, ձախակողմեան երեսփոխանները անընդհատ կ'աղմկէին: Պ. Անրիօ շարունակելով իր մեղադրանքները եզրակացուց.

— Եթէ այս գործերուն քննութիւնը յառաջ չերթար, պատճառը այն է որ ամբաստանեալները կառավարական հանճոյակատարութիւն կամ մեղսակցութիւն կը վայելեն.

Ձախակողմեան երեսփոխան մը պոռաց.— «Ո՞րքան ստացար»: Կեդրոնը եւ աջակողմը բողոքեցին, իսկ Պ. Անրիօ ուժերը թօթվեց: Աղմուկը այնքան սաստկացած էր որ, նախագահը հարկադրուեցաւ ընդհատել նիստը: Վերաբացման ատեն, Պ. Անրիօ նորէն յարձակողականի սկսաւ, ուղղակի հարցնելով վարչապետին.

— «Լա Վոլոնթէ» թերթին ընկերութիւնը կազմուած ատեն, ո՞վ էր որ կը շարունակէր նպաստ ստանալ կառավարութենէն:

Վիճաբանութիւններուն խառնուեցան բազմաթիւ երեսփոխաններ, ինչպէս եւ նախկին վարչապետ Պ. Էռիօ, տեղի տալով բուռն միջադէպերու: Ցետոյ խօսք առաւ Պ. Շաթան, եւ յիշեց Մոնզի – Անրիօ միջադէպը. Ասոր վրայ ազգայնական երեսփոխան Պ. Իպառնէկարի ընդմիջեց.

— Այս ժողովին մէջ եօթը հոգի կան որ իրաւունք չունին բառ մը իսկ արտասանելու այդ միջադէպի մասին:

Վարչապետը շարունակելով, շեշտեց թէ մանաւոր պայքար մը բացուած է, վարկաբեկելու համար կառավարութեան անդամները: Ընդդիմադիրները միշտ կ'ընդմիջէին: Ի վերջոյ վարչապետը կրկին եւ կրկին հաւաստիքներ տուաւ թէ Սթավիսքիի խնդիրը պիտի քննուի կատարեալ անաչառութեամբ, ամբողջ ճշմարտութիւնը երեւան հանելու համար, եւ վստահութեան խնդիր դրաւ: Թեր ու դէմ վիճաբանութիւններէ յետոյ, ժողովը 201ի դէմ 367 ձայնով վստահութիւն յայտնեց կառավարութեան:

Վիճաբանութեանց ընթացքին, համայնավարները «Կեցցէ ընաւախնայական» գէին, «խորհրդային իշխանութիւն, խորհրդային իշխանութիւն» աղաղակելով:

1200 փաստաթուղթեր կորսուած

Ինչպէս գրած էինք երէկ, յունուար 30ին պիտի կատարուի Սթավիսքիի խարդախութեանց առաջին շարքին դատավարութիւնը, որ յետաձգուած է 19 անգամ. Արդ, կը հաստատուի թէ այս գործին վերաբերեալ 1200 փաստաթուղթեր անհետացած են թղթածրարէն: Երկուշաբթի օր զղայց կը շրջէր թէ 15–150 թուղթեր կորսուած են: Պաշտօնապէս յայտարարուեցաւ թէ միայն երեք անկարեւոր թուղթեր կը պակսին եւ թերեւս այս կամ այն պաշտօնատունը դրկուած են, քննութեան համար: Վերջին լուրերու համաձայն, այս բոլոր հաւաստիքները սխալ են, եւ անհետացած է փաստաթուղթերու ամբողջ շարք մը, որ թուագրուած է 1 – 1200.

Նոր օրէնք խարդախութեանց դէմ

Երեսփ. ժողովը երկուշաբթի օր օրէնք մը քուէարկեց, որպէսզի չկրկնուին Սթավիսքիի գործերուն նման խարդախութիւններ:

Համաձայն այդ օրէնքին, սեղանաւորական գործողութեանց չպիտի կրնան մասնակցիլ այն անձերը որ ամբաստանուած են խարդախութեամբ: Այս կարգի մարդիկը չպիտի կրնան նաեւ սեղանաւորական թերթեր հրատարակել:

Կարեւոր ձերբակալութիւն մը եւս

Հարցաքննիչ դատաւորին հրամանով ձերբակալուեցաւ Պ. Կէպէն, «Լա Քոնֆիանս» ապահովագրական ընկերութեան տնօրէնը, որ երեք չէքեր ստացած է Սթավիսքիէն եւ դրամատան մէջ հաշուեցուց մը ունեցած է խաբեբային հետ:

Առաջին հարցաքննութեան վրայ, Պ. Կէպէն յայտարարեց թէ երեք չէքերէն առաջինը, 53,825 ֆրանք, պարգեւ մըն է, վճարուած «Սոլէյլ» ապահովագրական ընկերութեան, երկրորդը 100,000 ֆրանք, ձիարշաւէ մը շահուած են.: Կը կարծուի թէ աւելի ծանրակշիռ յայտնութիւններ պիտի ըլլան յառաջիկային.

«Ալեքսանդր Բ.»ի խաչագործութիւնները

Ինչպէս գրած էինք, ձերբակալուած է նաեւ Ժորժ Ալեքսանդր, սեղանաւոր մը որ դրամատուն կը բանեցնէր:

Սթավիսքիի բուն անունն է Սերժ Ալեքսանդր: Նոր ամբաստանեալն ալ Ժորժ Ալեքսանդր կը կոչուի: Ուրեմն, Ալեքսանդր երկրորդ: Թերթերու պատմութեան համաձայն, երկուքին կատարած գործերն ալ շատ կը նմանին իրարու: Միակ տարբերութիւնը այն է որ Ալեքսանդր Բ. գործած է աւելի չափաւոր սահմանի մը վրայ,— 200,000,000 ֆրանք, մինչ Ալեքսանդր Առաջինը իր «գործառնութիւններ» հասցուցած էր մինչեւ 500 միլիոնի:

Բացատրութիւն մը՝ «բողոքի ցոյցին առթիւ»

Վերջին պահուն Ֆրանս. Բանակի Հայ Նախկին Կամաւորներու Միութեան ընդհ. քարտուղար Պ. Զ. Վարդերեսեանէն ստացանք նամակ մը, այսօրուան բողոքի ցոյցին առթիւ: Նամակագիրը կը յայտնէ թէ կամաւորներու վարչութիւնը որ եւ է որոշում չունի այդ ժողովին մասնակցելու համար, եւ Միութեան անդամներէն անոնք որ կը մասնակցին, պարզապէս իրենց անձնական պատասխանատուութեամբ կը գործեն:

Ժորժ Ալեքսանդր եւս կ'ամբաստանուի թէ 10—11 ընկերութիւններ կազմած է իրարու ետեւէ, շինծու անուններով, մարդասպաններու... չէքարկութեան հանելու եւ դրամ քաշելու համար: Ինչպէս Սթավիսքին, այս մարդն ալ հաւաքած է բազմաթիւ ականաւոր մարդիկ, որպէսզի փոխ տան իրենց անունները եւ տիտղոսները, օգնելու համար իր ձեռնարկներուն: Ժորժ Ալեքսանդր եւս, շնորհիւ այս կապակցութեանց, յաջողած է երկար ատեն ազատ մնալ դատական հետապնդումներէ, թէեւ ոստիկանական հսկողութեան ենթարկուած էր, ինչպէս Սթավիսքին... «Լա Լիպէրթէ» կը գրէ, առանց անուն տալու.— «Դիտելի է որ Ժորժ Ալեքսանդրի իրաւագէտ խորհրդականը համբաւ հանած է իբրեւ սովորական խորհրդատու Փարիզի գրեթէ բոլոր խաբեբաներուն: Ան մասնաւորապէս փաստաբանն էր Սթավիսքիի»

Տակաւին հաստատուած չէ թէ «Պետական Պաշտօնեաներու Դրամատան» այս հիմնադիրը կաշառք տուա՞ծ է կառավարական պաշտօնատարներու, բայց կ'ըսուի թէ պարգեւներ բաշխուած են կարգ մը նախարարութեանց պաշտօնեաներուն:

Էռիօ պատերազմի վտանգ կը տեսնէ Ծ. Արեւելքի մէջ

Էռիօ, «Ն. Ֆ. Փրէսէ»ի մէջ երկար յօդուածով մը կը յայտնէ թէ պատերազմի վտանգը կը մօտենայ Խ. Միութեան եւ Ճափոնի միջեւ: Կը կրկնէ Լիթվինովի այն խօսքը թէ միջազգային քաղաքական հորիզոնին վրայ կը կուտակուին փոթորկայոյզ ամպեր: Էռիօ, քննելով ընդհանուր կացութիւնը Խ. Միութեան եւ Ճափոնի փոխադարձ ներկայ յարաբերութիւններուն լոյսով, այն եզրակացութեան կը հասնի թէ պատերազմը կրնայ անխուսափելի դառնալ, քանի որ Ճափոն միտքը դրած է Մանչուքուօի կայսրութիւնը ընդարձակել իր գերիշխանութեան տակ: Արեւելեան չինական երկաթուղին արդէն գժտութեան առաջին խնձորը եղած էր, եւ քանի մը տարուան մէջ այն կողմերը տեղի ունեցած միջադէպերը երեք հազարը կ'անցնին ... ինչ որ ցոյց կուտայ կացութեան ծանրութիւնը: Երբ այս անստոյգ ու վտանգալից վիճակին մէջ նկատի առնուի նաեւ Մ. Նահանգներու դերը Խաղաղականի մէջ, արդարեւ յուսահատական կ'ըլլայ պատկերը աշխարհի խաղաղութեան համար:

Ճափոնական սպաներ Ռուսիոյ սահմանակից երկիրներու մէջ

Վարշաւայէն եւս ծանրակշիռ լուրեր կը հաղորդուին վիեննական թերթերուն, հետեւեալ կերպով.— Ճափոնի եւ Խ. Միութեան միջեւ կացութիւնը հետզհետէ կը ձգտուի եւ պատերազմի վտանգը կ'աճի: Այս միջոցին ճափոնական սպաներու ներկայութիւնը մեծ հետաքրքրութիւն եւ յուզում առաջ բերած է Էսթոնիոյ, Ֆինլանտիոյ եւ Ռումինիոյ սահմանամերձ ուրիշ երկիրներու մէջ, ուր կ'ըսուի թէ գաղտնի եւ խորունկ քննութիւններ կը կատարեն:

** Էսթոնիոյ ընդհ. սպայակոյտին պետերը փետր.ի սկիզբը հրաւիրուած են Վարշաւա, ուր խորհրդակցութիւն տեղի պիտի ունենայ իրենց եւ Լեհաստանի ընդհ. սպայակոյտի պետին միջեւ:

Գերմանական պատասխանը զինաթափութեան մասին

ԱՆՀԱՄԲԵՐ ԿԸ ՍՊԱՍՈՒԻ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆՈՐ ՊԱՏԱՍԽԱՆԻՆ

Իրազեկ աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ՝ գերմանական կառավարութիւնը հետեւեալ հարցումներն ուղղած է Ֆրանսայի, չափազանց փափկանկատութեամբ.—

1. Ֆրանսական կառավարութիւնը մտադրութիւն ունի՞ Եւրոպայի մէջ պահելու այն բանակը որուն պէտք ունի, բարեկարգութիւնը պահպանելու համար իր գաղթավայրերուն մէջ:

2. Եթէ գաղթային բանակը գաղթավայրերուն մէջ պիտի մնայ, իբրեւ զօրանոց պիտի նշանակուի՞ն այն քաղաքները որոնք շատ մօտ են Եւրոպայի, նկատի առնելով հաղորդակցութեանց արագութիւնը:

3. Ի՞նչ պիտի ըլլայ այդ գաղթային բանակին սպառազինութիւնը, ծանր թնդանօթներու եւ օդանաւերու տեսակէտով:

4. Եթէ Ֆրանսան կը հաւանի այլեւս ծանր հրետանի չգործածել, ի՞նչ պիտի ըլլան այն խոշոր թնդանօթները որ բանակին մաս կը կազմեն այժմ:

5. Ֆրանսա ի՞նչ պիտի ընէ ամրութեանց սպառազինութիւնները:

6. Ի՞նչ պիտի ընէ այն օդանաւերը որոնք այլ եւս չպիտի գործածուին: Պիտի ոչնչացնէ՞

7. Ի՞նչ կը նշանակէ Ֆրանսայի առաջարկը առեւտրական օդանաւորդութեան միջազգայնացման մասին: Քանի՞ օդանաւ պիտի պարունակէ այդ տարմիղը

8. Ֆրանսա ի՞նչ երաշխաւորութիւններ կրնայ տալ Գերմանիոյ, յարձակողական զէնքերու ոչնչացման մասին

* Պերլինէն կը հեռագրեն թէ կառավարութիւնը մտահոգութեան մատնուած է, տեսնելով Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի սերտ գործակցութիւնը զինաթափութեան հարցին մէջ: Այս պատճառով ալ, անհամբեր կը սպասէ Ֆրանսայի նոր պատասխանին:

Փարիզի մէջ արդէն իսկ սկսած են ուսումնասիրել գերմանական պատասխանը: Թերթերը կ'ըսեն թէ կառավարութիւնը պիտի պատասխանէ անմիջապէս, չուզելով աւելի ձգձգել այս բանակցութիւնները:

Անգլիոյ դահլիճը մասնաւոր ժողով մը գումարեց երէկ, այս հարցերուն քննութեան համար:

Նոր ցոյցեր պողոտաներուն վրայ

Երեքշաբթի օր արքայականները նոր ցոյցեր կազմակերպեցին Սէն Ժէրմէնի, Երեսփ. ժողովի մօտակայ վայրերուն եւ Սէն Միշէլի մէջ: Ոստիկանութիւնը ամէն բանի տեղեակ ըլլալով, արտակարգ միջոցներ ձեռք առած էր:

Մասնաւորապէս պաշտպանութեան տակ առնուած էր Երեսփ. ժողովը: Երեք հարիւր ոստիկաններ դիրք բռնած էին Սէնի ափերուն վրայ, 700 քաղա-

(Լուրերու Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆՈՒԱՃՈՒՄՆԵՐԸ ՎԵՐՋԻՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ

ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ.-- ԷՆԿԻՒՐԻ-ՍԸՎԱԶ

Այս երկաթուղին, որ Փոքր – Ասիոյ ողնայարը կը կազմէ, ունի 602 քիլոմէթր երկայնութիւն:

Գաղափարը յղացուած է Էսկիշէհիր-Գոնիա գիծին շինութեան առեն եւ Պաղտատի գիծին այս ճամբան հետապնդելը մտածուելով, 1308 թուակիր հրովարտակով մենաշնորհը տրուած է « Անատոլու » ընկերութեան:

Կնքուած պայմանագրութեան համաձայն, ընկերութիւնը, Հայտար – փաշա – Էնկիւրի գիծին իւրաքանչիւր քիլոմէթրի տարեկան հասոյթը 15 հազար ոսկի փրանքի բարձրացած պարագային, այս գիծը պիտի երկարէր մինչեւ Կեսարիա: Իսկ Կեսարիոյ եւ Գոնիայի գիծերուն հասոյթը, կառավարութենէն երաշխաւորագին չըպահանջելու աստիճան աւելցած պարագային ալ, Կեսարիա – Սըվազ – Տիգրանակերտ – Պաղտատ գիծը պիտի շինուէր: Ուրիշ խօսքով, Գերմաններուն « Դէպի Արեւելք » տարածման քաղաքականութեան ծախքերը պիտի հոգար Անատոլուի ժողովուրդը:

Հայտար Փաշա–Էսկիշէհիր գիծը մինչեւ Գոնիա հասնելէն, եւ դեռ ուրիշ շատ մը մենաշնորհներ ստանալէ վերջն ալ, Էնկիւրի – Կարին երկաթուղիին շինութեան կարելի չեղաւ սկսիլ:

Բնականաբար Հայտարփաշա – Էնկիւրի գիծին հասոյթը, այս նոր ձեռնարկին սկսելու համար պայման դրուած եկամուտին չէր կրնար մօտենալ: Ի վերջոյ, երբ Պաղտատի գիծին Գոնիայէն երկարելուն որոշում տրուեցաւ, այս գիծին գաղափարը բոլորովին յետաձգուեցաւ:

Ընդհ. պատերազմի ընթացքին, երկրին սահմաններուն պաշտպանութիւնը ամրապնդելու համար, Անատոլուի չորս կողմը երթեւեկը ապահովելու անհրաժեշտութիւնը երբ դառնօրէն զգալի դարձաւ, Օսմ. կայսրութիւնը որոշեց զինուորներու ձեռքով շինել այս գիծը, դէպի Սըվազ: Մինչեւ զինադադար հազիւ կարելի եղաւ 125 քիլոմէթրին հողային յարդարումը կատարել: Այս տարածութեան վրայ ալ Գըզըլըրմաքի կամուրջը, չորս փապուղիներն ու յենարան պատերը շինուած չէին: Միայն 72րդ քիլոմէթրի վրայ գտնուող Ըրմաք կայարանը զետեղուած էր 60 սանթիմէթրնոց « տէքօվիլ » մը:

Այս այն արիւնոտ գիծն է, որուն վրայ բազմահազար հայ երիտասարդներ բնաջինջ եղան, հայկական ընդհ. տարագրութեան շրջանին, « ամէլէ թապուրու » կոչուած « ալաթուրքա » բանուորական վաշտերու մէջ. Անօթի ու մերկ, գրաստային աշխատանքի ենթարկուած մեր արենակիցներէն անոնք որ կրցան տոկալ այս բարբարոսութեան, ի վերջոյ ինկան թրքական սուիններու եւ գնդացիրներու հարուածներուն տակ՝ իրար կապուած եւ իրարմով կաշկանդուած, երբ այլեւս անընդունակ էին Ֆիզիքապէս տանելու պարտադրուած այդ սեւ աշխատանքը..

Գոցենք սակայն պատմութեան այս եղերական եւ արիւնոտ էջը: Պարտականութիւն ստանձնած ենք, այո, մեր սրտին վրայ քար դրած, հետեւելու « Թուրքիոյ վերջին տասնամեակի վերելքի ճիգերուն »: Այս ալ ուրիշ ողբերգութիւն մը...

1924 թուականին, երբ « հանրապետական » Թուրքիան որոշեց այս գիծը շինել, մտածեց Սըվազը Էնկիւրիի միացնել ամենակարճագիծով Մուսաքէօյի վրայով եւ 403 քիլոմէթրնոց երկաթուղիով մը: Բայց տեսնուեցաւ որ, 237րդ քիլոմէթրէն յետոյ, Հանըշիֆաաթը – Մուսաքէօյ մասը չափազանց ցից վերելքներ եւ զառիթափներ ունէր, եւ յետոյ երկրին կեդրոնէն անցնող այս մայր գիծը չպիտի հանդիպէր գլխաւոր կեդրոններու: Հետեւաբար որոշուեցաւ անցնիլ Կեսարիոյ վրայէն: Այս ձեւով ճամբան թէեւ 200 քիլոմէթրի չափ երկարեցաւ, բայց Միջերկրականը Սեւ ծովին միացնող Ուլուգըշլա – Կեսարիա գիծը կարճցաւ:

Էնկիւրի – Կարին գիծը, Ասիան Եւրոպայի միացնող ամենակարճ ճամբան է: Այս ճամբան որքան ռազմական, նոյնքան ալ տնտեսական արժէք կը ներկայացնէ: Ուղղահետեւ նաւահանգիստներէն շատ հեռու գտնուող միջին Անատոլուն, տնտեսական տեսակէտով չափազանց յետամնաց եւ ողբալի վիճակ մը կը ներկայացնէր:

Այս գիծին շնորհիւ, Չէլիքլիէն 30 ք. մ. միայն հեռու գտնուող Սունկուրլուի շրջակայքը, Եէրքէօյէն 40 ք. մ. անդին Եօզկատ եւ 60 ք. մ. միջոցի վրայ գտնուող Գըրշէհիր, Հաճըպէքթաշլըէն 40 — 50 քիլոմէթր հեռու եղող Աքտաղ հովիտին գիւղերը, ինչպէս նաեւ Գարափագըլըէն 12 քիլոմէթր անդին գտնուող Գօզագլեանի ժողովուրդը կրցան իրենց արմտիքը մթերել կայարաններու մէջ:

Այս վայրերու ցորենին ազնիւ տեսակը, Էնկիւրիի շուկային մօտիկութիւնն ու մինչեւ Հայտարփաշա գնչհալ սակացոյցով փոխադրութիւնը, նպաստեցին ցորենը պաշտպանելու համար կառավարութեան ձեռք առած միջոցներուն յաջողութեան.

Կեսարիոյ եւ Սըվազի միջեւ գտնուող հողամասը արդէն խիտ հարուստ ըլլալով, Ագտաղի հարաւային բաբերբեր շրջանն ու Կեմէրէկի եւ Շարգըշլայի դաշտերը անմիջապէս տեսան երկաթուղիին օգուտները:

Անգամ մը «Երկրին ողնայարը» կոչելէ յետոյ, այս գիծին ռազմական եւ քաղաքական արժէքներուն մասին խօսիլը աւելորդ պիտի ըլլար:

Էնկիւրի – Սըվազ գիծին վրայ կը գտնուին 26 փապուղիներ 4128 մէթր երկայնութեամբ: Գըզըլըրմաքի վրայ կառուցուած են մեծ կամուրջներ:

Այս գիծին Էնկիւրի – Կեսարիա մասին իւրաքանչիւր քիլոմէթրը 65 հազար, Կեսարիա – Սըվազ հատուածին իւրաքանչիւր քիլոմէթրն ալ 74 հազար ոսկիի ապրանք եղած է:

Գիծը կը բանի 30 օգոստոս 1930էն ի վեր:

ՍԱՄՍՈՆ – ՍԸՎԱԶ.— Սամսոն – Սըվազ գիծը, Սըվազէն քանի մը քիլոմէթր հեռաւորութեան վրայ գտնուող Նըլտըղ կայարանին մէջ կը միանայ Էնկիւրի Սըվազ գիծին. Երկայնութիւնն է 378 քիլոմէթր:

Սամսոն – Սըվազ գիծին համար թէեւ նախապէս բազմաթիւ ձեռնարկներ կատարուած են, բայց քաղաքական մրցակցութեանց եւ արգելքներու բերումով կարելի չէ եղած վճռական քայլեր առնել: 1910ին, կառավարութիւնը այս գիծը շինելու համար Սամսոն ղրկեց զինուորական մարմին մը: Այս մարմինը գիծին անցնելիք վայրերուն անհարթութիւնը նկատի առնելով, նախապէս նեղ գիծ շինելու որոշում տուաւ, բայց 1911ին դարձեալ բնական լայնութեամբ գիծ դնելու որոշման յանգեցաւ: 1914ին Սամսոնէն սկսեալ 15 քիլոմէթր երկաթուղի շինուած, բայց ի վերջոյ կառավարութիւնը ինքզինքը անկարող զգալով ֆրանակցութեան մտած է Ֆրանսական ընկերութեան մը հետ, երբ ընդհ. պատերազմը կը պայթի եւ գիծը կը մնայ եղածին պէս:

Սամսոն – Սըվազ երկաթուղին տնտեսական առաջնակարգ կարեւորութիւն ունեցող ճամբայ մը ըլլալով, Թուրքիա, 1924ի եկամտացոյցին բաժին հանած դրամով սկսաւ շինութեան: 15 դեկտեմբեր 1932ին սկսաւ այս գիծը բանիլ:

Հանրպայրամ կայարանին շրջակայքը երեւան հանուած է առաջնակարգ « լինեիթ » հանքածուխ: Լայն երակներ եւ մեծ հարստութիւն ներկայացնող այս հանքին շահագործումը յիսուն տարուան համար տրուած է պետական երկաթուղիի վարչութեան:

Ծխոտ նախնական միջոցներով շահագործման սկսուած ըլլալով հանքը, առ այժմ լիուլի կը գոհացնէ երկաթուղիին եւ շրջակայ գործարաններուն ածուխի պահանջը:

Սըվազ – Սամսոն գիծը միջին Անատոլուն ծովեզերք միացնող ամէնէն կարճ ճամբան է: Սամսոնի նաւահանգիստին շինութեամբ այս գիծին արժէքը բոլորովին պիտի բարձրանայ: Իւրաքանչիւր քիլոմէթրը միջին հաշուով 77 հազար ոսկիի ապրանք է եղած: Ունի 4914 մէթր երկայնութեամբ 37 փապուղի: Ամէնէն կարեւորներն են Գարատաղի 400 եւ 500 մէթրնոց փապուղիները:

ՔԵՕԹԱՀԻԱ – ՊԱԼԸՔԷՍԻՐ.— Երկու հարիւր յիսուն երկու քիլոմէթր երկայնութեամբ այս երկաթուղին կ'անցնի Արեւմտեան Անատոլուի ամէնէն բարեբեր շրջաններէն:

Քէօթահիայէն վերջ Թավշանլը, Տուրսունպէյ, Էմէթ, Պէլուքէսիր, Սիմավ, Տէմիրճի, Սընտըրկը եւ Պէնիճէի շրջակայքին նման երկրին ամէնէն արգասաբեր մասերը, արժէքաւոր անտառներն ու հանքերը այս գիծին երկու կողմերը կը գտնուին: Ասկէ զատ ունի նաեւ ռազմական մեծ արժէք: Տարտանէլը կը միացնէ ներքին Անատոլուի:

Գիծին ուսումնասիրութեան ձեռնարկուած է 1924ին: 1925ին 13.50 քիլոմէթրնոց մասը յանձնուած է մասնաւոր ձեռնարկներու: 1927ին ամբողջ յանձնուած է օտար խմբակի մը:

Քէօթահիա – Պալըքէսիր գիծը ամէնէն սուղ արժած երկաթուղին է: Իւրաքանչիւր քիլոմէթրը միջին հաշուով 110 հազար ոսկիի ապրանք եղած է: Ունի 6162 մէթր երկայնութեամբ 37 փապուղի:

ՀՐԱՆՏ ՎԻՇԱՊԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԵԼՃԻՔԱՅԷՆ

ՄԵՐ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ooooo

3. ԱՆՎԷՐՍԻ ՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ.— Անվէրսի Հայ Տիկնանց Միութիւնը հիմնուած է 1928 փետրուար 4ին: Իր նպատակն է՝ օգնել Անվէրսի հայ գաղութին կարօտեալներուն, նպաստել անցորդ չքաւոր հայրենակիցներու, հայ որբեր պահել, հոգ տանիլ մատաղ սերունդին ազգային դաստիարակութեան, եւ տարեկան նուիրատուութեամբ մը մասնակցիլ Հայաստանի Կարմիր Խաչին:

Միութիւնը իր հիմնարկութենէն ի վեր կանոնաւոր կերպով հետեւած է իր ծրագրին գործադրութեան: Հակառակ տնտեսական տագնապին, Միութիւնը իր տրամադրելի բոլոր միջոցներով ջանացած է մեղմացնել չքաւոր հայրենակիցներու կարօտութիւնները: Ասկէ զատ, հոգ տարած է նաեւ մայրենի լեզուին ուսուցման, կազմակերպելով հայերէնի դասընթացքներ:

Այս տարի Միութիւնը Հայաստանի Կարմիր Խաչին ղրկած է 4000 ֆրանքի զանազան դեղեր: Արժանացած է օրհնութեան կոնդակներու, եւ կաթողիկոսին կողմէ տրուած՝ 50 անգլ. ոսկիի նիւթական օժանդակութիւն մը, ի նպաստ իր պաշտպանած այրիներուն եւ որբերուն:

Միութեան հասոյթի աղբիւրներն են անդամավճարներէ, հանգանակութիւններէ եւ տարեկան պարահանդէսներէ գոյացած գումարները:

Ներկայ վարչութիւնը անդամներն են՝ Տիկ. Մ. Իփէքճեան, ատենապետուհի, Օր. Մ. Գօվանճեան, քարտուղար, Տիկ. Գ. Վրոյր, գանձապահ, Տիկիններ՝ Օ. Մալաթեան եւ Ե. Թօքաթլեան՝ խորհրդականներ

Ահա խումբ մը անձնուէր տիկիններ, որոնք լքօրէն ըմբռնած են հայ կնոջ վերապահուած ազգային պարտականութիւնները

4. ՊՐԻՒՍԷԼԻ ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԸ.— Հիմնուած է 1926ին, եւ մաս կը կազմէ Հայաստանի Կարմիր Խաչին:

Իր կանոնագրին տրամադրութեան համաձայն, Միութեան հասոյթներուն 25 առ հարիւրը Հայաստանի պէտքերուն յատկացուի, իսկ 75 առ հարիւրը տեղական պէտքերու:

Սկզբնական շրջանին մէջ, Միութիւնը աւելի մեծ համեմատութեամբ օժանդակած է Հայաստանի Կարմիր Խաչին, սակայն հետզհետէ գաղութին կարիքները աւելի զգալի ըլլալով, ստիպուած է աւելի մեծ չափով նպաստել տեղւոյս հիւանդներուն եւ չքաւորներուն:

Միութիւնը զանազան ժամանակներու մէջ Հայաստան ղրկած է դեղեր, վիրաբուժական գործիքներ եւ իրեղէններ: Ասկէ երեք տարի առաջ, Հայաստան ղրկած է 18000 ֆրանք արժողութեամբ երեք մանրադիտակ, իսկ այս տարի մօտաւորապէս 13500 ֆրանքի զանազան դեղեր: Միեւնոյն չափով նպաստներ յատկացուցած է նաեւ գաղութին չքաւորներուն, անոնց տալով հագուստ, դեղ, դրամ եւայլն, եւ հոգալով աղքատ հիւանդներուն հիւանդանոցի ծախքերը:

Միութիւնը, ըստ կանոնագրի, պարտաւոր է ամէն տարի իր հաշուեկշիռը ներկայացնել Հայաստանի Կարմիր Խաչին: Հասոյթի աղբիւրներն են՝ անդամավճարներէ եւ տարեկան պարահանդէսներէ գոյացած գումարները:

Ներկայ վարչութեան անդամներն են՝ Տիկ. Արմ. Մարեան, որ Միութեան հիմնարկութենէն ի վեր գովելի անձնուիրութեամբ մը կը վարէ Միութեան գործերը, Օր. Մ. Գօվանճեան, քարտուղար, Տիկ. Կօրկանով, գանձապահ, Տիկիններ՝ Զ. Կէվրէկ, Մ. Ղազիկեան, Ց. Գէյլէրեան, եւ Գ. Գ. Խ. Գալանթարեանց եւ Էնֆիէճեան, խորհրդականներ.

5. ՊԵԼՃԻՔԱՅԻ ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ.— Կազմուած է 1932ին: Միութեան նպատակն է՝ ընկերական մթնոլորտ մը ստեղծել Պելճիքայի մէջ գտնուող հայ ուսանողներու միջեւ, հարկ եղած բարոյական դիւրութիւնները ընծայել նորեկ հայ ուսանողներու, կարելիութեան սահմաններուն մէջ եւ փոխառութեան ձեւի տակ, նիւթապէս օգնել իրենց ուսումը շարունակելու անկարող ընկերներու, աջակցիլ այն բոլոր ձեռնարկներուն, որ նպատակ ունին հայ մշակոյթը բարձրացնելու եւ տարածելու հայ ու օտար շրջանակներու մէջ:

Միութիւնը ըլլալով զուտ ուսանողական եւ մշակութային կազմակերպութիւն մը, չունի կուսակցական, կրօնական կամ վարդապետական որ եւէ հանգամանք:

Միութեան կրնան անդամակցիլ Պելճիքայի վարժարանները յաճախող բոլոր հայ ուսանողները, առանց սեռի եւ դաւանանքի խտրութեան: Ունի գործօն անդամներ, ինչպէս նաեւ օժանդակ անդամներ (բարերար, նուիրատու ու համակիր), որոնք որոշ գումարներ կը վճարեն, առանց ունենալու գործօն մասնակցութիւն մը:

Միութիւնը իր կազմութենէն մինչեւ այսօր տուած է երկու բանախօսութիւններ, առաջինը՝ փրօֆ. Ա. տանցի կողմէ, որ Պրիւսէլի արեւելեան լեզուներու կաճառին հայերէն լեզուի դասախօսն է, իսկ երկրորդը՝ նախկին Նուպարեան ուսանող եւ ներկայիս անասնաբոյժ՝ Ցովհ. Մահտեսեանի կողմէ: Ասկէ զատ, կազմակերպած է նաեւ երկու թէյասեղաններ, մասնակցութեամբ պարելու:

Փափաքելի է որ Ուսանողական Միութիւնը որ կը բաղկանայ երիտասարդ տարրերէ, լքօրէն լծուի աշխատանքի, աւելի ընդարձակ սահմաններու վրայ գործադրելու համար իր ծըրագրին տրամադրութիւնները: Այսպէս, Միութիւնը կրնայ ամէն տարի նախաձեռնարկ ըլլալ, կազմակերպելու համար Պրիւսէլի մէջ Մշակոյթի Օրուան տօնակատարութիւնը:

Ներկայ վարչութեան անդամներն են՝ Գ. Գ. Ա. Մխիթարեան, Ատենապետ, Ե. Սիմոնեան, ատենադպիր, Վ. Մարեան, գանձապահ, Գ. Մուրատեան եւ Ա. Միրզայէկեան՝ խորհրդականներ.

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՒՍԿԻ

Ի ՊԱՏԻՒ ԳՐԱԿԱՆ ՎԱՍՏԱԿԱՒՈՐԻ ՄԸ

— • —

ԽՄԲ.— Կիրակի օր, ի պատիւ Լ. Բաշալեանի սարքուած ցերեկոյթին, յանուն Հայ Գրողներու Ընկերակցութեան հետեւեալ ուղերձը կարդաց Գ. Մկրտիչ Պարսամեան.—

Հայ Գրողներու Ընկերակցութիւնը սիրելի պարտականութիւն մը կատարած ըլլալու գոհունակութիւնը կ'ունենայ այսօր, ընտանեկան այս մթնոլորտին մէջ համախմբելով իր անդամները, եւ բոլոր անոնք, որոնց համար նուիրական են ազգային գիր, գրականութիւն եւ արուեստ, պատուհանդէս(?) տալով բոլորին, իրենց յարգանքի ջերմ արտայայտութիւնը բերելու հանրային գործիչի մը, որ քառասուն տարիներ առաջ սկսուած մտաւորական – վերանորոգչական սերունդի մը վերապրողներէն մէկն է, եւ այսօր ալ կը շարունակէ իր հանրային օգտակար գործունէութիւնը նոյն խանդավառութեամբ, նոյն գիտակցութեամբ եւ նոյն հաւատքով:

Այդ հանրային գործիչը Գ. Լ. Բաշալեան է, որուն կը բերեմ, այս քանի մը պարզ, բայց անկեղծ բառերով Հայ Գրողներու Ընկերակցութեան համակրանքը, այն ազնիւ համար, որով թեւաւորուեցաւ իր մտածումը, կենդանի ոգի մը, որուն համար, գրական եւ հանրային գործունէութեան արդի սերունդները նոյնպէս կը տեսնեն ու անով կը խանդավառուին:

Յարգանքի այս արտայայտութիւնը կը փոխուի երախտագիտութեան, երբ կը մտածենք որ մեզմէ առաջ ուրիշներ եւ անոնց հետ Գ. Լ. Բաշալեան, քաղաքական ամէնէն դժնդակ պայմաններու մէջ, հեռատեսութիւնն ու արթնամտութիւնը ունեցեր են մեր ազգային վերածնունդին համար գծելու նոր ճամբաներ եւ որդեգրելու մեթոտներ, որոնք, պէտք է խոստովանիլ, տուին իրենց գրական եւ շօշափելի արդիւնքը յաջորդ տասնամեակներուն:

Մեր գրականութիւնը եւ հրապարակագրութիւնը քառասուն տարիներէ ի վեր կը ներշնչուին այն գաղափարներով, որոնք իր ժամանակին ցնցեցին մեր հանրային կեանքը: Գ. Լ. Բաշալեան մէկն է եղած յեղափոխական – յառաջդիմական մտաւորականութեան այն գործաւորներէն, որոնց բնորոշումը այնքան ճիշդ կերպով ըրած է տաղանդաւոր գրագէտ եւ հանրային գործիչ, ողբացեալ Գրիգոր Զօհրապ, երբ կը սահմանէր պոլսահայ վերջին մէկ դարու պատմութեան երեք կարեւոր շրջանները:

Առաջինը այդ շրջաններէն՝ արհեստաւորներու համքարական ընդվզումն է ամիրաներու դէմ, զոր կը կոչէ Ժողովրդական իրաւունքներու պայքար:

Երկրորդը՝ Օտեաններու, Ռուսինեաններու, Ֆրանսայի մէջ ուսած մտաւորականներուն, 48ի երիտասարդներու երեւումն է, զոր կ'անուանէ մտքի եւ լեզուի պայքար: Իսկ երրորդը՝ Միանգամայն ընկերութիւնները կազմող երիտասարդութեան, ասպարէզ նետուիլն է, Արեւելքով, Մասիսով եւ Հայրենիքով: Հանրային ինքնագիտակցութեան եւ դաստիարակութեան մեծ գործն էր, որ կը պատրաստէր յեղափոխական սերունդ մը, ուրիշ խօսքով, մտաւորական եւ քաղաքական պայքարի սերունդն էր, որ իր մուտքը կը գործէր մեր կեանքին մէջ: Այս վերջին շրջանին եւ իր ներկայացուցիչներուն մտաւորական վերածնունդի ջանքերն ու ձգտումները կը յանգին, այնքան կարճ ժամանակուան մէջ, գրական արդիւնքներու, մինչեւ 1895, երբ քաղաքական ծանօթ հալածանքներուն հետեւանքով, բազմաթիւ յայտնի դէմքեր կը հեռանային Պոլսէն, դէպի արտասահման: Պոլսահայ կեանքը կը մտնէր իր սովորական միապաղաղ հունին մէջ, փնտռել տալով այնքան կարճ տեւող վերանորոգչական այդ շարժումն ու իր գործաւորները:

Գ. Լ. Բաշալեանի եւ իր ընկերներուն մտաւորական, ընկերային – քաղաքական պայքարը հանրային կեանքի մէջ կը սկսէր նախ: Շատ յատկանշական շրջան մըն էր այդ, արժանի խոր վերլուծումներու, իր դրական ու բացասական հետեւանքներով:

Քննադատութիւն՝ ընդունուած բոլոր սովորութիւններուն դէմ, ազատական ոգին հիմք կը կազմէր բոլոր գրական ձեռնարկներուն: Մամուլը իր ձայնը լսելի կ'ընէր ազգային ամէն շարժումի մէջ: Եկեղեցական բարենորոգումներու հարցը միտքերը կը զբաղեցնէր: Դպրոցական ծրագիրներն ու դաստիարակութեան արդիացման հարցերը բուռն պայքարներու տեղի կու տային: Հայրենիք օրաթերթը, որ սերունդին օրկանն էր, կը քննադատէր մեր բոլոր թերութիւնները եւրոպական չափանիշով, հայ ընտանիքը վերակենդանացնելու, հայ անհատին գիտակցութիւն ներշնչելու եւ հայ հաւաքականութեան առջեւ ապագայի նոր հորիզոններ բանալու մտահոգութեամբ:

Ինքնաքննադատութեան այս աշխատանքին նուիրուեցան Գ. Լ. Բաշալեան եւ ընկերներ, ոչ միայն լրագրութեան, այլ նաեւ գրականութեան մէջ: Մեր գրականութիւնը արձանագրեց նոր թուական մը, եւ հայ գրագէտը գեղարուեստական նոր ըմբռնումներով ստեղծագործել ըսկսաւ: Մոռցուած տիպարները գրականութեան մէջ իրենց արժանաւոր տեղը ունեցան: Պոլսոյ պանդուխտներուն ցաւագին ու կարօտաբաղձ ճիչը կը լսուէր գրական էջերու մէջ: Զինուորներն ու սպասուհիները եւ անոնց պէս մարդկային անտեսուած էակներ, իրապաշտ գրականութեան մէջ, մեզի կը պատմէին իրենց ուրախութիւններն ու խղճմտանքին ձայները, կեանքը կը պատկերացուէր այնպէս ինչպէս որ էր, լուռ ցաւերը մեր հոգիները կը վրդովէին: Բոլորն ալ կեանքը կը դիտէին, բարքերը կ'ուսումնասիրէին, ցաւերը կը զգային, կ'ոգեւորուէին ու կ'ոգեւորէին, ամէն բանէ վեր դասելով հանրային շահը եւ բարոյականը.

Այս շարժումին համար անոնք պէտք ունէին գործիքի մը, որ մեր աշխարհաբարն էր, որուն մէկ կենդանի եւ պերճախօս մէկ նմուշը դուք լսեցիք քիչ առաջ, գրուած Գ. Լ. Բաշալեանի կողմէ, չորս տասնեակ տարիներ առաջ: Ճկունութիւն, կենդանութիւն, գեղեցկութիւն եւ թարմութիւն, տակաւին այսօր ալ կը զգանք այս յատկանիշները: Ոչ միայն գրական, այլ հրապարակագրական լեզուն կը գտնէր իր արտայայտութիւնը, եւ սկսուած պայքարներուն համար կը դառնար հատու, անողոք, կռուազան, նպատակին հասնող, միեւնոյն ատեն ժողովրդական եւ ընդունակ ամէն նրբութեան եւ արտայայտութեան: Ու տակաւին այսօր մեր աշխարհաբարը շատ բան կը պարտի սերունդին եւ Գ. Լ. Բաշալեանի, դառնալով կամուրջ նախորդ եւ յաջորդ գրական սերունդներուն:

Այսպիսի ընդարձակ սահմաններ ընդգրկող գաղափարական շարժումի մը հիմնադիրներէն մէկն է եղեր Գ. Լ. Բաշալեան, որուն հանրային գործունէութիւնը, ուրիշ մարզերու մէջ, այսօր եւս կը շարունակուի: Ցեղին ձայնը եւ Ցեղին ոգին, որ այնքան գեղեցկութեամբ խանդավառած է զինք երկար տարիներէ ի վեր, ամէն ժամանակէ աւելի հիմա, զանգակի մը ցնցող զանգիւնին պէս, մեզ, բոլոր մտաւորականներս զգաստութեան, հեռատեսութեան եւ հանրային շահերու գերագոյն մտահոգութեան կը հրաւիրէ:

Մեր երէց եղբայրակցին անդամն ալ ներկայացնելով Հայ Գրողներու Ընկերակցութեան յարգանքը, կը զգանք, որ պարտականութեան նոյն զգացումը կը ճնշէ նաեւ մեզ: Ներկայ ծանր օրերուն ամէնուն աչքերը ուղղուած են հայ մտաւորականին եւ հանրային գործիչին, որոնցմէ կախուած է շատ բան: Մեր ամէնուն հոգիները խաղաղութեան պէտք ունին: Մեզ կանխող սերունդներուն եւ հանրային գործիչներուն օրինակը թող վարակիչ դառնայ եւ հանրային շահը լուսաւոր աստղի մը պէս առաջնորդէ մեզ:

Ընտանեկան այս համեստ հաւաքոյթը յիշատակի թուական մը դարձնելու համար, Հայ Գրողներու Ընկերակցութիւնը Գ. Լ. Բաշալեանի կը մաղթէ գործունէութեան նոր եւ արգասաւէտ տարիներ, եւ կը փափաքի իրեն յանձնել յուշամատեան մը, որ պիտի ամփոփէ իր մէջ ներկայ գրող եղբայրակիցներու ստորագրութիւնները յարգանքի այս ցոյցին առթիւ:

ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

«ԿԱՏԱՐԻՆԷ»

»»»·«««

« Miracles »ի գեղեցիկ սրահը անցեալ օր լեցուած էր հետաքրքիր ու անհամբեր հրաւիրեալներու բազմութեամբ:

P. Czinner եւ A. Kordaի նոր գործը —« Cathérine de Russie »— Լոնտոնէն եկած, մեծ շահագրգռութիւն յարուցած էր արդէն: Պատմական դէպքերու եւ դրուագներու վերակենդանացումը մը՝ մանաւանդ երբ յաջողած է ան՝ շարժանկարին գլխաւոր հմայքներէն մէկն է: Տեսակ մը դաս, եւ խորհրդածութեան առիթ՝ համեմուած գեղեցիկ տեսարաններու հաճոյքով:

Կատարինէի փոթորկոտ կեանքի պատմութիւնը — իր վիպական դրուագներով — ծանօթ է:

Ցինէմայի գործին մէջ պատմութիւնը կը սկսի շատ կանուխէն — Պետր Ֆ. թօռովիչ արհիդուքսին հետ իր ամուսնութեան օրերէն — մինչեւ անոր ստանութիւնը: Ու սակայն Կատարինէ կայսրուհիի կեանքը եւ գործը կը սկսի առիկ յետոյ միայն:

Պարզ է՝ որ տասնեակ հազարաւոր մէթր ժապաւէն պէտք պիտի ըլլար եթէ ուզուէր հոչակաւոր կայսրուհիին կեանքը վերարտադրել: Գործնապէս անկարելի բան:

Տեսարանը կը բացուի որսորդական դղեակի մը սրահին վրայ, ուր ապագայ կայսրը՝ Պետրոս, իր հոմանիներով եւ բարեկամներով շրջապատուած, կը մտածէ, կը խոկայ իր հօրաքրոջ՝ դահակալ Էլիզապէթի բռնումին վրայ,— զինքը ամուսնացնել գերմանական իշխանուհիի մը հետ:

Պետրոս կամակոր, անզուսպ եւ անտանելի նկարագիր մը ունի: Ան չուզեր ամուսնանալ, եւ կը յայտնէ կտրականօրէն իր որոշումը՝ երբ արդէն իր ապագայ կինը՝ Անհալդ – Զէրպսթի իշխանուհին հասած է՝ իր մօր հետ.

Պալատէն մեկնելու պահուն սակայն կը հանդիպի իշխանուհիին, որուն մէջ, եւ այս վերջինը անգիտանալով բար կը խօսի դահաժառանգի մասին, անոր վրայ ունեցած իր համակրութենէն, սէրէն..

Ու յանկարծ Պետրոս կը յայտնէ Էլիզապէթ կայսրուհիին առջեւ, իշխանուհիին ձեռքէն բռնած.

— Ե՞րբ որոշած էք մեր ամուսնութիւնը:

Եւ սակայն նոյն գիշերը Պետրոս կը մեկնի պալատէն՝ անցնելու գիշերը իր սիրուհիներուն հետ...

Ան կը կասկածի թէ իշխանուհին իր հետ ամուսնացած է միայն իր անձնական փառասիրութիւնը գոհացնելու համար:

Կատարինէ չի յուսահատիր սակայն: Ան կը ջանայ իշխանին խանդը գրգռել, կարծել տալով թէ 17 սիրահար ունի:

Սիրուն տեսարանի մը մէջ կը պարզուի որ ան սուտ է, եւ մի միայն իր ամուսինը կը սիրէ:

Պետրոս գրաւուած է, կեանքը կը սահի, եւ Էլիզապէթ

մեռնի, ձգելով գահը Փետրոսին՝ որ կայսր կ'օծուի:

Կատարինէ կայսրուհի է արդէն, եւ սիրուած բոլորէն, մինչդեռ նոյն իսկ պալատին մէջ վախն ու հակակրութիւնը կը բազմապատկուին կայսեր հանդէպ՝ որ դարձած է տեսակ մը բռնակալ, չուայտ ու տափակեաց, առանց խորհելու երկրին եւ ժողովուրդին վրայ:

Կը պատահի՝ ինչ որ կը սպասուէր. դաւադրութիւն մը կը ստիպէ երիտասարդ կայսրուհին իշխանութեան ղեկը իր ձեռքն առնել, բանտարկելով կայսրը, որ սակայն կը սպաննուի կառքին մէջն իսկ, պալատականի մը բրած վիրաւորանքին համար:

Կայսրուհին հրամայած էր սակայն անոր մազին չդպչիլ...

Ժողովրդական հսկայ ցոյց մը՝ պալատին առջեւ համակրանքի կոչերով, կը ստիպէ երիտասարդ կայսրուհին յետ մղել իր անձնական վիշտը, եւ երկրին բարօրութեան համար ստանձնել իշխանութեան պատասխանատուութիւնը:

Տուկլաս Ֆէրպէնքս որդի, էլիզապէթ Պէռնէր, Ֆլօռա Ռօպսոն կը կատարեն գլխաւոր դերերը շատ ճշգրիտ կերպով: Շքեղ ու տպաւորիչ բեմադրութիւն մը այդ գործը կը դարձնէ տարուան ուշագրաւ ժապաւէններէն մէկը:

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Տօնածառ

00000

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ, 19 յունուար (Յառաջ) — Ֆ. Կ. Խաչի մասնաճիւղը սմանորի առթիւ տօնածառ մը սարքած էր յունուար 14ին Սալ Ժան տ'Արքի մէջ: Աւելի քան 250 հոգի փութացած էին, տեսնելու եւ լսելու համար իրենց փոքրիկներուն թոթովանքները: Մուտքի դրան վրայ կը ծածանէր «անբաղձալի» եռագոյնը: Կ. Խաչի շնորհալի անդամուհիները, դրեթէ բոլորն ալ գործի վրայ են: Մեծ աշխատանք են թափած հանդէսը կարելի եղածին չափ փայլուն անցընելու համար:

Նախագահուհի տիկ. Լիւսի Խաչատուրեան գրաւոր ճառ մը կարդալով Կ. Խաչի մասնաճիւղին կողմէ, կը շնորհաւորէ նոր տարին եւ կը բացատրէ Կ. Խաչի նպատակը — օգնել աղքատին, չքաւորին, հիւանդին, բանտարկեալին եւ մանաւանդ հայ գիրը տալ հայ մանուկին: Քանի որ ներկայ պայմաններուն մէջ ամէնէն աւելի վտանգուածը մեր մատաղ սերունդն է, այս պատճառաւ իսկ մեր գուրգուրանքի առարկան ենք դարձուցած դպրոցը: «Դպրոցներ հաստատելով է որ պիտի կարողանանք փրկել մեր սերունդը ձուլումի աճարկու վտանգէն: Ջենք ուրանար այս երկու տարուան ընթացքին, մասնաճիւղիս հանդէպ ցոյց տուած ձեր համակրանքն ու նիւթական եւ բարոյական օժանդակութիւնը, բայց պիտի խնդրէինք ձեզմէ կրկնապատկել զայն, որպէսզի աւելի եռանդով լծուինք ազգապահպանման այս վսեմ գործին»:

Դպրոցականներու «Բարի եկաք» խմբերգէն յետոյ 36 աշակերտներ,5—14 տարեկան, կարգաւ բեմ եկան արտասանելու: Ո՞ր մէկը յիշեմ, ո՞ր մէկուն անունը տամ, մէկը միւսէն սիրուն: Բայց պէտք է այն մէկը յիշեմ հոս, կարծեմ թէ «Գ. Լողոֆեթին փոքրիկն էր կ'ըսէին քովիններս — հազիւ 4 կամ 5 տարեկան կարճլիկ-կլորիկ բան մը: Գրկելով բեմ հանեցին, ինքզինքը չուկեց (խռովութիւն) ըրաւ ու ծանր բայց պոռալով քանի մը բառ թոթովեց ու չուարեցաւ, կանգ առաւ: Բայց չուզեց վար իջնել եւ առանց իր պարբերութիւնը կորսնցնելու սկսաւ երգել «Լուսին չկար», երկարաձեւ ծափեր խլելով: 36 աշակերտներու մասին զատ զատ խօսիլ երկար պիտի ըլլար, միայն թէ համեմատելով իրենց տարիքը ու երկու տարուան դպրոցական կեանքը, գրեթէ առանց բացառութեան անթերի էին եւ գնահատանքի արժանի: Ուրախութեան արցունքներ կը շողային հասարակութեան աչքերուն մէջ:

Կ. Խաչի մասնաճիւղը խոշոր ծախքերու էր ենթարկուած, նոր տարուան առթիւ զանազան նուէրներ զնելով իր դպրոցի աշակերտութեան: Բեմին մէկ անկիւնը կանգնած է աւանդական տօնածառը, բեռնաւորուած տեսակ տեսակ խաղալիկներով: Փոքրիկները լարուած ուշադրութեամբ անհամբեր կը սպասեն նուէրներու բաշխումին: Վարագոյրը կը բացուի ու ահա «Կաղանդ պապան» (ընկ. Գարեգին Իշխանեան) երկու կողով լեցուն խաղալիկներով, եւ կը սկսի նուիրաբաշխութեան: Իւրաքանչիւրին անունը գրուած է արդէն արուեստ նուէրին վրայ: Այսպէս կը ստանան ջրամբարկի տուփ, օթօ, փոքրիկ տանտիկին յատուկ խոհանոցի առարկաներ, սուլիչ, զարակ, եւն.եւն. ինչպէս նաեւ իւրաքանչիւրին մէկ մէկ ծրար պտուղ (պիստակ, նարինջ, շօքօլա) բոլորն ալ հաւասար չափով գոհ իրենց ստացածէն: Գ. Հայկ Գաբամանեանի նուիրած երկու մուշտակները (փոքրիկի համար) եւ մէկ երկու տուփ անուշեղէններ աճուրդի դրուելով գոյացաւ կոկիկ գումար մը:

Ջմոռնամ ըսել որ նուէրներէն բաժին ունեցան նոյն իսկ ծծկեր երեխաները: Այսքանը արդէն ցոյց կուտայ թէ Կ.Խաչը ինչ ատրճանի գուրգուրանք ունի դէպի հայ մանուկը: Քառորդ ժամուան դադարի միջոցին սմփիններու ձայնը կը թնդացնէր սրահը եւ կարգադիր յանձնախումբը ի զուր կը ճգնէր կարգը վերահաստատելու: Ջարանճի են մեր տղաքը եւ գիտեն առիթէն օգտուիլ, հետեւաբար նոյն թափով շարունակեցին մինչեւ չարժանկարի ցուցադրութիւնը, ուր Գ. Գ. Սարրաֆեանի սիրայօժար յանձն առած էր Զարլի Չէփլինի քրքջալիր ֆիլմերէն երկու կտոր ցուցադրել, կուշտ ու կուռ խնդացնելով ներկաները: Հանդէսը վերջացաւ ուշ ատեն: Եթէ Կ. Խաչը այս թափով աշխատի, անշուշտ այլասերումը չպիտի կրնայ իր թոյնը լայնօրէն սրսկել մեր նորահաս հայորդիներուն վրայ:

Հարգանցի

ԶԱՐՄԱՆՁԱՔՑԻՆԵՐՈՒ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ, (Յապաղած) — Զարմանձագի Հայր. Միութեան կեդր. վարչութեան նախաձեռնութեամբ, Գօմոնի մասնաճիւղին եւ երիտ. միութեան կազմակերպած երեկոյթ պարահանդէսը տեղի ունեցաւ յունուար 13ին, Սալոն Միրէյի մէջ: Ժամանակէն շատ առաջ խուռն բազմութիւն մը փութացած էր տեղ գրաւելու: Երեկոյթ պարահանդէսը բացուեցաւ Գ. Չէօրէքճեանի «Բան Փորտան» նուագով:

Օրուան նախագահ Գ. Լեւոն Մելիտոսեան բացումը կատարելով ըսաւ թէ մասնաճիւղերը, գրեթէ բոլորն ալ ամէն տեղ տարին մէկ երկու անգամ կը կազմակերպեն այսպիսի հաւաքոյթներ, ոչ միայն նիւթական միջոցներ ապահովելու, այլ մանաւանդ վառ պահելու համար հայրենիքի ոգին: «Մեր հայրենակիցներէն մեծ մասն ալ հաւասարիմ են մնացած հայրենի աւանդին: 1922ին, երբ քէմալական խաժամուժը ազատելով ինկան Հալէպ, անոնք անմիջապէս կազմեցին Զարմ. Հայր. Միութիւնը, օգնելու համար իրենց անպատսպար եւ սովամահ հայրենակիցներուն: Անոնք ունէին նաեւ աւելի մեծ ձգտումներ մը, — Զարմանձագի պատանիներուն տալ մայրենի ուսումը: Շատ չանցած այդ ալ իրականացաւ ու բացուած դպրոցը շարունակուեցաւ հինգ տարի անընդհատ: Երիտասարդները որ կը տեսնէք ձեր առջեւ, նոյն դպրոցի աշակերտներն են»:

Յետոյ արտասանութիւններ, մեներգներ, խումբ եւ կովկասեան պար: Օրուան բանախօսն էր Գ. Հայկ Սէրէնկիւլեան որ յայտնեց թէ ժամէն տեղեակ ըլլալով այս միութեան գործունէութեան, պարտք կը սեպէ իր քաջալերական խօսքը ուղղել այս երիտասարդներուն: Յորդորեց որ Զարմանձագի երիտասարդները ըլլան աւանդապաշտ այս օտար ափերուն վրայ, որովհետեւ մենք ունեցած ենք հարուստ անցեալ:

Յետոյ ներկայացուեցաւ «Բարեկենդանի ամուսինները», մեծ յաջողութեամբ:

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցէին Գ. Գ. Պէշկէթիւր եւ Չէօրէքճեան, Փ.Աստուրեան, Յ. Մարտիրոսեան, Հ. Աւետիսեան, Ս. Փէյլեան, Լ. Միլիտոսեան եւ փոքրիկներ Ա. Ղազարեան, Մ. Հովսէփեան եւ Սեդրակ: Երեկոյթը տեւեց մինչեւ լոյս, եւրոպական պարերով: Ժողովուրդը բաժնուեցաւ ջերմ տպաւորութեամբ:

Կ. Խարխիկցի

«Համազգայինի» թէյասեղանը

0000

ԳՈՄՕՆ (Մարսէյլ) — Համազգայինի Ա. տարեշրջանի բացման թէյասեղան երեկոյթը տեղի ունեցաւ յունուար 14ին: Ներկայ էր խուռն բազմութիւն մը:

Թէյասեղանը բացուեցաւ փոքրիկն Ժիրայր Ոսկիանեանի «Մերհայրենիք» նուագով, որմէ յետոյ շարունակուեցաւ գեղարուեստական բաժինը: Գրեթէ բոլորն ալ յաջող էին: Առանձնապէս ուշագրաւ էին Գ. Գ. Տէր Վարդանեան, Վարդգէս Տէրտէրեան, Վ. Սամուէլեան, Ս. Գոզունեան, Տէր Արքահամեան, Քերոբէ Անթոյեան, Տէր եւ Տիկին Զաթիկեան եւ Տիկին Յակոբեան: Օրուան նախագահ Գ. Ա. Յակոբեան խօսք առնելով բացատրեց Համազգայինի դերը, նոր սերունդին փրկութեան համար: «Ձեզ կարծեր թէ ձեր մէջ պիտի գտնուին այնպիսիներ որ ամսական մէկ ֆրանքը շատ տեսնեն այս կազմակերպութեան: Եգիպտոսէն եւ Սուրիայէն յետոյ, ահա Ֆրանսան եւս գիտցաւ ճանչնալ այս միութեան արժանիքը: Ֆրանսայի առաջին մասնաճիւղը կազմուեցաւ Փարիզի մէջ, Բ.ը Լիոն, Գ.ը՝ Մարսէյլ, իսկ չորրորդ մասնաճիւղը հոս, Գոմոն եւ Սէն Ժէռոմ»:

Յետոյ հրաւիրեց ներկաները որ արձանագրուին: Իր կոչին պատասխանեցին 11 հոգի, որով Գոմոնի մասնաճիւղի անդամներուն թիւը բարձրացաւ 50ի: Յոյս կայ մօտ ատենէն կրկնապատկելու այս թիւը: Հիւրասիրութիւնը տեղի ունեցաւ կատարեալ յաջողութեամբ: Պարսկա-կովկասեան միութեան նախագահ Գ. Ա. Զաթիկեան խնդրեց որ պզտիկ հանգանակութիւն մը կատարուի: Հինգ վայրկեանի մէջ գոյացաւ 300 Ֆր.:

Երեկոյթը վերջացաւ ուշ ատեն:

Կ. Ղուկասեան

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԹՈՒՐՔ ԱՅԳԵԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ ՎՏԱՆԳՈՒԱԾ

«Վաքըթ»ի մէջ երեւցաւ թղթակցութիւն մը, որ կը խօսէր Մանիսայի այգեգործներու նեղութիւններէն. Ու կ'ըսէր, ի մէջ այլոց, թէ Մանիսայի մէջ 6000 ընտանիքի տէրեր այգեգործութեամբ կը զբաղին: Անոնք, իրենց այգիներուն վրայ ծախսեր են 1.200.000 ոսկի: Ամէն տարի նուազագոյն երկու միլիոն ոսկիի խաղող կը ստանային: Այս տարի, սակայն, հազիւ 800.000 ոսկի արժեր է խաղողի հունձքը: Որով, ոչ իրենց օրավարձերը, ոչ ալ կատարուած ծախսերը հանուած են: Անոնք շատ նեղ վիճակի մատնուած են: Որովհետեւ, երեք միլիոն ոսկի պարտք ունին դրամատուներուն վճարելու եւ, ի հաշիւ յառաջիկայ բերքին, ծախսեր ընելու համար:

«Վաքըթ»ի խմբագրապետ, Մէհմէտ Ասըմ, անդրադառնալով այս թղթակցութեան, կը գրէ.

Երբ մարդ այս թիւերուն մէջէն կը նայի, կը սոսկայ, պարզապէս: Որովհետեւ, այս վիճակը միայն Մանիսայի յատուկ չէ: Ամբողջ արեւմտեան Անատոլուի այգեգործներուն վիճակը նոյնն է: Եթէ, թուրք այգեգործները, իրենց ծախսերը նուազագոյնին իջեցնելով, յառաջիկայ երկու տարուան ընթացքին իրենց գործի պիտոյքները չհաւասարակշռեն, մեր երկրին այգեգործութեան ապագան իրական վտանգի մը պիտի ենթարկուի: Որովհետեւ, այգեգործութիւնը, թուզի եւ ծխախոտի գործէն տարբերութիւն մը ունի: Այգիները կրնան միայն մէկ տարի անխնամ մնալ: Բայց, եթէ այդ անխնամութիւնը երկու երեք տարի տեւէ, յետոյ ստիպուած են մեծ ծախսեր ընել, որպէսզի կրկին բերք ստանան: Ամենագլխաւոր խնդիրը խաղողին ու չամիչին գինը բարձրացնելն է: Հարկ է հաւասարակշռութիւն մը գտնել արդարութեան եւ վաճառման գիներուն միջեւ. այլապէս, կարելի չէ վտանգէ զերծ պահել այգեգործութեան ապագան:

ԽԱՐԲԵՐԴԸ Կ'ԱՒԵՐՈՒԻ..

«Միլլիյէթ»ի կը գրեն Էլ-Ազիզէն. — Այս նամակով կ'ուզեմ «Միլլիյէթ»ի ընթերցողներուն ծանօթացնել Խարբերդը: Խարբերդ Էլ-Ազիզէն 45 վայրկեան հեռու՝ բարձր լերան մը վրայ կը գտնուի: Անոր չուրջի երեք պատերը քանդուած են. իսկ միւս պատը կանգուն է: Օդը շատ լաւ է, ջուրերը առատ, չուրջը այգիներ եւ մրգաստաններ:

Այս քաղաքը Եավուզ Սուլթան Սէլիմին կողմէ գրաւուած է: Շատ մը մզկիթներ, ժամբաշխներ, գրադարաններ, բաղնիք, քրիստոնեայ եւ իսլամ վարժարաններ, 3000 տուներ եւ 1000 խանութներ կան: Ասոնց մեծ մասը մինչեւ այսօր աւերուած վիճակի մէջ կը մնան: Անցեալ տարուան հրդեհին 60 խանութ այրեցաւ: Խարբերդի մէջ կան Հիթիթներու կողմէ շինուածները, Ուզուն Հասանի քրոջ Սառա Խաթունի կառուցանել տուած մզկիթը եւ 1887էն ի վեր իր գոյութիւնը պահող «Մերիէմանա», ուրիշ անունով «Կարմիր եկեղեցի» կոչուած հնութիւնները

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ՄԱՄՈՒԼ

Հանգիստ ձգեցէք մեր մեռելները

00000

Սելանիկի «Հորիզոն»ը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (14 յունուար).

— «Մի կարծէք որ ռամկավարներ, որոնք ամբողջ Դաշնակցութեան մէջ, այսօր, մէկ հատիկ բռնակալ մարդ, մէկ հատիկ պարկեշտ հայրենասէր չեն գտներ, միեւնոյն ատելութեամբ տոգորուած են եւ Դաշնակցութեան մեծամեծ նախատակներուն հանդէպ: Մարդիկը, պատի՛ր կ'ընեն երբեմն յիշելու եւ խօստովանելու թէ Դաշնակցութիւնը, գոնէ անցեալին մէջ ունեցած է թանկագին դէմքեր, հայրենասէր տիպարներ, որոնք, ոչ միայն իրենց պատկանած կուսակցութեան, այլ եւ ամբողջ հայ ժողովուրդին փառքերը կը սեպուին: Այսպէս կ'ընեն հասկցնելու համար, որ եթէ երբեք, Դաշնակցութիւնը այդ կարգի դէմքեր ունենար այս օր ալ, չէր հասներ այդ «ողբալի» վիճակին, որուն մէջ, մեր անարժան խաղաւարողները կարծել կը ձեւացնեն, թէ կը գտնուի մեր կուսակցութիւնը:

Եւ, Դաշնակցութեան երէկուան փառքն ու այսօրուան ... «անկումը», երէկուան արժէքներն ու այսօրուան ... «ոչնչութիւնները» մատնանշելու համար, երբեմն լեզու կ'ելլեն եւ կը բաբբառին, գրիչ կը վերցնեն եւ կը գրեն.

— Ո՞ւր է, երէ Դաշնակցութեան մէջ մէկ Զաւարեանը որ ըլլար այսօր, տարբեր կ'ըլլար կացութիւնը... Զաւարեանը գերմարդ էր, սուրբ էր, առաքինի յեղափոխական եւ մաքուր հայրենասէր էր... Այսօրուան էն մեծ ընկռուած Դաշնակցականը, Զաւարեանին մէկ եղունգը չարժեր... Ուրիշ էր Զաւարեանը, եղրո՛յր, ուրիշ էր...

«Ուրի՛շ» էր Զաւարեանը, այո՛, եւ «ուրի՛շ» էր ողբացեալ Ակնունին:

— «Կը շարունակենք մնալ Հայու կողքին, ակնարկելիս դէպի հայրենիք, կը գրէր անցեալ օր ցնդած ռամկավար մը, Դաւիթէլի փողոցաբերթին մէջ: Ու մենք մեզի հետ ունինք նոյն իսկ Դաշնակցութեան կուռքերը: Լը-սեցէ՛ք. Ակնունին է բացագանչողը. «Դէպի երկի՛ր» — Ահա այսօրուան մեր նշանաբանը»...

Այո՛, «ուրիշ» էր եւ տարաբախտ Ակնունին: Եւ, Դաշնակցական արիւնն ու արի՛ յեղափոխական Ակնունին, այսօր Դաշնակցութեան հետ չէ, այլ ... ռամկավարնե՛րուն հետ...

«Այդպէս է», որովհետեւ «ուրի՛շ» էին Զաւարեաններն ու Ակնունիները, իսկ բոլորովին «ուրիշ» այսօրուան Դաշնակցականները: Ու դեռ այդ «ուրիշ»ներու կարգը դասելու համար ռամկավար հոսհոսները, նախատակուած հազարաւոր Դաշնակցականներ ունին իրենց տրամադրութեան տակ, հազարաւոր սուրբեր ու մաքուր հայրենասէրներ, որոնք Դաշնակցութեան փառքը կազմեցին երէկ եւ պատիւը կը կազմեն այսօր: Կրնան անոնք, տակաւին, Զաւարեանին ու Ակնունիին հետ մեզի մատնանշել նաեւ Քրիստափորն ու Ռոստոմը, Ջարդարեանն ու Խաժակը, Շահրիկն ու Վռամեանը, Վարդգէսն ու Հրաչը, Վարուժանն ու Սիամանթօն, Մալումեան ու Քեռին եւ դեռ հայր աստուածատիպ նախանձելի, որոնք, սակայն, այսօր Դաշնակցականներէն առաջ պիտի թքնէին ուրասեն ու լպրճօրէն ռամկավարներու երեսին:

Կրնա՛ն յիշել այս բոլորը, երէ երբեք չպարծի Դաշնակցութեան հուժկու ձեռքը եւ չխփէ անոնց պիղծ շրթները, չխարձրացնէ իր ձայնը եւ վճռաբար չպղպարարէ անոնց.

— Լռեցէ՛ք, ամբարիշտներ, եւ գոցեցէք ձեր զարշահոտ բերանները: Հանգի՛ստ ձգեցէք մեր մեռելները...

Այդ դո՞ւք էք զանոնք փառաբանողները, այսօր, երբ երէկ, նուազ քան երկու տասնամեակ առաջ, անոնք, նոյն այդ «անարժէք», նոյն այդ «անհայրենասէր» Հայերն էին ձեր խելապատակով, միեւնոյն «թշնամիները» հայ ժողովուրդին, որուն «արիւնը» մտան իրենց «արկածախնդրական» [illegible] պայքարին, դաւաճաններ սատկեցնելով

Եւ այսօր, երբ չկան անոնք, երբ կեղծաւորաբար կը սրբացնէք զանոնք, կարծէք ձեզ նման սրբապղծներու գովեստներուն կարօտ մնացած ըլլային մեր նահատակները իրենց յաւիտենական հանգստին մէջ»:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

. Գ. Խմբագիր

Թոյլ տուէք «Յառաջ»ի միջոցով յայտնել Փարիզի Գրական Ակումբի անդամներին, որ Ակումբի վարչութեան կազմից դուրս եմ եկած եւ այս մասին հրաժարականս ուղարկած եմ Ակումբի վարչութեան:

Ընդունեցէք յարգանքներիս հաւաստիքը:

Ռ. ԲԵՐԲԵՐԵԱՆ

ՆԻՄԱՂ

Հիւանդանոցին մէջ.

— Այսօր քանի՞ մեռել ունինք:

— Ինը, պարոն բժիշկ:

— Կարծեմ տասը պիտի ըլլար:

— Մէկը ձեր տուած դեղը չառաւ:

ՄՈՌՑՈՒԱԾ ԷՋԵՐ

ՑԵՂԻՆ ՁԱՅՆԸ

ԽՄԲ. — Կիրակի օր, ի պատիւ Գ. Լ. Բաշալեանի սարքուածցերեկոյթին մէջ, Գ. Ռ. Զարդարեան իբրեւ արտասանութեան կտոր կարդաց գրագէտին այս գեղեցիկ արտադրութիւնը, որ գրուած է տարիներ առաջ:

Կ'արտատպենք ամբողջութեամբ, իբրեւ նմուշ մը նախորդ սերունդի գրականութենէն.—

Միսթր ***ի յետ միջօրէի թէյին էր: Ընդարձակ սրահին մէջ հաւաքուած կանացի բազմութեան զուարթ ազնուութիւնը կը խնծղար սխորժական խժլատւքով մը, որուն մէջ մերթ ընդ մերթ մանկամարդ Անգլուհիներուն սրտրաց ու մատղաշ ծիծաղին բոժոժումները կ'երկարաձգուէին:

Յունիսի արեւ մը դուրսը կը լուսերփնէր թեթեւ մառախուղը որ ամառնամէջի այդ օրն իսկ՝ կը փաթթէր, կը պարուրէր Լոնտրայ հորիզոնները, հաւասարիմ գուրգուրանքով մը: Արեւուն ճառագայթները կուգային կը հալէին այդ փոշեզէն բաժին մէջ որ, քիչ մը հեռուն, ամէն բան կը հրճապատէր խարտեաշ շամանդաղներու խտացումով մը:

Միմակութեան բոյլէ մը օգտուելով, կը դիտէի, ապակեայ պատշգամէն, պարտէզը որ աչքիս առջեւ կը փռէր իր անգլիական բարեձեւութիւնը: Կարմիր ու վարդագոյն ճերմակ ժէրանիոմներու փառփառ ու դիմացկուն գոյներուն պոռթկումովը պատատ ածուներու մէջտեղ, մարգագետին մը, յստակ ու պարզ, իր կակուղ, յորդ ու թաւ կանանչութիւնը կը գեղուր, հիւսիսի այն խիղտ ու թաւշային կանանչը, ա՛յնքան ուժով ու հիւթեղ, այնքան պատկերի, ներկի կանանչ մը, որ ա՛լ արհեստական կը թուի:

— Օ՛հ, ի՛նչ աղէկ հանդիպում, ըսաւ յանկարծ քովս ի վեր տանտիրուհին որուն եռեւ բարձրահասակ մէկը կեցած էր, ձեզի կը ներկայացնեմ Տր. Ճէյմս Գլորքը, որ վերջերս Հայաստանէն դարձաւ: Անշուշտ շատ բաներ պիտի ունենաք իրարու ըսելիք:

Ներսիդիէս, դժգոհութիւն մը ունեցայ այս ներկայացումէն: Ո՛հ, հարկ պիտի ըլլար նորէն ողբալի հարցումներու տարափ մը կրել, ապուշ հետաքրքրութիւններ գոհացնել, վիրաւորիչ տարակոյսներ փարատել, արդահատանքներ կուլ տալ: Օ՛ անգլիացի պառաւ աղջիկներուն ժօռատ ու նուաստացնող կարեկցութիւնը զոր միսիոնարներ անդադար կ'արծարծեն կեղծաւոր արցունքներով եւ զոր մեր գործիչներէն շատերն ալ անուցած են տխմարօրէն, մեր ազգային դարձուրելի դատին մէջ ուրիշ բան չգտնելով ի տես գնելիք բայց եթէ լալկան ու ձեռնամած պաղատանքներու թոթովում մը: Օ՛ այն ամուլ ու ըմբոստացնող հետաքրքրութիւնը զոր լսելիքուած եմ կրել, որ անողորմ զանակի մը պէս նորէն ու նորէն վէրքերու մէջ կը մխրճի, ցաւերուդ սրբութիւնը կը պղծէ, տանջանքներու միջէի մը հանդիսատեսին շահագրգռութեամբը՝ դեռ չլուած մանրամասնութիւն մը, անոնց չարչարանք մը կ'ակնկալէ բերնէդ, տեսակ մը ախտաւոր ու մարդկային հաճոյք գտնելով՝ իր խաղաղ ապահովութեանը մէջ՝ ուրիշներուն տառապանքին ահաւորութեանը առջեւ:

Տօքթօրը քայլ մը յառաջացաւ, ու ձեռքս սեղմելով անգլիացի ճէնթլմէնի մը յատուկ այն տաք, առնական եւ ուղղամիտ սեղմումովը որուն մէջ ա՛լ վերապահում չկայ.

— Պարոն, ըսաւ, ուրախ եմ որ Հայու մը ձեռքը կը սեղմեմ եւ առիթ կ'ունենամ յայտնելու ձեր ցեղին համար ունեցած սքանչացումս:

Երեսուն — երեսունհինգ տարեկան առոյգ մարդ մըն էր, իր երկայն ու պիրկ սրունքներուն վրայ ամրապինդ: Սկովտիացի մը, ապահովապէս, այն շատ մտացի, շատ խոհուն արտայայտութեամբ որ այդ դէմքերուն, կարմիր ու յաղթական ցեղին բարձր նիւթականութիւնը կը մեղմէ ու կը կատարելագործէ: Իր խաժ ու բարի աչքերը՝ երկար ու հետապնդող նայուածքով, իր թիթեռուն շրթունքը՝ կենդանութեամբ լեցուած, իր լայն ու գմբեթարդ ճակատը ներքին մտաւորականութիւն մը կը սփռէին ամբողջ դէմքին վրայ, պրպտելով գործունէութեան մարդուն յայտարար հակիրճ ու կարուկ կերպերը եւ տիրապետող ու ամուր չարժուածքը:

— Նախ ըսեմ ձեզի որ, սկսաւ — երբ առանձնանանք ապակեայ պատշգամին մէկ անկիւնը՝ ուր մատաղ արմաւենիներ, պտերներ ու ամբիտեղրաններ, գեղին ու կապոյտ լայն թաղարներու մէջը, իրենց գեղուն բուսականութիւնը կը սրսկէին բոլորը չի.— ես միսիոնար մը չեմ, եւ եթէ Հայաստան գացի, այս ինչ կամ այն ինչ յարանուանութեան փառքին՝ նոր «դաւանորդ» գտնելու նպատակով, երկինքին, անգլիացի նուիրատուներուն եւ ամերիկեան թղթատարերու հոգիներուն միջեւ պարտք-պահանջքի ծրագրի ու անարգ հաշուեկշիռ մը բանալու փափաքով չէր, ոչ ալ նպաստ բաշխելու որբերու եւ այրիներու: Ջէ՛: Ջիս առաջին անգամ հոն քաշողը եղաւ հասկնալու, ըմբռնելու տարօրինակ պէտք մը:

Երբոր ջարդերուն առաջին լուրերը եկան Անգլիա, ես ալ, շատերու պէս, նախ, հետաւոր ուշադրութիւն մը նուիրեցի այդ եղելութեանց, որոնց վաւերականութեանն ալ, կը խոստովանիմ, շատ կը կասկածէի, մինչեւ այն օրը վերջապէս ուր, պաշտօնական տեղեկագիրներէն յետոյ, ալ կարելի չէր տարակուսիլ աղէտքին ճշմարտութեանը եւ [illegible] Երբ հետզհետէ հասան բոլոր մանրամասնութիւնները, երբ մութին մէջէն իրարու ետեւէ մէջտեղ բերուեցան դէպքերը, նորանշան բան մը անցաւ իմ մէջս: Հակառակ ամէն փաստերուն, չէի կրնար հաւատալ այսպէս ամբողջ ցեղ մը բնաջնջել ընելու կարելիութեանը, այսպէս կազմակերպուած, սիստէմաթիք վայրագութեան մը, սահմռկած մնացած էի այն «ինչո՛ւ»ին առջեւ որ միտքս կը ակէր յարաժամ

Աղաս մարդ մըն էի, անկախ, եւ որոշեցի անմիջապէս Հայաստան երթալ:

96ի գարնան էր որ հասայ հոն: Առաջին երեք չորս շաբաթը վարած կեանքիս վրայ բան մը չի կրնար գաղափար տալ ձեզի: Արհաւիրքը իմ մէջս էր եւ իմ չուրջս:

ԼԵՒՈՆ ԲԱՇԱԼԵԱՆ

(1) (Շար.)

քաղաքապետական պահակներ՝ արտաքին նախարարութեան շրջականները։ Ցոյցերուն կը մասնակցէին նաեւ հարկատուները, բայց ոչ մեծ թիւով։

Այս առթիւ ալ խռովութիւններ ծագեցան եւ բազմաթիւ մարդիկ վիրաւորուեցան։ Ոստիկանութիւնը ձերբակալեց 400 ցուցարարներ, յետոյ ազատ արձակելու համար, ինչպէս միշտ։ Ոստիկաններուն համբերութիւնը սպառած էր։ Շատեր կը գանգատէին.

— Դեռ բան չենք կերած եւ չենք գիտեր ո՛ւր պիտի յանգին այս յիմարութիւնները։ Իրաւունք չունինք զարնելու, մինչեւ որ չզարնուինք, բայց ո՞ւր պիտի երթանք այսպէս...

Բայց եւ այնպէս, ծանր հարուածներ կերան ցուցարարները։ Անխնայ կը փշրէին մէկ անկիւնէն միւսը, բայց իրենց կարգին կը դիմէին խափանարար ձեռնարկներու։ Սէն Ժէրմէնի պողոտային վրայ, պատուհաններէն տաք ջուր թափեցին հանրապետական պահակներուն վրայ, միւս կողմէ հրթիռներ կ'արձակուէին։ Պահակները չկորսնցուցին իրենց պաղարիւնը, բայց ոստիկանները բարկութեամբ կը պոռային.

— Վար իջէք եւ հոս ըրէք ինչ որ պիտի ընէք։

Այս պողոտային վրայ էր որ տեղի ունեցան ամէնէն ծանր ընդհարումները։ Նորէն նստարաններ եւ երկաթ փեղկեր ու ծառեր հանուեցան եւ աջ ու ձախ նետուեցան, երթեւեկը խափանելու համար Զողեր եւ աւազով լեցուն տոպրակներ կ'իյնային հանրակառքի գիծերուն վրայ։ Խռովութիւնները տեւեցին մինչեւ կէս գիշեր։

ՈՒԿՐԱՅՆԱՅԻ Կեդր. Գործադիր Կոմիտէն որոշեց մայրաքաղաքը Խարքովէն փոխադրել Քիէվ։

ՍՕՖԻԱՅԻ Ազգ. Թատրոնին մէջ հանդէս մը սարքուած էր, փրոֆ. Պալանովի գրական գործունէութեան 35ամեակին առթիւ։ Ներկայ էին թագաւորը եւ նախարարները։ Բանախօսներէն մէկը պահանջեց Պուլկարիոյ վերադարձնել Տոպրուճան եւ Թրակիան։ Ասոր վրայ Եուկոսլավիոյ եւ Ռումանիոյ դեսպանները ձգեցին հեռացան։

Փարիզ եւ շրջակաները

ՓԱՐԻԶԻ «Եգիպտացի» կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 0 Քլէռ տը Լիմի սրճարանին վերնայարկը, Փլաս տ'Իթալի։ Կարեւոր օրակարգ։

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 14 rue François Garcin. ընկ. Քէնտիրճեանի ճաշարանը։ Ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՍԷՆ-ԺԷՐՕՄԻ վրէժ խումբը իր բոլոր ընկերները ժողովի կը հրաւիրէ այս երկուշաբթի իրիկուն ժամը 9ին, ծանօթ հաւաքատեղին։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի Քրիստափոր, Ապառաժ եւ Ռոստոմ (Եաս) խումբերու բոլոր ընկերները, այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին, խաժակ Ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ընկեր Կարօ խումբի ընկերական ժողովը՝ այս Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 7ին, Ընկ. Յ. Պօղոսեանի բնակարանը։ Կարեւոր օրակարգ եւ պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Բացակաները նկատի պիտի առնուին։

ՎԱԼԱՆՍԻ ենթակոմիտէի ընկերական ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Կիրակի կէսօրէ առաջ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

ՌՕՄԱՆԻ Անդրանիկ խումբի ընկերական ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 2ին, սովորական հաւաքատեղին։ Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

Ներկայ պիտի ըլլայ կոմիտէի ներկայացուցիչը։

ԻՍՐ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕՅԻ «Զաւարեան» կոմիտէի ընդհ. ընկերական դասախօսական ժողովը՝ այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Ակումբին մէջ։

Փարիզի Գրական Ակումբ այս Շաբաթ իրիկուն, ժամը 9ին, 131, rue Paul Berruel (նախկին rue Cambronne, 131) métro Vaugirard տեղի կ'ունենայ Զրոյց՝ «Շահան Շահնուրի գործը» նիւթի շուրջը։ Ներածական խօսք՝ Ս. Վրացեանի։ Զրոյցին կը մասնակցին՝ Հ. Զարդարեան, Ա. Խոնդկարեան, Վ. Մինախորեան (Պրակայէն), Ռ. Զամալեան, Նիկողոս Սարաֆեան եւ ուրիշները։ Մուտքը ազատ է։

Ընկերադամակրական դասախօսութիւն

կազմակերպուած՝ ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՍՍՕՅԻ Հ. Յ. Դ. ՊԱՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 6ին իր Գրադարանին մէջ

կը դասախօսէ ընկ. Ա. Թ., նիւթ՝ Երիտասարդ Թուրքիան եւ Հայերը

Կը հրաւիրուին քաղաքի, Սէն Լուի Պատ. Միութեան ընկերները եւ տեղւոյս ընկերներն ու համակիրները։

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ՀԵՐԹԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ, ժամը 2ին, ՅԱՌԱՋի խմբագրատունը

կը դասախօսէ՝ Գ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

դասախօսութենէն վերջ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

կը հրաւիրուին անդամները եւ համակիրները

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՈՐԲԵՐՈՒ ԱԳԱՐԱԿԻ ԾՐԱԳԻՐԸ

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԱԾ Է

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

կը խօսի՝ Գ. ՎԱՐԴԱՆ ՁՈՒԼԼԷՐԵԱՆ

Այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին, Ֆլորիայի վերնայարկը

Կը հրաւիրուին անդամներն ու շահագրգռուողները

Մարսէյլի Աղքատախնամին պարահանդէսը

Մարսէյլի մէջ Աղքատախնամ Տիկնանց Միութեան մեծ պարահանդէսը տեղի պիտի ունենայ Վարդանանցի գիշերը մինչեւ լոյս, Փետրուար Տին, Հինգշաբթի իրիկուն, հովանաւորութեամբ Մարսէյլի քաղաքապետ Տօքթոր Ռիպոլի եւ նախագահութեամբ Պոլաքեան եպիսկ.-ի։ Պիտի ըլլայ գեղարուեստական բաժին, ժամը 9էն մինչեւ կէս գիշեր։ Տոմսերու գիները 10 եւ 15 ֆրանք։ Հանդէսին բարոյական եւ նիւթական յաջողութիւնը ապահովելու համար անշուշտ հայրենակիցներն ալ պիտի փութան կատարել իրենց պարտականութիւնը, ջերմ եւ ստուարաթիւ մասնակցութեամբ։

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՄԵՐԳ ԵՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած

«ԿՈՄԻՏԱՍ» ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ԵՐԿՍԵՌ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ

Salle des Ingénieurs Civilsի ընդարձակ սրահին մէջ
19 rue Blanche   Métro Blanche - Trinité

Մասնակցութեամբ անուանի **ERNESTO Rémondiniի** (Նախկին **Coleseum**ի կոյր **bandonéoniste**ը), **Orchesta Tipica RAMON LEFERIO:**

կը ներկայացուի՝ «Էս Մեռայ» (զաւեշտ)

ՃՈՆ ՓՈՒՔՍ ԴԻՒՐԱՄԱՍՉԵԱՆԻ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐՈՎ

ՄՈՒՏՔ ԿԱՆԱՆՑ 7.50, ԱՐԱՆՑ 10, Réservés 15 ֆր.

ՑՈՒՑԱՏԻՏԸ

ՓԱՐԻԶԻ Եոզկատի եւ շրջ. Հայր. Միութեան մասնաճիւղի վարչութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամներն ու համակիրները, վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 151 Fbg. du Temple։ Օրակարգ՝ զեկուցում պատգամաւորական ժողովի որոշումներու, նոր [illegible] ընտրութիւն եւ ներքին հարցեր։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Վասպ. Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը՝ այս Կիրակի ժամը 2.30ին, **Salon Massis**ի սրահը, **7 rue des Petite Maries**։ Կը հրաւիրուին բոլոր անդամ եւ ոչ անդամ վասպուրականցիները։

ՏԱՐՕՆ ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ Հայր. Միութեան անդամական ժողովը՝ այս Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 2.30ին, 131 Րիւ Թօլպիակ տիւ Թամփլի սրճարանը։ Օրակարգ՝ ընտրութիւն պատգամաւորներու եւ լրացում վարչութեան։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դաշնակցութեան «Ընկեր Կարօ» խումբը՝ իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ երէց ընկ. Վրթանէս Ղազարեանի, իր տիկնոջ՝ ՍՈՒՐԲԻԿ ՂԱԶԱՐԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ։

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme. PARIS (13e)

Le Gérant: H. STEPHAN

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (42)

"ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ,,

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Եւ այս ընելով, սահմանային քարին քով նամազի սկսաւ։ Երբ իր այս կարճ աղօթքը վերջացուց եւ յագուած ոտքի ելաւ, կը տեսնուէր որ աչքերէն կը կաթէին ուրախութեան արցունքներ, որովհետեւ իր երդումը իրականացուցած էր։ Բիզա պէյի համար, որ շատ ուղղափառ անձ մըն էր, այդ օրուան նամազը մեծ կարեւորութիւն ունէր

Այդ նամազէն վերջ, Բիզա պէյ ու իր ընկերները, որպէսզի մութը չկոխած Մուրկուլ հասնին, անմիջապէս հեծնելով իրենց ձիերնին, շարունակած էին իրենց ճամբան։ Հիմա կ'ուղղուէին դէպի Սուլթան Սէլիմ լեռը։ Ճամբան կը հանդիպէին գիւղացի կիներու, որոնք ռազմանիւթ տարած էին ճակատ ու գիւղ կը վերադառնային՝ յաջորդ առաւօտ կրկին առաքում կատարելու համար։

Երբ անցեր էին Սուլթան Սէլիմ լեռը, իրենց առջեւ տեսարանը յանկարծ փոխուած էր։ Քիչ առաջ տեսնուող լերկ գագաթներուն փոխարէն, հակայ անտառներ, վտանգաւոր ու նեղ վիհերու տեղ, ուրկէ ձիերն իսկ դժուարաւ կ'անցնէին, կանոնաւոր ու լայն խճուղիներ։ Բոլշեւիկ ուշադրութիւն գրաւող այս տարբերութիւնը Բիզա պէյի ու ընկերներուն վրայ մեծ ազդեցութիւն ըրած էր։ Բիզա պէյ, երբ դեռ զինուորական վարժարանի աշակերտ էր, իրեն ուխտ մը ըրած էր — «Եթէ Թուրքերուն յաղթեմ, սահմանի առաջին քարին վրայ աղօթք պիտի ընեմ»։ Այժմ, նման ուխտ մը իրեն ու իր նմաններուն ըրած կ'ըլլար. Աստծուն դէմ, երկրին ամէն կողմերը գեղեցիկ անտառներ անցնելը, կանոնաւոր խճուղիներ չենէ, մեր երկիրը եւս, սահմանին միւս կողմին նման, դրախտի պիտի նմանէր, եւ, Բիզա պէյ ու իր ընկերները, սահմանը անցնելու առժն, այդքան պիտի չզարմանային։

Ռուսական այս անտառներուն եզերքը բաւական բախած էին ռուս ուժերն ու մեր չէթէները։ Որովհետեւ ծառերուն մեծ մասը արագահարուածներէ տապալած էին։ Միրոնք արագահարուած չունէին, Ռուսերը իրենց արագահարուածներուն տարափին ենթարկած էին մեր չէթէները եւ երկար ընդդիմութենէ մը յետոյ նահանջած էին, ինչպէս կը հասկցուէր նշաններէն

Բիզա պէյ ու իր ընկերները իրենց ճամբան կը շարունակէին այն խճուղիին վրայէն, որ երբեմն կը բարձրանար եւ երբեմն կ'իջնէր։ Անոնք հասած էին Քորա։ Հոն, գիտնալէ վերջ այն աւերումը զոր գործած էին զինուորները թախումի առժն, լեռներէն իջնելով գիշերը ուշ առժն Մուրկուլ հասած եւ իջեւանած էին տեղւոյն առաջին Թուրք գայմագամին՝ Էթէմ պէյին հոյակապ տունը, որ Ամերիկացիներէն մնացած էր։ Եւ որովհետեւ պատերազմի ճակատին հետ գեռ եւս հաղորդակցութիւն հաստատուած չէր, Բիզա պէյն ու իր ընկերները ոչինչ գիտէին։ Որով, նախ ուզեցին Էթէմ պէյէն հասկնալ թէ [...] բան գիտէ՞։ Գայմագամ պէյը յայտնած էր թէ, բերնէ բերան բռնածին համաձայն, մեր յարձակողականը կը շարունակուի, Մարատերի գրաւումէն վերջ դէպի ներս բաւական հող գրաւուած է, եւ թերեւս [...] նոյն իսկ Գաթումը պիտի գրաւուի։ Բայց, կար բան մը որ Էթէմ պէյի հետաքրքրութիւնը շարժած էր եւ կ'ուզէր Բիզա պէյէն հասկնալ։ Ու հարցուցած էր.

— Բիզա պէյ, ի՞նչ է բուն պարտականութիւնը այն չէթէներուն, որոնք մեր «Թէշքիլաթը Մախսուսէ»ի ծառայութեան մէջ կը գտնուին։ Ինչո՞ւ կազմուած են անոնք. օրինաւոր զինուորի նման թշնամիին վրայ ուղղակի յարձակելո՞ւ. թէ, ինչպէս նախապէս համաձայներ էինք, Ռուսերը պիտի ահաբեկէին՝ մեր յառաջխաղացումը դիւրացնելու համար, խոլամ բնակչութիւնը պիտի ըմբոստացնէին, եւ, անոնց զէնք բաշխելով, աջէն ու ձախէն պիտի աւերէին ռուս բանակին անունդի եւ ռազմանիւթի ճամբաները։

Բիզա պէյ, առանց բոպէ մը մտածելու, իբրեւ պատասխան լսած էր.

— Թէշքիլաթը Մախսուսէն, արսօրուընէ սկսեալ, կը նկատուի զինուորական կազմակերպութիւն մը։ Որովհետեւ ես հրամանատար նշանակուած եմ ճակատի բոլոր ուժերուն, պատերազմական վայրերու քաղաքային վարչութիւնն ալ ինծի ենթակայ է։ Որ եւ է, դէպք, ինչքան ալ փոքր ըլլայ, ինծի պէտք է տեղեկացնել, քանի որ անիկա կրնայ մեծ գործերու ծառայել պատերազմին մէջ։

Բիզա պէյի այս խօսքերը պատասխան մը չէր այն հարցման զոր Էթէմ պէյ ըրած էր։ Այս խօսքերը կը փաստէին թէ Բիզա պէյ «Թէշքիլաթ»ի հոգին դեռ ըմբռնած չէր։ Ներքին Նախարար Թալէաթի եւ Թէշքիլաթը Մախսուսէի Նախագահ Սիւլէյման Ասքէրի պէյին հրահանգը ո՞ւր, Բիզա պէյի ըմբռնումը ո՞ւր, կազմակերպուած չէթէներու պարտականութեանց մասին։

Եւ որովհետեւ այդ ըմբռնումը տարածուած էր ամբողջ կովկասեան ճակատին վրայ, աւելի վերջ պիտի կարդաք թէ ինչ աղէտաւոր արդիւնքներ ունեցաւ ան։

Բիզա պէյ այդ ճակատին հրամանատարն էր։ Բայց, Տրապիզոնէն [...] կը թափէին, ճամբան կ'իմանար թէ Ֆէրիտ պէյ Գորչքայի գայմագամ նշանակուած է, ճակատի կացութիւնը Մուրկուլի գայմագամէն կ'իմանար։ [...] գունդերու հրամանատարները իրենց զօրագասներուն տեղեկագիրները կը ղրկէին, բայց ոչինչ կը ղրկէին Բիզա պէյի։ Իսկ Նայիլ պէյ կը շարունակէր իր գլխաւոր ձեռով շարժիլ Մարտերի շրջանին մէջ։ Իսկ այս միջոցին, Բիզա պէյ կը գտնուէր Գորչքայի ճամբուն վրայ, նպատակ ունենալով իր ուզած բանակումը հաստատել։

Բիզա պէյ ու ընկերները նոյն գիշերը Մուրկուլ անցուցին, եւ, յաջորդ օրը, հեծնելով իրենց ձիերնին, ուղղուած էին դէպի Գորչքա, ուր տեղեկացած էին թէ կարեւոր դէպքերու նախօրեակին են։ Հոդ, նախ Նայիլ պէյի ուղղութեան պէտք էր բերել։ Որովհետեւ, ան պատերազմի մէջ գած էր այն չէթէն զոր բերած էր Տրապիզոնէն, եւ այդ կերպով, ծանօթ ըլլալով Մարատերի գրաւումը, այդ յաղթանակէն գինովցած՝ ինքզինքը ամէն կը կարծէր։

(Շար.)

:::LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE:::

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire: Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone: Glacière 15-70

ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	
Ամերիկա	200 »	100 »	
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	

ՈՒՐԲԱԹ
26
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
1934

26 Janvier 1934

10րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2405

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ԱՅՍ ՀՈՂԵՐԸ ՄԵՐՆ ԵՆ»

Զարմանազան լուրերու թոհ ու բոհին մէջ, ուշադրութենէ վրիպեցաւ դէպք մը, որ արժանի է լուրջ խորհրդածութեան: Գոնէ վայրկեան համար:

Կ'ակնարկենք Թուրքեւպուլկար սահմանին վրայ, Սվիլէնկրատի (Մուսթաֆա փաշա) մէջ սարքուած հանդիսաւոր ցոյցին:

Ինչ որ հրատարակուեցաւ մինչեւ այսօր, քաղուած է Թրքական աղբիւրէ,— թերթերու լուրերէն եւ Անատոլուի գործակալութեան զեկոյցներէն:

Դժբախտաբար աչքի առջեւ չունինք դէպքին պուլկարական պատմութիւնը, բացի կցկտուր տեղեկութիւններէ:

Այս պարագան ոչինչ կը պակսեցնէ դէպքին լրջութենէն եւ խորհուրդին խորութենէն:

Որքան ալ չափազանցութիւններ հնարած ըլլան Թուրք թերթերը, անվիճելի է մէկ բան,— Թրակիացիները ժողով գումարելով Թրքական սահմանին վրայ, յետոյ թափոր կազմելով եւ ցոյցեր սարքելով, ուզած են յիշեցնել թէ պահանջներ ունին Թուրքիայէն

«Վագըթ»ի թղթակիցն է որ կը պատմէ.

— « Առաջին իրիկունը ներկայացուցած են թատերախաղ մը որ քարոզութիւն մըն է Թրակիան Պուլկարիոյ կցելու համար: Յաջորդ առաւօտ բացուած է համաժողովը եւ ճառեր խօսուած են: Կէս օրէն յետոյ պտոյտ մը կատարած են սահմանին մօտակայ վայրերը եւ պոռացած են,— « Այս հողերը մերն են եւ մերը պիտի մնան »: Կէս օրէն յետոյ հացկերոյթ մը տրուած է քաղաքապետարանին մէջ, ուր ներկայ եղած է պաշտօնական կառավարիչը:

«... Թերեւս կարծողներ կան թէ կառավարիչին պաշտօնանկութեամբ վերջացած է խնդիրը: Մենք այդպէս չենք խորհիր: Սվիլէնկրատի միջադէպը այնքան խոր եւ կարեւոր է որ, չի կրնար փակուիլ պաշտօնանկութեամբ:

Պուլկարները կ'ուզեն իրենց կցել ամբողջ Լտիրնէն եւ արեւմտեան Թրակիան, ինչպէս եւ Եուկոսլավիայէն առնել Մակեդոնիան, իսկ Ռումանիայէն՝ Տոպրուճան: Իսկ եթէ յարին պայքարեան ուխտին, ստիպուած պիտի ըլլան հրաժարիլ այս բոլոր պատրանքներէն: Ասոր համար, կ'ուզեն համաձայնիլ Եուկոսլավիոյ եւ Ռումանիոյ հետ, եւ Մակեդոնիայէն եւ Տոպրուճայէն հրաժարելու փոխարէն, ապահովել այդ երկու երկիրներուն աջակցութիւնը, որպէսզի Թրակիան Պուլկարիոյ կցեն: Ահա թէ ի՛նչու կ'ուզեն ամէն բանէ առաջ արգելք հանդիսանալ պալքանեան ուխտին, որ կ'ըսուի թէ յունուարի վերջը պիտի ստորագրուի Սելանիկի մէջ:

Սվիլէնկրատի ցոյցը ժողովրդական անգիտակից եւ պատահական շարժում մը չէ, այլ ամբողջովին կազմակերպուած քաղաքական դաւ մը »: (Վագըթ 20 յունուար):

Այս վերլուծումէն յետոյ, Թուրք թերթը կը դնէ հետեւեալ պահանջը, կարճ եւ կտրուկ:

— « Թրակիա կազմակերպութիւնը անշուշտ կազմուած է պետական արտօնութեամբ եւ կը գործէ կառավարութեան հսկողութեան տակ: Արդ, եթէ համաժողովին մէջ արտասանուած խօսքերը համաձայն չեն Պուլկարիոյ դաշինքին քաղաքականութեան, պէտք է լուծել այդ կազմակերպութիւնը: Ո՛ր եւ է երկրի մէջ ընկերակցութիւն կազմելու ազատութիւնը այնքան սանձարձակ եղած չէ որ խանգարէ նաեւ երկրի մը յարաբերութիւնները »:

(Այդ պահանջը չէ՞ որ կը դնեն մեր հակառակորդներն ալ, բոլոր հիւրընկալ երկիրներուն մէջ, Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ.— լուծում, սահմանէն դուրս, օրէնքէ դուրս, պոյքոթ...):

Ուրեմն, Թրակիացիներու գործունէութիւնը լուրջ մտահոգութիւն կը պատճառէ քէմալականութեան: Այն աստիճան որ, անոր մամուլը նեղնչումներ կը ստանայ, նոյն իսկ Պուլկարիոյ ներքին գործերուն խառնուելու համար:

Ուրիշ խօսքով, Էնկիւրին չի հաւատար Հարեւան երկրի կառավարութեան հաւաստիքներուն, եւ նոր երաշխիքներ կը պահանջէ: « Եթէ համաձայն չէք, լուծեցէք. այլապէս անիրաւ չեն անոնք որ կը կասկածին թէ պուլկարական կառավարութիւնը կը ձայնակցի Թրակիացիներու համաժողովին որոշումներուն »:

Թերթերը կը գրեն թէ պուլկարական կառավարութիւնը որոշած է խիստ միջոցներ ձեռք առնել, խափանելու համար «վնասակար շարժումները »:

Ուրիշ կերպ կրնա՞ր շարժիլ պետութիւն մը որ ջախջախուեցաւ Մեծ Պատերազմին մէջ, եւ անզօր վիճակի մը մատնուած է այսօր, իր յաղթական դրացիներու ապառազէն կերպարանքին եւ շղթայաշար փշաթելերուն առջեւ:

Եւ սակայն, ո՞ր երկրին կամ ժողովուրդին մէջ հիմնական դատեր խափանուած են առօրեայ քաղաքականութեամբ:

Այդ ե՞րբ է պատահած որ ընդմիշտ լռութեան դատապարտուի ժողովուրդ մը, երբ կ'աղաղակէ ի լուր աշխարհի, թերթերով, ժողովներով, ճառերով եւ թափորներով.

— Այս հողերը մերն են եւ մերը պիտի մնան...

Կարելի չէ թուաբանական ճշդութեամբ ձեւակերպել քաղաքական դատի մը յաջողութեան պայմանները: Դժուար է ճշգօրէն նախատեսել դէպքերը, մանաւանդ աշխարհի ներկայ վիճակին մէջ:

Բայց, երբ ժողովուրդ մը ամուր կառչած է իր հայրենի ժառանգութեան եւ կը հաւատայ իր դատին արդարութեան, առժամեայ խոչընդոտները չեն որ պիտի կասեցնեն զայն:

Այդպէս է նաեւ մեր պարագան:

Մենք ալ ունինք նոյն դատը,— « Այս հողերը մերն են եւ մերը պիտի մնան »:

Էնկիւրին ալ գիտէ այդ, եւ ճիշդ ատոր համար, Թուրքիոյ հայ ժողովուրդին մնացորդները կը հալածէ նոյնիսկ արտասահմանի մէջ:

Հարցը այն է որ գիտնանք թէ՝ չի բաւեր միայն տենչալ, այլ անհրաժեշտ է գործել: Եւ գործել՝ միացեալ ճակատով: Առանց ազդուելու առօրեայ վէճերէն ու դէպքերէն: Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՍԹԱՎԻՍՔԻԻ ԽԱՐԴԱԽՈՒԹԵԱՆՑ ՄԱՍԻՆ

39,500 ֆր.ի գոհարեղէն լխուած 1,800,000 ֆր.ի

ԳՆԱՀԱՏՈՂ «ՄԱՍՆԱԳԷՏ»Ն ԱԼ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՒ

Աջքի օր ձերբակալուեցաւ Անրի Քոհէն, Պայոնի Վարկի Դրամատան գոհարեղէններու գնահատիչը: Հարցաքննիչ դատաւորը բանալ տալով 53 տուփեր, մասնագէտներու քննութեան ենթարկեց անոնց պարունակած գոհարեղէնները: Ասոնք աւանդ ձգուած էին Քրէտի Լիոնէ Դրամատան մէջ, Սթավիսքիի կողմէ: Քննութեանց ներկայ էր նաեւ Պ. Քոհէն, որ քիչ յետոյ ձերբակալուեցաւ:

Առաջին տուփը հազիւ բացուած, մասնագէտները ափ ի բերան մնացին: Տուփի մը մէջ, որուն վրայ գրուած էր թէ 400,000 ֆրանքի գոհարեղէն կը պարունակէ, մասնագէտները գտան միայն 1805 ֆրանք արժող քարեր: Երկրորդ տուփի մէջ, որ գնահատուած էր 600,000 ֆրանք, մինչ Քոհէնի կողմէ, կը պարունակէր միայն 1500 ֆրանքի ապակեղէն եւ կեղծ մարգարիտներ: Սթավիսքի 500,000 ֆրանք փոխ առած էր այս աւանդները ձգելով: Հազիւ քանի մը զմրուխտներ կարելի եղաւ գտնել ուրիշ երկու տուփերու մէջ:

Մէկ խօսքով, առաջին երկու մասնագէտները մանրակրկիտ քննութեան ենթարկեցին առաջին անգամ բացուած 4 տուփերու պարունակութիւնը եւ հաստատեցին թէ Քոհէնի կողմէ 1,800,000 ֆրանք գնահատուած գոհարեղէնները կ'արժեն միայն 39,500 ֆրանք: Ուրեմն, Սթավիսքի եւ ընկ. միայն այս գլուխէն շորթած են 1,760,500 ֆրանք: Հետզհետէ կը բացուին եւ կը քննուին նաեւ միւս 49 տուփերը, անշուշտ, նոյնքան ցնցող յայտնութեանց յանգելու համար:

Ձերբակալուած ատեն, Քոհէն առանց ինքզինքը կորսնցնելու յայտարարեց թէ իր տեսած եւ գնահատած գոհարեղէնները ատոնք չեն ... Անշուշտ բանիկ կ'ուզէր թէ փոխուած են: Հարցաքննիչ դատաւորը Քոհէնը կ'ամբաստանէ իբրեւ հեղինակ եւ մեղսակից գողութեան եւ խարդախութեանց:

Ատոփկանութիւնը գրաւեց Սթավիսքիի գրամարկղը՝ Սոսիէթէ Ժէնէրալի մէջ, ուր գտնուեցան 50,000 ֆր. պատրաստ դրամ եւ շատ մը չէքեր: Դադտնի կը պահուին այս առթիւ երեւան եկած անունները: Կ'ըսուի թէ շատ մը կարեւոր անձեր պիտի վտանգուին, այս յայտնութեան հետեւանքով: Այս հաշիւներու մասին առաջին անգամ խօսեցաւ ընդդիմադիր երեսփոխան Պ. Անրիօ, Երեսփ. ժողովին մէջ. «Էնթրանսիժան» կ'ըսէ թէ ոստիկանութիւնը երեք շաբաթէ ի վեր տեղեկութիւն ունէր այս հաշուրնթացքն, բայց գործի չձեռնարկեց, մինչեւ որ Պ. Անրիօ յայտնութիւններ չըրաւ:

Երկու բարձր պաշտօնատարներ պաշտօնանկ

Կառավարութիւնը շարունակելով իր վարչական տնօրինութիւնները, առջի օր պաշտօնանկ ըրաւ առեւտրական նախարարութեան վարկի ընդհ. քննիչը, Պ. Տըլամարշ, եւ դիւանապետ մը, Պ. Քոնսթանթէն: Ասոնք պիտի յանձնուին կարգապահական ատեանին:

Այս առթիւ հրատարակուած պաշտօնական զեկոյցը աւելի բան չըսեր, բայց իրազեկներ կը հաւաստեն թէ երկու պաշտօնատարները, որոնց իրաւասութեան ներքեւ կը գտնուէին վարկի ընկերութիւնները, յանցաւոր են իբրեւ զանցառու եւ անհոգ իրենց պաշտօնին մէջ:

Փաստաբաններու խորհուրդին որոշումները

Փարիզի փաստաբաններու ընկերակցութեան խորհուրդը, տեսնելով որ երեսփոխանները որ եւ է միջոցի չեն դիմեր զանազան զեղծումներ խափանելու համար, երկու նոր կանոններ հաստատեց, որպէսզի փաստաբանները այսուհետեւ չարաչար չկարենան գործածել իրենց պաշտօնը եւ դիրքը:

Առաջին կանոնով, ո եւ է իրաւագէտ որ քաղաքական պաշտօն մը ունի իբրեւ երեսփոխան, ծերակուտական կամ քաղաքապետական խորհուրդի անդամ, չպիտի կրնայ դատ վարել ի նպաստ պետութեան կամ անոր դէմ կամ անոր տեղական որ եւ է ճիւղին թեր ու դէմ:

Երկրորդ կանոնով, ո եւ է իրաւագէտ սեղանաւորական շահերու վերաբերեալ որ եւ է դատ ստանձնելէ առաջ, պարտաւոր է արտօնութիւն ստանալ փաստաբաններու կանոնի նախագահէն: Այս կարգադրութիւնը եղած է ոչ միայն այն մտքով որ կառավարական պաշտօնեայ մը չկարենայ իր ազդեցութիւնը օգտագործել ի նպաստ իր դատին, այլ եւ անոր համար որ վերջ գտնէ մնայուն իրաւագէտի մը տարեկան գումարներ վճարելու սովորութիւնը:

Աւելորդ է յիշել թէ այս կարգադրութիւնները ներշնչուած են Սթավիսքիի գործին առթիւ երեւան եկած յայտնութեանց եւ քանի մը օր առաջ պատահած միջադէպերուն:

ԱՊՏԱԿԷՆ ՑԵՑՈՑ ԱՏՐՃԱՆԱԿ

Վերջին դէպքերուն հետեւանքով, մենամարտ մը տեղի ունեցաւ երէկ, արմատական երեսփոխան եւ Երեսփ. ժողովի նախկին դեր-նախագահ Պ. Անտրէ Հէսի եւ «Փառի-Միտի» թերթի խմբագիր Պ. ժոզէֆ Պէնէքոյի միջեւ, տարբնանկով, անհատական կալուածի մը մէջ, Փարիզի մօտերը: Բուն վայրը գաղտնի կը պահուէր, մենամարտը օրինապէս արգիլուած ըլլալով Ֆրանսայի մէջ:

Պ. Հէս, որ Սթավիսքիի փաստաբաններէն մէկն էր, ինքզինքը անարգուած կը զգայ «Փառի-Միտի»ի մէջ եղած հրատարակութեան մը առթիւ: Պէնէքօ գրած էր թէ դրամ ստացած է իբրեւ փաստաբան, մասնաւորապէս Սթավիսքիէն, միեւնոյն ատեն գործելով իբրեւ երեսփոխան եւ պաշտօնեայ Երեսփ. ժողովին:

Ինչպէս կը յիշեն ընթերցողները, առաջին մենամարտը պիտի կատարէին կրթական նախարար Պ. տը Մոնզի եւ երեսփոխան Պ. Անրիօ, բայց բարեկամներ միջամտեցին եւ չարը խափանեցին:

Երկրորդ միջադէպ մը ծագեցաւ «Լա Լիպէրթէ»ի խմբագրին եւ երեսփոխան Լոկրոզիլիէռի միջեւ, որ ապտակուեցաւ: Եւ վերջապէս երրորդ միջադէպ մը ծագեցաւ Պ. Հէսի եւ երիտասարդ փաստաբան Պ. Լէյմիի միջեւ, որոնք իրար ծեծեցին դատական պալատին մէջ:

Նոր ձերբակալութիւններ եւ խուզարկութիւններ

Դատական ոստիկանութիւնը առջի օր ձերբակալեց դադրած թերթի մը խմբագիրը, Պ. Ժոռժ Անքըթիլ, որ 1932 յունիս 28ին դատապարտուած էր երեք տարի բանտարկութեան, դրամաշորթութիւն կատարած եւ անվաւեր չէքեր հանած ըլլալով: Ձերբակալուեցաւ նաեւ Պ. Ժան Սթէօն, որ նոյնպէս երեք տարուան դատապարտուած էր միեւնոյն յանցանքներով: (Ասոնք առժամապէս ազատ արձակուած էին):

Քանի մը ժամ յետոյ ուրիշ երեք դատապարտեալներ ալ ձերբակալուեցան: Կը կարծուի թէ շարքը պիտի շարունակուի:

⁂ Պայքար մըն ալ բացուած է նախկին վարչապետ եւ ելմտական նախարար Պ. Ֆրանսուա Մարսալի դէմ (1924): Նախկին նախարարը կ'ամբաստանուի թէ բռնաբարած է արհեստակցական ընկերակցութեանց օրէնքը: Միեւնոյն յանցանքով կ'ամբաստանուի նաեւ Պ. Ռընէ Ժէռառ, որ նախարարին հետ անդամ էր երկաթուղիներու ընկերութեան մը վարչական խորհուրդին:

⁂ Երեսփ. ժողովի ձախակողմեան հոսանքները բանաձեւ մը պատրաստած են, որով կ'առաջարկուի խորհրդարանական վերստուգիչ յանձնաժողով մը կազմել (փոխան քննիչ յանձնաժողովի մը որ մերժուեցաւ կառավարութեան կողմէ):

⁂ Չորեքշաբթի օր խուզարկութիւններ կատարուեցան «Լա Քոնֆիանս» ընկերութեան տնօրէն Պ. Կէպէնի բնակարանին մէջ:

⁂ Երեքշաբթի օրուան արքայական ցոյցին մեղսակիցներէն 28 հոգի վար գրուեցան, դատուելու համար: Կալանաւորներու թիւն էր 258, որոնք բոլորն ալ հարցաքննուեցան երկարօրէն:

Արքայականները նոր ցոյց մը կազմակերպած էին երէկ իրիկուն.

ՆՈՐ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԹՐԱԿԻԱՑԻՆԵՐՈՒ ՑՈՅՑԻ ՄԱՍԻՆ

Յանցաւորները պիտի պատժուին

Թուրքերէն թերթերը հետեւեալ նոր տեղեկութիւնները կը հաղորդեն Սվիլէնկրատի դէպքերու մասին. .

Վարչապետ եւ արտաքին նախարար Մուշանով, Սվիլէնկրատի համաժողովին մասին իրեն եղած հարցումներուն պատասխանելով, ըսած է.

— «Այս մասին տակաւին տեղեկութիւններ չունիմ. բայց պաշտօնական պիտի ըլլայ ժողովիս արտօնութիւն տուող յանցաւորը, ինչ դիրք ալ ունենայ: Առանց կեդրոնական կառավարութեան արտօնութեան, պէտք չէ թոյլատրուէր նման ժողով մը: Ցեղի չպիտի տանք երկրին վնասակար շարժումներու: Շատ կը ափսոսին անոնք որ կը կարծեն թէ այս կերպով կը ծառայեն հայրենիքին: Ձեմ գիտեր թէ անոնք տակաւին մինչեւ ե՞րբ փորձանք պիտի դառնան գլխուս»:

Թրակիա կազմակերպութեան վարչութիւնը ուղած է ներկայանալ ներքին նախարարութեան քննիչ Փանիցայի եւ յայտնել թէ իրենց համաժողովին գումարման ծանուցումը մէկ ամիսէ ի վեր կը հրատարակուէր թերթերու մէջ, բայց կառավարութիւնը որ եւ է արգելք չյարոյց: Քննիչը, սակայն, մերժած է ընդունիլ վարչութիւնը: Ենթոյ լրացուցած է իր քննութիւնը եւ Սոֆիա վերադառնալով տուած է իր տեղեկագիրը:

Ցոյցը, որուն մասնակցեցան 10,000 հոգի, հետեւեալ պարագաներու տակ տեղի ունեցաւ.—

Անցեալ կիրակի, հոգեհանգիստի առաւօտեան արարողութենէն յետոյ, 10,000 հոգինոց թափօր մը գնաց գերեզմանատուն, պալքանեան պատերազմի հերոսներէն հարիւրապետ Անարիէվի դամբարանին առջեւ: Ուսուցիչ Միհայիլ Մանօլով այս առթիւ ճառ մը խօսելով ըսաւ թէ Անարիէվ Թուրք գնդակով մը սպաննուեցաւ 13 հոկտ. 1912ին Գարբքոյի շրջակաները: Մարմինը յետոյ Սվիլէնկրատ փոխադրուած է այդ վայրէն որ ներկայիս հելլենական տիրապետութեան տակ կը գտնուի:

Ներկաները մէկ վայրկեան լռութիւն պահեցին եւ յետոյ իրենց գանրուած տեղը ծունկի եկան:

Ցոյցին մասնակցեցան նաեւ հարիւրաւոր համալսարանական եւ լիսէի ուսանողներ, բազմաթիւ ուսուցիչներ եւ ազգ. կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներ

Թափորը յետոյ նուագախումբով եւ դրօշներով գնաց «Փրօվէսթա» արձաբանին առջեւ, ուր բուռն ճառեր արտասանուեցան: Բանախօսները իրենց ձեռքերով ցուցուցին Էտիրնէի եւ Միջերկրականի հորիզոնները եւ բուռն կերպով ծափահարուեցան ժողովուրդին կողմէ:

Թափորը յետոյ ցոյցերով գնաց մինչեւ հելլէնական սահմանը որ 2 քիլոմէթր հեռու է Սվիլէնկրատէն:

Թրակիոյ համաժողովը ի մէջ այլոց որոշեց ապահովել հարեւաններուն եւ գլխաւորաբար Եուկոսլավիոյ բարեկամութիւնը: Որոշուեցաւ նաեւ մէկ մէկ համաժողով գումարել Գարնօպաթ, Պուրկաս, Ռայքօվօ եւ Հին Զակօրա, որոնք մօտիկ վայրեր են Թուրք եւ հելլէնական սահմաններուն:

⁂ Փայլուն կերպով տօնուեցաւ Սվիլէնի Թուրքերու ձեռքէն ազատագրման 56րդ տարեդարձը: Ամբողջ քաղաքը դրօշազարդուեցաւ եւ պարզապէս տօնակատարութիւն մը եղաւ:

Կէսօրէն առաջ հոգեհանգիստ կատարուեցաւ եկեղեցիին մէջ, եւ մետրապոլիտ Իլարիոն հանգիստ մաղթեց այն Ռուսերուն եւ Պուլկարներուն, որոնք մեռան, Սվիլէնը ազատագրելու համար Թուրքերէն: Մետրապոլիտը միաժամանակ բուռն ճառ մը խօսեցաւ այդ քաղաքի ազատագրութեան կռիւներու մասին

Կէսօրին, քաղաքապետ Սօթիրով ներկայ գտնուեցաւ քաղաքապետարանի ընդունելութեան: Նուագախումբ մը ամբողջ օրը նուագեց հրապարակին վրայ:

Ճափոնի բողոքը Մոսկուայի դէմ

Մոսկուայի ճափոնական դեսպանը բողոքեց այն յայտարարութեանց դէմ որոնցմով Խ. Միութեան բարձր պաշտօնատարներ կ'ամբաստանէին Ճափոնը թէ կ'ուզէ գրաւել Սիպերիոյ ծովային նահանգները եւ արեւելեան Չինաստանի երկաթուղին: Դեսպանը մասնաւորապէս յիշեցուցած է Պ. Լիթվինովի թէ այս հակաճափոնական յայտարարութիւնները գրգռիչ հանգամանք ունին եւ կը սպառնան խանգարել երկու երկիրներուն յարաբերութիւնները:

(Լուրերու Շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ 1933ԻՆ

«Յառաջ»ը օրը օրին արձանագրում է Հայաստանի բոլոր կարեւոր դէպքերը։ Այնպէս որ, անցեալ տարուան կատարուած աշխատանքների հանրագումարը, կը լինէր աւելորդ կրկնութիւն։ Ուրեմն յաւակնոտ է 1933ի Հայաստանը ներկայացնել տարբեր ձեւով։

Նախ եւ առաջ, անհրաժեշտ է ծանօթանալ քաղաքական այն պայմաններին, որոնց տակ ապրեցաւ Հայաստանը 1933ի տարին եւ, երկրորդ, քննութեան առնել երկրի ներքին քաղաքականութիւնը, որ եւ պարզում է [illegible] պետական, տնտեսական եւ մշակութային կեանքի զարգացման ուղիները։

1. ԱՐՏԱՔԻՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

Ինչպէս ամբողջ աշխարհը, նոյնպէս եւ Հայաստանը 1933ին բոլորեց քաղաքական տագնապալից շրջան մը։ Համաշխարհային պատերազմից դեռ երկու տասնեակ տարիներ չեն անցած, բայց մարդկութիւնը նոր ջարդերի վտանգի առջեւ է գտնւում։ Ինչպէս որ նախորդ պատերազմը աւելի կամ պակաս չափով ազդեց իւրաքանչիւր ժողովրդի ճակատագրին վրայ, նոյնպէս եւ գալիք պատերազմը պիտի ունենայ իր հեռակայական նշանակութիւնը։ Եւ եթէ 1914ը այնքան ողբերգական դեր խաղաց հայ ժողովրդի կեանքի մէջ, ապա ոչ պակաս ճակատագրական պիտի լինի մեզ համար նաեւ գալիք պատերազմը։ Ի հարկէ, եթէ միայն քաղաքական պայմանների մէջ ի նպաստ Հայաստանի փոփոխութիւններ չկատարուին։

Համաշխարհային պատերազմի շարժառիթները բազմաթիւ են։ Առաջին, վերսայլի դաշնագրի դէմ Գերմանիայի գլխաւորութեամբ մղուած պայքարը։ Ֆրանս-գերմանական հակամարտութիւնը եւ Հիթլէրի ոտնձգութիւնները դէպի արեւմուտք եւ արեւելք։ Երկրորդ, Ֆաշական Իտալիայի գործօն քաղաքականութիւնը եւ ախոյեանութիւնները Պալկաններում եւ Միջերկրեայ Արեւելքում։ Սերբ եւ իտալական թշնամանք, ալպանական խնդիր, գերման-իտալական դժուարութիւն։ Երրորդ, պալկանեան կնճիռ՝ Պուլկարիայի եւ Հունգարիոյ պահանջները, մակեդոնական հարց եւ Պեսարապիայի խնդիր։ Չորրորդ, պայքար Խաղաղական Ովկիանոսի շուրջ, Ճափոնի եւ Ամերիկեան հակամարտութիւն։ Հինգերորդ, Խորհրդային Ռուսաստանի եւ Գերմանիայի ու Ճափոնի յարաբերութիւնները։ Վեցերորդ, համաշխարհային տնտեսական ճգնաժամ, որ կարող է իր վատթարացումով առանալ մէկ նոր պատերազմի մէջ։

Կասկածելի է, որ պատերազմը սահմանափակուի երկու երկիրների կամ խմբակցութիւնների մէջ։ Անպայման պիտի ծաւալի եւ համաշխարհային հանգամանք առնի։ Իսկ այս վերջին դէպքում պատերազմն իր արիւնոտ թեւերի մէջ է առնելու նաեւ Հայաստանը։ Մանաւանդ որ, ի դժբախտութիւն մեր երկրի, ամենից հաւանականն այն է, որ պատերազմը սկսի Խորհրդային Միութեան դէմ, որի մէկ մասնիկն է կազմում մեր փոքրիկ հայրենիքը։

Երկու տարի առաջ Մանչուրիայի գրաւումը Ճափոնի կողմից եւ վերջինիս ստրատեգական յառաջխաղացումը մի ծայրայեղ լարուած վիճակ է ստեղծել Հեռաւոր Արեւելքում։ Իր աշխարհակալական ծրագիրներն իրականացնելու համար Ճափոնիային անհրաժեշտ էր ամրանալ Ասիայի ափերում եւ ապահովել իր թիկունքը։ Սակայն, նրա նախնական պատրաստութիւնների ծրագրի մէջ մանում է ոչ միայն գրաւել Չինաստանի որոշ հողամասերը, այլ եւ Ռուսաստանի։ Իսկ այս վերջին դէպքում ռուս-ճափոնական պատերազմն անխուսափելի է։ Մանաւանդ, եթէ նկատի ունենանք, որ խորհրդային վարիչ դէմքերը յայտարարում են, թէ ոչ մէկ թիզ հող չպիտի տան առանց կռուի։

Մինչեւ այժմ եղած բոլոր փորձերը բարելաւել ռուս-ճափոնական յարաբերութիւնները՝ անցնում են անյաջող։ Ընդհակառակն, գնալով, Ճափոնում աւելի ազդեցիկ են դառնում պատերազմի կողմնակիցները եւ զինուորական տարրը։ Միւս կողմից, Մոսկուան, տեսնելով որ իր բոլոր զիջումները չեն բաւարարում Ճափոնին, իր հերթին պատերազմի տենդագին պատրաստութիւններ է տեսնում։ Դրան զուգընթաց դրսի աշխարհում դաշնակիցներ է որոնում ու նորանոր դաշինքներ կնքում։

Ոչ պակաս վտանգ է ներկայացրում Խորհրդ. Միութեան համար նաեւ այսօրուան Գերմանիան։ Դեռ մէկ տարին չէ լրացած որ Գերմանիայում իշխանութեան գլուխ են անցել հիթլերականները, բայց արդէն իրենց հայեացքները սեւեռած են դէպի արեւելք։ Բաւական է միայն յիշել Ռոզենպէրկի յայտարարութիւնները եւ Հիւկէնպէրկի կողմից Լոնտոնում ներկայացրած պահանջները, որպէսզի միանգամայն պարզ լինեն Գերմանիայի որդեգրած քաղաքական ծրագիրները Ռուսաստանի նկատմամբ։ Գերմանիան այլեւս չի թաքցնում, որ յարմար առիթ է սպասում, կլանելու համար Մերձբալթեան երկիրները եւ իր գերիշխանութեան տակ առնելու Ուկրայինան։ Անգամ Լեհաստանը, որ մինչ այժմ գերմանական սարսափի տակ էր ապրում, ինչ որ խորհրդաւոր բանակցութիւնների մէջ է Պերլինի հետ։

Արեւելքից ու Արեւմուտքից սպառնացող վտանգները չէզոքացնելու դիտումով, Խորհ. Միութիւնը նորանոր դաշնակիցներ է որոնում եւ բազմաթիւ դաշինքներ կնքում։ Անգիտը նրանում չէ, որ դրամատիրական կառավարութիւնների բարեկամութիւնը շահելու համար նա ստիպուած է հրաժարել իր մի շարք նշանաբաններից (համաշխարհային յեղափոխութիւն եւ այլն). այլ այն, որ նրան յաջողւում է գտնել երկիրներ, որոնց քաղաքական շահերը ներկայ պայմաններում համապատասխանում են Ռուսիոյ շահերին (Ֆրանսան Գերմանիոյ դէմ եւ Ամերիկան՝ Ճափոնի)։ Սակայն մեծ հարցական է, թէ ինչ չափով կը ցանկանան եւ կը կարողանան նոր դաշնակիցները պաշտպանել Խորհ. Միութիւնը եւ արդեօք իրական վտանգի դէպքում ի հաշիւ Ռուսաստանի չե՞ն ապահովի իրենց երկիրների շահերը։ Ի՞նչ երաշխիք, որ նոյնը չի կրկնուի նաեւ Ռուսաստանի հետ, ինչ որ եղաւ Չինաստանի նկատմամբ։

Խորհրդային Միութեան համար արտաքին վտանգն էլ աւելի սարսափելի է դառնում, երբ նկատի առնենք ներքին կացութիւնը։ Նախ, այն տնտեսական քաղաքականութիւնը եւ վարչական միջոցները, որ գործադրւում են խորհրդային երկիրներում, ծայր աստիճան թշուառութեան են մատնած ժողովուրդը եւ խոր դժգոհութիւն սերմանած հանդէպ իշխանութեան։ Եւ երկրորդ, պէտք չէ մոռանալ, որ Խորհրդ. Միութիւնը կազմուած է բազմաթիւ ազգութիւններից, որոնք յարմար առիթի են սպասում ազատագրուելու Ռուսաստանի գերիշխանութիւնից, հնգամեայ ծրագիրը եւ կոլխոզային քաղաքականութիւնը կրկնակի ուժ են տուած անջատողական ձգտումներին։

«Յառաջ»ի ընթերցողներին ծանօթ են Ուկրայնայում եւ Բելօռուսիայում վերջերս երեւան հանուած ազգային տրամադրութիւններն ու այդ ուղղութեամբ տարուած դաւադիր աշխատանքները։ Դրանից առաջ, յատուկ յօդուածներով մենք մատնանշած ենք նման շարժումներ նաեւ մահմետական ժողովուրդների մէջ։ Գաղտնիք չեն նաեւ վրաց ժողովուրդի քաղաքական ձգտումներն ու գործադրման եղանակները։ Եւ այդ բոլորն իրենց յոյսերը կապած են Գերմանիայի, Ճափոնի եւ Թուրքիայի հետ։ Եթէ հաշուի առնելու լինենք այս երեք պետութիւնների քաղաքական առաջադրութիւնները եւ երկրի այլազան ժողովուրդների զգացմունքներն ու ակնյայտ ձգտումները, կը տեսնենք որ ներսի ու դրսի միջեւ կատարեալ ներդաշնակութիւն է տիրում։

Արտասահմանի մէջ տիրապետող կարծիք է, որ եթէ Ռուսաստանի վրայ արտաքին յարձակում տեղի ունենայ, ժողովուրդը, մոռանալով իշխանութեան հանդէպ ունեցած իր թշնամանքը, հայրենիքի գերագոյն շահերից մղուած, մէկ մարդու պէս կուրծք պիտի տայ արտաքին թշնամուն։ Այս միամիտ տեսակէտի պատճառն այն է, որ նման մտածողները կտրուած լինելով խորհրդային լուծի տակ ապրող ժողովուրդներից, բնաւ տեղեակ չեն իրական կացութեան եւ գերիշխող տրամադրութիւններին։ Խորհրդային իշխանութիւնը շատ աւելի իրազեկ է եւ դրա համար էլ ամէն կերպ խոյս է տալիս պատերազմից։

Արտաքին ու ներքին այս խառնաշփոթ վիճակը, բնականաբար, պիտի անդրադառնայ նաեւ Հայաստանի կացութեան վրայ։ Պատերազմի դէպքում մեր հայրենիքին սպառնացող վտանգը հարաւէն է գալու։ Եւ դժբախտաբար, Թուրք-խորհրդային բարեկամութիւնը ի վիճակի չէ կանխելու այդ վտանգը։

Այդ մասին յաջորդով։

ԱՇՈՏ ԱՄԲՐՈՒՆԻ

ՃԱՀԵՑԱ՞Ն ԹԷ ԿՈՐՍՆՑՈՒՑԻՆ

Հակադաշնակցական թերթերը ցնծութեամբ աւետեցին թէ Իրաքի առաջնորդ Ռուբէն եպիսկ. Մանասեան շահած է «Յուսաբեր»ի դէմ բացած դատը, 200 եգիպտ. ոսկի տուգանքի դատապարտել տալով զայն։

Լուսաբանութեան համար, ստորեւ կ'արտատպենք «Յուսաբեր»ի խմբագրականը, նոյն դատի մասին (17 յունուար)։—

Յունուար 8ին արձակուեցաւ վճիռը այն դատին, որ Պաղտատէն բացած էր մեր դէմ Ռուբէն Մանասեան։

Դատարանով մեզմէ եղած պահանջը (դրամական) ինքնին կը գծէր ենթակային բարոյական պատկերը։

Ռ. Մանասեան կը գտնէր, որ մենք մեր յօդուածներով բարոյապէս արատաւորած ենք իր պատիւը, զոր վերականգնելու համար մեզմէ կը պահանջէր 1000 ոսկի, ու նաեւ դատավճռին հրատարակումը վեց թերթերու մէջ (ի թիւս որոնց նաեւ «Յուսաբեր»ի)։

Այս վերջին պահանջը դատարանը իսպառ մերժած է, պահանջող կողմին, այսինքն՝ Ռ. Մանասեանի շահն իսկ նկատի առնելով։ Իսկ ինչ կը վերաբերի դրամական հատուցման, դատարանը 1000 ոսկիի փոխարէն մեզ դատապարտած է Ռ. Մանասեանի վճարելու 200 ոսկի։

Ինչպէս ըսինք, դատարանը արտօնած չէ իր դատավճիռը հրատարակութեան տալու թերթերու մէջ։ Մենք որոշած ենք ենթարկուիլ այս հրահանգին։ Այս իսկ պատճառով հնարաւորութիւն չունինք իր խորքին ու յանցին մէջ քննութեան առնելու տրուած դատավճիռը եւ հարցը իր ամբողջութեանը մէջ հանրային ատեանին բերելու։ Սակայն, նկատի առնելով այն յարձակողական գրութիւնները, որ այս առիթով սկսած է հրապարակել մեր դէմ Գահիրէի քողածածուկը, ու նաեւ այն նիւթը, որ դատի մասին հրապարակեց իր յունուար 12ի թիւին մէջ «Մոքաթթամ»ը, մենք հարկադրուած ենք, դէմ հպանցիկ կերպով, քանի մը դիտողութիւններ ընելու։

Մինչեւ Ազարեկովի մերկացումները՝ մեզ համար գրեթէ անծանօթ անուն մըն էր Ռուբէն Մանասեանը։ Որքան մենք կը յիշենք, իր մասին մինչ այդ մենք գրեթէ ոչինչ գրած ենք, ոչ թեր եւ ոչ դէմ։ Մեզ ուղղած երկտող նամակով մը ինք կը յայտնէր, որ իր դէմ պայքար կը մղեն ռամկավարները, ու կը յիշատակէր ռամկավար թերթուկի մը անունը, այս վերջինին հասցէին սուր ածական մը գործածելով։

Ազարեկովի մերկացումները ցնցեցին մեզ։ Մենք հոգեպէս նախապատրաստուած չէինք Չեկայի գործակալներու ցանկին մէջ հայ եպիսկոպոսներու եւ թեմակալ առաջնորդներու անունները տեսնելու։ Մեր անբարոյացած աշխարհին մէջ ամէն բան կ'ակնկալէինք մենք, սակայն այս մէկը — երբեք։ Այլ է, ի հարկէ, այսօր։ Նոր Ազարեկով մը մեզ այլեւս անկարող է ցնցել։ Մենք այժմ նախապատրաստուած ենք ամէն անակնկալի։ Հոգեկան այս ծանր ու տառապալից վիճակին մէջ մենք մեր խօսքը ուղղեցինք հայ ժողովուրդին, անոր ուշադրութիւնը դարձնելով Չեկայի վարիչներէն Գ. Ազարեկովի ցնցող յայտնութիւնները։ Ու միաժամանակ մատնանշեցինք անոր հասցէն, ամբաստանեալներէն պահանջելով դատարան դիմել եւ Ազարեկովէն հաշիւ պահանջել։

Ռ. Մանասեան նախընտրեց այլ համբայ մը։

Փոխանակ դատարան քաշելու Ազարեկովը՝ որմէ հաշիւ պիտի պահանջէր բուն էութեան (թէ ինք Չեկայի գործակալ չէ), դատարան քաշեց մեզ՝ մեզմէ հաշիւ պահանջելով բառ ձեւի (թէ խիստ եղած ենք մեր արտայայտութիւններու մէջ)։

Մեզ կը շահագրգռէր սակայն էութիւնը եւ ոչ ձեւը։ Որովհետեւ մեր աչքին չկար աւելի ծանր, աւելի ահաւոր ու սպանիչ, աւելի արատաւոր ու ցնցող բառ քան «չեկիստ»ը։ Ըլլալ Չեկայի գործակալ, երբ մանաւանդ ենթական եպիսկոպոս է, թեմակալ առաջնորդի տիտղոսով, այս դարհուրանքը մեր ըմբռնումով մարդկային անկումի վերջին ծայրակէտն էր, ուրկէ անդին կը սկսի անդունդը։

Փոխուած են սակայն ժամանակները ու փոխուած են նաեւ մարդիկ, o tempora, o mores.— պիտի բացագանչէին հին հռոմայեցիները։

Մենք շուարում ունեցանք միայն Յունուար 8ին, երբ տեղեկացանք դատապարտութեան մասին (որովհետեւ երբեք չէինք ակնկալեր այդ դատապարտութիւնը), սակայն յետագային, երբ «Մոքաթթամ»ի միջոցով ծանօթացանք կարգ մը մանրամասնութեանց, դատապարտութիւնը զարմանալի այլեւս ոչինչ ունէր մեզ համար։

Դատարանը իր դատումներուն մէջ որդեգրած էր ոչ թէ մեր, այլ Ռ. Մանասեանի տեսակէտը։

Այսինքն խորքին մէջ հարցը քննած էր ոչ թէ ըստ էութեան, այլ ըստ ձեւի։

Դատարանէն մենք կ'ակնկալէինք իր վերջնական խօսքը լսել երկու հիմնական հարցերու մասին.

1. Ի՞նչ է ատեանին կարծիքը Ռ. Մանասեանի՝ իբրեւ Չեկայի գործակալի մասին։

2. Եւ ի՞նչ է իր կարծիքը անոր բարոյական կերպարանքի մասին՝ իբրեւ մարդու։

Այս վերջին հարցի մասին մենք դատարան յանձնած էինք կոյս ու հարուստ ծրար մը, նախանձախնդիր հայ եկեղեցիի պատուին՝ մենք հրապարակած չէինք այն նիւթը, որ կը վերաբերէր Ռ. Մանասեանի բարոյական նկարագրին. այս նիւթին մէջ անուղղակի մէկ հաստատումը տեսնելով իր քաղաքական կերպարանքին, ճիշդ այս նկատումով ալ մենք զայն յանձնած էինք դատարան։

Ինչ կը վերաբերի առաջին հարցին, ապա մենք, դատապարտանքի արժանի թերացումով, դատարան յանձնած էինք թղթածրար մը, առանց մեր ձեռքի տակ եղած թանկարժէք նիւթը սպառած ըլլալու։

Այս վերջին, հիմնական հարցի մասին, ինչպէս «Մոքաթթամ»էն կը տեղեկանանք, դատարանը տուած է հիմնական եւ սկզբունքային վճիռ մը, յայտարարելով, որ «ինք երբեք միտք չունի քննադատելու Համայնավար Հանրապետութեան գործերն ու քաղաքականութիւնը, ոչ ալ իր գաղտնի ոստիկանութեան վարչութիւնը, որ կը կոչուի Չեկա կամ ԳՊՈՒ, եւ ինքնին Խորհրդային Պետութեան վարչութեան մը գործակալ ըլլալու վերագրում մը բաւարար պիտի չըլլար մեղադրելու «Յուսաբեր»ի հրատարակած յօդուածները»։

Այս յայտարարութենէն յստակօրէն կը տեսնուի թէ՝ «Յուսաբեր»ի կրած դատապարտանքին մէջ բնաւ դեր չունի այն փաստը, որ մեր յօդուածներով Ռ. Մանասեանը հանրութեան յանձնուած է իբրեւ Չեկայի գործակալ (որովհետեւ դատարանը մեղադրելի տարր չի տեսներ Չեկայի գործակալ անուանումին մէջ եւ ոչ ալ կ'ուզէ Համայնավար Ռուսիոյ գործերն ու քաղաքականութիւնը քննադատել)։

Դատարանը միաժամանակ կը հրաժարի հանգամանօրէն քննութեան առնել այն թղթածրարը, որ կը վերաբերի Մանասեանի բարոյական նկարագրին, գտնելով, որ այդ նիւթը անմիջական «կապ չունի դատին հետ»։

Խորքին մէջ որդեգրելով այս տեսակէտները, դատարանը նոյն բանով մերժած կ'ըլլար օրինաւորութիւնը «Յուսաբեր»ի բռնած կեցուածքին, եթէ դատավճռին հիմ առնելով ոչ թէ մեր ամբաստանութիւնները ըստ էութեան, այլ առաւելապէս մեր արտայայտութիւնները ըստ ձեւի։

Դատարանը կը գտնէ, որ մենք իրաւունք ունէինք հրապարակելու Ազարեկովի մերկացումները ու կը յայտարարէ, որ մեզ «ոչինչով կարելի էր մեղադրել, եթէ երբեք մենք այս քայլը կատարէինք բարեմտօրէն»։

Այն համոզումով սակայն, որ մենք վիրաւորական մեկնաբանութիւններ տուած ենք, Մանասեանի անձին դէմ ծանր բառեր գործածած ենք, այլ խօսքով՝ մեր արտայայտութեանց ձեւին մէջ եղած ենք ոչ զուսպ ու չափաւոր, դատարանը մեր այս «վիրաւորումներուն» համար մեզ կը դատապարտէ 200 ոսկի վնասուց հատուցման։

Ատեանը, ի պաշտպանութիւն ամբաստանեալի, կը յիշատակէ նաեւ այն փաստը, որ Ռ. Մանասեանը կը շարունակէ վայելել Իրաքի կառավարութեան, բրիտանական իշխանութեանց եւ իր հոգեւոր հովուապետի վստահութիւնը։

Բազմաթիւ պատճառներով մենք հոս չենք ուզեր խօսիլ այն վստահութեան մասին, որ ունին դէպի Մանասեանը Իրաքի կառավարութիւնն ու հոգեւոր իշխանութիւնները։ Ենթակայ չէ մեր տեսողութեան այն բարդ, բազմածալ, թաղուն ու խորհրդաւոր աշխարհը, որ կը կոչուի — Քաղաքականութիւն։ Ով գիտէ «երկու տէրանց ծառայել», գիտէ նաեւ երրորդին։ Իսկ ինչ կը վերաբերի Մանասեանի հովուապետին, ապա հոս հարկ է յիշատակել, որ ոչ միայն Մանասեանը կը վայելէ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի վստահութիւնը, այլ եւ այս վերջինը կը վայելէ — ակամայ ու հարկադրաբար — Չեկայի կատարեալ վստահութիւնը։

Հակառակորդի բանակին մէջ անսանձ խրախճանք է։ Այն համոզումը կայ, որ 200 ոսկիով կարելի է արդարութեան ձայնը լռեցնել եւ «Յուսաբեր»ը իր կոչումէն շեղել։

Մենք կարող ենք նիւթապէս տուժել, բայց բարոյապէս կործանիլ — երբեք։

Հակառակորդը մեզմէ դրամ կարող է առնել, բայց կարող չէ [illegible] տեսնել բառ մը մեր այն խօսքին մէջ, որ անհրաժեշտ կը գտնենք արտասանել ի շահ մեր հայրենիքի եւ մեր ժողովուրդի։ Մենք ճաշակած ենք ոչ միայն քաղցրութիւնը յաղթանակներու, այլ եւ դառնութիւնը պարտութեանց, առանց երբեք մեր կոչումէն ու մեր հետապնդած դատէն դաւաճանելու։

Amicus Plato, sed magis amica veritas.

(Բարեկամս է Պղատոնը, բայց ճշմարտութիւնը ինձ աւելի մօտիկ է)։

Բայց մենք համոզուած ենք, որ արդարութեան դատութիւն — անգամ դրամական առումով — մենք պիտի չունենանք այս դատին մէջ.

Իմաստուն կանխատեսութեամբ մը օրէնքը կ'ընդունի որ դատական առաջին ատեանը կարող է սխալիլ։ Եւ այդ պատճառով կը հաստատէ աւելի բարձր ատեան մը՝ հոն վերաքննելու համար առաջինի տուած վճիռը։

Համոզուած ենք, որ սխալած է նաեւ Գահիրէի Խառն դատարանը՝ մեզ 200 ոսկի վնասուց հատուցման դատապարտելով ի նպաստ Ռ. Մանասեանի.

Կը հաւատանք, որ այս սխալը պիտի սրբագրուի Վերաքննիչ Ատեանի կողմէ, ուր պիտի տանինք այս դատը։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Շաբաթական տեսութիւն

ՕՕՕՕ

Կիրակի օր Պրիւքսէլի մէջ յիսուն հազար հանդիսատեսներու ներկայութեամբ Ֆրանսական ազգային խումբը յաղթեց Պելճիքայի ներկայացուցչական խումբին 3–2ով, մրցման ամբողջ տեւողութեան նշանակելի առաւելութիւն մը ցոյց տալէ վերջ։ Խումբին յառաջապահներուն գիծն է որ ամէնէն աւելի խոր տպաւորութիւն ձգած է ներկաներուն վրայ։ Կեդրոնի յառաջապահ Նիքոլա (Ռուանէն) եւ իր ընկերներէն Ալքազար (Մարսէյլէն), Վէյնանթ (Փարիզէն), Լիպէրաթի (Ֆիվէն) շատ լաւ խաղարկութիւն մը ցոյց տուին եւ թերեւս աւելի նշանակէտ շահէին, եթէ միջնապահներու գիծը՝ բաղկացած Շարվարթ, Գանխո, Ֆինօլ (Երեքն ալ Փարիզէն) զիրենք քիչ մը աւելի խնամէր։ Դժբախտաբար խումբին այդ բաժանումը պաշտպանողական երրորդութեան եւ յառաջապահներուն համապատասխան արժէք մը չէ կրցած ցոյց տալ եւ պէտք պիտի ըլլայ զայն բարեփոխել։ Ֆրանսական այս յաղթանակը ցոյց կուտայ, կ'ըսեն Պելճիքը, «փրոֆէսիոնէլ» դասակարգին պաշտօնական ճանաչման օգուտները։

Մինչ Պրիւքսէլի մէջ ազգային խումբը լաւ յաղթանակ մը կը տանէր, Փարիզի մէջ Ֆրանսական երկու ուրիշ խումբեր, մին միայն համաթէօրներէ բաղկացած, միւսը «փրոֆէսիոնէլներէ» կը պարտուէին Փարք տէ Փրէնս մարզարանին մէջ, առաջինը Լոնտոնի համանուն խումբէն, եւ երկրորդը Հունգարիոյ մայրաքաղաքին ներկայացուցչական խումբէն։ Փարիզ – Պուտափէշթ մրցումը վերջացաւ ի նպաստ Հունգարներուն 3–1ով, բայց ճիշդ է թէ Փարիզի բերդապահ Աւստրիացի համբաւաւոր Հիտէնը մրցման սկիզբներուն իսկ վտանգաւոր բախում մը ունենալով հունգար յառաջապահի մը հետ կորսնցուց իր ինքնավստահութիւնը եւ ձգեց անցնիլ գնդակը առանց կարենալ պաշտպանուելու։ Հիտէն յետոյ փոխադրուեցաւ հիւանդանոց ուր կը մնայ քանի մը օր։

Այս տողերը գրուած ատեն դեռ տեղեակ չենք արդիւնքին այն մրցման, որ ինչպէս գրեցինք, հինգշաբթի օր Լիոնի մէջ իրարու դէմ հանեց Սէթ եւ Լիլ, այսինքն Ֆրանսայի ֆութպոլի ախոյեանութեան ամէնէն յայտնի թեկնածուները։ Անցեալ կիրակի օրուան միջազգային մրցումներուն պատճառաւ դադրած «փրոֆէսիոնէլ» խումբերու ախոյեանական խաղերը կը վերսկսին այս կիրակի որ։ Արդէն կացութիւնը հետեւեալն է, առնուազն առանց նկատի ունենալու Սէթ–Լիլ մրցման արդիւնքը։—

«Ազգային բաժանում»ի, առաջինն՝ Սէթ 16 մրցման փոխարէն 23 կէտով եւ Մարսէյլ 17 մրցումի համար 23 կէտով, երրորդ՝ Լիլ 16 մրցում 21 կէտ, չորրորդ՝ Ֆիվ 16 մրցում 20 կէտ, եւ յետոյ կուգան՝ Մոնփէլիէ եւ Ռէն (17 խաղ եւ 19 կէտ), Անթիպ (18 կէտ), Էքսէլսիոր – Ռուպէ (17 կէտ), Ռասինկ – Փարիզ 16, Սօշօ 15, Նիմ 15, Կան 14, Նիս 10, եւ Փարիզի Ք. Ա. տը Փարին վերջին՝ միայն 4 կէտով։ Ամէնէն շատ նշանակէտը շահող խումբը եղած է Սէթ՝ 50 կոլով, իսկ ամէնէն աւելի կորսնցնողը Ք. Ա. տը Փարի 62ով։

Երկրորդ դասակարգին «հիւսիսային» խմբակին մէջ առաջին է Ռուան 25 կէտով 17 մրցումի փոխարէն, երկրորդ Փարիզի Ռէտ – Սթառ 24 կէտով, երրորդ Միւլհուզ 23 կէտով բայց 16 մրցման համար եւ յետոյ կարգով Սթրազպուրկ, Վալանսիէն, Թուրքուան, Մէց, Հավրը, Ռուպէ, Ամիէն, Փարիզի Ֆլիւպ Ֆրանսէն, Սէն Սէրվան, Քալէ եւ վերջին՝ Փարիզի Զուվիզբրիացիները 15 մրցումի փոխարէն միայն 2 կէտով։ Այս բաժանումին մէջ ամէնէն աւելի նշանակէտ շահող խումբն է եղած՝ Ռուան 60, իսկ կորսնցնողը՝ Ֆլիւպ Ֆրանսէն 50ով։ Երկրորդ դասակարգի «հարաւային» խմբակին մէջ առաջին է Ալէս 10 մրցումի համար 15 կէտով, յետոյ կուգան Սէնթ Էթիէն, Մոնաքօ, Գրաս, Պորտոյի Սպանիացիները, Պէզիէ, Նէր, Լիոն։

Եղանակին վերջաւորութեան երկու երկրորդ դասակարգի խմբակներուն դասաւորման մէջ առաջին եկած երկու խումբերը կ'անցնին «ազգային» բաժանման մէջ, իսկ այս վերջնոյն դասաւորման վերջին երկուքը կը մտնեն երկրորդ դասակարգին երկրորդ եւ երրորդ դասող խումբերուն հետ, որոշելու համար այն երկու խումբը որոնք 16ի պիտի ամբողջացնեն յառաջիկայ տարի առաջին դասակարգին խումբերուն թիւը։ Ինչպէս կը տեսնուի վերեւ ցոյց տրուած պատկերէն, մրցակցութիւնը բուռն է հակառակորդ խումբերու միջեւ։

* Այս շաբթու վերջացաւ ինքնաշարժ կառքերու շատ ինքնատիպ մրցում մը որ ամէն տարի կը կազմակերպուի Մոնթէ Գարլոյի զբօսավայրերուն կողմէ։ Եւրոպայի ամէն կողմերէն կը մասնակցին այս մրցումին որ բնաւ արագութեան վազք մը չէ, այլ Rallye մը, որուն գլխաւոր պայմանները հետեւեալներն են.— Մրցորդ մը որքան Մոնթէ Գարլոյէն հեռու վայրէ մը ճամբայ ելլէ՝ այնչափ շահելիք կէտերուն հաւանականութիւնը կ'աւելնայ։ Պէտք է ընել ժամական 40 քիլ. միջինով արագութիւն մը, բացի վերջին հազար քիլօմէթրէն ուր պէտք է կտրել 50 միջինով, որոշ քաղաքներու մէջ կան քննիչներ որոնք որոշել մինչեւ տարբերութիւն 1 կէտ կը պակսեցնեն 1 վայրկեանի համար, իսկ մրցումէն դուրս կը հանեն այն որ հինգ ժամէ աւելի տարբերութիւն մը ունի։ Տեսակ մը կանոնաւորութեան եւ ճշգապահութեան մրցում, եթէ կ'ուզէք։

Այս տարի մրցորդները — երկուական իւրաքանչիւր կառքի մէջ — ճամբայ ելան Ֆինլանտայէն, Շուէտէն, Նորվեկիայէն, Ասիայէն, Սկովտիայէն, Աթէնքէն, եւն.։ Աթէնքէն ճամբայ ելլողները անպարմանելի դժուարութեանց հանդիպած են ճամբաներու անհարթութեան, ձիւնին, ցեխին, եւ այլ պատճառներով։ Պէտք է ըսել թէ Աթէնքէն, Պուքրէշէն, Իսմէնաէն, Թալլին, Սթավանճէրէ, Ապէրտին, Վալաքալէ եւ այլ քաղաքներէ մեկնողներուն մեծամասնութիւնը ճշգապահութեամբ կը հասնի Մոնթէ Գարլօ, ուր տեղի կ'ունենայ թէքնիք փորձ մը՝ հաւասար կէտերու միջեւ բաժանում մը կարենալ ընելու համար։

Ժ. Փ.

ՍԻՄԱՂ

— Սա մեր Մովսէսին պաշտօն մը գտնելու կ'աշխատիմ։

— Այդչափ կը սիրե՞ս բարեկամդ։

— Ոչ թէ սիրելուս համար, այլ առավելուց 1000 ֆրանք պարտք ունիմ, երբ անգործ մնայ, պիտի գայ զիս նեղէ։

X

— Ահ, սիրելի բարեկամուհիս, եթէ մարդուն ինքնաշարժին տակ մնալը տեսայ, սակայն դէշ եղաւ։

— Ես ըլլայի կը մարէի կ'իյնայի.

— Եթէ զգեստները ցեխ չըլլար, ես ընկնէի ալ աղէկ էր։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

Դաշնակցութիւն մը Դաշնակցութեան դէմ

[illegible]

Ինչպէս մարդիկ իրարմէ տարբեր դէմքեր ունին, նմանապէս տարբեր սկզբունքներու կը ծառայեն։ Իւրաքանչիւր գաղափար յարգանքի արժանի է, եթէ անկեղծօրէն կ'արտայայտուի եւ խարուսիկ համոզման մը արդիւնք է։ Եթէ ես համայնավար մը եղած ըլլայի, ճշմարիտ ու անկեղծ համայնավար մը պիտի ըլլայի, հոգիով մարմնով պիտի նուիրուէի կարմիր դրօշակին։ Քանի որ՝ համոզեալ ազգայնական մըն եմ, ցմահ հաւատարիմ պիտի մնամ իմ դրօշակիս, որ եռագոյնն է, սակայն իբրեւ ազատամիտ եւ գիտակից Հայ, կ'ընդունիմ որ ուրիշներ ինծմէ տարբեր խորհին. պէտք է որ անոնք անկեղծ ըլլան իրենց տեսակէտներուն մէջ եւ չսարքեն շահախնդրութեամբ եւ անձնական փառքի։

Հայաստանի ներկայ կառավարութիւնը համայնավար է, եւ ուղղակի ենթարկուած է Մոսկուայի ազդեցութեան։ Ոչ ոքի համար գաղտնիք է թէ՝ համայնավար կառավարութիւնը օգտուելով հայկական դժբախտութիւններէն, աքանչելի առիթ մը կը նկատէ, գործօն միջնորդի դեր մը կատարել տալ գաղութներու, համայնավար սկզբունքները տարածելու համար։ Խնդիր է հիմա գիտնալ թէ՝ մենք պիտի ուզե՞նք կամովին եւ գիտակցութեամբ՝ այս տխուր դերը կատարել դաւաճանելով մեր ազգայնական սկզբունքներուն։

Երեւանի կառավարութիւնը վերջինչեալ ուղղութեամբ իր առաքելութիւնը յաջողութեամբ գլուխ հանելու համար գաղութներու մէջ ամէն ճիգ կը թափէ վերցնելու առաջին խոչընդոտը,— Դաշնակցութիւնը, որ եռագոյնը ձեռքին՝ իբր արթուն պահակ կը հսկէ ազգայնական պատնէշին վրայ։ Ահա բուն պատճառը այն արշաւման դաշնակցութեան որ երեւան եկած է գաղութներու կեանքին մէջ այլամերժ տարրերու ամօթալի մեքենայութեամբ։

Երեւանի ներկայ վարիչները տարիներով պայքարեցան բոլոր ճակատներուն վրայ ընդդէմ ոչ միայն Դաշնակցութեան, այլ եւ Հնչակեաններու, ռամկավարներու, բոլոր հայ «պուրժուա» դասակարգերու, եւ որովհետեւ այս սիստէմը վերջնական ձախողութեան մատնուեցաւ, Հայաստանի խորամանկ համայնավարները՝ հիմա տարբեր ռազմավարութեան մը կը հետեւին,— սիրաշահիլ ռամկավարները եւ «պուրժուա» դասակարգը եւ նոր դաշնակիցներու աջակցութեամբ խորտակել նախ Դաշնակցութիւնը, յետոյ զէնքերը դարձնել անկազմակերպ եւ իրական պետերէ զուրկ թշնամիներու դէմ։ Աւելի 15 տարեկան պատանի մը իսկ յստակօրէն կը տեսնէ, եթէ կատարեալ պաղարիւնութեամբ հետեւի պատահած դէպքերուն։

Ռամկավարութիւնը իբր ազգայնական կուսակցութիւն շատ աւելի մօտ է Դաշնակցութեան։ Անոր սկզբունքները իր վրայ պարտականութիւն կը դնեն միանալ Դաշնակցութեան՝ հզօրապէս պաշտպանել հայկական աւանդութիւնները եւ զանոնք համայնավար աւերներէն զերծ պահել։ Միայն թէ մէկ երկու ռամկավար պետեր նախապատիւ կը համարին մեր ազգային շահերը զոհել անհատական շահերու եւ անձնական փառքերու։ Ահա իրականութիւնը մերկապարանոց, եթէ տեսնել կ'ուզէ հայ ժողովուրդը իր աչքին լարուած թակարդը եւ չուզեր ազգային անձնասպանութեան դիմել։

Որպէսզի իմ գրածներս սխալ մեկնութիւններու տեղի չտան, կը փութամ աւելցնել թէ իմ նպատակս շատ հեռու է Հայաստանի կառավարութեան դէմ ճակատ կազմելու հրաւէր կարդալ, ընդհակառակն մենք բոլոր ազգայնականներ, Դաշնակցական եւ ոչ-դաշնակցական, պատրաստ ենք նիւթապէս եւ բարոյապէս ուժ տալ Հայաստանի վերաշինութեան եւ ներգաղթի՝ ինչիք է որ Երեւանի վարիչները հրաժարին իրենց դասակարգային պայքարը գաղութներու մէջ ներմուծելու աշխատանքէն եւ հետամուտ չըլլան մեր ազգովին համայնավար գաղափարներու տարածման պարզ գործիքներ դարձնելու։ Այս պարագային միայն կը տրուին մեզ ինքնապաշտպանութեան դիմել եւ բոլորուիլ Դաշնակցութեան շուրջ, որ կը ներկայացնէ կազմակերպեալ իրական ուժ մը եթէ չենք ուզեր գաղութները համայնավարներու գիրկը նետել եւ բազմաչարչար ժողովուրդի մը մարտիրոսութիւնը յաւերժացնել, անոր վրայ հրաւիրելով հիւրասէր երկիրներու ատելութիւնը եւ թշնամանքը։

Երեւանի վարիչները թող լրջօրէն մտածեն այս ցաւալի հետեւանքներուն վրայ, եթէ նախանձախնդիր են հայ ժողովուրդի ֆիզիքական գոյութեան եւ անոր բարօրութեան կը բաղձան։

ԱՐԱՄ ԹԻՒՐԱՔԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Քաղաքներու աճումը

Յօդուածագիր մը, խորհ. Հայաստանի մէջ կը խօսի Հայաստանի քաղաքներու բնակչութեան աճման մասին։

Երեւան 14.000 բնակչութիւն ունէր, երբ Ռուսերը գրաւեցին 1827ին։ Մօտաւորապէս դար մը յետոյ, 1922ին, Երեւանի բնակչութիւնն է 46.642։ Ներկայիս՝ 130.000։

Երեւան ունի 16.000 ուսանողութիւն, վեց թանգարան շինութեան մէջ է նոր թատրոն մը ամառնային եւ ձմեռնային բաժանումներով, ամառնային թատրոնը պիտի ունենայ 2000 աթոռ, ձմեռնայինը՝ 1500 աթոռ։

Բայց միայն Երեւանը չէ, որ աճած է բնակչութեամբ։ Նոյն աճումը Հայաստանի բազմաթիւ քաղաքներուն մէջ։ Այնպէս որ Հայաստանի քաղաքային բնակչութեան տոկոսը 18.4էն բարձրացած է 25.0ի։ Այսօր Հայաստանի քաղաքներուն եւ քաղաքատիպ վայրերուն բնակչութեան թիւը կը հասնի 290.000ի.

Այս աճման հետեւանքով, քաղաքներու մէջ բնակարանային շինարարութիւնը եւս նոր թափ ստացած է, եւ մասնաւորապէս վերջին երկու տարիներու ընթացքին ծախսուած է 33.300.000 րուբլի։

Լէնինական եւս ետ չի մնար Երեւանէն։ Հին Գիւմրին ճարտարարուեստական քաղաք մըն է այլ եւս, որուն նոր յատակագիծը պատրաստուած է 120.000 բնակչութեամբ քաղաքի մը հաշուով։

Ղարաքիլիսան, այդ երբեմնի ամառանոցը, հիմա դարձած է քիմիական արդիւնաբերութեան օճախ, ունի 16 հազար բնակիչ, նոր յատակագիծը պատրաստուած է 40.000 բնակչութեամբ քաղաքի մը հաշուով։

Ձէնշաքարի (Անի), փխրաքարի (Արթիկ) արդիւնաբերութիւնը Անին ու Արթիկը նոր քաղաքներու վերածեց,— արդիւնաբերական այս երկու քաղաքները թանկագին առաջներ կը հայթայթեն երկրին շինարարութեան։ Նոր գծուած պողպատէ գիծերու վրայով, փխրաքարի եւ ձէնշաքարի վակոնները կ'երթան մինչեւ Մոսկուա, վարդագոյն քար տանելու։ Այդ վարդագոյն քարով պիտի հագուեցնեն Մոսկուայի մէջ, թերեւս արդիւնաբերութեան գործավարութեան շէնքը, ժամուլի տունը, եւն.։

Կերպարանափոխուած են Ղափանն ու Ալլահվերդին, որոնք եւս պիտի վերաշինուին նոր յատակագիծերով։ Վնասակար կազերէ հեռու, լեռնային սքանչելի սարահարթի մը վրայ կը շինուի Ալլահվերդիի բանուորական աւանը։ Ալլահվերդիէն ոչ հեռու, արդէն վարդագոյն փխրաքարէ շինուած են բանուորական տուներ։

Ղափանը, պղինձի արդիւնաբերութեան այդ կեդրոնը, որ կորսուած էր լեռներու մէջ, միացած է արդէն երկաթուղիին, հարստացած է նոր բնակարաններով ու հիւանդանոցով։

Քանի մը տարուան մէջ, Երեւանի շուրջը շինուեցան աւաններ արտասահմանէն գաղթած Հայերու բնակութեան համար,— Նոր Արաբկիրը, որուն գործարանը, 1933ին, 10 ամսուան ընթացքին, 1.800.000 րուբլի արժէքով հիւսուածեղէն է արտադրեր, Նոր Սեբաստիան, ուր կը շինուի մանարան մը, Նուպարաշէնը, Նոր-Մալաթիան, նոր ու մաքուր աւաններ որոնք աչքի կը զարնեն իրենց շէնքերուն պարզութեամբ եւ նրբութեամբ։ Ունին ելեկտրականութիւն եւ ջրմուղ։

Սարդարապատի դաշտին մէջ կը շինուի նոր քաղաք մը, Հոկտեմբեր, 30.000 բնակիչի համար, որ պիտի դառնայ Հայաստանի բամպակագործութեան եւ պտղատուներու արտադրութեան կեդրոն։

Կը պատրաստուի նաեւ յատակագիծ մը Մահմուտջուղ քաղաքին համար, որ պիտի ունենայ 10.000 բնակիչ եւ պիտի դառնայ գիւղատնտեսական քաղաք, Վաղարշապատէն ոչ հեռու

Դէպի Արագած

Գրած էինք թէ օդանաւով Արագածի օդերեւութաբանական կայանին հետ հաղորդակցութեան յաջող փորձէն վերջ, նոյն կայանին աշխատաւորներէն երիտասարդ Ռուս մը, Շուբին, դահուկով կրցած էր իջնել լեռնէն ու հասնիլ Երեւան։ Շուբին յետոյ քանի մը ընկերներով, դարձեալ դահուկով, վերադարձաւ կայան

Խորհ. Հայաստան կը գրէ թէ յունուար 5ին Լէնինականէն, պրոլետ. զբօսաշրջիկներու եւ դրօշարշաւներու Միութիւնը դահուկով խումբ մը ճամբայ կը հանէ դէպի Արագած։ Խումբը կը բաղկանար 15 հոգիէ, բոլորն ալ դահուկի փորձ մարզիկներ։ Կը ղեկավարէր Ստեփանեան։

Այս խումբը, մեկնելով Լէնինականէն, կը հասնի Արագածի ոտքը եւ յաջողութեամբ կը բարձրանայ լերան գլուխը, մինչեւ 4090 մեթր, յետոյ կ'իջնէ մինչեւ օդերեւութաբանական կայան, հանգստանալու։ Այնուհետեւ խումբը լեռնէն կ'իջնէ, կը հանդիպի Բիւրական, յետոյ կը հասնի Երեւան։ Դահուկաւորներն իրենց հետ կը տանին նաեւ թղթատարը օդերեւութաբանական կայանին։

Ամբողջական այս փորձը, Արագած բարձրանալու, մարզական գեղեցիկ յաջողութիւն մըն է, նկատի ունենալով որ հիւսիսային կողմէն Արագած բարձրանալը մեծ դժուարութիւններ կը ներկայացնէ.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԱՂԱՆԴԸ ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ, 19 յունուար, (Յառաջ).— Մալաթիոյ Կրթ. ընկերութիւնը ամէն տարուան պէս, այս տարի ալ տօնեց մեր աւանդական Ամանորը, շրջապատուած հայրենակիցներով։ Օրուան նախագահը Գ. Խ. Ընտրիկեան քանի մը խօսքով բացաւ հանդէսը, եւ հրաւիրեց աղջկանց երգիչ խումբը որ մէջ ընդ մէջ երգեց գեղջկական ընտիր կտորներ։ Հրաւէր ուղերձ մը կարդաց Գ. Գ. Զէքիճեան, մաղթելով որ սոյն տարին «բարի» տարի մը ըլլայ մեզ ցիրուցան Հայերուս։ Արտասանութիւններ ըրին՝ Գ. Գ. Ս. Ֆարխիկեան եւ Ց. Եաղուպեան։ Երգեցին Տիկին Մ. Ֆօսիեան եւ Գ. Ի. Ծանդառեան։ Ու հանգանակութենէ մը յետոյ բեմ եկաւ «Կաղանդ պապան», նուէրներ բաժնելով ներկաներուն։ Դազարին խորովածը նապաստակ մը ամերիկեան աճուրդի դրուելով, 200 ֆրանքի հասոյթ մը գոյացաւ։ Շահեցաւ Գ. Ս. Ժամկոչեան, երկրորդ բաժնին երգեց Գ. Ա. Տէմիրճեան «Սիրուհիս» ու «Տըլէ եաման»ը, որմէ յետոյ բեմադրուեցաւ «Հինգ թիւ խոլագարը» զաւեշտը յաջողութեամբ։ Ընկերութիւնը ունեցաւ լաւ հասոյթ, եւ առաւօտեան ժամը 2.30ին ժողովուրդը մեկնեցաւ 1934ի տարուան լաւագոյն օրերու մեծ յոյսերով

ԼՈՌԻԷԹ.— Ձմեռն է, ու այցելութիւնները սկսած են ծայր տալ։ Մեր տարեցները իրար միացած տունէ տուն կը շրջին մաղթելով լաւ օրեր եւ երջանկութիւն։ Ի՞նչ միամտութիւն։ Ժողովուրդ մը որ կորսնցուցած է ամէն ինչ, հայրենիք, տուն ու օճախ, քանի մը հայրենակարօտ սփոփիչ խօսքերու ծարաւ եւ կը գոհանայ մեր ծերունի Հայրերուն մաղթանքներով։ Շրջապատուած հայրենակցի մը տան վառարանին շուրջ, անձկութեամբ կը լսենք ծերունի հօր մը պատմածները, անցեալ յուշերը, միեւնոյն ժամանակ դիտելով դուրսը ինկած ձիւնի փաթիլները, որոնք թերեւս փչուած ու հօս բերուած են մեր հայրենի զանգակատուներուն քսուելով...

Մամիկ մը՝ որուն տունը բոլորուած ենք ծեր ու երիտասարդ, կին եւ երախայ, ախ ու վախ քաշելէն կը դիտէ դուրսը, աչքերը սեւեռած անտեսանելի կէտի մը, կարծես թէ կ'ուզէ,— Ա՜խ, երանելի օրեր, ո՞ւր մնացիք... եւ ահա արտասուքի կաթիլներ խորշոմած այտերէն վար...

Այս փոքրիկ գիւղաքաղաքը որ Ս. Շամոնէն 8 քիլոմէթր հեռու է, ունի 9 տուն Հայ, 53 անձ՝ որոնց 18ը 1—15 տարեկան, եւ 36 հոգի ալ այր եւ կին ամէն տարիքէ։ Մէկ մասը կ'աշխատի մետաղի գործարան մը, եւ ունին մանր առեւտրականներ իրենց ագարակներով։ Գաղութը շատ համերաշխ է։

Ա. Ծ. Տէմիրճեան

ՄԱՄՈՒԼ

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ՊԱՏՈՒԷՐԻՆ ԱՌԹԻՒ

Պուքրէշի «Արազ»ը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (21 յունուար).

— «Եթէ գաղութներու այսօրուան ճառը մեծ մասամբ արգասիքն է այն ապերասան քլիքին՝ որ քանի մը տարիէ ի վեր որոմ ու կռիւ կը ցանէ գաղութներուն մէջ, մերթ ճիհատ սարքելով եռագոյնին դէմ, մերթ հայհոյանքի թիրախ դարձնելով հայ ժողովուրդին Սուրբ Մեծ Օրը կամ Անկախութեան Տօնը, եւ մերթ ալ յարձակելով տեղական վէճեր ու գրգռելով եղբայրը եղբօր դէմ, չմոռնանք որ ստեղծուած այս անմխիթար վիճակը մեծ չափով մըն ալ պարտական է արտասահմանի հայ հոգեւոր պետերուն։

Հայ ժողովուրդը կ'ապրի անբնական կացութիւն մը գաղութներու մէջ։ Զուրկ անկախ պետութենէ մը որ իր հովանին ու պաշտպանութիւնը տարածէր իր գաղութներուն վրայ ու դառնար զանոնք զօդող օղակը, հայ զանգուածները ցրուած են բազմաթիւ երկիրներու մէջ, ամէն տեղ յարմարելով տեղական պայմաններու, ուրիշ իրաւական դիմագծութիւն չունենալով բայց եթէ կրօնական համայնքներու դիրքը հիւրընկալ պետութեանց մէջ։ Շատ շատ տեսակ մը կրօնական փոքրամասնութիւն կը կազմեն անոնք, ենթակայ իրենց գտնուած երկրին օրէնքներուն։ Այս կերպով հայ եկեղեցին է որ կորիզը կը դառնայ գրեթէ ամէն տեղ հայ գաղութներու ներքին ինքնուրոյն գոյութեան, եւ կորիզը նաեւ գաղութներու ներքին կազմակերպութեան։ Ու բնական ալ է որ հայ հոգեւոր պետերը այս կերպով տեսակ մը վերին իշխանութիւնը դառնան հայ գաղութներուն, կոչուած ոչ միայն իրենց հոգեւոր հեղինակութեան ենթարկելու իրենց հովուած թեմը, այլ դառնալով յաճախ առանցքը նոյն թեմի մշակութային եւ քաղաքական աշխատանքներուն։ Այս վերջին պարագան բաւական էր որպէսզի հայ հոգեւոր պետերու բարոյական դիրքը բացառապէս շեշտուէր, ու մանաւանդ բացառիկ պատասխանատուութիւն դնէր անոնց ուսերուն։

Ըսենք աւելի պարզ։ Կը սպասուէր բացառիկ խոհականութիւն ու բացառիկ ալ անաչառութիւն այն հոգեւորականներէն որոնց հոգեւոր իշխանութեան են յանձնուած այս պատառ հայ թեմերը։

Ի՞նչ կը տեսնենք սակայն։ Գրեթէ ամէն տեղ հայ հոգեւորականները իրենք է որ իւղ կը սրսկեն կրակին վրայ, ու կը գրգռեն կիրք եւ ատելութիւն գաղութներու մէջ։ Ոմանք, ի բնէ խառնակիչ, իրենք է որ թայֆա ու քէն կը ստեղծեն իրենց շուրջը. ուրիշներ, ողորմելի խամաճիկ, գիրկէ գիրկ կ'անցնին՝ բաւական է որ կարենան բուծանել իրենց պորտն ու որկորը, կան ուրիշներ ալ որոնք տեղի կու տան հրապարակային գայթակղութեանց կամ որոնց սիրարկածները կը պտտին բերնէ բերան՝ բարոյական ամէն արժէքէ մերկացնելով զանոնք։ Ու դեռ կան ծոյլերը, թուլամորթները խաչագողները... Գրեթէ ամէն գաղութի մէջ մէկ մէկ [illegible]...

Եթէ աչք մը նետենք գաղութներու այսօրուան ողբալի կացութեան վրայ՝ պիտի զգանք իսկոյն թէ շատ մը չարիքներ պիտի չըլլային եթէ հայ հոգեւորականը գիտնար մնալ իր կոչման բարձրութեան վրայ, կամ թէ պարզապէս պահպանէր նուազագոյն անկողմնակալութիւն մը։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ՄԻՋԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆՈՒԹԻ՞ՒՆ ԹԷ ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

— • —

Մարսէյլի Ուսանողական Միութիւնը կրթիչ դեր մը կը կատարէ իր կազմակերպած վիճաբանական ժողովներու շարքով

Խօսինք վերջին ժողովի մասին որ տեղի ունեցաւ յունուար 20ին։

Նիւթը «Միջազգայնականութի՞ւն թէ ազգայնականութիւն» Զափազանց կնճռոտ խնդիր մը որ եթէ առարկայօրէն քննուէր, կարող էր երկար ժամանակի։ Օրուան բանախօսները աշխատեցան ընդհանուր գիծերով, տալ անհրաժեշտ լուսաբանութիւնները։ Ժողովը բացաւ միութեան վարիչ անդամներէն Կ. Բօյաճեան, շնորհակալութիւն յայտնելով ներկաներուն եւ բացատրելով իրենց նպատակը ու օրուան վիճաբանութեան օգտակարութիւնը։ Ապա ներկայացուց ընկեր Մ. Վարանդեանը, տալով անոր հակիրճ կենսագրութիւնը եւ պանծացնելով անոր կատարած աշխատանքը

Յետոյ խօսք առաւ ընկ. Մ. Վարանդեան։ (ԽՄԲ.— Իր ճառը պիտի հրատարակենք առանձին)

Երկրորդ ատենախօսն էր ընկ. Հ. Սէրէնկիւլեան, որ խօսեցաւ իբրեւ պաշտպան ազգայնականութեան։

— «Միջազգայնականութիւնը բառական հնցած մտայնութիւն մըն է որ դատապարտուած է զանէ ժամանակաւորապէս մեռնելու։ Ազգերը նախ պէտք է կազմակերպուին իրենց մէջ եւ յետոյ մտածեն միջազգայնականութեան։ Ասոր ապացոյցները բազմապատիկ կ'երեւան Իտալիոյ մէջ Ֆաշականութեամբ, իսկ Գերմանիոյ մէջ քիչ մը աւելի ... հիթլէրականութեամբ։ Այդ ... կուսակցութիւնները չեն որ ... այս վիճակին հասցուցած են այլ տնտեսական եւ դասակարգային կռիւներն են որ ստեղծած են անորոշ վիճակ մը, որուն ... պէտք է գտնել քաղաքականէն. անհատը պէտք է ազատ ձգել տնտեսական ասպարէզին վրայ որպէսզի միանգամընդմիշտ վերնան կռիւները եւ ազգերը հնարաւորութիւն ունենան ճանչնալու իրենց բոլոր արժանիքները, որպէսզի կարենան մտնել միջազգայնականութեան։»

Երկու ճառերէն յետոյ, տեղի ունեցան թեր ու դէմ վիճաբանութիւններ, որոնց մասնակցեցան համայնավարները եւ ուրիշ հակառակորդներ։ Ժողովը տեւեց երեք եւ կէս ժամ, յարուած հետաքրքրութեամբ եւ աշխոյժ մթնոլորտի մէջ։ Անշուշտ Ուս. Միութիւնը պիտի շարունակէ այսպիսի ժողովներու շարքը, պարզացնելու եւ զարգանալու համար։

Ս. Միկտոնեան

ՄՈՌՑՈՒԱԾ ԷՋԵՐ

ՑԵՂԻՆ ՁԱՅՆԸ

— • —

Արեան մէջէն կը քալէի կարծես, հողը դեռ անով թաց էր, անձրեւով թուրմ մարգագետնի մը պէս որ ոտքերուդ տակ կը ճլխտայ։ Ամէն կարմիր կը տեսնէի։ Մահուան ամէն ծամածռութիւնները, ցաւին բոլոր գալարումները տեսայ, այո՛, տեսայ, ա՛լ այնչափ անոնց ամենօրեայ միօրինակ պատմութիւնները լսեցի։ Ջախջախուած գանկերու, ուղեղի լխպիճներու, փխտացածարեան, յօշոտուած անդամներու, պութկացող փորոտիքներու խառնամասնում մը աչքէս չէր հեռանար ամենուրեք։

Երբ այս անցեալէն հիւանդ՝ ներկայովը գրաւիլ ուզեցի, տեսայ որ ցաւելու, կրելու կարողութիւնս, զոր ալ բթացած կը կարծէի, կը վերարծարծէր նոր սաստկութեամբ մը։ Աւերակներու երկիր մըն էր բոլորտիքս, ուր կիներ, տղաքներ ու ծերունիներ, խլեակներու պէս, կը թափառէին աննպատակ, ալ բանի մը չապաւող, ալ ամէն բանէ հրաժարած էակներու խորին տրտմութեամբը։ Ալ բան չի կար ընելիք այդ երկրին մէջ, Մահը լաւ տեսած էր գործը, քայքայումը կատարեալ էր, անոնց, որ դեռ կանգուն էին, ուրիշ դեր վերապահուած չէր թուեր, բայց եթէ կարդալ իրար թաղել, գերեզմանական լռութեան մէջ — տեղ որ հեղհեղէ կ'իջնէր։ Ուրիշ բան չէր թուեր մնալիք այդ ամբողջ երկրէն բայց եթէ անօրինակ մեռելաստանի յիշատակը ընդհանուր մարդկութեան խղճին վրայ։

Կը պատրաստուէի Անգլիա դառնալ։ Ընկերական անլուր խնդիր մը ուսումնասիրելու, գիտնականի հետաքրքրութիւն մը գոհացնելու եկած էի, ու տեսածէս գահանդեալ, լանջերս խելացնոր, դատելու, խորհրդածելու, եզրակացնելու կարողութիւնս կորսուած, դէմ ու այրող ըմպելիք մը խմած մարդու մը պէս գանդաչելով, սիրտս պատառ պատառ ու ալ մշտնջենապէս կորսնցուցած կարեկցելու սուրբ հրճուանքը, մէկ փափաք մը ունեցայ — հեռանալ այդ անէծքի երկրէն

Պատրաստութիւններս տեսնելու վրայ էի երբոր յանկարծ արտակարգ երեւոյթ մը աչքիս զարկաւ բնութեան վերակենդանութեան նշան, սարսափնակ բան մը տեղի կ'ունենար։ Հոն ուր մահը իր անճողոպրելի ու վերջնական թաթը դրած կը կարծէի, կեանքի խլրտում մըն էր որ կը սկսէր տակաւ առ տակաւ, վախկոտ բայց յամառ։ Նորէն անցայ այն տեղերէն զորոնք մշտնջենական անշարժութեան դատապարտուած կը հաւատայի, ու տեսայ որ կենդանութիւնը գլուխ կը վերցնէր ու չորս դին կը նայէր։

Ա՛լ մնացի, հմայուած։ Ասիկա նոյնչափ եւ աւելի արժանի էր հետազօտութեան որչափ առջինը.

Երկրագործը դրացի Քիւրտէն արօր մը փոխ առած, հերկին վրայ էր գէխկոր ու փութաջան, կոշկակարը իր խանութին մոխիրներուն ու փլատակներուն մէջէն հերիւն մը գտած ու փողոցի մը անկիւնը գործի սկսած էր, խանութպանը՝ իր շալակը մէկ քանի ծրար՝ կ'արտօրար դէպի խնդրանքները, արհեստաւորը նորէն ծալապատիկ նստած էր կտրած թէզգեահի մը առջեւ որ առկայն կ'արտադրէր, ուսուցիչը տղաքներու խումբ մը ժողված խարխուլ պատի մը անկիւնը՝ կը կարդացնէր զանոնք, վաճառականը ոտքի վրայ ապարանք մը կը համարձակէր։ Ճղճիմ, նիհար, արգահատելի գործեր անշուշտ, բայց ատիկա կեանքն էր որ ծայր կու տար, առաջին քայլերը դէպի շարժումը, դէպի ոգեւորութիւնը։ Մարդկութեան սկզբնաւորութեան պէս բան մը։ Զարթնումն էր, վերածնունդը, ու ամէնքն ալ քիչ քիչ անոր գինովութենէն կը բռնուէին. Ամենօրեայ ճիգն էր որ կը սկսէր անդուլ, բանիմաց, ամբողջական ճիգը որ ընկերութիւնը կը շինէ, որ յառաջդիմութիւնը կը ստեղծէ։ Դէմքերուն վրայ, այն թախծութեանը քով որ չի փարատիր, որ մօրթին փակած է տարիներէ ի վեր, հաւատքին լրջութիւնը կար նորէն, ու կամքին պրկումը։ Աշխատանքին լծուած էին, յամառ ու մխիթարող վստահութեամբ, ինչպէս մարդ փրկութեան խարիսխին կը պլլուի։ Ապրիլ կ'ուզէին, ու պիտի ապրէին։

Ան առեն էր միայն որ հասկցայ ջարդերուն վայրագ տրամաբանութիւնը։ Ստորին, անընդունակ, ապիկար ցեղ մը, մրցելու անկարող եւ ատկէ զատ ուրիշ միջոց չունենալով, իր ուժէն օգտուած էր զինքը շրջապատող բարձրագոյն ցեղ մը ոչնչացնելու անոր վարքը կեցնելու, անոր կողոպուտովը քիչ մը առեն եւս ապրելու համար, վերջնական անհետացումէն առաջ։ Բնական բան էր ատիկա, քաղաքակրթութեան յառաջացման վիճակ մը որ այդտեղ կը վերանորոգուէր, անձանօթներու խորհրդին մէջ ապրող արիւնալի մարդկութեան կրկնութիւն մը

Բայց այն մարդիկը, ըսի, ապրիլ կ'ուզէին, ու պիտի ապրէին։ Անոր կամքը ունէին, հակառակ ամէն բանի, ընդդէմ ամէն բանի, ու ոչինչ կրնար կեցնել զիրենք։ Տառապանքին մէջ նոր ուժ մը կը ստանային, անոր մէջ մուխ մը կը գտնէին, անկէ կ'առնէին իրենց հիւթը, իրենց կենսունակութիւնը,— ձիւնծաղիկին պէս որ ձիւնին տակ կը փթթեցնէ իր առողջ ու աղուոր թերթերը։

Ու քիչ քիչ ես ալ բռնուեցայ, վարակուեցայ այն վերականգնումի, դարմանումի տենդէն որ այդ բոլոր մարդիկը կը թօթվէր։ Ես ալ պզտիկ բաժին ունենալու էի ընդհանուր շարժումին մէջ դէպի վերստացումները, իրենց հետ, իրենց քով։ Ու նոյն հետայն, որոշեցի որբանոց մը հաստատել, կամ աւելի ճիշդ, տուն մը, ուր քանի չափ որբեր հաւաքէի եւ զանոնք բարոյապէս զինէի այն ծանր, անխնայ, ոգի ի բռին ոգորումին համար որ իրենց կը սպասէր այդ արութեան ու տոկունութեան հողին վրայ։

Պտտած ամէն տեղերուս մէջ, Մալաթիան մասնաւորապէս իր յանկուցած էր իր անձման գեղեցկութեամբ, դալար ... ծառերու տակ կորսուած տուներովը, ուր ժիր ու խելացի ժողովուրդ մը, աղէտքին մէջ ամէնէն աւելի սաստիկ հարուածուած, նորէն ոտքի կ'ելլէր հսկայ աշխատանքներով։ Հոն հաստատուեցայ, ու շատ չանցած գտայ իմ ուզած տղաքս։ Ամփոփական տիպարը ունէին ամէնքն ալ, ամէնքն ալ տժգոյն, նիհար, սեւ ու խիտ մազերով, շատ կարճ, շատ նեղ բայց շատ յամառ ճակատով, տարօրինապէս մռայլ ու կերտող սեւ աչքերով, որոնց շուրջը մեծագոյն Տէրը կայ միշտ, այն տարիքէն առաջ արթնցող զգացողութեան ախտաւոր ճիգը, կը հասկնաք, որ խելացի ցեղերու յատկանիշն է սակայն։

ԼԵՒՈՆ ԲԱՇԱԼԵԱՆ

(2) (Շար.)

Դեսպանը իր կառավարութեան տեղեկացուց թէ իր ստացած պատասխանները գոհացուցիչ չեն:

Ինչպէս կը տեսնուի, խնդիրներ կը յարուցին երկու երկիրներուն յարաբերութիւնները:

Անգլիա կ'ուզէ միջին ճամբայ մը գտնել

Անգլիոյ դահլիճը իր առջի օրուան նիստին մէջ երկարօրէն զբաղեցաւ զինաթափութեան հարցով: Արտաքին նախարարը տեղեկութիւններ հաղորդեց Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ միջեւ փոխանակուած ծանուցագիրներու եւ ուրիշ բանակցութեանց մասին: Այս առթիւ առաջարկեց հետեւեալ ուղեգիծը ընդունիլ, մօտեցնելու համար Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ տեսակէտները.—

1. Շատ չպնդել փորձի շրջանի մասին եւ գտնել ուրիշ բանաձեւ մը որ գոհացնէ Գերմանիոյ հաւասարութեան պահանջը:

2. Միջին ճամբայ մը գտնել Գերմանիոյ պահանջած 300.000 եւ մինչեւ հիմա ընդունուած 200.000 զինուորի բանաձեւին համար: Օրինակ, առաջարկել 250.000 զինուոր:

3. Միեւնոյն միջին ճամբան գտնել սպառազինութեան մասին: Մասնաւորապէս ցանկալի կը համարուի որ Ֆրանսա քննական եւ թիւ որոշէ ծրագրած կրճատումներու մասին (ծանր հրետանի, օդանաւ եւն.), պայմանաւ որ Գերմանիան ալ զուգընթաց կատարէ իր պարտաւորութիւնները:

Դիւանագիտական ձեռնարկներ պիտի կատարուին, այս հիման վրայ, Գերմանիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ.

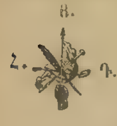

Փարիզ եւ գաւառներ

ՓԱՐԻԶԻ «Եգիպտացի» կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 0 Թլէս որ Լիոնի սրճարանին վերնայարկը, Փլաս տ'Իթալի: Կարեւոր օրակարգ:

ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» կոմիտէի ընդհ. ընկերական դասախօսական ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Ակումբին մէջ: Կը խօսի՝ ընկ. Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ.

ԳԱՆԵԽՕ — ԲԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Երկուշաբթի իրիկուն, ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին: Կը խօսի՝ ընկ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ կոմիտէին ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 14 rue François Garcin. ընկ. Քէնտիրեանի ճաշարանը: Ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՍԷՆ-ԺԷՐՈՄԻ վրէժ խումբը իր բոլոր ընկերները ժողովի կը հրաւիրէ այս Երկուշաբթի իրիկուն ժամը 9ին, ծանօթ հաւաքատեղին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի Քրիստափոր, Ապառաժ եւ Ռոստոմ (Ճաս) խումբերու բոլոր ընկերները, վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին, խաժակ Ակումբին մէջ կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՎԱԼԱՆՍԻ ենթակոմիտէի ընկերական ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Կիրակի կէսօրէ առաջ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Ներկայանալ անդամատոմսով:

ՌՕՄԱՆԻ Անդրանիկ խումբի ընկերական ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 2ին, սովորական հաւաքատեղին: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Ներկայանալ անդամատոմսով:

Ներկայ պիտի ըլլայ կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ նոգկաստի եւ շրջ. Հայր. Միութեան մասնաճիւղի վարչութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամները ու համակիրները, այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 131 Fbg. du Temple: Օրակարգ՝ գեկուցում պատգամաւորական ժողովի որոշումներու, Նոր վարչութեան ընտրութիւն եւ ներքին հարցեր:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Վասպ. Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը՝ այս Կիրակի ժամը 2.30ին, Salon Massisի սրահը, 7 rue des Petite Maries: Կը հրաւիրուին բոլոր անդամ եւ ոչ անդամ Վասպուրականցիները:

ՏԱՐՕՆ ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ Հայր. Միութեան անդամական ժողովը՝ այս Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 2.30ին, 131 Ֆոպուրկ տիւ Թամփլի սրճարանը: Օրակարգ՝ ընտրութիւն պատգամաւորներու եւ լրացում վարչութեան:

«ՍԻՓԱՆ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ կը տօնէ իր ղեկավարի՝ Սաքօ Յակոբեանի անուանակոչութեան օրը, վաղը Շաբաթ օր, ժամը 4էն մինչեւ կէս գիշեր, 84 rue de Grenelle, Salle d'Horticulture, Մեթրօ՝ Rue du Bac: Կը հրաւիրուին անդամանդամուհիները իրենց ծնողքներով եւ ծանօթ համակիրներով:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Տիկին Հայկանոյշ Դարբինեան, հօր անուն՝ Յարութիւն, մօր անուն՝ Միրանոյշ, կը փնտռէ իր եղբայրները՝ Կարապետ, Յովհաննէս (մեծ եղբօր անունը չյիշեր) Յարութիւննաններ: Կը կարծուի թէ Կարապետ կը գտնուի Պոլիս, իսկ Յովհաննէս Սիրէի (Յունաստան) որբանոցը: Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Tarpinian Nichanի, 3 Rue de Lavoier, Viviez (Aveyron), France:

Կը խնդրուի արտասահմանեան թերթերէն արտատպել:

Էնկիւրիցի Միհրան Քէշիշեան, որուն հետքը կորսուած է Իզմիրի աղէտէն յետոյ: Կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուի Փարիզ:

Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան:

— Բարգէն Ղարիպեան կը փնտռէ իր հօրեղբօրորդին՝ ընիկ Շապին-Գարահիսարցի Նուպար Ղարիպեան, մայրը՝ Նեկտար, հայրը՝ Թորգէն, նախապէս կը գտնուէր Հալէպ, Miss Karen Yeppe հաստատութեան մէջ: Տեղեկացնել P. Gharibianի, Pierre Joigneaux, No. 1, Asnières, (Seine).

— Թոսոսթոցի Գայեանէ Հիւսիմեան կը փնտռէ իր զաւակները, որոնք կորսնցուցած է Արաբիոյ անապատներուն մէջ: Իմացնել՝ Aghapékian et fils, 19bis Rue de la République, Hyerès, (Var), France:

— Կը փնտռուի Թոգատի Եաթմըշ գիւղացի Գէորգ Գարեան (28 տարեկան) որ Ֆրանսա եկած է Յունաստանի որբերուն հետ: Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Գ. Տոնիկ Փէհլիվանեանի, 8 Bld. Rodin, Issy - les - Moulineaux, (Seine):

Ծշգրիտ լուր տուողին մէկ տարեկան «Յառաջ» նուէր:

Տրամադրելի է

Վարժուհի մը, որ կրնայ տալ նաեւ երգի դասեր: Ի հարկին գաւառ ալ կ'երթայ: Դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան:

Ձեր ուզած կազմարարը

Երկու երիտասարդ կազմարարներ, Խորէն եւ Արամ, որոնք վերջերս շըֆանչանի ալ արժանացան իրենց կաշեղէն ձեռարուեստներով, կ'ընդունին ապսպրանքներ՝ գիրք, թերթ եւայլն կազմելու: Մատչելի պայմաններ:

Դիմել — **21 Rue Cantin, Bécon — Courbevoie.** (թղթատարի համար՝ Asnières).

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Le Gérant: H. STEPHAN

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԻՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (43)

"ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ,,

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Եւ վերջապէս, համաձայն Մարաշի գտնուող ընկերներու վկայութեանց, Նայիլ պէյի քիթը շատ բարձրացած էր:

Անկէ զատ, լուր առացուած էր նաեւ որ Մարաշի ճակատը բաւական թուլցած էր: «Յարձակողական» կանգառ, չէթէները սկսած նահանջելու նման լուրերուն վերջը չէր գար: Այդ պատճառաւ, Բիզա պէյ ու ընկերները երկար ատեն չմնալով Պոզանթի, անմիջապէս դէպի Մարաշ ուղղուելու որոշում առած էին: Զիրենք Արհաւիրէն Պոզանթի փոխադրող սայլական զօրքին ջորիները այլ եւս գործի չէին կրնար ծառայել: Ուստի, վերադարձուցեր էին զանոնք: Հիմա ձորերու գետին վրայով՝ ավրացական կառքերով պիտի ճամբորդէին:

Ճորերի այդ կառքերը, որոնք իրենց մէջ ունէին Բիզա պէյն ու իր ընկերները, արագօրէն հասող ջուրին վրայէն կը սահէին եւ երկու ու կէս ժամուան մէջ զանոնք Պոզանթիէն Մարաշի տարած էին:

Հետախօսով Մարաշի լուր տրուած ըլլալով որ մարմինը ճամբայ է ելած, տեղացի Վրացիները բոլորն ալ եկած էին դիմաւորելու: Դիմաւորումի հանդիսութիւնը շատ փայլուն էր եղած: Քեամիլ պէյ Վրացի ըլլալով, Մարաշցիները զայն նախապէս կը ճանչնային, եւ որովհետեւ ան էր որ առաջին անգամ իր չէթէով յարձակած էր, անոր ոտքերն իյնալով:

— Մեզ ազատեցէք Ռուսերէն, կ'ըսէին ու կ'օրհնէին զայն:

Բիզա պէյի Մարաշի ժամանումին առթիւ, անվերջ հրաւէրներ կը տրուէին ամէն կողմէ: Կէս օրին՝ Վրացի պէյի մը տունը, գիշերը՝ ուրիշ վրացի պէյի մը տունը կը հիւրասիրուէր մարմինը: Թէեւ, այս հրաւէրները բաւական չէին վերականգնելու համար Մարաշի ճակատը, որ, կ'ըսէին աւրուած էր արդէն: Նահանջի մատնուած չէթէներուն վիճակը կը բարելաւէր ոչ թէ ատամանքները լեցնելով, այլ գոյութիւն ունեցող մարդիկները, մարթինները, մանլիխէրները եւ անկէ աւելի գրկուած տեսակ տեսակ զէնքերը շարունակաբար թշնամիին դէմ պարպելով:

Այդ պատճառաւ, երբ վերջ տրուեցաւ խնջոյքներուն, մարմինը Նայիլ պէյի վճռապէս հասկցուց թէ այդ շրջանի ճակատին հրամանատար նշանակուած է Բիզա պէյ, եւ, երբեք նկատի չունենալով որ Նայիլ պէյի դէմքը թթուած էր այդ լուրէն, անոնք սկսան զբաղիլ այն միջոցներով, որոնցմով պէտք էր կասեցնել Մարաշի ճակատին սպառնացող վտանգը, եւ մեր չէթէները ետ մղող ու յառաջացող ռուս ուժերը: Այս առթիւ երբ Նայիլ պէյէն բացատրութիւն կ'ուզուէր, վերջինը ըսած էր թէ իր չէթէները յոգնած են ու այլ եւս օգտակար չեն կրնար ըլլալ, որով յանձնարարած էր՝ մինչեւ նոր ուժերու ժամանումը բաւարարուիլ Մարաշի բարձունքները գրաւելով եւ յառաջացած ջոկատները ետ կանչելով: Բայց, հազարապետ Հաֆըզ Սիւլէյման էֆէնտի անուն անձ մը որ Պոլսէն ղրկուած էր ու Նայիլ պէյի հետ չարժած, անվերջ կը բացատրէր թէ ճակատի խառնաշփոթութիւնը հետեւանք է Նայիլ պէյի սխալներուն:

Օրինակ, Մարաշի բնակչութիւնը, վախնալով Ռուսերուն վերադարձէն, ուզած էր ստանձնել քաղաքին պաշտպանութիւնը: Ու Նայիլ պէյ տեղացի Վրացիներուն բաշխած էր ունեցած զէնքերը: Այս Վրացիները դիրք պիտի բռնէին այն լեռներուն վրայ որոնք կ'իշխէին Մարաշի եւ Գաթումի. արգելք պիտի ըլլային Թուրքերու յառաջխաղացմանը: Մինչդեռ, Վրացիները հեռուէն հազիւ նշմարած Ռուսերը, ոչ միայն բարձունքները լքած ու քաղաք վերադարձած էին, այլ եւ Նայիլ պէյի իսկ չէին տեղեկացուցած թէ Ռուսերը կը յառաջանան:

Այս կացութեան առջեւ, Բիզա պէյ որոշած էր Մարաշի բարձունքները ամրացնել, հոն կեդրոնանալ եւ ապա յառաջանալ: Այդ ճակատին բանակետը պիտի ըլլար Պոզանթ: Այս որոշումէն վերջ, Բիզա պէյ, իր հետ առնելով Նայիլ պէյը, վերադարձած էր Պոզանթ: Մարաշի ճակատը ամրացուած էր հոն գտնուող չէթէներով, սահմանային վաշտերով եւ ոստիկան զօրքերով:

Այս ձեւով, Բիզա պէյ ստիպուած էր առժամաբար հրաժարիլ Գաթումը գրաւելու իր յոյսէն: Յառաջիկային եթէ նոր ուժեր կազմակերպուէին, կրկին կարելի է յառաջ խաղալ, կը խորհէր: Իսկ առ այժմ հարկ էր Պոզանթի մէջ մնալ: Այս առթիւ, հետախօսով կապուած էին Պոզանթի առջեւն ու ետեւը: Մուրկուլի գրասան առեն ամերիկեան ընկերութեան մթերանոցէն գտնուած հեռախօսի գործիքները մեծ օգտակարութիւն ունեցած էին: Հեռախօսի գործը վերջացնելէ յետոյ, Պոզանթի մէջ հաստատած էին նաեւ գեղեցիկ հիւանդանոց մը: Այդ հիւանդանոցի հաստատման մեծապէս օգնած էին այն գործիքները զորս ձեռք ձգած էին Մուրկուլի հիւանդանոցին գրաւումով: Այդ միջոցին իր պաշտօնին գլուխն էր Թէվֆիք պէյ անուն բժիշկը, որու մասին հաղորդած էին Պոլսէն, եւ որ Պոզանթի հիւանդանոցին տնօրէն կարգուած էր:

Բիզա պէյ իր բանակետը հաստատած էր այն չէնքին մէջ, որ, Ռուսերու օրով, նամակատուն-հեռագրատուն էր: Ու ինք ալ հոն տեղաւորուած էր: Հոն կը գտնուէին նաեւ իր բոլոր սպարազմները: Պատասխանատու քարտուղարներէն Ճէմալ Ֆիքրէտ պէյ, որ Պոզանթի զայմագամն էր, կազմակերպելով ու ենթադրութեամբ երեք չէթայի ձեռքակալած էր: Կ'ենթադրուէր թէ Ռուսերուն ի նպաստ լրտեսութիւն կ'ընէին: Անկէ զատ, երբ չէթէները Պոզանթ կ'երթային, ուխտ մը գործուած՝ մարդ մը սպանուած էր: Բիզա պէյ, Պոզանթ հասնելու հաստատուած, ստիպուած էր պատերազմական ատեան մը կազմել, այդ ձեռքակալեալները դատելու համար, բայց, ոչ մէկ արդիւնք տուած էր դատավարութիւնը եւ, առաջին յարմար ձեւով միջոցին գիշերով բանտէն լռեց տուած, այդ Ֆիքրէտները եւս պատ արձակուած էին:

Սյսուհանդերձ, մինչ կ'ենթադրուէր թէ քիւրտ հովիւները ի նպաստ Ռուսերուն լրտեսութիւն կ'ընէին: Այս հովիւները, իրենց հօտերով, երբեմն մեր, երբեմն Ռուսերուն կողմը կը շրջէին:

(Շար.)

:::LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE:::

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone: Glacière 15-70

ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 27 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1934

27 Janvier 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2406

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ Հ. Յ. Դ. ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷԻ

Նիւ Եորքի սպանութենէն յետոյ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Ամեր. Կեդր. Կոմիտէն իր օրկանին միջոցաւ անմիջապէս յայտնեց իր խորունկ ցաւը այդ տխուր դէպքին առթիւ եւ վճռականապէս հեռ մղեց այն անհիմն ու գրգռիչ զրպարտութիւնները, որոնց նպատակն էր ամէն գնով Դաշնակցութեան հետ կապել կատարուած սպանութիւնը, լարել անոր դէմ հայ ժողովրդական որոշ խաւեր, եւ որոնք ուրիշ բանի չէին կրնար ծառայել, բայց եթէ աւելի եւս փոթորկել ամերիկահայ գաղութի կեանքը:

Մեր մամուլի միջոցով քանիցս յորդորներ կարդացինք մեր ամերիկահայ հասարակութեան մնալ ինքնազուսպ եւ աւելի եւս չխռովել գաղութի խաղաղութիւնը, եւ ի պատիւ իրենց պէտք է յայտարարել, որ Դաշնակցական շարքերը եւ համակիր զանգուածները եղան վերին աստիճանի զուսպ եւ ինքնիշխան եւ, նոյն իսկ նախատինքի ու այլ պէս պէս թշնամանքի հանդուրժելու գնով, ամէն կերպ խուսափեցան գրգռութիւններուն պատասխանելէ կամ զանոնք հրահրող արտայայտութիւններէ:

Սակայն, հակառակ Դաշնակցական մարմիններու եւ ընկերներու այս պադիւն եւ արի կեցուածքին, մեր բոլոր տեսակի հակառակորդները, չուզելով ըմբռնել այդ ինքնազսպումի սքանչելի արտայայտութիւնը, շարունակեցին ու կը շարունակեն իրենց թերթերու ու հաւաքոյթներու, եանւ փողոցներու, խանութներու, ճաշարաններու եւ զանազան հանրային հաւաքատեղիներու մէջ, եւ նոյն իսկ ընտանեկան յարկերու տակ, գրգռել կիրքեր ամենաանվայել ու սանձարձակ կերպով, վիրաւորել ազգային զգացումներ, առաջ բերել բախումներ եւ ստեղծել ազգայնական հայութեան ու անոր հետապնդած դատի անկեղծ պաշտպան Դաշնակցութեան շուրջ այնպիսի թունաւոր մթնոլորտ մը, որուն մէջ կրնան տեղի ունենալ չափազանց ծանր բարդութիւններ եւ որուն մէջ մեր ազգային դատին թշնամի մութ ուժեր կրնան նախատագրական *փրովոքասիոններ* ընել՝ հայ տարբեր հոսանքներու աղետալի բախումներու մղելու համար:

Այս մութ ուժերն էին, որ Խորհրդային գործակալներու ներշնչումով անցեալ յուլիս 1ին Շիքակոյի մէջ նիւթեցին հակազգայնական իրենց տխուր դաւը, որ գաղութի պառակտումով եւ «միացեալ ճակատ»ի սխրանքի գրգռութիւններով, յանգեցաւ Նիւ Եորքի սպանութեան: Եւ այժմ այս մութ ուժերն են որ, աղէտին պատասխանատուութիւնը ազգայնական հայութեան եւ զայն ներկայացնող Դաշնակցութեան վզին փաթթել փորձելով, ամէն ինչ կ'ընեն շահագործելու իրենց իսկ առաջացուցած աղէտը եւ նոր գրգռութիւններով ու «միացեալ ճակատ»ի նոր մեքենայութիւններով կը ձգտին աւելի եւս օդերեւոյթ, աւելի եւս չորաշուք կացութիւն մը ստեղծել այս գաղութին մէջ:

Հակառակ անոր որ վերջին երկու շաբթուան ընթացքին մենք մեր մամուլի միջոցաւ ամենայն կերպով ամերիկահայ հասարակութեան ուշադրութիւնը հրաւիրեցինք վերոյիշեալ պարագաներուն վրայ, մեր կիրքէ կուրացած հակառակորդները օրէ օր աւելի սանձարձակ կը դառնան իրենց ծայր աստիճան գրգռիչ ընթացքին մէջ:

Այս ծանր եւ չափազանց վտանգաւոր հետեւանքներով յղի կացութեան հանդէպ՝ մենք մեր ազգային, քաղաքական ու բարոյական պարտականութիւնը կը նկատենք անգամ մը եւս զգաստացման կոչ ուղղել ամերիկահայ գաղութին՝ չենթարկուելու մութ ուժերու սադրանքներուն եւ թոյլ չտալու, որ անոնց ազգադաւ ձեռքը անարգել առաջ տանի իր կործանարար ընթացքը:

Կոչ կ'ընենք մասնաւորապէս գաղութիս խաղաղութեան նախանձախնդիր եւ սրտցաւ բոլոր ազգայիններուն մեզ հետ միասին գիտակցիլ ստեղծուած կացութեան լրջութեան եւ, կշռելով ապագայի անխուսափելի հետեւանքները, այժմէն ջանալ կասեցնել գրգռիչներու եւ մութ ուժերու դաւերը:

Հ. Յ. Դ. ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷ

(Կնիք)

1934 յունուար 8

Հ. Յ. Դ. Կ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՉԻՆ ԱՌԹԻՒ

(Խմբագրական «Հայրենիք»ի, 12 յունուար)

Կ'ուզենք հաւատալ, թէ ամերիկահայ հասարակութիւնը ներկայ ծանր վայրկեանի պահանջած լրջութեամբ նկատի պիտի առնէ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Ամերիկայի Կեդր. Կոմիտէի պաշտօնական այն յայտարարութիւնը, զոր հրատարակեցինք մեր թերթի երէկուան թիւին մէջ: Կ'ուզենք հաւատալ, թէ մասնաւորապէս գաղութիս խաղաղութեան նախանձախնդիր եւ սրտցաւ մեր բոլոր հայրենակիցները, ըմբռնելով որ Նիւ Եորքի ցաւալի դէպքէն յետոյ Դաշնակցութեան հակառակորդներու կողմէ եղած սանձարձակ գրգռութիւնները եթէ չսանձուին անմիջապէս՝ կրնան աղէտալի հետեւանքներ առաջ բերել, գէթ այսուհետեւ անտարբեր կամ կրաւորական հանդիսատեսի դերի մէջ չպիտի մնան եւ ամէն ինչ պիտի թափեն կասեցնելու գրգռիչներու եւ մութ ուժերու դաւերը:

Մեր հայրենակիցները պէտք չէ մոռնան.—

1. Որ հակադաշնակցական տարրերու զրպարտութիւններն ու տարածած երեւակայական զրոյցները կը ծառայեցնեն դատական իշխանութեանց գործը:

2. Որ հակադաշնակցական տարրերու գրգռութիւնները չափազանց կը դժուարացնեն այս գաղութի վրդովուած խաղաղութիւնը վերականգնելու գործը:

3. Որ հակադաշնակցական տարրերու տասնապատիկ անգամ զօրաւոր «միացեալ ճակատներու» ի վիճակի չպիտի ըլլան երբեք քայքայելու, նոյն իսկ տկարացնելու Դաշնակցութիւնը, որ, ինչպէս ցոյց տուած են անցեալի շատ մը փորձերը, նման կատաղի հալածանքներու մէջ միշտ աւելի եւս զօրացած, աւելի եւս մոլեռանդ դարձած է:

4. Որ մեր ազգային կեանքը ներքին անհաշտ ու սանձարձակ կռիւներով տակնուվրայ ընելը ոչ հայութեան կրնայ օգուտ մը բերել, ոչ այս գաղութին եւ ոչ ալ ո եւ է ազգային խմբակցութեան, այլ միայն մեր ազգի երդուեալ թշնամիներու շահին պիտի ծառայէ եւ անոնց անհուն ուրախութիւն պիտի պատճառէ. եւ վերջապէս,

5. որ Խորհրդային Զեկայի դաւադիր գործակալներու սադրանքներն ու մեքենայութիւնները քօղազերծելը եւ մեր գաղութները երկու թշնամի անհաշտ բանակներու վերածելը մահացու հարուած կը հասցնէ հայ ժողովուրդի ինքնապաշտպանման ու ինքնապաշտպանութեան գործին արտասահմանի մէջ:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Պուլկարիոյ թագաւորը Ռումանիոյ մէջ

ԽԱՆԴԱՎԱՌ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔ. ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Պուլկարիոյ թագաւորը եւ թագուհին Պուքրէշ հասան յունուար 25ին եւ ընդունուեցան մեծ խանդավառութեամբ: Ռումանիոյ բոլոր բարձրաստիճան պաշտօնատարները կայարան գացած էին, դիմաւորելու համար հիւրերը, որոնց ժամանումը ծանուցուեցաւ պուլկարական քայլերգով: Դիմաւորման գացած էին նաեւ Կարոլ թագաւորը, Մարիա մայր թագուհին, Նիկոլա իշխանը, նախարարները եւն.: Քիչ յետոյ կազմուեցաւ արքայական թափօրը, դէպի պալատ: 70,000 հոգինոց բազմութիւն մը խռնուած էր ճամբուն վրայ, հակառակ տիրող ցուրտին եւ անընդհատ կը ծափահարէր հիւրերը: «Կեցցէ՛ Պուլկարիա», «Կեցցէ՛ Պորիս թագաւորը», «Կեցցէ՛ Յոաննա թագուհին» աղաղակները կը թնդացնէին օդը: Հիւրերը իջան կեդրոնական պալատը, ուր կէս ժամ յետոյ տեսակցութիւն մը տեղի ունեցաւ Պուլկարիոյ եւ Ռումանիոյ վարչապետներուն միջեւ: Արտաքին նախարար Թիթուլեսքօ ակար ըլլալով հանդերձ, մասնակցեցաւ խօսակցութեանց:

Թերթերը կ'ըսեն թէ խորհրդակցութեանց գլխաւոր նիւթն է պալքանեան դաշինքը, որուն հանդէպ վերապահ դիրք բռնած է Պուլկարիա: Ռումանական կառավարութիւնը պիտի ջանայ համոզել Պուլկարիան որ մասնակցի դաշինքին: Այդ պարագային, Պուլկարիա նոր սահմանագծութեամբ մը վաւերացուցած պիտի ըլլայ իր հողային կորուստները:

*** Հռոմի մէջ շատ գոհ են որ Պուլկարիա չուզեր մասնակցիլ պալքանեան դաշինքին: Թերթերը կը հերքեն այն լուրը թէ Պ. Մուսոլինի հաւանութիւն յայտնած է այդ դաշինքին, Ցունաստանի արտաքին նախարարին այցելութեան առթիւ: Իտալիա կը շարունակէ վերապահ դիրք մը բռնել պալքանեան դաշինքին հանդէպ:*

*** Քաղաքական շրջանակներու մէջ գիտել կու տան թէ Ջազրէպի վերջին խորհրդաժողովին առթիւ, որ սարքուած էր Փոքր Համաձայնութեան կողմէ, Պուլկարիա ժխտական պատասխան տուաւ պալքանեան դաշինքին մասնակցելու հրաւէրին: Այդ պատասխանին վրայ Պ. Թիթուլեսքօ առաջարկեց նոր փորձ մը կատարել: Եւ ահա մէկ շաբաթ յետոյ տեղի կ'ունենայ Պուքրէշի այցելութիւնը:*

Իրազեկներ չեն կարծեր որ այս նոր փորձը կարենայ փոխել Պուլկարիոյ ընթացքը: Պուլկարիա աչքի առջեւ ունի ներքին եւ արտաքին չարժառիթներ որոնք թոյլ չեն տար հոսանքին առաւել երթալ:

Հիթլէրական իշխանութեան տարեդարձը

ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԵԱՆ ՓՈԽԱՐԷՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ ԿԱՐՕՏՆԵՐՈՒՆ

Յունուար 30ին բացառիկ նիստի հրաւիրուած էԳերմանիոյ խորհրդարանը, «լսելու համար կառավարութեան մէկ յայտարարութիւնը»:

Այդ օրը տարելիցն է Հիթլէրի վարչապետութեան: Այս առթիւ, քարոզութեան նախարարը կոչ մը ուղղեց ժողովուրդին: Ահա գլխաւոր մասերը.

— «Վերջին 12 ամիսներու ընթացքին, կառավարութիւնը հիմնական բարենորոգումներ կատարեց հանրային կեանքի բոլոր ասպարէզներուն մէջ՝ առաջնորդութեամբ Ատոլֆ Հիթլէրի: Ակներեւ է անոնց արդիւնքը,— տնտեսութիւնը կը բարձրանայ, միլիոնաւոր գործազուրկներ գործ գտած են, գիւղական կեանքին հիմերը ամրապնդուած են, մտաւոր կեանքը մաքրուած է անկման վատթար ախտանիշներէն, պետութիւնը զօրացած է ներսէն եւ յամառօրէն կը պայքարի արտաքին ճակատին վրայ, իր պատիւին եւ իրաւունքներու հաւասարութեան համար: Կառավարութիւնը քաջ գիտէ թէ տակաւին չէ յաջողած ջնջել ամբողջ թշուառութիւնը: 1933 մարտ 5ին Առաջնորդը չորս տարի ժամանակ ուզեց, գլուխ հանելու համար իր մեծ բարենորոգումները: Մէկ տարին լրացաւ եւ մենք արդէն կը տեսնենք որ նոր յոյսերով եւ մեծ վստահութեամբ մը տոգորուած են գերման ժողովուրդին բոլոր խաւերը»:

Կոչը այս առթիւ կը ծանուցանէ թէ եղանակը ձմեռ ըլլալով, կառավարութիւնը կը նախընտրէ առաջին տարեդարձը տօնել բացառիկ օգնութիւններ ընելով կարօտներուն, փոխանակ շռնդալից տօներ սարքելու: Ձմեռնային օգնութեան կազմակերպութիւնը 15 միլիոն պարենատոմս պիտի բաժնէ, իւրաքանչիւրը մէկ մարքի: Այն ընտանիքները որ կարօտ են օգնութեան, մարդ գլուխ մէկ տոմս պիտի ստանան: Անկէ զատ, 6 եւ կէս միլիոն տոմս պիտի բաժնուի, որով իւրաքանչիւր կարօտեալ պիտի կրնայ 50 քիլօ ածուխ ստանալ:

Այս առաջադրութեամբ, կը յանձնարարուի հրաժարիլ ցնծագնացութիւններէ կամ հանդիսաւոր տօնակատարութիւններէ: Ելնդեցիները գոհաբանական պաշտամունք պիտի կատարեն, իսկ Պ. Կէօպէլս ճառ մը պիտի խօսի

Այս առթիւ ըսենք թէ ձմեռնային օգնութեան կարօտ Գերմանացիներու թիւն է 16 միլիոն: Անոնց բաժնուած դրամական կամ նիւթական նպաստներու գումարը կ'անցնի 300 միլիոն մարքը, որուն 50 միլիոնը ածուխի գինն է: Շոգեկառքերը ձրի փոխադրած են 18 միլիոն մարքի գետնախնձոր, որոնք նուէր տրուած էին հողագործներու կողմէ:

Սթավիցքիի խաղախութեան կծիկը

Գրած էինք թէ Պայոնի մէջ սկսած են ծախել Սթավիցքիի կողմէ աւանդ ձգուած գոհարեղէնները, որոնք անդաստրուած են 53 տուփերու մէջ: Առաջին օրը բացուեցան չորս տուփեր, եւ երեւան եկաւ որ 1,800,000 ֆրանք փոխ առնուած է հազիւ 39,500 ֆրանք արժող գոհարեղէններու փոխարէն:

Հինգշաբթի օր երեք նոր տուփեր եւս բացուեցան: Առաջինը 375,000 ֆրանքի գոհարեղէն պիտի պարունակէր, համաձայն վրան փակցուած արձանագրութեան եւ Պ. Քոհէնի գնահատման: Երեւան եկաւ որ հազիւ … 1300 ֆր. կ'արժէ: Երկրորդ տուփին պարունակութեան փոխարէն տրուած էր 500,000 ֆրանք, մասնագէտները գնահատեցին ոչինչ: Երրորդ տուփին փոխարէն ալ տրուած էր 500,000 ֆրանք, մասնագէտները գնահատեցին … զէրօ: Ինչ որ իբրեւ գոհարեղէն քլուած է, կը բաղկանայ կեղծ քարերէ: Ուրեմն, բացուած եօթը տուփերու փոխարէն Սթավիցքի ստացած է 2,875,000 ֆրանք, զրաւի դրնելով հասարակ ոչնչութիւններ. Կ'ըսուի թէ Սթավիցքի իրական գոհարեղէններ ալ գրաւի դրած, բայց յետոյ ետ առած է, փլուզումէն առաջ.

*** Պ. Կէպէն, «Լա Քոնֆիանս» ապահովագրական ընկերութեան տնօրէնը, որ ձերբակալուած էր, հինգշաբթի առտու Պայոն հասաւ, կէսօրին ճաշեց Պիարիցի մէջ, յետոյ առժամապէս ազատ արձակուեցաւ եւ Փարիզ վերադարձաւ*

Այս կարգադրութիւնը եղած է նկատի առնելով օրինական նորութիւն մը իրականին մէջ, Պ. Կէպէնի դէմ եղած ամբաստանութիւնները կը պահեն իրենց ուժը:

*** Խորհրդարանի կանոնագիրներու յանձնաժողովը ծրագիր մը կազմած է, որուն համաձայն վերստուգիչ արտակարգ յանձնախումբ մը պիտի կազմուի, խորհրդարանի անդամներէն եւ դուրսէն, խափաներու համար վստահութեան եւ ազդեցութեան զեղծումներ: Վարչապետը, որ կը պատճառ հրաժարիլ եթէ քննիչ յանձնաժողով կազմուէր, ընդունելի կը գտնէ այս նոր ձեւը:*

*** «Փարի Միտի»ի խմբագիր Պ. Պէնէքսի եւ երեսփոխան Պ. Հէսի մէնամարտը տեղի ունեցաւ Փառք տէ Փրէնսի մէջ: Հակառակորդները երկ - երկու արձակեցին ատրճանակ պարպեցին, 25 մեթր հեռաւորութենէ, առանց իրարու մազին դպչելու: Վերջին փորձ մը կատարուեցաւ հաշտեցնելու, բայց անօգուտ*

Տեղը գաղտնի պահուած ըլլալով, սակայն լրագրողներ երբ հասան, ամէն բան վերջացած էր:

Բանտէն ճանելով կախուեցին

Լինչի սարսափելի դէպք մը եւս, Մ. Նահանգներէն.

Հէյըրտի մէջ (Քէնթըքի), 300 հոգինոց կատղած ամբոխ մը յարձակեցաւ բանտին վրայ, խորտակեց դուռները, գտաւ բանտապահը եւ խցիկէն հանելով քսան տարեկան սեւամորթ մը, տարաւ կախեց գերեզմանատան մէջ:

Դժբախտ կալանաւորը ինքնաշարժի մը մէջ նետուեցաւ: Բազմութիւնն ալ ետեւէն կ'երթար ուրիշ կառքերով: Շատեր ատրճանակ կը պարպէին օդին մէջ, իբրեւ ուրախութեան ցոյց: Երբ գերեզմանատուն հասան, չուան մը կախեցին ծառէ մը: Սեւամորթը ուզեց քանի մը վայրկեան աղօթել, ըսելով «Հայր Մեր»ն, բայց փղձկելով չկրցաւ շարունակել: Երբ դատաւորը հասաւ ոստիկաններով, ամէն բան վերջացած էր

Այս կարգի դէպքերը սովորական դարձած են առանց մը ի վեր: 1933ին 48 հոգի սպաննուեցան այսպէս, մինչ 1932ին վեց հոգի միայն:

Մի՛ մոռնաք տուրքերը

Մի մոռնաք յառաջիկայ մարտ 1էն առաջ յայտարարել ձեր տուրքերը: Հարցարաններ կը գտնուին ամէն տեղ:

Մահափորձ Աթաթիւրք Գազիի Քէմալի պէյի դէմ

Պէյրութի թերթերը կը գրեն թէ մահափորձ մը սարքուած է հակաքէմալական եւ նախկին նախարար Ալթեւէլ Գազի Քէմալի պէյի դէմ: Ահաբեկիչները անոր տունը երթալով փորձած են սպաննել, սակայն, շնորհիւ դրացիներու հետաքրքրութեան եւ արթնութեան, Քէմալի պէյ ազատած է իրական մահէ մը:

Ալթեւէլ Գազիի Քէմալի պէյ, իսկոյն ընդհանուր ապահովութեան եւ մարզպանութեան պիմաւ կատարած եւ խնդրած է իր անձին պաշտպանութիւն ու կարգ մը կասկածելիներու անունները ցոյց տուած է: Ընդհանուր դատախազութիւնը իսկոյն հետապնդումի եւ քննութեան ձեռնարկած է:

Ալթեւէլ Գազիի Քէմալի Թուրքիա գտնուած միջոցին կը հրատարակէր «Թօզ Սէօզ» անուն ընդդիմադիր թերթ մը: Շէյխ Սաիտի ապստամբութեան

(Լուրերու Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՉՐՈՅՑ ՄԱՏԱՆԻԻ ՄԸ ՀԵՏ

— Ո՞ւր բարով, ցուրտ ձմեռով, ախուաշող մատանի:

Բարձրաստիճան մատանին ինծի նայեցաւ, բայց չպատասխանեց: Տարբեր էին մեր դասակարգերը:

— Ո՞վ սորվեցուց քեզի նայիլ այդպէս ամբարտաւան, ըսի մատանիին՝ իր գինէն աւելի սուղ հեզնանք մը շրթներուս:

— Ես, եպիսկոպոսական մատանի, բարձրաստիճան եւ արեւաշող, գոհարեղէն վաճառատուներու ատղաւոր լոյսին մէջ ծնած, ի՞նչպէս կրնամ սպասել ու խօսիլ ճամբաներուն վրայ,— երթամ մտնեմ եպիսկոպոսին շքեղ ապարանքը:

— Ո՞վ կը դրկէ քեզ եպիսկոպոսին:

— Հայ ուխտաւորները:

— Ի՞նչ տանելու.

— Փառք ու պատիւ:

— Գիտե՞ս, բարձրաստիճան մատանի, դուն որ շող կը տանիս շողարձակ ապարանքներուն, գիտե՞ս, այստեղ գաղթականներ ունինք, որոնք կ'ապրին մութ նկուղներու մէջ, որուն լոյսէն իսկ զրկուած: Եւ այդ գաղթականներու յանձնը, այս ցուրտ ձմրան մէջ, կարօտ կը քաշեն կրակի պարզ շողին: Աղ ու հաց կ'ուտեն, բայց եւ այնպէս կ'ապրին, միակ ցաւն որ ունին, զրկուած են մեծաւաքանչ եւ աստուածաշունչ մեր լեզուի գրքին էջերուն շողով իրենց ճակատն օծելու շնորհէն:

Մատանի՛, քանինե՞ր պիտի երեւէին եթէ մէկը քեզ ծախէր եւ այդ պատառներուն հայթայթէր քիչ մը շող, իբրեւ դիմանալու կրակ եւ մտքի նրագ:

— Ցանցառը ի՞մս է, պարոն:

— Ո՛չ, բարձրաստիճան մատանի, յանցանքը այն ազգին է, որ կը պարծենայ իբրեւ յառաջադէմ ազգ Անհայ ճամբաներուն վրայ, բայց երբեք ազգ ըլլալիք չունի, որովհետեւ այս խոլ թշուառութիւններուն մէջ եպիսկոպոս կը խաղցնէ, սաղմոս կ'երգէ: Թոյլ տուէք յայտնել իմ ըմբոստացումս… ազգին Հայոց եպիսկոպոսաց: Մեր ի՞նչ մեղքն էր, երիտասարդներուս, ծնիլ, աճիլ եւ ուսանիլ եպիսկոպոսական ժողովուրդի մը մէջ: Ա՛խ, եթէ դուք գիտնայիք թէ մտաւորական կոչուած դասակարգ մը մեր մէջ, յամին Տեառն 1934ին, ի՞նչպէս կը փառաբանէ Սուլթան Համիտի Տէրտատէրին «հայ կրօնական համայնքին» աւանդութիւնները:

Գնա՛, մատանի՛, գնա՛, եւ բարեւ ըրէ բոլոր բարձրաստիճաններուն եւ բարձրաստիճաններու քղանցքն համբուրողներուն թէ նամբուդ վրայ տեսայ մէկն այն երիտասարդներէն, որոնք, հայ ժողովուրդին զրկուած դասակարգին հետ դաշնակցած, կ'ըսէին

— Ալ շա՜տ զոհեցին այն թշուառ ժողովուրդին շահերը եպիսկոպոսներու, փարիսեցիներու եւ մակաբոյծներու համար: Կը հասնի՛ ռակայն ժամը մեծ դատին…

Երթաս բարո՛վ, բարձրաստիճան մատանի:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ-ՄԻՋԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

I.

ԽՄԲ.— Ընկ. Մ. Վարանդեան մեզի յղած է բնագիրը այն ճառին զոր խօսեցաւ Մարսէյլի Ուս. Միութեան սարքած դասախօսական ժողովին մէջ.—

Մեր ուսանող երիտասարդներու ցանկութեամբ, այսօր մեր առջեւ դրուած է ամէնէն բարդ ու կնճռոտ խնդիրներէն մին, որ ներկայիս կը յուզէ ողջ լուսաւոր մարդկութիւնը եւ կենդանի վիճաբանութեան առարկայ է ամենուրեք: Կը շնորհաւորեմ Ուսանողական Միութիւնը, որ այսքան հըրատապ, այժմէական խնդիր մըն է դրեր իր օրակարգին մէջ. կը ցաւիմ միայն, որ մեր տրամադրելի ժամանակը եւ առողջական վիճակը թոյլ չի տար, երկարօրէն, հանգամանօրէն արծարծել այսպիսի ծաւալուն մի նիւթ: Ստիպուած ենք սահիլ խնդիրներու վրայէն, անցնիլ ընդհանուր, խոշոր գիծերով:

Կար ժամանակ — եւ հեռու չէ այն, ընդամէնը 17 տարի առաջ — երբ արեւմտեան եւ կեդրոնական Եւրոպայի մարդկութիւնը հօծ զանգուածներով մէկէն ի մէկ նետուեցաւ ընկերվարութեան գիրկը: Պատճա՞ռը: Այդ զանգուածները չափազանց յոգներ ու զզուեր էին անվերջ պատերազմներէն ու ջարդերէն եւ ընկերվարութիւնը միակ հոսանքն էր, որ կը բերէր խաղաղութեան ու ազգերու եղբայրութեան մըթնոլորտ...

Դուք տեսաք, թէ առաջինը հսկայածաւալ Ռուսաստանն էր, աշխարհի վեցերորդ մասը, որ դեռ պատերազմի արիւնոտ գալարումներու ընթացքին ինքզինքը հռչակեց ընկերվարական — եւ այն՝ ծայրայեղ, արմատական հաւատամքով մը — մերժելով բոլոր ազգայնական տեսութիւնները, խայտառակելով ազգ, հայրենիք, հայրենի պատմութիւն, եւն.: Ապա ընկերվար հոսանքը լայն ծփանքով անցաւ արեւմտեան աշխարհի վրայէն Գերմանիա, Հունգարիա, Իտալիա, Զուիցերիա, Ֆրանսա, Պելժիա, Անգլիա եւ սկանդինաւեան երկիրները: Դուք տեսաք ընկերվարական կառավարութիւններ շարք մը երկիրներու մէջ, նոյնիսկ ծանրախոհ Մեծն Բրիտանիայում: Տեսաք ընկերվարական նախագահներ շարք մը նորաստեղծ հանրապետութեանց մէջ, անգամ Գերմանիայում, ուր Վիլհէլմ կայսեր աթոռին վրայ բազմեցաւ ընկերվարական երեսփոխ:

Հիմնուեցաւ Ազգերու Դաշնակցութիւնը: Համաշխարհային խորհրդարան մը Ժընեւի մէջ, ուր 55 պետութիւններ կը հաւաքուէին ամէն տարի խորհրդակցելու միջազգային ցաւոտ խնդիրներու շուրջ եւ վճիռներ արձակելու:

Միջազգայնական հոսանքն էր, որ կը տարածուէր անդիմադրելիօրէն: Համամարդկային համերաշխութեան ազգերու եղբայրացման գաղափարն էր, որ յառաջ կը վազէր թեւատարած ու յաղթական... Եւ կը թուէր թէ չքացան վերջապէս մարդկութեան մեծ պատուհասները, ազգայնական հակամարտութիւններն ու աւերիչ ընդհարումները եւ աշխարհը մտաւ խաղաղ, անարիւն յառաջդիմութեան մեծ ճամբան...:

Ու յանկարծ պատմութեան անիւը վերստին շուռ եկաւ հակառակ ուղղութեամբ: Ազգայնական հոսանքը իր ամէնէն սուր, մոլի, տարամերժ կերպարանքով գլուխ բարձրացուց Եւրոպայի մէջ: Նախ Իտալիոյ, ապա Գերմանիոյ մէջ: Հաստատուեցան դիկտատուրական իշխանութիւններ, կրճատուեցան սահմանադրական կարգերը, վերցաւ մամուլի, խօսքի ազատութիւնը:

Ինչո՞ւ յատկապէս այդ երկիրներու մէջ էր, որ ծայրայեղ ազգայնականութիւնը յաղթանակեց վերին, իշխող խաւերուն մէջ եւ պարտադրուեցաւ խոնարհ խաւերուն: Պատճառները շատ են, ես կը յիշեմ միայն երկու գլխաւորները: Մէկը՝ զուտ տնտեսական, միւսը՝ զուտ հոգեբանական: Երկու երկիրներն ալ կը նեղուէին հողի պակասութենէ: Իտալիա կը դանդատէր, որ ինքը մեծ պատերազմին կէս միլիոն մարդ զոհելէ յետոյ շատ քիչ բան շահեցաւ.— լեռնոտ աղքատիկ հողեր միայն — ուստի խորապէս դժգոհ է իր դաշնակիցներէն, դժգոհ է եւ Ազգերու Դաշնակցութենէն եւ ոտնակոխ կը զգնուի, կը պատրաստուի...

Գերման վարիչներու դժգոհութիւնը բնականաբար աւելի խոր է: Գերմանիան նոյն պատերազմէն չարաչար պարտուած, կորսնցուց Ալզաս — Լօռէնը, մնացի հարուստ հանքերով, կորսնցուց արեւելեան Պրուսիան, Շլեզվիգ — Հոլշտայնը եւ հեռաւոր, ընդարձակ գաղթավայրերը: Միւս կողմէ պատերազմը եւ յետ — պատերազմեան տագնապները խայտառ քայքայեցին գերման ազգի միջին ու ստորին խաւերը, յուսահատութեան գիրկը նետեցին զանոնք, այս վերջին հիթլէրեան յեղաշրջումը շատերու աչքին կը հանդիսանայ որպէս ծայրագոյն յուսահատութեան թռիչք մը:

Կայ եւ հոգեբանական կողմը: Երկու դժգոհ պետութիւններու մէջ ուժով կը շեշտուի ազգային հպարտութեան զգացումը: Հռոմի տէրերը չեն մոռնար հին հռոմէական կայսրութեան փառքը եւ հետամուտ են անոնց գէթ մասնակի վերանորոգումին: Իսկ Պերլինի վարիչները չեն մոռնար Պիսմարկեան գոռ յաղթանակները: Չեն մոռնար եւ այն, որ դաշնակից բանակը երբեք չմտաւ Գերմանիոյ սահմանները եւ պատերազմի ամբողջ տեւողութեան ընթացքին գերման բանակը քաջութեան եւ ժամանակին կազմակերպութեան հրաշքներ գործեց — ցամաքի, ծովի եւ օդերուն մէջ — կռուելով այնքան ահաւոր, թիւով գերազանց ուժերու դէմ: (Բան մը, որ Պրիան արդարամիտ վեհանձնութեամբ օր մը յայտարարեց Ազգերու Դաշնակցութեան համագումար ժողովին մէջ):

Գերման ցեղի պաշտամունքն ունին Գերմանիոյ նոր տէրերը եւ անոնք հանդէս կուգան ցեղապաշտութեան դրօշին տակ: Գերման — արիական կամ հնդկագերման ցեղը կը ներկայանայ անոնց աչքին որպէս գերընտիր համայնք մը, որ ոչ միայն օժտուած է ազգամավարական ու քաղաքակրթական առաւելագույն ձիրքերով, այլ եւ բացարձակապէս զտարիւն է, զերծ ամէն տեսակ խառնուրդներէ, ուստի եւ կը ջանան հեռու պահել չփոռմնըլ, մասնաւորապէս Հրեաններուն հետ: Գերման ցեղը, անոնց տեսութեամբ, նախ մէկ է, ներգաշնակ, ամբողջական, ուստի եւ խորագոյն Գերմանիոյ կերտողները կը ձգտին հաւաքել, ի մի ձուլել ցեղին բոլոր ցիր ու ցան բեկորները, ամէնէն առաջ միացնել Աւստրիան մայր — հայրենիքին: Եւ միանգամայն կը պատրաստուին փոխ — վրէժի, պատերազմելու համար՝ ընդդէմ ուրիշ պետութիւններու: Արդէն Գերմանիան յեց Ժընեւը, հեռացաւ Ազգերու Դաշնակցութենէն, մեկուսացաւ:

Ի՞նչպէս կը գնահատենք, ի՞նչ դիրք կը բռնենք մենք քաղաքական աշխարհի այդ նոր, գլխաւորին երեւոյթներու հանդէպ: Ի՞նչ արդարայ ունին, տեւականութեան ի՞նչ երաշխիք՝ այդ ծայրայեղ ազգայնական տեսութիւնները: Միւս կողմէ, որքա՞ն դրական ու հաստատուն է անոնց հակամարտ հոսանքը — միջազգայնականութիւնը: Եւ ի՞նչ չափով այդ հոսանքներն ու վարդապետութիւնները կրնան անդրադառնալ մեր հայկական իրականութեան...

Ծայրայեղ ազգայնական հոսանքը, զոր ներելի է կոչել նաեւ յարձակողական — առ այժմ ուրեմն զօրաւոր է միայն Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ մէջ, մի տեղ ֆաշիզմ, միւս տեղ րասիզմ (ցեղապաշտութիւն) անունով: Բայց այդ հոսանքը ձգտումն ունի ծաւալելու, վարակելու միւս երկիրները, ողջ Եւրոպան: Կարո՞ղ է արդեօք:

Չենք կարծեր: Միւս խոշոր պետութիւնները կան — Անգլիա, Ֆրանսա, Ամերիկա — որոնց մէջ խոր արմատներ ձգած է ժողովրդապետութիւնը (դէմօկրասի), սահմանադրական, ազատական կարգերը: Անոնք չեն կարող ընդունիլ Ֆաշիզմի, դիկտատուրութեան հաւատամքը, կը մերժեն եւ ցեղապաշտութիւնը, որ տեսականօրէն չարդարանար, իսկ գործնականօրէն կը գրգռէ ժողովուրդները իրարու դէմ եւ կը յաւերժացնէ պատերազմը:

Կա՞յ զտարիւն ցեղ ... Պատմագիտութիւնը կրնա՞յ ընդունիլ այդպիսի դրութիւն մը: Ցեղերն ու արիւնները այնքա՞ն են խառնուեր դարերէ ի վեր ազգարնակչական շարժումներու, պատերազմներու եւ նուաճումներու ընթացքին: Առէք Ֆրանսան: 6–7 ցեղեր ի մի ձուլուած են այս երկրին մէջ: Դաղղիացի (կոլուա), կելտ (քելտ), նորման, լատին, յոյն ու հրեա, անգամ գերման եւ գնչու ուրիշներ: Աւելորդ է ըսել, որ ցեղերու խառնուրդ են նաեւ Անգլիա, Ամերիկա, Պելժիա, անգամ Գերմանիան, ուր երկու գաղթ ... ապրեր է Թաթարներու իշխանութեան տակ: Իսկ գերման երակներու մէջ կը հոսի նաեւ սլաւական արիւն: Ամէնքն ալ ազգ են սակայն.

Եւ անպատճառ զտարիւն լինելու չէ ցեղ մը՝ մեծ հանճարներ եւ քաղաքակրթական մեծ արժէքներ արտադրելու համար: Եօթը ցեղէ բաղկացած այն գեղեցիկ հաւաքականութիւնը, որ կը կոչուի ֆրանսական ազգ, ունի ամէնէն հարուստ ու չքնաղ պատմութիւնը. ազգ մը, որ կառուցած է այնքան բազմաթիւ, հրաշալի գիտակ, որ ծնած է այնքան հանճարներ արուեստի, գիտութեան ու փիլիսոփայութեան մարզերուն մէջ եւ որ իր մեծ յեղափոխութեամբ տուաւ աշխարհին մարդկային իրաւանցներու յուսաշող աւետարանը.

Գերմանիան եւս ունի բարձր արուեստ, գիտութիւն ու փիլիսոփայութիւն, բայց պիսմարկեան ոգին յաւիտենօրէն կ'իշխէ այնտեղ եւ իր Քաղաքական փիլիսոփայութեամբ գերման աշխարհը կը մնայ անշարժ, անփոփոխ:

Ֆրանսա, Անգլիա, Ամերիկա, — որոնց ձեռքն է գլխաւորապէս արեւմտեան քաղաքակրթութեան ճակատագիրը, բռներ, արդէն, կը մնան ժողովրդավար, սահմանադրական, հակառակորդ դիկտատորութեան, ֆաշիզմի ու այլ նման տեսութիւններու: Երեք հզօր պետութիւններ միաժամանակ ջերմեռանդ պաշտպան են Ազգերու Դաշնակցութեան, որ առանցքն է միջազգայնականութեան հոսանքի (Ամերիկան, թէեւ անդամ չէ մտած հաստատութեան մէջ, բայց իր նոր նախագահը որ տրամադիր է քալելու Ուիլսընի ճամբով, արդէն յայտարարեց վերջին մեծ ճառով, թէ ամէն կերպ պիտի աջակցի Ազգաժողովի պահպանման ու յառաջդիմութեան).

Եւ այդ երեք ժողովրդավար պետութիւններու շուրջը մօտէն կամ հեռուէն կը համախմբուին մոլորակներու պէս բազմաթիւ մանր ու խոշոր պետութիւնները, Պելժիա, Հոլանտա, Զուիցերիա, Չեխոսլովաքիա, Լեհաստան, Ֆինլանտիա, սկանդինաւեան, մերձ — բալտեան, մասամբ բալկանեան երկիրները եւն.: Կայ, վերջապէս միջազգային աշխատաւորական շարժումը որ թէեւ խորտակուած Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ մէջ, կը շարունակէ այնուամենայնիւ իր ընթացքը, օր աւուր վերստին աճելով Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ բոլոր յիշատակուած երկիրներու մէջ:

Եւ այդ բոլոր ուժերը այսպէս թէ այնպէս կոչուած են միասին պատնէշ կանգնելու ինչ, ռազմատենչ ազգայնականութեան դէմ. պիտի պաշտպանեն Ազգերու Դաշնակցութիւնը եւ պիտի հրահրեն միջազգայնութեան, ազգերու համերաշխութեան մեծ սկզբունքը:

Ի՞նչպէս կ'անդրադառնան այդ հոսանքները մեր հայկական իրականութեան վրայ.

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ 1933ԻՆ

Ռուսեւթրքական յարաբերութիւնների առանցքը եղած է եւ է նեղուցների խնդիրը: Եթէ նախկին Ռուսաստանը պատերազմում էր Թուրքիայի դէմ գլխաւորապէս նեղուցներին տիրապետելու դիտումով, ներկայիս ալ պարտկամ է Թուրքիային՝ որա միջոցով պաշտպանելու համար նեղուցները թշնամու նաւերի ներխուժումից դէպի Սեւ Ծով: Պատերազմի դէպքում թէ միջազգային ուժերը ինչ դասաւորում կը ստանան եւ Թուրքիան ինչ չափով կը ցանկայ կամ ի վիճակի կը լինի պաշտպանել Խորհրդային Միութիւնը, շատ մեծ հարցական է: Բացորոշ է, որ նախ եւ առաջ նա իր երկրի շահը պիտի հետապնդէ:

Սակայն, գոնէ մեզ համար, զաղտնիք չեն Թուրքիոյ ձգտումները: Թէ — մալը, իր նախորդներից ժառանգած — յով թուրանական գաղափարը, յար — մար առիթը ներկայանալու դէպքում, ջանք չպիտի խնայէ իրականացնելու զայն: Եթէ այսօր դիւանագիտօրէն այդ մասին Անկարայում չեն խօսում, սակայն շատ խօսւում է խորհրդային երկրներում ապրող մահմետական ժողովուրդների մէջ: Մինչեւ այժմ խորհրդային իշխանութեան կողմից երեւան հանուած մահմետական զաղտնի կազմակերպութիւնների ծրագիրները ամբողջովին համակուած են թուրանական գաղափարախօսութեամբ: Լինի դա Ադրբէջանում թէ Դաղստանում, կամ Ուզբեկստանում ու Ղազախստանում: Բոլորն ալ իրենց աչքերը յառած են դէպի Թուրքիա: Ի՞նչ երաշխիք, որ այդ ամէնը քեմալական գործակալների սադրանքները չեն եւ պատերազմի դէպքում Թուրքիան չպիտի Հայաստանի վրայով ձեռք մեկնի իր ցեղակիցներին: Ո՞վ կարող է երաշխաւորել, որ պատերազմի պարագային ռուս զօրքերը միշտ ալ Հայաստանում կը մնան: Միթէ՞ հնարաւոր չի 1917 — 18ի կրկնութիւնը.

Դեռ պատերազմ չէ եղած, բայց ռուս — ճափոնական հաւանական բախումները որոշ վնասներ հասցրած են Հայաստանին: Հայ համայնավարներու անկեալ տարուան գեկուցումներից պարզուեց, որ մեր երկրում շինուող մի շարք գործարաններ կէս կատար են մնացել միմիայն այն պատճառով, որ Ռուսաստանից ժամանակին չեն ստացուել հարկ եղած մեքենաներն ու սարքաւորումները: Ուշացումի պատճառն այն է, որ մեքենաներ արտադրող գործարաններն այժմ զբաղած են զինական մթերքների պատրաստութեամբ: Այս պարագան վրիպեց արտասահմանեան մեր մամուլի ուշադրութիւնից, թէեւ շատ կարեւոր մէկ վիճակ է պարզում: Եթէ հեռաւոր պատերազմի վախերը ընդունակ են մղելու Ռուսաստանին անտեսել Հայաստանի տնտեսական շահերը, ապա ինչո՞ւ չենթադրել, որ պատերազմի դէպքում կ'անտեսուեն նաեւ մեր հայրենիքի քաղաքական շահերն ու սահմանների պաշտպանութեան խնդիրը:

Մենք միանգամայն համաձայն ենք այն տեսակէտին, թէ վերջին հաշւով, Հայաստանի սահմանները պաշտպանւելու են հայ զինուորների սւիններով: Ներկայ դէպքում՝ կարմիր պաշտպանութեան խնդիրը միմիայն զինուորից չի կախուած: Դա ամբողջ երկրի ժողովրդի, զինական ու տնտեսական կարողութիւնների խնդիր է: Ահա այս տեղից է սկսւում մեր եւ խորհրդային վարչաձեւի բաբեկամների տեսակէտների տարբերութիւնը: Որովհետեւ, երկրի պաշտպանութիւնը սերտ առնչութիւն ունի տիրող վարչաձեւի հետ:

Փակոյծի մէջ ասենք, թէ այդ տարբերութիւնն ըմբռնելով էր, որ վերջերս Քաղաքական բիւրօն յատուկ որոշումով տնտեսական ու վարչական որոշ ազատութիւն եւ արտօնութիւններ շնորհեց Սիբերիայի ազգաբնակչութեանը, որպէսզի հնարաւորութիւն ունենան զարգացնելու տնտեսութիւնը եւ, հետեւաբար, ձեռնհասութեամբ դիմադրելու ընդդիմութիւնը:

Երբ մէկ իշխանութեան եւ իր հպատակների միջեւ թշնամանք գոյութիւն ունի եւ անանցանելի վիհեր կան, պարզ է, որ երկրի ինքնապաշտպանութիւնը գրանից միայն տուժել կարող է: Երբ առաջին հնգամեակին գիւղատնտեսութեան բերքը նուազած է 44 առ հարիւր եւ արդիւնաբերական բոլոր ձեռնարկները վնասով են բոլորում, այդ նոյն հնգամեակը ,,խնակով,, որ երկիրը զրկւում է ինքնապաշտպանութեան գլխաւոր յենարաններից:

Իսկ որո՞ւ Հայաստանի զինական կարողութիւնն՞ երը: Ծիշդ է, Հայաստանն ունի բանակ, որ թէեւ ենթակայ է Մոսկուայի հրամանատարութեան, բայց գտնւում է մեր երկրում: Կան որոշ թիւով նաեւ ռուս զինւորներ: Նախ, մենք չգիտենք, թէ պատերազմի դէպքում հայ զինւորը կը մնայ Հայաստանո՞ւմ: Եւ երկրորդ, ի՞նչ միջոցներ ունի իր տրամադրութեան տակ հայ զինւորը կռւի պարագային: 13 տարիների խորհրդային տիրապետութեան շրջանին ի՞նչ աշխատանք է տարուած այդ ուղղութեամբ, ի՞նչ է արւած սահմաններն ամրապնդելու, պաշտպանելու համար, ռազմական ի՞նչ գիծեր են կառուցուած, զինամթերքների քանի՞ զօրանոցներ են հիմնուած, պարենաւորման ի՞նչ պատրաստութիւններ են տեսնուած (եթէ չհաշւենք ժողովրդին թալանելու եւ աղքատացնելու քաղաքականութիւնը)... Այս հարցերի պատասխանը թողնում ենք խորհրդային վարչաձեւի արտասահմանեան կեղծ ու անհեռատես բարեկամներին: Միայն մեզ համար յայտնի է, որ Հայաստանի հանրապետութեան օրով երկրի լեցուն զինապահեստները դեռ եւս Միասնիկեանի շրջանին դատարկուած եւ Ռուսիա են ճամբուած:

Եւ եթէ մենք հակառակ ենք Հայաստանի ներկայ վարչաձեւին, պատճառն այն է որ տեսնում ենք թէ ինչպէս համայնավարների կոյր ու յոռի քաղաքականութիւնը օր ըստ օրէ հիւծում է ժողովուրդը եւ թուլացնում երկրի ռազմական կարողութիւնները: Բայց ներկայ վիճակէն աւելի մեզ մտատանջողը ապագայի խնդիրն է: Ներկայ պայմաններում, բնական է, որ մենք արտաքին պէտք է ցանկանանք, որ աշխարհի երկար խաղաղութիւնը ամրանայ եւ, հակառակ մեր ցանկութեան, եթէ պատերազմ ալ ծագի, Խորհրդային Միութիւնը չմխրճուի կռիւների մէջ: Մեր այս տեսակէտն իսկ բաւական է ապացուցանելու համար, թէ որքան անհիմն են հակառակորդների այն սուտ զրպարտութիւնները, թէ Դաշնակցութիւնը կողմնակից է օտար միջամտութեան:

Կասկածից վեր է, որ Հայաստանին վտանգ սպառնալու դէպքում, գաղութները իրենց գերագոյն ճիգը պէտք է գործադրեն օգնելու հայրենիքին: Դժբախտաբար, խորհրդային իշխանութիւնն իր քայքայիչ թաթը պարզած է նաեւ արտասահման եւ կը դիմէ բոլոր ներելի ու աններելի միջոցներին, պառակտելու եւ խառնակելու գաղթաշխարհը: Համայնավարների հոգը չէ, թէ հարիւր հատ Զեյթուն արք. կը յօշոտուի: Բնական է, որ նման դէպքերը լաւագոյնս ծառայում են իր առաջադրած նպատակին ու աւելի խորացնում գաղութների պառակտումը: Եւ հայրենիքի հանդէպ կրկնակի դաւաճաններ են այն բոլոր կազմակերպութիւններն ու տարրերը, որոնք ընկնելով խորհրդային իշխանութեան լարած ծուղակը, վարձկան կամ կամաւոր գործակալների դեր են ստանձնած:

Պէտք չէ մոռնալ, որ խառնակելով գաղութները, հայ համայնավարների նպատակն է գաղութների ուշադրութիւնից վրիպեցնել այն ծանր քաղաքական ու տնտեսական կացութիւնը, որին մատնուած էր մեր հայրենիքը 1933ի շրջանին: Նոյնպէս պէտք է յիշել, որ այդ վտանգաւոր կացութիւնը դեռ շարունակւում է եւ աւելի մշուշապատ է ապագան:

Ով անկեղծ բարեկամ է Հայաստանին եւ մտահոգ մեր հայրենիքի ապագայով, պարտաւոր է կացութիւնը դիտել այնպէս, ինչպէս որ գոյութիւն ունի իրականութեան մէջ:

ԱՇՈՏ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

,,ՀԱՅՐԵՆԻՔԸ ԶՕ՞ՐՔ ԵՆ ՀԱՅԵՐԸ,,

oooo

Ռումէն թերթերը նետեւեալ կերպով կը պատմեն Պուքրէշի վերաքննիչ ատեանի առջեւ տեղի ունեցած ամուսնալուծման մը դատ մը.—

Հայոց իրաւական կացութիւնը միջազգային մասնաւոր օրէնքի տեսակէտով՝ ի յայտ եկաւ գատական վիճաբանութեանց ընթացքին, դատի մը առթիւ զոր ամուսնալուծուած հայ տիկին մը բացած էր նախկին ամուսնոյն դէմ անհրական թոշակ պահանջելով, այն առարկութեամբ թէ ամուսնալուծման վճիռը անվաւեր եւ ապօրէն է, քանի որ ան արձակուած է Ռումանիոյ Հայ Լուսաւորչական թեմին առաջնորդին եւ ոչ թէ ռումէն քաղաքային դատարաններուն կողմէ, վերջինները ըլլալով միակ իրաւասու ամուսնալուծման վճիռ տալու, ըստ Սահմանադրութեան եւ ըստ քաղաքային օրինագրքին:

Ամուսնալուծման վճռին վաւերականութեան խնդրին քննութեան առթիւ էր որ վիճաբանութեան եկաւ այն խնդիրը թէ հայերը գոնէ անուանական հայրենիք մը ունի՞ն թէ հայրենազուրկ (հայմաթլօս) են. եւ որ հետեւաբար ունի՞ն անձնավիճակ մը (սթաթիւ փէրսոնէլ) որ հիմ ծառայել անոնց «Սթարէ-չիվիլ»գործողութեանց:

Խնդրոյն իրաւական կողմը աւելի լաւ հասկցուելու համար շահեկան է պատմականը ընել գէպքերուն:

Գ. Ա. Գ.եան, թրքական հպատակ ծանօթներու հետեւանքով փախչելով իր հայրենիքէն, 1917ին կ'ապաստանի Ռուսիա եւ Սինֆէրօփոլի մէջ կ'ամուսնանայ տեղւոյն հայ քահանային ձեռքով: Ցարական ռէժիմին տապալումէն եւ յեղափոխութեան պայթումէն յետոյ, Գ.եան ամուսինները Պուքրէշ կ'ապաստանին՝ ուր ազգականներ ունէր ամուսինը եւ ուր ան կը յաջողի իր աշխատանքով նիւթական նախանձելի վիճակի մը տիրանալ: 1929ին հայ թեմին առաջնորդին կը դիմէ կնոջը դէմ անհպատ փաստեր պարզելով եւ ամուսնալուծում կը պահանջելով, ինչ որ կը տրուի իրեն՝ կինը ոչ մէկ բողոք կը յայտնէ, մինչ այլը վեց ամիս յետոյ կ'ամուսնանայ այս անգամ Պուքրէշի Սթարէ — Չիվիլի պաշտօնէին առջեւ: Զաբս տարի անցնելէ յետոյ է որ նախկին կինը դատ կը բանայ ամսական 20,000 լէյի ամսական թոշակ մը պահանջելով՝ ամուսնալուծման թուականէն հաշուած, այն առարկութեամբ թէ անվաւեր էր ամուսնալուծման վճիռը:

Այսպէս է որ վէճը կը հասնի դատական ատեաններուն առջեւ, նախ Իլֆովի դատարանի Ա. ճիւղին եւ յետոյ վերաքննիչ ատեանի Ա. ճիւղին:

Նախկին կինը կ'առարկէր թէ կրօնական ամուսնութեան լուծումը Հայոց Առաջնորդին կողմէ անվաւեր էր, ան կրնար հաշւուիլ միայն ռումէն քաղաքային դատարաններու կողմէ ըստ քաղաքային օրինագրքի. թէ Հայոց Առաջնորդին եթէ իրաւունք տրուի ամուսնութիւն լուծելու՝ պիտի նշանակէ ոտնձգութիւն թոյլ տալ ռումէն պետութեան գերիշխանութեան իրաւունքներուն դէմ, քանի որ ռումէն սահմանադրութիւնը թոյլ չի տար երբեք օտար օրէնքի կիրարկութեան պետութեան հողամասին վրայ. թէ գոյութիւն չունին հայ պետութիւն եւ հայ ազգութիւն, հետեւաբար հայերը չունին անձնավիճակ. թէ, վերջապէս ամուսնութիւններն ու անոնց լուծումը կը պատկանին հանրային կարգին:

Ամուսնոյն փաստաբանները պատասխանեցին որ նոյնիսկ ըստ ռումէն քաղաքային օրինագրքին Սթարէ-Չիվիլի եւ անհատներու իրաւականութեան վերաբերեալ օրէնքները կը կիրարկուին Ռումէններու հանդէպ, թէ նոյնիսկ արտասահման գտնուին, որովհետեւ Ռումէնները ունին անձնավիճակ մը որ կը կիրարկուի ուր ալ գտնուին իրենց ամուսնութիւնը կնքած ատեն: Նոյն այս տեսութեամբ ռումէն երկրի մէջ օտարներն ալ միեւնոյն վիճակը ունին. այնպէս որ ամուսնութիւնն ու ամուսնալուծումը ամէն անհատի անձնական օրէնքներն են ու անհատին կը հետեւին ուր որ ըլլան, եթէ ապացուցուի որ ան հայրենիք մը եւ ազգութիւն մը ունի: Այս կարելի չէ առաջարկել թէ հայութիւնը երկիր մը եւ ազգութիւն մը ունին, որքան ալ զատապահանջ կողմը պնդէ յիշատակելով պատմական անցքերը եւ այն փուլերը որոնցմէ անցաւ հայ ժողովուրդը:

Արդարեւ,— պնդեց ամուսնոյն փաստաբանը,— առանց անդրադառնալու հին դարերուն, հայ պետութեան մը եւ հայ ազգութեան մը փաստը կայ նոյն ինքն Վերսայլի (Ս. Ռ.: Սեւրի կ'ուզէ ըսել) դաշնագրով որ հայկական հանրապետութիւնը ճանչցաւ իբրեւ ազատ եւ անկախ պետութիւն. այն փաստը թէ հայկ. հանրապետութիւնը այսօր առժամապէս գրաւուած է Թուրքերէն կամ Ռուսերէն՝ չի կրնար խնդրոյն եւ դատին կացութիւնը փոխել՝ առարկելով որ պետութիւնը այլեւս գոյութիւն չունենար: Եւ ուրիշ փաստ մը հայ ազգութեան գոյութեան մասին՝ այն վճիռն է զոր 1923ին տուաւ վերաքննիչ ատեանի Գ. ճիւղը, եւ որուն համաձայն հայ հպատակներուն կալուածները չէին կրնար արգելապրութեան տակ առնուիլ, քանի որ Վերսայլի (Ս. Ռ.— Միշտ պիտի ըլլայ Սեւրի) դաշնագրով Հայոց հայրենիքն ու ազգութիւնը ճանչցուեցան:

Հաստատելով ուրեմն որ Հայերը այս կացութիւնը ունին, չեն կրնար նկատուիլ հայրենազուրկ (հայմաթլօս) եւ առանց անձնավիճակի: Ընդհակառակն ունենալով անձնավիճակ մը՝ այս վերջնոյն ենթակայ են միշտ ուր ալ ըլլան, եւ հետեւաբար անձնավիճակին համաձայն տեղի ունեցած Սթարէ — Չիվիլի գործողութիւններն ալ կը լուծուին միեւնոյն ճամբով:

Առաջնորդուելով այս սկզբունքէն, որ կը բխի միջազգային մասնաւոր իրաւունքէն իսկ, պէտք է տեսնել թէ ո՞վ կնքած է ամուսնութիւնը՝ ճշդելու համար թէ ո՞վ կրնայ լուծել զայն, եւ թէ ո՞ւր կնքուած է ան: Պէտք է հաստատ տարբերութիւն դնել ընդմէջ այն Հայերուն որոնք Ռումանիոյ մէջ կ'ամուսնանան երկրին կանոններուն համաձայն եւ անոնց որոնք կ'ամուսնանան արտասահմանի մէջ: Խնդրոյ առարկայ ամուսնութիւնը 1917ին կնքուած է Ռուսիոյ մէջ հայ քահանայի մը առջեւ, եւ ան վաւերական էր այն տեղւոյն մէջ ուր կնքուեցաւ, քանի որ ոչ Ռուսիոյ եւ ոչ Հայաստանի մէջ քաղաքային ամուսնութիւն չկար: Իսկ Իլֆովի դատարանը այդ հիմա վճռեց որ արդէն ընդունելի նկատեր է ամուսնոյն առարկած բացատրութիւնը եւ մերժած իր նախկին կնոջ կողմէ պահանջուած անհրական թոշակի պահանջը իբր անընդունելի:

Վերաքննիչ ատեանը, 16 յունուարի իր նիստին մէջ, վերաքննելով բողոքը ընդդէմ նախագատ ատեանի վճռին, մերժեց զայն, հաստատելով այս կերպով որ հայ — լուսաւորչական համայնքի առաջնորդին կողմէ նման ամուսնութեանց լուծումը վաւերական է:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԵԿՈՐՆԵՐՈՒ ՎԻՃԱԿԸ ԱՆԱՏՈԼՈՒԻ ՄԷՋ

>>>·<<<

Առնէլ մը ի վեր Կեսարիոյ եւ Եոզկատի գիւղերէն գաղթականներ կը հասնին Պոլիս, չկրնալով տոկալ թշուառութեան.

Յունուար 20ին Գրունգբլլայէն Հայդար Փաշա հասան 25 ընտանիք, 110 անդամէ բաղկացեալ։ Գաղթականները չարժանալով անցան Սամաթիա եւ ժամանակաւոր փոխադրուեցան այդ թաղին կայանը, որ շատ խճողուած է։

Եկողները հանրային օգնութեան շատ կարօտ վիճակ մը ունին։

⁂ Ցիարպէքիրէն կը գրեն «Ազգաբար»ի — Շնորհիւ հանրապետական կառավարութեան, Ծնունդը մեծ շուքով տօնեցինք։ Ժրագալոյցին, Բրգական ժամը 9ին, սկսաւ եկեղեցական արարողութիւնը։ Տաճարը լեցուած էր երկու սեռէ խուռն բազմութեամբ։ Հակառակ սաստիկ ցուրտին, հաւատացեալները փութացած էին կատարելու իրենց կրօնական պարտքը։

Ճաշու գիրքէն վերջ, Հոգեւոր հովիւ Սիոն քհնյ. քարոզով մը պանծացուց Ծնունդը եւ թելադրեց միշտ կապուած մնալ եկեղեցիին։ Ցետոյ բարեմաղթութիւններ ըրաւ Կաղի փաշային, պետական աւագանիին եւ կուսակային համար։

Երեք օրուան պնակէն գոյացաւ 1500 Թրք. արծաթ դրամ։

Այս առթիւ յայտնեմ թէ երկու օրիորդներու շալլիկ հագնելուն առթիւ միջադէպ մը ծագեցաւ, եւ հեղինակները շատ վշտացուցին հոգեւոր հովիւը։

Ծնունդի առթիւ, Սիոն քհնյ. կարգով այցելեց այստեղի 160 տուները եւ հոգեւոր մխիթարութիւն տուաւ։ Այցելեց նաեւ Ասորիներու հետ ամուսնացած հայ կիներուն։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՊՈԼՍԵՑԻՆԵՐՈՒ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆԸ

ooooo

ՄԱՐՍԷՅԼ, 22 յունուար.— Պոլսեցիներու Հայր. Միութիւնը թէյասեղան մը սարքած էր յունուար 21ին, ի նպաստ Գալաթեան Նպիսկոպոսի. Ներկայ էր կոկիկ եւ ընտրեալ բազմութիւն մը։

Պոլսեցիներու Միութեան կողմէ, Պ. Աստուածատուր, բանալով թէյասեղանը, խօսք տուաւ Ազգ. Վարչութեան ատենապետ Պ. Փիրանեանին, որ յուսադրեց ներկաները թէ մօտ օրէն տեղի պիտի ունենան Թեմական նոր ընտրութիւնները։ Պ. բանախօսը չըյտեց թէ որպէսզի ամէն ոք մասնակցի ընտրութեան, իբրեւ ազգ. տուրք պիտի գանձուի միայն հինգ ֆրանք։

Եղիշէ քհնյ. Մխիթարեան, կարդաց Գալաքեան եպիսկոպոսի համառօտ կենսագրականը, սկսելով 1901էն մինչեւ մեր օրերը։ Ապա, խօսեցաւ տիկ. Մառոյէն Եավէր, գնահատանքի ջերմ խօսքեր ուղղելով առաջնորդին։ «Արաքս» մարզական Միութեան կողմէ, նաեւ ուղերձ մը կարդաց երիտասարդ մը, Պ. Լեւոն Ստեփանեան։

Հանդէսը ունէր նաեւ գեղարուեստական բաժին մը։

Ամէնէն վերջը խօսք առաւ Գոլաքեան եպիսկ. խորին շնորհակալութիւն յայտնելով եւ խոստացաւ իր կարելին փորձել, բարեկարգելու համար գաղութը։ Իբրեւ երախտագիտութեան եւ գնահատանքի արտայայտութիւն, քանի մը հայրենակիցներ, Նուիրեցին եպիսկոպոսական մատանի մը, 1875 ֆրանքի արժողութեամբ, որուն մասնակցողներուն անուններն են — Պ. Պ. Գահճէճեան եղբարք՝ 500 ֆր., Տօքթ. Ե. Գէորգեան 500, Աստուածատուր 475, Միքայէլ Եավէր 200, Յ. Վարժապետեան 200։

Թղթակից

Գովելի ձեռնարկ մը

ՌՈՄԱՆ, 21 յունուար.— Այսօր ցերեկոյթ մը սարքուած էր նորակազմ ֆութպոլի խումբին կողմէ։ Քանի մը երիտասարդներ կ'որոշեն ֆութպոլի խումբ մը կազմել, որպէսզի Ռոմանի երիտասարդութիւնը հեռու պահեն սրճարաններէն եւ պարարահներէն։ Ամէն տեսակ զոհողութիւններէ վերջ, խումբը կը կազմուի և կը խորհուրդներեկոյթ մը սարքել, որպէսզի նպատակը պարզեն ժողովուրդին։ Բայց ո՞ւր ժողովուրդին։ Ժողովուրդին տեղ աթոռները կը ցցուէին սրահին մէջ··· Ա՞յս է հայրենասիրութիւնը Արգեօք Հայ չէ՞ն այս տղաքը։

Եւ սակայն, ոչ մէկ վհատութիւն։ Մենք պիտի շարունակենք աշխատիլ, անտեսելով բոլոր դժուարութիւնները եւ մեզի հետ ունենալով լաւագոյն տարրերը։

Մ.

Կեանքը Վիէնի մէջ

ՎԻԷՆ, 22 յունուար (Յառաջ).— 1934ի առաջին երեք շաբաթներուն խրախուս յաջորդեցին խնջոյք, ներկայացում եւ բանախօսութիւն։

Յունուարի առաջին շաբթուն, Հ.Յ. Դաշնակցութեան Քրիստափոր խումբը լեցուած էին ընկերներ եւ համակրական խնջոյք մը։ Ժամակ սկումբը լեցուած էր ընկերներ եւ համակիրներ։ Ներկաներուն փափաքին վրայ սեղանապետ ընտրուեցաւ Պ. Փէհլիվանեան որ յաջողութեամբ կատարեց իր պարտականութիւնը։ Երգուեցան ազգային եւ ժողովրդական երգեր։ Լիոնէն հրաւիրուած էր Սարոյեանցի ընկ. Երանոսը իր ճառով, որ Վիէնի համար նորութիւն մըն էր գրեթէ, ժամանակ իր վեց տարեկան փոքրիկի պարը եւ նուագը։ Ուրախութիւնը տեւեց մինչեւ գիշերուան ժամը 1։ Ներկաները իրենց գաւաթները պարպեցին Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ իր հերոսներու կենաց եւ փափաք յայտնեցին որ յաճախ կազմակերպուին այսպիսի ձեռնարկներ։

Երկրորդ շաբթուն Հ. Յ. Դաշնակցութեան «Ապառաժ» խումբին նախաձեռնութեամբ եւ կամփանէին հովանաւորութեամբ ներկայացուեցաւ «Մարուտ Երագներ» դեկավարութեամբ գերասան ընկ. Ուզունեանի որ հրաւիրուած էր Մարսէյլէն։ Սրահը լեցուած էր մեր սպասածէն շատ աւելի հոծ բազմութեամբ մը, հակառակ անոր որ Հ. Մ. Ը. Մ-ը մրցում ունէր նոյն ժամուն։

Երրորդ շաբթուն տօնուեցաւ Հ. Մ. Ը. Մ-ի հիմնադրութեան 16ամեակը նախաձեռնութեամբ, Հ. Մ. Ը. Մ-ի Վիէնի մասնաճիւղին։ Բեմին ճակատը զետեղուած էր, կարմիր, կապոյտ, նարնջագոյն գրերով, Հ. Մ. Ը. Մ-ի հիմնադրութեան Թուականը եւ վայրը՝ Կ. Պոլիս։

Հ. Արփա Վարդանեանի բանաւոր բացակայութեան պատճառաւ, հանդէսը բացաւ Պ. Կ. Փէհլիվանեան որ ներկաները մէկ վայրկեան ոտքի հրաւիրեց ի յարգանս հանգուցեալ Մխիթար Տէրպապեանի որ նոյն օրը մեռած էր։ Յետոյ կարդաց քանի մը ուղերձներ Հ. Արփա Վարդանեանի, Փարիզի Հ. Մ. Ը. Մ-ի, շրջանային վարչութեան եւ Վիէնի Հ. Մ. Ը. Մ-ի մասնաճիւղին կողմէն։ Օրուան բանախօսն էր Պ. Գառնիկ Յովհաննէսեան, Փարիզէն։ Խօսեցաւ Հ. Մ. Ը. Մ-ի եւ իր մարզիկներու օգտակարութեան մասին եւ ըսաւ.— «Միշտ հող եւ հայրենիք է պէտք. մենք չենք կրնար ապրիլ առանց անկախ հողի եւ հայրենիքի»։ Իր խօսքերը փակեց հետեւեալ բառերով.— «Դուն լոյսի հայրենիք, գուն լոյսի հայրենիք».

Ճոխ էր գեղարուեստական բաժինը, դաշնակ, ջութակ եւ ճառ։ (Վերջինը մեր Սասունցի ընկ. Երանոսի կողմէն)։ Հ. Մ. Ը. Մ-ի այս հանդէսը եղաւ իր Վիէնի մէջ իր գեղարուեստական բաժինով։ Շէլ մը շամփանիա եւ տուփ մը անուշ աճուրդի դրուեցան եւ գոյացաւ 750 ֆրանք։ Շահեցաւ Նպարավաճառ Վ. Ղազարեան, 20 ֆր. եւս նուիրելով։ Յետոյ սկսան երգերը եւ պարերը, մինչեւ գիշերուան ժամը 2։

Իսկ յաջորդ օրը, կիրակի կէս օրէն վերջ Էօթթէրզէնի դպրոցի հոգաբարձութեան կողմէ ներկայացուեցաւ «Երեք Թշուառները», ղեկավարութեամբ դերասան ընկ. Յ. Ուզունեանի։ Թատական կեանքէ առնուած այս յուզիչ տրամը մեծ բազմութիւն հաւաքած էր սրահը։ Ժողովուրդի փափաքին զոհացում տալու համար կրկին անգամ ներկայացուեցաւ «Գաղտնիքի նշանտուքը», որմէ յետոյ ներկաները բաժնուեցան գոհունակութեամբ։

Պ. Մանուկեան

ԱՄԲՈԽԱՅԻՆ ՑՈՅՑ ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ՄԷՋ

ՀԱԿԱԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆՆԵՐ ԿՐԱԿԻ ՀԵՏ ԿԸ ԽԱՂԱՆ

ԽՄԲ.— Դեռ նոր ստացանք «Հայրենիք»ի յունուար 10, 11, 12 եւ 13 թիւերը։ Յունուար 12ի թիւէն կը քաղենք հետեւեալ թղթակցութիւնը՝ Նիւ Եորքէն.—

Ցեռաձգուած դատը այսօր տեղի պիտի ունենար։ Ժամանակէն առաջ բազմութիւն մը խռնուած էր դատարանի ներսը եւ դուրսը, մեծ մասամբ կիներ։ Ցետոյ ալ պարզուեցաւ, որ շատ մը հակադաշնակցականներ թագնուած են ներ դատարանի ներքնասրահը եւ միջանցքներու մէջ։

Ընկած են եղեր որոշ նպատակով՝ յարձակում գործելու բանտարկեալներու վրայ.

Ոստիկանութիւնը տեղեկութիւն չունէր, ինչպէս նաեւ մեր ընկեր – համակիրները։ Այդ բազմութեան մէջ կային նաեւ բազմաթիւ օտարներ։

Յայտնի է, որ այդ ցոյցը կազմակերպողները բոլշեւիկներն են, որոնք նմանօրինակ միջոցներով կը փորձեն ծածկել ինտոք իսկական յանցաւորներուն եւ արգելք հանդիսանալ արդարադատութեան։

Երբ բանտարկեալները կը հասնին դատարանին դուռը՝ ոստիկանական կառքէն դուրս կը հանուին։ Անոնք խաղաղ էին եւ անվրդով։ Յանկարծ հովանոցներով եւ փայտերով ամբոխ մը կը յարձակի բանտարկեալներուն վրայ։ Անոնք կը յաջողին բանտարկեալներէն մէկուն թեթեւ հարուած մը տալ։

Հոն գտնուած քանի մը ընկերներ եւ համակիրներ՝ համբերութիւննին հատած, կը միջամտեն։ Տեղի կ'ունենայ շատ անճշտն ծեծկռուք մը։ Ոստիկանական նոր ուժեր կը հասնին եւ կը ցրեն ամբոխը։

Դատավարութիւնը նորէն յետաձգուած է, որովհետեւ ոստիկանութիւնը դեռ չէ վերջացուցած իր հարցաքննութիւնները։

Քանի մը օրերու հանգիստէն վերջ գաղութը նորէն խռովեալ վիճակի մէջ է։ Մեր ընկերներու եւ համակիրներու համբերութիւնը հատած է։

Մեր հակառակորդները, կ'երեւի թէ, չեն ըմբռնած Դաշնակցութեան զուտ քաղաքականութեան իմաստը։ Լրտեսութիւններ, կազմակերպուած մատնութիւններ, ամբոխային կրքերը հրահրող խօսքեր եւ գործեր,— այս է մեր հակառակորդներու ընթացքը։ Իրենց նպատակն է ընկճել Դաշնակցականները եւ ազդել դատավարութեան ընթացքի վրայ։

Սակայն, վայրենի երկրի մը մէջ չենք ապրիր, որպէսզի ամբոխավարութեամբ լուծենք բոլոր հարցերը։

Ա՛յ բաւական է։ Վերջ պէտք է տալ այս բոլոր փրովաքասիոններուն եւ ամբոխային ցոյցերուն։ Մեր հակառակորդները պէտք չէ մոռնան, որ մենք ալ գիտենք ցոյցեր կազմակերպել։ Մեր համբերութիւնը հատնելու վրայ է արդէն։ Կրակի հետ պէտք չէ խաղալ։

ՄԱՄՈՒԼ

ԿԱՐԳ ՄԸ ՈՒՇԱԳՐԱՒ ԿԷՏԵՐ

— • —

Մելանիկլի «Հորիզոն»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (18 յունուար).

— «Նախ որ տակաւին ճշդուած եւ բռնուած չէ արքեպիսկոպոսը դաշունահարած սպանիչը։ Կասկածի վրայ ձերբակալուածներէն եւ ոչ մէկուն համար ամերիկեան հարցաքննիչ իշխանութիւնները կ'ըսեն թէ սպանութեան բուն հեղինակն է։ Ընդհակառակը, թերթերու տեղեկութեանց համաձայն կը կարծուի թէ սպանիչն ու անոր մեղսակիցները փախած են։ Հետեւաբար, իշխանութեանց ձեռքը կը մնան քանի մը կասկածելի նկատուած Հայեր, որոնց վրայ սպանութեան մեղսակցի յանցանքէն աւելի կը ծանրանան կարծէք դաշնակցական եղած եւ դէպքին օրը Նիւ Եորքի եկեղեցին գտնուած ըլլալու «յանցանք»ները միայն։

Երկրորդ, Դաշնակցութիւնը, ճակատաբաց եւ անվարան, Ամերիկայի իր ամէնէն լիազօրեալ մարմնոյն միջոցով կուգայ ծառանալու հակադաշնակցական ջոլիրին կողմէ իր երեսին արձակուած երէշային մեղադրանքին դէմ եւ վճռապէս ներքելով «այն անհիմն, գրգռիչ ու գաղութի կիրքերը հրահրող զրպարտութիւնները», կ'ազդարարէ թէ դիմած է անհրաժեշտ օրինական բոլոր միջոցներուն, ամէն կարգի զրպարտիչներու դէմ։

Երրորդ, «Հայրենիք»ի — եւ իր ամբողջ մամուլին — միջոցով, Դաշնակցութիւնը իր կարգին կը պարսաւէ արարքին անթոյլատրելի բնոյթը, մանաւանդ նկատի ունենալով, որ ոճրին անծանօթ հեղինակները սխալ տեղ ընտրած են արքեպիսկոպոսը սպաննելու համար, եկեղեցին մէջ, կիներու եւ երախաներու բազմութեան մը առջեւ։

Չորրորդ, Դաշնակցութիւնը, ամէն կարգի սանձարձակ զրպարտութիւններով, անուանարկութիւններով, դիտումնաւոր սուտերով ու բամբասանքներով թունաւորուած եւ շփոթայառ գերծ կրքով ելեքտրականացած մթնոլորտի մը մէջ խսկ պաղարիւնը կ'ունենայ իմքնազսպումի եւ լայնախոհութեան հրաւէր կարդալու. ե՛ւ իր շարքերուն, ե՛ւ հայ ժողովուրդին, որպէսզի, իրերու պատահօրէն գահավէժ մէկ ընթացքը աւելի դառն անախորժութեանց առջեւ չկեցնէ մեզ, պզդովին, Ամերիկայի կամ այլ գաղութներու մէջ։

Հինգերորդ, Դաշնակցութիւնը ըգգաստութեան կը հրաւիրէ իր հակառակորդները եւ մասնաւորապէս ամկաւար հրձիգները, որոնք լրբութեան ամէն չափ ու սահման անցուցած, ելլել կը խոսան հայրենասէր եւ առաքինի կազմակերպութեան մը վարկին ու արժանապատուութեան հետ, իր իսկ խուժանավարական պայթյուն դրրամագլուխ շահագործելով՝ իր կաշիին մէջ սայթաքած եւ 150,000նոց գաղութի մը պառակտումին պատճառ դարձած եկեղեցականի մը ցաւալի սպանութիւնը։

Վեցերորդ, Դաշնակցութեան հակառակորդները, սպանութեան օրն իսկ լծուած են իրենց ձեռնտու արհեստին,— ցուցմունքներ ըսել պատոյան իշխանութեանց մօտ Դաշնակցութիւնը ցոյց տալով իբրեւ ձեռներ գործող ահաբեկչական կազմակերպութիւն մը, որպէսզի առով կարենան Նիւ Եորքի սպանութիւնն ալ փաթթել Դաշնակցութեան վզին, մոլորեցնեն հարցաքննիչ իշխանութիւնները եւ Դաշնակցականներու մօտ փնտռել տան ոճրին հեղինակները։ Այս սիսթէմը, ցարդ, ուրիշ գաղութներու մէջ պարզեւած է անոնց ժամանակաւոր յաջողութիւն մը, բայց միշտ ալ իրենց նպատակի վերջնական իրագործման տեսակէտէն, գործելու այդ ձեւը անցած է անյաջող եւ ապարդիւն։ Այսպէս է որ, անոնք, որ եւ է ժամանակ, Դաշնակցութիւնը չեն կրցած տեսնել մեղադրեալի նստարանին վրայ, իբրեւ այս կամ այն ոճրին բարոյական հեղինակը։ (Վստահեցնենք զանոնք, որ Նիւ Եորքի մէջ ալ չպիտի կրնան վայելել այդ բարեբախտութիւնը, որովհետեւ ստախօսին ճրագը մինչեւ իրիկուն կը վառի)»։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Մեր մրցումները

oooo

ՎԻԷՆ, 24 յունուար (Յառաջ).— Նախորդ թղթակցութեամբ տուած էի Վիէնի Հ. Մ. Ը. Մ ի Ա. խումբի, եղանակի բացումէն ի վեր, կատարած մրցումներուն արդիւնքները, 13 մրցում մինչեւ դեկտ. 17, որոնց 10ը յաղթական, իսկ երեքը հաւասար։ Անկէ վերջ կատարած է 4 մրցում։ 31 դեկտ. Հ. Մ. Ը. Մ-ի Ա. խումբը մրցեցաւ ընդդէմ Վէնիւսիւեէօյի Ա. խումբի, Հ. Մ. Ը. Մ-ի մարզադաշտին վրայ։ Հ. Մ. Ը. Մ-ը պարտուեցաւ, լաւագոյն խաղացողներէն երկու հոգի պակաս ըլլալուն։ Տղաքը մինչեւ լոյս անքուն մնացեր էին, նոր տարուան առթիւ։ Եօթը յունուար (Լէկ Լիոնէզի) որոշումով Հ. Մ. Ը.Մ-ի Ա. խումբը մրցեցաւ «Երեւանի Արծիւ մարզական Միութեան Ա. խումբի դէմ Հ. Մ. Ը.Մ-ի մարզադաշտին վրայ։ Հետաքրքրիր բազմութիւնը եկած էր քաջալերելու հայ մարզիկները։ Խաղը սկսաւ ժամը երկու եւ կէսին, Հ. Մ. Ը. Մ-ի յարձակողականով։ Առաջին կիսախաղը յմնալուն մօտ Հ. Մ. Ը. Մ-ը շահեցաւ առաջին նշանակէտը եւ խաղը վերջացաւ Հ. Մ. Ը. Մ-ի յաղթութեամբ։ Երկրորդ կիսախաղին ալ, մեր տղաքը տիրապետեցին դաշտին, բայց կարելի չեղաւ ուրիշ նշանակէտ շահիլ։ Խաղը վերջացաւ Հ. Մ. Ը.Մ-ի յաղթութեամբ 1ի դէմ 0ով։ «Արծիւ» խումբի տղաքներուն մեծ մասը դուրսէն բերած էին մէկ հոգի Լուրիէն (180 քիլոմէթր), մէկ հոգի Ռոմանէն (90 քիլոմէթր), չորս հոգի ալ Լիոնէն, այն վստահութեամբ թէ անպատճառ պիտի յաղթեն Հ. Մ. Ը. Մ-ին, բայց յուսախաբ եղան.

Յունուար 14ին փոխ վրէժի մրցումը տեղի ունեցաւ Երեւանի «Արծիւ» մարզական Միութեան մարզադաշտին վրայ։ Հակառակ չորս խաղացողներու բացակայութեան Հ. Մ. Ը.Մ-ը միշտ տիրապետած է դաշտին։ Խաղը վերջացաւ 0—0։ Յունուար 21ին Հ.Մ.Ը. Մ-ի Ա. խումբը մրցեցաւ C.S.P.B. Ա. խումբին դէմ (բաժակի համար) հակառակորդին դաշտին վրայ։ Տիրապետելով դաշտին, նուրբ խաղարկութեամբ յաղթեց 1ի դէմ 3ով եւ ջերմ. պէս ծափահարուեցաւ։

⁂ «Նոր Երկիր»ի մէջ (21 յունուար) կարդացի Յովհաննէս Պետրոսեան ստորագրութեամբ թղթակցութիւն մը Վիէնի մարզական կեանքի մասին, եւ ցաւեցայ որ տեղ տրուած է մարզական կեանքի «ալէխայէր» Հայու մը ստերուն։ Թղթակիցը կ'ըսէ թէ Հ.Մ.Ը.Մ-ը աստր տարուան խումբ մըն է եւ մինչեւ այսօր ոչ մէկ արդիւնք տուած է, իսկ «Արծիւ»ը որ երեք տարուան խումբ մըն է ապագայ կը խոստանայ։ Տամ «Արծիւ»ի մրցումներուն արդիւնքը, միշտ մրցում ունեցած է եղանակի բացումէն ի վեր, վեցն ալ պարտուած։ Ա. մրցումը Սէնֆոնի Սպանիացիներուն դէմ խաղցած են եւ պարտուեցան 5 դէմ 0ով։ Այս է «ապագայ խոստանալը»... Յաջորդ օրը Ֆրանսական թերթին մէջ կարդացինք թէ ... Հ. Մ. Ը.Մ-ը պարտուած է 5ի դէմ 0ով, մինչդեռ այդ կիրակի Հ. Մ. Ը. Մ-ի խումբը Տիվիզիոն տ'Օնեօր խումբի դէմ մրցեր եւ յաղթեր էր։ Բ. մրցումը Հրեաներուն դէմ էր եւ դարձեալ պարտուեցան, Գ. մրցումը C.S.A.V. դէմ, նորէն պարտութիւն, Դ. մրցումը Հ. Մ. Ը. Մ-ի դէմ, միշտ պարտութիւն, Ե. մրցում Ժերբոտէզու խումբին դէմ ուր պարտուեցան 21 յունուարին վեցի դէմ զերոյով, իրենց իսկ դաշտին վրայ։ Արդ քաջութիւն ունեցէք գրելու թէ Հ. Մ. Ը. Մ-ը ո՞րը է պարտուած։ Եղանակի բացումէն մինչեւ այս օրս Վիէնի Հ. Մ. Ը. Մ-ը կատարած է 17 մրցում 1 պարտուած, 4 հաւասար, 12 յաղթական։ Ահաւասիկ Հ.Մ. Ը. Մ-ը Վիէնի 10 տարուան գործունէութեամբ։ 1929 եւ 1930ին Հ. Մ.Ը. Մ-ի Ա. խումբը ախոյեան տիտղոսին արժանացաւ յաղթելով 32 խումբի, տուաւ չքանչաններ եւ բաժակ մը։ Իսկ 930—31ին ֆինալիստ մնաց.

Բայց չարժեր աւելի գրաւել։

Յակոբ Մաթոսեան

ՄՈՌՑՈՒԱԾ ԷՋԵՐ

ՑԵՂԻՆ ՁԱՅՆԸ

Բարեբախտութիւնն ունեցայ ճանչնալու հայ կին մը, Փոքր Ասիոյ մէկ ամերիկեան գոլէճին մէջ կրթուած, որ իմ ծրագիրս հասկնալու եւ գործադրելու ընդունակ գտնուեցաւ։ Բայց ես էի որ կը կարդացնէի տղաքը, իրենց խաղերուն ու մարզանքներուն կ'առաջնորդէի ժամերով, ու կը խօսէի իրենց երկարօրէն, տունը թէ դուրսը, իրենց հայրենիքին վրայ, իրենց կոչումին վրայ, իրենց դերին վրայ։ Ու գոհ էի գործէս, իրենց մէջ արթնցող կայծին տաքութենէն։

Օր մը մօտակայ գիւղացիներ տղայ մը բերին ինծի, զոր ճամբուն եզերքը բռներ էին, մեն մինակ քարի մը վրայ հանգչած ատեն։ Հակառակ բոլոր բաղձանքիս, ստիպուած էի մերժել այդ կարգի բոլոր դիմումները, որովհետեւ տեղ չունէի, բայց երբ տղան մօտէն զննեցի, անմիջապէս վար դրի զէնքը։ Կարծէի պէս բան մըն էր դըրոուղ տասը ժամեր ունէր, երկու կողմէն ուռուցիկ ճակատով, կրակի աչքերով։ Ո՞ւրկից էր, ո՞ւր կ'երթար, չկրցաւ որոշ բան մը ըսել։ Կը յիշէր միայն թէ հօտաղ մըն էր ինքը, օր մը Քիւրտեր լեռան վրայ իր նախիրը քշեր տարեր էին՝ իրեն մէկ քանի հարուած տալէ ետքը, գիւղը գտնալուն՝ արդէն մոխիր դարձած գտեր էր զայն, ու ալ կենդանի էակ մը չէր հոն, ամէնքն ալ սպաննուած կամ փախած։ Ինքն ալ ճամբայ ելեր էր՝ իրեններու գտնելու յոյսով, ու անկէց ի վեր կը թափառէր. ձմեռ մը եկեր էր, գարուն մը անցեր էր, ու այսպէս կ'երթար լեռնէ լեռ, գիւղերէ ու քաղաքներէ անցնելով, առանց կանգ առնելու։ Ո՞ւրկէց կուգար, ձեռքովը լայն շարժում մը կ'ընէր, դէպի հիւսիս, Տերսիմի լեռնաշղթան։

Ա՛լ ամբողջ հոգածութիւնս իրեն նուիրեցի։ Ետ, անհանդարտ, ապստամբ տղայ մըն էր։ Ուժ — ինք առաքեան ըլլալու էր, բայց անհաւատալի ուժ մը ունէր, վայրի կատուի դիւրաթեքութիւն մը։ Երեք անգամ վարժուհիին ձեռքէն փախաւ, անոր երեսը ճանկռտելով ու շրջազգեստը բզկտելով։ Երեք անգամուն ալ գիւղացիները գտան զինքը հեռուները եւ նորէն ինծի բերին։

Քիչ քիչ սակայն կակուղցաւ, մարզուեցաւ։ Կերպարանափոխութիւնը սկսաւ այն օրէն երբ սկսանք իրեն կարդալ սորվեցնել։ Հարաւային Ամերիկայի թանթաներուն մէջ երբ վայրի ձիերու որսորդը լազզոն կը նետէ եւ անասունը իրեն կը քաշէ, ձին կը վրնջէ, կ'աքացէ, կը ծառանայ, փախչելու ճիգեր ընելու կատաղութեամբ մը։ Ան ատեն որսորդը անոր ռնգունքը կը բանայ, իր բերանը կը մօտեցնէ եւ իր շունչը կուտայ հոն բոլոր ուժովը։ Ալ անասունը իրն է, եւ իր տիրոջը կը հետեւի ան՝ հեզ ու հաւատարիմ, առանց սանձի, անոր շունչը ունի իր մէջ։— Ինչ որ մեր բոլոր քաղցր խօսքերն անուշ վարմունքը չյաջողեցան ձեռք բերել, իրեն առջին գրուած այդ պզտիկ գիրքը կրցաւ ներգործել Սասունին հոգւոյն մէջ. մեր շունչն էր որ իր մէջ անցած էր, ու ալ մեզի կը կապէր զանի։ Հիմա, ժամերով իր գրքին վրայ գլուխը հակած, կ'աշխատէր քակելու գրերուն իմաստը, սորվելու մոլեգին ցանկութեամբ մը։ Հակառակ մեր բոլոր յորդորներուն, կը յամառէր կը մնար իր գրքին վրայ, առանց մասնակցելու միւս տղոց խաղերուն։

Բան մը չէր գիտեր, վայրի տունկի մը պէս մեծցած՝ ազատ բնութեան մէջտեղ։ Մէկ քանի շաբաթ ետքը, սկսանք իրեն խօսիլ տիեզերքին վրայ, Աստուծոյ վրայ, Յիսուսի վրայ։ Ան աչքերը մեզի պիշ պիշ կ'ընէր, հասկնալու տենչով մը որ իր դէմքը կը մթագնէր։ Իրեն կ'ըսէի թէ Գերագոյն էակ մըն է որ բնութեան բոլոր բարիքները ստեղծեր էր մեզի համար, թէ անոր երախտապարտ մնալու էինք, որովհետեւ միշտ կը հսկէր մեր վրայ, ու աղօթելու էինք անոր, անոր ուղղելու էինք մեր մաղթանքները, որովհետեւ պիտի տար մեզի ինչ որ իրմէ կը խնդրէինք։

Իր կրկնապատկուած ուշադրութենէն կը հասկնայի թէ ամբողջ ցնցում մըն էր որ կը կատարուէր իր էութեան մէջ։

— Ըսէ՛, Սաքօ, դուն ալ բան մը ուզէ՛ Աստուծմէ։ Ի՞նչ կ'ուզես որ տայ քեզի։

Դուրսը ծանր ու պատառական շարւաւ։ Ի՞նչ կ'անցնէր իր մտքին աչքերուն մէջ։ Եղունգներովը՝ ծունկին վրայ բացուած գիրքը կը քերթէր, առանց ինծի նայելու։ Վայրկեաններ անցան։ Կը թողէր զինքը իր ներքին աշխատութեանը հետ։ Յետոյ, մէկէն, նորէն գլուխը վեր առաւ, իր վառող աչքերը ինծի յառեց, ու ըսաւ.

— Կ'ուզեմ որ խելք տայ ինծի։

Ո՛, գիրկս առի զինքը, ու սեղմեցի զինքը թեւերուս մէջ անկուշտ համբուրելով իր աչքերը որոնք հիմա թաց էին։ Ցեղին ձայնն էր որ կը խօսէր իր բերնովը։ Անգիտակցաբար, բնականօրէն, կը խնդրէր այն զէնքը, որ պիտի ապրեցնէր զինքը ներկայ քաղաքակրթութեան մէջ, միա՛կ ուժը որ իրեն անհրաժեշտ էր։ Արիւնին մէջ ունէր այդ պէտքը դէպի իմացականութիւնը, դէպի գիտութիւնը, դէպի յառաջդիմութիւնը, դէպի յաղթանակը։ Առով էր որ իր ցեղը տեւեր էր, ու պիտի տեւէր։

Ձէ՛, այդ ժամուժովը, դէպի այդ հորիզոնները լարուած կամքով մը, վախ չկայ որ հայութիւնը կորսուի, պարո՛ն, յարեց ուրջէօրը ոտքի ելլելով։ Ամխսէ մը նորէն Հայաստան պիտի դառնայ

(Վերջ)

ԼԵՒՈՆ ԲԱՇԱԼԵԱՆ

ՆԻՄԱՆ

— – –

-- Զարմանալի բան, քանի մը օր առաջուան գիներէն աւելի սուղ են ձեր ապրանքները։

— Այո՛, քիչ մը, ստիպուած էինք, ազուրեան դէմ պայքարող վարչութիւնը իր ծախսերը գոցելու համար կարգ մը տուրքեր դրաւ մեր վրայ։

միջոցին, ան, ուրիշ քանի մը լրագրողներու հետ Տիգրանակերտ աքսորուած եւ ամբաստանուած էր իբրեւ գրիչին ու կազմակերպիչը ապստամբութեան։ Սակայն, ի վերջոյ, Էնկիւրիի անկախութեան դատարանին կողմէ իրմէ առնուած էր հետեւեալ երաշխաւորագիրը․

«Եթէ ո եւ է ժամանակ Մուսթաֆա Քէմալի կամ Թուրք կուսակցութեան դէմ գրեմ կամ փրոփականտ մղեմ, համաձայն եմ որ գլխ մահուան դատապարտուիմ»

Համաձայն այս երաշխաւորագրին, Ապտիւլ Գատիր Քէմալի դարձեալ ենթարկուած է քէմալականներու հալածանքին եւ ի վերջոյ փախած Սուրիա, ապաստանելու համար կառավարութեան ձեռքէն։ Սակայն, ան Սուրիա ապաստանելէն վերջ, Թուրք կառավարութեան հետապնդումէն չէ կրցած ազատիլ եւ քանիցս Թուրք ահաբեկիչներ փորձած են սպաննել զայն.

Վերջին լուրերու համաձայն ձերբակալուած են երկու Թուրքեր, Րէշատ Ապտիւլ Ռահման եւ Նիզամէտտին Իսմայիլ, որոնք նախապէս գործակիցներն էին Քէմալի պէյի։ Երկուքն ալ ուրացած են որ եւ է մեղսակցութիւն։

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ «Եգիպտացի» կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, O Բլէռ տը Լիոնի սրճարանին վերնայարկը, Փլաս տ'Իթալիի: Կարեւոր օրակարգ։

ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զուարթնոց» կոմիտէի ընդհ. ընկերական դասախօսական ժողովը այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Ակումբին մէջ։ Կը խօսի՝ ընկ. Մ. ԹՈՐՈՍԵԱՆ։

ՊԱՆԹԷՕ - ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Երկուշաբթի իրիկուն, ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կը խօսի՝ ընկ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ։

Գաւառ

ՍԷՆ-ԷԹԻԷՆԻ Վրէժ խումբը իր բոլոր ընկերները ժողովի կը հրաւիրէ այս Երկուշաբթի իրիկուն ժամը 9ին, ծանօթ հաւաքատեղին։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի Քրիստափոր, Ապառաժ եւ Ռոստոմ (Ճաս)խումբերու բոլոր ընկերները, այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին, խաժակ Ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՎԱԼԱՆՍԻ ենթակոմիտէի ընկերական ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Կիրակի կէսօրէ առաջ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

ՌՕՄԱՆի Անդրանիկ խումբի ընկերական ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 2ին, սովորական հաւաքատեղին։ Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

Ներկայ պիտի ըլլայ կոմիտէի ներկայացուցիչը։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Գաւ. Միութեան վարչութիւնը, ստիպողաբար ընդհ. անդամական խառն ժողովի կը հրաւիրէ, քաղաքի, Պուլվառ Օտտոյի եւ Սէն Լուի Գաւ. Միութեան անդամները, վաղը Կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Դպրոցին մէջ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Վասպ. Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը՝ վաղը Կիրակի ժամը 2.30ին, Salon Massisի սրահը, 7 rue des Petite Maries։ Կը հրաւիրուին բոլոր անդամ եւ ոչ անդամ Վասպուրականցիները։

ՏԱՐՕՆ - ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ Հայր. Միութեան անդամական ժողովը՝ վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 2.30ին, 131 Րիւ Թօպուրկ տիւ Թամփլի սրճարանը։ Օրակարգ՝ ընտրութիւն պատգամաւորներու եւ լրացում վարչութեան։

«ՍԻՓԱՆ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ կը տօնէ իր ղեկավարի՝ Սաքօ Յակոբեանի անուանակոչութեան օրը, այսօր Շաբաթ օր, ժամը 4էն մինչեւ կէս գիշեր, 84 rue de Grenelle, Salle d'Horticultnre, մեթրօ՝ Rue du Bac։ Կը հրաւիրուին անդամ-անդամուհիները իրենց ծնողքներով եւ ծանօթ բարեկամներով։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Տիկին Հայկանոյշ Դարբինեան, հօր անուն՝ Յարութիւն, մօր անուն՝ Սիրանոյշ, կը փնտռէ իր եղբայրները՝ Կարապետ, Յովհաննէս (մեծ եղբօր անունը չյիշեր) Յարութիւնեաններ։ Կը կարծուի թէ Կարապետ կը գտնուի Պոլիս, իսկ Յովհաննէս Սիրէի (Յունաստան) որբանոցը։ Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Tarpinian Nichanի, 3 Rue de Lavoier, Viviez (Aveyron), France։

Կը խնդրուի արտասահմանեան թերթերէն արտատպել։

Էնկիւրիցի Միհրան Քէսիճեան, որուն հասցէն կորսուած է Իզմիրի աղէտէն յետոյ։ Կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուի Փարիզ։

Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան։

— Գասապացի Յարութիւն Ահարոնեան կը փնտռէ իր եղբայրը Ահարոն Ահարոնեան, որ Իզմիրի մէջ ամուսնացած էր Էնկիւրիցի օրիորդի մը հետ։ Կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուի Ֆրանսայի մէջ։ Կը խնդրուի իր հասցէն իմացնել։ Aharonian H. chez Mr. Bouffeteau à Jubergin. Commune d'Abily. (Indre et Loire)։

— Կը փնտռեմ հայրս Եէնի Գազարցի Անկնէս Մանուէլեան եւ եղբայրս Մինաս Մանուէլեան։ Կը բնակէին Նազիլլի։ Ընդհ. պատերազմին աքսորուեցան Կեսարիա, ուրկէ զինադադարին Ամերիկացիները մեզ փոխադրեցին Պէյրութ։ Ես, 1923ին մեկնեցայ Ամերիկա։ Իմացնել՝ Manuel T. Manuelianի, 9 de Julio esq. Sanjuan, Tafi Viejo (F. C. C. N. A.) Argentina.

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ՀԵՐԹԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ, ժամը 2ին, ՅԱՌԱՋԻ խմբագրատունը

Կը դասախօսէ՝ Գ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

դասախօսութեան նիւթը՝ **ԹԷՅՍԵՐԵԱՆ**

կը հրաւիրուին անդամները եւ համակիրները

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ է

ՑԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած ՊԱՆԹԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ Հ.Յ.Դ. ԱՐԾԻՒ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ կողմէ

4 Փետրուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30էն մինչեւ կէս գիշեր

MAISON VERONի սրահին մէջ, 150 Route d'Orléans, Bagneux

Արտասանութիւն, երգ, հայկական եւ կովկասեան պարեր

կը ներկայացուի՝ «Եա մեռայ» (զաւեշտ)

Ընկերահաւաքական դասախօսութիւն

Կազմակերպուած՝ ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕԻ Հ. Յ. Դ. ԳԱՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 6ին իր Դպրոցին մէջ

Կը դասախօսէ ընկ. Ա. Թ., նիւթ՝ Երիտասարդ Թուրքիան եւ Հայերը

Կը հրաւիրուին քաղաքի, Սէն Լուի Գաւ. Միութեան ընկերները եւ տեղւոյս ընկերներն ու համակիրները։

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՄԵՐԳ ԵՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած

«ԿՈՄԻՏԱՍ» ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ԵՐԿՍԵՌ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ

Salle des Ingénieurs Civilsի ընդարձակ սրահին մէջ

19 rue Blanche — Métro Blanche - Trinité

Մասնակցութեամբ անուանի ERNESTO Rémondiniի (նախկին Coleseumի կոյր bandonéonisteը), Orchesta Tipica RA- [illegible]

կը ներկայացուի՝ «Եա մեռայ» (զաւեշտ)

ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ ԴԻՒՐԱՄԱՏՉԵԼԻ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐՈՎ

ՄՈՒՏՔ ԿԱՆԱՅ 7.50, ԱՐԱՅ 10, Réservés 15 ֆր.

ԿԱՐԵՒՈՐ

Թառիսթ ԺՈՐԺ ՇԱՀՊԱՐՈՆԵԱՆ վերադարձած է Մարսէյլէն։ Եթէ կ'ունենաք ձեր հանդէսներու համար գործածել զինք, որ իր խումբով կը նուագէ եւրոպական, հայկական, կովկասեան եւ արեւելեան եղանակներ։

Խաչաձեւումի տեղի չտալու համար կանխաւ դիմել անձամբ կամ գրաւոր։

Հասցէ՝ CHAHPARONIAN, 20 rue des Carmes, Paris (5).

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած Փարիզի Հայ Ուսանողական Միութեան կողմէ

վաղը Կիրակի իրիկուն ժամը 8.45ին, Journalի սրահին մէջ

100 rue Richelieu — Métro Richelieu Drouot)

Mr. MEILLET Membre de l'Institut, professeur au Collège de France, (պատուոյ նախագահ), Գ. Շ. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ իր օժանդակ մասնակցութիւնը կը բերէ համանուագային հանդէսին գեղարուեստական բաժինը.

Կը մասնակցին նմանապէս փարիզահայ յայտնի արուեստագէտներէն Օր. Գիւլպիւլեան, Օր. Ղազարոսեան, Օր. Երամեան եւ Գ. Պարթեւեան, Տիկին Ժ. Շահպարոնեան եւ հանրածանօթ թառիսթ Գ. Ժորժ, պիտի ընկերանան Նիւր Ազգերու հանդէսին մասնակցող Հայ Ուսանող. խումբը։

Ուսանողութեան կողմէ կը ներկայացուի՝ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ
Յօրինուած եւ աշխատուած Ուսանողներու կողմէ։

Գինը՝ 10 եւ 5 ֆրանք

Փարիզի Գրական Ակումբ

այսօր Շաբաթ իրիկուն, ժամը 9ին, 131, rue Paul Berruel (Նախկին rue Cambronne. 130) métro Vaugirard տեղի կ'ունենայ

Զրոյց՝ «Ճահիան Շահնուրի գործը» նիւթի շուրջ։ Ներածական խօսք՝ Ս. Վրացեանի։ Զրոյցին կը մասնակցին՝ Հ. Զարդարեան, Ա. Խոնդկարեան, Վ. Մինախորեան (Պրակայէն), Ա. Ջամալեան, Նիկողոս Սարաֆեան եւ ուրիշներ։ Մուտքը ազատ է։

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Le Gérant: H. STEPHAN

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (44)

"ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ,,

(ԻԹԹԻՀԱՏԻՍՏՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Երբ իրենց հարցուած էր թէ Ռուսերը ինչպէս կը թոյլատրեն որ իրենց կողմը անցնին, անոնք պատասխանած էին․

— Ռուսերը մեզի չեն դպչիր․ մենք կ'երթանք այն կողմը, ուր խոտ կը գտնենք.

Թէշքիլաթը Մախսուսէն անկարող ըլլալով գլուխ ելլել այս հովիւներուն հետ, եւայլն պատասխանով կը բաւականանար եւ չէր ուզեր խնդիրը խորացնել։ Բայց, կասկած չկար որ անոնք կ'օգտագործուէին լրտեսութեան համար։ Որովհետեւ, ամէն անգամ որ Ռուսերը յարձակման կը սկսէին, կը տեսնուէր որ, նախ քան յարձակումը, շրջակայ անտառներէն մէկուն մէջ հրդեհ է ծագած։ Հաստատուած էր որ այդ հրդեհներուն պատճառ կ'ըլլային քիւրտ հովիւները։ Բայց, երբ կը ձերբակալուէին անոնք, բանը կան զինուորներ եւ երկու էֆէնտիներ որոնք շրջանաւարտ էին Տրապիզոնի խատտիէն։ Ան բերած էր հրաման մը, որուն համաձայն, գրաւուած շրջանին մէջ միւթէսարրըֆութիւն պիտի ըլլայ իսկ իրեն ընկերացող շրջանաւարտները ալ՝ որոշեալ վայրերու մէջ գայմագամութիւն։

Էյուպ պէյի Գորչքա ժամանումը պատճառ եղած էր բաւական խառնաշփոթութեանց։ Նախ՝ չափազանց աղդուած էր Հէմալ Ֆէրիտ պէյ, որ հոն գայմագամութիւն կ'ընէր։ Երբ Րիզա պէյի դիմած էր՝ իր դիրքը ճշդելու համար, վերջինը հասկցուցած էր թէ ինք ոչինչ կրնայ ընել եւ թէ հարկ է հնազանդիլ Պոլսէն եկած հրամանին։

Այդ միջոցին Գորչքայի բանակեալը ստացուած էր ծածկագիր մը, զոր գրկած էր Տրապիզոնի կուսակալը եւ որ ուրախալի լուր մը կուտար։ Ըստ այդ հեռագրին, երկու ռազմանաւ, որ կը գտնուէր Ենգուլ Ճէմիլ պէյի հրամանին ներքեւ, Պոլսէն շոգենաւով եկած էր Տրապիզոն եւ մեկնած էր Գորչքա։ Տեղեկացուած էր, նաեւ, որ, այս գունդը, որ ցամաքէն կուգայ, շատ ազդու ուժ եւ շատ կաւ ռանէն անցած էր եւ Ռուսերը տեսնելով հրդեհը, յարձակման սկսած կ'ըլլային։

Ռուսական այն յարձակումը որ սկսած էր Մարատոնի ճակատը, կասած էր որովհետեւ մեր չէթէներուն ու սահմանի վրայ գտնուող օրինաւոր զինուորներուն ինչպէս նաեւ ռատիկան զօրքի կողմէ բարձունքները ամրացուած էին։ Երկու կողմերն ալ կանգ առած էին առանց ետ կամ առաջ երթալու։

Ծակատի չարժումը, այս կերպով, 15 օրի չափ կասած էր։ Օգտուելով այս առիթէն, նոր պատրաստութիւններ կը տեսնուէին։ Այդ միջոցին, Էյուպ պէյ անուն անձ մը, որ պաշտօնաթող թէկնածու էր, բայց քաղաքային տարազ կը կրէր, եկած էր Գորչքա։ Անոր տրամադրութեան ներքեւ կը գտնուէին բաւական թիւով ոստիկանութեան զինուած է։ Րիզա պէյ, յուսալով որ այդ նոր ուժերով պիտի կարենայ յառաջխաղացումը շարունակել, կրկին Մարատոնի գացած, եւ այդ ճակատը քննած էր։ Անոր մեկնելէն առաջ, Պոլսէն գրկուած էր հեռագիր մը որով կ'իմացուէր թէ Պաթումը գիւրութեամբ պիտի գրաւուի, եթէ «Եամըրըը» օգնէ

Օր մը, Րիզա պէյ, Մարատոնի բարձունքներէն կը դիտէր Ռուսերու դիրքերը։ Այդ բարձունքները կը տիրէին Պաթումի եւ, հետեւաբար, հեռուէն կը դիտուէր Կովկասի այդ ամենամեծ նաւահանգիստը։ Կ'երեւէին նոյն իսկ քաղաքին նաւամատոյցն ու կարգ մը փողոցները։

Այդ պահուն նշմարուած էր պատերազմական նաւ մը, որ դէպի Պաթում կը յառաջանար մուխ փչելով եւ արագօրէն

Այս նաւը, որ նախ փոքրիկ կէտ մըն էր, Սեւ ծովու հորիզոնին վրայ, հետզհետէ մեծցաւ եւ, ի վերջոյ, «Եավուզը» դրահաւորին ձեւով երեւցաւ Պաթումի առջեւ։

«Եավուզին» ժամանումը թէեւ շատ ուրախացուցած էր, այդ պահուն, Րիզա պէյն ու իր հետեւորդները, բայց որովհետեւ այս այցելութիւնը տեղի ունեցած էր առանց լուր տալու եւ, հետեւաբար, ոչ մէկ պատրաստութիւն տեսնուած էր, անոնք աղդուած էին՝ խորհելով թէ կարելի պիտի չըլլայ օգտագործել.

«Եավուզ», հազիւ Պաթում հասած, անմիջապէս պատերազմական դիրք բռնած եւ Պաթումի ամրոցները սկսած էր ռմբակոծել։

Հեռուէն շատ լաւ կը դիտուէին այս ռմբակոծման թողած հետքերը։ Կը տեսնուէր թէ ինչպէս հոն ուր ռումբերը կ'իյնային՝ հրդեհներ կը ծագէին, նաւահանգիստի կառքերը կը փախէին եւ ամէն ոք խուճապի մատնուած էր։

Եւ որովհետեւ, «Եավուզը» ամրոցներու թնդանօթներուն հասողութենէն հեռու կը գտնուէր, Ռուսերը ի զուր կրակ կը բանային։

Ռմբակոծութիւնը ժամ մը շարունակած էր ու անկէ յետոյ «Եավուզ» մեկնած էր։ Իսկ Րիզա պէյ ու իր հետեւորդները, համոզուելով որ առանց Ենգուլ Ճէմիլ պէյի գունդին անկարելի է յարձակման անցնիլ, հեռացած էին բարձունքներէն, եւ նախ Մարատոնի քաղաքը, ու անկէ ալ Գորչքա գացած էին։ Հոն, լուր առնուած էին թէ Մուրկուլի գայմագամը հեռախօսով փնտռած էր Րիզա պէյը։ Անոր վրայ անմիջապէս լուր ղրկուած էր Մուրկուլ եւ պատասխան ստացուած էր թէ Ենգուլ Ճէմիլ պէյ հոն հասած էր իր գունդով, բայց Գորչքա չմնալով դէպի Արդուին մեկնած էր, Պէհաէտին Շաքիր պէյի ուժերուն միանալու համար։

Այս լուրը դէշ ազդած էր Րիզա պէյի։ Ան կը յուսար որ հասնող ուժերով պիտի կարենայ Պաթումը գրաւել։ Բայց, երբ լսեր էր որ Ենգուլ Ճէմիլ պէյ Գորչքա եկած ու մեկնած է, կ'ենթադրէր թէ կարելի է համոզել զայն եւ մեր ուժերը պահել ճակատին վրայ։ Անմիջապէս ընդարձակ հեռագիր մը ղրկած էր Պոլիս եւ խոստացած էր երեք օրուան ընթացքին Պաթումը գրաւել, եթէ Ենգուլ Ճէմիլ պէյի ուժերը Գորչքա մնան։

Եւ սակայն, այն պահուն երբ Պոլսէն գալիք պատասխանին կը սպասուէր, անակնկալ դէպք մը տակն ու վրայ ըրած էր բանակեալը։ Նոյն օրը իրիկուան դէմ, ժամը 3—4, երբ Րիզա պէյ ու իր ընկերները կացութիւնը քննելով զբաղած էին, լսած էին թէ հեռուէն քառամբակ ձիաւոր մը կուգայ։

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ. ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone: Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 28 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1934
28 Janvier 1934

ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2407

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԻԱՑԵԱԼ ՋՂԱԳԱՐՈՒԹԻՒՆ

«Յարգանքի եւ բողոքի ժողովը» տեղի ունեցաւ ճիշդ այնպէս ինչպէս կը նախատեսուէր,— կանխամտած նենգութեամբ եւ միջ-նադարեան խուժանավարութեամբ։

Կրնա՞ր ուրիշ կերպ ըլլալ, այն օրէն ի վեր որ մէջտեղ դրուեցաւ այս ցոյցին ծրագիրը, եւ մոլեգնօրէն արծարծուեցաւ ռամ-կավարներու, կարմրուկներու եւ ուրիշ գոյնզգոյն դիմակաւորներու կողմէ։

Ձեռնարկը դաւադրական էր առաջին օրէն իսկ, երբ յունուար 2 թուակիր Թռուցիկով մը, «Դաշնակ Տերրորի դէմ Պայքարի առ-ժամեայ յանձնախումբը» խորհրդակցութեան կը հրաւիրէր հատընտիր մարդիկ, Քասէի ծանօթ սրճարանին մէջ (8 յունուար)։

Այնտեղ, այդ հրաւիրագրին մէջ, արդէն իսկ տրուած էր վճիռը՝ դեկտ. 24ի դէպքի էութեան եւ կազմակերպութեան մասին։

Ի՞նչ կ'ըսէր այդ մարտակոչ – Թռուցիկը.

— «Նիւ Եորքի մէջ, դեկտ. 24ին, դաշնակ տերրորիստները եղբայրասպան ռեւոլվերներու շարքին վրայ հատ մը եւս աւելցուցին, վայրագաբար դաշունահարելով արքեպիսկոպոս Դուրեանը։

«... Բացայայտ է թէ այս տերրորը կանգ պիտի չառնէ ու պիտի ալ աւելի ծաւալի, եթէ երբեք բոլոր անոնք որ հասարակական կեանքի մէջ հակառակ են անհատական տերրորի զզուելի «աքթ»երուն, չմիանան բռնելու համար ոճրագործին ձեռքը։

«Միւս կողմէ այս տերրորը շեշտակի կերպով ուղղուած է խորհրդային Հայաստանի դէմ։ Կը բաւէ նայիլ բոլոր զոհերուն գաղափարական դիմագծին վրայ, համոզուելու համար թէ կ'իյնան անոնք որ կը համակրին մեր հայրենիքին եւ կը պայքարին դաշնակ արկածախնդրութեան դէմ»։

Հարցը այսպէս ձեւաւորելէ յետոյ, միամիտները միայն կրնային հաւատալ թէ յարգանքի ցոյց մըն է որ պիտի կատարուի։

Յունուար 8ի խորհրդակցութիւնը ինչ ալ եղած ըլլայ, բարիմիտներ ինչքան ալ խաբէ – խրատ սպառած ըլլային, գաւը պիտի քալէր։ Եւ քալեց։

Պատի՛ւ անոնց որ ուժ տուին, անձնական նամակներ գրեցին, դուռնէ դուռ վազեցին երեւելի եւ աներեւոյթ ազգայիններ հաւաքելու համար, եւ գլուխ հանեցին յունուար 25ի խուժանավարական ցոյցը։

Եւ հազա՜ր պատիւ անոնց որ, ուրիշ որ եւ է ընդվզեցուցիչ դէպքի առթիւ ազգ եւ եկեղեցի մոռնալէ յետոյ, պարտականութիւն սեպեցին հովանաւորել, մազձ Թափել, Թոյն սրսկել եւ ասպարէզ կարդալ, «Փրթի Ժուռնալ»ի բեմէն։ (Բացառութեամբ Գ. Լեւոն Կիւմիւշկէրտանի)։

Այս տողերը գրած ատեն, միայն մեր Թղթակցին նկարագրութիւնը չէ որ աչքի առջեւ ունինք, այլ եւ ռամկավար եւ հնչակեան օրկանները։ (Առաջինը հրատարակած է բանաձեւին պատճէնն ալ, որ պիտի մնայ վաւերական փաստ մը, պատմութեան համար)։

Այսպէս, ուրեմն, մէկ «չէզոք» փաստաբան, երկու «ուղեկից» բժիշկ, մէկ ռամկավար գործիչ եւ կարմիր կռուց սպիտ մը բուական եղած են, դեկտ. 24ի խժդժութիւնը Դաշնակցութեան վըզին փաթթելու, Դաշնակցութիւնը վերածելու մարդասպաններու խմբակի մը, անգամ մը եւս Դաշնակցութիւնը Հայաստանի թշնամի հռչակելու, եւ անոր դէմ պոյքոթ սարքելու համար...

Եւ վեց հարիւր հոգինոց «պէխապէր» այլ ջղագրգիռ բազմութիւն մը քուէական եղած է այս բոլոր ցնդաբանութիւնները «վաւերացնելու» բանաձեւով մը։ Հռչակելու ի լուր աշխարհի, թէ՝

— Ղեւոնդ արք. «իր հոգեւոր պետին հրահանգներուն եւ մեր սիրեցեալ հայրենիքին, Խ. Հայաստանի հանդէպ բռնած ուղղամիտ ընթացքին համար զոհ ըլլալու համար սպաննուեցաւ Դաշնակ ղեկավարութեան գործիք եղող անգիտակից ոճրագործներու կողմէ, ինչպէս կը հաստատեն դատաքննական եւ ոստիկանական հետապնդումներն ու իբրեւ ամբաստանեալ ձերբակալուածներու կուսակցական հանգամանքը»։

Եւ հիմա դուք պահեցէք ձեր պաղարիւնը եւ դէմ դիմաց նստէք այս մարդոց հետ, բացատրելու համար թէ՝ այս չէ ճամբան դատ շահելու եւ չարիք խափանելու։

Փորձեցէք ապացուցանել, օրինակի համար, թէ Ղեւոնդ արք. Հայաստանը սիրելուն համար չէր որ սպաննուեցաւ, թէ տակաւին չէ լուծուած դեկտ. 24ի ողբերգութեան գաղտնիքը, թէ մատնանշումներով կամ կասկածի վրայ ձերբակալուած մարդոց բանտարկութիւնը բան չապացուցաներ, թէ անբարոյականութիւն է մթնոլորտ ստեղծել կանխակալ կարծիքներով, եւ գրգռել, անվերջ գրգռել խուժանային կիրքերը։

Անօգուտ է, անօգո՛ւտ։ Հաւաքական ջղագարութենէ մը բռնուած են օրուան հերոսները, Փարիզէն մինչեւ Նիւ Եորք եւ ամէն տեղ, օգտագործելու համար այս թանկագին պատեհութիւնը, չահագործելու համար մեռել մը։ «Սրտամօքսի խնդիր է», ինչպէս ըսեր է ատենախօսներէն մէկը, չփոթելով հասցէն։

Ըսի՛նք այս մարդոց, բազմաթիւ առիթներով, առանց խնայելու բառերը, սուր եւ կոպիտ.

— Մի՛ գրգռէք, մի խեղաթիւրէք, մի՛ թունաւորէք, մի՛ վիրաւորէք, իւղ մի՛ լեցնէք կրակին վրայ, ազգային աղէտի մի՛ վերածէք քստմնելի այլ պատահական դէպքեր, ժողովուրդը եւ հոսանքները մի բաժնէք Հայաստանի «թշնամի» եւ «բարեկամ» թեւերու, մի՛ սպառէք համբերութիւնը կազմակերպութեան մը որ, ուրիշ ամէն բան մէկդի դնելով, ամէնէն թանկագին վաստակն ունի ձեր պաշտա՞ծ Հայաստանին մէջ։

Մեր ամէնէն բիրտ արտայայտութեանց մէջ, անոնք պիտի չկրնան գտնել բառ մը, որ ծառայէ Թոյն սրսկելու։ Մինչդեռ, ահա մաղձ եւ Թոյն կը հոսի անոնց ամէն մէկ բառէն, արիւն կը հոտի անոնց ամէն մէկ խօսքը, մամուլէն մինչեւ բեմը։

Կրնա՞ք նախատեսել ելքը այս ճամբուն,— այս միացեալ ջղագարութեան...

Շ.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ԴԱՀԼԻՃԻՆ ԴԻՐՔԸ ԽԱԽՏԵՑԱՒ

Դատական նախարարին հրաժարումը

Ուրբաթ օր աւելի ծանր տագնապի մը մատնուեցաւ դահլիճը, երբեւ հետեւանք Սթավիսքիի խարդախութեանց առթիւ երեւան ելած յայտնութիւններու։ Գիշերն իսկ, Գ. Շոթան կը պատրաստուէր հրաժարական տալու, բայց Գ. Լէօն պնդեց որ համբերէ։ Նախկին վարչապետը ներքին պատճառներէ զատ, անյարմար կը գտնէր որ Ֆրանսան առանց կառավարութեան մնայ ճիշդ այն պահուն երբ հիթլէրականները կը փորձեն պետական հարուած մը յառաջ բերել Աւստրիոյ մէջ։ Գ. Լէօնի հետ խորհրդակցելէ յետոյ, վարչապետը ներկայացաւ հանրապետութեան նախագահին, որ միեւնոյն խորհուրդը տուաւ։ Ասոր վրայ Գ. Շոթան յետաձգեց հրաժարումը, որ անխուսափելի կը համարուի։

Տագնապին նորագոյն պատճառներէն մէկն է դատական նախարար Գ. Ռէյնալտիի դէմ եղած ամբաստանութիւնը։ Նախարարը կ'ամբաստանուի ոչ միայն Սթավիսքիի գործին պատճառով, այլ եւ երբեւ անօրէն «Աաքազան» ընկերութեան որ բազմաթիւ ապօրէնութիւններ գործած էր, տարիներ առաջ։ Նախ ընդդիմադիրներն էին որ կը ձեռնարկէին նախարարը, բայց առջի օր խումբ մը երիտասարդ արմատականներ ալ միացան, անոր անմիջական հրաժարումը պահանջելով։ Այս պայմաններուն մէջ էր որ, նախարարներուն մէկ մասը հաւաքական հրաժարման առաջարկ դրաւ։ Ի վերջոյ որոշուեցաւ զոհել դատական նախարարը, ճիշդ այնպէս ինչպէս զոհուեցաւ Գ. Տալիմիէն։

ՆՈՐ ՑՈՅՑԵՐ ՊՈՂՈՏԱՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

«Թող հրաժարին գողերը»-«Կեցցէ՛ Կիյեօթ»

Ուրբաթ իրիկուն բազմաթիւ նոր ցոյցեր կատարուեցան ոչ միայն Երեսփ. ժողովի շրջակաները, այլ եւ ուրիշ կեդրոն թաղամասերու մէջ։ Ժամը 6ին ցուցարարներու բազմութիւն մը ճամբայ ելաւ դէպի Օփերայի հրապարակը, բացագանչութիւններ արձակելով եւ թռուցիկներ ցրուելով։ Բազմութիւնը երթալով աճեցաւ, հակառակ ոստիկանութեան ջանքերուն։ 1200 ցուցարարներ յաջողեցան Մատլէնի հրապարակը հասնիլ, «Մարսէյյէզ» երգելով եւ լուսամուտներ տեղալով օրուան վարիչներուն դէմ։ Այստեղ խռովութիւն մը ծագեցաւ եւ Թափօրը ցիրուցան եղաւ։ Յետոյ 800 հոգի նորէն Թափօր կազմելով, ուղղուեցան դէպի Երեսփ. ժողով։ Քոնքորտի կամուրջին վրայ, անոնք հանդիպեցան հանրապետական պահակներու ուժգին դիմադրութեան։ Այս առթիւ ալ խռովութիւններ ծագեցան եւ երեք հոգի ձերբակալուեցան։ Մէկը ընդհանուր քարտուղարն է արքայական Քոթիի կազմած «Ֆրանսական համերաշխութեան»։ Նոյն ժամուն, 50ի չափ ցուցարարներ փորձեցին պատերազմական պաշտօնատունը մտնել, բայց ետ մղուեցան։

Ժամը 6.30ին 600 հոգի Կառ տիւ Նոռի առջեւ համախմբուելով ճամբայ ելան դէպի Օփերայի հրապարակը Լաֆայէթի ուղղութեամբ, բայց ոստիկանութիւնը կէս ճամբէն դիմաւորեց եւ յաջողեցաւ ցրուել մէկ մասը։ Սակայն ցուցարարները նորէն համախմբուեցան եւ յառաջ խաղացին մինչեւ Շաթոտէօն, ուր բուռն անկարգութիւններ ծագեցան։ Երկու պահակներ վիրաւորուեցան եւ 15 հոգի ձերբակալուեցան։ Ամէն կողմ կը պոռային.— «Թող հրաժարին, Թող հրաժարին գողերը։ Կեցցէ Կիյեօթ»։

Ժամը 8.30ին, երկու հարիւր ցուցարարներ Սէն Ժէրմէնի պողոտային ճամբայ ելլելով, փորձեցին երթալ Երեսփ. ժողով, բայց ետ մղուեցան։ Ուրիշ 350 ցուցարարներ ալ համախմբուած էին Վանտոմի հրապարակը, դատական պաշտօնատան առջեւ, բայց ոստիկանութիւնը ցրուեց։ Պուլվառ Մոնմարթրի վրայ եւս հաւաքուած էին 300 ցուցարարներ, բայց չկրցան յառաջանալ։ Կառ տը լ'Էսթի առջեւ, բուռն ընդհարումներ ծագեցան ոստիկանութեան եւ 150 ցուցարարներու միջեւ։ Ժամը 9.45ին 150 ցուցարարներ Պուլվառ Պասթէօրի վրայ հաւաքուելով, փորձեցին յառաջանալ դէպի Մաճէնթա, բայց բուռն ընդդիմութեան հանդիպեցան։

Ցոյցերն ու անկարգութիւնները տեւեցին մինչեւ գիշերը ուշ ատեն։ Այս ցոյցերուն հետեւանքով, ձերբակալուեցան 30 հոգի։

ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷ՞Ջ ԱԼ....

Թերթերը կը գրեն թէ՝ խումբ մը ցուցարարներ յաջողեցան յանկարծակիի բերել ոստիկանութիւնը եւ հասնիլ մինչեւ Երեսփ. ժողովին շրջափակը, պոռալով «Հրաժարեցէ՛ք։ Դէպի կառափնա՛տ»։

Աւելորդ է յիշել թէ այս ցոյցերուն կազմակերպիչներն են արքայականները եւ հայրենասէր երիտասարդները, որոնք Ֆաշական ձգտումներ ունին։ Տեղ – տեղ համայնավարներն ալ խառնուած են, ինչպէս Պարպէսի կողմը, խռովութիւն սերմանելու համար։

Նկատի առնելով որ անընդհատ կը կրկնուին ցոյցերը, ոստիկանութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առած էր։ Ներքին գործերու պաշտօնատունը եւ Էլիզէի պալատը գրեթէ պաշարման վիճակի մէջ էին ուրբաթ կէս օրէն յետոյ եւ գիշերը։ Շրջակայ բոլոր փողոցները շղթայուած էին ոստիկաններով եւ զինուորներով։

Ուրբաթ օրուան ցոյցերը նախորդներուն չափ ծանր չէին, բայց աւելի ծաւալուն հանգամանք ունէին, սարքուած ըլլալով 12 տարբեր կէտերու վրայ։

Գոնէ մէկ անգամ դատեցին..

Սթավիցքիի բազմակողմանի խարդախութեանց գոնէ մէկուն դատը տեսնուեցաւ առջի օր, 19 անգամ յետաձգուելէ յետոյ։ Այս գործին ծննդոցը կը սկսի 1926էն։ Երկու մեղսակիցներ, Ցվայֆէլ եւ Սիմոնովիչի, չորսական տարի բանտարկութեան դատապարտուեցան ... ի բացակայութեան։ Ուրիշ դատ մը յետաձգուեցաւ փետր. 16ին, միակ ողջ մնացած ամբաստանեալը հիւանդ ըլլալով։

Հինգերորդ եւ վեցերորդ վիճակահանութիւնը

Ազգ. Պարգեւախաղին հինգերորդ վիճակահանութիւնը տեղի կ'ունենայ երեքշաբթի օր, իսկ վեցերորդը՝ փետրուար 6ին, Թրոքատէրոյի սրահին մէջ։

ԳԵՂԱՄ ՇՈՂԱԿԱԹ (ՔԵՕՍԷԵԱՆ)

Երիտասարդ արեւ մը եւս կը շիջի, օտար հողին վրայ...

Ոչ եւս է ԳԵՂԱՄ ՇՈՂԱԿԱԹ (Քէօսէեան), «Յառաջ»ի եռուն աշխատակիցը, որ կը թղթակցէր Փրակայէն։ Բոլորը կը յիշեն իր հիւթեղ «Նամակներ Միջին Եւրոպայէն» (Փրակա), եւ իր ընդարձակ ուսումնասիրութիւնը՝ «Սոքոլ»ներու կազմակերպութեան մասին։ (Դեռ չէր աւարտած...)։

Անցեալ օր, Կաուանցի Մարտիրոս յունուար 22 թուակիր երկտողով մը կը հաղորդէր թէ Գեղամը յունուար 17ին «ափանտիսիթ»ի գործողութեան ենթարկուեցաւ, չեխական հիւանդանոցին մէջ։ «Մինչեւ յունուար 18–19 վիճակը լաւ էր, բայց 20ին տաքութիւնը բարձրացաւ եւ այսօր 40 է։ Բժիշկները կ'ըսեն թէ ազատելու յոյս չկայ»։

Եւ ահա մահուան գոյժը, երէկ, յունուար 25 թուակիր նամակով մը.—

— «Ձեռքս գրիչ չի բռներ, գուժելու համար դառնաղէտ մահը «Յառաջ»ի Փրակայի երիտասարդ եւ եռուն աշխատակցին։ Գեղամը աչքերը փակեց յունուար 23ի իրիկուան ժամը 8.30ին։ Մեռաւ խեղճ Գեղամը, հայրենիքի կարօտը չառած։ Անցեալ տարի դիմում կատարեց հայրենիք երթալու համար, բայց մերժուեցաւ։ Այս կոպիտ մերժումը չափազանց ազդեց իր վրայ։ «Ի՞նչպէս կարելի է. մէկը ուզէ իր հայրենիքը երթալ, տեսնելու, կարօտը առնելու, գործելու եւ ժողովուրդին օգտակար ըլլալու համար ու տիրող իշխանութեան կողմէ մերժուի»... Ու կը գոչէր երբեմն — «Ո՜վ ժամանակներ, ո՜վ բարքեր, ո՞ւր հասցուցիք մեզ»։

Մոլեռանդ հայրենասէր մըն էր Գեղամը. կ'ուզէր անպատճառ տեսնել հայրենիքը ու հոն մեռնիլ, բայց աւա՜ղ, իր նպատակին չհասած զինքը կը յանձնենք հողին, օտար երկնքի տակ։ Կ'ատէր օտարները եւ միշտ կ'ըսէր.— «Ամբողջ աշխարհի քաղաքակիրթ ազգերը մեր գերեզմանը փորեցին ու մեզ մինչեւ հոս բերին»։

Ողբացեալ երիտասարդը բազմակողմանի պատրաստութիւն ունէր։ Բաց գիտէր ֆրանսերէն, գերմաներէն, անգլիերէն, չեխերէն, թուրքերէն եւ բաւա կան պարսկերէն ու արաբերէն։ Վերջերս սկսած էր սորվիլ նաեւ ֆիւրտերէն ու ռուսերէն։ Փրակայի դպրոցական աշակերտներէն մինչեւ գործի մարդը. համալսարանական ուսանողը եւ երեսփոխանը կը փնտռէին զինքը, սորվելու եւ օգտուելու համար։

Վաղը, յունուար 26, պիտի կատարենք պանդուխտի թաղումը տարաբախտ երիտասարդին»։

Հանգիստ ոսկորներուդ, տաղանդաւոր տղայ.

Պալքանեան դաշինքը՝ առանց Պուլկարիոյ

Պուքրէշէն կը հեռագրեն թէ պալքանեան դաշինքը պիտի ստորագրուի փետր. 2ին, Պելկրատի մէջ, առանց Պուլկարիոյ։ Արդարեւ, այս միջոցին Պուլկարիոյ եւ Ռումանիոյ թագաւորներուն եւ վարչապետներուն խօսակցութիւնները յոյս չեն տար թէ Սոֆիայի կառավարութիւնը կրնայ փոխել իր ընթացքը։

Դաշինքը պիտի պարունակէ երկու շատ կարեւոր տրամադրութիւններ։ Առաջին յօդուածով, ստորագրող պետութիւնները փոխադարձաբար պիտի երաշխաւորեն իրենց հողային ամբողջութիւնը։ Երկրորդով՝ փոխադարձ երաշխաւորութիւն կը ստանձնեն ստորագրող երկիրներու սահմաններուն ապահովութեան համար։ Այս երկու տրամադրութիւնները աչքի առջեւ ունենալով, Պուլկարիա նախ վարանոտ, յետոյ յստակապէս թշնամական դիրք բռնեց, քանի որ այդ համաձայնութեամբ անգամ մը եւս կը նուիրագործուի Պալքաններու ներկայ հողային վիճակը։

** Պուքրէշի մէջ խրախճանքները կը շարունակուին ի պատիւ Պուլկարիոյ արքայական ամոլին։ Ոստիկանութիւնը խիստ միջոցներ ձեռք առած է, բարեկարգութիւնը պահպանելու համար։ Ուրբաթ օր հիւրերը գացին Սինայա, ուր սեղան մը սարքուած էր։ Այս առթիւ ալ շարունակուեցան քաղաքական խօսակցութիւնները։ Այսօր, կիրակի, նախարարական խորհուրդը նիստ պիտի գումարէ, կացութեան մասին խորհրդակցելու համար։

Պուլկարիոյ թագաւորին հետեւորդներուն մէջ կը գտնուին 30ի չափ պուլկար թղթակիցներ։

Պորիս թագաւորը Սոֆիա հրաւիրեց Ռումանիոյ վեհապետը։ Այս այցելութիւնը տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ մարտին։

ՎՐԱՑԻ ԻՇԽԱՆԻ ՄԸ ՆՈՒԷՐՆԵՐԸ ԻՐ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒՆ

Ամերիկեան թերթերը կը գրեն թէ իշխան Ալէքսիս Մտիվանի, վրացի իշխան մը որ ամուսնացած է ամերիկացի միլիոնատէրի մը աղջկան հետ (ինչպէս իր երկու եղբայրները) մեծագումար նուէրներ ըրած է վերջերս, Փարիզի վրացական հաստատութեանց։ Այսպէս, չէք մը ղրկած է խումբ մը ականաւոր Վրացիներու, որպէսզի հոգան 15 վրացի ուսանողներու ծախքերը։ Ամէն ամսու նոր չէք մը պիտի ղրկուի։ Կարեւոր գումար մըն ալ ղրկուած է Մանուկներու Պաշտպան Ընկերութեան, ինչպէս եւ հիւծախտի դէմ պայքարող ընկերութեան, որ կ'օգնէ Վրացիներուն։ Իշխանը չէ մոռցած Վրաստանի նախկին պատերազմիկներու ընկերակցութիւնն ալ։ Վերջապէս, գումար մը սահմանած է 3—4 արժանաւոր ուսանողներու, որպէսզի կարենան լրացնել իրենց «թէզ»երը եւ ատտիճան առնել։

Շատ ու շատ բարեւ այն հայրենակիցներուն որոնք թէեւ իշխան չեն, բայց իշխանական կեանք կը վարեն, շնորհիւ զանազան բախտերու...

Դաշինք մը՝ Գերմանիոյ եւ Լեհաստանի միջեւ

Յունուար 26ին պաշտօնական ղեկոյց մը հրատարակուեցաւ, որ կ'ըսէ թէ «հաշտութեան յայտարարութիւն մը» ստորագրուած է Լեհաստանի եւ Գերմանիոյ միջեւ, տասը տարուան համար։

Դաշինքը խմբագրուած է Քէլլոկի դաշնագրին հիման վրայ։ Երկու երկիրները յանձն կ'առնեն բռնի ուժի չդիմել եւ բարեկամաբար ու փոխադարձ համաձայնութեամբ լուծել բոլոր վիճելի խնդիրները։

Համայնավարական խլրտումներ Պուլկարիոյ մէջ

Յունուար 25ին 50 ոստիկան – զինուորներ պաշարեցին Պուլկարիոյ Պրաւեցկովօ քաղաքը։ Խուզարկութիւններ կատարուեցան բոլոր տուներուն մէջ։

(Լուրերու Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՆԺՈՌՆԻ ԽԱՂԵՐ՝ ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ԴԵՊՔԻՆ ԱՌԹԻՒ

Բազմաթիւ սուտեր ու զրպարտութիւններ.— Տասնեակներով հայ լրտեսներ կը թափառին հայկական շրջանակները.— Ռամկավարամիտ կանայք առնելի գործունեայ են.— Բոլշեւիկներու տարօրինակ փութկոտութիւնն ու գործունէութիւնը.— Հարիւրաւորներ հարցաքննուած և ազատ ձգուած.— Ինչո՞ւ միայն Դաշնակցականներ կը ձերբակալուին:

ՆԻՒ ԵՈՐՔ, 6 յունուար (թղթ. «Հայրենիք» ի).— Դուրեան արքեպիսկոպոսի սպանութիւնը տեղի ունեցաւ շատ խորհրդաւոր պայմաններու մէջ:

Ո՞վ սպաննեց հայ բարձրաստիճան հոգեւորականը՝ եկեղեցւոյ մէջ եւ զգեստաւորուած: Ո՞վ դաշունահարեց զինքը՝ մօտաւորապէս քանի մը հարիւր Հայերու ներկայութեան: Ինչո՞ւ հայ բոլշեւիկներ ներկայ եղած են եկեղեցին, երբ ոչ կրօնքի եւ ոչ ալ եկեղեցիի կը հաւատան:

Այս բոլոր հարցերուն ոչ ոք պատասխան կրնայ տալ: Ն. Եորքի ոստիկանութիւնը, հարիւրաւորներ քննելէն վերջ, չէ կրցած լուծել այդ խորհրդաւոր ոճիրին ծալքերը.

Հասարակութեան համար սակայն երեւոյթ մը շատ պարզ է, այն, որ հակադաշնակցականները երբե՛ք հետաքրքրուած չեն եպիսկոպոսին սպանութեամբ եւ ոչ ալ իսկական յանցաւորները երեւան հանելու: Անոնք միայն մէկ նպատակ ունին՝ քանդել Դաշնակցութիւնը, փակել տալ անոր թերթերը եւ ակումբները:

Այդ նպատակը իրագործելու համար անոնք ցանկ մը կազմեցին ծանօթ Դաշնակցականներու եւ յանձնեցին ոստիկանութեան:

Քննութիւններու այդ ձեւի ընդարձակումը աւելի դժուարացուց ոստիկանութեան գործը: Սուտ եւ սխալ տեղեկութիւններու հիման վրայ՝ կը հարցաքննուին բազմաթիւ Դաշնակցականներ, որոնք դիւրութեամբ կը հերքեն այդ սուտերը:

Առեւտրական եւ անհատական կիրքերը գոհացնելու համար, հայ ստորնացած հոգիներ անստորագիր նամակներով կը տեղեկացնեն իրենց հակառակորդներու անունները:

Օրինակ, ընկեր Վ. Պ. կը կանչուի հարցաքննութեան: Մարդը այդ օրը իր տունը նստած էր՝ ընտանիքին հետ եւ երբեք եկեղեցի եղած չէր: Կը մատնեն զինքը եւ նոյնիսկ իր օթոյի համարը կը յայտնեն ոստիկանութեան, իբրեւ թէ Ն. Եորք գտնուած է: Եւ այդ վերջին լուրն ալ սուտ կ'ըլլայ: Լրտեսները լուր կուտան նաեւ, թէ տէր եւ տիկին Ց...եաններ եկեղեցի եղած են: Գաղտնի ոստիկաններ հոն կ'երթան քննութեան համար: Կը պարզուի որ ատոնք տունը գտնուած են, տիկինը հիւանդ՝ անկողինին պառկած:

Կը մատնեն յայտնի հայ առեւտրական մը, ոչ Դաշնակցական: Կը յայտնեն իրեն որ սպանութեան յաջորդ օրը քէյֆ տեղի ունեցած է իր տունը՝ դէպքին առթիւ: Կը յայտնէ որ ինքը իր տունը գտնուած է, բարեկամներու շրջանակին մէջ եւ իր հաւաքոյթը երբեք կապ չունէր այդ դէպքին հետ:

Եւ այսպէս սուտերու շարան մը: Ամէն կ'օգտուի միայն իսկական ոճրագործը, զոր ձերբակալելու համար ջանք չի թափուիր մեր հակառակորդներու կողմէն: Տասնեակներով հայ լրտեսներ, հին եւ նոր սերունդէն, կ'ուղեկցին Ամերիկայի ոստիկաններուն, կը մատնանշեն Դաշնակցականներու տուներ եւ խանութները. կը մատնեն ակումբը ձերբակալութիւններու համար: Մատնութիւնը աննախընթաց համեմատութիւններ է առած: Չէզոք հասարակութիւնը զզուած է տականք այդ ձեւի մատնութիւններէն:

Աւելի արտառոց է Ռամկավարամիտ կանանց գործունէութիւնը:

Առանց սպասելու դատական իշխանութեան քննութիւններուն եւ վճիռներուն, անոնք նախապէս արդէն իրենց համոզումը գոյացուցած են, այն է, որ Դաշնակցութիւնը մատ ունի այդ սպանութեան մէջ: Այդպէս համոզեր են զիրենք հակադաշնակցական տներու ամերիկեան թերթերուն տրուած սուտ եւ շինծու լուրերը: Այդպէս համոզեր են զիրենք Ռամկավար-բոլշեւիկ-կոչնակեան յօդուածները:

Եւ այդ հաւատքով անոնք կը պտտին տուներն ու խանութները, կը պահանջեն պոյքոթի ենթարկել Դաշնակցական առեւտրականները, յարձակումներ կը գործեն Դաշնակցական կիներու վրայ: Ն. Եորքի փողոցները դարձուցած են արեւելեան շուկայ մը՝ իրենց հոգիներու ստորնութիւնը երեւան հանելու համար:

Եւ ինչ ահաւոր անկում. կանայք եւ տղամարդիկ ձեռք ձեռքի տուած, բազմաթիւ գաղտնի նամակներ կը գրեն ոստիկանութեան, սպառնական նամակներ կը ստորագրուին՝ կեղծ անուններով, ուղղուած Դաշնակցականներուն: «Մահ» եւ թոյն կը տարածեն այդ հայ մայրերը՝ ծեր թէ երիտասարդ:

Բոլորն ալ կ'աշխատին իրենց հոգիի խոյսը թափել Դաշնակցականներու գլխին

Եւ օրէ օր աւելի կը կատղին այս յայկան կանայք եւ իրենց Ռամկավար բոլշեւիկ ամուսինները, երբ լուր կ'առնեն որ բոլոր բանտարկուած թէ հարցաքննուած Դաշնակցականները տղամարդերու պէս յայտարարած են ոստիկանութեան թէ իրենք Դաշնակցականներ են եւ հպարտ են, որ են:

Այդ մարդիկ աւելի եւս կը կատղին, երբ բոլոր Դաշնակցականները չեն ձերբակալուեր եւ բանտերը չեն լեցուեր անոնցմով, այլ ընդհակառակը ոստիկանները ատեխնաբար այն եզրակացութեան կուգան, որ այս կուսակցութեան անդամները պատուաւոր, ընտանիքի եւ գործի տէր մարդիկ են:

Մասնաւորապէս տարօրինակ է բոլշեւիկներու դիրքը: Անոնք աւելի կուլան, աւելի կը պոռան, աւելի կը հայհոյեն քան նոյնիսկ Ռամկավարները, թէեւ ոչ եկեղեցիի եւ ոչ ալ եկեղեցականի կը հաւատան: Կասկածելի է իրենց այս դիրքը: Հասարակութեան մէջ կը խօսին որ նման ոճիր մը միայն բոլշեւիկները կրնային յղանալ: Վերջին 15 տարուան իրենց պատմութիւնը բազմաթիւ փաստեր կուտայ: Անոնց նշանաւոր պարագլուխներէն մին՝ Ն. Եորքի շրջակայ քաղաքներէն, Լիբրակի առաւօտ եկեղեցի գտնուած է: Թէ ինչո՞ւ, ոչ ոք գիտէ: Կ'ըսուի, թէ ուրիշ հայ բոլշեւիկներ ալ կարմիր փողկապներով, լեցուած են եղեր եկեղեցին: Թէ ինչո՞ւ դեռ յայտնի չէ: Անոնք եկեր են փայտերով եւ երկաթներով եւ քանի մը Դաշնակցականներ ալ ծեծած՝ արիւն հոսեցնելով անոնց գլուխներէն: Թէ ինչո՞ւ պատրաստուած եկած են, ոչ ոք գիտէ:

Սպանութենէն անմիջապէս վերջը անոնք սկսեր են հրապարակային բողոքներու՝ Դաշնակցութեան դէմ, ոչ թէ սպանիչին դէմ եւ, օտար բոլշեւիկներու մասնակցութեամբ կը սարքեն հրապարակային ժողովներ՝ Ն. Եորք, Ֆիլատելֆիա եւայլն: Ինչո՞ւ այս փութկոտութիւնը:

Բանտարկեալներու պաշտպան փաստաբանի յայտարարութիւնը թէ կրնայ բոլշեւիկեան դաւադրութիւն մը ըլլալ, շատ կատղեցուցած է «Բանուոր» թերթի ղեկավարները:

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, շնորհիւ ատոր հակառակորդներու, կը մեղադրուի Նիւ Եորքի սպանութեան մէջ: Մամուլի մէջ, տուները, փողոցները եւ խանութները կը տարածուին լուրեր՝ վարկաբեկելու համար Դաշնակցութիւնը: Հ. Յ. Դաշնակցութեան Կեդր. Կոմիտէի յայտարարութիւնը այդ մութ ուժերը բաւարար չնկատեցին: Հակառակորդները կը շարունակեն իրենց զրպարտութիւնները, եւ հարիւրաւոր Դաշնակցականներ կ'առաջնորդուին ոստիկանատուն՝ հարցաքննութիւններու համար:

Բոլորի պատասխանն ալ մէկ է, այն է՝ որ իրենք Դաշնակցականներ են, որ իրենք եկեղեցի եղած են կամ չեն եղած, եւ որ իրենք ո եւ է տեղեկութիւն չունին սպանութենէն:

Եւ այժմ հարց է — թէ ինչո՞ւ միայն Դաշնակցականներ կը ձերբակալուին:

Ասոր պատասխանը շատ պարզ է, որովհետեւ բոլոր մատնիչները Դաշնակցութեան զանազան գոյնի հակառակորդներն են:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»:

ՁՐՈՅՑ
ԿԵՍԱՐԱՑԻ ԲԱՐԵԿԱՄԻՍ ՀԵՏ

Աղերցի բարեկամս մեռաւ: Թողումի հոգուն: Մեռնելէն առաջ, ուրիշ հայրենակիցի մը հետ բարեկամացուց ինծի: Կեսարացի Միհրան աղան: Պահպանողական մտքուր տիպար մը: Հայ խոնարհ զանգուածին ներկայացուցիչը Միհրան աղան սիրտ ու փոր կը հասցնէ: Անծանօթ է, կ'ըսէ հայ ժողովուրդը: Ա՛հ, անգամ մըն ալ ունենար հաց եւ միութիւն: Հին ցաւ: Աւանդական: Անհուսական:

— «Ճահիլ ազգ մըն ենք», կ'ըսէ: Ղազէյ Ամիրային է եղեր այս խօսքը: Եւ կը պատմէ հետեւեալ քիչ շատ ծանօթ պատմութիւնը, զոր Կեսարիոյ մէջ իմացած է պապերէն:

Ռուսեւթրքական պատերազմէն յետոյ, Ռուսիոյ կողմէ եղած դրամական տուգանքի ծանր պահանջքին առջեւ, յուսահատ վիճակ մը ունէր Սուլթան Մահմուտ: Սարաֆահար Սուլթանը կրակ ու բոց կը ժայթքէ: Ոչ ոք կրնայ մօտենալ իրեն: Ղազէյ Ամիրան երկու անգամ կը յանդգնի մօտենալ իրեն եւ երկու անգամ ալ կը վռնտուի: Երրորդ անգամ մըն ալ Սուլթանին ոտքերուն փարելով, կ'աղերսէ մտիկ ընել զինքը: Վերջապէս «Ճայիմէշ»ներու շրջարերութեամբ Ղազէյ Ամիրան կը փրկէ կայսրութիւնը: Սուլթանը ուրախութենէն խելայեղ «Թապմիրը հիմայուն» իր վիզէն հանելով կը կախէ ամիրային վիզէն: Եւ կ'աւելցնէ.

— Ինչ որ կ'ուզես պիտի տամ քեզի, նոյնիսկ ազգիդ պէյլիք:

Ամիրան կը պատասխանէ.

— «Ճահիլ է ազգս», «պէյլիքը չի կրնար տանիլ»:

Վաւերական կամ ոչ, այս է ամփոփումը պատմուածքին: Բայց խոստովանեցէք որ ճշմարտութեան նշոյլ մը կայ այդ խօսքին մէջ: Դար մը առաջ «Ճահիլ» ազգ մըն էինք եւ դար մը վերջը, հակառակ անոր որ, շատ տաք ու պաղեր անցան մեր գլխէն, կը մնանք նոյն «Ճահիլ» ազգը: Հակառակ մեր անսահման յառաջդիմութիւններուն: Հակառակ մեր «ուսումնական» դասակարգին պատրանքներուն:

Միհրան աղան դառն խօսք ունի նաեւ կուսակցութիւններուն հանդէպ: Մեր ազգին նման «Ճահիլ» են նաեւ մեր կուսակցութիւնները, կ'ըսէ: Չի կրնար ըմբռնել իմաստը կուսակցութիւններու մէջ տիրող հակամարտութեանց: Անհասկնալի խորհուրդ մը առջեւ հասած ենք, կ'ըսէ, եւ տակաւին չենք կրնար ըմբռնել մեր անել կացութիւնը: Հարուածելով մէկզմէկ կուսակցութիւնները, վայրկեան մը չի տատամսիր արդարութեան հարկը վճարելու: Դարերու տեւողութիւնը ունին այդ հակամարտութիւններն ու պայքարները, կ'ըսէ: Կէս դար առաջ, երբ որ եւ է կուսակցութիւն գոյութիւն չունէր ազգին մէջ, Կեսարիոյ մէջ կային աղայական «փառքեր»,— «Կիւլլիւնկ օղլու փառքերը», «Թօփալ օղլու փառքերը», «Մանուկ օղլու փառքերը» եւն. եւն.: Արդարեւ նոյնն էր պարագան նաեւ ուրիշ գաւառներու մէջ: Հատուածականութիւնը ամէն կողմ հասած էր իր գագաթնակէտին: Ազգը բաժան բաժան էր:

Հատուածականութիւնը հայու պայքարող ոգիին ոչ – կազմակերպուած, իսկ կուսակցութիւնները կազմակերպուած դրսեւորումը կը ներկայացնեն:

Միւս կողմէ, ճիշդ չէ ամէն մեղք կուսակցութիւններու վերագրել: Ներկայիս Պոլսոյ մէջ մեր Ազգ. Ընդհ. Ժողովը կը քաշքշէ իր գոյութիւնը: Տարին անգամ մը արտօնուած էր գումարում ունենալու: Այդ արտօնութիւնը մերժուեցաւ անցեալ տարի: Հակառակ անոր որ, Պոլսոյ մէջ այլ եւս գոյութիւն չունի որ եւ է կուսակցութիւն, Ազգ. Ժողովին մէջ երեսփոխանները իրարու գլուխ կը պատռէին: Սուր վիճաբանութիւններուն ծայրը չէր գար: Նոյն պատկերը կը ներկայացնէ նաեւ պոլսահայ կաշկանդուած մամուլը:

Միհրան աղան կ'ըսէ թէ՝ այս պայքարներուն միակ աղբիւրը իւրաքանչիւր Հայուն ալ մեծ մը, պետ մը ըլլալու տենչանքն է:

Հայ ախպարներ, եա աղա, դուն աղա, հապա ջաղա՞ցքն ով աղայ:

X

Միհրան աղան զայրացած է Ղեւոնդ արք.ի խուժդուժ սպանութեան համար: Բարբարոսական կը գտնէ այդ սպանութիւնը: Միւս կողմէ կ'ընդունի թէ՝ ազգային դրօշակ մը վար առնելը մեծ յանցանք է, բայց չընդունիր թէ այդ յանցանքին պատիժը սպանութիւնը եղած ըլլայ:

Եւ ինքնիրեն կը ծագի դրօշակի հարցը: Միհրան աղան համամիտ է որ Հայկական եռագոյնը պարզուի այն տեղերը ուր կարելի չէ պարզել Հայաստանի արդի դրօշը: Իսկ այն տեղերը ուր կարելի է պարզել Հայաստանի արդի դրօշը, իր կողքին պարզել նաեւ եռագոյնը: Մենք Թուրքիոյ հետ դատ ունինք եւ եռագոյնը մեր այդ դատին խորհրդանշանն է: Եռագոյնը միացեալ Հայաստանին խորհրդանշանն է, ընդունուած է Հայկական խորհրդարանին կողմէ: [...] չտեսի երազ կը նկատեն արեւմտեան Հայաստանի ազատագրումը: Բայց երբ մենք տեսանք երազի մը իրականացումը, ինչու չհաւատանք որ այս երազն ալ կրնայ իրականանալ: Եւ մինչեւ իրականացումը այդ երազին ի՞նչ անպատեհութիւն կայ, որ երկու դրօշները չծածանին կողք կողքի:

Թրքական դատ ըսելով, կը վախնա՞նք որ Թուրքերը զայրանան: Ու Թուրքէն դժգոհանք եւ փաղաքշա՞նք կը սպասենք: Ասոր ալ կը պատասխանէ Միհրան աղան, Կեսարացիներու մէջ տարածուած հետեւեալ առածով.

— «Թուրքին դժգոհանքը խայթ է»:

ՍԵԴՐԱԿ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ՑԱՐՍԿՕ-ՍԵԼՕՅԻ ԿԱՐԱՊԸ
(ԺՈՒԿՈՎՍԿԻԻՑ)

Օրերն անցնում էին յար: Կարապը ծեր, մոռացուած,
Հիւծւում էր առանձնացած, իսկ երամը նորահաս,
Ժխորի մէջ ժիր կեանքի անց էր կացնում ժամանակ…
Մի անգամ նրանց ժխորում հնչեցաւ հրաշալի
Ձայն այնպիսի, որ ցնցեց երկինքների ալքը խոր:
Եւ կարապներն, ի լուր դրան, խաղաղեցան լուռ, անդորր,
Ու դրդուած մի գաղտնի զօրութիւնից թեւ առին
Ձայնը դէպի: Նրանց առաջ աշխուժացած վերստին,
Փետուրները իր ճերմ կրծքին զուարթախայտ սրլացին,
Պարանոցն վերեւ ցցուած հպարտօրէն ուղղաձիգ,
Դէպի կամար վերամբարձ թեւերը լայն տարածած,
Ազնուատոհմ կարապը, կատարներից մնացած,
Երգում էր իր [illegible] յետին երգը, կեանքից զատուելով,
Եւ երբ իր երգն սպառեց — նա բարձունքին հայեցով —
Դէպի երկինք, ինչպէս որ մի ժամանակ թռչում էր,
Սաւառնեցաւ մեծապանծ… Նա վերջացաւ, մեռած էր
Բարձունքին մէջ… եւ ընկաւ մէջքի վերայ նա գետնին,
Գեղեցկօրէն մահացած, բացուած էր թեւերին
Լայնատարած թեւերով որպէս թռիչքի ժամանակ,
Դէպի երկինք սեւեռած հայեացքն արդէն անկրակ:

Թարգ. ԱՐ. ԿՐԱՍԻԼՆԻԿԵԱՆ

ԾԻԾԱՂ

—Պարոն, ես կեանքիս ձանձրացայ ալ վերջ պիտի տամ, միայն պիտի խնդրէի որ ձեր զէնքը ինծի փոխ տայիք:

— Ամենայն սիրով, օրիորդ, միայն թէ պիտի խնդրէի որ յետոյ ինծի վերադարձնէք:

X Հարուստ սեղանաւորի մը խրատը իր աղջկան.—

Սիրելի աղջիկս, նայէ որ ուսեալ ու զարգացեալ մէկը ընտրես իբր ամուսին, քու մայրդ միայն դրամին նայեցաւ, երբ ամուսնացաւ:

ՎՐԷԺԽՆԴԻՐ ՆԱՄԱԿԸ

Մայրամուտի հորիզոնին վրայ՝ իրիկուան թաքուն ձեռքը կը ջնջէ լոյսի վերջին բեկբեկուն գիծերն ալ: Անյայտ անկիւններէ իջնող ստուերներուն մէջ հետզհետէ կ'աւրուի լեռնաշղթային տարտամ ուրուագիծը, որուն մէկ արմուկը, ժայռի լերկ ու անողոք կարկառ մը, թեթեւ հպումով մը, վարը երկնցող հովտին բերանը կը գրկէ: Լռութիւնը, այս ամայի բարձունքներուն վրայ, մանուկներու սիրտը զարհուրանքով լեցնող վհուկին պէս, իջնող սեւ քօղին տակ կը սեղմէ իր շրթունքները, ուրկէ հազիւ թէ սպրդին քանի մը խղդուկ փսփսուքներ, երբեմն ալ ողբաձայն հծծիւններ, որոնք կէս ճամբան կը մեռնին հեւասպառ հոս ու հոն տարտղնուած քարերու ճեղքերուն մէջ: Եւ առսկումը, այս տեղ, հորիզոնէ հորիզոն իր թեւերը պարզած, գիշատիչ անգղի պէս իր ստուերը կը նետէ անկոխ գետիններէն մինչեւ բաց ու հալածական դաշտերը, եւ հեռաւոր ճամբաներէն մինչեւ ստուերամած ցուիցները ցան ու ցրիւ խրճիթներուն: Հոս, գիշերները, անդունդներու պակուցումը կը հագնին, ուր՝ չղջիկն անգամ իր սեւ թեւերը բանալէ կը վախնայ, ու դէզ դէզ ապառաժներ ի զո՞ւր ծղրիթի յամեցող երգին կը սպասեն:

Հոսի՞, ժամուապտուտ քարքարուտին մէջ, արտորանքով պեղուած գերեզմանները մանուկներու, կարծես սարսափի որջեր են, որ կը թուի թէ կը ծակեն, ու մեռելները, բոլորն ալ կողերը ջարդ ու փշուր, սեւ օձի նման չուան մը իրենց ճիտին, մէկիկ մէկիկ դուրս կ'ելլեն եւ խելայեղ կը սկսին հոս ու հոն վազվզել, եւ դէպի զարհուրած աստղերը սրտառուչ վանկեր մրմնջել: Եւ համաստարած կըմախքներ, հողմակոծ ու բոցավառ անտառներու կը ծփան ու կը խշշան, միահամուռ եւ ողբաձայն կուլան: Արհամարհանքով բացուած ու գոցուած այդ վայրագ փոսերը անջինջ հետքերն են սահմռկեցուցիչ Մեծ Եղեռնին, որ գինուած էր բիրով ու չուանով, սակրով ու տապարով: Անոնք քարացած աղաղակներն են այն չկենաղեղ հայ հարսերուն, որոնք լլկումի թունալից բաժակը պարպելէ յետոյ՝ մահուան ալ տարին իրենց բզքտուած կրծքերին: Անոնք պապանձած այլ հրեղէն լեզուներն են այն արժէն աղջիկներուն, որոնք խեղդուեցան իրենց չքեղ ծամերով՝ Երկիրքին քառայր լեռներուն մէջ պառկած այս հովիտը « Աղջիկներու եւ հարսերու գերեզմաննոց » կոչեց գեղացիի միամիտ լեզուն, ուր սէզ ու քար, բոլո՛րը, ո՛րը, կ'ած են ահաւոր մղձաւանջի մը տակ, եւ կարծես պատահական անցորդին կ'ըսեն,— հէ՜յ, փախի՛ր, այստեղ քամահելի բաներ պատահեցան

Գուրանի ժողովուրդը այս մահասփիւռ ու արիւնոտ տեղին պատմութիւնը գոց գիտէ: Անոնցմէ ոմանք ամէն անգամ որ անկէ կ'անցնէին, սա անխուսափելի վրդովը տեղի կ'ունենար անպայման.

— Ի՞նչ անխիղճ մարդ է եղեր սա մեր գաղան պէյը:

— Լուսու պէս աղջիկներն ու հարսները սիրեց ու պաշտեց, ուզածին պէս վայելեց, ու վերջն ալ՝ գայլի կատաղութեամբ յօշոտեց ու լափեց:

— Կարծեմ յիշուելը անցուց:

— Գուցէ եւ հարի՛ւրը…

— Գիտե՞ս, որքա՞ն մեղք եղաւ սա վերջինին, լուսնկայի պէս հարս մը, որ տարիներ վայելեց, որուն մէկ հատիկ աղան ալ՝ ամէն մեղքիս վրայ, որդեգիր ըրաւ:

— Իրաւ է թէ անհաւատներուն համար արդէն հարամ է, բայց եթէ սա կիներն ու աղջիկները սպրէին իսկ, բան մըն ալ չպիտի կորսնցնէինք, ընդհակառակն: Այս անարգ ոճիրները, չըսածիր, իմ խելքիս չպառկեցան

— Զզէ՛, պէ՛, մե՞նք պիտի ըլլանք այդ անհաւատ շունէրուն դատապարտողը. եղածը եղե՛ր է: Ալ ընելիք բան չէ մնացեր…:

— Այդպէ՛ս է, սակայն.

X

Մեծ ու փոքր ծառերու խառնիճաղանճի մը մէջ, գիւղակ մը իր կրտնիտէ ճակատը վեր կը բարձրացնէ, եւ իր չուրջը տարտղնուած հիւղակներուն վրայ իր գլուխը բարձր բռնած՝ հպարտօրէն կը սուքայ: Ասի կէտկէտուած որմեր, սուր սուր կատարներ, գեղաքանդակ պատուհաններ եւ խոյատարզ վանդակներով պաշտպանուած լուսամուտներ, որոնց բացուածքներէն կը նշմարուին շքեղութեան ու լքրութեան կանաչ ու դեղին աչքերն ապակեայ: Ներքնակողմ մը մարմարեայ շատրուան մը կ'արտասուէ, որուն վճիտ արցունքը մեղմ սահանքով կ'իջնէ ծոցը նիրհող հեղգ աւազանին: Թաղա՛ր թաղա՛ր ծաղիկներ՝ նայուածքներու պէս դիւթիչ, իրենց լուռ թարթիչները կը բանան լուռ եւ իրենց մշտածուփ բուրմունքով կ'արբեցնեն մեղկութեան մէջ ընդարմացող մթնոլորտը: Անձուկ պարտէզին բոլորտիքը՝ համաչափ սարփինաներու դալար շարքեր, նորահաս հարսերու նման, իրենց ոսկեգոյն ոտկոյդները կը կախեն արեւին բարկ համբոյրին դիմաց: Զորագին կը յածի, ծոյլ ծփանքով, պրգուիչ գաղջութիւն մը, որուն գաղտնիքը տարփոտ կիներու երկու ծիծերուն մէջ պէտք է փնտռել:

Պէյին ապարանքն է:

Հոս, ան սիրեց ու ատեց, փայփայեց ու ապտակեց, պաշտեց ու դաշունեց չքնաղ ծաղիկները հայ պարտէզներուն, զորս խլած էր՝ դէպի անյայտ ու հեռաւոր խաչելութեան մը զացող անտիրական կարաւաններու ծոցէն, շնագայլի վայրագութեամբ.

Այս արիւնոտ ու անճառապատ ըղձանկն եղաւ շատ մը չքնաղ ու գեղաձամ՝ այլ ակամայ հիւրերու համար դժպհի կայան մը՝ մահուան փլատակ քաղաքն երթալու, մինչ անոր, պատու՛ռ պատու՛ռ եղած չնաստմներու տակ, տաւնց ծածկոյթէ, տաւնց արտագին հեծեծանքի, դիւային քրքիջով մը:

Եւ այս գղեակը իր տեսակին մէջ մէկ հատ չէր, այլ հազա՛ր ու հազա՛ր որոնք իրենց անարգ ու ամարդի ոճիրներով, պէյերու չարաչուք երկրին երկաթ ու լայնքին՝ շար ի շար կը փռուէին, ու անոնց խարանիչ եւ ամօթալի ոգերդութիւնները յաւիտենականութիւնն անգամ չպիտի կրնայ ջնջել:

X

Գիշեր է: Ապարանքին երկփեղկ երկաթէ դուռները կը կղպուին: Աղմուկը ա՛լ չի թափանցեր բակէն ներս ու դուրս, եւ պատուհաններէն ալ չի կախուիր կանթեղներու տրտում լոյսը: Անթափանց մութը կը պարուրէ անոր ցուիցներն ու որմերը, եւ մէկ մէկ լապտեր միայն, դռներուն աջ ու ձախ կողմերը, թեւակներու վրայ լալագին կը պլպլան:

Ամրային գիշերու քունն իր անդիմադրելի հաճն ունի, եւ աչքը անկողնի գաղջ հմայքին դիւրաւ անձնատուր կ'ըլլայ: Կամքը անոր քաղցր ու եթերական թեւերուն մէջ կ'օրօրուի, բամպակի պէս կը կակուղնայ, եւ իր առաձգականութիւնը գուզէի նման կը փշրուի ու կը ցրուի՝ զինքը տանող կախարդական երազի թռիչներուն վրայ:

Դղեակին արիւնարբու բնակիչները կը քնանան գիշերային զգայախաբ զգուանքներէ ունծաթ: Հեշտասփիւռ մասներ սարփաչարարոյց զգայութիւններով պրկուեցան, ողնայարներ ցնցուեցան, ջիղեր թրթռացին, կոճի՞ր ալրեցան, եւ յետոյ՝ համայնական անզգայութիւնը իջաւ բոլորին վրայ, յոգնաբեկ ու յուլաստարած: Հարեմակա՛ն երանութիւն:

Վարը, նկուղներէն մէկուն մէջ, հիւանդագին աւկայծում մը լուսէ ոժգոյն ստուերներ կը ցանցէ [...]ի նանդին, որոնց մէկ քանի[...]տը՝ փոքր պատուհանէն դուրս կ'ելնան, եւ ստալակտիտի [...] ճեղքերուն մէջ՝ կը սրսփան ու կը մեռնին:

Հոն, Ալլահին անունով երգում է[...] նոզ պառաւ մը, իր տեսակին մէջ [...]մէնէն բարիներէն մէկը, լացակումած կը խօսի դէմը նստող պատանեկի մը, որուն պրկուած դիմագծերը կը մատնեն թէ՝ ահեղ ոգերդութեան մը [...]բերնոտ հանդոյցն է որ կը քակուի:

— «Ցղաս, կը շարունակէ պառաւը, հազիւ զսպուած այլ մեղմ[...]ցող շեշտով մը, մայրդ իր ալ[...]քէն էր սոտցած մահացու հարուած[...] մինչեւ վերջը իր անարգ [...] եւ երբ արցունքոտ աչքերը պիտի փակէր առ յաւէտ, սա թուղթի կտոր դողդղալով երկնցուց ինծի եւ կրկին ու կրկին աղաչեց որ քեզի տամ զայն՝ քու քիչ մը խելահաս ըլլալէդ վերջ»:

ԱՐՏԱՇԷՍ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՎՐԻՊԱԿ.— Մեզի կը խնդրուի[...] Հայ Գրողներու Ընկերակցութեան կողմէ ի պատիւ Գ. Լ. Բաշալեանի օր[...]սուած ցերեկոյթին իր սիրայօժար մասնակցութիւնը բերած է նաեւ Գ. Թէ[...]չէեան, երգելով իր կողմէ դաշնաւորուած եւ իր եղբօր գրի առած յօներգը:

⁂ Այս տարուան բանին թէ եռանդեան կարեւոր վրիպակը սպրդած է «Ց[...]զին ձայնը» պատմուածքի (Բաշալեան) երկրորդ թիւին մէջ: Ցրդ սիւնակ, վարէն վեր, 5րդ տող, «Մեծա[...]գոյն աչքեր» պիտի ըլլայ «մրագոյն ծիրը»:

ՅԱՐԳԱ՞ՆՔ ԹԷ ԽՈՒԺԱՆԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ

Շաբաթներ շարունակ թռուցիկներ ու կոչեր ցրուելէ վերջ, Հոկճիններն ու ռամկավարները կրցած էին Փարիզին ու շրջականներէն հաւաքել եւ «Փըթի Ժուռնալ»ի սրահը առաջնորդել անծանօթ հասարակութիւն մը, հինգշաբթի երեկոյ, 25 յունուար, բողոքելու եւ «յարգանք» մատուցանելու Ղեւոնդ արք.ի սպանութեան առթիւ:

Ժամը ինը քառորդ կ'անցնէր երբ նախագահ Մարմարեան բացուած յայտարարեց միթինկը, մաս մը պարապ աթոռներու ներկայութեան, հրաւիրելով ներկաները յոտնկայս յարգել «սուրբ ու ազնիւ» մարդու յիշատակը:

Փոքր չէր թիւը տեղէն չշարժողներու…

Փաստաբան Մարմարեան, որ իր արհեստին հմուտ էր ու հաւատարիմ իրեն յանձնարարուած պաշտօնին, ըսաւ

— «Թէեւ ես չեմ խօսում Հայ Կամաւորների Միութեան անունից, սակայն ինձ իրաւունք եմ համարում խօսիլ իմ կամաւոր ընկերների կողմից: Խօսում եմ իբրեւ անկուսակցական, չէզոք մարդ (?): Սակայն մենք այլ եւս չէզոք չպիտի մնանք: Մենք պէտք է այսուհետեւ կռուինք ու պայքարինք ոճրագործներու դէմ: Մենք պիտի պաշտպանենք Խ. Հայաստանը անոր թշնամիներուն դէմ:

«Ես կարծում էի, որ այս երեկոյ շատ աւելի մարդ պիտի գտնուէր այստեղ, բողոքելու դաշնակ տեռորի դէմ. Բայց երեւի շատեր վախից չեն եկել: Ամօթ նրանց, որ չեն եկել»…

Կարդացուեցաւ Պ. Զօպանեանի ղըրկած նամակը, որ կը յայտնէր թէ, «Պէլժիքա մեկնելուն» պատճառով չպիտի կրնար մասնակցիլ միթինկին

Իր « ազնիւ բարեկամ »ին ճամբան բռնած էր նաեւ Վ. Մալէզեանը ղրկելով հեռագիր մը(1), որով կը յայտնէր թէ հիւանդ է:

Տոքթ. Գալֆեան.— «Ընկերներ եւ քաղաքացիներ, ոճիր մը գործուած է սրբավայրի մը մէջ»…

Եւ ժողովուրդին վրայ տպաւորութիւն ձգելու եւ զայն Դաշնակցութեան դէմ գրգռելու համար, սկսաւ նկարագրել սպանութեան մանրամասնութիւնները: Չմոռցաւ յիշել թէ 20,000 հոգի ներկայ եղած են յուղարկաւորութեան.

«Այս ոճիրը, շարունակեց տոքթէօրը, պարզ ոճիր մը չէ, այլ քաղաքական ոճիր մը: Ու կազմակերպիչը Դաշնակցական Բիւրոն է»…

Այս բառերուն վրայ, յանկարծ լսուեցան բուռն ծափեր, անշուշտ անոր համար որ ներկաներուն չէր բացատրուած թէ ե՞րբ պէտք է ծափահարել եւ երբ՝ ոչ…

Այս «անհաճոյ» միջադէպէն յետոյ որ քիչ մը շփոթութիւն պատճառեց սրահին մէջ, Հօկի ընդհ. քարտուղարը շարունակեց.

— «Ձերբակալուած ոճրագործները դատապարտուին թէ ոչ, մեզի համար յայտնի են ոճրագործները: Մենք շատ ալ չենք հաւատար ամերիկեան դատարաններու արդարութեան:

«Ո՞վքեր են ոճրագործները: Պարզ է — Խ. Հայաստանի թշնամիները, այսինքն միակ հայ կուսակցութիւն մը՝ Դաշնակցութիւնը:

«Ղեւոնդ արք.ը զոհ գնաց իր հայրենասիրութեան: Կ'ըսեն թէ ան ծախուած էր օտար պետութեան մը: Սակայն որո՞ւ: Ան ծախուած էր Խ. Հայաստանի, իր հայրենիքին»:

Ու բժիշկը սկսաւ պատմել իր տեղական պատմութիւնը Հայաստանի առուներու եւ ելեկտրակայաններու մասին:

«Երբ հայ կղերն ու բանուորը միացան արտասահմանի մէջ, Դաշնակցութիւնը այլ եւս քուն չունի: Մենք կը դատապարտենք տեռորը, կ'ուզենք ազատ մտածում (խօսքը արտասահմանի մասին է, անշուշտ, եւ ոչ թէ կարմիր գիծէն ներս). Ամէն մարդ կրնայ Աղազարեանի, Գըլըճեանի նման հերոսներ սպաննել: Սակայն մենք չենք ուզեր այդպիսի ճամբայ բռնել ու կը դատապարտենք զայն: Մենք տուեալներ ունինք թէ ոճիրները պիտի շարունակուին»

Տոքթէօր Աբբիկեան, որ պարզապէս արգահատանք շարժեց իր ցնդաբանութիւններով, ըսաւ.

— «Ազգին ողնուղղոյն զաւակները կը նահատակուին ոճրագործներու ձեռքով: Այն ոճրագործներու, որոնք ծովէ ծով Հայաստան կ'ուզէին, ուր ամբողջ հայ ժողովուրդը իբրեւ պահակ եթէ կանգնէր, սահմանները չպիտի կրնար պաշտպանել»:

Ծափերէն քիչ մը ուժ առած, տոքթէօրին վախկոտ ու աղքատ ձայնը բարձրացաւ.

— «Պիտի հալածենք զանոնք, այդ ոճրագործները, պոյքոթ պիտի հռչակենք անոնց թերթերուն դէմ»…

Սակայն, իբրեւ փորձառու մարդ, պէտք տեսաւ բառ առ բառ ըսել.

— «Ասանկ ծափեր շատ եմ լսած, բայց երբ կարգը գործի կուգայ, բոլորդ ալ կը փախչիք»…

Պ. Լ. Կիւմիւշկէրտան.— Կարդաց շատ չափաւոր եւ համերաշխական ճառ մը.

— «Ես ոչ մէկ կուսակցութեան կը պատկանիմ. Հայրենասէր մըն է, որ ձեզի կը խօսի: Մէկ փափաք ունիմ — դաս մը հանել կատարուած ոճիրէն: Բոլորս ձեռք — ձեռքի տանք պաշտպանելու երեք բան — լեզու, եկեղեցի եւ Խ. Հայաստան: Լեզուն միջոց մըն է մեր գոյութիւնը պահպանելու: Եկեղեցականութիւնը պաշտօն չպիտի համարուի, այլ առաքելութիւն, սակայն անոր հետեւողներու թիւը, դժբախտաբար, երթալով կը պակսի: Համայնավար մը չեմ, սակայն ինչ որ տեսած եմ Խ. Հայաստանի մէջ, կ'ապացուցանեն թէ մեր երկիրը կը վերաշինուի: Մեր զոհերը անշուշտ, մեզ իրաւունք կուտային աւելի ընդարձակ ու հարուստ հայրենիք մը ունենալու: Սակայն նախ ունեցածը պէտք է ծաղկեցնել: Այս նոր զոհը թող ըլլայ պատճառ, որ զինադուլ կնքուի մեր բոլոր կուսակցութիւններու միջեւ: (Ծափեր):

Համայնավար երիտասարդ մը, մոռնալով Կարլ Մարքսն ու Լէնինը, բացագանչեց իր ճառին մէջ.

— «Աստուծոյ երկրին մէջ, Աստուծոյ տան մէջ սպաննեցին Ղեւոնդ արքեպիսկոպոսը: Մենք աշխատաւորներս դէմ ենք անհատական տեռորին (ո՞ղջ մնան խմբական գնդակահարութիւնները).

Ու ժողովուրդին կրօնական ատելութիւնը գրգռելու համար, Լէնինի անճարակ տիրացուն գրպանէն հանեց «Ամերիկայէն առաքուած» նամակ մը, ուր գրուած է թէ Ղեւոնդ արք.ի սպանութենէն վերջ Ամերիկացիները պոյքոթ կ'ընեն Հայերու դէմ, նոյնիսկ զանոնք գործէ կը հանեն:

Այս կարմրուկը, որ իր ամէն խօսքը կը սկսէր «ընկերներով», չմոռցաւ կատարուած սպանութիւնը բացատրել ըստ «մատերիալիստական դիալեկտիկայի»: Դաշնակները սպաննած են Ղեւոնդ արք.ը համախորհուրդ Տէթէրտինկի, Հիթլէրի, Ուկրայնացի ու ռուս ճերմակ պահակներու, [illegible].

— «Ընկերներ, Դաշնակները կազմած են ժամգերիստական հնգամեակ մը, որուն մենք կը հակադրենք»…

Ժողովուրդը ձանձրացած կ'սպասէր որ վերջացնէ: Կարմրուկը տալաւորէչ խօսքով մը իր ճառը վերջացնելու փոխարէն, աւելի կ'երկարէր, այս անգամ խորհրդային դրախտին գովքը ընելով:

Հրաչ Երուանդ, ռամկավար —պաշտօնական «հռետոր»ը,— որուն լեզուն չափազանց թուլցած է այս օրերս, թեւերը թափահարելով ըսաւ

— «Մենք իրական Հայերս եկած ենք դատապարտելու ոճիրը. ոճրագործը Հայու սիրտ չունի:

«Եթէ անոնք սպաննեցին Ղեւոնդ արք.ը, պատճառը քաղաքական է, սակայն Դաշնակցութիւնը քաջութիւնը չունեցաւ յայտարարելու թէ ինքն է սպաննողը: Խ. Հայաստանը մեր իսկական հայրենիքն է եւ կառավարութիւնը՝ հայկական կառավարութիւն: Մենք կը տոկանք արիւն թափել, որովհետեւ շատ ենք արիւն թափած:

«Մենք այսօր կը յայտարարենք — հայ մարդուն կեանքը անձեռնմխելի է: (Անշուշտ ոչ այն հազարաւոր կալանաւորներուն որ կը նահատակուին Սոլովեկի եւ Սիպիրի մէջ…)

Եւ ահա անխուսափելի բանաձեւը.—

«Մենք 800է աւելի Հայերս (աթոռներու մէկ երրորդը պարապ էր) հաւաքուած «Փըթի Ժուռնալ»ի սրահը, մեր բողոքի ձայնը կը բարձրացնենք ոճրագործութեան դէմ, որուն հեղինակը Դաշնակցութիւնն է, ինչպէս կ'ապացուցանեն դատական մարմիններու քննութիւնը եւ ձերբակալուածներու ինքնութիւնը» եւն. եւն.:

Բանաձեւի ընթերցումէն վերջ, չէզոք երիտասարդ մը ձայն խնդրեց, պահանջելով որոշ փոփոխութիւն մտցնել բանաձեւին մէջ: Սակայն «անձեռնմխելիներ»ը անմիջապէս ձեռնամուխ եղան լռեցնելու երիտասարդին ձայնը՝ պատճառ դառնալով ընդհանուր իրարանցումի.

Ուշագրաւ պարագայ մը,— ոչ մէկ մարմին կամ կուսակցութիւն կը մասնակցէր միթինկին, բացի ռամկավարներէ եւ համայնավարներէ:

Ու ժողովուրդը իրար հրմշտկելով կը շտապէր վայրկեան առաջ դուրս նետուիլ սրահէն, ազատուելու համար օդին մէջ կախուած երեւակայական [illegible]:

ԽԱՐԱԶԱՆ

ԾԻԾԱՂ

— Ինչո՞ւ ինքնաշարժին քով նստած կը մտածես.

— Ի՞նչ պիտի ըլլայ, շիշ մը գինիի վրայէն անցայ, անիւս մէկը պայթեցաւ.

— Այդ ալ չտեսնելիք բան ըլլար:

— Այո՛, բայց շիշը մարդուն գրպանն էր:

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Երեւանի Օփերան

Քանիցս գրած էինք Երեւանի Օփերային մասին: Այս անգամ հետեւեալ տեղեկութիւնները կը քաղենք երիտասարդ գրող Գ. Մահարիի յօդուածէն —

Այս երկրորդ թատերաշրջանին, Երեւանի Օփերային խաղացանկը պատրաստուած է այնպէս մը, որ ունկնդիրը կամաց կամաց բարձրանայ դասական օփերաներու իւրացման աստիճանին: Միեւնոյն ատեն, նոյն այս խաղացանկը փաստ մըն է որ պետական օփերային գոյութեան երկրորդ տարուան սկիզբը կը ներկայացուին նոր եւ հայկական խաղեր: Կը նշանակէ թէ պետական թատրոնին ստեղծումը ազդակ մը դարձաւ հայ օփերագրութեան:

Անցեալ տարուան բեմադրութիւններէն այս տարի պիտի կրկնուի Սպենդիարեանի Ալմաստը հիմնական վերամշակումով: Մանաւորապէս զօրացուած է Դ. արարուածը հեղինակին միւս երաժշտական գործերով, ինչ խօսք, որ բեմադրիչին իրաւունք ունի այսպէս վարուելու, եթէ նկատի ունենանք որ Ալմաստը ենթարկուած չէ հեղինակին սրբագրութեան:

Անցեալ տարուան բեմադրութիւններէն պիտի կրկնուին նոյնպէս Սէվիլլայի Սափրիչը (ռուսերէն), Ֆաուստը (հայերէն) եւ հիմնական վերամշակումով Եւգինէ Օնեգինը (ռուսերէն): Օփերային անօրէնութիւնը պէտք է շուտով թարգմանել տայ, գէթ երկրորդ թատերաշրջանին համար, այս ռուսերէն լեզուով ներկայացուող օփերաները

Աւելի հետաքրքրական է նոր բեմադրութիւններու ցանկը: Այս տարի կը բեմադրուի Քարմէնը, զոր թարգմանած է Արմ. Տիգրանեան, յետոյ Ջիօ-Ջիօ Սանը՝ Վ. Առաքելեանի թարգմանութեամբ: Եւ Ռիկոլէթթօն՝ ռուսերէն լեզուով:

Գալով հայ հեղինակներու գործերուն, այս տարի կը բեմադրուի հայ առաջին օփերան Արմէն Տիգրանեանի Անուշը խիստ վերամշակումով: Բայց արդէն Անուշը հանգրուան մըն է, զոր անցած ենք: Այս տարի խաղացանկին մէջ կ'երեւի երիտասարդ երաժիշտ Ցարօ Ստեփանեանի Քաջ Նազարը, որուն նիւթը գրած է Դ. Դեմիրճեան: Յետոյ Տէր Ղեւոնդեանի Աստուածորր, նիւթը՝ Վ. Թոթովենցի:

Հարկ չկայ գրելու թէ բեմադրիչները այս օփերաներուն կը մօտենան նոր ըմբռնումներով, հեռու աւանդական բեմադրական ձեւերէն, լայն օգտագործելով արուեստի բոլոր ճիւղերը, այնպէս մը որ բեմին վրայ թռթռայ երգը, պարը, նկարչութիւնը, երաժշտութիւնը եւ վերջապէս գրական խօսքը:

Խումբին կազմը այս տարի զօրացուած է համաձայն խաղացանկին պահանջներուն: Պահելով հանդերձ անցեալ տարուան խումբին կազմը, այս տարի Մոսկուայէն հրաւիրուած են Բարոնկինեան (մեցցօ — սոփրանօ), կատարելու համար Քարմէնի եւ Ալմաստի դերերը, Կուլաքեան (թէնոր), Ջալաաբովը (պարիթոն), Ֆոմինը (պաս), Բինդինեան ([illegible] սոփրանօ) խաղալու համար Տատրանայի դերը:

Երեւանի օփերան կ'աշխատի պատրաստել սեփական ուժեր, սեփական արուեստագէտներ, որոնք արդէն կը հասնին եւ կը պատրաստուին հետզհետէ: Մոսկուայի երկու կարեւոր բեմերուն վրայ, Ստանիսլավսկիի եւ Մեծ Թատրոն, կը պատրաստուին ու կը վարժուին հետեւեալ օփերայի դերասանները, որոնք իրենց շրջանը աւարտելէ յետոյ պիտի վերադառնան Երեւան, խաղալու համար հայ բեմի վրայ,— Սոկրատեան (թէնոր), Գեւորգեան (պաս), Սարգսեան (թէնոր), Դիլանջեան (թէնոր), Արուսեակ Գրիգորեան (սոփրանօ), Միքրոնեան (սոփրանօ):

Զօրացուած է նաեւ Երեւանի օփերային պարախումբը: Պարող արուեստագէտներ պատրաստելու նպատակով, այս տարի օփերային կից պիտի գործէ պարի արուեստանոց մը, պարի ուսուցիչ Գրեսնիակովի ղեկավարութեամբ: Օփերայի գործունէութեան շրջանին պիտի օգտագործուին նաեւ Լենինականի պարի Ստուդիային ուժերը: Այսպէսով այս տարի կարելի պիտի ըլլայ տալ պալէներ, պարախառն ներկայացումներ, առաջին առթիւ՝ Վալպուրգեան գիշերը:

Անցեալ տարուան 22 հոգինոց երգչախումբին փոխարէն այս տարի պատրաստ է 33 հոգինոց խումբ մը: Նուագախումբին կը մասնակցին 40 հոգի, իսկ սէնֆոնիք համերգներու ժամանակ՝ 50 հոգի: Այս վերջին արուեստագէտները՝ մեծ մասամբ Հայաստանի Երաժշտանոցին հունձքը:

Օփերային գլխաւոր բեմադրիչն է Ա. Ս. Բուրջալեան: Մասնաւոր բեմադրութիւններու համար՝ հրաւիրուած է Մոսկուայի Մեծ Թատրոնի բեմադրիչ Բարատով. Մոսկուայի Մուզիկոմեդիայի բեմադրիչ Բէյբութեան:

Իբրեւ մնայուն նկարիչներ, այս տարի կ'աշխատակցին Մ. Սարեան, Մ. Արուտչեան, Ալաջալեան: Իբրեւ վարիչներ՝ Գ. Բուդաղեան եւ Ս. Չալըքեան: Հրաւիրուած է նաեւ Մոսկուայի Մեծ Թատրոնի վարիչ Մելիք-Փաշայեան: Պալէթը պիտի վարէ [illegible], իսկ երգչախումբը՝ [illegible]: Քանդակագործ Արա Սարգսեան օփերայի շէնքին համար կը պատրաստէ արձան մը, [illegible], որ պիտի ունենայ 2.5 մէթր բարձրութիւն, ինչպէս նաեւ Սպենդիարեանի եւ Կոմիտասի կիսանդրիները:

ՔՆՆԱԴԱՏՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Ֆրանսայի քննադատներու ընկերակցութիւնը անցեալները տօնեց իր յիսնամեակը: Այս առթիւ [illegible] Ֆրանսայի Հանրապետութեան նախագահը, Ալպէր Լըպրէօն, որ այսպէս ներկայացուց քննադատութեան դերը —

Մտածման անկախութիւն, դատումի ազատութիւն, խոր հմտութիւն, համայնապարփակ ծանօթութիւն, — ահա անհրաժեշտ տարրերը քննադատութեան համար: Բայց այսքա՞ն, — ո՛չ: Ունենալ տեսակէտ եւ համոզում: Սակայն [illegible] Քննադատին տրուած է առաքելութիւնը ընթերցող հասարակութեան մէջ պահպանելու գրական աւանդութիւնները, պաշտպանելու ճաշակը, [illegible] ազգային մշակոյթը կը դատապարտուի անկումի:

ՎԱԿՆԵՐԻ ԱՐՈՒԵՍՏԸ

Մակընթացութեան եւ տեղատուութեան իրական երեւոյթ մը կը պարզէ համակրանքը, զոր ցոյց կուտայ երիտասարդ երաժիշտներու սերունդը հանդէպ Վակների արուեստին: Ու երբեմն փառաբանութիւն, երբեմն անխնայ քննադատութիւն:

Ահա ժագ Օֆէնպախի մէկ յօդուածը, գրուած 1879ին: Օֆէնպախ կը զարմանայ թէ ինչպէս Վակների ազդեցութիւնը անդամալուծեր է երիտասարդութիւնը: Այդ քննադատութիւնը կը թարգմանենք հետաքրքրութեան համար.—

Այս հզօր անհատականութիւնը կը համարի դպրոցի պետ մը իրենց համար: Արուեստի նորեկները, որ ծընած իրեն հետ, պիտի մեռնին իրեն հետ: Ոչ ոք որ ծագում տալ իրեն: Գեղեցիկ օրինակ մը ինքնածնութեան. Վակնէր, որուն արուեստի անձնագրին մէջ արձանագրուած է «հայրը եւ մայրը անծանօթ», չպիտի ունենայ սերունդ կամ հետեւորդ: [illegible] մը, զոր սրեւ կարծեցին ոմանք: Այս նորայ արուեստագէտը թրծուած է բացարձակապէս դասական կաւով: Նորապէս կը ճանչնայ հիները, [illegible] — Հէնտէլը, Պախը, մանաւանդ Գլուքը: Կը շնորհաւորեմ զինք: Առանց բան մը առնելու անոնցմէ, թաթխուած է անոնցմով: Վակնէր եւ իր աշակերտները կը ներկայացնեն, կ'ըսեն մեզի, « վաղուան երաժշտութիւնը»: Ո՞րքան պայմանաժամ կը դնէք որոշելու համար այդ ապագան: Ահա երեսունըհինգ տարի է անցեր Թանհէօզէրի եւ Լոհէնկրինի յաջողութենէն ի վեր: Ո՞ւր է իրենց ծընած նոր գործերը: Եթէ Վակնէր դըպրոցի մը պետն էր, իր դպրոցը պէտք էր հիմա մտած ըլլար իր ամէնէն շքեղ ծաղկաշրջանին մէջ: Անշուշտ կը տեսնեմ որ բազմաթիւ երաժիշտներ կախարդուած են Վակնէրով, բայց ոչ ներշնչուած իրմով: Ո՛չ, Վակնէր դըպրոցի պետ մը չէ երբեք »:

Ի՞ՆՉ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԵՆ ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՆԵՐԸ

Նախագահ Րուզվէլթ պաշտօն յանձնած էր վերջերս Ջօր. Ճոնսոնի պատրաստել, Միացեալ Նահանգներու տնտեսական վերականգնումին համար, « աշխատանքի օրէնսգիրքեր » ճարտարարուեստի բոլոր ճիւղերուն յատուկ: Եւ ահա ամերիկացի բանաստեղծներու կողմէ ստորագրուած յուշագիր մը կը ներկայացուի իրեն, խնդրելու համար որ աշխատանքի օրէնսգիրք մըն ալ մշակուի … [illegible] համար: Այսպէս կը գրեն ամերիկացի բանաստեղծները

Մարդիկ, որ շատ քիչ կը մտածեն, ամբողջութիւնն ունին յուռութելու թէ սոնէտագործները պէտք է գրեն միայն ու միայն գեղեցկութեան եւ արուեստի նիւթերու վրայ: Ճիշդ կ'ըլլային այս տեսակէտները, եթէ բանաստեղծները ըլլային աստուածներ: Դժբախտաբար բանաստեղծները աստուածներու որդիներ են միայն: Չեն կրնար սնանիլ փառաբանութիւններով, որքան ալ արժանի ըլլան անոնց: Մարդկային պահանջներ ունին բանաստեղծներն ալ, մանաւանդ պէտք է որ ամէն օր ճաշեն… »:

Եւ կը թուեն, ըստ քերթողական աշխատանքի օրէնսգիրքին, թէ ինչ կը պահանջեն յանուն Ամերիկեան ճարտարարուեստին, — շաբաթական 35 ժամ աշխատանք, 2000 ֆրանք շաբաթական աշխատավարձով: Այս վարձատրութիւնը պէտք է կրկնապատկել, եթէ … քերթուածներուն գըրուած յանգերը ճոխ ըլլան:

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԿԱՆԱՆՉ ՃԱՆՃԸ

(ՀՈՒՆԳԱՐԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ)

ԽՄԲ.— Քալման Միքսաթ հունգարական գրականութեան յայտնի դէմքերէն մէկն է: Մեծ հայրենասէր մըն էր: Գրած է բազմաթիւ վէպեր եւ հէքիաթներ որոնք առաւելապէս կը շօշափեն իր ժողովուրդին բարքերը: Հետեւեալ զուարթ պատմուածքը պատկեր մըն է Հունգարիոյ գիւղացիներուն հոգեբանութենէն: Մեռած է 1922, եօթանասուն երեք տարեկան:

Մերունի շինականը՝ գիւղին ամէնէն հարուստ մարդը, մահամերձ պառկած էր անկողնին մէջ: Աստուած անոր դատաստանը կ'ընէր, օրինակ ցոյց տալով զայն ամբողջ մարդկութեան.

— Նայեցէ՛ք, Եոհան Կալին, դուք ի՞նչի տեղ դրած էք, դուք մահկանացուներդ ոչնչութիւններ էք. Եոհան Կալը իսկապէս մեծ մարդ էր. Նոյն իսկ նահանգին դատաւորը անոր ձեռքը կը սեղմէր երբեմն. գիւղին կոմսուհիները անոր այցելութեան կուգային, մեր մէջէն ամէնէն հարուստն է: Եւ սակայն ես կրնայի ջարդուփշուր ընել զայն եւ ատոր համար պէտք չունէի անօթի գայլ մը ղրկելու վրան որպէսզի խածնէր, ոչ ալ հսկայ կաղնի մը արմատախիլ ընելու՝ որպէսզի ճզմուէր անոր ծանրութեան տակ: Փոքրիկ ճանճ մը բաւական էր:

Ու այդպէս ալ պատահեցաւ: Ճանճ մը խայթեց անոր ձեռքը որ հետզհետէ ուռեցաւ, սեւցաւ ու կարմրեցաւ: Գիւղին քահանան ու դպրակին տիկինը համոզեցին որ բժիշկ մը կանչել տայ: Անիկա պիտի հաւանէր վիրաբոյժի մը այցելութեան, սակայն քահանան ու տիկինը առաջարկեցին որ հեռագրով մասնագէտ մը կանչուի Պուտափէշթէն: Ու որոշեցին փրոֆէսօր Գերլին, որուն այցելութիւնը պիտի արժէր երեք հարիւր Փիօրին, բայց շատ չէր:

— Պարապ խօսք, ըսաւ գիւղացին. այդ պզտիկ ճանճը երեք հարիւր Փիօրինոց վնաս հասցուցած չի կրնար ըլլալ ինծի…

Կոմսուհին պնդեց ու յանձն առաւ ճամբել բժիշկին այցելագինը: Այդ առաջարկը գործը դիւրացուց: Եոհան Կալ հպարտ մարդ էր: Հեռագիրը ուղարկուեցաւ ու երիտասարդ, նիհարակազմ, ակնոցաւոր մարդ մը որուն արտաքին երեւոյթը երբեք ազդուագին չէր, հասաւ՝ այն կառքին մէջ զոր կայարան ղրկեր էին դիմաւորելու համար:

Տիկին Կալ, ծերունի գիւղացիին երիտասարդ կինը, ընդունեց բժիշկը պարտէզին դրան առջեւ:

— Դո՞ւն ես Պուտափէշթէն եկող երիտասարդ բժիշկը, հարցուց. հրամէ ամուսինիս քով. այնքան աղմուկ կը հանէ աս ճանճին ըրածին համար որ կարծես թէ փիղ մըն է խայթեր…

Տիկինը բացարձակօրէն կը ստէր. Եոհան Կալ բառ մը իսկ չէր բացած խայթին մասին, տիկնոջ անգամ չէր ըսեր եթէ չհարցնէին. Նոյն իսկ իր պատասխանները շատ կարճ էին: Պառկած էր անկողինին մէջ՝ անտարբեր ու համակերպած արտայայտութեամբ գլուխը կը հանգչէր ոչխարի մորթի մը վրայ եւ բերնին մէջ ունէր ծխամորճը

— Ի՞նչ է պատահեր նայինք, ծերուկ, հարցուց բժիշկը. ճանճ մը խայթեր է քեզ, այո՞…

— Այո՛, պատասխանեց գիւղացին աչքերը կէս մը բանալով

— Ի՞նչ տեսակ ճանճ էր

— Կանանչ ճանճ մը, ըսաւ կարուկ կերպով

— Դուն քու հարցումներդ շարունակէ, բժիշկ, մէջ ինկաւ գիւղացիին կինը. ես ալ երթամ իմ գործիս նայիմ. ինը կտոր հաց ունիմ փուռին մէջ .

— Շատ լաւ, մայրիկ, ըսաւ բժիշկը մտացիր

—Մեղա՛յ Աստուծոյ, հօրս տարիքը ունի, ըսաւ տիկինը կէս մը վիրաւորուած, կէս մը տրտմաբանելով. երեւի լաւ չէր կրնար տեսնել այդ պատուհաններուն ետեւէն…

Դարձաւ յանկարծ, եւ օսլայուած շրջազգեստին ծալքերը պտոյտ մը ըրին հովին հետ. դուրս գնաց՝ երիտասարդ ու կայտառ աղջկան մը քալուածքով: Բժիշկը աչքերով հետեւեցաւ անոր, գեղեցիկ էր շարաճճի կինը. իրմէ աւելի երիտասարդ, իսկ իր ամուսինէն, բնականաբար, շատ աւելի: Ուզեց ներողութիւն խնդրել, բայց ան հեռացեր էր արդէն:

— Լա՛ւ, տեսնեմ սա ձեռքդ ցաւ ունի՞…

— Բաւական …

Բժիշկը քննեց հիւանդին ուռած ձեռքը. ծանրակշիռ արտայայտութիւն մը առաւ անոր դէմքը:

— Բաւական գէշ է. անպատճառ թունաւոր միջատ մըն էր:

— Թերեւս, ըսաւ Եոհան առանց որ եւ է յուզումի. գիտէի թէ սովորական տեսակին չէր պատկաներ:

— Ճանճ մը որ դիակի մը վրայէն եկած է…

Խուլ անէծք մը փախցուց ծերունին՝ բժիշկին այդ տեղեկութեան վրայ:

— Բախտաւոր ես որ ժամանակին հասեր եմ. կրնանք դարման մը ընել. եթէ վաղուան ձգէիր ուշ պիտի ըլլար, կրնայիր մեռնիլ…

— Տարօրինակ բան, ըսաւ գիւղացին ու բթամատով ծխախոտը [illegible] ծխամորճին մէջ:

— Արեան թունաւորումը շատ արագ կը գործէ. ժամանակ պէտք չէ կորսնցնենք, ինքզինքդ ամուր բռնէ, ծերո՛ւկ, թեւդ պիտի կտրենք . .

— Թե՞ւս, հարցուց հիւանդը զարմացած ու հեգնոտ եւ բաւական մը համակերպած այդ վիճակին:

— Այո՛, պէտք է կտրենք:

Եոհան Կալ պատասխան չտուաւ. գլուխը թօթուեց ու շարունակեց ծըխել:

— Զգլխի ցաւի, ըսաւ բժիշկը համոզելու մտահոգութեամբ. քեզ պիտի քնացնեմ ու երբ արթննաս, այլ եւս փրկուած ես, հակառակ պարագային վաղը, այս վայրկեանիս մուկի մը պէս մեռած պիտի ըլլաս. Աստուած անգամ չի կրնար փրկել քեզ…

— Օ՛հ, գնա՛ բանդ, ըսաւ գիւղացին որ կարծես սկսեր էր ձանձրանալ այդ խօսքերէն: Դարձաւ դէպի պատը ու աչքերը գոցեց:

Բժիշկը չէր սպասեր այդ տեսակ յամառութիւն մը. սենեակէն դուրս ելաւ եւ գնաց գիւղացիին կնոջը, քանի մը բառ փոխանակելու համար, անոր հետ:

Անգլ. թարգմ. Ժ. Մ.

(Շար.)

(1)

Այս առթիւ բռնուեցան 20 հրացան, 25 ատրճանակ եւ մեծ ռումբ, ինչպէս եւ բազմաթիւ համայնավարական թռուցիկներ: 15 հոգի ձերբակալուեցան, բայց քիչ յետոյ արձակուեցան:

Սոֆիայէն կը հեռագրեն թէ համայնավարները անօթութեան արշաւ մը պիտի կատարեն փետր. 1ին: Ոստիկանութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առած է: Մինչեւ փետր. 2 արգիլուած է որ եւ ցոյց, թափօր, ժողով կամ համախմբում:

Գործազրկութիւնը կ'աւելնայ Ֆրանսայի մէջ

Աշխատանքի Գրասենեակին վերջին տեղեկագիրը կը յայտնէր թէ 343,000 նպաստընկալ գործազուրկներ կան: Զախակողմեան թերթ մը դիտել կու տայ թէ գործ ունեցող բանուորներու թիւն է 13,287,126, իսկ դիկտատորների ընթացքին գործազուրկներու թիւը աւելցած է 733,078 հոգի:

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՊԱՆԵԷՕ – ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Երկուշաբթի իրիկուն, ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին:

Կը խօսի՝ ընկ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ.

Գաւառ

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ Կէփին խումբի ընկերական վիճաբանական ժողովը այսօր Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 2.30ին, սովորական հաւաքատեղին:

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ՀԵՐԹԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

Այսօր կիրակի կէս օրէ վերջ, ժամը 2ին, ՅԱՌԱՋի խմբագրատունը

կը դասախօսէ՝ Պ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

դասախօսութենէն վերջ **ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ**

կը հրաւիրուին անդամները եւ համակիրները

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Ընկերահամակրական դասախօսութիւն

Կազմակերպուած՝ ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕՅԻ Հ. Յ. Դ. ՊԱՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 6ին իրԳրադարանին մէջ

Կը դասախօսէ ընկ. Ա. Թ., նիւթ՝ Երիտասարդ Թուրքիան եւ Հայերը

Կը հրաւիրուին քաղաքի, Սէն Լուի Պատ. Միութեան ընկերները եւ տեղւոյս ընկերներն ու համակիրները:

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած Փարիզի Հայ Ուսանողական Միութեան կողմէ

Այսօր Կիրակի իրիկուն ժամը 8.45ին, Journalի սրահին մէջ

(100 rue Richelieu — Métro Richelieu Drouot)

Mr. MEILLET Membre de l'Institut, professeur au Collège de France, (պատուոյ նախագահ), Պ. Շ. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆՆԻ իր սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերէ հովանաւորելով հանդէսին գեղարուեստական բաժինը:

Կը մասնակցին նմանապէս փարիզահայ յայտնի արուեստագէտներէն Օր. Պիլպիլեան, Օր. Ղազարոսեան, Օր. Երամեան եւ Պ. Պարթեւեան, Տիկին Ժ. Շահպարոնեան եւ համբաւանոթ թառիստ Պ. Ժօրժ, պիտի ընկերանայ Նիսի Ազգերու հանդէսին մասնակցող Հայ Ուսանող. խումբը:

Ուսանողութեան կողմէ կը ներկայացուի՝ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

Ցօրինուած եւ աշխատուած ուսանողներու կողմէ:

Գիներ՝ 10 եւ 5 ֆրանք

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameame, PARIS (13e)
Le Gérant: H. STEPHAN

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIEER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) - R. C. Seine 276.200

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Redaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière-15-70

(ԻՋՆԵԼԻՔ ՀԱՅՈՒ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ :	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա :	250 »	130 »	—
Ամերիկա :	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՐԵՔՇԱԲԹԻ 30 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1934

30 Janvier 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2108

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

„ՅԱՌԱՋ"Ի ՆՈՐ ՎԻՃԱԿԱԽԱՂԸ

ԻՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ ԳՆԱԾ Է ՀԵՏԵՒԵԱԼ ՎԵՑ ՏՈՄՍԵՐԸ, ԱԶԳԱՅԻՆ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ 8ՐԴ ԵՒ 9ՐԴ ՄԱՍԵՐԷՆ.—

8րդ շարք թիւ	04,738	շարք	R.
- - -	53,171	-	U.
- - -	75,619	-	V.
9րդ շարք թիւ	28,474	շարք	Y.
- - -	54,726	-	X.
- - -	81,172	-	R.

Պայմանները եւ մանրամասնութիւնները յառաջիկային :

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ԿԱԼԱՆԱՒՈՐՆԵՐՈՒՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ ԵՐԵՔ ԱՆԳԱՄ

Ոչ մէկ բան յուսադրելի չէ

Նիւ Եորքէն ծանօթ հայրենակից մը կը գրէ իր ազգականին, յունուար 17 թուականով.—

Ամերիկայի հայկական կեանքը դժոխքի վերածուած է, եւ ճիշդ ու ճիշդ համիտեան օրերը կը յիշեցնէ :

Անշուշտ թերթերէն իմացած էք թէ եօթը Դաշնակցականներ ձերբակալուած են եւ կը մեղադրուին սպանութեան յանցանքով : Հակառակ ամերիկեան ամենասարսափելի հարցաքննութեան (third degree= երրորդ աստիճան), որ եւ է խոստովանութիւն չէ եղած : Մօտ երկու հարիւր Դաշնակցականներ եւ համակիրներ հարցաքննուած են Նիւ Եորքէն եւ շրջականերէն, սակայն ոչ մէկ լուսաբանութիւն սպանութեան մասին : Դատավարութիւնը երեք անգամ յետաձգուեցաւ ըստ. դատախազին խնդրանքով, բաւարար փաստեր գտնուած չըլլալով : Յառաջիկայ երկուշաբթի խնդիրը պիտի ներկայացուի Մեծ Ժիւրիին (Երդուեալ Դատաւորներ) : Անշուշտ կարելի չէ նախատեսել վճիռը :

Դաշնակցութեան հակառակորդները «Միացեալ ճակատ»ը տենդագին աշխատանքի մէջ է : Գիշերը ցերեկին խառնած կ'աշխատին օգտագործել դէպքը եւ ջախջախել Դաշնակցութիւնը : Սակայն իրենք ալ չեն հաւատար թէ պիտի կրնան իրենց նպատակին հասնիլ : Ընդհակառակն, այս քննամական դաւերը պատճառ կ'ըլլան որ աւելի զօրանայ Դաշնակցութիւնը :

⁂ *Ամերիկեան թերթերը կը հրատարակեն հետեւեալ հեռագիրը.—*

ՆԻՒ ԵՈՐՔ, յունուար 16.— Արքեպիսկոպոս Դուրեանի սպանութեան յանցանքով ամբաստանեալ եօթը Հայերը այսօր տարուեցան դատարան :

Այստ՝ անոնք վերադարձուեցան բանտ, երբ ատենակալ Ուիլեըմ Ֆլէտ յայտարարեց թէ ունկնդրութիւնը պիտի յետաձգուի մինչեւ յունուար 22 :

Օգնական դատախազ Մէքս Ուայտըր յայտնեց թէ կը պատրաստուի խնդիրը Կրէնտ Ճիւրիի ներկայացնելու :

Բանտարկեալներու պաշտպան փաստաբան Ճօզ Պէնըըն համաձայնեցաւ :

Անցեալ շաբթուան խաժամուժին ցոյց տուած անկարգ ընթացքի կրկնութիւնը արգիլելու համար, ոստիկանութիւնը ամէն միջոց ձեռք առած էր :

«ՄԻԱՑԵԱԼ ՃԱԿԱՏԸ» ԳԻՇԵՐԱՆՑ ԿԸ ԳՐԱՒԷ ՖԻԼԱՏԵԼՖԻՈՅ ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

ՖԻԼԱՏԵԼՖԻԱ, յունուար 14 (*Նիւ Եորք Թայմզ*).— Հայ առաքելական եկեղեցւոյ ներսը երեւան եկած հատուածական պայքարը, որ պատճառ դարձաւ վիքջերս Դուրեան արք.ի սպանութեան Նիւ Եորքի մէջ, այսօր 30 քաղաքի ոստիկաններ հրաւիրեց այստեղի Ս. Գրիգոր եկեղեցին, մէկ հատուածին կողմէ գրաւուելէ յետոյ :

Ժողովրդական կուսակցութեան (ըսել կ'ուզէ «Միացեալ ճակատ»ի) անդամները առաւօտեան մութին հաւաքուած են եւ մտած եկեղեցին : Անոնք իրենց արարողութիւնը կատարեցին ցերեկը, եւ շարունակեցին ընդդէմ ոեւէ յարձակման, որ կրնար կատարուիլ ընդդիմադիր խումբէն՝ Դաշնակներէն՝ եկեղեցիին տիրանալու համար :

Ընդհարումի մը սպառնալիքը գործի վրայ պահեց քաղաքի ոստիկաններու շղթան ամբողջ օրը, մինչ 30 ոստիկաններ պատրաստ կը սպասէին եկեղեցիէն երեք փողոց հեռու գտնուող ոստիկանատան մէջ :

Բախումը այսպէսով առանձնուած ըլլալով, երկու հատուածներու անդամները ալ այս գիշեր յայտնեցին թէ եկեղեցիի պատկանելիութեան հարցը դատարան պիտի տանին :

Դաշնակ խմբի ներկայացուցիչը յայտնեց թէ հակառակորդները յանկարծական յարձակումով մը՝ բռնի կերպով բացած էին եկեղեցին :

Պատ. ՔՀնյ. Սարգիսեան, օրինաւոր հովիւը չբոյլատրուեցաւ այսօր եկեղեցի մտնելու : Անոր տեղը գրաւած է Արսէն ՔՀնյ. Թորոսեան, որ այդ նպատակով Նիւ Եորքէն եկած էր :

ՊՈՍԹԸՆԻ «ՄԻԱՑԵԱԼ ՃԱԿԱՏ»ԻՆ ԺՈՂՈՎԸ

«Հայրենիք»ի մէջ կը կարդանք (17 *յունուար*).—

Կիրակի օր Պոսթընի Օփերա Հաուզի մէջ տեղի ունեցաւ Պոսթընի շրջանի «միացեալ ճակատ»ի ժողովը : Ատենապետած է Հալէչեան (Հալաչեան կը գրեն տեղական թերթերը) անուն անծանօթ մը : Միս Ալիս Պլէքուէլ Ստօն երկու խօսքով թելադրած է որ զգոյշ ըլլան եւ չդատապարտեն ամբողջ հայ ժողովուրդը անհատի մը գործած ոճիրին համար :

Հայհոյութիւններ ու ծաղրանքութիւններ կազմակերպուած կարգով :

Այստ տեղի ունեցած է հանգամանքութիւն, իբր թէ Դուրեանի դատը յառաջ տանելու :

Բուական խորհրդաւոր է այս հանգամանքութիւնը, որովհետեւ Դուրեանի դատի ծախքերը կը հոգայ ինքը՝ Նիւ Եորքի Թեմականը, ուր կատարուած է ոճիրը :

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

Ո՞Վ ՊԻՏԻ ԿԱԶՄԷ ՆՈՐ ԴԱՀԼԻՃԸ

Դէպի ազգային միութիւն

Ինչպէս նախատեսած էինք, Շօթանի դահլիճը 24 ժամ ձգձգելէ յետոյ, իր հրաժարականը ներկայացուց շաբաթ օր, զատական նախարարին հրաժարումէն անմիջապէս վերջը :

Հանրապետութեան նախագահը ընդունելով հրաժարականը, անմիջապէս ձեռնարկեց խորհրդակցութեանց : Նախ առաջարկեց որ Պ. Շօթան վերակազմէ դահլիճը, բայց այս վերջինը մերժեց : Շաբաթէն կիրակի, յաջորդաբար հրաւիրուեցան Պ. Պ. Թառտիէօ, Էռիօ, Լուի աՄրթու, Ժոզէֆ Քայեօ, Մալվի, Լուի Մառէն, Պառէթի, Լավալ եւն. : Նախագահը խնդրեց Պ. Կասթօն Տումերկէն՝ ազգային դահլիճ մը կազմել, բայց նախկին նախագահը մերժեց, յայտնելով թէ իր տարիքը թոյլ չի տար ստանձնել այդքան ծանր բեռ մը :

Ուրաքանչիւր խորհրդակցութեան առեն, հետզհետէ աւելի մօտալ կ'երեւար կացութիւնը : Ֆրանսան երբեք այսքան ծանր տագնապի մատնուած չէր 1926էն ի վեր, երբ որոշ լիազօրութիւններ տրուեցան Պ. Փուանքարէի : (Անոր մասին ալ կը մտածեն այսօր, բայց հիւանդ է) : Ամէն կողմէ կը հնչեցնեն ազգային միութեան ազդանշանը, բայց չեն գտներ բուն մարդը, մանաւանդ նկատի առնելով Երեսփ. Ժողովին կազմը :

Հինգերորդ նախարարական տագնապն է որ կը ծագի 1932ի ընտրութիւններէն ի վեր

Հանրապետութեան նախագահը խորհրդակցեցաւ նաեւ նախկին Նիւթական նախարար Պ. Շէրոնի հետ, որ կարող է, բայց չէ սիրուած իր նորմանտական յամառ բնաւորութեան հետեւանքով :

ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐՈՒԱՆ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

70 ՈՍՏԻԿԱՆՆԵՐ ԵՒ ԱՆՀԱՄԱՐ ՑՈՒՑԱՐԱՐՆԵՐ ՎԻՐԱՒՈՐՈՒԱԾ, 400 ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Շաբաթ գիշեր ալ շատ ծանր խռովութիւններ ծագեցան մանաւանդ Օփերայի հրապարակին վրայ : Ցուցարարներուն կրկնապատիկը ոստիկանական եւ զինուորական ուժ շարժման մէջ դրուած էր : (Զախակողմեաններ կը հաշուեն մինչեւ 10,000 ոստիկան, պահակ եւն.) :

Անկարգութիւնները տեւեցին կէս գիշերէն ալ անդին : 70 ոստիկաններ եւ չորս հանրապետական պահակներ վիրաւորուեցան : Կարելի չէ եղած հաշուել վիրաւորուած արքայականներուն եւ միւս ցուցարարներուն թիւը : Ձերբակալուեցան աւելի քան 400 ցուցարարներ, բայց վար դրուեցան միայն 27 հոգի : Ցոյցերու ընթացքին, ծանրապէս վիրաւորուեցաւ թերթի մը թղթակիցը, գետին փռուելով : Վիրաւորը հիւանդանոց փոխադրուեցաւ, ոտքը կոտրած ըլլալով :

Այս անգամուան խռովութիւնները կը գերազանցէին բոլոր նախորդները : Նորէն երկաթ փեղկեր, նստարաններ հանուեցան, ծառեր արմատախիլ եղան, երթեւեկը խանգարուեցաւ, խանութներ, սրճարաններ փակուեցան : Պաուերմի գալարի մը վերածուած էր Օփերայի հրապարակին մեծ սրճարանը, Քաֆէ տը լա Փէ : Ցուցարարները կազի կառուցներն ալ խանգարեցին, այնպէս որ հարկ եղաւ հրշէջներ կանչել, որպէսզի թունաւորուիմ կամ հրդեհ չծագի :

Հանրակառքերու երթեւեկը անկարելի դարձաւ ժամերով : Փողոցները անանցանելի դարձած էին ոչ միայն ցուցարարներու պատճառով, այլ եւ շարժելու անկարողութեան դատապարտուած էր անցորդներու խռնուումով : Ցուցարարները վար առնելով օթօպիւս մը ճամբորդները, կառքը քշեցին ճամբուն վրայ, որպէսզի երթեւեկը խափանուի : Այդ պահուն թղթակից մը ծանրապէս վիրաւորուեցաւ աչքէն : Ոստիկանութիւնը նախապէս հանած էր ծառերու երկաթեայ վանդակները, սակայն ցուցարարները միշտ շարժուն աթոռակներ կը գտնէին աջ ու ձախ նետելու համար : Խռովութիւնները, որ ըսկսած էին ժամը 5ին, ժամը 10էն անդին սաստկացան : Պուլվար տէ Իթալիէնի ամբողջ տարածութեան վրայ, պատուհաններէն ալ երկաթ կտորներ կը նետուէին, եւ հրաշք է որ մահացու դէպքեր չպատահեցան : Ցուցարարները «Մարսէյյէզ»ը հնչեցնելով, կոչ կ'ուղղէին ոստիկաններուն եւ զինուորներուն որ իրենց միանան : Ճակատամարտը իր գագաթնակէտին հասաւ ժամը 11—1 : Ցուցարար մը գետին փռուեցաւ եւ ոտքի կոխան եղաւ, հազիւ մահուընէ ազատելով : Ուրիշ մը հագուստները պատառ պատառ եղան, իսկ դէմքը անճանաչելի դարձած էր : Երրորդ մը կէս մը ստացաւ քթին վրայ եւն. : Ոստիկան մը չարաչար ծեծ ուտելով խումբ մը արքայականներու կողմէ, հիւանդանոց փոխադրուեցաւ : (Կը յիշենք միայն ծանրագոյն դէպքերը) : Ցուցարարները ջահեր ալ վառած էին : Անկարգութեանց ամէնէն կատաղի պահուն կարմիրներն ալ խառնուելով բազմութեան, յանպատրաստից միթինկ մը գումարեցին Ֆոպուռ Մոնմարթրի անկիւնը, ճառ խօսեցան եւ «Էնթէրնասիոնալ» երգեցին : Լրագրավաճառի կրպակ մը փողոցին մէջտեղը քաշուելով, կրակի տրուեցաւ : Քիչ անդին ցուցարարները ուրիշ կրպակ մը կը վառէին, թերթերը աջ ու ձախ նետելով : Ցոյցերուն կը մասնակցէին բազմաթիւ վայելչագեղ կիներ, անարգական բացագանչութիւններ արձակելով օրուան վարիչներու հասցէին : Ծիծաղելի տեսարաններ ալ պակաս չեղան : Տարբեր հոսանքէ երկու կիներ աքլորամարտի բռնուած էին, մինչ ամբոխը կը ծափահարէր : Ցարակից պողոտաներէն՝ Մատըլէնի հրապարակէն, Պուլվառ Հօսմանէն, Շոսէ տ'Անթէնէն ցուցարարները «Մեզի միացէք» աղաղակելով դէպի Օփերայի հրապարակը կը քշէին անցորդները :

Բոլոր ցոյցերու ընթացքին, միեւնոյն աղաղակները կը լսուէին ամէն կողմէ.

— Անկցի՛ն գողերը, անկցի՛ն երեսփոխանները : Կեցցէ՛ թագաւորը : (*Այս բացագանչութիւնը երկար տարիէ ի վեր չէ լսուած Փարիզի մէջ*) :

⁂ *Գաւառներու մէջ ալ խլրտումներ պակաս չեն : Անցեալ օր ցոյց մը սարքուած էր Մարսէյլի մէջ : Իսկ կիրակի առտու Նիսի մէջ 2000 հարկատուներ ցոյց մը կատարեցին Փրոմընատ տէ զ'Անկլէնի վրայ, անարգական բացագանչութիւններ արձակելով կառավարութեան դէմ : Ոստիկանութիւնը չկրցաւ ցրուել ամբոխը : Երթեւեկը խանգարուեցաւ, մինչ ցուցարարները կը մաղցէին*

ՂԵՒՈՆԴ ԱՐՔ.Ի ՔԵՌԱՅՐԸ Կ'ԱՄԲԱՍՏԱՆԷ ՔՈՀԻՆ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐԸ

Ց. Աբիկեան, Ղեւոնդ արք. Դուրեանի քեռայրը, երկար նամակ մը ուղղած է Պոլսոյ «Նոր Լուր» թերթին Դաշնակցականներու դէմ սովորական լուտանքները շարելէ յետոյ, նամակագիրը դատապարտելի կը գտնէ Նիւ Եորքի ոստիկանութեան, այլ մանաւանդ Ազգ. մարմիններու, ասմէկավարներու, մէկ խօսքով՝ զոհին բարեկամներուն ընթացքը, «այսահովութեան եւ կանխազգուշութեան միջոցներու անկատարութեան» տեսակէտով : Այդ մասերը կ'արտատպենք այնպէս ինչպէս խմբագրուած է (24 յունուար).—

Անոր համար որ Ղեւոնդ արք. երկու ամիս առաջ կռահելով իր անձին դէմ լարուած դաւադրութիւնը, անպաշտօն զգալով ինքզինքը Առաջնորդարանի իր բնակութեան յատկացուած յարկաբաժնին մէջ. իր անձնական ծախսով երկու սենեակ վարձած էր մօտակայ պանդոկի մը մէջ եւ Առաջնորդարանի ընթացիկ գործերը հոն կը տեսնէր, ամէն օր իր քով բերելով միայն քարտուղար եւ կացութիւնը այնքան ձգտեալ վիճակ մը ստացեր է որ վերջին տասներինգ օրուան մէջ ճաշելու նոյն իսկ դուրս չէ ելեր եւ ճաշը իր սենեակը բերել տուեր է : Բնականաբար այս բոլոր պարագաները ծանօթ էին Առաջնորդարանի շրջանակին եւ ազգ. մարմիններու :

Անոր համար որ նոյն իսկ դէպքէն ամիս մը առաջ հայկական հանդէսի մը մէջ, բանախօսներ գտնուեր են որոնք իրենց բանախօսութիւնը վերջացուցեր են սա հետեւեալ բառերով. «Պաշտպանենք մեր եկեղեցին, եւ ամէնէն աւելի պաշտպանենք մեր սիրեցեալ Առաջնորդին կեանքը» : (*Շիտակը աւելի աւելի լաւ չէր կրնար պաշտպանուիլ* (!!)) :

ԴԱՏԱՊԱՐՏԵԼԻ կը գտնեմ անփոյթ ընթացքը Նիւ Եորքի Ազգ. Մարմիններու եւ Առաջնորդարանի շրջանակին պատկանող բոլոր սքեմաւոր եւ անսքեմ անձնաւորութեանց՝ որոնք անխտիր տեղեակ ըլլալով մթնոլորտի այդ ատելութեան էլեկտրականացած դրութեան, խնդիրը լրջութեամբ չեն դատած եւ առ այդ պէտք եղած կանխազգուշական միջոցները ձեռք չեն առած եւ նոյն իսկ իր կամքին հակառակ ալ եղած ըլլայ, չեն զգուշացած կամ արգիլած սրբազանը այդ օրը պատարագելէ :

ԴԱՏԱՊԱՐՏԵԼԻ կը գտնեմ նոյնպէս անտարբեր ընթացքը Ռամկ. Ազատական կուսակցութեան, որ քաջածանօթ ըլլալով իր հակառակորդ կուսակցութեան քաղաքական արիւնոտ տակտիկին եւ անոր անամօթութեան ու յանդգնութեան աստիճանին, չէ խորհած նոյն օրը ամէն հաւանականութեան դէմ սրբազանին անձին պաշտպանութեան պաշտօնով մի քանի ընկերներ ուղարկել եկեղեցի եւ կեցնել Դաշնակցականներու կողմէ նախապէս գրաւուած նստարաններուն առջեւ :

ԴԱՏԱՊԱՐՏԵԼԻ կը գտնեմ քացարձակապէս աններդարելի ընթացքը անձնական խօսքով Կուրկոտեան կոչուած անձին՝ որ չէ ուզած գնէ մինչեւ դաս ընկերանալ Սրբազանին՝ սա տխմար տրամաբանութեամբ թէ, եկեղեցիէն ներս այլեւս հաւանականութիւն չկայ նման ոճրապարտ յարձակման մը կատարման : Որպէս թէ՝ դեռ շատ մօտաւոր անցեալի մը մէջ միեւնոյն ոճրապարտ ձեռքերու կողմէ եկեղեցւոյ մէջ եւ նոյն իսկ թափօրի պահուն հոգելոյս Օրմանեան Սրբազանին դէմ մահափորձ կատարուած ըլլալը իրականութիւն մը եղած չըլլար :

ՎԵՐՋԱՊԷՍ ԴԱՏԱՊԱՐՏԵԼԻ կը գտնեմ այն անբացատրելի մեռելական թմրութիւնը՝ որով համակուեր են նոյն միջոցին եկեղեցւոյ մէջ գտնուող 200է աւելի անձինք, լուռ հանդիսատեսները ըլլալով տխուր հոլովոյթին եկեղեցւոյ ճիշդ մէջտեղը եւ իրենց աչքերուն առջեւ մասվածառի դանակներով մորթոտումին :

Բարեկենդանի առթիւ սարքուած չինուածքներու վրայ, քանդելու համար : Բարեբախտաբար օգնական ուժ հասնելով կարելի եղաւ կանխել ծանր խռովութիւններ : Այս գիշերուան համար ալ ցոյց մը սարքուած է : Մարսէյլէն հանրապետական պահակներ ղրկուած են Նիս, ոստիկանութեան օգնելու համար :

⁂ *Թուլոնի մէջ 800 պետական պաշտօնեաներ ցոյց մը սարքեցին կառավարութեան դէմ, «Էնթէրնասիոնալ» երգելով : Կը սպառնան գործադուլ հռչակել, եթէ զոհացում չտրուի իրենց թոշակներու մասին :*

ԲՈԼՇԵՒԻԿԵԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

Ստալինի եւ Մոլոտովի ուշագրաւ ճառերը

Յունուար 27ին տեղի ունեցաւ բոլշեւիկեան 17րդ համագումարին բացումը Կրեմլինի մէջ, Մոլոտովի ճառով : Նախորդ ժողովը գումարուած էր Մոսկուայի մէկ թատրոնի մէջ, իսկ այս անգամ վերահաստատելով աւանդութիւնը, փոխադրեցին Կրեմլին, որուն երկու դահլիճները (Ս. Գէորգ եւ Ս. Անդրէաս) վերածուեր էին մէկ սրահի : Ժողովին կը մասնակցին 1300 պատգամաւորներ՝ վճռական ձայնով եւ 600 խորհրդակցական :

Պ. Մոլոտով խօսելով իբրեւ նախագահ գործավարներու խորհուրդին, շեշտեց թէ ամենօրեայ փաստերը կ'ապացուցանեն ընկերվարութեան ուժերուն անհաշուելի եւ յարաճուն աճումը Խ. Միութեան մէջ, իսկ համաշխարհային տնտեսական տագնապը եւ քաղքենի դիկտատուրաները կը հաստատեն թէ շուտով պիտի խորտակուին դրամատիրական կարգերը :

Բացատրելէ յետոյ թէ գիւղացիներուն վիճակը բարւոքած է շնորհիւ հաւաքական տնտեսութեան եւ կուլակներու ոչնչացման, Մոլոտով խօսեցաւ արտաքին քաղաքականութեան վրայ : Ըսաւ թէ ուշադրութիւնը պէտք է կեդրոնացնել կարմիր բանակին վրայ, որովհետեւ կացութիւնը լաւ չէ Մայր. Արեւելքի մէջ : «Վերջին քանի մը տարիներու ընթացքին մենք հարկադրուեցանք յաճախ նկատի առնել պատերազմի վտանգը, եւ այժմ, աչքի առջեւ ունենալով Ծայր. Արեւելքի կացութիւնը, պէտք է կրկնապատկենք մեր արթնութիւնը եւ պատրաստ ըլլանք պաշտպանելու հոկտեմբերեան յեղափոխութեան նուաճումները : Շարունակելով հանդերձ մեր խաղաղասիրական քաղաքականութիւնը եւ գործակցութիւնը միւս պետութեանց հետ, պէտք է հոգ տանինք կարմիր բանակին» : Ի պատասխան անոնց որ կը գանգատին թէ ռուս համայնավարները տակաւ կը մնան համաշխարհային ցանկալի յեղափոխութեան մէջ, Մոլոտով ըսաւ.— «Մենք ներտօրէն մեր ջանքերը կը միացնենք բովանդակ աշխարհի բանուորներու յեղափոխական պայքարին, ընկերվարութեան յաղթանակին համար» :

Ստալինի զեկոյցը տեւեց չորս ժամ անընդհատ : Ընդհ. քարտուղարը մանրամասնօրէն պարզեց տնտեսական տագնապը, խոստովանեցաւ թէ 1933ին գոր-

(Լուրերու Շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

''ԲԱՐԵՊԱՇՏՆԵՐԸ,, ԵԿԵՂԵՑԻ ԳԱՑԱԾ ԵՆ... ՁԵՆՔԵՐՈՎ

ԻՆՉ ԿԸՍԵՆ ՀԱԿԱԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆՆԵՐԸ.— ԼՍԵՆՔ ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆՆԵՐԸ ԽԻՍ.— ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ.— ՆԻՒ ԵՈՐՔԸ՝ ՏԱՃԿԱՍՏԱՆ.— ՄԵՐ ՀԱԿԱՌԱԿՈՐԴՆԵՐԸ ԵԿԵՂԵՑԻ ԳԱՑԱԾ ԵՆ ՁԵՆՔԵՐՈՎ.— ՑԵՐԻՒՐԱՆՔՆԵՐ ԵՒ ԶՐՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ:

ԽՄԲ.— Կիրակի օր «Հայրենիք»էն արտատպեր էինք առաջին մասը՝ Նիւ Եորքէն ղրկուած թղթակցութեան մը, որ կը պարզէր զզուելի խաղեր՝ շահագործելու համար Ղեւոնդ արք.-ի սպանութիւնը: Ստորեւ կուտանք թղթակցութեան երկրորդ մասը, ի պէտս զարգացելոց.—

Երկու շաբաթէ ի վեր Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը անդուլ հալածանքներու եւ զրպարտութիւններու նիւթ դարձած է:

Այն հանգամանքը որ քանի մը տասնեակ Դաշնակցականներ Նիւ Եորքի ... Թաունի եկեղեցին գտնուած են եւ, շնորհիւ հակադաշնակցական զրպարտիչներու անոնցմէ 6 հոգի ձերբակալուած են, բաւական նիւթ մատակարարած է մեր հակառակորդներուն: Վերջին քանի մը տարիներու ընթացքին կուտակուած կիրքը, ատելութիւնը եւ թոյնը առատօրէն կը ցանեն անոնք՝ տուներէն ներս թէ դուրս, շուկաները, ամերիկեան դպրոցներու մէջ անգամ, ազգականներ եւ բարեկամներու միջեւ: Որոշ տարրեր հաճոյք կ'առնեն գաղութի այս խառնակ վիճակէն: Անոնք աւելի առաջ կ'երթան՝ կազմակերպելով պոյքոթներ՝ Դաշնակցական խանութպաններու եւ բժիշկներու, արհեստաւորներու եւ բանուորներու դէմ:

Այդ պոյքոթը երկսայրի սուր է, սակայն: Դաշնակցական շարքերն ալ կը հարկադրուին նոյն կերպով պատասխանելու իրենց հակառակորդներուն: Եւ հայ գաղութը կը բաժնուի երկու հակամարտ մասերու՝ պատրաստ նոր կռիւներու եւ թշնամութիւններու համար:

Հայրը իր զաւկին, մայրն իր աղջկան, քոյրն իր եղբօր, կինն իր ամուսինին հետ ամենօրեայ վէճերու մէջ են: Եւ այդ վէճերու գլխաւոր նիւթն է՝ Դաշնակցութի՞ւնը կազմակերպեց այս սպանութիւնը, թէ հակադաշնակցականներու ստոր դաւերն մէկն էր այդ՝ վարկաբեկելու համար Դաշնակցութիւնը:

Հակադաշնակցականներու գլխաւոր փաստերն են՝

1. Ի՞նչ գործ ունէին Դաշնակցականները եկեղեցիին մէջ.

2. Ինչո՞ւ միայն Դաշնակցականները ձերբակալուեցան.

3. Վեց ամիսներէ ի վեր եղած բուռն քննադատութիւններու հետեւանքն է այն — դեկտեմբեր 24ի ողբերգութիւնը:

4. Եկեղեցիին մէջ գտնուած դանակի նման դանակներ գտնուած են Դաշնակցական Օտապաշեանի խանութը:

Ասոնք են գլխաւոր փաստերը մեր հակառակորդներուն:

Այժմ լսենք թէ ի՞նչ կը պատասխանեն Դաշնակցականները.—

1. Ձերբակալուածները երբեք չեն ուրանար, որ իրենք Դաշնակցականներ են եւ այդ կիրակին գտնուած են եկեղեցիին մէջ եւ դուրսը: Իւրաքանչիւր եկեղեցիի մէջ, յուլիս 1ի դէպքէն վերջ անգամ, կ'ըլլային բաւական թիւով Դաշնակցականներ եւ համակիրներ, որոնց սովորութիւնն է եկեղեցի երթալ: Այդ կիրակի յատկապէս եկած էին, նախ՝ որովհետեւ տօն էր եւ մարդիկ իրենց հին սովորութիւնները պահելու ներքին պահանջ կը զգան եւ երկրորդ՝ բարձրաստիճան հոգեւորական մը պիտի պատարագէր եւ քարոզէր, ապա ուրեմն շատ աւելի մեծ թիւով հայեր ներկայ գտնուած են — Ռամկավարներ, Դաշնակցականներ եւ բոլշեւիկներ: Այժմ հարց կը ծագի թէ ինչո՞ւ համար տասնեակներով բոլշեւիկ – Հնչակեան եւ Հօկճեններ գացած էին եկեղեցի՝ կարմիր փողկապներ կապած, եւ զանազան վայրերէ:

2. Միայն Դաշնակցականները ձերբակալուած են, որովհետեւ մատնիչները բացառաբար հակադաշնակցական տարրերէ բաղկացած են: Եւ զարմանալի է թէ ինչպիսի արագութեամբ կազմակերպուեցաւ մատնիչներու այդ խմբակը՝ ծանօթ պարոնք մը ղեկավարութեամբ եւ պատրաստ ցուցակներ ալ յանձնեցին ոստիկանութեան՝ սպանութենէն քանի մը ժամ վերջը: Մատնութեան կազմակերպութիւնն այնպիսի արագութեամբ տեղի ունեցած է, որ ակամայ ենթադրել կուտայ որ կանխամտածուած էր այդ բոլորը եւ նախօրօք ծրագրուած: Իրենց այդ աշխատանքներուն մեծապէս նպաստեցին նաեւ Ն. Եորքի քանի մը թերթերը, որոնք ամէն տեսակի սպանութեանց նկատմամբ ... օրրան են: Դաշնակցականները քանի մը օր շարունակ ենթակայ եղան ոստիկանական հետապնդումներու.

Ոստիկանութեան առաջին տպաւորութիւնն այն էր որ կազմակերպուած մարդասպաններու խմբակի մը հետ էր իր գործը, եւ այդ պատճառով ալ ամենասովորական տանջանքներու կ'են – թարկէին անմեղ տեղը բանտարկուած մեր ընկերները՝ ծեծ, տանջանք եւ ամէն տեսակի միջնադարեան միջոցներ, «գաղտնիք» ծեր կորզելու համար: Այդ լուրերը կայծակի արագութեամբ շրջան կ'ընէին հայկական թաղամասերը, եւ ճնշուած տրամադրութեան տակ կ'ապրէր հայ ժողովուրդը.

Քանի մր օր Ն. Եորքը կարծես Տաճկաստան դարձած էր.— լրտեսութիւններ, մատնութիւններ, առանց հրամանագրի ձերբակալութիւններ՝ տուներէն, խանութներէն եւ ակումբներէն:

Եւ զարմանալի չպիտի ըլլայ բնաւ, որ եկեղեցիին մէջ միայն մէկ հոգի ձերբակալուած էր, իսկ միւսները ձերբակալուեցան հետեւեալ 24 ժամուան ընթացքին: Առաւել եւս զարմանալին այն է, որ ձերբակալուածներուն վրայ ոչ մէկ զէնք գտնուած է, ոչ մէկ դանակ եւ ոչ ալ պաշտպանութեան համար ո եւ է միջոց: Իսկ մեր հակառակորդները, ընդհակառակը եկած էին երկաթներով եւ փայտերով, որոնց միջոցով քանի մը Դաշնակցականներու գլուխներ պատռուեցան: Ինչո՞ւ այս պատրաստութիւնը:

3. Վեց ամիսներէ ի վեր եղած բուռն քննադատութիւնները: Այո, եղած են բուռն քննադատութիւններ՝ երկու կողմէն ալ: Այդ քննադատութիւնները, սակայն, փաստեր չեն՝ սպանութիւնը Դաշնակցականներուն վերագրելու համար: Թողվէյթի վրայ ալ մահափորձ տեղի ունեցաւ: Կարելի՞ է արդեօք այդ մահափորձը վերագրել բէփրպլիքըններուն, որոնք ամենախիստ քննադատութեան ենթարկեցին Բուդվէյթը: Այդ տրամաբանութիւնը մեզի շատ հեռուները կը տանի: Մեր մամուլի լեզուն, կ'ընդունիմ, գրգռիչ էր եւ այդ՝ երկուստեք: Այդ վէճերուն մէջ փնտռել սպանութեան պատճառը միամտութիւն կամ չարամտութիւն է:

4. Պատահեր է որ Դաշնակցական դանակավաճառ մը գոյութիւն ունեցած է: Անոր կամ ուրիշ տեղէ մը գտնուած նման դանակ մը գտնուած է եկեղեցիին մէջ: Եւ... կապը «հաստատուած» է, «նոր փաստեր» երեւան հանուած են: Իբրեւ թէ միայն Դաշնակցականներ իրաւունք ունէին այդ խանութէն գնումներ ընելու եւ նման գնումներու առնն ալ խանութպանը պարտաւոր էր յիշել թէ որո՞նք գնած են: Երեք դանակ ծախուած է. մէկի գնողը կը յիշէ խանութպանը (եւ ոստիկաններ հոն գտած են), իսկ երկուքինը չի յիշեր: Եւ զարմանալին այն է, որ գտնուած դանակի մասին ոստիկանութիւնը իր վերջնական ղեկուցումը տուած չէ: Լուրեր կան, որ գտնուած դանակի վրայ, ինչպէս նաեւ ձերբակալեալներու վրայ արեան հետքեր չկան: Ասոնք փաստեր են, որոնց մասին ոստիկանութիւնն աւելի իրաւունք ունի խօսելու, քան թէ Ռամկավար – բոլշեւիկ «միացեալ ճակատ»ը:

Այս բոլորին յետոյ, ‑արտասուք է նաեւ վիճակ ծզելու յերիւրանքը: Դէպքէն 10 օր առաջ Ն. Եորքի ակումբի մէջ տեղի կ'ունենայ ընկերական հաւաքոյթ մը՝ 25 — 30 նոր Դաշնակցականներ ընդունելու համար: 150էն աւելի մարդիկ ներկայ կ'ըլլան այդ հաւաքոյթին՝ ուրախութեան համար: Հակառակորդներն այդ պարագան շատ լաւ գիտեն: Եւ ահա «Նոր փաստ մը» եւս, այն է, որ իբր թէ սպանութենէն առաջ ժողով տեղի ունեցած է, վիճակ ձգած են՝ ահաբեկիչները դատելու համար:

150 հոգի, ընդհանուր ընկերական ժողով, սպանութեան վճիռ, ահաբեկիչներու ընտրութիւն, վիճակով,— եւ այս բոլոր մանկական հէքեաթներուն ոստիկանութիւնը հաւատք ընծայած է եւ 150էն աւելի ընկերներ հարցաքննած: Հարցաքննութիւնը վերջ ի վերջոյ վերածուած է կատակերգութեան,— ժողովի գացա՞ծ էք, վիճակ ձգա՞ծ էք, սպանութեան որոշում կայացուցա՞ծ էք եւայլն:

ԳԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԻՏԱԼԻԱՅԷՆ

ԲԱԽՏԱՒՈՐ ԱՅԼ ԱՆՓՈՅԹ ԵՒ ԱՆՇԱՐԺ ԳԱՂՈՒԹ ՄԸ

Անցեալ տարի խօսելով մեր գաղութին գործունէութեան մասին, կը գրէինք. «Եթէ պարտականութեան մը հարկադրանքը չըլլար, պիտի նախընտրէինք լուռ անցնիլ գաղթային գործերուն վրայէն որոնք հրապուրիչ ոչինչ ունին»:

Դժբախտաբար այս տարի ալ նոյնը պէտք է կրկնենք: Արդէն ազգային մարմնին տարեկան հաշուետուութիւնն ալ կրկնութիւն մը եղաւ: «Դժարժէպալ սեղմ գործունէութիւն: Մուտք լիր. 2625, ելք լիր. 2349»: Այս շատ համեստ, աղքատիկ գործունէութիւնը ազգային մարմինը կ'արդարացնէ մեզ հրաւիրելով նկատի առնել տնտեսական տագնապը եւ միջոցներու անբաւարարութիւնը

Մեր կարծիքով սխալ է տնտեսական տագնապը պատճառ նկատել միջոցներու անբաւարարութեան: Մենք կը տեսնենք թէ ինչպէս մեր գաղութը լայնօրէն կը մասնակցի զանազան հաստատութիւններու ի նպաստ կատարուած հանգանակութիւններուն: Դեռ վերջերս, հայրենակից մը որ հանգանակութիւն կ'ընէր ի նպաստ հայ կրթական ընկերութեան մը, մեզի կը հաւաստէր թէ շատ հաւանական է որ այս տարուան հանգանակութիւնը առաջ ճիշդ կրկինը անցեալ տարուան գումարին: Ժողովուրդը ուրեմն պատրաստ է նուիրելու երբ կը գտնուի գործի մը, կամ իրագործելի օգտակար ծրագրի մը առջեւ: Ընդունինք վերջապէս որ ազգային մարմինը պարզապէս բարեգործական միութեան երկրորդական մասնաճիւղի մը դերը միայն կը կատարէ: Կը տանջայ նուէրներ եւ կը բաշխէ կարօտեալներուն: Եթէ Ազգային Մարմնին դերը միայն այս ըլլար, մենք ըսելիք չպիտի ունենայինք: Բայց կը կարծենք որ գաղութը ներկայացնող մարմինը պէտք է տարբեր ուղղութեամբ կատարէ կարեւոր եւ օգտակար գործ, ինչ որ կարելի պիտի ըլլայ երիտասարդացնելով վարչութեան կազմը թիւրիմացութեան տեղի չտալու համար, ... թէ, քաղաքականութիւն չէ որ կը փափաքինք խաղալ, այլ արդիւնաւոր գործ կը սպասենք: Մանօթացնել, արժեւորել հայ գաղութը,— ահա առաջին եւ գլխաւոր նպատակը իսկական Ազգային Մարմնի մը: Հողը չէ որ կը պակսի Իտալիոյ մէջ:

Այսօր Իտալիոյ եւ մասնաւորապէս Միլանի մէջ ունինք Հայեր որոնք գործարանատէր են եւ կ'աշխատցնեն խաղաղի բանուորներ: Ունինք վաճառականներ որոնք օտար երկիրներու եւ մասնաւորապէս Արեւելքի մէջ Պաղեստին, Սուրիա, Եգիպտոս, Թուրքիա, Ցունաստան, եւն. կը տեղաւորեն իտալական արտադրութիւններ: Ունինք վերջապէս այսօր արհեստէր մարդիկ, ճարտարապետներ, բժիշկներ, դեղագործներ, ժամագործներ, եւն., որոնք իրենց յաջողութիւններով եւ աշխատութիւններով, անդխակ կը պահեն արտասահմանը Իտալիոյ ամէն տարածքի մէջ կատարած նուաճումներուն եւ կը տարածեն իտալական մշակոյթը: Ցիշենք նաեւ Մխիթարեան Միաբանութիւնը որուն մշակութային աշխատանքը մեծապէս գնահատելի է:

Արդ, կը հարցնենք.— Իտալիան տեղեա՞կ է փոքրիկ հայ գաղութին այս օգտակար գործունէութեան: Կը կասկածինք

Քանի որ խօսեցանք Մխիթարեան Միաբանութեան մասին, յիշենք թէ լաւ լուրեր ունինք Վենետիկէն: Կ'իմանանք թէ հայրերը համերաշխութեամբ լծուած են աշխատանքի, եւ պիտի բուժեն Միաբանութեան վէրքերը: Ցաջողութիւն մաղթելով, կը սպասենք մինչ աւելի լաւ լուրերու եւ կ'ուզենք յուսալ թէ շուտով կը կարգադրեն նաեւ Միլանի վարժարանին խնդիրը, եւ հայ գաղութը կրկին կ'ունենայ իր հաւաքատեղին, փճացումէ փրկելով Ռաֆայէլեան Միութեան դրադարանը:

Անցնինք կրկին մեր նիւթին: Բոլորին ծանօթ է որ իտալական մեծ ընկերութիւն մը «Ֆանդէ Ալիկիէրի» միջինններ կը ծախսէ տարածելու համար արտասահմանի մէջ իտալական մշակոյթը: Անգին պետութիւնը ջանք չի խնայեր իտալական ապրանքներու արտածումը բարձրացնելու համար: Մենք ցոյց տուինք որ, պահելով համեմատութիւնները, հայ գաղութը արդէն կը կատարէ այս աշխատանքը: Բայց Ազգային Մարմինը մինչեւ այսօր չէ կրցած այս աշխատանքը օգտագործել ի նպաստ գաղութին: Գեուութեան կողմէ Ազգային Մարմնին պաշտօնական ճանաչումը ամենայաւ փաստն է թէ Իտալիան լաւ տրամադրուած է իր սահմաններուն մէջ ապաստան ապրող Հայերու հանդէպ: Պաշտօնական շրջանակէն դուրս ալ հայութիւնը կը վայելէ համակրանք, եւ հայկական մշակոյթը կը հետաքրքրէ Իտալացիները:

Ցիշենք քանի մը իրողութիւններ, նկատի առնելով միայն այս վերջին տարին: Ասոլօնիօ գրատունը հրատարակած է Ա. Ահարոնեանի «Լռութիւնը», թարգմանութիւնը կատարած է երիտասարդ հայ բժիշկ մը: Անցողակի ըսենք որ աւելի խնամքով կարելի էր կատարել թարգմանութիւնը: «Բօրիէրէ Տէլլա Սէրայի» երկու կարեւոր թղթակիցները, Պէնինօ Պրօքքէրի, փիլիսոփայութեան փրօֆէսէօր եւ նըշանաւոր ասանորդ, եւ Քաչչիա Տօմինիոնի, Պաղեստինի մէջ ճարտարապետ, իրենց թղթակցութիւններուն մէջ, քանի մը անգամ յիշած են Հայերը: Մասնաւորապէս վերջինը, հիացումով կը խօսի բարեկամ Հայերու հիւրասիրութեան մասին: Իւրաքէն Մամուլեանի Ցիլմերը կը լեցնեն չարժանկարի սրահները եւ ծափեր կը խլեն ներկաներէն, որոնք օրէ օր աւելի պահանջկոտ կը դառնան գէպի նշանաւոր հայ բեմադրիչը: Հայ նկարիչներ որոնք կը ցուցադրեն իրենց աշխատանքները, հոս եւ հոմ, այս վերջին քաղաքին մէջ կը գնահատուին ու կը քաջալերուին Փաշաներու եւ երեւելիներու կողմէ, եւ ... յապէս Միլանի համալսարանին ... փրօֆէսէօրները իրենց օգնական ... խառնակից կ'ընտրեն երեք հայ ... տասարդներ

Չերկարենք, միայն հարցնենք ... թէ ինչ կ'ընենք:

Իմացէք, մենք կը չարունակ... նպաստ բաշխել, 10 լիր ասոր, 10 ... անոր: Արգար ըլլալու համար, ... ըսենք որ այս տխուր վիճակին, ... անդործութեան պատասխանատու... թեան կարեւոր մէկ բաժինը կ'իյն... մեր գաղութին վրայ որ կը փայլի ... անտարբերութեամբ: Շատեր ... հայութիւնը կը յիշեն միայն երբ ... րոտ են Ազգային Մարմնի օգնութեան ... Ուրիշներու համար գաղութը մա... ւոր հրապոյր մը չի ներկայացներ ... նի որ հաւաքատեղի չունենալով ... բելի չէ հանդէպներ սարքել որ առաւ... ընծայէր բաշխուելու աշխուժ, ... նաւոր արտասանողին կամ գեղար... նին: Կան վերջապէս երիտասարդներ ... որոնք հալածուած են ներկային հետ ... Ունին իրենց յատուկ գաղափարներ ... եւ ծրագիրներ, բայց իրենց կը պակ... սի ուղղութիւն եւ հաւատք: Մենք ... չենք հաւկնար թէ ինչպէս կարելի ... երիտասարդ ըլլալ, ապրիլ Իտալիոյ ... մէջ, ակամայ ըլլալ ժողովուրդ... մը չարունակական վերելքին, եւ ... հանիր չզգալ նուիրուելու, գործ... վերջապէս արդարացնելու իրենց ... բայ դրուած յոյսերը:

Երիտասարդ բարեկամներ, ներ... չուեցէք վերջապէս այս երկրի վեր... ծնութեան ոգեւորումներէն որ կը ... սին այսօր բոլոր երկիրներու երիտա... սարդութեան սրտին: Կզգիացումը ... անտարբերութիւնը մեզ կը տանին ... պի կործանում:

Ա. Ս.

ՄԱՆՐԱՎԷՊ

Տանթէ, անգամ մը Ս. Պետրո... դուռնէն անցնելով, լսեց երկաթ... գործ մը, որ երկաթը սալին վրայ... փելու ատեն, կարդ մը տողեր կ'եր... գէր «Թօմէտիա»էն, կրճատելով ... յաւելումներ ընելով, ի տհաճութ... բանաստեղծին: Առանց բան մը ըս... լու: Տանթէ առաւ անոր մուրճը ... չիները, աքցանները եւ նետեց ... զոցին մէջ:

— Ի՞նչ սատանայութիւն կ'ընես ... մա՛րդ, խենդեցա՞ր, կը գոչէ երկաթ... գործը

— Իսկ դո՞ւն ինչ կ'ընես, կը պա... տասխանէ Տանթէ:

— Արհեստս կը բանեմ, ... երկաթագործը, իսկ դուն կը փճա... ցնես իմ գործիքներս:

— Դուն ալ իմ գիրքս կ'երգես, ... կայն՝ չես երգեր այնպէս, ինչպէս ... գրած եմ զայն, ...տա ալ իմ արհեստ... եւ դուն կը փճացնես զայն:

×

Օր մը, Տանթէ հարցուց գնդապ... մը.

— Քանի՞ն է ժամը.

Գեղջուկը պատասխանեց սանքալէ... — Այն ժամն է, երբ ոչխարները ... մելու կ'երթան.

Բանաստեղծը.— Իսկ դո՞ւն ինչ... կեցեր ես:

ՎՐԷԺԽՆԴԻՐ ՆԱՄԱԿԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Նամակ մըն էր, որուն պատանքի գոյն տարածութեան վրայ մայրական վիրաւոր սիրտը անպատում սարսուռով կը գրէր.— «Դաշնահար ու անպատուած մօր մը արիւնոտ կտակը՝ իր մէկ հատիկ պաշտելի զաւկին»: Քիչ մը վարը արիւնի գոյն երկու հատ սիրտ, փունկտուած ու ողբագին, որոնց ամէն մէկուն վրայ՝ մէյմէկ նիզակ խրուած: Առաջինին տակ գրուած է «խոշտանգուած սիրտը խողխողուած հայրիկիդ», ու երկրորդին տակ՝ «բզքտուած սիրտը վշտահար մայրիկիդ»: Ու այս եղերական սրտանկարներու տակէն իր սկիզբը կ'առնէր կարմիր կտակին կարմիր գիծը

— «Դժբա՛խտ զաւակս, ալ ժամանակն է որ ամէն բան գիտնաս: Ան որ մինչեւ հիմա «հայր» կը կոչէիր, իր ամարդի սուրով հարազատ հայրիկիդ կուրծքը պատռեց ու իմ օրերուս զըւարթ լոյսը գիշերեց: Տարիներ առաջ մեզ այստեղ բերաւ եւ մեր անունն ու լեզուն փոխեց: Առաջին օրէն ուզեցի թոյնին դիմել, բայց երկու արգելք ունեցայ: Առաջինը՝ որ դուն իմ հակողութեան տակ մեծնայիր, եւ երկրորդը՝ որ շատ կը փափաքէի ամենազօր Արդարութեան յաղթանակը տեսնել: Այն առենները դուն դեռ մանկիկ մըն էիր ու քու մանկական մատներովդ ցոյց կուտայիր կալուկապ կարասանները քու անտիրական ցեղակիցներուդ, որոնք դաւադիրօրէն կը ջըլուէին դէպի անողոք ու անարգ հանեմքը մահուան: Ես, արցունքը աչքերուս շրթներս խածած կը լռէի, ու ատկաւին չէի ուզեր ամէն բան գիտցնել քեզի, որովհետեւ՝ նախ դեռ շատ փոքր էիր, եւ յետոյ՝ մինչեւ այն անխախտ հաւատքն ունէի թէ՝ մեծազօր Արդարութիւն մը կայ, որ վաղ կամ ուշ պիտի ճզմէ Չարն ու Ոճիրը, ազատագրելով մեզ ու բոլոր մեզ նմաններ, որով լայն հնարաւորութիւն պիտի ունենայի ամէն ինչ հանգամանօրէն քեզի պատմելու: Բայց չարաչար խաբուեցայ: Մորթուտումի ու փողոտումի, աւարի ու թալանի, կրակի ու սուրի օրերէն ի վեր շատ տարիներ եկան ու գացին, ու չտեսայ, աւա՜ղ, այնքան անմեղ արիւններու դատն ու դատաստանը: Ու ահա իմ ալ աչքերս կը փակուին միեւնոյն ոճրային մատներով՝ առանց մեր Մեծ Արդարութիւնը տեսնելու: Ու մտահոգութիւնն ունիմ որ՝ մեր եւ շատերու ընտանեկան բոյնը սուրով ու հուրով քարուքանդ ընող այս հրէշը, որ դուն դեռ անգիտակցօրէն «հայր» կը կոչես, պարկեշտ ու պատուաւոր մարդ մը ռեալի երջանիկ ու խաղաղ կերպով փակէ իր դաղանային օրերու արիւնոտ հաշիւը: Ասոր համար իմ եւ հարազատ այլ նահատակ հօրդ անունով պարտք կը դնեմ վրադ, որ մեր ու մեզի պէսներուն Արդարութիւնը չմոռնաս եւ ապրիս միայն ու միայն անոր մեծ յաղթանակին համար: Արտասուքով ու խանդաղատանքով կ'օրհնե՛մ քեզ, անուշիկ տղաս: Գիտցած ըլլաս որ այսպէս շանտատակ ըլլալէս վերջն անգամ չպիտի մոռնամ քեզ, պիտի հսկեմ քեզ, պիտի հետեւիմ քեզի, ու եթէ դուն մոռնաս իմ այս նուիրական կտակը, ես պիտի լամ դառնօրէն իմ գերեզմանի խորքերէն, եւ պիտի անիծե՛մ քեզ, եւ պիտի նզովե՛մ քեզ: Հմայեակ մը թող ըլլայ իմ այս մայրական վիրաւոր կտակը քեզի ընդմիշտ, անոր շնորհիւ՝ թող որ դուն ըլլաս հզօր ու անխոց՝ կեանքին դէմ, որ դաժան է, ու լիրբ: Անով սնանիս, անով ներշնչուիս, անով տենչաս եւ անով ապրիս ու մեռնիս, պաշտելի՛ զաւակս: Մնաս բարով, մնա՛ս բարով, ահա ես կ'երթամ լացով ու կարօտով, վրէժի կրակով եւ արդարութեան չյագեցա՛ծ բաղձանքով...

×

Անոնց մէջ՝ որոնց լեզուն ա՛լ «հայր» ու «մայր» չպիտի հնչէ այլեւս, յաղթ ու կայտառ, լռակեաց ու մտախոհ պատանի մը կայ, որ ամէն իրիկուն երկար ու խոր մտատանջումներէ վերջ կարօտէ թանուրղի պէս, ճերմակ ծամ ու անծալիտ, թուղթի կտոր մը պաշտամունքով ու մեծ գուրգուրանքով կը կարդայ կրկին ու կրկին, ու բռունցքները պրկած, ու աչքերը յառած հեռուն, անյայտ ու անհուն կրակով մը կլանուած, ծոցաններու եւ ջղաձգութիւններու մէջ կը գալարուին, կը հեծկլտայ, կը հոյհոյէ, կատաղօրէն կը մռնչէ... Ու կը սպասէ որ իր շափը լրանայ: Կարմիր կտակի վրէժխնդիր ժառանգորդն է ան, որ ցեղին հայրական թեւերուն տակ կ'աճի ու կ'ուռճանայ՝ պէյին ձեռքէն առնուելէն ի վեր:

×

Անցան տարիները օրերու պէս եւ ան եղաւ երիտասարդ մը պարթեւ, ալխարհի ամէնէն քաղաքակրթուած երկիրներէն մէկուն կախարդական մայրական քաղաքին մէջ: Կենսուրախ է ան, հիմա, եւ անհոգ: Անցեալի ծով տառապանքէն ոչ մէկ հետք մնացեր է իր քով: Անհագօրէն եղերական անցեալը բոլորովին մոռցեր է: Ան, հիմա, միայն կ'ուտէ, կը խմէ, կը համբուրէ ու կը քնանայ... Կեանքը իրեն համար միայն վայելքի համար ստեղծուած ըլլալ կը թուի: Առատուն կ'երթայ գործատուն, իրիկունը՝ պարասրահ, եւ կէս գիշերին՝ անկողին: Ահա երեք անխուսափելի հանգրուանները իր կեանքին: Շաբաթը մէկ կամ երկու անգամ ալ կ'այցելէ բժիշկին... Վերջը, ընկերային գինարբուքի մը մէջ հանդիսաւորապէս այրեց իր դաշունահար մօր կարմիր կտակը, ջարդարարները յայտարարեց անպատասխանատու եւ անմեղ, իսկ զոհերը պատասխանատու եւ յանցաւոր, ու պարեց խելայեղ կերպով՝ այրուած կարմիր նամակի նուիրական աճիւններուն իր հօր ու մօր ջարդուփշուր ոսկորներուն եւ իր սրախողխող ցեղակիցներու անթաղ դիակոյտերուն վրայ: Եւ իր հէք մօրը հոգին, որ հետեւած էր իրեն միշտ, համաձայն իր խոստումին, այդ օրը դառնօրէն լացաւ իր ուխտադրուժ լիրբ զաւկին վրայ, եւ նզովեց զայն, եւ անիծե՛ց զայն...

Ու, աւա՜ղ, ան մինակ չէ: Իրեն պէսները շատ են: Իր սերունդին գրեթէ մեծ մասը, որուն համար այլեւս անցեալ գոյութիւն չունի, ապագայ՝ բնա՛ւ:

Անոնց իւրաքանչիւրը, ամէն օր, համբոյրի մը համար, ցնորքի մը համար, մէկ սուի համար կը պատռէ իր կարմիր նամակը, կը տրորէ իր կարմիր կտակը, կը պարէ նահատակ անցեալի սրբութիւններուն վրայ, ու կը տողա՜յ անարգ եւ արիւնոտ կրունկներու տակ...

Եւ ազատութեան ու Մեծ Եղեռնի կարմիր ճամբուն վրայ ինկածներու ոգին խռոված է Արարատէն մինչեւ Տաւրոս՝ եւ Պոնտոսէն մինչեւ Տէր — Զօր, իրենց ուխտադրուժ այս յաջորդներուն այնքան չնականօրէն ի... կած ըլլալուն համար, որոնք ... խիպի եւ ամօթի, Նիւ Եորքէն մ... Կալիֆոռնիա ու Պոլսէն մինչեւ ... ու Եգիպտոս, կը քալեն ուրացումի ... նիծապարտ ու դաւաճան ճամբէն, ... որոնց մէկ արծաթի, մէկ փոր ... համար վաճառքի կը հանեն իրենց ... ռանց ձգուած բոլոր սրբութիւններ... ու նուիրական աւանդները:

Հէ՜յ, լսեցէ՛ք, վրէժխնդիր ... մակները պատռտուած են, ու կարմի... կտակները կոխկռտուած, ու մեր ... վիրականութիւնները՝ ծախուած: ... մեռելները, որ գացին աչքերնին ... րենց եւին, ահագնօրէն վրդովուած ... եւ կուլա՜ն ու կը սպառնա՜ն...

Վա՜յ, վա՜յ ուրացողներուն ու ... ւաճաններուն, որոնք ապրանոցներ... մէջ ուխտած քաղաքները ... անարգ ու թշուա՞ռ պիտի ըլլա...

ԱՐՏԱՇԷՍ

ՄԻՏԱՆ

Տիկինը սպասուհիին.— Այս ինչ ... հոգութիւն է, տունին չորս կողմը ... մուկները բոյն դրեր են:

— Միշտ ճանճերէ կը ... նեղուէինք, անոնցմէ ազատելու կարճ միջոցն է ... մամուկները միշտ ... իրիկուն ճամ... կ'որսան:

»ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

Յունուար 25ի ժողովը

ԽՄԲ.— Կիրակի օր հրատարակած էինք «բողոքի եւ յարգանքի ցոյցի» ամփոփումը:

Հրատարակութեան կուտանք նաեւ այս գրութիւնը, իբրեւ չէզոք ձայն մը:

Լրագրողի բնական հետաքրքրութիւնս յագեցնելու նպատակով ներկայ գտնուեցայ յունուար 25ի ժողովին:

Օրուան նախագահը Գ. Մարմարեան, ժողովը բացուած յայտարարելէ հրաւիրեց ներկաները վայրկեան մը ոտքի կանգնիլ ի յարգանս Ղեւոնդ արք. Դուրեանի յիշատակին. յետոյ՝ ցաւ յայտնեց թէ ժողովուրդը առատութեամբ չէր պատասխանած իրենց «կոչին»: Ես այն տպաւորութիւնը ունեցայ թէ Գ. նախագահը իբր բազմազբաղ փաստաբան՝ առիթ ունեցած չէր իր «Dossier»ն ուսումնասիրելու: Այս պատճառաւ իսկ վայրկենական ներշնչումէ տարուած՝ իր արտայայտութեանց մէջ սպրդեցուց նախադասութիւններ որոնք միմիայն ներելի են փաստաբանի մը բերնին մէջ: Յաւակնանք չըլլանք իր մասին քանի որ՝ արհեստին բերմամբ անոնք դատարաններուն իսկ ներողամտութիւնը կը վայելեն:

Յաջորդաբար խօսք առին Տօքթ. Գալճեան, Տօքթ. Արթինեան եւ Գ. Կարօ: Աւելորդ կը համարիմ այս երեք ճառախօսներու համայնավար ակումբներուն թարգման հանդիսանալ հոս եւ ժողովուրդին հրամցնել շահեկանութենէ զուրկ աւելորդ կրկնութիւններ: Միայն թէ՝ Տօքթ. Արթինեան հակառակ իր տարիքին՝ աւելի երիտասարդ արտայայտութիւններ ունեցաւ քան իր երիտասարդ համախոհները:

Առաջին անգամ ըլլալով առիթ կ'ունենայի մտիկ ընելու ռամկավար հռետորը՝ որուն խօսելու կարողութիւնը անժխտելի է: Գ. Հրաչ—Երուանդի ժեստերը եւ շեշտերը ինծի կը յիշեցնէին մեր կրօնական հռետորները: Իրեն կը պակսէր միայն սքեմը: Սակայն լաւ խօսիլ չի նշանակեր լաւ տրամաբանել:

Գ. Հրաչ—Երուանդ, մի առ մի թուելէ վերջ՝ այլեւայլ թուականներուն կատարուած հայկական ջարդերը, այժմ, շնորհիւ խորհրդային կառավարութեան, հայ ժողովուրդը վերջնականապէս ազատագրուած հռչակեց, զերծ Թուրքին «հալածանք»էն

Որչափ կը յիշենք, ներկայ Հայաստանը՝ ցարական իշխանութեան ատեն՝ Ռուսիոյ մէկ նահանգը կը կազմէր եւ Թուրքը երբեք չէր համարձակած իր եաթաղանին ծայրը երկարել մինչեւ հոն: Թուրքը այլեւս չի ջարդեր, որովհետեւ իր սահմաններուն մէջ ջարդելու ժողովուրդ չմնաց, բացի Պոլսոյ հայութենէն որ իր բախտը կապած է Թուրքիոյ հետ:

Զարմանալի է որ՝ Գ. Հրաչ—Երուանդ, խորհրդային կառավարութեան հանդէպ իր հաւատարմութիւնը մինչեւ պաշտամունք տանելէ յետոյ, հրապարակաւ՝ Թուրքը կը հռչակէ մեր միակ թշնամին՝ հակառակ Երեւանի կառավարութեան հետեւած քաղաքականութեան եւ հակառակ ռամկավար կուսակցութեան պաշտօնապէս յայտարարած ուղեգիծին: Եղած հակասութիւնը ինքն ալ շատ լաւ կ'ըմբռնէ, բայց լաւ է չհասկցըւիլ, բան չարժանի զանելու համար:

« Le Clou de la soirée» ինչպէս կ'ըսեն Ֆրանսացիները, Գ. Լեւոն Կիւմիւշկերտանի ճառն էր, լեցուն հայրենասիրութեան եւ հեռատեսութեան տիպար մը, որուն ամէն մէկ նախադասութիւնը եւ բառը չափուած ու կշռուած էր: Այս օրինակելի ճառով՝ Գ. Լեւոն Կիւմիւշկերտան երեւան կուգայ իբրեւ քաղաքացի մը՝ որ ոեւէ հոսանքէ եւ ազդեցութենէ չի տարուիր, իրեն առաջնորդ կ'ընտրէ իր խիղճը՝ պատկանած ժողովուրդին շահը: Երանի՜ թէ այս ճառին պատճէնը նոյնութեամբ հրատարակուէր հայ մամուլին կողմէ՝ առանց կուսակցական խտրութեան: Գ. Կիւմիւշկերտանին վիճակուած է կատարելու ազնիւ ու դժուարին դեր մը տարբեր հոսանքներու միջեւ: Իր ճառին բովանդակութիւնը կատարեալ ծրագիր մըն է ազգային գերագոյն շահերու պաշտպանութեան տեսակէտով, դէպի համերաշխութիւն եւ համագործակցութիւն կը մղէ բոլոր բարի կամեցողութիւնները: Այդ ճառը վերլուծել իսկ չենք փորձեր եւ կը սպասենք իր հրատարակութեան:

Յանձնախումբին «կոչ»ին պատասխանած էին վեց հարիւր հոգիէ բաղկացած երկսեռ բազմութիւն մը, 25 հազար հոգի պարունակող գաղութէն: Ժողովուրդի ձեռնպահութիւնը այս պարագային ցոյց կուտայ թէ՝ ինք այլ եւս յոգնած է բուռ-ըստանեն եւ իրական աշխատանք կը պահանջէ ժողովուրդը առաջնորդելու յաւակնութիւն ունեցող տարրերէ: Գ. Կիւմիւշկերտանի ցոյց տուած ուղին է որ դրահացում պիտի տայ ընդհանուր հայութեան: Հերիք է որ անոր ծրագիրը գործնական հողի վրայ դրուի եւ անոր ազնիւ հեղինակը հաշտարարի դերը ստանձնէ յօգուտ այս դժբախտ ժողովուրդին:

ԱՐԱՄ ԹԻՒՐԱՔԵԱՆ

ՆՈՐԷՆ ԵՒ ՆՈՐԷՆ ԶԶՈՒԵԼԻ ԽԱՂԵՐ

« Հայրենիք »ի յունուար 18 թիւէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնը.—

Անծանօթներ կիրակի գիշեր Ուստրի Դաշնակցական խանութներու պատուհաններուն եւ ծառերու վրայ կարմիր ու սեւ տառերով գրուած խոշոր յայտարարութիւններ փակցուցած են Պոյքոթի Ազդ վերտառութեան ներքեւ եւ հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

«Մի քաջալերէք այս խանութը: Անդամ մըն է ան Դաշնակ—գաղտնի ընկերակցութեան մը, որ սպաննեց Մ. Նահանգներու Հայոց արքեպիսկոպոսը՝ Ղեւոնդ Դուրեանն»:

Հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը քաղենք Ուստրի տեղական թերթերէն Ոփ. ըկրէ՛ի յունուար 15ի թիւէն, որ հրատարակած էր նաեւ «Պոյքոթի Ազդ»ի հետեւեալ պատկերը:

Do not patronize. This store

It is a member of the Dashnag a secret order that assassinated Archbishop LEON TOURIAN, of the Armenians of U. S. A

(Մի՛ քաջալերէք, այս խանութին տէրը անդամ է Դաշնակի, այն գաղտնի ընկերութեան որ սպաննեց Մ. Նահանգներու Հայոց առաջնորդ Ղեւոնդ Արք. Դուրեանը):

Ընկերութեան անդամներու հաշիւով այդ ազդերու թիւը կը հասնէր 75—100ի: Անոնցմէ շատեր առաւօտուն կանուխ վերցուած էին, որովհետեւ անդամներէն մէկ քանին կը նկատեն զանոնք իրենց խանութներու վրայ եւ լուր կուտան միւսներուն: Իրականին մէջ՝ ոստիկանները փրցուցած էին անոնցմէ շատեր, երբ դեռ թաց էր անոնց սօսինձը:

«Դաշնակցականները երէկ կէսօրէ յետոյ ժողով մը ունեցան եւ ընտրեցին երեք անձերէ բաղկացած մարմին մը՝ քննելու այս խնդիրը եւ յայտնելու ոստիկանութեան: Այս քննիչ մարմնին անդամներն են Յ. Տ. Յովհաննէսեան, Լեւոն Յովհաննէսեան եւ Սարգիս Նազուպեան:

Յ. Տ. Յովհաննէսեան յայտնեց թէ իր կարծիքով կոմունիստներ եւ անոնց համակիր մէկ քանի ռամկավարներ կրնան մատ ունենալ այս բանին մէջ «Անհատի մը գործը չէ, եւ լաւ կազմակերպուած գործ մըն է այս»:

Խօսելով Ազատական կուսակցութեան (ռամկավար) կողմէ՝ Մագաք Պէրպէրեան ըսաւ.—

«Ոչ մէկ հայ կազմակերպութիւն կրնայ ծրագրած ըլլալ այսպիսի բան մը: Երեխայական գործ մըն է եւ կը կարծեմ թէ անհատ մը չէր կրնար մինակը այսքան խոշոր գործ մը կատարել»:

(Գ. Պէրպէրեան կ'երեւի թէ չի հետեւիր իր կուսակցութեան օրկանին եւ անոր քաջալերութեամբ ու մասնակցութեամբ կազմակերպուած ժողովներու որոշումներուն, որոնք կը քաջալերեն ու որոշումներ կ'անցընեն պոյքոթի ենթարկելու Դաշնակցականները բոլոր ասպարէզներու մէջ: Միթէ՞ չէ երախայական են այս պոյքոթներն ու վայնասունը, պ. Պէրպէրեան «Հ.»)

Գ. Յովհաննէսեան առանձնապէս վրդովուած էր «Պոյքոթի Ազդերու լեզուին դէմ:

«Դաշնակցութիւնը», ըսաւ ան, «գաղտնի կազմակերպութիւն մը չէ: Մենք հպարտ ենք հրապարակով յայտարարելու թէ մենք ազգային հայ կուսակցութիւն մըն ենք, կազմակերպուած Հայաստանն ազատելու Թուրքերէն: Մեր կեդրոնները ամէն ժամանակ բաց են հայ հասարակութեան առջեւ քննութեան համար: Եթէ անոնք գիտեն թէ մենք սպաննեցինք Դուրեան արք.ը, իրենց պարտականութիւնն է երթալ ոստիկանութեան յայտնել ամէն բան՝ իբրեւ լաւ քաղաքացիներ:

«Մենք հրապարակով կը հրաւիրենք մեր հակառակորդները, որ ընեն այդ բանը: Երբ Նիւ Եորքի ոստիկանութիւնը չի գիտեր թէ ո՛վ գործեց ոճիրը, ի՞նչպէս կրնայ անստորագիր յայտարարութիւն մը ճիշդ ըլլալ»:

Ազատական (ռամկավար) կուսակցութեան անդամներն ուրացան թէ իրենք ոեւէ բան գիտէին Պոյքոթի Ազդերուն մասին, եւ անոնցմէ շատեր ըսին թէ իրենք իմացած էին լրաբերներէ:

Քննիչ մարմինը անցեալ գիշեր ըսաւ թէ կը կասկածի որոշ անձերու մասին, բայց մերժեց ոեւէ բան ըսել:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ ՀՆԳԱՄԵԱԿԻ ՄԱՍԻՆ

Թուրքիոյ մէջ տնտեսական հնգամեայ ծրագրի մասին գրեցինք մանրամասնօրէն: Առնենք նաեւ այդ ծրագրի հիմնական առաջադրութիւնները: Տնտեսական գործավարութիւնը պատրաստած է նոր տեղեկագիր մը, ուր ի միջի այլոց կ'ըսուի.—

1.— Ապահովել արտածելի նիւթերու ազատումը:

2.— Երեք առեւտրական գրասենեակ: Պոլսոյ գրասենեակը պիտի փոխադրուի Ենիքիւյի, մեր արտածելի նիւթերուն ամէն մէկին համար մէկ-մէկ ճիւղ պիտի բացուի: Այդ ճիւղերուն համար պիտի նշանակուին մէկ մէկ պետեր, որոնք պիտի հետապնդեն գործը՝ ամէն մէկ նիւթի արտադրումէն մինչեւ արտածումը:

3.— «Աթանտարտիզասիոն»ի դիւան: Այս դիւանին միջոցաւ պիտի ընդհանրացուի բոլոր արտադրութիւններով եւ պիտի խորհուի անոր վերեւ օտար մասնագէտ մը բերելու մասին:

4.— Սակերու դիւան.— Այս դիւանը պիտի քննէ երկրին բոլոր սակագինները (շոգեկառքի եւն.) տնտեսական տեսակէտէն եւ պիտի աշխատի ամբողջ երկրին համար համապատասխան սակագիններու ցանկ մը պատրաստել:

5.— Գործի եւ գործաւորներու դիւան.— Այս դիւանը պիտի զբաղի աշխատանքի օրէնքին գործադրութեամբ:

6.— Ընկերութեանց եւ հանքերու քոմիսարութենէն աւելի լաւ ձեւով օգտուելու մասին պիտի մտածուի:

7.— Պիտի կազմուի ճարտարարուեստական - գիտական մարմին մը: Այս մարմինը պիտի քննէ թէ ճարտարարուեստին ինչ ուղղութիւն պիտի տրուի, իսկ այժմ միայն վարչական գործերով զբաղող ճարտարարուեստական ընդհանուր տեսչութիւնը պիտի հետապնդէ, այդ մարմնին հետ, ճարտարարուեստի մասնագիտական խնդիրները:

8.— Միջազգային համաձայնութեանց դիւան.— Ասիկա պիտի ըլլայ շարունակութիւնը այն կազմակերպութեան որ նախապէս գոյութիւն ունէր եւ յետոյ վերցուեցաւ: Պիտի քննէ այն համաձայնագիրները որոնք կը կնքուին միւս պետութեանց հետ: Երբ որ եւ է համաձայնութիւն պատրաստուի, փաստաթուղթեր գտնելու համար այս դիւանը իբրեւ հիմ պիտի ծառայէ:

9.— Քննական դիւան.— Գործավարութիւնը այս դիւանի միջոցաւ կը խորհի վերջ տալ շահակիցներու ուղղակի գործավարութեան հետ շփման: Ամէն ոք նամակով պիտի դիմէ եւ նամակով պատասխան պիտի առնէ: Այս կերպով ան կ'ուզէ իր կապը կտրել մակաբոյծ միջնորդներուն հետ:

10.— Ծովային առեւտրական գործեր.— Ասոր կարեւորութիւնը բացայայտ է: Պոլսոյ մէջ պիտի քննուի սակագինի խնդիրը եւ յայտագիր մը պիտի պատրաստուի:

11.— Գործավարութիւնը ամէնէն աւելի զբաղեցնող խնդիրներէն մին նախանիւթերու մաքսէ զերծ ըլլալու պարագան է: Այս խնդրին յատուկ բոլոր հիմքերը պիտի պատրաստուին եւ պիտի հաւաքուին:

12.— Վարկերու դիւան.— Այս դիւանը պիտի չահագրգռուի երկրին մէջ բոլոր վարկային գործերով: Իր նպատակը պիտի ըլլայ վաշխառութեան վերջ տալ: Երկրին մէջ 15—25 տոկոս կ'առնուի: Նոր օրէնքով մինչեւ 12ի իջեցուած է: Իսկ կուսակցութեանց դրամատուները «առաւելագոյն 20 առ հարիւր»:

ՊԱՀԱՆՋՆԵՐ ԵՒ ԽՈՍՏՈՒՄՆԵՐ

Գրեցինք թէ վերջերս Ենկիւրիէն Պոլիս եկաւ տնտեսական գործավար Մահմուտ Ճէլալ պէյ, թերթերով պարզեց հնգամեայ ծրագրին հիմնական կէտերը, եւ շփումներ ունեցաւ ճարտարարուեստի տէրերուն հետ: Վերջինները, հանդիպումի միջոցին, Ճէլալ պէյի բերին հետեւեալ առաջարկները.—

Ա. Հանքերուն նախկին օրէնքը միայն օտար օրէնքի մը թարգմանութիւնն էր, որով, այսօրուան պահանջներուն ամբողջովին չի համապատասխաներ: Մինչեւ որ նոր օրէնք մը պատրաստուի, գոյութիւն ունեցողը մասամբ փոխել: Մանաւանդ դիւրացնել այն գործողութիւնները որոնք կը վերաբերին հանքերու մենաշնորհներ առնելուն:

Բ. Որպէսզի կարելի ըլլայ հանքերը թոյլատու պայմաններով արտասահման ուղարկել, շոգեկառքի գինները իջեցնել: Ցէրինճէի նաւահանգիստը յարմար դարձնել հանքածուխ բեռցնելու:

Գ. Հանքագործներուն վարկ բանալ:

Դ. Որպէսզի կարելի ըլլայ մասնագէտ բանուոր հասցնել, հարկ է որ պետութիւնը չահագրգռուի: Վտանգի ենթարկուող բանուորներուն օգնել:

Գործավարը ըսած է թէ գործավարութիւնը ուղղակի չի կրնար վարկ բանալ, բայց կարելի օժանդակութիւն ցոյց պիտի տրուի:

Իսկ ճարտարարուեստի տէրերը պահանջած են.—

1. Գերմանիոյ հետ գոյացած հաշուակցութեան (քլիրինկ) համաձայնութիւնը պետութեան կը թողու այն իրաւունքը, որով Գերմանիայէն մեքենաներու մուտքը կ'արտօնուի: Կայ, սակայն, բացառութիւն մը օրէնքին մէջ, որ չահագրգռուողները նեղ կացութեան կը մատնէ: Մենք կը մերժենք կարի մեքենաներու ազատ մուտքը:

2. Մաքսատուրքի այն մասը, որ նախանիւթերուն կը վերաբերի, շատ բարձր է. Եթէ քաջալերման ցանկերը վերնան (մաքսէ զերծ պահող ցանկերը) նախանիւթին ներածումը շատ պիտի դժուարանայ: Հարկ է պատրաստել զեղչեալ գիներով ցանկ մը՝ նախանիւթերու ներածման համար:

Գործավարը յայտնած է թէ ինք ամէն օժանդակութիւն պիտի ընծայէ ճարտարարուեստի տէրերուն:

ՄԱՄՈՒԼ

ԻՆՉՈ՞Ւ ԿԸ ԿԱՂԱՅ ՆԵՐԳԱՂԹԸ

»»» «««

«Նոր Երկիր »(Հնչակեան) հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (26 յունուար).

— «Անցեալ տարի յուլիսին, երբ Հօկի Երեւանի Գլխաւոր Վարչութեան նախագահը քաղաքացի Գր. Վարդանեան կազմեց Փարիզի Ներգաղթի Կեդրոնական Յանձնախումբը եւ ասոր մէջ մտցուց մէկ քանի մեծահռչակ հայ հարուստներ, կամ անոնց հետ շփում ունեցող բարեկամներ, ներգաղթի հայրենաշէն գործին ի նպաստ մեծաքանակ գումարներ հաւաքելու ակնկալութեամբ, մէկէ աւելի անգամներ դիտել տուած էինք որ իր յոյսերը չպիտի իրականանան: Հայ մեծահարուստները չպիտի ցնծան ոչ ներգաղթի եւ ոչ ալ Հայաստանի վերաշինութեան համար ոեւէ կարեւոր գումար, այլ փշրանքներ նետելով միայն պիտի բաւականանան եւ Յանձնախումբի գործունէութեան կառքին հինգերորդ անիւները պիտի ըլլան:

Այսօր 7–8 ամիսներ անցած են այն օրէն ի վեր, ուր հրապարակային առաջին մեծ ժողովը տեղի ունեցաւ Փարիզի մէջ, «նախագահութեամբ» Զարեհ պէյ Նուպարի, որ չէր բաւեհանած ժողովին ներկայ իսկ գտնուիլ, եւ մասնակցութեամբ Բարեգործականի ու Հօկի: Եւ սակայն, ներգաղթի հանգանակութիւնը կրիայի քայլերով կը յառաջանայ: 10–15 հազար հայ պարունակող մեծագոյն Փարիզի մէջ հանգանակուած դրամը 50 հազար փրանքի չի հասնիր: Ծիծաղելի գումար մը, զոր կրնար յօժարակամ տալ — ինչպէս սլատօրէն կը գրէր մեր մէկ պաշտօնակիցը — Ներգաղթի Ֆոնտի Կեդրոնական Յանձնախումբին մէջ մտած հայ հարուստներէն ոեւէ մէկը:

Բայց, այդ պարոնները ընդունակ չեն զոհողութեան: Որովհետեւ, զոհողութեան, առատաձեռնութեան, անձնուիրութեան նոյակապ ժէստը ընել կարենալու համար մարդ պէտք է ունենայ հաւատք եւ խանդավառութիւն իր ստանձնած պաշտօնին եւ հետապնդած գործին հանդէպ: Իսկ հայ միլիոնատէրներուն կը պակսին թէ հաւատք դէպի ներգաղթը եւ թէ խանդավառութիւն դէպի վերածնող սոցիալիստական հողի. Հայաստանը, ուր շահագործման ամէն դուռ փակուած է հայ թէ օտար կապիտալիստներու առջեւ:

Հաւատքէ ու խանդավառութենէ զուրկ հոգիները կրնայի՞ն ուրիշն, խանդավառել, ելեկտրականացնել մասսաները: Զոհողութեան անընդունակ անձեր, հոգ չէ թէ ի՞նչ տիտղոսներ ալ կրեն, կրնայի՞ն զոհաբերութեան հրաւիրել ուրիշները: Զէ՞ որ օրինակը նախ իրենք պէտք է տային պատուական գումար մը արձանագրելով հանգանակութեան ցուցակին վրայ, զոր տեսնելէն տուն կը պատցնեն հաւատար երիտասարդները: Մամուլով ու բեմով «Հայաստանասիրութիւն» կեղծողները, հայրենիքի մէջ օրըստօրէ ծլող, ծաղկող շինարարութեան գովքը բնողները, կ'ըսենք, հայրենասիրութեան մրցումին մէջ զէր հաւասարելու էին այն գործաւորներուն հետ, որոնք իրենց հրաժաններու բերնէն հացը կտրելով, անխառն ուրախութեամբ ու ոգեւորութեամբ կը մասնակցին բացուած հանգանակութեան՝ եւ այսպիսով Հայաստանի հանդէպ տածած սիրոյ եւ համակրանքի անհերքելի փաստը կուտան:

Խօսքը առանց գործի մեռեալ է:

Հայաստանի համար կուրծք ծեծողները պէտք է գործնականապէս ապացուցանեն թէ՝ իրենց կուրծքին տակ ալ սիրտ մը կայ Հայաստանի համար բաբախող:

Այլապէս իրենց բաժինը պիտի ըլլայ Գամառ — Քաթիպայի հռչակաւոր խօսքը ».

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԿԱՆԱՆՑ ՃԱՆՃԸ

(ՀՈՒՆԳԱՐԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ)

— Ի՞նչպէս է ամուսինս, հարցուց տիկինը, կրցածին չափ անտարբեր շեշտ մը դնելով իր ձայնին մէջ: Ու շարունակեց իր աշխատութիւնը՝ բժիշկին հանդէպ արհամարհանք մը ցոյց տալու համար:

— Բաւական գէշ. քեզի եկայ խնդրելու համար որ համոզես ամուսինդ որպէսզի թոյլ տայ ինծի իր թեւը կտրելու:

— Մեղա՜յ Տէր Աստուած, գոչեց կինը որուն դէմքը իր գոգնոցին պէս ճերմկեցաւ. անպատճառ պէ՞տք է կտրուի...

— Այո թէ ոչ քանի՛ չորս ժամէն կը մեռնի...

Կաս-կարմիր եղաւ գիւղացիին կինը ·բռնեց բժիշկին թեւէն, քաշելով տարաւ զայն հիւանդին սենեակը եւ ձեռքերը մէջքին վրայ դրած՝ ըսաւ անոր.

— Հաշմանդամ ամուսինով մը զահացող կնիկի երես ունի՞մ ես ... ամօթէս գետնին տակը պիտի անցնիմ. սա՛ նայէ՛ մէյ մը...

Յետոյ դարձաւ իր ամուսինին ու գրեթէ պոռալով ըսաւ.

— Մի՛ ձգեր որ թեւդ կտրէ, Եոհան, անոր խօսքը մտիկ մի՛ ըներ...

Գիւղացին բարեկամի աչքով նայեցաւ կնոջը.

— Հոգդ մի ըներ Քրիսքա, ապահովցուց զայն, այստեղ սպանդանոց չէ, ես կտոր կտոր եղած մեռնելու միտք չունիմ ...

Բժիշկը ի զուր գիւղացիին բացատրեց մահուան սարսափը եւ կեանքին գեղեցկութիւնները: Կանչել տուաւ դղեակին կոմսուհին ու քահանան եւ գիւղին ամէնէն պերճախօս ու ազդու մարդիկը որպէսզի խօսք հասկցնեն հիւանդին: Բայց անօգուտ: Ծերունին Եոհան Կալը մնաց անյողդողդ եւ չուզեց կտոր կտոր ըլլալ:

Անոր խաղաղ դէմքին ու ձայնին անայլայլ շեշտին մէջ երեւան կուգար այն համակերպութիւնը զոր գիւղի մարդը ցոյց կուտայ երբ առանց դառնութեան, առանց քէնի եւ առանց արցունքի կը դիմաւորէ մահը:

Մահը սարսափելի չէր Եոհան Կալի համար: Եթէ իր ժամը հասած էր, պատրաստ էր երթալու հոն ուր իրմէ առաջ գացեր էին իր հայրն ու մեծ հայրը.

Յայտնի էր որ խօսք չպիտի կրնային հասկցնել անոր: Եւ սակայն բժիշկին այդ բուռն հետաքրքրութիւնն իսկ ազդեց ծերունիին վրայ: Մեղքցաւ՝ տեսնելով անոր խռովանքը: Ցուց տուաւ որ բժիշկը այդ առթիւ կը տխրէր իր մերժումէն եւ սկսաւ յիմարօրէն ու կարեկցօրէն մխիթարել զայն:

Բժիշկը յանկարծ յիշեց թէ նիւթական խնդիրը դեր կրնար կատարել երբ ենթական գիւղացի մըն էր. հետեւաբար ըսաւ.

— Թեւդ կտրեմ կամ ոչ, պիտի վճարես երեք հարիւր Ֆիօրին. դրամը ծովը նետած պիտի ըլլաս եթէ գործողութիւնը չկատարուի, հինգ վայրկեան չի տեւէր:

— Լաւ ուրեմն, դեղագիր մը տուր որպէսզի իրաւունք ունեցած ըլլաս այդ ընծային. ըսաւ գիւղացին՝ հանգարտ շեշտով մը. կարծես թէ զոյգ մը կօշիկի համար սակարկութիւն կ'ընէր:

Անօգուտ: Բժիշկը՝ զզուած եւ յուսահատ հեռացաւ ծերունիին քովէն եւ դուրս ելաւ տեսակցելու համար գիւղին խելացի-զաւեթներուն հետ: Սակայն հազիւ քանի մը հոգի կրցան խորհուրդ տալ իրեն: Նօտարն ու դատաւորը այցելեցին հիւանդին, բայց դարձեալ խօսք չկրցան հասկցնել անոր: Երիտասարդ կինը այնտեղ էր միշտ՝ բժիշկին չարամիտ ծրագիրները վիժեցնելու համար. այդ ուղղութեամբ առիթ չփախցուց եւ աշխատեցաւ մէկ բառով, երկու բառով զարգացնել իր ամուսինին յամառութիւնը: Բժիշկը քանի մը անգամ կծու նայուածք մը նետեց անոր եւ նոյն իսկ անոր երեսին պոռաց.

— Դուն լեզուդ քեզի քաշէ, երբ այրերը կը խորհրդակցին...

— Աքլորներուն աղբանոցին վրայ հաւը մեծութիւն մըն է, պատասխանեց տիկինը կատաղելով:

Եոհան Կալ մէջ ինկաւ, վիճաբանութիւնը կարճ կապել տալու համար.

— Շատ աղմուկ մի՛ հաներ, Քրիսքա. աւելի լաւ կ'ընես եթէ շիշ մը գինի բերես հիւրերուն...

— Ո՞ր տակառէն, հարցուց կինը:

— Պզտիկէն ... բայց յուղարկաւորութեանս հանդէսին համար մեծ տակառը բանալ տուր, որովհետեւ սկսեր է թթուիլ...

Ծերունին սկսած էր հաշտուիլ մահուան գաղափարին հետ: Հիւրերը խմեցին եւ մեկնեցան «Աստուած հետդ ըլլայ» ըսելով:

Բժիշկը բակին մէջ հանդիպեցաւ կառապանին՝ երիտասարդ, ուժով տղայ մը որ աշխատանք կը կատարէր տանը մէջ:

— Կառքը պատրաստէ, կէս ժամէն պիտի մեկնիմ, ըսաւ անոր. տիկինին ալ իմացուր որ ընթրիքի չպիտի սպասեմ.

Ցանկապատին դուրսը կեցաւ ու մըտածեց թէ ինչ կրնար ընել հիմա: Դրան ճեղքէն տեսաւ որ երիտասարդ կառապանը կը մօտենար գիւղացիին կնոջ. այդ ի՞նչ պչրանքէ նայուածք էր զոր Եոհան Կալ տուաւ ծառային. եւ ինչո՞ւ հպարտ հով մը կար տղուն վրայ: Յայտնի էր թէ անոնք կրակին հետ կը խաղային եւ գաղտնի համաձայնութիւն մը կար անոնց միջեւ: Քիչ մը աւելի տեղեկութիւն պէտք է հաւաքէր այդ մասին: Անպատճառ այս գիւղն ալ ունի իր վհուկը որ ծանօթ է գիւղացիներուն սիրային պատմութիւններուն, կը հաւնար սիրահարներուն վիճակէն, եւ դեղեր ունի անոնց համար՝ մտածեց բժիշկը, նօտարը դիմելու է անոր տունը:

Իսկապէս ալ նօտարը տուաւ վհուկին հասցէն:

— Վհուկ Ռեբեկա՞ն. Կալենց տունէն երկու տուն վար կը բնակի:

Բժիշկը գնաց վհուկին եւ անոր տըւաւ երկու արծաթ Ֆիօրին.

— Կը սիրեմ կին մը եւ կ'ուզեմ որ ան ալ զիս սիրէ, ըսաւ:

— Ո՛հ, այդ անկարելի է տղաս, դուն խոստովանութեան կը նմանիս եւ կիները ընդհանրապէս չեն սիրահարիր քեզի պէս այրերուն...

— Ճիշդ է ըսածդ, մայրիկ, բայց ես կրնամ անոր տալ իր ուզածին չափ մետաքս, իր ուզածին չափ դրամ...

— Ո՞վ է այդ կինը...

— Տիկին Եոհան Կալն է..

Անգլ. թարգմ. Ժ. Մ.

(2) (Շար.)

ծերը բաւական բացուեցան, մասնաւորապէս Ֆրանսայի եւ Մ. Նահանգներու մէջ: Իր կարծիքով, այդ բարեփոխումը հետեւանք է բանուորներու ապրուստի մակարդակին անկման եւ գաղթավայրերու նոր շահագործման: Խօսելով արտաքին գործերու վրայ, ըսաւ թէ ազգայնական հոսանքը նոր թափ առած է բոլոր ատաբէքներուն մէջ: «Փաշիստական խաղաղասիրութիւնը ողբալի օրեր կ'անցընէ եւ զինաթափութեան չարակրատութիւնները տեղի տուած են վերազինման եւ զէրազինման խօսակցութիւններուն առջեւ: Խորհրդարանական դրութեան եւ ժողովրդապետութեան վերջին մնացորդներն ալ կ'անհետանան: Սխալ է գերմանական ֆաշականութիւնը կոչել ազգային ընկերվարութիւն, որովհետեւ, հակառակ ամէնէն ուշադիր քննութեան, ընկերվարութեան յետին հիւլէ մը իսկ կարելի չէ գտնել անոր մէջ»: Այս առթիւ ծաղրեց գերմանական ցեղի գերադասութեան տեսութիւնը:

Վերլուծելով քաղաքական տագնապը, Ստալին գրեց սա.

— «Շատեր կը կարծեն թէ հարկ է տագնապը լուծել պատերազմ հռչակելով Խ. Միութեան դէմ: Այդ պատերազմը պիտի վերջանայ համաշխարհային յեղափոխութեամբ մը, որովհետեւ յարձակողները իրենց դիմացը պիտի գտնեն Խ. Միութեան բոլոր ուժերը եւ ճախողանքի պիտի մատնուին զանազան երկիրներու բանուոր դասակարգէն:

Գոհունակութիւն յայտնելէ յետոյ զանազան երկիրներու հետ կնքուած համաձայնութեանց համար, Ստալին խոստովանեցաւ թէ յարաբերութիւնները լաւ չեն Ճափոնի հետ, որ կը մերժէ ոչ-յարձակման դաշինք մը կնքել եւ որուն ռազմասէր տարրը կ'ուզէ ձեռք զարնել Սիպերիոյ ծովային նահանգին: «Մենք կ'ուզենք խաղաղ յարաբերութիւններ հաստատել Ճափոնի հետ, բայց մեզմէ կախում չունի այդ եւ հետեւաբար պատրաստ ենք ամէն միջոց ձեռք առնել, մեր երկիրը պաշտպանելու համար յարձակման մը դէմ: Անոնք որ կ'ուզեն մեր վրայ իյնալ, այնպիսի ընդդիմութիւն մը պիտի գտնեն որ այդ խոզերը այլ եւս չպիտի համարձակին իրենց կնճիթը խոթել խորհրդային բանջարանոցին մէջ»:

Թուրքիա եւ Պալքանեան դաշինքը

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ ՄԻՇՏ ԿԸ ՄԵՐԺԷ

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն յունուար 28 թուակիռով.—

Գործավարներու խորհուրդը նիստ գումարեց այսօր, նախագահութեամբ Մ. Քէմալ փաշայի եւ երկարօրէն խորհրդակցեցաւ պալքանեան դաշինքին վրայ: Տրուած որոշումները գաղտնի կը պահուին: Արտաքին գործավարը վաղը ճամբայ կ'ելլէ դէպի Պելկրատ, ուր պիտի ստորագրուի դաշինքը:

⁂ Պուլկարիոյ թագաւորը Պուքրէշէն Սոֆիա վերադարձաւ իր հետեւորդներով: Կը հաստատուի թէ գործնական արդիւնքի մը չեն յանգած բանակցութիւնները՝ պալքանեան դաշինքի մասին: Պուլկարիա մերժած է ստորագրել դաշինքը, պահելու համար իր ազատութիւնը: Ուրեմն, դաշինքը պիտի ստորագրուի չորս. չին, առանց Պուլկարիոյ: Նոյն իսկ միայն Ռումանիոյ եւ Պուլկարիոյ վերաբերեալ խնդիրները (փոքրամասնութիւններ, դպրոց եւ եկեղեցի) գործնական լուծում չեն գտած: Երկու կողմերն ալ գոհացած են կարծիքի փոխանակութիւններով որոնք պիտի շարունակուին:

ԳԵՐՄԱՆ ԳԻՏՆԱԿԱՆ ՄԸ ԱՆՁՆԱՍՊԱՆ՝ ՍՈՒՐԻՈՅ ՍԱՀՄԱՆԻՆ ՎՐԱՅ

Պ. Ֆոն Շուպէր՝ Գերմանիոյ նախկին բարձր աղնուականներէն, 1898ին Վիլհէլմ կայսեր ընկերացած էր Արեւելքի մէջ կատարուած ճամբորդութեանը ընթացքին: Պատերազմէն յետոյ, հնագիտական ճամբորդութիւններ կատարեց Արաբիոյ մէջ: Վերջերս, Թրանսյորտանի մէջ Թրիտանացի կողմէ յարձակման ենթարկուեցաւ եւ կողոպտուելով Հէջազի գիրքի տարուեցաւ: Ցուպ փախուստ տալ եւ Թուրքիա անցնիլ: Բայց, հոն ալ իր մեծ վտանգի մը հանդիպեցաւ: Չունենալով ինքնութեան թուղթեր, կարծուեցաւ թէ Անգլիոյ մէկ գաղտնի գործակալն է: Առանձնացաւ գրկուեցաւ զատուելու համար:

Ֆոն Շուպէս Մէյտան Էքպէզի կայարանը հասնելով պահակ զինուորներու հսկողութենէն խոյս տուաւ եւ շոգեկառքի մը անիւներուն տակ նետեց ինքզինքը: Մարմինը կտոր կտոր եղաւ:

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՎԻՇԱՊ ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը, այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին:

ՑԵՐԵԿՈՅԹ — ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած ՊԱՆԾԷՕ-ԲԱՇԱԼԻ Հ.Յ.Դ. ԱՐՇԻՐ ՆՇԱԿՈՄԻՏԷԻՆ կողմէ

4 Փետրուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30էն մինչեւ կէս գիշեր

MAISON VERONի սրահին մէջ, 150 Route d'Orléans, Bagneux

Արտասանութիւն, երգ, հայկական եւ կովկասեան պարեր

կը ներկայացուի՝ «Եւ Ատայ» (զաւեշտ)

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած ՆՈՐԱՇԷՆԻ ԲԱՐԵՆՊԱՍՏԱԿ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ, իր կազմութեան 7րդ տարեդարձի առթիւ:

17 Փետրուար, Շաբաթ իրիկուն ժամը 9էն մինչեւ լոյս Սալօն Միշէլի շքեղ սրահներուն մէջ, 25 Rue Aldebert (րիւ Ալտըպէր), կէս գիշերէն վերջ 1 ժամ գեղարուեստական բաժին, երգ, անակնկալներ եւ exhibitionներ՝ Տէր եւ Տիկին Հայրապետեաններու կողմէ:

7 հոգինոց օրքէստր Broadway — Jazz:

Ներկայանալի հագուստ պարտաւորիչ:

ՄՈՒՏՔ՝ ԿԻՆԵՐՈՒ՝ 5 ՖՐԱՆՔ, ԱՐԵՐՈՒ՝ 10 ՖՐԱՆՔ

Տոմսերը կը ծախուին Միութեան անդամներուն մօտ եւ սափրիչ Ցարութիւն Պապաէկիրեանի խանութը, 28 րիւ տէ Տօմինիքէն:

ՆԱՀԱՏԱԿ ԳՐԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐ

Մատենաշարին 8րդ հատորը

ՕՀԱՆ ԿԱՐՕի

ԽՐՃԻԹՆԵՐԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ

եւ

ԱՐՁԱԿ ԷՋԵՐ ԵՒ ՔԵՐԹՈՒԱԾՆԵՐ

ԳԻՆ՝ 20 ՖՐԱՆՔ.

Դիմել կեդրոնական հասցէին.— M. BARSAMIAN

121, Rue Marcadet, Paris (18)

Մեր շարքին 9րդ հատորը նուիրուած է ԵՐ. ՕՏԵԱՆի. Հատորը լոյս պիտի տեսնէ ամէնէն ուշը փետրուարի վերջերը. եւ պիտի պարունակէ. Առաքելութիւն մը ի Մասլվար, Բանջունիի նամակները. Պատերազմ եւ Խաղաղութիւն եւ ուրիշ ընտրուած էջեր:

Եւրոպայի հայկական մեծագոյն գրատունը

Գրատուն ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

51, Rue Monsieur - le - Prince, Paris (5e) Métro: Odéon Tél. Danton 88 — 65

Հայերէն, ֆրանսերէն, անգլերէն եւլն. ամէն տեսակ գրքեր

Արդիական կազմատուն: Տպագրական գործեր:

Աշխարհի բոլոր կողմերէն հասած ապսպրանքները կը կատարուին արագ եւ խղճամիտ կերպով:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ա. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղին պարբերական դասախօսութիւնը այս Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին Ֆլորիայի վերնայարկը. Կը դասախօսէ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ: Նիւթ՝ Հայ եկեղեցին ու եկեղեցականները մեր պատմութեան մէջ: Կը հրաւիրուին անդամներն ու փափաքողները:

Հ. Մ. Ը. Մ.

Պ. Պ. Լեւոն Մանուկեան, Վահան Քէրքեաշեան, Արամ Նազարեան, Վ. Խանճեան, Արամ Պետրոսեան, Արամ Շիրինեան, Համբարձում կը հրաւիրուին անյապաղ Միութեան կեդրոն, 17 Rue Bleue, բերել այն [illegible] որ իրենց մօտ կը գտնուին:

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

Խմբագրատուն կը հրաւիրուի Նորկատի Հայր. Միութեան անդամներէն մէկը կամ ծանօթ Նոյկացի մը:

Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան:

— Կը փնտռուի Թոքատի Եաթմըշ գիւղացի Գէորգ Քարեան (28 տարեկան) որ Ֆրանսա եկած է Ցունաստանի որբերուն հետ: Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Պ. Տոնիկ Փէհլիվանեանի, 8 Bld. Rodin, Issy - les - Moulineaux, (Seine):

Ծչգրիտ լուր տուողին մէկ տարեկան «Յառաջ» նուէր:

— Բարգէն Ղարիպեան կը փնտռէ իր հօրեղբօրորդին՝ բնիկ Շապին-Գարահիսարցի Նուպար Ղարիպեան, մայրը՝ Նեկտար, հայրը՝ [illegible], նախապէս կը գտնուէր Հալէպ, Miss Karen Yeppe հաստատութեան մէջ: Տեղեկացնել P. Gharibian, Pierre Joigneaux, No. 1, Asnières, (Seine).

— Թոտոսթոցի Գայեանէ Հիսմեան կը փնտռէ իր զաւակները, որոնք կորսնցուցած է Արաբիոյ անապատներուն մէջ: Իմացնել՝ Aghapékian et fils, 19bis Rue de la République, Hyères, (Var), France:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Տիկին Հայկանոյշ Դարբինեան, հօր անուն՝ Ցարութիւն, մօր անուն՝ Սիրանոյշ, կը փնտռէ իր եղբայրները՝ Կարապետ, Յովհաննէս (մեծ եղբօր անունը չյիշեր) Ցարութիւնեաններ: Կը կարծուի թէ Կարապետ կը գտնուի Պոլիս, իսկ Յովհաննէս Սիրէի (Յունաստան) որբանոցը: Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Tarpinian Nichan, 3 Rue de Lavoier, Viviez (Aveyron), France:

Կը խնդրուի արտասահմանեան թերթերէն արտատպել:

Ընկերոջ Միհրան Քէսիսեան, որուն հետքը կորսուած է Իզմիրի աղէտէն յետոյ: Կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուի Փարիզ:

Գործ կը փնտռէ

25 տարեկան հայ երիտասարդ մը, քաջածանօթ Փարիզի եւ ֆրանսերէն լեզուին: Ընդունակ գրասենեակի կամ ձեռական աշխատանքներու: Դիմել՝ «Յառաջ»ի.

Տրամադրելի է

Վարժուհի մը, որ կրնայ տալ նաեւ երգի դասեր ի հարկին զաւակ ալ կ'առնէ: Դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameame, PARIS (13e)
Le Gérant: H. STEPHAN

ԳՈՅԱՄԱՐՏ օրացոյց 1934 ե. Տարի

Լոյս տեսած է Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան «ԳՈՅԱՄԱՐՏ» պատկերազարդ պատի օրացոյցը՝ Միութեան Տասնամեակին [illegible] թիւն

Բովանդակութիւն.— Մեր քննական պատմութիւնը, սկիզբէն մինչեւ վարդանանց (հեղինակութեամբ Հ. Ս. Տէր-Մովսէսեանի): Եռգոյն [illegible] դէմքեր եւ նշանակելի դէպքեր առանց կուսակցական խտրութեան, կրօնական [illegible] տօներ լրիւ:

Օրացոյցին ճակատը զարդուած է Հ. Յ. Դ. Զինանշանը եռերանգ կական զոյգ եռագոյններով, իսկ մէջտեղը դէպի Ազատութիւն նկարով, օրացոյցին տակը Դաշնակցութեան Երրորդութիւնը Յուշարձանով, ձախ եւ աջ կողմերը ազգային նկարներով:

Օրացոյցի թերթերուն մէջ զետեղուած են 25 նկարներ Հայոց Պատմութեան պատմական եւ յեղափոխական զանազան դէմքերու:

Օրացոյցը ամէն հայու տան մէջ մտնելիք գործ մըն է եւ պատի զարդ [illegible] ընկերներու տրուելիք լաւագոյն նուէրը:

Այս տարուան օրացոյցին գեղեցկութիւնը եւ մաքրութիւնը աւելի [illegible] զանց ընելու համար, յանձնուած է Փարիզ, Հրանտ — Սամուէլի խնամքին:

Հայրենակիցնե՛ր, ինչպէս գիտէք անցեալ տարի Երկրորդ տպագրութեան դարձեալ չկրցանք գոհացում տալ բոլոր ապսպրանքներուն, այս անգամ բոլորուած է առաջին տպագրութիւնով միայն բաւականանալ, ուստի անմիջապէս ապսպրեցէք՝ չզրկուելու համար այս գեղեցիկ եւ խնամուած գործէն:

Դիմել Միութեան հասցէին K. Antikian, 49, rue Nationale, Marseille:

Փարիզի եւ շրջաններու ընդհ. գործակալ՝ Գրատուն Հրանտ — Սամուէլ, 51, rue Mr. le Prince, Paris (5):

Գին Մարսէյլի համար 5 ֆրանք: Գաւառներ եւ արտասահման 5.50 ֆր.

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԻՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (45)

"ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ,,

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Այդ ձիաւորը եկած կանգ առած էր այն չէնքին առջեւ որ իբր բանակատեղ ընտրուած էր, եւ, ըսելով թէ շատ կարեւոր լուր մը բերած է, պահակէն արտօնութիւն ուզած, ներս մտած եւ յուզուած շնչասով մը բաած էր.

— Էֆէնտիմ, վտանգ կայ: Ռուսերը սկսան յառաջանալ: Մեր գիւղին բարձունքներէն տեսանք: Ամէն ոք իր ունեցածը չունեցածը ժողվելով կը փախի: Իսկ ես՝ ձիս հեծնելով՝ հեւ ի հեւ հոս եկայ:

Այս լուրը բերող ձիաւորը Վրացի մըն էր: Եթէ իր ըսածները ճիշդ էին, Պորչքայի բանակատեղը մեծ վտանգի մը ենթակայ էր: Անկարելի բան մը չէր որ բաց թողուած տեղէ մը ներս մտած ըլլան Ռուսերը: Եթէ ռուսական ուժերը կը մօտենան այն ուղղութեամբ զոր ցոյց տուաւ Վրացին, ուրեմն անոնք պիտի անցնէին Մարաթոսի դամուղ ուժերուն կռնակը: Իսկ Պորչքան փոս տեղ մը ըլլալուն, շատ անյարմար էր պաշտպանութեան համար: Այս վտանգէն լուր չունէր Եագուպ Ճէմիլ պէյը, ու կարելիութիւն չկար անոր լուր տալու: Այս վիճակին մէջ, այն ուժը որ պիտի զար՝ կամ գերի պիտի իյնար եւ կամ՝ իր մէկ անապահովի ժամուն թշնամիին հետ կռուելու պիտի ստիպուէր: Այդ պատճառաւ, անմիջապէս փնտռած էին Մուրկուլի գայմագամը՝ Էթէմ պէյը՝ ստացուած լուրը իրեն իմացուցած, եւ յանձնարարած էին ձիաւոր մը հասցնել Եագուպ Ճէմիլ պէյի ետեւէն: Մինչդեռ, Էթէմ պէյէն ըստացուած պատասխանը կ'ըսէր թէ՝ գունդը շատոնց մեկնած է Մուրկուլէն եւ, հետեւաբար, կասկածելի է որ ձիաւորը հասնի:

Այդ միջոցին, անշուշտ, արհրամեծոր հրահանգները կը տրուէին՝ Պորչքայի պաշտպանութեան համար:

Սատացուած լուրը տարածուելով քաղաքին մէջ, ժողովուրդը սարսափէն շուարած էր: Պորչքացիները որոնք խանդավառութեամբ զինուորուած էին, քաղաքին գրաւման առեն, մեր չէթէները, անսարսափելի ալ պիտի չձգուէին Ռուսերու կողմէ: Ուրեմն, ժողովուրդը գաղթելու կը պատրաստուէր: Այդ պատրաստութիւններով զբաղած էին կիները ու ծերերը. իսկ զէնք բռնելու ատակ երիտասարդներուն զէնք բաշխուած էր:

Որովհետեւ վտանգին լուրը բերող Վրացին այնպիսի շեշտով մը բացատրած էր որ կարծես Ռուսերը զէնքը հետապնդած ըլլային, ամէն բոպէ կը սպասուէր թշնամիին երեւումը Պորչքայի առջեւ: Ասոր հետ մէկտեղ, առջեւի պահականոցներէն ոչ մէկը տեղեկագրած էր թշնամի զինուորներու երեւման մասին:

Այդ պահուն, պատասխանատու պաշտօնեաներէն մին տեսած էր որ Վրացին կրկին իր ձին կը հեծնէ եւ վերադառնալու կը պատրաստուի: Զինէն վար կ'առնէ զայն: Անոր այդ կարգադրութիւնը շատ տեղին էր, որովհետեւ, անոր գալէն երկու ժամ վերջ եւս Ռուսերէն ոչ մէկ լուր կար:

Շրջակաները զրկուած հետախուզական թեւերը եւս բանակատեղ վերադարձած էին՝ առանց հանդիպելու թշնամիին. Այդ պատճառաւ ալ Վրացին հանած էին բանտէն ու սկսած էին հարցաքննել: Ի վերջոյ, ան խոստովանած էր իր թերութիւնը եւ ըսած էր.

— Ես չտեսայ Ռուսերուն գալը:: Բայց, ընկերներս տեսեր են. եկան ինծի լուր տուին: Ես ալ ձիս հեծայ ու սարսփած հոս եկայ՝ ձեզ զգուշացնելու համար:

Հաւաքուած պատերազմ. ատեանը, տեսնելով որ Վրացին լրտեսութիւնը հաստատող որ եւ է փաստ գոյութիւն չունի, անոր սահմանած էր 170 բիրի հարուած՝ իբրեւ պատիժ: Այս պատիժը, իբրեւ խրատ պիտի ծառայէր թէ՛ այդ Վրացիին եւ թէ ուրիշներու, որպէսզի անգամ մըն ալ սխալ լուրեր չբերեն:

Վրացիին հազիւ զարկեր էին 170 հարուածները, երբ հեռուէն նշմարուեցաւ Եագուպ Ճէմիլ պէյին գունդը: Եագուպ Ճէմիլ պէյ եւ ընկերները ձիով կուգային առջեւէն, իսկ անոնց կը հետեւէին, հետիոտն, զինուորները: Եագուպ Ճէմիլ պէյին մէկ աչքը կապուած էր՝ չեմ գիտեր ինչ փորձանք մը անցուցած ըլլալով: Իրեն ընկերացողներուն միջեւ կը գտնուէին Շաքիր պէյ, որ յետոյ տեսչական գործավար եղաւ, Իթթիհատ եւ Թէրագգիի շրջանին Լազիստանի երեսփոխան Սուատ պէյ, Ճիսրի Մուսթաֆա փաշայի գայմագամ՝ հազարապետ Ասըմ պէյ, աւելի վերջ Խալիտ փաշա անունով համբաւ հանող հարիւրապետ Խալիտ պէյ, Ապտուլ Համիտը Պէյլէրպէյի պալատին մէջ պաշտպանող ենթասպայ Էթէմ պէյ եւ ուրիշ անձեր: Եագուպ Ճէմիլ պէյի գունդին կցուած էր նաեւ օրինաւոր խրամային վաշտ մը:

Այս գունդը, որ իբր 2000 հոգիէ կը բաղկանար, աւելի լաւ զինուած էր, քան այդ շրջանին մեր օրինական զօրամասերը: Այս բազմութիւնը, որ գիշերը ուշ ատեն կուգար, տեղաւորուած էր Պորչքայի ռուսական հենելազօրքի զօրանոցը: Այդ գործը վերջացնելէ վերջ, Րիզա պէյի եւ Եագուպ Ճէմիլ պէյի միջեւ, կէս գիշերը անց, սկսած էր խորհրդակցութիւն մը: Րիզա պէյ Եագուպ Ճէմիլ պէյի կ'առաջարկէր Պորչքա մնալ, իրեն զօրակցիլ եւ Պաթումը գրաւել, բայց նոր հասած գունդին հրամանատարը երբեք չէր ուզեր ընթացք տալ այդ առաջարկին:

— Եթէ նոյն իսկ Պոլիսը հրաման դարձեալ չեմ մնար, կ'ըսէր, ու պնդէր իր տեսակէտին վրայ:

Եագուպ Ճէմիլ պէյի այս ընթացքը եւս ցոյց կուտար որ Թէշքիլաթը Մախսուսէն չէր գիտեր թէ ինչ ու ինչ նպատակով կը գործածէր ուժերը, զորս ինք երեւան բերած [illegible] Աւելի ճիշդ՝ այս ուժերը զուրկ [illegible] ղեկավարութենէ: Ով որ ջոկատ [illegible] մը կ'անցնէր, ինքն իր գլխուն [illegible] մանատար կը դառնար, եւ այդ [illegible] մը ապտելով ըստ կամս, կ'[illegible] համբաւ տիրանալ: Ոչ ոք [illegible] կ'առնէր Սիւլէյման Ասքերի [illegible] կողմէ տրուած հրահանգները: [illegible] կազմուած չէթէները պէտք է [illegible] ծածուէին թշնամիին ետեւի գիծ[illegible] ակարացնելու, անոնք առաջ կը [illegible] ուէին՝ այս կամ այն տեղը գրա[illegible] եւ իրենց հրամանատարը իբրեւ [illegible] թիհդ ճանչնալու համար: Այս [illegible] ճառաւ, որ եւ է արդիւնք չէր [illegible] այն խորհրդակցութիւնը որ տեղի [illegible] նեցած էր այդ գիշեր՝ Եագուպ Ճէ[illegible] պէյի հետ: Եագուպ Ճէմիլ պէյ [illegible] Ջորդ օրը պիտի մեկնէր՝ առանց [illegible] նալու Պորչքա:

(Շար.)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

::: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE :::

HARATCH

(Fondé en 1925) Inc. R. - Seine 276.786

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՇԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 31 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1934

31 Janvier 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2409

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ ՄՌԱՅԼ

Փորձեցէք հարեւանցի ամփոփել օրուան քաղաքական դէպքերը, եւ եզրակացութիւնը պիտի ըլլայ վրդովիչ հարցական մը։— կատարեալ անստուգութիւն։

Սկսինք Ֆրանսայէն.— Հինգերորդ դահլիճն է որ կը տապալի 1932ի ընտրութիւններէն յետոյ։ Այլ եւս ամիսներով կը հաշուեն դահլիճներու կեանքը։

Մինչեւ հիմա, ելմտական տագնապն էր որ կ՚ուտէր դահլիճներու գլուխը։ Նոյն իսկ միջազգային քաղաքական խնդիրները կը կորսնցնէին իրենց սուր հանգամանքը, ներքին յարաճուն տագնապին առջեւ։

Սթավիսքիի գայթակղութենէն ի վեր, ամբողջ հանրապետական կարգուսարքն է որ ցնցումներու կ՚ենթարկուի։

Անշուշտ ամուր է հանրապետութիւնը եւ անսասան, եւ արքայականները ի զուր փողոց իջած են։

Եւ սակայն, Սթավիսքիի թնճուկը ահաւոր ճեղքեր բացաւ երրորդ հանրապետութեան վարչական կազմին վրայ, եւ ամէնէն չափաւորներն ալ փրկութիւնը կը գտնեն անխնայ մաքրագործման մէջ, վերէն վար։

Տեսէք, նոր դահլիճ պիտի կազմուի եւ վարչապետը կամ իր բարեկամները կը փնտռեն այնպիսի մարդիկ որ ուղղակի կամ անուղղակի կապ ունեցած չըլլան Սթավիսքիներու հետ։ Եւ մանաւանդ, քաջութիւնն ունենան գլուխ հանելու մաքրագործումը, առանց որ եւ է նկատումի։

Միեւնոյն ատեն, կը փնտռուին զօրաւոր մարդիկ, որոնք վարակուած չըլլան դիկտատորական ձգտումներով, բայց կարենան տիրաբար վերահաստատել պետութեան հեղինակութիւնը։

Այդպիսի տարրեր կը գտնուին աջակողմեան հոսանքներուն մէջ, որոնք մէկ բերան «Ազգային Միութիւն» կ՚աղաղակեն, ինչ որ պիտի յանգի — եթէ յաջողի — տեսակ մը Փաշականութեան։

Բայց, Ֆրանսայի ժողովրդապետական ոգին չի հանդուրժեր միահեծան իշխանութեան։ Ան չհանդուրժեց նոյն իսկ «Վագր»ին (Քլէմանսօ), որ Մեծ Պատերազմին յաղթանակը շահած էր։

Միւս կողմէ, Ֆրանսայի սահմանադրութիւնը չարտօներ լուծել Երեսփ. Ժողովը, այսպիսի պարագաներու մէջ։

Ուրեմն, պիտի շարունակուի «դահլիճներու ջարդը», որ ինքնաչարժի արկածի մը չափ սովորական դէպք է այս երկրին համար...

Անդին, Պալքաններու մէջ, մարդիկ հեւ ի հեւ կ՚երթեւեկեն, արքայական եւ նախարարական տեսակցութիւններ եւ գինարբուքներ կը սարքեն, ի խնդիր ուխտի մը որ ուրիշ բան չէ եթէ ոչ անգամ մը եւս ապահովագրել պատերազմի աւարները։

Չորս բախտաւորներ,— Ռումանիա, Եուկոսլավիա, Յունաստան եւ Թուրքիա լիուլի ստացած ըլլալով իրենց բաժինները, կը փորձեն իրենց եռեւէն քաշել միակ անճարն ու անիրաւեալը, Պուլկարիան։

Պուլկարիան խուսափեցաւ այդ անձնատպանութենէն, եւ պալքանեան ուխտը պիտի ստորագրուի փետրուար 2ին, առանց իր մասնակցութեան։

Բայց, պիտի կրնա՞յ խուսափիլ, աւելի ճիշդ՝ իր ազատութիւնը պահել մինչեւ վերջը, այնքան ամուր փշաթելերով շրջապատուելէ յետոյ։

Եւ ո՞ւր պիտի յանգի իր գործելու ազատութիւնը, եթէ մինչեւ վերջը մնայ ինքն իր գլխուն...։

Աւելի անդին, Մոսկուայի մէջ, բոլշեւիկեան համագումարին առթիւ, օրուան վարիչները խռովայոյզ բառեր կ՚արտասանեն, մատնանշելով ճափոնական վտանգը, փառաբանելով Կարմիր բանակը եւ բացէ ի բաց ասպարէզ կարդալով։

Ստալինն է որ կ՚ազդարարէ, 2000 պատգամաւորներու առջեւ, եւ առաջին իսկ նիստին.

— «Ճիշդ է. մենք կը շարունակենք մեր քաղաքականութիւնը՝ բարւոքելու համար մեր յարաբերութիւնները Ճափոնի հետ ալ, որովհետեւ կ՚ուզենք որ բարւոքին։ Բայց, ամէն բան մենէ կախում չունի։ Հետեւաբար, պարտաւոր ենք միեւնոյն ատեն ձեռք առնել բոլոր անհրաժեշտ միջոցները, մեր երկիրը պաշտպանելու համար անակնկալ դէպքերու հանդէպ եւ պատրաստ ըլլալու համար յարձակման մը դէմ։ Խորհրդային Միութիւնը երբեք միտք չունի սպառնալու ո եւ է մէկուն, ոչ ալ յարձակելու ո եւ է մէկուն վրայ։ Մենք խաղաղութիւն կ՚ուզենք եւ խաղաղութեան դատն է որ կը պաշտպանենք։ Բայց չենք վախնար սպառնալիքներէն եւ պատրաստ ենք պատերազմի դրդիչներու հարուածներուն պատասխանելու հարուածով։ Ան որ խաղաղութիւն եւ գործի յարաբերութիւններ կ՚ուզէ մեզի հետ, միշտ իր կողքին պիտի գտնէ մեզ, իսկ անոնք որ կը փորձեն յարձակիլ մեր երկրին վրայ, պիտի հանդիպին տահարկու դիմադրութեան մը որ իրենց պիտի սորվեցնէ իրենց քիթը չխօթել մեր պարտէզին մէջ»։ (Բուն բառով՝ իրենց խոզի կնճիթը չխօթել մեր պարտէզին մէջ)։

Հեռագիրը մասնաւորապէս կը յիշէ թէ այս խօսքերը ընդունուեցան որոտընդոստ ծափերով։

Անշո՛ւշտ, քանի որ խօսքը ... չափուելու մասին է։

Ցեխե՞նք, տակաւին, զինաթափութեան զաւեշտը, որ շատոնց վերածուած է ողբերգութեան, գերմանական հարցը, որ աւելի ճիշդ հարցական մըն է, Աւստրիոյ անկախութեան խնդիրը, որ լուրջ մտահոգութիւն կը պատճառէ նոյն իսկ Ազգերու Դաշնակցութեան, եւ Մ. Նահանգներու անզանուարական պատերազմը որ հասած է ծայրագոյն սահմանին։

Այս մռայլ հեռանկարին, այս համատարած անստուգութեան առջեւ, բոլոր ժողովուրդները ուրիշ հոգ չունին, եթէ ոչ աւելի եւ աւելի խտացնել, կազմակերպել, բազմապատկել ներքին ուժերը, դիմադրութեան եւ ինքնապաշտպանութեան ազդակները։

Բոլորը կապուած են այդ տարրական պարտականութեան, բացի ... Հայոց ազգէն որ երեւի ամէնէն ապահովն է, գաղութներէն մինչեւ Երեւան...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ԴԱՀԼԻՃԸ ԿԸ ԿԱԶՄԷ ՏԱԼԱՏԻԷ

ՄԵԾ ՄԱՍՈՎ ՆՈՐ ԴԷՄՔԵՐ

Հանրապետութեան նախագահը երկուշաբթի օր Ծերակոյտի եւ Երեսփ. Ժողովի նախագահները կանչելով, առաջարկեց կազմել նոր դահլիճը, բայց երկուքն ալ մերժեցին։ Նկատի առնելով Երեսփ. Ժողովի մեծամասնութիւնը, ի վերջոյ հրաւիրուեցաւ նախկին վարչապետ Պ. Տալատիէ, որ պատերազմական նախարար էր Շոթանի դահլիճին մէջ եւ կտրուկ մարդու համբաւ կը վայելէ։ Պ. Տալատիէ յանձն առաւ կազմել դահլիճը եւ անմիջապէս հանրապետութեան նախագահին ներկայացուց իր ցանկը։ Մեծ մասով նոր, աւելի ճիշդ, ծանօթ գայթակղութեանց հետ կապ չունեցող մարդիկ են նախարարները։ Այս դահլիճն ալ գլխաւորապէս պիտի կռթնի արմատականներուն։ Ուրիշ խօսքով, ազգային միութեան դահլիճ մը չէ։ Կարեւոր պարագայ մըն է արտաքին նախարարին փոփոխութիւնը։ Պ. Փոլ Պոնքուրի տեղ, որ ախոյեանն է Ազգերու Դաշնակցութեան, արտաքին գործերը պիտի վարէ Պ. Տալատիէ ինք, որ կուսակից է Գերմանիոյ հետ ուղղակի հասկացողութեան գալու քաղաքականութեան։ Այս փոփոխութիւնը կրնայ մեծ հետեւանքներ ունենալ Եւրոպայի կացութեան վրայ, ճիշդ այն պահուն երբ անելի մը մատնուած են Ֆրանքօ-Գերման յարաբերութիւնները։

Սեղանաւորական շրջանակներու վրայ լաւ տպաւորութիւն գործած է Պ. Փիէթրիի անուանումը իբրեւ ելմտական նախարար։ Պ. Փիէթրի այս պաշտօնը վարած է նաեւ Թառտիէօյի դահլիճին մէջ եւ հեղինակութիւն մըն է ելմտական հարցերու համար։ Զինուորական շրջանակներն ալ գոհ են որ պատերազմական նախարարութիւնը յանձնուած է զնդ. Ֆապրի, զարձեալ Թառտիէօյի կուսակիցներէն։ Դատական նախարարութիւնը, որ ամէնէն փշոտ ասպարէզն է դարձած, Սթավիսքիի գայթակղութեանց առթիւ, յանձնուած է ծերակուտական Անրի Ռուայի, որուն համար կը հաւաստեն թէ ուղղամիտ եւ անկողմնակալ մարդ է։ Աշխատանքի նախարարը, Պ. Շարլ Օռէյ, անկախ ընկերվարական է եւ չի կրնար ապահովել ընկերվարականներուն աջակցութիւնը, ինչպէս որ Թառտիէօյի կուսակիցներէն երեք նախարարներու ներկայութիւնն ալ երաշխիք մը չէ այդ խմբակցութեան աջակցութեան։ Բայց, այս երկու կարգադրութիւնները կրնան մեղմացնել ընդդիմադիրներուն յարձակումները։

Քաղաքական շրջանակները առ այժմ վերապահ են նոր դահլիճին հանդէպ, թէեւ շատեր գիտել կուտան թէ երկիրը այս վիճակին չպիտի մատնուէր, եթէ այսպիսի դահլիճ մը կազմուած ըլլար քանի մը ամիս առաջ։ Ընդհանրապէս վստահելի կը համարուին նոր նախարարները, բայց յայտնի չէ թէ պիտի կրնա՞ն բաւական կարող եւ յանդգնութիւն ցուցնել, ներքին մաքրագործման աշխատանքը գլուխ հանելու համար։

Թերթերը կը գրեն թէ՝ երբ Երեսփ. Ժողովին եւ Ծերակոյտին նախագահները (Պուիսոն եւ Ժանէնի) մերժեցին կազմել նոր դահլիճը, հանրապետութեան նախագահը Պ. Տալատիէին կանչեց հեռախօսով, ինչ որ հակառակ է ընկալեալ սովորութեանց։ Ըստ օրէնքի, վարչապետութեան թեկնածուն Էլիզէի պալատը կը հրաւիրուի նախագահութեան ընդհ. քարտուղարին միջոցաւ։ Պ. Տալատիէ ընդունելով հրաւէրը, յայտարարեց,— «Իմ նպատակս է կազմել դահլիճ մը կորովի եւ յարգուած անձերէ, որոնք վերահաստատեն պետութեան հեղինակութիւնը եւ անսասան վստահութիւն մը Հանրապետութեան ճակատագրի մասին»։

Անգլիոյ յուշագիրը Զինաթափութեան մասին

Անգլիոյ Երեսփ. Ժողովին երկուշաբթի օրուան նիստին մէջ, կարեւոր յայտարարութիւններ պիտի ընէր արտաքին նախարարը, բայց յետաձգեց, նկատի առնելով Ֆրանսայի նախարարական տագնապը։ Սըր Ճօն Սայմըն գոհացաւ պատմելով զինաթափութեան մասին կատարուած խօսակցութիւնները որ տեղի ունեցան մեծ պետութեանց միջեւ, խորհրդաժողովին յետաձգումէն վերջ։

Այս առթիւ յայտարարեց.

— «Բրիտանական կառավարութիւնը տեղեակ պահուեցաւ Փարիզի եւ Պերլինի միջեւ փոխանակուած գեկոյցներուն եւ մօտէն հետեւեցաւ բանակցութեանց։ Հետեւաբար, այն եզրակացութեան եկանք թէ հասած է ժամը յայտնելու մեր դիրքը ներկայ կացութեան մէջ, որուն ծանրութիւնը ակներեւ է բոլորին համար, եւ մեր աջակցութիւնն ընծայելու, որպէսզի ճամբան հարթուի համաձայնութեան մը համար։ Այս առաջադրութեամբ, անգլիական կառավարութիւնը իր տեսակէտները յայտնեց յուշագրով մը որ արդէն ղրկուած է արտասահմանի մեր ներկայացուցիչներուն որպէսզի հաղորդեն իրենց գտնուած երկիրներու կառավարութեանց եւ անոնց որ մասնաւորապէս շահագրգռուած են վերջին բանակցութիւններով։ Մենք հրատարակութեան պիտի տանք այդ յուշագիրը, երբ միւս կառավարութիւնները առիթ ունենան ուսումնասիրելու զայն։ Չեմ կարծեր որ քանի մը օրէն աւելի սպասելու պէտք ունենան, իրենց տեսակէտը յայտնելու համար»։

Իրազեկներ գիտել կուտան թէ այս յուշագիրը յատկապէս ուղղուած է Գերմանիոյ, քանի որ այս վերջինը հասկցուցած էր Պերլինի անգլիական դեսպանին թէ՝ Մեծն Բրիտանիոյ բանալիք դիրքը պիտի դիւրացնէ իր պահանջներուն ձեւակերպումը։ Սըր Ճօն Սայմընի յայտարարութիւններէն կը հետեւի թէ յուշագրին պատճէնը միեւնոյն ատեն հաղորդուած է բոլոր պետութեանց։

Պատասխանելով երեսփոխանի մը հարցումին, Անգլիոյ արտաքին նախարարը յայտարարեց թէ իր կառավարութեան կարծիքով, Ազգերու Դաշնակցութեան բարենորոգման ծրագիրը երկրորդական է եւ պէտք է ստորադասուի զինաթափութեան առնչուական եւ անմիջական հարցին։

Ի՞նչ նորութիւններ կը պարունակէ դաշնագիրը

Իրազեկ շրջանակներէ կը հաւաստեն թէ՝ բրիտանական յուշագիրը կը ձգտի միջին ճամբայ մը գտնել Գերմանիոյ հաւասարութեան պահանջներուն եւ Ֆրանսայի ապահովութեան պահանջներուն միջեւ, հիմնուելով երեք սկզբունքներու վրայ,— զինաթափութիւն, հաւասարութիւն, ապահովութիւն։ Այն ինչ որ փորձի շրջան կը կոչէին եւ որ այնքան կը խրտչեցնէ Գերմանիան, այսուհետեւ պիտի կոչուի փոխանցման շրջան, որու ընթացքին տեղի պիտի ունենայ յարձակողական զէնքերու կրճատումը, իսկ Գերմանիան ալ կարգ մը

(Լուրերու Շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

(Լուրերու Շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

ՄԱՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ...

Նիւ Եորքէն կը գրեն «Հայրենիք»ի.—

Մատնութիւնները դեռ կը շարունակուին։ Մեր հակառակորդները միջոցներու մէջ խտիր չեն դներ. կը մատնեն բոլոր Դաշնակցականները՝ առանց բացառութեան։

Մատնութիւններու գլխաւոր նպատակը Ղեւոնդ արք.ի սպանիչները գտնելը չէ։ Այդ հարցը շատ երկրորդական գծի վրայ է։ Կը մատնեն «ահաբեկելու» համար Դաշնակցականներն ու անոնց համակիրները, որպէսզի վերջիններս չկարողանան տուներէն դուրս ելլել, այցելել ակումբը եւ վերագտնել իրենց նորմալ նորմալ կեանքը։

Առանձին թղթիկներու վրայ ամէն օր անուններ կը հանեն եւ ոստիկանութեան գործը աւելի կը դժուարացնեն։ Բոլոր Դաշնակցականներն ալ ճակատաբաց կը յայտարարեն թէ իրենք Դաշնակցականներ են, եւ կը յայտարարեն հպարտութեամբ։

Այդ մատնութիւնները սահմանափակուած չեն Նիւ Եորքի շրջանով, այլ կը տարածուին Պրըուքլին, Պրանքս, Ճըրզի եւն.։ Այդ մատնութիւններու մէջ կը քրքրուին շատ հին հաշիւներ՝ ընտանեկան, առեւտրական, հայրենակցական եւն.։

Մատնիչներէն մին, օրինակ տեղեկացուցած է թէ Դաշնակցական Xը մասնակցած է սպանութեան մը, կատարուած Թուրքիոյ մէջ եւ 30 տարի առաջ։ Ընկերը կը մնայ զարմացած։ Կը ժխտէ զզուանքով եւ փափաք կը յայտնէ գիտնալու իր սուտ գրպարտիչին անունը։ Ոստիկանութիւնը կը մերժէ անուն տալ։ Ի՞նչ կապ սակայն 30 տարի առաջ եղած սպանութեան մը եւ Նիւ Եորքի սպանութեան միջեւ։

Մօտակայ Դաշնակցական կոմիտէներէն մէկուն անդամներէն մէկը կը կանչուի ոստիկանատուն։ Զանազան հարցումներէ վերջ, հետեւեալ հարցումը կ՚ուղղուի.

— Նիւ Եորքի կոմիտէի ժողովներուն կը մասնակցի՞ս։

— Ո՛չ միշտ, կ՚ըլլայ պատասխանը։ Միայն այն ատեն, երբ նշանաւոր խօսողներ ըլլան, ինչպէս անցեալ տարի մայիս 28ի միացեալ հրապարակային ժողովին, որուն ՍԷՆԷՅԹԸՐ Քինկ խօսեցաւ,— կը պատասխանէ։

Հարցաքննողը կը մնայ ապշած — սէնէյթըր Քինկ եւ Դաշնակցութիւն։

Մեր ընկերը կռահելով ոստիկանին միտքը, կ՚աւելցնէ.

— Տասը տարի առաջ այս կուսակցութիւնը հիմք դրաւ Հայաստանի Հանրապետութեան։ Իր նշանաւոր անդամներէն մէկը դեսպան նշանակուեցաւ Ուաշինկթըն եւ Ճէյմս Ճիրարտ, Սուանսըն եւն. մեծապէս նպաստած են Հայաստանի Հանրապետութեան ճանաչման։

Եւ հարցը կը պարզուի։ Մեր հակառակորդները համոզեր են ոստիկանները, թէ Դաշնակցութիւնը ոճրագործներու եւ մարդասպաններու կուսակցութիւն մըն է, իսկ այժմ երեւան կուգայ, որ ծերակուտ. Քինկ, Ճիրարտ, Սուանսըն եւ ուրիշներ գործակցած են Դաշնակցութեան։

Ուրիշ մը կը կանչուի հարցաքննութեան։ Առաջին հարցումը.

— Դաշնա՞կ ես։ Պատասխանը կ՚ըլլայ.— Այո։

Երկրորդ հարցումը.— Ե՞րբ եղած ես անդամ։

Պատասխանը՝ քանի մը շաբաթներէ ի վեր։— Ինչո՞ւ այդքան ուշ,— կ՚ըլլայ երրորդ հարցումը։

— Ես, կ՚ըսէ այդ ընկերը,— ուտող – խմող եւ վատ սովորութիւններու տէր էի եւ այդպիսիները կուսակցութենէն ներս չեն ընդունուիր։ Երկու տարիներէ ի վեր թեկնածութիւնս դրած էի, միայն նոր ընդունուեցայ, որովհետեւ խոստացայ ըլլալ բարոյապէս բարձր։

Եւ ահա այսպիսի կուսակցութիւն մը կը ներկայացուի իբրեւ մարդասպաններէ բաղկացեալ խմբակցութիւն մը։

Կարելի է բազմաթիւ օրինակներ բերել այդ հարցաքննութիւններէն՝ ցոյց տալու համար մեր հակառակորդներու ստորնութիւնը եւ մեր ընկերներու գաղափարական բարձրութիւնը։

Այժմ ալ հրապարակ են ինկած քանի մը կիներ, որոնք փողոց, տունէ-տուն եւ խանութէ – խանութ կը պտտին ու կը հայհոյեն, կը վիրաւորեն, կ՚անիծեն, նոյն իսկ կը զարնեն։

Այսպիսի մէկը արդէն յանձնուած է ոստիկանութեան։

Եթէ այս ձեւի պայքարները շարունակուին, շատ վատ կացութիւն մը պիտի ստեղծուի, կիրքերը պիտի բորբոքին եւ նոր թիւրիմացութիւններու դուռ պիտի բացուի։

Մեր ընկերները զուսպ են։ Կը խուսափին խօսակցութեան մէջ մտնելէ, ինչպէս նաեւ լրտեսներու հետ յարաբերելէ։ Բայց, հաւատացէք, մարդկային համբերութիւնը սահման ունի։

Տարր մը կայ հոս, որ ներքուստ աշխատանքներ կը թափէ հայ գաղութի կեանքը խանգարելու։ Անոնք աւելի «առազմաշունչ» են եւ կողմնակից ընդհանուր յարձակողականի։ Անոնք նոյն իսկ իրենց նպատակին հասնելու համար, կրնան (որովհետեւ ընդունակ են) փրովոքասիոններու դիմել՝ նոր կռիւներու եւ բախումներու դուռ բանալու համար։ Այդ տարրերը հայանուն բոլշեւիկներն են իրենց հետ միացած են նաեւ օտար բոլշեւիկներ՝ յար եւ նման Ֆրանսայի եւ ուրիշ վայրերու մէջ եղած փորձերուն։ Բոլորին ալ նպատակը մէկ է՝ քանդել Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը։

Կրնա՞ն սակայն, երբ հաւատաւորներու հսկայ բազմութիւն մը կանգնած է այդ կուսակցութեան կողքին։

Բանտարկեալ ընկերներուն միշտ այցելողներ կ՚ըլլան բարեկամներէն, ազգականներէն եւ ընկերներէն։ Անոնց տրամադրութիւնը շատ բարձր է, որովհետեւ գիտեն որ իրենց կուսակցութիւնը միշտ բարձր կանգնած է, որովհետեւ գիտեն թէ իրենք անմեղ զոհերն են՝ կուսակցական կիրքերու եւ ատելութեան։

ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ ՖՐԱՆՍԻՍ ՏԸ ՓՐԷՍԱՆՍԷԻ ՄԱՀՈՒԱՆ 20ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Ֆրանսական Բանակի Հայ Նախկին Կամաւորներու Միութիւնը կը ծանուցանէ թէ Մարդու Իրաւունքներու Պաշտպան Միութիւնը կազմակերպած է սգահանդէս մը՝ հայկական դատի մեծ պաշտպան Ֆրանսիս տը Փրէսանսէի մահուան 20ամեակին առթիւ, այսօր, Չորեքշաբթի իրիկուան ժամը ճիշդ 8·30ին, **Salle Dolent**ի մէջ, **25 rue Jean Dolent, Փարիզ (14), (մէթրօ՝ St. Jacques)**։ Կը խօսին՝ ֆրանսացի յայտնի դէմքեր։

Կը հրաւիրուին բոլոր հայ կազմակերպութիւնները, միութիւնները և հայրենակիցները իրենց յարգանքի բաժինը բերելու։

Հաւաքուիլ ժամը ճիշդ 8ին, սրահին առջեւ։

ՀՐՇԷՋԻ ԴԻՄԱԿՈՎ ՀՐՁԻԳՆԵՐԸ

Նիւ Եորքի ցաւալի դէպքին շուրջ, հանրային կեանքի մէջ բնականօրէն յառաջ եկած ցնցումները կը պարզեն մէկէ աւելի հետաքրքրական կողմեր։

Մէկ կողմ թողլով դէպքին ըստ էութեան քննութիւնը — մանաւանդ որ դատական իշխանութիւնները տակաւին չեն ըսած իրենց վերջին խօսքը — անհրաժեշտ է քննել ուրիշ երեւոյթներ ալ, որոնք ոչ նուազ կարեւոր են։

Այսպէս, օրինակ, խիստ կարեւոր է ընթացքը այն բոլոր կազմակերպութիւններուն եւ անհատներուն, որոնք այս դէպքէն ի վեր մասնաւոր փութկոտութեամբ հրապարակ են նետուեր, «ազգային շահերու նախանձախնդրութեամբ։»

Ո՛չ յանցանք եւ ո՛չ ալ մեղք է ժողովրդական «լայն խաւերու մէջ յառաջ եկած» այս «նախանձախնդրութիւնը»։ Ո՛չ միայն անոր համար, որ հայ բարձրաստիճան եկեղեցական մը զոհ կ'երթայ սպանութեան, այլ եւ անոր համար որ այդ պատճառով հայ կեանքն է որ կը քաշքշուի երկու անհաշտ ու կատաղի բանակներու։

Ինչ որ սակայն պիտի մնայ անբացատրելի եւ բոլորովին մութ, օրուան հերոսներուն ամբոխավարութիւնն է։

Դատապարտելով հանդերձ դեկտ. 24ի արարքը, ոչ ոք իրաւունք ունի շահագործել իր մարդկային պարտականութիւնը։ Ըսել կ'ուզեմ թէ՝ Դաշնակցութեան հակառակորդները դէպքին վրայ կեդրոնացնելով հանրային միտքն ու շահագրգռութիւնը, ո՛չ միայն չեն կրնար գրական արդիւնքի հասնիլ, այլ ընդհակառակն կը խճճեն, կը խանգարեն դատական աշխատանքի բնականոն ընթացքը։

Միւս կողմէ, այդ բոլորին անմիջական հետեւանքը պիտի ըլլայ այն քաոսային վիճակը, որ կը թանձրանայ օրէ օր, գաղութէ գաղութ։

Այս կացութեան առջեւ, համաձայն տարրական տրամաբանութեան, ամէն Հայու նուիրական պարտականութիւնը պիտի ըլլար նախ եւ առաջ սահմանափակել մատնանշուած չարիքին ծանրութիւնները։ Հրդեհի դէմ առաջին փորձն ու գործը հրշէջին է։ Ո՛չ ոք իրաւունք ունի խանգարելու եւ դժուարացնելու այդ աշխատանքը, պատասխանատուն գտնելու կամ դատելու յաւակնութեամբ։

Այս տրամաբանական սահմանին մէջ է որ պէտք էր երեւային քաղաքական եւ կուսակցական պայքարներէ խուսափող բոլոր անկուսակցական կազմակերպութիւններն ու գործիչները։

Անոնք իրենց մեկուսացումը կամ ձեռնպահութիւնը ցարդ կը վերագրէին կուսակցութիւններու «վնասակար» գործունէութեան, եւ հիմա կը թուի թէ այլ եւս չեն հանդուրժեր այդ կացութեան տեւականացումին։ Եւ հրապարակ նետուած են իբրեւ իրաւարար, որպէս թէ վերջ տալու համար բոլոր վնասակար ձեռնարկներուն։

Ըսինք թէ առարկութիւն չունինք այդպիսի ձգտումի մը դէմ, ընդհակառակն կը գտնենք տեղին եւ գովելի։ Պայմանաւ, սակայն, որ այդ բնական ձգտումին չխառնուին ծուռ ու չիլ հաշիւներ, շեշտուած քաղաքական տարբեր հոսանքներու կողմէ։ Դատելով հրապարակային ու գաղտնի շարժումներէն, առնուազն անոնց առաջին իսկ առթիւ կասկածի տակ դնել մեր անկուսակցական որոշ խմբակներու եւ գործիչներու անկեղծութիւնը։ Օրինակ, անոնք ոչ մէկ համոզիչ եւ օգտակար պատճառ կրնան մէջտեղ բերել, արդարացնելու համար իրենց դերը՝ յունուար 25ի հաւաքոյթին մէջ։

Այս թերթին մէջ հանգամանօրէն խօսուած ըլլալով այս ձեռնարկի իրական հանգամանքի մասին, մեզի կը մնայ շեշտել այն իրողութիւնը թէ մեր այսպէս կոչուած «անկուսակցականներն» են որ այս անգամ խնամով կ'ուզեն ծածկել իրենց շուքին տակ բոլոր չակերտաւոր «Հայաստանի բարեկամները», մէջն ըլլալով ռամկավար գործիչները եւ «Դաշտերդոհեպալակոմի» գործօն անդամները։

Այսօր այլ եւս անվիճելի իրողութիւն մըն է, որ Ա. Համբարձումեանները եւ Կիւմիւշկէրտանները չէին իրական ակը, ղեկավարը իրենց իսկ տառապարութեամբ հրաւիրուած ժողովին։ Որովհետեւ իրենց գործի անցնելէ առաջ, ուրիշներ էին որ անհատական դիմումներով, խօսակցութիւններով, իրենց ձեռնարկին յաջողութիւն նպաստ տեսնէին այս անուններուն շահագործման մէջ։ Ուրիշ խօսքով, բուն հեղինակները ծածկելու համար իրենց ծուռ հաշիւները, անհրաժեշտ կը նկատէին ապահովել ծանօթ անուններու շուքը եւ խաբել բազմութիւնները։

Ճիշդ այս պատճառով ալ, յունուար 25ի ձեռնարկին կազմակերպիչները հրապարակ քաշեցին նաեւ քանի մը անդամներ Ֆրանսական բանակի նախկին Հայ Կամաւորներու Միութենէն։

Եթէ այս անճարակ խաղը յաջողութիւն մը կը համարուի Նիւ Եորքի դէպքը շահագործողներուն կողմէ, բուն անկուսակցականներուն համար կը կազմէ չափէն աւելի անպատասխանատու եւ վտանգաւոր ընթացք մը։

Մինչեւ հիմա շատ աւելի կենսական եւ համեմատաբար անմեղ խնդիրներու հանդէպ անտարբեր այս տարրերը, ինչո՞ւ այսպէս ուզով գլխով անձնատուր եղան ձեռնարկի մը, որ ակներեւ մինչեւ վերջը անխորհուրդ է եւ արկածալի։

Իւրաքանչիւր անհատ պատասխանատու է անշուշտ իր քայլին համար եւ ոչ ոք կրնայ բռնանալ։ Այս սկզբունքով սովորական անհատները կրնան արդարանալ, թերեւս, բայց պարագան նոյնը չէ անոնց համար որոնք կազմակերպութիւն մը կամ խմբակ մը կը ներկայացնեն։

Այսպէս, օրինակ, յունուար 25ի ձեռնարկի կազմակերպիչ մարմնին մէջ Պ. Պ. Համբարձումեանէն եւ Կիւմիւշկէրտանէն զատ, մնացած չորս անդամները միաժամանակ անդամներն են Ֆրանսական բանակի Հայ Նախկին Կամաւորներու Միութեան։ Աւելին ըլլալով, այս Միութեան վարչութեան նախագահը, փաստաբան Մարմարեանը ստանձնած էր նախագահութիւնը միթինկին։

Ֆրանսահայ Կամաւորներու Միութիւնը շատ քիչ առիթներու մէջ մասնակցած է մեր ազգային կեանքը յուզող ձեռնարկներուն։ Առանց այս իրողութեան պատճառները քննելու, իւրաքանչիւր հայ անհատ լաւ տրամադրութիւններով է տոգորուած այս կազմակերպութեան հանդէպ։

Իրենց ներկայ ընթացքը, բակ կ'ուզեմ կարգ մը անդամներու գործօն մասնակցութիւնը 25ի ձեռնարկին, կրնա՞յ ապահովել շարունակութիւնը մինչեւ այն համակրանքին։ Ի հարկէ ոչ։

Ո՛չ, որովհետեւ մասնակցողները իրենց անխորհուրդ եւ դրդռիչ ընթացքով խոցեցին չէզոքութիւնը եւ ինկան շեշտուած հոսանքի մը ազդեցութեան տակ։ Եւ տեսանք որ փաստաբան նախագահը տասը քայլ ալ անդին անցաւ, յանո՞ւն իր ընկերներուն …

Կարելի՞ էր իմանալ թէ յանուն ո՞ր տրամաբանութեան այսպէս իրենց հանրային դերն ու կոչումը կը շահագործեն կարգ մը մարդիկ, վնասելով օգտակար Միութեան մը։

Ամէն պարագայի մէջ, Նիւ Եորքի դէպքէն ծնած այս խելագար եղելութը երբեք չի կրնար նպաստել կացութեան բարւոքման։ Ընդհակառակն, բոլոր այս կարգի իրողութիւնները կ'ապացուցանեն թէ մարդիկ կան որ յատուկ ծրագրով մը կը ջանան տեւականացնել լարուած տրամադրութիւնները։

Կուսակցական վէճերու եւ պայքարներու շարքին, ահա նոր վէճեր, նոր կողմեր, նոր դէմքեր ու խմբակներ, որոնք մէկը միւսի ետեւէն կը մխրճուին ընդհանուր խառնարանքումին մէջ։

Ինչ կ'ուզեն թող ըսեն օրուան գեբակատարները՝ իրենց անկողմնակալութեան մասին։ Բոլոր պատճառաբանութիւններն ու առարկութիւնները չեն կրնար չքմեղացնել յունուար 25ի դրդռիչ ձեռնարկին կազմակերպիչներուն կողմնակցութիւնը։

Եւ այս բոլորը յանուն ազգային շահերու պաշտպանութեա՞ն։

Պարոնայք ազգայիններ, ո՞ւր արթնցաք ձեր քունէն։

Դուք որ սիրտ եւ զգացումէ կը ճառէք, ի՞նչպէս չէք կրնար այս խաւարար ընթացքին հետեւանքները եւ իւղ կը լեցնէք կրակին վրայ, յարգանք մատուցանելու պատրուակով։

Ինչո՞ւ ձեր եռանդը չսպառեցիք կիրքերը մեղմելու, հաշտութեան կամուրջ մը նետելու համար։

Իրաւական հարցում մըն ալ։

Յունուար 25ի միթինկին կազմակերպիչ մարմնին անդամները առանց բացառութեան օտար քաղաքացիներ են, մեծ մասով Ֆրանսացի, իսկ Պ. Ա. Համբարձումեան՝ Փորթուկալցի, եթէ չեմ սխալիր։

Այս տեսակ մարմնի մը համար, արդեօք անհրաժե՞շտ էր այդ հանգամանքը, սպառնուած եկեղեցականի մը յարգանք ընծայելու պատրուակով։

Ա՞յս ալ բարեմտութեամբ եղած գործ մըն է… Ս. ԹԱՌՈՒԼ

ԴԷՊԻ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՎԵՐԱԿԱՆԳՆՈՒՄ

»»» • «««

«Ի գիշերի խաւարիցս լոյս, առաւօտու եղիցի ուրախութիւն»։ Այսպէս կ'երգէ սաղմոսերգուն։ Եւ շատ իրաւամբ։ «Ձմրան օրեր շուտով կուգան ու կ'անցնին», կ'երգէ հայ աշուղը։ Որքա՜ն իրաւացի։ Գիշերուան խոր մթութիւնը փարատելու վրայ է։ Արշալոյսի ախոփարար ցոլքերը սկսան լուսաւորել հորիզոնը։ Աշխարհ տարար անտեսական տագնապ կոչուած կապարեայ ծածկոցը թօթուելու վրայ է իր ուսերէն։ Տնտեսական վերականգնումը, բնականոն կեանքի նախադռնակն է։

Ապացուցանելու համար թէ տնտեսական վերականգնումի ճամբուն վրայ կը գտնուինք, երբ օրինակ առնենք աշխարհի որքան երկրագործական, նոյնքան ճարտարարուեստական ամենամեծ երկիրը՝ Միացեալ Նահանգները։

Միացեալ Նահանգներու 1933 տարուան երկրագործութեան վրայ, եթէ ակնարկ մը նետելու ըլլանք, ակներեւ բարւոքում մը պիտի նշմարենք։ Ագարակային գիները դէպի վեր դարձած եւ երկար ատենէ ի վեր, դէպի վար հակած ագարակային հասոյթները բարձրացած են։ 1933 տարուան ագարակային անդուտ հասոյթը 6 եւ մէկ երրորդ երկիլիոն տոլար եղած է, այսինքն հարիւրին 25 աւելի 1932ի վրայ։ Ագարակային գիները իրական բարւոքում մը կը ցուցնեն։ Այս բարւոքումը վերջին ինը ամիսներու մէջ կը հասնի հարիւրին 45ի։ Երբ ամերիկեան ազգին աչքերը յառած են տնտեսական անմիջական վերականգնումի մը, հողային բերքերու գիներուն բարւոքումը, ընդհանուր գործերուն վերարագացնելուն մեծապէս սատարած է։ Մէկ ամիսէ միւս ամիս նշմարուած յանկարծական բարձրացումներն ու բարւոքումները, բնաւ մաղթելի չեն, անոնք միշտ անախորժ հակազդեցութիւններ կ'ունենան։ Աստիճանական հաստատուն բարւոքումը, հողային գլխաւոր բերքերու լաւագոյն հիմնական կացութեան յատարար մէկ նշանն է։

Երկրագործական հարցերը գլխաւորաբար երկուք են։ Առաջին՝ ցած գիներ, որոնք երբեմն հազիւ կը գոցեն արտադրողներէն, նոյն իսկ ժամատուն արտադրողներու մօտ։ Երկրորդ անհաւասարութիւնը որ կայ երկրագործին ստացած գիներուն եւ իր ծախու առած իրեղէններուն գիներուն միջեւ։

Հողային բերքերու գիներուն բարւոքման հարցին մէջ մեծ դեր խաղացած է ամերիկեան կառավարութեան բռնած նպաստը։ Մինչեւ դեկտ. 10, 1933, առաջին հօթը ամիսներու ընթացքին, ամերիկեան կառավարութիւնը երկրագործներուն վճարած է 115,000,000 տոլար։ Այս գումարը վճարուած է ցորենի, բամպակի եւ ծխախոտի մշակներուն, որպէսզի իրենց մշակութեանց տարածութիւնը սահմանափակեն։ Անկէ զատ, բամպակի եւ եգիպտացորենի մշակներուն բերքերուն վրայ հսկայ փոխառութիւններ եղած են։ Կառավարութիւնը գնդուած է նաեւ հողային տուրքերը։

Բոլոր այս ձեռք առնուած միջոցներուն շնորհիւ, ամերիկացի հողագործներուն գնելու կարողութիւնն ալ, գրեթէ մէկ տարուան ընթացքին, հարիւրին 25 բարւոքում մը ցոյց տուած է։

Ամերիկացի տնտեսագէտները համաձայն են թէ՝ ամերիկեան երկրագործութեան լաւագոյն շահը կը կայանայ, ամերիկեան բերքերուն համար օտար հրապարակներուն վերաբացման մէջ։ Ասոր համար մաքսային բարձր սակերուն եւ առեւտրական սեղմ կանոնադրութեանց բարձումը կը պահանջէն։

Եղած վերջին գնահատումներու համեմատ, ամբողջ Միացեալ Նահանգներու մէջ 1933ի ընթացքին ցանուած բերքերու տարածութիւնը եւ քաղուած բերքերու քանակը, 1932ի բաղդատմամբ, մօտաւորապէս հարիւրին 8 եւ հարիւրին 5 պակաս եղած են փոխադարձաբար։ 1933ին, ցորենի բերքը՝ հարիւրին 29, եգիպտացորենի բերքը հարիւրին 20, վարսակին բերքը հարիւրին 43 եւ գարիին բերքը՝ հարիւրին 47 պակաս եղած են։ Այս նուազումները որոշապէս ազդած են հողային բերքերու գիներուն բարւոքման։ Բայց հիմնական բարւոքումը գիւղացիներու գնման կարողութեան բարձրացման մէջ կը կայանայ։

Այս կանոնին մէկ բացառութիւնը կը կազմէ բամպակի բերքը։ Ամերիկացի բամպակամշակները, առանց ամբողջական բերքը պակսեցնելու, բարձր գիներով ծախած են իրենց բամպակը եւ բամպակի տարածութեան զեղչման համար ալ կառավարութենէն օգնութիւն ստացած են։ Կառավարութիւնը անցեալ տարի, մէկ միլիոն 012,290 բամպակամշակներուն, 110,000,000 տոլարի օգնութիւն մը ըրած է։ Թէ մէկ կողմէ բամպակի մշակութեան յատկացուած տարածութիւնը զեղչուած եւ միւս կողմէ, արդիական մեթոտներով, այդ զեղչեալ հողամասէն, 1932ի բամպակի բերքին չափ, այսինքն 13,177,000 հակ բամպակ ստացուած է։

Վերի բոլոր տուեալները, ամերիկեան երկրագործութեան արդի կացութիւնը մեզ կը մղեն տրամաբանական լաւատեսութեան մը։ Մանաւանդ որ, եթէ օտարոց շուկաները շարունակեն իրենց գնումի կարողութիւնը եւ բացուին նաեւ արտասահման հրապարակները։ Ահա այն ատեն ամերիկեան երկրագործութեան համար, իրական բարւոքում մը ճամբան հարթուած կ'ըլլայ։ Միակ իրական վտանգը, քիչ ժամանակուան մէջ շատ հեռուները վազել փորձելուն մէջ կը կայանայ։

Ամերիկայէն դառնալով մեր սիրելի Եգիպտոսը, Ամերիկայի մէջ ի գործ դրուած միջոցները Եգիպտոսի մէջ ալ կը նշմարենք գոհունակութեամբ։

Այս միջոցները իրենց բարերար ազդեցութիւնը ունեցած են հրապարակին վրայ։ Վերջին ամիսներու մէջ հացահատիկներու գիները, առհասարակ եւ ցորենի եւ եգիպտացորենի գիները մասնաւորաբար զգալի բարձրացումներ ունեցան։ Վերջին շաբաթներու ընթացքին սկսան նաեւ բարձրանալ բամպակներու գիները։

Գէր եզերը սկսան երեւալ Նեղոսի ափերուն վրայ, թէեւ նիհար եզերը ամբողջովին չեն անհետացած։

Մաղթենք որ, այլ եւս չուլյանան յաջորդ եօթը տարատութեան ատանդական տարիները՝ սովի ու տագնապի եօթը տարիներուն։

Եւ այսպէս Յովսէփ Գեղեցիկին գեղեցկադէմ երազը, անգամ մըն ալ պիտի իրականանայ չքնաղօրէն մեր անուշիկ Եգիպտոսին համար։

ՍԵՊՈՒՀ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

Նոյն դաւերը Քանատայի մէջ

0000

ԽՄԲ.— «Հայրենիք»ի յունուար 16 թիւէն կը քաղենք հետեւեալ թղթակցութիւնը.—

Դաշնակցութեան դէմ կազմակերպուած սեւ պրոպականտան տարածուած է նաեւ Օնթարիոյի կարգ մը քաղաքներուն մէջ, ուր բաւական թիւով Հայեր կան։

Մեզ դրկուած կտրօնները, Թորանթոի «Տէյլի Սթար»էն, «Իվնինկ Թելըկրէմ»էն, Պրէնթֆորտի «Էքսփոզիթոր»էն — ցոյց կուտան թէ անոնց մէջ երեւցած սուտերը ճամբայ հանուած են Պոսթընի ու Նիւ Եորքի ծանօթ գործարաններէն։

Տիգրան Պէշեան անուն պարոն մը, որ ինքզինք ատենապետ կը նկատէ Պրէնթֆորտի հայ Առաք. եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան, յայտարարած է «Էքսփոզիթոր» թերթին, որ Քանատայի հովիւ Զգօն քահանայ Զարխուկեան երկու ամիս առաջ երկու սպառնական նամակներ ստացած է, որոնք տակաւին կը պահուին։

Նոյն բանը «Թորանթօ Տէյլի Սթար»ին յայտնած է Թորանթոյի հայ գաղութին «մէկ ականաւոր անդամը», ըստ որուն սպառնագրերը ղրկուած են վերջերս, Թորանթոյի, Համիլթընի, Պրէնթֆորտի, Կոլթի եւ այլ քաղաքներու մէջ գտնուող յեղափոխական կոմիտէներուն կողմէ, որոնց կըլլատականին Դուրեանի կարծեցեալ սպանիչները, եւ Զգօն քհնյ. Զարխուկեան զգուշութեան համար հրաժարած է պատարագ մատուցանելէ Դուրեան Արքեպիսկոպոսի յիշատակին։

Թորանթոյի «Իվնինկ Թելըկրէմ»ի թղթակիցը ստուգելու համար սպառնալիքներուն զրոյցները՝ դիմած է Զգօն քահանայ Զարխուկեանի, որ ազդու կերպով հերքած է թէ ինք սպառնական գրութիւններ ստացած է յեղափոխականներէն, եւ ի հետեւութիւն այդ բանին՝ ինք հրաժարած է աղօթել հանգուցեալ Դուրեան Արքեպիսկոպոսին համար ձմրան եղանակի սկիզբները մէկ կամ աւելի եկեղեցիներու մէջ։

«Ես», կ'ըսէ Զարխուկեան քահանայ, «չեմ գիտեր թէ ինչու ո եւ է մէկը նման յայտարարութիւններ ըրած է եւ գործածած է իմ անունը։ Ոչ ոք նման յայտարարութիւններ ընելու իրաւասութիւն ունէր, եւ ճշմարիտ չեն յայտարարութիւնները։

«Ես ո եւ է ատեն, ո եւ է անհատէ, ո եւ է խմբէ կամ իմ ժողովուրդի անդամներէն ո եւ է սպառնալիք չեմ ստացեր։ Իմ ժողովուրդին այցելութեանց ժամանակ, ինծմէ խնդրուած է որ չյիշեմ Արքեպիսկոպոսին անունը պատարագի ժամանակ, որովհետեւ ժողովուրդին մէջ դժգոհութիւն կար անոր դէմ, եւ խուսափելու համար հաւանական անախորժութիւններէ, ես համաձայնեցայ ընել այդպէս։ Իմ առած քայլը գոհացուց բոլորն ալ»։

Հ. Յ. Դ. Պրէնթֆորտի կոմիտէի քարտուղար Մ. Արիկեան ներկայանալով «Էքսփոզիթոր»ի խմբագրութեան՝ հերքած է նոյն թերթին մէջ օր մը առաջ երեւցած Պէշեանի սուտ յայտարարութիւնները, եւ տուած հետեւեալ բացատրութիւնները.—

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը Պրէնթֆորտի մէջ գոյութիւն ունեցած է 1902էն ի վեր, ինչպէս նաեւ հայ եկեղեցին, եւ գաղութին մեծամասնութիւնը անդամ եղած են թէ մէկին եւ թէ միւսին։ Դաշնակցութիւնը գաղտնի կազմակերպութիւն մը չէ, եւ հրապարակով գործած է իր հիմնադրութեան թուականէն ի վեր։ Ամերիկայի ու Քանատայի մէջ անոր ճիւղերը ապրած են խաղաղ կեանք մը։ Յեղափոխական գործունէութիւն ունեցած է երկրի մէջ, ու Ամերիկայի եւ Քանատայի կոմիտէներն ու այն Հայերը, որոնք հաւատացած են հայ ժողովուրդի քաղաքական անկախութեան, օգնած են անոր։

Պրէնթֆորտի հայ եկեղեցիին անդամ են 65 — 70 հայ ընտանիքներ։ Ասոնցմէ 50 — 55ի ձայնով ընտրուեցաւ Հայ Առաքել. եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը՝ ատենապետութեամբ Յարճ Մուրատեանի եւ Մ. Արիկեանի եւ խորհրդականութեամբ Մուշեղեանի, Գալուստեանի, Մանուկեանի ու Մուրատեանի։ Այս անձերը շարունակած են իրենց պաշտօնը գրեթէ 1924էն ի վեր։ Անցեալ տարուան ընտրութեանց արդիւնքն ալ գրեթէ նոյնը լինելով, Պէշեան եւ իր քանի մը համախոհները, գաղութին մէկ փոքրամասնութիւնը, քաշուեցան եւ առանձին հոգաբարձութիւն կազմեցին եւ իրենքզիրենք հռչակեցին Հայոց եկեղեցիի հոգաբարձութիւն։

Մ. Արիկեան զօրաւոր կերպով կը հերքէ թէ սպառնագրեր ղրկուած են Դաշնակցական կոմիտէին կողմէ, ինչպէս յայտարարած էր Պէշեան։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ «ԱՌԱՋԱՅ»Ի

00000

«Առաջայ»ի յունուար 27 թիւին մէջ կարդացի յունուար 25ին տեղի ունեցած ժողովին ընդունուած բանաձեւը։ Այդ բանաձեւը կարդաց Պ. Կիւլապեան, որուն մէջ կը յիշուէր թէ՝ 800 ազգայիններու ներկայութեամբ՝ մինչդեռ՝ ձեր խմբագրութիւնը խեղաթիւրելով ճշմարտութիւնը, կ'ըսէ «հազարէ աւելի փարիզահայեր»։ Իրականին մէջ ճիշդ 600 երկաթ բազմոցներ մը պատասխանած էր Յանձնախումբի «կոչ»ին։ Ասոր մէկ անժխտելի ապացոյցը հետեւեալն է — ժամը ճիշդ ութը քառորդ կ'անցնէր, երբ առաջինը ըլլալով՝ Պ. Մաքսուտ եւ ես սրահէն ներս մտանք։ Ուշիմ լրագրողի պարտականութիւն կատարելու համար մի առ մի հաշուեցինք եւ հաստատեցինք թէ սրահը կը պարունակէր միմիայն 600 աթոռներ։ Բաւական թիւով աթոռներ պարապ կը մնային, միայն թէ ոտքի վրայ կեցողները համրելով հազիւ 600 հոգի գտանք։ Երկրորդ ապացոյցը այն որ օրուան նախագահը Պ. Մարմարեան, ցաւ յայտնեց թէ ժողովուրդը ստուար թիւով չէր պատասխանած «կոչ»ին։

Առաջուց պատրաստուած եւ ձեռամբարձ ընդունուած բանաձեւին եւ Պ. Լեւոն Կիւմիւշկէրտանի խօսած ճառին միջեւ հակասութիւն մը կայ, որով յայտնի կ'ըլլայ թէ՝ Յանձնախումբի մէջ երկու տարբեր հոսանքներ գոյութիւն ունին։ Երանի՜ թէ Պ. Լեւոն Կիւմիւշկէրտանի նման գիտակից ու անկողմնակալ անձնաւորութեան մը հայրենասիրական տեսակէտները վերջնականապէս յաղթանակէին եւ Յանձնախումբի ծայրայեղ տարրերու վրայ իր խօսքերը բարերար ազդեցութիւն գործէին, ի նպաստ համազգային համերաշխութեան եւ գործակցութեան։ Այս կը պահանջէ ներկայ փափուկ կացութիւնը եւ հայ ժողովուրդի իսկական շահերը։ Փորձառութեամբ գիտէք, պարոններ, թէ գաղափա կան պայքարի ընկերկողներէն չ հարկին գիտենք մեր ձայնը լսել տալ ժողովուրդին։ Եկէք փոխադ ձաբար վազ անցնինք ապարդիւ ազգավնաս պայքարներէ, ձեռք քի տուած փրկութեան ճամբայ փնտռենք այս թափառական ժողովուրդին։ Եթէ դուք ալ մեզի անկեղծ էք ձեր հայրենասիրութ մէջ, բոլորուինք կլոր կամ քառակ սի սեղանի մը շուրջ, ամէն գնով կացողութեան մը գալու բարի մադրութիւններով։

ԱՐԱՄ ԹԻՒՐԱՔԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԵՐԼԻՆԷՆ

Մեր գաղութին կեանք 1933ին

0000

Գերմանիոյ Հայերը կը կազմեն մօտ չորս հազար հոգիի թիւ մը եւ մասնաւորաբար կ'ապրին Պերլին, Համպուրկ, Լայփցիկ եւ Տրեզտէն։ Իրենց ազգային կեանքի միակ պաշտօնական մարմինը Պերլինի Հայ Գաղթ. Միութիւնն է։

Գերմանիոյ գաղութը հին է եւ ուսանողական ժամանակաշրջանէն մնացած։ Բայց մանաւանդ 1922էն վերջը շատցած էր անոր թիւը եւ կը հասնէր 1200ի, որ սակայն քիչ – քիչ պակսելով 1926էն կազմեց գրեթէ անփոփոխ թիւ մը եւ այդպէս մնաց։ Տնտեսական եղողները մնացին, կերպով մը հաստատուն վիճակ ստեղծելով եւ այժմ գաղութը ինքնապահ կարելի է համարել։ Գաղութը կը պարտի նաեւ իր կարօտեալները, շնորհիւ Գաղթ. Միութեան ջանքերուն։ Իսկ շատ անոնց զամ նպաստ պէտք եղած է անյայտ ուղղութենէ կամ զանազան սահմաններէ դուրս ձգուած թափառականներ տողը, որոնք ներկայացած են ոստիկանական կամ ուրիշ միջոցներով։ Ինչպէս յայտնի է, 1915էն վերջ եկողները ոչ մէկ օտարական «գործաւոր» կրնայ ըլլալ այստեղ։ Հետեւաբար գործի անկարելիութեան պատճառով քիչ ասոնց նայուած, յետոյ ճամբու դրամ տրամադրելով ուրիշ տեղեր ղրկուած անոնք։ Դժբախտաբար ազգային տուկը այնքան լեցուն չէ որ այս բանակ բացառիկ անհրաժեշտութիւններ ալ դիւրաւ լրացնէ. մանաւանդ որ ան ամսական որոշ եկք – հոգեւորական ուսուցչի թոշակ, եկեղեցի, դիւաններին աղքատախնամ, որոնց գումարը միշտ աւելի է քան կանոնաւոր մուտքը։ Այս իսկ պատճառով ալ 137 մարկի պարտք մը ունէր Գաղթ. Միութիւնը՝ 1933 ապրիլ 30էն, տեղւոյս Հայ գիւոր հովիւ Դր. Ծայր. վրդ. Ծ յանձնեց։ Ցաւ Չորրդ վարչութիւնը բեք զանձումները ընելով՝ 1 մայ 1933—1 նոյ. 1933 շրջանին՝ ամսական կանոնաւոր վճարումներով պարտքը իջեցուցած է 850 մարկի (Թէեւ այս վերջին գումարը, կարելիութիւն չգտնելով, զեղչել ուղեկուն համար ինկաւ այս վարչութիւնը, հակառակ իր ազգային եւ մշակութային գործերու ջանաքրութեանց)։

⁂ Գերմանիոյ Հայերու ամենամեծ մասը Պերլին հաստատուած է, մօտ 300 հոգի. հաւաքուած քիչ մը ամէն կողմէ եւ կը խօսին իրենց գաւառաբարբառը, ինչպէս եւ ռուսերէն, թուրքերէն եւ գերմաներէն։ Բայց ընդհանրապէս տղոց հետ գերմաներէն կը խօսին։ Իսկ հայ տղաքը իրենց րենց մէջ միայն գերմաներէն։ Կարելի է համրել մօտ 30 տղաք, որոնք բամպակէ դերձանով կապուած են իրենց ծնունդ տուող սերունդին։ Գրեթէ ոչինչ եղած է մայրենին լեզու դաստիարակութեան արդիւնքը։ Օրինակ, տարեկան հանդէսի Հայկական արտասանութեան եւ երգի բաժին գերմաներէն գիրերով գրած կը վէին շատեր…

Ամէն տարուան նման 1933ին տեղի ունեցան հետեւեալ հանդէսները կազմակերպուած Պերլինի Հայ Գաղթ. Միութեան կողմէ,— Ապրիլ 11—24 սգահանդէս, Մայիս 28ի տօնակատարութիւն, նուագահանդէս – գա տահանդէս, Մշակոյթի Օր եւ կան Ծննդեան հանդէսը փոքրերու համար, որուն ծրագրի կազմութիւնը ինքնաբերաբար ստանձնած էր «Հայ Սկաուտ» խումբը եւ հանդէսը շատ յաջող անցաւ։ Նորութիւն մըն էր կազմած հայ դասարանական թեան մէկ տեսարանը, ուր աշակերտները կը պատասխանէին ուսուցի հարցումներուն Հայաստանի աշխարհագրութեան եւ պատմութեան շուրջ. Նաեւ «ջէֆ անողին ջէֆ չի պակսի» ներկայացումը շատ լաւ խաղացին

նորերը եւ զովելի է Տէր Մինասեան Ողբայրներ, Շաւարշ Տէր Ցարութիւնեան, Ցոլակ, Արամ, Տիգրանեան Տէր Յիւնեան խմբակը, որուն կատարութիւնը կը պարտինք Գ. Դաւիթ Նուբիւնը կը պարտինք Գ. Դաւիթեանի ջանքերուն։ Դարեաւ նորութիւն մըն էր հանդէսի ընթացքին ուտելիք եւ մերգ առաջող խաղերով ներս նախ մէկ մէկ. հայերէն գիրք ունէր տալը. այսպէս օգտագործելով մէկն առիթ հայ գիրն ու մշակոյթը տարածելու։

Բացի այս հանդէսներէն, տեղի ունեցաւ Տիկին Երամեանի Բաղալի անձնական երգահանդէսը դաշն. Ցին, ի երկայութեան հայ եւ օտար կոկիկ բազմութեան մը։ Երգահանդէսը հայերէն կտորներով, Արամ Պարթեւեանի «Օրոցքը»։

1933 տարուան սկիզբը Գերմանիոյ Հայերուն համար այժմէական հարց մը հանդիսացաւ, երբ 30 յունուար 1933ի ազգային հաստատութիւն կազմուեցաւ Հիթլէրի գլխաւորութեամբ։ Մանաւանդ նախ հրատարակութիւններ, կազմակերպութիւններու եւ թերթերու միջոցով, Հայերն ալ անմական ցեղէ կը նկատէին։ Ասիկա կը նշանակէր նախ անձնիշդ բան մը տարածայնել, երկրորդ վերջ տալ գերմանաբնակ Հայերուն տնտեսական թէ ընկերային դիրքին։ Քանիներ զգացին արդէն առաջին վնասները, ուսուցչական պաշտօն ունեցող մը, ուսուցչուհի, առեւտրական, դպրոցական տղայ ունեցողներ եւն. եւն.։ Իսկ ծխախոտի գործ ունեցողներ կամ ներածողներ որոնք մայիս հետ գործ ունին, առիթ պիտի ըլլային արիացող պաշտօնեայ մը ունենալ, որովհետեւ պաշտօնական տեսքով բանելու արտօնութիւն չունի ոչ-արիացող մէկը։ «Ցառաջ»ի ընթերցողները կը յիշեն որ ... Միութեան օժանդակութեամբ Հայ ... Միութիւնը Գ. Տօքթ. Արտ. Աբեղեանի անխոնջ ջանքերով ... պաշտօնական էլ... ու եւ Հայերը դասուեցան արիացողներու կարգին, բառ ... վայելելով բարեացակամ վերաբերմունք։ Այժմ մեզի կը մնայ ամփոփուիլ մեր ազգային կեանքին մէջ եւ յարգել հիւրընկալ երկրի օրէնքները ամենայն ճշդութեամբ, թէ մեր անձին եւ թէ ազգին անունը բարձր պահելու համար։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԹՈՒՐՔԻԱ

«Երկաթեայ ցանցը»

«Միլլիյէթ»ի մէջ կը կարդանք (20 յունուար).—

Մեր այն երկաթուղագիծերը որոնց շինութիւնը կը շարունակուի կը բաժնուին երեք գլխաւոր մասերու.—

1. Ղըլընճի գիծ.
2. Անուլեհ գիծ.
3. Սեբաստիա — Կարին — Մալաթիա.

Ղըլընճի գիծը.— Այս գիծը կը սկսի Ֆէվզի փաշա կայարանէն եւ կը հանդիպի Մալաթիա։ Անկէ յետոյ, կ'անցնի Եփրատի վրայ շինուած կամուրջէ մը, որուն նմանը քիչ կը գտնուի եւ որ աշխարհի երկաթուղային յաւագոյն կամուրջներէն մին կը նկատուի։ Ու կ'երթայ Արղընի պղնձահանքերը։

Այդ կէտէն ալ Տիգրանակերտ պիտի երթայ։ Այս գիծին երկարութիւնը 500 քիլոմէթրի կը հասնի։

Գիծը շինուած է մինչեւ Շէֆքաթլի կայարանը որ Եփրատէն 40 քիլոմէթր է։ Այդ կէտէն մինչեւ Արղընիի հանքերը գիծին շինութիւնը բաժնուած է հօթը մասերու եւ յանձնուած է յանձնառուներու։ Այդ գծին վրայ պիտի բացուի 6000 մէթր երկարութեամբ փապուղի մը։ Այդ փապուղիին երկու կողմերէն գործի սկսած են։ Երկու կողմերուն վրայ 800—2000 բանուորներ կ'աշխատին։

Ղըլընճի գիծը ամբողջովին Արղընիի հանքերու յատուկ ներքին փոխադրութեամբ պիտի շինուի։ Արղընիէն Տիգրանակերտ երկարող մասին յանձնառութիւնը պիտի սկսի յառաջիկայ գարնան։ Ղըլընճի գծին վրայ օրական 7000 բանուոր կ'աշխատի։

Անուլեհ գիծ.— Այս գիծը Սեւ ծովի հանքածուխի աւազանը պիտի կապէ երկրին ներսերուն։ Մինչեւ այժմ աշխատուած է Իրմաք — Ֆիլոս եւ Զանգըլտաք — Իլտիզիմի վրայ։

Սեբաստիա — Կարին.— Այս երկաթուղագիծը յանձնուած է, անցեալ յունիսին, տեղական դրամագլուխին, տեղական բանուորներու եւ տեղական երկրաչափներուն։ Ան երկիրը պիտի կապէ մեր արեւելեան սահմաններուն։ Շինութիւնը սկսած է սեպտեմբեր չորսին։

Այս գծին հիմք ծառայելիք ուսումնասիրութիւնները՝ Սեբաստիայէն սկսելով՝ 180րդ քիլոմէթրին (Տիվրիկ) հասած է։ Այս գծին վրայ օրական 2000 բանուորներ կ'աշխատին։ Գարնան պիտի շարունակուի աշխատանքը ամբողջական կազմով։

Մալաթիոյ գիծ.— Այս գծին շինութեան սկսուած է անցեալ նոյեմբերի 23ին, օրական 600—1200 բանուորներ կ'աշխատին։ 70 քիլոմէթր շինուած է։

Մեր երկաթուղագծերու շինութիւնը յառաջ կը տարուի համաձայն ծրագրին։

Նոր կամուրջներ

«Ճումհուրիէթ» (20 յունուար) կը գրէ.—

Երեք կամուրջներ եւս շինուեցան։ Ասոնց մէկն է Աքչաագըլի կամուրջը, որ կառուցուած է Քըլըքիթ (Գայլ գետ) վրայ, Երզնկա — Սուշէհրի — Թօքատի ճամբուն վրայ։ Այս կամուրջին շնորհիւ հաղորդակցութիւնը ապահովուած է այդ կարեւոր ճամբուն վրայ։ Կամուրջը ունի երկու կամարներ, որոնց ամէն մէկը 35 մէթրը բացուածք ունի։ Հակառակ անոր որ վայրը հեռու էր եւ շինութեանց նիւթերու փոխադրութիւնը դժուար, ինչպէս նաեւ գետը թոյլ չէր տար սիւները դիւրաւ զետեղել, կամուրջին կառուցումը յաջողութեամբ աւարտած է։ Սեբաստիոյ նահանգին մէջ է Աքչաագըլին։

Երկրորդ կամուրջը կը գտնուի Սէյհանի կուսակալութեան մէջ, Ատանայէն Գարախալի դաւառակը երկարող խճուղիին վրայ։ Կամուրջը 70 մէթր բացուածքով՝ միակամար է. բացուածքի տեսակէտով երկրորդն է մեր երկրին մէջ։

Երրորդ կամուրջը կը գտնուի Սղերդ — Տիգրանակերտ ճամբուն վրայ։ Փաշուր կամուրջն է ան։ Բացուածքի տեսակէտէն, երկրին մէջ երրորդն է։ Նաեւ՝ Թուրքիոյ ամենահեռու եւ գիտական ամէն միջոցներէ զուրկ մէկ վայրին մէջ շինուած է։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԱԼԱԹԻՈՅ ԿՐԹԱՍԻՐԱՑԸ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ooooo

ՎԱԼԱՆՍ, 28 յունուար.— Մալաթիոյ Կրթասիրաց ընկ.ը հիմնուած է Նիւ Եորքի մէջ, նպատակ ունենալով Մալաթիոյ մէջ հաստատել բարձրագոյն վարժարան մը. սակայն 1915ի մեծ եղեռնը ի դերեւ հանեց այս ծրագիրը եւ Մալաթիացիներն ալ ցրուեցան աշխարհի չորս հովերուն։

1918ին Մալաթիոյ մէջ նոր կեանք մը սկսած էր եւ ութէն տասը տարեկան տղաք դարձած էինք արհեստաւորներ, գրաւելով մեր պապերու դիրքերը։ Սակայն այս ալ շատ չտեւեց։ 1923ին մեր բոլոր յոյսերը խորտակուած տեսնելով, գաղթեցինք դէպի Սուրիա եւ հաստատուեցանք Հալէպ ու Պէյրութ։ Այս դժբախտութեան վրայ էր որ Մալաթ. Կրթ. ընկերութեան կեդրոնը հազարաւոր տոլարներ ղրկեց, բացաւ դպրոցներ Հալէպ եւ Պէյրութ մէջ։ Սոյն քաղաքներու ազգային օգնութեան մարմինները գովեստով կը խօսէին Մալաթիացիներուն մասին, որովհետեւ իրենց վրայ բեռ չէինք դարձած։ Այստեղէն ալ գաղթը սկսաւ դէպի Ամերիկա ու Ֆրանսա։ Մեծ թիւով հաստատուեցանք Ֆրանսայի զանազան քաղաքներու մէջ։ Վալանսի գաղութը հիմ դրաւ 1924ի գարնան։ Սոյն տարուան վերջը կազմեցինք մասնաճիւղ մը 8—10 հայրենակիցներով։ Ներկայիս անդամներու թիւը բարձրացած է մօտաւորապէս 100ի, երկու սեռէ։ Ունինք ժողովատեղի մը եւ Գրադարան մը 200 կտորէ աւելի գրքերով, ինչպէս եւ երգիչ խումբ եւ թատերախումբ։ Մեր Միութեան կեդրոնը Հայաստանի մէջ շինած է աւան մը ուր բնակութիւն հաստատած են 80 հայրենակիցներ։ Մօտ երեք ամիս առաջ տեղս ժամանեց Հմայեակ վարդ. Գալստաարեան, (Խմբ.— Կարգալոյծ, եթէ չենք սխալիր)։ Կրթասիրացի վարչութեան հետ խորհրդակցելէ յետոյ, որոշուեցաւ դպրոց մը բանալ մեծերու եւ փոքրերու, առանց քաղաքացիական խտրութեան։ Մէկ ամիսէ ի վեր դպրոցը բացուած է փոքրերու համար, հինգշաբթի եւ կիրակի օրերը, երբեմն ալ երեկոները։ Աշակերտներու թիւը 30 է ներկայիս, իսկ մեծերու գիշերային դասաւանդութիւնները՝ ֆրանսերէն եւ հայերէն՝ մօտաւորապէս պիտի դառնան ամենօրեայ։ Գործը յաջողութեամբ պսակելու համար վարչութիւնը պիտի հրաւիրէ բոլոր հայրենակցականներն ու կազմակերպութիւնները։

Դպրոցի բացման հանդէսը տեղի ունեցաւ յունուար 27ին։ Կոկիկ բազմութիւն մը փութացած էր լսելու եւ քաջալերելու իրենց պզտիկներուն երգերն ու արտասանութիւնները։ Ժամը 8.30ին փոքրիկներու խմբերգով բացուեցաւ հանդէսը։ Կրկնակի անգամներ եղան արտասանութիւններ, մեներգներ, խմբերգներ, ուղերձներ մեծ յաջողութեամբ։ Նուագախումբը կը հնչեցնէր հայկական եղանակներ։ Այս բոլորի մէջ հայրենիքի եւ հայ յեղափոխականներու խօսքն էր, որ կը դղրդացնէր սրահը։ Փոքրիկներու պարը շատ յաջող էր շնորհիւ Տիկ. Սոնա Թօրոսեանի տքնաջան աշխատանքին։ Տրամախօսութիւն մը որու հեղինակը Հմայեակ վրդ.ն էր, շատ յաջող անցաւ։ Պզտիկները քաջալերելու համար Կրթ. վարչ. բաշխեց տետրակներ եւ գրիչներ։ Տեղի ունեցաւ վիճակահանութիւն մը որմէ գոյացաւ կոկիկ գումար մը։

Գեղարուեստական բաժինէն յետոյ խօսք առաւ Հմայեակ Վ. որ բացատրեց դպրոցին դերը եւ պարզեց հայ ժողովուրդին առաքինութիւնները։

Հանդէսը փակուեցաւ ժամը 11.30ին եւ հանդիսականները մեկնեցան լաւագոյն տպաւորութեամբ։

Մ. Դաւիթեան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Ծիցաղ մը

ԽՎԻՐԻ.— «Ցառաջ»ի յունուար 24 թիւին մէջ «Թաղեցի» մը ստորագրութեամբ կարդացինք Փոքր տ'Ի—Թալիի մանկապարտէզի հանդէսին նկարագրութիւնը, որ կարգ մը թիւրիմացութիւններ կը պարունակէր։

Նախ, սխալ է թէ Գ. Յովհաննէսեանի սրահը 150 աթոռ կը պարունակէ։ Ո՛ եւ է թաղեցի անձամբ կրնայ ճշդել թէ նորակառոյց սոյն սրահը այդ օր ունէր 240 աթոռ, եւ մօտաւորապէս 50—60 աթոռ ալ դրացիներէ բերուած էին։ Արդ, հաշուելով ոտքի վրայ մնացողներն ալ, առանց չափազանցութեան կրնանք ըսել թէ՝ մանկական հանդէսին ներկայ էին մօտ 350 այր եւ կին հայրենակիցներ, թիւ մը որ պատիւ կը բերէ մեր արուարձանին։

Այս առթիւ ջերմ շնորհակալութեան արժանի է սրահին տիրոջ վերաբերմունքը։ Ցետոյ բեմին վրայ հաւաքուած աշակերտները՝ 6էն մինչեւ 13 տարեկան, ոչ թէ 40—50 էին, այլ 100 փոքրիկներու թօթերէն էր որ զուրս կը թռչէր հայ երգը իր ազգային թրթռացումով։

Մենք, յանուն դպրոցի վարչութեան, մեր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնենք Թաղիս դպրոցի օժանդակ Տիկնանց վարչութեան անդամուհիներուն (Միութիւնը 150 կին անդամները կը հաշուէ իր շուրջը), Դպրոցասէր Տիկնանց Միութեան վարչութեան ներկայացուցիչ Տիկին Մինասեանի, նոյն հաստատութեան տրամադրած երեք աղնիւ եւ անխոնջ վարժուհիներուն, Հ.Մ.Ը.Մ.ի սկաուտներու եւ Թաղիս անխտիր բոլոր երկսեռ հասարակութեան, որոնք ոչ մէկ զոհողութիւն կը զլանան, յանուն հայ սերունդին մայրենի լեզուի ուսուցման վսեմ գործին։ Գործ մը որ անվիճելի է, աշխատանք մը որ ամէն Հայու սրտին մօտիկ է.—Հայ մնցնել հայ մանուկը։

Ի դիմաց վարչութեան, ատենադպիր՝
Սահակ Յովհաննէսեան
(Կնիք)

Օրուան գիրքեր

»»». «««

1. ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ, ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ։ (Հէքեաթ եւ քանաստեղծութիւն)։ Գրեց՝ Շաւարշ Նարդունի։ Մատենաշար «Ցառաջ» թիւ 1. Գին՝ 15 Ֆր.։

2. ԱՐԵ՛Ւ, ԱՐԵ՛Ւ, (հիւծախտաւորի մը կեանքէն)։ Գրեց՝ Փայլակ Միքայէլեան։ Մատենաշար «Ցառաջ» թիւ 2։ Գին 10 Ֆրանք։

3. ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ 1915 — 1924։ Գրեց՝ Լեւոն Տօնիկեան։ Գին 8 Ֆր.։

Դիմել «ՑԱՌԱՋ»ի Վարչութեան։

ՄԱՄՈՒԼ

«ԳԻԺԱՑԱԾ» ԱՐՇԱՒԻՆ ԴԷՄ

oooo

«Աստղաբերդ» կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (12 յունուար).

— «Նիւ Եորքի ծանօթ ոճիրին բուն դերակատարները կը մնան անյայտ։ Ոստիկանութիւնն ու արդարադատութիւնը տակաւին չկրցին պարզել ոճիրին խեղինակները։ Այս է մեր տպաւորութիւնը մինչեւ այժմ ստացուած տեղեկութիւններէն։

Ձերբակալուած են 6—7 հոգի իբրեւ կասկածելիներ, ինչպէս կը տեսնուի՝ պարզապէս տրուած ցուցմունքներու վրայ։ Առանց ոճրին բնոյթն ու հեղինակը ճշդելու, երբ մարդիկ իրաւունք կը սեպեն ամբաստանելու կազմակերպութիւն մը, անտարակոյս ցուցմունքներն ալ պիտի կեդրոնանային նոյն կազմակերպութեան անդամներուն վրայ։ Արդ, ցուցմունքներու վրայ եղած այս ձերբակալութիւնները իրաւունք չեն տար մեզի ըսելու թէ առանց շարքին մէջ կը գտնուի ոճրագործը։ Արդարադատութեան կը մնայ ճշդել այս պարագան։

Անհեթեթ բան մըն է ըսել պնդել թէ ոճրին պատասխանատու են անոնք, որ խիստ կերպով քննադատած են գոհին հանրային գայթակղելի գործունէութիւնը, բան մը որ առանց վարանելու կը շարունակեն ընել մեր հասարակութեան եւ մամուլի մէկ մասը։

Պաղարիւն եւ հանդարտութեամբ սպասելու ենք դէպքին լուսաբանութեան, որ եւ է մէկուն հանդէպ դատապարտութեան խօսք ընելէ առաջ։ Այս կը պահանջուի քաղաքակիրթ եւ կարգապահ անհատէն ու անոր հաւաքականութենէն։

Մոռնալու չենք երբեք որ խնդիրը սերտ կերպով շղթայուած է մեր հանրային կեանքին հետ։ Եւ ի շահ անոր անկորրութեան՝ պարտաւորութիւն ունինք անելի զուսպ եւ զգուշաւոր ըլլալ մեր արտայայտութիւններուն մէջ։

Դժբախտաբար, քանի մը հայ թերթեր հորանջուցած իրենց պաղարիւնութիւնը, կամ ցաւալի դէպքը շահագործելու. ենթակայ դիտաւորութեամբ, առանց մտածելու հետեւանքներու մասին, արձակած են իրենց լեզուին սանձը եւ կը կատարեն վատթար գրգռութիւններ։

Թողունեցէք այդ թերթերը եւ պիտի տեսնէք թէ մարտահրաւէրի կոչեր կ'արձակեն եղբայրը՝ եղբօր դէմ, հայ գաղութի մէկ կէսը՝ միւս կէսին դէմ գրգռելու, առանց որ եւ է պատճառի։ Ու առանց որ եւ է հիմքի անոնք կը փորձեն մեղադրեալի նստարանին վրայ դնելու, դատելու եւ բարկոծելու կազմակերպութիւն մը եւ անոր համակիրներու ստուար զանգուածը, առանց մտահոգուելու այս ժխորոտ մարտահրաւէրի տալիք յոռի արդիւնքէն։

Անոնք որ յստակօրէն կ'ըմբռնեն այս աղետաւոր գրգռութիւններու վտանգաւոր հետեւանքները, կը զգան թէ ինչ զարհուրելի վտանգ կը սպառնայ այս գաղութի անդորրութեան համար, պէտք է միայն կարգապահ, զուսպ, պաղարիւն եւ հանդարտ։ Որ եւ է ձեւով պիտի չպատասխանեն անգիտակից կամ դիտումնաւոր գրգռութիւններուն։

Շատ լաւ կ'ըմբռնենք թէ այս է ճանապարհը, որ պիտի գտնէ դարմանը, առաջնորդելու համար գաղութը դէպի «արդարութեան գաղափարը, օրէնքի յարգանքը, եղբայրութեան սկզբունքը, համերաշխութեան ոգին եւ հայրենիքի սէրը» («Կոչնակ»), եւ ոչ թէ այն, որ կը փորձեն ցոյց տալ գրգռիչները։ Դժուարին պահանջ մըն է այս մարդկորէն, բայց անվիճելիօրէն անհրաժեշտ, ու իրագործելի անոնց համար, որ կուսակցական երկար դաստիարակութեամբ՝ ժառանգած են կարգապահութեան առաքինութիւնը։

Արիւնը պէտք է լուալ ջուրով, բայց երբեք արիւնով։ Այս պիտի ըլլայ բոլորիս նշանաբանը, եթէ կը ցանկանք ազատել գաղութը այս պղտոր յորձանուտէն։

Այլ ուղղութեամբ պիտի հիմնուեցինք միայն դէպը, որ պատրաստեց այս պառակտումը»։

ԾԻԾԱՂ

Համբորդը.— Պարոն պանդոկապետ, սենեակիս մէջ անթիլ կա՞յ։

— Ահ, պարոն, անկէ աւելի աղէկը կայ, ձեր քովի սենեակը բնակող կինը առտուընէ մինչեւ իրիկուն կ'երգէ եւ կը նուագէ։

— Ուրեմն գիշերներն ալ կ'երգէ։

— Պարոն, ատիկա ձեր բնակութենէն յետոյ կ'իմանաք։

×

— Ի՞նչ գործ կ'ընէք։

— Նախ ամառները չեմ գործեր։

— Ուրեմն ձմեռը ի՞նչ կ'ընէք։

— Ամառուան կը սպասեմ։

«ՑԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԿԱՆԱՆՉ ՃԱՆՃԸ

(ՀՈՒՆԳԱՐԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ)

—..—

— Կրնաս ամէն վարդ քաղել բացի այն վարդերէն որ արգէլքագրուած են։

Բժիշկն ալ այդ բանը հասկնալու համար եկած էր արդէն։

— Եւ ո՞վ է այդ միւս մարդը, հարցուց վհուկին։

— Փօղոսը, ծառան, տիկնոջ անպատճառ սիրահարած է անոր, որովհետեւ շատ անգամ կուգայ ինծի գեղ ուզելու, երեք տարեկան բաղեղի փոշին առւի իրեն սրպէսզի գինիին մէջ լեցնէ։

— Իսկ ամուսինը կասկածներ ունի՞։

— Շատ վարպետ մարդ է, բայց միշտ կիներէն կը յաղթուի...

Բժիշկը վերադարձաւ ծերունիին տունը։ Տիկինն ու ծառան տակաւին կը խօսէին։ Երիտասարդ կառապանը կը շոյէր ձիերուն կռնակը, կառքը պատրաստ էր բժիշկը կայարան փոխադրելու համար։

Տիկին Կալ ծխան ըրաւ բժիշկին որպէսզի մօտենայ, յետոյ ձեռքը տարաւ կուրծքը եւ զուրս հանեց երեքհարիւր ֆրանքն զոր երկնցուց բժիշկին.

— Ահաւասիկ, բժիշկ, յոգնութեանդ վարձատրութիւնը։

— Լաւ, բայց թերեւս պիտի խորհիս թէ արժանի չէի այդ գումարին, գեղեցիկ Տիկին...

— Երբեք այդպէս մտածում մը չպիտի ունենամ, հանգիստ կրնաս ըլլալ այդ մասին։

— Շատ լաւ ուրեմն, պայուսակս կառքին մէջ դնել տուր, մինչեւ որ հրաժեշտ առնեմ ամուսինէդ։

Ծերունի գիւղացին անշարժ պառկած էր տակաւին։ Մխամորճը մարած էր, աչքերը փակ էին, կարծես կը քնանար։

Երբ դուռին ձայնը լսեց, բացաւ աչքին մէկ հատը ու նայեցաւ։

— Մնաս բարով ըսելու եկայ...

— Կը մեկնի՞ս, հարցուց հիւանդը անտարբեր։

— Այլեւս ընելիք չունիմ այստեղ...

— Տիկինը վճարե՞ց քեզի...

— Այո, ինչ սիրուն կին ունիս, պարոն Կալ, իրաւ կ'ըսեմ, շատ գեղեցիկ է...

Հիւանդը միւս աչքն ալ բացաւ, ձեռքը երկարեց բժիշկին ու ըսաւ.

— Գեղեցիկ է, չէ՞...

— Շրթունքները կեռասի կը նմանին...

— Այո՛։

Երջանիկ ժպիտ մը կար անոր դէմքին վրայ։

— Այդ անպիտան Փօղոսը երջանիկ կեանք մը պիտի ունենայ անոր հետ, կարծեմ...

Գիւղացին տարտամ մը ունեցաւ.

— Ի՞նչ, ի՞նչ ըսիր, բժիշկ...

Բժիշկը յանկարծ փակեց շրթունքները. կարծես այդ բառերը արտասանած էր հակառակ իր կամքին։

— Ոչինչ. գիտ չի հետաքրքրեր. մարդ աչք եւ ուղեղ ունի տեսնելու եւ հասկնալու համար կարգ մը բաներ. կասկած մը ունեցայ երբ ան արցիլեց որ թեւդ կտրեմ. դուն կասկած չունեցա՞ր... բայց, ինչ որ է, հիմա կը հասկնամ...

Ծերունին սկսաւ թօթվել բռունցքները, մոռնալով որ անոնց մէկը ուռած էր. ցաւագին ճիչ մը արձակեց.

— Օհ, թեւս, թեւս, ալ մի խօսիր բժիշկ...

— Լաւ, չեմ խօսիր...

Հիւանդը դարձաւ խորունկ կերպով հառաչեց եւ աջ ձեռքով բժիշկին թեւը բռնելով, ըսաւ.

— Ո՞ր Փօղոսը, բժիշկ, ո՞ր Փօղոսը։

— Իրա՞ւ չէիր գիտեր... Փօղոսը, ծառան։

Գիւղացին ճեփ ճերմակ եղաւ. շրթունքները սկսան դողդղալ, արիւնը խուժեց սրտին մէջ. այլեւս չզգաց թեւին ցաւը. ձեռքը ճակտին զարկաւ եւ նայուածքը ուղղեց դէպի ձեղունը։

— Այս որքան ապուշ եմ եղեր... շատոնց հասկցած ըլլալու էի... ա՛հ կնիկս...

— Պարապ տեղը կնոջդ մի հայհոյեր, պարոն Կալ, զնա երիտասարդ է, առողջ եւ կենսունակ... կրնայ ըլլալ որ տակաւին անմեղ է... Քու մեռնելէդ ետքը բնականաբար պիտի ամուսնանայ... եւ կասկած չկայ, որ դուն պիտի մեկնիս այս աշխարհէն...

Գիւղացին ճիգ մը ըրաւ, դարձաւ բժիշկին ու ուշադրութեամբ նայեցաւ անոր.

— Քեզի համար ի՞նչ տարբերութիւն կ'ընէ եթէ անիկա ամուսնանայ քու մահէդ վերջ... դուն, հողին տակ, լուր անգամ չես ունենար... Ասկէ զատ, նոյնիսկ ուրախ եղիր որ գեղեցիկ ամուսին մը պիտի ունենայ... Փօղոսը իսկապէս աղուոր տղայ է...

Ծերունի հիւանդին աչքերը իրարու դարձուեցան, սկսաւ դողալ.

— Ազա՛հ մի ըլլար պարոն Կալ, ափսոս է որ անոր գեղեցիկ մարմինը առանց համբոյրի պիտի, Փօղոսը յիմար չէ եւ առանց համտեսելու չանցնիր այդքան գեղեցիկ կնոջ մը քովէն, ասկէ զատ կինդ պիտի ժառանգէ քու ամբողջ դրամներդ ու ագարակդ... Ան ալ, ի հարկէ, պիտի կ'ուզէ... Ձեր երեքէն ամէնէն յիմարը դուն ես, պարոն Կալ...

Գիւղացին հառաչեց դարձաւ, քրտնեցաւ։ Դառնութիւն մը կար կուրծքին տակ ու հիմա պիտի փղձկէր։

— Հասկցա՞ր, պարոն Կալ, աւելի լաւ է մէկ թեւով ըլլալ քան բնաւ չըլլալ...

Այս արգէն շատ էր ծերուկին համար։ Ցասկոտ յանկարծ, ուռած թեւը երկնցուց բժիշկին եւ ըսաւ.

— Դանակդ բեր, բժիշկ եւ կտրէ՛...

Անգլ. թարգմ. Ժ. Մ.

(3) (Վերջ)

ՄԱՆՐԱՎԷՊ

Համբաւաւոր Քլուքին (անուանուած նաեւ երաժշտութեան Միքել Անճէլօն) օր մը հարցուցին թէ ամէնէն շատ ի՞նչ բանէ կ'ախորժի։ Ան, վայրկեան մը մտածելով ըսաւ. «Կ'ախորժիմ երեք բաներէ,— Դրամէն, գինիէն եւ փառքէն»։ Երբ զարմանք յայտնեցին թէ ինչո՞ւ փառքը ամէնէն ետքը դասեց, ան բացատրեց.

— Դրամով կրնամ լաւ գինի գնել, եթէ այս վերջինը չափաւոր խմեմ, ինծ երաժշտական հանճար կը պատճառէ, եւ այսպիսով գինին կրնայ նաեւ մեզի գիտ, որ փառքի հասնիմ։

դիւրութիւններ պիտի վայելէ: Գալով բանակներու թիւին, յուշագիրը կ'առաջարկէ «թուաբանական հաւասարութիւն» մը, այսինքն՝ գտնել միջին թիւը Գերմանիոյ պահանջած 300,000ին եւ Մաքտոնըլտի ծրագրով նախատեսուած 200,000ին: Գալով հակակշիռ գործադրելու ծրագրին, Անգլիա կ'ընդունի այս առաջարկը, պայմանաւ որ վերստուգումը ընդհանրական հանգամանք ունենայ, որպէսզի Գերմանիա չվշտանայ:

Վերջապէս, յուշագիրը կը թելադրէ որ, եթէ Գերմանիա չկատարէ իր յանձնառութիւնները, պայմանագիրը ստորագրող պետութիւնները խորհրդակցին ձեռք առնելիք միջոցներու մասին, ի հարկին դադրեցնելով իրենց ստանձնած յանձնառութեանց գործադրութիւնը:

⁂ Անգլիական թերթերը, մասնաւորապէս *Մանչէսթր Կարտիան*, խօսելով Ֆրանսայի նախարարական տագնապին վրայ, նպաստաւոր կ'արտայայտուին Տալատիէի մասին որ, կ'ըսեն, աւելի մօտէն ուսումնասիրած է լըջօրէն Եւրոպայի ներքին կացութիւնը եւ կտրուկ որոշումներու մարդ է: Եռիոյի մասին կարծիք կը յայտնեն թէ ան ծայրայեղ ռուսասիրութեամբ մը տուած է ինքզինքը (կարելի է աւելցնել, — եւ թրքասիրութեամբ):

Ցոյցեր կը շարունակուին Փարիզի եւ գաւառի մէջ

Ոստիկանութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առած էր երէկ, երեքշաբթի, իմանալով որ ինքնաշարժի վարիչները ցոյցեր պիտի կատարեն բուռ հրահանգի: Մասնաւորապէս պաշտպանութեան տակ առնուած էին Օփերայի հրապարակը, նախարարական պաշտօնատուները եւ խորհրդարանը:

Ինքնաշարժի վարիչները միթինկ մը գումարեցին առջի գիշեր, Սալ Պիւլիէի մէջ, բողոքելու համար պէնզինի լիդրին վրայ դրուած 50 սանթիմի յաւելուածական տուրքին դէմ: Ճառերէն յետոյ, բանաձեւ մը քուէարկուեցաւ, որով կը պահանջուի ջնջել այդ 50 սանթիմը, բուն շարժավարներուն (շօֆէօր) համար պէնզինի գինը զանձել ինքնաշարժին տէրոջմէն, ութ ժամ աշխատանք հաստատել փոխադրութեանց բոլոր աշխատաւորներուն համար եւն.: Այս բանաձեւին քուէարկութենէն յետոյ էր որ որոշուեցաւ բողոքի ցոյց մը կատարել Օփերայի հրապարակին վրայ: Կէս գիշերին հազարի չափ շարժավարներ թափոր կազմելով, սուլիչները բացին եւ ուղղուեցան դէպի Էնվալիտի հրապարակը, որ պաշտպանուած էր ոստիկաններու կողմէ: Որ եւ է դէպք չպատահեցաւ:

⁂ Երկուշաբթի օր բուռն ցոյց մը կատարուեցաւ Նիսի մէջ: Բազմաթիւ պետական պաշտօնեաներ եւ առեւտրականներ պտտեցան քաղաքին փողոցներուն մէջ, անարգելով երեսփոխանները: Տեղ – տեղ կը պոռային «Խորհրդային իշխանութիւն կ'ուզենք»: Բազմաթիւ նստարաններ խորտակուեցան, ապակեփեղկեր կոտրեցան եւ ծանր ընդհարումներ պատահեցան: Իրիկուան ժամը 9ին հազիւ կարելի եղաւ ցրուել ցուցարարները:

Միեւնոյն իրիկունը Մարսէյլի մէջ ալ ցոյցեր պատահեցան: Պետական պաշտօնեաներ, առեւտրականներ եւ համայնավար բանուորներ ժողով գումարելով աշխատանքի սակարանին մէջ, թափոր կազմեցին Քանըպիէռի վրայ եւ ծանր ընդհարումներ ունեցան ոստիկանութեան հետ:

Ի՞նչ պիտի ըլլայ ոսկարին նոր գինը

Մ. Նահանգներու երեսփ. ժողովը վաւերացուց այն փոփոխութիւնները զորս կատարած էր Ծերակոյտը, նախագահ Րուզվէլթի վերջին ծրագրի մասին: Գլխաւոր փոփոխութիւնը այն է որ միայն երկու տարուան համար կը տրամադրուի տոլարին գինը պահելու համար պահանջուած գումարը: Ի հարկին կարելի է մէկ տարի եւս երկարաձգել այս պայմանաժամը:

Նախագահը երէկ իսկ պիտի ստորագրէր նոր օրէնքը, որուն համաձայն ազգային սեփականութիւն կը հռչակուի ոսկին եւ գումար մը կը տրամադրուի, դիմադրելու համար դրամներու փոխանակութեան ելեւէջին: Այսօր – վաղը կը սպասուի որ նախագահը յայտարարութիւն մը եւս հանէ, հաւանաբար 60 նշանակելով տոլարին նոր գինը: Այս յայտարարութենէն անմիջապէս յետոյ, ելմտական նախարարը պիտի կրնայ տիրաբար գործածել սահմանուած 32 միլիառ փրանքը, մրցելու համար օտար դրամներու սակին դէմ:

Թշնամական ցոյց մը Փարիզի երեսփոխանին դէմ

Փարիզի երեսփոխաններէն Պ. Պոնոռ, որ ամբաստանուած է Սթավիսքիի գործին հետեւանքով, առջի օր հարցաքննուեցաւ Պալէի մէջ: (Նախ բանտարկուած, յետոյ առժամապէս ազատ արձակուած էր): Հարցաքննութենէն յետոյ, երեսփոխանը երբ դուրս կ'ելլէր, ամբոխը սկսաւ անարգական ցոյցեր ընել: Երեսփոխանը յանկարծակիի գալով, չկրցաւ գտնել պանդոկին նամբան, նամբան փոխեց եւ յարակից ուրիշ խանութ մը մտնել, բայց խանութպանը դուռը փակեց: Ետքոյ մտաւ ուրիշ փողոց մը, միշտ ընկերակցութեամբ իր փաստաբաններուն: Ամբոխը երթալով կ'աճէր եւ աւելի սպառնալից կը դառնար: Մեռելի գոյն դարձած, երեսփոխանը ապաստանեցաւ յարակից շէնք մը եւ բարձրացաւ մինչեւ չորրորդ յարկը: Ցուցարարները փորձեցին տանիքէն վար իջնել, մինչ 1500 ցուցարարներ հայհոյիչներ կ'արձակէին: Ոստիկանութիւնը պաշարելով շէնքը, հազիւ յաջողեցաւ ամբոխին կատաղութենէն փրկել Սթավիսքիի փաստաբանը եւ դրկեց Պիարից:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆր. կ. խաչի Շրջ. վարչութեան կազմակերպած դեկտեմբեր 25ի վիճակահանութիւնը որ յետաձգուած էր, տեղի կ'ունենայ *ՓԵՏՐՈՒԱՐ* 25ին:

Կը խնդրուի կարմիր խաչի բոլոր մասնաճիւղերէն եւ անհատ անդամներէն, որոնք տակաւին իրենց մօտ ունին այդ տոմսերէն, իրենց հաշիւները փակեն մինչեւ յառաջիկայ փետրուար *15*:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղին պարբերական դասախօսութիւնը այս Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին Ֆլորիայի վերնայարկը: Կը դասախօսէ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ: Նիւթ՝ Հայ եկեղեցին ու եկեղեցականներուն դերը մեր պատմութեան մէջ: *Կը հրաւիրուին անդամներն ու փափաքողները:*

ՌԸԹԷԼԷՆ Գ. Գ. Սարգիսեանի կը նուիրէ մէկական օրինակ «Հայ – Թաթարական Ընդհարումներ» Դպրոցասէրի վարժարանին եւ Պէյրութի ճեմարանին:

ՆԱՐԱԿԱՏՈՒՓ

Օ. ԱՍՏՈՒՐԵԱՆ, Տրակիեան.— Ձեր բարեկամին հասցէն — A. Asdourian, 40 rue Diderot, Montreuil s/Bois, (S. et O.):

Տրամադրելի է

Վարժուհի մը, որ կրնայ տալ նաեւ երգի դասեր: Ի հարկին գաւառ ալ կ'երթայ: Դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան:

Գործ կը փնտռէ

25 տարեկան հայ երիտասարդ մը, քաջածանօթ Փարիզի եւ ֆրանսերէն լեզուին: Ընդունակ գրասենեակի կամ ձեռական աշխատանքներու: Դիմել՝ «Յառաջ»ի:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Le Gérant: H. STEPHAN

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ՂԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (46)

«ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ»

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Ան գիտէր թէ եւրէր փաշա մեծ յարձակում մը կը պատրաստէ Սարըղամիշի ճակատը, կ'ենթադրէր թէ այդ յարձակումը տեղի պիտի ունենար այդ օրերուն, եւ վստահ էր թէ՝ մեծ օգտակարութիւններ պիտի ունենար եւ համբաւի պիտի տիրանար: Յաջորդ առաւօտ, երբ Եագուպ Ճէմիլ պէյի գունդը ճամբայ պիտի ելլէր՝ Օլթիի մէջ միանալու համար տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյի ուժերուն, Պոլսէն հասած զինուորներն ու հրամանատարները կ'երգէին պատերազմի առթիւ Պոլսոյ մէջ հրապարակ հանուած երգերը, որպէսզի Թորթումի բնակչութեան եւ զինուորներու բարոյականը բարձրացնեն, թէեւ, Րիզա պէյն ու իր ենթակաները չափազանց ազդուած էին որ Եագուպ Ճէմիլ պէյի գունդը կը մեկնէր ու չէր մնար:

Այն պահուն երբ Եագուպ Ճէմիլ պէյ կը մեկնէր, տեսնուած էր որ պատասխանատու պաշտօնեաներէն Ճէմալ Ազմի պէյ եւս անոր գունդին միացած է: Գրած էինք թէ յիշեալ չափազանց բարկացած էր որ զինքը Թորթումի գայմագամութենէն պաշտօնանկ ըրած էին: Ահա, այդ զայրոյթէն մղուած, լքած էր Թորթումը, եւ միացած էր Եագուպ Ճէմիլ պէյի: Աւելի յետոյ իմացուած էր որ՝ ձին հեծած ու Եագուպ Ճէմիլ պէյի գունդին միացած էր նաեւ Հարիւրապետ Րաուֆ պէյ, որ Մարտակիրի ճակատը կը գտնուէր: Ցեխալը մեկնած էր առանց լուր տալու իր հրամանատարին՝ Րիզա պէյին: Այս ձեւով, ուրեմն, Հարիւրապետ Թալիմ պէյն ու Րաուֆ պէյը իրարու կը միանային Եագուպ Ճէմիլի գունդին մէջ:

Ինչպէս գրեցինք նախապէս, ռուսական ուժերը, պատերազմի յայտարարութենէն յետոյ, Կաղզուանէն յարձակման սկսած ըլլալով, տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյի գունդերը այդ միջոցին կը գտնուէին Օլթիի եւ Արդուինի միջեւ: Այն միջոցին երբ Թուրքերը Կաղզուանէն կը յառաջանային, այս չէթէները յաջողած էին գրաւել Օլթին ու Արդուինը: Աւելի ճիշդ՝ ռուսական ուժերը այդ կողմերը մեծ դիմադրութիւն ցոյց չէին տուած, նահանջած էին, իսկ չէթէները զանոնք հետապնդելով, յիշեալ երկու քաղաքները գրաւած էին: Նոյն իսկ, գրաւած էին այն փոքրիկ քաղաքներն ու գիւղերը, որոնք կը գտնուէին այդ վայրերուն միջեւ: Յառաջխաղացումը առժամաբար կանգ առած ըլլալով, տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյ առ ի քննութիւն շրջակաները ելած էր: Ու մինչեւ Արդուին գացած էր: Այդ տեղէն իր ընտանիքին՝ Պոլիս գրած 5 դեկտ. 1915 թուակիր նամակին մէջ կ'ըսէ.—

«Կարինէն անցայ Եուսուֆէլի գաւառակը: Անկէ՝ Տավուզկերտ եւ Արտանուշ. եւ աւելի վերը՝ Արդուին եկայ: Այս բոլորը այն վայրերն են, զորս գրաւած են մեր չէթէները: Բայց այս շրջանը այնքան լեռնոտ, այնքան դժուարանցանելի է որ, միայն Աստուած գիտէ թէ ինչեր քաշեցի՝ լեռներն ու բլուրները ցատկել, անցնելով մինչեւ հոս գալու համար:

«Հիմա Արդուին կը գտնուիմ: Թէեւ ուղարկած հեռագիրդ ստացայ: Արդուին քաղաքը կը գտնուի լերան մը վրայ: Մարդ կը զգայ թէ քաղաք է: Տուներն ալ շատ գեղեցիկ են: Մենք այժմ կը գտնուինք ռուս անասնաբոյժի մը տունը, որ իբրեւ կառավարատուն ընտրուած է: Տանտէրերը, իրենց ամէն ինչը, նոյն իսկ սաւանակը թողած՝ հեռացած են: Թաշունի փետուրէ անկողիններ, վերմակներ, վերջապէս ամէն ինչ կայ:

«Պոլսէն մեկնելէս ի վեր առաջին անգամն ըլլալով տունի նմանող տեղ մը կը նստիմ: Այս գիշեր, անկողինս այնքան հանգիստ էր որ ամբողջ գիշեր չկրցայ քնանալ, որովհետեւ մայրենիս երկար ատենէ ի վեր կակուղ տեղ հանգստացած չէր: Տանը սրահին մէջ շատ մը նկարներ եւ ալպոմներ կան: Ձեզի կը ղրկեմ այս նկարներէն մէկ քանին, որոնք ցոյց կուտան այս շրջանի տեսարանները:

«Արդուինի մէջ կը գտնուի Թաւրիոյ ցարին մրգաստանը: Այդ մրգաստանի ձիթապտուղէն թիթեղով մը ձէթ պիտի ղրկեմ: Պիտի ղրկեմ նաեւ քանի մը կապոց ռուսական լաւ ծխախոտ: Հետագրիդ մէջ փափաք կը յայտնես որ գամ: Տղան կամ դուն ծանր հիւա՞նդ էք. մտահոգուեցայ: Նայիմին հեռագիր կը ղրկեմ, թող ինծի լուր տայ: Իմ վերադարձս հնարաւոր չէ՝ այնքան ատեն որ պատերազմը կը շարունակուի: Դուն եւս կը գնահատես այս պարագան: Ես մէկ վայրկեան իսկ կրնա՞մ մնալ՝ եթէ այսպիսի հայրենասիրական պարտականութիւն մը չըլլայ: Ինչպէս մօտերս Կովկասի մէջ աւելի պիտի յառաջանանք: Թերեւս, իմ գալէն առաջ ձեզ հոն բերել կուտամ: Դուք ալ եւ գիշեր աղօթեցէք բանակին յաղթանակին համար: Պատերազմը միայն այն ատեն կը վերջանայ, երբ յաղթենք ու Կովկասը ամբողջովին գրաւենք...

«... Թուղթը մեզմէ կը վախնան ու կը փախին: Եթէ գործերը յաջողութեամբ վերջացնեմ ու վերադառնամ, քեզի պիտի բերեմ կառքի կենդանի մը: Հիմա հոս մը կայ ձեռքիս: Եթէ իր մէկ զոյգը գտնեմ՝ գեղեցիկ կառք մը կ'ունենանք: Դուք, ձեր ձեռքը անցած դրամէն պզտիկ խնայողութիւն մը ընելով կառքի մը գրամ հայթայթեցէք: Աստուած ձեզ հետ...:

Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյի այս նամակը հայելին է իր բարձր նկարագրին:

Առանց որ եւ է օգուտ ապահովելու գիշեր ցերեկ աշխատիլ, ամիսներով անկողնի երես չտեսնել, թէչէքիլաթ[...] վարելու համար իր ձեռքէն[...] հազարաւոր ոսկիներուն չդպիլ[...] մէկ հատիկ կենդանիի համար հարկ[...] ղած կառքին դրամը ապահովել[...] կնոջ ամսականներէն ըլլալիք խնայ[...]ղութեամբ:

Հայրենիքին համար աշխատիլ[...] իր անձնական շահերէն կը գերադա[...]սէր, ու մինչեւ իր կեանքին վերջի[...] վայրկեանը այդ բարձր զգացում[...]թիւնը ունեցած է, եւ, տարիներ շ[...] բունակ հայրենիքի սիրոյն թափա[...]ռանքներուն հակառակ, գոհունակ[...]հուն թէ դրկանը սաղ փարա չկար[...] թէ իր աչքերը յաւիտենապէս փակե[...] էր առանց բան մը թողելու իր կնոջ[...] եւ զաւակներուն:

Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյ[...] դեկտ.-ի վերջաւորութեան Արդուին կը գտնուէր, որովհետեւ Եագուպ Ճէմիլ պէյի գունդին կը սպասէր: Այդ գունդին ժամանումէն վերջ, գործողութիւն ունեցող բոլոր չէթէները պիտի մեկ[...] տեղէն ու դէպի Արդահան պիտի յա[...]ռաջանային:

(Շար.)